

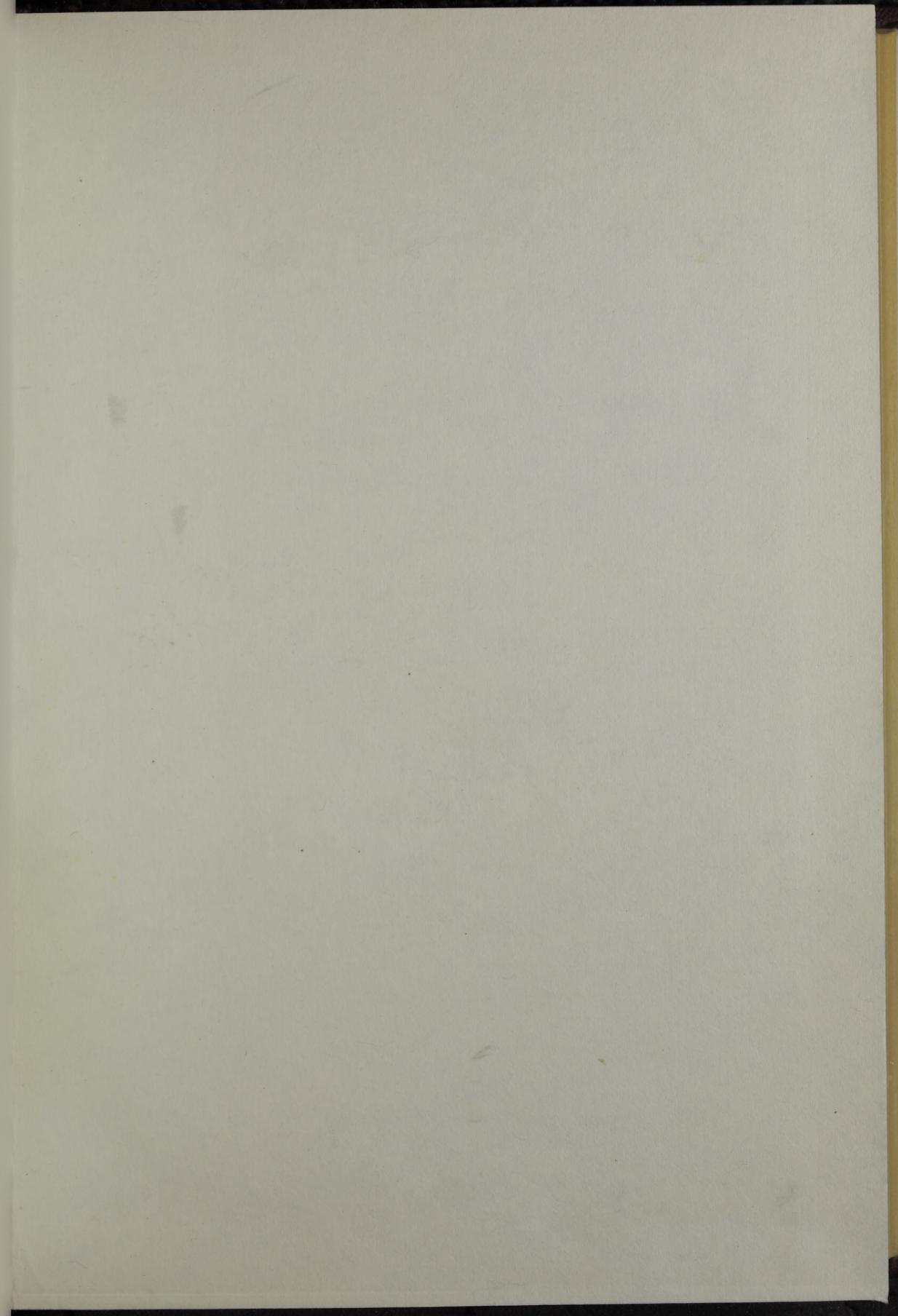
97-5

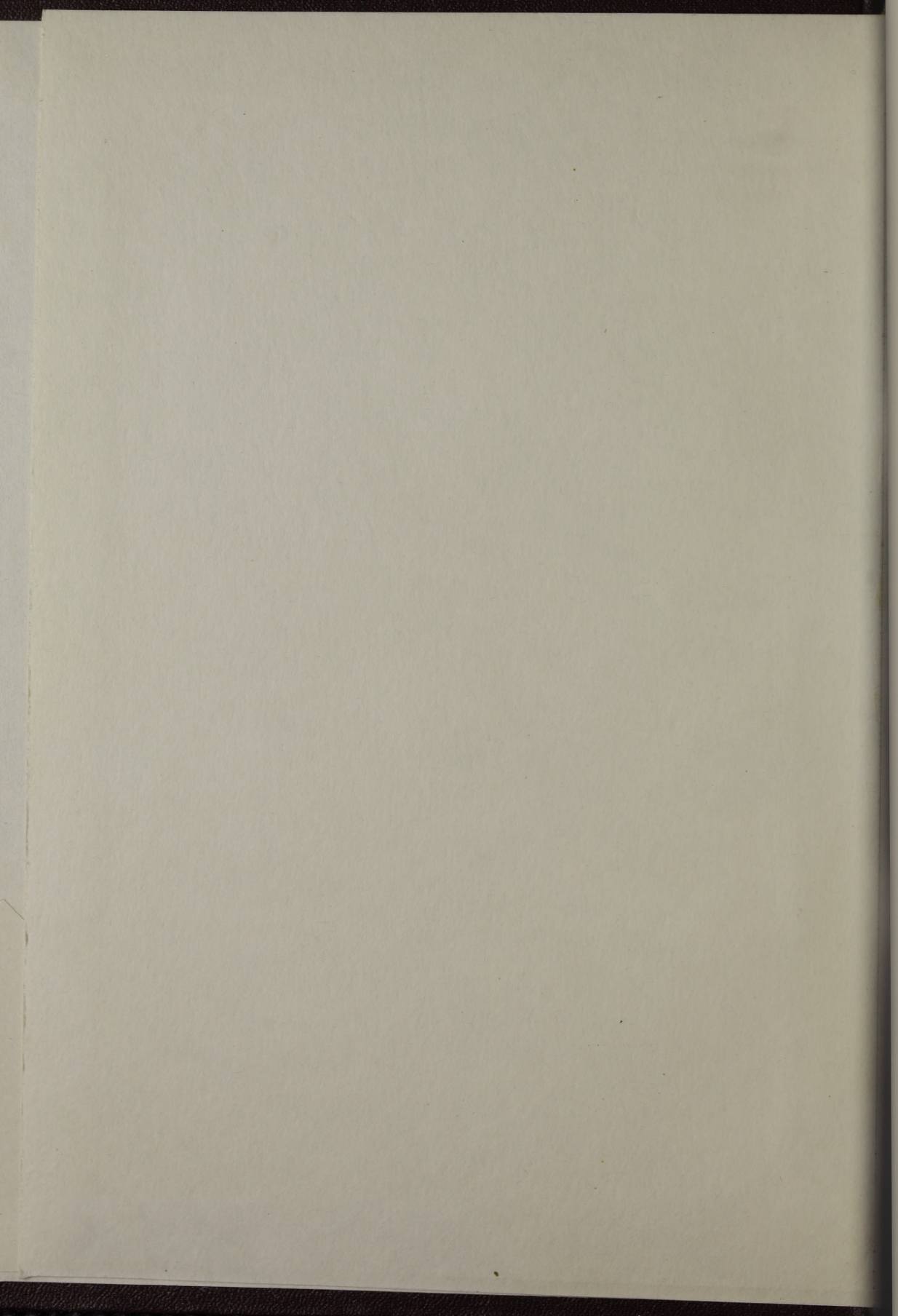
21

Latviešu tautas paražas

I

64-31.900

LATVIEŠU FOLKLORAS KRĀTUVES MATERIĀLI

A. 11

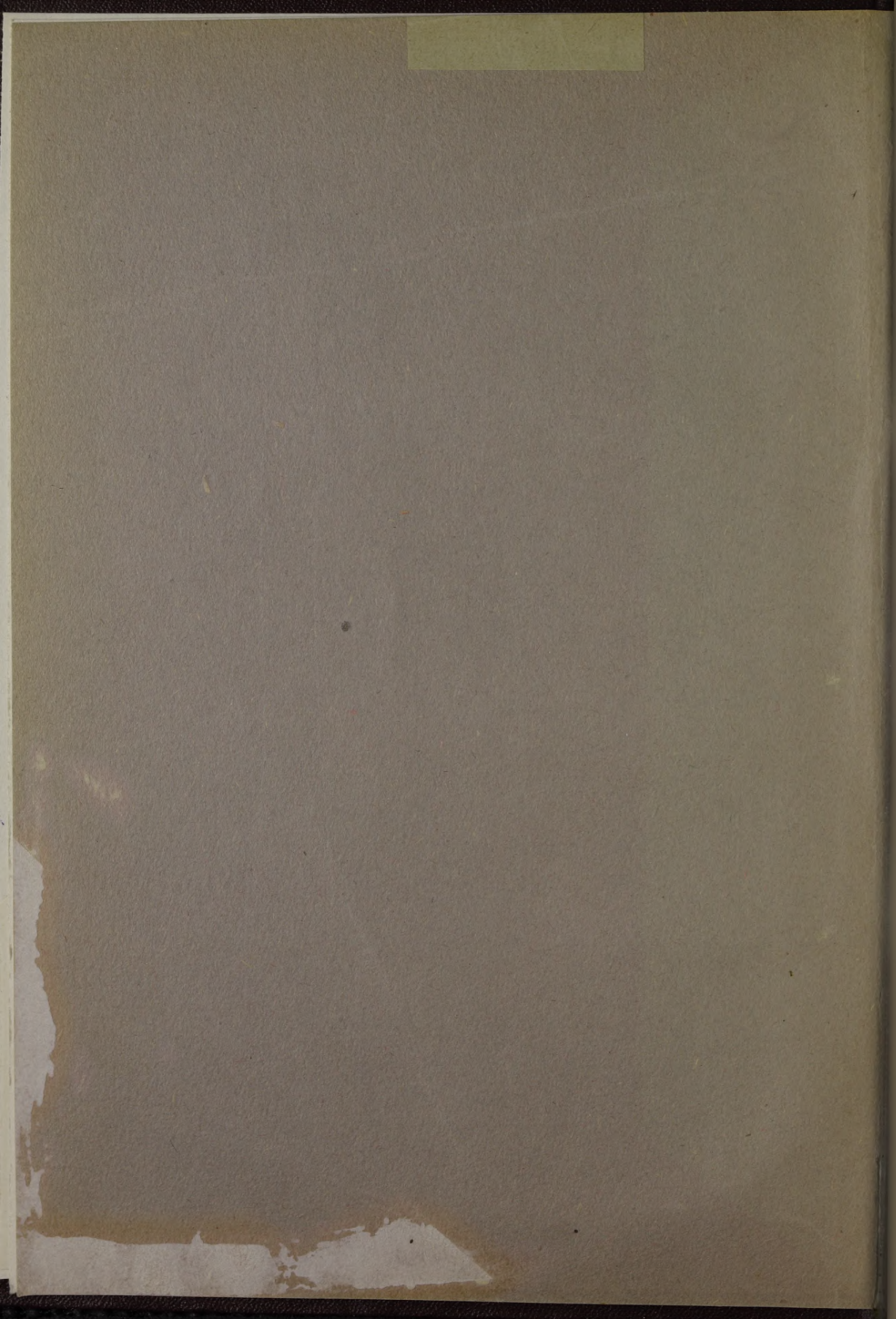
LATVIEŠU TAUTAS PARAŽAS

I

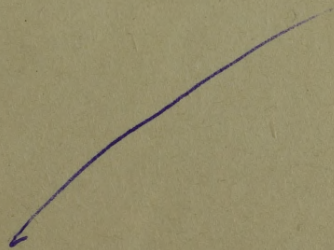
PROF. K. STRAUBERGS

LATVJU GRĀMATA

MCMXLIV

I. Lottische
Volksgeschichte

MATERIALIEN DES LETTISCHEN FOLKLOREARCHIVS
A. 11

Lettische Volksgebräuche I

Prof. Dr. *K. Straubergs*

LATVJU GRĀMATA
RIGA, 1944

94-5
21

L
39

LATVIEŠU FOLKLORAS KRĀTUVES MATERIĀLI
A. 11

Latviešu tautas paražas I

Prof. K. Straubergs

LATVJU GRĀMATA
RIGĀ, 1944

Latv. PSR Valsts bibliotēka

64 - 31.900

0305073953

AfV Nr. II/02090. Metlens 2000. Papīrs H ib 54,5 kg,
73×103 cm no Stalceles papīra fabrikas. Iespiesta un
brošēta Latvijas vērtspapīru spiestuvē, Rīgā 1944. g.
Nr. 13521. Nr. 2067.

I E V A D S.

Definēt, kas īsti ir tautas paražas, nav viegli. Pirmā kārtā paražas jāšķir no paraduma jeb ieraduma. Tā atsevišķa cilvēka ieradums pēc pusdienas nogulēties jeb vakaru pavadīt ar draugiem zināmā vietā pie zināma galdiņa nav paraža, jo tam, izņemot pierastu atkārtošanos, nav dziļāku motīvu, kādi ir katrai paražai. Turpretim paraža uzņemti ciemiņus un tos neizlaist no mājas bez pacienāšanas ir ar senu tradīciju, ko pārkāpt ir vairāk nekā grēks un noziegums. Tāpat tradīcija nosaka Jāņu vakara svinēšanu, kāzu ceremonijas u. tml. Paražas saista un noteic tradīcija un tās ir kopīgas lielākam cilvēku daudzumam, dzimtai, novadam, pat tautai, ar rituālu saistību, vairumā bazējas uz apzinātām vai neapzinātām tautas reliģijas izskaņām resp. ticējumiem un izpaužas raksturīgā *darbībā*. Tautas paražās līdzī darbībai tā tad iet arī ticējumi ar darbības motīviem.

Kopā ar darbībām tie ir kāzu, bērņu, kristību godos, ir darbā un cilvēku satiksmē. Izpaušme nevar būt bez motīvējuma, bez uzskatiem, bez ticējumiem pamatā; var būt arī vēlāki aitioloģiski darināti paskaidrojumi jau izzudušiem paražu iemesliem un pamatojumiem. Sastopoties ar savādākām paražām vai ticējumiem, mēs arvienu meklēsim izskaidrojumu un prasīsim „kāpēc”? Protams, nekad nevar aizmirst, ka šie paskaidrojumi var būt veidojušies dažādi — paskaidrojumi, kas uzglabājušies tautas atmiņā cauri laiku gaitai, stinguši stereotipās formulās, miglainā neskaidrībā uzglabājušos fragmentos; tie var būt arī, paaudzei no paaudzes tos pārņemot, pārveidojušies, dzīves un uzskatu maiņā to pamatiem izzūdot, kāpēc daudreiz vietā nākuši vēlākie darinājumi. Metodiski tāpēc vajadzīga uzmanība, lai izlobītu no paralēliem paskaidrojumiem vecākos slāņus to laika secībā, atdalot pirmā kārtā jaunākos un atklājot senākos. To var izdarīt, gan palīgā ņemot paralēles no citām folkloras nozarēm, gan pārliecinoties, cik paskaidrojums plašāk sastopams dažādos Latvijas novados resp. vai tam nav pārāk lokāls vai pat individuāli nepārliecinātājs raksturs. Vēl ir iespēja, arī kontrolējama, ka pats ticējums, gan varbūt gauži izplatīts, plašāk pazīstams, ir no grāmatām ņemts. Tad, protams, pārbaudāma paša šī avota vērtība. Bet šādi salīdzinot mūsu laikos sastopamos vai nupat uzrakstītos ticējumus un citus līdzīgus materiālus, jāievēro arī cita metode, meklējot ticējumu vecākos

dokumentējumus, kas var dot aizrādījumus par to stabilitāti, bet dažreiz arī atrast to izskaidrojumu avotu laikmetīgos uzskatos. Tā, piem., ticējumi par burvjiem un sevišķi raganām pa labai daļai izskaidrojas ar 16.—18. g. s. raganu prāvu materiāliem un uzskatiem par velna un viņa kalpu darbiem. Katrs šādi noteikts slēdziens par ticējumiem būs vērtīgs un drošs ieguvums to chronoloģiskai skaidrošanai.

Tautas tradīcijas, kas ir folkloras pētījumu materiāls, ir tik plašas un to ir tik daudz, ka apcerei tās jāsadala iespējamās specifiskās nozarēs, gan daudzos gadījumos tikai formāli, jo to saturs līdzīgi aptver vairākas šādas nozares. Mēs atšķīram tautas dziesmas, pasakas, miklas, buņamos vārdus u. tml., un viegli atšķīram vienu šādu veidu no otra. Bet citādi ir, kad nonākam pie tautas *ticējumiem*, kas nav vairs tikai formāla katēgorija vien un kas nav arī vienveidīgi. Chronoloģijas jautājums šeit ir vēl svarīgāks kā citās folkloras nozarēs, jo ticējumos visvairāk ir dažādu slāņu, dažādu laiku uzglabāto uzskatu, un vairāk tajos, patvērušies arī uzskati, ko mūsu laikos vairs neuzskata par aktuāliem vai arī tādiem, kas noraidīti kā atziņas, pie kam šī noraidīšana savukārt nozīmē arī to apkaņošanu resp. iznīdēšanu.

Tieši šis moments ticējumiem devis īpatu apzīmējumu par māņiem; ja arī gribētu šo terminu vēl atstāt, tomēr tas var aptvert tikai vienu ticējumu daļu, kas, kā jau minēts, apkaņota un noraidīta, bet paslēpusies un patvērusies kā fragments no agrākajiem uzskatiem. Kā radies šis termins? Viduslaiku un vēlākie teorētiķi, kas no kristīgās baznīcas viedokļa cīnījušies ar tautas agrākās reliģijas un arī maģijas atliekām ticējumos, ir tām devuši nosaukumu *vana observantia*, kvalificējot to tukšumu, nepareizību. Tiešs atvasinājums ir vācu *Aberglaube*, kas tāpat kvalificē nepareizību un pretešķību kristīgiem ieskatiem ticējumos. Citādi ir, piem., ar franču apzīmējumu *croyances populaires*, kur šī kvalificējuma nav un nav arī ierobežojuma ar atmetiem vai atmetamiem uzskatiem.

Arī latviešu termins *māņi* sāistāms ar māpticību resp. nepareizu ticību un paturams vienīgi kā tehnisks apzīmējums līdzīgai kvalificēšanai. Tā to definē arī L. Adamovičs (*Māņi*, Latviešu Konv. Vārdn. 25740 sek.): „Māņi, uzskati jeb ticējumi, ko valdošā reliģija un zinātne atzīst par mazvērtīgiem un apkaņo.“ Turpat viņš norāda uz šo atstumto māņu nozīmi. „Māņos uzglabājas tālākās attīstības gaitas pārspēti un oficiāli pie malas nostumti ticējumi, kulta un maģijas paņēmieni. Tie pāriet no paaudzes uz paaudzi, jauni iztulkojumi nodrošina tiem tālāku pastāvēšanu.“

Šis kvalificējums, protams, māņus padara mums par sevišķi vērtīgiem kultūras vēsturei, jo tieši tur ir uzglabājušies šie pie malas no-

stumtie ticējumi un paņēmieni, kas dokumentē aizgājušos laikus un ir visai noderīgs materiāls nepieciešamajām restaurācijām. Bet šāds materiāls atrodams ne tikai minētajā ticējumu kategorijā — māņos — vien, kāpēc šo ierobežoto un ne bez nosodišanas lietoto kategoriju paturēt nav vajadzības, tāpat kā līdzīga kvalificēšana ir atmesta pasakām, teikām u. c. tautas tradīciju veidiem; neaizmirsīsim, ka arī mūsu tautas dziesmas līdzīgu iemeslu dēļ ir bijušas par blēņu dziesmām vēl Stendera kvalificētas.

Ticējumu iedalīšana ir jo sevišķi grūta, ievērojot lielo dažādību tajos. Formālās pazīmes ir mērķveidīgā darbība vai arī kāds konstatējums, pie kam pirmā grupa slēpj sevī vairāk vai mazāk noteiktas maģiskas darbības pazīmes, bet otrā — pieredzes rezultātus. Pirmo kategoriju ievada vārdinš „lai“; šāds nolūka teikums var arī nebūt pašā sākumā un tāpat var būt atvietots ar seku teikuma konstrukciju, piem.: Griķi jāsēj miglainā rītā, *lai* migla nekaitētu griķu ziedēšanas laikā (Š. Tic. 9661), sal.: Griķi jāsēj miglainā rītā, *tad* migla ziedu nenoed (9663). Otro grupu ievada „ja“ vai arī „kad“, kam atbilst „tad“. Ja grieze griež kokā, *tad* būs lietūs (9651). Kad grieze griež labībā, *tad* labība sakrīt vasaru veldrē (9648). Tā kā maģijai plašākā nozīmē pieskaita arī mantiku, *tad* ticējumi aptver visus tos elementus, kas ir šādi saprastai aktīvai un pasīvai maģijai; pēdējā, izpaužoties ticējumu otrajā kategorijā, neizlieto efektīvos spēkus. Pretēji mērķveidīgiem utilitāriem ticējumiem šī kategorija piesienas t. s. *absolūtiem* ticējumiem.

Absolūtiem ticējumiem raksturīgākais izpaudums ir atziņas un *uzskatos* par pasauli, par cilvēku u. t. t.; šī grupa ir bez jebkādam aktīvās mantikas un maģijas mērķtiecīgās darbības pazīmēm absolūtā konstatējumā (vai arī zināmu nosacījumu secības skaidrošanā). Šie konstatējumi gan savukārt var būt darbības pamatā. Utilitārie, mērķtiecīgie ticējumi ir praktiskām vajadzībām, uz absolūtiem pamatojoties, izveidoti ikdienas dzīvei. Šī ticējumu kategorija ir nenoliedzami pati svarīgākā pētniecībai, kamēr pārējās dod tās praktiskās pielietošanas iespējas, no minētām atziņām un uzskatiem izejot; no tām varam gūt ar slēdzienu palīdzību papildinājumus šiem absolūtiem ticējumiem, vairojot savas zināšanas par sen aizgājušās pasaules liecībām.

Šīs atziņas un uzskati laika maiņās ir arī tikuši visvairāk apkāroti un visbiežāk par mānticību atzīti. Pārkāpjot formālo iedalījumu folkloras veidos tieši ticējumos šādā plašākajā nozīmē piepaturēsim arī tautas dziesmas, teikas u. c. veidus, neatstājot pie malas slēdzienus no savādi ietvertām pasakām, miklām, parunām, sakāmiem vārdiem, kur šie ticējumi ir pamatā, bet ne vairs skaidrā formulējumā.

Absolūtie ticējumi šādā nozīmē aptver visu pārpalikumu no tautas agrāko laiku atziņu un uzskatu kopuma, kā arī viņas tagadējo uztveri. Protams, tas rāda to lielo nozīmi un arī lielās grūtības pētniekam, kas nostādīts vaigu pret vaigu ar pagājušiem gadu simtiem un tūkstošiem. Šie ticējumi nav ne vienā laikā veidojušies, nedz arī vienlīdzīgi labi uzglabājušies, arī visvecākie var būt iekapsulēti jaunākos veidojumos.

Tā kosmoloģijai svarīgie jautājumi ir pa daļai topoģeografiski, par zemi, debesīm un aizsaules zemi; pēdējās novietojums saistīts ar saules ceļu diennakti; šajā ziņā tautas dziesmas mums uzglabājušas sensenus uzskatus — braucienus par jūru nakti no rieta līdz lēktam (Saulīt' vēlu vakarā Sēžas zelta laiviņā; Ritā agri uzlēkdama, Atstāj laivu līgojot) u. tml. Pasaules jūra, kur aizbrauc saule, ir bagāta noslēpumiem (akmens, koks) tajā un pie tās. Viņa saule tikai vēlāk novietojas pazemē, kur apaug ar elles pazīmēm.

Pirmatnējiem uzskatiem raksturīgo *manas* jēdzienu var saskatīt Jumī un Laimā, bet pūķi — *fetišisma* atskaņas (L. Adamovičs); ozola un liepas kultos *totemismu* redz prof. A. Švābe; *tabu* jēdziens ir visai bieži sastopama parādība vēl līdz jaunākiem laikiem. Vecākās ziņas par seno latviešu ticību, sākot ar 12. g. s. (pāvesta Innocenta III bulla 1199.), min koku, dzīvnieku u. c. līdzīgus kultus; sal. plašos ziņojumus par svētbirzīm baznīcu vizitāciju protokolos, jezuītu ziņojumos, kā arī vietu teikās. Arī tagad vēl svētie koki (sev. ozoli un liepas) zināmi. Čusku kulta ir dokumentēts; par svētiem uzskatīti arī dažī putni. Līdzās tam veca ir ticība daimoniem resp. dabas gariem, dvēseļu un veļu kulta. Pēdējais izpaužas arī agrākos gadu simtos plaši aprakstītajā dvēseļu resp. veļu ēdināšanā veļu laikā, bet pirmā izpaužas daudzos kulta paņēmienos; ap 40 mātes, no kurām dažas piemin jau Einhorn, rāda savrupdievību lielo dažādību ar speciālu parādību vai notikumu protežēšanu; sal. arī katra cilvēka, arī suņa, kaķa, govju laimi.

Tāpat arī ticējumi par Dievu nekādā ziņā nav uzskatāmi par laika ziņā vienveidīgiem, bet gan jāpūlas saskatīt slāņojumi tajos.

Vēlākiem slāņojumiem pieskaitāmi arī sātānoloģiskie veidojumi par velnu un tā kalpiem — burvjiem, raganām. Šo posmu esmu mēģinājis nodalīt pētījumos par latviešu burāmiem vārdiem. Teoloģijas un maģijas uzskati šeit jauca kopā, bet uzskatos par velnu arī pasaku motīvu fantastika un vēl neskartā leģendu tematika. Līdzās tam izveidojas arī daudzie teoloģiskie un aitioloģiskie ticējumi, kas plašāki izsacīti, piem., teikās un nostāstos.

Teikas parasti pieskaita pasakām; par to pazīmi uzskata to, ka tās cieši saistītas ar vidi, attiecas uz zināmām vietām, vēsturiskiem

notikumiem, personām u. t. t., vai arī satur naīvu izskaidrojumu, kā cēlušies zināmi priekšmeti, iestādījumi, nosaukumi u. t. t.; aitioloģiskām teikām pieder arī kosmogoniskās teikas. Šis piedalījums tomēr liek teikas noteikti no pasakām nodalīt, lai gan arī teiku atsevišķu definējumu dot ir grūti teiku motīvu daudzveidības un arī papēmienu dažādības dēļ. Lai gan teikās varam saskatīt pasakām līdzīgu stāstījumu, tajās ir vairāk individuālā resp. tautai raksturīgā, kas pasakās izteicas gandrīz vienīgi priekšrocības došanā zināmiem sižetiem, to uzņemšanā un pārējo atmešanā; teikās varam daudz skaidrāk izsekot izcelšanās momentam vai arī sižetu adaptācijai, piemērošanai vietējiem notikumiem vai personām; abi šie momenti teikas individuālizē, kas pasakās parasti nav un tās noliek it kā ārpus laika, telpas, tautas un personām; teiku individuālā resp. vēsturiskā momenta iznīcināšana tāpat var padarīt tās par pasakām, fābulām. Cik atšķirīgas ir teikas katrai tautai, rāda kaut *mītoloģiskās* teikas. Par šīm teikām prof. P. Šmits saka, ka mītoloģijas pētišanai teiku krājums būs vis svarīgākais avots. Labāki ir turēties pie dievībām un citām pārdabiskām būtnēm nekā pie tiem brīnumu gadījumiem jeb motīviem, ar kādiem šīs būtnes ir saistītas (P. Š. XIII, 5). Iekārtojot šīs teikas, viņš aplūko teikas par Dievu, sauli, mēnesi un varavīksni, pērkonu, vēju un salu, mātēm, mājas kungu, vilci, rūķīšiem, svētām meitām, Laimu, Ūsiņu, govju Māru, Jumi, slimībām, nāvi, pūķi, velnu, veļiem, vadātājiem, lietuvēnu, naudu, vilkačiem, burvjiem, raganām, sumpurņiem, milžiem u. c. Ja salīdzinām šo kaut ar Meiches vācu mītoloģiskām teikām paredzēto iedalījumu (Hdb. d. d. Aberggl. VII, 883), redzam pilnīgu atšķirību jau tādēļ vien, ka mītoloģiskie jēdzieni ir tautām dažādi un dažādi veidoti arī tur, kur tie skaņ kopējos jaunākos slāņus (piem. daimonoloģijā). *Vietu teikas* apvij ezerus, kalnus, enormus akmeņus, purvus u. tml., ar ko saistās aitioloģiski veidojumi par izcelšanos, vai īpašību paskaidrojumi un notikumu apraksti. Šīs vietu teikas ir divējādi kārtojamas — pēc vietām un motīviem; pēdējie var būt individuālizējušies un piedēvēti atsevišķiem objektiem (piem., ezeru laišanās pa gaisu, aprakta nauda pilskalnos un purvos, spoku stāsti par kapsētām, jēra augšana ratos u. c.), bet ir arī otrējāds process — vietējo motīvu tipizēšanās; vietu teikās var šīs pēdējais process būt atrodams arī vēl individuālā stadijā, ar vērtīgām īpatnām ziņām un norādījumiem, kas noderīgi ne tikai teiku pētišanai, bet arī vietējai vēsturei.

Vēsturiskās teikas ir visumā padotas tām pašām pārmaiņām, kas ir vietu teikās, kāpēc arī šeit minētie trīs momenti paturami prātā to vērtēšanai. Motīvi var tikt piedēvēti dažādām vēsturiskām personām, bet tajās var būt arī daudz vērtīga vietējā materiāla, kas rūpīgi

ārā izdalāms, plašo materiālu salīdzinot. *Zvēru un putnu* teikas, atšķirībā no līdzīgām pasakām, vairāk uzrāda ne darbību, bet aitioloģiskos motīvus, piem., to balsu resp. valodas iztulkojumus. Sacītais ļauj mums arī ieņemt nostāju pret dažādajām teorijām par teiku rašanos un to izskaidrošanu. Chronoloģiski noteikt atsevišķas teikas izcelšanos var tikai apmēram, vērtējot tās jaunākos slāņus; lai gan šie slāņi ir dažādi un motīvus var būt tādi, kas iet ārpus tautas robežām, tomēr teikas atspoguļo tautas dzīvi un *uzskatus*, ticējumus ar šo motīvu izlasi.

Līdzās absolūtiem ticējumiem lielākā ticējumu daļa atspoguļo daudz praktiskāku pieeju visdažādākajām dzīves vajadzībām, tos uzskatus, kas veidojušies t. s. absolūtajos ticējumos, piemērojot praktiskajām vajadzībām lielā daudzumā ar maģijai raksturīgiem paņēmieniem. Tā kā pie tiem sīkāk esmu pakavējies jau minētajos Latv. buramos vārdos, sev. to otrā daļā, tad šeit pietiks ar īsu kopsavilkumu par šīs maģijas raksturu un paņēmieniem.

Aktīvā *maģija* izpaužas divējādi: ļaunuma uzlaišanā citiem (maleficium) un svētības pievēršanā sev. Pirmais — maleficium — ir tas, uz kā balstās viduslaikos un humānisma laikā izveidotie uzskati par raganu prāvām, jo raganu galvenā pazīme ir tieši ļauna darišana un uzlaišana; to viņas veic, noslēgušas ligumu ar velnu. Daudzās raganu prāvas Latvijā, ko esmu apskatījis atsevišķā grāmatā (Latviešu buramie vārdi I—II) dod ļoti daudz piemēru šādai kaitēšanai, tāpat kā baznīcu vizitāciju protokoli, chronikas un jezuītu ziņojumi. Raganu prāvas lietoti arī citur Eiropā sastopamie prāvu noteikumi, sevišķi jurista Karpčova Practica, bet teorētiku darbi atraduši atskaņu superintendenta H. Samsona raganu sprediķos un, ne tik sistēmātiski, P. Einhorna pirmajā darbā. Atskaņas ir arī pasakās un sevišķi teikās un nostāstos par velnu, burvjiem, raganām, skauģiem, vilkačiem, kā arī ticējumos, kurpretim tautas dziesmās reminiscences ļoti reti atrodamas; buramo vārdu vismazāk ir kaitēšanai, bet vairāk gan svētības nodrošināšanai un pretdarbībai.

Bet tieši pretlīdzekļu lielais daudzums mums liek domāt, ka arī ticēšana kaitēšanai bijusi liela; tāpēc nevar pārsteigt *darību* lielais daudzums aktīvā maģijā, jo burvība resp. buršana arvien ir darījums.

Šie darījumi aptver visas aktīvās maģijas nozares kā tās efektīvajā, tā arī defensīvajā daļā. Tie savā dažādībā ir piemēroti nolūkam — piem., lai druvu apburtu, lai ratus nosietu, ka tie ne no vietas nekust, lai otram iekšā ieburtu dzīvus vai nedzīvus objektus, lai par vilkaci pārvērstos, lai lopus vai bērnus noskaustu u. tml. Tālāk nāk *sākuma* darījumi, kristībās bērnam klāt liekot naudu u. c., lai bagātība u. tml. būtu visam viņa mūžam, darības kāzās, lai labi ietu

jaunam pārim, jaungadā, lai svētība būtu visam gadam u. tml., tāpat darbus sākot, piem., alu darot bites likšana azotē, lai dzērāji dzied, koku ciršana jaunā vai vecā mēnesī, sēšanas sākums noteiktās dienās (svaru dienā, lai gaudi smagāki), plaujas sākums, pirmais kūlis pret ziemeļiem u. tml. Tad svētības akti, piem., rasas traukšana Jāpos, lai govīm daudz piena u. tml., pat laika darināšana, piem., kazu ap akmeni vedot, ko dara gani, lai sniegs uznāk. Šeit jo bieži ir sastopama analogijas maģija, ar ko bagātas arī tautas dziesmas.

Pret ļaunumu noder pirmā kārtā apotropajiskie līdzekļi tā atvai-rišanai. Tā kā ļaunuma nesēji resp. uzlaidēji var būt cilvēki, burvji, ļauna vēlētaji, skauģi, tad noderīgākie ir tie līdzekļi, kas vainīgā varu ierobežo un viņam pašam ļaunumu atpakaļ griež.

Šādi paņēmieni ir pret fascināciju, nobrīnēšanu. Nobrīnē mazus bērnus un kustoņus, tos uzslavējot. K. Pētersons savā grāmatā par māti un bērnu pieved raksturīgus gadījumus un arī citādi ticējumus to ir visai daudz. Ja kāds saka: „Tev ir smuki zirgi“, jāatbild: „Lai suns tev mēli nolaiza“; ja teic, ka smuki bērni, atbild diezgan rupji, ka teicējam pašam smuka pakaļa u. tml. Tāpat, ja dzird ko ļaunu vēlējam, jāsaka: „Tev pašam viss tas.“

Ja burvis ir ko ļaunu darijis, lieto pretburvību, vai nu pats tam pretim darot, vai arī pie kāda stiprāka burvja griežoties. Pirmam gadījumam noder lielākā daļa burāmo vārdu, jo aktīvo kaitēšanas vārdu burāmos vārdos ir niecīga daļa, kurpretim gandrīz visi tie ir pretlīdzekļiem pieskaitāmi — ir *pret* slimībām, likstām un kaitēm, *pret* ļaunumu pie lopiem, mantas un pašiem cilvēkiem. Šo vārdu uzskaits ir veikts speciālā darbā (Latviešu burāmie vārdi I, 1939, 224 sek.), bet bez tiem jo plaša ir darību katēgorija, ar vārdiem vai arī bez tiem. Tā kā burvju parastais līdzeklis ir nešļavas, parasti mēģina šīs nešļavas iznīcināt; tās savāc, ieliek ratu rumbā, aizsīt ciet abus galus ar pīlādža tapām un rumbu ar nešļavu (olu, kaulus, maitas gabalus u. tml.) iesviež āliņģī, ugunī u. tml. Tā kā nešļavas ir burvju liktas, tad simpatētiskā ceļā to, ko dara ar to, dara ar pašu burvi, un tas kļūst slims uz miršanu; viņu var apžēlot, ja dod ko iedzert, kad tas nāk pēc kā lūgties, vai arī dod tam ko citu no savas mājas. Burvja vietā var postā aiziet viņa zirgs vai cits kāds kustonis. Ja nolikto olu dod nezinot apēst pašam burvim, arī tad viņš top smagi slims. Ja burvi pieķer kūti, viņš pārvēršas par sekumiem vai citu kādu objektu; ja pēdējo lauza, burvim izlauž kādu locekli; ja objektu (piem. salmu) iznīcina, sadedzina, tad burvis mirst.

Uzmeklē arī burvi — labdari, kas izdara, kā jau minēts, pretburvības vai arī citādi palīdz burvja spēku un ļaunumu salauzt. Nostāstiem par šiem labdariem pievienojas arī cikls par vecīti — palīgu

pasakās (parasti Dievu), kas palīdz pārspēt visas grūtības pasakas varonim. Analogiska ir cīņa ar raganām. Turpmākie paņēmieni ir ar tiešu pretdarbību un saskārs jau ar tautas ārstniecību.

Tautas ārstniecība uzskatāma par tikpat senu, cik veca ir pati cilvēku cilts, un atrodama pie visprimitīvākām tautām. Bet cīņa ar slimību un nāvi var izpausties dažādos veidos. Viens no tiem ir slimnieka atvietošana ar kādu objektu. Daudz šādu gadījumu piemin raganu prāvu protokoli XVI—XVIII g. s., un tādu daudz ir arī jaunāko laiku latviešu tautas medicīnā. Šie objekti var būt dzīvnieki, arī nedzīvi priekšmeti un pat citi cilvēki, kas paceļ šādus objektus. Cits paņēmieni ir vainas atdošana tai vietai, kur tā saņemta, — jāiet uz to vietu un ar dažādiem paņēmieniem jāatdod atpakaļ. Liela dažādība ārstniecības paņēmienos liecina par senseno tautas ārstniecības saistīšanu ar maģiskām darbībām, jo vismaz daļa no slimībām ir uzskatīta par daimonisko būšu ietekmi vai arī kā tādas personificētas. Šādi personificējumi latviešu folklorā ir par drudzi, mēri u. c., par ko materiālus sk. L.-P. VII, 1. Daļa slimību turpretim ir viņu uzlaistas; tāpat dažas nāk tieši vai netieši no miroņiem. Protams, viss tas rada daudz maģijas paņēmienu tautas ārstniecībā, kā burāmo vārdu lietošanu un darbības. Pirmie var būt kā lūgšanu, tā arī pavēles vai vēlēšanu veidā, un viņu pamats ir doma par iespēju saistīt kādu stiprāku darītāju slimības padzīšanai, atvairīšanai vai neitralizēšanai. Darbām turpretim ir tā nozīme, ka šeit var darbā laist analogiskās un simpatētiskās burvības paņēmienus; tāpat šeit ir arī šķīstīšanās (ar ūdeni, uguni) un pretdarbības paņēmieni. Aizsardzībai noder piesardzība, atturēšanās no darbībām, kas var slimību atsaukt vai veicināt, tabu, kā arī amuleti, talismani, durvju, logu, pasekņu nodrošināšana ar asiem objektiem, pilādzi, krustiem u. tml. Viss tas tomēr nav tikai tautas ārstniecībai vien, bet arī oficiālai medicīnai raksturīgs; par to, ka tā nav bijusi vēl līdz 19. g. s. no astroloģijas un maģijas brīva, liecina, piem., vecie kalendāri, aptiekāru recepšu krājumi ar nodaļām par raganām un burāmiem vārdiem vēl 18. g. s. Tautas ārstniecību tomēr aizdomās turējuši vēl vairāk. Par to liecina baznīcas vizitāciju protokoli, raganu prāvas, kā arī agrāko gadu simtu rakstnieki. Kā Samsons, tā Mancelis savos sprediķos (17. g. s.) un raganu prāvu teorētiski uzskata par līdzīgu ļaunumu būt ārstētājam-zilniekam-burvim un arī pie tāda griezties; pat nāves sods paredzēts (1687. g.). Citādi uzskati nāk 18. g. s. 1773. g. vizitāciju noteikumi atzīst, ka bargi sodi nepalīdz, un izteic uzaicināt mākslu neslēpt, bet apkarot burvības līdzekļus. Līdzīgi Hūpelis (1774. g. u. t.) domā, ka tautas ārstniecībā dažādi augi u. c. līdzekļi, ko tur slepenībā un to īpašības piedēvē vienīgi vārdošanai. Sāpes nomierina ar braucīšanu

un spaidīšanu, dziedē čūsku kodumu, mežģījumu, izsitumus sejā u. tml. „Būtu vēlams, ka noslēpumus neturētu tādā noslēpumā un tos neatdotu priekš nāves tikai vienam.“

Līdzekļi, ko lieto tautas ārstniecībā, ir visai dažādi. Jau sākot ar 16. g. s., raganu prāvu protokoli mums dod ziņas par braucišanu, mazgāšanu pirtī, min asins laišanu u. tml.; iecienīta ir aprunātā sāls un ūdens. Bez maģiskiem paņēmieniem tāpat nosaukti dažādi ārstniecības augi u. c. līdzekļi. Dažus min arī Kanolda korespondents, Hūpelis u. c. Nevar noliegt, ka tautas ārstētāji ir labi zinājuši dažu ārstniecības augu labās īpašības, tāpat arī to, ka augi jālasa zināmā laikā, kad to dziedniecības spēks ir lielāks, zinājuši arī to žāvēšanas un uzglabāšanas paņēmienus. Šos līdzekļus, kuŗu sarakstā ir arī organiskās vielas un zināmi ķermeņa izdalījumi, lieto gan iekšā dzeršanai, sev. tēju veidā, gan ārēji — ziedēm, plākšteriem, sutināšanai u. tml. Daži no šiem māju līdzekļiem sastopami arī aptieku drogās, bet daži atvietoti ar mākslīgiem preparātiem.

Mantika — pareģošana, zilēšana, līdzīgi maģijai, sastopama pie visām tautām, neatkarīgi no viņu kultūras attīstības, protams, gan dažādās gradācijās. Tā ir nākotnes noslēpumu izzināšana pēc dažādām zīmēm un pazīmēm. Liela nozīme ir dažādu gadījumu iztulkošanai, tomēr nākotni droši nosacīt var tikai tad, ja to uzskata par pilnīgi un negrozāmi noteiktu jau ilgi uz priekšu, ja nekādi neparedzēti starpgadījumi un arī nekādi neparedzēti spēki nevar ar savu iejaukšanos reiz nolemto grozīt. Tāpēc pareģošanas iespēja cieši saistīta ar negrozāmo likteni, ko grieķi apzīmē ar *μοῖρα*, romieši ar *fatum*, ko nevar grozīt pat ne viņam padoto dievu griba. Šāds uzskats valda arī austrumu reliģijās, kur fatālismam ir noteicēja loma. Ticība negrozāmam liktenim, kam pretoties nevar un kuŗa lēmumi izpildās, izsacīta arī latviešu uzskatos, sevišķi pasakās un teikās par Laimas lēmumu, likumu. Puisis pirtī dzird, ka nule dzimusī viņam par sievu nolemta; viņš grib to ar nazi nodurt, aiziet uz citu pagastu, bet pēc brūces noskaidro, ka viņa sieva ir tā pati ievainotā meitene. Puisis noklaušījies pirtsaugšā, ko Laima lēmusi apakšā piedzimušai meitiņai: „Tu, meitiņ, augsi priekš tā, kas augšam klausās.“ Puisis nodomājis: „Tad lai es tik ilgi gaidu, kamēr tāds krupis būs mans? Tas nekad nenotiksies!“ Laime ielikusi bērniņu šūpulī, bet puisis viņam pārgriezis vēderu, lai nobeigtos. Meitene tomēr izaugusi liela, un tā gadījies, ka puisis it nezinot viņu apņēmis, atradis vēderā vili un prasījis, kas tā par vili. Sieva visu izstāstījusi. To, ko Dievs nolīcis un Laime novēlējusi, tas viss tā ir (LP VII, 1, 529, 2). Puisis dzird pirtsaugšā, ka Laima nule piedzimušai meitiņai lemj: „Tas puisis, kas tur klausās, to dienās apņems.“ Puisis dūsmās tūlī pārgriež vēderu meiti-

ņai, lai mirtu. Bet šī nenomirst — pēc gadiem puisis apprec to (LP VI, 192). Sal. P. Š. X, 392, 411, 455.

Otra šāda likumu kategorija ir par dzīves ilgumu (kamēr skals izdegs). „Kāda māte, kuŗai dēliņš dzimis, dzirdējusi, ka Laimes māte sacījusi — šis bērns tik ilgi vien dzīvošot, kamēr tas skala gals degšot. Māte, uzcēlusies, nodzēsa skala galu un to glabāja kā dārgāko mantu. Dēliņš uzauga liels un apprecējās. Nu māte iedeva skala galu vedeklai, sacīdama: Glabā nu sava vīra dzīvību, kā es līdz šim sava dēla dzīvību glabājuši! Reiz vedekla, par vīra māti noskaitusies, šai par spīti iemeta skala galu degošā krāsnī, lamādamās, ka vīra māte ragana un tādus pestējus glabājot. Bet līdz skaliņš kā beidzis degt — viņas vīrs arī nomira“ (LP VII, 1, 520, 1). Sal.: nolemts ir nule piedzimušam bērnam tik ilgi dzīvot, kamēr pagale izdegs. Māte pagali paglabā, bet vēlāk vedekla to iemet krāsnī — vīrs nomirst (V, 59).

Bērnam dzimstot pareģes jeb ziņaukas pasakot, kāds mūžs jaunpiedzimušam būs. Reiz vieniem vecākiem piedzima dēls. Pareģe pateica, ka dēls sliktot liels izaudzis; bet ja viņu sliktamā brīdī kā nebūt no ūdeņa atturēšot, tad gan palikšot dzīvs. Šo sliktamo brīdi varēšot novērot no tam: — dēls tad apaušot abas zeķes vienā kājā un, to vienu kāju apāvis, otras zeķes meklēšot pa visām malām... Izauga dēls liels... Te vienu dienu atnāks pie viņa citi puīši un vedīsies nezin kur: lai nākot līdz! Kapēc neies šis arī, un mudīgi vien sāk ģērbties. Bet ātrumā ģērbdamies samaucis abas zeķes vienā kājā un nu meklē otru zeķi pa visām malām. Vecāki tūlī atminējušies, ko pareģe toreiz bija pareģojusi, un dēlu ne par ko nelaiduši vairs puīšiem līdz. Citī puīši aizgājuši bez viņa. Gājuši — bijis jāiet gar ezeru — te ezerā izšāvusies jauna sieviete no ūdens, sasitusi plaukstas — vaicājusi: Kur tas esot, pēc kuŗa šī esot sūtīta, kuŗu šai vajadzējis saņemt; kā viņa te neesot? Izvaicājusies — iegrimusi atkal ūdenī atpakaļ... Dēls, no sliktamās nelaimes izvairījies, nodzīvojis vecumu un nomiris labā nāvē (LP VII, 1, 522). Sal. P. Š. X, 469.

Nolemts, ka vienu vīru vilks nokodīs. Vīrs taisās pilsētā dzīvot, kur vilku neesot; bet uz pilsētu braucot, piesitas balta sieviete, paliek par vilku un nokož vīru (LP II, 84, 49). Sal. P. Š. X, 469.

Bērnam lemts akā noslikt. Māte aku tur aizsegtu, bet nelīdz, bērns tomēr tur noslikt (V, 59).

Saimnieks nes ūdeni, dzird — upes malā sauc: „Laiks klāt — vēl tas nav nācis!“ Te atskrien viens puisis, nodzēras no spaiņa — nomirst (V, 82, 17).

Meitai lemts garš mūžs un pie tiņa osas pakārties. Tā notiek (V, 82, 17).

Nolemts vienam dēlam, ka tad un tad pērkons to nosperšot. Dēls slēpjas cietos mūros, tomēr tai brīdī saceļas pērkons, sadragā mūrus, nosper dēlu (V, 59, 17). Sal. P. Š. X, 465.

Nozūmēts bērns ar aukstu roku pačukst vienam vīram, ka tai un tai brīdī tas miršot. Vīrs par to smejas. Bet noteiktā laikā saceļas pērkons un nosper vīru (II, 83, 48).

Preteji turpretim arī Romā sastopams cits uzskats par likteni, kā gadījumu virknējumu (fortuna), kur fatālismam nav vairs nozīmes. Tādā gadījumā mantikas psiholoģiskie pamati ir komplicēti. Paliek cilvēkam iedzimtā ziņkārība, gribēšana zināt to, kas viņam būtu sagaidāms turpmākajā dzīvē; cenšanās izzināt nākotni.

Ticību mantikai nesatricina pat tas, ka īstenība šo ticību neatbaidī. Tomēr, ne jau ziņkārība vien ir liekama mantikas pamatā; cits moments ir vajadzība izšķirties vienā vai otrā gadījumā, grūtos brīžos, kad jāizvēlas kāda no vairākām iespējām, ko darīt, un kad no šīs izvēles ir atkarīgs turpmākais cilvēka liktenis. Tad griežas pie mantikas, kas var dot vajadzīgos aizrādījumus par to, kas ir labs un ļauns, noderīgs un kaitīgs. Par starpniekiem var būt zīlnieki, pareģi, dievu gribas iztulkotāji un viņu aizrādījumu paziņotāji. Līdzīga ir griešanās pie mantikas slimībās. Šeit mantika cieši piekļaujas maģijai; jo labi tas redzams burvja un zīlnieka jēdziena sajaukšanā latviešu raganu prāvās. Šis jautājums tuvāk apskatīts „Latviešu buramo vārdu“ II daļā, 683, sek., kur pievesti arī vēsturiski dati par latviešu zīlniekiem un to daudzumu agrākos gadusimtos. Latviešu zīlnieki raganu prāvās pieskaitīti burvjiem, jo nākotnes pareģošana un tāpat arī zīlēšana slimības iemeslu noteikšanai ir šajā laikā piedēvēta aizliegtai velna maģijai. Ziņas par tiem, izņemot vecākos chroniku aizrādījumus, biežāk parādās sākot ar 16. g. s. beigām, kad tos jau ar kaitētājiem, lopu skaudējiem (1598. g. jez. ziņ.). Viņu parastais paņēmiens ir skatīties alus kannas putās, bez tam minēta laimesta mešana (1598), naža sviešana (1611. g. jezuītu ziņojums); zīlē ar sāli pēc noteiktām pazīmēm (1607), lieto keromantiju (1608. g. ziņojums, 1673. g. prāva), ar vaska vai svina liešanu ūdenī, lai redzētu attēlus, un citiem keromantijas veidiem. Lietota arī sietiņa tecināšana (1696) un kociņu mešana (tesserae, sortes), laimēšana, ko pazīst jau chronikas. Tāpat vēro dzīvniekus, putnus (chronikas), skudras (Hüpelis), tārpus, sliekas (Kanolds) u. tml. Daudz zīlnieku ir prūšos; par leišiem sal. Insterburgas 1638. g. vizitāciju (M. 429—30): Man findet auch leider! nach fleissiger nachfrage, dasz viel Burtenicker, Wahrsager vnd Zanteler an Mannes vnd Weibes Personen vnter den Lit-tawen giebet, zu denen die armen verblendeten Leute hauffens weise, auch wol in weit abgelegene Oerter lauffen, oder dieselben zu sich

holen, In verlohrenen vnd gestohlenen Sachen sich Rahts bey jhnen erholen vnd Wahr, oder viel mehr Lügen sagen lassen, In Kranckheiten an Menschen vnd Viehe, vnd sonderlich in Pestzeiten, sich Burten, vnd jhre vermeinete Diewas oder Pest Götter durch viel Gaucklerey von sich vnd jhren Häuserchen abzuhalten vnd abzutreiben vermeinen. Dafür sie Ihnen wol gantze Fuder an allerhand Victualien vnd Getreydich geben, oder in jhre Häuser führen vnd bringen: Da es doch die erfahrung bezeuget, dass die armen Leute mit jhrem vermeineten Wahrsagen vnnd Burten nur betriegen vnd verführen, vnd meistentheilsz auch selbsten, wenn sie es ein wenig getrieben, an der Pest sterben. Ja es geschieht oft, dasz sien andern, denen Sie gram sind, oder wenn sie darzu erkauffet werden, mit kochen, giesen, vnd anderer Teufelsweise etwas anthun, dasz sie verkrimmen, verlahmen vnd verblinden, oder sonsten lang müszen siechen vnd quienen, vnd entlich gar dahin sterben. Solche verfluchte Teuffels-Leute, die es also treiben, vnd sich auch zu jhnen halten, sollen offtermahls die Pfarrer in den Predigten, wenn es der Evangelische Text mit sich bringet, straffen vnd abmahnen, auch nach Churfürstl. Durchl. Anordnung vnd Befehl, Jährlichen davon Predigen.

Ir jāvienojas par terminiem mantikas galveno veidu apzīmēšanai. Mantikas galvenais veids ir *pareģošana* ekstazē, kad cilvēka dvēsele paceļas pāri ikdienai un kad pār cilvēku nāk dievības gars, pat savienošanās ar dievību. Ja sapnis ir katram iespējams, entūziastiskā pareģošana turpretim iespējama tikai tiem nedaudziem. Šāds stāvoklis nereti ir ar lēkmēm (Aischila Kasandra), tas uznāk pat neatkarīgi no pareģotāja un ir viņam grūti panesams. Vergilija Sibillai Apollōns uzsūta līdzīgu lēkmi, kam velti pretojas pati Sibilla (Aen. VI). Protams, šādā stāvoklī pareģis var arī pats sevi novest, lai dievu zīmes un norādījumus saņemtu; vēl jaunākā laikā sastopamais *šamanisms* ir šādaī ekstazei raksturīgs. Pareģi-mediji ir psihiski ļoti jūtīgi; tie arī normālā stāvoklī, bez ekstatiskā satraukuma, var būt par gaišregiem, redzot to, kas citiem paliek apslēpts — ekstaze nav šiem regiem nepieciešama; šim stāvoklim tuvojas arī eksaltācija, kas ir tuvu hallūcinācijām. Šādiem pareģiem ir dievības atklāsme. Homēra Kalchants zin dievu grību bez kādas ārējo pazīmju tulkošanas, tāpat kā arī Ajants (Soph. Aj. 730). Šādus pareģus pa daļai identificē ar praviešiem, kā grieķu Bakidu un Sibillas.

Ekstatiskais, entūziastiskais princips ir pamatā ļoti daudziem grieķu orākuliem, kas ir vietas, sevišķi piemērotas, lai novērotu zīmes, ko dievi sūta cilvēkiem. Tās ir vietas, kur iespējams nākt tuvākā sakarā ar dieviem, lai saņemtu viņu padomu, izzinātu nezināmo. Tie

atradās pie svētnīcām, un tos pārvaldīja īpašas svētnieku kollēģijas. Senā Grieķijā bija visai daudz orākulu, sevišķi Apollōnam, Zevam, Asklēpijam, Dionīsam, Afroditei, Amfiarājam, Hēraklam u. c. Pazīstamākie grieķu orākuli bija: Zeva orākuls Dōdōnā, Apollōna orākuls Klarā (pie Kolofōnas, Mazāzijā), Didimās (pie Milētas, Mazāzijā), bet it sevišķi Delfos. Delfu orākula slava bija tik liela, ka svarīgos gadījumos to konsultēja nevien grieķi, bet arī svešu zemju valdnieki. Orākuli iedalāmi 4 grupās pēc pareģošanas paņēmieniem.

Galvenais Apollōna orākula veids bija entūziastiskie orākuli, aizgūti no Dionīsa kulta. Še pareģis uzstājās dažādi apreibināts, satrauktā stāvoklī. Pirmā vietā minams Apollōna orākuls Delfos. Pareģotāja-pitija krāšņās drēbēs gāja svētā vietā, dzēra no avota un ar lauru lapām mutē kāpa uz augsta trijkāja virs izgarojumiem, kas nāca no zemes, un, būdama tuvu nesamaņai, runāja nesakarīgus vārdus, ko pierakstīja svētnieki un sastādīja atbildes heksametros. Atbildes bieži bija neskaidras un pārprotamas; to iztulkošanai bija vajadzīgi īpaši iztulkotāji (eksēģēti), kuŗu uzdevums nebija viegls: viņiem bija labi jāpārzina apstākļi kā atsevišķās valstīs, tā arī privāto personu dzīvē. Tāpēc Delfu svētnieki reģistrēja visu, kas notiek Grieķijā, ievācot ziņas ar dažādiem aģentiem, tāpat arī iepriekš apspriežoties ar lūdzējiem. Pie Delfu orākula griezās sevišķi politiskos jautājumos, tāpat Delfi bija autoritāte reliģijas un kulta lietās. Orākula atbildes senos laikos parādījās arī kopotos izdevumos, un daļa no tām uzglabāta rakstnieku darbos.

Latviešu mantikā šādi ekstatiskie orākuli nav zināmi, tāpat kā nav aizrādījumu par pareģotājiem šādā nozīmē. Vienīgi jezuītu 1641. g. ziņojumā minēti *videntes* — reģi, kas daemone authore paziņo nākotnē slimības, lopu sērgas, dzīves dārdzību u. tml., bet par viņu mantikas ekstatisko raksturu nav nekādu norādījumu. Tāpēc arī termins *pareģošana* nav noderīgs latviešu mantikas apzīmēšanai. Citādi ir ar *zīlēšanu* un *zīlniekiem*. Zīlēšana var būt par apzīmējumu visiem tiem mantikas aktiem, kas liecina par cilvēka pašā meklēšanu pēc vietas un apstākļiem, kā aktīvi, neatteicoties pat no maģiskiem aktiem, piespiest *zīmi dot* to varu, no kuŗas nākotnes izzināšanu tur atkarīgu. Tā sapņu orākuls ir ar dažādām manipulācijām, lai sapnis tiešām būtu un lai tas dotu iespēju redzēt nākošo vīru. Zīlēšana ir gaili istabā nesot, lai tas, graudus no kādas meitas graudu čupiņas ēdot, norādītu, ka tā pirmā apprecēsies, tāpat *iešana* klausīties dažādas skaņas u. tml. Zīlēšana neparedz gadījuma, neizprasītas *pazīmes*, kas var būt iztulkotas kā vēsts, aizrādījums un kas piederas nākotnes *vērošanai* vai *paredzēšanai*; pēdējā var būt arī tikai uz nojautas dibināta. Vērot var visu ko; vērošanas *pazīmes* ir iztul-

kojamas tāpat kā zīmes, kas nāk atbildei zilētājam. Vērošana bazējas pa daļai arī uz novirzīšanos no notikumu dabīgās gaitas, uz enormiem gadījumiem, piem. — vistas dziedāšana, kas parasti ir uz ļaunu; iztulko pazīmes saskaņā ar šiem uzskatiem.

Par zilēšanas objektu cilvēks top samērā reti, biežāk gan tas, kas ir ap viņu vai viņam pieder, kurpretim *visa* vērošana un zilēšana ir par cilvēku, viņa darbu un labklājību; mantika-zīlniecība ir pilnīgi antrōpocentriska.

Raksturīgi mantikai ir mēģinājumi noskaidrot nezināmo nākotni ar aktivajiem zilēšanas paņēmieniem, kas ir gan piespiedu atklāsmes, tā tad maģiskajām līdzīgas darbības, gan arī apzinīgi, iepriekš sagatavoti šīs atklāsmes mediju (putnu, dzīvnieku u. tml.) vērošanas akti. Bet līdzās šai zilēšanai dažādu pazīmju vērošana, kas pašas nāk, un tāpat arī zināmas secības novērojumi pazīmēs ir mantikas otrā lielā daļa, nerunājot par laika un ražas noteikšanu, kas šeit nav apskatīta. Mantika ir varbūt vismazāk oriģināla savos zilēšanas paņēmienos, bet jo sevišķi pazīmju iztulkošanā tai ir liela nozīme kultūras vēsturē.

Pasīvajai mantikai (divinatio naturalis) raksturīga pazīmju vai arī augstākas varas sūtītu zīmju iztulkošana, pie kam cilvēks pats nav domājis zilēt, nav meklējies pēc šīm zīmēm un pazīmēm; pretējā gadījumā šeit būtu jau aktivā mantika ar mērķtiecīgu darbību. Ja vakarā zupu neizēd, tad otrā dienā būs slikts laiks (Š. Tic. 7194) — ir laika pazīme, bet, ja dzeguzei ir dots spēks noteikt, pēc cik gadiem būs kāzas (cik reiz dzeguze pirmo reizi kūko, tik gadus vēl jāgaida precinieki, 6480), šeit saskatām jau viņu kā mediju, starpnieci — zīmes nesēju. Šādas zīmes parasti sauc par vēstīm un starpniekus — par vēstniekiem. Tādi ir putni; tautas dziesmas par tādu jo sevišķi uzskata zilīti; tā tas ir arī ticējumos. Vārna, pūce, dzeguze, arī mājputni var būt nāves vēstneši, bet tāpat var arī labu vēsti nest. Tā, ja gailis vakarā vai naktī dzied, kāds mežā maldās, ja pusnaktī, kāds mirs vai dzims; ja tas dzied pie durvīm, nāks ciemiņi; ja rītā, pusdienas laikā, vakarā, būs nelaime; ja tas staigā pa jumtu, būs ugunsgrēks; viņš ieķērcas, kad redz velnu. Ja pie durvīm vaid pūce, pie lapiem ūpis, ja gulbji iet pār jumtu dziedādami, dzenis nāk mājā kalt, kraukļi pār mājām kaujas, vista dzied — kāds mirs. Dzeguze var aizkūkot un kūkot tik reizes, cik gadus cilvēks dzīvos. Suns pa naktīm kauc, cūkas rok ap paviļām, ķirpis urbj istabas balķos, circeņis dzied — arī tas ir par nāvi. Tāpat šāda vēsts ir klauvēšana pie loga, durvīm, sienas, durvju atsprāgšana vaļā, spoguļa saplīšana, piekārtā priekšmeta nokrišana u. tml. negaidīti, savdabīgi notikumi. Šādas zīmes netiek izprasītas apzinīgi, attiecas uz nākošām lietām, uzskatītas par neatvairāmām. Ticējumi par pārdabīgām būtēm, kas

var vēsti dot, plašāki izveidoti pasakās un teikās (tēli, mirušie u. tml.). Visi neparasti gadījumi ir ar līdzīgu nozīmi; sarkans saules riets var būt uz karu, tāpat citas debesu parādības ar speciālu nozīmi, tāpat kā parādības dabā vai cilvēka dzīvē, dažādas novēršanās no parastā. Vēsts ir auss dziedāšana, acs, deguna niezēšana u. tml. Bezgala daudz šādu zīmju ir par visu cilvēka dzīvi un likteni. Pa daļai tās rāda arī analogiju (cik reižu kūko dzeguze, tik gadus dzīvos).

Sevišķā grupā izdalāmi *sākuma* ticējumi, darba vai dzīves posma sākumā (dzimšana, kristības, kāzas, miršana) nākošai dzīvei, tāpat arī iesākot jaunu laika posmu (gada, nedēļas, dienas sākums). Apzinīga ir sākuma piemērošana laimīgām un nelaimīgām dienām, bet vēro arī zīmes un pazīmes. Jaungada vakarā ir iespējams zirgu u. c. dzīvnieku sarunas noklausīties; suņa gaudošana nav uz labu; skaita ienācēju un izgājēju pēdas, lai zinātu, vai mirs, vai dzims nākošā gadā u. tml. Nozīme ir tam, ko pirmo satiek ne tikai Jaungadā, bet vispārīgi no mājas izejot vai darbu sākot: ja sievieti, tad tā ir jauna pazīme, tāpat kaķis pār ceļu u. c. Nozīme ir arī redzētiem zvēriem un putniem. Ko dara Jaungadā, pirmdienā vai no rīta, tas būs visu gadu, nedēļu vai dienu, tāpēc, ja rājas pirmdienā, rāsies visu nedēļu, ja no rīta izkāpj no gultas ar kreiso kāju, tad būs dusmīgs un saīdzis visu dienu. Tāpat ir ar naudas izdošanu u. tml. Godos vēro un spriež. Kāds bērns kristībā, tāds viņš būs visu mūžu; ja kāds iespraužas starp jauno pāri, tam ārā nākot, tad tie labi nedzīvos; vēro bālumu, sveču degšanu un spriež, kurš no tiem ilgāk dzīvos u. tml. Bērēs tāpat ir dažādi vērojumi. Darbu sākšanas ticējumi ir analogi. Nelabvēlīgās pazīmes var mēģināt novērst ar pretdarbību.

Laika vērošana resp. pareģošana visumā pamatota ar objektīviem novērojumiem dabā, vispirms jau atmosfēras vērojumiem par saules lēktu un rietu. Arī vēl tagad katrs zinās, ka laiks būs jauks, ja no rīta migla krit zemē, un ka uz lietu vakarā saule iebrien mākoņos. Uz vējiem vakarā mākoņi kļūst brūni sarkani, vai ir dārzs ap sauli. Pazīstams ir arī dažādu mākoņu izskats un vēju virziena nozīme. Bet tāpat labi laika rādītāji ir dzīvnieki un putni, kas laika maiņas nojauš. Tā uz lietu zemu lido bezdelīgas, pīles un zosis peņas, suns ēd zāli u. tml., bet cilvēks jūtas noguris — ir vispārīgi nemiers tikamās sajūtas vietā, kas vēsti jauku laiku dzīvo radījumu pasaulē. Trešais princips ir laika vērošana ilgāku laiku uz priekšu, pie kam spriež kā no atsevišķiem mēnešiem un dienām, tā arī no parādībām laikmetu sākumā un beigās. Jauks janvāris ir uz labu gadu, miglains — uz slapju pavasari, silts — uz siltu maiju, auksts un sauss — uz karstu jūliju. Grozīgs aprīlis rāda uz auglīgu vasaru, slapjš — sola daudz augļu, jauks — vēsu maiju u. tml. Auglīgs gads būs, ja

ziemā daudz sniega. No novembra vēro martu, no decembra — jūniju, janvāra — jūliju u. t. t. Bez tam jo daudzas pazīmes ir sējas laika sākumam un gada ražai — no koku lapām un ziediem, no va-boles bērnu piestiprināšanas pie priekšējām, vidējām un pakalējām, kociņa grimšanas ūdenī u. tml. Visumā laika vērošana neuzrāda nekādus mākslīgus paņēmienus, kas ietu ārā no dabas parādību vērošanas robežām. Orākuli resp. zīlēšana ir visai reta šajā nozarē.

Sapņu iztulkošana nākotnes uzzināšanai ir tikpat sena kā paši cilvēki. Uzskats par to, ka dvēsele miegā var atstāt cilvēka miesu, klist apkārt, daudz ko redzēt un atgriezties atpakaļ miesā, ir arī latviešu folklorā (LP VII, 1). Sapnī var arī dievi sūtīt savus norādījumus — to rāda Homēra u. c. piemēri. Bet līdz ar to sapņus pieskaita arī orākuliem, aktīvai mantikai, ja cilvēks pats ar zināmu sagatavošanos gaida atbildi šādā ceļā. Piemērs ir auzu sēšana Andreja vakarā, ūdens un laipas likšana pie gultas, gulēšana ar Jāņu vainagu pagalvi u. c. mīlestības mantikas paņēmieni, lai redzētu nākošo vīru. Senais uzskats, ka ne visi sapņi piepildās (Homēra divējie vārti sapņiem), arī latviešu folklorā sastopams, līdz ar citiem priekšrakstiem. Tā, piem., sapņi piepildās tikai tad, ja tiem tic, murgi nepiepildās nekad; lai sapņi piepildītos, tie jāizstāsta; tāpēc nelabos nestāsta, kamēr nav pagājušas 6 stundas. Piepildās tie arī noteiktās dienās.

Latviešu sapņu izstāstīšanai pamatā ir biežāk analogija vai kontrasts; redzētie objekti atbilst apkārtnē, ikdienas darbam un interesēm, bet iztulkojumu interese grozās ap notikumiem šajā dzīvē. Parasti tās ir pārmaiņas dzīvē (kāzas, bēres, arī vietas maiņa); laika maiņai, ko arī var vēstīt sapņi, ir arī liela nozīme zemnieku dzīvē, sev. labības un siena novākšanai; parasti to vēstī sapnī redzēts mironis (līdzšinējais laiks „miris“). Tāpat ikdienas dzīvē svarīgi paredzēt laimi vai nelaimi, pasākuma izdošanos, mantas iegūšanu u. tml., pie kam sapnī var redzēt arī simboliskus objektus (atslēga — būs saimniece). Galvenais tomēr ir analogija: pupas, zirņi — asaras (apaļi objekti); koks krīt vai nokalst — nāve u. c. Parallēles sapņu iztulkojumiem var atrast arī citās folkloras nozarēs. Kritiski novērtējot sapņu iztulkojumus, jāsalīdzina un jākonstatē sapņu grāmatu ietekme.

Aktīvā mantika (divinatio artificiosa) no pasīvās atšķiras ar to, ka šeit cilvēks pats meklē atbildi jautājumam, ko dos nākotne, lietojot dažādus paņēmienus un meklējot atbildi pazīmēs. Augstākie sasniegumi ir mantikā, ja tā izveidota plānveidīgi pēc noteiktas sistēmas ar iztulkotājiem vai palīgiem, kurpretim līdzās tam neskaitāmi paņēmieni ir ar mēģinājumiem nākotni zīlēt ar atsevišķiem objektiem bez starpniekiem, tieši. Jaunākos laikos visus šos paņēmienus apvieno orākula nosaukums, kas nav ar antikiem orākuliem sajaukams.

Šo paņēmienu daudzumu redzam jo sevišķi mīlestības orākulos. No orākula dienām sevišķa nozīme ir gada sākumam. Tāpēc Jaungada vakarā mēģina izzināt, kas gaidāms nākošā gadā. Lej laimes, spriežot pēc ūdenī lietās kausētās alvas vai vaska veidojumiem, tos simboliski iztulkojot. Šis paņēmiens ir no senās *keromantijas*. Zināmās dienās no rīta skatās krāsnī, vai pelnos ir lopu vai cilvēku pēdas, lai zinātu, vai būs nelaime lopiem vai cilvēkiem. Raganu prāvās un citos 17.—18. g. s. avotos bieži pieminēti kannureģi, kas zilējuši no putām alus kannā. Pie citām tautām vairāk pazīstama zilēšana kafijas tasē. Ūdens glāzē skatās caur laulājamo gredzenu, gredzenu arī piesien matā un vēro, cik reižu tas pie glāzes malas piesitisies. Ūdens traukā ielaiž ogļites, ūdeni sagriež un vēro, vai sastapsies iezīmētās ogļites resp. vai saprecēsies apzīmētie. Raksta arī cilvēku vārdus, tos piestiprinot pie trauka malām, un vēro, pie kā zināmās personas ielaistā ogļīte apstāsies. Ūdenī sviež Jāņu vakarā vaiņagus ar līdzīgiem vērojumiem mīlestības lietās. Andreja u. c. vakaros pie gultas liek ūdens trauku ar tiltiņu resp. skalū, pār kuņģi pāri nāks izredzētais. Lai uzzinātu, kur ūdenī ir slikonis, ūdenī laiž svečītes, kas tajā vietā apstāsies. Šie ir *hidromantijas* paraugi. Nākotni redzēt var spoguļi Jaungada naktī (*katoptromantija*), parasti ar aizdegtām svečēm vienatnē, pat kailai izģērbjoties; redz nākošo precinieku vai arī nāvi. Andreja u. c. vakaros sēj auzas u. tml., lai mīļais nāk tās plaut. Miežu čupiņas liek gailim knābt — no kuņas čupiņas viņš to darīs, tā meitai apprecēsies (*alektriomantija*). Par auglīgu gadu spriež, no jumta izvelkot pilnu vai tukšu salmu vārpu. Auglību rāda atrastais jumis. Šie ir paraugi *aleuromantijai*, *kritomantijai*, *alfitomantijai*.

Lai zinātu, kas būs dārgāks, sunīm dod maizi un gaļu — ko tas pirmo ēdis, tas būs dārgs. Puķu orākuls pazīstams ar lapu plūkšanu, lai zinātu, vai mīl. Jāņu vaiņagu vij no 3×9 puķēm. Vaiņagu laiž ūdenī, sviež koku zaros, vērojot, vai tas tur pakārsies. Mancelis pieņem, ka Jāņos sprauduši sienā zālītes un vērojuši, kam tās novītušas — tas mīrs. Parasti ceriņu ziediem laimīgi ir tie, kam vairāk par četrām ziedlapiņām, nelaimīgi ar trijām. Laimīgs ir četrlapu āboliņš. Vēro, kā aug iestādītā mirte.

Jāņu vaiņagu liek pagālvī, lai sapnī redzētu izredzēto. Līdzīgu sapņu orākulu ir daudz — pagālvī liek arī citus objektus. Jaungada vakarā var redzēt arī likteni no dažādām parādībām. Iet skatīties, kam ēna ir bez galvas, arī caur logu skatās istabā, kam galvas nav — tam jāmirst. Vēro *skaņas*; meitas nes saslaucītos mēslus uz krustceļu un klausās, no kuņas puses suņi rej — no turienes nāks precinieki. Jāj uz pažaga un piesit pie cūku kūts — ja cūka atrukšķēs, tad apprecēsies. Ziemas svētku naktī likteni var tieši izzināt, jo tad zirgi

un citi mājlopi runā un to izstāsta. Dažos gadījumos, kur prasīta klusēšana, nedrīkst ne uz kādām skapām vai runām atsaukties. Ir *tveršanas* orākuli. Jāiet ārā, jāņem malkas klēpis un jāskaita — pāris vai nepāris; tāpat skaita arī no jumta izrautos salmus. Nolaūž koka zaru — ja tas vecs, dabūs vecu vīru u. tml. Bāž roku pirtī pa lodziņu — ja satvers ko spalvainu, būs vīrs ar bārdi. Iet uz kūti ķert aitas — ja noķers tekuli, apprecēsies. *Skaitīšanas* orākuls ir, sētā zedīņus skaitot: tēvs, dēls u. tml., apprecēsies, ja iznāks dēls. *Raksta* orākuls ir uzsitot dziesmu grāmatu un pēc norādījuma lasot labā vai kreisā lappusē noteikto pantu; zem šķīvja liek uzrakstītus izteicienus vai simboliskus vārdus — atslēga, gredzens u. tml. Liek turpat arī šos objektus, un šķīvjus paceļ katrs atsevišķi, lai redzētu, kas tam iznācis. Uzraksta arī iespējamo ligavaiņu vārdus un liek pagalvī, rītā vienu zīmīti uz labu laimi izņemot. Nākošā vīra vārdu var uzzināt arī, pusnaktī prasot vārdu pirmam pretimnācējam. Gaisā laiž no pakulām saveltus bumbuļus, tos aizdedzinot un vērojot, vai tie tur satiksies — tad apprecēsies tie, kuŗu vārdā bumbuļi gaisā laisti. Tupeli sviež pār galvu, lai redzētu, vai purns uz āru vai iekšu, norādot uz aiziešanu vai izprecēšanos.

Zilēšanu izdara noteiktās dienās, un tai arī ir zināmi noteikumi. Sal.: Zilēties varot tais dienās, kuŗas esot tikai reizi par gadu (Š. Tic. 35850.) Viens no tiem ir klusēšana, piem., spoguļi skatoties un sevišķi mēmo putru vārot, kur klusēšana ir galvenais — nedrīkst ne smieties, ne runāt. Arī atpakaļ skatīties nedrīkst daudzos gadījumos. Liela daļa orākulu ir pazīstami daudzām tautām. Speciālistu veicama ir zilēšana no kārtīm, rokas linijām (chiromantija); pēdējās pamatā ir astroloģijas izskaņas. Tautas papēmienu nav speciālo pareģošanas sistēmu, kāda ir romiešu auspicijas, haruspiku mākslā, nekromantijā u. tml.

Ticējumu apjoms ir bezgalīgi plašs, jo aptver visas tautas dzīves nozares — tie ir dažāda vecuma. Ticējumos uzglabājušies fragmentāri uzskati, kas var būt cauri paaudzēm nākuši ar reminiscencēm no senseniem kultūras attīstības laikmetiem, kas var būt dokumentēti arī pie citām tautām. Tā, piem., pazīstamajai tautas dziesmai „Saulīt’ vēlu vakarā Sēžas zelta laiviņā, Rītā agri uzlēkdama, Atstāj laivu ligojot“, gandrīz pilnīgas paralēles ir pie senajiem grieķiem (Mimnerms) un Ēģiptē, reliģijā. Daudzi gadu tūkstoši ir liecinieki šādam paralēlismam, un nav iespējams šādus uzskatus neregicēt uz ilgiem laikiem atpakaļ. Ticējumu datējumi ir neiespējami bez salīdzināmā materiāla. Tīrā veidā ticējumi atspoguļo uzskatus, bez jebkādas mērķtiecības, protams, ar dažādu izskaidrojumu iespējamību. Šādi uzskati

var būt kā par cilvēku, par dabas parādībām un dzīves iekārtu, tā arī par dvēseli, par daimoniskām un pārdabiskām būtēm.

Līdzās šiem absolūtiem ticējumiem, cita ticējumu nozare ieskaitāma *divinācijā*. Tā ir aktīva pareģošana jeb zīlēšana ar noteiktām darbībām, vai arī pasīva pazīmju *vērošana*. Trešā kategorijā ir ticējumi ar ofensīvo vai defensīvo darbību — ar nolūku citam kaitēt, svētību atņemt, vai arī pret to aizstāvēties. Tāpat *sev* var nodrošināt svētību un atvairīt ļaunumu ar dažādiem paņēmieniem.

Ja nu pēc šī ticējumu apskata atgriežamies pie paražām, tad, aplūkojot to sakaru, redzam, ka visvaļīgākās saites šķiet paražām ar zīniecību un vērošanu, kas pašas par sevi veido zināmu sistēmu un ar paražām varētu būt drīzāk mechaniskā saistībā, kurpretim maģijā kā reliģijas dvīņu māsa ar paražām saistās mērķtiecīgi arī darbās, bet absolūtie ticējumi visvairāk dod paražu jēgas skaidrošanai un saprašanaī. Tieši šī ticējumu kategorija, vistuvāk pieskaroties senajai tautas reliģijai tās visplašākā nozīmē, ir vissvarīgākā tautas paražu skaidrošanai. Tautas paražas saistās ar tās uzskatiem, izpaužas noteiktās darbībās un rītos, kas var būt tik konservatīvi, ka katra novēršanās ir ja ne grēks un noziegums, tad vismaz necieņa pret sabiedrību arī tad, kad to pirmnozīme jau galīgi jeb pa daļai ir zudusi.

Paražu pētīšana nevar būt tikai deskriptīva; pat to senāko formu pētīšanā, meklējot pēc to jēgas, nākas pēc iespējas skaidrot apstākļus, kas tās veido laiku mijā.

Sacītais mūs noved arī pie jautājuma par avotiem. Neiztīrējot šo jautājumu pagaidām sīkumos, varam atzīmēt kā pirmās Tacita (98. g. pēc Kr.) ziņas par aistiem, to kultiem un amuletiem, tad Vulfstana (980) ziņas par bērēm, Brēmenes Ādama (1075) ziņas par burvjiem un zīlētājiem, pāvesta Innocenta III bullu (1199) pret latviešu kultiem, Indriķa *chronikas* (XIII g. s.) aizrādījumus par zīlēšanu, kritušo apbedīšanu u. tml. Līdzīgas ir ziņas *Atskaņu chronikā* (1290). Laba tiesa norādījumu sākot ar 12. g. s. ir juridiskos dokumentos, bullās, statūtos, rēķinu grāmatās u. tml., kas tikai pa daļai vēl no šī viedokļa vērtēti un apskatīti.

Plašāki apraksti sākas ar De Lannuà (de Lannoy) ceļojuma aprakstu (1413—1414) ar ziņām par mirušo sadedzināšanu pie kuršiem. Maļeckis (1563) apraksta kāzas pie kuršiem, leišiem un prūšiem. Šeit ir ligavas zagšana, tās vešana ap pavardu, apbērsana ar graudiem, guldināšana u. tml. Uz Kurzemi un Vidzemi attiecina Strijkovskis (1578) prūšu un žemaišu parstuku ēdināšanu un mirušo ēdināšanu kapos, piemin arī ēdiena, dzēriena, cirvja un naudas likšanu mirušam zārkā Livonijā.

Aprakstiem pievienojami vēl divi, mazāk pazīstami. Pirmo dod 1422. g. Bartholomaeus Anglicus (*De proprietatibus rerum* 1492, XV 88): Viņi (livoņi) pielūdza jo daudzus dievus, ar nešķīstiem un grēcīgiem upuriem izprasīja atbildes (pravietojumus) no daimoniem, tiem kaļpoja ar zilēšanu un burvībām (sk. A. Spekke, *Latvieši un Livonija* 16. g. s., Rīga 1935, 92). Otrs ir Vatikāna dokuments, ko publicēju ar Dr. J. Kleijntjensa laipnu atļauju.

Origo Christianae Religionis in Livonia.

(Bibl. Vat. Ms. Urb. Lat. 839, f. 86).

In Livonia priusquam ulla religionis Christianae Scientia antiquissimi incolae essent imbuti, incerti ibi dii colebantur, ita ut alii serpentes, alii arbores, alii lapides apprime grandes, summa prosequerentur veneratione. Qui vero ex gente ista lybica (Sic enim Livones moderni denominabantur) cultiores videri volebant, illi tot adorabant deos, quot sunt elementa, atque a singulis elementis singulos suos denominabant deos, pro quibus necessitatum diversitati, diversos in auxilium vocabant. In piscationibus enim aquarum deum, in venationibus et aucupiis, sylvarum seu terrae deum exorabant, pro pluviis aut aëris serenitate obtinenda Caelorum sive aeris deum colebant, et hunc quidem eum esse putabant, qui fulmina, et tonitrua pro summo imperio ostentaret: Quartus ignium deus illis maxime fuit invisus, eo quod casas suas ligneas toties flammis absumi videbant. Licet iam a quadringentis, et pluribus annis religione christiana ea gens sit imbuta, tamen nec nunc quidem desistit, aliud quasi agendo, deos istos, vel in auxilium, vel in vindictam advocare.

16. g. s. ir arī jau vērtīgi ceļotāju apraksti, kam 17. un 18. g. s. pievienojas to arvienu vairāk. Ne tikai latviešu paražu un dzīves veida apraksts ir šeit, bet arī jo plašu ticējumu krājumu atrod P. Einhorna, Hūpeļa, Kanolda un daudzu citu darbos. Daudz materiāla dod baznīcu vizitācijas, raganu procesi, baznīcu chronikas, jezuītu ziņojumi u. tml. Veiktie publicējumi kopā ar turpmākām jaunāko materiālu papildu publikācijām dos mums iespēju kaut cik bruņoties pārmērīgi plašā materiāla saprašanai un apstrādāšanai, kas ir otrs uzdevums līdzās tekstū publikācijai.

Šī apstrādāšana prasa monografisko principu pētīšanu un atsevišķu jautājumu skaidrošanu. Ir tikai viens ceļš — skaldīt no lielā materiālu daudzuma nost gabalu pa gabalam, un proti, visvieglāk ārā izdalāmās nozares, lai kodols paliktu arvienu drošāks un ticamāks. Savā darbā pār latviešu būramiem vārdiem esmu mēģinājis skaidrot maģijas nozīmi latviešu tautas tradīcijās; šī paražām un ticējumiem veltītā darba pirmā daļa veltīta zilniecībai un vērošanai, kas aptver visu cilvēka dzīvi un darbu, bet pārskatāmībai ir ārā izdalāmas, lai gan ir ciešām saitēm ar paražām saistītas, jo neviens darbs un pasākums latviešu zemkopja dzīvē nav bez zilēšanas un vērošanas ne sākts, ne beigts.

Zilniecība un vērošana

I n o d a ļ a.

Aeroskopija.

Meteoroloģisko parādību vērošana ir sevišķi laika paredzēšanai. Šeit par senākiem latviešu ticējumiem dod ziņas 18. g. s. sākumā Vei-gands. Johana Kanolda Supplementum IV Curieuser und nutzbarer Anmerckungen von Natur- und Kunst-Geschichten. Durch Eigene Erfahrung und aus vielerley Correspondenz gesammelt von Johanne Kanold, Medicinae Doct. und Practico in Breszlau, wie auch der Kayserl. Leopoldinisch-Carolinischen Reichs-Academiae Naturae Cu-riosorum Mitgließe, Budiszin, Verlegts David Richter 1729. g. publicēti visai vērtīgi novērojumi par latviešu zemnieku dzīvi un stāvokli Kur-zemē. Šajā daļā viņa galvenais korespondents ir Kuldīgas ārsts Vei-gands (Dr. D. J. G. Weygand), kas kā vietējās dzīves labs pazinējs varētu būt arī tas autors, kas sarakstījis un atsūtījis Kanoldam iznīci-nošu spriedumu par Ranēja uzskatiem vilkaču un raganu lietās, jo arī šī pretraksta autors ir mediķis un no Kurzemes, kas labi pazīst Dundagu u. c. apkārtnē vietās. Šoreiz viņš Kanoldam piesūtījis veselu sējumu (einen gantzen Fasciculum curiöser Curländischer An-merckungen); pirmā vietā teze, ka Kurzemes zemnieki esot arī labi fiziķi un labi paredzot nākošās lietas:

Die Cursche Bauren wollen auch gute physici seyn, und von zukünfftigen Dingen prognosticiren. Wozu sie 1) die Sinnen zu hülffe nehmen, denen sie den meisten Glauben zustellen, vornemlich was sie selbst gesehen und gehöret haben, das ist ihnen nachgehends nicht auszubilden. 2) Bestätiget ihnen solches entweder die eigene oder auch fremde Erfahrung. Nach ihrer eigenen experience observiren sie alles genau, conferiren solche mit einander, und reguliren sich ins künfftige darnach, alles dasjenige, was das Alterthum und ihre Vorfahren von dergleichen Bauren. Axiomatibus oder traditionibus hinterlassen, haben sie ihrem Gedächtniss fest imprimiret, und suchen solches weiter auf die posteritaet zu bringen. End-lich sollte wol billig 3) die gesunde Vernunft alle die Irrthümer und die Fehler der Sinnen-Erfahrung verbessern und sie lehren, wie sie das Gute von dem Bösen erkennen, das Wahre von dem Falschen unterscheiden, und das Gegen-wärtige von dem Zukünfftigen wohl beurtheilen können. Doch aus natürlicher Schwachheit des judicii setzen sie solche hindan, und wollen nicht weiter in der Natur untersuchen, noch nachforschen. Zuweilen hat man wol vor Zeiten einige vernünfftig raisonirende Bauren unter sie angetroffen, welche aber meines Wis-sens durch die Contagion hingenommen sind. Da nu den Bauren als Ackers-

Leuten solches zu wissen gar nöthig, so befehligen sie sich auch darauf, und notiren sich möglichster massen aller Dinge Würckungen und vorhergehende Zeichen, und obgleich selbige nicht allemal eintreffen; so können auch andere verborgene natürliche Ursachen obhanden seyn dass der effect nicht allemal erfolgen kan, sintemal signa significant sed non semper necessitant.

Tālāk pieminēts pūķis ar sarkanu uguni, ja tas nes naudu, bet ar bālu, ja citas mantas (labību, drēbes u. c.). Pūķi nes to savējiem un ir nākošam gadam sausa laika pazīme. Atstājot pie malas seno pagānu ticību un svēto krūmāju, biržu, mežu, atsevišķu koku, kalnu, pakalnu, kapeņu, avotu, aku, purvu, tīreļu, lielu akmeņu, tāpat saules, mēness, zvaigžņu, čūsku, krupju u. c. pielūgšanu, referents pakavējas pie pērkona, dodot arī rakstību Perkohns; Lasicija pazīstamo cohibe etc. viņš tulko pats „Perkohn ne darr man pec mannu lauku ne kahdu Skahdu es tew doschu scho savu specki“, aizrāda, ka Pērkons pazīstams Lietuvā un Prūsijā līdz Meklenburgai; latviešiem tā ienaidnieks un jaunais dievs ir Jods (Johds), bet pērkona negaiss esot viņu abu sastapšanās; kad Pērkons Jodu dzenā, tad spēr tikai kokā, mājā u. t. t., kur Jods meklē paslēpties; lai to atturētu, mājas priekšā liek apgāztu virtuves vai ēdamu trauku durvju priekšā, vai arī apgāz katlu. Minēts izteiciens „Perkohns Johdu gaina oder dzenahs“. Meteoroloģiskie ticējumi (Die Baur-Axiomata) ir šādi:

Pēc pirmā *pērkona* zūd lietus. Ap Margrietas dienu sākas bargākais pērkona laiks. Ja ziemā pērkons, pēc tam stiprs vējš. Ja mākoņos ir dažādas figūras, tas uz pērkonu; ja melni mākoņi, būs stiprs pērkons, bet bez ugunsgrēkiem. Lai piens nesarūgtu barga pērkona laikā, to nes dziļā pagrabā.

Zibens un rūsa. Ja naktī ziemējos stipra rūsa, būs vējš vai lietus gāze. Daudz rūsas bez lietus kaitē jauniem augiem un izdedzina tos, sevišķi miežus un griķus. Sarkani mākoņi nes zibeni.

Vējš. Ja saule riet gaiši sarkanos mākoņos, būs vējš. Kuņā pusē ap mēnesi dārzs vežas, no tās būs vējš. Sarkans pilns mēness ir uz vēju. Ja veca gada vakarā ir brāzmaini vēji, būs grūtas slimības. Ja pūš dienvidu vējš, būs karsts laiks.

Lietus. Būs lietus, ja blusas sievietēm ar košanu un duršanu dara pāri, ja saule lēktā ir sarkana un drīzi top melna, ja lēktā tumši mākoņi ir staru vidū, ja saules stari stipri dur, ja sarkani mākoņi peld ap sauli, ja no saules lēcot vai rietot nāk gaŗi stari, ja saule rietot pazūd, ja jaunais mēness ar tumšiem ragiem, ja ķermenis tam tumšs, ja ap mēnesi ir dārzs, ja zvaigzne nemirdz, ja ap mazajām zvaigznēm ir dārzs, ja sietipš ir tumšs, ja pēc lielas vētras ir kluss bez vēja, ja rasa izzūd uz augšu, ja lietus met burbuļus, ja migla kāpj uz augšu, ja ziemējos zibeno. Ja no rīta ielīst austrumu vējā, tad

lis visu dienu. Ja Medarda dienā (8. VI) list, lis 4 nedēļas. Ja sveces neparasti sprakšķ un degot pie tam izkūst un ļoti tek, ja sāls atlaižas un mitra paliek, ja kalni kūp, būs lietus. Ja sveču liesmas un zirnekļu tīkli mierīgā laikā ļoti kustas, būs vējš un lietus.

Sniegs. Ja saule Sveču dienā spīd gaiši, pēc tam būs vairāk sniega nekā pirms tam uzsnidzis. Ja putni februārī trekni, būs daudz sniega. Ja Matisa dienā nav nemaz sniega un ledus, tad vēl būs, bet ja vēl ir, tad kusis.

Sals un aukstums. Jaunā mēness naktis ziemā ir aukstas. Ja ziemā ap mēnesi ir ļoti liels un skaidrs dārzs, būs sals. Ja ziemas sākumā akmeņi strautos apsalst zem ūdens, ziema nebūs pastāvīga.

Labs laiks. Ja saule noiet koši un skaidri, ja dārzs ap mēnesi ir plāns un ātri nozūd, ja pilns mēness ir gaišs, ja zvaigznes krīt (stellae cadentes), ja migla nogulst, ja kalnu gali ir skaidri, būs skaidrs laiks.

Silts laiks. Naktis, kurās iekrīt jauns mēness, ir siltas.

Migla. Daudz miglas neder un kaitē cilvēkiem, lopiem, arī lauku un koku augļiem; ja tā kāpj uz augšu, būs lietus, ja krīt lejā, jauks laiks.

Nenoteikts laiks. Ja zvaigznes krīt dažādās vietās, būs nenoteikts laiks.

Sauss laiks. Ja skaidrā naktī debesis atveras (blāzma), būs sauss laiks.

Salna. Ja nakti salna krīt sāls veidā, būs skaidrs laiks. Salna kaitē koku un lauku augļiem.

Krusa. Ja ar krusu krīt sniegs, tas izkusīs.

Siena plauja. Vai siena laiks būs sauss vai slapjš, to vēro 23. un 24. jūnijā pēc vakara blāzmas (das Neue Licht des Abends); ja tā nemaz nav manāma, pēc 26. jūnija būs slikts laiks; arī ja mēness ir bāls un skumīgs.

Auglīgs gads. Ja meža putni nāk no krūmiem uz laukiem un mājām, ja augļu koki nav pārmērīgi auglīgi, ja ūdeņos nav zivju pārāk daudz, ja Urbāna dienā labs laiks un Vitus dienā list, ja istā laikā ir daudz sniega uzkrītis, ja ozolu pangās ir atrodami muša vai ods, ja sietipam rietot novembrī vai oktobra beigās list, būs viduvējs gads; ja list, iekām sietinš nav norietējis, būs auglīgs gads; ja list vēlāk, kad 7. zvaigzne jau nozudusi, būs vēla raža un ziema pastāvēs ilgi.

Varavīksne ir lietus vēstnesis: no varavīksnes sarkanās krāsas spriež par labu miežu, griķu vai dārza augļu ražu, no dzeltenās par labu rudzu ražu, no zaļās, jauktas ar zilu, par labu līnu un linsēklu ražu. Varavīksne rīta pusē rāda labu laiku, pusdienā lietu, vakarā

labu laiku ar nelielu lietu; dārzs ap sauli un mēnesi rāda ziemas salu, no divām un trijām saulēm spriež par zemes augsto pavēlnieku nāves gadījumiem.

Par gada laikiem. Ja Pāvila atgriešanās dienā laiks ir gaišs un skaidrs, būs labs gads; ja vējains — karš; ja apmācies, sprāgst lopi; ja snieg vai līst — dārdzība. Ja gada pirmā puse ir mitra, otrai pusei jābūt sausai, un otrādi; tā viņi vērtē arī vasaru, rudeni un ziemu; mitrā vasarā sprāgst vistas, zoslēni, kā arī jauni meža putni, nav arī daudz medus, jo bites lietus laikā netiek ārā un tā tad savu medu apēd. Jaukam rudenim seko vējaina ziema. Slapja vasara dod neveselīgus augļus. Sausa vasara dod maz, bet veselīgus augļus. Silts rudens dod labu labības gadu. Ja tas ir mitrs, būs vāja labība nākošā gadā. Salta ziema kaitē augļu kokiem. Arī ļoti stingrai ziemai seko īsa vasara. Sausš un auksts laiks ziemā norāda uz sausu laiku vasarā. Pliksalai ziemā seko nakts salnas vasarā. Pliksalai ar dienvidrietumu un rietumu vēju neatbilst sals vasarā, bet gan ar ziemeļu, ziemeļaustrumu un dienvidaustrumu vēju; zaļi Ziemsvētki dara baltas Lieldienas; ja februārī nesalst, būs auksts priekšpavasaris (Vorjahr). Ja bērzu sulu laikā iekrīt silts lietuss, tas pūdēs rudzus. Vītus nes līdzī mušas.

Kanolda korespondents Veigands dod vērtīgus materiālus gan tikai laika vērošanai un ražas paredzēšanai; mazāka nozīme tiem ir citās mantikas nozarēs. No agrāko laiku liecībām ir svarīgi ne tikai salīdzināšanai vien iepazīties arī ar datiem par citu baltu tautu, senprūšu un leišu uzskatiem, pie kam par senprūšiem tie bagātīgi atrodami M. Pretorija darbā „Preussische Schaubühne“ (Deliciae Prussicae), kas iespiešanai sagatavots jau 1684. g., bet papildināts un publicēts 1703. g. Izvilkumi no šī darba citēti pēc V. Manharta grāmatas „Latviešu-prūšu mītoloģija“, Rīgā 1936. g. (saīsinājums citējamos M.). Pretorija ziņas ir sevišķi bagātas, bet vietām ir aizdomīga pati šī bagātība; ja arī uzlūkojam Pretorija daudzus dažādo priesteru un zilnieku nosaukumus par etimoloģiski atvasinātiem sugas vārdiem, tomēr dažviet liekas, ka Pretorijš citīgi mēģinājis daudzajiem speciālā literatūrā pazīstamajiem mantikas veidiem atrast vajadzīgās paralēles pie senprūšiem. Viņa ziņām tomēr ir ļoti liela nozīme.

Pretorijš raksta, ka prūši vērojuši gaisu (M. 550): *Orones* vēroja gaisu un noteica no gadījumiem ar cilvēkiem un lopiem gaisa pārgrozības, zināmu darīdami, kad labi pie šāda vai tāda lauku darba ķerties.

Sal. viņa aprakstus (M. 549): Piemēram par palikušajiem pagānu priesteriem Pretorijš min šādu gadījumu. Kāds mācītājs tam stāstījis, ka vēl vakarā redzējis kādu vecu žemaiti starp diviem ozoliem stā-

vam, abām rokām reizi pa reizei gaisu tveram, ne vārda nerunājot. Tik pa brīdim viņa lūpas kustējās nesaprotamā murmināšanā. Viņš nekustējās, un viņa skats bija pret debesīm vērst. Mācītāja jautājumam viņš neatbildēja. Parādīti arī vairāki cilvēki, kas ielejā uz žemaiti gaidījuši. Tas esot burvis, kas ļaudīm ziņas došot no kaŗā aizgājušā drauga. Tikai pēc 2 stundām sāka šis kustēties un uz visām 4 pusēm gaisu šķelt. Tad viņš 3 reizes skūpstīja zemi un izsaucās: Vai! Vai! Vai! uz ko sanāca ļaudis no ielejas ozolu vidū un nometās ceļos, lūdzās, skūpstīja 3 reizes zemi, un žemaitis tiem pavēstīja, ka viņu biedra vadonis kritis kazaku gūstā, bet biedrs ievainots un atkal izdziedināts. Es domāju, ka šis žemaitis bijis šeit kā tillussonis, un ka pie senajiem prūšiem līdzīgi to darijis tillussonis, tāpat kā esmu izzinājis, ka pie viņiem šāds pareģis arī Szweigdzurūnis dēvēts, kas nozīmē vācu valodā zvaigžņu skatītāju, kas no zvaigznēm prot pareģot.

Sal. par vēju (M. 552): *Wejones* novēroja vējus, varēja tos ar negaisu grozīt un pēc iegribas vadīt; šajā mākslā ievērojami daži nadravieši, un ar apbrīnošanu var redzēt, cik viegli ugunsgrēka laikā vēju grozīt var, ko es pats esmu 1678. g. oktobrī pieredzējis. No šiem vēja grozītājiem daži prot arī uguni apvārdot un, kā tie to sauc, uguns eņģelim, kuŗa vārdu tie prot arī minēt, pavēlēt nekādu postu nedarīt.

Arī latviešu folklorā dod vajadzīgo materiālu par debesu parādību iztulkošanu mantikai. Arī šeit uz nākošām lietām rāda bez cilvēka paša iniciātivas dažādas zīmes, un viņš var no pazīmēm nākotni vērot, iztulkot labās vai ļaunās vēstis.

Pirmā vietā lai ir *debesu zīmes*.

Kad nakti sarkans gaiss, tas norāda uz *kaŗu*; tāpat tas ir vakarā; analogijas slēdziens šeit ir par asins izliešanu.

Priekš krievu un turku kaŗa, Zvaigžņu dienas nakti esot bijis tik sarkans gaiss, ka pat sniegs bijis sarkans; sarkanums kustējies un svakstēdams sities kopā, un ļaudis bailīgi gājuši laukā no istabām skatīties un sprieduši, ka tas esot uz kaŗu un asins izliešanu. Sarkanais gaiss bijis arī priekš krievu un japāņu kaŗa (23, 3892 Vlm Koki, C Velķi, Vlm Vaidava). Kad sarkanas debesis, tad gaidāmi kaŗi (Š. Tic. 5617). Ja vakarā saulei rietot debesis ir sarkanas un saule arī, tad būs liels kaŗš (464, 1455 Jg Jaunauce). Kad saule noriet sarkana, tad būs kaŗi (Š. Tic. 26483). Ja saules riets ir asinssarkans, tad rītdiena būs mākoņaina jeb būs gaidāmi kaŗa laiki (ib. 26484). Ja nakti sarkans gaiss, būs kaŗš (ib. 21533). Ja nakti debesis ir sarkanas, tad būs kaŗš (ib. 5619). Kad pie debesīm redzamas „uguns zīmes“, tad drīzumā sagaidāmi kaŗi (ib. 5616). Pie debesīm var iz-

veidoties arī konkrētas neikdienišķas parādības. Ja pie debesīm parādās kāda svešāda zīme, tad tā zīmējas uz kaŗu (ib. 5614). Ja pie debesīm redz krustus, tad būs kaŗi (ib. 5620). Ja krustu redz pie debesīm, tad gaidāmi kaŗi (67, 66 C Jaunpiebalga). Kad pie debesīm redzami sarkani stabi, tas zīmējas uz kaŗiem (219, 451 C Lizums). Kad naktis pie debess parādās uguns stabs, krusts vai cita kāda zīme, tad sagaidāmi kaŗi, bads, mēris (134, 17 B Taurkalns). Ja pie debesīm parādās sarkana svītra, tad sagaidāms kaŗš (17, 488, 39 Vlm Kieģeļi). Sal. Š. Tic. 5618.

Ja pie debesīm redz sarkanu riņķi vai plankumu, tad tuvumā būs ugunsgrēks (67, 67 C Jaunpiebalga). Ja ugunsgrēkā pie debesīm rādoties krusts, tad tai ugunsgrēkā sadegot cilvēki. Bet ja nu rādoties stabs, tad tai ugunsgrēkā sadegot kustoņi (lopi) (145, 1568 Vlk Bilska, Palsmane).

Sevišķa ievēriba šajā novirzienā piegriezta ziemeļblāzmai, ko sauc par *kāviem* un kur tiešām kaušanos arī saskata.

1863. gada 4. oktobra naktī redzēja pie debesīm savādu gaišumu (ziemeļblāzmu?). Mānticīgi ļaudis tūdaļ sāka melst par kaŗu, sērgām, badu un citām briesmām. Bet daži teica, ka esot debess atvērusies (Latv. Avīzes, 1864, 1). Kādreiz esot atvērusies debess, un divas slotas kāvušās; viena sarkana, otra zila. Tas esot bijis (nozīmējis) uz kaŗu (17, 470, 49 Tukums). Arī to viņi (veci ļaudis) noteica par nelabu zīmi, kad viņi redzēja tā saucamo ziemeļblāzmu, vai pareizi saucamos ziemeļkāvus; viņi tā nāk pa divi un tad saiet kopā, sasitas, ka sarkans uguns vien nošķīst uz visām pusēm; tad jau vecie ļaudis teica, ka jodi kaujas pēc cilvēku dvēselēm, kuŗas viņi kaŗā dabūs (161, 377 B Vecmuiža). Ja kāvi (ziemeļblāzma) saplēšas, tad būs kaŗš (17, 2237 C Dzērbene). Priekš pasaules kaŗa, vasaru bija redzama stipra ziemeļblāzma, ar svītru kustēšanos un saduršanos; ļaudis pareģoja, ka tas uz kaŗu (23, 4675 Valmiera).

Tāutas imāģinācija saskata šeit jodu kauju: Jodi kaujas uz kaŗiem (kāvi). Varot pat dzirdēt zobenu žvinkstēšanu un kustību. Tie esot kā sarkani plankumi pie debesīm, ka pat zeme topot sarkana; sevišķi bijuši redzami uz turku kaŗu (55, 368 Md Cesvaine).

Kāvus piemin jau S. Gūberts (1688): Kad kāvi parādās, tad zemnieki saka, ka kaŗa vīru dvēseles kaujas. Tādos gadījumos būs sauss laiks. Var arī izcelties kaŗš. Citi saka, ka tad būšot laba reņģu zveja; tāpat 1764. g. Gelehrte Beyträge (VII, 50): Ziemeļu gaismu latvieši tur par mirušu varoņu dvēselēm, un, šai gaismai parādoties, vēl tagad saka: „Re, kur kāvi kaujas“ (Š. Tic. 14183); sal. G. F. Stendera ziņas 1797. g. (Augstas gudr. gr. 240): Tas ir zināms, [ka ziemeļa gaisma] nav nekādi baigi. Lai neģēgas runā par kaŗu un mēri, lai

sauc tos baigus, jodus jeb kaŗaŗauŗu dvēseŗu kauŗanos (ŗ. Tic. 14187). Tāpat Latvieŗu Avīzes 1830, 13: Citi ziemelblāzmu sauc par baigiem, citi par kāviem, citi par murgiem, citi par jodiem. Vecas bābas stāsta, ka nokautu zaldātu dvēseles, kas jau ir debess mierā, vēl pie debess velves kaujas. Es pats esmu dzirdējis, ka kāds muŗķis, ziemelblāzmu ieraugot, ar dziļām nopūtām sacīja: „Vai Dieviņ, kas nu būs?“ (ib. 14189). Turpat 1831, 13: Vecas bābas stāsta, ka kāvi esot nokautu zaldātu dvēseles, kas pie debess velves kaujoties un kādu lielu nelaimi nesot vai sludinot (ib. 14186). Latv. ļauŗu draugs, 1832, 191: Latvieŗu tēvu tēvi tādu zīmi ar citu vārdu nezināja nosaukt, kā: baigi jeb kāvēji kaujas (ŗ. Tic. 14190). Latv. ļauŗu draugs 1837, 74: Ziemelblāzmu sauc par kāviem, pāviem, murgiem, baigiem. To redzot ļaudis domā, ka nu būs drīz kaŗi ar lielu asins izlieŗanu (ib. 14191). K. Šillings, 1832. g. Tīrzā: Kad nakts laikā pie debesīm ziemelja pusē gaisums atspīd, to sauc par baigiem jeb kāviem, jo tur nomiruŗu kaŗa vīru dvēseles kaujoties (ib. 14188). Sal.: Kad ziemelja gaisma staro, tad saka, ka kāvi kaujas. Kāvi esot kaŗa ļauŗu dvēseles (ib. 14198). Ļaudis tic, ka kāvi esot kaŗa vīru dvēseles, kas kaŗā nokautas. Kāvi zīmējoties uz kaŗu vai citu nelaimi (ib. 14196. — Latv. ļauŗu draugs 1836, 42). Kad redz debesu gaisumu (jodus kaujoties), tad kaŗŗ gaidāms (ŗ. Tic. 14201). Kāvus (ziemelblāzmu) tautā uzskata par kaŗa, briesmu un bada pareģotājiem. Veci ļaudis stāsta, ka priekŗ turku kaŗa pie debesīm esot parādījuŗies krusti un liki zobeni. Arī priekŗ japāņu un pasaules kaŗiem esot redzētas daŗādas parādības. Ir paruna: „Kāvi jau kaŗoja, būs kaŗi“ (ib. 14206).

Ja pie debesīm nakti redzama skrejoŗa uguns, tad gaidāmi asiņaini kaŗi (38, 5 Lp Durbe). Ziemelblāzmas, kāvu kustības — būs lieli kaŗi (23, 3348 Valmiera). Viņi arī ticējuŗi, kad redzējuŗi gaisā tā tagad sauktos kāvus jeb ziemelblāzmu atspīdam, ka tas zīmējoties uz kaŗiem jeb sērgām vai citu kādu postu savā zemē (142, 2082 Md Beŗava, Vecgulbene). Kad ziemā kāvi stipri kaujas, tad tas ir uz kaŗiem (ŗ. Tic. 14193). Ja kāvi kaujas, tad būs kaŗŗ (ib. 14194). Ja sarkani kāvi redzami pie debesīm, tad gaidāms kaŗŗ (ib. 14195). Ja kāvi (ziemelblāzma) kaujas pie debesīm, tad būs liels kaŗŗ (ib. 14197). Kad kāvi pie debesīm redzami, tad kaŗi būs (ib. 14199). Ja ziemā pie debesīm redz kāvus, tad nākamos gados gaidāms kaŗŗ (ib. 14200). Ja ziemelblāzma sarkana, tad gaidāms kaŗŗ (ib. 14202). Kāvi vēstī, ka būs asiņaini kaŗi jeb cita kāda liela nelaime (ib. 14205). Sal.: Ka cylvāks, īdoms pa ceŗiu, nikuo nadūmuodams, pasaveras uz gaisu un jam ocūs pasaruoda gaisā karaveiry, ītei pīzīmēj, ka dreiŗi byus leli vaidi (ib. 13096). Sal. arī par citām neparastām dabas parādībām — zemes tricēm, lietus gāzēm u. tml.

Citādi, protams, ir slēdzieni no mierīgām, skaidrām un zvaigžņotām debesīm, kas ir laba pazīme, sevišķi lopiem.

Kad Ziemassvētku vakarā un naktī uz svētku otro dienu skaidrs un zvaigžņains, tad saimniekiem labi jēri un teļi izdosies. Ja skaidrs un zvaigžņains nakti no svētku otrās dienas uz trešo, tad kalpiem jēri un teļi labi izdosies (23, 4621 Vlm Koki). Jo Zīmas svātku nakts ir skaidra, tad jauni lūpeni labi īs pa rūkai. Jo tymsa, tod byus slihts gods del lūpenu jaunu (312, 256 Ldz Mērdzene). Pyrmus Zīmas svātku reitā, jo gaiss nav apsamocis, tod slykta vosora ļaudim, bet lūpim loba, bet jo apsamot, tod pretim — ļaudim loba, lūpim slykta (225, 308 Jlt Bērzpils). Ja jauno Zīmas svētku un Jaunā gada vakarā debess ir apmākusēs, tad jaunie lopiņi nīkst; ja skaidra, tad dzīvo (218, 864 D Krustpils). Ja Zīmas svētku vai Vēca gada vakarā debess ir apmākusēs, tad vecie lopi pavasarī mirst, nīkuļo, turpretim, ja debess ir skaidra, tie ir veseli, dūšīgi (218, 863 D Krustpils). Ja Zīmas svētku nakts apmākusies, neizdosies kumeļi, teļi; ja skaidra, teļi bīrs kā klīmpas (32, 253 Rīga).

Turpmākais ir debesu zīmju izskaidrošana. Piemēram var šeit noderēt augsti izkoptā harūspiku māksla senajā Romā ar harūspikiem, zīlniekiem, kas izkopj no etruskiem aizņemtus paņēmienus. Brīnumu izskaidrošanā (procuratio prodigiorum) viņi ir autoritātīvi lietpratēji, noteicot izpirkšanas upuņu veidu un izskaidrojot to nozīmi. Vajadzības gadījumā Romas senāts tos uzaicina no Etrūrijas; tiem izstāsta notikušo, pēc kam vecākais harūspiks dod atbildi; parasti ar rakstu. Noskaidro, kurš dievs brīnumu sūtījis, ievērojot visus notikuma sīkumus; pie zibens noskaidro par dieviem un 16 debesu novadiem pēc etrusku zibeņu grāmatām (libri fulgurales). Turpmākais ir noskaidrot dieva dusmu iemeslu un ieteikt izpirkšanas ceremonijas, ko izpilda romiešu priesteri. Harūspiki rūpējās arī par paša notikuma seku likvidēšanu; zibeni kopā ar zemi, ko tas skāris, rūpīgi savāc un turpat apbedī, vietai apkārt apliekot žogu, nedabiski dzimušos lopus sadedzina un pelnus izkaisa jūrā. Beidzot harūspiki dod atbildi, ko nozīmē brīnums, vai tas uz labu vai ļaunu ko vēstī. Brīnumi var būt ar vienu vai otru nozīmi pēc apstākļiem vai arī tikai brīdinājums.

No debess parādībām sevišķa nozīme ir *pērkonam*. Grunavs raksta par leišiem, ka pēc viņu uzskata pērkonā Dievs runā no debesīm (M. 193).

Sal. viņa aprakstu par *Perkunu* (M. 197): Perkuno bija trešais elka dievs un to piesauca laika dēļ, lai tiem būtu lietūs un jauks laiks savā laikā un lai pērkons un zibens nekādu postu nedarītu, un kad tas nāca un negaiss bija visā zemē, tad viņi šo dievu pielūdza,

metās ceļos un sauca: *dewus Perkuno abselo mus*, jo bija pārliecināti, ka negaisa laikā viņu dievi runājot ar kriviem un citiem vaidestiem.

Daudz par pērkonu raksta Pretorijs (M. 538). Žemaiši mācējuši pazīt dedzinātāju un nededzinātāju zibeni, kā arī negaisam nākot pasacīt, vai tas dedzinās vai ne. Nadraviešu uzskats esot, ka zibens esot pērkonas kalps (die Blitzstrahlen die Zucht-Diener des Donners), kas meklējot cilvēku un vedot tajā vietā, kur pērkons sperot. Ja bērns dzimst pērkonam rūcot, tad, ja tas ir dienu, bērns būs liels kungs, bet ja naktī, tad mirs drīzi. Ja pērkons ir pavasarī no ziemeļiem uz dienvidiem vai no austrumiem uz rietumiem, būs vēlā sēja, bet ja no rietumiem uz austrumiem vai ziemeļiem, tad agrā sēja labāka, tikai bērni tajā gadā miršot. Ja negaiss, ejot no rītiem uz dienvidiem vai vakariem, nosper cilvēku, tas ir bijis Dievam mīļš, bet ja pērkons gājis no rietumiem uz austrumiem, tad tas miris savu grēku dēļ. Ja pavasarī pērkonas laikā vērsis pie lopiem mauro (schreyet und brummet), tas nozīmē sausu vasaru un lopu krišanu. Solche und dergleichen abergläubige Augurien vom Donner seind itzo noch viel...

Senie uzskati par pērkonu kā par dievību vienlīdzīgi atspoguļoti kā tautas dziesmās, tā senākās liecībās, un arī latviešu tautas ticējumos ir liela bijība, daudzi aizliegumi pērkonas laikā. Sal. senās liecības: Garīgu lietu nezināšana bija dažās vietās tik liela, ka daži pērkonus piesauca (jezuītu ziņojums no Rīgas, 1594. g.). Līdz šai pašai dienai turas pie šāda ieraduma. Kad ir liels zemes sausums un nav lietus, tad viņi biezos mežos uz pakalniem pielūdz pērkonu un ziedo tam melnu teļu, melnu kazlēnu un melnu gaili. Kad tie ir nokauti, tad viņi pēc sava ieraduma sanāk ļoti daudz no apkārtnes, ēd un dzer tur kopā, piesauc Pērkonu, ielej viņam vispirms trauku alus, ko tad trīs reizes nes ap turpat aizdedzinātu uguni, un pēdīgi ielej to tai ugunī, lūgdami Pērkonu, lai viņš dotu lietu (Š. Tic. 23119, D. Fabricijs, 1610. g.). Kad liela vētra cēlās un pērkons rībēja, tad ņēma tie vienu salu spēka uz saviem kamiešiem un nesa to apkārt ar šādiem vārdiem: „Mīlais Pērkon, nedari man nekādu skādi uz mana lauka, tad es tev došu šo spēka salu!“ Bet kad vētra pārgāja un pērkons norima, tad tie paši apēda to spēki (Š. Tic. 23120, J. F. Bankava Sprediķu grāmata, 1725. g.). Zlēkā bijusi kāda Ozolbirze, kur stāvējis Pērkonas ozols. To birzi turējuši par svētu (ib. 23123, J. G. Bütners, Inland, 1836, 139). Sal.: Vēl līdz 1800. g. Ventspils apkārtnē starp tāmniekiem bijuši sastopami ļaudis, kas slepus pielūguši Pērkonu un Laimu (ib. 23122, Brīvā Zeme, 1928. g. 2. jūnijā). Kad pērkons rūcot, tad Dievs braucot pa debesīm ar akmeņu vezumu: kad vezums gāžoties, tad pērkons sperot (ib. 23127). Kad pērkons rūcot, tad Vectēvs bērnus barot (ib. 23129). Pērkons ceļas tad, kad velns strīdas

ar Dievu. „Tu mani nenositīsi, es noslēpšos.“ „Nē, nenoslēpsies.“ „Es cilvēkā ielīdišu un noslēpšos.“ „Kad cilvēku nosperšu, tad piedošu viņam grēkus, bet tevi vispirms dabūšu.“ Tāpēc pērkona laikā vajaga sēdēt mājā, aizdedzināt sveci un lūgt Dievu (ib. 23132).

Vecais tēvs rūc un zibens speķ ar lodi tur, kur velns piesities (ib. 23136, Latv. J. dr., 1834, 183). Ka pērkons velnu meklē un ka velns aplam no pērkona bēgot, tās ir vecu bābu pasakas... Tāpat tas arīdzan nieki, ko daži par pērkona lodēm jeb akmeņiem sapņo, ar ko pērkons speķot (ib. 23135, G. F. Stenders, Augstas gudrības grāmata, 1796², 30). Pērkona laikā tie (latvieši) sacīja, ka Pērkons Jodu gāinot un to meklējot ar zibeni nospert; kur nu tas nabags Jods bēgdams ieskrienot, vai kādā mājā, vai kokā, tur arī Pērkons zibeni metot pakal. Tādēļ tie arī ļoti bijās, un, gribēdami bēgošo Jodu no mājas atsargāt, tie apgāztu katlu priekš durvīm lika (Š. Tic. 23137, Latviešu draugs, 1840, 24). Pērkons speķ tikai tur, kur kāds ļauns gars paslēpies (ib. 23138). Nesaki negaisa laikā: „Velns“, jo tad mājā iespers (ib. 23142). Lāstu vārds: „Ka tev simtu pērkonu!“ (ib. 23131, Ēdoles Kārlis, 1834). Pērkona laikā nav jāskrien, jo tad var nelabajam uzskriet, kuŗš tādās reizēs pieņem gan cūkas, gan suņa veidu un tādā vizē nepazīts mēģina cilvēkam pieglausties (ib. 23358). Pērkons speķ suņus un kaķus, tādēļ pērkona laikā viņi jādzen no istabas laukā (ib. 23368, S. Gūberts, 172). Pērkona laikā vīrietis nedrīkst staigāt uzlocītām biksēm, vaļā drēbēm, jo tad drēbju vilēs velns slēpjas (ib. 23400). Pērkona laikā nevajaga turēt apgāztus traukus, tur velna māte paslēpjas, kad pērkons to triec (ib. 23401). Pērkona laikā vajaga apgāzt katlus, tad pērkons neiespers. Pērkons velnu dzenājot, bet ja apgāzts katls, tad velns nevarot paslēpties (ib. 23402). Kad pērkons mājā iespēris un nabaga cilvēka māja un manta visa noslikst, tad mānīcīgi cilvēki ne pirkstu neliek pie dzēšanas, jo tādu uguni nedrīkstot dzēst (ib. 23409, K. Šillings, 1832. g., Tirza). Ūdens dibenā Pērkona lode velnu nevarot aizņemt, kādēļ velni labprāt ezeros un atvaros meklējot patvērumu, kad taisās uznākt pērkona lietūs (ib. 23431). Ja pērkons iespeķ skurstenī, tad tur bijis velns (ib. 23379). Pērkona laikā nevar zem koka stāvēt, jo velni glābjas zem kokiem. Kad pērkons speķ velnus, var aizķert arī cilvēku (ib. 23382). Pērkona laikā sievietes nedrīkst sacelt (uzspraust) lindrakus, jo tad velns, no zibēņa bēgdams, paslēpjas lindrakos un, velnu speķot, zibens var nospert cilvēku (ib. 23397). Ja lietūs listot un pērkons rūcot, tad kāda ragana pašlaik mirstot (ib. 23143). Pērkona negaisā velns bēgot vecā ēkā (ib. 23145). Pērkona laikā velns slēpjas no Dieva zem kokiem jeb krūmos, tādēļ tad nevajaga stāvēt zem koka (ib. 23146). Pērkons dzenā ļauno garu un speķ, kur šis piespiedies;

tādēļ pērkona laikā aizmet krustu priekšā, lai ļaunais gars bēg projām (ib. 23149). Ja cilvēks iet kaut kur pērkona laikā, tad, zibenam parādies, viņš met krustu priekšā, lai ļaunais gars to neapsēž (ib. 23152). Pērkona laikā nedrīkstot svilpēt, dziedāt, kliegt un stipri runāt, lai pērkons mājā neiespertu (ib. 23158). Negaīsa laikā nedrīkst svilpot, citādi zibens nospers svilpotāju (ib. 23159). Pērkona laikā neesot brīv smieties, jo tad pērkons spērot (ib. 23161). Pērkona laikā nevajaga ne ēst, ne strādāt (ib. 23162). Pērkona laikā nestrādā (ib. 23166). Kad pērkons dīkti rūc un spēr, tad vajaga bieži šos vārdus skaitīt: „Uguns mani nesvilinās, paisums man neuzstās!“ (ib. 23343). Māte man stāstīja, ka tā bērībā Tīrzā negaīsa laikā skaitījusi: „Ziben, ziben, žēlīgs tēvs, parādi savu balto ķēvi!“ Tad tas sakrustojoties un spērot (ib. 23345). Ja vasaru iet pērkona negaīss, nedrīkst teikt: „Melna debess“, — teicēju nospers (ib. 23346). Pērkoni — zibenim nedrīkst rādīt ar pirkstu. — Pērkons atnācis var iespert kādā ēkā (ib. 23347).

Pērkons latviešu tautas ticējumos saistīts ar uzskatu, ka tas nāk kā Dieva sods. Kad pērkons rūc, tad „Dieviņš baras“; ļaudis salīka rokas, aizmeta krustu vai noskaitīja Mūsu Tēvu. Veci ļaudis teica: „Kad Dievs strādā, visiem jābūt mierā.“ Pērkona laikā nedrīkst ātri skriet, nedrīkst suni pie sevis turēt, zem lieliem kokiem stāties un nazi līdzī nēsāt — tad pērkons neiespers. Ir arī ticējumi, ka pērkona laikā Dieviņš braukā padebešos ar ratiem un pērkona grāvienī ceļoties no Dieva ratu ribēšanas. Kalupes leģendā pērkona laikā Elija brauc debesīs pa akmeņainu grīdu ar 12 zirgiem un katrā ratu stūrī sēž pa eņģelim ar ugunīgu zobenu rokās. Ātri skrienot, zirgi šķēļ uguni, un dažreiz guns nokrīt zemē (LFK 255, 229). Pērkoni izskaidro arī ar velna gāiņāšanu, kas slēpjas no pērkona pirtīs, rījās, šķūņos un augstos kokos; līdz ar velnu tādās vietās var nospert arī cilvēkus, kāpēc viņmaz no mājas atvairā velnu, liekot krustā krāsns slotu un kruķi uz celiņa. Pērkona negaīsu var novadīt projām resp. sadalīt 2 daļās, ja iešķēļ sērmokšļa kociņu vai kārklu vai liek kārklu krustus ap siena gubām vai kaudzi — tā atgāinī nelabo un nodrošinās pret pērkoni. Nedrīkst sēdēt uz akmens pērkona lietūs laikā, jo zem tā slēpjas velns, tāpat nedrīkst bārties un lamāties (soda motīvs). Pērkona laikā nedrīkst neko strādāt, ne ēst. Ja bērni didījās, veci ļaudis tos norāja un sacīja: „Stāviet nu mierīgi; kad nāks Vecāis tēvs, tad jūs ar zibeņu rikstīm kuls.“ Pērkona laikā novērš visas iespējas velnam kaut kur patverties; aiztaisa durvis, logus, krāsns aizlaideņus, apgāž uz mutes katlus, podus un spaiņus, krustiem liek slotu un kruķi pagalmā. Velns palien zem koka saknēm, tāpēc nedrīkst stāvēt zem kokiem. Pērkona uguni var no-

dzēst vienīgi ar pienu. Viena no pērkona dienām ir Pēterļa diena, pa daļai arī Krusta diena, uz kuŗām sevišķi attiecināti minētie aizliegumi.

Pērkona laiks ir pamatā visvairāk laika vērojumiem. Ja pirmais pērkons aizrūc cilvēku zem jumta, tas visu vasaru būs miegains. Ja tas notiek ziemā, būs lieli vēji. Ja pērkons aizrūc ledu upēs un ezeros, būs auksta vasara; ja tas apgrauž sniegu, tad tas nekūst, bet diltin dilst. Pērkona aprūks sniegs der pret sāpēm. Agrs pērkons pavasarī ir uz labu — būs karsta vasara, bagāts gads. Mazāk ziņu ir par viņa nozīmi zilēšanā. Pērkona iesperšana kādā mājā var būt zīme, vēsts par miršanu. Tai mājā, kur pērkons sper, tur kāds mirs (435, 1305 Md Bērzaune). Ja vēl rudenī pērkons — karš (17, 894, 65 Rīga). Sal. par laimi: Ja ozolu vai cērmaukšu saspeļ pērkons — gaidāma liela laime (205, 121 B Skaistkalne). *Zibens* ir tikai laika vai ražas zilējums (Š. Tic. 32474—8).

Arī *saulei* ir liela nozīme mītos. Tieši ar debesīm saistāmi uzskati par Saules koku. Sk. LKV 19, 37794. Tāpat līdzīgi kāviem debesu parādības personificētas saules meitās un dieva dēlos. Sal. LKV 19, 37797 sek. Sal. arī vecākās ziņas par saules kultu pie latviešiem, kā arī ticējumus u. c. Vēl šodien ir daudz tādu viņu (līvoniešu) vidū, kas neko nezina teikt par Dievu un Viņa svētajiem. Šis pielūdz sauli, tas mēnesi, viens izvēlas pielūgšanai skaistu koku, otrs akmeni vai ko citu, kas tam patik (Š. Tic. 26303, S. Münsters, 1550. g.). Ir skaidri zināms, ka šī barbaru tauta stāv ārpus kultūras, jo dievu vietā pielūdz sauli, mēnesi un pērkonu (ib. 26304, D. Fabricijs, 1610). Nebūs jums sauli, mēnesi un zvaigznes pielūgt un priekšam tiems ceļos mesties, nei šādu un tādu koku, nei akmīni, nei kādu tārpu, ne ķiplokus, kā vecos laikos jūsu tēvu tēvi, pagāni būdami, tādus niekus un radītas lietas pielūguši jir (G. Mancelis, Lett. Postill, 1654, I, 489). Senos laikos saule precējusi mēnesi un dzemdējusi zvaigznes (Š. Tic. 26307, G. Stenders).

Zilēšanā saulei ir jo liela nozīme, sev. laika noteikšanā. Sal. vecākās S. Gūberta ziņas (1688): Saule, paceldamās augstāku un nolaidamās zemāku, rada vasaru un ziemu. Mēness atkal aug un dilst. Viņu staros aug visi koki. Saule ir kā augu Tēvs, mēness ir it kā Māte. Kad ir saules vai mēness aptumšojums, tad labība nav jāsēj. Kad saules vai mēness aptumšojums iekrīt labībai ziedot, tad raža būs slikta. Saules aptumšojumi ir tomēr kaitīgāki par mēness aptumšojumiem (Š. Tic. 26359). Ja saule uzejot ir sārta un vēlāk top melna, ja saulei lecot viņas staros ir tumši mākoņi, ja sarkani mākoņi lido ap sauli, ja saulei lecot jeb noeļot ir gaŗi stari, ja saule noeļot iebrien mākoņos, tad būs lietuss. Ja saule noriet sārto mākoņos, tad būs

vējš. Ja saule noiet spoža, tad būs labs laiks (ib. 26360). Šeit vēro kā rietu, tā atsaules, dārzus u. tml. Citādi ir ar anomalijām saules un mēness gaitā. Sal.: Retāki gadās, ka divi saules vai divi mēneši liekas pie debess esot. Ak, kā tad ļaudis brīnojas un iztrūkstas (ib. 26306, Latv. ļaužu draugs, 1832, 183).

Saules un mēness *aptumšošanas* uzskata par ļaunu spēku iedarbību, kas šos spīdekļus grib iznīcināt. Tailora un Laša (Lasch) darbos ir šādi uzskati par aptumšošanas pie dažādām tautām: 1) tā ir mīnēto spīdekļu nespēka, slimības, pat nāves dēļ, 2) tie ir savu vietu atstājuši, 3) aptumšošanās ir viņu dusmu dēļ, 4) raganu, burvju u. tml. uzbrukuma, 5) saules un mēness strīdus dēļ (Hdwb. d. deutsch. Abergl. II, 10, 1510 s.). Latviešu folklorā ir ziņas par 1., 4. un 5. variantu. Pirmais izsekojams saulgriežu svētku paražās Ziemassvētkos, kas piemēroti izpalīdzēšanai nogurušai saulei; arī pavasara svētkos varam līdzīgus momentus vērot. Saules un mēness strīdi ir bagātīgi apliecināti tautas dziesmās par šo nesaticīgo laulāto pāri. Citādi aptumšošanās ir ļauno spēku uzbrukums, sevišķi saulei. Par leišiem Enejs Silvijs Pikolomini 15. g. s. pieved šādu nostāstu: Tie esot pielūguši sauli un lielu dzelzs āmuru: kādreiz saule vairākus mēnešus neesot bijusi redzama, jo to gūstā saņēmis varens valdnieks un ieslēdzis nocietinātā tornī. Tad zodiaka zīmes tai gājušas palīgā, ar milzīgu āmuru torni satriekušas, sauli cilvēkiem atdevušas, kāpēc tie pielūguši arī instrumentu, ar ko atbrīvota saule. Līdzīga teika uzrakstīta par saules kaņiem arī LP V, 51, 8: Vienreiz vecos laikos apgulās varena milzu čūska uz lielas krušņas (cinis) un drebēja no saltuma. Beidzot tā rājās saulei: „Saule! visus tu sasildi, bet mani ne?” Saule atteica: „Pate esi saltuma pilna un tad tikai gaidi uz mani, lai sildu kā mazu bērnu. Kas tev lika par tādu ledus gabalu būt.” Čūska nejauki saskaitās par tiem vārdiem un tūlīt skrēja pie burvju vecākā sauli apsūdzēt. Bet ceļā čūskai notika nelaime: ieraudzīja liķi vedam un nevarēja vairs ne no vietas pakustēt. Par laimi drīz pēc tam nāca kāds cilvēks pretim. Nu čūska pātika vaļam un aizsteidzās pie burvju vecākā, sacīdama: „Ņemi savu kaņa spēku un eji sauli pārmācīt, jo viņa mani ienīdējusi.” Salasījās milzumis burvju, iesākdami ar sauli kaņu. Iesākumā saulei klājās pagrūti: burvji pārspēja; bet tad tā paaicināja mēnesi palīgā. Mēnesis tūlīt posās. Izcēlās sīvs cīnīš: burvju rokas vicojās kā pātagas pa gaisu un burvju galvas šķīda uz visām pusēm: — Saule ar mēnesi bija uzvarējuši. Bet projām ejot, mēnesis par to labumu prasīja saulei, lai atdodot savu meitu par sievu. — Šis teikas, kas pieder senākam, vēl velna un raganu ticības neunificētam slānim, atvietotas ar raganu uzbrukumiem, jo sevišķi mēnesim; tieši šādā veidā raganu uzbrukumus pazīst arī ro-

mieši (sal. Luc. Phars. VI ar tulkojumu Latv. bur. v. I, 440³⁰). Par raganu uzbrukumiem mēnesim sal. 1764. g. Gel. Beytrāge: viņi runā: „Raganas sauli jeb mēnesi plēš jeb maitā.“ Kad notiek saules jeb mēneša aptumšošanās, tad tur vajaga nabaga raganām būt vainīgām, kuŗas no ļaunuma un skaudības grib labiem latviešiem šos derigos spīdekļus iznīcināt jeb nodzēst (Š. Tic. 26487, 8 — 1764. VII, 50 Gel. Beytrāge). Ja saule un mēness aptumšojas, tad raganas tos plēšot (LP VII, 598, 1, Stenders). Kad saule un mēness aptumšojas, tad saka, ka raganas nabaga sauli un mēnesi maitājot. No tādas saules un mēneša maitāšanās varen bistas, jo tā rādot, ka kaŗa un mēŗa laiki un grūti gadi esot gaidāmi (Š. Tic. 26489, K. Šillings, 1832 Tirza). Kad saule vai mēness aptumšojas, tad latvieši domā, ka raganas tos maitājot (ib. 26490, B. Bergmanis, 1838). Ja saule un mēness aptumšojas, tad raganu saimnieces mēdza tādās reizēs jāt ar kruķi un vaļējiem matiem (LP VII, 1, 598, 2). Raganas un burvji arī maitājuši sauli, mēnesi (ib. 1, 598, 3). Kad saule vai mēness aptumšojas, tad raganu saimniece jāŗ govis slaukt (Š. Tic. 26494). Par puīŗa palīdzību mēnesim: Reiz kādās mājās dzīvojusi ragana ar trim meitām. Vienu vakaru ragana sūtījusi savu vecāko meitu laukā skatīties, vai citas raganas jau neŗājot mēnesi maitāt. Meita ienākusi, teikdama: „Vēl neŗāj!“ Pa brītiņam sūtījusi vidējo meitu skatīties. Meita ienāk: „Nē, vēl neŗāj!“ Pa brītiņam sūtījusi jaunāko meitu. Tā ienākusi: „Nu sāk jau jāt!“ Un tā tūliņ visas četras griezuŗas ap slotām un murminājuŗas dažus vārdus; beidzot kāpuŗas jāteniski slotām mugurā un aizjājuŗas pa gaisu. Bet māju puisis gulēdams bija noklausījies no šim raganu vārdus un tūliņ sācis ķēmoties: paķēris turpat piestu, apgriezies dažas reizes riņķī ap piestu, nomurmināŗis raganu vārdus, uzlēcis piestai jāteniski mugurā un aizjāŗis, kā viz vien, pirmais mēnesi. Patlaban arī raganas lasījuŗas kopā mēnesi maitāt. Bet puisis nostāŗies mēnesi labi stipri, saķēris piestu abām rokām un nu tikai vicoŗies: kuŗa ragana pie mēneŗa atlaidusies, tai ar piestu pa galvu, ka kūleņu kūleņiem aizvēlusies lejup. Tā sacinīŗies līdz pusnaktij, kamēr tad zemes virsū gaiļi iedziedājuŗies un raganām bijis jādodas mierā, nedabājuŗas mēnesi maitāt. Puisis nu, zināms, steigŗus vien atkal lēcis savai piestai mugurā un acumirkļi bijis gultā. Pārraduŗas raganas — māte teikusi: „Vai ziniet, meitas, ko? Tas, kas neŗāva mēnesi maitāt, tiri izskatījās pēc mūsu puīŗa.“ „Mem’, ko muldi, — viņš jau aizmidzis krāc.“ „Krāc gan, bet ja es skaidri zinātu — sveiks viņš nepaliktu“ (LP V, 17, XXX). Saules aptumšoŗanā veci ļaudis bērniem saka, ka suņi saulīti plēŗot (ģickāŗot) (Š. Tic. 26495). Tas ir uz kaŗiem u. c. nelaīmēm. Saules un mēneŗa aptumŗojums nozīmē, ka pasaulē būs kāda pārmaiņa: bada gadi, slimības un citas līdzīgas

lietas (ib. 26491). Kad saulei spīdot lietus list, tas ir bāreņu asaras; arī miroņi kāzas dzeļ (ib. 26497—501).

Saule var būt par zīmi lieliem notikumiem: Ja Trejkungdienā saule spīd, tad tai gadā kaŗu nebūs (67, 14 C Jaunpiebalga). Ja Trejukungu dienā nespīd itin nemaz saule, tad tas ir uz kaŗiem. Vismaz tik daudz saulītei vajaga spīdēt, ka ķeizaram var kumeļu apseglot (17, 22330 C Dzērbene). Ja Treju kungu dienā saule spīd visu dienu, tad tai gadā kaŗa nebūs (Š. Tic. 30835). Ja Zvaigžņu dienā saule spīdot tikai tik ilgi, kamēr jātnieks zirgu apseglojot, tad tanī gadā kaŗa nebūšot (ib. 30836). Trijkungu dienā vajagot tik ilgi saulei spīdēt, kamēr ķeizars zirgu apsedlojot, tad esot miera laiki (17, 843, 205 C Veselava).

Sal. arī par laimi: Jōņa dienas reitā saule rūtoj — pasaroda dažādos krēsos. Kurs tū redz, ir vyspori laimīgs (255, 118 D Kalupe).

Mitos *mēnesim* ir tāpat liela nozīme; nav maza tā arī zilēšanā. Par mēness aptumšošanos uzskati ir kā par saules aptumšošanos.

Kad mēness jeb saule aptumšojas, tad raganu saimniece jāgot govis slaukt (Š. Tic. 20173). Ja mēness aptumšojas, tad pie loga jānoliek spainis ar tīru ūdeni, lai mēnesim būtu vieglāki (ib. 20174). Ragana ar savām trim meitām un citām biedrenēm jāz uz slotu kātiem mēnesi maitāt. Bet viens puisis, noklausījies raganu vārdus, aizjāj arī uz mēnesi un ar piestu sakauj raganas, ka tās kūleņiem noveļas lejup (LP V, 17). Māņu ticīgi cilvēki bīstas par mēness aptumšošanu (Š. Tic. 20175). Sal. nāves un ražas pareģojumus no mēnesnīcas. S. Gūberts, 1688: 9., 10. un 11. dienā jaunā gaismā un 19., 20. un 21. dienā vecā gaismā mēnesim ir kalns (hat einen Berg, luna est gibbosa), zemnieki saka: „Mēness ir ar puntēm (jir Ponten).“ Tad nav mieži jāsēj (ib. 10176). Ja mēnesnīcā kāda cilvēka ēnai rodas ap galvu gaismots vainags, tad tas drīz mīrs (ib. 20177, L.-Puškaitis).

Mēness griežiem pēc tautas uzskatiem raksturīga laika maiņa: lietūs, sals, sniegs, silts laiks parasti sākas ar jaunu mēnesi. Kāds laiks iestājas sākoties jaunam vai vecam mēnesim, tāds pieturēsies līdz nākamai mēneša maiņai. Tāpēc, piem., ja vecā mēnesī pūš vējš, gaida jaunu mēnesi, kad tas pārstās. Mēness griežu nozīmes vērtējuma pamats ir analogija turpmākajām mēness gaitām, tāpēc tas, ko sāk jaunā resp. augošā mēnesī, tas pieņemsies, un otrādi. Jauns un vecs mēnesis ir dzīvības un iznīcības zīme. Tāpēc, pirmoreiz ieraugot jauno mēnesi, izdara dažādas manipulācijas visam mēnesim.

Ja jaunu mēnesi ierauga pa kreisi, tai mēnesī būs laime; ja pa labi — nelaime; jaunā mēnesī dzimis bērns paliek ilgi jauns; ja tas dzimis no rīta, tas sasniedz lielu vecumu, ja vakarā, tad vidēju. Tur-

pretim vecā mēnesī dzimušie visvairāk mirstot, bet pilnā mēnesī dzimušie esot visbagātākie. Bērns jāšķir no krūts vecā mēnesī; ja šķir jaunā, tas būs traks uz sieviešiem un otrādi.

Milestības burvībām noderīgs pēc vajadzības jauns vai vecs mēnesis. Jaunu mēnesi redzot jāskrien laukā un uz to jāskatās; tad jānāk atpakaļ, jānolaiž brunči un atpakaļ neskatoties jāapgulstas, tad sapnī redzēs nākamo vīru. Lāstos parasts novēlējums ir, lai vainīgais izdilst kā vecs mēnesis. Meitās iešana sākama pilnā vai vecā mēnesī; ja to sāk jaunā, tad labi neizdodas. Pēc Kelcha ziņām, precībās jājuši jaunā mēnesī; pēc citām, precības un kāzas jādzeļ pilnā mēnesī, lai būtu pilnība un laime.

Jāaudzina pilnā mēnesī dzimušas govīs, lai būtu pilnīgas; turpretim vecā mēnesī dzimis vērsis neejot pie govīm. Cūkas aizgaldā liek pilnā mēnesī, lai baļojas brangas, vai jaunā, lai ātri baļojas; tās jākauj jaunā mēnesī, lai gaļa stāv svaiga, nesadzeltē, lai vārot izplešas, vai arī pilnā mēnesī, lai nesaraujas, nezaudē svaru, ir taupīga. Zirgi jākaļ vecā mēnesī, lai neaug nagi un ilgāk stāv pakavi, bet astes jāapgriež pilnā vai jaunā mēnesī, lai labi ataug. Vistas, pīles un zosis liek perēt jaunā mēnesī, jo vecā cāļi neizdodas. Līdumi jāliēz vecā mēnesī, lai krūmiem neaug atvases. Mēslus ved vecā mēnesī, lai tie ātri satrūd, vai jaunā, ja grib, lai tie ilgāk stāv. No mēness griežiem ir atkarīgs arī dažādu dārzāju un labību sējas laiks, pļaujas laiks, tāpat koku ciršana. Mājas ceļ jaunā mēnesī, lai tās būtu sausas, siltas un izturīgas, vai arī pilnā mēnesī skaidrā laikā, kad ziemeļu vējš, lai māja sausa un stipra. Krāsnis sāk mūrēt tikai vecā mēnesī, lai circeņi un prūši nemetas; arī tīra vecā mēnesī, lai nepiekvēpst, nepiedeg. Pirtsslotas jāgriež vecā mēnesī, lai mikstas peroties, lai nav jākasās, bet arī jaunā, lai lapas nenokrīt. Jaunā mēnesī liek kātus cirvjiem, āmuriem, lāpstām u. c., lai nemūk ārā; spieķo un kaļ riteņus, lai neizkalst, lai ir stipri; liec zirga lokus un ragavu slieces. Vecā mēnesī šuj kažokus, spilvenu drēbes, bāž salmus gultas maisos, mazgā vilnu, lai neveļas, sien nītis, lai vieglas un neraisās vaļā mezglī, lai nestiepjas; bet jāvērpj tās jaunā mēnesī. Līnu audumus auž jaunā, vilnas vecā mēnesī, lai vienādi valkājas. Audeklu balina vecā mēnesī — janvārī vai kad rudzi zied, lai baltāks. Vēžot un zvejot vajag jaunā mēnesī, tad zivis skraidot un rijot, bet vecā tikai gulot. Mēness griežu teorijai pamatā analogijas likums: darbu vai notikumus cilvēka un dabas dzīvē pieskaņo mēness augšanai un dilšanai, pirmo ņemot vēlamam pieaugumam, pēdējo nevēlamo kaitēkļu novēršanai un atvairīšanai.

Mēness grieži noder arī pareģojumiem. Laika zīlēšanai vēro mēness izskatu (Š. Tic. 20237—94), bet tas noder arī pareģošanai.

Kad mēnesim abi ragi uz augšu, tad tai laikā daudz mirst (Š. Tic. 20295). Ja pusmēnesis ir vairāk sēdus nekā taisni, tad to mēnesi daudz mirīs (ib. 20296). Ja mēnesis ir augšpēdus, tas ir uz nāvi.

Vecie ļaudis esot teikuši, ka tanī gadā, kad mēnesis pie debesīm stāvēt augšpēdus (☾), t. i. ragi taisni uz augšu, tad būšot daudz miroņu, t. i. daudz cilvēku miršot (17, 1444, 48 C Vecpiebalga). Kad pie debesīm spīdošam mēnesim, kad tas vēl jauns, sirpa apaļums ir uz apvārksni, bet asie gali uz augšu (☾), tad tajā mēnesī daudz ļaužu mirst (446, 235 Md Viesiena). Ja mēnesī iekšā krusts, būs kaŗš (Š. Tic. 20231). Pie mēness sarkans krusts — uz labu tas nav (ib. 20232). Ja ap mēnesi parādās šķēpi un krusti, tad gaidāms kaŗš (ib. 20233).

Nozīme ir tam, kā mēnesi ierauga. Ja jaunu mēnesi pirmo reizi ierauga ar labo aci, tad visu mēnesi iet labi, ja ar kreiso, tad slikti (Š. Tic. 20308). Ja redz mēnesi, pavisam jaunu, pirmo reizi tieši pretī, tad to mēnesi ies labi, ja sānis, tad pavisam labi neies, bet ja redz aizmugurē, tad ies ļoti slikti (ib. 20309). Kad ierauga jaunu mēnesi pa labo roku, tad to mēnesi ejot labi, ja pa kreiso — slikti (ib. 20310). Sal.: Jaunu mēnesi pirmo reizi redzēt no kreisās puses — uz labu, no labās — uz sliktu (ib. 20311). Ja pirmo reizi ieraudzīsi jaunu mēnesi no labās puses, tad tanī mēnesī būs laimīgs, bet ja no kreisās puses, tad nelaimīgs (ib. 20312). Sal.: Kad jaunu mēnesi ierauga pirmo reizi pa kreisi, tad tanī mēnesī ir laime, ja pa labi, tad nelaime (ib. 20313). Kad jaunu mēnesi pirmo reizi ierauga un ja ir kaut kas rokā, tad dabū tanī mēnesī dāvanas (ib. 20314). Sal. par tukšām un par pilnām rokām: Jaunu mēnesi ja ierauga ar pilnām rokām, tad būs viss labi tanī mēnesī, bet kad tukšas rokas, tad tukšība (69, 589 Md Beļava). Ja jaunu mēnesi ieraugot kaut kapeika naudas kabatā — būs visu mēnesi nauda; ja nav — naudas trūkums visu mēnesi (41, 392 Vlk Alsviķis). Kad jaunu mēnesi pirmo reizi ierauga un ja ir kaut kas rokā, tad dabū tanī mēnesī dāvanas (230, 604 Tl).

Zvaigznes rāda dzimšanu un miršanu. Pirmā ir gan aiz pārpratuma ar zvaigžņu *krišanu* saistāma — kā: Redz zvaigzni nolaižamies — dzirdēs kādu dzimušu (177, 436 B Īslīce), jo parastais uzskats ir, ka cilvēkam dzimstot pie debess iedegas zvaigzne. Bērnam piedzimstot latviešu parce Vērpēja (?) ieliek tam dziļu rokā, kur galā ir piesieta zvaigzne. Kad cilvēks mirst, tad zvaigzne notrūkst un nokrīt zemē (Š. Tic. 36323, M. Mēdlere (Mädler), Inland, 1846, 66). Cik zvaigžņu pie debesīm, tik ļaužu ir pasaulē, katram ir sava zvaigzne. Kad zvaigzne krīt, tad ļaudis saka: „Redz, kur dvēselīte skrien!“ (ib. 36324). Katram cilvēkam ir viena zvaigzne pie debesīm. Kad

cilvēks nomirst, tad viņa zvaigzne nokrīt no debesīm (ib. 36325). Kad cilvēks dzimstot, tad viena zvaigzne pie debesīm iedegoties, kad mirstot — nokrītot (ib. 36327). Tāpēc zvaigžņota debess iepriecina, jo zvaigznes tad mirdz jo koši, bet sal. pretējo: Jo Zīmas svātķu reitā uz debesīm nav zvaigžņu, tad tymā godā slymos lūpi un ļauds (82, 92 D Jāsmuiža, Kalupe).

Kad redz kādu zvaigzni nokritam, kāds nomirst: Katram cilvēkam esot sava zvaigzne, svētajiem gaišākas, grēcīgiem tumšākas. Spodrā vakara zvaigzne tiek saukta arī par Jēzus zvaigzni (23, 4384 Vlm Koki).

Zvaigznes *krišana* nozīmē nāvi. Tā stāsta veci cilvēki, kad zvaigzne krītot zemē, tad kāds mirstot; tā stāsta, ka katram cilvēkam esot sava zvaigzne (10, 2264 Vlk). Sal. LP VII, 4, 90,5: Kad cilvēks piedzimst, tad Dievs aizdedzina mazu uguntiņu un piesprauž to pie debesīm, kas no pasaules izskatās kā maza zvaigznīte. Cilvēkam mirstot, šī zvaigznīte nokrīt un izdziest. Pie debesīm spīd arī dažas lielākas uguntiņas. Tās ir eņģeļu zvaigznes.

Krītoša zvaigzne norāda, ka kāds cilvēks ir nomiris uz tās puses, kur viņa krit (230, 1298 Lp Tāši). Katram cilvēkam pie debesīm esot zvaigznīte (cik cilvēku, tik zvaigznīšu). Ja zvaigzne nokrīt, tad viens cilvēks mirstot (55, 367 Md Cesvaine). Ja kāda zvaigzne spēji uzliesmo un nodziest, atstājot asti, tad tas cilvēks mirst, kam šī zvaigznīte piederēja. Katram cilvēkam ir sava zvaigzne pie debesīm, un ja kāds no cilvēkiem mirst, tad viņa zvaigzne nodziest (280, 860 Rg Ķēči). Ja redz zvaigzni krītot, tad kāds cilvēks mirs (230, 2237 Tl Stende). Ja redz vienu zvaigzni no debesīm nokrītam, tad kāds mirs (297, 499 Rīga). Ja redz tuvumā zvaigzni nokrītam, tad kaimiņos uzdzirdīs kādu mirušu (67, 72 C Jaunpiebalga). Nakti, kad iziet ārā, ka nokrīt zvaigzne, uz kuņģam mājām nokrīt, tanīs mirst (3, 2110 Jg Garoza). Ja nakti uz kādu māju krit zvaigzne, tad tanī mājā vienmēr mirstot (116, 525 Vlm Rencēni). Un arī, kad redzējuši kādu zvaigznīti nakti nokrītam no debesīm, tūdaļ teikuši, ka viens cilvēciņš patlaban nomira (142, 2083 Md Beļava, Vecgulbene) u. c.

Ja zvaigznītes list, tad būs asins izliešanas, būs kari (76, 210 Rg Mārupe, Vlm).

Arī Jaungada naktī pulksten 12 jāiet laukā skatīties zvaigznes, un kad viena zvaigzne skrej par gaisu, tad tam, kas skatās, ir jāmirst (466, 117, Lp Bāte).

Sal. par dzimšanu tautas dziesmās: Spoža zvaigzne ieritēja Manā gultas maliņā: Dievs dos man šo rudeni Jaunu gultas gulētāju (LD 14067).

Sal. par zvaigžņotu debesi un lopiem: Ja Ziemassvētku pirmās dienas vakarā redzams daudz zvaigžņu pie debesīm, tad saimniekam tanī gadā būs pulka jēru, ja otras dienas vakarā, tad kalpiem (Š. Tic. 34616). Ja pa Ziemassvētkiem zvaigžņota debess, tad labi padosies mazie lopiņi (mazuļi) (ib. 34618). Ja Ziemassvētku un Jaungada nakts ir zvaigžņota debess, tad to gadu izdodas sīklopi (ib. 34619). Ja Zvaigžņu dienas priekšvakarā debesis nozvaigžņojušās, tad nākošā gadā padosies lopiņi, kā, piem., aitas (ib. 30840).

Ja Ziemassvētku nakti daudz zvaigžņu pie debesīm, tad tanī gadā labi padosies sīkie lopi (Š. Tic. 34528). Ja Ziemassvētku nakti daudz zvaigžņu, tad tai gadā lopi labi padosies (ib. 34529). Ja Ziemassvētku nakts ir skaidra, tad jaunie lopiņi iet pa rokai. Ja nakts ir tumša, tad lopiem būs slikts gads (ib. 34530). Ja Ziemassvētku un Jaungada nakts zvaigžņota debess, tad lopi labi izdīsies (ib. 34562).

Cits paņēmieni ir *skaitīt* zvaigznes.

Meitām jāskaita zvaigznes septiņus vakarus bez pārtraukuma un katru vakaru septiņas zvaigznes, tad pirmais, kas dos roku, būs nākamais vīrs (230, 1143 Tl Stende). Septiņus vakarus pa ielu ejot izskaita septiņas zvaigznes. Septītā vakarā pirmais preti nācējs top vai nu par sievu jeb vīru (17, 1769, 48 Dobeļe). Trīs piektdienas nakts no vietas meitai jāskaita pa septiņām zvaigznēm. To vīrietī, kurš pēc trešās piektdienas pirmais dos roku, viņa apprecēs (ib. 35853). Deviņus vakarus no vietas jāizskaita katrā vakarā deviņas zvaigznes, ja tas izdodas, tad gaida, kurš sniegs pirmais roku (vīrietim — sievietei; sievietei — vīrietis), tas būs nākamais (230, 200 Talsi). Deviņus vakarus no vietas jāizskaita zvaigznes, ja kādu vakaru ir apmācies, tad jāskaita no gala, ja visus deviņus vakarus no vietas izskaita, un kurš no vīriešiem pirmais dod roku, tas būs nākamais vīrs (230, 1637 Vp Dundaga). Vajaga deviņus vakarus no vietas skaitīt zvaigznes, un katrā vakarā jāizskaita deviņas zvaigznes. Tad, kuram pirmajam sniegs roku, tas būs tas īstais. Bet zvaigznes jāskaita deviņus vakarus no vietas, ja kādu vakaru palaiž garām, tad jā-sāk atkal no jauna (230, 638 Tl). Ja deviņus vakarus no vietas saskaita deviņas zvaigznes, tad beidzamā naktī redz, ar ko būs jāapprecas (17, 322, 34 Šķirotava, Kld Gaiķi). Ja deviņus vakarus no vietas saskaita deviņas zvaigznes, tad beidzamā naktī redz, ar ko būs jāapprecas (Š. Tic. 35852).

Ja kāds grib, lai tas, ko viņš vēlas, piepildītos, tad viņam vakarā jāizskaita septiņas zvaigznes pie debesīm, un šīs pašas septiņas zvaigznes jāizskaita deviņus vakarus no vietas, tikai tās pašas; ja viņš to izdarīs, tad viņa vēlēšanās piepildīsies (ib. 35855).

Deviņus vakarus no vietas katru vakaru jāizskaita deviņas zvaigznes. Ja kādu vakaru zvaigznes neredz, tad jāsāk skaitīt no gala. Cilvēks, kas skaitītāju pēc tam no rīta pirmais sveicina, būs nākamais dzīves biedrs (ib. 36658). Deviņus vakarus vajag nostāties pie akas un skaitīt zvaigznes, pa deviņām katru vakaru, lai kļūtu laimīgs. Ja kādu vakaru zvaigžņu nav, tad skaitīšana jāsāk no gala (Š. Tic. 36357). Deviņus vakarus pēc kārtas jāskaita zvaigznes, katru vakaru deviņas, tad pēc tam pirmais vīrietis, kurš sniedz roku, būs brūtgāns, bet ja kādu vakaru ir apmācies, tad jāsāk atkal no gala skaitīt (ib. 36358). Ja pēc kārtas deviņas piektdienas saskaita trīsdeviņas zvaigznes, skaitot no deviņi uz vienu, tad, kuru pirmo satiek un kuram pirmam no rīta sniedz roku, tas būs labais draugs. Arī ja saskaita 99 baltus zirgus, tad, ko pirmo satiek, tas kļūst par labāko draugu (ib. 36359).

Sal.: Katru piektdienu vajag skaitīt baltus zirgus un skursteskrāpjus, jāsaskaita pavisam 99 zirgi un 9 skursteskrāpi, tad nākošā piektdienā, kurš nāk pretī un sveicinot roku dod, tas būs nākošais vīrs (17, 698, 153 Vlk Alūksne).

Līdzīgi ir ar baltām cepurēm. Vajag saskaitīt deviņi desmit deviņas baltas cepures, bet redzēt pēc tam skursteskrāpi. Tad pirmajam vīrietim (vai sievietei) sniegt roku, kurš tad būs izredzētais. Lai tas piepildītos, vajag stingri ticēt un nesmieties (76, 8 Rīga).

Labu nevēsti *komētas*. Kad labibai ziedot parādās astes zvaigzne pie debesīm, tad būs slikta raža. Ja pie debesīm parādās astes zvaigzne, tad būs daudz slimību (S. Gūberts 1688). Māņticīgi cilvēki priecājas, kad astes zvaigznei aste stāv uz augšu, jo tas rādot uz labu (Š. Tic. 1105, Latv. Av. 1858, 143).

Astes zvaigzne neesot uz labu. Celšoties vai nu kaŗš, mēris, bads, vai notikšot cita kāda liela nelaime (ib. 36373, Latviešu Avīzes 1853, 149). Astes zvaigzne parādās pie debesīm uz kaŗu un lielu nelaimi (ib. 36376). Kad astes zvaigzne parādās pie debesīm, tad būs kaŗš un asins izliešana (ib. 36377). Astes zvaigznes ir zīmes, ka drīz būs kaŗi (ib. 36378). Ja pie debesīm parādās astes zvaigzne kā slotā, tad būs liela nelaime priekšā: kaŗš jeb bads (ib. 36375). Astes zvaigzne neesot uz labu. Celšoties vai nu kaŗš, mēris, bads, vai notikšot cita kāda liela nelaime (Latviešu Avīzes 1853, 149, Š. Tic. 36373). Astes zvaigznes parādīšanās vēsti par jauniem notikumiem (ib. 36372).

Atsevišķā grupā ir zīlēšana, kas pa daļai aktīvi saistīta ar pazīmju vērošanu no debesu parādībām. Vasarsvētku vakarā vajagot iet vienam uz mežu un ja redz debesis atveramies, tad mirst (3, 439 Jg). Piektdienas rītā jākāpj kalnā skatīties, kā saule lec, un no tā iztulko savu nākotni (230, 192 Talsi).

Sal. citas debesu parādības — asiņaina gaisma uz kaŗu: Kaŗavīri bēdājās etc. (LD 32050, 31926).

Sal. līdzīgas parādības un to vērošanu jau Grieķijā.

Saules aptumšošanās izsauc bažas par kaŗu, neraŗu un citādu postu. Mēness aptumšošanās dēļ Nikijs atliek atkāpšanos no Sirākūzām un tādēļ iet bojā. Zemes trīce ir Peloponnēsas kaŗam nelaba pazīme. Komēta vēsta spartieŗiem nelaimi kaŗā pret Tēbām; meteoru nozīme var būt dažāda. Spartā pēc tiem zilē ik 9 gadus. No zvaigznēm zin labas un nelaimīgas dienas (Hēsiods); sal. viņu nozīmi zemkopībā (Arats).

Atmosfēras parādības — jauks, nejauks laiks, lietus, sniegs, vēji u. tml. — tāpat ir zīmēs ieskaitāmas. Nejauku laiku uzskata par raganu darinājumu, vai arī tad ragana mirusi. Kad cilvēks tūlīt pēc miršanas nāk debesīs, tad tam dod darbu. Un jo ļaunāks vai strādīgāks bijis nēlaīķis, jo grūtāks tam darbs: — ziemu jāēvelē ledus, no kam ceļas sniegs; vasaru jāmazgā grīda, no kam ceļas lietus; citiem jātīra svecēs, caur ko zvaigznes spīd spoŗāki. Ja kāds nejauks cilvēks nomiris un drīzi pēc tam ceļas negaiss, tad mēdz teikt: „Tad ta nu N. N. strādā“ (LP VII, 94, 2). Miroņi ēvelē sniegu ledus kalnos. Ja stipri snieg, tad stipri ēvelētāji (ib. VII, 94, 3). Ja slapjdraņķa sniegs snieg jeb lietus līst, saule spīd, tad kāda ragana esot nomiruse (ib. VII, 94, 4). Latvieŗi stāsta, ka vēji un aukas izceļas no raganām: — kāda skaudīga ragana meŗā izrokot caurumu, ieliekot zosu olu, uztupoties pate kā putns virsū un tā zosu olas lielumā izperinot auku, vēju (ib. VII, 662, 1). Laumā ar postieni (gavēni) cēla krusu un tāpēc allaŗ rādījās vētrains gaisos. Kad saule spīdēja, tad tā sukāja savus matus, kad snīga, tad purināja gultu kā spalvas putina; kad mazi mākoņi pie debess rādījās, tad tā izdzina savu ganāmo pulku. Cīrcēņi stāvēja viņas zināšanās (ib. VII, 662, 2). Raganas un burvji sacēļ nēlaŗu laiku: puteni, viesuļus, krusu (ib. VII, 662, 4). Kad kāds burvis vai ragana mirst, tad tanī dienā esot nejauks laiks. Tādās reizēs mēdz teikt: „Laikam ragana miruse!“ (ib. VII, 662, 5). Ja sniegs stipri snieg, tad kāda ragana miruse (ib. VII, 662, 6). Nomirst ragana — noliek klēti. Te ap pusnakti saņāk pulka raganu ar krusu, auku, lietu gar viņas zārku (ib. VII, 663, 7).

Mironi apglabāŗot, ja ir labs laiks, tad saka, ka labs cilvēks bijis, bet ja ir putenis vai negaiss, tad tā ir zīme, ka mirušais nav bijis tīrs cilvēks (ragana, pestelis) (196, 79 Md Dzelzava). Ja slikts laiks, tad apbēdina kādu raganu (280, 859 Rg Ķēči). Sniegu ēvelē mironi no ledus (ŗ. Tic. 28349). Kad sniegi nāk, tad saka, ka mironi debesīs snieŗus ēvelē (ib. 28350). Kad mazi sniedziņi nāk, tad vecie mironi

ar skrubjiem skrubī (ib. 28351). Ja sniegs stipri snieg, tad kāda ragana mirusi (ib. 28352). Ziemā spīdošās ledus pārslīņas sniegā ir raganas kauli (ib. 28353).

Vējputiņa laikā velna māte purina savus spilvenus (Š. Tic. 24922). Ja list lietus trīs dienas nojai (no vietas), tad saka, ka mirusi kāda ragana (ib. 17436). Kad trīs dienas list lietus, tad saka, ka ragana mirusi (ib. 17437). Kad lietus list, tad saka: „Nu atkal kāda ragana nomirusi“ (ib. 17438). Kad lietus list, tad saka, ka Dievs velnam laiku uz renti atdevis (ib. 17439). Ja ir slikts laiks, ar lielu vētru savienots, tad saka: nu jau pati velna māte nosprāgusi (ib. 16322). Sal. P. Š. II, 179. Kad laiks draņķē, tad ir nomiris burvis, ragana, vecs puisis vai veca meita (ib. 16324). Ja ļoti liels negaiss, tad miris kāds burvis (ib. 21737). Ja liels slapdraņķis, tad raganai kāzas (ib. 21738).

Kad ziemu *putenis* plosās, tad saka: „Vai veļu māte nosprāgusi?“ Kad slikti klājas, tad saka: „Ak tu veļu mātē!“ (ib. 24921).

Kad liels sniegu *putenis*, tad tiek teikts, ka kāds burvis nomiris un ka godīgs saimnieks savu suni arī ārā nedzen (ib. 24915). Kad liela vētra un sniega *putenis*, tad ragana nomirusi (ib. 24916). Kad liels *putenis* saceljas, tad esot kāds burvis vai ragana nomirusi (ib. 24917). Kad ziemu *putenis* plosās, tad ragana mirst (ib. 24918). Ja putina stiprs *putenis*, tad velnam kāzas (ib. 24919). Kad briesmīgi salst un *putenē*, tad ragana vai velnamāte nosprāgusi (ib. 24920).

Lielāka nozīme ir *brechomantijai*, lietus vērošanai. Grieķijā pat tautas sapulces pārtrauc, ja uznāk lietus, jo to uzskata par nelabu zīmi.

Lietum ir nozīme noteiktās dienās. Tā, piem., ja lietus nelist Labrenča, t. i., uguns dienā, būs tajā gadā daudz ugunsgrēku, bet ja list, tad maz. Ja Laurenčos lietus list, tad to gadu ir maz ugunsgrēku (76, 839 Mārupe, Vlm Rencēni). Ja „Larenčos“ lietus listot, tad nākamā gadā esot maz ugunsgrēku, jo „Larenči“ esot ugunsdienā (3, 2488 Jg Garoza). Ja Labrenča dienā saule spīd, tad rudenī daudz ugunsgrēku, ja lietus list, tad no ugunsgrēka nav ko bīties (464, 539 Rg Ropaži). Labrencu dienā ja spīdot saule, tad esot daudz ugunsgrēku (358, 920 Tk Smārde). Ja Labrenča dienā spīd saule — daudz ugunsgrēku. Labrencis ugunsnēsātājs (32, 731 Rīga). Ja Labrenci lietus nelist, tad tai rudenie būs daudz ugunsgrēku (295, 547 C Ērgļi) u. c.

Lietus *sākuma* ticējumus parasti nav laba zīme; izņēmumu nav daudz, piem., par viesos braukšanu. Ja kādam, uzsākot ceļu, uznāk lietus, tas nozīmē labu izdošanos (ib. 4105). Ja, ceļā dodoties, piepeši sāk lietus līt, tad tas ir uz labu izdošanos (ib. 4106). Jo brauc visus

un izbraucūt nu mojom sok tyulit leits leit, tod vīsus byus labi (225, 321 Ab Bērzpils). Sal. Š. Tic. 17426.

Citādi ir godos. Ja dzimšanas dienā ir jauks laiks bijis, tad tā cilvēka mūžs ar būs jauks un laimīgs (17, 816, 21 C Jaunrauna).

Lietus kāzu dienā nav laba pazīme. Sal. tautas dziesmas: Ai mana māsiņa, Tev slihta laima: List lietus likstot, List laulājot; List lietus tautās Aizvedot. — Lietiņš lija man dzimstot, Lietiņš vārda meklējot, Ij to dienu lietiņš lija, Kad es gāju tautiņās. — Lietus lija, sniegi sniga, Kad man' veda tautiņās; Puri, meži pielījuši Ar lietiņa asarām. Lietus lija to dieniņu, Kad es gāju tautiņās; Tā man bija visu mūžu Manas gaužas asariņas (LD 18147). Sal.: To dieniņu lietus lija, Kad tautām roku sniedzu: Vai man bija visu mūžu Asarāsi nodzīvot (ib. 15479); tāpat arī sniegs un vējš (ib. 18143): — Kālabad sniedzīņš sniga, Kālabad vējis pūta? Kālabad jaunā māsa Iet papriekšu tautiņās. — Lija lietus, sniga sniegi, Kad es gāju tautiņās: Sniegi bija grūts mūžiņš, Lietus gaužas asariņas (18153). Pretēji: Laba būs, laba būs Mana vesta vedekliņa: Ne snieg sniegs, ne list lietus, Ne puteņi putināja (18691). Tomēr māsiņa lūdz: „Dod, Dieviņi, lietum lit, Kad es iešu tautiņās; Manas bēdas, asariņas Nolis ceļa maliņā (18140); sal.: Lai noliņa ļaunā diena Mana ceļa maliņā (18141), vai arī: Tad nelis asariņas Pie niknā tēva dēla (18142). Do, Dieviņ, lietam lit, Ka es iemu tautiņās, Kur nokriss lietus lāse, Tur asaru nevajdzēs (18139). Sniegs un lietus ir tāpēc, ka gājusi ar sietu malt (18158: Sniga sniegi, lija lietus, Man ejot tautiņās. Manas pašas vaina bija, Ka ar sietu malti gāju), tātad šādā kārtā tos darinājusi. Līdzīgu kāzu ticējumu ir sevišķi daudz, jo lietus skaitās par tādu pašu traucējumu kā nelaime ceļā. Pamata uzskats ir — Ja kāzās lietus list, asarains mūžs, ja saule spīd — jauks mūžs (17, 886, 14 Rg Suntaži). Pa to laiku, kad brūtes pāris baznīcā, lietus list — asaraina dzīve, ja sniegs snieg — ķildīga, un ja saule spīd — laimīga (18, 1708, 3 C).

Kad jaunam pārim laulājamā dienā listot lietus, tad zīmējoties, ka būšot asaras jāraud, kad sniegs sniegot, tad grūts mūžiņš (142, 764 Md Vecgulbene). Kad laulājamiem saulaina diena, tad būs jauks mūžs, bet kad lietaina, tad slihts (69, 112 Jk Viesīte). Kad precējas un ja tad ir skaists laiks, tad labi dzīvos, un ja slihts laiks, tad slikti dzīvos (3, 806 Vlm Bauņi) u. c. Kad kāzu dienā lietus listot, tad esot grūta dzīve (17, 771, 114 Vlk Smiltene, Plāņi). Ja kāzu dienā list lietus, tad būs slihta dzīve — pilna asaru (464, 2655 Rg Koknese, Skrīverī). Ja kāzu diena lietaina, tad grūta būs dzīve (Š. Tic. 14256). Ja kāzu dienā list lietus, tad būs slihta dzīve, pilna asaru (Š. Tic. 14258). Ja kāzu dienā lietus list, tad būs jāraud dzīvojot; ja skaists laiks, tad

laba dzīvošana (ib. 14260). Ja kāzu dienā lietus līst, tad jaunajam pārim būs slikta dzīve (ib. 14261). Ja kāzu dienā līst lietus, tad nebūs laimīga dzīve (ib. 14262). Ja kāzu vakarā līst lietus, tad jaunais pāris dzīvos nesaticīgi un nabadzīgi (ib. 14263). Ja kāzu dienā lietus līst, tad būs laba dzīve (ib. 14259). Ja kāzu dienā lietus līst — sagaidāma bagātība (ib. 14257).

Laiks bērēs dod iespēju spriest par aizgājēju. Ja kādā bērū diena līst lietus, tad mirējs ir bijis liels dzērājs (230, 1317 Tl Nogale). Ja labs laiks uz kapiem braucot, tad nomirējs dzīvojot ir labs bijis, bet ja slikts laiks, tad ir slikts cilvēks bijis (302, 1568 Jk Sece).

Ka bērū dienā līst lietus, tad no miroņa piederīgiem drīz kāds mirs (17, 97, 77 Vlk Vijciems).

Sal. tautas dziesmas, kur arī apraudāšana nav laba izvadīšanā un bērēs. Nedrīkst *izvadot raudāt* vai sērot. — Kāda būs šī dieniņa? Miglodama saule lēca, Kādu mūžu es dzīvošu? Māte vada raudādama (LD 17283). Vai, māsiņ, vai, māsiņ, Tev būs sēra dzīvošana: Sēri brauca, sēri veda, Sēri dzied vedējiņi (ib. 18161). Iet es iešu tautiņās, Dieviņš zina, kā dzīvošu: Visi mani bāleliņi Raud, kumeļus seglodami (ib. 18166).

Sniegs ir par miršanu. Kad sniegi nāk pirmo reizi rīta pusē, tad mirst jauni tanī gadā, ja vakara pusē, tad veci (14, 29, 17 Valka). Ja pirmais sniegs uzsnieg no rīta, tad jauni mirst. Ja pēc pusdienas, uz vakara pusi, veci cilvēki (17, 157, 94 Rīga, Tl Vandzene). Kad pirmais sniegs no rīta krītot, tad tanī gadā jauni ļaudis mirstot (473, 133 B Rundāle). Pirmie sniegi kad uznāk no rīta, vairāk mirst mazi, ja dienu, tad jauni; vakarā un naktī, tad veci (23, 2691 Vlm). Ja no rīta pirmie sniegi nāk, tad jauniem jāmirst (14, 21, 22 Valka). Kad pirmais sniegs dienā nāk (snieg), tad jauni cilvēki miršot. Kad pirmais sniegs naktī nāk, tad veci cilvēki miršot. Ja pirmais sniegs no rīta nāk, tad mazi bērni miršot (145, 100—2 Vlk Bilska). Ja pusdienā pirmie sniegi nāk, tad pusmūža cilvēkiem jāmirst (14, 21, 23 Valka). Ja pirmais sniegs uzkrīt vakarā, tad tajā gadā mirst veci ļaudis (464, 1430 Rīga, Jg Jaunauce), u. tml.

Atšķir vēl snigšanu naktī un dienā tādi, ka, ja pirmais sniegs uzkrīt naktī, tad mirs vairāk lopi, bet ja dienā, tad ļaudis.

Ja sniegs pirmo reizi gadā iesnieg dienu, tad cilvēki mirs, ja nakti, tad lopi (89, 74 B Ceraukste).

Ja pirmais sniegs snieg dienu, tad lopi mirst, ja nakti, tad cilvēki mirst (464, 2020 Rg Olaine). Kad pirmais sniegs iesnieg nakti, tad sliktums to ziemu lopiem, ja dienu, tad to ziemu sliktums cilvēkiem (446, 545 Md Viesiena, Bērzaune). Kad pirmais sniegs kreit dinu, tad

mers vairok ļaudis, bet kad nakti, tad lupi vairok gaiss (255, 211 D Kalupe), u. c.

Tāpat šķiro sniegu, kas uzkrīt kailam vai vēl lapotam kokam.

Ja sniegs rudenī uzsnieg, kad lapas vēl pie kokiem, tad to gadu cilvēki mirs, bet ja lapas nokritušas un uzsnieg sniegs, mirs daudz dzīvnieki (17, 900, 112 Rīga). Cilvēki mirs jauni, ja kokam vēl lapas. — Ja pirmais sniegs uzkrīt uz vēl zaļām lapām, tad tanī gadā mirs daudz jauni cilvēki (17, 156, 83 Rīga).

Ja pirmais sniegs snieg, kamēr kokiem vēl lapas zaļas vai no rīta puses, tad tanī gadā mirst jauni ļaudis (464, 1427 Rīga, Jg Jaunaucē); pretēji mirs veci. — Ja pirmais sniegs uzkrīt, kad kokiem lapas nav, tad to gadu mirst veci ļaudis (464, 1433 Rīga, Jg Jaunaucē); bet sal.: Ja rudenī lapas vēl nav nobirušas un uzkrīt jau sniegs, tad to gadu mirs daudz veci cilvēki (230, 1346 Tl). Vispārīgi sniegs nakti un uz lapām ir uz daudz bērēm. — Kad sniegs uzkrīt un kokiem vēl lapas ir, tad ļaudis mirs, kā lapas birst (17, 1633, 55 Lp Durbe).

Kad sniegs uznāk tad, kad kokiem vēl ir lapas klāt, tad tanī gadā daudz mirst (17, 565, 86 Rīga). Kad lapas aizspēj snīgs, tod byus slimīga zīma (285, 148 Rz Rēzna); tāpat par nakti. — Kad pirmais sniegs nakti uzkrīt, tad to ziemu pulku bēres būs (17, 1633, 54 Lp Durbe). Kad nakti sāks sniegs snigt, tad tanī gadā daudz miroņu būs, bet ja dienu, tad mazāk (400, 3199 Rz Silajāņi). Ja pirmais sniegs uzsnieg nakti, tad tanī gadā daudz mirst (218, 860 D Krustpils). Ja pirmais snīgs pikreit nakti, to byus naveseleigs gods, daudz slymos (325, 1096 D Jāsmuiža, D Izvalta). Ja ziemā nāk sarkans sniegs, tad būs karš (Š. Tic. 28474).

Sal. par putināšanu: Kad vējš *putina* pret māju, tad kāds mirs (ib. 32723). Ja Jaungada nakti sniegpuenis, tad togad daudz jēru sprāgs (ib. 11452). Ja ziemā vējš smiltis putina virs sniega, tad vasarā daudz kukaiņu un kāpuru (ib. 32725). Ja Ziemsvētku nakti putina, tad nākamam gadu būs ar teļiem un kumelēm vāji. Ja Ziemsvētku nakts skaidra, tad jēri birst kā klimpas (ib. 34621). Kad rudenī pliksalā sniegs jaucas kopā ar zemi, tad tanī gadā mirs daudz cilvēku (ib. 12339).

Līdzīgi ir ar *sarmu*. Ja sarma stāv kokos, tad cilvēki mirst (279, 937 C Kosa). Ja ziemu sarma lauž daudz kokus, tad mirst daudz ļaužu. Veci koki — veci ļaudis, jauni koki — jauni ļaudis (ib. 26232). Ja ziemu uz kokiem sarma pastāv vairāk kā nedēļu, tad sagaidāmi kari (ib. 26245). Ja ziemā ir bieži liela sarma, tad vasara būs slimīga (ib. 26246). Kad ziemu kokus pilda sarma, tad vasara slimīga (464, 421 C Rāmulji). Kad ziemā sarma vai atkala kokus liec, tad nākošā gadā cilvēki slimo (208, 690 Rīga, C Skūjene). Kad ziemu sarma

daudz kokus liec un lauž, tad nākošā gadā no slimībām daudz cilvēku mirs (446, 234 Md Viesiena).

Sal. par nolauztiem kokiem. Ja ziemu sniegs pulka jaunu kociņu nolauzis, tad nākamā gadā jauni cilvēki mirst (17, 777, 145 Vlk Vijciems). Ja ziemu sniegs saliec jaunus meža kociņus, tad mirstot tai gadā daudz jaunu cilvēku (464, 2574 Rg Ķeipene). Ja ziemu sarma lauž daudz kokus, tad mirst daudz ļaužu. Veci koki — veci ļaudis, jauni koki — jauni ļaudis (Š. Tic. 26232).

Vētra krustis kokus salauž uz lieliem kaļiem (ib. 32790). Lielas vētras rudenī, ja tās kokus lauž, nozīmē cilvēku sērgu (ib. 32791). Kad vētra kokiem galotnes lauž, tad gaidāmi kaļi (ib. 32792). Par kaļiem sal.: Ja ziemā daudz sīki kociņi tiek laužti no sniega, tad sagaidāmi kaļi (268, 296 Jk Slate). Ja ziemu uz kokiem sarma pastāv vairāk kā nedēļu, tad sagaidāmi kaļi (ib. 26245).

No 1913. uz 1914. g. ziemā Lejasciemā laukos un krūmos bijuši saputināti vilņveidīgi sniegi. Veci ļaudis esot sprieduši, ka tas būšot uz kaļu. Kā „vilņi“ guļot pārējā sniegā, tā būšot gulēt nokautie vīri (23, 5885 Rīga).

Vēju nozīmi raksturo šādi S. Gūberts 1688. g.: Vējš ir kā slota, kas zemi slauka. Pēc dabas vēji ir sausi un silti, kā arī slapji un auksti, skatoties pēc tās zemes, no kurienes tie nāk. Ka vēji pūš no vienas vietas uz otru, tas nāk no tiem tvaikiem, no kuņiem vēji ceļas. Labību sējot, zemnieki stingri ievēro labos vējus. Austruma vējš iesākas visvairāk rītos, bet naktī apstājas. Vasaru viņš ir silts, ziemu auksts. Austruma vējā vajaga stādīt un sēt dārza augus. Dienvidus vējš ir slapjš. Tīrumos tad var sēt vasarāju un arī dārzos dažas saknes, bet ne rutkus, rāceņus, kāpostus, zirņus, pupas, lēcas. Ja šai vējā stāda ābelītes, tad to āboli būs tārpaini. Mājas putnus var šai vējā likt perēt. Vakarā vējš nāk pār jūru un ir slapjš. Šai vējā var sēt vasarāju un dažas dārza saknes, izņemot rutkus, rāceņus, pupas, zirņus. Šie augi, vakara vējā sēti, top ūdeņaini. Rudzus sēj šai vējā sausā, bet ne slapjā zemē. Šai vējā ir gan laba zvejošana, bet ne medīšana. Mājas putnus vakara vējā neliek perēt, jo tad viegli olas sapūst. Ziemeļa vējš ir ziemu un vasaru auksts, bet viņš ir veselīgs un tīri gaisu. Īpaši vasaras karstumā viņš ir cilvēkiem un lopiem derīgs. Šai vējā var sēt vasarāju un ziemāju. Turpretī zirņi, pupas, rāceņi un rutki, šai mēnesī sēti, top cieti. Ziemeļa vējā tiek arī līdumi dedzināti, bet mēslus šai vējā neārda (Š. Tic. 32670). Kad lels vējš no soltuos pusis zīmelī un taipat sauļa nu trīspadsmita oktembra līdz vīnpadsmiņ nojambra, tod itei pizīmēj, ka byus slykts gods, naizaugs maizja (ib. 32671). Labos vējus vēro arī zilējot.

Vēju vēro bērna dzimšanas dienā. — Kad bērns piedzimis, tad gājuši ārā skatīties, no kuŗas puses pūš vējš. Ja pūtis ziemas vējš, tad domājuši, ka bērns būšot veselīgs, bet ja pūtis vasaras vējš, tad bērns būšot slimīgs (219, 319 C Lizums). Kad bērns piedzimst, tad iet ārā skatīties, no kuŗas puses vējs pūš; ja pūš no ziemeļiem, saka, ka bērns esot stiprs, kad no dienvidiem, ka slimīgs (219, 1011 C Lizums). Kad bērns piedzimstot, tad ejot skatīties, no kuŗas puses vējš pūšot; ja no ziemeļiem, tad stiprs, ja no dienvidiem, tad slimīgs (219, 213 C Lizums). Sal. virzienu, kur vējš izbērtos mēslus nes, par precēšanos: Jaunas meitas kuŗu vokorā izslauceja ustobu un iznesia orā māslus un pabera, tod skatejos, uz kuŗu pusi vējš nesia, uz tū pusi veirs ves (225, 309 Ab Bērzpils). Kad liķi ved uz kapiem un no muguras pūš vējš, drīzi vēl kāds mirs (32, 2612 Rīga). Ja no ūdens — var iet pel-dīties (464, 4807 C-Daibe).

Liieldienas rītā, izejot ārā, jāpēta, no kuŗas puses vējš pūš, no tās puses tad arī jās meitas precinieki (Š. Tic. 17382). Ja janvārī zeme paliek vaļā un nesalst un kad bieži pūš stipri dienvidus vēji, tad būs daudz slimību (ib. 10676). Ja Jurgos, jaunā vietā aizejot, vējš pūš no muguras puses, tad būs laba dzīve (ib. 12094). Kad pūš ziemeļa jeb rīta vējš, tad nedrīkst iet ne medībās, ne zvejot (ib. 19568). Ja telīte uznāk pie vasaras vēja, tad tā būs piena govs (ib. 32732). Ja ziemā vējš mežā skujas plēš, tad tanī gadā daudz mirst (ib. 32724). Lieli vēji Ziemas svētku naktī vēsta sērgas un bada gadus (ib. 34879).

2. nodaļa.

Dendroskopija un botanomantija.

I.

Koku loma zilniecībā ir saistāma pa daļai ar seno koku kultu, kas ir viens no vecākiem kulta veidiem; tā pamatā meklējams animisms. Tautas dziesmās kokus parasti personificē; tie dzied, runā ar cilvēkiem, raud, nopūšas vai priecājas. Jaungada naktī plkst. 12 koki arī runā; agrāk tiem bijusi valoda, bet to atņēmis Dievs. Bieži sastopamas paralēles starp cilvēka un koku dzīvi. Daži koki cilvēkam ir sevišķi tuvu: ābele ir kā māte, tai nedrīkst ne zarus laužt, ne vainagos pīt; ieva ir sievas, liepa tautu meitas, ozols tautu dēla simbols. Kokiem var kaitēt tāpat kā cilvēkiem. Ja zināmās dienās piesit pie koka, tas nokalst, tāpat, ja tam iecērt saulei lecot un mēnesim rietot. Tāpat arī Kāpostu Mārā, Klusā nedēļā, Zaļā ceturtdienā, Lielā piektdienā, Debesbraucamā (Krusta) dienā, Ziedu dienā (4. jūn.), Mirušo piemiņas dienā kokus nedrīkst ne cirst, ne laužt, jo tad tie jūt sāpes un tiem tek pat asinis. Uz kokiem var pārnest arī nelaimi; piem., aizkūkots cilvēks var iekost kokam, kas tad nokalst viņa vietā; uz kokiem pārnēs arī slimības, piem., drudzi. Kokus var apbrīnot un noskaust; tad tie ilgi vairs neaug un nedod augļus; ar auglības rituāliem var veicināt auglību: Jaungadā, Zvaigžņu dienā un Kāpostu Mārā purina ābeles, lai būtu daudz ābolu.

Uzskati par dvēseli, kas ir kokam vai dzīvo kokā vai tā apkārtnē, radījuši plašu nostāstu ciklu par driadām un citām kokos mājājošām būtnēm, kā arī par cilvēku pārvēršanos kokos, un, otrādi, par cilvēku celšanos no kokiem. Arī šie uzskati atspoguļojušies latviešu ticējumos. Kokā var pāriet cilvēka dvēsele, piem., māte pārvērš puisēnu par ozolu, meitu par dzeguzi; pasakās bieži sastopama pārvēršanās par ābeli, liepu u. c. Sal. zelta ābeles ar āboliem, kas ir cilvēku dvēseles (LP VII 102). Tāpat „ozoli ir tie vīrieši, kas nule miruši, bērzi — tie vīrieši, kas senāk kā kungu vergi miruši; ābeles ir sievas, liepas ir meitas“ (ib. 107). Koki, kukaiņi, putni esot cilvēku dvēseles (ib. V 144, 46). No otras puses, sastopami arī antrōpogōniskie nostāsti; piem., par puisi, kas izaug no

alkšņa pagales. Tuvas cilvēka un koku attiecības ir uzskatos par t. s. likteņa koku, kas ir it kā cilvēka līdzinieks ar tādu pašu likteni. Piem., LD 31980²: „Uz kariņu aiziedams Vārtos stādu ozoliņu, Lai tas auga, lai zaļoja, Kamēr iešu uz mājām. Ne tas auga, ne zaļoja, Ne es gāju uz mājām. Raud māmiņa, ļaudaviņa, Pie celmiņa daiedam's.“ Pasaku varoņi iesprauž kokā nazi: ja tas nesarūs, aizgājējs ir vesels; ja viņam notikusi nelaime, nazis asiņo (P. Š. II 390 sal. LD 31984²). Ir nostāsti par kokiem, kas saistīti ar visas ģimenes likteni (Ontu priede, LP VII 351). Sevišķi aizliedz lauzt kokam galotni (LD 2764—7, 2771, 9317, 10711, 11864, 3429 u. c.). Sal. sapni, ka jaunam ozoliņam izaug zaļš zars. Tiešām — sievietai tai laikā piedzimis jauns dēls (P. Š. X 108).

Ziņas par noteiktu koku kultu Latvijā ir samērā senas; tās var vest atpakaļ līdz 11. g. s. Koku kultu piemin pāvests Innocents III savā bullā, pēc tam bij. Paderbornas un Ķelnes kanoniķis Olivers 13. g. s. pirmā pusē, aizrādīdams, ka livonieši, igauņi un prūši pielūdzot driadas, hamadriadas, oreadas, napeas, humidas, satirus un faunus. Atmetot šos klasiskos nosaukumus, redzam aizrādījumus par dievībām, kas dzīvo kokos, ūdeņos, kalnos un laukos. Sal. Brēmenes Ādama (ap 1075) ziņas par prūšiem, kas pielūguši svētās birzis un avotus. Dusbargs 14. g. s. sākumā raksta, ka prūšiem bijuši svētie meži, kur nedrīkstējuši rakt grāvjus, lauki, kuŗus nedrīkstējuši apstrādāt, ūdeņi, kuŗos nedrīkstējuši zvejot. Daudz līdzīgu aizrādījumu par latviešiem ir sākot ar 16. g. s. (Minsters, Šrekijs, Eucedijs, Lasicijs u. c.). Rīgas jezuītu chronikās 1598. g. minēts, ka lielos kokos latvieši iedomājušies dievības. B. Rusovs 1578. g. raksta, ka viņi turējuši dažus mežus par svētumu, kur nedrīkstējuši cirst neviena koka, lai nebūtu jāmirst. Dionīsijs Fabricijs ap 1610. g. raksta, ka latvieši cienī ievērojamus ozolus u. c. lielus kokus, no kuŗiem agrāk dabūjuši daimonu atbildes; citi pielūdzot birzis, ko kopjot un turot par tik svētām, ka grēks nogriezt pat zariņu. Ūlenbroks (1615) piemin dažādās „mātes“ un vēlāk Einhornš arī Meža māti. Mancelis (I 474) atgādina par akmeņiem u. c., ko „vecos laikos jūsu tēva tēvi, pagāni būdami... ir pielūguši“. Koku cienīšanu piemin arī Rozīns Lentilijs (1680). Tikai 19. g. s. iznīcināja svētos kokus un birzis; cik tie bij izplatīti, liecina Ērgemes mācītājs Karlbloms, kas vēl 1836. g. savā draudzē 14 dienu laikā iznīcināja ap 80 birzis pie zemnieku mājām, kuŗās viņi upurējuši Mājas kungam. Atsevišķi svētie jeb upuru koki uzglabājušies līdz mūsu dienām. Ka šī tradīcija atsevišķiem kokiem var būt samērā sena, liecina tas, ka Mores muižā pie Krievību mājām, ozolā, kur metuši pa caurumu naudu, atrastas Kārļa IX monētas.

Koku kults ir saistīts jau ar zināmu dievību jēdzienu un viņu mītnēm kokos vai birzīs. Te redzam gan vadātājus, gan vilkačus, sumpurņus, svētās meitas, raganas, nikņus putņus (bulbuļus), dažādas mātes. Protams, ne visas šīs kategorijas ir saistītas tikai ar mežu. Raksturīgs ir Hiērōnima ziņojums par viņa misiju leišos 15. g. s. Viņš svētās birzis sauc par domus dei (dieva māju); tās nocērtot, ļaudis vairs nesapratuši, kur meklēt dievu. Līdzīgi aizrādījumi ir arī latviešu tradīcijās. Tautas dziesmās svētais koks aug augstajā kalnā, kur sajāja brammani, „Sakāra zobenus Svētajā kokā, Svētajam kokam Deviņi zari. Ik zara galā Deviņi ziedi. Ik zieda galā Deviņas ogas“ (LD 34076). Vai arī „Aiz kalniņa ezeriņš, Aiz ezera ozoliņš, Dieva dēls jostu kāra, Saules meita vainadziņu“ (ib. 33742, sal. 33748, 33752, 33827). Turpretim ticējumos kokus noteikti sauc par dieviņu māju, kur viņiem arī upurē. Dobumā dzīvo Meža māte (LP VII 336), bogi (ib. 345), dieviņi (ib. 346), velns (ib. 348), dieviņš (ib. 351). Ar koku kultu saistīti raksturīgie rituāli. Gulbenē par Meža māti sauc koku, kas pirmais tai mežā sācis augt. Ja cilvēks nezinādams nocērt tādu koku, tas krīzdams nosit cirtēju (LP VII 336); kas svētajam kokam nolauž kaut zariņu, nomirs tai pašā gadā (ib. 337); ja cērt, miesā izceļas vainas (ib. 349). Kokiem ziedo ēdienu un dzērienu, arī veltes, liekot tās uz saknēm, dobumā vai zaros. Ja ko cepuši vai kāvuši, tad vispirms kādu daļu nesuši kokam un tad tik paši ēduši. Ir arī zināmas dienas, kad ziedo: veļu laikā, Jurgos (Ūsiņa d.), Kāpostu Mārā u. c. Ja noteiktā laikā neziedo, dieviņi atriebjas un uzsūta gan pašiem, gan lopiem postu un slimības. Personificēto dievību starpā tikai daļa ir ar īpašvārdiem. Lasīcijs piemin žemaišiem Lazdoni un Birzuli. Latviešiem bij zināma Meža, Ceru un Zemes māte, bez tam arī Mājas kungs.

Sevišķa nozīme ir koka galotnei, ko nedrīkst lauzt. Šāda laušana ir tikai zīlēšanai. Kad bērza galotni lauž, tad tēvs vai māte mirst. Sal.: Labāk laužu alkšņa riksti, Nekā bērza galoksniņu: Alkšņa rikste man nekait, Bērzgaliņš māmiņai (Š. Tic. 3151). Bērza virsotne nav jāgriež jaunām meitām, jo citādi apprecēs atraitnis (ib. 3152). Zīlēšana ar galotnes aplaušanu: Ja kāds kaŗā aiziedams nolauž kokam galotnīti un tas vēlāk aug, kareivis pārnāks vesels (10, 1361 Vlk Ape). Krievos jeb zaldātos aiziedams kas vēlas, lai mājā zinātu, kā viņam svešumā klājas, tas lai nocērt kokam galu; ja nu koks aug un zaļo, tad aizgājējam iet svešumā labi, bet ja nīkst un pat nokalst, tad kaŗavīram iet slikti, ir slīms un pat šķīries no šīs pasaules (Š. Tic. 35870). Ja vītolu iestāda ar tievo galu uz leju, ja viņš aug, tad saka, ka būs bagāti gadi (10, 1591, Vlk Ape).

Līdzīgi skata meijas un saspraustās eglītes. Jānos pie kuŗa gultas ātrāki meijas novitišot, tas tanī gadā mirstot (179, 297 Vlk Alūksne). Ceļgalā sprautās eglītes vai meijas kuŗa pirmā izgāzās, tam pirmajam bija jāmirst. Mājā iebraucot līgavas kociņš bija pa kreisi, līgavaīņa pa labi (23, 4157 Vlm Koki). Sal. par precēšanos. Jaunām meitām vajadzēja pārplēst jauno egles virsotnīti un pēc tam novērot šo eglīti: ja tā augs, tad būs kāzas tajā gadā, ja ne — nebūs. Sal.: pavasarī, stādot kāpostus, vienam kāpostam jānorauj saknīte, un ja tas kāposts pieaug, tad izies pie vīra. Pirms Piatrinis vajag aizdumot kaida tu gribi, lai ar tū varātu apsaženeitīs. Tad vajag pajemt nazi un narunodamam joīt uz mežu. Tī aizgojušam vajag jaunū prīdes vērsyuni porplāst un īt uz sātu. Tad uz reita vajag skrit viartīs, vai vērsyuna saaugusia, vai nā. Jo vērsyuna ir saaugusia, tad tys, kuŗu aizdumovea, pojems, jo nasaaugusia, tad nepajems (243, 250 Rz Andrupene). Par ozolu un liepu latviešu materiālus papildina Daugavpils jezuītu ziņojumi (sk. K. Straubergs, Latviešu būramie vārdi I).

Ticējumi par kokiem saistās ar zilēšanu, auglibas rītiem un burvību. Ja kokiem rudenī lapas ir sarkanas, tais mājās kāds precēsies. Ziemsvētku vakarā, lai redzētu mīļāko, pagalvī liek egles zaru. Auglibu veicina vai simbolizē zināmi koki: tāda nozīme ir meijām un kāzu eglītei, ko sprauž uz jumta, jauno sievu pārvedot. To apraksta Brands 1673. g. ceļojumā pa Kurzemi; jaunam pārim iznākot no guldišanas jautā, vai vīrs izturējis mīlestības pārbaudījumu; ja tā ir, tad uz mājas jumta uzvelk lielu koku vai vaiņagu. Dažiem kokiem ir sevišķa nozīme. Pilādzis der pret visiem ļaunumiem, arī pret velnu un raganām; pa daļai arī lazda. Par vērtīgiem uzskata kokus, kas auguši skudru pūlī. Pret čūskām Zaļā ceturtdienā velk priekš saules mājā no meža priedīti aiz galotnes. Ačgārni var grūst vai vilkt koku tikai burvībām, piem., pret zagļiem. Īpatnēji ir uzskati par vēja slotām koku kronī; tās augot tur, kur bites piemetušās bērņus laižot. Kas vēja slotas zariņu nēsānot klāt, tam nekā nevarot padarīt ne dzīvē, ne tiesā, ne kaŗā. Bērēs iegriež krustus kādā ceļmalas kokā: tad mironis atnākot līdz krustam un tālāk nevarot tikt. Vēl jāpiemin pēršana ar rikstēm, sevišķi Pūpolsvētdienā. Koku maģiskais spēks redzams arī tādos aktos, kā, piem., lišanā caur siekstu, lai pārvērstos par vilkaci, un otrādi.

Par dažādo stādu un augu nozīmi pie prūšiem plaši (IV 15, 18) raksta Pretorijs (M. 552 s.), pieminot Zalininkei, Kräuterwarsager. „Par tiem es esmu daudz savādas lietas stāstām dzirdējis, kas šķiet varētu būt bez buršanas, lai gan man tomēr liekas, ka dažas nevarētu bez velna mākslas notikt. Kādreiz man rādīja kāds cilvēks

no Ragnitas novada kādu zāli ar melnu kātu un robainām apaļām lapām. Viņš teica, ka gribētu verdošu ūdeni isā laikā sasaldēt. Es liku izmēģināšanai ūdeni uzlikt un vārit. Viņš iesvieda tur zāli. Drīz ūdens pārstāja vārities un tapa kā ledus, un šajā ledū bija redzama iekšā iesviestā zāle. Kādreiz man iedeva dievbijīga sieva kādu zālīti, kurai apaļais augšgals it kā sauli veidoja; kad es to pret sauli turēju, lapas mirdzēja kā zelts. Kāts bija balti-dzeltenā krāsā, apakšējās lapas jūras zaļā krāsā, ovāli veidotas. Šo zāli viņa ielika palielā podā, kas bija salda piena pilns. Pēc divām dienām es atradu daudz krējuma, ciktāl zāle bij pienā iekšā. Es atradu četrreiz vairāk krējuma podā, nekā es to parasti mēdzu iegūt. Tas šķiet aiz dabiskiem iemesliem. Kādreiz man stāstīja kāds žemaitis, ka viņam esot zāles, kas varot tā noindēt, kā to būtu čūska izdarījusi. Esot zāles, kas varot padarīt neprātīgu to, kas tām tikai pieskaroties. Zāles, kas čūsku uz vietas noturot tā, ka tā nevarot projām tikt; zāles, kas tik ilgi mokot, kad tās ieņemot, kamēr tam noziegumā jāatzīstas. Citas zāles padarot tik priecīgu, ka varot no smiekliem nomirt, ja tās neatņemot. Ar zināmām zālēm varot velnu sev priekšā redzēt, ar citām sausu laiku, arī lietu izsaukt, vēl ar citām sevi neredzamu darīt. Esot zāles, ar kurām, paliekot zem spilvena, redzot briesmīgas sejas sapnī; dažas zāles varot uguni atvaļināt, jūras viļņus aizturēt. Atsevišķām zālēm esot spējas pieburt mīlestību. Viņš stāstīja, ka reiz kāds Maldikkis kādai akmens vecuma riebīga izskata sievietei šādu zāli piekāris un drusku tai arī mutē iedēvis. Pie šīs sievas viņš atvedis kādu jaunu dūšīgu puisi, kas bijis sevišķs meitu izsmējējs, jo neviena tam nelikusies pietiekoši skaista. Vecene dažus vārdus ar viņu parunājusi un tam roku devusi, no kā viņš tādā kaislībā pret šo iedēdzies, ka solījies nāvē doties, ja viņa tā mīlestībā nedalīsies. Ļaudis krogū un tur esošās meitas brīnījušās par to un smējušās par puisi, kam neatzītā skaistule tādu kaunu izdarījusi. Puisis agrāk nav varēts no vecās sievas prom dabūt, kamēr zāle noņemta, līdz ar ko zudusi arī mīlestība.“

Kokiem ir nozīme laika vērošanā, un šeit mums aizrādījumus dod Veigands Kanolda krājumā. Ja augļu koki nav pārmērīgi auglīgi, būs viduvējs gads. Ja mēness nespīd pie debesīm janvārī, būs tārpu saēsti koki, un tos arī neizcirtīs. Visi būvkoki jāizcērt janvārī un februārī, kā: žogiem, tiltiem, zirņu zārdiem, abrām, silēm, lopu ballām, ratu asīm, ragavām, mucām, kastēm, stipām; skuju koki jācērt jaunā mēnesī, bet ozoli, oši, liepas, bērzi, apses — lieknās sausās dienās un vecā mēnesī, tad ilgāk stāv un tik viegli nebojājas. Skali un kurināmā malka cērtama jaunā mēnesī līdz pilnam mēnesim — labāk deg. Malka, kas cirsta pēc Fabiāna un Se-

bastiāna (20. l), nav izturīga. Izturīgu slotu sien, kamēr bērzi nav izplaukuši. Pa Miķeļiem viņi apskata ozolu pangas, ja tās iekšā ir gluži jaukas, būs auksta ziema un skaista vasara, arī labs labības gads; bet ja tā nav, tas norāda uz slimībām un lielu mirstību, arī uz labu un laimīgu gadu; muša pangā norāda uz siltu un sausu gaisu un vidēju gadu; iekšā tārps vai kāpurs — uz labu gadu. Ja zīles ir agri un to daudz, būs stipra un cieta ziema ar daudz sniega pirms Ziemsvētkiem, bet pēc tam ar stipru salu. Mazas un sausas ozolu pangas ir uz sausu un karstu vasaru; ja daudz riekstu kādā gadā, ir daudz arī ziļu; ja plaisā egles, arī sniegam jānoiet nākošā mēnesī līdzīgā laikā; ja mazas vārpas, sekos nikna ziema.

Ja klusā laikā krūmi šalc, tāpat ja kvēlošas ogles vai dzirksteles paliek pie grāpja vai poda dibena, kad to noņem no uguns, būs vējš. Ja mežā kliež un ir skaidra atbalss, būs labs laiks; ja uguns pavardā vāji deg, ja biezi dūmi nāk no skursteņa un ja tie no mājas negrib iet ārā, būs lietus. Ja augļu koki nav ar pārāk daudz augļiem, ja alkšņiem daudz pumpuru, var cerēt uz labu griķu ražu un auglīgu gadu; ja vasarā ziedu laikā caur saules stariem list lietus, ja ziemēļu vēji daudz pūš, daudz pupu aug; ja pēc Ziemsvētkiem slapjš laiks, tad rudzi ir briesmās un gads neauglīgs. Ūdens, kas pēc Marijas pasludināšanas dienas guļ uz rudzu sējas, ir kaitīgs. Ja augļi zied un parādās komēta, ja saules un mēness aptumšošanās iekrīt šai laikā, tie ir neauglības vēstneši. Ja lapas priekšlaikā mežā krīt no kokiem, būs lopu krišana vai lopu sērgas. Ja marta vijolītes un rozes rudenī otrreiz zied, ja sēnes agri aug, tad gaidāmas lipīgas sērgas vai mēris. Ja virši zied mazāk no apakšas, bet augšā no galotnes, tad sals nāk lēnāk, bet par to stiprāks. Jānos tie cērt un taisa pirtsslota dīlstošā gaismā, tad tās iztur ilgāk un mazgājoties lapas nekrīt tik ātri nost.

Zilēšana pie kokiem minēta Cēsu vizitāciju noteikumos (apstiprināti 1677. g.), tāpat minēti arī mājas dievi, orākuli kokos, apakšzemes un pelnos, upurēšana zirgos u. c. zemnieku māņi. Sal. zviedru 1687. g. Vidzemes noteikumos. Vēl 1773. g. jaunajos noteikumos zilnieki minēti kā dziednieki līdzīgi burvjiem. Sal. jezuītu 1606. g. ziņojumu par vēstnieka sūtīšanu pie kokiem, ja kāds slims, lai noskaidro. Ar burvjiem sajaukti sortilegi — laimētāji, zilnieki, kas laimestus metot noskauduši lopus (1598). Par latviešu zilēšanu raksta Dionīsijs *Fabricijs* (1611—1620): Colunt nonnulli quercus insignes aliasque arbores et ingentes, per quas olim daemonum responsa acceperunt (M. 458). Līdzīgi liecina Erasmus Stella (1518) par prūšiem: Praecellentes arbores, ut robora, quercus deos inhabitari dixerunt, ex quibus sciscitantis responsa reddi audiebantur (M. 182).

Konkrētu norādījumu par zīlēšanu ar kokiem ir maz. Grieķijā dievu atbildi vēro no svētā ozola lapu čabēšanas Dodonā. Par prūšiem Grunavs raksta, ka, dieviem (Patollam) atnākot, ozolā lapas nočabējušas, tāpat Pretorijs (M. 530): Minētais žemaitis stāstījis arī: kad Veidullis atradis piemērotu vietu vai koku, tam vajadzējis 3 dienas un nakts gavēt un savu dievu piesaukt, lai tas kokā nāk un to pagodina un ar to sanākušiem ļaudīm palīdzētu. Pēc gavēšanas un lūgšanas dievs nāk lejā, un proti ar stipru čabēšanu un daudzkārtīgu briesmīgu troksni zaros. Ja tas līdz trešai dienai nav noskārstis, viņš ir spiests iet prom, pēc kāda laika atgriezties un atkal 2 dienas gavēt. Ja arī tad dievs nenāk lejā, tad viņam krūtis līdz asinīm jāplosa un, ja arī tas nepalīdz, sava bērna asinis jāatnes un koki ar tām jāziež, lai tas dievam par mājokli būtu. Tad pēc viņu domām dievs katrā ziņā nāks kokā, pēc kam notikusi ziedošana vai arī, kā stāstītājs izteicas, svētki. Tāpat par krīvu raksta Bretke 16. g. s. (M. 422): Ehe er die Götter befragte, mußte er erst das Brummen in der Eiche abwarten, wobei er sowohl, als derjenige, für den er das Opfer darbrachte, einige bestimmte Worte verstanden. Sal.: Citādi latvieši ir pagāni, kas piekopj savu māņticību apakš kokiem, kuņiem viņi nocērt galotnes. Viņi aptin šos kokus ar bantēm un diezin kādām lupatām. Tad viņi danco un ložņā, tiem nezin kādus vārdus plāpādami (J. Štrauss, 1678, Inland, 1859, 69).

Latviešu tautas dziesmās ir zīlēšana ar kokiem, tāpat kā arī ar citiem objektiem:

Es izvilku zīda diegu
Caur greizajo ozoliņu.
Iesim, meitas, skatīties,
Kas zīdiņa galiņā,
Jauni puiši dančus veda
Tai zīdiņa galiņā.

Koku identificē ar cilvēku, un kuņa kokam kas notiek, tas notiks arī cilvēkam: Iesim abas mēs māsiņas Liepienā šūpoties; Kam aizlūza liepas zars, Tai atraitnis arājiņš (LD 9588). Tie radiņi sanākdami Priedei zaru nolauziet: Ja priedei zari augs, Tad tie radi kopā ies (LFK 16, 728). Sal. ticējumus: Otrā rītā pēc brokasta gāja uz tuvāko siliņu „līdumu līst“. Apdarīnāja divas priedes, vienu brūtgānam, otru brūtei. Kuņa vispirms nokalta, tam bij pirmam jāmirst (1400, 832a Vlk Gaujiena). Ja pie kādas mājas nolūst bērzs, tad mirs kāda sieviete, bet ja egle jeb priede, tad mirs kāds vīrietis (297, 518 Rīga). Ja cilvēks stāda ozolu, tad viņš tik ilgi dzīvošot,

kamēr no tā ozola iznākot krusta koks (17, 38 C Vecpiebalga). Jo uzulu kurs idēstījs pi sātys un kad tys byus izaudzis tik lels, ka varās grīst dēļus, tod tys mērs (248, 195 D Auleja). Ja vētra izgāž mājas tuvumā kādu koku, tad tai mājā kāds mīrs. Ja izgāž bērzu vai ozolu, tad vīrietis mīrs; bet ja liepu vai ābeli, tad mīrs sieviete (Š. Tic. 14590). Ja mežā lūst vairāk lapu koki, tad mīrs to gadu vairāk sievietes, bet ja lūst skuju koki, tad mīrs vīrieši (ib. 14588). Mājas pagalmā ja nokalstot kāds koks, tad jāmirst kādam no šīs mājas iedzīvotājiem (ib. 14591). Ja kāds koks čīkst, tad viņā ir kāds pakāries (ib. 14598). Koks aug parasti cilvēka mūžu (Š. Tic. 14595). Tautā runā, kas vecu koku nocērtot, tas Dievam sitot (ib. 14596). Kas nocērt vecus kokus, tas Dievam sitot (ib. 14597). Tāpat: Kādus kokus, jaunus vai vecus, atkala lauž ziemā, tādus cilvēkus nāve lauž vasarā (ib. 14585, Atbalss k. 1894). Ja ziemu sniegs aplauž kociņus, tad toziem daudzi mīrs (Š. Tic. 14592). Ja ziemu sniegs saliec jaunus meža kociņus, tad mirstot tai gadā daudz jauni cilvēki (ib. 14593). Ja rudenī vai ziemā kokus un krūmus mežā salauž vētra vai sniegs, tad nākošā vasarā mīrs daudz ļaužu (ib. 14586). Ja vētra mežā pielauzusi vairāk jaunus kokus, tad jauni cilvēki vairāk mirst, ja vairāk vecus, tad veci (ib. 14587). Ja ziemā vētra lielus kokus lauž, tad mīrs veci cilvēki (ib. 14594). Ja vētra mežā nolauž daudz koku, tad mīrs daudz cilvēku, vai būs kaņš (ib. 14589). Ja ziemā koki apledojuši un no sava smaguma lūst, tad tāpat nelaime laužīs cilvēkus (ib. 14756). Kad koki stāv kā piekrauti ar sniegiem, tad tanī gadā daudz mīrs (ib. 14761). Ja ziemu sniegs pulka jaunu kociņu nolauzis, tad nākamā gadā jauni cilvēki mirst (ib. 14762).

Kad koks čīkst, tad kādam jāmirst (ib. 14599).

Sal. par krustiem kritušiem kokiem un skaidām. Uz celiņa nokritušam kociņam vai skaidai nedrīkst pāri kāpt, bet tie jāpacel un jānoliek, lai Laimai būtu visi celiņi brīvi, tad viņa tur iegriezīsies (Š. Tic. 14772). Ja koki sakrīt krustiem, tad kāds mīrs (177, 500 B Īslīce).

Tāpat uz nelaimi vai nāvi ir, ja uz ceļa gadās redzēt skalus vai kociņus, kas krusteniski salikti, tad liela nelaime vai nāve rados (17, 402, 20 Kld Ezere). Sal.: Ja gadās ceļā krustā sakrituši kociņi vai cits kas, tad gaidāma nelaime, bet nelaimi var novērst tā, ka virsējo kociņu noņem tā, lai apakšējais nesakustas (118, 209 Vlk Dūre).

Ja uz ceļa skalus redz krustā, tad sagaidāmas bēres (208, 739 C Skujene). Kad skalus plēšot kāds skals pārkrīt krustiski pār otru, tad mēdz teikt, ka drīzumā kāds mīrs (336, 176 Md Vestiena).

Ja uz grīdas sastop skaliņus krustā, tad bēres sagaidāmas (208, 657 C Skujene). Ja cērt malku un ja tā jeb skaidiņa sakrīt krustā, tad kāds mirst (17, 1819, 83 Md Ļaudona). Kas spēlējoties skalus liek krustā, tas miris (41, 595 Vlk Alsviķis). Jo divi kaidi priekšmeti godos kristiniski sakrituši, tad tur sagaidomas bēres (258, 274 D Vārkava). Ja no salmiem jeb skaliņiem saliekas krusts istabā, tad tai mājā kāds mirs (Š. Tic. 15594). Ja zemē nomestas skaidiņas ir sataisījušās krustā, tad jātaisās būs uz bērēm (ib. 15595). Ja ko strādājot priekšmeti nejauši saliekas krustiski, kāds mirs (ib. 15596). Kad krustus taisa, vienalga, vai smiltis, vai rotaļādamies, tad māte mirs (sal. kaps, kapsēta) (ib. 15597). Kad malku pie krāsns sviežot, sakrīt krusts, tad dzirdēs mirušu (ib. 18936).

Koks, kas uzplaucis priekš laika, nozīmē lielu un priecīgu atgādījumu (ib. 14612). Ja kāds koks uzplaukst nelaikā, tad tā ir laba zīme (ib. 14613). Bet: Jo dorzā pēc laika zīd kaidis navin kūks, tad pret nalaumi (344, 1055 D Preiļi). Kad rudenī kādam saimniekam zied kāda koka virsotne, tad tai mājā mirs kāds no galveniem cilvēkiem (Š. Tic. 14616).

Sevišķa nozīme ir t. s. *fillomantijai*, zīlēšanai ar koka lapām. Tādi paņēmieni, kā lapas sišana ar plaukstām, pazīstami jau Grieķijā, kur, pārsitot magoņu lapas, spriež no trokšņa stipruma par pretmīlestību. Tās met arī ugunī; ja tās tur saraujas, būs laime, bet ja sadeg, nelaime. Uz lapām arī uzraksta tēva, mātes, dēla vārdus un sviež ūdenī, lai redzētu, kurš ātrāk grims. Latviešu ticējumos tomēr galvenā vietā ir zīlēšana pēc lapu krišanas un arī lapu krāsas. Kad rudenī kokiem ilgi lapas stāv, tad to gadu maz cilvēku mirst (ib. 14714). Kad rudenī lapas ātri birst, tad cilvēki daudz mirst (ib. 16438). Ja kokiem rudenī nenobirstot lapas un stāvēt visu ziemu, tad būšot karš (Š. Tic. 14736). Ja koki kādreiz stipri lokās un šņāc, tad nevajag apakšā stāvēt, jo tad koki sarunājas, un ja kāds apakšā stāv, tad to nosit (ib. 14748). Kad koki rudenī sāk birt no galotnes, tad ziemā mirs vairāk jauni cilvēki; ja tie birst no pazarēm, tad mirs vairāk veci cilvēki (ib. 14720). Ja pie mājas celiņa malā pēdējais koks rudenī ātrāk nodzeltē kā citi, tad mājā gaidāmas bēres (ib. 14733). Kad rudenī kokiem ilgi lapas stāv, tad to gadu pulka cilvēku mirst (ib. 14737). Ja kokiem lapas nelaikā nosarkst, tad mājā kāds mirs (ib. 14742). Ja rudenī kāds koks pie mājas lapas ātrāk nobirdina, tad tanī mājā kāds drīz mirs (ib. 14743). Ja lapotus kokus pārsteidz sals, tad nākošā gadā daudz mirs (ib. 14744). Kad rudenī pie kokiem piesalst lapas, tad mirst daudz cilvēku (ib. 14745).

Uz kāzām norāda apses sarkanās lapas. Raugāties, jauni puīši, Kur sarkana apse zied, Kur sarkana apse zied, Tur būs kāzas šoruden (LFK 218, 698). Ja mājā uz rudens pusi kādam no lapu kokiem ātrāki lapas nodzeltē, tad tanī gadā kāda meita tur būs brūte (Š. Tic. 14739). Pie kuŗas mājas rudenī kāds koks paliek koši sarkans, tur gaidāmas kāzas (ib. 14740). Ja māju tuvumā atrodas kāds koks, kam vasarā paliek sarkanas lapas, tad mājās gaidāmas kāzas jeb kristības (ib. 14741). Ja rudenī, kokiem lapām birstot, kāds koks mājā nedzeltē, bet paliek sarkans, tad no tās mājas nākamo gadu izvedīs brūti (76, 1835 Rg Mārupe, Vlm Rūjiena). Ja kokiem lapām dzeltējot-birstot, kāds ir sarkans, tad drīzi no tās mājas izvedot brūti (76, 790 Rg Mārupe). Rudenī, uz kuŗas zemes aug koki, lapām bālējot ar sarkanām lapām, tad tanīs mājās katrā ziņā tanī gadā precēsies (69, 1103 Jk Viesīte). Ja mājā uz rudens pusi kādam no lapu kokiem ātrāk lapas nodzeltē, tad tur būs brūte tanī gadā kāda no meitām (17, 777, 146 Vlk Vijciems). Ja kādai kļavai rudenī paliek sarkanas lapas, tad tanī mājā būs kāzas (17, 2224 C Dzērbene). Ja kļavas pirmās rudenī sārtojas, tad mājā būs kāzas (92, 111 D Ungurmuiža). Ja apsei vasaru jau metas sarkanas lapas, tad tuvumā būs kāzas (17, 1311, 8 Vlk Cirgaļi).

No atsevišķiem kokiem sevišķa nozīme ir *ozolam* un *liepai*. Pirmais ir vīriešu, otrais sieviešu koks, ko apliecina ziņas jau no 16.—17. g. s. Šeit arī ziedojuši un zilējuši.

Ozols latviešu tautas tradīcijās bieži pieminēts. Ziņas par to atrodamas arī pie citām baltu tautām, sākot ar Pikolomini ziņām par Hiērōnimu, kas nocirtis leišu svētos ozolus (1432). Īpatnēju ziedojumu pie ozola pret dažādām slimībām piemin Pretorijs savā *Deliciae Prussiae* (1703). Seno prūšu dievi dzīvojuši svētā ozolā (*Stella*), svētais ozols bijis Rāmavē, kur krīvs ziedojis gaļu, cepot uz ozola lapām (*Grūnavs*). No ozola lapu šalkoņas še zilēja (*Bretkūns*), uz ozola dēļa nesa dieviem ziedus. Pretorijs apliecina ticējumu, ka dažiem ozoliem iekšā esot uguns un ja tādus iebūvējot mājās, tur iesperot zibens. Viņš apraksta arī pareģošanu pie ozoliem. Lannuā vēsti, ka kurši savus mirušos sadedzinājuši birzīs uz ozola sārziem. Jezuītu vizitācijas kopš 1606. g. piemin Latvijā ozolu un liepu kā svētos kokus, pirmo kā vīrieti, otro kā sievieti. Zem ozola latvieši liekot 2 olas (1613); vīrieši ziedojot ozolam gaili, sievietes liepai vistu (1618). Dionīsijs Fabricijs 1611—20 piemin, ka latvieši saņēmuši no ozoliem dievu atbildes. „Daži cienī ievērojamus ozolus un citus lielus un ēnainus kokus, no kuŗiem senāk dabūja garu atbil-

des.“ Līdzīgi aizrādījumi ir arī jaunākos nostāstos un teikās par svētiem ozoliem. Karlbloms ziņo par svēto ozolu ciršanu 19. g. s. Svētie koki šē saistīti ar Mājas kungu. Pie šiem ozoliem agrāk ziedojuši. Pie Katriņas Danderu mājām ziedots svētku priekšvakarā; starp Krapī un Jumpravu pie Čebenu mājām Brūžu kaktā svinēti svētki un ziedots miestīņš; pie Meņģeles Ogres licī ziedots no pirmā ēdiena; Alsviķī pie Visukoku mājām ziedots no pirmiem augļiem, pirmā viruma un pirmā darinājuma; Mores pag. pie Krievīņu mājām to, kas pirmoreiz braucis uz Rīgu, trīsreiz nesuši ap ozolu, ieceļot dobumā un ziedojot naudu; Alūksnē ziedojuši, liekot akmeni uz akmens kaudzes; pie Ģeriņu ozola Kalsnavā ziedots Jurģu rītā priekš saules. Apē nestas dāvanas un nauda, kā arī likti ēdieni ozola starās; tur gulējušas arī raganas. Sal. LP VII 338 sek.

Zvārdē esot bijis kapsētas tuvumā pie ceļa liels ozols, kas esot runājis (K. Pāvuliņa, Br. Z. Illustr. pielikums, 1935, 1). Jaunkalsnavas Ģeriņu mājā bijuši svēti ozoli, kuņiem senāk nesti upuri, sevišķi Jurģu dienā. Upurēt vajagot, pirms saule lēkusi. Nelaiķa muižas īpašnieks licis iesākt ozolus cirst, gribēdams no tiem vātes taisīt. Viņš tūdaļ saslimis un trešā dienā nomiris, kur tad ciršana arī beigusies (P. Allunāns, Balss, 1879, 78). Netālu no Zlēkas mācītāja muižas bijusi laikam veco latviešu svētā birzs, jo pašas ozolu birzs vidū stāvējis varēni augsts ozols 10 pēdas caurmērā, ko par Pērkona ozolu saukuši. Līdz mūsu gadu simtiem neviens pats saimnieks necirtis ozolus. 1802. gadā kāds vecis aizdedzinājis svēto ozolu, cerēdams tur dabūt apslēptu naudu. Neilgu laiku pēc tam vecis palicis akls, kādēļ cēlās runa, ka tā esot sodība par ozola dedzināšanu (Baltijas Vēstnesis, 1870, 132). Dieviņi mituši lielos, vecos ozolos ar izpuvušu vidu. Pie ozola trīs māmiņas lemj laimi (LP VI 833), tur iet prasīt dieviem padomu, kas notiks (LP VI 907—909). Pasakās ozola dobumā dzīvo velns, ozolā glabājas velna dzīvība. A. Švābe konstatējis, ka ozolu kopā ar liepu sastop vairāk nekā 1000 tautas dziesmās, kas izplatītas pa vairāk desmit pagastiem, kas pierāda, ka ozola un liepas kulta nebija šaura novada māņticība. Ozols tiek identificēts ar vīrieti un liepa ar sievieti ļoti daudzās tautas dziesmās un paražās: no attiecīga koka taisa bērniem šupulīšus, cērt liksti, kokam ziedojot un kulta dziesmas dziedot; pie pirmās pagales, ozola vai liepas, liek klāt pilādža zaru; pirtīžu vakarā pirti kurinot, pie bērna peramās slotas sien klāt ozola vai liepas zaru; kristībās, bērnu augšā ceļot, saka: „Lai stiprs kā ozols“, vai „Lai kupla kā liepa“. Kāzās ziedo veltes ozolam un liepai. Dzīrēs vīri sēž pie ozola galda un dzer ozola kaušiem. Šādu aizrādījumu tautas dziesmās visai daudz. Pamatā te visai seni ticējumi, bet tieša totemisma ar tā

īpatnējām parādībām visā pilnībā šē nav. Raksturīga ir ozola dominēšana Jāņu auglibas kultā, un vispār ar ozolu un liepu apzīmē vīrieša un sievietes dzimuma organus. Ozols tautas dziesmās minēts arī kā pasaules koks, kur „saulītes miglu meta, Vai bij ziema, vai vasara (LD 33885).

Mantikā ozols ir savu nozīmi zaudējis. Sal.: Miķēļa dienā apskata ozola ābolus. Ja tur nekā neatron, tad nākamā gadā būs slimības, ja tur ir zirneklis, tad būs mēris, bet ja tārpīšs, tad būs labs gads (S. Gūberts, 1688). Ja ozolam bieži krīt lapas, būs viegls gads kā cilvēkiem, tā arī lopiem (Š. Tic. 22133). Kad ozolam rudenī spicē paliekot lapas, kad citiem kokiem lapas jau nobirušas, tad tai mājā un tai gadā viens puisis precēšoties. Ja lapas paliekot spicē liepai, vīksnai vai ābelei, tad precēšoties kāda meita (ib. 22134).

Par *liepu*: Piltenes draudzē uz Zlēkas muižas robežām stāvējuši divi svēti koki: liepa un pīlādzis, kur dieviem upurus nolikuši, līdz pat 19. g. s. sākumam (Baltijas Vēstnesis, 1870, 132. Š. Tic. 17411. Sal. par svēto liepu LP VII, 349—351). Ja elku liepai norauj lapu, ziedu jeb nolauž zaru, tad jāmirst. Vecus kokus, kas aug mājās, nedrīkst nocirst, tad jāmirst (ib. 350, 4, 5). Liepā nāvi var vēstīt dzeguze. Ja dzeguze mājas tuvumā iemetas liepā un kūko, tad tai mājā viena sieviete mirs (Š. Tic. 17410).

Egle nav labs koks. Ja pie mājām aug egles vai priedes, tad cilvēkiem un lopiem piemetas slimības (Š. Tic. 6995). Pie kurām mājām egles aug, tais mājās naidis mājo (ib. 6997). Nu, radiņi, pāriedami Eglei zarus aplauziet; Ja eglei zari augs, Tad radiņi kopā ies (ib. 7044). Laika vērojumam paegļa un egles kociņš ir īsts barometrs. Vajaga nogriezt eglīti un iespraust nomizotu zemē. Ja eglītes zari liecas uz zemi, tad būs lietus; ja zari liecas uz augšu, tad būs sauss laiks (ib. 7031). Lai uzzinātu, vai būs lietus vai ne, tad vajaga sienā iespraust plānu kociņu. Ja kociņš liks uz zemi, tad būs lietus, bet ja kociņš neliks, stāvēs taisni, vai arī liks uz augšu, tad būs lietus. Var ņemt arī kociņa vietā kādu putna spalvu (279, 4330 C Kosa). Kad istabā ienesti paegļu zari noliecas uz zemi, tad būs lietus; ja zari paceļas uz augšu, tad būs saulainas dienas (Š. Tic. 22148).

Priede neesot laba pie mājām. Pie mājām nevajaga audzēt priedes un egles, tad nedz lopiem, nedz cilvēkiem nemetas slimības (ib. 24494). Ja pie mājām nolūst bērzs, mirs sieviete, bet ja egle vai priede, tad vīrietis. Priede pieder arī pie svētiem kokiem. Tādas priedes pieminētas Ontu kalnos (LP VII 1, 351) un Jaunlaicēnē (turpat). Ontu priedei nokalst zārs ikreiz, kad mirst kāds no Ontu saimniekiem. Visai raksturīgs ir sniega buršanas paņēmieni: kad

gans rudenī nevar sagaidīt sniegu, tad vajag ar baltu kazu jāt 3 reiz ap priedi, un otrā dienā būs sniegs klāt (464, 1504 Baldone); tāpat ganam 3 reiz jāvelk ap priedi balts, ragains auns, ja grib ziemu, bet melns, ja grib vasaru.

Par *bērzu* ir lapu krišanas ticējumi. Kad rudenī bērzs no apakšas dzeltē, tad pavasarī labība jāsēj vēlu, bet kad no augšas, tad agri (Š. Tic. 3167). Ja rudenī bērzi no apakšas sāk dzeltot, tad tanī gadā veci vairāk mirst, ja no augšas, tad jauni vairāk (ib. 3168). Ja bērziem vispirms nodzeltē galotnes, tad ziemu mirst vairāk veci cilvēki; ja pazares, tad mirst vairāk jauni cilvēki (ib. 3169). Ja no bērza bieži krīt lapas, tad cilvēkiem un lopiem būs viegls gads (ib. 3160). Sal.: Rociet mani, kur roci, zem bērziņa nerociet: Bērziņam lapas bāl, bālēs mans augumiņš (ib. 3177; LD 27397). Sal. par dzeguzi bērzā. Ja dzeguze mājas tuvumā iemetas bērzā un kūko, tad mājā mirs viens vīrietis (ib. 3150).

Apse ir zavetnieku koks (ib. 921). Ar apses malku tikušas raganas dedzinātas, tāpēc to arī sauc par raganu malku (ib. 922). Nekad necērt apšu meijas mājas pušķošanai (ib. 943).

Apse vēsta ar savām sarkanajām lapām tāpat arī par kāzām. „Kur sarkana apse zied, tur būs brūte šoruden“ (ib. 955). Ja kādas mājas robežās redz nosarkušu apsīti, tad tajās mājās būs brūte (ib. 956). Rudenī, pie kuņas mājas ir sarkana apse, tai mājā tad ir brūte (ib. 957). Ja rudens laikā mājas apsei ir sarkanas lapas, tad tai gadā būs kāzas (ib. 958). Ja mājas tuvumā vasaru apse sarkst, tad kāzas gaidāmas (ib. 959). Mājās, kur rudenī apses sarkanas, gaidāmas kāzas (ib. 960). Ja kāda saimnieka daļā aug apsei sarkanas lapas, tad tanī gadā kāzas kādam no tās mājas iedzīvotājiem (ib. 961). Ja rudenī pie mājas kādai apsei lapas ļoti ātri nodzeltē, tad tais mājās meitas nākamo gadu tiek izprecētas (ib. 962).

Alksnis ir tikai laika zilēšanai, arī *osis*. Tautas dziesmās *osis* pieder vīriešu koki kopā ar ozolu un kļavu; no tiem ozols ir neprecēta vīrieša apzīmējums, pārējie ir precējušies (Osim sieva, kļavam sieva, Ozolam vien nevaic; Ozoliņš lūkojas Gar visām pļavmalām, LD 30646, sal. 20986). Dažās dziesmās viņi visi ir puišu koki (LD 32368) un bāleliņi. *Osis* vēlu lapo (LD 3808) un ir „aklais koks“, kas nav redzējis pavasarī, ka citi koki jau zaļās drānās, un rudenī, kaunēdamies, ka var atkal novēloties, pasteidzies pirmais lapas nobirdināt. Tautas dziesmās bieži minēta oša laiva. Ticējumu par *osi* maz.

Kad *lazdām* daudz riekstu, to gadu dzimst daudz bērnu (Š. Tic. 16684). Kad *lazdām* daudz riekstu, tad tanī gadā meitām daudz

bērnus (ib. 16685). Ja apēd riekstu ar divi kodoliem, tad pats savu nelaimi apēdot (ib. 25510).

Kļavas lapas norāda uz kāzām. Ja kļavas pirmā rudenī sārtojas, tad mājā būs kāzas (ib. 14533). Kad vasarā pie mājas ceļa kļavai lapas apsarkst, tad no tām mājām togad kādu meitu tautās izvedīs (ib. 14534). Ja rudenī pie mājas kļavai sarkanas lapas, tad tai mājā būs kāzas (ib. 14536). Ja pie mājas rudenī kļava ātri metas sarkana, tad tajā mājā drīzi piedzīvos kāzas (ib. 14538). Ja rudenī mājā kļava nozied ļoti sarkana, tad tai gadā sagaidāms brūtgāns vai brūte mājās (ib. 14539). Ja kļavam pie mājas sarkanas lapas, tad mājā būs ugunsgrēks (ib. 14537).

Pilādzis latviešu tautas ticējumos ir koks ar sevišķu spēku; no tā bijis taisīts arī Kristus krusts. Ar pilādzi var nosist ļauno garu, aizdzīt raganas, sevišķi, ja tam virsū uzvelk vēl lietuvēna krustu. Lai aizsargātos no raganām, ap māju apspraūž pilādža nūjas ar resniem galiem uz augšu, kūts durvīs un silēs ieurbj pilādža sprunguļus, durvīs vēl aizsien ar pilādža mizu. Pie mājām augoši pilādži aizsarga no pērkona. Ja ar pilādža nūju nomēro miroņa garumu, ar šo nūju 3 reiz apiet ap ēkām un tad iespraūž zemē, tad piesien zagļus. Ja skudru pūlī iedur pilādža krustiņu, skudras iznīkst. Vispār pilādzis noder pret kukaiņu un kustoņu nodarījumiem, bet sevišķi pret čūskām. Čūsku var piesiet pie zināmas vietas, tur iespraūžot pilādža krustiņu vai uzmetot to viņai virsū: ja čūska aizbēg un grib to nosist, tai vietā, kur čūska redzēta, iespraūž pilādža krustiņu, tad čūska nāks atpakaļ vai izlīdis no cipa, kur tā iebēgusi. Krustiņš spraužams arī uz nosistās čūskas galvas, lai citas čūskas to neatdzīvina. Ja burvis nomirst un ceļas augšā, tad zārkā izurbj caurumu un krustam izbāž pilādža rungu. Raganas zārku sastīpo ar sērmūkša stīpām. Caur krūtīm burvim izdur sērmūkša mietu. Mirušo sargā, nodrošinoties ar sērmūkša nūju, kurai uzgriezti 3×9 krusti, ar ko apvelk sev riņķi apkārt. Sal.: Senie latvieši piešķīra šim kokam sevišķu spēku, kas aizdzen raganas un citus ļaunos garus. Pīlīņa nūja pie tam bijusi jātur ar tievgali rokā. Ja šis koks audzis mājas tuvumā, tad arī jau bijis pa daļai aizsargs pret dažiem ļaunumiem (Š. Tic. 26760). Pīlīģis (pīlēģis) ir svētīgs koks. Jāņu vakarā vēl šo baltu dienu pīlīģu zarus iespraūž miežos un rudzos, lai raganas nenoskaustu; tāpat stāļļos un kūtīs aiz griestiem un pažobelēs priekš stāļļa durvīm. Istabā piesien pie guļas kājas (gultas stakles) galvgali pīlīģa zaru, kurš stāv līdz citiem Jāņiem, lai nelabais nesistos klāt; koku izrauga zārotu, ka atslēgas un dvieli var pakārt. Koks jāuzmeklē tāds, kam nenokodīta galotne, bet daudz tādu neatronoties, jo laumas galus

nokodējot nakti uz Jāņa dienu. Labibai, kad saņē apcirknī, uzliek virsū pīlīņa krustiņu. Veci ļaudis labprāt turējuši pīlīņa nūjas. Kad zobī sāp, izgriež aiz augoša pīlīņa mizas kādu skaidiņu, ko sāpošo zobu pabakstīt, un atliek bakstāmo tai pašā vietā atpakaļ, tad sāpes nostāsies un piemetīsies tam, kas pirmais šā pīlīņa ogas raus un ēdis (ib. 26761). Man uzauga pucenīte Zirgu stallja galiņā; Ik rītiņus skauģa māte Gaŗām gāja šņaukādama (LD 29835). Ja pīrāga (pīlādža, sērmūkšļa) nūju pakāŗ pie gultas, tad naktīs nenāk velni mājā (Š. Tic. 26764). Ar buceņa vīci padzen velnu un lietu-vēnu, arī burvjiem nav nekāda spēka par bucenī (ib. 26765). Ar sērmūkšļa koku vairākkāŗt sit gaisu, vai kādu citu priekšmetu, ļaunus garus izdzenot (ib. 26766). Ja sērmūkslis aug pie mājas, tad mājā neiespeŗ zibens (ib. 26767). Ja pīlādziem daudz ogu, tad daudz vecas meitas precas (ib. 26824). Ja pīlēģiem sarkanās lapas, tad kāds no mājas precēsies (ib. 26826). Ja pīlādži daudz zied, tad būs daudz piena (ib. 26883). Raksturīgs ir paņēmiens sējas laika noskaidrošanai. Sējas laiku noteic, kocīņus mārķā svieŗot. Kad pīlādzis mārķā grimst, tad jāsēj līnī (ib. 26827). Kad saimnieks grib zināt, ap kuŗu laiku sēt, rītā, pusdienā vai ap vakaru, tad lai viņš ņem sērmokšļa vasaraudzīti, dala to trīs līdzīģās daļās un met visas uz reizi ūdenī. Kuŗa no tām pirmā grimst, tā aizrāda uz īsto sējas laiku. Rezģalis ir rīts, viducis pusdiena un tievgalis vakars (ib. 26890, D. L. f. 1888, 28. P. J. Raudavietis, Bēŗzaune).

Andreja dienā jāieliek ķīŗšu zari ūdenī, jāiedomājas nākamais līģavainis; ja ķīŗši līdz ziemas svētkiem uzdzied, tad piepildīsies. Iedomātais līģavainis būs nākamais vīŗ (230, 211 Okte).

Ābele. Ūdens, kur kristīts mazs bērns, tas jālej uz ābeles; kad ābele aug, tad arī bērns augs, ja nokalst, tad bērns mīŗ (69, 194 Md Beļava). Ja ābele rudenī zied, tad drīzumā vienam no tās mājas esot jānomīŗst (Š. Tic. 1678). Ja meŗa ābeles pirmās zied, tad tanī gadā daudz bāŗenītes izies tautās, bet ja mājas ābeles, tad mātes meitas (ib. 1679). Ja rudenī ābeles zied, tad ir jāmīŗst (1680). Ja ābelēm ziemā vēl nav lapas nobīŗušas, tad nākošā pavasarī mīŗ daudz jaunu cilvķeku (ib. 1684).

Precību mantīķā vēŗo no *nolauztā* vai saķertā ābeles zara.

Jaunas meitas iet ābeļu zarus lauŗt ar aizmieģotām jeb aizsietām acīm. Kuŗas meitas zaram vairāk pumpuru, tai dzīvojot pie vīŗa būs vairāk bērnu (ib. 35887). Jaunā gadā aizsien meitām acīs un ved pie ābeles zarus lauŗt. Meklēt nav brīv, ko pirmāk noķeŗ, tas jānolauŗ. Kad nolauŗtais zars nosūņojis, tad lauŗējai nav īsti pa prātam, tas rādot, ķa viņu apprecēŗot vecs atraitnis (1400, 5520. D. L. p. 1888, 294).

Jaungada naktī jāiet ābeles zari lauzt; ja nolauž apsūnojušu, tad dabūs vecu sievu, ja drusku apsūnojušu, tad pusmūža sievu, ja neapsūnojušu, tad jaunu (Š. Tic. 11266). Jauna gada naktī ar kreiso roku pār plecu jānolauž ābeles zars un, ne vārda nerunājot, jāpaliek gultas pagalvi. Kas sapnī nāks to zaru ņemt, tas vēlāk būs jāapprecē (ib. 11267).

Jaunā gadā plkst. 12 jāiet ārā aizmiegtām acīm un jālauž ābeļu zariņš; ja nolauž zaļu, tad dabū jaunu vīru, ja sakaltušu, tad vecu (3, 408 Jg). Vēca gada beigās, pulksten 12 naktī vajag nolauzt laukā kādā meža vai krūmu biezoknī vienu zariņu, tad nav brīv apskatīties, tad jāliekas uz ausi un ko tad sapnī redz — ja redz tādu koku, no kāda zariņš, tad tevi apprecēs tavš iecerētais brūtgāns (181, 1004 Tk Jaunpils).

Jaungada naktī jāiet laukā un jānolauž no koka zariņš. Ja pie tā būs daudz pumpuru, tad būs laimīgs togad, ja maz, tad arī laimes nebūs (17, 1988, 20 Rg Vidriži). Ziemas svētku naktī jāiet uz kaimiņiem un jānolauž trīs žagariņi, tad jāskrien atmuguriski atpakaļ; ja no tiem viens būs nolauzts kupls, tad būs bagāts kavalieris (31463). Vecgada vakarā vajag ar plikām kājām skrīet ārā un nolauzt ābeļu zaru; kuņai būs gadījies kuplāks zars, tā dabūs bagātāku brūtgānu (ib. 11264). Jaungada naktī vajag iziet atmuguriski no istabas dārzā un ar zobiem nolauzt vienu ābeles zariņu; atpakaļ jānāk atkal atmuguriski. Un ja aiziet un atnāk atpakaļ, ka nav pakritis un atpakaļ atskatījies, tad tas būs visu gadu laimīgs (ib. 11265).

Kūķu vakarā meita iziet ārā, nokož ar muti ābeles zariņu, ko ar muti ienes istabā un paliek zem spilvena. Sapnī redz to vīrieti, ka viņš no tās ābeles, no kuņas viņa nokož zariņu, rauj ābolus un piedāvā tai. Pie tā vīrieša, ko meita redz sapnī, viņa izprecēsies (130). Zvaigznes dienas vakarā jāiet ābeles purināt; no kuņas puses suņi rej, no tās puses nāks precinieki (Š. Tic. 30813).

Sal. krūmiņa taustišanu. Vakārā, kad visur tumšs, tad iet uz kaimiņu robežas taustīt krūmiņus, kuņa kuplāko saķērusi, tā dabūn bagātāku vīru (3, 993 Jg).

Cits zīlēšanas veids ir koka, pagales, zediņu u. tml. *vilkšana* vai *saķeršana*. Jaungada vakarā no žagaru čupas ar tievgali jāvelk ārā žagars. Ja žagars aplūst, tad būs trūcīga dzīve, ja mazāk aplūst, tad pārtikuša, ja pavisam neaplūst, tad bagāta dzīvošana (69, 826 Jk Mēmele). Sal.: ja taisns žagars, tad smuks vīrs, ja līks, tad šāds tāds kropļis (1, 139, 9 Vlm). Kad cērt meita žagarus un izvelk no strēķa kuplu žagaru, tad viņu apprecē atraitnis ar pulka bērniem (3, 2597 Jg Garoza).

Spriež arī no malkas pagales: Veca gada vakarā vēl pa tumsu paķēra vienu pagali malkas. Ja pagale zaraina un lika, tad līgavainis būs klibs un nevarēs sadzīvot; bet ja pagale taisna, tad līgavainis (līgava) būs skaists(a) un varēs sadzīvot (438, 527 Lp Rucava). Veca gada vakarā jānes malka; ja gadīsies zarota pagale, tad būs dusmīgs vīrs (116). Zaļā ceturtdienā meitas iet uz malkas šķūni un ķer malkas gabalus. Kuŗa meita paķer gludu gabalu, tai būs viegla dzīve; bet kuŗa paķer zarainu, tai būs slikta dzīve (Š. Tic. 33736).

Jaungada vakarā cilvēki skrienot pie malku ielām un ķerot katrs savu šķilu; kuŗam šķila esot sapuvusi, tam esot īsa dzīve, bet kuŗam esot vesela, tam esot gara dzīve (1, 143, 3 Vlm). Pēc vakariņām jaunā gada priekšvakarā nes klēpjiem malku istabā, un ja gadās pāgaļu starpā nodeguļš, tad nesējam tagad jāmirst (1400, 29236 Rīgas L. B. Z. K. 1897. g. 11. krājums).

Galvenā vietā šeit tomēr ir *aritmomantija*, *skaitīšana*. Jaungada naktī jāiet sētas stabiņi skaitīt; skaita un saka: „Tēvs-dēls“, kad beidzamais iznāk „tēvs“, tad apprecē atraiknis, ja „dēls“ — tad puisis (3, 1043 Jg). Triju kungu sestdienas vakarā, pēc saules rieta, meitas skaita sētas stabus vai zedēņus: „Tēvs, dēls, tēvs, dēls u. t. t. Ja beidzamais krīt uz dēla, par vīru dabūs jaunu, ja uz tēva — atraitni (1400, 27249 Brīvās Zemes p. 1936. 1.).

Trijkungdienas sestdienas vakarā pēc saules noiešanas meitas skaita sētas stāvkočus: „tēvs, dēls, tēvs, dēls“ u. t. t., ja uz pēdējā stāvkoča iznāk tēva vārds, tad viņu apprecēs atraiknis, ja dēla, tad — tautietis (89, 116 B Ceraukste). Jauna gada naktī jāiet skaitīt sētas vabiņas un jāsauc: tēvs, dēls, tēvs, dēls; ja krīt tēvs, tad dabūn atraikni, ja dēls, tad puisi par vīru (135, 116b Jg Ozolnieki). Jauna gada vakarā vajagot skaitīt žoga žautus: tēvs, dēls, tēvs, dēls; ja pēdējais žauts iznāk dēls, tad dabūs to gadu precēties (353, 13 Lp Bārta). Jaungada naktī vajag iet sētas mietiņus skaitīt tā: tēvs, dēls, atkārtojot tos tik reizes, cik mietiņu, ja iznāk dēls, apprecēsies; ja tēvs — neapprecēsies (464, 2009 Rg Olaine).

Tāpat skaita: „jauna, veca“. Jaunu gadu sagaidot plkst. 12-os jāiet ārā un jāskaita vabiņas un jāsaka „jauna, veca“, kas pēdējā iznāks, to apprecēs. Ja būs „veca“, tad vecu, ja „jauna“, tad jaunu (3, 2399 Jg Garoza).

„Saimniekdēls, kalpa dēls“: Jaunu gadu sagaidot plkst. 12-os jāiet ārā un jāskaita sētas vabiņas, jāsaka „saimniekdēls“ un „kalpa dēls“; kas pēdējais iznāk, to apprecēs (3, 2401 Jg Garoza).

Jaunu gadu sagaidot plkst. 12-os jāiet ārā un jāskaita sētas vabiņas un jāsaka „saimniekmeita“, „kalpa meita“, un kuŗa pēdējā iznāks, to apprecēs (3, 2398 Jg Garoza).

„Māte, meita“: Vakaros meitām jāiet vabiņas skaitīt: „māte, meita, māte, meita“, u. t. t. Ja pēdējo vabiņu skaitot iekrīt „meita“, tad skaitītāja ātri apprecas, ja „māte“, tad ilgi jāgaida (464, 5161 Vlk Gaujiena). Ja grib zināt, vai nākošo gadu apprecēsies, vai ne, tad veca gada vakarā jāiet pie sētas un jāskaita stāvkoči. Skaitot uz pirmo stāvkoci jāsaka „māte“, uz otro „meita“ (sieviešiem jāsaka „tēvs“, „dēls“). Ja skaitot nonāk pie staba un uz tā krīt vārds „tēvs“ vai „māte“, tad neapprecēsies, ja krīt „dēls“ vai „meita“, tad apprecēsies (205, 431 B Skaistkalne). Vakaros meitām jāiet ārā vabiņas skaitīt: „māte, meita, māte, meita“ u. t. t. Ja pēdējo vabiņu skaitot iekrīt „meita“, tad skaitītāja drīz precēsies, bet ja „māte“, tad ilgi jāgaida (464, 513 Rg Ropaži).

„Tēvs, māte“: Sētas treliņus skaitot Jaungada naktī, ir jāskaita tā: „tēvs, māte, tēvs, māte“; ja vīrietim iznāk beidzamais treliņš „māte“, tad viņš dabū precēties, bet ja „tēvs“, tad nedabū, bet sievietei, ja tai pēdējais treliņš „māte“, tad nedabū precēties, bet ja „tēvs“, tad dabū precēties (69, 825 Jk Mēmele).

„Tēvs, dēls; māte, meita“: Ja kāds grib zināt, vai viņš šogad apprecēsies vai ne, tad viņam vienam pašam Ziemas svētku naktī plkst. 12-os jāiet skaitīt sētām posmi. Jāskaita: „tēvs, dēls; māte, meita“; ja iznāk „dēls“ vai „meita“, tad vēl neapprecēsies; ja iznāk „tēvs“ vai „māte“, tad apprecēsies (230, 866 TI).

„Orūds, sīks“: Kad jauna meita Zīmas svātku sastdiņas vokorā apker stateņus ar klepi, un tus stateņus, kuŗu apkars, skaita tai: jo sajam div stateņi, tad soka „orūds“, bet jo vīnu sajam, tad soka „sīks“, un tai leidz golam skaita: „te orūds, te sīks; te orūds, te sīks“, u. t. t., to pats beidzamais izkreit „orūds“, tad tei miaita izīs pī bogota saiminīka. Bet jo gola izkret „sīks“, tad jei izīs pī ibūviša (311, 380 D Kapiņi).

Īstā skaitīšana ir *pāriem* vai *nepāriem*.

Tāpat vecgada vakarā vajaga iet ārā un ķert sētas mietus, kuŗa saķer pa pārim, to pirmo izvedīs tautās (17, 1329, 43 Vlk Jērcēni). Jauna gada vakarā vajag skaitīt sētas mietus; ja pēdējais iznāk pāris, tad dabūs precēties, ja umpāris, tad ne (202, 87 B Īslīce). Jauna gada naktī vajaga iet ārā skaitīt sētas kokus „pāris, umpāris“, kad ir pāris, tad apprecēsies, bet kad „umpāris“, tad nekā (3, 1761 B Skaistkalne). Lai zinātu, vai apprecēsies jeb ne, tad Jaungada naktī, sākot no staba, jāskaita sētas mieti. Ja mieti pa pārim,

tad apprecēsies, ja pa umpārim, tad neapprecēsies (69, 824 Jk Mēmele).

Šo skaitīšanu izdara ar rokām saķeramā sētas posmā.

Kūķu vakarā jāiet zedeņus ķert, ja saķer pa pāram, tad apprecēsies (435, 1088 Md Bērzaune, Md Vestiena). Tad pat iziet vakarā, tumsā ārā pie zedeņiem un ķert tos izplēstām rokām: ja saķersi pa pāram, tad iziesi pie vīra, ja ne, tad vēl jāgaida (196, 58 Md Dzelzava). Kūču vakarā jāiet ārā un jāķer zediņus izplēstām rokām; kad saķersi zediņus, tad jāskaita rokā atrodošos zediņus; ja būs pa pāram, tad to gadu apprecēsies, bet ja nebūs pa pāram, tad ne (248, 25 D Auleja). Ziemas svētku vakarā jāķer zediņi, ja saķers pa pārim, tad drīz apprecēsies, bet ja ne pa pārim, tad ne (215, 425 D Līvāni). Ta arī izej laukā Ziemas svētku vakarā pie zediņiem, izplēt rokas, cik plati vari, saķer zediņus; ja pa pārim saķersi, tad būs kāzas līdz nākošiem Ziemas svētkiem, ja pa umpārim, tad kāzu nebūs nekad (92, 87 D Ungurmuiža). Kūču vokorā meitas skrin bosom kojom da satmalam, tad apker, cik var stodeigu, jo pa poram stodeigas, tad izīs pi veira (224, 341 D Naujene). Kiuču vokorā izit meita orā. Tad ker stodaigus, cik varādama, izplāzdama rūkas. Sakāruse viņus, tad saskaita. Jo stodaigu izīt pa poram, tad viņa cer, ka izīs pi veira, bet ka na pa poram, tad naizīs (276, 294 D Naujene). Tū pat vokor meitas aizmīgtom acim ker statīpus. Jo saker pa poram, tod tūgod izīs pi veira, bet jo na pa poram, tod tugod naizīs pi veira (226, 309 Rz Andrupene). Aizgavēņu vokorā meitas aizmīdz acs un giun sātmaļa statīpus, jo kuŗa nūgiun pa poram, tad tei meita tū godu izīs pi veira, bet kuŗei nūgiun, ka statins ir līkais, tad tei naizīs (262, 498 Rz Bērzgale). Arī taipat uz jaunu godu, dēl to pat, lai izzynot, vai izīs pi veira, tad vokorā jaunas meitas aizmīgušas acs skrīn izplātušas rūkas un ķer sātas zediņus. Jo atplātušas acis izskaita, cik tys sātmaļu ir, jo leidza, tys ir dolos ar divi skaitlis, tad tej zeime, ka šūgod īs tautīpos, bet jo liks (tys ir, ka ar divi nasadola), tad jopalīk pi sovas māminas uz priķšā dzeivojūšā godu (289, 71—2 Rz Bērzgale). Jaungada nakti jāiziet ārā un jāķer ar abām rokām sētas miets. Ja ir saņemts pārū skaitlis, tad apprecēsies, un ja umpāris — tad neapprecēsies (17, 939, 18 Jk Sēlpils). „Kūču“ dīnas vokorā, ka paād vakareņas, tod jaunas meitas skrīn rūkas izplāzdamas uz „zedeņu“, un jo viņa saker pa poram zedeņu kukus, tad tu godu izīs pi veira (451, 274 Rz Makšāni) u. c.

Ziemas svētkos jāiet ārā, kur salikti mieti. Kad mietus saķer pa pāram, tad to gadu būs kāzas; ja ne, tad ne (297, 612 Rīga).

Sal. kāpšanu uz pirts slotas pie skaitīšanas un skaitīšanu pāri par desmitiem. Veca gada vakarā no pirts nākot pie sētas jānomet pirts slotā; jāuzkāpj tai virsū un jāapkāpj sētas mieti, pēc tam jāskaita. Ja pa pārim būs sakāmpis, tad apprecēsies, ja nepāri, tad tai gadā neapprecēsies (505, 122 Md Vecgulse). Jaungada naktī meitas iet mietus skaitīt. Pieiet pie sētas, izpleš rokas un grābj sētā, un tad mietus skaita. Skaita no deviņi; ja saķerts desmit sētas mietu, tad būs viens vīrs, ja vienpadsmit, tad divi u. t. t. (214, 1030 B Bauska).

Pāros skaita arī pusnaktī paķerto malkas klēpi.

Jaungada naktī: Jāņem klēpis malkas un jāienes istabā. Ja malka pa pāram — apprecēsies, ja nav — tad ne (32, 750 Rīga). Tad vēl Jauna gada naktī plkst. 12-os vajagot iet ārā uz malkas blāķi un ķert malkas gabalus; ja saķerot pārskaitu, tad to gadu apprecēšoties, ja nepārskaitu, tad neapprecēšoties (17, 390, 69 Vlk Vijciems). Jauna gada naktī vajagot plkst. 12-os iet ārā un malkas gabaliņus ķert; ja pāras saķerot, tad tajā gadā jāapprec, ja nepāras, tad ne (17, 385, 31 Vlk Vijciems). Jaungada naktī meitām vajagot iet malku nest, bet neskaitīt pagales; kurai paņēmis pāru skaits, tā to gadu būšot precēties (94, 270 Lp Durbe, Krote). Veca gada vakarā: Kad sit divpadsmit, tad visas jaunas meitas un puīši skrien uz šķūņa pēc malkas. Katrs ņem neskaitot. Istabā malkas pagales izskaita. Ja pa pārim, tad Jaunā gadā apprecēšoties, bet ja nepāris, tad nav ko cerēt (17, 1823, 7 Milgrāvis). Jaunā gadā, naktī jāiet pie malkas strēķa un jāņem pilns klēpis ar malku: pēc tam vajaga izskaitīt šķilas. Ja iznāk šķilas pāros, tad izprecēs tajā gadā; ja nepāros, tad vēl jādzīvo meitās (343, 72 Vlm Jeři). Jauna gada naktī 12-os jāiet nest malku. Ja pagales gadījušās pa pārim, tāds nesājs to gadu apprecēsies (464, 5072 Tk Apšuciems).

Jaungada naktī nezinot ir jāņem klēpis malkas. Tad pagales jāliek pa divām, ja beigās iznāk pa pārim, tad dabūšot precēties, ja neiznāk pa pārim, tad to gadu nedabūs precēties (466, 207 Bātes pmsk). Jaungadu naktī meitas iet nest malku istabā; ja pagaļu skaits būs pāru skaitlis, tad dabūs precēties; zināms, ņemot pagales, nav brīv skaitīt (230, 2020 Tl Ārlava). Jaungada vakarā puīši un meitas var dabūt zināt, kurī nākošā gadā dabūs precēties. Ap pulksten divpadsmitiem jāiziet sētā, jāņem klēpis malkas un jāizskaita; ja ir visas pagales pa pāriem, tad nākošā gadā jāprecas (230, 540 Talsi). Veca gada vakarā jaunām meitām jāiet pie malkas grēdas, jāņem malka klēpī un jānes uz ķēķi; kurai malkas pagales pa pāriem, tā šīnī gadā apprecēsies (464, 2479 Alūksne). Ziemas svētku naktī divpadesmitos jāiet malku nest, nedrīkst pagales skaitīt, kad

atnes uz istabu; kad pagales ir pāris, tad to gadu apprecēsies (3, 2115 Jg Garoza), u. c. Sal. par *žagariem*. Jaungada vakarā pulksten divpadsmitos izskrien ķēķī un saņem vienu klēpi žagaru. Tad ieiet istabā un vajaga izskaitīt. Kuŗam būs pēc pārim, tas to gadu apprecēsoties (114, 202 Vlk Veckārķi). Ja grib zināt, pēc cik gadiem apprecēsies, tad Jaungadnaktī plkst. divpadsmitos vajaga iziet ārā un ņemt žagarus, tik cik ar pirmo ņēmienu saņem. Izskaitot pēc pāram žagarus un, ja ir kāds lieks, tad pēc tik gadiem būs jāprecas, cik pāru skaits. Ja iznāk tā, ka visi žagari ir pēc pāram, tad ir noteikts laiks (14, 43, 72 Vlk Ērgeme, Pedele).

Speciāli noteikumi ir par kailām kājām, nerunāšanu, skaitīšanu no rīta. Parasts Jaunā gadā kailām kājām izskriet laukā un paņemt malkas klēpi. Ne vārda nerunājot iet gulēt un no rīta skaita pagales, ja pa pāram, tad tanī gadā apprecēsies (17, 494, 55 Vlm Ķieģeļi). Tāpat par sviešanu krāsnī caur kājstarpu. Uz laukiem vecgada vakarā, kad pīrāgi no krāsns izvilkti, ienes slapjas malkas klēpi. Tad sviež to atmuguriski, caur kājstarpu krāsnī. Ja iesviesta malka pa pāriem, tad tai gadā apprecēsies (32, 628 Rīga, Buļļi).

Skaitīšana ir arī kūjas *mērīšanā*. Ja ir cilvēkam kāda vēlēšanās, un viņš grib uzzināt, vai tā piepildīsies vai ne, tad jāpaņem kāds koka spieķītis un no viena gala sāk likt vienu delnu aiz otras un saka: „Piepildīsies, nepiepildīsies“ u. t. t. (279, 279 C Kosa).

Roku pie rokas liek uz nūjas.

Meitas, lai izzynotu, ka jos šimā godā izprecēs, pajam kaidu vāzu vai cytu taidu litu un nūlik viņu rūku pēc utras uz vāzas, jeb pareizok sokūt atlik viņu rūku pēc ūtras uz vāzas, un jo tej kombinācija beidzās ar poru skaitli, tad pareģoj, ka šugod viņa apsaprecēs, bet kad beidzās ar nāpori, tad naapsaprecēs (477, 493 Rz Stirniene).

Sal. mieta siešanu. Ap mietu sien bantīti un otrā rītā skatās, vai miets taisns vai liks. Jaungada naktī jāiet bantīte ap mietu siet ar aizsietām acīm. No rīta jāiet skatīties, ap kādu mietu bantīte apsieta; ja miets taisns — taisns vīrs; ja liks — kropls vīrs (32, 748 Rīga).

Sal. par pagalēm: Kod nas molku uz ustobu un vīna pagala izkriss tai, ka tu naredz, itei pīzīmēj, ka uz tevīm brauc prīceīgi gosti, vai kai ir pi kuo svuoti (Š. Tic. 18916). Veca gada vakarā jāsprauž sniegā katram sava malkas pagale. Kuŗam otrā rītā pagale apgāzusies, tam tajā gadā jāmirst (ib. 11385); līdzīgi par spieķi: Jauna gada naktī, ja vīrietis iesprauž spieķi uz krusta ceļa un sievietē izrauj, tad tas apprecēsies, bet ja vīrietis izrauj, tad neapprecēsies (3, 643 Jg Garoza).

No zināmiem kokiem var izcelties ugunsgrēks. Ugunszars ir kokam blakusgalotne. Ja šādu koku iebūvē ēkā, tad ēka nodeg. Ja tāda koka celmam pielaiž uguni, tad izdeg visas saknes (ib. 31120). Priedes balķi ar ugunszaru būvmeistars nebūvē nevienā ēkā, pat ne tiltā (ib. 31121). Ja balķi apcērtot met zibīpus, tad to balķi ēkā neiebūvē, jo citādi ēka nodegšot (ib. 1817). Ja būvkoku cērtot no cirvja izlec dzirkstele, tad tā koka nevar mājā būvēt, jo tai mājā iesperot pērkons (ib. 1818). Ja, balķus tēšot, no kāda balķa izšķēļas uguns, tad tā māja nodeg, kuņā balķis ielikts (ib. 1819). Ja, balķus mizojot, cirvis met uguni, tad māja degs (ib. 1820).

No greznuma augiem un puķēm nav laimīga *mirte*.

Mirtes augot tikai tiem cilvēkiem, kam drīzi jāmirst (72, 8978 Md Cesvaine). Kam mirtes aug, nekad neapprecēsies (17, 1516, 29 Rīga). Meitām, kam mirtes labi aug, ar preciniekiem neejot labi, neizprecējoties (446, 33 Md Viesiena). Agrāk bijis tāds ticējums: ja kādam viriešam augušas skaisti puķes, tad tam pašam dzīvē gājis ļoti slikti un sevišķi, ja kādam augot mirtes (72, 4098 Md Stāmeriene) — pretēji. Mirte ir derīga tikai precību mantikā. Ja meitai mirtes neaug, tad tā paliks vainagā (Š. Tic. 21200). Ja mirtes audzē brūtes vainagam un ja tās nokalst, tad kāzas izputēs (ib. 21202). Ja mirtes iznīkst, tad meita nedabūs apprecēties (ib. 21206). Kad mirtes neaug, paliek veca meita (ib. 21208). Ja mirtes īpašniekam aug labi mirtes, tad būs jāprecas, ja kalst zemē — jāmirst (ib. 21211).

Ja jauneklis un jaunava nodomājuši precēties, tad, lai zinātu, vai viņi viens otram uzticas, vajaga iedēstīt divas mirtes vienā podā. Katrs no viņiem ievēro savu mirti. Ja puīša mirte izput, tad puisis nebūs uzticīgs meitai; ja meitas mirte izput, tad meita nebūs uzticīga puisim (ib. 21218). Ja jaunava iedēsta mirti, kas viņai bijusi iesvētīšanā pie krūtīm, un kad šī mirte aug, tad jaunava tanī gadā apprecēsies. Bet ja mirte neaug, tad nekad neapprecēsies (ib. 21219). Ja mirte labi neaug, tad neapprecēsies (17, 698, 157). Kam nolemtā mirte labi neaug, tam būs agri jāmirst (Š. Tic. 21212). Ja iedēsta mirtes stādiņu uz savu laimi, ja aug, tad būs laime, ja neaug, tad pretēji (17, 1843, 50 Md Vestiena). Brūtes vainaga mirti vajaga iestādīt podā. Ja šī mirte aug, tad klāsies labi; bet ja neaug, tad dzīve būs nelaimīga (Š. Tic. 21196). Ja mirtes nīkst, mājās kāzas gaidāmas (ib. 21199). Ja meitu mātei aug kuplas mirtes, tad meitas paliek neizprecētas; ja mirtes nīkuļo, tad otrādi (ib. 21214). Ja meita priekš kāzām vainagu zaudējusi, tad viņai līgavas vainagam nevar mirtes dot, jo tad tās vairs neaug (ib. 21213). Kad laulātam cilvēkam mirtes labi aug, tad tam gaidāma otra laulība (ib. 21203).

Ceriņu ziedos atrastie vairāklapainie ziedi ir uz laimi, mazāklapainie uz nelaimi.

Sirināju jeb Vāczemes kārklu ziedu lapiņas pa pārām — (izņemot, zināms, parastās četras lapiņas) — nozīmē laimi, bet nepāri nelaimi (ib. 4383). Kas cereņu zīdā atrūn vairuok kai četras zīdlapiņas puorā, tad taidš atrodums ness laimi, bet napuors nalaimi (ib. 4384). *Ceriņu* ziedos mēdz meklēt laimi un nelaimi. Ja atrod ziedu, kuŗam ir vairāk par 4 ziedlapiņām, tad tā ir laime, bet ja mazāk par 4, tad nelaime (ib. 4385). Ja atrod *ceriņu* ziedu ar vairāk kā četru ziedu lapiņām, tad laime, ja ar mazāk — nelaime (ib. 4386). Kad pavasarī *ceriņu* ziediem ir 6, 8, 10 lapiņas, tad tā ir laime un tādu ziediņu vajaga paglabāt (ib. 4387). Ja *ceriņam* atrod ziediņu ar trīs lapiņām, tad tā ir nelaime un to vajag samīt (ib. 4388). Ja atrod ziediņu ar vairāk par četrām lapiņām, tad tā ir laime (ib. 4389). Ja sierenei lapas skaitot atrod, ka to ir pārskaitlis, tad tas notiek, ko ir iedomājies (ib. 4390). Ja sierenei lapas skaitot ir pārskaitīts, tad tas notiek, ko ir iedomājies (464, 3236 Md Tirza).

Aritmomantiņa, skaitīšana ir arī ar *puķu* ziedlapiņām, parasti ar baltu puķi, margrietiņu. Tās, lapas plūcot, skaita.

Bieži skaita par kaut ko: jā, nē, arī uz pīpenēm (180, 11 Jk Sece).

Ja meitas vai puisi grib zināt, vai tas puisis jeb meita viņu mīlē, tad norauj kumeles ziediņu un pa vienai lapiņai izplūc, sacīdams: „jā, nē“. Ja pie pēdējās lapiņas raujot iznāk teikt „jā“, tad piepildīsies tas, ko domāja, bet ja „nē“, tad nepiepildīsies (202, 747 B Bārbele).

Skaita gaŗas formulas:

Meitas, par brūtgāniem zilējot, ņem pīpeni (balta puķe ar dzeltenu vidu), rauj pa vienai ziedlapiņai un skaita: „mīlē, no sirds, ar sāpēm, mazdruciņ, nemaz“ (180, 10 Jk Sece).

Zilēšana ar puķēm (pīpenēm): „mīlē, no sirds, ar sāpēm, mazdruciņ, nemaz“ (17, 6504 Rīga). Mīlē, no sirds, ar sāpēm, mazdruciņ, nemaz (zilē ar margrietiņām) (32, 1697 Jg Ozolnieki). Zilēšana ar margrietiņas ziedu: „vai tu mani mīlē, no sirds, ar sāpēm, mazdruciņ, nemaz“ (23, 64 Vlm). Tāpat paņem margrieti un rauj pa vienai ziedlapiņai un saka: „mīl, no sirds, mazdruciņ, nemaz“ (202, 434 B Īslīce). „Mīl, no sirds, mazdruciņ, nemaz“ (428, 6 Ventspils). Tāpat: „Mīlē, no sirds, ar sāpēm, nemaz“ (428, 42 Ventspils). Arī: margrietiņas lapiņas plucinot: mīlē, no sirds, ar sāpēm, līdz nāvei, mazdruciņ, nemaz (17, 237, 177 Limbaži).

Tāpat, ja meitas grib zināt, vai līgavainis tās mīl vai ne, ir jāņem baltā puķe un jārauļ pa vienai lapiņai nost un jāskaita: „mīlē,

no sirds, līdz nāvei, mazdrusciņ, nemaz“. Un kāds vārds krīt uz pēdējo lapiņu, tā arī patiesībā esot (205, 714 B Skaistkalne).

Sal.: Milē, mazdrusciņ, no sirds, nemaz (117, 170 Bauskā un B Īslīce). Tāpat: „Milē, no sirds, ar sāpēm, nemaz.“ „Būs, nebūs, būs, nebūs, būs...“ (428, 139 Ventspils). Tāpat: „Mil, nemil, mil no sirds, līdz nāvei, maz bišķiņ, nemaz“ (428, 138 Ventspils). „Mil, nemil, no sirds, līdz nāvei, vien mazdrusciņ, it nemaz“ (428, 200 Ventspils). Mil, no sirds, līdz nāv', mazbišķiņ, nemaz (230, 1416 Tl Valgale). Citas formulas ir: Milē, cerē, lād, no sirds, ar sāpēm, mazdrusciņ, nemaz (5, 28, 37 Leja Vlk). Milē šodien, milē rīt, milē vakar, milē mūžam, milē nekad (17, 237, 178 Rīga). Zilēšana ar puķēm: „Es mīl' tev', tu mīl' man', no sirds, līdz nāv', mazdrusciņ, itnemaz“ (428, 21 Ventspils).

Ja cilvēkam kāda vēlēšanās un viņš grib uzzināt, vai tā piepildīsies vai ne, tad jānorauj pīpenes, un sāk raut viņas ziedlapiņas un saka: „Piepildīsies! nepiepildīsies! piepildīsies! nepiepildīsies!“ līdz beidzot būs visas ziedlapiņas izrautas, un kas būs beidzamais, tas arī iznāks (279, 278 C Kosa).

Pieclapu āboliņš ir uz precēšanos (Š. Tic. 10165). Kad atrod āboliņa lapiņu ar četrām lapiņām, tad ir laime (ib. 1733). Četrļappaina āboliņa lapa nozīmējot laimi, tās atradējam sagaidāma liela laime (ib. 1734). Ja atrod āboliņa lapiņu ar četrām lapiņām, tad ir laime (ib. 1735). Ja atrod āboliņu ar četrām lapām, tad tas jāapēd, lai kļātos laimīgi (ib. 1736). Ja četrstarainu ābuliņa lapu atrod, tā jāapēd, lai atradējs kļūst laimīgs (ib. 1737). Laime tam, kurš atrod dābola lapu ar četrām lapiņām vai ceriņu ziediņu ar pieci līdz desmit ziedlapiņām (ib. 1739). Kad divas galviņas āboliņa uz viena kaula atrodot, tad drīz būšot kāzas (ib. 1740). Ja purenu atrod ar sešām lapiņām, tad esot laime (ib. 24906).

Par puķu nozīmi sal. pasakās nevainības motivu. Kaŗa kungs, uz kaŗu iedams, atstāj savām meitām katrai dzīvības rozi, pēc kuras pārnākdams varēšot izzināt, kā katra savu godu glabājusi (P. Š. XI 411). Tēvs iedod savām trim meitām katrai putniņu un puķi. Ja viņas būs apsmietas, tad putniņi vairs nedziedās un puķes neziedēs (P. Š. X 378).

Kas puķes mīl, tam būs laimīga nākotne (205, 111 B Skaistkalne). Ja meita puķes mīlot, tad tai būšot tik daudz piekritēju, cik puķēm lapu (Š. Tic. 19774). Kurai meičai puķu dārzā uz viena kāta divi ziedi zied, tai tanī gadā būs kāzas (ib. 19775). Ja iesvētīšanas dienā dabū daudz puķu, tad visu mūžu esot laba dzīve (17, 470, 51 Rīga). Kad puķes nīkuļo, tad dzīve neveicas, turpretim, ja

tās krāšņi zeļ, tad arī dzīve uzplaukst (ib. 24790). Kuŗai meitai puķes labi aug, tā tiks drīz izprecēta (ib. 24791). Ja puķes audzina kādam nolūkam, tad, ja tās iznīkst, nodoms nepiepildās (ib. 24797). Ja puķe nokrīt, tad brūtgāns atstāj (ib. 24799). Ja no puķes izaug atvase ar ziedu, tad viņas kopējai būs bērns (ib. 24794).

Puķu mantika pamatojas arī uz gadu simtu laikā izveidotās puķu simbolikas, kas tautas grāmatiņās pazīstama kā t. s. „puķu valoda“; dāvinot noteiktas puķes, ar to grib izsacīt to, ko negrib vārdiem teikt (mīlestība u. tml.). Latviešu ticējumos zilē ar puķēm, vērojot to izplaukšanu vai neizplaukšanu. Ja uziet laukā kādu skaistu neizplaukušu puķīti, tad, to pirmo nakti noliekot istabā, vajaga kaut ko iedomāties; ja puķītes ziediņi līdz rītam būs neizplaukuši, tad tas, ko iedomājas — nepiepildīsies (Š. Tic. 24793).

Puķe šeit ir cilvēka līdzinieks, tās izplaukšana ir uz laimi, bet neizplaukšana var pat nāvi nozīmēt. Šādu paražu piemin jau Samsons 1626. g.: Jāņu vakarā vajaga sienā iespraust kādu zālīti, un ja tā zaļo, tad domā, ka tas, kuŗa vārdā tas darīts, visu gadu cauri dzīvos; ja tā novīst un neizplaukst, tad tam būs jāmirst (I sprediķi). To atkārtoti arī Mancelis (II 44). Sal. ticējumus par jānīšiem. Uz norām aug puķītes, kuŗas sauc par laimītēm, arī par jānīšiem. Šīs puķītes jānoplūc Jāņa vakarā uz katra cilvēka pa vienai un jāienes istabā, tad katram jāizrauga sava un jānoliek zīmīgi. Kuŗam nav laimīte līdz rītam izplaukusi, tam tanī gadā jāmirst (ib. 11837). Zam Joņa dīnu losa daži cylvāki puķītes, kuŗas sauc par jonišim, un tos sprauž pī grīstim dēļ kotra saimes lūcekļa. Apmāram nedēļas laikā jonišim vajaga vai nu vairok izplaukt, vai pavysam nuveist. Nuveituši joniši nuzeimoi to gods mērstušus cylvākus, bet vairok izplaukuši joniši aizroda spūžu nokūtni (349, 109 Rz Bērzgale). Jāņu nakti var paredzēt nākotni. Pie griestiem piesprauž katram mājas iedzīvotājam jānīšus (augus); kuŗam nedēļas laikā tie izplauks, tas dzīvos; kuŗam ne, tas mirs (1400, 25893 Brīvā Zeme 1933, 136). Juoņa dīnas pīvakarē vajag nūraut taidu puķīti, saucamū dīvre-dzeiti, pīspraust pī sovas gultas, juo par nakti tei puķeite labi iza-plēss, tod ilgi dzeivuosi, bet jo nivīns zīdeņš neizplēss, tod mīersi tymā pat godā (Š. Tic. 11839). Jāņa vakarā priekš saules noieša-nas norauj dārzā kādas puķes un tās iesprauž vērbaļķu šķirbās šim un tam par laimi, un tad no rīta skatās, kuŗa būs novītusi, tad tas tai gadā miršot (ib. 11839). Jāņa nakti vajaga salasīt zināmas puķes, piesiet tās pie griestiem un katram pumpuram uzlikt kāda cilvēka vārdu. Kuŗš pumpurs Jāņa nakti uzplaucis, tam cilvēkam tai gadā jāmirst (ib. 11846). Jāņa vakarā iesprauž ēkas sienā vienam jeb otram par laimi dažādus ziedus. Kam zieds paliek vesels,

tam klāsies labi; kam zieds novītis, tam tai gadā būs jāmirst (ib. 11851). Sal. par precēšanos un vispārīgi par laimi. Meitas, Jāņu vakarā gulēt iedamas, liek sev zem pagalvja divus jānišu (*Erigeron acer*) pušķus: vienu izplaukušu, otru neizplaukušu. Ja rītā neizplaukušais pušķis izplaucis, tad nākamā gadā apprecēsies, ja ne, tad neapprecēsies (ib. 11816).

Jāņa dienas sestdienā ir jānoplūc pusplaukuši jāniši un kaut kur jānoliek. Ja noplūktās puķes pa nakti izplauks, tad tas, kas ir nodomāts, izdosies; ja neizplauks, tad neizdosies (Š. Tic. 11852). Zāļu vakarā noplūc laimes puķi (*Erigeron acer*, arī *Ledum vulgare* L.) un to aizsprauž istabā vai klētī aiz sijas (vai arī citur). Otrā, t. i. Jāņa dienas rītā iet to lūkot. Ja ziedu galviņas uzplaukušas labi platas, tad spraudējai laime gaidāma; ja ne, tad nav cerams nekas labs (ib. 11850). Jāņu vakarā jānoplūc laimes puķe un jāaizsprauž istabā vai klētī aiz sijas. Ja Jāņu rītā ziedu galviņas uzplaukušas labi platas, tad spraudējam gaidāma laime; ja ne, tad nav cerams nekas labs (ib. 11849). Ja Jāņu naktī izplūst norauti Jāņu ziedi (līdzīgi pienēm), tad visas vēlēšanās piepildās (ib. 11847). Ja uziet laukā kādu skaistu neizplaukušu puķīti, tad, to pirmo nakti noliekot istabā, vajaga kaut ko iedomāties; ja puķītes ziedīni līdz rītam būs izplaukuši, tad tas, ko iedomājas, piepildīsies (ib. 24793). Juoņa dienas vakarā juonūplyuc vēl naizzīduša vacaines duobuļiņa un, aizdūmuojūt kaidu vēlēšanās, tys juo aizsprauž aiz sejas. Juo tys par nakti izzidēs, tad vēlēšanos izapildīs (ib. 11815). Smaržīgo āboluņu vajaga Jāņa naktī pagalvī likt, kad viņš uzzied, tad ir laime (ib. 11814). Līdzīgi ir ar vainagu zilējumos par precēšanos. Jāņu naktī jānopin kronis no Jāņu pūpoliem un jāpiekaļ pie gultas; ja kronis stāv ilgi un nenovīst, tad ilgi dzīvo (ib. 11844). Jāņa naktī meitai jānogērbjas kailai, jāuzliek rožu vainags galvā; kurš puisis to noķers, tas būs meitas nākamais vīrs (ib. 11788).

Arī citādi Jāņu zālēm ir liela nozīme. Jāņu zāles, ko plūc Jāņu vakarā, t. s. Zāludienā, pēc tautas ticējumiem ir visderīgākās ārstniecībai (153, 1131), tāpat arī tās, ko nes līgotāju sētās, ir pat zāļu vietā lietotas. Jāņu zāles saskiež istabā un uz tām gul Jāņu naktī. Jāņu dienā tās paliek visu dienu istabā, ko neslauka, lai neizslaucītu svētību. Meijas uzglabā līdz nākošiem Jāņiem: rudenī apsrauž ap lauku, lai putni neēd sējumus, liek šķūņos uz grīdas, lai nav peļu. Jāņu zāles izkaltē un uzglabā; tās dod ziemā govīm, kad teļi atnāk, dzērienā, tāpat vainagus. Bērņus ieteic mazgāt Jāņu zāļu sulā, tad tie būs vienmēr veseli: tāpat sevišķi izlasītas puķes glabā ziemā tējai. Arī vainagus uzglabā; ja govīs aizburtas, tās mazgā ar Jāņu vainagiem. Ligojot pie laidara, Jāņu zāles sviež tieši lai-

darā; Jāņu rītā plūc ar rasu zināmas zāles un dod govīm ziemā, lai būtu dzeltens piens. Ja govīs Jāņu vakarā nāk mājā ar zāļu kušķi mutē, būs tentes un daudz piena, nebūs viņām ziemā bads. Jāņu zāles plūc noteiktā laikā; tās derīgas tikai tad, ja tās plūc Jāņu vakarā vai arī pašā pusdienā, bet neder tās, ko plūc otrā rītā, kad saulīte uzlēkusi (LD 30401). Jāņu zāles šai laikā ļauj plūkt visur; kas to liedz, to uzskata par ļaunu cilvēku, par burvi. Vaināgiem, ar ko zīlē par nākamo, ir vēl īpaši noteikumi. Tie jāpin no 3×9 (9, 9×9, no trim tūrumiem) puķēm vai zālēm, pats vaināgs jāpin uz krustcelēm pašā pusdienā, Jāņu vakarā vai pusnaktī, pie tam nedrīkst runāt un skatīties atpakaļ. Parastās Jāņu zāles ir ļoti dažādas. Bez tam arī dažās tautas dziesmās tās ir specificētas: meitām parasti puķes un ziedošas zāles, puisiem rupjas, asas un dzēlīgas, veciem cilvēkiem īstās Jāņu zāles: papardītes, vibotnītes. Kopā ar papardi vibotnīte ir burvības zāle no seniem laikiem un gandrīz visām tautām. Citādi pirmā vietā min zilgalvītes (*Melampyrum nemorosum*, LD 32395), kas ir Jāņa zilajā krāsā (Jānis pats ir zilgalvītis, zilzobītis u. t. t.). Bez tam sarakstā ir baldriāns, āboliņš, retējumi (*Potentilla silvestris*), dedestīņas (*Lathyrus pratensis*), suņu burkšķi, pupulakši (*Menyanthes trifoliata* L.), dadži, nātres, rozes, magones, santenītes, zirgu stobri jeb zirdzenāji (*Archangelica officinalis* Hoffm. un *Angelica silvestris* L.), purva grīslis, bišķrēsliņš (*Tanacetum vulgare*), dievkociņš, kriņģelītes (*Calendula officinalis*), pumpatenes, rūpatenes (*Stachys betonica* Benthām), staipekniši (*Lycopodium*), gušņas, balandas, lupstāji (*Levisticum officinale* Koch), kalvas, mētras u. c. Jāņu zāles ir svētīgas cilvēkiem un lopiem, bet izņēmums ir zirgi, kurus šai vakarā nevar jāt pieguļā nevien tāpēc, ka ļaunie gari tiem varētu būt kaitīgi, bet arī tāpēc, ka šai vakarā tiem būtu jāēd dzelzszāle, vai arī šai vakarā zālē ir rūsa. Plašu aprakstu dod Mancelis (II 44) jau 1654. g.: „Nu mīlie draugi, eima nu ar labu Dievu Jāņos, bet ne kā vakarēji Jāņa brāļi un māsas, katri gavilēdami ar dažādām zālēm miežos un rudzos salasījuši, pāriedami mājās ar ozola-zariem un zālēm appuško vārtus un visas ēkas no iekšas un no ārienes, ticēdami ar tādu lietu burvjus un raganas nost dzīt: pēc īpašas zāles sienā iesprauž, šim un tam laimē: kuŗa zāle par nakti savītīs, tas tanī gadā mīrs, bet kuŗa zāle zaļa paliek un zied, tas paliks dzīvs. Tādu krāsnu darbu nostrādājuši, lielu Jāņa uguni iededzena, apkārt to tie lēkā kā kādās kāzās. Ne tā, mani draugi: visas tās lietas ir elkadietība.“ Mancelis Jāņa dienas ceremonijās redz burvības pretlīdzekļus, pareģošanu un beidzot piemin arī Jāņa ugunis, tā tad pirmā vietā ciņu pret ļauniem gariem, burvjiem un raganām, kas no šīs nakts svētības iegūst arī

sev, ar to kaitējot auglibai. Arī Jāņa uguns un „lēkāšana“ pie tās ir šķīstīšanai un pret ļauniem gariem, bet ligošana ar Jāņa slavēšanu, protams, pastiprina Jāņa varu un šo cīņu. Jāņu paražas no Manceļa laikiem nav daudz grozījušās. Jāņa vakaram sagatavo ēdienu un dzērienu, katrā ziņā sieru un alu. Mājās iztira istabas un pagalmu; meijām, vaiņagiem un Jāņu zālēm pušķo nevien dzīvojamo ēku, bet arī kūtis un klētis, jo vaiņagu grib arī dārzi un tīrumi (LD 32320), dzirnas (ib. 32231—2, 30), govīs.

Meijām ņem visvairāk bērzu, bet vaiņagam ozola zarus. Neder apse, kas ir velna raganu koks (161, 238); neder arī alksnis (LD 32678, 32331). Pilādzis kā līdzeklis pret nelabiem gariem, velniem un raganām ir ļoti pazīstams arī citām tautām. Ar to Jāņu vakarā apspraūž kūts durvis, lai ļaunais gars neiet iekšā. Pilādzis jāvelk aiz galotnes no meža, ar to jāizslauka kūts griesti un kakti, tad lopi visu gadu būs veseli; kūti noliek pilādža zarus vai meijas, sevišķi, lai lopus nemocītu lietuvēns, aizsprauž arī aiz kūts griestiem, aiz spāres pret kūts durvīm (lai raganas atdužas). Kad govīs pārdzen, aiz vārtiem un kūts durvīm iedur pilādža zarus zemē, lai raganas lopus nenobur. Pilādzi velk mājās aiz galotnes pa sētu, tad neienāk raganas, arī zagļi; ar to apspraūž istabas, lai velns neapstāj, tāpat apspraūž vārtus un gultas galus. Klētī, kur guļ, pakar pilādža zaru ar lapām uz leju, lai raganai sāp acis, kad tā skatās caur durvju atslēgu un pavedina puīšus un meitas (161, 302). Pilādža zarus, tāpat dadžus sprauž ap visiem laukiem, lai kupli aug labība. Ar pilādža rungu var sist velnus, raganas, spīšanas u. c.; tā jāgriež Jāņu naktī, tāpat arī pilādža zari, jo virsotnes tiem Jāņu rītā pirms saules lēkta nolauž, apgraiza, apzelē, nokož velns, nelabais vai raganas jādelējot, lai viņas ar tām nevarētu pērt. Pilādža zariem jāstāv istabā, kamēr lapas nokaltušas, tad tie jānobrauka, turot aiz galotnes un braukot uz resgali, jāsalauž 9 gabalos; tos izmētā krustām šķērsām pa istabu un pēc laika iebāž gultas maisos. Tad ļaunums nenāk istabā. Ar apses mietu jāatspiež kūts durvis un jāuzliek akmens uz loga, tad raganas nekā nevar darīt. Retumis pieminēts arī kadiķis pie kūts durvīm pret raganām, domājams, aso adatu dēļ, tāpat arī ērkšķis. Pret raganām pie kūts durvīm, vārtiem, kūti liek arī asos dadžus, nātres, gušņas, lai ragana netiek iekšā, nodužas, sadužas, atdužas, izbada acis, sadedzina seju, sapinas un lopus nenobur; liek arī izkapti, lai tā pārgriež kājas; silē dur adatas; pieminēti arī citi asi augi, kā ābeles zari, cūkābele, vilkābele. Arī jumtu sarga, apspraūž adatām, sviež dadžus uz kūts jumta, lai raganas skrejot nodužas: nātres kaisa sētsvidū, lai raganas nestaigā, liek pie pa-

graba durvīm un uz piena spainīšiem, lai raganas netiek pie piena. Palīdz arī apgāztas ecēšas un lietuvēna krusts.

Ja šie līdzekļi ir tieši pret jaunumu, meijas, vaiņagi un Jāņu zāles ir mājas svētībai. Meijās Jānis kaļ cepuri (LD 32323); tās glabā līdz otriem Jāņiem un rudenī sprauž ap lauku, lai putni nenāk labību ēst; liek šķūpos uz grīdas, lai nav peļu. Tāpat jāglabā arī vaiņagi un Jāņu zāles līdz nākošiem Jāņiem; tie paliek istabā visu Jāņu dienu, kad istabu neslauka, lai neizslaucītu svētību; Jāņu zāles un vaiņagus izžāvē un dod dzērienā govīm, kad atnāk teļi, vai arī lai būtu piens. Pie laidara ligojot Jāņu zāles sviež tieši laidarā; ja Jāņu nakti govīs aizbur, tās jāmazgā ar Jāņu vaiņagiem. Divas bērza slotas sasien kopā un uzkaļ kūti pie griestiem, lai aitām būtu divi jēri. Vaiņago Jāņa tēvu ar ozola vaiņagu, lai būtu stipri zirgi, Jāņu māti ar raibu puķu vaiņagu, lai būtu raibas telītes; vaiņago arī govīs, ozolu, lai krusa nenosit labību; pin vārpu vaiņagu, lai būtu laba raža. Minētie pušķošanas rīti ir no vienas puses sakarā ar Jāņu vakara svētību, no otras, ar tās apdraudētāju atvairīšanu, pie kam sakarā ar šīs idejas plašo izplatību daudzās tautās, arī atsevišķām paražām ir daudz paralēļu, tāpat kā īpašiem auglības rītiem — lauku apstaigāšanai. Jāņu dienā jānopin vaiņags no deviņi simti deviņiem dažādiem ziediem, jāstāv visu nakti nomodā, kad saule uzlec, tad jāapslapina vaiņags rasā un jāuzliek uz gultas pagalvja; ja rasa līdz vakaram stāvēs, tad meita dabūs precēties, ja ne, tad to gadu precēties nedabūs (230, 1599 Vp Dundaga). Jāņu dienas vakarā jāsapin trejdeviņu puķu vaiņags un jānoliek uz krustceliem. Ja pa nakti kronis būs nozudis, tad šo gadu iziesi pie vīra, ja ne, tad ne (449, 223 Rz Dricēni). Zāļu vakarā jānopin vaiņags no trīsdeviņām puķēm, ņemot no katras trīs ziedņus, un jāaiznes mežā uz krustcelēm. Pašam jānoslēpjas krūmos un jāgaida, līdz kāds nāks un *paņems* vaiņagu; tas būs īstais (Š. Tic. 11796). Sal. arī par vaiņaga nozīmi sapņu orākulā.

Turpmākie vaiņaga zilēšanas papēmieni saistīti ar tā *mešanu*, kas pati par sevi ir maģiska darbība vai ziedoījums. Tā, piem., veļiem, mironim bērēs met zem galda pirmo kumosu, ziedu met arī, veltījot to gariem vai mājas dieviem. Ziedu met arī izpirkšanai; piem., grūtniecībā sievietē, sabijusies no rupuča, met tam ziedu — 3 lupatiņas vai dzijas no brunčiem vai krekla, lai bērnam nav vainas; kad dzeļ no upes ūdens, jāmet tajā zieds u. tml. Raksturīga šajā ziņā ir malu mētāšana kāzās. Daudz šādu paražu ir krustībās, kāzās, bērēs; piem., mironim metuši naudu kapā, lai tas nenāk atpakaļ. Lai suns būtu nikns, kucenu iemet nātrienā; lai tas nebēg

projām, to met ūdenī; lai modrs, mazgā pirti un met pa logu ārā. Lai aitām vilnas papilnam, Māras naktī aitu kūti jāmet cimdi. Kad cūku kauj, pupu galiņus met aizgaldā, lai daudz sivenu. Šādi akti parasti ir svētības nodrošināšanai un ļaunuma aizdzīšanai, un to dažādība ir ļoti liela. Pret ļaunumu nodrošinās pa daļai tieši. Tā viesuli aizdzen, metot tam ar nazi. Ja māja deg, uguni sviež šķīvjus ar uzrakstītiem uguns vārdiem, vai pār jumtu sarkanu dzijas kamoliņu. Ir arī tieša kaitēšana. Lai jaunais pāris nesaticīgi dzīvo, skauģis kāzu naktī pārmet susekli pār jumtu mājai, kur jaunais pāris gul, mēģina no baznīcas braucot kaķi mest ceļā. Atstāta līgava met līgavainim laulājoties pār kreiso plecu asaras no labās acs. Ja sieva otrai iemet mezglu pavedienā, tai mirst vīrs, bet ja meitai, tad līgavainis. Lai otram saslimtu lops, pārmet pār jumtu mietu, pie kuŗa lops bijis piesiets.

Mešana noder arī zilēšanā, visvairāk gan, lai redzētu likteņa gribas izpaudumu nejaušībā. Tā veca gada vakarā, metot pār galvu tupeli, zābaku, pastalu u. tml., zilē, vai nākošā gadā paliks tajā pašā vietā vai aizies resp. aizprecēs. Jāņu vakarā meita met kokā vaiņagus un skaita, kuŗā gadā precēsies. Tāpat tos met upē un no rīta vēro, vai tie sagājuši kopā.

Šāda *stefanomantija* ar vaiņagiem sastopama dažādos veidos. Pirmais ir to mešana ūdenī, lai redzētu, vai tie tur sastapsies vai arī grims.

Jāņa dienas vakarā meitas novij trīs vaiņagus: vienu sev un divus saviem izredzētiem. Šos vaiņagus tad iemet lielākā ūdenī. Ja viņas pašas vaiņags sastopas ar vienu no abiem citiem vaiņagiem, tad tas meitu apprecēs, kam vaiņags bija nozīmēts (Š. Tic. 11758). Jāņa dienā jānovij trīs vaiņagi, divi meitu vārdā, viens paša vārdā, un visi trīs jāiemet ūdenī. Tad bez ligošanas jāiet gulēt. Ar kuŗu vaiņagu paša vaiņags ir sagājis kopā, tā meita pašam būs jāapprecē (ib. 11759). Jāņa vaiņagus meitas met ūdenī, un katrs vaiņags, kas peld un nenogrimst, ir zīme, ka meita, ja maz, tad vienu gadu vēl dzīvošot. Citkārt arī mēdza Jāņa naktī ap pusnakti pie upes uz-kurt uguni. Kāda meita tad paņēma vaiņagu, no septiņām puķēm pītu, nogāja un tur to iemeta (ib. 11840). Jāņu vakarā meitas iet pie diķa un met vaiņagus, kuŗas vaiņags noplūdīs, tad tā šogad precēšoties, bet ja nenoplūdīs, tad neprecēšoties (ib. 11755). Jāņu naktī vajaga nopīt divus vainadzīņus un pusnakti aiziet uz upi un iemest; ja vainadzīņi saplūst kopā, tad izved tautās, ja nesaplūst, tad neizved (ib. 11756). Jāņa dienas vakarā jaunas meitas pin pa pāriem vaiņagus un met tos diķos. Kuŗai meitai vaiņagu pāris rītā stāv kopā, tā to gadu tiks apprecēta, bet kuŗai vaiņagi šķīrušies,

tai jāgaida precinieks līdz nākošam gadam (ib. 11757). Tā tad arī tagad vēl meitas Jānos mēdz vaiņagus pīt, klētīs, istabās un citās vietās pakārt un paglabāt, tad atkal pēc kāda laika gribēdamas ap-lūkot, savus mūža gadus dabūt zināt no tam, cik zaļš vaiņags iz-turējies, vai arī cik novītis. Šos vaiņagus tad iemet ūdenī, un katrs vaiņags, kas peld un nenogrimst, ir zīme, ka meita, ja maz, tad vienu gadu vēl sadzīvošot (1400, 5507—8). Citkārt arī mēdza Jāņu nakti, kad pusnakts tuvojās, pie upes uguni uzskurt; kāda meita tad paņēma vaiņagu, no septiņām puķēm pītu, piegāja pie upes un tur to iemeta. Citas meitas pie uguns blāzmas skatījās uz peldošu vaiņadziņu un dziedāja: Jau pagalam vaiņadziņš, jau pagalam pušķītis (1400, 5509).

Vēl biežāk vaiņagu met *kokā*. Daži koki ir atsevišķi minēti. Meitas, tikodamas to zināt, kas nākotnē gaidāms, met *eglitē* vaiņadziņu; ja mestais vaiņadziņš paliek eglītē karājoties, tad viņu drīzi izprecēs; bet cikreiz vaiņadziņš no eglītes nokrīt, tik gadu tai vēl jā-gaida (1400, 261). Ja jaunava grib dabūt zināt, vai nākošu gadu apprecēsies, tad tai jānopin kronis iz deviņādām puķītēm un, saulei noejoj, jāmet *vītolā*; ja kronis paliek kokā, tad izies tautās; ja ne, tad vēl jāgaida (1400, 501). Sal.: Latvijā, gribēdami iepriekš izzināt dievību lēmumu, paredzēja daždažādi savu nākamību. Meitas gāja šūpoties *liepienā*; kurai no viņām nolūza liepas zars, tai Laima nesmaidīja, jo šī zīme pasludināja, ka tai meitiņai būs atraitnis arā-jīņš (1400, 19138).

Jāņu dienas rītā vaiņags jānes uz *ozolu* un jāsviež tā zaros. Par cik reizes sviedienu vaiņags iekrīt ozola zaros, par tik gadu būs kā-zas. Visu to darot, nedrīkst ne ar vienu runāt vai smieties (435, 1192a Md Bērzaune). Uz Jāņiem meitas, ja grib uzzināt savu mī-lāko, lai novij no trijdeviņām puķēm vaiņagu un lai sviež ozolā; ja vaiņags iemetas ozola zarā, tad tajā gadā apprecēsies, ja nokritis zemē, tad ne; brīvi sviest trīs reizes (92, 106 Ungurmuiža). Lai zi-nātu, pēc cik gadiem izprecēs, tad Zāļu vakarā jānovij vaiņadziņš no trejdeviņām puķēm un jāsviež pakalnē stāvošā ozolā, pašam lejā jāstāv. Pēc cik reizēm vaiņadziņš paliks karājoties, pēc tik gadiem izprecēs. Viss jādara nevienam neredzot (17, 1734, 33 Md Bērzaune).

Ābele: Uz kristceļu vyn vaiņaku, pi kam puķes salosa nu treju teirumu, tod svīž obele, jo vaiņuks pasakar, tad izīs pi veira, jo na-pasakar, tod naizīs (243, 36 Rz Andrupene). Jāņa vakarā jānopin kronis no dažādām puķēm un jāmet uz ābeles; ja kronis izkrīt uz sausa zara, tad neapprecēsies, ja uz zaļa, tad apprecēsies (69, 154 Md Beļava). Otrā jūlijā (Laidenē) meitām jāpin kroņi un jāsviež liepā. Ja, trīs reizes sviežot, kāds kronis pakaņas zaros, tad meita

tanī gadā apprecēsies; bet ja ne, tad paliks to gadu vēl neprecējusies (Š. Tic. 16303).

Sal. vispārīgi par kokā mešanu. Jaungada nakti paņem vainagu, iziet ārā un ar muguru nostājas pret ķirsi. Tad vainagu met pāri plecam ķirsi. Ja vainags ieķersies ķirša zaros, tad tas metējs to gadu apprecēsies, bet ja neieķersies, tad neapprecēsies (202, 749 B Bārbele).

Jāņa dienā meitām vajaga kroni sviest gaisā. Ja meitas kritošo kroni pašu saķer, tad mīļākais tūlī izprecēs, ja izrauj tikai puķi, tad vēl būs jāgaida; bet ja kronis pavisam nokrīt zemē, tad būs jāizšķīras (ib. 11787). Jāņu vakarā vajaga pīt vainagu uz krustceļa un pēc tam to sviest kokā. Ja vainags nokritis zemē, tad nedabūs precēties, ja paliks augšā, tad dabūs (482, 161 Vp Užava). Rūtodamas meitas vyn vainagus un tod sviž kukā. Kurai vainugs pasakors zorūs, tej izīs tymā godā pi veira. Jo napazakar vainugs, nukreit zemē, tod tej paliks vel leidz cytam godam (312, 269 Ldz Mērdzene). Jāņa vakarā meitas vija vainagu un 12-os to met kokā un skaita. Cik reižu neizdodas uzvest, tas ir, vainags nepaliek kokā, tik ilgi viņa būs meitās, ja uzmet pirmajā reizē, tad tai gadā precas (17, 1062, 78 Tk Santiņu ciems).

Ļoti interesanta parādība ar určoniešu jaunkundzēm notikusi uz Jāņiem. Tad šīnī dienā jaunavas zīlējušas ar vainagiem. Tas notika tā: jaunava nopin no puķēm skaistu vainagu un met koka zaros, ja vainags pakaņas, tad tanī gadā jaunavu jau vedīs tautiņās, bet ja nokrīt, tad nevedīs. Parasti meta trīs reizes (314, 559 D Jāsmuiža). Jāņu vakarā vajag pīt vainagu un nerunāt ne ar vienu, ar visiem vainagiem aiziet gulēt, no rīta aiziet pie tuvākā koka un sviest tanī vainagus, ja kāds ieķeras koka zaros, tad sviedējs apprecējas, un ja neieķeras, tad neapprecējas (3, 444 Jg).

Pārējie zīlējumi ar puķēm un augiem ir dažādi. Ir arī citas darbības ar neparedzamu iznākumu, ko gaida kā norādījumu. Tā ir ar smilgu *siešanu*. Ņem sešas smilgas un sasien tās galos pa pāriem kopā, ja pēc siešanas izveidojas riņķis, tad nodomātais piepildīsies, ja ne — nepiepildīsies (230, 196 Talsi). Pajam 8 smylgas un sasīn iz vyda. Tad sasīn gulus, smylgu ar smylgu. Tad vydu izlaiž. Jo nav sasaplūtovuš smylgas tej ar tū un izīt opols riņķis, tod pi veira izisi tamā godā. Jo sasaplūtoji, tad naizit (276, 520 D Naujene). Ja gribi izzināt, vai iedomātais mīļākais mīl, tad jāpaņem pārūs desmit smilgu (var arī mazāk un vairāk). Pašam neskatoties jāsasaista resgaļus un galotnes pa divi kopā, tā, ka iznāk riņķis. Jā iznāk, tad mīl, ja neiznāk, tad nemīl (449, 217 Rz Dricēni). Sal.: Ja atrod melnas auzas, tad jānoplūc divi gaudiņi ar pagařām kājiņām un jā-

iesplauj saujā, kur abus gaudiņus blakām ieliek; ja tie saviņas kopā, tad tas pāris, kuŗu domā, saprecas, ja ne, tad šķīras (Š. Tic. 35930). Ja kas izgaipsis, ņem trīs augošas smilgas un saviņ, tad paliek zem diviem blakus gulošiem akmeņiem. Ja pazaudētā manta atrodas, tad saistītais velns jāatlaiž, ja neatrodas, tad lai velns stāv saistīts (ib. 35932). Jāņa nakti vajagot iet uz tīrumu un sapīt divas sauņas augošu rudzu vārpu. Ja vārpas otrā rītā esot atpinušās vaļā, tad pinējs to gadu apprecēšoties (ib. 11790).

Papardes zieda meklēšana ir viena no Jāņu nakts skaistākām paražām, ap kuŗu saistās daudzas tautas tradīcijas tāpat kā daudzi gājuši papardes ziedu meklēt, nebaidīdamies ne no kādām briesmām. Kuŗš iegūst papardes ziedu, tas zina visus pagātnes un nākotnes noslēpumus (1400, 26489 Brīvā Zeme 1936, 138). Šeit, kā arī dažos citos gadījumos, jāizrāda, ka ziedu meklēšana pieder jau zīlēšanai. Papardes zieda ieraudzīšana ir uz laimi. Kas ierauga Jāņa nakti pulksten 12 papardes ziedam, tas būs laimīgs (17, 1953, 208 Rūjiena). Jāņu nakti jāizrauj paparde ar visu sakni un jānogriež saknes galiņš; tur varēs redzēt nākamā vīra vai sievas vārdu (230, 210 Okte). Jāņu nakti pulksten 12-os vajag aiziet uz mežu, tādā vietā, kur ir papardes. Paklāj zem paparžu krūma mutautiņu, tad no vienas lapas birs zemē sidraba ziediņi; pašam cilvēkam vajag skatīties uz mutautiņu, kur birst paparžu ziedi. Un viņam apkārt kauks visādi zvēri un čūskas. Ja cilvēks paskatās uz tiem zvēriem, tad viņš nomirst, ja tas var pavadīt pusnakts laiku, tad tam vajag izraut to lapu no zemes, kuŗai ir nobiruši sidraba ziediņi. Uz to saknīti var redzēt līgavas vai līgavaiņa vārdu, tad tas cilvēka vārds, ko redz uz saknītes, piepildoties, tad tas (jeb tā) braucot precībās pēc kādas nedēļas jeb mēneša (466, 48 Lp Bāte). Zāļu dienā pusdienas laikā pulksten divpadsmitos jāiet tā, ka neviens neredz, uz mežu un jāizrauj papardes sakne, kuŗa jānoliek klētī tā, ka neviens to nezina, Zāļu dienas vakarā pulksten divpadsmitos jāiet uz klēti, jāpaņem saknes un ejot pa pagalmu jāpārgriež, tad iekš saknes varēšot redzēt sava mīļā vai mīļākā vārdu un uzvārdu (72, 678 Md Cesvaine).

Tāpat ar dzeguzītēm. Jaungada nakti meitas iet dzeguzes puķes rakt, un ja izrok sakni, kas izskatās kā divas rokas, tad būs jāprecas (Š. Tic. 1137). Jāņu nakti jāiet uz pļavu rakt dzeguzītes; ja rociņas ir kopā saķērušās, tad tas to gadu apprecēsies, ja nav saķērušās — neapprecēsies (205, 183 B Skaistkalne).

Par *Jumi* sk. L. Adamoviča rakstu „Jumis“ (LKV 8, 14569 sek.). Mantikā jumja atrašana ir uz laimi, uz precēšanos u. tml. Par jumi sauc divas vārpas uz viena salma, divus riekstus vienā čaumalā, tā-

pat divas saaugušas sēnes, ogas, ābolus un citas līdzīgas lietas. Kas jumi atrod, tam ir laime (Š. Tic. 11988). Ja atrod kādu augu jumi, tad būs laime (202, 137 B Īslices). Kas atron jumi, tam laba laime (450, 1281 B Code). Atrast stiebru ar divām vārpām, nozīmē atrast laimi (76, 320 Vlm Katvare un Rg Mārupe). Ja atron salmu ar 2 vārpām, tad tas nozīmē laimi (17, 1838, 46 Vlm Mazsalaca). Kad atron jumeiti deveņom vorpom, tad tys cylvāks uz pryšku byus laimeigs (262, 533 Rz Bērzgale). Kad atron divas vārpas uz viena stiebra, tad tas to gadu taps bagāts (230, 2246 Tl Stende).

Bieži min rudzu jumi. Jo kas rudzus pļānut atron divas vorpas kūpā sajaugušas, tys ir laimīgs cylvāks (225, 348 Ab Bērzpils). Un jo rudzu vīna stubrā atrass divi vorpas, tad arī byus kaut kaida laime (260, 384 D Auleja). Kas atrod rudzus pļaudams jumi, tam tanī gadā būšot kāzas (91, 380 D Ungurmuiža). Kas vosorys laikā rudzūs atrass div vuorpeņis vīnu vīt, itei pizīmēj jam lobu un jaunu dzeivi un taipat lelu laimi. A kas atrass pīci vai šeši vuorpeņis, tod itei pizīmēj, ka jis dzeivuo uz šuo pasaulā koč laimeigi, bet par cik godu, cik ti atroda vuorpeņu vīnu vīt, jis miers zemī (Š. Tic. 11993). Ja saimnieks atrada jumi, tad viņam bija gaidāma liela laime (ib. 11996). Ja tīrumā atrodot stiebru ar divām vārpām, tad tas nesot laimi (ib. 12007). Ja uz viena salma atrod divas vārpas, jumi, tad ir gaidāma laime (ib. 12008). Kas atrod rieksta, rudzu vārpas vai citu kādu jumi, tam būs laime (ib. 12009). Ja kāds tīrumā atrod labības stiebru ar divām vārpām, tad tas kļūs bagāts (ib. 12012). Ja, linus plūcot, atrod divus kopā saaugušus linus, jumi, tad atradējam būs laime. Jumis jāglabā (ib. 12010). Ja kas riekstojot atrod divus kopā saaugušus riekstus, tam būs laime (ib. 12011).

Tikai reti jumis ir uz nelaيمي. Sal. par miežiem. Kad kuņš cylvāks atrostu mīžu jumi, tad tys cylvāks tū godu mērs (262, 535 Rz Bērzgale). Nelaime ir no vārpām, kas speciāli audzētas ļaunumam. Jo caur vacu veizi izaug rudzi, kas tūs apēss — nūmierss (325, 1134 D Jāsmuiža). Paretam tādām pielīdzināts arī jumis. Ja uz viena stiebra aug divas vārpas, tad drīz gals klāt (136, 341 C Rauna). Divžuburainā vārpa, jumis, *jāglabājot*, ja izdodoties viņu kādreiz tīrumā atrast, jo tad saimniekam nākot svētība (Š. Tic. 12003). Divžuburaino vārpu (jumi) glabā, jo tā esot atradēja laime un esot arī uz bagātību (ib. 12004). Jumja vārpu vajagot glabāt makā, tad naudas nekad netrūkstot (ib. 12005).

Kas jumi atrod, tas precēsies. Ja meitas, rudzus pļaujot, atrod jumīti, tad sagaidāma apprecēšanās (ib. 12018). Ja meitas atrod jumi, tad tajā gadā apprecas (ib. 12019). Ja, rudzus vai kādu citu labību pļaujot, jauneklis vai jaunava atrod divas vārpas saaugušas kopā,

tad dabūs tai gadā precēties (ib. 12020). Ja vārpa tīrumā ir jumīti, tad tās vārpas atradējam būs kāzas (ib. 12021). Ja uz viena stiebra atrodot divas vārpas, tad tajās mājās, kam tīrumi piederot, kāds precēšoties (ib. 12022). Jo kas pļāunūt rudzus atrūn divi vuorpas kūpā saaugušas, tad tys dreīži precēsīs (ib. 12023).

Kad divas galviņas uz viena kaņepju stiebra, tad plēsējai rudenī būs kāzas (17, 771, 115 Vlk Plāņi). Ja pļaujot ierauga stiebru ar divām vārpām, šoruden dabūs precēties (17, 1311, 9 Vlk Cingaļi). Kad atron labības stiebru ar divām vārpām, tad tanīs mājās, kam lauks pieder, būs drīzi kāzas (32, 1069 Jg Garoza). Ja jaunavai kuŗā vasarā laimējas atrast daudz jumīšu, tad tai tamā gadā būs kāzas (344, 484 D Preiļi). Sal.: Ja uz sliekšņa atrod vārpu, tad drīzi būs precinieks (17, 1838, 43 Vlm Mazsalaca). Kad labībā atron sapītas vārpas, būs kāzas, ja salauzītas — bēres (32, 2635 Rg Buļļi). Ja pirmos trijos kūļos, kad sāksi pļaut rudzus, atradīsi divas rudzu vārpas saaugušas kopā, tad tanī gadā iziesi pie vīra (449, 294 Rz Driecēni).

Arī tautas dziesmās jumis ir uz pārošanas. Pa pāram, pa pāram Viena salma galiņai. Pa pāram meitas, puīši Pa to salmu gubenīti (LD 13776); sal. riekstu, ābolu pārus: Pa pāram rieksti auga, Pa pāram āboliņi; Pa pārami jauni ļaudis Uz rudenī precējās (ib. 13777).

Ir riekstu jumis ar diviem kodoliem. Ja tādu atrod, tad viens kodols jāēd pašam un otrs jādod draugam, jo tad, mežā aizmaldoties, ļaudis dzirdēšot saucienu un atbildēšot (Š. Tic. 11987).

Sal. par Jumja ķeršanu un piemērotiem zilēšanas paņēmieniem. Pēc seno latviešu domām Jumītis dzīvoja tikai labībā, un tam saimniekam, kuŗa labībā viņš mājāja, auga braša maize. Tādēļ bija jāpamet arvien drusciņ labības, lai Jumi pielabinātu un lai viņš drūvas neatstātu uz visiem laikiem, jo ja vienu vien reizi tīrums bija atstāts bez labības skumšķina, tad Jumītis bija sasirdīts un viņš vairs neatgriezās. Tādā kušķītī Jumis pārdzīvoja ziemu. Nu ņēma un sasēja šo salmiņu rogas kopā, jumtiņa veidā, no kā, domājams, viņš arī savu vārdu dabūjis. Tagad Jumim bija sava māja gatava. Sāka rakt zemi, pie Jumja saknēm. Ja kukaiņi, kuŗi parādījās pie rakšanas, steigšus vien bēga atpakaļ, tad tas nozīmēja uz priekšu visu labu: arī citu gadu tiem pašiem pļāvējiem bija jāpļauj tās pašas drūvas; turpretim, ja bija otrādi, tad citu gadu daži darbinieki pietrūka. Jeb arī visi pļāvēji svieda savas izkaptis pār kreiso plecu. Kuŗa strādnieka izkaptis tālāk aizskrēja, to izprecēja, ja bija sieviete, un ja bija vīrietis, tad tas nomira. Labāk teikt, ka pēc katra savādāka atgadījuma, pēc katra savādāka priekšmeta latvietis kaut ko tēmēja. Vai nu pļāvējam salūza izkaptis barā, atradās akmens,

rupucis, zaķēns, visur mūsu senči redzēja Dieva pirkstu (ib. 11989). Pļaujas beigās lauka vidū atstāj nenopļautu mazu pauguriņu. Atstātos rudzos pļāvējs izravē visas nezāles, un saimnieks vai vecākais puisis vārpas sasiens mezglā. Katrs pļāvējs izvēlas sev vienu stiebru un vēro, vai kādi sabaidīti kukainiņi pa to nerāpuļo. Ja atrod kādu kukainīti, kas kāpj uz augšu un paslēpjas sasējumā, tad neprecējies apprecēsies, precēts dabūs kādu mājas lopu. Pēc šī kukainiņa izskata vēro par nākamo ligavu jeb dabūjamo mājas lopu; pēc gaitas par gaidāmā notikuma ātrumu. Ja kukainītis drīz atgriežas, viss paliks bez pārmaiņām. Ja kukainītis nokāpj zemē, kas notiek ļoti reti, tad zilētājam jāmirst. Pēc katras pļavas beigšanas apsēstas un piemin Jumi, lai nākošā gadā nesāpētu mugura. Jumi izrauj, nes mājā vai noliek pie statiem. Viņu paglabā klētī, tad rodas svētība, pilna klēts labības (ib. 11992). Jumītis dzīvo druvās. Kad beidz novākt pēdējo tīrumu, tad pļāvējiem jācenšas pļaut no visām pusēm un visai ātri. Pabeigušiem, jāapsēstas turpat uz kopīnām un jāapskatās, vai nav vienā stiebrīnā divas vārpas, Jumītis, ja atrod, tas jānes mājā un jāiesprauž sienas šķirbā, ne pie durvīm, un jāglabā rūpīgi visu ziemu. Saimniekam tad radīsies dažādi labumi, bet Jumja atradēju, pļāvēju, vēl tai pašā rudenī aizvedīs tautiņās (ib. 11997). Pļaut beiguši, ķer Jumi, — t. i. metas kūleniski un klie dz. Kas pēdējais paliek pļaut, tas pļaus katrā ziņā arī otrā gadā (ib. 11999).

Par pārējiem augiem norādījumu nav daudz. Kad *kāposti* zied, tad tuvumā būs bēres (72, 8932 Md Cesvaine, Md Virāne). Ja kāpostiem tārpi noēd lapas, tad ziemā mirst daudz vecu cilvēku (Š. Tic. 13767). Ja stāda kāpostus, tad var stādot domāt kādu vēlēšanos, ja kāposts aug, vēlēšanās piepildās (32, 248 Rīga). Ja meitas grib zināt, vai viņas vasarā apprecēsies vai ne, tad pavasarī, beidzot dārzus stādīt, pēdējam stādam jānokniebj sakne un jāiestāda. Ja stāds augs, tad vasarā apprecēsies, ja neaugs, neapprecēsies (205, 707 B Skaistkalne).

Kad *kartupeļus* stādot pēdējie maisi iznāk pa pāram, tad rudenī tai mājā būs kāzas (Š. Tic. 13087). Ja grib zināt, cik brūtgānu, tad ņem *sipola* lokus un nogriež galus. Cik loku ir vienādā garumā, tik daudz ir brūtgānu (ib. 35946). Kad gadā daudz apiņiem sprogu un lagzdām riekstu, tad tanī gadā daudzi precas (230, 347 Tk Aizupe). Precēšanos norāda, ja *zirņa* pāksti dabūn ar 9 graudiem, tad tajā gadā dabūn precēties (17, 403, 24 Kld Ezere). Pirmo reizi *sēņojot*, ja atradīsi divas baravikas, tad iziesi to gadu pie vīra, ja ne, tad ne (449, 237 Rz Dricēni). Kod pirmū reizi ej uz mežu pēc sēņu un atrasi pirmū baraviku vacu un ar tuorpim, tod itei pīzimej, ka

tova dzeivja nabyus loba, lauds kai tuorpi ēss tevi nu dzeivis. A ka atrassi baraviku jaunu un bez tuorpu, tod itei pīzimej, ka dzeivja hyus loba un laimeiga (Š. Tic. 26730). Ja, sēnēs ejot, pirmo atrod krembli, tad laimējas (ib. 26732). Kad, sēnēs ejot, pirmo bērslapu dabū, tad nelaimējas (ib. 26733). Daudz grebiežu (sēņu) nūzeimoj karu (ib. 26737). Kad daudz sēņu un beku, tad gaidāmi bada gadi (ib. 26738). Kuņu gadu daudz sēņu, to gadu būs bads (ib. 26740).

Ar lauksaimniecību saistās daudzas paražas un arī vērojumi. Lauku svētība, pēc latviešu ticējumiem sasniedzama, novēršot burvju, raganu, skauģu un jaunu cilvēku kaitēšanu, kā arī vērojot laika pazīmes. Tomēr arī pašam cilvēkam jāuzmanās, lai nesauktu mājā badu. Tāpēc daudz aizliegumu rēgulē cilvēka darbību un noliedz to, kas varētu aizkaitināt veģetācijas daimonus un atsaukt badu, kas kā personificējums ir tikai nojaušams. Nedrīkst traukus atstāt tukšus, lai tur nepiemetas bads; nedrīkst izēst bļodu līdz dibenam, jāatstāj uz šķīvja „bada kumoss“ u. t. t. Vakarā nedrīkst slaucīt istabu, citādi būs bads un raizes. Nedrīkst ar tukšu ceļa kuli mājās braukt, lai neievestu badu. Badu var arī atsaukt, tāpēc nedrīkst kladzināt pie trauka, no kuņa ēd, sist kaņoti pie bļodas malas, tāpat ēdienu vārot ar pavārnicu pie katla; svilpot pie galda, pūst atslēgā u. t. t. Maizes kukuli nedrīkst likt ar iegriezto galu uz durvju pusi, lai neiziet ārā svētība un nenāk iekšā bads, vai likt ar apakšējo garozu uz augšu u. tml. Ēdot nedrīkst arī kustināt kājas, paēdis nedrīkst iet uz pirti. Tāpat dažādi aizsargāšanās līdzekļi ir pret negaisu, krusu, karstumu, slapjumu u. t. t. Zināmās dienās nedrīkst strādāt vai vismaz jāatturas no zināmiem darbiem, piem., Krusta dienā, kas ir krusas diena, Klusā nedēļā un Markus dienā (malšana), kā arī Pelnu dienā (lāsteku laušana). Lieldienās svētītās maizes, gaļas un piena drupanas nes un aprauš zemē, lai nebūtu pērkona un krusas. Viesuli var aizdzīt, sviežot tam ar nazi. Lai laukus neizdedzinātu, nedrīkst degt priekš Labrenča dienas uguni. Pret kukaiņiem nodrošinās, ievērojot kukaiņu dienas, pret kustoņiem — kustoņu dienas. Tāpat dažādi paņēmieni ir pret nezālēm. Lai neaug gušņas, laukā aprok dzīvu kaķi, un Jurģu rītā priekš saules saimnieks pliks pārdzen pār tīrumu krustiski vagas; lai nebūtu melnas vārpas, saimniece nedrīkst 7 nedēļas priekš Lieldienu gavēņa dzēst malkas pagales ar ūdeni; lai neaug uguns puķes, Labrenci nedrīkst tīrumā strādāt; pret nezālēm Pelnu dienā sēj uz lauka pelnus. Lai labība nekristu veldrē, katru piektdienu (bluķu vakaru) jāvel bluķis, Jāņu naktī nedrīkst gulēt u. tml. No noteiktām dienām, kas var veicināt auglību, svarīgākās ir Jāņi un Ziemas-

svētki. No pārējām dienām jāpiemin pavasara atmodas dienas ar noteiktiem priekšrakstiem, Klusā nedēļa, kad klist apkārt burvji, Lieldienas ar saules svētku auglības simboliem, Metenis, rudens svētki Miķeļos un Mārtiņos un daudzas atsevišķas dienas.

Lauku apstaigāšanai pamatā ir objekta norobežošana pret svētības aizplūšanu uz ārieni un pret ļauniem iespaidiem no ārienes, tāpat kā, piem., ar burvju riņķi, ko cilvēks sev apvelk. Apstaigāšana ir no senākām paražām. Ir pazīstamas procesijas Romā (suovetaurilia), arī kristīgā baznīcā, sevišķi katoļu. Mūsu zemnieks to dara viens pats, ar ģimeni vai tuviniekiem, parasti svētdienas rītā. Zināmās dienās šī senā apstaigāšanas nozīme vēl redzama visā pilnībā. Tā ir raksturīga Jāņiem; to dara vakarā, naktī, rītā, lai labība labi aug. Lai nosargātu laukus no burvjiem un skauģiem, tos apstaigā arī Jāņa bērni, skaļi līgodami. Analogijas Jāņa bērnu akcijai atrodam arī Ziemassvētku ķekatās. Arī Lielā piektdienā lauki jāapstaigā priekš saules lēkta, lai būtu bagāta raža, bet Zaļās ceturtdienas rītā, lai neaug ušņas. Līdzīgi paņēmieni ir lauku darbos. Tā, beidzot art, ap tīrumu apdzen vagu, lai velns netiek tīrumā; nevajag sēt pirmo birzi no malas, bet kādu gabaliņu nost, tad skauģis, burvis vai ļaundaris nevar pirmo birzi atrast un nekā nevar padarīt. Svētībai der arī tiešie ziedojumi. Bez veļu laika paražām šeit pieminamas kulšanas paražas ar gaiļa ziedošanu; rijā arī atstāj labības maisu vai kūli. Noteikti ēdieni ir ēdami zināmās dienās; ēdiena drusciņas mēdz ierakt zemē, lai labība labi aug. Lai atvaīrītu ļaunumu, tīrumus apsrauj ar krustiņiem, pilādžiem vai Jāņu meijām. Mironis mājā sējas laikā ir auglībai kaitīgs; vismaz sējējs to nedrīkst aizkart. Arī Jāņu uguns ir svētībai laukā, pret ļauniem gariem un nezālēm, tāpat blūķa dedzināšana Kūķu vakarā. Lai labība labi aug, Ziemssvētku un Jaungada rītā agri jākurina krāsns, bet Lieldienu naktī jāsadedzina pirts slotas un velējamās vāles un pelni jāizkaisa pa tīrumu. Pazīstama arī rumulēšanās. Dažas darības ir ar kailumu. Rudenī piedarba tīrītājam nevajag muti mazgāt līdz svētdienai, lai būtu labībai labs birums. Cūkas aste jāēd pēc miežu sēšanas, lai vārpas būtu gaņas un resnas kā cūkas aste. Sveču dienā jāvēra biežputra, lai ir bieza raža. Mājas dienā nedrīkst pagalmu slaucīt, lai vistas nekašņā laukus u. t. t. Velēties nedrīkst dienvidū, kad rudzi zied, lai netraucētu ziedu. Svilpošana ir aicināšana; pavasarī nedrīkst svilpt, lai nenāk bads.

No lauksaimniecības darba svarīgākiem momentiem daži ir ļoti plašiem priekšrakstiem. Pirmās vagas dzišanai veltīta sevišķa vēriba. Pats arājs nedrīkst būt maza auguma, tad arī labība neaugs gaļa; viņš nedrīkst būt ielāpains drēbēs, lai nav nevienādi lauki;

nedrīkst skatīties atpakaļ, lai aršana neiet gausi uz priekšu. Pirmā vagā ieliek vecu cirvi, lai labību neēstu rūsa; lemešus aptriepj ar cūku taukiem, lai neaugtu ušņas. Arāju rumulē, lai viņa darbs būtu bagāts, pats vienmēr žirgts un negulētu vagas galā. Pusdienā viņam jādod olas; vāra arī biezputru (tāpat pēc mēslu vešanas), lai aug bieza labība. Ecēšanai mazāk paražu. Toties svarīgs moments ir sēšana. Īsto sējas laiku noteic pēc vaboles kājām: ja tai bērni pie pirmās kājas, izdevīga būs pirmā sēja u. t. t.; arī pēc pirmās izzvejotās zivs pūšļa, kas var būt resnāks priekšgalā, vidū vai pakalgalā u. t. t. Agri jāsēj, ja zāle uzdīgst ātrāk nekā izplaukst lapas, un otrādi. Sējas laiku noteic arī pēc tā, kad zaļā varde kure, kad uz avotiem un dīķiem stāv burbulīši, kuņā dienā dzied vālodze u. t. t. Agrā sēja ir laba, ja vēlā rudenī kokiem un krūmiem zaļas lapas, ja sili zied no galiņiem, ja pavasarī ilgi stāv pirmais ūdens, ja plaukst ātri koki, ja vēls pavasaris. Ja bērziem lapas plaukst no augšas, ja rudenī bērzs dzeltē no augšas, ja pilādžiem ziedi ir galotnē, tad būs laba agrā sēja, bet ja vidū — vidējā, ja apakšā — vēlā. Vispār jāsāk sēt 4 nedēļas pēc tam, kad koki sāk plaukt; jābeidz 4 dienas priekš Vītus dienas, jo vēlāk sētā labība vairs nenogatavojas. Nevar sēt augošā mēnesī, jo tad labība ilgi aug un nenogatavojas; tāpat, kad pie debesīm abi spīdekļi, — augs melnplaukas; tāpat 10. sējas nedēļā (zāļu nedēļā) — augs zāles. Bagāta raža ir, ja sēj zivju dienās pēc kalendāra. Sējējs parasti ir pats saimnieks. Pirmoreiz ejot sēt, saimniece saliek uz galda visu bagātību un saimnieks ēd no visa, lai būtu bagāta vasara. Labību uz lauku vedot, uz maisa jāuzliek velēniņa, lai neizcērt sēklu; sēkla jāizber caur zirga sakām (sens auglibas simbols); nedrīkst to bērt no maisa maisā, bet gan kādā traukā un no trauka maisā, citādi labības būs tikai maiss no maisa. Sējot jābūt priecīgam, lai sējums aug priecīgi. Pirmo birzi vajaga sēt tā, lai vējš būtu no muguras puses; pirmā sauja jāsviež pret ziemeļiem, lai labi aug, lai neķer salna, lai putni neēd.

Sēšanā svarīgs moments ir pēdējais sējums, jo ar to var arī citiem atņemt svētību. Ja no pārskatīšanās kāds gabaliņš tīrumā paliek neapsēts, tad tai mājā kādam ir jāmirst (Š. Tic. 26959). Ja sējējam paliek viena birzs neapsēta, tad saka, ka tas nākamo gadu vairs nesēsot (ib. 26960). Ja sējējam viena birze paliek nesēta, tad sējējam būs jāmirst (ib. 26961). Ja sējot kāds birzes gals aizmirstoties neapsēts, tad tanī gadā tai mājā kāds mirstot (ib. 26962). Ja pavasarī kāda birzs sējot sējējam paliek neapsēta, tad otrā gadā vairs nesēs tai tīrumā (266, 1343 Ab Liepna). Ja sējējs aizmirst apsēt kādu birzes galu, tad viņš tai gadā mirs (Š. Tic. 26715). Ja sē-

jējs lauku sējot atstāj nezinot kādu birzi nesētu, tad drīzā laikā tanī mājā miršot kāds cilvēks (220, 569 Bauska).

Ja sējot ir paņēmis tik daudz labības, ka iznāk taisni tikai ko apsēt tīrumu, bet nepietrūkst, ne arī pāri paliek, tad saka, ka tam cilvēkam vairāk nebūs jāsēj. To pašu attiecina uz citiem tamlīdzīgiem darbiem (279, 2479 C Kosa, Sērmūkši).

Ja pa apsētu rudzu lauku pirmā pāriet sieviete, tad nākošā gadā tukšas vārpas (Š. Tic. 25917). Ja pa apsētu rudzu lauku pirmais pāriet vīrietis, tad rudziem ir resnas vārpas (ib. 25918). Pava-sarī, kad viss apsēts, atstāj kādu stūrīti neapsētu un gaida, kamēr citi kaimiņi apsējas. To sauc par atsēju: kas beidzamais sēs, tam augs vislabāk. Kad pats apsējis, nedrīkst vairs aizdot labību sēklai. Analogisko aizsargu burvību sējamā laikā ir samērā daudz. Apsē-jībās zirgus laiž pieguļā un dziro, lai būtu bagāta vasara un zirgi apaļi kā olas. Ir arī īpaši paņēmieni dažādas labības un augus sē-jot. Sevišķi tos ievēro, kāpostus stādot: nedrīkst tupēt — kāposti neaugs; nedrīkst dievpalīgu sacīt, jo kāpostiem nekādu palīgu (ku-kaiņu) nevajagot; nedrīkst stādīt sieviete ar menstruācijām, vai arī tai stādot jāaizbāž aiz zeķes kabatas nazis, u. t. t. Kad labība zied, atver klēts durvis, lai svētība nāk iekšā; seko vārpu augšana u. tml. Rudzi jāsāk pļaut pirmajam, lai labības vairāk; tas jādara jaunā mēnesī, lai labība nebirst un putni to neēd. Kad pirmoreiz iet pļaut, jāņem līdz maize un sviesta ciba un jāpaēd uz tīruma, tāpat pēc pļaušanas, tad būs labs birums. Beidzot pļaut labības tīrumu, uz beigas kopiņām gājusi pati saimniece, lai labībai svētība. Mazu sauju atstāj nenopļautu, vai no katras labības beidzamā pļāvuma novij kroni un glabā mājā svētībai.

Vēro, ko uzpļaus, kas noder nākotnes vērošanai. Ja meitai la-bību pļaujot gadās liels akmens, tad to meitu drīz izprecēs (446, 274 Md Viesiena). Pļaujot sienu vai labību, kuŗam gadās vālā jeb spailē akmens vai vecā kaudzes vieta, tam kāzās būs goda vieta galda galā (142, 806 Md Vecgulbene). Ja sienu pļaujot precētam cil-vēkam vālā gadās ozols — būs dēls, liepa — meita, ja puisim liepa — dabūs sievu; ja meitai ozols jeb bērzs — dabūs vīru. Kuŗam vālā kaudzes vieta, tam tanī gadā jāmirst (41399 Vlk Alsviķis). Kad sienu pļaujot, tad kuŗam pļāvējam cirtienā gadoties kaudzes vieta vai šķūnis, ja pļāvējs jauns, tad viņam tai gadā būšot kāzas; bet ja jau precējies cilvēks, tad tikšot kāzās ielūgts (72, 8383 Md Vec-gulbene). Sienu pļaujot, kuŗam jāappļauj kaudzes vieta, vai kuŗa cirtienā gadās kaudzes vieta, tas tiks ielūgts kāzās, tas ir, ja barā pļauj (72, 9066 Md Česvaine). Kas kaudžu lāvu uzpļau, tam būs gods (kāzas u. t. t.). Ja pļāvējam gadās akmens, tad viņš taps krust-

tēvs vai krustmāte (Š. Tic. 24301). Kam, barā pļaujot, plakans akmins gadās, tam būs goda galds kāzas, bēres u. t. t. (ib. 24302).

Sal. par likstām. Kad rudzus pļāunūt nūlyust serps, tad tei meitīņa tū godu izīs pi veira (262, 536 Rz Bērzgale). Ja sienu pļaujot kādam salūst izkopts, tad kāds no pļāvējiem drīz mirs (Š. Tic. 10343). Izkopts salūšana nozīmēja katrā ziņā īpašnieka nāvi (ib. 10344).

Pļaušanu beidzot, sviež izkapti gaisā, un, ja tā sēdus nokrit, tad vēl būs jāpļauj nākošā gadā, ja uz mutes, tad jāmirst (ib. 10354). Pļauju beiguši, pļāvēji sasēdušies riņķī un tad svieduši izkaptis pār galvām. Ja tās sakritušas čupā vienkopus, tad droši varējuši cerēt, ka arī nākamā gadā būs visiem atkal lemts kopā strādāt (1400, 25389). Met pār galvu cirpjus pēc pļaujas. Agrāk veci ļaudis pēc pabeigta darba pļaujas visi pļāvēji nostājušies rindā un svieduši sirpi pāri par galvu atpakaļ, un ticējuši, ja kam sirpa gals iedursies, tam tai gadā jāmirst (72, 3619 Md Cesvaine). Kad pļāun rudzus vai cytu maizi, tod kod dabiaidz pļaut vacakos bobys svīž siērpus, kad izzynot cik ilgi jos dzeivos. Apgrīž siērpū ap golvu i svīž. Ka siērps nūkris i isadzivosis ar osū golu zimi, nūsaliksis šķeibs, to tei bobā dreīž miērs, a ka isadziouvsis ar golu ziamios i stoviās taišņi, tod tei boba ilgi dzēivos (306, 90 D Asūne). Meitas, nobeigušas pļaut rudzus, zilējot, vai līdz nākošai rudzu pļaujai nodzīvošot, šādi: atsēdušās uz Juma kūļa, saņēmušas sirpi aiz asā gala, metot pār galvu. Ja sirpis ieduroties ar aso galu zemē, bet ar spalū pret metēju, tad metēja vēl dzīvos. Bet ja sirpis nokritot uz sāna zemē, tad metēja mirs (493, 196 Rz Sakstagals).

Par precēšanos sal.: Beidzūt rudzus pļaut, pļovējs svīž uz augšu sērpus. Uz kuŗu pusi sērps kreit ar leikū, nu tos puses atbrauks preciniki (226, 291 Rz Andrupene). Ja jaunas meitas pļāun rudzus, un kad rudzi pļaut ir beigti, sviež pļautivus uz augšu, un ja viņš nokritis zemē, gulēs uz kuŗu pusi, tad ir zīme, ka meita izies pie vīra uz to pusi (378, 145 D Višķi).

Līdzīgi par miršanu. Pļauju beigušas, pļāvējas rindā nosēdās lauka malā ar muguru pret rudzu lauku un atmuguriski pār plecu svieda sirpi. Ja sirpis uz lauka nokrit plakanis, tad īpašniecei būs jāpļauj arī nākošu gadu. Ja sirpja gals iedūras zemē, tad tai pļāvējai šogad jāmirst (Š. Tic. 24315). Kad beidz pļāvi, tad jāsviež izkaptis gaisā; kam izkopts salūst, tas nākošā gadā vairs nepļaus (mirs) (ib. 24316). Beidzot pļaut, jāsviež izkaptis; ja viņa krit ar izkaptis galu uz augšu, tad nākošā gadā vēl te pļaus, un otrādi (ib. 10341). Kad rudzus nopļāun, tad jāatsēstas uz pēdējā kūļa un pļau-

tivs (sirpis) jāsviež pār galvu. Ja pļautivs ar kātu nokrīt uz sviedēja pusi, tad tas dzīvos; bet ja uz otru pusi, tad mirs (ib. 25955).

Rudzus nopļaujot, jāuzsēstas uz pēdējā kūļa un drusku jāpasēd, pēc tam jāskatās, kas ir bijis apakšā. Ja apakšā ir bijis zirnekļis, ar aitām ies labi, ja tārpiņš — ar govīm ies labi (ib. 25953). Kad beidz rudzus pļaut, tad jāatsēstas uz pēdējā kūļa un jāgaida kāds brīdis. Tad jāskatās, vai zem kūļa ir daudz vagaliņu. Ja ir daudz, tad lopi būs labi un ražīgi (ib. 25954). Ja, beidzot rudzus pļaut, pēdējais kūlis neiznāk pilns, tad nākošā gadā atkal vajadzēs tanī pašā saimniecībā pļaut (A. Aizsils 119).

Ja pļauņ rudzus un pēdējam kūlim trūkst (maz), tad turpat vēl jāstrādā vienu gadu, bet ja iznāk pilns kūlis, tad nevajadzēs šinī laukā strādāt (nomirs, izies pie vīra, izbrauks) (ib. 120). Ja pļauj labību, tad kuŗš beidzamais sasien kūli, tas nākošu gadu ar vēl sies (Š. Tic. 16145).

Sal. par citiem lauku darbiem. Jaunā gaismā pļauts siens nepūst tik drīz kā vecā gaismā pļautais (ib. 27025). Siens jāpļauj jaunā mēnesī, tad augs liels atāls un nākošā gadā liela zāle (ib. 27026). Siens jāpļauj vakarā, tad pļaušanas labi veiksies (ib. 27027). Kuŗš paliek beidzamais sienu pļaujot, tas otrā gadā vairs nepļaus šinī pļavā (ib. 27033). Kad sienu beidz pļaut, tad izkaptis jāsviež gaisā, lai nākošā gadā būtu vēl vairāk siena ko pļaut (ib. 27034). Ja sienu pļauņot gādās pretī veca kaudžu vieta, tad sagaidāmas drīzi kāzas (ib. 27107). Kas sienu pļauņot uzpļauņ kaudžu vietu, tam tai pašā gadā būs jāapprecējas (ib. 27108). Ja sienu pļauņot kādā siena vālā atrod akmeni, tad sagaidāms krusta bērns (ib. 27109). Kuŗam jāārda griezta vāla siens, tas tanī gadā apprecas (ib. 27047). Kuŗam iekrīt ārdīt dubultvāls, tas drīzi precēsies (ib. 27048). Kas netīri sienu grābj, dabūs bārdaini vīru (ib. 27049).

Ja strādājot grābekļu zari sasitas, tad tie būs rada (17, 1484, 76 Md Vietalva). Ja sienu grābjot vai pie cita darba grābekļi vai darba rīki sasitās — vēl citu gadu būs kopā jāstrādā (41, 398 Vlk Alsviķis). Kad grābeklis izkrīt no rokām, to dienu nedabūs ēst (Š. Tic. 9476). Ja sienu grābjot izkrīt grābeklis no rokām, tad to dienu paliks vai nu bez brokastīm, pusdienas vai vakariņām (ib. 9477). Ja kasot izkrīt grābeklis no rokām, tad saka, ka pazaudējis pusdienas, jeb arī tā laika ēdienu, kas tanī reizē nāk (ib. 9478).

Kad sienu grābjot, grābeklis nokrīt zemē, tad grābējs zaudēs pusdienu (ib. 9479). Kad, sienu grābjot, grābeklis izkrīt no rokām, tad pazaudējot launagu (ib. 9480). Ja sienu kasot izkrīt grābeklis no rokām, tad saimniece tanī dienā negrib launagu dot (ib. 9481). Ja sienu kasot grābeklis izkrīt no rokām, tad zaudē launagu (ib. 9482).

Ja grābjot izkrit no rokām grābeklis, tad nedabūs pusdienu vai brokastis (ib. 9483). Ja sienlaikā grābekli atstāj augšupēdu, tad lis lietuss (ib. 9484). Ja siena laikā noliekot grābekli ar zariem uz augšu, tad nākot lietuss (ib. 9485).

Ja rudenī, *linus* plūcot, mazajos atstāj nenoplūktus, tad vīram jeb sievai būs plika galva (ib. 17679). Kas pēdējo linu sauju noplūc, tas arī nākošā gadā plūks tajā pašā tīrumā (ib. 17680). Ja beidz *linus* plūkt, tad pēdējā sauja jāuzsviež augstu gaisā, lai augtu gari lini (ib. 17682). *Linus* plūcot, pēdējais bars jārauj saimniecei un pēdējā sauja jāsviež gaisā, lai citu gadu augtu gari lini (ib. 17683). Ja *linus* plūcot gadās pretī akmens, tad sagaidāms drīzi krusta bērns (ib. 17685). Kad *linus* ravē, tad vajagot ravēt taisnus barus; ja ravēšot likus barus, tad dabūšot likus vīramātei (ib. 17686). *Linus* plūcot, jāsviež linu sauja trīs reiz gaisā, ja visas reizes nokrīt stāvu, tad izies to gadu tautās (ib. 17699). Pēc linu plūkšanas jāsviež linu sauja trīs reizes gaisā un ja visas reizes nokrīt stāvus, tad rudenī tautās iešana neizbēgama (ib. 17701). Kad *linus* noplūc, jāsviež sauja gaisā. Kam sauja krīt ar galvām uz leju, tam jāmirst (ib. 17702). Liekot labību gubā, pirmais klēpis jāliek uz ziemeļiem, lai labība nepeļ, peles un putni neēd. Ja gubu sāk no austrumiem uz rietumiem, to izliedēs lietuss.

Kad nokrauj šķību siena strēķi, tad krāvējs vai krāvēja dabūs sievas māti vai sievas tēvu ar lielu vēdaru un šķību (205, 184 B Skaistkalne). Kad kaudzi met, jo pyrmu kliepi uz padibinis uzlik veirīts, tad vušķām visi jāri vucini, ja sīvite, tad vušķinas (Š. Tic. 13218). Ja ir pļavā uzvesta siena kaudze un priekš kaudzes galā stāvētāja virve priekš zemē rāpšanās vēl nav noņemta, tad ja grib zināt, vai šis siens puvīs jeb ne, tad raujot virvi zemē var to redzēt; ja virves gals ieliecies uz iekšu jeb kaudzes pusi, tad siens sapuvīs, bet ja uz āru, tad nepuvīs (14, 42, 70 Vlk Ērgeme, Pedele).

Vedot labības kūļus uz mājām, ja kādu kūlīti aizmirst, tad kāds no vedējiem paliek vecmeitās jeb vecpuišos (Š. Tic. 16162). Labību nedrīkst vadāt Miķeļos, tad peles nāk mājās. Kad beidz vadāt, uz lauka atstāj kūlīti Zemes mātei.

Par kulšanu: kam kulot sprigulis no rokām izkrit, tas nedabūs brokastis (ib. 15709).

Ja maltuvē rudzu graudi skrien apkārt, būs vīrs dzērājs. Ja meitām maļot ar rokas dzirnām graudi bežas pār dzirnu aci pāri, tad vecs bārdains vīrs (446, 38 Md Viesiena, Md Bērzaune).

Kritomantija, zilēšana ar miežu graudiem, ir plašāki pazīstama. Miežu graudus knābt dod gailim. Tās veids ir arī miežu graudu sviešana ūdenī; ir laba pazīme, ja graudi uz ūdens paliek; to dara

arī ar auzām. Graudus met ugunī; ja tie lec uz augšu, nav laba pazīme. Vecā gada vakarā sagrābj rokā miežu graudus. Ja graudi ir pa pāriem, tad apprecēsies nākošā gadā (Š. Tic. 11192). Ziemas svētku vakarā jāizslauka visas istabas tiras, jānoliek uz galda labākais ēdiens, lai tas stāv līdz rītam. No rīta jāskatās zem galda. Kad zem galda ir miežu graudi, tad būs labs gads, kad nav, tad nebūs labs (69, 557 Md Beļava). Ziemas svētkos vaigot grābt meitām sauja graudus; ja ieogrābjot pa pārim, tad tanī gadā jāapprecējas (3, 2711 Jg).

Latviešu folklorā pazīstams arī paņēmiens meklēt no jumta izrautās vārpās graudus labai nākošā gada ražai. Kūķu vakarā meita izrauj no salmu jumta višķi salmu un kuļ. Ja meitai būs nolemts apprecēties, tad, lai cik tīri būtu šie salmi izkulti, tomēr Ziemsvētku naktī izkuļas vēl daži graudi, kas liecina, ka meita noteikti apprecēsies. No jumtiem Jaungada naktī vilka salmus, katrs pa trīs salmiem. Kuŗa salmos atradās vārpa ar graudiem, tas šai gadā apprecēsies (1400, 25968). Šo paražu attaisno šāds uzskats: Salmus nedrīkst otrreiz kult; ja tomēr izkuļ un dod govīm ēst, tās nobeidzas, jo pēc pirmās izkulšanas salmos palikušie graudi ir lapiem novēlēti (P. Š. I, 313). Ziemsvētku vakarā jāejot ārā kājām un jāizraujot no salmu jumta vārpa. Ja vārpā grauds, nākamais gads bagāts; ja vārpa tukša, tad bada gads (17, 2066, 43 Rg Baldone). Jauna gada dienu jāiet salmu jumtā vārpas meklēt. Ja dabūn pilnas vārpas, tad ir bagāts (3, 2596). Jauna gada naktī jāiet vilkt vārpas no jumta un ja izvelk tukšu bez graudiem, tad jāmirst, ja pilnu — dzīvos (3, 399 Jg).

Sal. par precēšanos: Jaunu gadu sagaidot plkst. 12-os jāiet ārā un jāvelk no jumta salmi; ja izvelk pilnu ar graudiem, tad apprecēs bagātu, ja tukšu, tad nabagu (3, 2400 Jg Garoza). Kyuču dinā valk nu vaca jumta cysas, un jo izvilks cysu ar vorpu, tod izīs pi veira, bet jo izvilks bez vorpas, tod naizīs pi veira; un puis ja izvylks ar vorpu, dabos sav bobas, bet jo bez vorpas, tod nadabos sev bobas (260, 347 D Auleja). Sal.: -Ja uz sliekšņa atrod vārpu, tad drīzi būs precinieks (ib. 28139). Salmus rauj no jumta; ja izrauj ar vārpu, tad bagāts vīrs (1, 139, 9).

Sal. salma vērtējumu. Jaunavām nepietika ar to, ka apprecēsies, viņām arī gribējās zināt, kāds būs viņu izredzētais. Viņas rāva no jumta salmus; ja izrāva smuidru viciņu, dabūs slaidu vīru, ja liku, tad vīrs būs ar kupri. Ja no jumta izrāva salmu ar vārpu, tad būs bagāts precinieks. Varēja arī raut žagarus no čupas (A. Aizsils 117). Kūču vakaru ja izvelk sienu ar nozarojumiem, tad būs laimīgs (ib. 117). Sal.: Izcelta no ratiem, brūte no istabas jumta

vilka salmus. Ja salms izvilcās ar rogu, tad nozīmēja ilgu mūžu, ja resno galu, tad drīz jāmirst (1400, 351).

Līdzīgi paņēmieni ir ar sienu. Zīmas svātķu, vai ķiuķķu vokorā tod uz golda zam pologa ir sīns, un ķo ķuķķ izvalķ nu sainis garoku sīķu, tod tys ilgāk dzeivos par vysim (260, 353a D Auleķa). Uz golda, ķā ād kaladas, ir sīns, un ķuķķ goroku gobolu izvilķs, tys ilgok dzeivas (273, 279 Rz Sakstagals). Kiuķķ dinas vokorā pilik uz golda sīna, apkļoj tulaik ar goldautu. Paaduķķ vakariķķas, kotrs valķ sev ķinu zoliti. Jo zolēte byus gara, tad dzeivos nailķķ (325, 998 D Jāsmuiķķa, D Izvalķa).

Līdzīgi arī *skaita* no jumta izvilktos salmus Ziemas svētku vakarā (aritmomantija). Tec, meitiņa, uz rijiņu, atnes salmu vīkskīti, tik neskaiti; atnes, noliec zem gultiņas, tik ka neviens neredz, tad naktī 12-os jāskaista, tad meita vai puisis zina, cik viņiem ir gadu jādžīvo vaiņagā; pie salmu ņemšanas nedrīkst ar visu roku salmu ņemt, tik diviem pirkstiem, cik no vienreiz var paņemt tik ir un tā nedrīkst salmu kūlam no resgaļa salmu ņemt, tik no vārpām (161, 231 B Vecmuiža). Vēca gada vakarā tad vēl, lai izzinātu, vai nākošā gadā apprecēsies vai ne, darija šādus trikus. Visiem basām kājām bija jāskrien trīsreiz ap māju uz riņķi, un tad kaut kur no salmu jumta jāizvelk kāds kušķis salmu un bez apstājas jāskrien atpakaļ istabā. Tad tur izvilktos salmus ņemās pārķaitīt. Kuņš bija izvilcis pa pāram, tam nākošgad paredzētas kāzas, bet kuņš ne, tam nākošgad vēl lemts vienam nodzīvot (454, 204 Vlm Jaunburtnieki). Jauna gada naktī vaigot vilkt no salmu jumta salmus; kuņš izvelkot salmus pa pāram, tas to gadu apprecēšoties (114, 181 Vlk Kārķi). Lai zinātu, vai apprecēsies jeb ne, tad Jaungada naktī jākāpj uz salmu jumta un jāvelk salmus aiz resngala ārā; ja gaudi pa pārim, tad apprecēsies, bet ja tikai tukšs jeb umpāris, tad neapprecēsies (69, 823 Jk Mēmele). Zīmas svātku reitā vajag izīt orā, dastot ar mugoru pi jumta, i par kreisū placu raut cīsus nu jumta. Ka izraus porī, tūlaik izīs pi veira, ka pors nabyus, tūlaik naizīs pi veira (483, 278 Rz Silajāņi). Jaungadā noliekot salmus zemē vairākās čupiņās, bet vienā čupiņā noliek tikai divus salmus. Tad sasien kādam acis un lai viņš izņem to čupiņu, kuņā ir divi salmi. Tad viņš tiks tanī gadā precēts (114, 3 Vlm Veckārķi).

Sal. par zirņiem. Vecā gada pedējā vakarā izvāra sausus zirņus vai pupas, kušas saber bļodā. Pusnaktī visi ņem pa šķipsnām. Kam zirņi pa pāriem, tas būs Jaunā gadā laimīgs, bet kam nepāris, tas nekā laba nevar cerēt (17, 1823, 6 Milgrāvis). Jaungadā jāēd zirņi, un, kad pulkstens sit 12, ja tai sauļā zirņi iznāk pa pāriem, tad tai gadā apprecēsies, ja neiznāk pa pāriem, tad neapprecēsies (17, 1684 Kld

Padure). Jauna gada vakarā jaunām meitām jāgrābj ar kreiso roku zirņi, jāuzbež uz galda un jāskaista: ja zirņi būs pa pāriem, tad to gadu apprecēsies. Puišiem jāgrābj ar labo roku (Š. Tic. 11190). Veca gada vakarā vajagot grābt pupas; ja izgrābšot pāriņu, tad dabūšot precēties; bet ja neizgrābšot pāriņu, tad nedabūšot precēties (ib. 11191). Veca gada vakarā ēda sausus zirņus, tā bija sevišķa ceremonija. Divas sievietes nostājās viena pie vienas, otra pie otras sienas un apmētājās ar zirņu saujām. Ja meita uzķēra zirņus pāros, tas nozīmēja, ka tā izies pie vīra; ja nepāros, tad paliks neprecēta (ib. 11193). Vecā gada vakarā: Ja grib būt bagāts un lai nauda netrūkst, tad jāņem no muldiņas zirņi saujā un jābāž mutē pa pārim. Ja visi saujā ir bijuši pa pārim, tad tev būs bagāts brūtgāns vai brūtei atkal liels pūrs, bet ja ir umpāris, tad nekas labs tai gadā bagātībā nav (181, 998 Tk Jaunpils).

3. nodaļa.

Oionoskopija.

1.

Ja dabas parādību vērošana dod iespēju tās iztulkot cilvēka vajadzībām, tās tomēr nevar būt par objektu t. s. *impetrātīvām*, izprasāmām zīmēm, jo nevar cilvēks izsaukt pārkonu, sniegu, lietu; šajās parādībās var redzēt tikai *oblātīvās*, sūtītās zīmes; tās var saskatīt kā norādījumus, tā arī tikai iztulkot par *pazīmēm*. Šīs pēdējās (omen) nāk neizprasītas un neizlūgtas; gadījumā pieredzēto uzskata par labu vai ļaunu zīmi. Pazīmes nav jāizprasa, bet tikai jāiztulko. Visumā līdzīgi raksturojama arī koku un augu mantika, izņemot aritmomantijas un dažus citus paņēmienus.

Pirmo pilnīgāko mākslīgās mantikas veidu uzskaitījumu ir devis Aischils savā Promētejā (485 sek.); Promēteju uzskata par mantikas izgudrotāju, kas cilvēkiem šo mākslu devis. No šeit minētiem mantikas veidiem sevišķi iecienīta bijusi *oionoskopija* (oionos, vientuļīgi lidojošs putns, plēsīgs putns, skopein, vērot) — putnu vērošana. Tās pamatā pie grieķiem ir doma, ka putni, kas paceļas augstu gaisā, ir tuvāk dieviem un tāpēc var dot norādījumus par dievu gribu. Ir sevišķs vērotājs, kas, izmeklējis pienācīgu vietu istā laikā, skatās, kāds putns un no kuŗas puses laidīsies pāri šai vietai. Putnus novēro ne baros, bet pa vienam, galvenā kārtā brīvos, plēsīgos putnus. Iztulkošana ir sarežģīta māksla. Dažādu nozīmi piedēvēja dažādas sugas putniem. Labākais bija Zeva vēstnieks, ērglis. No citiem plēsīgiem vēroja arī vanagu, peļu vanagu u. c. Vērojot skatījās uz to, no kuŗas puses putns lido. Ja vērojumam ir gadījuma raksturs, tad laba zīme ir, ja lidojums ir no labās puses, bet ja speciāli novērošanu iekārto, tad otrādi. Novērotājs (*οἰωνοπόλος, οἰωνίσκτης*), izmeklējis piemērotu vietu, nostājas ar seju pret ziemeļiem; ir labi, ja putns šai vietai pāri lido no rietumiem uz austrumiem, jo riets ir nāves, nelaimes simbols; tur ir arī ieeja mirušo valstī, kurpretim austrumi ikdienas rāda saules lēktu un atdzimšanu. Vērota arī putnu spārnu kustināšana resp. lidošanas raksturs.

Arī oblātīvajām pazīmēm oionoskopijā ir līdzīga ievēriba. Ērgli redzot virs galvas lidojam, to par labu zīmi uzskata arī vēlākos lai-

kos, sevišķi karavadoņi. Jāievēro visdažādākie gadījumi. Pie Homēra (Od. II 146) tautas sapulces laikā parādās divi ērgļi, kas savā starpā plēšas; to iztulko par Pēnelopes uzbāzīgo līgavaīņu nāves ziņu.

Oionoskopiju pie grieķiem zina jau Homērs; to prot Kalchants (II. I 69); pie Aischila un Sofokla Teiresijs ir putnu ēdinātājs (*ὀωνῶν βοτῆρ*), ko atgādina romiešu *pullarii*. Pieminēta arī putnu kliedzienu iztulkošana (vārna, krauklis u. c., Plut. De Pyth. or. 22); zilnieki Mopss un Melampods pratuši arī putnu valodu (Apollod. I 9, 11; Apoll. Rhod. I 1086).

Romā putnu lidošanas vērošana (auspicium) ir pilnīgi oficiāls un publisks akts. Maģistrāti ir valsts pārstāvji, un tāpēc arī tikai viņu rokās var būt auspicia publica valsts vārdā: privāti to var darīt katrs savām vajadzībām. Netraucē auspicijus, ko izdara dažādi maģistrāti dažādās vietās; ja tie ir vienā lietā, tad augstāko maģistrātu auspiciji sedz zemāko auspicijus. Kollēgas tos izdara pārmaiņus noteiktā kārtībā, piem. konsuli nometnē pārdienām.

Auspiciji notiek visos svarīgākos gadījumos gan kara, gan miera laikā (Nihil publice sine auspiciis nec domi nec militiae gerebatur. Cic. de div. 1, 2, 3). Tie ir priekšvēlēšanām, tautas sapulcēm, maģistrātiem amatā stājoties, karavadoņim karā aizejot u. t. l. Auspiciji der tikai tai dienai; sākas parasti pēc pusnakts un līdz ritam ir izbeigti. To vieta sakarā ar darbību var būt dažāda — par senāta sēdēm senātā, centuriju komitijām ārpus pilsētas mūriem, kaujas — kaujas laukā. Putnu un zibēņu vērošanai nodala pie debesīm laukumu (templum); priesteru-auguru kollēģija izdara novērojumus. Noteiktajā vietā novērotājs maģistrāts uzceļ jau dienu iepriekš telti (tabernaculum), lai no tās būtu pārredzams novērošanas laukums; pusnaktī piecēlies viņš pēc lūgšanas formulām (verba concepta) izlūdzas zīmi. Nepieciešams, lai nekas auspicijus netraucētu. Speciālistu-auguru rokās paliek visu tehnisko paņēmieni pārzināšana, kļūdu novērtēšana un zīmju iztulkošana; ar laiku izstrādātajā sistēmā vismazākie sikumi dod šai kollēģijai iespēju pat jūtami ietekmēt valsts dzīvi.

Līdzās impetrātīviem auspicijiem, kur zīmi izprasa no dieviem, ir arī *oblātīvās zīmes*, ko dievi var paši sūtīt, iejaucoties ar savu iniciatīvu, it sevišķi kaut ko noliedzot. Par tādām negaidītām pazīmēm, sev. par ļaunām zīmēm (prodigia), katrs var ziņot maģistrātam; pēdējais var noskaidrot, vai patiesībā tā ir bijis, vai ne, un ko īsti tās nozīmē; šiem ziņojumiem piegriež lielu ievēribu. Var maģistrātam, kas patlaban sagatavojies auspicijiem, ziņot par nelabām zīmēm, kas padara viņa auspicijus neiespējamus (clivia auspi-

cia, quae aliquid fieri prohibebant Fest. p. 64). Šāda nuntiatio ienes dezorganizāciju; sevišķi tautas sapulces nevar noturēt, ja šādu ziņojumu iesniedz. Ja augurs arī pašu komitiju laikā ko novēro, viņš tās pārtrauc ar: alio die — „citu dienu“. Traucēt var viens otru tāpat arī paši maģistrāti, piem., ja kvestors amatā stājoties redz zibeni, viņam tas ir labvēlīgs, bet ne konsulam, kurš tajā dienā nodomājis sasaukt komitijas. Tāpēc šādos gadījumos aizliegts zemākiem maģistrātiem zibeni skatīt.

Obnuntiatio ir maģistrātu tiesība izjaukt otra sasaukamo sapulci, paziņojot, ka viņš redzējis zibeni, debesis vērojot. Kādas tam ir sekas? Vispirms tas, ka nodomātajā dienā paredzētā darbība nevar notikt (diem vitiare) un nākošajā dienā tai vajadzīgi jauni auspiciji (repetere auspicia). Ja tomēr, neskatoties uz nelabvēlīgām nuntiatio, obnuntiatio un iebildumiem, kāds darbs izdarīts, tad tas ir nepareizs, ko konstatē auguru kollēģija un izziņo ar dekrētu (vitio diem dictam esse augures, cum ad eos relatum est, decreverunt, Liv. 45, 12, 10; cui ineunti consulatum cum tonuisset, vocati augures vitio creatum videri pronuntiaverunt 23, 12, 31); viņiem lietu var nodot vai arī viņi paši var nākt ar savu ziņojumu. Ja kļūda konstatēta, tā jānovērš; pat ievēlētiem maģistrātiem ir jāatteicas (abdicatio), lai gan pret viņu gribu tos piespiest nevar, jo vēlēšanas pa sevi ir likumīgas; tā amatā paliek konsuls Flaminīns 223. g., bet pēc amata laika izbeigšanās tiem draud par auguru prasību neievērošanu sods kā par kriminālu noziegumu. Cicerons (de leg. 2, 8, 21) katēgoriski prasa auguru prasību ievērošanu: quaeque auguri iniusta nefasta vitiosa dira deixerint, inrita infestaque sunt, quique non paruerit, capital esto. Komitiju lēmumus atcel; šādā kārtā, piem., senāts panāk 91. g. plēbiscīta un 89. g. Tita agrārlikuma atcelšanu. Ir bijuši mēģinājumi uzstāties pret nuntiatio un obnuntiatio. Klodija likums 58. g. galīgi noliedz šādu darbības gaitas traucēšanu (ne quis obnuntiaret Cic. pro Sest. 33): iebildumi var būt priekš, bet ne pēc tautas sapulcēm, non comitiis habitis, sed priusquam habeantur.

Tā kā auspiciji nav iespējami kara laikā, tad tos atvieto ar to, ka vadā būrīti līdz divas vistas. Rīta agrumā, pilnīgā klusībā, būrīti atveŗot tām pasniedz ēdienu; ja viņas to neņem, ir ļauna pazīme, ja ēd kārtīgi un ēdiens arī zemē krit, laba; pazīmes pie viņu ēdināšanas iztulkoja sevišķie pullarij. Vērojuši arī putnu dziedāšanu u. t. l.

Oionoskopija, gan ne sarežģīto auspiciju veidā, pazīstama arī materiālos par latviešiem un citām baltu tautām. Atskaņu chronika (7225—34) piemin kuršu ticēšanu putnu dziesmai, kas vēsti nes.

P. Einhorns (Wiederlegunge der Abgötterey, 1627) raksta par putnu kliezdzieniem, kas vēstī nelaimi: krauklis un vārna par draugu nāvi, kaķu u. c. bēdīgām lietām, pūce par mēri un nāvi, ugunsgrēku; dzeguze ar kūkošanu noteic gadus, cik ilgi vēl dzīvos u. t. l. Pretorijs (Preussische Schaubühne M. 551) zina vēstīt par prūšiem, kur lekutoni (lekkutones) vērojuši putnu balsis un lidojumu; pie žemaišu robežām esot vēl daudzi, kas no putnu lidojuma, gaitas un balss pareģojot nevien laika maiņu, bet arī laimi vai nelaيمي tiesu lietās. Putni esot dažādi: strīdus putni — ērglis, vanags, krauklis, laimes vēstnieki — stārķi, gārņi, lakstīgala, dzenis, baloži; ugunsgrēka putni — lijās, bezdelīgas, pūces. Viņš jo sīki apraksta arī putnu lidojuma vērošanu Žemaitijā; šis apraksts gan šķiet pilnīga romiešu auspiciju kopija; vērošana gan notiek no rīta. Vērotājs (lekutons) baltā tērpā, tīri nomazgājies, ar svēto krīvuļi (zizli) iet uz uzbērtā pakalna (pilskalns? pilluksztis), pagriežas ar seju pret austrumiem un ilgi tur lūdz dievus. Nodalījis vērojamo laukumu pie debesīm, tas vēro, vai pār to skries putns, kā tas parādīsies, kāda ir viņa balss un lidojums.

Die Ceremonien der *Lekkutones* habe ich nicht eigentlich ausfragen können. Nur ein alter Zalavonier erzählte mir einstmals, wie ein solcher Vogeldeuter von einem Zamaitischen Bojaren berufen worden, ihm aus dem Vogelflug zu warsagen, ob sein Sohn, den er in den Krieg gegen die Moskowiter geschickt, glücklich sein und mit Glück und Ehre wieder zu Hause kommen würde. Er zog sich des morgens weiss und reinlich an, nahm eine geheiligte *Krywule*, d. i. einen krummen Stab, in die Hand, ging auf einen *Pilluksztis*, d. i. aufgeworfenen Hügel, wandte sich mit dem Gesicht gegen Osten, mit der Rechten gegen Mittag, mit der Linken gegen Mitternacht, mit dem Rücken gegen Abend und betete eine gute Weile. Im währenden Gebet hatte er an dem Himmelshorizont oder *Plaga*, wo etwa der Krieg mit den Moscovitern vorging, einen Circul Gemacht, worin er den ganzen Strich des Himmelsdach eingeschlossen, den er mit den Augen absehen konnte. Hie gab er Achtung, ob dass ein Vogel käme und wie derselbe sich gestalte, dessen Sang und Flug wäre. Es kam ein Vogel, seines Bedünkens ein Geier, mit einem Trauer-ton; nachher erschien ein anderer grosser Vogel, der den Geier verfolgte bis beide aus dem Gesicht verschwanden. Doch kam der erste Vogel wieder, woraus der Vogeldeuter prognosticierte, der Sohn des Bajaren würde unglücklich im Kriege sein. Er ist auch wirklich in Gefangenschaft geraten, durch Auswech-selung aber später daraus wieder befreit worden (M. 557).

Žiņas par auspicijiem arī pie senajiem prūšiem citādi nav atrodamas. Sānzemes bīskaps Michaels Junge (1425—1442) savos rīkojumos (M. 159) gan aizliedz starp citu arī kannureģošanu un zīlēšanu ar vistām (ne cantaciones nel divinaciones in cerevisia vel pullis vel aliis quibuscunque modis exerceant), bet šeit ne romiešu auspiciji, bet gan tikai vistu ēdināšana vai arī parastā alektrioman-tija ir saskatāma.

Vairākkārt pieminētā *putnu vērošana* ir viens no pazīstamākajiem seno latviešu pareģošanas veidiem. Par to liecina Atskaņu chronika (7232—3 putns dziedājis uz labu); sal. Jaunās pazīmes no putnu lidojuma leišiem — Jerošina chronikā (1938 sek.). Pirmajā gadījumā par to priecājiēs ordenis, ar ko Manharts ved sakarā izmeklēšanu par ordeņa kaŗavīru ietekmēšanos ar pagānu pareģošanas paņēmieniem (M. 78—9). Johanna Posilges prūšu chronikā 1370. g. minēts gadījums, kur par vēstnieci bijusi zaļā dzilna (M. 126), kas gan nelāga lidojusi (Ihr specht hatte nicht recht geflogen), un tāpēc leiši, kas tai noticējuši, sakauti.

Putni ir ziņu devēji, sevišķi kāda darba sākumā vai arī vispārīgi kādam pasākumam; tie ir pie Aristofana „īsti orākula Apolloni cilvēkiem“ (Aves 724). Šo ziņnešu skaits tomēr ierobežots. Vāciešiem šo putnu saraksts ir šāds: ērglis, melnais strazds, cielaaviņa, kovārnis, žagata, pūce, vanags, ķivīte, vārna, dzeguze, Martirsvogel, peļu vanags, krauklis, irbe, sarkankaklītis, rudastainais erickipš, sloka, bezdelīga, gulbis, dzenis, zvirbulis, starks (Hdwb. d. deutsch. Abergl. I 429).

Sal. par prūšiem Grunava chronikā (ap 1529), kur ir vairāki līdzīgi norādījumi. Ja agellester(?) logu priekšā klie dz, tad saka, ka būšot nevēlami viesi. Tāpat, ja vista dzied, tie saka, ka sievas ķil-došoties. Tāpat arī ja putns, ko par ūpi sauc, 3 naktis mājā klie dz, tie uzskata, ka cilvēks mīrs. Tāpat tie neļauj nevienam stārkam pāri darīt. Tāpat, ja vistas čīrkst, tad tās kādu garu redzot un grib pie cilvēkiem būt (M. 202).

Par pūci (prūs. ywas) Pretorijs raksta, ka tā brīdinot cilvēkus no nelaimes ar brēcienu „begk! begk!“ un arī pateicas ar klie dzieniem „Diekui, diekui, paldies.“ Pie leišiem pūce esot nelaba pazīme: ja pūci redz mājās, saimnieks paliks nabags; kas pūci nonāvē, tam laimes nebūs. Pūces biedina cilvēkus no nelaimes. Mans lopu gans kalpoja savā jaunībā pie bagāta zemnieka. Tur viņš reiz nocirta skaistu liepu. Tad viņam uzsaukusi pūce no tuvākā koka četras reizes: begk! begk! Viņš bēdzis un paslēpies. Nebijis ilgi, kad nākuši sargi, kas viņam, protams, zirgu būtu ķilājuši, ja to pie liepas būtu atraduši. Tas pats kalps atradis kādreiz jaunu pūcēnu tuvu pie zemes, pacēlis to un gribējis to līdzī ņemt. Tomēr vecais putns klie dzis tik briesmīgi, ka viņš putnēnu atkal savā vietā nolīcis atpakaļ. Tad pūce saukusi: Diekui, diekui ich sage Dir Dank! (M. 548).

Priekš trijiem gadiem (tā raksta man labs draugs kā aculiecinieks) tika šāds putns sētā brūzī nosviests, saimes saķerts, daudziem ļaudīm rādīts un arī man atnests. Leiši to uzņēma par nelabu pazīmi. Jo kur tāds putns mājās redzams, tā iet uz pōstu un

saimnieks paliek nabags. Viņi neatļāva pūci nogalināt, jo tam nebūšot nekādas laimes, kas to aiztikšot“ (ib.).

Augurium vecajos tekstos, sākot ar Vulfstanu, līdzās vispārējam mantikas apzīmējumam gan arī būs oionoskopijas apzīmējums plašākā nozīmē. Tā gan būs jāsaprot arī Dlugoša (ap 1455—1480) norādījums par leišiem, kas ir *sortilegiorum et divinationum studiosi et rari sectatores*, un par zemaišiem: gens — — — ad ritus profanos, *divinationes et auguria proclivis* (M. 139, 140).

Sal. Lasiciju (1615, rakstīts 1580) par leišiem: Sunt et omnium auguriorum divinationumque observantes, kur augurium šķiet jau speciālo nozīmi zaudējis, tāpat kā sortilegium iegūst vispārīgi zīlēšanas nozīmi Pomesanijas 15. g. s. vizitāciju instrukcijās (M. 170 A¹).

Stenders savā gramatikā piemin zīlniekus (Wahrsager) un Sihmlemi (Zeichendeuter) ... , kas nākotni noteic no putnu kliegzieniem u. c. — die aus dem Geschrey der Vögel und aus andern Zeichen Glück und Unglück, Fruchtbarkeit und Unfruchtbarkeit vorher sagten. Līdzīgi arī P. Einhorn (Wiederlegunge der Abgötterey 1627) raksta par latviešiem (c. 3): Sevišķi tomēr dažu atsevišķu putnu kliegzieniem šāds spēks un ietekme piedēvēta, kā kraukļiem un vārnām, no kuriem jaunus kliegzienus un pareģojumus sagaida, kā labu draugu miršanu, kaŗus un līdzīgas bēdīgas ziņas. Pūču kliegzieniem un vaidēšanai piedēvē sērgu un cilvēku apmiršanu, kas drīzi nāks, tāpat ugunsgrēku u. t. t. Kliegzienam piemēro, ka uz tā nāks sveši cilvēki vai viesi, kam noteikti būs notikt, tā ka arī tūliņ sūta viesi sapemt. Dzeguzei piedēvē to, ka, ja pavasarī tā sāk kūkot, tad, cik reizes tā kādu aizbrēc vai aizkūko, tik ilgas gadus tas cilvēks dzīvos. Tāpēc tad dažs citīgi uzmana un šādu dzeguzes kūkošanu rūpīgi skaita; ja tā brēc 20, 30 reiz u. t. t., tad arī dzīvos tas, kas to dzirdējis, 20, 30 gadus. Ja tā kūko mazāk, viņš arī dzīvo mazāk. Nelaimes pazīme ir, ja no mājas ejot redz kraukli pretim lidojot — tajā dienā nekas labs nav sagaidāms (c. 4).

Arī par putniem plašas ziņas dod Kanolds 1729. g., ievietojot *Supplementum IV* Curieuser und nutzbaren Anmerckungen von Natur- und Kunst-Geschichten etc. sava korespondenta, Kuldīgas ārsta Dr. D. J. G. Veiganda (Weygand) novērojumus par Kurzemes zemiņkū fiziku, ko pēdējais ievada ar šādu rekomendāciju: Die Cursche Bauren wollen auch gute physici seyn, und von zukünfftigen Dingen prognosticiren. Šīs ziņas ir visvairāk gan par laika vērošanu pēc pazīmēm, kur sava vieta ierādīta arī putniem.

Kad vistas vaļājas smiltīs vai putekļos un ar knābi spalvas kārto, vai arī bieži ar spārniem sit ... būs pērkons. — Ja zosis un ērglis uz austrumiem lido ... ja dzērve nirst ūdenī, ja zosis citīgi

tīra spalvas un ar ziemeļu vēju laižas uz dienvidiem, bet ar dienvidu vēju uz ziemeļiem, tas viss uz lietu. — Ja putni februārī trekni, būs daudz sniega. — Ja meža putni nāk no krūmiem uz laukiem un mājām... būs viduvējs gads. — Ja gaiļi un vistas no lauka tādā vietā, kur neviena nav, ar steigu pulcējas, ja zosis pie skaidrām debesīm steidzas, kopā skrien un apkārt lido un nemieru izrāda vai arī ar lielu kliegšanu metas uz ēdienu, bieži ar spārniem ūdeni kuļ un daudzie nirst, ja dzenis un žagata neparasti ķērc, žubīte no rīta uz jumta, bet lakstīgala gaisā vakara laikā sāk dziedāt, ja nakts pūce rītā agri vaid, ja zvirbuli vakarā skaļi čivina, ja gaiļi sit ar spārniem, ja bezdelīgas šurp un turp gar sienām laižas vai laižoties ar kājām zemi skaļ, ja dzeguze pilsētai tuvojas vai pat tanī ienāk, ja meža putni ar ūdeni laistās un nirst, ja ūdens putnus, kā pīles, niņas, gulbjus redz, ja kraukļi pēc barības bieži spārnus vēcina, ja pāvi vai gaiļi bieži un daudz brēc, bezdelīgas bieži zemu pār zemi un ūdeni šurp un turp laižas, pīles ar spārniem diķī trokšņo..., vārnas skaļi ķērc — viss tas nozīmē lietu. — Ja teteņu mātītes sāk suņu dienu beigās stipri rūkt, jāgaida Bērtuļos nakts salnas. Ja dzeguze pa Jāņiem beidz kūkot, rudenī tai laikā jāsāk salt. Ja tā kūko līdz Pēteriem, tas sola siltu rudenī. Ja dzērves lido ļoti augstu, ja nakts pūce lietus laikā stipri ķērc, būs labs laiks. Ja bezdelīgas rīta pusē pār ūdeni laižas..., būs lietus. — Ja putni atstāj mazuļus un ligzdu... tas ir uz smagām slimībām. — Uz kuņu pusi kraukļi vai vārnas klusā laikā galvu griež, no turienes nāks vējš. — Ja pelēkais strazds sēž kokā un dzied, ja meža pīles un citi ūdens putni pie pirmā ledus pāriet uz lielākiem ūdeņiem, būs sals. — Ja putni, kas uzturas pie ezeriem un strautiem, salam sākoties steidzas uz lielākiem tekošiem ūdeņiem, tas nozīmē, ka būs stingra ziema; ja sīkputni ziemas sākumā slēpjas biezās krūmās, meklē mājvietu un visur pulcējas, pat meklē barību netālu no dzīvojamām mājām, tas viss ir uz stingru ziemu. Ja zvirbuli lido baros, tad sals un negaiss nav tālu. — Ja bezdelīga skrej govīm pa vēdera apakšu cauri, tad ir asinis pienā, un zemnieki ņem jaunavai vaļa gredzenu no pirksta un slauc caur to, tad govīm ir labāk.

Minētās ziņas rāda mums latviešu oionoskopiju vairāk kā pazīmju iztulkošanu un ne zilēšanu vārda tiešā nozīmē. Gandrīz vienīgais paņēmieni tiešai atbildes meklēšanai ar putnu piepalīdzību paliek t. s. *alektriomantijā*, kas arī pie citām tautām, atvietojusi romiešu vīstu ēdināšanas paņēmieni, jau no vidus laikiem ir goda vietā.

Līdzās lielajiem, pat oficiālajiem putnu pareģošanas veidiem klasiskajā senatnē, jau viduslaikos oionoskopija izveidojusi šo alektriomantiju, kur vēro gaili; tas atspiež pie malas romiešu auguru vistas ēdināšanas vērošanā. Alektriomantiju raksturo jau Zonara uzrādītais Libanija un Jamblicha mēģinājums noteikt pēcnācēju ķeizaram Valentam 4. g. s. pēc Kr. Viņi raksta smiltis 24 grieķu alfabēta burtus, uz katra liek pa miežu graudam, noliek pēc vajadzīgajām maģiskām formulām vidū gaili, un skatās, kādus graudus gailis knābās. Četri pirmie burti ir ΘΕΟΔ, pēc kam Valents aizdomīgos, iespējamos pretendētus liek nonāvēt un arī Libanijam tas dzīvību maksā; viņa pēcnācējs tomēr ir Teodosijs. Šajā gadījumā alektriomantija savienota ar alfabēta burtu kombinācijām. Atmetot pēdējo, alektriomantija aprakstītā veidā, liekot gailim izvēlēties dažādu personu izliktos miežu graudus vai čupiņas, var noteikt, kurš, piem., tuvākā laikā precēsies — zilējums, ko sastopam arī mūsu jaunākos ticējumos. Gaiļa vietā tikai retāki ņem arī vistu.

Latviešu tautas ticējumos ir uzglabāties šis zilēšanas veids ar Ziemas svētkos un Jaungada vakarā visai parasto alektriomantiju, vērojot, no kādas čupiņas gailis graudus knābs, no kā slēdzieni par kāzām, par nāvi, arī par ražu u. t. l. Ziemas svētku naktī jānober uz grīdas vairākas čupiņas dažādu labību un jālaiž, lai gailis iet pie čupiņām graudus ēst; no kuņas čupiņas gailis pirmāk ēdis, tā suga to gadu labāki padosies (230, 246—248 Tk Vāne).

Sal. dažādus aizrādījumus: Jaungada naktī noliek miežus, ūdeni, gredzenu, sērkokņus. Tad jāienes gailis; ja gailis pieies pie graudiem, tad paliks par zemkopi jeb zemnieku, ja viņš pieies pie ūdens, tad būs dzērājs, ja pie sērkokņiem, tad nomirs, ja pie gredzena, tad apprecēsies (230, 1209 Tl Vandzene). Par miršanu: Jaungada naktī jānober zemē graudu čupiņas. Katram sava čupiņa. Pulksten 12 nest gaili un nolikt zemē; no kuņas čupiņas gailis ēdis, tam tai gadā jāmirst (375, 3394 C Skujene); Veca gada vakarā nes gaili istabā un nober katrs savu čupiņu miežus; kuņu čupiņu gailis pirmo sāk knābt, tam jāmirst (464, 389 C Rāmuļi).

Galvenā vietā tomēr ir zilēšana par precēšanos. Tā meita, no kuņas čupiņas gailis pirmās ēdis, tā pirmā apprecēsies. Kopējais visos turpmāk minētos paņēmienos ir tieši šis moments, bet dažādos ticējumos novērojamas arī gan nelielas atšķirības. Pa Jaungadu ber gailim graudus čupiņās; pie kuņas čupiņas gailis pirms pieies, tā dabūs to gadu apprecēties (473, 105 B Rundāle). Kūķu vakarā miežu gubiņas jāuzber uz klona, jāatnes gailis. Pie kuņas gubiņas pirmās gailis ies, tā pirmā izies (196, 382 D Dagda). Jaunā gada naktī nolikt auzu čupiņas zemē un ielaist istabā gaili. No kuņas čupiņas

gailis sāks ēst, tā pirmā aizies tautās (135, 39 Jg Ozolnieki). Jaunā gada naktī vajagot gaili naktī plkst. 12 nest iekšā un nolikt graudus priekšā; kuŗus pirmos sāk lasīt, tas licējs pirmais jeb arī tanī gadā apprecēsies (17, 385, 32 Vlk Vijciems). Zilēt var arī divatā: Jaungada vakarā jāsaber uz galda divas kaudzītes miežu. Noķer gaili un liek pie miežu kaudzītes. No kuŗas kaudzītes gailis pirmais ēdis, to pirmo aizvedīs (215, 431 D Līvāni). Jaungada vakarā uzber uz grīdas vairākas čupiņas miežu un ieliek gaili vidū; kuŗā čupiņā gailis ieknābs, tam būs nākošā gadā kāzas (23, 2676 Vlm). Čupiņu skaits ir līdzīgs neprecēto skaitam. Jaungada naktī jāienes gailis istabā un jānobeķ uz klona tikdaudz labības čupiņu, cik mājā meitu un puīšu. No kuŗas čupiņas gailis ēd, to nākamā gadā izprecēs (67, 55 C Jaunpiebalga). Jaungada vakarā jāsasēžas riņķī; katram priekšā nobeķ sauju miežu, tad ienes gaili, no kuŗas čupiņas gailis pirmo reizi knābs, tam to gadu būs kāzas (17, 895, 70 Cēsis).

Cik meitu, tik nobeķ miežu čupiņu un tad Jaungada naktī divpadsmitos nes gaili un liek klāt lai ēd; no kuŗas pirmās ēd, tā precēsies (3, 1040 Jg). Cik meitu, tik nobeķ labības čupiņas un tad pielaiž gaili; no kuŗas čupiņas gailis pirmāk ēdis, tā pirmā precēsies (358, 697 Tk Smārde).

Jaungadā vakarā katra meita nobeķ istabā graudu čupiņu. Pēc tam ielaiž gaili; pie kuŗas čupiņas gailis pieiet, to meitu izprecēs (89, 105 B Ceraukste). Jaungadvakarā jaunas meitas nobeķ katra sev miežu čupiņu un ienes gaili; no kuŗas čupiņas gailis vispirms ēdis, tā meita aizies togad tautās (17, 805, 89 C Rauna). Jaungada naktī gailim noliek miežu čupiņas; katram sava iezīmēta čupiņa. Pie kuŗas gailis pieies, tas tai gadā apprecēsies (32, 751 Rīga). Ziemas svētku jeb Jaungada naktī saliek tik čupiņu miežu, cik meitas ir; čupiņas liek iezīmētas. Tad ienes gaili un palaiž vaļā; kuŗu čupiņu pirmo ieēd, tā meita pirmā apprecēsies (17, 144, 9 Tl Vandzene). Jaunas meitas vai puīši Jaungada vakarā saliek uz grīdu mazas labības čupiņas, iekrusta tām vārdus un tad laiž gaili istabā. No kuŗas čupiņas tad viņš pirmāk sāks knābt graudus, tā pirmāk apprecēsies (230, 938 Tl).

Pie čupiņas nostājas: Jaunā gadā ved gaili istabā un nobeķ zemē graudus vairākās gubiņās. Pie katras gubiņas nostājas viena meita, un pie kuŗas čupiņas iet — tā meita pirmā apprecas (375, 1791 C Skujene). Ir tuvāki aizrādījumi: Veca gada vakarā jaunieši sasēžas apaļā riņķī un katrs sev priekšā nobeķ auzas. Tad ienes gaili un sarebina. Ieliek viducī — pie kuŗa auzu kuliņa gailis pieiet, to tajā gadā izprecē (219, 921 C Lizums). Sal. galvas apreibināšanu gailim (Balt. Vēstn. 1876, 1).

Ziemas svētku un Jaungada naktī nākamā vīra vārdu uzzina vēl citādi: nobeŗ vairākās čupiņās mieŗus; sasien gailim kājas un palaiŗ pie mieŗu čupiņām — kuŗām arī iepriekŗ ietur vārdus. Pie kuŗas čupiņas gailis iet pirmāk, tas nākamais (194, 131 Tl Pastende). Kūču dienas vakarā vajag paņemt baltu palagu. Palagā jāpiebeŗ katrā stūrī mieŗu gubiņa un pie katras gubiņas jāpielej tasē ūdens. Tad jāielaiŗ istabā gailis. Pie kuŗas gubiņas gailis pirmāk pienāk ēst un dzert, to meitu pirmāk vedīs tautās, jo katrai gubiņai bija jaunkundzes vārds ielikts (449, 220 Rz Dricēni). Vajagot meitām turēt trīs dienas priekŗ Ziemas svētkiem gaili neēduŗu, un tad Ziemas svētkos nobērt graudus un laist gaili klāt; ja gailis pieķeŗas pie kuŗas čupiņas graudu pirmās klāt, tad tai meitai tanī gadā pirmaj jāapprecas (3, 2712 Jg). Jaungada vakarā jaunieŗi katrs savu saujiņu graudu nobeŗ uz grīdas. Sveci iededzina vidū. Tad atnes gaili un liek arī vidū; no kuŗas čupiņas gailis ēdīs graudus, to ņogad izprecēs (189, 354 Vlk Jaunlaicene).

Liek arī atseviŗkus graudus — Jauna gada naktī; ja, piem., meitas vēlas zināt, kuŗu pirmo izprecēs, tad vajag ņemt gaili un tik mieŗu graudu, cik meitu; katrai meitai savu iedomāt, un kuŗu gailis pirmo ēdīs, to pirmo tajā gadā izprecēs (17, 1743, 111 Md Bērzaune). Vēro, kā gailis graudu pārknābj un ēd — Jaungadnaktī gailis jānes istabā un jādod viņam mieŗi. No mieŗiem katram klātesošam nodomāts savs grauds; ja gailis pārknābj kādu no graudiem puŗu un pie tam pusi apēd un pusi atstāj, tad tas, kam grauds novēlēts, apprecēsies un pēc nedēļas izŗķirsies (17, 95, 57 Md Vecgulbene). Ja griŗ izzināt nākoŗā gada laimi, tad Jauna gada naktī pulkstens 12 jāatnes no kūts gailis; zīlētāju dalībnieki uz galda nobeŗ katrs priekŗ sevis čupiņu mieŗu un gaili uzliek uz galda. Ja gailis no kādas čupiņas paknābs, tas apprecēsies, ja visu čupiņu saknābs — mirs; ja neaiztiek — dzīve būs tāda pati kā līdz ņim (205, 225 B Skaistkalne). Ja gailis neēd ne no vienas čupiņas, tad tas nozīmē, kad visām jādzīvo vecas meitas kārtā visu gadu (280, 895 Rg Ŷēči, Tk Jaunpils).

Ir laimes un nelaimes čupiņas: Jānobeŗ graudi, pie labo roku — vīrieti, dabūs precēties, pie kreisās sievieti, nedabūs precēties. Tad jāienes gailis un jāvēro, pie kuŗas čupiņas viņŗ knābj; no kuŗas knābj, tā piepildīsies (32, 2138 Rīga). Viena meita beŗ čupiņas, otra nes gaili — lai zinātu, kuŗa no mājas meitām pirmā nākoŗu gadu tiks apprecēta, tad Jaunā gada dienā visām jāņem labības graudi riekuŗās (dubultsauja). Kādai citai jāienes gailis un jāpalaiŗ; pie kuŗas pirmāk tad gailis ies un graudus knābs, tā tiks nākoŗu gadu izprecēta (382, 166 Rīga).

Ienes vairākus gaiļus. Jauna gada vakarā jāatnes vairāki gaiļi, un katrai meitai jāliek maizes gabaliņš priekšā; kuŗš gailis pirmais knābs, tā meita pirmā apprecēsies (3, 412 Jg). Jaungada vakarā vajaga ienest divus gaiļus, un katrs paņem sev vienu gaiļi. Gaiļiem priekšā nobērt miežu čupiņu; kuŗš gailis pirmais apēdis graudus, to pirmo apprecēs (3, 779 Vlm Bauņi). Vecgada vakarā trīs miežu čupiņas jānober uz grīdas un istabā jāielaiž vista un gailis. Kad pirmais ēst miežus iet gailis, tad apprecēsies, ja vista, tad ne (297, 193 Rīga).

Plašāki apraksti rāda, kā vērota pazīmju dažādība:

Tad vēl vecos laikos meitas gaiļi ļoti mīlēja un baroja, lai veca gada vakarā gailis parāda meitām, kuŗu jaunajā gadā aizvedīs tautās; cik meitu mājā, tik miežu iegrabj nepilnu sauju, un saber miežu sauju gredzenveidīgā aplokā; bet vienu sauju no otras 2 sprīžu at-tālumā. Nu kad mieži ir sabērti, tad jāiet vienai uz kūti; kur lopi stāv, tur arī vistas gul; tad jāiet pēc gaiļa; kad vienai bailes, iet arī divas, bet pie miežu bērsanas jāber pašai, un ja atmin, kur kuŗai ir viņas bērtie mieži, tad aizdedzina skalu gaišu, ka var gailis labi redzēt, kur mieži; tad gaiļi ieliek miežu vidū un visas meitas skatās, kuŗu miežu gubiņu gailis ēdis, to pirmo tautas aizvedīs, un kuŗu gailis neēda, tā vēl paliek uz otru gadu, un kad gailis miežus ar kājām izkasa, tad meita dusmīga — viņa zina, ka atraiknis viņu bildinās, un kad gailis apēd visus miežus, tad meitas visas tai gadā aizved tautās (161, 249, B Vecmuiža).

Ziemas svētku vakarā katra meita jem sauju kviešu un uzber uz grīdas. Šo kopiņu vidū ieliek gaiļi, kuŗam galvu pabāž zem spārna. Ja gailis nodzied un knābj no kuŗas kviešu kopiņas, tad tās īpašnieks pirmais apprecēsies. Kūķu vakarā meita pieber kau-dzīti miežu, paliek trauciņā ūdeni, blakus ogli un spoguļi. Tad pa-laiž gaiļi. Ja gailis knābj ogli, tad tai vīrs būs „čapuks“ (Jauns, melns), ja miežus, tad meita izprecēsies pie bagāta zemnieka, ja dzers ūdeni, tad būs dzērājs vīrs, bet ja ies pie spoguļa, tad vīrs būs „parsuns“ (lepns) (A. Aizsils 102).

Gaiļa vietā var ņemt vistu. Jaungada naktī ienes vistas istabā un nober 12 čupiņas miežus, un pie kuŗas čupiņas sāk ēst, to pirmo apprecēs (114, 255 Vlk Veckārķi). Zīmas svātķu vokorā jauni puiši voi meitas pajam kotrs pa viņai vystai. Piber mīžu grydus, pīlei traukā iūdiņa. Tad laiž vystas, nuvāroj, ku dareis kotra vysta. Ja kuŗas meitas vai puiša vysta sōc laseit grydus, tys nozeumoj, ka jōs veirs, voi puiša sīva byus čakla saimineica — meitai strōdīgs veirs. Ja vysta sōc dzert — veirs vai sīva byus dzāroja. Ja skraidīs, byus sīva voi veirs slinks dorbā, dauzeisīs pa pasauli, mōjas na-

saviers. Ja vysta sōks cytu knobt, plestīs, tod sīva, veirs byus dusmīgs, plessīs (325, 993 D Jāsmuiža, Izvalta). Jaungada naktī vairākām meitām jāsalasās kopā un jāiet uz kūti vistas ķert. Ar saķertām vistām jāiet istabā un jāpalaiž katrai sava vista uz grīdas. Jau iepriekš uz grīdas jābūt izbārstītiem miežiem un traucīpiem ar ūdeni. Kuŗu meitu miežus vistas ēd, tad to meitu vīri būs godīgi un nedzērāji. To meitu vīri, kuŗu vistas dzer ūdeni, būs dzērāji (A. Aizsils 100).

Ķert zināmus objektus, lai zīlētu nākamo laulību, mēdz noteiktās dienās, sevišķi Ziemsvētku un Jaungada vakarā, bet arī, piem., Vastlāvja vakarā. Meitas pusnaktī iet uz kūti un tumsā aizsietām acīm ķer kuīli, aunu vai gaili. Ja tas izdodas, tad apprecēsies vēlākais nākošā gadā; ja noķer, piem., aitu, tad ne. Par apprecēšanos meitām zīme ir vīriešu kārtas dzīvnieka saķeršana, kas ir nākošā vīra simbolisks apzīmējums; puīšiem ir otrādi. Šis paņēmiens parasti ir ar dzīvniekiem veicams, bet to dara arī ar gaili un vistu. Sal. ticējumus: Jauna gada naktī jāiet uz kūti un jāķer vistas. Ja noķer gaili, tad tanī gadā apprecas, ja vistu, tad ne (302, 1492 Jk Sece). Vecā gada vakarā gāja arī uz vistu kūti. Ja gadījās noķert gaili, tad tas nozīmēja apprecēšanos tanī gadā. Puīši atkal mēģināja, pretēji, saķert aitu vai vistu (2, 470 c Md Beļava). Vecgada vakarā meitas gājušas uz vistu kūti ķert gaili — ja būšot saķert gaili, tad būšot dabūt vīru, un ja vistu saķers, tad vīra nedabūs (114, 264 Vlk Veckārķi). Jaungada naktī jāiet vistas ķert; ja vīrietis noķer vistu, tad apprecēsies, ja sieviete noķer gaili, tad ar apprecēsies (3, 638 Jg Garoza).

Šis paņēmiens ir derīgs un vajadzīgs tikai neprecētiem, kurpretim precētiem tas ir lieks un tāpēc arī kaitīgs. Sal.: Vastlāvī jāiet uz kūti vistas ķert. Ja vistu noķer, tad jāprecējas, bet kas apprecējies, jāmirst; ja gaili noķer, tad ķērājs paliks akls jeb klibs (231, 1541 B Iecava).

Sal. vēl par zosīm, kas gan nav graudu knābšanai, bet pieskaŗei un aizvešanas virziena noteikšanai. Jauna gada naktī uzmauc zosu tēviņam cimdu galvā. Uz kuŗu pusi viņš aiziet, uz to pusi arī maucējam nākošos Jurgos būs jāaiziet (166, 1635 Kuldīga). Zosu tēviņam maukuši cimdu galvā, uz kuŗu pusi tas iet, uz to pusi būs zīlētājam jāaiziet (Š. Tic. 11094). Jauna gada vakarā zosij uzbāž cimdu uz galvas un laiž, lai iet. Uz kuŗu pusi zoss ies, no tās puses nāks precinieks (ib. 11095). Jauna gada naktī jāuzmauc zosij cimdus uz galvas un jāpalaiž pagalmā; pa kuŗiem vārtiem tā skries ārā, pa tiem izvedīs tautiņās. Ja iet malkā, tad jāmirst (ib. 11096). Vecgada vakarā meitām jānosēžas riņķī, jāielaiž zostēviņš vidū ar

aizsietām acīm, tad, pie kuŗas meitas viņš vispirms pieskarsies, tā tiks pirmā apprecēta (17, 2007, 42 Rg Stopiņi). Atsevišķs ir ticējums par vistas likšanu zem pūra kāzu dienā. Kad brūte ģērbjas, tad vista jāliek apakš pūra; ja vista dzīva, kad brūte saģērbjas, tad būs ilga dzīvošana, ja ne, tad ātri mirs (116, 661 Vlm Rencēni).

Pārējie oionoskopijas veidi īsti pieskaitāmi oblātīvo zīmju iztulkošanai — putni ir vēstnieki, nes vēsti. Tikai zuduši ir agrākie uzskati par to varu, kas viņus ar vēsti sūtījusi, un, emancipējoties, spējas vēstīt pāriet uz pašiem putniem, kas redz un zina daudzas apslēptas lietas, piem., velnu (gailis un vista), slimības u. tml.

It sevišķi pasakās uzglabājušies nostāsti par gudriem putniem, kas zina nākotni, vēsta cilvēkiem par to. Tā, piem., žagata resp. ragana stāsta: ja liepas tuvumā parakņātu, rastos ūdens. Ja Jurgā rītā gaismai svīstot kāds kalnam 3 vagas apdzītu apkārt, tad kalns atvērtos un tā dārgumus iemantos tas, kas aris (P. Š. VIII, 380).

Sal. par zvēriem. Zvēri stāsta savus sapņus, nākamās lietas, kas piepildās. — Ritu būšot rasa, kas ar to acis mazgās, taps redzīgs, kā var ūdeni atrast... (P. Š. VIII, 360). Dēls prot pat ar mušām sarunāties. Mušas stāsta nākamās lietas (P. Š. IX, 397). Putni stāsta nākamās lietas dēlam, kas viņu valodu saprot (P. Š. IX, 353). Dēls saprot putnu valodu, — ko krauklis krāc (ib. 404). Putniņi dzied laivas mastos, ka ķēniņš savu dēlu iemetīs jūrā; tā notiek (ib. X, 453). Dažiem putniem ir uz spārniem rakstīts, kas nākotnē notiks. Tā noķer putnu, zelta ābolu zadzēju, nokauj, izcep; uz tā spārniem rakstīts: kas vienu spārnu apēdis, taps par slavenu ķēniņu, bet kas otru spārnu apēdis, — par slavenu zagli (ib. X, 485).

Vistai zem spārna rakstīts, kas ēdis vienu spārnu, taps par ķēniņu, kas otru — ar naudu uzcelsies (P. Š. VIII, 195). Kās melnā putna spārnus apēdis — par ķēniņu taps. Par ķēniņu ļaudis nolemj celt tādu, kas 3 sveces, pa rindai noliktas, uzreiz izpūtīs. To izdara puika — spārna apēdējs (P. Š. VIII, 171).

Putnu valodu var iemācīties saprast. Mednieks iesplauj putnam mutē un saprot zvēru — putnu valodu (P. Š. IX, 55). Cilvēki varējuši saprast putnu valodu, ja ēduši baltās čūskas gaļu, pirmais kumoss dod gudrību (P. Š. IX, 75). Nodalījumā par čūsku būs daudz citu piemēru baltās čūskas nozīmes noskaidrošanai. Sal. par putniem arī P. Š. X, 378: Tēvs iedod savām trim meitām katrai putniņu un puķi. Ja viņas būs apsmietas, tad putniņi vairs nedziedās un puķes neziedēs.

Savu zināšanu putni dara cilvēkiem noprotamu ar dziedāšanu, kliegšanu, brēkšanu u. tml. Tāpat putnu nākšana mājās, apmešanās

uz jumta u. c. ir līdzīgs norādījums. Ir aritmomantija — skaitīšana: Ieraugot pavasarī pirmo putnu pulku, jauni puīši un meitas skaitīja, cik putnu tajā ir. Ja iznāca pāru skaitlis, tad šinī gadā apprecēsies (sevišķi, ja tās ir dzērves), ja nepāru — neapprecēsies (A. Aizsils 127).

Spriež arī no putnu sastapšanas ceļā, redzēšanas, kas var būt uz laimi, uz nelaimi. Vēro putnu izturēšanos, jo sevišķi kaut kādu novirzīšanos no viņu normāliem paradumiem vai parastās izturēšanās, kas kā anomalija ir ļauna zīme (prodigium). Daudz ko oionoskopijā un zooskopijā varam noskaidrot ar uzskatu par dvēseles dzīvniekiem un putniem; mirstot dvēsele var zināmos gadījumos viņu izskatā miesu atstāt. Sal.: Mirstot ārā izgājusi dvēsele paliekot par putnu... (LP VII, 1, 12); dvēsele mēdzot īpaši palikt par baltu, mazu balodīti, kuŗš tāds allaž esot redzēts no tās mājas ēkām izceļamies, kur nupat kāds nomiris (ib.). Vēl arī cita putniņa veidā dvēsele izskrienot, arī pat peles izskatā tā esot redzēta (ib.). Sal.: dvēsele kā pīlīte, ko vajā viesulis: mirušais bijis pašnāvnieks (ib. 14). Velna dvēsele paslēpjas pīlē (ib. 18) u. tml. Sal. P. Š. IX, 354, kur krauklis un balodis uzlaižas masta galā. Krauklis nozīmējot tēvu, balodis māti; jo sevišķi raganai guļot viņas gars iziet pa muti, pārvēršas par putniņu, žagatu, vārnu, gaili, ērgli, pūci, zosi un aizlido kaimiņu govīs slaukt (LP VII 535 sek.). Ir uzskati arī par gudriem putniem (krauklis u. c.). Šādā kārtā var rasties uzskats par putniem zinātajiem, kas daudz ko redzējuši un daudz ko zina; no tiem var dažādus aizrādījumus sagaidīt. Pasakās zināmi arī putnu (krauklis, ērglis) tālie ceļojumi: viņi nes varoņus pa gaisu uz tālām zemēm (ib. 224 sek.); arī pārvēršanās pasakās un teikās figūrē putni (gulbji — jaunavas u. c.).

Latviešu folklorā ir uzglabājies arī uzskats par to, ka nāve ikreiz dodot ziņu, kad nākšot kādu ņemt sev līdz (LP VII, 1, 39); putni var būt viņas ziņnešos. Tāpat ir uzskats, ka nāve var parādīties putniņa veidā, kas, jauki dziedādams, cilvēka dvēseli aizlīgoja citā pasaulē: Putneņš dzeidoja oļnicas golā, Nei tis beija putneņš, nei zvierbuleits; Tis beija dviesēļu ravejiņš. Saņēma dviesēli oļnicas golā. Oiznesa viņu tumsajā lajā u. t. t. (ib.).

Sal. ticējumus: Kad kāds putniņš pie loga piesitas, tad viņš paziņo, ka kāds no radiem ir miris (Š. Tic. 24944). Šādas vēstis ir par mirušiem. Kad putniņš pīsytās py lūga vai iskrīn lūgā, tad dzerdēs kaidu myrušu (477, 99 Rz Stirniene). Ja no slimnieka prom esot kaut kur tālu, tad, ja palaižas putniņš gar priekšu, tad slimnieks esot nomiris. Šis putniņš esot mirušā cilvēka dvēsele (438, 181 Lp Rucava). Uz to arī beidzamo dienu priekš tās briesmīgās naktes

pie pusdienas 3-jos ienāca mūsu istabā tā saimniece un teica, ka no precētiem viens drīzumā mirs; viņa esot redzējusi vienu putnu pāri pārskrienam pāri mājām, ko visi par nāves putniem tur; es neatminu, kā sauca tos putnus, bet kā mums toreiz visi bija pie pilas veselības, tādā gadījumā tas sacītais izsauca lielu jautrību, bet tanī pašā naktī taisni 12-tos mans vīrs mira (403, 109 Liepāja).

Vispārīgi putni mēdz būt par vēsts, jaunas ziņas nesējiem. Ja putniņš pielaižas pie loga, tad sagaidāmas drīzumā ziņas no piederīgiem (230, 1268 Tl Vandzene). Kad putns pie loga piesitas, tad jauna ziņa būs (3, 800 Vlm Bauņi). Sal. Š. Tic. 24937—24938.

Līdzās šim vispārīgajam norādījumam ir arī speciāli. Ja kāds putns ielaižas pa logu istabā, sagaidāma priecīga vēsts (Š. Tic. 24946). Ja putns ieskrien vai knābājas logā, gaidāmi viesi (ib. 24948). Ja putns ieskrien istabā, tad sagaidāma laime (ib. 24949). Kad putnys atskrīn un sytas pa lūgu vydā, tad tai nu zini, ka byut jōbyut uz krystobom vai uz kōzom (480, 358—359 Ludza). Kad cylvāks guļ, un par tū laiku ka atskrīn kaidš navīn putns kai žogota, vōrna, kraukls u. c. un sōc pret tū vītu kyukōt jeb krēkt, tad soka, ka tam cylvākam pošam vai arī jō mōjōs kaut kas par nalaimi nūtikšūt, vai nūdegšūt mōjas vai kaut kur nu saimes nūmēršūt, vai arī nu viņa dzeivīnikim var kas navīn nūgaist (477, 71 Rz Stirniene).

Raksturīga ir pārgrozība vēstnieka jēdzienā no uzskata, ka putns vēsti nes cilvēkam, līdz uzskatam, ka arī cilvēks viņu var vēsts nosūtīšanai izmantot. Sal. tautas dziesmas: Tec, putniņi, upes malu Ar mazo grāmatiņu, Aiznes vēsti Jānīšam, Nu Līzīte drīzi nāks (LD 12402). — Tec, putniņ, meža malu Ar mazo grāmatiņu, Nes manam mīlajam Simtu labu vakariņu (LD 10819). — Tec, putniņ, upes malu Ar mazo grāmatiņu, Aiznes vēsti brūtgānam, Brūte ļoti nevesela (LD 10820). Sal.: Kad putniņš pie loga pieskrien un piedauza, tad būs vēstule (17, 1811, 30 Md Lazdona). Kad rītā kāds putniņš nāk pie loga ar deguna galu uz loga pusi, tad dabū vēstuli (69, 1102 Jk Viesīte).

Cilvēks, ko putni mīl, ir laimīgs cilvēks. Ja putniņi mājas pāčorēs taisa ligzdas, tad nekad mājās ugunsgrēka nebūšot (118, 308 Vlk Dūre). Ka putnys pataisa tovā mojā sev perekli, itei dēļ saiminika pīzīmēj lelu laimi. A ka putnys nu tuo saiminika muojis sovu perekli puornas uz cytu vītu, tod itei pīzīmej, ka pi tuo saiminika byus lela nalaimja, vai smērts saiminika, vai sadegs juo muoja (Š. Tic. 24986). Ļauna pazīme turpretim ir beigtu putnu redzēt. Kad, ejot pa ceļu, nokrīt kāds putniņš jeb atrod kādu putniņu nobeigušos, tad gaidāma liela nelaime vai nu atradējam pašam, vai kādam mīlam cilvēkam (ib. 25039). Ja vienā vietā daudz putnu kājas, tad

tur kāds mirs (384, 2291 Rg Sloka). Ja putnis skrīdams pa gaisu nūķēza golvu, dreīž sagaidāma nōve (144, 259 D Rudzēti). Sal. tomēr: Ja, pa ielu ejot, putns no augšas „nosūta vizītkarti“, tad dabūs ko dāvāt (450, 1203 Rīga). Ja putns kam mēslus uzmet, tad tam būs laime priekšā (Š. Tic. 25038).

Latviešu tautas ticējumos putni individuālizēti, tiem piešķirtas noteiktas īpašības un nozīme cilvēka dzīvē. Daži no tiem var kaitēt, pavasarī neēdušu aizdziedot. Tā, ja dzeguze aizkūko, cilvēks kalst, ja rubenis aizrūc, tad blusas ēd, ja pupiķis aizpupina, tad dvaša smird, ko titilbis aizkliedz, tas kļūst stīvs, ko pīpenis aizpīpina, tas dzeltens. Pasakās ir nostāsti par putnu valodas mācēšanu. To iemācās no burvjiem vai arī ar dažādiem padomiem, piem., čuskas gaļu ēdot u. c. Katrā valodā ir mēģinājumi saprast arī putnu valodu, resp. ietērt to atdarinājuma skaņās un rādīt aitioloģiskās teikās putnu dziesmas saturu un pamatojumu. Arī latviešu valodā putnu balsis ir atradušas izteismīgus apzīmējumus: lakstīgala pogā un sit, arī tricīna, trikšķīna; cīrulis dzied, vītero, jīrina; vālodze vēkš, vīvaļo, svelpj; bezdelīga vīķīna, vidžīna; zīle dzied, čīkst; balodis un dūja pūš, ūbo, dūdo; melnais strazds svilpo, pelēkais terkšķīna; mednis pūš; dzeguze kūko; zosis gāgā, klēgā; vista kladzīna (kad izdējusies), kluks (kad taisās perēt), dēderē, ķerc (kad briesmas draud); gailis dzied; stārķis klabīna; dzērve kliedz; krauklis krakšķīna, kraucīna; vārna krāc, ķerc, kvārkkšķ; žagata žadzīna, čākst; vīstīķis uķīna; silis kliedz, brēc; teteris purpīna, tirīna, rubīna (arī rubenis); čakstēns čakstīna; grieze griež; ķīvīte ķivīna; žube žubīna; pūce brēc, blauj; gulbis gudzīna; vanags klidzīna; mazie putniņi čurkst, čīpst, čīukst; ja tie dziedātāji, tad čivīna. Tie ir onomatopoētiski darinājumi; pēc tiem darināti arī dažu putnu nosaukumi: čakstīna čakste, žubīna žube un tml. Sal. P. Š. IX, 405, kur putni dēlam apkārt čīčīna, krāc, pūš, vūrc. Putnu dziedāšanas nozīmes saprašānai ir vesela rinda aitioloģisku atdarinājumu un teiku. Pievestie uzskati par putniem dod iespēju sagaidīt oionoskopijas paņēmienu dažādību latviešu mantikā.

Par pirmo varam uzskatīt vīzuālās mantikas veidus, zināmu putnu redzēšanu, viņu tuvošanos cilvēkam un cilvēka miteklīm, kas pati par sevi jau ir noteikta zīme. No šī viedokļa putni var būt gan laba, gan ļauna nesēji, kuŗu parādīšanās cilvēka tuvumā ir zīmīga. Svarīgi ir vērojumi par to, *kur, kā, kad* tos redz, arī par viņu skaitu un izturēšanos. Tam tuvu ir arī putnu lidošanas vērojums un vērtējums.

Īsta ziņu nesēja ir *zīlīte*. Jaunās ziņas viņa liek noprast kā ar savu dziedāšanu, tā ar savu atnākšanu. Pēdējo raksturo daudzi ti-

cējumi. Ja ziemā zilīte tek tuvu klāt, tad dabū ko jaunu dzirdēt (17, 1623, 6 Maliēna). Ja zilīte ielaižas mājās, tad dabūs mājnieki dzirdēt jaunas ziņas (10, 1380 Vlk Jaunroze). Ja zilīte gar logu laižas, tad būs jaunas ziņas (230, 1361 Talsi). Zilīte, kas ziemu bieži mēdz pie loga parādīties, nes jaunas ziņas (Š. Tic. 35769). Ja zilīte lido pie loga, tad gaidāma jauna ziņa (ib. 35760), tāpat arī, ja viņa pie loga nāk, pieskrien (ib. 35771), uzlaižas uz loga (435, 1174 Md Bērzaune), piesitas pie loga (Š. Tic. 35768). Ja zilīte atsēstas pie loga, tad atnes kaut kādu vēsti (400, 3595 D Vārkava). Ja redz uz pagalma zili — dzirdēs jaunu vēsti (10, 1352 Vlk Ape). Atsevišķi gadījumi minēti, ziņu konkrētizējot. Kad zilīte pielaižas pie loga, tad dabū vēstuli (297, 497 Rīga). Ja pie loga piesitis zilīte ar savu knābīti, tad nozīmē, ka nāks vēstule (10, 1220 Vlk Ape); sal. Š. Tic. 35773—4. Zilīte pie loga — būs kur jāiet (10, 1249 Vlk Jaunlaicene).

Ir labas un sliktas ziņas: Ja zilīte pie loga pieskrienot, tad dzirdot labu vēsti (118, 185 Vlk Dūre). Ja zilītes pa koka zariem skraidot uz leju, tad dabūšot sliktas ziņas, bet ja uz augšu, tad labas ziņas (2, 6 Md); sal. Š. Tic. 35787. Ja zīle lec uz leju un čīkst, tad būs sliktā ziņa, bet ja lec uz augšu, tad laba. Parasti gan šīs ziņas ir bēdīgas: Kad tev gadās būt laukā un zīle tev riņķi vien griežas, tad jāsteidzas uz māju, jo tur notiek kas slikts (72, 7091 Md Cesvaine). Ja zilīte uzmetas uz palodzes, tad drīzumā dabūs zināt kādu bēdīgu vēsti (Š. Tic. 35780). Zīle nes arī vēsti par miršanu. Kad zilīte uzlaižas uz loga, tad kādam jāmirst (10, 2618 Vlk). Kad zilīte pielaižoties pie loga, tad kādam būšot jāmirst (10, 1741). Ja mājās ir kāds slimnieks un ja uz loga uzlaižas zilīte, tad saka, ka tas nomirs (10, 1522 Vlk Ape). Kad zeīle pa lūgu verās i verās ustobā, tod tamā saimē kas navin mērs (262, 501 Rz Bērzgale). Kad zilīte ielaižas pa logu istabā, tad tai mājā kāds mirst (Š. Tic. 35784). Ja zīle pielaižas pie loga un atgriež asti pret logu, tad kāds mirs (ib. 35781).

Citi pareģojumi. Precības un kāzas: Ja, precībās braucot, zīle pārskrien ceļam no labās puses uz kreiso, tad nav vērts braukt tālāk — ligava saderēta citam (ib. 35814). Ja kādās mājās uz istabas jumta sēž divas zīles, tad tur būs kāzas (ib. 35815). Ja zīle jauna gada dienā ieskrien priekšnamā, tad tajā gadā tai mājā kāzas gaidāmas (ib. 35816). Ja, uz baznīcu braucot, gar brūtes un brūtgāna zirgu laižas zīle, tad tiem būs nelaimīga dzīve (ib. 35817). Ja saderētai brūtei zīle laižas ap galvu, tad viņa atsacīs brūtgānam un izies pie cita (ib. 35818).

Bēres: Ja zārks ielikts ratos un uz viņa uzlaižas zīle, tad mirona dvēsele pārgājusi kaut kādā putnā (ib. 35821).

Kristības: Ja, bērnu uz kristībām vedot, redz zili, tad bērns būs liels dziedātājs (ib. 35819). Ja, bērnu krustīt vedot, zīles skrien pāros, tad bērns, liels tapis, apprecēsies; ja nepāros, tad neapprecēsies (ib. 35820).

Lopi: Ja Jaungada rītā iet uz kūti un zīle pārszkrien ceļam pāri no kreisās uz labo pusi, tad tajā gadā ar lopiem ies labi; ja no labās uz kreiso pusi, tad slikti (ib. 35813). Ja pavasarī saimniece redz zilīti ūdens malā, tad govīm būs daudz piena (ib. 35804). Ja, pirmo reizi lopus dzenot ganībās, zīle lēkā pa ceļu, tad govīs dos tai vasarā daudz piena (ib. 35805). Kad zilīti pirmo reizi ierauga uz zemes, tad kurmjī nerok zemi (ib. 35810). Ja zili pavasarī pirmo reizi redz uz jumta, tad augs gaŗi lini, ja zemē — tad īsi (ib. 35811). Ja pavasarī saimnieks redz zilīti mieta galā, tad būs gaŗi lini (sal. cielava) (ib. 35812).

Ticējumos par zilīti, vismaz tajā šo ticējumu daļā, kur nav minēta viņas dziedāšana, varam vērot sekojošo. Jau viņas atnākšana pati par sevi ir zīme, ka būs jaunas ziņas; ar tām viņa tuvojas cilvēkam, tek viņam tuvu klāt, laižas pie mājas, pagalmā, pie loga, pieskrien, uzlaižas, atsēžas uz tā vai arī klauvē, knābj pie loga rūts. Ziņas var būt labas un ļaunas: būs kur jāiet (t. dz. kaŗā); zilītes laidelēšanās uz augšu un zemi ir ar dziļāku nozīmi: virziens uz augšu arī citādos ticējumos ir laba zīme, bet uz leju tas ir iznīcībai, sabrukšanai, nelaimei, nāvei. Riņķī apkārt cilvēkam griežoties, viņa neatlaidīgi to steidzina uz māju doties. Ja mājās ir slimnieks, zilīte var nest nāves ziņu; vērošanās caur logu biežāki sastopama ticējumos par nāves tuvošanos. Astes piegriešana pret logu ir virziena ticējums — kāds mirs resp. no mājas aizies nāvē. Dvēseļu putna jēdziena atskaņas ir pievestajā bērņu ticējumā. Precību un kristību ticējumos lidojuma īpatnības vērošanai ir lielāka nozīme, līdzās samērā maz uzrādītajām lidojuma pazīmēm citos ticējumos. Virziens — nelaime, ja tā lido no labās uz kreiso pusi, kas nes nelaimi arī lopiem; nelaimi vēsta zīle arī jauno pāri aplidojot. Laba zīme ir, ja redz divas zilītes kopā — tas ir parasti norādījums par kāzām. Sākuma analogija ir ticējumā, ja bērnu uz krustībām vedot redz zili, bērns būs dziedātājs. Ticējumi par pienu un liniem nav raksturīgi zilītei, bet cielavai.

No meža putniem *meža zosis* vēstī par kāzām. Šeit vēro tikai lidošanu kā mājām taisni pāri, tā arī riņķojot pār tām. Kad mājām taisni pāri laižas zosis, tad tur gaidāmas kāzas (177, 435 B Īslice). Kad zosis laižas pār jumtu un griežas riņķī, tad tanīs mājās būs

kāzas (177, 425 ib.). Kad zosis (arī dzērves) pārlaižas pār istabu, tad saka, ka tajā mājā būs kāzas (89, 206 B Ceraukste). Kad meža zosis pāriet pa jumtu, tad kāzas (135, 165 Jg Ozolnieki). Sal. Š. Tic. 36288—92.

Mājas zosis ir tikai laika vērošanai (ib. 36262—36285).

Dzērves parasti vēsti par kāzām: Ja dzērves skrien pāri, tad nozīmē kāzas (468, 59 Il Bebrene). Ja dzērves skrien pār māju, tad tur būs kāzas (450, 1250 Rīga, Jg Salgale). Kad dzērves laižas pār mājas jumtu, būs kāzas (32, 1071 Jg Garoza). Ja dzērvju rinda skrien pār jumtu gar skursteni, izprecēs meitas to gadu (Š. Tic. 6734). Ja pavasarī dzērves, atnākdamas no siltām zemēm, pārlaižas pār kādas mājas jumtu, tad tais mājās togad būs godības (ib. 6737). Arī šeit neatšķir lidošanu tieši pāri un riņķošanu. Kad dzērves iet tieši pāri mājām, tad otru gadu tanis mājās dzers kāzas. Ja daudz dzērvju, tad brašas kāzas, ja maz, tad panīkušas (202, 32 B Īslīce). Kuņām mājām iet dzērves pāri un griežas, tur kāzas gaidāmas (Š. Tic. 6732).

Citādi redzam jau daudzus sīkākus lidojuma un virziena analoģijas vērojumus. Ja dzērvju kāsis, laižoties pāri kādai mājai, sajūk, tad tās mājas meitām izputēs precības (ib. 6739). Kad dzērves laižas projām, un kad kāšam labā puse garāka, tad nākošu gadu arājam laime; ja kreisā, tad zvejniekam (14, 28, 16a Valka). Pavasarī, pirmo reizi kad dzērves redz ejot un viņas iet *pa tavai iešanai*, tad togad dzīvē tas cilvēks daudz ies uz priekšu; ja iet atpakaļ — dzīve ies atpakaļ, uz sānis — dzīve sānis ies (Š. Tic. 6730). Citādi dzērves ir laika vērošanai. Sal. ib. 6740—94.

Rubeņa redzēšana ir uz precēšanos. Ja meita Lieldienas rītā bērza galā redzēja rubeni „tad tai jāprecējas“ (231, 1534 B Iecava).

Balodis nāk ar labām ziņām. Kod ustobā iskrīs bolūdis, itys pīzimej, ka tū diņ tu dabuosi priceigu ziņu (Š. Tic. 1787). Kad balodis pie loga pieskrien, tad krustmeitu vai krustdēlu dabūšot (17, 1630, 17 Lp Durbe). Kur baloži dzīvo, tur nebūs ugunsgrēka (Š. Tic. 6156). Tā māja, kuņas paspārnē dzīvo baloži, ir vienmēr droša no ugunsgrēka (ib. 6157). Kuņās mājās balodis rīko ligzdu, tās mājas nedeg (ib. 6158). Ja mājas baloži bēg no mājām prom, tad tur gaidāms ugunsgrēks (ib. 6159).

Strazdi ir precību vēstnieki. Ja strazdus pirmo reizi ierauga pāros, tad to gadu, kas neprecējies, apprecēsies, bet kas precējies, būs mantinieks šīnī gadā (76, 821 Rg Mārupe, Vlm Rencēni).

Arī *cielaviņa*, pa pagalmu tecēdama, saka par preciniekiem — Tā sacīja cielaviņa Pa pagalmu tecēdama: Būs tai mūsu netiklei

Šorudeni precinieki (LD 14066); Sal.: Balta, balta cielaviņa Upmalā mazgājās; Būs tai mūsu netiklei Šovakar precinieki (ib. 14066, 1).

Par cielaviņu ticējumu ir daudz. Daļa no tiem ir par laimi un nelaimi, atkarībā no tā, vai to redz pirmo reizi kokā vai zemē, augstu vai zemu laižoties u. t. t. Tāpat cielaviņa dod vēstis par ražu, bagātību u. tml. Ja cielavas lidinājas ap māju, būs viesi (Š. Tic. 4444). Laimes pazīme ir, ja cielaviņu pirmo reizi redz mieta galā (17, 768, 63 Vlk, Š. Tic. 4435 Vlk); ja redz zemē, tad nelaime (ib.). Ja cielaviņu pirmo reizi redz *laižamies*, visi darbi labi veikties (76, 818 Vlm Rencēni); tad tajā gadā būs čakls; ja redz stāvam, tad slinks (Š. Tic. 4436), tad drīzi apprecas (ib. 4438), jāvadājas uz jaunu dzīvi (ib. 4439); precēšanos vēsta divas redzētas cielaviņas (ib. 4437). Līdzās šīm labajām pazīmēm cilvēkam pirmo reizi laižamies vai spārnos skrejot redzēta cielaviņa var vēstīt arī galvas sāpes (142, 867 Md Vecgulbene; 95, 7 Vlk Jaunlaicene).

Daudz lielāka nozīme cielaviņai ir saimniecībā. Analogija ir jo spilgti redzama uzskatā, ka cielaviņa pie ūdens nozīmē bagātību, pārpilnību (ūdens daudzums). Ja cielaviņu pirmo reizi redz pie ūdens, būs bagāts gads (Š. Tic. 4440, 4442); ja redz uz sauszemes, būs vājš, tukšs gads (ib. 4441, 4442); ja to redzot pirmo reizi uz ūdens, nākošā vasara būšot slapja (ib. 4434, 4514). Šī analogija ir visspilgtāka ticējumos par cielaviņas redzēšanu pie ūdens, uz ūdens, ūdenī, kāpēc govīs dod daudz piena (ib. 4447, 9, 50, 1, 3—9, 4495, 9, 4502, 5, 4510), bet ja to redz uz jumta, tad piena būs maz (ib. 4448, 4493, 8), tāpat uz sausas zemes (ib. 4449, 4453, 4492, 4495, 4503). Tāpat, ja to redz pirmo reizi slapjā vietā, būs daudz piena, bet ja sausā, tad maz (ib. 4500); sal.: Ja cielaviņu pirmo reizi redz uz sausas zemes, tad tam, kas to redz, lopi nonīkst; ja uz ūdens, tad labi barojas (ib. 4504). Sal. arī priekšrakstus saimniecēm jumbos neskatīties: Saimnieces pavasaros nēsā lakatu uz acīm, lai varētu ieraudzīt cielaviņu kaut kur ūdens malā, bet ne uz jumta (ib. 4494): Ja pavasarī saimniece pirmo reizi redz cielaviņu pa ūdeni bradājam, tad govīs šai gadā daudz piena dos, ja uz jumta, tad pavisam maz. Saimnieces tādēļ pavasaros nedrīkst jumbos skatīties (ib. 4493).

Par krējumu un sviestu ir šādi ticējumi. Ja pavasarī cielaviņu pirmo reizi redz laižoties, tad gaļi lini aug; ja ūdens malā — daudz piena un ja dubļos — biezs krējums (ib. 4452); Ja cielavu pavasarī pirmo reizi redz ūdens malā uz akmens stāyot, būs vasarā daudz sviesta (ib. 4501). Krējums šeit analogisks dubļiem, bet sviests — akmēnim.

Cielaviņu kā govju gani min arī tautas dziesmas (LD 29055, 6).

Nākošais motīvs ir par *liniem*. Šeit, pretēji piena bagātībai, cielaviņu labprāt redz augstu gaisā, analogiski vēlamam linu garumam, uz jumta, kokā vai gaisā (ib. 4447), uz jumta (ib. 4448, 9, 4450, 1, 4465, 6, 7, 8, 4480, 1, 4492), uz klēts jumta (ib. 4469), uz malkas grēdas (ib. 4463), uz koka (ib. 4462, 5), uz mieta (ib. 4464, 77, 4505), uz kāda paaugstinājuma (ib. 4486) — tas viss ir uz gaŗiem līniem. Tāpat ir, ja cielaviņu redz gaisā skrejam (ib. 4449, 4470, 4, 4485), vai gaisā (ib. 4461). Pretēji, līni būs īsi, ja cielaviņu redz zemē (ib. 4449, 4465—7, 74, 87), upmalā (ib. 4492). Ir arī precīzējumi (taisni, ar veldri u. tml.).

Kad cielavu pirmo reizi redz uz jumta, tad līni būs veldrē; kad uz mieta gala, tad taisni izaugs (ib. 4471). Ja zemturis redz cielaviņu pirmo reizi pavasarī laižoties, tad tam līni augs stāvus, bet ja tas to redz sēdot uz jumta, tad tajā vasarā līni būs veldē (gulus). Ja cielavu pavasarī redz pirmo reizi uz jumta — līni nepadosies, kad mieta galā — augs taisni, kad zemē — līni sakritis veldrē (ib. 4482). Kad cielaviņu redz pirmo reizi uz mieta, tad augs taisni līni (ib. 4483). Ja cielavu pirmo reizi redz uz jumta, tad būs līni veldē, ja uz ūdens — piena vasara, uz sausuma — piena maz, skrienot — viegli zirgi (ib. 4510). Cielaviņa noteic arī līnu sēšanu: Ja ierauga cielavu uz zemes, tad nevar līnus sēt, jo tie būs mazi, turpretī, ja ierauga augstu gaisā, tad var cerēt uz lieliem līniem (ib. 4473). Ja cielavu pirmo reizi redz uz jumta, tad līni jāsēj slapjā vietā, jo gaidāma sausa vasara; bet ja pirmo reizi cielavu redz dīķmalē, tad līni jāsēj sausā vietā, jo tad tai gadā būs slapja vasara (ib. 4488). Ja līnu cielavu ierauga pirmo reizi augstākā vietā, tad jāsēj līni kalnā, bet ja zemā, tad — ielejā (ib. 4491).

Atrodam arī izskaidrojumu un pamatojumu cielaviņas ticējumiem: Ja cielaviņa uz zemes stāv (pirmo reizi ieraugot) — būs slapja vasara (ib. 4519). Ja pavasarī cielavu pirmo reizi redz ūdens malā, būs lietaina vasara (ib. 4518). Ja pavasarī pirmo reizi redz cielavu uz akmeņa sēdam, būs karsta vasara (ib. 4517). Ja cielaviņa stāv uz jumta, tad būs sausa vasara (ib. 4516). Kad cielaviņu pirmo reizi redz pie ūdens, tad tai vasarā daudz piena, bet ja uz jumta, tad būs sauss gads (ib. 4515). Ja cielaviņu pirmo reizi ierauga uz sausas vietas, tad būs sausa vasara, ja uz ūdens, tad slapja (ib. 5144). Cielava tā tad rāda, kāda būs vasara — slapja vai sausa, no kā tad iepriekšējie secinājumi par līniem un pienu.

Citā grupā ir cielaviņas redzēšana pie mājas — līni padosies (ib. 4476), kā arī tas, kā viņu ierauga, no galvas vai astes. Ja pa-

vasarī pirmo reizi cielaviņu ierauga no astes, būs gaŗi, ja no galvas — īsi lini (ib. 4478, 4489).

Ja pavasarī pirmo reizi redz cielaviņu un viņai ir gaŗa aste, tad vasarā paredzami gaŗi lini; ja aste īsa, tad arī lini to gadu paredzami īsi (ib. 4490). Astes gaŗums ir analogisks linu gaŗumam, tāpat kā apaļā galva kāpostiem.

Kas pavasarī cielavu pirmo reizi redz no astes puses, tam būs to gadu labi lini, kas no galvas — tam labi kāposti (ib. 4479). Ja cielaviņu pavasarī pirmo reizi redz ar galviņu uz sevi, tad būs lielas kāpostu galvas, ja ar asti, tad gaŗi lini (ib. 4507). Sal. ib. 4520, 1, 2. Cielaviņu sauc par linu cielaviņu (ib. 4491, 4486); pārējie ticējumi tai nav tik raksturīgi. Ja redz viņu no astes, būs miežiem labas un lielas vārpas (4506). Ja, cielaviņu redzot, papriekšu uzskata galvu, tad būs labi rudzi; ja asti, tad mieži; ja rumpi, tad būs laime (ib. 4513). Kad pavasarī pirmo reizi ierauga cielaviņu skrienam, tad būs naski zirgi (ib. 4509). Ja pavasarī cielaviņu ierauga uz jumta, tad ar zirgiem labi veiksies (ib. 4511).

Par *bezdelīgu* nav daudz norādījumu. Tā ir laimes putns. Pie kuŗas mōjas ir daudz pītaisītu bezdelīgu perekļu, zeimojas, ka ŗei sāta ir laimīga (82, 114 D Jāsmuiža, Kalupe). Sal.: Ja bezdelīga pie kādas mājas taisa lizdu, tad būs laime (Š. Tic. 1974). Mājās, kur bezdelīgas savus perekļus taisa, pērkons nespeŗ (ib. 1975). Ja bezdelīga dzīvo pie mājas, tad mājā pērkons nespeŗ (ib. 1976). Ja ap kādu māju bezdelīgas būvē savas ligzdas, tad tā māja ir pasargāta no ugunsgrēka (ib. 1978). Ja kādās mājās bezdelīgas netaisa savus pērkļus, tad to māju ir laime atstājusi (ib. 1980). Sal. par čurksti (ib. 5166).

Tieŗi kā vēstniece bezdelīga sastopama samērā reti. Ja bezdelīga uzlaižas uz loga rūts, tad vēstule gaidāma (ib. 1998). Kad bezdelīga ielaižas istabā pa logu, tad dabūn nāves vēsti jeb bēdīgu vēsti (17, 1041, 15 Rg). Bezdelīga ieskrien istabā pret mironi (Š. Tic. 1999). Ja bezdelīga ieskrien mājas logā, tad tur būs mironis (ib. 2000). Pārējais ir par govīm un laika pareģojumu. Sal. ib. 2018—20, 2021—60).

Ķīvīte ir uz laimi. Ja ķīvīte tuvu laižas, ir droŗa laime gaidāma (10, 2004 Vlk).

Dzenis vēsti nāvi. Dzenis ja laižas ap logu un ap zaru čupu, tad drīzumā kāds mirs (10, 19, 5 Vlk Ape). Ja dzenis pie mājas ir pielaidies, tad kāds mājā mirŗot (10, 1797 Vlk). Kad dzenis ir atnācis mājā, tad teic, ka tanī mājā mirŗot (10, 1182 Vlk Jaunlaicene). Ja dzenis ielaižas mājās, tad kāds mirs (10, 1534 Vlk).

No kuŗas puses *gulbji* laiŗas, no tās puses precinieki brauc (Š. Tic. 9714).

Kad *lakstīgala* nāk mājā, tad tur būs kāzas (ib. 16382—4).

Žagata nāk ar jaunām ziņām. Kad *žagatu* redz māju tuvumā, tad dabūs jaunas ziņas dzirdēt (14, 103, 19 Vlk). Kad *žagata* atlaiŗoties mājas tuvumā, tad esot sagaidāmas visā drīzumā jaunas ziņas (116, 348 Vlm Rencēni). Sal. Š. Tic. 36574. Ja *žagata* pielaiŗas kādas mājas tuvumā un nometas kādā kokā, tad tajā mājā dabūs jaunas ziņas (ib. 36579). Kad *žagatas* nāk mājā, tad gaidāmas jaunas ziņas (10, 1484 Vlk Jaungulbene). Kad mājā ielaiŗas *žagata*, tad saka, ka jaunas ziņas būšot (10, 1827 Vlk). Sal. Š. Tic. 36576. *Žagata* parādās sētā ar jaunām ziņām (ib. 36582). Ja *žagata* no rīta skrien pār pagalmu, tad dabūs jaunas ziņas (67, 109 Jaunpiebalga). Ja *žagata* skrien pa sētu, tad gaidi kādu ziņu (142, 855 Md Vecgulbene).

Ja *žagata* nāk mājā uz jumtiem, tad atnes jaunas valodas (Š. Tic. 36591). Ja *žagata* uzlaiŗas uz mājas jumta, tad dabūs jaunu ziņu (67, 65 C Jaunpiebalga). *Žagatu* uzskata par plāpu. Ja mājas pagalmā nāk daudz *žagatas*, tad tajās mājās kāds tiek aprunāts (Š. Tic. 36613). Kad *žagatas* ierodas mājās, tad ir jaunas valodas (17, 1616, 52 Vlm Dikļi).

Ja *žagata* pie mājas, tad būs pasakas. *Žagata* ir pasaku kule (72, 246 Vlm Katvari). *Žagatu* mājā redzēt uz sētas vai jumta, būs kaut kādas plāpas jādzird (23, 3351 Valmiera). Kad pie mājām sarodas daudz *žagatu*, tad kāda no mājas sievietēm palaidīs mēli (382, 101 Rīga). Ja *žagata* tuvu gar mājām laiŗas, tad būs nieki (230, 1360 Talsi). Ja mājas pagalmā nāk daudz *žagatu*, tad mājās kāds tiek aprunāts (Š. Tic. 36613). Ja *žagata* nāk mājās, tad kaimiņi sataisījuši melu valodas (ib. 36614). Ja uz mājas jumta uzlaiŗas *žagata*, tad par to māju izies nelaba slava (ib. 36616). Ja *žagata* nāk mājā, tad būs jaunas ziņas jeb pasakas (ib. 36621). Ja *žagatas* pie mājas redz, tad nevajaga tās pieminēt; ja piemin, tad tās nes pasakas (ib. 36625).

Žagatai ir labas un jaunas ziņas. Ja *žagata* mājas tuvumā uz augšu laiŗas, tad sagaidāmas labas ziņas, ja uz leju — sliktas (ib. 36608). Kad *žagatu* redz, būs viesi (ib. 36570). *Žagata* pie mājas — gaidāmi ciemiņi (73, 327 Azp Kalvene). Kad *žagata* atlaiŗas pie mājas un astes gals gaisā, tad viesi nāks (Š. Tic. 36569). Kad *žagata* ap māju lēkā, tad tur atnāks runātājs ciemiņš (ib. 36565). Ja *žagata* nāk mājā, tad drīzā laikā gaidāma kāda jauna ziņa vai ciemiņi (ib. 36571). Sal. par virzienu: Ja *žagata* nosēstas mājas priekšā uz sētas, tad no tās puses nāk viesi, kur *žagatas* aste rāda

(ib. 36566). Ja žagata tup uz jumta, tad no tās puses, kur viņai aste, nāks precinieki (464, 4814 C Daibe).

Ja žagata atskrien mājas tuvumā, ātri vēstule būs (Š. Tic. 36628). Ja žagata ieskrien mājās, būs ceļošana, braukšana (484, 2527 Rīga). Žagata ir nelaimes vēstnesis. Ja žagata tuvu laižas, tad nelaime gaidāma (10. 1717 Vlk). Ja žagata tuvu laižas un ir droša, tad nelaime gaidāma (10, 2003 Vlk). Jō žogota loksta uz ceļa un kas jū nūtraucej, tam sagaidāma nelaime (291, 143 D Kalupe). Ja žagatas un dzeguzes sāk skriet uz ābeļu dārzu, tad drīz notiek nelaime (144, 260 D Rudzēti). Ja žagata ir uz kādas ēkas jumta, tad būs kāda nelaime, kādam dzīvniekam, kādam cilvēkam vai kādai ēkai, ar vārdu sakot — nelaime mājā (279, 916 C Kosa).

Sal. par nāvi: Ja žagatas vai vārnas tup uz kūts jumta, tad no tās kūts būs kāda maita (464, 3550). Kad žagatas lido ap kūts jumtu vai uzlaižas uz tā, tad lopiem notiek kāda nelaime (Š. Tic. 36661). Žagatas nevajaga ciest pie mājas, tad lopi sprāgst. Žagata jau iepriekš saozot maitas smaku (ib. 36662). Kad žagatas lēkā gar kūts durvīm, tad lopi sprāgst (ib. 36663). Ja žagata parādās mājas tuvumā, tad nobeigsies kāds māju kustonis (ib. 36665). Ja žagatas vai vārnas tup uz kūts jumta, tad no tās kūts būs kāda maita (ib. 36667). Ja žagata apmeklē bieži vienas mājas, tad tas nozīmē miršanu (376, 19 Liepāja). Ja mājā nāk daudz žagatu, tad būs ugunsgrēks (176, 601 Irlava). Ja žagatas nāk namā, tad sievas rāsies (Š. Tic. 36651).

Vārna pa daļai līdzīga žagatai. Ja vārna uzlaižas uz sētas pie istabas, dzirdēs labas ziņas (ib. 32029). Šīs ziņas var būt uz kāzām (ib. 32034). Parasti gan ziņas ir ļaunas. Kad daudz vārnu ir pie vienas mājas kokos, tad tanīs mājās drīz kāds mirst (ib. 32089). Ja vārnas lielos baros bieži apmeklē kādas mājas, tad tajās mājās kāds mirs (ib. 32099). Ja vārna tup mieta galā, tad tam, kas viņu ierauga, būs jāmirst (ib. 32092). Ja vārna sēž uz skursteņa, tad mirst kāds (464, 1980 Rg Olaine). Ja kādam saimniekam ziemā vārna jumtu plēš, no tās mājas kāds mirs (451, 280 Rz Makašāni). Ja vārnas un žagatas lielos pulkos skrien un plūcas, tad sagaidāmi kaņģi vai nemieri (Š. Tic. 32098). Ja mājai pāri laižas liels vārnu bars, tad par šo māju ies pāri kaņģš (ib. 32100). Ja vārnas griežas, kur zaldāti nometušies, tad būs asiņains kaņģš priekšā (ib. 32101). Ja vārnas ļoti izplatās, tad gaidāms kaņģš (ib. 32102). Kad vārnas pa nopļautu pļavu stipri kašājas, tad nākamā ziemā daudz aitas sprāgst (295, 551 C Ērgļi). Ja vārnas skrien mājā, tad lopi nīkst (Š. Tic. 32038). Ja vārnas laidelējas pa māju apkārt, tad kāds kustonis sprāgs (76, 247 Vlm Katvari, Rg Mārupe). Ja vārnas un ža-

gatas nākot laidarā, tad tā esot zīme, ka kāds kustonis nosprāgšot (116, 419 Vlm Rencēni). Ja vārnas tup uz jumta, tad kāds lops sprāgs (208, 731 Rīga, C Skujene). Ja vārnas un žagatas kūts priekšā nāk, tad kūti būs maita (Š. Tic. 32044). Ja ziemā uz kūts jumta vārnas tup, tad vasarā tur aitas sprāgst.

Tuvu vārnai un žagatai ir *kovārnis*. Ja kovārņi plēsdamies pārļaižas pār jumtu, tad tajā mājā kāds mirs (ib. 14793). Ja kovārņi lieliem bariem lidinās pār kādām mājām, tad tur kāds mirs (ib. 14796). Ja mājas tuvumā divi kovārņi kaujas, tad tanī mājā kādam pārīm jāšķīrās (ib. 14797). Kad kovārņi lielos baros laižoties, tad būšot lietūs (ib. 14799). Kad kovārņi laižas zemu, gaidāms jauks laiks (ib. 14802). Ja kovārņi laižas taisni no migas, tad būs jauka vasara (ib. 14803).

Zvirbulis nevēsti neko labu. Leldīnes reitā jo redzēsi zvērību vai cytus mozokus putnus, tad tiks lomots (480, 595a Ldz Stojero, Nirza). Jo kaidis brauc uz sūda un pyrmūs ceļā sateik zvērības, kuņī cārts, tad sūds (tīsa) naizadūs na jō polzi; bet jo zvērību nacārts un tyvu pilaiž cylvāku, tad sūds izadūs (480, 446 Ldz Cibla, Ludza). Ja ap māju pūli salaižas zvirbuļi, tad būs ugunsgrēks (464, 1995 Rg Olaine). Sal. Š. Tic. 36496—8. Ja zvirbulis savā ligzdā ienes matus, tad rodas galvas sāpes (464, 4813 C Daibe). Ja zvirbulis ieskrien loga rūtī, tad gaidāms ciemiņš (ib. 464, 4803). Sal. Š. Tic. 36499—50. Citādi zvirbuļi ir laika zilēšanai (ib. 36499—36547).

Krauklis parasti ir nāves vēstnesis. Kad tas skrien pāri mājām, tad tajā gadā jāmirst saimniekam vai saimniecei (274, 116 Rz Ozolaine). Ja krauklis pārskrien kādu māju, tur kādam jāmirst (291, 88 D Kalupe). Kad krauklis pār kūti pārskrien, tad pie lopiem sliktums, ja pār istabu, tad cilvēkam jāmirst (446, 366 Md Viesiena). Ja kādam jāmirst, kraukļi laižas pa mājas jumtiem, tieši tur, kur mirējam ir gulta (76, 157c Rīga).

Krauklis ir arī nelaimes putns. Kad mājās uzturas kraukļi, tad tanīs mājās gaidāma nelaime (118, 188 Vlk Dūre). Kraukļi uz mājas augsti gaisā griežas, tā māja nodegs (73, 198 D Izvalta).

Atsevišķi ir vērojums par *diviem vai vairākiem kraukļiem*, kas laižas pār māju un uz jumta plēšas; tā ir nāves ziņa. Tā ir arī vispārīgi ar kraukļu plēšanos. Kad kraukļi kaujoties uz jumta, tad kāds mirst (3, 801 Vlm Bauņi). Vasarā, kad kraukļi kaujoties uz jumta, tad tanī mājā kāds mirs (3, 647 Rīga). Ja kraukļi laižas plēsdamies, tad kāds no pārnikiem (precējušies) mirs (208, 693 C Skujene). Jo kraukļi pa gaisu skridami kaunās un krāc, tad deiz dzērdēs kautkur myrušu (144, 255 D Rudzēti). Kad kraukli

skrīdami par ustobu krāc un kaunās, tad nu tās saimes vīns mērst (289, 140 Rz Bērzgale). Kad kraukļi skrien pār mājas jumtu plēšdamies, tad arī kādam mājiešam jāmirst (76, 1839 Rg Mārupe, Vlm Rūjiena).

Divu kraukļu motīvs piemērots laulātiem pāriem; kraukļu plēšanās var būt ziņa par kāda laulāta nāvi jeb arī strīdiem, nesašķaņām. Ja laižas 2 kraukļi pār māju un saskrien kopā, saknābjas un pēc tam aizskrien katrs uz savu pusi, tad mirs kāds, bet ja kraukļi aizskrien abi uz vienu pusi, tad saimnieki dzīvos ilgu mūžu (17, 1165, 172 Rīga). Jō divi kraukļi skrīs porī par mōju un kausīs, tad tymā mōjā mērs divi laulōti draugi, bet jō vīns, vīns mērs (285, 132 Rz Rēzna). Jo divi kraukli skrīdami kaunās, tad tys jau nurodēja veira vai sīvas mēršonu (349, 82 Rz Bērzgale).

Ja mājās kraukļi plēšas, tad tur laulātiem būs jāšķiras (jāmirst) (334, 539 Vlm Brenguļi, Vlk Trikāta.). Kraukļi var būt arī uz kāzām. Pavasarā, kad meita pyrmū reizi redz skrīnūt 2 kraukļus (bacianus), dūmoj, ka tamā godā izīs pi veira, bet kad īrauga vīnu kraukli, tad dūmoj un runoj vysim, ka naizīšu (276, 296 D Naujene). Kad par kaidom mojom skrīs divi kraukli kaudamīs, tad tymā mojā byus kōzas (258, 174 D Vārkava). Sal.: Ja redz brēcām divus kraukļus, tad būs kāzas, bet ja vienu, tad bēres (A. Aizsils 128).

Analoģija stārķa lidošanā liek redzēt trauku plīšanu (pēdējo izslidēšana vai izkrišana — lidošana). Ja pirmo reizi redz stārķi laižamies, tad plīst trauki (202, 246 B Ceraukste). Stārķa stāvēšana ligzdā turpretim nav trauku plīšanai: Ja pavasarī pirmo reizi redz stārķu laižamies, to gadu plīsīs daudz trauku; ja redz stārķu stāvēt, tad neplīsīs (205, 170 B Skaistkalne). Sal. Š. Tic. 28856—68.

Analoģiski stārķa lidošanas virziens tāpat noteic aiziešanu vai palikšanu. Uz kuŗu pusi pirmo reizi pavasarī redz stārķi laižamies, uz to pusi tad būs jāiet dzīvot. Ja stārķi pirmo reiz pavasarī redz ligzdā, tad paliks dzīvot tanī pašā vietā (230, 2400—2401 Talsi). Sal. Š. Tic. 28736, 8—40, 2, 4—8. Sal. Š. Tic. 28735, 7, 41, 8. Ja pirmo reizi redz stārķi laižamies no mājām prom, tad esot jāaiziet uz jaunu vietu, ja redz laižamies uz mājas pusi, tad palikšot turpat vecā vietā, un ja redz ligzdā guļam, tad arī to gadu tanī pašā vietā palikšot (230, 716 Tl). Pavasarī, ja stārķis pirmo reizi laizdamies pāri mājas jumtam aizlaižas uz kapu pusi, tad kādam no tās mājas iedzīvotājiem jāmirst (17, 583, 50 Tk Praviņi).

Arī ja virziens tieši apzīmēts nav, stārķa lidošana nozīmē to pašu. Ja pirmo reizi redz stārķi laižamies, tad būs jāatstāj tās mājas, kur dzīvo, ja stāv, tad paliks (230, 2161 Tl Stende). Ja

pirmo reizi stārku redz laižamies, tad to pašu gadu jāaiziet uz jaunu vietu (230, 253 Tk Vāne). Vispārīgi stārka laišanās dod analoģiskus slēdzienus par kustēšanos un rosību nākošā dzīvē. Kad pirmo reiz pavasarī stārķi redz laižoties, būs daudz jāceļo, ja stāvot — dzīvo mierīgi; ja tupot — paliek slimi. Esot patiesība (32, 386 Rīga). Kad pirmo reizi redz stārku laižamies, tad to gadu daudz jāskrien, un ja tas kur uzmeties, tad nav jāskrien (3, 470 Jg). Sal. Š. Tic. 28740. Pirmo reizi kad stārku redz skrienam, tad vasaru būs liela skriešana (3, 648 Rīga). Bet ja laižoties stārku redz, tad būs daudz jāskrej, govis bīzos (231, 1524 B Iecava). Ja stārks laižas, tad pa vasaru govis bīzos (358, 330 Tk Smārde). Kad pavasarī pirmo reiz redz stārķi līdinājamies, tad būs tanī gadā daudz darba, bet kad stāvam, tad būs maz darba, maz pūļu (69, 829 Il Mēmele). Sal. Š. Tic. 28892—6. Sal. par rosību darbā resp. čaklumu: Pavasarī, ka redz pirmo reizi stārķi laižamies, tad to gadu tas cilvēks būs čakls darbos (230, 1125 Tl Stende). Sal. Š. Tic. 28874—80. Ja stārķi pirmo reizi ierauga skrienot, tad tanī vasarā no pēriena izbēgšot, ja stāvot, tad dabūs pērienu (302, 4836 Jk Sece). Kad stārķi redz skrejot — pērienu dabūs (177, 486 B Īsliche). Sal. Š. Tic. 28881—9. Izkustēšanās ir arī iziešana pie vīra. Šeit lidošana ir laba pazīme, ja stārku redz stāvot, neapprecēsies. Vēro arī virzienu, uz kuŗu pusi aizvedīs. Ja pavasarī pirmo reizi stārķi redzot, tas laižas, tad to gadu apprecēsies; ja stāv uz vietas — neapprecēsies (17, 150, 35 Tl Vandzene). Kad stārķi pavasarī pirmo reizi uz perēkļa redz, tad meitas paliek sēdēt uz pūra; bet ja aizlido, tad izprecē, un uz kuŗu pusi stārķi aizlido, uz to pusi apprecē (505, 189 Md Vecgulbene). Kad pavasarī meita ierauga pirmo reizi stārķi, ja viņa ierauga viņu skrienot, tad to vasaru izies pie vīra, bet ja ieraudzis sēdot, tad paliks mājā (306, 44 D Asūne). Ja pavasarī jauna meita ierauga pyrmu reizi stārķi lidojot, tod izīs pi veira (325, 1004 D Jāsmuiža, Izvalta). Sal.: Ja pirmo reizi pavasarī redz gaisā stārķi, tad dabūs mudīgu vīru, ja zemē — tad slinku (17, 322, 30 Kld Gaiķi). Sal. Š. Tic. 28752—3, 6, 64—6. Ja stārku pavasarī pirmo reizi redz uz vienas kājas stāvam, atstās brūtgāns vai brūte (Š. Tic. 28759).

Stārķu pāris ir kāzu zīme. Ja kāds jauneklis vai jaunekle kāzu dienas rītā redz pie mājām vienu stārku, tad lai labāk nedodas laulībā, jo ātri vien izšķirsies; ja redz divus stārkus, tad dzīvos laimīgi (ib. 14210). Ja stārķus redz divus — jāiet kāzās (194, 147 Tl Pastende, Tl Stende). Ja jauni cilvēki pavasarī pirmo reizi redz stārku pāri uz savas ligzdas, tad tas to gadu apprecējoties (Š. Tic. 28757). Kad pavasarī jauni cilvēki stārku pirmo reizi redz

skrienot vienu, tad tai gadā neapprecēsies, bet ja divus, tad apprecēsies (ib. 28760). Ja pavasarī pirmo reizi starkus redz pārītī, tad apprecēsies; ja tos redz laižamies — aizies uz citurieni, ja stāvot — paliks turpat (ib. 28761). Ja jauniets pavasarī pirmo reizi redz starku pāri, tad tanī vasarā apprecēsies, bet ja vienu, tad ne (ib. 28762). Kad pirmo reizi redzot divus svētējus, tad dabūšot precēties (ib. 28763). Ja meitas pavasarī divus starkus redz reizē, tad tajā gadā cerība iziet tautās, bet ja vienu, tad ne (ib. 28767). Ja starkus pirmo reizi pavasarī redz pa pārām kopā skrejot, izies šīnī gadā tautās (ib. 28769).

Stārks ir vēstnieks arī *dzimšanai*. Pavasarī, kad redzi stārku par dzīvojamu māju laižoties, drīz gaidāms jaundzimums (95, 12 Vlk Jaunlaicene); ja starku redz uz mājas jumta, tad tās mājās gaidāmas kristības (Š. Tic. 28774). Ja stārku saimniece pirmo reizi redz uz kūts jumta, būs laime pie lopiem, ja uz istabas jumta, mājās būs kristības (ib. 28776). Ja stārks uz mājas jumta uzlaižas, tad mājās gaidāms bērns (ib. 28778). Ja pavasarī pirmo reizi redz starku ap istabu lidojam vai uz istabas jumta sēdam, tad līdz starku aiziešanai rudenī tai mājā piedzims bērns (ib. 28785). Kad stārķis skrien par mājas jumtu, tad tur būs radības (450, 1249 Jg Salgale). Ja starks pārlaižas par kādas mājas jumtu, tad šai mājā drīzi būs kristības (Š. Tic. 28784). Ja starks pār skursteni pārlaižas, tad tanī gadā tai mājā būs lēkumi (bērns) (ib. 28786). Ja stārks lidodams pār mājas jumtu parkšķina, tad būs „jaunumi“ (134, 43a B Taurkalns).

Stārks ir *laimes putns*. Ja stārks uztaisa uz māju lizgdu, tad tā ir laime (464, 1489 Rīga, Jg Jaunauce). Ja stārķis uzlaižas uz mājas jumta, tad tanī mājā gaidāma liela laime (10, 1546 Vlk Jaunlaicene). Ja starks kādas mājas skurstenī taisa lizdu, tad tas nozīmē lielu laimi (Š. Tic. 28715). Ja starks uztaisa uz mājas lizdu, tad tā ir laime (ib. 28719). Kod storks sataisa sev perekli uz jumta zemiņa ustobys, itei pīzīmēj zeminīkam ciši labi boguotu dzeivi (ib. 28720). Ja uz kādas mājas jumta uzlaižas starki, tad tanī mājā būs laime (ib. 28724).

Kur stārka lizda uz jumta — tur nebūs *ugunsgrēka* (53, 615 Rīga). Kurās mājās starks dzīvo, tās mājas nedegs (202, 448 B Īslīce). Kur dzīvo starks, tur esot mājās laime, tas arī sargājot ēkas no uguns (Š. Tic. 28718). Ja uz kādas ēkas jumtu stārka lizda, tad tajās mājās nekad nav ugunsgrēka (ib. 28795). Kur starks dzīvo, tur nekad neizceļas ugunsgrēks (ib. 28801). Sal.: Ja starkam lizdu izposta, tad māja nodeg (ib. 28817). Ja starks nones savu lizdu no kādas ēkas, tad tur būs ugunsgrēks (ib. 28820).

Sal. tomēr par starku kā ugunsputnu: Ja starķis uzlaidies uz mājas skurstēna un tup, tad tanī mājā notiks ugunsgrēks (14, 61, 150 Vlk Ērgeme). Ja starks stāv uz kādas mājas jumta, tad šī māja drīzumā nodegs (Š. Tic. 28797). Ja starks uz mājas jumta sēd, tad šī māja drīzumā nodegs (ib. 28804). Ja svētelis uzlaižas uz mājas jumta, tad ugunsgrēks būšot (17, 1623, 7 Rg Ropaži). Ja starks uzlaižas uz kādas ēkas jumtu un tarkšķina, tad tai mājā būs ugunsgrēks (Š. Tic. 28792).

Starks vēsta arī par slimību un nāvi: Ja starku pirmo reizi redz lizdā, tad sagaidāma grūta slimība (ib. 28703). Ja īsi pēc kāzām uz mājas, kur dzīvojot jaunais pāris, uzlaižoties starks, tad jaunai sievai sliktā dzīve un grūta dzemdēšana (ib. 28773). Kad starks uzlaižas uz mājas jumta, tad tur kāds mirst (464, 1107 Rg Sigulda). Kad starks stāv uz rijas jumta, tad tanīs mājās kāds mirst (3, 477 Jg). Ja stārķi uz jumta nostājas, tad tie zārku mērī vai zilē ugunsgrēku (Š. Tic. 28788). Ja starks sēd uz skurstēna gala, tad tai mājā tai pašā gadā kāds mirs (ib. 28790). Sal. par nelaيمي: Ja starks laižas pār māju klabinādams, tad tai mājā gaidāma kāda nelaime (ib. 28725). Kad pirmo reizi redzot svēteli pātarus skaitot, tad būšot visu gadu jāraud (ib. 28727).

Dažādi ticējumi: Kad starku redz pirmo reizi skrejam, tad utis augot (ib. 28891). Ja pavasarī pirmo starku redz laižamies, tad redzētāju mežsargs noķilās (ib. 28890). Kad starku redz pirmo reizi laižamies, tad tai gadā nenoķilā, kad stāvam, noķilā (ib. 28900). Ja pirmo starku ierauga zemē, tad to vasaru jāklībo (ib. 28903). Ja starku pirmo reizi ierauga uz zemes stāvam, tad tanī vasarā neies labi — augs uz kājām augoņi un visu vasaru būs jāklībo (ib. 28904). Ja pirmo reizi redz starku, vajaga kaut ko domāt; ja domas piepildīsies, tad starks pacelsies un aizlaidīsies (ib. 28889).

Dzeguzes parādīšanās pie mājām nav laba zīme. Ja dzeguze ieskrien dārzā, tad no tās mājas kāds nomirs (325, 1032 D Izvalta). Kad mājā ielaižas dzeguze, tad kāds mirst (17, 1623, 4 Maliena). Kad mājā ienāk dzeguze, tad veci cilvēki saka, ka būšot jāmirst (10, 1288 Vlk Karva). Tāpat arī, ja dzeguze māju tuvumā skraida pa sausiem zediņu galiem, vienam tajā vai citā gadā būs jāmirst (274, 96 Rz Ozolmuiža). Kad apkārt mājai skraida dzeguze, būs tur kādam jāmirst vai arī kāda cita nelaime notiks (274, 95 Rz Ozolmuiža).

Sal. par virzieniem: Kad dzeguze mājā skrien uz zemi laizdamās, tad tai mājā kāds mirs (LP VII 412). Lai dabūtu zināt par bērēm un kāzām, dzeguze kokā jāpatraucē; tā skries uz zemi pret bērēm, ja uz augšu, pret kāzām (409, 8 Kārsava).

Arī kad *pūces* nākot mājā, tad jāmirst būšot (10, 1167 Vlk Jaunroze). Kad *pūce* pielaižas pie loga, tad kāds mirs (297, 498 Rīga). Ja *pūces* naktī māju apciemojot, tad mājnikiem kāda nelaime vai nepatīkšanas gaidāmas (17, 779, 159 Vlk Smiltene). *Pūce* pie mājas — slikta vēsts (464, 2530 Rīga). Ja *pūce* kliež māju tuvumā, tad meitai būs bērns, ārļaulības (A. Aizsils 134).

Apogs ir nāves putns (Š. Tic. 882). *Apogs* (purva *pūce*) kliež: Vi, vi, vi! un dažreiz nāk mājas tuvumā. Tas ir uz miršanu, jo viņš arī ir nāves zīlnieks (ib. 883). Ja *apogs* nāk mājas tuvumā un kliež: ui, ui, ui! tad tas ir uz miršanu (ib. 884).

Dzilna, zaļā, ja uz jumta, tad jāaiziet no mājas vai kāds mirs (23, 3268 Valmiera).

Ja *jūras paipala* gaisā lidinās un ja mājai pāri laižas, tad miršot tanīs mājās (10, 30, 10 Vlk Jaunlaicene).

Vanaga redzēšana turpretim ir laba zīme.

Ja *vanags* aiznes vistu, tad tanīs mājās gaidāmas kāzas (Š. Tic. 31631). Ja *braucot* vai ejot pāri ceļam pārlaižas *vanags*, tad ceļojuma mērķis būs izdevīgs (230, 1266 Tl Vandzene). *Vanags*, kas lido virs galvas, nes laimi vai uzvaru (Š. Tic. 21634). Ka *vonogs*, skrīdams pa gaisu, nu reizis kai akimiņš nūsalaižas uz tovyš ustobys un sjād, itei pīzīmēj, ka tam saiminīkam byus lela laimja un jis pats nazynos, nu kuo (ib. 31635).

Lielākā un labākā iespēja ir vērot māju putnus, sevišķi *gaili* un *vistu*. Šeit vērošanas pamatā ir novirzīšanās no parastās viņu gaitas, anomalijas vai arī kādas gadījuma pazīmes. Ja *gailis* stāv uz vienas kājas, būs ne tikai auksts laiks, lietuss, slikts laiks, bet arī meitas mirs (ib. 7873—8, 80, 1). Ja *gailis* vai *vista* gaŗu salmu velk, kāds mirs (Š. Tic. 7871, 2). Ja *vista* salmu vazā, tad kāds drīzumā mirs (280, 1914 Rg Nītaure, Līgatne). Ja *vista* valkā līdz salmu, tad dzirdēs kādu tanī vakarā nomirušu (218, 836 Krustpils). Ja *vista* vazā salmu, tad kādam no šīs mājas jāmirst (280, 977 Rg Kēči, C Sērmūkši). Ja *vistai* pie pakāļas pieķēries kāds salms un to nēsā ilgāku laiku, tad dzirdēsi kur mirušu (142, 798 Md Vecgulbene). Ja *vistai* salms labā pusē astē karājas, tad būs jāiet uz bērēm, ja kreisajā, tad uz kristībām (435, 1187 Md Bērzaune).

Ja *vistai* astē pakāries salms, tad mirstot sieviete, ja siens, tad vīrietis (179, 517 Vlk Alūksne); sal. Š. Tic. 33384—93. Kad *vista* velk gaŗu salmu, tad būs kāda nelaime (ib. 33394). Ja *vista* salmu nes, tad mājā ugunsgrēks (ib. 33395). Ja *vista* nes salmus knābī, tad sagaidāms ugunsgrēks (ib. 33396). Par miršanu vēl: Uz kuŗa gultas vakarā tupstas *vistas*, tas drīz mirs (ib. 33113). Ja *vistai* kājas aukstas, tad mājā kāds mirs (ib. 33114). *Vistas* kad vakaros vēlu

paliek laukā, meklē barību, neiet gulēt, tad tajā mājā kādam jā-mirst (23, 4413 Vlm Koki, C Veļķi, Vlm Vaidava). Ja vistas iet vēlu gulēt, tad būs kaŗš (449, 290 Rz Dricēni). Citādu ticējumu nav daudz. Kad vista kustina asti — būs ciemiņš (32, 2888 Jg Ozol-nieki).

Sal. no bērņu paražām: Uz vīrišķa bērēm gailis tika kauts, priekš sievām vista, tā gaļa tapa vārīta un visiem bēriniem izda-līta; kad pietrūka, tad atkal drīz kāds miršot; kad atlika, tad tai gadā neviens no radiem nemirs (M. V. 1876, 17). Ja par bērnu šū-puli pārļaižas vista, lai arī šūpulī nebūtu bērns, tad bērns vairs negulēs mierīgi (ib. 30232).

Vistas pa daļai pielīdzina sievām: Kad vistas kaujas, tad kaut kur sievieši kaujas (446, 249 Md Viesiena, Bērzaune). Kuŗu sievu vistas kaujas, tās sievas arī kaujas (205, 85 B Skaistkalne). Sal. Š. Tic. 33377—80.

Oionoskopijas dažādiem vērošanas paņēmieniem varētu pievie-not arī *ooskopiju* — putnu olu skatīšanu. Praktiski noder olu ap-skatīšana, lai spriestu par to derīgumu. Ja olas sānos dobulītis, būs vistiņa, ja rezgalī — gailītis, ja tievgalī — vanckars (118, 279 Vlk Dūre). Ja liek perēt, tad vajag likt tās olas, kuŗām galā ir bedrī-tes, jo tās ir visas vistiņas (Š. Tic. 22002). Kad olām bedrite galā, tad ir gailītis, ja sānos, tad vistiņa (ib. 22003). Ja ola maza, apaļa, iznāk vistiņa, ja liela, gaŗa — gailīši.

Nedabīgas ir olas, lielākas vai mazākas par normālo. Ja vista izdēj mazu olu, tad paredzama nelaime; lai to novērstu, ola jāpār-svieŗ pār mājas jumtu (ib. 22008). Ja vistas pirmo reizi nodēj mazas olas, tad saimniecību sagaida posts (ib. 33098). Ja vista izdēj mazu olu, tad saimniekam būs kāds zaudējums (ib. 33101). Ja vista izdēj mazu oliņu, tad viņas īpaŗniekam jāizput no iedzīves (ib. 33102). Ja vista sāk dēt pārāk mazas vai lielas olas, tad mājās gaidāma nelaime (ib. 33099). Ja vista nodēj pārāk lielu olu, tad būs liela nelaime, ja pārāk mazu, tad maza nelaime (ib. 33095). Kad vysta izdēja dažreiz leloku ūlu par parostu, zeimoja kaut kaidu tos saimņiceības lobumu, bet ka kad mozu, tad kaidu navin na-laimi, kuŗa var nutikt pēc dažiem godim (349, 63 Rz Bērzgale). Kad vysta dēj divas ūlas dīnā, tod tūs moju saminieks mērs (248, 191 D Auleja). Ola ar diviem dzeltenumiem arī nav laba; vistas pašas nīkstot, no tās varot izperināt pūķi, tāda ola nozīmē arī ne-saticību. Ja vista izdēj olu ar diviem dzeltenumiem, tad tas no-zīmē ugunsgrēku vai arī naidīgu dzīvoŗanu (Š. Tic. 33103). Sal.:

Ja vista izdēj olu ar diviem dzeltenumiem, tad tās saimnieks iedzīvosies (ib. 33105).

Novāritām olām vajaga labi lobīties. Kad kāds cilvēks apēdot mīčaulu, tad viņš paliekot glēvs, nedrošs, bailīgs (ib. 22006). No olu lobīšanās zilē par linu labumu. Kad Lieldienās olām labi čaumala atlec, būs labi lini (41, 404 Vlk Alsviķis). Kuŗam Lieldienās olām čaumala labi atlec, tam veiksies linus kulstīt (41, 405 Vlk Alsviķis). Tad olas laupot vēroja, ja olām čaumala viegli atlēca nost, tad tika teikts, ka rudenī, linus kulstot, liniem spaļi viegli atdalīsies (142, 2155 Md Beļava, Vecgulbene). Ja olas stripainas, būs gaŗi lini; ja labi lobās, arī lini labi lobīsies. Kad Lieldienās olām labi čaumala atlec, būs labi lini (41, 404, Vlk Alsviķis). Kuŗam Lieldienās olām čaumala labi atlec, tam veiksies linus kulstīt (ib. 41, 405). Tad olas laupot vēroja, ja olām čaumala viegli atlēca nost, tad tika teikts, ka, rudenī linus kulstot, liniem spaļi viegli atdalīsies (142, 2155 Md Beļava, Vecgulbene). Kad iesāk sēt un kad sēj beidzamo labību (linus), tad sējējam vāra olas. Uz šīm sējēja olām es, mazs zēns būdams, dažu labu reizi velti tikoju, kaut jel vienu no mātes izlūgdamies. Bet velti! Tikai tad man deva, kad sējējs (tēvs) jau ēda un olas lobīdams pareģoja, vai linu šķiedra atlobīšoties no spaļiem (1400, 25158 B. V. 1889, 22).

Citāda nozīme olai ir zilēšanas paņēmiens par laukiem un lopiem. Uzskati pār olu rāda, ka tajā saredz dzīvības spēku. Sal. pasakās: olā ir dvēsele, ko krauklis izglābj (P. Š. VII 324), tajā ir velna spēks, pie kam pati ola vēl apslēpta vērsī, zaķī, pilē (ib. 308 s.), tāpat arī pūķa spēks (ib. 334). Arī kaitēšanas paņēmiens (sk. K. Straubergs, Latv. bur. v. II 604 s.) ola kā nešļava parasti apsieta ar sarkanu dzīparu, lai, šādi saistot olu, analogiski saistītu arī lopus kūti, kur nešļavu liek, ar velna spēku. Ola kā nešļava dokumentēta jau 16. g. s. raganu prāvās, pa daļai ar analogijas paņēmieniem — lai drava plika kā ola, lai kaimiņiene tā izzūdot un iztekot kā ola: sal. LP VII, 680 — lai lopi bez spalvas. Vanckaru olu, kas savu dzīvības spēku zaudējušas, likšana nešļavās tāpat ir lopu mirināšanai. Bet līdz ar to arī svētības aktos olai ir sava nozīme: burvis ieteic saimniekam stallī pie sijas piesiet olu un 2 mēnešus šo olu kustināt. Zirgi palikuši trekni (P. Š. XV, 182).

Ola bijusi arī aktīvai zilēšanai par lopiem. Šeit olu liek vai pa ceļam lopiem vai arī met to vidū, vērojot, vai tā paliks vesela — tad veseli paliks arī lopi. Sal. pasakās: ja saplist ola, tā ir nelaimes zīme (P. Š. X 40). Kad lopus pirmo reizi dzina ganos, tad nolika vistu olu kūts durvju priekšā. Ja olu, lopiem iznākušiem, atrada nesamītu, tad varēja būt droši, ka lopi to gadu palikšot

veseli (1400, 207 Vlm Rūjiena). Noliek, pirmo reizi lopus ārā laižot, olu kūts durvju priekšā; ja ola, lopiem iznākot, paliek nesa-
mīta — lopi to gadu paliks veseli (157, 362 Vlm Ķoņi). Pavasarī,
kad pirmo reizi govis laiž laukā, tad vajaga pie laidara durvju
sliekšņa pielikt olu; ja kāda govs olu samīn, tad ganībās neies labi
(230, 328 Tl Vandzene). Kad pirmo reizi dzen govis ārā, pie sliekš-
ņa jānoliek vistas ola; ja kāda govs samīn, tad tā to vasaru pār-
lauzīs kāju vai slimos, un ja nesamīn olu, tad govis veselās (3, 508
Jg). Pavasarī, kad pirmo reizi laižot govis ganos, tad uz kūts dur-
vīm vajagot nolikt vistas olu; ja ola paliekot vesela, kad govis iz-
nākot, tad tai gadā neviena govs neslimojot, bet ja sabradājot, tad
govis slimojot (157, 120—121 Vlm Ķoņi). Kad pirmo reizi govis laiž
ganos, tad ola jānoliek durvju priekšā; ja govs olu samīn, tad ar
govīm tai gadā būs kāda nelaime, ja nesamīn, tad viss būs labi
(Š. Tic. 8379). Lai zinātu, vai lopi vasarā slimos vai ne, tad, pirmo
dienu laižot ganos, pie durvīm jānoliek ola. Ja govis olu samīca,
tad slimos, ja ne — neslimos (ib. 8380). Ja lopus pirmo reizi laiž
ganos, tad jāsviež izvāritās olas lopiem pār mugurām, kuŗu ola
saplīst, tas lops beigsies (ib. 8382). Olu likšana ir arī, lai govis būtu
apaļas kā olas. Pirmo dienu lopus ganos dzenot zem kūts sliekšņa
olas jāliek, lai lopi būtu trekni kā olas (ib. 8378).

Govis dzenot ganos, jāvēra olas. Olas jāvēra ik priekš kuŗas
govs, lai viņas ir apaļas kā olas. Ja kāda ola saplīst, tad tai govij
neies labi (ib. 8381). Sal.: Kad pirmo reizi govis laiž ganos, tad ņem
olas līdz. Olas ieliek alkšņa saknēs, tad ganāmpulkam lāči neies
klāt (ib. 8384).

Zirgus pieguļā dzenot ir līdzīgi paņēmieni. Tāpat no olām zi-
lējuši tur, kur olas vārijuši pieguļā Ūziņa upuram; tur tās devušas
noskārst, vai zirgiem labi iešot. Arī tur tikai vecākais drikstējis
sākt ēst Ūziņam par godu (1400, 25159 B. V. 1889. 22). Kad jāja
zirgus pieguļā, tad bija jāņem līdzī uz katra zirga 5 olas; četras
varēja ēst, bet viena bija jāmet zirgu vidū, un jātrenc zirgi pāri;
kuŗš zirgs to samīna, tas tanī gadā sprāga (69, 467 Md Beļava).
Beļavas pagastā dzīvojis kāds burvis. Katru pavasari pie tā jājuši
pirmo reizi zirgus pieguļā. Ņēmuši olas līdzī, tās vārijuši un ēduši.
Tur arī vārijuši olas un metuši zirgu vidū; tad zirgus trenkājuši, un
kuŗš zirgs samīnis olu, tam jāsprāgst tanī gadā (69, 275 a Md Be-
ļava).

Sal. olu sviešanu arī govju vidū. Kad bija pāēduši, saimniecei
bija olas; tad visi piecēlās. Saimniece pate pirmā paņēmusi olu
un svieda par lopu baru pāri; ja kādam lopam iesvieda pa pieri
vai govei pa ragiem, tad tas lops paliekot slimš. Un ja ola nevie-

nam lopam netrāpa, tad neviens lops to gadu neslimojot. Un tā darīja visi pēc kārtas. Kad pa visiem neviens netrāpot nevienam lopam pa pieri, tad lopus dzen laidarā, un visi ir priecīgi (202, 697 B Īslīce). Kad gans pirmo reizi dzen lopus ganos, tad saimniece dod ganam vārītas olas līdzī. Viņam jāskrien trīs reizes ap ganāmo pulku un jāmet viena ola vidū, kad ola saplīst, tad no kustoņiem ies postā (69, 189 Md Beļava).

Olas stiprums vai arī tās saplīšana ir pamatā citiem vērojumiem.

Vecu vecā Lieldienu paraša ir olu sišana. Kam ola stiprāka, tas dzīvos ilgāku mūžu. Dažreiz sasistā ola tiek arī atdota uzvarētājam (Š. Tic. 17369). Lieldienās, ka ar olām sitoties, tad kuņam stiprāka ola, tas ilgāk dzīvošot (179, 296 Vlk Alūksne). Ja bļodiņā, griežot divas olas ar pirkstu, tās sasitas, tad nākošā gadā apprecēsies. Marijas pasludināšanas sestdienas vakarā (kāpustmāres, kāpustnīcas) jāliek vistas ola uz jumta, ja ola sasalst un pārplīst, tad pastāvēs vēl 40 nakts tāds pats aukstums pēc kāpostnīcas; bet ja ola paliek nesasalusi, tad būs silts un jauks pavasaris (142, 1102 Md Vecgulbene). Par miežiem tā zilē arī Ūsiņa naktī.

Minētie zilējumi par lopiem un zirgiem, kā arī par laiku, ir jau aktīvās mantikas *oomantijas* paņēmieni. No citiem oomantijas paņēmieniem vēl minama analoģija *kēromantijai*, vaska vai svina laimes liešanai. Tā ir zilēšana ar olas baltumu, ko ielaiž ūdens glāzē, parasti Jaungada naktī Latgalē un Vidzemē. Ja olas baltums sāk celties uz augšu baznīcas torņa veidā, zilētājs tai gadā apprecēsies. Iztulko arī to, kā olas baltums izplūdis pa ūdeni: vainaga, gredzena, baznīcas veids ir uz kāzām, šķirsts, krusta veids uz bērēm u. tml. Jauna goda naktī vajag pismaļt pusgļozi teira jyudiņa, apklot goldu, ilaist ūlys baltumu i lai stov da pušnaktim. Peic divpadsmit stundam caļtīs i vārtīs, kas ti byus. Ka byus kozys, tūlaik izavārsīs lelys svyneibys, vaiņuki, ka mērsi, šķērsts, kristi u. t. t. (483, 296 Rz Silajāņi). Veca gada naktī, kuņš nodomājis zilēties, tas ņem glāzi apmēram pusē ar ūdeni. Ielaiž glāzē olas baltumu. Ja olas baltums sāk celties uz augšu baznīcas torņa modē, tad tas tajā gadā apprecējas (219, 922 C Lizums).

2.

Oionoskopijā, putnu mantikā, vēl lielāka nozīme ir akustiskai, skaņu mantikai. Putni var zīmi dot kā ar klauvēšanu, tā ar savu valodu, skaņām. *Klauvēšana* kā zīmes došana sastopama tiešā un netiešā veidā. Tieši klauvēt pie loga var dažādi putni. Zilīte pie-

laižas pie loga un knabina (10, 1205 Vlk Ape). Ja zīlite ziemā pielaižas pie loga un klauvē, tad dabūs jaunas ziņas (230, 2217 Tl Stende), arī ja tā knābj pie loga rūts (382, 108 Rīga), laidelējas un knābj loga rūti (Š. Tic. 35755, 35767). Kad zīlite pielaižas pie loga un ar knābi pieknābina pie loga rūts, tad dzirdēs kādu jaunu vēsti (ib. 35764). Retāki gan zīlite šādi atnes vēsti par dzimšanu. Sal.: Ja zīle ziemā pielaižas pie loga un ar knābi knabina pie rūts, tad kāds dzimis (ib. 35779); biežāk tā ir bēdīga vēsts. Ja zīlite pie loga ar knābīti pieklabina un knābītē ir sūniņa, tad drīzumā dabūs zināt bēdīgu vēsti (ib. 35758); sal. par nāvi: kad zīlite pēc pusdienas pieknabina pie loga rūts, tad būs kādam jāmirst (ib. 35785).

Galvenā vietā šeit tomēr ir mēmie putni, kas zīmi dod ar savu klauvēšanu resp. parkšķināšanu.

Ticējumos par *dzeni* gan minēta arī viņa nākšana mājās, atlaišanās, lidošana, bet šo ticējumu ir maz, un tie arī nav raksturīgi; dzenim, kā nāves vēstnesim, protams, pietiek mājā parādīties, lai to uzskatītu par nelabu zīmi. Turpretim viņa kalšanu kokā uzskata par krusta kalšanu kādam cilvēkam, t. i. par nāves zīmi. Ja dzenis kaļ, tad saka, ka kāds miris (10, 2532 Vlk). Un ja dzenis kaļot, tad arī mirstot (67, 111a C Jaunpiebalga). Kad dzenis kaļ kokā krustu, tad tai tuvākā mājā miris kāds (10, 1230 Vlk Ape). Kad dzenis krustu kaļot, tad cilvēks miršot (10, 1688 Vlk). Šāda kalšana ir nāves zīme pat ārpus mājas. Ja dzenis kaļ malku, kāds no malkas īpašniekiem mirs (205, 43 B Skaistkalne). Galvenā nelaime, protams, ir dzeņa atnākšana mājas tuvumā kalt. Kad dzenis kaļ dārzā kādā kokā, tad tic, ka tur miršot, jo dzenis jau kalis krustu (10, 1367 Vlk Jaunlaicene). Ja dzenis kaļ mājās kādā kokā, mājas ļaudīm kādam jāmirst — dzenis krustu kaļ (266, 1345 Ab Liepna). Ja dzenis nāk mājas kokos kalt, tad tai mājā kādam drīz sagaidāma nāve (Š. Tic. 6645). Ja dzenis kaļ mājas kokos, tad viņš kaļ kādam krustu (ib. 6649). Ja dzenis mājas tuvumā kaļ koku, tad kāds mirs (ib. 6650). Ja dzenis pie mājām kādā kokā kaļot, tad tajās mājās drīz kāds miršot, jo dzenis kaļot krustu (ib. 6655). Ja mājas kokos bieži kaļ dzenis, tad tanī mājā drīzi kāds mirs (ib. 6657).

Vēl lielāka nozīme ir, ja dzenis kaļ tieši mājas sienā vai pie loga. Kad dzenis kaļot pie mājas sienas, tad kādam no tās mājas jāmirst (116, 564 Vlm Rencēni). Ja pie istabas sienas kaļ dzenis, tad mājās nāk nāve (230, 1319 Tl Nogale). Ja dzenis kaļ mājā, tad viņš kaļ kādam krustu (Š. Tic. 6651). Ja kādā mājā ieskrien dzenis un kaļ tur krustu, tad tur kāds drīz mirs (ib. 6652). Kad dzenis

nāk mājās kalt, tad viņš kaļ kādam mājeniekam zārku (ib. 6653). Kad dzenis mājā kaļ, tad tai mājā kāds mirs (ib. 6656). Ja dzenis kaļ no rīta kādā mājā, tad kāds no tās mājas iedzīvotājiem mirst (ib. 6658). Kad dzenis kaļ, uzmeties uz mājas sienas, tad tanī mājā drīz kāds mirs (ib. 6661). Kad dzenis mājā pie pakša kaļ, tad tanī mājā kāds mirs (ib. 6664). Kod putnys dzens atskrīn pi ustobys un ar sovu kņābi syt sīnā ustobys, itys pīzīmēj, ka dzierdeis pazeistamu nabašņiku (ib. 6665). Ja dzenis kaļ pie loga, tad tanī gadā kāds mirs (ib. 6666).

Līdzās miršanai dzeņa kalšana var nozīmēt citāda veida promaicināšanu, parasti aiziešanu dzīvot uz citu vietu, retāki aizprecēšanos. Kad dzenis kaļ pie mājas, tad no turienes kāds aizies (17, 756, 87 Vlm Aloja). Ja dzenis ziemā kaļ mājas jumtu, tad mājas iemītniekiem nākošā pavasarī jāaiziet uz citām mājām (230, 420 Talsi). Jo dzenis kaļ obeiņnicā, tad tamā dīnā (godā) atbrauks svōti (82, 125 D Jāsmuiža, Kālupe). Sal.: uz medībām ejot kad dzenis kokā knabina, nav laimes medībās, labāk ej mājās (95, 26 Vlk Jaunlaicene).

Līdzīgi ir ar *stārķa* klabināšanu, īsti gan ar šī nedziedātāja putna balsi. Arī tā ir uz nelaيمي: Ja stārks laižas pār māju klabinādams, tad tai mājā gaidāma kāda nelaime (Š. Tic. 28725). Kad pirmo reizi redzot svēteli pātarus skaitot, tad būšot visu gadu jāraud (ib. 28727). Ja stārks uzlaižas uz kādas ēkas jumta un tarkšķina, tad tai mājā būs ugunsgrēks (ib. 28792).

Ticējumi par stārķiem liek šeit saredzēt arī vēsti par dzimšanu. Ja stārks pār māju laižas un klabina, tad tajā mājā dzims bērni (ib. 28777). Ja stārks laižas pār māju klabinādams, tad tai mājā jauni bērni gaidāmi (ib. 28779). Ja stārki kladzina uz istabas jumta, tad kāds piedzims (ib. 28782).

Līdzās klauvēšanai galvenā zīme tomēr ir putnu balsim. Ziņas par šādu putnu vērošanu atrodam jau vecākajās ziņās par latviešu mantiku. Par impetrātīvo zīmju izprašanu norādījumus sniedz gandrīz vienīgi tikai Pretorijs, aprakstot seno prūšu lekutonus, bet arī viņa apraksts ir lielā mērā romiešu auguriju ietekmē. Citādi ir ar oblātīvām zīmēm par putniem, kas droši apliecinātas jau Indriķa *chronikas* liecībās par kuršiem, *Atskaņu chronikā*, P. Einhorna, Stendera u. c. ziņās. Pirmā vietā šeit ir putnu kļiedzieni resp. dziedāšana. Sal. putnu ziņas pasakās; mazs putniņš pie loga dod zaldātam nelaimē padomu un vēstī, ka glābējs nāk (P. Š. II 11). Liels putns vēsta nelaيمي uz kuģa (ib. VI 321). Pretorijam ir plašāks saraksts par prūšiem: ērglis, vanags, krauklis ir strīdus putni,

lijas atnes ugunsgrēku, arī bezdelīgas, pūces, bet laimes vēstnieki ir stārķi, gārņi, lakstīgalas, dzeņi, baloži. Putnu kliegšana var dot vēsti par viesu nākšanu, vistu dziedāšana par sievu ķildošanos, ūpis tāpat par nāvi u. t. l. Putnu dziedāšana līdz ar to ir viņu stāsts un vēstījums, kas jāsaprot un jāizprot.

Tautas dziesmās īstā ziņu nesēja ir *zīle*. Viņa vēsti par preciniekiem. Sudrabota zīle dzied Vārtu staba galiņā; Atjās mūsu māsiņai Sudraboti precinieki (LD 14063). Sal.: Būt manīmi to dieniņu Ar' zīlīte dziedājusi, Kad tautiņas kājas āva, Kad segloja kumeliņu! (ib. 14060). Sudrabota zīle dzieda Vārtu staba galiņā: Aizvedis mūs māsiņu Sudrabiņa kalējam (ib. 14064). Eita, meitas, klausīties, Kādu dziesmu zīle dzied. Zīle dzied tādu dziesmu: Laiks meitām rozes šķīt (ib. 14061). Sudrabota zīle brēca Vārtu staba galiņā. Ej, māsiņa, klausīties, Kādu ziņu zīl' atnesa. Tādu vēsti zīl' atnesa, Mūs' māasai tautās iet (ib. 14062); Dancodama zīle dzied Uz akmens purvmalē: Būs tam mūsu neveiklam Šogad jauna līgaviņa (ib. 14066²).

Zīle gan var arī brīdināt: Zīle māasai vēsti nesa Ar tautām nederēt; Tā zīlītes neklausīja, Ar tautām saderēja (LFK 197, 872); kādreiz viņa arī var nepatiesību paust: Gan zīlīte taisni dzied, I melot nemelo; Gan tautiņas taisni jā, I apmeta likumiņu (LD 9908); sal.: Tīšām gāju upes malu Putnu balsu klausīties; Zīle saka: tautas brauc, Lakstīgala: bāleliņi! Zīles šķelmes melošana, Lakstīgalas prauda bija (ib. 14169). Tāpat: Zīle liela dievredzīte, Savu dienu neparedz: Spalvas vien putējās Vanagam nosperot (ib. 2581, 1).

Zīle dzied tautietim kumeļu seglojot: Sudrabiņa zīle dzied Kumeliņu seglojot. Ja man Dievis palīdzēs, Raudās viena meitu māte (ib. 13946, sal. ib. 13941, 13943, 1); Sudrabaina zīle dzied Mana stālļa galiņā; Sudrabiņa tautu meita Būs man kāju āvējiņa (ib. 13947). Zīle biedina no līgavu aizvedējiem: Zīle dzied, zīle dzied Asa mieta galiņā; Citu rītu māmuliņa Sargā savas malējiņas (ib. 13531); Zīle dzied aparā, Liek ganiem sargāties: Sarg' jēriņa, kazlēniņa, Sargāj' savu vaināciņu (ib. 29430, sal. ib. 14060, 5094). Sīvi, sīvi zīle dzied, Uz vārtiem laidarā; Šorīt jāja sīvs tautiets Māsiņai roku doti (ib. 15461). Ar zīli sūta ziņu līgavai: Aiz tā purva gaŗa meŗa, Tur aug mana līgaviņa. Ar zīlīti vēsti laidu, Lai pūriņu darināja (ib. 7561). Tālu tālu tas ciemiņis, Kur aug mana līgaviņa; Ar zīlīti vēsti nesu, Lai darina sedzeniņu (ib. 11488). Pretēji sūta ziņu arī līgavainim: Ar zīlīti ziņu laidu Savam linu arājam, Lai tas nāca šorudeni, Lai ilgāki negaidīja (ib. 9359). Arī ceļā viņa ir klāt: Sidrabota zīle tek Pa kumeļa kājiņām; Vai būs laime kumeļam, Vai kumeļa jājējam? (ib. 13951); Aši, aši zīle dzied

Asa mieta galiņā, Aši cirtu kumeļam Smalku linu pātadziņu (ib. 13938, 31731). Sal. ib. 13942 par ceļa virzienu: Pasaklaus, bālēliņi, Kuŗu roku zīle dzied: Kad pa kreiso zīle dzied, Griez pa labo kumeliņu.

Tāpat zīle arī sagaida ligaviņu, rāda pat viņas īpašības: Sudrabaina zīle dzied Vārtu staba galiņā: Pārvedis brāliņam Sudrabotu ligaviņu (ib. 16175); Sīvi, sīvi zīle brēca Vārtu staba galiņā: Nu pārveda mans brālītis Sīvu dzedru ligaviņu (ib. 21806); Cekulaina zīle dzied Vārtu staba galiņā: Vizulainu māršu ved Āboltainu kumeliņu — — — (ib. 18538). Aizvedot līgava arī aicina zīli līdz: Sidrabiņa zīle dzied Staļļa spāres galiņā, Laidies, zīle, zemītē, Nāc man līdz tautiņās (ib. 13948). Arī ziņu, kā iet māsiņai tautās, nes zīle (ib. 23866, 3187, 23786, 23785, 26568, 26567, 26503, sal. par brāli, kas viesos brauc 18522). Sal. arī par bāliņa iešanu kaŗā (ib. 32158), par jaunu radu piedzimšanu (ib. 1258, 1, 1260), arī par jauniem kumeliņiem (ib. 29975, 29609, 13950).

Tāpat precību vēstnieka nozīme tautas dziesmās ir *dzenim* (ib. 29424) un *krauklim*: No priedītes uz priedīti Krauklīts skrēja krauklēdams; No rudens rudenī Es dziŗos sievu ņemt (ib. 13774); Krauklīts sēdēj' kalniņā, Zili svārki mugurā. Vai, krauklīti, neredzēji, Kur aizveda mūs' māsiņu? — Pa kalniem, pa lejām, Caur biezo bērzu birzi (ib. 13607). Tautas dziesmās arī *dzeģuze* vēsti, pēc cik gadiem kāzas būs: Kūko mana dzeguzīte, Cik gadiņu man dzīvot. Divi, trīs pie māmiņas, Visu mūŗu tautiņās (ib. 10074). Kūko sila dzeguzīte, Pēc cik gadiem tautas veks; Par gadiņu, par gadiņu Atjās maizes devējiņš (184, 989). Sal.: Dzeguzīte, dievre-dzīte, Mana mūŗa licējiņa (LD 9578). Sal.: Atskrien skaists vana-dziņš No tautām šai ciemā, Izkūko dzeguzīte Mātei meitu tautiņās (ib. 15672). Sikāk par dzeguzes kūkošanu zina ticējumi. Sal. tau-tas dziesmas par *žagatu*: Žagatiņa dīdīnāja: Dzirdēs vecu nomir-stam, Dzirdēs jaunu piedzimam (ib. 34096). *Krauklis* un *žagata* parasti nes drūmas ziņas par nomiruŗiem (ib. 34097, 27797, 30796), tāpat kā *vanags*, *vēja vanadziņš* (ib. 13884, 18177). *Lakstīgalu* lūdz līdzēt parunāt ar meitu māti (ib. 17872); tā zemu vai agri dziedot vēsta vasaru (ib. 27922, 28159, 1); *vārna* vēsta arī kaŗu (ib. 32123). Arī ticējumos īstā ziņu nesēja ar savu dziedāšanu vai čirkstēšanu ir *zīle*. Jaunās ziņas, ko mājniekiem zīle atnes, viņa liek sa-prāst ar savu atnākšanu; tā var arī pieklaupēt pie loga; bet vēribu visvairāk piegrieŗ viņas dziedāšanai. Sal. pasakās: Zīlīte čīkst ceļ-malā: „Čī, čī, ko tur vedat? Mironu veda, pilna kurpe asiņu“, kad ved ipamātes meitu, kas sev nogriezusi kājas pirkstus, lai varētu uzmaukt pameitas kurpītes (P. Š. VI 168). Pie ābeles putniņš dzied,

ka vedamā nav istā (ib. VI 193). Zīle nes jaunas ziņas (17, 1745, 132 Md Bērzaune). Ja dzied zīlīte, tad viņa kaut ko vēsta (Š. Tic. 35795). Ja zīlīte tuvo skrien un dzied, tad dabūs kādu jaunu ziņu (ib. 35799). Kad zīlīte čivina mājā, tad būšot jaunas ziņas (10, 2271, Vlk). Kad zīlīte skrien gar logu un iečirkstas, tad dzirdēs jaunu vēsti (Š. Tic. 35763). Kad zīlīte ziemā pielaižas pie loga un iečirkstas, tad mājas iedzīvotāji dabūs jaunas ziņas (ib. 35772). Ja zīlīte pie loga dzied, tad dabūsi jaunas ziņas (400, 3201a Rz Silajāņi); sal.: Ja zīle dzied pie loga, tad jaunas ziņas dabūs (Š. Tic. 35770); Ja zīlīte ziemu aiz loga čivina, tad gaidāmas jaunas vēstis (38, 17 Lp Durbe, Š. Tic. 35776, 97, 93, 99).

Ir labas un jaunas ziņas. Zeiles dzīdošana pi mojas lūga zeimoja kaut kaidu lobu zīni (349, 89 Rz Bērzgale). Konkrēti ir šādi aizrādījumi: Ja zīle čieb, tad notiks kāda nelaime (10, 22, 11 Vlk Jaunlaicene). Zīle sludina sliktu vēsti ceļa malā, cilvēkam garām ejot (17, 7907 Md Aduliena). Kad zīle stāsta mežā, tad kāds nāks pretī (10, 1513 Vlk Jaunlaicene). Ja zīle mežā blāuj, tad mežsargs nāk (464, 2052 Rg Olaine).

Ir nozīme virzienam, no kurienes ziņa nāk. Kad kur ejot dzird zīlīti, tad arī pēc pusēm, kurā viņa atrodas, nosaka laimi vai nelaimi (10, 1461 Vlk Jaunlaicene). Sal.: Reiz vienai sievietei mežā pazudis ceļš, bet viņa ievērojusi, ka vienā pusē zīle stipri iečirkstējusies. Gājusi uz to pusi un ļoti labi iznākusi tur, kur vajadzējis (Š. Tic. 35792). Kad zīlīti dzird labā pusē, tad būs nelaime, bet ja kreisā, tad laime (10, 1476 Vlk Jaunlaicene). Kad pa ceļu ejot dzird zīli spiedzam pa labo roku, tad tā ļauna zīme, ja pa kreiso — laba zīme (Š. Tic. 35798). Ja pa ceļu ejot dzird, ka zīle kliedz pa labi roki, — slikti izdosies (ib. 35801). Ja zīle kliedz pa kreisai rokai, labi izdosies (ib. 35802).

Otra pazīme ir virziens uz augšu vai leju zīlītes kustībā; pirmam ir laba, otram nelaba nozīme. Kad zīlīte čivinādama kokā lec uz augšu, tad dzirdēs labu vēsti, kad uz leju, tad sliktu (ib. 35790). Kad zīle dziedādama uz augšu laižas, tad dabūs prieka vēsti, kad uz zemi — tad bēdu vēsti: kāds mirs u. t. t. (ib. 35791).

Vēro arī putna balsi, kāda ir dziedāšana: gaŗa, žēlabaina nav uz labu, bet gan aŗa, jautra. Zīle dzied gaŗi — uz sliktu, ātri — uz labu (ib. 35796). Ja zīle žēli brēcot, tad dabūšot sliktas ziņas, bet ja jautri, tad labas (10, 22, 11 Vlk Veclaicene). Ja zīlīte živina jautri, tad gaidāma jautra vēsts, ja bēdīgi — sēru vēsts (ib. 35803). Aŗi, aŗi zīle dzied Brāļa stālļa pakaļā... Zīl' atnesa tādu vēsti, Būs brālam kaŗā iet (ib. 35823). Daŗādi vērtē aŗi *gulbju* balsis.

Gulbji spēlējot vēstī par kāzām. Ja gulbji pārļaižas pār māju spēlējami, tad tanīs mājās būs kāzas (32, 1072a Jg Ozolnieki, Garoza); sal. Š. Tic. 9717 —20. Ja pavasarī gulbji vai dzērves skrien pār mājas jumtu pareizā kārtībā un dzied, būs mājās kāzas; ja juceklē un izmisuši kliežot — mirs kāds (ib. 9716). Kad gulbji iet pār mājām spēlējami, tad būšot kāzas; kad dziedādami, tad gaidāmas bēres (ib. 9721). Ja tie pāri laižas dziedādami, būs bēres (ib. 9723). Ja redz dziedot gulbjus skrejam pa gaisu, tad būs kaņi (ib. 9724). Gulbji lidoja par ezeru dūdodami, — būs cilvēkiem slikts gara stāvoklis (137, 263 Vlm Ipiķi).

Otram vēstniekam, *žagatai*, nav tik laba slava kā zīlitei. Žagata ir raganas vēstnesis, un ja viņa dārzā brēc, tad tas nozīmē, ka šo māju ragana nolādējusi (Š. Tic. 36559). Sal.: Žagata, palaidne, tā sauca vilku, Tā sauca vilku, kur gani gana (ib. 36560). Viņa ir nākotnes zīlētāja: Kad žagatu dzird terkšķinām, tad jāteic kādi vārdi, un pie kuņa vārda apstājas, tas piepildīsies (230, 1837 Tl Ārlava).

Arī žagata ir jaunu ziņu nesēja. Ja dzird žagatu čācinot, tad dabūs jaunas ziņas (Š. Tic. 36584). Kad žagatu dzird, būs jaunas ziņas (ib. 36585). Žagatiņa dzidžināja, Dzirdēs jaunu valodiņu: Dzirdēs vecu nomirstam, Dzirdēs jaunu piedzemam (ib. 36611). Žagatas ķērķšana pasludinot, kad dabūšot jaunas ziņas (ib. 36573). Kad žagata blauj, tad ir jaunas ziņas (466, 81 Lp Bāte). Kad žagatas kliež, tad saka, ka būšot jaunas ziņas (10, 1957 Vlk). Kad dzirdēsi žogotu kacinot, tad dabūsi zināt jaunas ziņas (494, 131 Rz Vidsmuiža, Varakļāni). Ja žagata kreķšina, tad dabūs dzirdēt ko jaunu (202, 165 B Īslīce). Ja žagatas žadzina, būs jaunas ziņas (Š. Tic. 36595). Ja žagata žadzinot, tad tā nesot kādu ziņu (179, 516 Vlk Alūksne). Sal. analogijas: Ja žagatiņa žadzina augstu, tad ziņa no tāienes, ja zemu — ziņa tuvumā (ib. 36597). Sevišķi tas ir, ja žagata pie mājām. Kad žagata tuvu pie mājas ķērc, tad dabon ko jaunu dzirdēt (17, 1623, 3 Maliena). Ja žagata kur uzmetusies mājas tuvumā un kliež, tad dabūs ko jaunu dzirdēt (Š. Tic. 36575). Ja māju tuvumā žadzina žagata, tad drīzumā izdzirdēs jaunas ziņas (ib. 36578). Ja māju tuvumā žagata čakstina, tad dabūs kādas jaunas ziņas dzirdēt (ib. 36593). Sal. par virzienu: Ja žagata nāk mājā žvadzināt, tad sagaidāmas jaunas ziņas no tās puses, uz kuņu pagriezta žagatas aste (ib. 136, 147 C Rauna). Žagata uzlaižas uz mājas jumta: Kad žagata uzlaižas uz mājas jumta un kliež, tad saka, ka jaunas ziņas būs drīz dzirdamas (10, 2446 Vlk). Ja žagata uzlaižas uz istabas jumta un žadzina, tad kādas jaunas ziņas dabūšot zināt (Š. Tic. 36583). Ja žagata uz jumta brēc, tad dabūs no jauna ko

dzirdēt (ib. 36587). Tāpat uz koka mājas tuvumā. Jo žogota čaciņoj uz kaidas navin ustobas, vai uz kūka natāl atrodošo nū ustobas, tad soka, ko šūdin atnes uz tū ustobu kaut kaidu zini (241, 47 Ldz Mērdzene). Ja žagata brēc uz kāda koka, tad jaunu kaut ko dabū dzirdēt (279, 941 C Kosa). Žagata piemetusiēs pie loga klie dz — gaidāma jauna vēsts (73, 196 D Izvalta). Kad no rīta žagata pie loga „plāpā“, tad dienā dabūs ko no jauna dzirdēt (230, 1224 TI Pastende).

Žagatu uzskata par plāpu: Žagata stāsta pasakas (Š. Tic. 36590). Kad žagatu dzird čarkstot, tad dabū zināt jaunas pasakas (297, 596 Rg Ādaži, Limbaži). Kad žagatas mājās žadzina, tad būs pasakas (3, 803 Vlm Bauņi). Kad žagata istabas priekšā daudz plāpā, tad drīz būs pasakas dzirdamas (17, 6718 Vlk Trikāta). Kad žagata laižas pie mājas un ķērc, tad plāpas būs mājās (14, 2815 Valka). Ja žagata uz mājas sliekšņa blauj, mājās ir lieli plāpi (230, 679 TI). Ja žagata uz mieta gala čerkstina, tad būs plāpīga viešņa (17, 6461 Rīga). Kad žagata pa jumtiem lēkādama ķērc, tad ļaudis aprunā kādu mājas cilvēku (Š. Tic. 36612). Ja žagata laižas mājās un žadzina, tad par tām mājām izcelsies slikta slava (ib. 36615). Ja žagata nāk mājās un žvadzina, tad dabūs dzirdēt sliktas ziņas (ib. 36617). Ja žagata mājā žvadzina, tad dzirdamas nelabas runas (ib. 36618). Ja žagata tuvumā pie mājas blauj, tad kādas plāpas par to māju vai vismaz par kādu tās mājas iedzīvotāju tiks dzirdētas (ib. 36620). Kad žagata mājas tuvumā čivina, tad par tās mājas iedzīvotājiem būs izlaistas jaunas valodas (ib. 36622). Kad žagata blauj, tad dabū dzirdēt nelabas valodas (ib. 36623). Ja žagata atlaižas mājā žadzinādama, tad dabūs plāpas dzirdēt (ib. 36624).

Žagatas ziņas var būt labas un jaunas. Par to ir savi aizrādījumi: Vēro viņas brēciena īpašības, uz kuŗu pusi tā pagriezusies, vai aste augstu vai zemu, skrējiena virzienu u. tml. Tāpat kā par citiem putniem, arī vērojumos par žagatu virziens no augšas uz leju ir par nāvi un nelaimi, bet no lejas uz augšu par laimi — analogija norādījumā par cilvēka nodošanu zemei. Kad žagata mājā nākot un žadzina, tas nozīmē, ka būs dzirdama kāda jauna ziņa. Tamdēļ vajagot vērot — ja žagatai aste pacelta uz augšu, tad būšot priecīga ziņa, bet ja aste tai nolaista, tad bēdīga (142, 3523 Md Beļava, Vecgulbene). Kad mājās ieskrējusi žagata žadzina, tad vajag skatīties uz asti: ja aste stāv uz augšu, gaidāmas priecīgas ziņas, bet ja uz leju, tad bēdīgas (Š. Tic. 36602). Kad žagata mājā žadzina, tad būs jaunas ziņas; ja aste uz augšu — labas, ja uz zemi — sliktas (ib. 36609). Sal. par augstumu: Ja žagata čācina koka ga-

lotnē, tad tas nozīmē kādu labumu, bet ja zemē čačina, tad būs liels sliktums (ib. 36631).

Par to, no kurienes ziņas nāk, vēro putna galvas virzienu skatot — kur aste, no turienes tās nākušas. Ja žagatai čerkstinot aste uz istabas pusi, būs sliktas ziņas, ja galva — labas ziņas (ib. 36601). Kad žagata blauj mājās, tad no tās puses, uz kuŗu viņai aste, dabū ko jaunu dzirdēt (ib. 36596). Ja žagata brēc, tad dabūs jaunas ziņas no tās puses, kur žagatai aste (ib. 36598). Kad žagata čirkst uz koka, tad no turienes nāks jauna valoda, uz kuŗu pusi viņa *sīt* ar asti (ib. 36599). Ja žagata pie mājām klie dz, tad, uz kuŗu pusi viņas aste, no tās puses nāks jauna ziņa (ib. 36600). Ja žagata klie dz pie mājas, tad gaidāmas jaunas ziņas. Ja viņa klie dz uz māju skriedama, tad ziņas būs labas, bet ja no mājas prom skriedama, tad — sliktas (ib. 36610).

Sal. par brēciena īpašībām: Ja žagata stāsta jautri: kva, kva-kva-kva! tad sagaidāmas labas ziņas, bet ja viņa gaŗi un ķerkstoši brēc: čē-čē-čē, — tad sagaidāmas sliktas vēstis (136, 148 C Rauna); Kad žagata ielaižas mājā un čivina gaŗi, tad tas nozīmē sliktu. Ja viņa čivina īsi, tad tas nozīmē labu (Š. Tic. 36632); Kad žagata ielaižas mājā un čivina īsi, tad tas nozīmē labu (17, 625, 85 C Lizums).

Žagata zina un var vēstīt arī par viesiem un preciniekiem: Ja žagata brēc, tad sveši ļaudis jeb viesi nāks mājā (Š. Tic. 36561). Žagata mājās brēc uz viesu nākšanu (266, 1353 Ab Liepna). Ja žagata žvadzina pie loga, tad viesis nākšot (10, 1451 Vlk Jaunlaicene). Ja žagata žadzina pie mājas loga, tad būs ciemiņi (Š. Tic. 36565). Ja žagata žvadinot uz mājas jumta, tad kas jauns notikšot vai arī atnākšot kāds ciemos, kuŗš ilgi nebijis redzēts, vai cits kas (72, 3505 Md Sarkaņi). Ja žagata blauj, jo no tās puses nāks precinieki (Š. Tic. 36567). Ja žagata mājas tuvumā brēc, tad no tās mājas iemītniekiem kāds saņems vēstuli (ib. 36628).

Žagata ir nelaimes putns. Kad žagata tevi ierauga, viņa sāk brēkt; tad gaidāms kas slihts (72, 7090 Md Cesvaine). Ja žagata skrien pa priekšu kādam ko stāstīdama, tad tūlīt tam kāda nelaime notikusi mājā, vai nu kāds nomiris no cilvēkiem, vai kāds lops nosprādzis, vai arī grūti saslimis kāds un tuvojas nāvei, ja arī ne tieši paša mājā, bet tad pie kāda tuvinieka katrā ziņā (72, 7459 Md Virāne). Ja cilvēks ejot pa mežu un ja viņam skrienot apkārt žagata un žadzina, tad viņa tam stāstot kādu nelaimi (479, 1731 Md Meirāni). Kad naktī žagata mājai apkārt laižas un blauj, mājai būs nelaime (230, 681 Tl). Ja žagata mājā žadzina, tad mājā notiks ļaunums (10, 1396 Vlk Veclaicene). Kad žagatas skrien mājās blaudamas, tad kāda nelaime ir gaidāma (506, 181 Rg Aizkraukle). Kad

žagata ielaižas mājā un čivina, garī, tad tas nozīmē sliktu (17, 625, 84 C Lizums). Kad mājās dzird žagatu brēcam, tad būs nepatikšanas (177, 474 B Īslīce). Kad žagata iebrēcas pie mājām, tad mājās notiek nelaime (Š. Tic. 36635). Kad naktī žagata mājai apkārt laižas un brēc, tad mājai būs nelaime (ib. 36636). Lai žagata nesasauktu nelaيمي, tad, to redzot, jānosplaujas un jāsaka: „Kliedz, ragana, pati uz saviem bērniem, ne uz citu nelaيمي“ (ib. 36638). Par nāvi: Jo žogota atsasāstās uz škurstina un kacynoj, tod tajā mojā mērs pats mojas saiminīks (451, 277 Rz Makašēni). Sal.: Ja žagata mājās žagatē, tad būs maita (Š. Tic. 3666). Ja žagata žvadzina uz kūts jumta, tad kāds apskauž lopus (ib. 36664). Sal. zīmes, kas vēsti par nāvi: žagatas un vārnas kad nāk mājā, laižas pār slimnieku uz mājas jumta, tur daždažādi cirkst un ālējas (142, 2465 Md Beļava). Žagatas kad skrien un nejauki kliedz — mirs tad kāds traģiskā nāvē (73, 214 Liepāja, Kazdanga). Ja žagata žagojot laižas pie namdurvīm, tad tanīs mājās drīzumā kāds mirs (38, 16 Lp Durbe).

Kad žagata blauj mājās, tad zagļi ir tuvumā (Š. Tic. 36645). Kad kas nozagts un žagata nāk mājās blaut, uz kuŗu pusi tai galva, tur ir zaglis (ib. 36646).

Līdzīgas nelaimes putns ir *vārna*. Arī viņa ir jaunu ziņu nesēja un līdzīgi žagatai plāpā. Ja vārnas brēc, tad būs jaunas ziņas (464, 2570 Rg Ķeipene). Ja dzird vārnas brēcot, jaunas ziņas dzird (17, 1490, 12 C). Ja pie mājas blauj vārna, tad dabūs jaunas ziņas (Š. Tic. 32030). Ja vārna mājās brēc, tad sagaidāmas jaunas ziņas (ib. 32031). Kad vārnas mājas tuvumā vairākas reizes kārc, tad drīzumā dabū jaunas ziņas dzirdēt (ib. 32032). Šīs ziņas var arī būt par tenkām, pasakām. Sal.: Kad vārnas ap māju brēc, tad pasakas izceļas (464, 2050 Rg Olaine). Kad vārna brēc nelabi pie mājām, tad būs kādas ļekatas mājās (177, 32 B Īslīce). Kad vārna ieķērcas pie mājām — tad sievas sarājas (17, 403, 31 Kld Ezere). Kad vārna uz jumta ķērc, tad mājās būs strīdus, nesaticība (Š. Tic. 32073). Kad vārna ieķērcas pie mājām, tad sievas sarājas (ib. 32074). Kad vārnas ķērc ap māju, tad sievas rājas (ib. 32075).

Tomēr vārnai raksturīga tieši nelaimes vēstīšana. Kad vārna ķērc, tas uz nelaيمي (464, 5333 Jg Svēte). Vārnu ķērķšana — nelaimes vēsts (17, 1041, 18 Sloka). Vārnas blaušana nozīmē visādu nelaيمي (Š. Tic. 32052). Vārna ķērc uz nelaيمي (ib. 32058). Ja vārna aizraudamās blauj, tad tā kam nelaيمي pieblauj (ib. 32065). Sal.: vārnas vēsta nākotni, ka tā nebūs laba (P. Š. VI 313). Ja vārnas aplam brēc, tad tas nenozīmē labu. Bet nelaime neuznāk, ja nospļaujas un saka: „Blauj pats uz savu nelaيمي!“ (Š. Tic. 32077). Kad vārnas

ķērc, tad vajaga sacīt trīs reizes: „Labdien, labdien, labdien“ un to dienu arī, kuŗā dzird brēcam, piem.: „Labdien, labdien, labdien, šodien jau ir piektdiena!“ Kad nesakot tā, tad notiekot kāda nelaime (ib. 32078).

Kad vārna ķērc cilvēkam virs galvas vai vispār cilvēka tuvumā, tad sagaidāma liela nelaime (176, 489 Tk Lestene). Kad vārna brēc virs galvas, tad dienā gadīsies nepatikšanas (Š. Tic. 32064). Ja vārna laižas ķērkdama pār galvu, tad gājējam būs nelaime (ib. 32062). Ja virs galvas vārna ķērc, tas nozīmē nelaimi (ib. 32069). Ar savām kustībām vārna neatlaidīgi seko cilvēkam, un nevar būt nekādu šaubu par to personu, kam tā seko: Ja vārna ķērkdama *klanās* pret kādu cilvēku, tad viņa tam pavēsta ļaunumu (17, 582, 41 Tk Praviņi). Sal.: Ja vārna *skatās uz cilvēku* un ļļauj, tad pēdējam notiks kāda nelaime (Š. Tic. 32068). Ja vārna klieg-dama *griežas ap galvu*, tad notiks nelaime (ib. 32061). Kad vārnas kokā ķērkdamas griež kāda cilvēka uzmanību uz sevi, tad tam cilvēkam būs nelaime (17, 772, 116, Vlk Smiltene, Š. Tic. 32054, 7, 67, 72).

Sal. par virzienu: Ja vārna brēc priekšā, ceļa kreisā pusē, tad gaidāms labums, ja labā — tad būs slikti. Ja vārna brēc aiz muguras kreisā pusē, tad labs ir pagājis, ja labā pusē, tad slikts pagājis (ib. 32084).

Ievēribu pelna ķērksana 3 reizes. Kad vārna tuvumā trīs reizes iekērcas, notiks kāda nelaime (230, 669 Tl).

Nelaime ir, ja vārna ķērc mājas tuvumā jeb mājās. Ja vārnas, ap māju skraidīdamas, ķērc, tad būs nelabas vēstis (230, 600 Tl). Kad vārna ķērc tuvu pie mājas, tad tas nozīmē nelaimi (17, 1769, 53 Rīga). Vārnas jeb žagatas ķērc mājās, nozīmē kādu nebūt nelaimi (268, 7 Jk Slate). Ja vārnas ķērc uz jumta, tad sagaidāma nelaime (Š. Tic. 32055). Ja vārna brēc uz māju skatīdamās, tad tur būs nelaime (ib. 32059). Ja vārna ķērksķ un galva uz māju pusi, tad būs kāda nelaime (ib. 32060). Kad vārna sētā plērc, tad nelabs cilvēks būs (ib. 32063). Ja vārna pie loga kokā brēc, tad sagaidāma nelaime (ib. 32071). Ja vārnas nometas pie kādas mājas, tad tā māja izputēs (ib. 32076).

Sal. sīkākus aizrādījumus: Vārnas kad pie kādas mājas ķērcot, tad būšot no tās mājas jāaiziet (10, 1315 Vlk Karva). Kad vārnas ap māju brēc, tad ugunsgrēks būs (Š. Tic. 32080). Kad vārnas klie dz uz mājas jumta, tad būs ugunsgrēks (ib. 32081). Jo vuornas plēš jumtus — byus bods (ib. 32082). Kad vārna un kovārņi labību ēd no stiebriem, tad bada gads gaidāms (ib. 32083).

Vārnas var vēstīt ķērcot dažādas lietas, bet jo bieži par mirušu. Vārna mājās ķērcot vēsta jaunu ziņu; kur pakāries kāds, kur piedzimis u. t. t. (89, 64 B Ceraukste). Kad vārnas viss bars ķērc, tad uzdzirdīs nomirušu (72, 9112 Md Cesvaine). Ja vārna, vakarā ķērkdama, pret vēju laižas, tad tai apgabalā mirs kāds tēvs jeb vīrs; ja tāpat kāds kovārnis ķērkdams laižas, tad mirs kāda sieva (Š. Tic. 32094). Kad vārnas blāuj vecā kokā, tad mirs kāds vecs cilvēks, ja jaunā, tad jauns cilvēks (ib. 32095). Kad vuorna sāstas uz trubis kaidys nebejs ustobys un suoks kļigt, golvu krateidama, itys pīzīmēj, ka tymā ustobā, uz kuris jei sēd un klīdz, byus nabašniks (Š. Tic. 32088). Ja uz kādas mājas jumta sēd vārna un ķērc, tad tajās mājās kāds mirs (17, 1987, 6 Rg Vidriži). Ka vorņas plēs jumtu un kārc, tod tajā mojā mērs kaids cylvāks (451, 276 Rz Makšaņi). Ja vārna vai žagata ķērc pie loga, tad tai mājā, pie kuŗas loga žagata ķērkusi, kāds mirst jeb notiek kāda nelaime (Š. Tic. 32091). Sal.: Vārnas gaida, ka kāds cilvēks mirs: Vuorna krēca, krētījās, Mon' vacā gribādama. Nēkrēc vuorna, nēkrētīs, Mons vacais vēl doncu valk (ib. 32086). Nebūs labi, nebūs labi, Vārna brēca ozolā; Būs kungiem kaŗā iet, Negulēt spilvenos (ib. 32103). Līdzīgi sprāgst arī lopi: Ja vārnas ap kustoņiem brēc, tad tie slimos (ib. 32037). Ja vārnas ķērkdamas aplido kūtis, tad drīzā laikā gaidāma kāda nelaime pie lopiem (ib. 32046). Ja vārna ķērkdama zemu pār kūts jumtu pārļaižas, tad kāds no lopiem paliek slim (ib. 32047).

Kovārnis mēdz būt nāves vēstnesis, norāda arī uz kaŗu un nesaticību. Ja vakarā kāds kovārnis laižas ķērkdams pret vēju, tad tai apgabalā mirs kāda sieva (ib. 14792). Ja kovārņi baros skrien un ķērc, tad drīzumā sagaidāms kaŗš (ib. 14796). Laika pazīmēs jau S. Gūberts 1688. g. raksta: Kad kovārņi un žagatas no rītiem brēc, tad būs lietuss (Š. Tic. 14798). Sal.: Ja kovārņi brēcot, tad nākot lietuss (ib. 14800). Kad kovārņi kļiedz, tad slikts laiks (ib. 14801). Ja kovārņi laižas ķērkdami barā, tad būs slikts laiks (ib. 14806).

Krauklis bieži pieminēts buŗamos vārdos, kas gandrīz visi ir tautas dziesmu veidā. Asins vārdos pamatmotīvs ir par melno kraukli, kas skrien gaisā (pār jūŗu), asinis laistīdams; svētā Māŗa notur asiņu upi vai saslauka tās ar liepu slotu. Asinis slauka arī ar krauklim izrautu spalvu (520, 1267; 520, 790; 130, 1908). Cits motīvs ir, kur kraukli sūta pār jūŗu „dziedēt asins pilītes“ un pārnest govīm pienu. Ir ticējumi par kraukli, kas no jūŗas nes ūdeni, ko mazgāt bērņus (arī ko bērņiem padzerties) Lielās piektdienas rītā priekš saules; ja krauklis to nepaspēj, bērņi kļūst par kovārņiem.

Pasakās ir motīvi par kraukli, kas aiznes ķēniņa dēlu uz aizmēness zemi u. tml. Cita materiālu katēgorija kraukli ierindo t. s. dvēseļu putnos: tanī redz burvja, raganas vai ļauna cilvēka dvēseli. Krauklim ir pārdabiski spēki un zināšanas. 200 g. vecs krauklis dēj tikai 1 olu: no tās varot izperināt pūķi. Kas āpēd melna kraukļa sirdi, to neviens nevar noburt, bet kas to dzīvam izrauj, visu zinās. Visas slimības var izārstēt ar brīnuma akmeni, ko atrod kraukļa ligzdā. Pasakās piemin kraukļu skolu, kur jaunekli māca visādi pārvērsties (L.-P. VI, 910). Sal. pasakās par kraukli: kraukļi vēsta par nelaيمي uz kuģa (P. Š. VI 319). Krauklis zina, ka ved neīsto ligavu (ib. VI 95). Savā valodā ziņu dod jauneklim, lai uzmanās, melni putni, tad krauklis (ib. III 174). Krauklis dod ziņu, ka velns nāk kauties, pēc tam arī vārna, un trešo reiz, kad nāk velns ar 12 galvām, ērglis (ib. II 193). Sal. par kraukli, kas aicina uz kāzām LP VII 101. Kraukli par zinātāju uzskata tautas dziesmas (LD 30796, 32123 u. c.), lai gan tauta to sauc arī par meli (Š. Tic. 14830).

Citādi krauklis ir nāves vēstnesis: Kur skriesiet, melni kraukļi, Bez saulītes vakarā? Māmiņai ziņu dot, Dēliņš jūras dibenā. (Š. Tic. 14833). Jau Einhorns raksta 1627. g.: Kraukļu un vārnu brēkšana nozīmēja labu draugu nāvi, kaŗu un līdzīgas bēdu vēstis. Kad krauklis ķērc, tad dzird kādu nomirušu (3, 2055 Jg). Kad krauklis pa gaisu skrej kraukdams, tad kāds nomiris (17. lp. 1630, 18 Vlk Palsmane). Kad dzerdesi kraukli klīdzūt, tad gaidi bēres (494, 115 Rz Vidsmuiža, Varakļāni). Kad krauklis ļļauņ, tad dzird, kur kāds nomiris (506, 179 Rg Aizkraukle). Ja kraukli dzird kremšķinam, tad drīzi dabūs zināt, kas ir miris (475, 79 II Asare). Krauklis kraucinėj — mērs kas (312, 353 Ldz Mērdzene).

Kad krauklis *laizdamies* krauc, dabon ziņas dzirdēt par mirušu (205, 66 B Skaistkalne). Kad cylvākam strodājūt vai kau kū cytu darūt pārskrīn krākdams krauklis pa gaisu, jeb jis apkort lido-dams krāc, tad tam cylvākam arī byušot jomērst tamā godā (477, 72 Rz Stirniene). Kad redz kraukli vienu pašu skrejam un ļļaujam, tad mirs kāds, kas viens pats dzīvojis, kad divi kraukļi, tad mirs kāds no pāri dzīvojošiem precētiem cilvēkiem (32, 2886a Jg Ozolnieki). Kad krauklis laižas pār mājas jumtu nejauki ķērk-dams, tad drīz tanī mājā kāds mirs (17, 6733 Vlk Trikāta). Ja krauklis skrīn pār istabu pāri kliegdams, tad nozīmē bēres (468, 58 II Bebrene). Un, jo lidoj apleik krauklis putnys, un krāc kriz-damis uz tos solys, tad nu tos solys tymā vosorā nūmiršut cylvaks (354, 76 D Skaista). Kad pie kādām mājām krauklis brēc, tajā mājā kāds mirs (202, 445 B Īslīce). Ja krauklis laižas pār māju

un krimšķina, tad tanī mājā kāds mirst (17, 7903 Md Aduliena). Kraukļi laižas pār mājām kraukšķēdami — kāda dvēsele tiks iznesta vai ienesta (73, 134 Azp Ziemupe). Kad kraukļi kliegdami pār māju pār laižas, tad tajā mājā kāds mirs (446, 563 Md Viesiena, Bērzaune).

Tāpat par nelaيمي. Ja krauklis, pār galvu skrejot, ķērc, tad notiek nelaime (464, 1548 Rg Baldone). Pār māju skriedams krauklis kād brēc, arī uz kādu sliktumu (266, 1346 Ab Liepna). Krauklis arī ziņas nes. Ja kraukļi laižas krēkdami, tad ziņas sagaidāmas (208, 732 C Skujene).

Pūce ir nāves putns (Š. Tic. 25090). Visumā pūce ir nelaimes vēstniece. Ja pūci dzirdam naktī kliežam, tad notiek nelaime (230, 1559 Talsi). Ja naktī dzird pie mājām pūci kliežam, tad notiks kāds ļaunums (230, 206c Tl Pastende). Ja mājās pūce brēc, tad nelaime gaidāma (110, 10 Vlk Beja). Ja pūci dzird pie mājām ļaunam, tad tā ir nelaimes vēsts (230, 1748 Talsi). Mājās, kuņās bieži kliež pūce, gaidāma nelaime (205, 49 B Skaistkalne).

Pūce vēsti arī miršanu. Kad vakarā tuvi pie mājām pūce brēc, tad tanī naktī viens cilvēks mirs vai kāds lops nosprāgs (230, 1223 Tl Pastende). Pūce ja kādreiz kliež pie mājas tā kā slimnieks vaid, tad kāds saslimšot un nomiršot (10, 1796 Vlk). Kad pūce brēc māju tuvumā uz jumta, tad sprāgs kāds lops (230, 812 Tl). Ja pie nama durvīm pūce vaidā un dzeguze kūko, tad kādam jā-mirst (LP VII 412). Ja pūce nākot mājās un pie kāda cilvēka loga ļaunot, tad tas cilvēks drīz mirstot (10, 1884 Vlk). Pūce brēc, tas nozīmē nāves gadijenu ģimenē, ugunsgrēku (10, 37, 15 Vlk Jaunlaicene). Ja pūce ļaun uz kādas ēkas jumta, tad tai mājā kāds nomirst jeb notiek cita kāda nelaime: ugunsgrēks u. tml. (230, 1200 Tl Vandzene). Kad pūce uz jumta ļaun, māja nodegs (230, 675 Tl). Atsevišķi ir ticējumi par pūci kā dzimšanas vēstītāju (analogija ar bērna raudāšanu). Ja pūci dzird pie mājas ļaunam tā kā bērns raud, tad mājā kādam piedzimšot bērns (10, 1799 Vlk). Kad pūce pa nakti brēc, gaidāma dzimšana (74, 71 Lp Bārta).

Ūpis ir ar dažādu kliegšanu. Ūpis ir ļauns putns. Viņš var ļoti dažādi kliegt: zviegt kā zirgs, maut kā govs, kviekt kā cūka, raudāt un vaidēt kā cilvēks. Kādā balsī viņš brēc, tādām dzīvniekam būs nelaime priekšā (Š. Tic. 31384). Ja ūpis vaid kā cilvēks, tad būs nelaime cilvēkiem; ja viņš mauj kā vērsis, tad būs nelaime lopiem; ja tas kviec kā cūka, tad būs nelaime cūkām (ib. 31383). Gan reti cits kāds putns būs tādā neslavā kā ūpis. Tāpēc ka viņš kliegams vai jebkur rādidamies nelaيمي pasludinot... Jostānu muižā vairāk ūpju kopā cauru vasaru ērmojušies... Un kas noti-

cis? Rudenī liels ugunsgrēks cēlies, kas gandrīz visu muižu aprijis. Citam saimniekam ūpj uz kūts jumta kā zirgi zvieguši, un lūk šē, vasarā divi zirgi nosprāguši. Citur atkal ūpj uz istabas jumta kā slimnieki vaidējuši, un tur pēc neilga laika kāds vājnieks uz mūžīgu dusu aizgājis (M. V. 1857, 672). Ja ūpis mājās slikti klie dz, tad kāds mirs, bet ja priecīgi, tad kāzas (220, 887 Bauska).

Parasti tajā saskata vaidus, kas ir uz miršanu. Ja ūpis vaid, tad kādam tuvojas nāve (10, 1494 Vlk Jaunlaicene). Kad ūpis vaid, tad kāds miršot (20, 842 B Īslīce). Kad mājā ūpis pie lopiem vaidā, tad vienam tai gadā jāmirst (LP VII 412). Ja ūpis uz mājas jumta brēc, tad tās mājas saimnieks mirs (177, 491 B Īslīce). Kad pie kādām mājām ūpis brēc, tad arī tur kāds mirs (202, 446 B Īslīce). Ja ūpis žēli vaid pie mājas, tad tanī mājā kādam jāmirst (14, 37, 21 Vlk Ērgeme, Pedele). Kad ūpis ļauj tuvu pie mājas, tad kāds no tās mājas iedzīvotājiem mirs (69, 831 Jk Mēmele). Ja ūpis (pūce) naktī vaid uz jumta, tad mājā kāds mirs (Š. Tic. 31388). Ja ūpis vaid mājas tuvumā, īpaši uz pirts vai rijas jumtu, tad drīz vien kādam no tās mājas jāmirst (ib. 31389). Kad ūpis vaid, tad kādam jāmirst (ib. 31390). Kuŗā mājā ūpis pie lopiem vaid, tur vienam tai gadā jāmirst (ib. 31393). Ja kas dzird ūpi vaidam, tad tam cilvēkam jāmirst (ib. 31398). Kad ūpis ļauj tuvu pie mājas, tad miršot kāds iedzīvotājs (ib. 31400). Ja ūpis naktī brēc uz kapiem, tad tanī pašā naktī vai otrā dienā mirs kāds cilvēks (ib. 31401). Ja ūpis vai pūce mājas tuvumā klie dz, tad kādam jāmirst (ib. 31402). Kad ūpis laižas vaidēdams pār kādām mājām, tad tanīs mājās kāds mirs (ib. 31406).

Tāpat ūpis vēstī nelaيمي. Kad ūpis atlaižas sētā, tad draud nelaime (230, 1587 Vp Dundaga). Ja ūpis brēc tuvu pie kādām mājām, tad tanīs mājās notiks kāda nelaime (202, 83 B Īslīce). Ja pie mājām apmetas ūpis — nelaime (194, 148 Tl Pastende, Stende). Ja ūpis brēc mājas tuvumā, tad tas uzbrēc kādu nelaيمي (230, 95 Tl Ārlava). Kad ūpis uz mājas jumta, tad notiks nelaime. Kad ūpis vaid tuvu pie mājām, tad būs kāda nelaime (Š. Tic. 31394). Ūpis vaidot uz kādu nelaيمي (ib. 31395). Ja ūpis vaidot kā cilvēks, tad notikšot kāda nelaime ar cilvēkiem, ja zviedzot kā zirgs, tad nozagšot to māju saimniekam zirgu, kuŗa zemes gabalā tas pūtis (ib. 31396). Tanī mājā, kur ūpis kunkst, notiks kāda nelaime (ib. 31403). Ja ūpis brēc mājas tuvumā, tad tas uzbrēc kādu nelaيمي (ib. 31404). Ja ūpis brēc tuvu pie mājām, būs ugunsgrēks (ib. 31399). Kad ūpis ūpj uz mājas jumta, tad notiks nelaime: govīm izmetīsies teļi, un aitām jēri nepadosies (176, 487 Tk Lestene). Ja ūpis klie dz pie mājas, tad būs no mājas jāiziet (14, 37, 20 Vlk Ērgeme, Pedele).

Ja naktī stipri brēc ūpis, tad tas vēsta ko ļaunu kādam bērnam (72, 8089 Md Cesvaine).

Vanags var vēstīt bēres. Ja vanags laizdamies līdz ar mājas jumtu uzbļauj tur, tad tanī mājā kāds mirs (230, 1768 Talsi). Kad vonogs vers kuras uztubas klīdz, tad byus bēres (255, 199 D Kalupe). Parasti viņš tomēr dod labas zīmes.

Beidzot, *māju putnu* dziedāšanai nevar būt gadījuma vēstījuma rakstura jau tādēļ vien, ka tie arvien ir cilvēka tuvumā. Tie ir līdzīgi māju lopiem viņa palīgi, brīdinātāji, var būt ar tiešu pret-darbību ļauniem spēkiem. Gailis un vista tāpat kā suns un zirgs redz velnu, nāvi, ar savu dziedāšanu var vēstīt un brīdināt par nelaimi, bet velnu gailis var arī padzīt.

Gailis ar savu dziedāšanu naktī ir tapis par īstu laika rādītāju, par laucinieku pulksteni; tā kā ar savu dziedāšanu gailis ievada rīta stundas, līdz ar to viņš ir lielākais ienaidnieks nakts un tum-sības gariem, kā velnam, tā arī visādiem ļauniem gariem; vara līdz ar gaiļa dziedāšanu izbeidzas. Tāpēc ne gaiļa normālā dziedāšana ir pazīme, bet gan visāda veida novēršanās no tās, dziedāšana ne-parastā laikā. Gailis redz nelabo; kad gailis ieķērcas, tas velnu ieraugot; kad viņš skatās gaisā un čurkst, tad viņš velnu redz; kad gailis kurkst, tad velns tuvumā; gailis nokurc, velnu ieraudzīdams; ja gailis ķērc, viņš redz velnu; kad gailis laktā gārdz, bet nedzied, tad viņš redz velnu un brīdina vistas. Ja gailis vakarā krukst, tad velns tuvumā, ja gailis pusdienas laikā ķērc, velns ap māju staigā. Līdzīgi viņš redz arī nāvi, ķērc nāvi redzot; ja gailis čurkst, tad saka, ka nāve staigājot apkārt (Š. Tic. 7885—7895). Gailis zina arī, ja kāds *maldās*; to nozīmē viņa dziedāšana vakarā, sevišķi ap desmitiem, priekš pusnakts. Ja gailis vakarā dzied, tad (mežā, tu-vumā) kāds maldās (ib. 7776, 8—81, 4—6, 8—97); tas ir vadātāja varā (ib. 7794); tad jāiet ārā un jāklīdz (ib. 7790); jāskaita arī 3 reizes pātari un jāpārmet krusts (ib. 7786, 7797); viņš dzied arī 3 vai 9 reizes (ib. 7777, 82), pēcpusdienā (382, 82 Rg), laktā gulēdams (295, 566 C Ērgļi).

Gailis dzied, lai ceļiniekam palīdzētu. Kad gailis dzied laktā lēkdams, tad slikts laiks būs, bet ja dzied ap astoņiem vakarā, tad kāds nomaldījies; tad dzied, lai zina, kur ārā nākt (14, 28, 6 Valka). Kad gailis vēlu vakarā dzied, tad kāds maldās, un gailis dzied, lai atrod kādas mājas (446, 11 Md Viesiena).

Vispārīgi gaiļa dziedāšana ārpus parastā laika ir *prodigium* — nelaimes vēsts.

Šāda gaiļa dziedāšana var *nāvi* vēstīt. Kad gailis dzied laktā no vakara — miršana (74, 68 Lp Bārta); Ja gailis vakarā laktā dzied, tad jāmirst (464, 1990 Rg Olaine); Ja vakarā vēlu dzied gailis, un tas tā atkārtojas vairākus vakarus, tad kādam jāmirst (230, 1339 Tl). Sal. Š. Tic. 7799, 7800—6. Kad gailis pēc saules noiešanas dzied, tad kāds mirst (17, 2027, 47 Rīga). Kad saulei laižoties gailis dzied, kāds mirs (177, 419 B Īslīce). Ja naktī divpadsmitos dzird gaili dziedam, tad mājā kāds mirs (Š. Tic. 7808). Ja gailis naktī divpadsmitos dzied, tad kādam jāmirst (ib. 7809). Ja gailis divpadsmitos naktī dzied, tad kāds cilvēks slikt vai kaņas (ib. 7812). Ja gailis dzied pusnaktī, tad drīzumā kāds mirs jeb tanī mājā būs ugunsgrēks, jeb arī kāds maldās (ib. 7814). Ja gailis dzied priekš pusnakts, tad tanīs mājās kāds mirs (ib. 7810). Ja kuņās mājās gailis līdz Ziemas svētkiem dzied līdz pusnaktīm, tad līdz nākošiem Ziemas svētkiem tais mājās taisīs zārku (ib. 7817). Ja 12 reizes gailis no vietas dzied, būs kādam jāmirst (230, 1734 Tl Ārlava). Kad gailis pēc saules 6 reizes dzied, tad veci cilvēki saka, ka kāds miris (10, 1232 Vlk Ape). „Nu kāds mirs, kad gailis dzied, un redzēs — vai nedziedās sešas reizes“. Es, šo rindiņu rakstītājs, paskatos sienas pulkstenī, kuņš rāda desmit minūtes pāri desmitiem, un arī klausos gaiļa dziedāšanu, kuņš arī nodzied sešas reizas. No rīta, 13. septembrī pulkst. deviņos, atnāk ziņa saimniecei, ka viņas krustdēls miris apm. 35 g. vecs — nāves cēlonis — no zirga saperts un esot miris vakar vakarā ap pulksten desmitiem. Sievietes visas gandrīz vienā balsī iesaucas: „Redz, redz, vai nav taisnība, kad gailis no vakara dzied, tad jau kāds mirst“. Cita saka: „Netici nu netici, ka ne Dieva, ne velna nav pasaulē, tas nev un nev tiesa; kad tas tā nebūtu, kā tad tas gailis vakar zināja dziedāt“ (74, 1333—4 Lp Bārta). Ja gailis vakarā dzied nepāra skaita reizes, tad viens mirs tais mājās, ja pāra skaitā — divi (Š. Tic. 7818). Ja gailis nekārtīgi dzied, tad tai mājā kāds mirs (ib. 7815).

Tāpat gaiļa dziedāšana var būt uz *citādu nelaimi*. Kad gailis vakarā dzied, tas ir uz sliktu (17, 603, 50 Rīga). Ja gailis dzied vēlu vakarā, tad arī nelaime (450, 1276 B Code). Kad gailis vakarā dzied bez saules, tad ļaunums iet pār māju (Š. Tic. 7859). Ja gailis no rīta dzied, tad vēlāk neklāsies labi (ib. 7861). Ja gailis pusdienas laikā stipri dzied, tad mājā būs kāda nelaime (ib. 7858).

Sal.: Kad gailis dzied priekš pusnakts, tad vai nu izceļas ugunsgrēks jeb kāds mirst (17, 1769, 52 Liepāja). Ja gailis vakarā priekš pusnakts dzied, māja degs vai kādam no mājniekiem jāmirst (23, 4414 Vlm Koki). Kad gailis nelaikā dzied, priekš pusnakts, tad mājā kas savāds notiks, vai ugunsgrēks, vai cita kāda nelaime (Š.

Tic. 7863). Ja gailis dzied priekšpusdienā, tad mājās izceļas ugunsgrēks (ib. 7862). Ja gailis dzied naktī, tad no mājām *jāiziet* (ib. 7867).

Jāskatās, kādas gailim kājas, aukstas vai siltas. Ja gailis priekšpusnakts laktā dzied, tad jālūko, kādas tam kājas. Ja aukstas, tad kāds mirs — ja siltas, tad mājā būs ugunsgrēks (ib. 7864). Kad gailis dziedot naktī, tad maldoties kāds cilvēks; bet ja gailim saltas kājas, tad tanīs mājās kāds miršot (302, 6127 Jk Sece). Kad gailis dzied pusnaktī, tad jāaprauga, kādas viņam kājas, ja aukstas, tad kādam jāmirst; ja karstas, tad būs ugunsgrēks (230, 1756 Talsi).

Ja gailis vakarā jeb priekšpusnakts laktā gulēdams dzied, tad pirmkārt gaidāms nejauks laiks, otrkārt — steidzies cik vien ātri vari, aplūkot gaiļa kājas; ja kājas ir aukstas, tad drīz gaidāms mironis tamās mājās; ja kājas stipri siltas, tad pie laika sargaities no ugunsgrēka (95, 22 Vlk Jaunlaicene).

Gailis var ar dziedāšanu dzimšanu un miršanu vēstīt. Dzimšanu vēsti dziedāšanas pieaugums, miršanu mazināšanās. Ja gailis dzied vienreiz un katru nākošo nakti vairāk un vairāk reizes no vietas, tad kāds tanīs mājās ienāks; ja no vairāk reizēm katru nakti iet mazumā, tad kāds tanīs mājās mirs (ib. 7813). Ja gaiļi otro vakaru dzied mazāk reiz nekā pirmo vakaru, tad kāds mirst, bet ja otro vakaru vairāk nekā pirmo, tad kāds dzimst (ib. 7820). Ja gailis dzied vairākus vakarus no vietas, pie kam katru vakaru tas dzied pa vienu reizi vairāk, tad tanīs mājās kāds piedzimst; ja viņš dzied katru vakaru pa vienu reizi mazāk, — tad mirst (ib. 7822). Ja nakti dzird gaiļi dziedam, tad nākošā naktī jāklausa, vai viņš dzied uz vairumu vai uz mazumu (vairāk vai mazāk reizes, kā pirmā naktī). Ja uz vairumu, tad labi; ja uz mazumu — kāds mirst vai cita kāda nelaime gaidāma (194, 151 Tl Pastende, Tl Stende). Kad gailis dzied priekšpusnakts (ne parastās reizēs), tad vajag klausīties arī otru nakti (novērots, kad vēl 2 nakts pēc tam atkārtojas viņa dziedāšana). Ja nu gailis otrā naktī dzied vairāk reizes kā pirmā naktī, tad tai mājā vai rados kāds piedzimst; ja turpretim katru nakti gailis dzied mazāk reizes, tad kāds mirst (17, 401, 5 Kld Ezere). Sal. arī: Ja naktī gaiļi kaujas, tad drīz būs karš (17, 1017, 40 C Drusti, Md Jaungulbene).

Gailis ar dziedāšanu vēsta *par ciemiņiem*: Kad gailis istabas priekšā dzied, tad nāksot ciemiņi (viesi) (10, 1889 Vlk). Ja gailis dzied pie durvīm, tad būs viesi (449, 588 Rz Dricēni). Ja gailis pie mājas durvīm dziedot un esot nostājies durvju labā pusē, tad gaidāmi viesi — vīrieši, ja kreisā, tad sievietes (Š. Tic. 7834). Kad

rītā gailis piegājis pie durvīm nodzied, tad tanī dienā negaidīts ciemiņš (ib. 7836). Ja gailis dzied pie istabas sliekšņa, tad gaidāmi viesi (ib. 7843). Kad gailis dzied padurvē, tad viesi būs (ib. 7844). Kad gailis dzied pie ķēķa durvīm, tad nāks nekaunīgi ciemiņi (ib. 7830). Ja gailis uz trepēm vai pie loga dzied, tad ciemiņi nāk (ib. 7855). Ja gailis dzied pie loga, tad viesi nākot (17, 800, 51 Rīga). Ja gailis skatās uz māju un dzied, no tās puses nāk ciemiņi (10, 1253 Vlk Jaunlaicene).

Sal. par precēšanos: Krustceļos klausās gaiļa dziedāšanu un suņa riešanu. Jauna gada naktī pulksten 12 meitām jāejot ārā un jāklausoties, uz kuŗu pusi rejot suns vai dziedot gailis, uz to pusi tad aizprecēšot (207, 344 Vlk Smiltene). Ģertrūdē no rīta agri, t. i. priekš saules jānesot istabas un klēts mēsli uz tīrumu un tur uz mēsliem jāmiež, kamēr dzird, kur gailis dzied. Kur gailis dzied, uz to pusi nākošo gadu meitu aizprecē (23, 4633 Vlm Koki). Māras rītā priekš saules lēkta mēslus vajaga uz krustceļa uzbērt un klausīties, kuŗā pusē gailis dzied, tad uz to pusi tiks aizprecināts (464, 2005 Rg Olaine). Ka meita grib īraudzīt, uz kuŗu pusi jū vass, tūlaik Zīmys svātuku vokorā vajag izslaucāt ustobu, nūnast tūs mēslus uz kriscelim, izbārt, uz jīm izameist i klauseitis, uz kuŗu pusi gails dzīduos, uz tū pusi i nūvass. A ka cylvāks dzīduos, tūlaik nūmērs (483, 274 Rz Silajāņi). Lai tautu meita uzzinātu, uz kurieni to tautās aizvedīs, tad tai Zaļās ceturtdienas rītā jāizslauka istaba, jāiznes mēsli laukā un jāklausās, no kuŗas puses gaiļi dziedās (Š. Tic. 33732). Meita uzkāpj Zaļās ceturtdienas rītā kalnā un kliedz; kuŗā pusē iedziedas gailis, tur mīt gaiditais (J. Z. 1933, 90).

Preciniekus vērot var no gaiļa dziedāšanas — Tuvu, tuvo, nava tālu Manis miežu arājiņš. Dzirdu gailīt' i dziedam, Redzu pašu staigājam (LD 10887). Gailis tek rītā agri tās meitas celt, kam tautas jā: Kur, gailīti, tu tecēji Rītā agri rasiņā? Es tecēju meitu celt, Meitām jāja precinieki (LD 14056). Ja ligavainis kāzu dienas rītā dzird gaiļus dziedam, viņš tic, ka viņa ligava būs modra (A. Aizsils 207).

Ja Jaunā gada naktī dzird gaiļi daudzreiz dziedam, tad būs laime, bet ja tikai dažas reizes, tad notiks kaut kas ļauns (Š. Tic. 11093). Sal.: Jaungada naktī iet pie vistu kūts un piesit trīs reizes. Ja vista iekladzinās, tad klauvētājam būs jāmirst, bet ja gailis iebrēcas, tad viņš precēsies nākošā gadā (ib. 11092). Citas pazīmes: Ja gailis, laktā lekdams, saperdas, tad ir labs miežu gads gaidāms (ib. 7714). Kad gailim, laktā lecot, mēsli izkrit, tad gaidāma laba griķu raža. Daudzina dziesmas vārdus: „Dirsdams gailis laktā lēca, nu būs kriķu vasariņa“ (ib. 7713).

Ļaunākā pazīme ir, ja *vista* dzied kā gailis. Ja *vista* mēģina dziedāt kā gailis, tad gaidāma kāda nelaime, slimība, nāve (142, 799 Md Vecgulgubene). *Vista* dzied kā gailis — gaidāma drīzā laikā nelaime (73, 195 D Izvalta). Ja *vista* sāk dziedāt gaiļa vīzē, nelaime — vai nu kāds ugunsgrēks drīzumā, vai kādam jāmirst (194, 150 Tl Pastende, Stende); Kad *vista* kā gailis dzied, tad liela nelaime gaidāma (Š. Tic. 33287, sal. ib. 33286—9, 92—6).

Pret to cīnījušies, *vistai* galvu nocērtot u. tml. Kad *vista* dzied kā gailis, tad daudzi tai durvī nospiež galvu. Bet tā ir māpīcība. *Vistas* dzied tikai tad, kad tās pārāk taukas (S. Gūberts, 1688); sal.: Kad *vista* sāk dziedāt, tad tas nozīmē uz lielu nelaيمي. Tādā gadījumā *vistai* vajag nocirst uz sliekšni galvu, tad nelaيمي novērš (17, 401, 4 Kld Ezere). Ja *vista* dzied, tad tā zīme, ka nelaime mājā. Tad *vistu* atnes uz istabu un neskatoties veļ to uz durvju pusi. Ja pie durvju sliekšņa krīt aste, tad apcērp asti, bet ja galva, tad nokauj (17, 8138 B Rundāle). Ja *vista* kādreiz iedziedas kā gailis, tas nenozīmē labu, bet vai nu ugunsgrēku, vai kaut kādu citu nelaيمي. Tad *vista* steidzīgi jānoķer un no tās vietas jāmērī pa sprīžiem līdz istabas sliekšnim, papriekš galva, tad aste, un kuņš gals beidzamais nonāk pie sliekšņa, tas jānocērt, vai nu galva vai aste, ko kuņķu reiz, lai nekāda nelaime nenotiktu (Š. Tic. 33256). Kad *vista* sāk dziedāt, tad tas nozīmē lielu nelaيمي. Tādā gadījumā *vistai* vajag nocirst uz sliekšņa galvu, tad nelaيمي novērš (ib. 33259). Veci ļaudis domājuši, ka ja *vista* dzied, tad tā esot ļauna gara apsēsta. Kad *vista* dziedājusi, tad tā bijusi zīme, ka tanīs mājās kāds miršot. Tad ņēmuši *vistu* un sākuši mest kūleņus no istabas dibena līdz durvīm. Kad *vista* bijusi līdz sliekšnim kūleņota, tad, kas nu gadījies, vai aste vai galva, bijis jācērt. Kad gadījies cirst asti, tad cilvēks nemiris un arī *vista* palikusi dzīva, jo tā bijusi viņas laime. Bet ja gadījies, ka *vistai* nākas cirst galvu, tad *vista* tikusi upurēta cilvēka vietā (ib. 33260). Kad *vista* dzied, tad pirmo reizi tai jānocērt aste, bet otrreiz galva; ja tā nedarot, tad notiekot liela nelaime (ib. 33263). Jo *vysta* dzīd, tad muojuos nūtiķis kaida navin nalaime. Bet viņu var nūvierst: ar tū pašu *vystu* izmērej ustubu nu dybyna leidz durovuom matūt kyuliņus. Jo *vystas* golva kreit uz sliekšņa, tad juocārt golva, bet jo aste, — tad aste (ib. 33264).

Vistas dziedāšana ir uz miršanu. Ja *vista* dzied kā gailis, tad kāds no šīs mājas mirs (280, 976 Rg Kēči, C Sērmūkši). Ja *vista*, sevišķi *melna*, dzied, tad tajā gadā daudz cilvēku mirs (Š. Tic. 33247). Ja *vista* dzied kādās mājās, tad tur kāds mirs. *Vistai* tūdaļ kakls nocērtams. (Paruna: *Vista*, kas dzied, un meita, kas svilpj, — abām kakli jānocērt (ib. 33252). Ja *vista* sāk dziedāt, tad drīz kāds

mirs (ib. 33254). Ja vista dzied kā gailis, tad viņai pašai jeb viņas īpašniekam jāmirst (ib. 33255. Sal. ib. 33265—72). Ja vista dzied, mājās kāds mirs. Tāpēc vistai jānocērt galva, lai tad viņa ir tā mirēja (ib. 33273). Ja vista dzied un tur galvu nevis uz augšu, bet uz vienu pusi, tad tanī pusē kāds mirs (ib. 33276). Ja vista dziedot kā gailis, tad kāds no mājas kustoņiem nobeigšoties, bet to varot novērst, ja vistu nokaujot (ib. 33291); sal. LP VII 413, 16. Kad vista laktā pa miegam iečirkstas, tad kāds cilvēks mirst (ib. 33303). Arī šeit pamatā ir uzskats par nāves vai velna *redzēšanu*: Ja vista dzied — paredz savu galu (ib. 33300). Ja jauna vista ķērc, tad tas nozīmē saimnieka vai saimnieces nelaimi; ja veca vista ķērc, tad viņa paredz pati savu nelaimi (ib. 33302). Ja vista ķērc, tad viņa redz velnu. Vajag teikt tikai „Knāb acīs, knāb acīs“, un velns būs projām (ib. 33298). Ja vistas lēnām laktā čirkst, tad viņas velnu redzot (266, 1357 Jlt Liepna). Kad vista piepeši iekurkstas un paliek klusu, tad viņa redzot nāvi (32, 287 Rīga). Vistas dziedāšana ir arī uz karu (Š. Tic. 33299).

Sal. par strīdiem: Ja vista dzied kā gailis, tad saimniekam iznāks kāds strīdus. Tādai vistai nocērt galvu uz istabas sliekšņa un saka: „Nedziedi, vista, gaiļa balsī, nestridies, sieva, ar saimniekul“ (ib. 33239). Tāpat par dzeršanu: Ja vista dzied, tad mājās būs dzeršana (ib. 33242).

Otrā lielākā nelaime, ko vista ar dziedāšanu var vēstīt, ir ugunsgrēks: Ja vista dzied kā gailis, tad tai mājā būs ugunsgrēks (ib. 33238). Tādas vistas nevajaga turēt, kuņas dzied, jo tad mājā bieži skursteņi deg (ib. 33257; sal. ib. 33278—83). Ja vista dzied un tur galvu uz augšu, tad būs ugunsgrēks (ib. 33285). Ja vista dzied un kājas karstas, tad kas degs, ja kājas aukstas, tad kāds mirs (208, 696 Rīga, C Skujene). Kad vista dzied, tad jāaplūko viņai kājas — ja aukstas, tad kāds mirs, ja siltas — tad mājās būs ugunsgrēks (435, 1198 Md Bērzaune). Ja vista dzied un tai karstas kājas, tad kāds mirs (17, 1016, 16 Rīga); sal. Š. Tic. 33244—51.

Sēvišķa spēja, kas piedēvēta putniem, ir *aizdziedāšana*. Sal.: Kad pavasara rītā neēdis iziet laukā, tad vajaga sargāties, ka kāds putns, kas tai pavasarī vēl nav dzirdēts brēcam jeb dziedam, neaizbrēc jeb neaizdzied, no kā arvien ceļas kāda nelaime. Tāpēc, ārā ejot, vajaga arvien kaut ko uzkost (Š. Tic. 487). Kad pavasara rītā, nekā neēdis, dzird dzeguzi jeb citu kādu gāju putnu dziedam, tad tas aizkūko jeb aizdzied, un caur to gadā daudz nelaimju ceļas (ib. 488). Ja dzeguze vai kāds cits putns pavasarī aizdzied pirmo reizi un ja nav ēdis vai nav naudas kabatā, tad to gadu esot nabags (ib.

489). Jāsargājas, ka dzeguze vai kāds cits pavasara putns neēdušu neaizkļiedz, jo tad piemetas visādas nelaimes (ib. 490). Ļaudis sargājas, lai putni tos neaizbrēc (ib. 491).

Lai gan aizkūkot vai aizdziedāt var arī citi putni, tomēr galvenā vietā šeit ir *dzeuze* ar savu aizkūkošanu. Par šo putnu ir brīnišķi nostāsti; tādi ir par citu ligzdā iedējamo vienīgo olu vai arī par nedēšanu. Dzeuze nedējot olas, bet norijot piecus cielvavas bērņus. Tad viņa tos izvemjot, un visi tie esot salīpuši par vienu dzeguzēnu (ib. 6245). Dzeguzes pašas olas nedējot, bet tik apsplaudot citu putnu olas, no kuņām tad izperinoties dzeguzēni. Dzeuze kūkojot tikai vienu gadu, kamēr dabūjot izdzert citu putnu olas, tad paliekot par vanagu (ib. 6246). Dzeuze kūkojot tikai līdz noliktai dienai un tad paliekot par vēja vanagu (ib. 6251). Pēc Jāņiem dzeguze pārvēršas par vanadziņu. Tautā saka: „Tas pats kūko, tas pats vistas lūko“ (ib. 6252). Dzeuze beidz kūkot starp Jāņiem un Pēteriem un tad pārvēršas par vēja vanagu. Kad dzeguze beidzot kūkot, tad viņa pārvēršoties par vanagu (ib. 6255).

Tāpat par kūkošanas sākumu un izbeigšanos. Pavasarī, kad dzeguze dabūjot ieknābt pumpurus, viņai atraisoties mēle un tā sākot kūkot. Viņa kūkojot tikai tik ilgi, kamēr varot dabūt mīkstus pumpurus. Bez pumpuriem viņai paliekot mēle stīva, ka vairs nevarot kūkot (ib. 6248). Kad dzeguze izdzeļ olu, viņa sāk kūkot (ib. 6247). Pirmā gadā dzeguzēns vēl nekūkojot, tikai čirkstinot, prasīdams no putniņiem ēst. Dzeuze kūkojot tikai otrā gadā. Trešā gadā tā atstājot dzeguzes kārtu, un pārvēršdamās par peļu vanagu ķeņot putniņus un peles (6242).

Dzeuze kūko par deviņ dienas priekš Jurgiem līdz Pēteriem (ib. 6487). Kūkošana ārpus šī laika nav uz labu. Ja dzeguze kūko, kad vēl lapu nav, tad viņa badu sakūko (ib. 6488). Ja dzeguze kūko plīkos kokos (agri pavasarī), tad togad mirst cilvēki (ib. 6491). Kad dzirdot dzeguzi pēc jauniem Jāņiem tūlīt pirmā dienā kūkojam, tad būšot daudz ugunsgrēku (ib. 6502). Ja dzird dzeguzi vēl pēc Pēterdienas kūkojam, tad jāgaidot bads jeb kaŗš (ib. 6513). Ja dzeguze kūko vēlu rudenī, tad būs kaŗš (ib. 6515). Miežu plaukstamā laikā dzeguze aizrijas un tad beidz kūkot (ib. 16517). Mēdīt dzeguzi nedrīkst. Kas dzeguzi mēdī, tas paliek kurlmēms (ib. 6526). Visumā dzeguze ir nelaimes putns. Sal. par dzeguzi: Velns esot meitu pataisījis par dzeguzi ļaudīm nelaيمي sludināt (P. Š. II 88).

Dzeuze ar savu kūkošanu, kas atgādina gadu skaitīšanu, ir nāves vēstniece; dzeguze ir nāves putns (Š. Tic. 6427). Dzeuze pa laikam bija drošs nāves vēstnesis. No dzeguzes kūkošanas un no vietas, kur tā kūko, varēja zināt, kam jāmirst: ja dzeguze kūko

tirumā, tad nāve gaidāma arājam; ja sētvidū uz ziedoša koka vai dārzā uz ābeles, ievas, liepas, tad kādai jaunavai nāve nenovēršama (ib. 6428). Kad dzeguze nāca mājā kūkot, tad to uzskatīja par nāves vēstnesi. Ja viņa kūkojusi uz mieta gala, tad miris kāds no saimnieka dzimtas. Ja kūkojusi kokos jeb citur kur mājas tuvumā, tad miris kāds no mājas ļaudīm (ib. 6429). Dzeguze skrien mājā kūkot pret mironi (ib. 6441). Kad dzeguze nāk mājās kūkot, tad krusa nosītis labību vai cilvēki no šīs mājas mirs (ib. 6436). Ja dzeguze skrien mājā un kūko, tad tanī gadā kāds mirs (ib. 6444).

Ja dzeguze iet mājā kūkot, tad kādam vecam cilvēkam jāmirst. Un kad dzenis iet mājā kalt, tad kādam jaunam cilvēkam jāmirst (ib. 6341). Ja dzeguze kūko pie mājas, sagaidāmas bēres (ib. 6342).

Nozīme ir visādām vietām, kur kūkošana dzirdēta. Tā par noteiktiem kokiem: Kad dzeguze kūkojot ievā, tad kāds miršot (10, 1913 Vlk). Kad dzeguze kūko ābeļu dārzā, kāds mirs (464, 339 C Rāmuļi). Ja dzeguze nāk mājā kūkot ābeļdārzā, tad tai mājā tai gadā kāds mirs (476, 84 Rg Lēdmane).

Izšķir vīriešu un sieviešu kokus. Ja dzeguze kūko lapu kokā, tad sievietei, jo vispāri sieviešu ir lapu koki, ja vīriešu kokā, tad kādam no mājas vīriem jāmirst (76, 792 Rg Mārupe). Ja dzeguze nāk mājas tuvumā, ielaižas bērzā un kūko, tad mirs kāds vīrietis; bet ja tā kūko liepā, tad kāda sieviete mirs (Š. Tic. 6346).

Sal.: Kad dzeguze kādā no mājas kokiem kūkojot, tad tajā mājā kāds miršot (17, 2109, 37 Rīga, Rg More). Ja pavasarī kūko dzeguze mājās kādā kokā, tad būs beigas kādai govei vai zirgam (10, 1397 Vlk Veclaicene). Ja dzeguze kūko kailos kokos (agri pavasarī), tad tanī gadā mirst cilvēki (179, 1190 Vlk Alsviķis). Ja dzeguze kūko mājas tuvumā sausā kokā, tad vecs mirstot, bet ja zaļā, tad jauns mirstot (118, 309 Vlk Dūre). Ja pavasarī dzeguze bieži kūko dārzā, līdz nākošam pavasarim mājās kāds mirs (Š. Tic. 6433). Ja dzeguze kūko mājas tuvumā, dārzā, tad saimniekam kāds tuvinieks mirs pēc tik gadiem, cik dzeguze nokūkos (ib. 6434). Ja dzeguze kūko mājas kokos, tad vai nu kāds mirst jeb arī aiziet no mājas prom (ib. 6442). Ja dārzā aizkūkojoties dzeguze, tad kādam, kam tas dārzs piederot, no tās mājas esot tanī vasarā visādā ziņā jāmirst (ib. 6443). Ja dzeguze kūko mājas kokos, tad tur vienam jāmirst (ib. 6448).

Ja pavasarī dzeguzi pirmo reizi redz un dzird tuvu pie mājāni kūkojam, redzētājs nākošo pavasarī vairs nesagaidīs (ib. 6438). Ja dzeguze kūko pie mājām, tad mirs vecākais cilvēks tanīs mājās (ib. 6452). Ja dzeguze kūkojot tuvu pie mājas, tad kādam no tās mājas jāmirstot (ib. 6453). Ja dzeguze kūko mājās, tad vai nu cil-

vēks tur mirs, vai māja degs (ib. 6454). Ja dzeguzi pēc Jāņu die-nas dzird kūkojot mājas tuvumā, tad drīzi jo drīzi kādam jāmirst (76, 830 Rg Mārupe, Vlm Rencēni).

Tāpat, ja dzeguze kūko tieši pie istabas: Ja dzeguze pie istabas kūko, tad tanī mājā kāds mirst (17, 109, 75 C Jaunpiebalga). Ja dzeguze kyukodama puorskrīn par ustobas jumtu, tad tamā ustobā byus myrūns (344, 1089 D Preiļi). Kad dzeguze kūko pie loga, tad kāds mirs (176, 488 Tk Lestene). Ja dzeguze uzlaižas uz akas, tad tanīs mājās kāds mirs (Š. Tic. 6345). Lādes pag. Enģupos dzeguze sēdējusi uz akas grodiem un nomiris vecais saimnieks (32, 1076 Jg Ozolnieki). Ja pa miegam dzird dzeguzi kūkojam, tad kādam radniekam jāmirst (76, 163 Rīga). Kad dzirdēs dzeguzi kūkojam, kuŗā pusē, tur mironis (455, 29 D Rudzēti).

Sal. par virzienu: Ja pirmo reizi dzird kūkojam dzeguzi uz rītiem, tad dzīvos ilgi, turpretim ja uz rietumiem, tad drīzi vien būs jāmirst; ja dzird kūkojam uz ziemeļiem vai dienvidiem, tad dzīvos vēl diezgan ilgi (358, 738 Tk Smārde).

Tāpat par laiku: Ja dzeguzi dzird pirmo reizi jaunā mēnesī kūkojam, tad dzīvos vienu mēnesi ilgāk, bet ja vecā mēnesī, tad vienu mēnesi agrāk jāmirst (Š. Tic. 6285). Sal.: Kad dzaguze pava-sar vel kyukoj, kad nav kūkim lopu, tad tys gods ir naražeigs un naauleigs (477, 116 Rz Stirniene). Mēdz arī teikt, ja dzeguzi dzird pirmo reizi kūkojot, kamēr lapas nav plaukušas, ka gaidāms bada gads (336, 174 Md Vestiena). Ja dzeguzi dzird pirmo reizi no rīta, tad būs daudz rūpju. Ja dzird pusdienā, tad būs jāsēro. Ja dzird vakarā, tad būs daudz jāstrādā. Ja dzird naktī, tad būs daudz prieka (Š. Tic. 6260). Sal.: Ja dzeguzi pirmo reizi dzirdēja pār ūdini kūkojam, vai nu pār upi vai ezeru, tad dzirdētājam tai gadā daudz asaru jālej (ib. 6266). Ja pirmo reizi dzeguzi dzird kūkojot mazgājoties (pie upes, diķa u. t. t.), tad viss gads paies asarās (ib. 6267).

Kūkošana pie mājas vēsta arī citādu nelaimi. Ja kādās mājās bieži kūko dzeguze, tad no tām mājām būs kādam jāiziet (230, 2011 Tl Ārlava). Kad dzeguze kūko pie mājām, tad drīzi sagaidāmas kādas nepatikšanas (230, 1436 Tl). Dzeguze mājās skrien kūkot, nozīmē nelaimi vai nu agri jeb vēl, un arī kāda nebūt no piede-rīgiem miršanu (268, 2 Jk Slate). Ja dzeguze kūko tuvu pie mājām, tad tanīs mājās gadsies nelaime (230, 1675 Talsi). Kad dzeguze mājā nāk kūkot, tas nenozīmē neko labu (17, 1745, 130 Md Bēr-zaune). Kad dzeguze pielaižas pie loga un aizkūkojas, tad tur no-tiek kāda nelaime, parasti tūlīt (72, 7458 Md Cesvaine). Kad dze-

guze, ielaizdamās dārza kokos, sāk kūkot, tad tanis mājās gaidāma kāda nelaime (220, 573 Bauska).

Ja dzeguzi dzird pie mājām kūkojam, tad viņa vēsta kādu nelaimi. Lai dzeguzi aizdzītu, tad jāiet aēgārni pret to vietu, kur viņa atrodas, un jāmet veca pastala pār plecu (230, 1745 Talsi). Kad dzeguze kūko mājas koka galā, tad kaut ko sliktu sludina, bet ja pa zemi pludurē, tad kāds mirs (Š. Tic. 6457). Ja dzeguze mājā kūko, tad tur būs kāda slimība (ib. 6458).

Sal. par dzeguzi: Ja dzeguze mājās kūko, tad jāgaida nelaime (ib. 6459). Jo dzaguze kyukoj kluotu pi muojas na kūkā, bet atsatur puse uz zemes, tad tymā muojā nūtikis kaida nalaime (ib. 6460). Kad dzaguze nukyukuojuse nūsasmej, tad byus ašņa lišona (255, 212 D Kalupe).

Var būt ugunsgrēks: Kad dzeguze mājās kūko, tad izceļas ugunsgrēks (17, 806, 92 C Rauna). Dzaguzes nūzamešona uz muojas jumta apzeimuoja gunsgrāku, kurs var nūtikst tik tamā godā, kuŗā dzaguze kiukuoja (349, 61 Rz Bērzgale). Ja dzeguze mājās tuvu pie loga kūko, tad kādam no šīs mājas ļaudīm jāmirst vai arī var izcelties ugunsgrēks (280, 842 Rg Kēči, C Sērmūkši).

Vēro, kā kūko dzeguze: Dzirdot dzeguzi kūkojam pie mājām, jāskatās, kā viņa tur galvu, — ja uz leju, tad kāds mirs, ja uz augšu, tad tai mājā izcelsies ugunsgrēks (230, 1747 Talsi).

Daudz mazāk ir ticējumu par *precēšanos*, kas parasti ir paralēli ticējumiem par miršanu; ir iespējas šīs abas vēstis atšķirt: Dzeguze ja mājā kūko, tad kādu no šīs mājas izprecēs vai arī kāds no šīs mājas mirs (110, 12 Vlk Beja). Ja dzeguze kūko pie mājas kokā, tad kāds tur mirst, bet ja visi ir spēka cilvēki, tad kādam no tās mājas kāzas (118, 193 Vlk Dūre). Dzaguze, kad duorzā kyukoj, vyspuori, nav dīzcik labi. Kad nukyukuojuse, skrīn uz leju, tad dreīži gaidi bērū, bet kas skrīn uz augšu, tad byus kuozas (255, 198 D Kalupe). Jo pi kaidom muojom dzaguze kyukuos nūkoltušā kūkā, tad tur byus bēres, turpretim jo kyukuos zaļā (nanūkoltušā) kūkā, tad tymuos muojuos sagraidamas kuozas (258, 187 D Vārkava). Kad pavasarī pirmo reizi dzeguzi dzird vecs cilvēks, tad viņš tik ilgi (gados) dzīvos, cik reizes dzeguze kūko. Kad dzeguzi dzird jauna meita, tad viņa pēc tik gadiem, cik reizes dzeguze kūko, apprecēsies (464, 360 C Rāmuļi). Ja dzeguze kūko no sākuma vairāk kā vēlākās dienās, tad kāds mirs. Ja dzeguzes kūkošana pieaug, tad precēsies (76, 43 Kld Saldus).

Ja citi putni ar savu balsi vēsti labu vai ļaunu, šādas spējas ir arī dzeguzei, kas pie tam var dot noteiktus norādījumus, cik gados cilvēks vēl dzīvos vai pēc cik gadiem apprecēsies. Dzeguze ir gadu

skaitītāja. Kad pirmo reizi dzird dzeguzi kūkojam, meitas klausās, cik gadu meitā jādzīvo (32, 1055 Jg Ozolnieki, Jg Garoza). Cik reizes dzird dzeguzi kūkojam, pēc tik gadiem būs jāprecējas (17, 1515, 13 Rīga). Ja kāda meita dzird dzeguzi kūkojam, tad tai jāskaita: cik reiz dzeguze kūkos, tik gadu būs līdz viņas kāzām, un viņu aizvedīs uz to pusi, kur aizlaižas dzeguze (Š. Tic. 6470). Ja jaunava pirmo reizi dzird dzeguzi kūkojam, tad saskaitot, cik reiz kūko, pēc tik gadiem tā izies tautās (ib. 6471). Ja pirmo reizi meitas dzird dzeguzi kūkojam, tad jāizskaita, cik reizes viņa kūko, tik gadu vēl nodzīvošot kā meita (ib. 6472). Kad meita dzird pirmo reizi dzeguzi, tad, cik reiz viņa kūko, par tik gadiem to izprecēs uz to pusi, kur dzeguze aizlaižas (ib. 6473). Ja jauna meita dzird dzeguzi, tad viņa pēc tik gadiem, cik reizes dzeguze kūko, apprecēsies (ib. 6474). Cik reizes dzird dzeguzi pirmo reizi kūkojam, pēc tik gadiem būs kāzas (ib. 6476). Pirmo reizi dzeguzi dzirdot, jāizskaita, cik reiz kūko, pēc tik daudz gadiem jāaiziet tautās (ib. 6477). Cik reiz dzeguze pirmo reizi kūko, tik gadus vēl jāgaida precinieki (ib. 6480).

Kūkošanas vērošana var tapt arī par aktīvās mantikas paņēmieni. Kad pirmo reizi dzird dzeguzi kūkojot, tad jāiet pie tā koka, kurā dzeguze kūko un ap koku jāapiet reizi riņķī, — pie tam jāsaka: Izkūko, dzeguzīt, cik ilgi man jādzīvo. Pēc tam skaita, cik reizes dzeguze kūko, tik gadus arī būs jādzīvo (1341, 11336). Sal.: LP VII 412, 9 par slimnieku. Ja kaut ko vēlas, tad vajaga noklausīties, kur kūko dzeguze, nemanot pielīst pie tā koka un sist ar kādu sprunguliņu vai pirkstu pa to koku, un izteikt savu vēlēšanos. Ja dzeguze vēl kūkos, tad vēlēšanās piepildīsies (177, 1 B Īslīce). Sal.: Kad dzeguze pirmo reizi nokūkojas, tad, ja paspēj kādu vārdu izsaukt, tad tas piepildās (230, 1835 TI Ārlava).

Šādā veidā var noskaidrot arī aizprecēšanas virzienu. Ja kokam, kurā kūko dzeguze, var apiēt trīs reizes apkārt, tad, uz kuŗu pusi dzeguze aizlaižas, uz to pusi aizprecēs (Š. Tic. 6299). Kad dzeguze kūko kādā kokā, tad jānolauž no tā koka zars un trīs reizes jāapskrien ap koku. Tad jāpiesit pie koka ar nolauzto zaru un jāskatās, kur dzeguze skrien: turp aizvedīs tautās (ib. 6300). Kad dzeguze kokā uzmetusies kūko, tad meitām vajaga trīs reizes apskriet tam kokam apkārt; uz kuŗu pusi tad dzeguze aizskrien, uz to pusi meitu aizprecēs (ib. 6464). Kad dzeguze kokā kūkojusi, tad meitas gājušas deviņas reizes ap to koku un skaitījušas dzeguzes kūkošanu. Cik reizes dzeguze kūkojusi, pēc tik mēnešiem jeb gadiem meita izprecēta. Uz kuŗu pusi nu dzeguze aizlaidusies, uz to pusi meita tikusi aizvesta (ib. 6465). Kad dzeguze kur iemetas, tad meita apiēt tai trīs reizes apkārt un saka: „Kūko man, dzeguzīt,

cik ilgi vēl dzīvošu, kamēr puīši mani vedīs!“ Ja nu pēc tam dze-
guze kūko divreiz, tad vēl jāgaida divi gadi; ja pusotru reizi: kuku,
ku, tad jāsēd vēl pusotra gada; bet ja nemaz nekūko, tad
tai nekā no vīra (ib. 6467). Ja dzeuguze kūko, tad jāapskrien
trīs reizes ap to koku, kurā viņa atrodas, un jāpiesīt. Uz
kuņu pusi aizlaidīsies, uz to pusi meitu aizvedīs tautās (ib. 6468).
Kad pavasarī dzird pirmo reizi dzeuguzi kūkojam, tad vajaga prasīt:
„Dzeguzīt, pēc cik gadiem es apprecēšos?“ Cik reiz dzeuguze kūko,
pēc tik gadiem apprecēsies (ib. 6469). Ja dzeuguzei kūkojot meita
var to apriest, t. i. apskriet trīsreiz riņķī, tad, cikreiz tā vēl kūkos,
pēc tik gadiem meitu izprecēs, un uz kuņu pusi dzeuguze aizlaidīsies,
uz to pusi viņu aizvedīs (ib. 6463). Sal. LP VII 412, 8.

Sal. dvieļa tišanu miršanas uzzināšanai. Ja dzeuguze kūko, tad
vajaga apsiest diviļi ap koku un teikt: „Dzeguzīt, nokūko, cik ilgi
vēl dzīvošu“, un tad, cik reizes dzeuguze nokūkos, tik gadu vēl dzī-
vos (Š. Tic. 6280).

Jau pieminētās dzeuguzes sevišķās spējas cilvēku aizkūkot ir
arī citiem putniem. Šāda *aizdziedāšana* uzskatāma par analogiju
aizrunāšanai resp. par vienu no apskaušanas veidiem, kas putniem
piedēvēta tāpat kā cilvēkiem. Sal. Š. Tic. 6314: Ko dzeuguze aiz-
kūko, tam tajā gadā labi neklājas. Ja aizkūkotais tūlī iekož kādā
kokā, tad koks nokalst; ja viņš iesit kādam lopam, tad tas nonīkst.
Visas dzeuguzes tomēr nav *tik skaudīgas*.

Dzeuguze ar kūkošanu pat kokiem liek nokalst. Ja dzeuguze trīs
gadus vienā kokā nokūko, tad tas koks nokalst (2, 22 Md). Ja dze-
guze kādu aizkūko, t. i., ja dzird to kūkojam neēdis, notiks kas
launs, vai būs jāmirst. Tāpēc no rīta jāieed t. s. dzeuguzes kumoss.

Aizkūkotam cilvēkam piemetas visādas kaites. Ja pavasaros
pirmo reizi dzird dzeuguzi „tukšā dūšā“, tad tā aizkūko; tukšā dūšā
— cilvēks no rīta uzcēlies un vēl neko nav ēdis. Ja dzeuguze aiz-
kūko, tad to gadu ir visādas nelaimes: galva sāp, aug augoņi, zobi
sāp un kauli spiežas uz āru; tādēļ, kad pavasaros sāk dzeuguzes
kūkot, līdz ko ceļas, vajag ko ieest (76, 262 Vlm Katvari).

Tāpat kā kokam dzeuguze var likt kalst, tāpat arī cilvēkam. Ja
dzeuguze kādu aizkūko, tad tam jāvārgst visu gadu. Pavasarī, kad
pirmo reizi dzirdi dzeuguzi kūkojot neēdis, tamā vasarā jāizkalst kā
dzeuguzei, ēd ko gribi (95, 11 Vlk Jaunlaicene); Ja dzeuguze aizkūko,
visu vasaru dzeltens un izkaltis (32, 389 Rīga); Ja kāds pavasarī
pirms ēšanas dzeuguzi kūkojot dzirdot, tad tas visu vasaru izdilstot,
paliekot vājāks (110, 13 Vlk Beja). Ja pirmo reizi dzeuguzi dzird
neēdis, tad dilonis piemetīsies (Š. Tic. 6321); Ja pirmo reizi pava-

sarī dzird dzeguzi kūkojam neēdis, tad piemetas dažādas slimības (ib. 6322). Kas pavasarī vēl nav dzirdējis dzeguzi kūkojam, nedrīkst iet ārā neieēdis dzeguzes kumosu, citādi dzeguze to var aizkūkot, un tad cilvēks tai vasarā kalst (ib. 6331); Ja neēdušu dzeguze „aizkūko“, tad apstājas augšana (ib. 6362). Ja dzeguze aizkūkojusi, tad tāds, mazs būdams, neaudzis liels, bet vecāki cilvēki sākuši kalst un kalst, kamēr slimi palikuši, ja pie laika nelūkojuši līdzēties. Ja dzeguze kādu aizkūkojusi no tukšumiem, no ziemeļu rīta puses, tad tam cilvēkam tai gadā bija trūkums jācieš (ib. 6361).

Sal. sikākus norādījumus: Ja dzeguze kādu aizkūko tukšā dūšā, tad tam siekalas tekot no mutes un tas pats kalstot (ib. 6403); Ja pavasarī pirmo reizi dzird dzeguzi kūkojam rītā, kad vēl nav ēdis, visu vasaru tecēs siekalas (ib. 6401); Ko dzeguze aizkūko, tam visu gadu tek siekalas no mutes (ib. 6402); Ja dzeguze kādu aizkūko tukšā dūšā, tad tam siekalas tekot no mutes un tas pats kalstot (ib. 6403); Ja dzeguze paspēj iekūkot kamēr gans nav vēl ēdis, tad ganam visu gadu tek siekalas (ib. 6404); Kad pirmo reizi dzird dzeguzi, tad jāienem kaut kas mutē, lai siekalas netecētu (ib. 6413); Ja pirmo reizi dzird dzeguzi kūkojam, tad ir jābūt paēdušam; ja nav paēdis, tad guļot tek siekalas (ib. 6414); Kad dzird dzeguzi kūkojam pirmo reizi tukšā dūšā, tad visu gadu tek siekalas (230, 1834 Tl Ārlava); Ja pavasarī dzeguze kādu aizkūko neēdušu, tad tam aizsmok balss un naktī tek siekalas no mutes (6400); Ja dzeguzi pirmo reiz dzird no rīta neko neēdis, tad dzeguze aizkūkojuse; tad aizsmokot kakls (446, 483 Md Viesiena, Bērzaune); Kuŗu neēdušu dzeguze aizkūko, tam visu gadu nav lāga balss (Š. Tic. 6399); Sal.: Ja rītā neēdis agri dzird dzeguzi kūkojam, tad kakls aizsmok (446, 71 Md Viesiena, Bērzaune); Jo dzeguze aizkyukoj naēdušu, tad tū godu dvaša smird (82, 111 D Jāsmuiža, Kalupe); Ja muti mazgājot dzeguze aizkūko, tad smird dvaša (Š. Tic. 6357); Ja dzeguze kādu aizkūko neēdušu, tad tam to gadu mute smird (ib. 6359); Ja dzeguze aizkūko neēdušu, tad visu gadu rauj džegus (ib. 6262).

Cilvēks paliek aizmāršīgs, miegains un slims. Ja dzeguze tukšā dūšā aizkūko kādu cilvēku, tad tas ir aizmāršīgs (ib. 6395); Ja dzeguze aizkūko, tad kļūst aizmāršīgs (ib. 6396); Ja dzeguze aizkūko, tad vasarā ir miegains (ib. 6391); Cilvēks, kuŗu dzeguze aizkūkojusi, būs tajā gadā miegains (ib. 6394); Ja dzeguze aizkūko neēdušu, tad visu gadu ir miegains un izsalcis (ib. 6392); Ja dzeguze pirmo reizi aizkūkojot, kad cilvēks neesot vēl ēdis, tad viņš darbā vienmēr kūkojot (snaužot) (ib. 6393); Neēdušu rītos aizkūko dzeguze, un tad tam jākūko jeb jāmirst (ib. 6324); Dzeguze kad aizkūko, tad kūkosi visu gadu slims uz savas gultas (142, 864 Md Vecgul-

bene); Ja dzeguze aizkūko rītā bez kumosa maizes, tad to gadu jāvārgst (179, 1193 Vlk Alsviķis); Ja dzeguze aizkūko no rīta, kad vēl nav ēdis, tad paliek slimš (Š. Tic. 6320); Ja dzeguze aizkūko cilvēku neēdušu, tad tas cilvēks visu gadu ir slimīgs (ib. 6360).

Aizkūkošana ir arī miršanas gadu skaitīšanas pamatā; aizkūkotam cilvēkam tik vien gadu paliek dzīvot, cik reiz dzeguze kūko. Ja kādu dzeguze aizkūko, tad tas tik gadu vien vairs dzīvos, cik reiz dzeguze kūko (ib. 6279). Dzeguze aizkūko, ja to pavasarī pirmo reiz dzird tukšā dūšā. Cik reiz tad dzeguze kūko, tik gadu vēl dzirdētājs dzīvos (ib. 6281). Ja dzeguze aizkūko tukšā dūšā, tad cilvēkam pēc tik daudz gadiem jāmirst, cik reiz dzeguze kūkojusi (ib. 6286). Ja dzird dzeguzi pirmo reiz agri no rīta vēl neēdis, tad, cik dzeguze kūkos, tik gadus dzīvos (ib. 6291). Ja dzeguze aizkūkojot, tad tam aizbrēktam, aizkūkotam cilvēkam jāmirstot pēc tik gadiem, cik reiz dzeguze kūkojusi (145, 1561a Vlk Bilska, Palsmane).

Šādi aizkūko gan tikai *neēdušu*. Ja no rīta iet neēdis ārā un dzird kad dzeguze kūko — cik reiz dzeguze kūko, tik ilgi cilvēks dzīvo (157, 469 Vlm Kōņi). Ja pirmo reiz dzeguzi dzird kūkojam un nav ēdis, tad tik reizes, cik dzeguze kūko, tik gadus vēl tas cilvēks dzīvos (17, 386, 47 Vlk Vijciems). Kad dzeguze no rīta neēdušu aizkūkojot, tad pēc tik gadiem, cik dzeguze kūkojusi, jāmirstot (10, 2298 Vlk).

Miršana var būt jau tajā pašā gadā. Ļaudis stipri sargājušies no dzeguzes aizkūkošanas, jo, kuŗu tā aizkūkojusi, tam tai pašā gadā bijis jāmirst (Š. Tic. 6327). Ja kāds pavasara rītā izejot laukā neēdis un ja tad dzirdot tanī gadā pirmo reizi dzeguzi kūkojam, tad tam drīz jāmirst. Veci ļaudis vēl arvien piedaudzina: „Tevi šogad dzeguze aizkūkoja, būs jāmirst“ (ib. 6328). Ja pirmo reizi dzeguzi dzirdot nav klāt ne maizes, nedz arī naudas, tad tanī pašā gadā jāmirst (ib. 6329). Ja dzeguze aizkūko neēdušu, tajā gadā arī jāmirst. Kad rītā nav brokastis ēdis, ja dzird dzeguzi kūkojam, tad esot jāmirst tai gadā (2, 2 Md). Pirmo reiz kad dzeguzi kūkojot pavasarī dzird, un ja tad no rīta nekā neesot ēdis, tad tai gadā tam cilvēkam jāmirst (72, 696 Md Cesvaine). Pavasarī, kad pirmo reiz dzird dzeguzi kūkojot un nav nekā ēdis, tad saka, ka mirs (375, 2965 C Skujene). Kad pavasarī, dzirdēdams pirmo reiz dzeguzi kūkojot, atrodas tukšā dūšā — tas ir, to dienu vēl nav ēdis, tad tam tanī gadā jāmirst. Sakarā ar to vēl tagad mēdz jokoļot teikt: „Ieēd nu dūšīgi, ka dzeguze neaizkūko“ (336, 173 Md Vestiena).

Katrā ziņā aizkūkošana ir kaitēšana tam, kas aizkūkots. Ja dzeguze aizkūko, tad darbi neveicas (230, 601 Tl). Ja pavasarī dzeguzi pirmo reizi dzirdot nav neko ēdis, tad tam cilvēkam tanī gadā

nekas neizdodas (17, 2217 C Dzērbene). Ja dzeguze no rīta aizkūko, tad gaidāma nelaime (Š. Tic. 6272). Ja dzeguze no rīta kūko, kamēr cilvēks nav ēdis, tad tam būs nelaime (ib. 6273). Ja pavasarī kādu dzeguze aizkūko neēdušu, tad tas visu gadu būs nelaimīgs (ib. 6318).

Protams, arī bads un nabadzība nāk no aizkūkošanas. Kuŗu neēdušu dzeguze aizkūko, tam visu gadu jāstaigā izsalkušam (ib. 6304). Kad neēdis pirmo reiz pavasarī dzird dzeguzi kūkojam, tad sagaidāms badīgs gads (ib. 6306). Ja dzeguze aizkūko neēdušu, tad tai gadā būšot bads jācieš (ib. 6307). Ja dzeguzi dzird tad, kad nav ēdis, tad tanī gadā nebūs ko ēst (ib. 6308). Ja pirmo reizi dzirdot dzeguzi kūkojam nav ēdis launagu, tad visu vasaru nebūs ko ēst (ib. 6351). Kad dzeguze pirmo reiz aizkūko neēdušu, tad to gadu būs maz maizes (ib. 6252). Ja pirmo reiz dzird dzeguzi kūkojam un nav vēl paēdis brokastis, tad visu gadu jāpaliek pusbadušam (ib. 6353).

Pretlīdzeklis ir: Lai dzeguze neaizkūkotu, tad pavasara rītos agri arvien ir kas jāuzkož, ko sauc par dzeguzes kumosu (ib. 6274). Pirmo reiz dzeguzi kūkojam dzirdot, vajag ieņemt maizi mutē, lai būtu bagāts gads (ib. 6275). Pavasarī, pirms dzeguze aizkūkojusi, nedrīkst iet ārā, neņēmis kādu maizes drupanu mutē, tad tai vasarā būs daudz maizes; Pavasarī, kad sākas dzeguzes laiks, neviens negāja no rīta ārā; kamēr nebija mutē ieņēmis kādu kumosu maizes, lai dzeguze neaizkūkotu. To kumosu sauca par putna kumosu. Bet ja nu kādu cilvēku dzeguze aizkūkoja, tad viņš visur bija miedzīgs (ib. 6277). Pavasarā neviens arājs neēdis jeb tukšu maku no mājām neizejus, pirms dzeguze kūkojusi, lai tanī gadā badu neredzētu, nedz citā trūkumā kristu (ib. 6301). Kam no rīta agri uz lauku jāiet, tas uzkož kādu kumosu maizes, lai dzeguze neaizkūko (ib. 6302).

Analoģiski, ja naudas nav klāt, būs nabadzība. Ja dzeguze vai kāds cits putns pavasarī aizdzied pirmo reizi, un ja nav ēdis vai nav naudas kabatā, tad to gadu esot nabags (17, 330, 21 Rz Varakļāni, Dg Rudzēti). Ja dzeguze pavasarī pirmo reizi aizkūko cilvēku, kuŗš nav ēdis un arī naudas nav līdz, tad šis cilvēks visu gadu būs nabadzīgs (464, 2267 Rg Ruba). Kad pirmo reiz dzird dzeguzi kūkojam un ja nav naudas klāt, tad nākošā gadā naudas pietrūkst (2, 18 Md). Kad pirmo reiz dzird dzeguzi kūkojam, tad jābūt naidai klāt un ja nav, tad visu gadu nebūs naudas (177, 31 B Īslīce). Ja dzeguze aizkūko tad, kad nav makā naudas, tad naudas nav visu gadu (464, 1406 Jg Jaunauce). Kad dzeguze aizkūko tukšā kabatā, tad nav naudas (3, 2009 Jg). Ja dzeguze aizkūko tādā laikā, kad nav naudas klāt, tad visu gadu būs tukšība (17, 1108, 138 Jg Kaln-

ciems). Ja iet pavasarī mežā un dzird dzeguzi kūkojam, tad vajag būt kaut kam līdz. Ja ir nauda, tad būs bagāts. Ja nav ne garozīņas maizes, tad paliks nabags (297, 164 Rīga). Ja pavasarī dzird dzeguzi kūkojam un ja nav ēdis un naudas nav klāt, tad tai gadā slikti klājas (230, 185 Lp Tāši). Ja pavasarī dzeguzi pirmo reizi dzird kūkojam un nav neviena naudas gabaliņa klāt, vasarā notiks kāda nelaime (Š. Tic. 6368).

Pretlīdzeklis ir arī naudas skandināšana kabatā. Sal. par atslēgām. Kad dzeguzi pirmo reiz dzird kūkojam, tad jāiet uz klēti un jāšķindina atslēgas. Kad tā dara, tad to gadu būs pilna klēts bagātības (ib. 6376). Ja pirmo reiz dzirdot dzeguzi kūkojam un esot nauda ķešā, tad visu gadu naudas netrūkst, bet ja naudas neesot, tad visu gadu ar nebūšot (ib. 6380). Kad dzird dzeguzi jeb citu meža gāju putnu pirmo reiz dziedam, tad vajaga kabatā skandināt naudu, tad tās visu gadu netrūks (ib. 6381). Mežā dzirdot dzeguzi pirmo reizi kūkojam, visu gadu būs tas daudzumā, kas atrodas kabatā, kā nauda, maize u. t. pr. (ib. 6383). Ja pirmo reizi dzird dzeguzi kūkojam un ja atrodas nauda klāt, tad vajaga piesist pie kabatas, lai visu gadu naudas netrūkst (ib. 6386). Kad sāk dzeguze kūkot, kas vēl to nav dzirdējis, vienmēr nēsā līdzī kabatā naudu, maizi jeb abus. Dzeguzei kūkojot, pieskandina naudu vai parāda maizi. Cik reizes tā no vietas kūko, tik gadus vēl dzirdētājs dzīvos. Ja pirmo reizi dzird dzeguzi neapģērbies un bez naudas, tad tas ir slikti (ib. 6389). Sal.: lai dzeguze neaizkūkotu, tad pavasarī vajaga arvien ķiplokus līdz nēsāt (ib. 6303).

Pretēji, naudas klāt nešana var ne tikai palīdzēt, bet arī bagātu darīt: Ja pirmo reiz dzeguzi dzirdot nauda ir klāt, tad būs daudz ieņēmumu (464, 5083 Tk Apšuciems). Kad dzeguzi pirmo reiz dzirdot kūkojot un ja nauda esot kabatā, vai arī maize, tad esot bagāts (17, 384, 28 Vlk Vijciems). Ja pavasarī ap to laiku, kad sāk kūkot dzeguzes, atrod naudu, tad tam cilvēkam naudas netrūkst visu gadu (466, 7 Lp Asīte). Ja pavasarī dzird pirmo reizi dzeguzi kūkojam, tad, ja ir nauda tādā gadījumā klāt, tad būs arī tam cilvēkam visu gadu nauda (230, 581 TI).

Aizkūkot var arī cilvēka darbu. Ja aizkūko sējēju, sējums labi neizdodas, būs bads. Aizkūkotais cilvēks ne tikai pats top slimš u. tml., bet arī kaitīgs citiem. Ja aizkūko sievieti, tā nevarot rudenī govīs likt saītē, jo tās izkaltīšot, nebarošoties; arī pavasarī viņa nedrīkst pirmā lopus laist ārā. Ja aizkūkota meitiete pavasarī pirmo reizi lopus iz kūts izlaižot un rudenī beidzamā piesienot, tad lopi kalstot (LP VII 412). Aizkūkota cilvēka īpašības (kam pieskaņas, tas nokalst) liedz viņam lopus siet, kad tos ziemei kūti sadzen: Kad

dzeguze aizkūkoja sievietes, tad tās nevarējušas rudenī govis saitēs siet, kad tās ievietoja kūtī uz ziemas dzīvi, jo tad govis kaltin izkalstot. Arī pavasarī aizkūkota sieviete neiedrošinājusies govis valgā siet, jo tad tās nebarojušās, negribējušas nekā ēst, barību tikai tā pa zobu galam vien aiztikušas (Š. Tic. 6418). Kas ir dzeguzes aizkūkots, tam neesot jāiet pie lopu siešanas, kad viņi tiek nolikti, kur viņiem pa ziemu jāstāv. Ja viņš tomēr nu piesien, tad pirmais lops nīkstot, ko viņš sien (ib. 6420).

Dzeguze aizkūko ne tikai cilvēkus, bet arī nedzīvus priekšmetus. Pēdējie tad noder dažādu vainu „mirināšanai“. Ja dzeguze aizkūko ledu, tad ar to jāmazgā seja, tad vasarā saule nenodedzina (ib. 6271). Lai vasaru nenodegtu, tad jāmazgājas dzeguzes aizkūkotā sniega ūdenī (ib. 6270). Kad pirmo reizi dzird dzeguzi, vajag trīs reizes piesist ar akmeni pie galvas, tad visu gadu galva nesāp (ib. 6364). Arī saimniece ar aizkūkotu ledu berzē lopiem muguru. Kad pirmo reizi dzeguzi dzirdot, tad saimniecei vajagot govīm muguras ar ledu berzt, jo tad vasaru nebizojojot (ib. 6426).

Arī aizkūkotais cilvēks ir posta nesējs citiem: Kad pavasarī dzeguze tukšā sirdī aizkūko, tad pie kuŗa priekšmeta pirmā pieduras, tas nokaltis, vai tas būtu dzīvnieks, augs vai kas cits (ib. 6363). Ir tomēr arī pretlīdzekļi. Kad dzeguze aizkūkojot — cilvēks nokalstot, bet vajagot trīs reizes apskriet ap koku, tad tas koks nokalstot (LP VII 412). Aizkūkotais cilvēks savukārt var mēģināt kaiti uz koku pārnest, tajā iekožot: Ja pavasarī pirmo reizi dzeguze neēdušu aizkūko, tad tas cilvēks izkalst, bet ja tūlī apskrien trīs reizes ap augošu koku un iekož viņā, tad koks nokalst, bet cilvēkam nenotiek nekāds ļaunums (464, 3541 Rg Madliena). Ja pirmo reizi no rīta neēdis cilvēks uzdzirdis dzeguzi kūkojam, tad ticējuši, ka viņam šai gadā būs jāvārguļo jeb, kā veci ļaudis saka, jānokūko. Bet lai šo klizmu novērstu no sevis nost, tad ja tuvumā gadoties kāds koks, tad vajadzējis tanī ar zobiem iekosties, lai viņa vietā koks nokalstu (72, 3621 Md Cesvaine). Kad pirmo reiz dzird dzeguzi kūkojam un neesi vēl ēdis, tad tam cilvēkam esot jānīkst visu gadu. Un ja tam kokam trīs reizes iekožot, kur dzeguze kūkojusi, tad tā nelaime pārejot uz koku un koks nokalstot (67, 175 C Jaunpiebalga). Ja dzeguze aizkūko, un ja ir koks turpat, un tajā kokā ja cilvēks iekož, tad drīz vien tas koks nokalst (279, 939 C Kosa). Ja pavasarī neēdis agri no rīta dzirdot dzeguzi kūkojam, tad tam tajā gadā jāmirst. Ja iekožoties tad ar zobiem kokā, tad tas koks nokalstot (55, 360 Md Cesvaine). Kad pavasarā pirmo reizi dzird dzeguzi neēdis, tam tai gadā esot jāmirst. Tāpēc vakaros noliek maizes gabalu galvgalā apakš cisām un iekož tūlī no rīta, kad uz-

mostas. Ja tomēr kam gadās neēdušam dzeguzi dzirdēt, tad tas skrien pie kaut kāda koka klāt un iekož mizā, cik dziļi vien var. Ja tas koks nokalst, tad par miršanu vairs neesot ko būties (Š. Tic. 6311). Dzeguze ir ļauns putns; ja viņa aizkūko, tad jāmirst. Izglābties var tikai tad, ja tūliņ skrien pie kāda zaļa koka un iekož tā mizā, tad tikai koks nokalst (ib. 6312). Ja pavasarī pirmo reizi dzeguze neēdušu aizkūko, tad tas cilvēks izkalst, bet ja tūliņ apskrien trīs reizes ap augošu koku un iekož tanī, tad koks nokalst, bet cilvēkam nenotiek nekāds ļaunums (ib. 6313).

Košana kā līdzeklis pret dažādām kaitēm un ļaunumiem pazīstama gan tautas ārstniecībā, gan ticējumos. Ja sāp roka un ja piemetas dzirkste, to var izkost pirmdzimtais vai arī pēdējais bērns. Pamatā te būs sāpīgās vietas saspiešana, kā tas ir arī dzerksti veļot durvīs. Ja sāp zobi, jāņem miroņa pirksts un tas ar zobiem jāsakoz; te ir uzskats par mirdināšanu ar miroņa kaulu. Turpretim krekla viles košļāšana, zobiem sāpot, izskaidrojama vai nu ar novērojumu, ka zobu sāpes mazinās, ja tos cieti sakož, vai arī ar ļaunuma pārņemšanu uz citu priekšmetu; tāpat arī ja dzeguze pavasarī aizkūko, tad cilvēks dilst, kalst, neaug lielāks; kaiti tad pārnes uz citu objektu: ja aizkūkots, tad jāuzmeklē koks, kur dzeguze kūkojusi, un tanī jāiekož — tad koks nokalst, bet kodējs paliek vesels. Ir nostāsts par skauģi, kas gribējis noskaust kādu lopu, bet apkaunināts iekodis kokā un tas nokaltis. Varbūt ar to sakarā ticējums, ka nevar ņemt otra iekostu kumosu — lai nesastridētos. Beidzot košanai ir arī apotropajiska nozīme pret iespējamo apskaušanu: ja, piem., kāds kaut ko pārāk labu par sevi pasacījis, tad saka: kod nu mēlē vai pirkstā. Arī „iekošanas“ jēdziens saistāms ar ļaunu darbību vai nodomiem.

Līdzīgi dzeguzei, arī dažiem citiem putniem ir aizkūkošanas, aizdziedāšanas, aizklieģšanas spējas. *Ķīvīte* var aizbrēkt (L. Av. 1824, 32). Pirms ķīvīte nav atnākusi, nevar iet neēdis laukā, lai neaizbrēc; no tā nākot nelaime (Š. Tic. 16121, L. Av. 1824, 32); Rudenī, pirms ķīvīte atnāk, neiziet neēduši no mājas, jo citādi izceļas visādas nelaimes (ib. 16122, L. Av. 1824, 32).

Balodis arī „pūš“, tāpēc: Kad pavasarī pirmo reizi neēdis dzird balodi pūšam, tad dzirdētājam tajā gadā iet grūti, bieži jānopūšas (23, 5580 Valmiera). Kas neēdis pavasarī pirmo reizi balodi dzird, to balodis aizpūš: tas cilvēks visu gadu kā balodis pūš (Š. Tic. 1792). Kad balodis aizpūš, tad guļot slienā (ib. 1794). Kad balodis aizbrēc, tad to gadu sirds sāp (ib. 1795). Balodis kad aizdziedot, tad, cik tad reizi sakot „pus, pus, pus, pus“, tad pēc tik gadiem būšot jāmirst.

Bet lai neaizkūkotu, tad vaigot ko ieēst (231, 574 B Iecava). Ja pavasarī neēdis pirmo reizi dzird meža balodi rūcam, tad tas gads būs bēdīgs (464, 3543 Rg Madliena).

Balodis arī zina nākotni. Viņš biedina ķēniņu, lai tas neļauj meitai ar kuģi braukt, citādi tā pazudīs. Tā arī notiek (P. Š. II 79). Baloži rūc, kad gar kapsētu ved neistu līgavu — pamātes meitu pameitas vietā (ib. VI 90).

Lakstīgala var tāpat aiztraukt neēdušu. Pavasarī, kad lakstīgala aiztrauc neēdušu, tamā vasarā liels miegs (95, 9 Vlk Jaunlaicene). Ja lakstīgala aizbrēcot, tad cilvēkam šķīstot siekalas no mutes (145, 1561 Vlk Bilska). Sal.: Ja lakstīgala no rīta neēdušu aizdzied, tad sadeg kāds uzvalks (Š. Tic. 16388). Kad lakstīgala aizdzied, tad gadisies kaut kur ugunsgrēks jeb apdegšana (ib. 16380). Ja pavasarī pirmo reizi neēdušu aizdzied lakstīgala, tad pieguļā sadeg svārki (ib. 16379). Kad lakstīgala aizdzied, tad pieguļniekam drēbes degs (ib. 16378 K. Šilings, 1832, Tirza).

Arī *tutens* ir aizkliedzējs. Tutens — nelaimes putns, ja pavasarī no rīta agri, kamēr cilvēks vēl nav ēdis, to aizkliedz, tad notiek visādas nelaimes, piemetas jaunu ļaužu lāsti, apzog, apdeg u. t. t. (450, 208 Rīga, Md Patkule).

Ja *tutens* aiztutina, tad drēbes deg (450, 1065 Rīga, Md Patkule). Ja tutiņš kādu darbinieku tukšā sirdī aizdziedājis, tad jau tai dienā muižā bez pēriena nepalīcis (P. Š. I 369).

Rubenis aizrūc. Kad rītā, pirms ēšanas, pavasarī, rubens tevi aizrūc, tad vēders tev tā rūks visu gadu (ies cauri) (142, 862 Md Vecgulbene). Kad rubenis aizrubina rītā neēdušu, tad vasarā sirgsi un vārgsi (Š. Tic. 30613). Ja pavasarī pirmo reiz rubeni dzird, iekāms nav vēl no rīta nekā ieēdis (tukšā dūšā), tad uznāks cilvēkam (dzirdētājam) slimība vai nāve tanī pašā pavasarī (ib. 30614). Ko rubenis aizrūc no rīta tukšā dūšā, tam mutē ir slikta smaka un ēdienam nav labas garšas (ib. 30615).

Pupiķis arī nav labs, ja to dzird tukšā dūšā: Tautā pastāv māņticība, ka tas, kas bada dzeguzi rītā tukšā dūšā dzird tutinām, paliek slims, un ka tanīs gados, kur bada dzeguze īsti bieži tutina, izcelsies mēris un lipīgas sērgas (ib. 24894). Kad pupiķi dzird pirmo reiz tukšā dūšā, tad dvaša smird (450, 1243 Jg Salgale). Kad aizpupo pupīte, tad smirdot dvaša (17, 332, 42 Dg Rudzēti). Ja aizsmakusi bada dzeguze aizkūkoja, ta cilvēks aizsmaka (Š. Tic. 24902). Kad pīpiku dzird pirmo reiz tukšā dūšā, tad paliek dzeltens (450, 1242 Jg Salgale). Ko no rīta tukšā dūšā pupiķis aizpupina, tam blusas aug (Š. Tic. 24901). Ja pīpiši atlaižas mājās, tad mirst kāds (10, 2333 Vlk). Ja bada dzeguze aizkūko cilvēku tukšā dūšā, tad

tai gadā jāmirst (Š. Tic. 24903). Aizkliegt var arī *dzērves*: kad dzērves šurp nāk, un kad vēl nav ēdis un aizk dzied, tad tanī gadā izkopts nolūst (14, 28, 4 Valka).

Ja pavasarī pirmo reiz neēdušu aizdzied *vālodze*, tad visu gadu nāks miegs (Š. Tic. 31969). Ka nāādušam reitā aizdzīd volyudzia, to vysu godu mutī kaut kas smirdēs (361, 43 D Kapiņi). Kad vālodze bļauj, kāds mirs (ib. 31970).

Grieze. Kad griezne aizbrēc, tad grēmes dedzinās (ib. 9636). Ja grieze aizdzied cilvēku, tad tas nozīmē sliktu: tanī gadā cilvēks dabūs stipras iekšas graizes un karsoni (ib. 9637). Ja grieze aizbrēc, tad aizbrēktais tai gadā tiks ievainots ar kādu asu rīku (ib. 9638). Kad grieze aizgriež (aizbrēc), tad tam rokas sagriež (ib. 9639). Ja pavasarī neēdis pirmo reizi dzird griezi griežot, tad tanī vasarā vienmērs griež rokās un kājās (ib. 9640). Ja grieze griežot kaut kādā ēkā, tad tā drīzā laikā nodegšot (ib. 9658).

Dzilna vēsta par aiziešanu vai nāvi. — Ja dzilnu dzirdēs saimniece, kuŗa nebūs ēdusi, tad nebūs piena vasarā (ib. 6837). Kad melnā dzilna k dzied, tad ganiem lopi zūd (ib. 6836).

Stārks aizparkšķina gan tikai trauku sišanu; Kad stārķis aizparkšina, tad tanī gadā tev plīsīs daudz trauku (142, 863 Md Vecgulbene). Pavasarī, kad pirmo reiz redz stārķi, ja tas krakšina, tad visu gadu traukus sitīs, ja laižas, tad visu gadu būs čakls, ja redz svēteli uz lizdas stāvam, tad visu gadu slinkos (353, 23 Lp Bārta).

Ceturrtā nodaļa.

Zooskopija.

Dzīvnieku vērošanas aktīvai, impetratīvai formai visraksturīgākā ir *ekstispīcija*.

Ekstispīcija, grieķu hieroskopija, ir zīlēšana pēc ziedoto lopu iekšām, lai zinātu, vai dievs pieņēmis ziedojumu un vai nodomātais darbs laimīgi izdosies. Tā ir ļoti sarežģīta un pamatota uz zināmām pazīmēm un lopu iekšu vērojumiem. Par šīm pazīmēm norādījumu grieķu literatūrā ir maz (Arats u. c.), tomēr pēdējā laikā tos papildina atrastie papīrusi, sevišķi kāds Londonas (izdev. Grenfels un Hants, 1901) un Maskavas papīruss Goļeniščeva krājumā. Pēdējo izdevis Bekštrems (Ж. М. Н. Пр., 1910). Pirmā (fragm. no Filochora traģēdijas) ir runa par aknām un sirdi, ja tās pēc izskata zīlēšanai noderīgas; minētas tuvākas pazīmes zīlēšanai par draudzību un starptautiskiem līgumiem. Sevišķi svarīgs ir aknu galvas apmierinošais stāvoklis, kas var par labu griezt dažas nelabvēlīgas pazīmes. Otrā papīrusā (1.—2. g. s. pēc Kr.) uzglabājušās divas nodaļas par pazīmēm, kas vēstī par izdošanos un neizdošanos visos gadījumos un īpaši tirdzniecības uzņēmumos. Dzīvniekus apskata, un ziedo tikai veselos; dažus defektus neuzskata par traucējošiem, piem., distomatozi, aknu chronisko iekaisumu no aknu dēles. Apskata vispirms sirdi, tad aknas. Ekstispīcija pārņemta no chaldiešiem 9.—7. g. s. pr. Kr.; Homēra darbos tās nav, bet viņu piemin Aischils (Prom. 493 un sek.) kā Promēteja iemācītu. To lieto visdažādākiem gadījumiem, bet lielākā nozīme tai ir kaņā — pārejot robežu, sevišķi priekš kaujas. Spartieši arvien veduši līdz upura lopus zīlēšanai, un Pausanijs ilgi vilcinājies sākt Plataju kauju, jo hieroskopija nav devusi vajadzīgos aizrādījumus. Romā šo zīlēšanu izdara harūspiki; tā pārņemta no etruskiem, kas šo zīlēšanu izkopoši kā istu mākslu (Etrusca disciplina). Romā ekstispīcijas Cicerona laikā pa daļai nobīda pie malas pareģošanu pēc putnu lidojuma. Oficiāla harūspiku kollēģija dibināta Romā Klauģija laikā.

Izbeidzoties dzīvnieku upurēšanai, oficiāli izbeidzas arī ekstispīcija, bet tās atskaņas nav svešas arī vēlākiem laikiem.

Ekstispiciju pie prūšiem piemin Pretorijs (IV 15, 8). Viņa aprakstā tāpat pieminēta senā zilēšana no dieviem ziedoto lopu iekšām, bet arī par sava laika nadravieriem Pretorijs saka, ka tie no cūkas liesas, aknām u. tml., vērojuši, kāda būs ziema, vai būs ražīgs gads u. tml.

Widdurones haben aus den Eingeweiden des Viehes, so den Göttern geschlachtet ist, prognosticiren können. Jetziger Zeit wissen einige Nadrauer, wenn sie die Milz, Leber usw. eines Schweines besehen, was vor ein Winter sein, welches Getreydig und von welchem, ob die frühe oder späte Saat gedeyen werde (M. 551).

Latviešu folklorā ekstispicijas pazīmes ir cūkas aknu vērošanai. Kad cūkām kaujot rupjas aknas, tad nākošvasar rupji mieža graudi (446, 622 Md Viesiena, Bērzaune). Kad cūku nokauj un ir rupjas aknas, tad nākošu gadu rupji miežu graudi (446, 494 Md Viesiena, Bērzaune).

Sal. par cūkas asti: Ja cūkas aste esot liela, tad vārpas arī tādas, bet ja gadoties cūkai maza aste, tad ticējuši, ka tai gadā būšot slikti mieži. To jau sprieduši, kad cūku nokāvuši (479, 1602 Md Meirāni).

Sevišķa nozīme vēl arvien ir cūkas liesas apskatīšanai. Ja tā īsa, būs īsa ziema, ja gara — gara ziema, ja plata — dziļa ziema, ja plāna — sekla ziema (maz sniega), ja bieza — ar biezu sniega kārtu, arī salta; ja plāna — silta (Š. Tic. 5100, 1, 4, 11—15, 18—19, 21, 2). Ja liesa uz priekšas galu biezāka, būs no rudens dziļa ziema, bet ja uz pakaļas galu — uz pavasara pusi; ja gali resnāki, sniegs biezāks ziemas sākumā un beigās, ja vidus resnāks, tad sniegs vairāk ziemas vidū; ja abi gali tievi, tad rudenī un pavasarī plāns sniegs; ja vienāda — tad vienāda ziema (ib. 5098, 9, 5102—9). Noteic arī sējas laiku: ja liesas pirmais gals resnāks, izdosies pirmā sēja, ja vidus — vidējā, ja pēdējais — vēlā (ib. 5096).

Kad rudenī jērus kauj, tad jāapskata, kāda žults. Ja žults liela, tad būs atkušņaina ziema. Ja žults maza, tad būs dziļa ziema (ib. 11978). Pēc žults pūšļa lieluma noteic dzīvnieka dabu; ja žults pūslis mazs, tad dzīvnieks lēnas dabas, ja liels, tad sirdīgs (ib. 36776). Sal.: Kad pavasarī izzvejo pirmo zivi, jāapskata viņas žults. Ja žultij priekšgals resnāks, tad labāka būs agrā sēja; ja vidus resnāks, tad labāki izdosies vidējā sēja; bet ja žultij pakaļgals resnāks, tad labi paaugs beidzamā sēja (ib. 35665).

Ir nedaudzi aizrādījumi arī par upuŗa lopiem un to ziedojuŗiem pie baltu tautām. Sal. par upuŗa lopa kriŗanu uz kreisiem sāŗiem, kas nav laba zīme pie igauŗiem (Indriŗa chronika XV 3) 1211. gadā pie Kaupa pils: *mactantes boves et pecora diisque suis*

immolantes, favorem ipsorum requirunt. Sed caro percussa cadens in partem sinistram, deorum offensam et omen indicat sinistrum.

Pie ziedošanas ievēro asinis. Dubnas chronikā (M. 118. s.) aizrādīts, ka 1351. g. pie Keistuta miera līguma ar Ungārijas Ludviķi pirmais pēc leišu parašas liek atvest sarkanu vērsi, un tam uzšķel kaklā dzīslu. Asinīs viņš pats un leiši aptraipa seju un rokas, saka zvēresta vārdus, tad nocērt galvu vērsim un starp to un ķermenī iet 3 reizes. Papildinot šo ziņu, Heinricha Dīsenhofena chronika (M. 119) raksta, ka asinis zīlēšanai nolaistas no 2 dzīslām: ja asinis tecēs strauji, būs labi (fecit bovi duas venas incidi in collo, et si sanguis ferventer exiret, bonum esse *indiciū futurorum*; et largiter fuit sanguis effusus).

Beidzot plaši par asins vērošanu raksta Pretorijs. (M. 551): Die *Kraujutte* sagten aus dem Fluss, der Farbe und Veränderung von Menschen- oder Viehblut nicht allein die Gesundheit eines Menschen oder Viehs, sondern auch glückliche oder unglückliche Successes vorher. Die *Kraujutte* gaben auch ihr Urteil in Erkändt-nuss der Jungfrauschaft, da sie aus der monatlichen Blum einer Weibsperson das Fundament ihrer Warsagerei hergenommen. Sie waren der alten Preussen Medici, sie verstanden es auch, fliessendes Blut zu stopfen und zu besprechen, und haben mit der Blume einer Weibsperson oft allerlei Liederlichkeit angestiftet. Solcher Leute hats zu unserer Zeit noch viele gegeben, sonderlich in Zalavonien an der Zamaitischen Grenze. Die jetzigen *Kraujutten* in Nadrauen lassen zur Ader, schröpfen, säugen vermittelst eines Körnchens das Blut auf und sagen aus dem Geschmack desselben vorher, ob der Mensch gesund bleiben oder bald krank werden werde, was auch bisweilen eintrifft. Ich habe beobachtet, dass sie einige Worte in den Bart murmeln, ehe sie saugen. Zwar behaupten sie mit andächtigen Geberden, nur den Wunsch auszusprechen, dass das Schröpfen einem gesund sein möge; ich bilde mir aber ein, dass hier noch etwas Abergläubisches vorgehe.

Zīlēšanai pieder arī atsevišķu kaulu, piem., lāpstas kaula vērošana, ko redzam pie Lengevīna Atskaņu chronikā 1312. g. ar piezīmi, ka tā zīlējuši arī cisterciešu mūki. Leišu augstmanis Lengevīns Rīgā gūstā no lāpstas kaula redz, ka leiši sakauti un viņa brālis nonāvēts. Sal. par leišiem: Gaļu novārijuši, viņi no kāda kaula pareģojot un zīlējot dažādas ziņas par pārkonu un negaisu nākamā gadā. Gaļu viņi nežāvējot vis dūmos, bet tāpat istabā piekabinot, lai tiekot labi dzeltena un rūkta — tāda gaļa viņiem esot daudz gardāka nekā dūmos žāvēta. Arī citu lopu gaļu, iekam to ēdot, viņi piekabinot istabā un ļaujot tai krietni samaitāties (Balss 1898, 3).

Arī Einhornus piemin kaulus, bet ne vairs mantikā. Lopu un cilvēku kauliem piemītot savāds spēks, kas dažās lietās noderot cilvēkiem un lopiņiem. Kad ieviešas slimība, ar kuņu lopi nobeidzas, tad nosprāgušo lopu kauli varot to sērgu atkal atturēt. Tādēļ viņi

liek pie kūtim uz sētas mietiem sprāgušu zirgu un govu galvas kausus, kas sargājot no lopu sērgām.

Pretorijs raksta arī par zvēru pazīmju iztulkotājiem (*szwerutte*) un uzskaita arī tos zvērus un dzīvniekus, kas ir pareģošanai node-rīgi. Saraksts ir visai plašs — vilks, lapsa, stirna, briedis, bifelis (? Püffel), lācis, sienāži, krupji, peles, ķirzakas; vēro gaitu un ko tie dara; ievēro visādus apstākļus; nelaimi nes ieraudzīts zaķis, vilks, ēzelis, ķirzaka, sienāzis; tie nelabi ietekmē arī pasākumu.

(M. 558): Hierher gehören auch *Szwerutte*, solche Zeichendeuter, die aus dem Wildwerk, ihrem Gang und Thun haben warsagen können. Als wenn ein Wolf, ein Fuchs, ein Hase, Reh, Hirsch, Püffel, Bär, item Heuschrecken, Kröten, Mäuse, Eidaxen sich eräuget, haben sie gewusst den Ausgang der bevorstehenden Sachen zu verkündigen. Dabei sie die Circumstantien fleissig in Acht genommen und halten für unglücklich, wenn ein Has, ein Wolf, Esel, eine Kröte, Eidachs, Heuschrecke sich eräuget, zumalen dass solche Tiere jemandt zu der Zeit, da er was vornimmt, beschädiget haben.

Bieži pieminēto dzīvnieku sastapšanu ceļā piemin jau Ein-horns. Par latviešiem Einhorns raksta (Wiederleg. I 4) 1627. g.: Pazīmes ceļā nav labas, ja sastop zaķi, ja pretim skrien vārna, ja no mājas izejot sastop sievieti:

Vnter andern abschewlichen Aberglauben ist dieser nicht der geringste, das man aus vngefährlichem begegnen etlicher Thiere, oder Menschen böses oder gutes deutet. Alss zum Exempeln, wann jemandes auff der Reise ein Hase begegnet vnd vber den weg hinläuffet, da er hinreiset, dessgleichen wann einem eine Raabe entgegen gefolgen kompt. oder wann man aus dem Hause gehet, ein Weib entge-gen kompt, soll jhm des Tages nichts gutes begegnen. Darumb wohl mancher, wann jhm dieses begegnet, vmbwendet vnd die Reise anstehen lesset.

Par prūšiem Grunavs aizrāda, ka jājot nav labi, ja pār ceļu pārskrien lapsa — būs nelaime. (M. 203). Šeit ir raksturīga satik-šanās pazīme, vērojums no tā, ko pirmo ceļā satiks. Tāpat par prū-šiem to zina Pretorijs (M. 587): precībās jājot, tēvs griežas pie zil-niekiem ar jautājumu, vai precības būs laimīgas, tad izmeklē pre-cinieku. Tas klusi iejāj līgavas mājā un laba zīme ir, ja viņš tur satiek pašu līgavu, bet ja ceļā sastop vecu sievu, tad jāgriežas at-pakaļ, bet ja *vilku* — ir laba zīme (VI, 8, 2). Par leišiem zina stāstīt *Lasicijs* (1615, rakst. 1580), ka ķēniņš Vladislavs, dzimis leitīs (Wla-dislaus, gente Lituanus), esot no mātes tādus māņus mācījies (has a matre superstitiones didicerat), ka tā diena būs nelaimīga, kad tas kā pirmo kreisās kājas apavu būtu paķēris (ut eum diem in-faustum sibi futurum crederet, quo primum calceum sinistrum fortuito accepisset; adhoc movebat se in interdum gyrum stans pede uno, foras e cubili proditurus). Daudz tam līdzīga esot arī pie žemaišiem. Arī poļi? (nostri) pārliecināti, ka nelaime būs me-

dibās, ja, no mājas iznākot, pretim skrien sieviete, vai arī, ja kāds min nošaujamo zaķu, lapsu un vilku skaitu (Et nostrum quidam infelicitē se venaturos sibi persuadent, si domo egressis mulier occurrat, seu quis certum numerum capiendorum leporum, vulpium, luporum nominet.) (M. 352).

Veiganda ziņas pie Kanolda par zvēriem un lopiem ir plašas un raksturo to lielo nozīmi gan visvairāk laika vērojumos. Kad kaķi bieži laiza kājas un spalvu vai arī visādi blēņojas ar lēkāšanu un dancošanu, būs pērkons. — Ja suņi pa zemi vāļājas, tas ir uz vēju.

Ja lācis nobrauka un noēd apses (zarus) līdz galam, tad vēlālais vasarājs ienāksies, bet ja tikai aplauza galus, tad vēlā sēja nosals. Ja lopi pusdienā ar muti tver gaisu, būs lietus. Ja cūkas sienu un salmus apkārt vazā, ja suņi vārtās, ja suņi un kaķi zālīd, ja suņiem vēders rūc, ja tie zemi kašņā, būs lietus laiks; ja tie rej, būs labs; ja zaķiem sniegā apmetne ir slapja un izkususi, ja zirgu pēdas lielā salā ir ūdens pilnas, — būs atkusnis; kuņģa vietās zaķi izzūd, tur tai gadā aitas sprāgs. Ja vērsis laiza kāju nagus vai noguļas pakaišos, uz labiem sāniem vai uz zemes atpūšas vai augšup uz debesīm skatās, ja cūka pārāk ilgi dubļos paliek, ja zirgi daudz un ilgi ausis kustina, vai uz muguras pa zemi vārtās, ja kaķi laizās vai arī ar galvu un kājām visādus jokus taisa, ja suņi ar abām kājām zemi kašņā, ja krupis vakarā ārā nāk, ja varde gauži kurc, ja sikspārņi (Sommervögel, papilones) bieži apkārt lido, sliekas bieži no zemes izlien, mušas un odi cilvēkus kož un duņ, skudras savas oliņas pārnes uz citu vietu, peles citīgi skraida šurp un turp, pikst, lēkā un danco, ja kaķiem acis spīd vai arī ja tie ļoti kasa galvu un kaklu, ja vakarā mājā dzenot aitas pa ielām kārtīgi šur un tur zālī plūc, ja āži un tekuļi bieži badās, ja vakarā vērsi mauj un skrien kūti, ja teļi lēkājot pārmērīgi priecājas, ja vilks no citiem vilkiem klīst nost, kauc un skrien uz zemajām zemnieku mājām, ja cūkas ar snuķi sienu vai graudus šurp un turp svaida, skrien viena otrai pakal vai niknojas, suņi ir klusi un bēdīgi — viss tas nozīmē lietu.

Ja meža cūkas, kazas un aitas kāpj virsū saviem tēviņiem, būs sals, un jo neatlaidīgāk tās to dara, jo stingrāka ziema. — Ezim un vāverei ligzdā ir 2 ejas, viena pret ziemeļiem, otra pret dienvidiem, ko aiztaisa cieti: tad jābūt vējam vai vētraī. — Smagā, biežā un miglainā gaisā arī lopi ir bēdīgi, noguruši un miegaini, un gaļa negaršo. Jaukā saules laikā viņi laiž lopus no kūts ārā atpūsties un uzjautrināties. Pašā rīta agrumā pirmā Lieldienu dienā jāj stallā puīši zirgus, cik vien tie var skriet, apkārt neska-

toties, dziļākajos ūdeņos peldināt un tāpat tos triec arī atpakaļ, tad odi un dunduri tos nevarēšot kost līdz asinīm. No dzīvjiem radijumiem viņš piemin arī kukaiņus, rāpuļus u. c.

Būs lietus, ja blusas sievietēm ar košanu un duršanu dara pāri. — Ja ozolu pangās ir atrodami muša vai ods, būs viduvējs gads. — Muša pangā (pa Miķeļiem to apskatot) ir uz siltu un sausu un vidēju gadu; iekšā tārps vai kāpurs uz labu gadu. — Ja mušas un odi cilvēku dur, skudras savas oliņas pārnes uz citu vietu — tas nozīmē lietu. — Arī ja bites ziedu nešanas laikā mājās paliek, vai arī nelaižas tālu no stropa, būs lietus. — Ja peļķēs savairojas daudz varžu un sienās sametušies daudz kukaiņu un blakšu, ja visur redz daudz čusku, tas ir uz smagām slimībām. — Ja ūdeņos nav zivju pārāk daudz, būs viduvējs gads.

Kuršu zemnieki sauc melnās vaboles par suhdebamle, jo tās apmetas mēslos meklēt barību; no šiem kukaiņiem viņi vēro, vai pēcnācēji (kuršiem Gnieder vai Behrne), kamēr vēl nav dzīvi, ir priekšā, vidū vai pakalā, un tam piemēro sējas laiku. Jaunajos Jurgos tie novēro, kur ir pavasara putni, t. i. vārdes, kas pirmās savu balsi liek dzirdēt; kad tās dod pirmo skaņu, kas vakarā nav skaļa, un ja no rīta salst, t. i. ja pēc tam nakts salna, tad kaitēs rudziem ziedu laikā. Jau starp jauniem un veciem Jurgiem sāk kurkuļi vilkties; vārdes tos met vai mēnesi ilgi, jo vecāki tie, jo smagāki un grimst paši no sevis dibenā, tāpēc no tiem viņi nekā nevēro. Kurkuļus sauc zemnieki par Nagges vai Wardekorkle un skatās, kur tie aprīlī ir: ja pie ūdens malas, tad viņi paredz slapju vasaru, bet ja oliņas izmestas dziļumā, tad siltu un sausu laiku vasarā. Ja tā tas negadās, tam ir citi iemesli, kurus tie arī zina. Laiks ir dažāds. Dažreiz ir šeit lietus trūkums, un visam no karstuma jāiet bojā, bet tālāk turpat ir bijusi lietus un Dieva svētība. Tiešām, nav saistīts Dievs ar dabu; viņš dod auglību viena kaimiņa laukiem, bet otram trūkst mitruma. Tāpat latviešiem ir novērojumi par šiem kurkuļiem; ja tiem ir melnie plankumi augšā, to ir daudz, tad agrā sēja būs labāka; ja lejā, tad vēlā, ja vidū, tad vidējā.

Ja meža mušas (Busch Fliegen) suņu dienu beigās nāk istabās un mājās, sekos auksts laiks. Ja smidži un odi sīvi kož, būs lietus. — Kad zirneklis viscītīgāk auž, tas nozīmē vējus. Kad zuši nāk uz krasta un pa sausiem laukiem apkārt lien, būs pērkons.

Zoomantija, dzīvnieku mantika ir sakarā ar dzīvnieku dabas vērošanu, kas novedusi pie ļoti dzīvas fantāzijas, ar analogijām cilvēka dabai un uzskatiem par noslēpumainiem vilcieniem pie atsevišķiem dzīvniekiem. Kā gāju putnu atgriešanās vēstī par pava-

sarā atgriešanos, tā arī dažu dzīvnieku asais instinkts, uztverot vai pat saredzot tādas lietas, ko nenojauš cilvēks, pastiprina uzskatu par dzīvnieku sevišķām nojautas un paredzēšanas spējām, dara tos par sevišķām spējām apdāvinātiem nākotnes zinātājiem. Sal., piem., žurkas, kas atstāj kuģi priekš grimšanas u. tml.; priekš kaujas, it kā asins smaku saojot, pulcējas kraukļi u. tml.

Sevišķi laika vērošanā liela nozīme ir māju kustoņiem. Bet vēl lielāka nozīme dzīvniekiem un kustoņiem ir tur, kur tie cieši saistīti ar dzīvnieku kultu. Svētie dzīvnieki ir īsti vēstnieki un orākulam piemēroti. Tā ir ar likteņa dzīvniekiem, piem., zirgu, kam, kāju pār šķēpu ceļot, jāizšķir cilvēka dzīvība vai nāve. Daļa žiglo dzīvnieku ieskaitīti t. s. dvēseļu dzīvniekos (pele, čūska u. c.). Tāpat ir daimoniskie dzīvnieki, kuŗu izskatu var pieņemt velns, ragana, dažādi gari, miroņi u. tml.

Dzīvnieku vērošana un uz tās pamatotā mantika tāpat kā oionoskopija balstās arī uz viņu valodas resp. skaņu un kustību vērošanu; līdzīgi arī viņu izturēšanās novērtējums ir šeit, sevišķi novirzīšanās no viņu normālās izturēšanās, gaitas u. tml.

Goda vietā ir māju lopi un kustoņi, sevišķi zirgs un suns. *Zirga* gudrība ļauj viņam arī nākotnē ieskatīties, redzēt to, ko cilvēki neredz, kā garus, spokus, miroņus, un šo nākotni viņš var arī cilvēkiem paust. Kad zirgs kustina apakšlūpu, viņš runā ar Dievu (Š. Tic. 34950). Ja ceļā zirgs apstājas, viņš redz velnu, nelabu garu, spoku. Ja braucot jeb jājot zirgs uz reizi apstājas un neiet vairs tālāk, tad saka, ka viņš redzot velnu jeb kādu nelabu garu. Ja cilvēks grib to redzēt, tad jāskatās pār zirga kreiso ausi (ib. 34994). Sal.: Zirga ausu starpu sauc par saimnieka daļu (ib. 34944). Ja zirgs apstājas un nekust ne no vietas, tad viņš ir apburts. Viņam tad priekšā stāvot velns un nelaizot prom. Jāņem akmens un jāsviež pa riteņa spieķiem, tad apbūrējam būs kāja pušu (ib. 35047). Ja zirgs sāk sprauslot un apstājas, tad tuvumā spokojas (ib. 35147). Tāpēc arī zirga kustībās katrs traucējums ir uz nelaimi.

Latviešu Indriķa chronikā vairākkārt minēts zirgs, kam liek ar labās vai kreisās kājas celšanu pār šķēpu izšķirt jautājumu par dzīvību un nāvi. Sal.: Ja zirgs, braukt sākot, ceļ labo kāju pa priekšu, tad būs laime; ja kreiso, tad nelaime (ib. 34991). Kad zirgs vedot no kūts ceļ kreiso kāju pa priekšu, tad braucot notiks kāda nelaime (ib. 34992). Ja jūdzot zirgu pēdējam piesitas kreisā kāja pie ilkss, tad tanī dienā cilvēks būs nelaimīgs (ib. 34999). Pie zirga jūgšanas skatās, kā zirgs ceļ kāju: Zirgs, aizjūdzot jeb nojūdzot, paceļ labo kāju uz priekšu, nozīmē, ka šo zirgu drīzumā

nozags (268, 12 Jk Slate). Pārasti vēro liķa zirgu, ar ko mironi ved. Ja zirgs, ar ko ved liķi, paceļ pakajas kreiso kāju vai piemēslo, tad drīz vien kāds mirst (23, 2621 Vlm). Ja zirgs sit pret zemi ar priekšējo kāju un skatās uz istabas pusi, tad kādam no tās mājas jāmirst (Š. Tic. 35046). Achilla zirgi vēstī viņam nāvi (Hom. 11. 19, 407 s., 415 s.).

Latviešu tautas ticējumos zirgs tāpat nāvi paredz. Ja zirgs apošņā zaldātu, tad pēdējam ir nolemta nāve (Š. Tic. 33639). Jo kaidis cylvāks ir sātā slyms, tad vajaga atvest boltu zirgu un uz pogolma vāga pīsīt. Jo zyrgs nūlaiž golvu un ar asti kustynoj, tad slimnieks mērs, bet jo golvu tur taišņi, tad dzeivuos ilgi (480, 411 Ldz Cibla). Ja zirgs, ar kuŗu pie slimā atvests mācītājs, stāv galvu nokāris, slimnieks mirs, ja stāv stalti — izveseļosies (205, 30 B Skaistkalne). Kad baznīckungu atvad pi slimnīka un kad viņš iit ustobā un tad jo tys zyrgs stuov, golvu tur augšā, tad tys slimnieks vēl dzeivuos, bet kad zyrgs stuov golvu nūkuoris, tad tys mērškis (477, 94 Rz Stirniene). Jo tys zyrgs, ar kuŗu atvad baznīckungu slymajam, iz pogolma stuov mīreigi, tūraiz nu juo rodu dreiz nīkas namiers (283, 264 Rz Andrupene).

Klizma ceļā, zirga klupšana, nojūgšanās u. tml. ir nelaimes zīme. Sal. tautas dziesmas: Ietin iešu tautiņās, Dievs zināja, kā dzīvošu: Ceļā man loki lūza, Ceļā plīsa kamaniņas; Īstajam bāliņam Vārtos lūza zobentiņš; tāpat: — Ietin iešu tautiņās, Zina Dievs, kā dzīvošu: Īstajam brāliņam Vārtos klupa kumeliņš (LD 18170—71). Ja braucot kāzeniekiem ceļā kaut kas notika, kā, piem., zirgs atgrožojās, paklupa jeb cits kas notika, tad laulātam pārim nebūs laba dzīvošana (69, 1252 Jk Sauka). Jo braucūt pi roksta zyrgs izajjudzos, tad laulības nanūtiks (82, 90 D Jāsmuiža, Kalupe). Ja kāziniekiem notiek uz ceļa kāda nelaime, piem., zirgs nojūdzas, tad saka, ka jaunais pāris labi nedzīvos (89, 101 B Ceraukste). Ja kāzu dienā, braucot uz baznīcu, kaut kas notiek pie zirga — atgrožojas jeb paklūp, tad tam pārim esot dzīvē daudz sarežģījumu (69, 862 Jk Mēmele). Kad brūti vedot nojūdzas zirgs, vai notiek kāda cita nelaime, tad nebūs jaunam pārim laba dzīvošana, jo vienmēr būs jāplēšas (72, 8946 Md Cesvaine, Virāne). Sal. arī citus braucienus, kur zirga klupšana, izjūgšanās u. tml. ir uz nelaيمي. Ja uz tirgu braucot zirgs klūp, tad esot slikta laime (17, 2109, 31 Rīga). Ja braucot zirgs izjūdzas, tad tas uz neizdevību (266, 1359 Ab Liepna). Ja ceļā izjūdzas zirgs, tad nebūs laba laime (153, 833 C Drusti). Jaunajam pārim tā var būt arī nāves ziņa. Ja braucot no laulāšanas zirgs nosajūdzas, tad vienam no pāra jāmirst (435, 1097 Md Mērdzene, Viesiena). Ja no baznīcas braucot atjūdzas zirgs,

tad vienam no jaunlaulātiem drīz jāmirst, jeb arī pārim jāšķīrās (136, 133 C Drusti).

Sevišķi nelaba zīme ir starpgadījumi liķi uz kapiem vedot. Zirgs var atpakaļ atskatīties, redzot un vēstījot, ka vēl kāds mirs. Kad liek zārku ratos un zirgi atskatās atpakaļ, tad tais mājās drīz mirst (466, 87 Lp Bāte). Ja kādu liķi bedot un zirgi skatoties atpakaļ, tad tai mājā vēl kādam jāmirstot (157, 126 Vlk Ķoni). Zirgs var apstāties pie robežas. Ja, mironi vedot uz kapiem, liķa zirgs apstājas pats no sevis tās mājas robežās, no kuŗas izvests mironis, tad tas rāda, ka kāds no šīs mājas mirs (280, 982 Rg Ķēči). Ja zirgs galvu nokaŗ uz zemi, tāpat vēl kāds mirs. Kad liķi ved no mājas projām, tad vajag skatīties, kā tur galvu liķa zirgs. Ja tas galvu tur zemē, tad drīz no tās mājas kāds mirs (76, 1764 Rg Mār-
upe, Vlm Rūjiena). Kad liķa zirgs snauž, tad drīz kāds mirs pakal. Lai zirgs nesnaustu, to visādi pūlas aizkavēt (176, 42 Kld Saldus). Ja tam, kas braucot liķam pa priekšu, ja tam zirgs atjūdzoťies, tad tam jāmirst (116, 250 Vlm Rencēni). Nelaba pazīme ir zirga mēslošanās bēŗu gaitā.

Ja miroņa vedamais zirgs, piebraucot pie istabas, gaidot miroņa iznešanu, samēslo, tad mājā drīz kāds mirs (Š. Tic. 2228). Ja zirgs piemēslo pie durvīm liķi liekot vāģos (ratos), tad no palicējiem kāds drīzumā mirs (ib. 2229). Ja zirgs kārnās, kamēr liķi iznes un sāk braukt uz kapsētu, tad tai mājā drīz atkal kāds mirs (ib. 2230). Ja zirgi, ar ko liķi grib aizvest, durvju priekšā dirs un galvu nolaiž zemē, tad no tās mājas atkal drīz liķis būšot jāizved (ib. 2223). Ja liķa vešanai aizjūgts zirgs piedirsa, tad drīzi atkal kāds mirs (ib. 2224). Kad no mājas liķis jāizved, tad viņš jāved drīz, lai zirgs neizkārnītos, jo citādi mājā mirs vēl otrs cilvēks (ib. 2225). Ja pa to laiku, kamēr zārku liek uz vāģiem vai ragavām, liķa zirgi mēslo, tad tai mājā atkal drīz būs mironis (ib. 2226). Liķa zirgs, stāvēdams pagalmā, kad jau liķis ratos, ja tas piemēslo vai paceļ kāju, drīz kāds mirs (23, 3306 Valmiera). Ja liķa zirgs ratos iejūgts, liķis jau virsū — tad piemēslo, kādam jāmirst (23, 6150 Tk Dzirciems). Ja zirgs, ar kuŗu liķi ved, sētas vidū sataisās, tad drīzi atkal kāds mirs (17, 152, 46 Tl Vandzene). Ja liķa vedamais zirgs piemēslo pagalmu, tad kāds drīzi mirs (208, 713 C Skujene). Ja zirgs vedot mironi apsaķēzas, tad drīzi kāds mirs (435, 1043 Md Bērzaune, Vestiena). Kad liķa vedami zirgi noķēzi pie durvīm, tad drīzā laikā kādam jāmirst (373, 35 Azp Apriķi). Jo zyrgs, ku-
ram nūsprīsts likt iškā šķērstu ar myrūni, izmat māsļu pyrms my-
rūņa izvesšonas, tod gaidāmas vēl bēres (291, 116 D Kalupe). Ja mironi uz kapiem vedot zirgs piemēslo sētu, tad drīz atkal kāds

mirš (450, 1230 Jg Salgale). Ja liķa zirgs atstāj izkārnījumus stāvot un gaidot uz mirona nolikšanu vāgos, vai izbraucot uz kapiem no mājām, tad kādam no mājnikiem būs drīzumā jāmirst (280, 983 Rg Kēči, C Sērmūkši). Vedot liķi uz kapiem, ja zirgs apmiezas (mācītāja jeb liķrata zirgs), tad drīz mirs otrs no tām mājām (89, 65 B Ceraukste) u. c. Arī citādi tā laba zīme nav. Kad zirgs pats piedirsot savu sili, tad viņš zīlējot pārdošanu. To zirgu drīz vien pārdošot (145, 1583 Vlk Mēri). Kad no mājas brauc laukā un zirgs piedirsnot istabas priekšā, tad ceļš esot pilnā (72, 8933 Md Cesvaine, Virāne). Līdzīgi ir ar viņa purkšķēšanu. Ja aizjūgts zyrgs nūsapurkš, tod ceļā godos nalaime (307, 18 D Jāsmuiža). Kad izbraukusi ar zirgu un napabraucūt sava teiruma zyrgs nūpurkšas, tod naveiksīs ceļā (82, 135 D Jāsmuiža, Kalupe).

Sal. arī pēc apbedīšanas: Ja no kapsētas pārbrauc mājā un zirgi vārtītos, noskatās, uz kuŗu pusi zirgiem galva: ja uz baznīcas pusi, tad atkal drīzumā mirs tanīs mājās (LP VII 410).

Govs mantikā ir bez sevišķas nozīmes. Jāņu vakarā, ejot no ganībām uz mājām, govs nes mutē zāļu kušķus. Kuŗām govīm kušķi nav mutē, tām pa ziemu būs bads. (230, 1043—1044 Tl Ārlava): bet ja, Miķeļa vakarā govīm mājā nākot, kādai govij pie mutes ir redzama zāle, tad to ziemu būs dārga lopu barība (153, 915 Rg Babīte). Ja zāļu vakarā govīm, mājā ejot, zāle palikusi mutē, tad sagaidāms lopiem barības trūkums (Š. Tic. 34093). Ja Jāņu dienā govij paliek kušķītis zāļu mutē, tad nākošā gadā viņai piedzimstot telīte un dodot daudz piena (ib. 11605). Kuŗām govīm Jāņu vakarā mājās nākot mutē zāles, tām būs telītes (ib. 11606). Sal. par piena daudzumu: Ja pavasarī pirmo reizi lopiem no ganiem mājās nākot pa priekšu ienāk slaucama govs, tad tai gadā būs daudz piena: ja vērsis jeb teļš — maz piena (230, 1444 Tl). Citas pazīmes ir speciāli par lopu padošanos, par teļiem u. tml. Ja govs brangāka par vērsi, tad teļš padodas pēc vērsa un otrādi (118, 277 Vlk Dūre). Kad govei priekšējie pupi pirmie riet, tad bullitis gaidāms, kad pakalējie, gosniņa (74, 50 Lp Bārta). Jaungada pusnaktis jāiet uz kūti, jāskatās, uz kuŗiem sāniem govs gul: ja uz labiem, tad tai gadā govs radīs vērsi, ja uz kreisiem — telīti (266, 1290 Ab Liepna). Ziemassvētku naktī gājuši kūti skatīt, kā govis gul. Kuŗa gulējusi uz labiem sāniem, tai būs gotiņa, kuŗa gulējusi uz kreisiem sāniem, tai būs vērsītis (Š. Tic. 34578). Ja govis Ziemassvētku vakarā mierīgi gul, tad nākošā gadā būs labi lopi, ja nemierīgi — slikti (ib. 34591).

Ja govs gul veca gada vakarā uz labiem sāniem, tad būs vērsītis, ja uz kreisajiem, tad telīte sagaidāma (435, 1107 Md Bēr-

zaune), u. c. Sal.: ja govīs dzimst svaru dienā, tad tās ir labas piena govīs (17, 2204 C Dzērbene). Teļi, kuņi piedzimst jaunā mēnesī, ir labi priekš audzēšanas (17, 94, 52 Vlm Pāle). Jo teļš atsavad jaunā mēnesī, atguoļā laikā, vai pavasarī plyudu laikā, tad viņš ir lobs tūrēsonai un dūs daudzi pīna (223, 473 D Jāsmuiža). Pie govīs var uzzināt no astes: kuņai kupla aste, laba piena devēja (23, 5317 Vlm). Tās goves esot labas piena devējas, kuņām uz purna ir vērpēte (279, 2818 C Kosa). Ja govij divi teļi, tad izputot no govīm (10, 2418 Vlk).

Aitas minētas tikai sakarā ar sevišķu paņēmienu precību zilēšanā, ar dzīvnieku *ķeršanu*. Vīriešu kārtas dzīvnieka, sev. auna noķeršana kūtī veca gada vakarā nozīmē, ka vīru dabūs; puisiem tas ir otrādi. Tāpat kūtī var ķert vistu vai gaili. Visai reti iet govu kūtī. Sal.: meita iet pusnakti uz govu kūti; ja pa tumsu pieiet pie govs rāgiem, tad vīra saime būs dūsmīga, bet citādi būs laba (Š. Tic. 11464). Tai zam atkrišķim atkrišķu sastdinis vokorā, godoj vysai-das laimes. Cyta grybādama izzynot, kaidā saimī jej iīs, vai slyktā, vai labā, tej it uz klāvu. Jo daīs rogu, tod jej iīs slyktā saimī; jo pi cytas vītas, tad lobā saimī tiks (312, 260 Ldz Mērdzene). Jaunas meitas, gribēdamas izzināt, vai iet tautiņās, izada raibus cimodus un jauna gada priekšvakarā aiziet uz kūti un uzliek savai iemīlotai govij uz rāgiem. Rītā agri pieceļas un skatās: ja govs rītā stāvēs ar galvu uz durvīm, tad tā zīme, ka tautās ies kā likts (Š. Tic. 11282).

Īstā zilēšana turpretim ir aitu kūti. Zilēja arī tā: ienesa istabā jēriņus un palaida uz grīdas. Katrs jauneklis un jaunava gāja pie jēriņa. Ja jēriņš skrēja pakaļ, tad tas nozīmēja, ka brauks precinieki, bet ja neskrēja, tad nebrauks. Parasti, turpretim, Ziemassvētku vakarā meitas iet aitas ķert. Ja noķer pa pāram, tad būs kāzas. Ja nav pa pāram, tad nebūs kāzas. Veca gada vakarā meitas ķer aitas stallī. Pēc aitas ārējām pazīmēm cenšas noteikt, kādu vīru dabūs. Ja aintai pierē balts laukumiņš, tad vīrs būs lauks, ja galva melna — tad tumšmatains (A. Aizsils 99).

Vecgada vakarā vajagot iet uz kūti un ķert aitas pa tumsu; kuņa saķer aunu, to pirmo izvedīs tautās (17, 1329, 42 Vlk Jērcēni). Lai uzzinātu, vai nākošā gadā meita apprecēsies, tad jauna gada naktē jāaiziet uz kūti tā, ka neviens nezina un jāķer aitas. Ja saķers aunu (šķēli), tad nākošā gadā apprecēsies, bet ja saķers aitu, tad jādzīvo vēl meitā. Ja puisis iet uz kūti un saķer aitu, tad apprecēsies, bet ja saķers aunu, tad jādzīvo pa puisi. Jāaiziet uz kūti, un kad ir atnācis atpakaļ, tad jāiet gulēt, tikai tā, ka neviens to nezina (279, 272 C Kosa). Jaungada vakarā vajadzējis aitas ķert.

Ja meita noķērusi vuciņu, tad apprecēsies tajā gadā; ja noķērusi aitu, tad neapprecēsies. Tāpat arī puiši darijuši (attiecīgi) (475, 160 II Asare). Iet pusnakti uz aitu kūti; tad ķer aitu, kāda nu gadās. Ja pagadās noķert meitai aunu (puisim aitu), tad nākošā gadā kāzas būs, ja noķer aitu (puisi aunu), tad visas cerības veltas: kāzu nebūs (17, 7832 C Jaunpiebalga). Jaungada vakarā meitas gāja uz aitu stalli tumsā un ķēra; kad noķēra aunu, tad cerēja, ka gada laikā dabūšot vīru; bet ja auna vietā gadījās aita, tad tai gadā visas cerības veltas (1400, 177 Vlm Rūjiena). Jaungada naktī meitām jāiet kūti avis ķert. Ja noķer aunu, tad nākošā gadā jāprecas, ja aitu, tad vēl vīra nedabūs (1400, 8833, L. A. 1889, 22, 14). Jaunā gada vakarā meitas gāja aitu stalli aunu ķert, ja noķēra aunu, tad dabūs brūtgānu, ja aitu, tad jāpaliek meitā (1400, 12762—64 M. V. 1876. 15). Meitas ziemas svētku vakarā, kas domā uz precību, ķer tumsā aunu un dara citādas muļķības (1400, 14954b B. Z. 1879. 22). Jaungada naktī meitas iet uz aitu kūti aitu ķert. Ja tumsā noķer tekuli, tad šai gadā apprecēsies (1400, 25978 Brīvā Zeme 1934. 298). Galveno lomu jauniešu vidū vecā gada vakarā ieņem precēšanās zīlēšana. Šīs zīlēšanas paņēmieni ir ļoti dažādi, daudzos gadījumos arī bīstami, jo var redzēt nākošo mūža draugu vai arī nāvi. Stipri izplatīta ir „brūtgāna ķeršanas“ paraža, ko, zināms, piekopj tikai meitas. Jauna gada naktī tās iet uz aitu kūti, tumsā aitas ķert. Ja izdodas noķert aunu, tajā gadā apprecēsies, ja aitu, kas visbiežāk gadās, paliks vēl gadu meitās (Brīvā Zeme 1935, 296). Vecā gada vakarā citas meitas atkal gājušas uz aitu kūti. Ja saķērušas aunu, tad tas nozīmējis brūtgānu (1400, 28721 Latvis 1930, 2459 Pampāli, Saldus). Jaunā gadā aizsietām acīm ved uz kūti aitas ķert (1400, 5522 D. L. p. 1888, 294). Ziemas svētku sestdienas vakarā citi ļaudis gāja uz kūti aitu ķert; puišiem jāķer aitas, meitām auns pa tumsu. Ja meita aunu saķer, tai gadā precēsies (137, 142 Vlm Ipiķi).

Sal. par *cūku*. Jaungada naktī jāiet pie cūkām. Ja saķer kuiti, tad apprecēsies tai gadā (32, 922 Jg Ozolnieki, Vlm Lāde). Citādi cūkai ir nozīme tikai akustiskajā mantikā. Cūka var dot atbildi, vai precēsies, ja pie kūts piekļauvē. Ir tikai nedaudzas pazīmes viņas izturēšanos vērojot.

Cūkas rakšana (sal. par kurmi) ir pielīdzināta kapa rakšanai, tāpat ir nāves zīme. Kad cūka ap pavilām rok, tad tas uz miršanu (Š. Tic. 5124). Ja cūka rok sētmalē vai pagalmā, tad kāds mirīs (ib. 5125); Ja cūka mājas pakšus rok, tad kādam mājā jāmirst (ib. 5126). Ja cūka rok mājas pakšus, tad kādam no mājas iemitniekiem jāmirst (ib. 5127). Ja cūka istabas durvju priekšā bedri

rok, jeb no citām ēkām uz istabu mutē salmus nes, tad mājā kādam jāmirst (ib. 5130).

Uzskati par *sunī* visumā līdzīgi uzskatiem par zirgu. Sal.: suns kā cilvēka uzticamais pavadonis ir tāds pat kā viņa saimnieks (Š. Tic. 29018, 19); viņš ir tam arī laimes nesējs. Ja suns vai kaķis aiziet no saimnieka, tad tā saimniecība putēs (ib. 29017); kad suns aiziet no mājas, tad būs liels sliktums; bet kad svešs suns ienāk mājā, tad būs liels labums (ib. 29016). Suņa voi kaķa izīšona nū muojom uz vysim laikim zeimoja tai saimniecībai slyktumu, nū kuņas izguoja, bet tai, uz kuņu aizguoja — lobumu (349, 64 Rz Bērzgale). Sunim ir deviņas laimes (Š. Tic. 29028), viņa mēlē deviņas veselības (ib. 29025). Tāpēc, kas suņus un kaķus mil, tam būs laba kāzu diena (ib. 29056 sek.). Kuņš mil suņus, tam kāzu diena ir jauka; kas nemil suņus, tam atkal kāzu diena ir nejauka (230, 807 Tl.). Tautas dziesmās nejauku laiku kāzu dienā izskaidro ar to, ka līgava nav labi suņus barojusi.

Suns tāpat kā zirgs redz pārdabīgas būtes. Suns pievelkot zibeni. Viņš redzot, kā miroņi staigājot, arī nāvi (Š. Tic. 29029). Ja kaut kur spokojas, tad jāņem līdzī suns (ib. 29030). Varbūt ar to arī pamatojams ticējums, ka suni dzen ārā no mirēja istabas. Jo sliminīks pī mieršonas un tamā laikā īguoja ryugdams suns ustobā, tad nūzeimuoja smierts atīšonu (349, 68 Rz Bērzgale). Viņš nāk tur kā nāves vēstnesis. Ticējumu par to, ka suns nāvi redz, ir daudz. Suns redz miroņus un citus garus, kas ap māju staigā. Kad kāds nomiris un suns tanīs mājās nakti rej, tad suns redz tā garu, kas nomiris, jo tas vēl apstaigā māju (382, 147 Rīga). Suns bez kāda iemesla rej — miroņi staigā (73, 130 Azp Ziemepe).

Suns paredz nāvi: ja tas kauc, tad mīrs kāds; ja nāve nāk, skrej pretī riedams, lai gan citi neredz (450, 60 Md Patkule). Ja suņi kauc, tad uz to pusi kāds mīrst, uz kuņu pusi tie skatās (230, 877 Tl.). Kad suns gaudo pa naktīm, tad kāds šai mājā drīz mīršot, jo suns redzot nāvi staigājam (446, 620 Md Viesiena, Bērzaune). Ja suns gaudodams rejot un tad ātri ap istabas stūri skrien, tad viņam esot nojauta, kad tur nāve stāvot un viņš dzenot projām; tad kāds mīrstot (17, 1745, 139 Md Bērzaune). Sevišķi šādas spējas nāvi redzēt ir sunim ar 4 acīm. Suņi ar četrām acīm (vīrs acīm savādas krāsas plankumiņi) redzot dažādus garus, sevišķi nāvi ātri ieraugot un tad ļoti kaucot un rejot (Š. Tic. 29378). Suns, kam bez divām acīm vēl divi iedobumi, var labi redzēt (ib. 29015). Esot suņi, kuņi varot redzēt velnus, raganas, visus ļaunus garus. Tiem liekoties pierē būt četras acis: viņiem tādas ērmodas uzacis, it kā būtu vēl divas acis. Ja raganas govis slaucot un cilvēki neko neredzot,

tad tāds suns skrienot lopos, stipri rejot, lecot gaisā un tā ņemoties, it kā ko plēstu. Šādās reizēs viņš raganu plēšot, kuŗa no apkaimes atnākusi viņa saimnieka govis slaukt. Tāpat tas, redzēdams citus jaunos garus gar saimnieka māju ložņājam, krietni aizrejo ties un dažreiz pat tik sirsnīgi, it kā nezin kas tur būtu (LP VII, 567). Daži suņi varot saredzēt miroņus staigājam, it īpaši, ja kāds mironis vēl klētī guļ neapglabāts (ib.). Ja suns pa naktīm gaudo jeb sīvi šad un tad ierejoties, tad tais mājās drīzumā kāds mirs: jo viņš redzot to miroņu staigājam, kas nākamam mirējam dažreiz jau laiku (pusgadiem) iepriekš pakaļ nākot (ib.). Melns suns var nāvi aizdzīt (Š. Tic. 29447).

Šis suņa spējas ir pamatā ticējumiem, ka arī cilvēks var nākotni redzēt ar suņa palīdzību. Suns kad kauc, tad tam vajaga pieiet no muguras tā klāt, ka viņš nemana, un piemīt viņa asti tā, ka viņš nejūt, tad skatīties caur ausu starpu, un nu varēs redzēt, kas būs nākotnē (73, 222 Liepāja). Ja kaucošam sunim nemanot pieiet un uzmin uz astes, suņa priekšā ierauga uguni vai zārku (Š. Tic. 29399). Ja suns gaudojot, tad viņš redzot kādu jaunu garu. Ja cilvēks to grib redzēt, tad jāuzmin uz suņa astes spalvām, tā ka suns to nemana, un jāskatās pār suņa kreiso ausi (ib. 29403). Ja kādreiz lopi atgūlušies un suns, kam četras acis, uz tiem žēli skatīdamies smilgstējis, tad bijušas brīdī lopos raganas un suns tās redzējis. Gans varot tādā reizē arī raganas redzēt, kad tas pa savu kāju starpu taisni suņam pāri uz lopiem skatoties (LP VII, 568). Ja tādi ir uzskati par suni, nākotnes redzētāju, ir saprotams arī lielais ticējumu daudzums par suni; suns nākotnes paredzēšanā ir dažādās variācijās. Sal. par kāzām: Ja kāzu dienā suņi plēšas, tad arī jaunais pāris plēsīsies dzīvojot (ib. 14292). Arī: Ja kāzu vakarā suns gaudo, tad drīz jaunais pāris šķirsies (ib. 14293). Ja kāzu dienā kāds no māju suņiem smilgst, viens no laulātiem ātri mirs grūtā nāvē (ib. 14294).

Līdzās šīm pazīmēm suns arī citādi var par miršanu ziņot. Ja suns pie mājas rok bedri (kapa līdzība), tad tur kāds mirs. Jo suns kaš pi mojom dūbi, tod byus drežā laikā tajā mojā merūnis (248, 35 D Auleja). Kad suns kaš pi muojas dūbi, tad tys zeimoja tū, ka tamā saimē mērs kaida persoņa (349, 86 Rz Bērzgale). Ja suns pie mājas kaš bedri, tad tanī mājā kāds mirs (17, 2184 C Dzērbene). Ja suns priekš durvīm rok bedri, tad tas nozīmē, ka viņš kādam mājniekam rok kapu, kādēļ kādam būs jāmirst (Š. Tic. 29403). Ja suns pie mājām izkasa bedri un ievēl iekšā kāda mājas cilvēka drēbes, tad tam cilvēkam jāmirst (ib. 29410). Sal. ib. 29411, 13. Ja viņš izkasa pamales, tas var nozīmēt arī kāda aizie-

šanu no mājas. Ja suns izkasa mājas pamales, tad kādam no mājas jāiziet vai jāmirst (76, 1837 Vlm Rūjiena). Ja suns pamales izkasa, tad kādam no mājas jāaiziet (76, 2078 Vlm Katvare).

Vēro arī suņa izturēšanos. Ja suns vārtās uz celina, tad drīz kādam būs no tās mājas cilvēkiem jāmirst (279, 915 C Kosa). Ja jaunā sniegā suns vārtās uz celina, tad arī visādā ziņā kādam no tās mājas cilvēkiem būšot jāmirstot (279, 4228 C Kosa). Kad suns priekšā vārtās, tad laime būs (3, 790 Vlm Bauņi).

Galvas sliešanai *uz augšu vai zemi*, gulēšanai u. tml. ir tāpat nozīme. Ja suns purnu slien uz augšu, tad tas pareģo ugunsgrēku, bet ja uz zemi, tad nozīmē bēres un bēdīgus laikus (468, 55 Il Bebrene). Kad suns gul pie durvju sliekšņa, tad mājā kāds mirs (38, 18 Lp Durbe). Kad suns viļājas un ja viņam galva uz vakariem, tad kāds mirst, ja galva ir uz rītiem, tad kāds dzimst (ib. 29288). Šeit ir virziena pazīmes. Sal. arī Š. Tic. 29384.

Ja suns gul ar kājām uz augšu, tad mājās sagaidāmas bēres (Š. Tic. 29417). Ja suns gul istabas vidū, tad sagaidāms mironis (ib. 29418). Ja suns nogulstas durvju priekšā ar galvu pret tām, tad mirs kāds (ib. 29419). Ja suns tupēdams mājas tuvumā bada zemi ar purnu, tad kāds mirs (ib. 29420). Ja suns ar okstu brauc pa zemi, tad uzzirdīs kādu nomirušu (72, 8936 Md Cesvaine). Mēslošana nav laba zīme un ir tāpat uz miršanu. Ja kāds bijis kur nebūt ciemā aizgājis, un ja viņam atpakaļ nākot gadījums bijis sunim uz ceļa di..., tad tā bijusi droša zīme, ka vairs viņš uz to ciemu netiks gājis, jo suns jau viņam ceļu aizdir.. (142, 767 Md Vecgulbene). Kad suņi un kaķi piedirsnot to ceļu, pa kuŗu jāved mironis, tad drīzi tai pašā mājā atkal kāds miršot un būšot jāved likis (479, 768 Md Patkule). Kad ceļmalā redz suni dirsam — naudu dabūs (464, 453 Rīga). Ķēzīšanās var nozīmēt arī vēstuli, ja tā nama durvju priekšā (Š. Tic. 29427), naudu, ja ceļmalā (ib. 29426). Ja suns ceļu aizķēzī, tad būs laime priekšā (ib. 29424).

Suns ēd zāli parasti uz lietu, bet arī uz nelaimi. Ja suns ēd zāli, tad saimnieks pārlauzīs stilbu kaulu (1, 58, 54 VI). Suns zāli ēd — būs slimīgi laiki (23, 2704 Vlm). Ja suns ēd zāli, tad sagaidāmi bada laiki (464, 757 Rg Sidgunda).

Bet ne tikai nelaimi vien vēsti suns. Viņš var vēstīt arī cieņus. Ja suns uz pakāļas šļūc pār istabu, atnāks viesis (Š. Tic. 29430). Ja suns ar dibenu šļūc pa grīdu, tad gaidāmi cieņi no tās puses, no kuŗas tas brauc (ib. 29432). Kad suns brauc uz pakāļas, tad nāk nekaunīgs cieņi (ib. 29431, 3). Tāpat, kad suns ko zobos ienes istabā, cieņi (ib. 29429).

Ja visumā zilē vai vēro no suņu izturēšanās, vai arī, ja viņa kaukšana un riešana piederas vairāk skaņu mantikai, klēdonomantijai, tad tuvāk alektriomantijai ir zilēšanas veidi, kur suns, līdzīgi gailim, izvēloties ēdienu, dod aizrādījumus. Abos gadījumos šie dzīvnieki, tverot nolikto ēdamo, dod vajadzīgo atbildi. Tā par dzīves dārdzību: Jaunā gadā uz skala rindā jānoliek maizes gabals un gaļas gabals un no ārienes jāielaiž suns, pēc kuŗa gabala suns ātrāk ķersies, tas būs dārgāks šinī gadā (400, 3205 Rz Silajāņi). Veca gada vakara beigās sagriež kumosiņiem maizi un gaļu: kuŗu suns papriekšu apēd, tā nākošā gadā būšot dārga (435, 1140 Md Bērzaune). Jaungada naktī sunim vai kaķim noliek priekšā dažādus ēdienus: kuŗu tas pirmo ēd, tas to gadu būs dārgs (302, 1524 Jk Sece). Jaungada vakarā saimniece nes suņiem ēst, vienā rokā maizi, otrā gaļu: ja suns ķer papriekšu maizi, tad būs maizes gads, ja gaļu, tad gaļas gads (Š. Tic. 11036). Vecgada vakarā dod sunim trauku ar gaļas un maizes gabaliņiem: Ko suns pirmo ņems, tas togad būs dārgs (ib. 11037). Pēc vakariņām ņem vienā rokā gaļu un otrā maizi, un dod suņam. Ko nu suns papriekšu ņem, tas tai gadā būs dārgs (ib. 11038). Jauna gada naktī nolikt zemē maizi, gaļu un citas ēdamas vielas. Ielaist suni; kuŗu čupiņu suns pirmo aiztiks, tas tai gadā būs dārgs (135, 40 Jg Ozolnieki); Jauna gada vakarā jābaro suns ar visu to, ko pats vakariņās ir ēdis; ko suns pirmo ņems, tas tanī gadā būs visdārgākais (17, 1842, 41 Md Vestiena).

Sal. par t. s. *suņa galdu*. Kūķu vakarā sunim taisa galdu un baro, tad skatās, ko pirmo suns ēd, tas tajā gadā dārgs (446, 318 Md Vestiena, Bērzaune); Jaungada priekšvakarā zīmēja arī šā nākamību: sagrieza gaļu un maizi kumosos, salika tos jukām uz dēlīša vai grīdas un tad piesauca suni, lai ēd. Ja suns ēda papriekšu gaļu, tad nākošā gadā bij gaidāmas dārgas cenas gaļai, ja maizi, tad maizei (1400, 265 C Ērgļi). Sal. LP VII, 294, 34.

Ko dara, lai zinātu kādas pārtikas preces jaunā gadā būs dārgākas? Jāņem dēlītis, uz tā jāuzliek gabaliņos sagrieztas ēdamās vielas. Tad jāiesauc istabā suns un jānoliek priekšā tam dēlītis ar ēdamām vielām. Tad stingri jāievēro, ko suns ēd pirmo; ja gaļu, tad gaļa būs dārgāka, ja maizi, tad būs dārgāka maize (297, 68 Rg Ādaži); Jaungada priekšvakarā saliek uz dēlīša visādas vielas: maizi, gaļu, plācenī, sviestu u. t. t. Tad viņas dod sunim. Kuŗu suns vispirms ēdis, tas nākošā gadā būs visdārgākais (17, 1666, 18 Md Vestiena). Sal. par *cirvja* pieti: Vecgada vakarā, lai uzzinātu, vai būs maizes vai gaļas gads, uzliek uz cirvja pietes gabaliņu maizes un gabaliņu gaļas. Tad pieaicina suni. Ja suns pirmo ņem maizi,

tad nākošais gads būs maizes gads, bet ja gaļu, tad ļoti labi padosies (1400, 25980 Brīvā Zeme 1934, 298). Tāpat lieto *skalu*: Kūķu vakarā uz plata skala uzliek vienu kumosīņu maizes, otru gaļas, tad maizi, gaļu u. t. t. Nu sauc suni; kuŗu kumosīņu, gaļu vai maizi tas ķer, tas labi tanī gadā padodas (2, 440 Md Dzelzava); Metiena vakarā suņam uz mizekļa skala (skals ar mizu) deva deviņus kumosus: vienu gaļas, otru maizes u. t. t. Tad, kuŗu pirmo suns ņemot, tad tas nākošā gadā būšot dārgs (189, 459 Vlk Gaujiēna).

Pilnīga līdzība gaiļa nešanai pie miežu čupiņām ir precību zīlējumos ar suni. Jaungada naktī divas meitas ņem maizes gabaliņus un iet abas reizē dot sunim maizi; no kuŗas pirmās ņem, tā pirmā apprecēsies (3, 1039 Jg); Jaungada naktī meitām sunim vajaga dot maizi; no kuŗas tas paņem, tā apprecēsies to gadu (464, 2004 Rg Olaine); Ziemas svētku burvības: salika meitas uz krēsla maizes gabaliņus, un tad laida suni klāt — kuŗu gabalu suns pirmo ņēma, tai meitai pirmajai jāprecas (231, 1494 B Iecava); Ziemas svētku vakarā vajag izcept baltmaizi, paņemt trīs kukulišus un nolikt uz sliekšņa, un trijām meitām novēlēties savu kukulīti, un ja suns kādai klaipiņu apēd, tā pirmā apprecēsies (3, 456 Jg); Pa Ziemas svētku vakaru meitas saliek maizi uz soliņa un laiž suni klāt, kuŗu gabaliņu pirmo ņem, kuŗai meitai tas pieder, tā pirmā precēsies (3, 2540 Jg Garoza).

Parasti gan dod kaulus. Jauna gada naktī divas meitas dod suņam katram savu kaulu: kuŗas kaulu papriekšu paņems, tā papriekšu apprecēsies (266, 1292 Ab Liepna); Meitas dod sunim kaulu; no kuŗas tas paņem, tā to gadu apprecēsies. Darbība izdarāma veca gada vakarā (302, 1559 Jk Sece). Kad teļu kauj, jāņem stilbu kauli un jāliek rindā, katrai meitai savs; jāsauc suns; kuŗu kaulu pirmo ņems, tā pirmā apprecēsies (118, 294 Vlk Dūre). Kaut kuŗu vakaru jāizvēlas katram viens stilba kauls, un visi kauli jādod suņam; kuŗu kaulu suns pirmo apēdis, tas tajā gadā precēsies (17, 88, 18 Valka). Lai meitas dabūtu zināt, kuŗu pirmo izprecēs, tad Jaunu gadu gaidot 12 naktī jāsaliek vai nu cūkas jeb teļa jeb jēra kāju kauliņi uz grīdas, pie kam katrai meitai ir savs kauliņš. Tad laiž iekšā suni. Kuŗu kauliņu suns pirmo ņems, to izprecēs pirmo (17, 774, 129 Vlk Smiltene). Lai meitas dabūtu zināt, kuŗu pirmo izprecēs, tad, jaunu gadu gaidot, divpadsmitos naktī jāsaliek vai nu cūkas jeb teļa jeb jēra kāju kauliņi uz grīdas, pie kam katrai meitai ir savs kauliņš. Tad laiž iekšā suni; kuŗu kauliņu suns pirmo ņems, to izprecēs pirmo (ib. 11098).

Kaulus piedēvē arī kādai iecerētai personai, vai zīlētājiem pašiem. Ja kādreiz gadās stilba kauli, tad saliek viņiem meitu vārdus un noliek sunim priekšā; kuŗas kaulu suns pirmo saķer, tā pirmā apprecēsies (17, 155, 71 Tl Vandzene). Kad kauj aitas, tad parasti kājas mēdz vārīt atsevišķi no citas gaļas un parasti tai pašā dienā. Kad nu kājas ir izvārītas, tad vajaga izņemt no kājām lielākos kaulus un salikt rindā, pie tam katram kaulam ieliek kādas pazīstamas jaunkundzes vārdu un pasauc suni; kuŗu kaulu nu suns paņem, tā meita dabū pirmā precēties; kuŗas paliek, tās vēlāk vai arī nemaz nedabū (482, 348 Vp Užava). Jaungada naktī kauli jāsaliek rindā zināmā attālumā viens no otra. Tagad saka, kas nu būs katrs kauls, t. i. zem katra kaula jāsaprot vai nu kāds jauneklis vai kāda jaunava. Tagad sauc suni istabā, un pie kuŗa kaula pirmā ies, tas jauneklis vai jaunava apprecēsies šajā gadā, bet citi (vai citas) paliks neapprecējušies (297, 277 C Kosa). Novāra nokautas aitas četrus stilbus un katru iedomā par zināmu meitu, tad noliek viņus rindā un pasauc suni; kuŗu pirmo suns paņem, tā pirmā precas (Š. Tic. 35939). Jaungada vakarā meitām jādod reizē sunim vislabākais ēdiens. No kuŗas meitas suns vispirms saņems ēdienu, to tai gadā izprecēs (ib. 11097). Sal.: Pēc tam, kad suns ir visu noēdis, tad tas jālaiž ārā. Meitām jau priekšlaikus jāsakāpj jūmtā pie skurstēņa, jāiedomā katrai sava debess puse. Ja suns skrien riedams uz ziemeļiem, tad tā, kuŗa ir iedomājusi ziemeļus, apprecēsies jau nākošā gadā. Ja suns izgājis ārā liekas gulēt, tad visas meitas paliks vecmeitās; ja suns laužas gar durvīm un grib tikt iekšā, tad meitas apprecēsies gan, bet ne šogad (297, 68a Rg Ādaži).

Kaķis, pretstatā sunim, pieskaitāms daimoniskiem dzīvniekiem. Kaķi un suni pretstatā bieži sastopam arī citādi tautas tradīcijās. Ir teikas par to, kāpēc tie dzīvo „kā suns ar kaķi“, par nozagto suņa brīvības grāmatu un par kaķa parādu sunim. Sal.: sunim uz mēles ir 9 laimes, kaķim 9 nelaimes; tāpēc suņa aplaizītās vātis ātri dzīst, bet ja cilvēkam gadās ēst vai dzert, kur kaķis ēdis vai dzēris, viņam būs nelaime, 7 nelaimes, sāpēs kakls. Ja suns pārskrien pār ceļu — būs laime, ja kaķis pārskrien pār ceļu, būs nelaime.

Daimonoloģijā kaķis, sevišķi melns un sarkans, saistīts ar velnu, ar dvēselēm apakšzemes pili un ar raganām. Ragana kā kaķis tup uz piena spainīša, viņu var nožņaugt kaķa veidā. Raganas bērni vēkš kaķa balsi. Melns kaķis tomēr var būt arī velna un ļaunuma ienaidnieks. Kad Jurgos ieiet jaunā vietā, tad papriekšu iesviež tur kaķi, lai būtu laba dzīvošana: melnu kaķi sviež virsū sievietei

Jāņu naktī krustceļā, ja viņa pirmā nāk pretim, lai novērstu nelaimi.

Sal. ticējumu par kaķi Š. Tic. 12411: Kaķis esot cēlies no viena velna, kas gribējis daudz gaļas ēst. Arī pats viņš var nelaimi uzlaist vai arī nelaimi vēstīt. Viņš lād. Kad kaķis kustina asti, tad viņš kādu lād (23, 2808 Vlm). Kad kaķis asti luncina, tad viņš kādu lād (230, 2467 Talsi). Ja kaķis asti purina, tad viņš lād (Š. Tic. 12422). Kad kaķis luncina asti, tad viņš nolād kādu cilvēku (ib. 12423). Kad kaķis pēc pāršanas asti noluncinot, tad viņš nolādot to, kas pēris (ib. 12424). Kad kaķis ar asti sit gaisu, tad viņš kādu lād (ib. 12425). Ja kaķis kustina asti, tad viņš kādu soda (ib. 12421). Kal.: Kad kaķis asti loka, tad tavi draugi tevi aprunā (ib. 12427). Kaķi nedrīkst sist un tam pāri darīt. Kaķim nedrīkst pāri darīt, tad pastarā dienā Dievs grēkus nepiedos (ib. 12509). Kad ar pātagu kaķi sit, tad atņem zirgam spēku (ib. 12512). Kas kaķi nosit, tas viņā dzīvībā bez acīm staigāšot (ib. 12517). Kas nav precējies, tam nevajaga kaķi slīcināt; kas slīcina, tas savu laimi pazaudē (ib. 12518). Sal.: Ja kaķis izskrien caur rokzāģi, tad līķis atmostas (ib. 12696).

Ticējumi kaķi saista ar zirgu. Zirgu viņš nogurdina, tāpēc to nedrīkst ar zirgu vest, ko piemin jau S. Gūberts 1688. g. Ja kaķi ved ratos ar zirgu, tad zirgs ātri nokūst, sevišķi tad, ja vējš pūš zirgam virsū (Š. Tic. 12529); tad zirgs svīst, kasās, plēšas, nokūst, paliek kā kaķis, izkrīt sari, viņš top nespēcīgs, tam piemetas visādas slimības (ib. 12530—43). Pretdarbība šādam ļaunumam ir ratos akmeni likt (ib. 12540—43), lai zirgs nepieķūst. Kas kaķus mīlo, tam zirgi izdodas (ib. 12544). Kas kaķi neierauga, tam zirgi neizdodas (ib. 12545). Ja kaķis izlien caur kāju starpu, tad vairs nav zirgu laimes, un to var novērst tādā kārtā, ka kaķi izvelk pie astes atkal atpakaļ (ib. 12547). Jo jaunu zirgu muoca pyrmū reizi braukt, tad juodzan kaki ap cepli, cik tik spēj uotruok, kamēr izbrauc nū pogolma. Jo kakis nanūstuo, tod zirgs byus lobs, bet jo nūstuos, tad zirgs byus ar naturu (82, 116 D Jāsmuiža, Kalupe).

Kaķis pazīst cilvēkus.

Ziemas svētku vakarā kaķim pūta katrs ausī. Ja kaķis ausi pieglauda, tad tas cilvēks bij ļauns, ja ne, tad tas bij labs cilvēks (231, 1536 B Iecava).

Kaķis var būt ne tikai nāves vēstnieks, bet arī vaininieks. Kad kaķeni moca, tad māte mirst (Š. Tic. 12694). Nāvi viņš vēstī pa daļai ar nelabajiem trokšņiem, kas atgādina zāģēšanu, ēvelēšanu (zārka taisīšanu). Ja kaķis ar nagiem skrāpē koku, tas ēvelē kādam zārku (Š. Tic. 12692). Uz kuŗa gultas kaķis nagus asina, tas drīz

mirs, jo kaķis dēļus griež (ib. 12693). Kad kaķis ar nagiem plēš pie koka, zārku taisa, tad viņš izdzirdīs kur kādu nomirušu (ib. 12691). Ja kaķis skrāpē koku, tad būs bēres (ib. 12690). Kad kaķis uz pakaļkājām sēdēdams ar priekškājām saceļas uz augšu gar kādu priekšmetu un to ar nagiem skrāpē, tad saka: „Kaķis ēvelē, būs jāēvelē zārkam dēji“ (91, 395 D Ungurmuīža). Zvejniekiem tas ir par labu (nāve zivīm?). Ka kačs skrabynoņas ar nogim, tymā laikā zvejņikim zvejoja zivis, vai kas navin atness kačam zylvu (325, 1088 D Jāsmuiža, Izvalta). Sal. kaķa laizišanos. Jo kakis laiza lūgu, tad pret myrūni (344, 1078 D Preiļi). Kaķa vārtišanās uz nelaimi. Kaķis vārtās uz nelaimi, suns kauc uz nelaimi (Š. Tic. 12607). Uz nelaimi vai nāvi ir arī kaķa ķēzišanās. Ja kaķis pietaisa cilvēka drēbes, tad tam cilvēkam sagaidāma nelaime (ib. 12460). Ja tas vienmēr istabā pieķēzij vienā un tai pašā gultā, tad tam, kas tai gultā guļot, uzbrūkot kāda nelaime, un tas drīz mirstot (479, 1925 Md Lubāna). Ja kaķis kādam gultā miez, tas zīmē uz slimību vai aiziešanu uz citu dzīves vietu (142, 768 Md Vecgulbene). To pašu nozīmē arī kaķa ņaudēšana, bļaušana. Ka kaķis ņaud, tas nozīmē kādu nelaimi (Š. Tic. 12415). Ja kaķi ņaud mājās, tad saka, ka viņi paredzot mājā kādu nelaimi (ib. 12416). Nedrīkst klausīties ilgāku laiku kaķa ņurdēšanā, jo tad var ausī ieaukt varde (ib. 12417). Bet viens no strādniekiem saka: „Tas ir un ir tiesa, ka cilvēka miršanu lopi paredz, pat toreiz, kad tas vecais Sunākļu kurpnieks mira, tas kaķis visu vakaru bļau un bļau; izdzinuši kaķi laukā, kurpniekam nepaticis, ka kaķis bļau, bet kaķis izdzīts laukā notupies uz lauka sliekšni un bļau, un to nakti arī vecais kurpnieks nomira“ (74, 1336 Lp Bārta). Sal. viņa gulēšanu. Ja kaķis guļ uz galda, tad kaut kas pazīstams mirs (449, 267 Rz Dricēni). Pārlēkšana cilvēkam pāri ir nāves zīme. Kaķis, kurs ir porlēcs par myruni, nava dereigs, — jo jis porlāc par cylvāku, tod jis mērs (361, 53 D Kapiņi).

Kaķa aiziešana no mājas ir liela nelaime. Kad kaķis aiziet no mājas, tad būs liels sliktums; bet kad svešs kaķis ienāk mājā, tad būs liels labums (Š. Tic. 12463). Ja kāds mājā mirs, tad mājas kaķis iepriekš aizejot no mājas laukā un vazājoties apkārt un uz māju nenākot, bet kad jau mirējs nomiris, tad pēc laika, kad tas apbērēts, kaķi pārnākot mājā un nekur vairs nestaigājot apkārt (479, 1790 Md Meirāni). Ja mājās ir slimnieks un kaķis aizbēg, tad slimnieks mirs (436, 131 Il Prode). Sal. zīlējumus: Ja slimnieks grib zināt, vai tas dzīvos vai mirs, tad viņam vajaga ņemt kaķi klāt sev gulēt; ja kaķis gulēs, tad slimnieks paliks vesels, ja negulēs, tad nomirs (Š. Tic. 28186). Sal. zīlēšanu: Jaungadā vairāki

cilvēki nosēstas gar vienu sienu un katram pie kājām noliek kaut ko ēdamu, bet visiem vienu un to pašu vienāda daudzuma, un tad ielaiž kaķi. Pie kuŗa kājām kaķis pirmais ēd, tas pirmais mirs (ib. 11366). Jaungada nakti aizsien kaķim acis un griež riņķi. Pēc tam palaiž vaļā. Pie kuŗa kaķis pieskrej, tam cilvēkam būs drīz jāmirst (ib. 11364). Ja kuģim ostā pieklist jeb nozūd kaķis, tad uz jūras gaidāma nelaime (17, 1638, 85 Lp Durbe). Sal. pretējo. Ja svešs kaķis ienāk mājās, tad sagaidāma liela laime (Š. Tic. 12466). Kad cita mājā atnāk kāds svešs kaķis, tad saka, ka tas saimnieks būs laimīgs (ib. 12467). Kad muojuos īsarūn svešs kačs un atlik te dzeivuoť, tad muojuos byus kuozas (Š. Tic. 12469). Ja kaķis jaun-gada naktī noķer peli, tad tanī mājā kāds puisis apprecēsies (ib. 11072).

Kāzu zilējumos ir kaķa *svēŗšana*. To piemin tautas dziesmas. Jaunas meitas kaķi svēŗa Ziemas svēťku vakarā. Ja svēŗs kaķis puspodīŗa, Tad ņems meitas šoruden (Š. Tic. 33262). Ziemas svēťku nakti meitas sver kaķi. Ja viņš sver puspodu, tad cerams, ka drīz izies tautās (230, 869 Tl). Ziemas svēťku vakarā jaunas meitas svēŗa kaķi: ja tas bij puspoda (10 mārē.) smags, tad meitām bij cerība drīz iziet tautās (1400, 24314). Kūŗu vakarā meitas centās uzzināt savus mūŗa draugus, un kuŗu nāķošā gadā vedīs tautās. Parasts paņēmiens bija svēŗt kaķi citiem nezinot. Ja kaķis svēŗa puspodu, tad meitu vedīs nāķošā gadā (1400, 27697). Tautas dzies-mās lieķ arī runciŗ uz akmens *dancot*: Zilē, runci, uz akmeŗa, Vai veŗs mani šoruden. Ja tu labi izzilēŗi, Es tev dāŗgi aizmak-sāŗu (LD 9439, 5). Danco, runci, sola virsu, Precēs mani ciema puiŗi? Citas meitas aizpēľuŗas, Ka es aust nemāķot (ib. 9438). Tupi runci uz akmeni, Vedīs mani šoruden? Es tev doŗu cimdu pāŗu Bodē pirkťu prievetiŗu (ib. 14069). Sal. Augŗtu kaķe *laizīŗās*, No tāľienes viesi būs: Būs manai māŗiŗai No tāľienes precinieķi (ib. 14055).

Aktīvai maģiŗai kaķa *laizīŗanos* izmanto, lai zinātu par ciemiŗiem. Lai izzinātu, kam būs ciemiŗi, vajag tad, kad kaķis laizās, to pa-ņemt, piesist trīs reizes pie durvīm un palaist vaļā. Pie kuŗa pirmā tad kaķis pieiet, tad tam arī ciemiŗi būs (76, 332a Vlm Katvare).

Sal.: Kad runciŗ mazģāŗas, tad jāpagrieŗ runciŗ trīs reizes riņķī un jāpiesit seŗas reizes ar asti pie durvīm, tad runci palaiŗ vaļā, un, uz kuŗu pusi viņš skries, no tās puses gaidāmi viesi (230, 1601 Vp Dundaga).

Vairāk kaķis pats vēŗtī par ciemiŗiem laizīdamies vai maz-ģādamies. Kad kaķis mazģāŗas, tad nāķs ciemiŗš (10, 2735 Vlk);

viesi nāk (10, 2693 Vlk); ciemiņi būs (10, 2648 Vlk); ciemiņi gaidāmi (10, 1206 Vlk Ape).

Kad kaķis mazgā muti, būs viesi (17, 901, 114 Rīga). Kad kaķis laiza kuoju, tad soka, ka byušūt gosti (370, 518 Rz Stirniene). Ja kaķis mazgājas un pa starpām ņaud, nekaunīgs precinieks būs (17, 1708, 7 C). Kad kaķis sēd un mazgājas, tad ciemiņi nākot (10, 1808 Vlk). Ja kaķis guļus mazgājas, tad ciemiņi ir slīņķi (464, 2601 Vlm Brenguļi). Kad kaķis gulēdams laizās, tad slinki viesi būs (177, 498 B Īslīce). Kad kaķis savu pakaļu laiza uz krāss gulēdams, gaidi bezkaunīgu ciemiņu (142, 794 Md Vecgulgubene). Ja kaķis laiza priekškājas, tad (būs) nāks ciemos vīrietis, ja muguru, tad sieviete (153, 842 Rg Babīte). Stāsta, ka kaķis mazgājas uz sliekšņa, tad nākšot ciemiņš (10, 1838 Vlk).

Var notikt arī, no kurienes ciemiņi nāks. Uz kuŗu pusi kaķis pagriezies mazgājas, no tās puses gaidāmi viesi (72, 7062 Md Cesvaine). Ja kaķis mazgā muti, tad ciemiņi būs no tās puses, uz kurieni viņš skatās (17, 195, 131 Tl Vandzene). Ja kaķis sēd un laizās, tad, uz kuŗu pusi skatās, no tās puses būs ciemiņi tai pašā dienā (479, 1926 Md Lubāna, Lazdona). Un ka kakis mozgojas, tod soka, ka byus gosts, nu tuos pusis, uz kuŗu pusi jam golva stuov, kad viņš mozgojas (260, 376 D Auleja). Kad kaķis laizās, tad no tās puses nāk ciemiņš, uz kuŗu pusi ir vērsts kaķa ģimīs (17, 1627, 53 Rīga). Pretēji virzienu nosaka astes gals. Kad kaķi mazgājas, tad viesi tuvojas: uz kuŗu pusi astes gals, no tās puses būs viesis (446, 564 Md Viesiena, Bērzaune). Kad kaķis mazgājas, tad būs sveši un nāks no tās puses, uz kuŗu pusi būs astes gals saliekts (438, 429 Lp Rucava). Ja kaķis laizās, tad no tās puses nāks ciemiņi, uz kuŗu pusi kaķim astes gals (14, 38, 25 Vlk Ērgeme, Pedele).

Norādījums ir arī kumpums, kūkums, kupris. Ja kaķis mazgājas, tad jāskatās, uz kuŗu pusi ir astes galiņš vai kumpums. No tās puses gaidāmi ciemiņi (230, 2278 Vp Dundaga). Ka kaķis mazgājas, tad būs ciemiņi no tās puses, uz kuŗu kūkums (17, 94, 54 Valka). Kad kaķis mazgājas, tad no tās puses, kur kaķis pagriezis kūkumu, nāks ciemiņi (176, 582 Tk Irlava). Ja kaķis sēd un mazgājas, tad atnāks viesis no tās puses, uz kuŗu kaķim kūkums (446, 285 Md Viesiena, Bērzaune). Ja kaķis laizās, tad sagaidāms ciemiņš no tās puses, uz kuŗu kaķim kūkums (136, 150 C Rauna) u. c. Ja kaķis laizās, tad no tās puses, kur stāv kaķa kupris, būs viesi (400, 3202 Rz Silajāņi). Jo kakis mozgojas, tod sagaidāms vīsis, un vīsis sagaidāms nu tuos pusēs, uz kuŗu pusi kakam mozgojūtis ir kupris (344, 1086 D Preiļi). Ja kaķis laizās, viesi būs; uz kuŗu pusi kupri cel, no tās puses nāks (202, 82 B Īslīce). Jeb kad kaķis

kupru uzmeties laizās, tad būs ciemiņš no tās puses, uz kuŗu pusi kupris (142, 794a Md Vecgulbene). Ja kaķis mazgājas, tad viesi gaidāmi. Uz kuŗu pusi kaķis kupri ceļ, no tās puses būs viesi (230, 878—879 Tl). Kad kaķis laizās, tad ir gaidāmi viesi, un no tās puses, uz kuŗu pusi ir kaķa kumbris (230, 810 Tl) u. c. Sal.: Kad kaķis glaudās, tad viešiņa gaidāma. Uz kuŗu pusi kaķam kūkums, no tās puses viešiņa nāks (435, 1380 Md Bērzaune). Tāpat par muguru un pakaļu. Kad kaķis laizās, pucējas — sveši gaidāmi, un uz kuŗu pusi mugura, no tās puses nāks (74, 37 Lp Bārta). Kaķim laizoties ar muguru uz kādu pusi, no tās puses nāks ciemiņi, uz kuŗu pusi viņam mugura (447, 44 Jg Tērvete). Ja kaķis mazgājas, no muguras puses nāks ciemiņi (464, 2100 Rg Bīriņi, Igaunija) u. c. Sal. Kad kaķis laizās, gaidāms viesis no tās puses, kur kaķis pagriezis pakaļu (205, 50 B Skaistkalne). Sal. par ķepām: Kad runcis mazgājas, tad viesis nāks no tās puses, ar kuŗu ķepu viņš mazgājas (464, 415 C Rāmuļi). Runcis mazgājas — gaidāmi ciemiņi no tās puses, no kuŗas puses met ar ķepu (73, 228 Aizpute, Kalvene). Jo kaķis mozgojās uz lūga un kuprs uz kuŗu pusi, to nu tuos puses byus gots: Kad kaķis mozgojas ar lobū kuoju, tad lobs gots, bet ja ar kreisū, tad nalobs; bet ja kaķīne, tad byus gaška (82, 108 D Jāsmuiža, Kalupe).

2.

Kā zirgam, tā citiem lopiem ir liela nozīme arī klēdonomantiņā, akustiskajā *skaņu* mantikā.

Zirga zviegšana un sprauslošana ir visumā laba zīme, jo tā viņš savu prieku izsaka. Ja, kāzniekiem pārbraucot no baznīcas mājā, zirgs nozviedzas, tad tie būs laimīgi (230, 2169 Tl Stende). Kad zirgu iejūdz un kad viņš nozviedzas, tad braucējam labi veiksies (230, 2153 Tl Stende). Sal.: Ja veca gada vakarā zirgs, trīs reiz aiz astes paraustīts, aizzviedzas, tad nākamā gadā viņu nozags (Š. Tic. 11451). Spriež arī no zirga sprauslēšanas. Ja zirgs nosprauslojas izbraucot no mājas, tad ceļš būs laimīgs (ib. 4109). Ja sievās braucot zirgs ceļā sprauslā, tad tā ir zīme, ka braucējus tajās mājās gaida, uz kuŗām viņi brauc (ib. 4111). Ja braucot zirgs trīs reiz nosprauslājas, tad laba laime (464, 1994 Rg Olaine). Ja brauc uz ciemu un zirgs sprauslo, tad tur tiek gaidīts (17, 1108, 134 Jg Kalnciems). Kad brauc uz mājām un zirgs sprauslo, tad gaida mājās (220, 892 Bauska). Ja kaut kur brauc, piem., uz ciemu vai arī kur citur, un ja zirgs sprauslo, tad saka, ka ciemā jau gaidot (17, 1809, 15 Md Lazdona). Zirgu sprauslēšana ceļā nozīmē, ka braucēju gaida (230, 1271 Tl Vandzene).

Kad zirgs sprauslā pa ceļu braucot, tad braucēji tiek gaidīti tajās mājās, uz kuriem braucēji brauc (464, 5345 Jg Svēte).

Tas tomēr nav sakāms par liķa zirgu, kur zirga zviegšana nozīmē līdzīgu aicinājumu nākošajam, mirušo uz kapiem vedot. Ja zirgs iezviedzas liķi uz ratiem vai ragavām liekot, tad tais mājās drīz vēl kāds cilvēks mirs (Š. Tic. 2214). Ja liķi uz kapu vedot zirgs nozviedzas, tad tai mājā vēl kāds mirs (ib. 2215). Vedot liķi uz kapiem, ja zirgi sētā iezviedzoties, tad no tām mājām vēl kāds mirs (ib. 2216). Kad pie durvīm, liķi liekot ratos, zirgs iezviedzas, tad mājās atkal drīz kāds mirs (ib. 2217). Ja mironi ved uz kapiem un zirgs, pie durvīm piebraukts, iezviedzas, tad tai mājā drīz vēl kāds miršot (ib. 2218). Ja zirgi, ar kuņiem ved liķi, sprauslo, tad drīz tanī pašā dzimtā kāds mirst (ib. 2219). Ja zirgi, mironi pa vārtiem ārā vedot, skatās atpakaļ un iezviedzas, tad tur drīz vēl kāds mirs (ib. 2220). Ja tai laikā, kad liķi liek ratos jeb ragavās, zirgs stāv uz vienu nagu, tad tai mājā vēl kāds mirs (ib. 2222). Ja mironi pie kapiem vedot zirgs nozviedzas kādam, tad tūlīt pakaļ kāds mirs (358, 334 Tk Smārde). Kad mironi ved uz kapiem un kad zirgi nozviedzas pie kapu vārtiem, tad kāds drīzi mirs (230, 2244 Tl Stende). Ja liķi ved uz kapiem un ja liķa zirgi zviedz, tad drīz tai ģimenē cits mirstot (83, 53 Tk Zemīte). Ja liķa zirgs iezviedzas pašu mājas robežās, tad kāds vēl mirs drīzumā (280, 1917 Rg Nītaure, Līgatne). Sal.: Kad ar liķi piebrauc pie vārtiem un kad tas zirgs nosprauslojas, tad jāmirst vēl kādam (234, 57b Tk Grenči). Ja mironi glabājot zirgs iezviedzas, tad tais mājās drīzi atkal kāds mirs (LP VII, 411). Šeit sprauslēšana un zviegšana it kā pielīdzināta saukšanai.

Lopi var pat *runāt* cilvēka valodā Ziemassvētku un Vecā gada vakarā. Par Ziemassvētkiem jau Einhorn raksta 1627. g., ka tajā naktī plkst. 12-os neviens lops jeb cits kustonis negulot, bet stāvot kājās. Arī latviešu tautas nostāstos atspoguļojas uzskats, ka šajā naktī lopi un jo sevišķi zirgi var runāt. Ziemassvētku naktī runājot visi mājas lopi, uguns un arī citas lietas. Tādēļ tai naktī vajaga labi par lopiem gādāt, visas lietas nolikt savā vietā, lai par mājas saimnieku labi runātu, jo, ko tad runājot, tad viss piepildoties (Š. Tic. 34537). Ziemassvētku naktī runā visi mājas lopi, bet kas iet klausīties, tam jāmirst (ib. 34538). Ziemassvētku naktī visi lopi runā (ib. 34543). Ziemassvētku naktī lopi runā cilvēku valodā par nākošām lietām cilvēku dzīvē (ib. 34545). Ziemassvētku naktī jāiet uz kūti klausīties, ko zirgi runā, tad dabūs zināt nākamās lietas (ib. 34546). Ziemassvētku naktī zirgi runājot un pateicot viens otram visu turienes māju ļaužu likteni (ib. 34548). Sal.: Ja lopi vecā gada naktī nemie-

rīgi, govīs īd un zirgi bubina, sagaidāms ļauns gads; ja rāmi un klusi — būs labs un laimīgs jauns gads (230, 1741 Tl Ārlava).

Šādai lopu runāšanai paralēli atrodam uzskatos par ilģiem, ko var noklausīties veļu laikā: Varot dabūt dzirdēt, ko ilģi tais divi rītos (1. un 3. nov.) runā un pat viņus redzēt, ja istabas augšā griestos caurumu iztaisa, zirgu silksni augšpēdu uz caurumu uzliek un tad cauri skatās. Bet tādām tad tūlīn jāmirst (LP VII, 307, 1). Šī paralēle ar mirušo dvēselēm varētu būt viens no senākiem mājlopu klausīšanās pamatiem, bet piemērošana Ziemassvētkiem kristīgas ticības (Kristus dzimšana) ietekmēta.

Ziemassvētku un Jaungada vakarā ir iespējams dzīvnieku, jo sevišķi zirgu valodu noklausīties un par savu likteni ziņas dabūt. Zirgi piemin parasti tos, kas nākošā gadā mīrs, un daudzos nostāstos tie, kas klausoties, pārbijušies, tiešām savu galu sagaida. Jaunu gadu gaidot, veda gada vakarā vajagot iet uz zirgu stalli; tad zirgi runājot un pasakot, kas tam, kas klausās, sagaidāms jaunā gadā (181, 1001 Tk Jaunpils). Jaungada nakti ap pusnakti jāiet uz kūtsaugšu un caur lūku jāklausās, ko runā zirgi par cilvēka nākotni. Ko dzird, tas piepildās (464, 1614 R 4. vds.). Ziemassvētku nakti runā zirgi, un tie pasaka, kas katram būs, tāpēc jāiet klausīties (69, 930 Birži). Ziemassvētku nakti zirgi runā, tad vajaga iet klausīties, jo viņi pasakot, kas būs katra cilvēka nākotnē, kuŗi dzīvo tanī mājā (69, 822 Jk Mēmele). Jauna gada nakti jāiet klausīties, ko zirgi runā, un tas, ko viņi runā, tas notiksies (3, 556 Jg Garoza). 12-os nakti veda gada vakarā vajagot iet uz stalli un klausīties, ko zirgi runājot. Ja runājot, ka saimnieki slikti izturoties, tad saimnieks jaunā gadā mīršot; ja labu runājot, tad ne (17, 769, 85 Vlk Smiltene). Jauna gada nakti plkst. 12-os jākāpj uz kūtsaugšas un jāklausās, ko zirgi runā; ja zirgi saka, ka tas, kas uz kūtsaugšas, mīrs, tam arī būs jāmirst, bet ja nesaka, tad dzīvo (3, 409 Jg). Jauna gada vakarā jāiet ārā klausīties, kā zirgi runā. Ja zirgs saka: kas te aiz durvīm klausās, tam jāmirst, tad tas nomīrst (3, 2403 Jg Garoza). Jauna gada nakti iet uz zirgu stalli klausīties, ko zirgi savā starpā runā, kuŗu viņi nākamā gadā uz kapsētu vedīs (464, 5337 Jg Svēte).

Noklausās, slēpjoties zem siles. Ziemassvētku nakti jāiet zirgu kūti, jāpalien zem siles un jānoklausās zirgu sarunas; ko zirgi stāstīs, tas nākošā gadā notiks (230, 1097 Talsi). Jaunā gadā, ja grib zināt, kuŗš mīrs, jāpalien nakti zem zirgu siles un jāklausās, tad dzirdēšot zirgus runājam, kuŗam jāmirst (2, 315 Md Jaungulbene). Jaunā gada nakti jāiet stalli zem zirgu siles klausīties, ko zirgi runā, jo Jaungada nakti zirgi runājoties. Zirgi pateikšot, kuŗu jaunā gadā vedīs uz kapu kalniņu un kuŗu vedīs tautās (17, 7602 Rg Lēdurga).

Tieša saruna pieminēta visai reti. Jaungada naktī vajagot iet kūti apakš zirga siles; kad zirgs nopūšoties, tad vajagot saukt pēc viņa spalvas: „Ko tu nopūties?“ tad viņš pastāstīšot savu nākotni (1, 139, 16 Vlm).

Ziemassvētku naktī visi lopi runājot nevis tā, kā viņi arvienu runā, bet cilvēkiem saprotamā valodā. Lopi tad aprunājosies par savu mājenieku dzīves likteni. Kas grib zināt, ko lopi šīnī naktī (ap pusnakti) par cilvēkiem runā, tam vajagot vienam pašam stallī jeb kūti paslēpties un klausīties, bet to tā izdarīt, ka neviens cits cilvēks, nedz arī lopi paši to nepamana: jo citādi lopi nekā nerunā. Vislabāk esot silē apgulties (1400, 11249 B. V. 1876, 1). Tas pats esot Jaungada naktī. Pa Jaungadu arī varot savu nākošā gada likteni dabūt zināt, ja tikai naktī plkst. 12-os ejot klausīties, ko zirgi runā (1400, 14956 B. Z. 1879, 22). Sal. par citiem lopiem: Jauna gada vakarā jāiet klausīties, ko dara kustoņi; ja viņi saka, kas te aiz durvīm klausās — jāmirst, tad tas nomirst (3, 2407 Jg Garoza).

Galvenais klēdonomantijas paņēmieni latviešu ticējumos ir virziena vērošana, ar klausīšanos, no kuŗas puses skaņas dzirdamas. Klausīšanās saistīta ar dažādiem pareģošanas paņēmieniem, arī ar gadījuma trokšņiem (brikšķēšana, lauska speršana u. tml.), bet īsti gan ar apzinīgi gaidītu pazīmju vērošanu noteiktās dienās, stundās un vietās, lai varētu paredzēt nākotni. Šāda pareģošana sastopama visās tautās. Latviešu ticējumos parastais pareģošanas laiks ir pusnakts vai vakars, Kūķu, Vēca gada vakarā, tāpat Ziemassvētkos, Jaungadā, Zaļā ceturtdienā, Lielā piektdienā, Aizgavēnī u. c., bet piemērotākā vieta krustceļš, kurp iet jaunas meitas, lai izzinātu nākotni. Ja meitas dzird suni rejot vai gaili dziedot, uz to pusi viņas aizprecēs; ja dzird precēts cilvēks, būs jāiet uz to pusi bēres dzert. Klausīšanās krustceļā latviešu ticējumos ir saistīta ar zināmām ceremonijām, visvairāk ar saslaucītiem mēsliem; šis motīvs citām tautām retāk sastopams. Meitas vakarā izslauka istabu, nes mēslus ārā, izbeŗ tos un uz tiem uzstājosies klausās; mēslus izbeŗ uz krustceļa, uz pakalniņa ārpus mājas, uz robežas (arī burvību vietas), dārzā vai kaut kur mājas tuvumā. Dažos ticējumos ir īpašas prasības. Kad noauŗ audeklu un noņem no stāviem, saslaukas aiznes uz mēslienu un, lejot virsū ūdeni, klausās, no kurienes rej suņi. Uz krustceļa Jaungada naktī, plkst. 12-os, nes laimes lejamo ūdeni, izlej un klausās, ko stāsta Zemes māte (23, 3882 Vlm Koki). Atsevišķs paņēmieni ir meitām sēdēt zem klēts Ziemassvētku vakarā un klausīties: ja slauka apcirkni, būs nabaga vīrs, ja beŗ maizi — bagāts (243, 45 Rz Andrupene). Otrs klausīšanās paņēmieni Ziemassvētku vakarā ir klauvēšana pie kūtsdurvīm u. tml.,

lai dzirdētu zināmu kustoņu (piem., kuiļa) balsi. Ziemassvētku vakarā meitas pa vienai jā uz pažaga vai krukā (t. s. laimes zirga) ar lielu troksni pie zirgu stallja, lai zirgi zviegtu. Ja zirgs nozviedzas, meita tai gadā apprecēsies, ja grudzina, viņu baidinās, ja spārdās, būs kaušanās ar kādu nelieti u. t. t.

Tādā kārtā ne jau ar valodu vien lopi var norādījumus vai atbildi dot. Visai plašs ir šāds apraksts par zirga dažādām atbildēm: Paražas, ko agrāki vecie ļaudis darījuši pa Ziemassvētku vakariem, Vecā gada vakarā, laiku kavēdami; meitas jāja uz pažagas vai maizes krāsnes raušamo krukā; tie ir tā saucamie laimes jājamie zirgi; meitas jāja uz pažaga pa vienai gar zirgu stalli, — piejājušas saka, tbur; kad zirgs nozviedzas, tad meita priecīga, nu viņa zina, ka viņu tai gadā aizvedīs tautas; iet otra, un jā uz pažagas, piejāj ar lielu troksni, lai zirgi domā, ka daudz zirgi ir piebraukuši; tie tūlīt iezviedzas, lai piebraukušie arī zviegtu, — tāda ir zirgiem ieradumā saruna; nu meita atkal priecīga — viņai būs šogad kāzas: nu jā uz krukā uz zirgu stalli ar lielu troksni; piejājusi saka — tbur; zirgs grudzina; nu meita zina, ka tā puisis viņu baidinās par savu ligaviņu; nu jā uz pažagas ar lielu troksni, ka visa zeme rib, piejājusi saka — tbur; zirgs tikai noperdas, nu meitas zina, ka par to meitu ļaunas valodas ļaudis runās; nu jā uz krukā pie stallja, zirgi tagad spārdās, ta meitas zina, ka šai gadā tai meitai būs kāda kaušanās ar kādu nelieti (par nelieti meitas dēvēja to puisī, kas nebija tīru sirdsapziņu), un kad vēl meitas dabūja zināt, ka puisis ir meitu pievilis, meitas tad visas uz tā skatījušās kā uz vilka, neviena negribēja ne labprāt runāt; kad tāds puisis jokodams pie rokas gribēdams meitu saķert, tad tā dod puisim tādu lādiņu, ka tik nenokrita, bet labos, bezviltīgos puisus meitas cienīja ļoti; tāpat uz svētkiem meitas uzlūdza vienas zināmas saimnieku mājas — uz Ziemassvētkiem, kur iet dažādas rotaļas un jokus; tāpat arī godīgie puisī uzlūdz arī meitas godīgas uz jautrām rotaļām un jokiem; tāpat arī puisī klausās, klusām iznākuši, ko kurai meitai zirgi saka Vecā gada vakarā. Visām meitām labi saka, bet divām — vienai jākaujas ar nelieti, bet otrai, kad bija piejājusi uz pažagas, tai zirgs nekā nebija teicis, tik palaidis savu ūdens krānu — tas nav laba zīme, visi tīri kā nobēdājušies, jo tā ir veco ļaužu teika, kad zirgi ūdeni laiž, kad meita piejājusi, tad tai nesīs stārks mazu meitiņu vai puisīti; tā meita ir bēdīga (161, 220—223 B Vecmuiža). Sal.: Vecgada vakarā jāiet pie stallja durvīm, jāpiesit ar dūri un jāklausa; ja zirgs bubina, tad tai gadā mājā būs kāzas, bet ja kašā ar kāju, tad bēres (Š. Tic. 11103).

Istā atbildes devēja ziņkārijiem precību taujātājiem ir *cūka*. Veca gada vakarā meitas klusēdamas uz slotas kāta jāteniski aizskrien uz cūku kūti un prasa cūkām, pēc cik gadiem apprecēsies. Cik reizes

cūka atbild, pēc tik gadiem apprecas (17, 8134 Rg Ķempji). Jauna gada nakti meitām uz biguļa jājājot uz cūku kūti un jāklausoties. Cik reizes cūka urkšķēšot, tik gadu vēl jāgaidot, kamēr pie vīra tikšot (145, 605 Vlk Biļska). Jaungada nakti 12-os meitām jāiet uz cūkkūti un jāsaka: „Labvakar“; ja cūka sāk rukšināt, tad tai gadā apprecēsies (375, 3390 C Skujene). Vastlāvju vakarā meitām jājāj ar cepļa slotu līdz cūku kūts durvīm, tad trīs reizes jāpiesit un jāteic: „Labvakar, čučņ, vecmemmiņ!“ Ja cūka atrukst preti, tad dabūs to gadu precēties (Š. Tic. 20047). Jaungada nakti vajag iet gar cūkstalli un teikt cūkai: „Sievas māte, vai dabūšu precēties?“ Kad cūka atrukst, tad dabūn precēties to gadu (998, 23). Jaungada nakti plkst. 12-os ar krāsns kruķi jājāj pie cūku kūts durvīm un jāprasa: „Cūku māt, dabūšu šogad precēties?“ Ja viņa atrukst, tad dabūšot, ja neatrukst, tad nedabūšot (1198, 6048). Jaungada nakti jājāj uz kūti uz kruķa un jāprasa cūkai: „Labvakar, cūku māt, cik ilgi vēl dzīvošu meitās?“ Cikreiz cūka urkšķ — tik gadu (1225, 9644). Jauna gada nakti cūkas pasaka meitām, cik gadu vēl jāgaida līdz precēšanās; meita paņem kruķi un jāj uz cūku kūti, kuŗā atronas bērnu māte, dauza ar kruķa galu pie durvīm un prasa: „Krusta māte, cik gadu man vēl jādzīvo neprecējušai?“ Tad cūka cik reizes ierukšas, tik gadu vēl jādzīvo (798, 57). Veca gada vakarā, divpadsmitos, meitas jānot uz urķiem vai uz slotas kāta pie kuļļa burties. Kad klusu piejāj, tad saka: „Labvakar, kuiliti — pa cik gadiem man būs kāzas?“ Ja par pusgadu, tad kuiliš drusciņ iekunkstas, un ja par gadu vai par trīs gadi, vienu vai trīs reizes ierukšķinājoties (798, 11).

Sal. par miršanu: Jaungada nakti jāiet pie cūkas un jāprasa: „Bum, bum, lielā cūka, cik ilgi dzīvos jauna meita?“ Cikreiz cūka aturkš, tik gadus dzīvos meita (153, 1145 Rg Babīte). Ziemassvētku priekšvakarā jājāj ar skruķi uz cūku kūti un jāsaka: „Labvakar, lielmāt!“ Ja cūka atrūcas, tad ir ilgs mūžs, ja nemaz, tad ātri jāmirst (17, 1811, 27 Md Lazdona). Kad nes cūkām ēst, tad, cik reizes cūka ieurkšķas, tik gadu vēl jādzīvo (302, 1527 Jk Sece). Sal. dzeguzes kūkošanu, kas dod ziņu, pēc cik gadiem precēsies jeb mirs.

Ja uz kūti iet, tad tikai atmuguriski. Ziemassvētku vakarā jāiet uz cūkas kūti, savādi nedrīkst iet kā atmuguriski. Jāpieiet pie cūkkūtes klusiņām. Jāklusās, ja cūka skrien pretim rukšķēdama, tad meitu izprecēs (375, 2938 C Skujene). Visai reti minēta atbilde cilvēka balsi. Jauna gada nakti meita, kuŗa vēlas zināt, vai viņu šogad izprecēs vai ne, tad jāj uz slotas kātu līdz cūku kūtei un pie tādas kūts, kur cūka ar vepri iekšā. Meitai cūkas jāuzrunā; ja cūka atbild, tad neapprecēsies, ja vepri, tad apprecēsies. Ir vēl daži varianti, tos es labi ne-

atceros. Liekas, vepris sākot runāt tā puīša balsī, kuŗš meitu apprecēšot (17, 1743, 112 Md Bērzaune).

Cūku uzrunā tieši, bet tāpat arī pie kūts piedauza, lai to satraucētu. Jaungada naktī iet pie cūku kūts un trīs reiz piekļauvē: ja cūka neatrukst, tad kļauvētājam drīz jāmirst (Š. Tic. 11295). Pusnaktī trīs reiz jākļauvē pie cūku kūts durvīm; cik reiz cūkas rukšķ, tik gadu vēl jādzīvo (ib. 11296). Ja kāds cilvēks gribēja zināt, vai vēl šogad dzīvos, tad jauna gada naktī, pulksten divpadsmitos, jāiet pie cūku kūts un jāsit pa durvīm ar sētas vabiņu. Ja cūkas atbild, tas ir ierūcas, tad šogad dzīvos, bet ja neatbild — jāmirst (ib. 11297). Pie kūts piekļauvē: Ja Miķeļu vakarā piedauza pie cūkstaļļa durvīm, tad cūka atrukst; pēc tik gadiem būs jāmirst (ib. 20694). Sal. par precēšanos: Miķeļu vakarā uzkāpj uz cepļa slotu un jāj cūkstaļlim trīs reizes apkārt, tad piekļauvē pie cūkstaļļa durvīm un klausās, vai kuilis rukst, vai ne. Ja nerukst, tad togad precēties nedabūs, ja rukst, tad dabūs precēties (230, 173 Tl Nurmuiža). Jaunā gada naktī, plkst. 12-os, vajaga iet uz cūku kūti un piekļauvēt pie kādas cūkas kūts durvīm un klausīties, cik reizes cūka rušķēs, pēc tik daudz gadiem dabūs precēties (250, 635 Tl). Jaunas meitas pa Mārtiņiem jāj ar kruķi pie cūku kūts un iesit bišķi pa durvīm, ja tad cūka atrukšot, tad būs precības, un ja ne, tad nebūs (230, 850 Tl). Jaungada naktī neprecētām meitām esot jājāj slotas kāts un jāpiekļauvē pie staļļa durvīm, ja cūka atrukšķ, tad dabūšot precēties, ja ne, tad ne (230, 1463 Tl Pastende). Jaungada vakarā jākāpj slotai mugurā un jājāj uz cūku kūti, pie cūku kūts durvīm jāpiekļauvē; ja cūka aturkstēs pretī, tad dabū tanī gadā precēties, ja neatrukst, tad nedabūs (482, 151 Vp Užava). Jauna gada naktī vajaga ar maizes krāsnes kruķi jāj uz cūku stalli un bruždināt ar kruķi pie durvīm; cikreiz cūkas ierukstas, pēc tik gadiem dabūs precēties (353, 20 Lp Bārta). Tas viss jādara pusnaktī. Ziemassvētku jeb Jaungada naktī, pulksten 12-os, apskrien 3 reizes cūku stallim apkārt un piekļauvē pie durvīm; ja cūka atrukstas, tad to gadu apprecēsies (17, 152, 48 Tl Vandzene).

Tāpat kā pie auna ķeršanas, der tikai pretējā dzimuma pārstāvis. Jauna gada naktī, pulkstens 12-os, meitas skrienot uz cūkkūtiņu un sitot pie durvīm; ja pirmais rekšīnot vepris, tad meitas to gadu izprecēšot, ja rukšīnot cūka, tad ne (207, 347 Vlk Smiltene). Jaungadā divas meitas — viena ņem pažagu un otra kruķi, uzkāpj jāteniski mugurā un jāj kā zirgu uz cūku kūti; kad pirmā atrukšas cūka, tad to gadu neapprecēsies, ja kuilis, tad to gadu apprecēsies (3, 1038 Jg). Sal.: Jauna gada vakarā vajaga paņemt pažagu un jāj uz cūku kūti; kad aizjāj, tad jāsauc tprū un jāiet iekšā; ja nāk cūka pretī, to gadu neapprecēsies, ja vepris, tad apprecas (3, 403 Jg). Līdzīgā kārtā

meitas jāj uz cūku kūti veca gada vakarā ar kruķi vai slotu; ja pirmais kūti atrušķis kuilis, izies tajā gadā tautās, ja cūka — paliks vēl vaiņagā (1400, 26252 Brīvā Zeme 1935, 296). Jāt var arī puisis. Jauna gada vakarā meitai (vai puisim) jāsežās uz pažagas kāta un jājāj uz kūti pie kuīļa (cūkās) precībās. Jāieja kūti un jāsaka: „Labvakar, vīra (sievas) māt“. Ja kuilis (cūka) atrušķēsies, tad to gadu apprecēsies, ja ne — ne (202, 154 B Īslīce). Sal. kazbuka jāšanu: Vecām meitām, kuŗas grib precēties, jājāj ar kazbuku pa kūti un jāprasa: „Jankel, puīšel, dabūs, nedabūs?“ Ja nu kazbuku iebrēcas, tad, droši vien, šini gadā dabūs vīru (230, 549 Tl).

Ziemassvētku nakti vajagot jāt uz slotas kāta riņķī cūkkūtij. Pēc tam vajagot sist ar slotu pa cūkkūtes durvīm, un ja kuilis aturkstot preti, tad to pašu gadu būšot apprecēties (114, 64 Vlk Veckārķi). Pulksten 12-os meitas jāj ar krāsns kruķi uz cūku kūti un ar kruķa galu, kas vilkāš pa zemi, piedauza kūts durvis. Ja rukšķ kuilis, tad jaunā gadā sagaidāms precinieks, bet ja rukšķ cūka, tad prieki vējā (1400, 28723 Pampāļi, Saldus). Jaungada nakti pie stalla durvīm dauzīja ar krāsns kruķi; ja meitai uz klauvējienu rukš vepris, tad meita apprecēsies (1400, 25970 Brīvā Zeme 1934, 298).

Pārējo klēdonomantijas paņēmieni ar mājlopiem nav daudz.

Pazīmes no *govīm* ir par nelaimi, pat nāvi. Nenormāla guvs maurošana zeimoja jos turētojam lelu nālimi, kuŗa var' nutikt agri vai vālu (349, 65 Rz Bērzgale). Kad gūvs īs reitūs maurodamas vai arī vokorūs, tad mērs kaidš vacokais, t. i. saiminīks (289, 134 Rz Bērzgale).

Ļoti liela loma, turpretim, ir *sunim*. Suņa riešana vai kaušana, kā jau redzējām, ir nāves zīme, jo suns arī nāvi var redzēt un par to ziņā dot. Sal.: Ja kāds mājā ir slimš un suns daudz rej, tad domā, ka slimnieks mīrs (Š. Tic. 29276). To piemin jau G. F. Stenders un arī Šillings 1832. g.: kad suns pārlietu kauc jeb dobi izkasa, tas esot uz nelaimi (Š. Tic. 29282). Kad suns gaudo, galvu pie zemes nolīcis, tad vienam no tās mājas jāmīrst (K. Šillings, ib. 29331). Tāpat ticējumos: Nemierīgs suns naktīs kādam nāvi sarej (ib. 29275).

Riešana ir arī vērošanai noteiktās dienās Ziemassvētku vai Veca gada vakarā. Kuŗu, Ziemas svētku vai Jauna gada vakarā no pirts nākot, suns rej, tam jāmīrst tai gadā (476, 86 Rg Lēdmane). Jauna gada sestdienas vakarā, kad vīrieši vai sievietes ir pirtī, tad, ja tanī laikā rej suns, vienam no tiem, kas pirtī, tanī gadā jāmīrst (184, 1272 Md Litene). Ja Jauna gada vakarā supi rej kādā mājā, tad tur to gadu kāzas gaidāmas, kad gaudo, tad kāda nelaime vai bēres (Š. Tic. 10946). Ja suns Jaungada naktī kauc, nav laba zīme: ja sunim

purns uz augšu, tad togad izcelsies ugunsgrēks, ja uz zemi, tad kāds mirs (ib. 10947). Ja suņi veca gada naktī gaudo, tad būs jaunā gadā daudz nelaimes gadījumi (ib. 10948). Ja Jaungada vakarā suns gaudodams skrien no mājām ārā, tad kāds dzīvnieks tur togad nobeigsies, bet kad mājās gaudo, tad cilvēks mirs (ib. 11359). Ja Jaungada vakarā suns gaudodams purnu tura uz zemi, tad šais mājās togad kaut kas mirs, ja uz augšu — būs krustības (ib. 11360). Sal.: Jauna gada naktī vajag suni aiz kakla pār sliekšni vilkt. Ja suns kauc, tad nākošā gadā tai mājā kāds mirs (ib. 11361). Jaungada naktī aizsien sunim acis un iaved istabas vidū: pie kuŗa cilvēka suns skrej, tam drīz jāmirst (ib. 11363). Jaungada naktī sunim uz muguras uzliek nazi un suni vadā pa istabu. Ja nazis nokrīt, tad vadātājam drīz jāmirst (ib. 11362).

Ticējumu par suņa kaukšanu ir daudz: Kad suns kauc, tad cilvēki mirst (3, 498 Jg). Ja suns kauc, tad kādam jāmirst (17, 503, 85 Rīga). Ja suns kauc, kāds miršot, jo suns redzot nāvi (230, 2330 TI Laidze). Ja kādam jāmirst, tad suņi kauc un kasa mājas pamatus (76, 157b Rīga). Kad mājās suns kauc, tad tuvumā drīzi kāds mirs (230, 1435 TI). Ja suns naktī nelabi kauc, tad tuvumā kāds drīz mirs (382, 96 Rīga). Ja vakarā suņus dzird kaucam, tad tās mājās kāds mirs (230, 359 Tk Aizupe). Ja suns naktis kauc, tad mājā kāds mirs (230, 1181 TI Kandava). Naktī kad dzird suni kaucam pie kādam mājām, tad no tām mājām kādam ir jāmirst (230, 132 Lp Tāšu p.). Ja naktīs kauc suns, tad tanīs mājās kāds mirs (417, 561 Vp Puze). Kad suns pie mājas kauc, tad no tās mājas kāds cilvēks mirs (17, 756, 86 Vlm Aloja). Kuŗā mājā suns kauc, tur drīzumā kāds nomirs (464, 2264 Rg Ruba).

Noteiktu māju, kur kāds cilvēks mirst, apzīmē suņa skatīšanās uz turieni. Kad suņi kaucot un skatoties uz mājas pusi, tad tai mājā vienam jāmirstot (157, 125 Vlm Ķoņi). Ja suns naktī kauc un skatās uz kaut kādu māju, tad vienam jāmirst (230, 1545 Talsi). Sevišķi nozīmīga ir kaukšana pie loga vai arī skatīšanās pa logu. Ja suns kauc un skatās pie loga, tad kāds miršot, bet ja viņš skatās uz kādu ēku, tam tā ēka drīzumā nodegšot (17, 1974, 36 Rīga). Kad suņi kauc ārā pie loga, tad kāds miršot (230, 1460 TI Pastende). Kad suns kauc pie loga, tad kāds cilvēks mirs (230, 808 TI). Ja suns kauc loga priekšā, tad kāds no tās mājas mirs (464, 1396 Jg Jaunauce).

Sal. par virzienu: Ja suns gaudo un skatās uz kādu pusi, tad tur kāds mirs (230, 90 TL Ārlava). Ja suns gaudo, tad tur, uz kuŗu pusi ir suņa galva, kāds mirs (17, 2185 Dzērbene). Uz kuŗu pusi suns pagriezies gaudo, tai pusē kāds mirs (72, 7075 Md Cesvaine). Kad suns pa naktīm ļoti gaudo un skatās uz kapsētas pusi, tad kādam mājas cil-

vēkam būs jāmirst drīz (17, 6732 Vlk Vijciems). Kad suns gaudo ar galvu pret lielceļu, mājās kāds drīzumā mirs (464, 338 C Rāmuļi). Sal.: Suņi gaudo aiz sienas, kur mirējs guļ (142, 2450 Md Beļava).

Ievēro, kā suns galvu tur — vai uz zemi, vai paceltu. Līdzās vēstījumam par nāvi ir vēstījums par ugunsgrēku ar virziena atšķirību: ja suns gaudojot skatās uz zemi, kāds mirs, ja uz augšu, būs ugunsgrēks. Sal.: Ja suns gaudodams galvu noliecis, kāds mirs. Ja suns gaudodams galvu pacēlis, būs ugunsgrēks (464, 4796—7 C Daibe). Ja suns gaudodams ceļ galvu uz augšu, tad būs mājās ugunsgrēks, ja uz leju, tad mājās kāds mirs (436, 259 Il Asare). Suņa gaudošana nozīmē miršanu vai ugunsgrēku. Uz kuŗu pusi suns skatās, tad tur arī jānotiek nelaimei (17, 195, 130 Tl Vandzene). Suņi pa naktīm gaudo mājās pret ugunsgrēku jeb citu kādu lielu nelaimi (268, 11 Jk Slate). Kad suns gaudo un skatās uz augšu, tad kas degs (202, 841 B Īslice). Kad suns uz augšu gaudo — ugunsgrēks (17, 894, 62 Rīga). Sal. Š. Tic. 29357—64 u. c.

Ir arī cits iztulkojums: Ja suns skatās uz augšu, mirs cilvēks — tā dvēsele ies uz debesīm, bet ja uz zemi, tad nelaime draud sunim pašam. Sal.: Kad suns kauc un purns uz zemi, tad pašam kāda nelaime, kad purns uz augšu, tad citam notiks nelaime (177, 424 B Īslice). Kad suns kauc un purns uz zemi — viņš sprāgs (177, 496 B Īslice).

Kad suns gaudo galvu gaisā pacēlis, tad mirs kāds cilvēks, ja galva uz leju, tad mirst viņš pats (17, 1434, 154 Rīga). Ja suns gaudojot galvu uz zemi nokāris, tad viņam pašam jāmirst, bet ja uz augšu, tad cilvēkam jāmirst (67, 122 C Jaunpiebalga). Kad suns gaudojot, tad gaudojot vai nu uz nāvi, vai arī uz citu (219, 726 C Lizums). Ja suns gaudo, tad viņš drīz sprāgs (17, 100, 101 Vlk Vijciems). Kad suņi gaudo un skatās uz mājām, tad kāda nelaime gaidāma, bet kad uz lauku, tad suns pats dabūs sev galu (220, 886 Bauska). Ja suns gaudo un skatās uz māju, tad kāds mirst, ja uz mežu, tad viņam pašam drīz būs beigas (23, 3376 Vālmiera).

Sev galu suns paredz no vilka (Š. Tic. 29388, 29198, 202); viņš arī gaudojot jūt vilka tuvumu (ib. 29199, 29203). Ja suns sēd un skatīdamies uz meža pusi gaudo, tad viņu aiznesīs pašu vilks, bet ja tas gaudo, skatīdamies uz mājas pusi, tad kādam mājā būšot jāmirstot vai arī kāda nelaime kādam mājas cilvēkam uzkritīšot, vai arī kāds no mājnikiem nomiršot tai gadā (479, 1928 Md Lubāna, Lazdona). Kad suņi gaudo un skatās uz mājām, tad kāda nelaime gaidāma, bet kad uz lauku, tad suns pats dabūs sev galu (220, 886 Bauska). Ja suns pa dienām un naktīm gaudo, tad domā, ka saimnieks izies no mājas jeb suns pats gaudo uz savu galu (10, 2694 Vlk).

Kad suns vēras uz sētu gaudodams, tad uz saimnieka nelaimes, bet kad uz mežu, tad uz savas nelaimes (400, 3575 D Vārkava). Ka suns gaudoj, tad jis paredz savu vītys pormeišonu uz jaunu vītu voi savu novi (361, 47 D Kapiņi).

Sal. par nelaيمي: Kad negaidot ierejas suns, tad sagaidāma nelaime (17, 1768, 37 Dobeļe). Kad suns nakti skatās mēnesī un rej, tad mājās gaidāma kāda nelaime (206, 32 Jg Zaļenieki). Kaukšana ir vēl jo vairāk uz nelaيمي. Ja suns kauc, tad viņš paredz nelaيمي (450, 1288 Rīga, B Code). Ja suns kauc — būs nelaime (202, 171 B Īslīce). Kad suņi gaudo, tad gaidāma nelaime (476, 99 Rg Lēdmane). Ja nakts suns gaudo, notiks kāda nelaime (464, 2346 Rg Sigulda). Kad suņi gaudo, tad saka, ka tanīs mājās būs kāda nelaime (26, 472 Md Jaungulbene). Kad suns gaudo, tas nav uz labu (116, 298 Vlm Rencēni). Kad suņi gaudo mājā, tad tur nelaime gaidāma (10, 1485 Vlk Jaunlaicene). Ja suņi mājā arvien gaudo, tas zīmē uz kādu nelaيمي (14, 854 Md Vecgulbene). Ja suns gaudo, tad tanī mājā vai kaut kur kaimiņos kaut kas slikts notiks (17, 854, 13 Rīga). Jo pīkaida saiminika gaudoj sunis, tad tys zeimoj, ka tū saiminiku apmeklēs kaida nelaime (378, 147 D Višķi). Ja kaut kur ejot ceļā dzird gaudojam suni, ceļā notiks nelaime (205, 126 B Skaistkalne). Kad suņi gaudo, tad tai mājā notiks kāda nelaime; ja grib no nelaimes izsargāties, tad suns jānošauj (69, 1094 Jk Viesīte).

Ir arī speciāli norādījumi par kaŗu u. tml. Ja suns kauc, galvu gaisā izcēlis un to groza visapkārt, tad gaidāms kaŗš (Š. Tic. 29291). Suņi gaudo, kaŗi būs (ib. 29371). Ja suņi gaudo galvas pacēluši, būs kaŗi (ib. 29371). Ja suņi gaudo, būs kaŗi (464, 2536 R p 4. vsk.). Ja suns rej un skatās uz mēnesi, tad gaidāmas briesmas (205, 120 B Skaistkalne). Suņu kaukšana nozīmē, ka drīzumā sagaidāmas nepatīkšanas (230, 1273 Tl Vandzene). Ja laulā un tanī brīdī suņi gaudo, tad būs nelaimīgas laulības (176, 653 Tk Strautele). Ja dienā suņi kauc, tad sievas lamāsies (Š. Tic. 29307). Ja suns vakarā gaudo, tad gaidāmi zagļi (464, 4808 C Daibe).

Vairumā pievestie piemēri ir ar norādījumiem par draudošo nelaيمي, nāvi, ugunsgrēku, tikai retos gadījumos tajos saskatāma aktīvā mantika, zīlēšana. Ja kādās mājās kāds guļ slims, tad var izzināt, kad viņš mirs. Ja pūce nebļauj „kur mirst“, tad slimajam jānomazgā mute un ūdens jāuzlej sunim. Ja suns vērtīsies, tad slimais nomirs, ja suns mierīgs, tad paliks vesels (32, 1649 Jg Ozolnieki). Sal. suņa kaucināšanu: Suni Jaungada nakti vajag aiz kakla pār sliksni vilkt: Ja suns kauc, tad nākošā gadā mājās kāds mirs (1400, 25979 Brīvā Zeme 1934, 298).

Bet līdzās nāvei un nelaimei arī *precības* vēsta suns ar savu riešanu un kaukšanu. Sal. Š. Tic. 29351. Kad suns kauc un galva pacelta uz augšu, izved no mājas ligavu (ib. 29395). Kad suns gaudo, būs kāzas saimnieka mājā (ib. 29394). Tāda ir arī tautas dziesmu uztvēre: Sunīšam maizi devu, Lielu, lielu gabaliņu, Lai sunītis Dievu lūdza, Ka es ietu tautiņās (LD 10731). Sunīts man labu dara, Vistiņ labu nedarija; Sunīts saka, tautas nāk, Vistiņ mēslu izkasīja (LD 10732). Ja suņi sīvi rej, būs precinieki: Visi suņi sīvi rej, Kukšu suņi vien nerej; Visas meitas puīši prec, Kukšu meitas vien neprec (LD 12470). Suns pasaka, kas un kad tie būs: Sunīšam maizes devu, Dižen lielu gabaliņu, Sunīts man pasacīja, Kas pa mežu vazājās: Zirgu zagļi, krampju lauži, Jaunu meitu vilējiņi (LD 13548). Sunīšam maizi devu, Labu lielu gabaliņ', Lai tas man pasacītu, Kuŗu stundu tautas jāja (LD 14306). Lietiņš lija, sniegi sniga Man ejot tautiņās, Kam sunīšu nebaroja Brāliņos dzīvodama (LD 18146). Suņa riešana raksturo vedamo: Sunīts rēja tupēdams, Nebūs laba saimēniece. Kad sunītis stāvu rēja, Tad būs laba saimēniece (LD 18667). Sal.: Suņi rej, suņi rej, Nebūs laba vedamā; Tāda mute vedamai, Kā tiem mūsu sunīšiem (LD 18660).

Sevišķa nozīme precību zīlēšanā ir suņa riešanai Ziemassvētku vakarā un naktī, kad suņa riešana rāda, no kuŗas puses precinieki jās. Ja Ziemassvētku naktī suņi rej, tad aizprecē (464, 5093). Jo kiuku (kūču) dīnas vokorā rej sunis, tod nōkušā godā tajā muojā byus kuozas (331, 51 D Kalupe). Kuŗā mājā kūķu vakarā stipri suņi rej, tur nākošā gadā būs kāzas (Š. Tic. 15938).

Zīlēšana par preciniekiem ir visai iecienīta. Ja meitas grib zināt, no kuŗas puses brauks precinieki, tad Zajā ceturtdienā jāuzkāpj uz akmēņa un jāklausa, uz kuŗu pusi suņi ries (ib. 33740). Jo uz Zīmas svātkim agri nu reita, kad vēl vysi gul, izgājis ūrā un ka izdzērss kaut kaidā cīmā nu kaida saiminika suni rejūt, tad tei ir zeime, ka pēc Zīmas svātkim byus tymā cīmā kōzas un arī pi to saiminika, kuŗo suns rēja (378, 144 D Višķi).

Suns rāda virzienu, uz kuriēni meitu aizprecēs. Svētku sestdienas vakarā jāizlaiž ārā suns. Uz kuŗu pusi suns skries, no tās nāks meitām precinieki (Š. Tic. 35936). Zīmas svētku vakarā meitām jābaro suns un tad jāizlaiž laukā; uz kuŗu pusi suns skries, uz to pusi meitu aizvedīs tautās (17, 1842, 422 Md Vestiena). Lai uzzinātu, uz kuŗu pusi aizvedīs (aizprecēs), tad Jauna gada vakarā sabaro suni ar gaļu un ar cik labu vien var, un tad rīda laukā laižot; uz kuŗu pusi suns riedams aizskrien, uz to pusi aizvedīs (17, 1745, 124 Md Bērzaune). Kūķu vakarā meitas suni pabarojušas laiž laukā un rīda. Ja tālu skrien riedams, būs kāzas (446, 277 Md Viesiena, Bērzaune). Vēca

gada vakarā suns, sabarots, jālaiž laukā; ja daudz rej un tāļu skrej, tad gaidāmas kāzu godības, ja nerej vai turpat apstājas, tad bēres (446, 484 Md Viesiena, Bērzaune). Ziemassvētku vakarā jālaiž suns ārā, jāsviež pa durvīm gaļas gabals; uz kuŗu pusi suns riedams skries, no tās puses brauks precinieki (215, 424 D Līvāni). Zaļās ceturtais rītā to pašu var izzināt, izvedot laukā suni un pucinot. Uz kuŗu pusi tad suns skries, no tās gaidāms bildinātājs (1400, 25330).

Suņus satrauc ar kliegšanu. Zaļās ceturtdienas rītā, priekš saules lēkta, jaunai meitai jāiet zem bērza, jāsasukā mati un skaļi jāizk dziedas. Kuŗā pusē sāks riet suņi, uz to pusi viņu aizprecēs (Š. Tic. 33739). Jāuziet augstā kalnā un jāklīdz, no kuŗas puses tad suņi ries, no tās nāks brūtģāns (ib. 35937). Zaļā ceturtdienā apeniekā jāklīdz; no kuŗas puses suņi rej, no tās jāšot precinieki (ib. 33743). Apeniekā meitām jāklīdz; no kuŗas puses suņi rejot, no tās jāšot precinieki (179, 368 Vlk Alūksne, Alsviķi). Meita uzkāpj Zaļās ceturtais rītā kalnā un klīdz; kuŗā pusē ierejas suns, tur mīt gaidītais (1400, 25331). Caur kūts logu jābāž galva laukā un 3 reizes jāklīdz, tad, kuŗā pusē suņi rej, uz to pusi aizprecēšot (189, 353 Vlk Jaunlaicene).

Lai suņus satrauktu, taisa arī troksni, laužot sētas vabiņas. Jāņu naktī jāsaņem deviņi zediņi un visi uz reiz jālauž; kuŗā pusē tad suņi riešot, uz to pusi aizvedišot (1400, 8831). Jaunā gadā grib arī zināt, no kuŗas puses precinieks nāks: visiem nemanot vakarā iziet pie žoga un lauž riķus; no kuŗas puses izdzird suņa riešanu, no tās gaidāms tautu dēls (DL p. 1888, 294). Ziemas svētku jeb Jaungada naktī 12-os iziet pie žoga, izrauj vienu riķi un lauž uz pusi pret celi, pārlauž un klausās, uz kuŗu pusi suņi rej; no kurienes atskan suņu riešana, uz to pusi tiks aizprecēta (17, 144, 7 Tl Vandzene). Ziemas svētku vakarā iet meita vabiņas lauzt un klausās; uz kuŗu pusi suņi rej, uz to pusi viņu aizvedīs (31, 2581 Jg Garoza). Pa Ziemas svētkiem vajaga lauzt sētas vabiņas; uz kuŗu pusi ieriesies suns, uz to pusi aizprecēs (3, 1982 Jg). Veca gada vakarā no pirts nākot meitas lauž zedeni un klausās; uz kuŗu pusi suns ries, uz to aizprecēs (26, 530 Md Jaungulbene). Jaungada naktī meitas riķus lauž, un uz kuŗu pusi suņi sāk riet, uz to pusi aizvedīs (67, 51 Č Jaunpiebalga). Jaungada naktī no pirts nākot meitas lauž zedēpus (lai troksnis tiek); uz kuŗu pusi suņi ierejas, uz to pusi aizprecēs (266, 1289 Ab Liepna). Meitas pusnaktī iet pie žoga riķus lauzt; kuŗā pusē pirmāk suņi ierejas, no tās puses nāks brūtģāns (194, 128 Tl Pastende). Jaungada vakarā, pulksten 12-os, jānolauž no žoga kādu riķi. Sasalušais koks, zināms, taisīs lielu troksni; tad jāklausās, uz kuŗu pusi rej suņi — tur tad būs nākamais jeb nākamā (230, 1191 Tl Vandzene). Ja gribot zināt, no kuŗas puses būs līgava vai līgavainis, tad vajagot Jaungada naktī laukā lauzt žoga

zedepus, un tad, uz kuŗu pusi ierejas suns, tad no tās puses nāks gaidītais (-tā) (230, 936 Tl). Jaungada vakarā meitas iziet lauzt zedepu žogu: „Spriķš spriķš, žodziņ, Rej rej, sunīti, No kur puss' mans brūtģāns nāks“ (891, 10222 Tl Laidze).

Sal. mietu laušanu un klauvēšanu. Jaunu gadu vakarā iet klauvēt pie žoga; uz kuŗu pusi tad skries suņi riet, no tās puses nāks brūtģāns (230, 2300 Vp Dundaga). Vecgada vakarā vajag izlauzt no sētas mīetus un klausīties, uz kuŗu pusi rej suns, no tās dabūs precinieku (297, 155 Rīga).

Rīķus lauzt var arī atbalsij: Jauna gada naktī iet lauzt žoga rīķus; uz kuŗu pusi lūziens atbalsojas, uz to pusi būs jāaiziet tanī gadā (230, 634 Tl). Miķeļu vakarā jālauž žogu stibiņas, un, uz kuŗu atskan atbalss, uz to pusi ir brūtģāns (230, 164 Tl Nurmuiža).

Galvenais zilēšanas nolūks ir *dzirdēt*, kuŗā pusē suņi rej Ziemassvētku vai Jaungada vakarā; šeit trokšņiem var būt divējāda nozīme — vienīgi tikai suņa riešana vai gaiļa dziedāšana vēstī par virzienu, kuŗā aizprecēs, bet citi trokšņi par nāvi. Sal.: Jaungada priekšvakarā meitas gāja pusnaktī ārā klausīties, kuŗā pusē galdus teš, kuŗā suņi rej (1400, 264 C Ērgļi). Agrākos laikos Kūķu vakaros izslaucījuši visas istabas un mēslus iznesuši, izbēruši uz kādu uzkalniņu ārpus mājas. Kuŗš mēslus izbēris, tas nu klausījies, no kuŗas puses suns ries; ja jauna meita, tad tai no tās puses brauks precinieki, bet ja bijis vecāks, tad uz to pusi jāiet bērū dzert (72, 8323 Md Cesvaine, Graši). Iespējami arī citādi trokšņi — ķērķšana uz kristībām, sitieni, klauvējieni uz bērēm. Sal.: svētku vakarā vajag izslaucīt istabu, mēslus visus sabērt vienā traukā un aiznest uz robežas. Tur nu izbērt un pašam klusi klausīties; tad, no kuŗas puses dzirdēs suni rejam, tai pusē būs kāzas; no kuŗas puses dzird ķērķšanu, tai pusē būs kristības jādzer, bet no kuŗas puses dzird sitienus, tai pusē būs jādzer bēres (72, 7500 Md Cesvaine, Virāne). Kūķu vakarā vajagot izslaucīt istabu un saslaucītos mēslus kur nober, tur tupēt virsū, un jāklausās; kuŗā mājā dzird suņus rejam, tajā būs nākošā gadā kāzas, bet kur malku skalda vai cērt, tur bēres, vai nu tur cērt jeb ne, bet kad tikai kladz kaut kas, tad tur bēres (72, 3509 Md Sarkaņi). Jo kūču vokorā dzerdēsi suņus rajam, tad byus kōzas, jo cartūt molku kaut kur, tad byus bēres (224, 343 D Naujene).

Suņu riešanu arī *klausās*; kur rej suņi, no turienes nāks precinieki. Jaungada naktī, nobērušas mēslus uz krustcelēm un uztupušās tiem virsū, meitas klausās: kuŗā pusē suņi rej, no tās nāks precinieki (1400, 25966 Brīvā Zeme 1934, 298). Zaļās ceturtās ritā, pirms saules lēkta, meitas izslauka istabas, iznes mēslus krustcelā un tad apstājas virsū, kamēr suns sāk riet. Kuŗā pusē ries, no tās puses gaidāms gaidītais

precinieks (1400, 25329 J. Z. 1935, 90). Jaungada un Ziemassvētku naktī, pusnaktī iet laukā klausīties, kuŗā pusē suņi rej — uz to pusi tai gadā būs jāaiziet. — Iziet ārā un klausās, uz kuŗu pusi suņi rej, tad uz to pusi aizies dzīvot (3, 995 Jg).

Tāpat suņa riešana ir aizrādījums par paredzamām kāzām. Ja meitas Jaunā gada vakarā iziet laukā un uzkāp uz kāda kalniņa, un klausās, kuŗā suņi rej, tai pusē būs kāzas (230, 847 Tl). Kad Jauna gada naktī, pulksten 12-os, iziet ārā un klausās, no kuŗas puses suns ierejoties, no tās puses vedīšot sievu vai vīru (302, 1572 Jk Sece). Jauna gada vakarā meitas iziet ārā un klausās, uz kuŗu pusi suņi rej, uz to pusi tad aizvedīs tautiņās (3, 405 Jg). Jaungada naktī, ja suņi rej, tad meitas aiziet tautās uz to pusi, uz kuŗu suņi rej (464, 2335 Rp 4. vsk).

Sal. aizgavēni: Aizgaviņa vokorā it jaunas meitas ārā un klausās; uz kuŗu pusi izdzerst suņu rīšonu, nū tās puses svōti byus (225, 295 Ab Bērzpils). Taipat tautas dzaltonites, gribādamas izzynot, voj tyvu tās precības, tad uz aizgavēnim pēc aizgavības vakariņom izīt ārā un klausos, uz kuŗu pusi suņi rīs, tad uz tū pusi īs tautiņōs, nu kuŗīnis dzērdēs suņus, un jo suņi rīs tōļi, tad tōļi jōs tautas dīnas, bet jo tyvumā rīs, tad tyvu arī byus jōs tautiņas (289, 15 Rz Bērzgale). Klausīties var iet arī puīši: Veca gada vakarā tāpat arī puīši dara: pa vienam aiziet klausīties; kur suņi ries, tur būs jāņem līgaviņa. Kā varu teikt, piepildās dažu reiz (161, 216 B Vecmuiža).

Pati klausīšanās tomēr prasa zināmu līdzteku darbību. Tā laukā ejot uz galvas liek divus bliņus un skrien līdz sādžas malai, kur klausās riešanu, bet tad skrien atpakaļ un mājā tos apēd. Kiuču vokorā meita pajam divus pyrmūs bliņus, izlik uz golvas, pōrskrīn vysu solu, solas golā atsastojas un klausās, kur suņi rej, kuŗamā pusē. Kad izdzerst rīšonu, skrīn atpakaļ uz sātu un mōjōs nūjam nu golvas bliņus un apēd viņus. Tad viņa zyna, uz kuŗu pusi vess bryugons (veirs) (276, 286 D Naujene).

Klausīties iet meitas pa vienai pie augļu vai sakņu dārza: Vecā gada vakarā iet meitas pa vienai pie mājas dārza, vai nu augļu koku vai sakņu dārza, kuŗš tuvāku gadās pie mājas, klausīties; kur suņi ries, tur meita domā, ka viņa aizvesta tiks tautās (161, 215 B Vecmuiža).

Parasti tomēr klausās uz izbērtas saslaucīto *mēslu čupiņas*. Tā kā pa klonu staigājot cilvēkam pīšļi pieķēras pie kājām un atkrit, mēsli ir viens no tiem objektiem, kam viņš pieskāries un ar ko var izdarīt dažādas burvības, tāpat kā ar drēbēm, matiem un tml. Tāpēc arī mēslu slaucīšanai daudz priekšrakstu. Mēslus nedrīkst saslaucīt kaktos un tur atstāt, jo tad no slaucītājas bēg Laima un tā paliek vecmeitās vai dabū bārdainu vīru; ja tos atstāj pie sliekšņa, vīrs sitīs pa di-

benu. Vakarā tie jāsaslauka un jāatstāj čupiņā: tur pa nakti sēd Laima. Mēslus nedrīkst slaucīt arī pār sliekšni, tad aizslauka Laimai acis, apslauka tai kājas, jo uz sliekšņa sēd Laima. Tā izslauka arī mājas svētību, tāpat kā slaukot mēslus uz durvju pusi. Ja mēslus slauka uz dibenu, iemītnieki ilgi dzīvos. Mēslus jānes ārā pašai slaucītājai; ja to ļauj darīt citai, tā atņems vīru, tai atdos savu laimi. Ja mēslus sviež ugunī, izdedzina Laimai acis, kaimiņu sievas aprunās; ja sviež ūdenī, Laimai acis izplaucē. Ugunī nemet arī pirts mēslus, lai nav jākasās, lai vīrs nav dzērājs. Pēc saules mēslus ārā nest nevar, jo tad iznes visu laimi. Mēslu ārā nešana Ziemassvētku vai Jaungada naktī un t. t. ir mājas svētības līdzī nešana uz vērošanas vietu, galvenā kārtā aizsardzības nolūkos, jo sevišķi krustceļi ir jaunu garu iemīļota vieta. Uz tiem tad stāv virsū vai aptupstas. Sal. ticējumus: Jauna gada vakarā, lai izzinātu, uz kuŗu pusi aizies dzīvot, tad jāizslauka istaba un mēslus ārā bērot jāklausās, uz kuŗu pusi suņi rej, uz to pusi aizies dzīvot (205, 214 B Skaistkalne). Zam Zīmassvātku vokora vajag izslauceit ustobu un iznast izbārt māslus, un uz kuŗu pusi rīs suns, uz tū pusi byus veirs, bet jo puiss tū padareis, tod jam tanī molā byus sīva (260, 345 D Auleja). Veca gada vakarā jāslauka istaba, no durvīm uz iekšu, mēsli jāiznes laukā, jāizbeŗ un jāklausās, uz kuŗu pusi suņi rej, tur jaunava vai jauneklis tiks aizvesti (izprecēta) (55, 332 Md Cesvaine). Veca gada vakarā, kad izslauka istabu, tad iznes salmus laukā. Kuŗā pusē dzird suņus rejam, uz to pusi aizprecēs (375, 2607 C Skujene).

Sal. par Aizgavēni, Māŗas dienu: Aizgavēņu vokorā, kad izslauceisi ustobu un tūs palnus izsvīds ūrā, tad klausīs, uz kuŗu pusi rīs suns, tad uz tū pusi vess veirs (262, 496 Rz Bērzgale). Aizgavēņa vakarā jāaiznes saslaucītos mēslus un jānoberŗ pagalma vidū gubiņā. Pašam jāstājas uz mēslu gubiņas un jāklausās; no kuŗas puses būs dzirdamas suņu riešanas balsis, uz to pusi vedīs tautās (449, 216 Rz Dricēni). Māŗas rītā priekš saules vajaga istabu izslaucīt un vezumus nest uz to pusi, kur suns rej; tad uz to pusi aizved tautas (157, 307 Vlm Ķoņi).

Mēslus ārā iznesot, uz tiem stāv virsū. Vecgada vakarā bez saules izslauki istabu. Pulksten divpadsmitos iznes mēslus un saber kau dzītē, uztupsties pats virsū un klausies tā labi uzmanīgi — uz kuŗu pusi pirmo reiz uzdzirdēsi suni rejam, tai pusē uzdzirdēsi pirmo tai gadā nomirušu (2, 253 Md). Lai izzynotu, nū kuŗas puses meitai byus veirs, jej dora šaidi: Kūču vokorā jej izslauka ustobu un māslus nas sincēs. Māslus nūber zemē, vīnā gubeņā, un poša uzkōpuse ar kōjom vērsā, un tod klausās. Nu kuŗas puses rīs suns, nu tōs puses byus meitai veirs (400, 3894 D Jāsmuiŗa). Vecgada vakarā jāizslauka istaba,

jāiznes mēsli ārā, jāuzstājas virsū un jāgaida, kad suns ries; kuŗā pusē suns rej, uz to pusi aizprecē (375, 2061 C Sērmūkši). Veca gada vakarā jāslauka istaba un mēsli jānes ārā un jāizbeŗ. Pašai jāuzkāp uz mēsliem un jāklausās; kuŗā pusē ries suns, uz to pusi aizvedīs (302, 1545 Jk Sece). Jaungada vakarā slaucījušas meitas istabu un mēslus izbērušas, nostājušas mēslu kaudzes vidū un tad klausījušas, kur suņi ries; un kur suņi rējuši, bijis skaidrs kā diena, ka uz to pusi aizprecēšot (475, 164 Il Asare). Jauna gada nakti meitām jāslauka istaba un jāsvieŗ mēsli laukā. Tad pašām jāuzkāpj uz mēslu čupas un jāklausās; uz kuŗu pusi suņi ries, uz to aizprecēs (26, 473 Md Jaungulbene). Aizgavēnī izslauka ustobu un moslus nas orā. Iznas orā un tur nulik zemi. Tod atsastojas uz māslu un klausos; nu kuŗas pusi suni rīs, uz tū pusi aizīs pi veira (312, 247 Ldz Mērdzene).

Mēslus beŗ dažādās vietās: Tad vēl, ka pirmo Ziemas svētku vakarā meitas manās izslaucīt istabu un saslaukas izbeŗ *dārzā*; uz izbērtās čupiņas stāv meita un klausās, kuŗas mājas suņi ries, no turienes brauks viņai precinieki (161, 217 B Vecmuiža). Ziemas svētku sestdienā jānes labi tāļu aiz *kūtīm* vai arī aiz *klēts* saslaucītie istabas mēsli. Jānostājas slaumajā; uz kuŗu pusi būs suņu kauķšanas dzirdamas, uz to pusi aizvedīs tautās (375, 2928 C Skujene). Zaļās ceturtdienas rītā pirms saules jāslauka istaba un mēsli jānes uz *mēslieni*, slotā jāpārlik ar kreiso roku pār labo plecu, un mēsli jāmet ar labo roku pār kreiso plecu; šinī brīdī jāklausās, uz kuŗu pusi suņi rej, tur tanī gadā aizprecēšot (2, 321 Md Jaungulbene). Kad noauŗ audeklu un noņem no strellēm, tad audēja saslauka streļļu apakšu (pūkus), aiznes uz mēslieni un miez virsū, klausīdamās, no kuŗas puses suns rej. Ja, piem., suns rej no vakariem, tad uz turienes viņu aizprecēs (89, 134 B Ceraukste). Lai zinātu, no kuŗas puses nāks precenieks, tad Ziemas svētku vakarā jāizslauka istaba un mēsli jānes *laidarā*, un pašām jāstāv virsū; no kuŗas puses rej suņi, no tās nāks precenieks (69, 44 Md Vecgulbene). Vajag kūču vokorā izslauceit ustobu un mēsliņi sabērt dynduorzi (*laidarā*), tad uz tuo atsāstuot un klauseitīs; nu kuŗas puses raj suni, nu tuos puses atbrauks svōti (224, 346 D Naujene). Veca gada vakarā jaunas meitas izslauka istabu, saslauka mēslus, izbeŗ tos *pagalma* vidū, uzkāpj uz mēslu čupas un klausās; no kuŗas puses suņi rej, uz to pusi aizvedīs (505, 111 Md Galgauska). Kūču dīnas vokorā māslus vajaga saslaucīt un izsvīst *pi suņa*, un jo suns rej pagrīzīs uz kuŗu pusi, tajā pusē viņu aizvedīs (451, 350 Rz Makašāni). Kūču vakarā bez saules jāslauka istaba, mēsli jāiznes laukā un jāizbeŗ, kur krustojas pagalmā celiņi. Tad jāuzstājas uz mēsliem un jāklausās. Kur suņi rej, tur aizvedīs, kur malku cērt, tur zārku taisa, kur zvana,

no tās puses brauc precinieki. Viss tas nākošā gadā piepildīsies (Š. Tic. 34658).

Galvenā vieta mēslu nešanai tomēr ir *krustceļš*. Sal.: Jauna gada vakarā laimes lejamo ūdeni naktī 12-os nesuši uz krustceļiem, to izlējuši un klausījušies, ko Laimes māte stāstīs (23, 3882 Vlm Koki). Krustceļos pulcējas arī citādi gari.

Jo *grib* zynot, nū kurys pusis byus veirs, tod Jauna goda naktī vajag iznest māslus uz krisceļu un pošai nūstuot vērsā. Kuņā pusē dzērdēsi suni rajūt, nu tuos pusis byus veirs (368, 234 D Kapiņi). Kūču dīnys vokorā maitys izslauka ustobu, iznas māslus orā vai pat iz kaidu krisceļu izber; kur suņs raj, uz tū pusi i jū vess pī veira (283, 34 Rz Andrupene).

3.

Plašajā zooskopijas paņēmieni grupā jāatzīmē arī redzēto un *sastapto* dzīvnieku vērtēšana — tie var būt par labu un ļaunu pazīmi kā laimes vai nelaimes nesēji, lai gan vispārīgi to sastapšanu var iztulkot par brīdinājumu un tos pašus par ļaunuma iemiesojumu.

Kustoņi, dzīvnieki var ceļā dodoties pāri par ceļu pārskriet. Tā nav laba zīme. Ja slimniekam ejot pie ārsta pēc zālēm un gājējam pār ceļu pārskrienot kāds dzīvnieks, tad slimnieks miršot (Š. Tic. 28195). Ja kur ejot vai braucot pa ceļu kāds dzīvnieks pārskrien pāri, tad atgadās tanī dienā kāds sevišķs atgādiņš (17, 1743, 105 Md Bērzaune). Ja kāds kustonis skrienot no labās puses uz kreiso, tad būšot laime (10, 2279 Vlk). Sal.: Ja pār ceļu pārskrēja kāds kustonis no kreisās uz labo, tad tas bijis labi; bet ja no labās uz kreiso, tad tas bijis nelabi; tad ceļā notikšot kāda nelaime (55, 414 Md Cesvaine).

Izņēmumu ir samērā pavisam maz, piem., balts zirgs. Citādi *zirga* sastapšana ceļā nekāda pazīme nav, un nozīme gan ir tikai braucēja sastapšanai. Sal.: Gar baltu zirgu paiet — laime (464, 1740 Cēsis, Āraiši). Ja satiek uz ceļa baltu zirgu, tad rītā būs svētdiena (230, 813 Tl). Ja redz pa ceļu braucam baltiem zirgiem, tad rītā būs svētdiena (464, 972 Pampāļi). Viens brauc ar baltu zirgu, rītā būs svētdiena (68, 521 Lp Kalēti). Sal. par balto zirgu: Ja kādā mājā iaved kalpotāju Jurgu dienā ar baltu zirgu, tad tas tanī gadā apprecoties (Š. Tic. 12104). Baltam zirgam ir sevišķa nozīme precību mantikā. Lai pieburtu sev vīru vai sievu, vajag saskaitīt deviņi desmiti deviņus baltus zirgus, tad tam vīrietim (vai sievietei), kas nāk pirmais pretim, sniegt roku, tad tas būs tas īstais (76, 7

Rīga). Jaunām meitām jāsaskaita 3 skursteņskrāpji un 99 balti zirgi, pēc tam pirmais vīrietis, kuŗu ierauga, ir īstais (Š. Tic. 19682). Jaunām meitām jāskaita balti zirgi; ja 99 saskaitīti, tad ar simto balto zirgu brauks precinieki (ib. 19683). Ja saskaita deviņus baltus zirgus, deviņdesmit deviņus melnus un deviņus skursteņskrāpjus, tad, kuŗš pirmais roku dos, tas apprecēs (ib. 35839). Vajag saskaitīt 99 baltus zirgus un 3 skursteņslauķus. Kuŗš pēc tam dos pirmais roku, tas būs nākamais vīrs vai sieva (ib. 35860). Jaunām meitām jāizskaita 99 balti zirgi, kuŗš vīrietis tad nāks pretī un sveicinās, tas būs mūža biedrs (ib. 35861). Jāsaskaita deviņdesmit deviņi balti zirgi un trīs skursteņslauķi un pēc tam, kuŗš pirmais vīrietis sveicina, pie tā būs jāaiziet par sievu (435, 1195 Md Bērzaune). Ja saskaita 9 baltus zirgus, 99 melnus un 9 skursteņskrāpjus, tad, kuŗš pirmais roku dos, tas apprecēs (17, 323, 39 Kld Gaiķi). Jāsaskaita 99 baltus zirgus, 3 skursteņskrāpjus, kad pašlaik redz tos skursteņus tirām, 99 vārnas, kas skrien ceļam pāri — pēc tam tas zēns, kas nāks, būs tavs brūtgāns (17, 1499, 44 Vlm Terneja). Sal.: Meitām jāsaskaita 33 dzeltenie zirgi; kad zirgi saskaitīti, tad jāiet sestdien uz pirti un trīs reiz jānopeŗas. Kuŗam no vīrieŗiem uz māju ejot iedod roku, tas īstas vīrs (116, 408 Vlm Rencēni).

No citiem mājlopiem pieminēta vienīgi *cūka*. Kad cūka pāriet krustis ceļu, tad nelaime (Š. Tic. 4294). Kad braucot cūka pārskrien pār ceļu, tad brauciens neizdodas (230, 1440).

Suņa sastapšana parasti ir uz laimi. Uz ceļa iedams ja satiks pirmo suni, tad būs suņa laime (142, 823 Md Vecgulbene). Kad iziet laukā un sastop pirmo suni, tad tas uz laimi, bet ja kaķi, tad uz nelaimi (17, 1768, 27 Md Stāmeriene). Tāpat uz labu ir, ja suns, bet ne kaķis, pār ceļu pārskrien. Ja suns pārskrien pa ceļu, tad izies labi, bet ja kaķis, tad slikti (17, 1016, 23 Pēterpils). Ja suns pārskrien pār ceļu, tad laime (76, 43 Rīga). Ja suns pārskrej pa ceļu, tad būs laime (230, 2507 Talsi). Kad suns pār ceļu pārskrien, tad laime, bet kad kaķis, tad nelaime (220, 893 Rauna). Sal. tomēr: Ka suns, kod tu kaut kur izej nu ustobys, īt pa sovīm dareiŗonam un jīs tev puorskrīs par ceļi, to tu lobuok tū dīnu pavysam naej, par tū, ka vari dabuot lelu napatikŗonu (Š. Tic. 4293). Ja suns vai kaķis pārskrien pa ceļu, tad neies labi tai dienā (17, 1016, 22 Rīga). Jo kaidis īt uz sātu vālu un puori ceļam puorskrīn suņs, tad sātā jū lomuos (480, 444 Ldz Cibla).

Arī uz suni attiecināts vispārējais vērojums par labo un kreiso pusi. Ja suns pārskrien no kreisās uz labo pusi, tad iet slikti (14, 8, 4 Vlk). Ja suns pārskrien pār ceļu no labās uz kreiso pusi, tad iet labi (14, 8, 3 Vlk).

Kaķa pārscrišana pār ceļu ir uz nelaimi. Kad kaķis pārscrien pār ceļu, tad neesot laimes (10, 2531 Vlk), nebūs laimes (464, 5268 C Drusti), neejot labi (10, 1150 Vlk Ape). Kaķi saka par visnelaimīgāko dzīvnieku — ja viņš pārscrienot pāri ceļam, tad neiešot labi (10, 1192 Vlk Ape). Ja kaķis pārlec pār ceļu — slikti ies (10, 1547 Vlk Jaunlaicene).

Kad kaķis pārscrien pār ceļu, tad tas ir uz visādām nelaimēm ceļā (17, 6714 Vlk Vijciems). Kad kaķis pār ceļu pārscrienot, tad esot nelaime (17, 766, 48 Vlk Lugaži). Kad kaķis pārscrien pār ceļu tad tam liela nelaime (10, 1278 Vlk Ape). Ja kaķis pārscrien krus-tām pa ceļu, tad ceļā notiks nelaime (464, 969 Kld Pampāļi). Kad kaķis pār ceļu pārscrien, tad ceļā būs nelaime (464, 5339 Jg Svēte). Kad kaķis pārscrej pa ceļu, tad gājējam, kuŗš to redz, notiks nelaime (230, 565 Tl). Ja kaķis pārscrejot pār ceļu, tad esot mājā kāda nelaime (17, 839, 163 C Veselava). Ja no rīta pirmo reiz izejot no mājas kaķis pārscrej pār ceļu, tad tā diena būs nelaimīga (17, 1843, 55 Md Vestiena). Ja ejot pārscrien kaķis pāri ceļam, tad iešana ir velta (230, 814 Tl). Kad kaķis pa ceļu pārscrien, tad neizdosies (17, 1630, 15 Vlk Palsmanis, Ludza). Jo kas izīt un ceļam puori puorskrīn kaķš, tad mērķis naizadūs (480, 535 Ldz Cibla). Ja kaķis pārscrien pār ceļu, tad nodoms izjūk (17, 1507, 26 Kld Kur-siši). Ja kādam kaķis pār ceļu pārscrien, tad tas, ko viņš noda-mājis, viņam neizdosies (110, 8 Vlk Beja). Kad kaķis pārscrien pār ceļu, labāk grieziēs atpakaļ — nekas neizdosies (Š. Tic. 4221).

Ir arī speciāli norādījumi: Kad divi cilvēki iet pa ceļu un viņiem pār ceļu pārscrien kaķis, tad šie cilvēki kopā vairs neies (17, 825, 86 C Lizums). Ja kaķis pārscrien ceļam pāri, pa to ceļu vairs nekad nebrauks (17, 1491, 15 C). Kad kaķis pārscrien pār ceļu, tad to dienu labi neiet (17, 2026, 6 Rīga). Jo kaidš gots brauc gostūs un puori ceļam puorskrīn kaķš, tad tur gastēdamīs jis sazakaus (480, 443 Ldz Cibla). Ja uz ciemu ejot vai citur pārscrien kaķis pār ceļu, nebūs laimes (464, 1602 Rīgas vsk.).

Ja ciemā ejot ceļā sastop kaķi, tad saka, ka „baļķis aizvilks ceļā“, un tic, ka ciemā gājiens ir veltīgs, jo mājās vajadzīgā nesa-staps (Š. Tic. 4219). Kad taisās kur iet, bet neaiziet, tad esot kaķis pārvilcis baļķi pār ceļu (ib. 4220).

Ja brauc precibās vai kaut kur citur, un ja kaķis pārscrien pāri ceļam, tad nebūs laimes (14, 37, 15 Vlk Ērgeme, Pedele). Kad brūtes pārim uz baznīcu braucot kaķis pārscrien pār ceļu, tad tie drīzi atkal izšķirsies (230, 1437 Tl). Kad zvejniekiem uz zveju ejot kaķis pārscrien pār ceļu, tad viņš to tur pa ļaunu un iet atpakaļ (17, 318, 12 Šķirotava). Zivis neķeŗas, ja uz zveju ejot kaķis pār-

skrien pār ceļu (464, 2596 Vlm Brenguļi). Sal. turpretim: Ja trīs kaķi pārskrien pār ceļu, tad būs liela laime (17, 6467 Rīga).

Sevišķi ievēro *melnu* kaķi: Ja melns kaķis pārskrien pār ceļu, tad ceļš neizdodas (Š. Tic. 4222). Ja melns kaķis pārskrien pār ceļu, — būs nelaime (ib. 4223). Ja melns kaķis pārskrien pāri ceļam un tūlit tur iet pats, tad notiek nelaime (ib. 4224). Ja pār ceļu pārskrien melns kaķis, tad nodomāto darbu neatmaksājas uzsākt (417, 581 Vp Puze). Kad melns kaķis pārskrien pār ceļu, tad kādam jāmirst (17, 1614, 18 Rīga). Sal. tomēr: Ja melns kaķis pa ceļu pārskrien — laime, ja raibs vai pelēks — nelaime (17, 502, 73 Rīga). Ja pārskrien pār ceļu melns kaķis, tad jāatkāpjas deviņi soļi atpakaļ un tad tikai jāiet tālāk, vai atkal ļaut citam pāriet pāri, kur kaķis skrējis, lai nelaime notiek pārgājējam (Š. Tic. 4225). Visumā ievēro krāsu simbolikas pamatlikumus: melns ir nelaba, bet balts laba krāsa. Novēršanās uz vienu jeb otru pusi raksturīga. Ja melns kaķis pārskrien pār ceļu, tad būs nelaime, bet ja pār ceļu pārskrien raibs kaķis, tad nelaime būs uz pusi mazāka (ib. 4226). Ja pār ceļu pārskrien tumšs kaķis, tad būs nelaime. Ja gaišs — laime (ib. 4227). Ja pār ceļu pārskrien *balts* kaķis, tad gaidāma laime (ib. 4228). Ja balts kaķis pārskrien pār ceļu, tad būs prieki, laba laime (ib. 4229). Ja ceļniekam ejot pa ceļu priekšā pārskrien balts kaķis pāri ceļam, tad nonākot pie mērķa vai arī ceļā notiks kāda nelaime (A. Aizsils 159).

Vēro virzienu no labās vai kreisās puses: Ja kaķis pārskrien pāri ceļam no labās uz kreiso pusi, tad būs laime (17, 6428 Rīga). Ja kaķis ceļam pārskrien no labās puses, tad laime būs, ja no kreisās, tad nelaime (17, 1606, 39b Rīga). Kad kaķis skrienot no labās puses uz kreiso, tad laba laime esot. Un ja no kreisās uz labo, tad nešot laba laime (10, 2511 Vlk). Ja kaķis pārskrien pār ceļu no kreisās uz labo pusi, tad to dienu slikti klājas, ja no labās puses uz kreiso, tad labi klājas (Š. Tic. 4240). Kad kaķis pārskrien pār ceļu no labās uz kreiso pusi, tad būs laime, bet ja otrādi, tad būs nelaime (ib. 4242). Kad ejot pārskrien ceļam pāri no labās uz kreiso pusi kaķis, tad būs laimīgs ceļš (ib. 4245). Kad ejot pārskrien ceļam pāri no kreisās uz labo pusi kaķis, tad būs nelaimīgs ceļš (ib. 4246).

Tāpat kā citur virzienu vērtējot, lielāka nozīme ir arī pretējam uzskatam: Ja kaķis pārskrien pāri ceļam no kreisās uz labo pusi, tad būs laime (17, 6427 Rīga). Ja pār ceļu kaķis pārskrien no labās puses, tad nebūs izdošanās, ja no kreisās — būs (17, 1854, 25b Rīga). Ja kaķis pārskrien pār ceļu no labās puses, tad būs kāda nelaime, ja no kreisās — laime (Š. Tic. 4239). Kad ka-

ķis pārskrien pār ceļu no kreisās uz labo pusi, tad tai dienā tam cilvēkam ies labi, bet ja kaķis pārskrien no labās uz kreiso pusi, tad ies slikti (ib. 4241). Ja kaķis pārskrej pār ceļu no kreisās uz labo pusi, tad būs laime, ja no labās uz kreiso, tad nelaime (ib. 4243). Ja pa ceļu ejot kaķis pārskrien no kreisās uz labo pusi, tad būšot laime, bet ja no labās uz kreiso pusi, tad nelaime (ib. 4244). Šāda dažādība nav raksturīga tikai mūsu ticējumos, bet bijusi, piem., arī grieķiem un romiešiem.

Pret kaķa pārscrišanu pār ceļu ir arī *pret darbību* — kaķa atpakaļdzišana, 3 reizes apgriešanās riņķī, nospļaušanās u. tml. Ja kaķis pārskrien pār ceļu, bet tūdaļ atkal atskrien atpakaļ, tad nekāda nelaime nenotiks (ib. 4247). Ja kaķis vai zaķis pārskrien pār ceļu — nebūs laime, bet ja tos var atdzīt atpakaļ, tad nelaime novērsta (ib. 4249). Nelaimi var aizdzīt ar pātagu sitot. Ja, pa ceļu braucot, ierauga, ka kaķis pārskrien pār ceļu, tad nebūs laimes. Kaķi jārauga atdzīt atpakaļ, vai tam jāuzsit ar pātagu, tad nekas nekaitēs (ib. 4230). Ja kaķis pārskrien pār ceļu, tad jārauga to atdzīt atpakaļ vai uzsist ar pātagu, tad nekas ļauns nenotiks (ib. 4231).

Trīsreiz jāapgriežas riņķī: Ja kaķis pārskrien pār ceļu, tad notiek kāda nelaime, bet ja trīsreiz apgriežas uz riņķi, tad nekāda nelaime vairs nenotiek (ib. 4233). Ejot pa ceļu, ja kaķis pārskrien krusteniski pāri, tad notiek kāda nelaime; lai šo nelaimi novērstu, tad jāapgriežas trīs reizes uz labo pusi (ib. 4232). Ja pārskrien pār ceļu kaķis, tad jāapgriežas pašam 3 reizes riņķī, citādi notiek kāda nelaime (ib. 4237).

Jānosplaujas: Ja kaķis pār ceļu pārskrien, tā ir slihta zīme. Tad trīs reizes jānosplaujas, lai tas balķis no ceļa noveltos (ib. 4238). Ja ejot pa ceļu pārskrien pār ceļu runcis, tad jāiet trīs soļi atpakaļ un trīs reizes jānosplaujas (ib. 4234). Kad kaķis pārskrien pār ceļu, tad trīs reizes jānosplaujas un jāapgriežas riņķī (ib. 4235). Ja iet pa ceļu un pārskrien kaķis pār ceļu, tad gaidāma nelaime; tādēļ jāiet trīs soļi atpakaļ, tad nelaime būs novērsta (ib. 4236). Vacīji ļaudis stuosta, ka izīsi nu ustobys uorā, dūmoj kaut kur īt, vai uz mīsteni pa kaut kaidam dareišonuom, vai kaut kur pi sābra, un kod izīsi nu ustobys uorā un redzeisi, ka tev pretim par celim puorskrin kačs, tod jau vacīji ļauds runoj: „Itys nav labi, tevi gaida lela napatikšona vai nalaimja“. Tod kū dareit itam cylvākam? Vajag vys pyrmuok treis reizis nūsplautīs uz tuos vītys, kur puorskrēja kačs, un napazagrīzdam atpakaļ un tūlaik vēl treis reizis nūsplaut, un īt tur, kur tev vajag. Vairuok nikaidys nalaimis tev navar byut, tu laimeigi tiksī tur, kur tev vajag (ib. 4248).

No kustoņiem zaķa pārskriešana pār ceļu pielīdzināma kaķa pārskriešanai.

Kad uzsākot ceļošanu kāds sastop zaķi, kas pār ceļu skrien, jeb redz kādu kraukli pretim laižamies vai arī satiek kādu sievu, kas pretī nāk, tad to dienu viņam nekas labs neizdosies (P. Einhorn, 1627 g.).

Zaķis vispārīgi uzskatīts par nelaimes nesēju. Lielākais nelaimes nesējs zvejniekiem ir zaķis, kas zvejas tuvumā nākot var izputināt visu lomu. Tādēļ zvejniekiem zvejojot nevajaga zaķi pieminēt, un izsauciens: „Zaķis tiklā“ nozīmē nelaimes vēlēšanu (Š. Tic. 33605).

Kad zaķis skrien caur māju, tad zagļi tuvojas (17, 6710 Vlk Trikāta). Sal. Š. Tic. 33576: Kur zaķis izskrej kādai mājai cauri, tur ko nozags, bet ja gadās to zaķi nosist, tad arī zaglis tiks noķerts (72, 7080 Md Cesvaine).

Ja zaķis ieskrien mājā, piem., šķūnī vai kūtī, tad ugunsgrēks tanī pašā gadā (505, 236 Md Vecgulbene). Jo zaķis porskrin caur sātu, tūlaik degs dreizā laikā tej muoja, caur kuŗu jis puorskrēja (291, 142 D Kalupe). Ja plāvējs izbaidīja zaķi, tas nozīmēja ugunsgrēku (Š. Tic. 24304). Ja kur zaķi izzūd, tad tur tai gadā aitas neizdodas (ib. 33606). Sal. brīdinājumu: Jo ceļā pirmū redzēsīm zaķi puorskrejūt pār ceļu, tad lobuok grīzīs atpakaļ (260, 336 D Auleja). Ja pirmo reizi jaunā gadā zaķi redzot nenospļaujas, tad vajadzēs pārciest kādu grūtu slimību (Š. Tic. 33574).

Sal. par medībām: Ejot medībās, ja zaķis skrien no kreisās puses uz labo, tad izdošanās medībās (ib. 19575). Medībās ejot, ja ieraudzīs pirmo zaķi, tad būs labas medības (ib. 19576).

Ja zaķis pārskrien pār ceļu, tad tā ir ļauna zīme (ib. 4252). Ja pirmais, ko ceļā satiek, ir zaķis, tad nebūs ceļā laimes (ib. 4253). Ja zaķis pār ceļu pārskrejot, tad tai dienā nelaimējoties (ib. 4254). Ja braucot zaķis pār ceļu pārskrien, tad būs kāda nelaime (ib. 4255). Ja zaķis pār ceļu pārskrien, ceļā sagaidāmas nepatīkšanas (ib. 4256). Ka kaut kur iet vai brauc un ja zaķis pārskrien pār ceļu, tad izjūk cilvēka vēlēšanās (ib. 4257).

Zaķis pār ceļu pārskrien: ziņi, ka tavs nodoms nepiepildīsies, notiks nelaime (23, 3353 Valmiera). Kad zaķis pārskrien pār ceļu, ceļā notiks nelaime (205, 60 B Skaistkalne). Ja redz pār ceļu zaķi pārskrienot: notiks mājās kāda nelaime (10, 1353 Vlk Ape). Ja ejot pa ceļu kādās darišanās, zaķis pārskrien pāri ceļam, tad gaita neizdosies (476, 71 Rg Lēdmane). Ja pār ceļu pārskrien zaķis, tad neizdosies (436, 261b II Prode, Asare). Jo par ceļu ejūt priekšā puorskrin zaķis, tad ceļojums beidzās nepateikams (144, 253 D Rudzēti).

Kad ceļā ejot zaķis pārskrien šķērsām, tas nozīmē, ka dzirdēsi lielu nepatikšanu (400, 3196 Rz Silajāpi). Kad zaķis pārlec pār ceļu, tad mēdz teikt, ka notikšot kāda nelaime (10, 2402 Vlk) u. c. Ja ejot pāri ceļam pārskrien zaķis, tad būs uztraukums (Š. Tic. 4261). Ja ejot pa ceļu, gājējam pa priekšu, pār ceļu pārskrien zaķis vai vāvere, tad tam gājējam neies labi (ib. 4266). Kad pār ceļu pārskrien vesels pāris zaķu, tad būs nelaime (ib. 4267).

Sīkāki aizrādījumi: Kod zemnieks brauc par mežu un par ceļi jam pretim puorskrīs zaķis, tod vysadā ziņā zemniekam byus nalaimeja, jam nūkriss nu rotu skrytuļi vai nozajiugs zyrgs (ib. 4264). Zaķis pārlec pār ceļu — citu gadu ap to laiku vairs neies pa šo ceļu (41, 419 Vlk Alsviķis). Ja ejot zaķis pārskrien šķērsām pār ceļu, tad pa to ceļu iet beidzamo reizi (Š. Tic. 4262). Ja ejot pa ceļu zaķis pārskrien pāri, tad gājējs vairs pa šo ceļu savā mūžā neies (ib. 4263). Kad zaķis pārlec pāri pār ceļu, tad tie, kas nu brauc kopā, vairs to ceļu nekad kopā nebrauks, jo viens aizvienam no viņiem mirstot (72, 7464 Md Cesvaine, Virāne). Ja zaķis pārskries pār ceļu, tad redzētājs nomirs jeb vairāk neies pa to ceļu (10, 1475 Vlk Jaunlaicene). Sal. Š. Tic. 33590—3. Ja kaut kur ejot diviem kopā zaķis pārskrien pār ceļu, tad laikam nozīmējot izšķiršanos, vairs kopā nekad nebūs jāiet (446, 49 Md Viesiena, Bērzaune). Ja uz ārstu braucot zaķis pār ceļu pārskrien, tad jāmirst (67, 164 C Jaunpiebalga). Zaķis kad pārskrien pa ceļu, apzags (10, 1254 Vlk Jaunlaicene). Sal. Š. Tic. 33603, 33575. Jo kur naviņ braucūt priekšā pār ceļu puorskrīn začs, tad tur, kur nūbrauksi, apzags un jo pakalī, tad par tū laiku apzags sātu. Tuodēļ arī ir izteicīns. Soka: Pasēdi vēļ, lai začs pār ceļu puorskrīn (310, 291 Rz Bērzgale). Kad zaķis pa ceļu pārskrien, tad kaut ko pazaudēs (32, 1070 Jg Ozolnieki, Garoza). Ja zemniekam braucot uz pilsētu pārskrien zaķis pa ceļu, tad vajag griezties atpakaļ, jo pilsētā var notikt liela nelaime (17, 1016, 15 Rīga).

Līdzīgi kā ar kaķi, ir nozīme labajai un kreisajai pusei. Ja zaķis pārskrien pa ceļu pāri no labās uz kreiso pusi, tad nav tam ceļojamā laime, kur tanī dienā domā iet (69, 964 Jk Birži). Kad zaķis pārskrien krustiem pa ceļu no kreisās uz labo pusi, nozīmē laimi; no labās uz kreiso pusi — nelaime (74, 34 Lp Bārta). Kad zaķis pārskrien no kreisās uz labo pusi ceļam, tad tas uz labu izdošanos (17, 6713 Vlk Vijciems). Kad zaķis pārskrien pār ceļu uz labo pusi, tad izdosies, uz ko ir nodomāts (90, 1458 D Ungurmuīža). Ja zaķis pārskrien ceļam pāri no labās uz kreiso pusi, tad neesot laimes, uz kurieni dodas (Š. Tic. 4268). Ja ejot pa ceļu pārskrej zaķis no labās puses uz kreiso, tad ies slikti; bet ja tas pārskrej

no kreisās uz labo, tad klāsies labi (ib. 4276). Ja zaķis pārskrien pār ceļu no labās uz kreiso pusi, tad būs nelaime; bet ja otrādi — tad laime (ib. 4277). Ja zaķis pār ceļu pārskrien no kreisās uz labo pusi, ir bez nozīmes, otrādi nozīmē sliktu (ib. 4279).

Sal.: Ja zaķis ceļam pārskrien pāri no labās puses, tad laime būs, ja no kreisās, tad nelaime (17, 1606, 39 Rīga). Ja braucot pār ceļu no labās puses pārskrien zaķis, tad ies labi, bet ja zaķis pārskrien pār ceļu no kreisās puses, tad ies slikti (127, 42 Vlk Ērgeme). Ja no rīta priekšā pār ceļu pārkrien zaķis no kreisās uz labo pusi, tad tai dienā slikti klājosies; ja pārskrien no labās puses uz kreiso, tad labi (Š. Tic. 4278).

Ir arī pretdarbība: Ja ceļam pārskrej pāri zaķis, tad tai vietā jāpagriež mugura, lai nenotiek nelaime (ib. 4258). Kad brauc no mājām ārā un zaķis pārskrien pār ceļu, jāgriež atpakaļ, jo citādi notiks ceļā kāda nelaime (ib. 4259). Jānotupstas vai kūleņi jāmet: Ja, pa ceļu ejot, ierauga zaķi, tad jānotupstas, lai būtu laba laime (ib. 4270). Ja ejot ierauga zaķi, tad jānotupstas, lai būtu laime (ib. 4272). Ja zaķis pārskrien pār ceļu, tad būs no kā jāsargājas; lai nenotiktu nekāda nelaime, tad tur jāmet trīs reiz kūleņi (ib. 4260).

Kod cylvāks īt pa ceļu un jam pretim skrīn zaķis, itei pīzīmej tam cylvākam ceļi lelu nalaimi. Bet kab sprukt nu itos nalaimis, tys cylvāks lai treis reizis uz vītys apsagrižas un taipat nūsplaun treis reizis un īt tuoļuok. Vyss byus jam laimegi, bet tys zaķis tū nalaimi cylvāka atrass uz sovys golvys (ib. 4269).

Zaķi pielīdzina arī kaķim un vāverei. Ja pa ceļu pārskrien zaķis jeb kaķis, tad tam gājējam nelaime (358, 931 Tk Smārde). Ja pār ceļu pārskrien zaķis vai kaķis, tad ceļā labi neizdosies (Š. Tic. 4274). Ja ejot diviem cilvēkiem kopā pār ceļu pārskrien zaķis vai vāvere, tad otrreiz kopā pa to pašu ceļu viņi neies (ib. 4265). Kad kādu darišanu dēļ kur jāiet un zaķis vai vāvere pārskrien pār ceļu, tad gājējam jāgriežas atpakaļ, jo tad nelaime gaidāma (ib. 4273). Ja vāvere vai zaķis pārskrien pār ceļu no kreisās uz labo pusi, tad būs nelaime, ja no labās uz kreiso, tad būs laime (ib. 4275).

Vāveri tās sarkanīgās krāsas un žigluma dēļ uzskata par uguns, zibēna dzīvnieku. Vāvere ir ugunsgrēka vēstītāja. Sal.: Vāveres dažreiz ir ļoti drošas un nāk pie pašas mājas; tad ļaudis domā, ka viņas meklējot degošas ogles un nesot tās uz jumta (Š. Tic. 32268). Vāveri nedrīkst laist klāt ugunskuram, jo tā no turienes paņemot ogli un iespļaudama nodedzinot kādu māju (ib. 32269). Kad vāvere pa jumtu skrien, tad māja ar uguni noslikstot (Šillings, 1832). Kad sarkana vāvere mājā nāk, tad tur būs ugunsgrēks (Š. Tic. 32271). Kad vuovere atskrīn uz sātu, tad tei ir juosagyun un juoparauga kuo-

jas. Jo tuos syltas, tad byus guņsgrāks, jo soltas, tad nabašņiks (ib. 32290).

Vāveri mājā redzēt: ugunsgrēks būs, jo vāvere ar uguns pagali zobos skrien pa jumtu (23, 3366, Valmiera); Vāvere arī vēsta nelaimi. Ja vāvere sēd uz jumta — ugunsgrēks gaidāms (194, 152 Tl Pastende, Stende); Ja uz mājas kāda jumta redz vāveri lakstot, un ja kāds viņu no mājas ļaudīm redz, tad tai ēkā izceļas uguns un nodeg (479, 1631 Md Lubāna, Lazdona); Kad vāvere uz mājas uzkāpj — tā māja nodegs (10, 1350, Vlk Ape); Ja vāvere lēkājot mājā pa žagargubu, tad tai mājā drīz būšot ugunsgrēks (72, 1558 Md Cesvaine); Ja redz vāveri pa žogiem skrejam, tad mājās izcelsies ugunsgrēks (230, 1556 Talsi); Ja mājā pa žagaru gubu redz dancojam vāveri, tad tur drīzi sagaidāms ugunsgrēks (72, 9064 Md Cesvaine) u. c.

Vāveres nākšana pie mājām arī citādi nav laba. Kad vāvere ieskrien istabā, tad notiks nelaime (230, 451 Tl Vandzene); Ja vāvere ienāk sētā, tad tas nozīmē nelaيمي (230, 280 Ventspils); Sal. Š. Tic. 32292. Kad vāvere nāk mājā, tad mēdz teikt, no šīs mājas kāds mežā nomaldiesies (10, 2561 Vlk). Ja vāvere parādoties pie mājām, tad kādam jāmirst jeb jāaiziet no tās vietas (10, 1470 Vlk Jaunlaicene). Ja vāveri redz mājā, tad kāds mirs (17, 1487, 119 Md Vietalva). Kad kāda vāvere nāk mājā, tad to tura par zīmi, ka tur miroņi gaidāmi (Š. Tic. 32300). Kad vāvere nāk mājas tuvumā, tad tanī mājā kāds mirs (ib. 32303). Kad vāvere ieiet mājās, tad mirs tanī mājā kāds (ib. 32305). Kura sātā vuovere skraida pa kūkim, tymā sātā vīns miers (ib. 32301). Kad vāveres ziemu grauž skujas, tad mirs tanī ziemā jauni, bet kad grauž čiekurus, tad veci (ib. 32302). Kad pavasar pyrmū reizi mežā redzeisi vuovereiti, kai jei skraida nu zora uz zora, itei pīzīmēj, ka jaunam nāpreceitam tū gods preceitis, a vacam miers zemī (ib. 32304). Kad vāvere ieiet mājās, tad mirs tanī mājā kāds (ib. 32305).

Ja vāvere nākot mājās, tad būšot kaŗš (ib. 32306). Ja vāvere skraida pa sētu, tad gaidāms kaŗš (ib. 32307). Ja vāveres nākot no meža mājā, tad esot kaŗš (ib. 32308). Ja vāveres nāk no meža mājā, tad kaŗš būšot (ib. 32309).

Tāpat nav labi, ja vāvere pārskrien pār ceļu. Ja braucot vāvere pār ceļu pārskrien, tad būs nelaime (67, 163 C Jaunpiebalga). Ja vāvere ejot pārlec pār ceļu — nelaime, tūliņ jāgriežas atpakaļ (17, 1490, 11 C). Kad pār ceļu puorskrīn vuovere, tys ceļojums nav izdevīgs (274, 98 Rz Ozolmuiža). Stāsta, ka vāvere lecot pāri ceļam, tad vairāk nebūšot jāiet pa to ceļu (10, 1683 Vlk). Ja vairāki cilvēki iet pa ceļu un pār ceļu pārskrien vāvere, tad tie cilvēki

kopā pa to ceļu nekad neies (10, 2562 Vlk). Ja vāvere jeb kaķis pārscrien pār ceļu, tad notiekot nelaime (Š. Tic. 32298). Ja vāvere pārscrien par ceļu, tad būs nelaime. Nelaime ir lielāka, kad viņa pārscrien uz kreiso pusi, bet mazāka, kad uz labo pusi (ib. 32297). Ja vāvere ceļam pārscrien pāri no labās puses, tad laime būs, ja no kreisās, tad nelaime (17, 1606, 39a Rīga). Sal. tomēr: Ja ejot pārscrien ceļam pāri vāvere, tad viss izdosies labi (464, 3556 Vērene). Sal. Š. Tic. 32294. Kad pārscrienot vāvere pāri ceļam, tad ceļā esot laime (ib. 4286). Ja vāvere pārscrien pār ceļu, tad būs ugunsgrieks (ib. 4280). Ka cylvāks kaut kur īt vai brauc un jam par ceļu puorscriņ vuovere, ītei pīzīmej līlū nalaimi ceļī (ib. 4281). Ja vāvere pār ceļu pārscrien, tad būs nelaime. Bet vajaga trīs reizes riņķī apgriezties un nosplauties, tad nebūs nekas (ib. 4282). Ja vāvere pārscrien ceļam pāri uz ciemu ejot, tad ciemā neies labi (ib. 4283). Ja redz vāveri pārskrejot pār ceļu, tad pa šo ceļu vairs nekad nebūs jāiet (ib. 4284).

Vilks un lapsa reti pieminēti. Daļā ticējumu par vilku gaudošānu uz kaŗu gan būs atskaņas no uzskata par vilkiem, kas gaida laupījumu. Sal. par vārnām u. c. maitas putniem. Vylku bezmē-rigo gaudošānu nūzeīmoja tū, ka byus dreizā laikā kaŗš (349, 80 Rz Bērzgale). Ja vilki gaudo, tad būs liels kaŗš (Š. Tic. 33029). Ziemā ja vilki staigā gaudodami ap mājām, tad būs kaŗš (ib. 33030). Ja vilki gaudo mājās tuvumā, tad būs sals jeb tuvosies kaŗš (ib. 33032).

Kad vilki nāk mājā, tad gaidāms kaŗš (Š. Tic. 33018). Ka vylks scriņ nu meža uorā un meklēj sev ēst kur nebejs pi cīma vai mīsteņa, ītei jau pīzīmej, ka uz cyta goda naizauga maizja un byus bods (ib. 33021).

Vilka sastapšanai ir laba nozīme. Ne velti vilki ir Dieva suņi. Sal. arī P. Š. IX 438: Kalps bauda ar vilkiem novēlēto Dieva maizi, pēc kam saprot zvēru valodu. Kad vilku sastopot, tas laimi nozīmējot (ib. 33019). Ja vilks pārscrien par ceļu, tad esot labi (ib. 33020). Ja pār ceļu pārscrien vilks, tad būs laime (ib. 4289). Klaušu laikos, kad gājuši muižā, ja ceļā satikuši vilku, tad labi, ja cilvēku — slikti (ib. 4290). Ja zaķis pār ceļu krustis iztek, tas esot slikti, bet ja vilks, tas esot labi (ib. 4291). Citi, kad uz ceļa vīkšas un vilku ierauga, domā, ka laimīgi pa ceļu izstaigās (ib. 4288).

Pretēji ir ar lapsu. Ja lapsa pārscrien pār ceļu, būs kāda nelaime — to piemin jau S. Grunavs par prūšiem (M. 203). Sal. ticējumus: Ja lapsa pa ceļu scrien, tad neveicas (17, 1624, 20 Maliena). Ja ceļā satiek lapsu, tad būs slikti (Š. Tic. 16444). Ja izejot no mājās

pirmo ceļā sastop suni, tad nodomātais izdosies; ja sastop lapsu, tad priekšā būs nelaime, vai pat nāve (ib. 4292). Ja sapnī redz, ka mājā ieskrien lapsa, tad mājās izcelsies ugunsgrēks (ib. 16450). Ja redz sapnī, ka lapsa ieskrien mājās, tad būs ugunsgrēks (ib. 16451). Ja lapsa pa ceļu skrien, tad neveicas (ib. 4297).

Ja izejot no mājas ieraugi kraukli vai *stirnu*, tad esi drošs, jo šoreiz tev būs laime (ib. 4295). Kad stirna pārskrien pār ceļu, tad laimējas (ib. 4296).

Sal. par citiem dzīvniekiem: *Ezi* kūti redzēt: lopi labi izdosies, uzturēsies brangi (23, 3271 Valmiera).

Ja ap kūtim bieži redzami balti *sermulīši*, tad pārsvarā būs balti jēriņi, ja pelēki vai raibi, tad būs raibi jēri (76, 270 Vlm Katvare, Rg Mārupe). Kādi mājā sermulīši dzīvojot, tādi arī būšot zirgi (Š. Tic. 26610). Kur sermulitis dzīvo, tur ir laba staļļa vieta (ib. 26606). Ja kādreiz kūti ienāk sermulis, tad, kādu spalvu sermulis ir, tādu spalvu kustoņus vajag audzēt, tie esot ienesīgi (ib. 2660). Kādas krāsas sermulitis dzīvo mājās, tādas krāsas zirgi padodas (ib. 26608). Ja sermulis izskrien caur lopu pulku, tad ir slikti (ib. 26613).

Sal.: Lādis melš, kad *zebieksta* izskrejot kādam dzīvniekam caur kājstarpu, tas dabūjot krītamo kaiti. Īpaši zebiekstas kodums esot kaitīgs, jā, pat nāvīgs (ib. 34178). Zebieksta, starp kājām izskrejot, rada cilvēkam krītamo kaiti (ib. 34179). Kam zebieksta izskrien caur kājstarpī, tam drīz jāmirst (ib. 34180).

4.

Nākošā grupā apskatāmi dzīvnieki, kas visbiežāk pieminēti kā dvēseļu dzīvnieki. Tie ir parasti tādi, kas uzturas kā uz zemes, tā arī zemē — alās, ir tā tad sakarā ar dzīvjiem cilvēkiem un ar zemes gariem un būtnēm, sevišķi ar mirušajiem, ko savā klēpī ņemusi zeme. Lielākā nozīme ir *čūska*.

Čūska vecākajās liecībās par latviešiem mājās godā turēta. *Čūsku kults* atrodams kā pie latviešiem, tā arī pie leišiem un prūšiem. Enejs Silvijs Pikolomini 15. g. s. sākumā šādi apraksta to pie leišiem: *Primi quos adii ex Lituani serpentes colebant, paterfamilias suum quisque in angulo domus serpentem habuit, cui cibum dedit ac sacrificium fecit in foeno iacenti* (M. 135) — pirmie no leišiem, ko sastapu, pielūdza (kopa) čūskas; katram mājas tēvam bija mājas kaktā čūska, ko tas baroja un, tai sienā guļot, ziedu nesa. Viena esot bijusi sevišķi liela. Tāpat par leišiem raksta Dlugošs 15. g. s. otrā pusē, pieminot čūskas, kur iekšā, tie domājuši, dzīvojis Dievs un tur slēpies (M. 139). Sal. Rīgas provinces statūtos (1428. g. § 27)

par latviešiem, kas pārkonu par savu dievu dēvējot, laimi un labklājību gaidot no čūskām, tārpiem un kokiem, kam tie ticot (M. 156).

16. g. s. sākumā Erasmus Stella par prūšiem raksta, ka tie čūskas kā dievu kalpus (famulos) un vēstniekus (nuntios) pielūdzot un tās mājā barojot, arī ziedojot tām kā mājas dieviem (diis penatibus, M. 182); Olavs Magnus uguni, mežus un čūskas uzskata par galvenajām leišu dievībām (17. g. s.). Plašākas ir Maļeckas ziņas par leišiem un žemaišiem, kas mājās pie pavarda (sub fornace) vai arī stūrī, kur galds stāv, kopj čūskas, ko, pielūdzot līdzīgi dievam, noteiktā gada laikā ar lūgšanām izsauc pie galda. Tās iznāk, pa tīro galdautu uzrāpjas un uz galda apmetas un, dažus ēdienus nogaršojušas, atkal norāpjas un alās pazūd. Kad čūskas aizgājušas, cilvēki priecīgi apēd nogaršotos ēdienus un cerē, ka nākošā gadā laimīgi viss izdosies. Bet ja čūskas lūgtas neiznāk vai ēdienus nenogaršo, tie domā, ka tajā gadā būs liela nelaime (M. 296). Šeit čūsku ēdināšana ir ar dvēseļu ēdināšanas pazīmēm. Herbersteins (1556) arī apraksta čūsku ēdināšanu pie leišiem, kas tās turējuši kā mājas dievus (penates, deos domesticos) un noteiktās dienās pēc šķīstīšanas ceremonijām aicinājuši pie galda. Ja noticis kas ļauns, tad domājuši, ka mājas dievs ko ļaunā ņēmis vai nav labi barots (M. 308). Strijkovskis (1582) piemin čūsku barošanu ar pienu; tās ir zemes dievam svētas (M. 330). Lasickis (1615) atkārtoti Maļeckas ziņas. 1604. g. jezuītu ziņojumā par leišiem ir aizrādījums, ka čūskas nedrīkst aiztikt arī ja tās govīs ziž (M. 433). Čūsku kults ir apliecināts pie baltu tautām ļoti bagātīgi; čūska kā mājas gars (genius familiaris) skaidri raksturota, arī to barošana mājās noteiktās dienās.

Sevišķi plašas ir Pretorija ziņas. Viņš motivē ar žemaišu uzskatiem šādu bijību pret čūskām:

Von einem alten Zamaiten, den ich einmals zu Wieswile in Zalavonien sprach, vernahm ich dieses. Es hat Gott, sprach er, der Schlangen das verliehen, was er allen anderen Creaturen nicht gegeben, dass sie ohne Hülfe einiger äusserlichen Glieder sich weiss so geschwinde zu bewegen und fort zu wischen, da doch andere Thiere kaum das mit Federn, Flügeln und Füßen zu thun vermögen. Darumb muss in der Schlangen sein ein sonderlicher herlicher (seinen Worten nach ein göttlicher) Geist, der sie treibet. So sterben auch nicht die Schlangen von sich selbst, es sey denn dass sie erschlagen oder von einem anderen Thiere umgebracht werden. Denn sie sich alle Jahre von newem verjüngen, wenn sie die alte Haut ablegen oder abziehen. Ja, sagte dieser Zamaite, wenn sich eine Schlange, da man was Wichtiges vermutet, eräuet, so ists ein Zeichen, dass man dabey würde glücklich seyn (M. 547—548).

Čūskas ir derīgas zirgiem apglauģīšanai, tās nedzen ārā no zirgu kūts un par laimīgu zīmi uzskata, ja tās ziž govīs.

Sonsten pflegen einige Schlangen des Vorjahrs hervorzusuchen, die (sie) lebendig greifen und die Pferde damit bestreichen, an allen Gliedmassen. Da meyneten sie, dass alsdann die Pferde wol zur Hand gehen. Wenn sich aber die Schlangen selbst in den Ställen finden, so werden sie selbige nicht wegtreiben, sondern in ihrem Lager unberührt lassen. Und da sie gleich gewar würden, dass eine Schlange sich an das Euter einer Kuhe schlängete und die Milch auszöge, halten sie es vor ein Glückszeichen. Denn sie in dem Wahne sind, dass wo eine Schlange sich aufhält, da Segen und Glück ist (M. 548).

Čūskas uzlaiž ienaidniekiem, lai tās maitā tiem druvu, labību klētī, lopus, tās iepriekš saaicina barošanaī.

Ein Knecht diente vor wenig Jahren im Insterburgischen, der hinter Litauisch Georgenburg von einem nahe am Walde gelegenen Dorfe her war. Der erzählte mit glaubwürdigen Umständen vor gewiss, dass noch unterschiedliche Dörfer am selben Ort, wiewol sehr heimlich, einen Weideler, den er Monininks (kompt her von moniu oder maniu ich verstehe, weiss) nannte, hielten, der zu gewissen Zeiten des Jahres, gemeinlich aber des Vorjahrs und Herbstes, die Leute durch ein gewisses Zeichen zusammenrufe, durch gewisse zaubrische Gebete unterschiedene Schlangen zusammenbrächte, dieselben mit gewissen Characteribus beschwöre. Alsdann würde Essen un Trinken auf den Tisch gesetzt, den Schlangen aber auch ein sonderlicher Ort gedecket und Milch vorgesetzt. Da sie sich dann auf einem dazu bereiteten Brett, so auch bedeket, auf den Tisch machten und daselbsten auf Geheiss des Monininks alle Speise beruhreten, worauf die Mahlzeit anginge und mit vielem Trinken beschlossen würde. Nach geendigter Mahlzeit müsste ein jedweder Anwesende dem Weideler vorbringen, weme er nicht gut wäre, wer ihm Schaden oder Leydt gethan und was er seynem Beleydiger vor Schaden wolle anthuen lassen. Wolte nun einer seines Beleydigers Getreydigt im Felde verderben lassen, so nehmen der Weydeler eine Schlange in seine beide Hände, beschwöre sie auf's neue, betete wieder einige zauberische Gebete und lasse sie alsdann zur Stubenthür oder zum Fenster hinaus mit diesen Worten: Smikszt per Esze! d. i. geh durch die Aecker, alsdann würde das genannte Korn und ander Getreydigt im Felde durch Hagel oder ander Ungeziefer verderbet. Spräche der Weideler: Szmikszt per arrūda! alsdann würde der Vorrat des Brodes verderbet; spreche er: Szmikszt per Twartus! so müsste einem solchen das Vieh abgehen etc. Was sonsten mehr vor Ceremonien vorgangen, hatte gedachter Knecht nicht behalten. Hieraus siehet man, dass das alte Heidentum in denen Orten noch nicht ausgerottet. Und dieses ist ein Zaltonis i. e. ein Schlangenmeister gewesen (M. 547). Sal. arī Joh. Bretkes ziņas (M. 423).

Pie latviešiem čūsku kultu piemin Hennings 16. g. s., tāpat kā saules, zvaigžņu, mēness, uguns, ūdens, upju un visu radību pielūgšanu (Scr. r. Liv. II 295). Dionīsijs Fabricijs zina vēstīt, ka mājās barotas milzu čūskas zog pienu kaimiņu govīm un nes mājeniekiem (M. 458). Čūskas mājās piemin arī Kelchs (1695). Hūpels čūskas, ko baro ar pienu, piedēvē Piena mātei (M. 510), bet Stenders pienu mātes identificē ar čūskām un rupučiem (gram. 267).

Latviešu versijā pasvītrots čūskas tuvums Piena mātei un arī nostāstos jo bieži sastopamais piena nešanas motīvs, kas tās raksturo kā raganu kalpus. Arī latviešu tautas dziesmas zalkšus saista

ar Māršu, bet par piena nesējiem plašāku nostāstu dod jau Kanolds 17. g. s. sākumā.

Stāsts dzirdēts no ļoti vecas sieviņas, kas vēl 1713. gadā dzīvojusi Muižciema mācītāja muižā. Kad tā jaunības dienās ganos gājusi, bieži ganus biedējusi liela čūska. Beidzot kad kāds puisis to nositis, tūlīt atskrējusi kāda kaimiņu sieva vaļējiem matiem, skaļi kliedzot un vaimanājot, ka gani viņas māti nosituši.

Bez šaubām, turpina Ranejs, tā bijusi viņas „Piena māte“ (Pienumate), kas tai pienu piegādājusi, tāpat kā tas krupis, par kuŗa nosīšanu vaimanājusi zemniece: „Vai manna pienu-māte, manna pienu-mate“, ko piemin Henninga Kurzemes chronika. Tādi, kas ar Bekeru, Vebsteru, Tomasiju elles burvju mākslas vienkārši noliedz, gan tam neticētu un noraidītu ar izsmieklu, bet, mans Dievs, mēs jau par visu varētu smieties, un nebūtu arī vajadzīgs ar tumsības kungu šajā rakstā cīnīties! Ir tak skaidri, noteikti un dabiski un no piedzīvojumiem pietiekoši labi zināms, ka krupji un čūskas, kad vien var, govīs izzīž, bet es labprāt gribētu zināt, kas tā ir par mākslu, ar ko var piespiest izzīsto pienu uz pieturētāja pavēli noliktā traukā likt nodot, kopā salasīt un savākt. Varbūt to, kādu mākslu es domāju, var noskaidrot nākošais notikums.

Seko čūsku, piena nesēju apraksts.

Kāds kalps ticis kur sūtīts un vakaram uznākot zemnieka mājās pa nakti palicis, bet agri uzcēlies zirgu apkopt, kas bijis vecās, atstātās dzīvojamās mājas priekšnamā (saimnieks pārgājis jaunajā); tur iesteigusies saimniece pa otrām durvīm; kalpu neieŗaudzījusi, tā iegājusi istabā un aiztaisījusi durvis. Lielais duncis, trauks un sega saimnieces rokās modinājis kalpa ziņkārību, un tas sācis lūkoties pa šķirbu, kur sienai sūnas izbīrušas. Saimniece paklājusi segu zemē, tur nolikusi trauku un ar dunci piesitusi pie trauka malas, runājot: „Nahceet lopiņi, nahceet: lopiņi, manni lopiņņi, nahceet! nahceet leeli, massi nahceet!“ Pulks krupju un čūsku no visiem kaktiem saradies un trauku ar izvēmtu pienu pildījis. Kalps klusi pazudis, un jaunajā mājā, tam atkal ārā ejot, saimniece virtuvē pasacijusi, lai viņš drusku pagaida; kad viņš būšot kārtībā, dabūšot svaigu pienu brokastīm. Ko viņš nodomājis pie sevis un ko atbildējis, varam iedomāties; labāks tomēr ir čūskas nests piens, nekā just dzīvas čūskas savā vēderā (Latv. bur. v. I, 163, 6). Sal.: Viena saimniece (ragana) turējusi milzumis čūsku. Visur viņai čūskas bijušas: gultā, istabā, kūtī, klētī, pagalmā. Neviens nezinājis, par ko viņai tās čūskas. Te viena vecīte slepeni noskatījusies, ka čūskas — tiklīdz saimniece pienu vārījusi — pielīdušas pie katla malas un ielaidušas pienu katlā. Šo pienu tās bij izzīdušas no kai-

miņu govīm (LP VII, 556, 15). Kādreiz māsa teikusi, ka viņai piena nav, bet lai pagaida, viņa ies pagādāt un aizsteigusies uz namu, kur atradies iemūrēts pods (katls). Namā iegājusi, sasaukusi visādus rāpuļus: vades, krupjus, kurmjus, čūskas un citus, kuŗi sarāpušies uz poda malas, un visi vēmuši podā. Kad visi bijuši izvēmušies, pods bijis tik pusē. Tad viņa aicinājusi kādu citu lielu rāpuli, kuŗš nav gribējis iet. Viņa lūgusies: Nāc nu, manu zilgalviti, nāc nu, beidzot ar paklausījis un, uz poda malas uzkāpis, to pievēmis pilnu. To slepus noskatījusies viņas māsa, iegājusi namā, iesitusi tai pa degunu, no kuŗa izsitusi asinis, un teikusi: Nu tu mani ar krupju un čūsku vēmekļiem diezgan esi baŗojusi, bet vairāk nebaŗosi. Krupju un čūsku saucēja ar turpat nomirusi (LFK 23, 3780). Sal. Š. XV, 214, Š. Tic. 5174, 5188, 9.

Protams, sacītais nav uz odzēm, bet uz zalkšiem attiecināms. Par tiem vēsta Dionīsijs Fabricijs: Tāpat arī tika cienīti zalkši, kuŗus mājās ēdināja un kas bija tā pieradināti un lēni, ka ne cilvēkiem, ne lopiem viņu mājās nekaitēja: pat viņu bērni ar tiem rotaļājās. Tāda paraža pastāv pie viņiem līdz šai pašai dienai, kur pat guļas vietās guļ kopā ar zalkšiem (Š. Tic. 33643). Sal.: Zalkši senāk dzīvojuši kopā ar cilvēkiem mājās, kas atradušās mežos un purvos, ēduši kopā ar bērniem no vienas bļodas un gulējuši bērnu šūpuļos (ib. 33647, St. Ulanovska, *Łotysze Inflant Polskich*, Kraków 1891, 89). Tie zalkši, kas ar zeltainām ausīm, zīžot govīs (Š. Tic. 33646). Zalkši nakti izzīž govīs tam saimniekam, kas tos neieredz, bet pienu aiznes tam saimniekam, kas zalkšus ieredz (ib. 33645). Tos nedrīkst sist. Kad zalkšus sit, tas izdzen svētību no mājām (ib. 33658). Ja zalkti nosit, tad sitējs nosit pats savu laimi (ib. 33659).

Čūskas uzskata par dvēseļu dzīvniekiem; tās ir tuvu zemes, dieviem, kā to liecina Strijkovskis, bet Maļeckā u. c. apraksti par čūsku aicināšanu pie ēdiena ir analogiski dvēseļu aicināšanai veļu mielastos. Čūska kā dvēsele sal.: Viens kungs noguris apgūlies upes malā; sulainis palicis nomodā un redz, ka kungam izlien pa muti tāda kā čūska un grib upei pāri tikt. Sulainis pārliecis zobenu upei — pa to čūska pārliduse un nozuduse! Vēlāk atkal tāpat atliduse atpakaļ mutē. Kungs pamodies stāstījis, ka pa sapņiem šis esot pa dzelzs tiltu gājis un iegājis vienā kalnā, kas bijis pilns ar zeltu. Tā čūska bijusi kunga dvēsele (LP VII, 18, 4, LP V, 116). 1607. g. jezuītu ziņojumā mājā nāk parādības un neatlaidīgi uzstājas; parādības ir dvēseles vilku, lāču, čūsku, krupju veidā (Latv. bur. v. I, 132). Sal. krupi un čūsku 1613. g. jezuītu ziņojumos (ib. 556). Dvēseles lūdz nepārvērsties par vilkiem, lāčiem, čūskām, lai

kaitētu lopiem (Kveka biogr. L. bur. v. II, 634). Čūska vispārīgi ir kā mirušā dvēsele, spiritus familiaris, plaši pazīstama arī kā mirušo valsts sargs, kā nāves simbols, arī kā dēmonisks dzīvnieks vispārīgi. Chtoniskais raksturs ir teikās par čūsku ķēniņu, kas dzīvo zemē (LP VII, 1263, 1268 u. c.).

Čūskai ir liela nozīme arī mantikā, jo tieši no tās var dabūt paredzēšanas mākslu. Sevišķas spējas ir tam, kas ieguvis čūsku ķēniņa kroni — tas nemirst, paliek ļoti gudrs, zina visas lietas. Pēdējo īpašību iegūst vārot ķēniņa kroni, apsegtu, lai garaiņi nedabū uz augšu kūpēt (LP VII, 1266, 7). Tāpat ir ar baltās čūskas, ķēniņienes vai ķēniņa vainagu (ib. 1268, 1269). Sal.: Čūsku ķēniņam galvā esot kronis, kur visa pasaule uzmlēta. Kronim tāds spēks: viņa izvāritā šķidruma strēbējs varot otru nolādēt, nākamās lietas pasludināt — neviens tādu nespējot aizrunāt, ne pārspēt, ne arī kā ļauna padarīt (LP VII, 1271, 3). Viens ceļinieks, pa ceļu iedams, nocirtis čūsku ķēniņam galvu, izvārijis kroni un tad šķidrumu baudījis — palicis visuzinātājs — varējis pateikt cita domas, noslēpumus, varējis arī lietu, aukas nogriezt (ib. 1271, 4).

To panāk arī baltas čūskas gaļu vārot (ib. 1272, 7). Baltā čūska esot ļoti reti atrodama. Viņa izskatoties kā balta bante un, līdz ko cilvēks ieraugot — tūlī pazūdot laime. Ja šo čūsku varot noķert, tad viņa jāapēd: — tad varot visu paredzēt un zināt, kas nākotnē būs. Viens kungs reiz noķēris balto čūsku un iedēvis pavāram, lai iztaisa, bet aizliedzis ēst. Pavārs drusciņ vien pasmekojis un visu zinājis, bet kungs apēdis visu un nav varējis neko paredzēt (ib. 1273, 8). Kad balto čūsku izvāra, tā kā garaiņi neiziet, un apēd, tad ēdējs var visu zināt (ib. 1273, 11). Par balto čūsku sal. Kanolda nostāstu. 1713. g. 26. jūlijā Mežmuižā mežsarga (Wildnisch-Bereiter) Candra mājā kāda jaunava, ārā iedama, pārbijusies un kliegdamā atskrējusi atpakaļ, pēc kam gājis pats saimnieks, kas, durvis uz priekšistabu atvēris, ieraudzījis milzīgu čūsku, kas tam pretim šņākusi; ar veiklu kaŗa cirvja cirtienu viņš tai kaklu nocirtis, bet čūskai izplūdušas tik daudz asinis kā kaujamam liellopam; gaŗums tai bijis 17 Reinas pēdu un 4 collas. Čūska sadedzināta. Noskaidrojies, ka iepriekš bijuši 2 aizdomīgi vīrieši pieteikušies pie meŗa darbiem, bet noraidīti sava izskata dēļ, pēc kam drīzi parādījusies čūska; kad tā sadedzināta, atnākušas 2 nepazīstamas lielas, riebīga izskata sievas: viena citīgi prasījusi pēc aizklīduŗa balta zirga, vai tāds nav manīts (čūska arī *gaiŗā* krāsā bijusi); tad viņas aizgājuŗas, bet drīzi vien, uzmanīgi vērodamas, vai kāds neredz, pie sārta sagrābuŗas čūskas pelnus priekŗautos un steidzīgi pazuduŗas. Kas tām bijis padomā, par to nav

vērts šeit minēt, bet katrā ziņā ar čūskām šeit ir savādas lietas notikušas (L. buř. v. I, 163, 4).

Vajagot izvārīt balto čūsku un noēst no tās kādu gabaliņu, tad tas cilvēks zinot visu, ko otrs cilvēks domājis (Š. Tic. 5499). Kad dabū baltu čūsku, tad tā ir tā jāizvāra, ka garaiņi nedabū no katla iziet. Kas pirmais šo zupu iestrebjis, tas var nākošās lietas paredzēt (ib. 5503). Ja apēd gabaliņu no baltās čūskas, tad var dabūt zināt visu, kas notiek pasaulē (ib. 5504). Sal.: Jāņa dienas vakarā jāizvāra baltas čūskas gaļa, ja vienu gabaliņu apēd, tad varēs redzēt savu nākotni (375, 2925 C Skujene). Ja cilvēks izvārot un apēdot balto jeb sarkanu čūsku, tad viņš varot saprast putnu valodu (Š. Tic. 5505). Līdzīgi par brūno čūsku Š. Tic. 5194.

Par kustoņu valodas saprašanu sal. par zivīm. Reiz kādam saimniekam gadījies slikt — peldoties, dzelmē ierautam. Zivis to ņēmušas savā vidū un nesušas uz savu ķēniņieni. Tā sliķonim mācījuse kustoņu valodu un tad palaiduse atkal virs zemes. No tā laika saimnieks visu sapratis, ko kustoņi runājuši. Tā reizi dzirdējis suņus sūdzamies, ka saimniece tos barojot tikai ar pelavām; saimnieks gan esot lēns un labs, bet ļoti žēl, ka tam jau nākošu nakti jāmirstot, jo viņa kaimiņš esot vilkacis un nosolījis nākamū nakti nākt un to nokost. Ja saimnieks bij zinot (zinātu), tad varētu kur pie kāda stūŗa pakārt savus svārkus, un kad vilkacis, tos par pašu saimnieku turēdams, tiem uzkluptu, tad to ar sudraba lodi nošaut. Saimnieks, noklausīto padomu paklausījis, rītā jau varējis nošautajam vilkam novilkt kažoku. Pēc tam krietni sarājis saimnieci, lai tā suņus labāki barotu. Saimniece, noprazdama, ka saimnieks saprot kustoņu valodu, plijusēs tam virsū, lai mācītu arī viņu saprast kustoņu valodu, ko saimnieks pēc zivju ķēniņienes nosacījuma tikai mirstot drikstējis darīt. Taču nevarēdams beigt noklausīties sievas pārmērīgās lūgšanas — liciis ienest zārku, lai stāstīdams varētu zārkā atgulties un nomirt. Bet vēl priekš nāves gribējis pamieļot visus savus kustoņus; arī gailis ienācis ar savām sievām, bet pats neēdis — tik(ai) vienmēr teicis: „Tā, tā, tā, tāl tā, tā, tā, tā? Tad mans saimnieks grib mirt vienas sievas dēļ? Ta tad kauns! Man septiņas sievas un es tās visas savaldū, un saimnieks nespēj ir vienas savaldīt? Ta ta' kauns!“ Saimnieks, drošsirdīgo runu dzirdēdams, ņēmis klusu grožus un izdzinis saimniecei ziņkārību uz visiem laikiem (LP VII, 1274, 15).

Čūskas chtoniskais raksturs izpaužas uzskatā, ka baltā čūska ir arī apslēptās naudas zinātāja. Baltā čūska esot naudas sargātāja (Š. Tic. 5494). Vecos laikos ļaudis esot centušies baltās čūskas iegūt. Šīs čūskas derējušas, ja vajadzējis apraktu naudu uzmeklēt.

Reiz viens kungs piesējis tādai čūscai baltu diegu un palaidis vaļā. Čūska, zināms, ielida kur nebūt, bet kungs ņēmies pēc diega rakties pakaļ. Beidzot ieracies līdz čūscai: — ne visai dziļi šī gulējusi uz liela naudas šķirsta. Kungs nevien naudu atradis, bet mācējis arī viņu pieglabāt: izdalījis to vairākiem — citādi velns, kas šo naudu bij ievācis, galu galā savu labumu taču atrastu un viņam atņemtu (LP VII, 1283, 1).

Arī citādi ar čūskas palīdzību var iegūt spējas saprast putnu, lopu valodu. Sal. LP VI, 970 — čūska liek saimniekam pielikt mēli pie viņas galvas; sal. par zivi LP IV, 171, II, 12. Caur čūskas galvu audzē zirni, caur ko redz raganas un burvjus. Gavēņu laikā vajaga ņemt melnu čūsku un uzlikt staba galā, lai visi vēji to aizņem. Pēc tam čūskas galvā ieliekams zirnis. Kad zirnis izaudzis — eji ar to Jāņu dienā uz baznīcu, tur tu tūdaliņ pazīsi, kurš pulkā ir burvis, kuŗa ragana (LP VII, 566, 15). Sal. ib. VI, 2.

Čūsku *sastapt* ir uz laimi. Ja čūsku redz mājas tuvumā, sagaidāma liela laime (10, 2455 Vlk). Kad pavasarī pirmo reiz čūsku ieraudzīsi skrejošu, tad spirts un vesels būsi (142, 801 Md Vecgulbene). Kuŗam cylvēkam paruoda čyuska kuojas, tys byus ļūti bogots (344, 1064 D Preiļi).

Biežāk tomēr čūskas sastapšana ir uz nelaimi. Čūskas mājās ienāk arī uz ļaunumu (266, 1348 Ab Liepna). Ja vakarā čūsku redz, tad nelaime būs mājās (230, 379 Talsi). Ja mājā nāk čūska, tad būs jābeidzas govei (10, 1398 Vlk Veclaicene). Ja čūsku vakarā redz, tad nelaime būs mājās (Š. Tic. 5184). Ja redz čūsku, tad saka, ka tam cilvēkam gadīsies dzīvē kas ļauns (ib. 5196). Ja čūsku redz, tad vajaga nospļauties, lai ļaunums nepiemetas (ib. 5197). Ja čūskas nāk mājā, tad būs kāda sērga (ib. 5200). Ja mājas tuvumā redz čūsku, tad sagaidāma nelaime (ib. 5202). Ja divi cilvēki iet kopā un čūska pārscrien par ceļu, tad viņi pa to ceļu vairs kopā neies (ib. 5203). Ja čūsku redz krusteniski guļam uz ceļa, tad nav labi, bet pārgriežot čūsku ar nazi — nelaime novērsta (230, 1783 Talsi). Kad pavasarī pirmo reiz čūsku ieraudzīsi saritinājušos guļam uz ciņa, tad būsi visu gadu slims (142, 800 Md Vecgulbene). Ja uz saiminika zemes uzīt cyuška un ikūž tuo saiminika saimes cylvākam voi lūpam tys nūzeimei tū, ka tom saiminīkam tei muoja joatstuoļ (85, 27 Ab Liepna).

Sal. zilēšanu ar čūskas gaitas vērošanu. Jo kas gryb izzynot vai ilgi dzeivos, tad tam joizplēš vai jopokol fartuks uz zemes un josagyun čyuska un japalaiž uz fartuka. Jo čyuska īs škārsam, tad nailgi dzeivos, bet jo garumā, tod ilgi (480, 438 Ldz Cibla). Ja meita uzgājusi glodeni (čūsku), tad paklājusi vilnāni. Ja glodene

netek nost, tad tai gadā to neprecēs; ja notek, tad precē (Š. Tic. 19771).

Pele, tāpat kā čūska pieder tiem dzīvniekiem, kas slēpjas zemē, un arī tai ir chtonisks raksturs; pele kā dvēseļu dzīvnieks visai bieži minēta kā ietērps dzīva cilvēka dvēselei, kad tā atstāj miesu; sal.: Dzīvam cilvēkam guļot, dvēsele spējuse atstāt miesas, iznākdama uz kādu laiciņu pa muti. Tādās reizēs tā pieņemuse kāda dzīva radījuma izskatu. Daudz reiz esmu lasījis, ka tā pieņemuse čūskas izskatu, bet šeit Vecumniekos nevarēju saklaušināt neviena tāda nostāsta; turpretim gan, ka dvēsele atstājuse cilvēka miesas uz kādu brīdi peles izskatā (LP VII, 15, 1a, 1b). Vēl arī cita putniņa veidā dvēsele aizskrienot, arī pat peles izskatā tā esot redzēta, kaut gan mazākā mērā (ib. 12, z). Netāļu no Vecmuižas atronas Rešiņa muižiņa. Klaušu laikos tur bijis kāds liels runātājs par vagaru; pēc tautības vācietis. Pats muižas īpašnieks bijis bargs un ciets — kā jau visi tā laika kungi; vagars turpreti — lēns, žēlīgs un mīlīgs: — ar darbiniekiem tas apgājies ļoti mīlīgi — un tas muižas kungam nepaticis. Tas viņu būtu padzinis sen, bet vagars pratis arī ar viņu apieties ļoti tikami. Viņš zinājis tam stāstīt it par visu — arvien ko jaunu. Muižas kungam tas izlicies ļoti ērmati — tas apņemies izpētīt, kur vagars ņem tik daudz dažādo nostāstu. Kādas dienas pagājušas — kungs vagaram sekojis visur, bet neko nav varējis ievērot, jo vagars dzīvojis pilnīgi vienkārši: — no rītos piecēlies, padarījis dažus mājas darbus un gājis apskatīt strādniekus, diendusas laikā gājis atdusēties savā mazajā puķu dārziņā. Kādā dienā muižas kungs gribējis pārliecināties, vai vagars patiesu guļot, tādēļ klusām ielīdis dārziņā un nogājis līdz tai ābelei, zem kuŗas kuplajiem zariem vagars atdusējies. Tanī pašā brīdī no augšpēdus guļoša vagara mutes izskrējuse pele un aiztecējuse pa dārzu projām. Muižas kungs nav vairs gribējis ticēt savām acīm, tādēļ piesteidzies pie vagara un sācis to modināt; bet brīnumi; vagars bijis nedzīvs. Kungs atstājis nomirušo vagaru turpat un steidzies modināt tā sievu, kuŗa gulējuse klēti. Kad sieva atsteigusies, tad vagars cēlies pašlaik augšā. Sieva gan nobrīnījusies par kungu un kungs atkal par vagaru, bet runāts nekas neticis. Vagars no tās dienas kādu nedēļu vairs negājis dārzā gulēt, bet gulējis istabā. Tomēr pēc kāda laiciņa kungs pamanijis atkal vagaru ejam dārziņā gulēt. Nu tas steidzies pie gulētāja. Arī šoreiz izskrējuse pele no gulētāja mutes. Nu kungs nav vis vairs steidzies sievu modināt, bet apgriezis vagaru uz mutes un gaidījis, kas notiks. Pēc neilga laiciņa pelīte atgriezusēs atpakaļ un palikuse pie vagara stāvam, tad apskrējuse pāri reizes tam apkārt un aiztecējuse projām, Pēc kāda

brīža tā vēl reizi atgriezusies un, atrazdama vagaru turpat uz mutes guļam, aizsteigusies un neatnākuse vairs. Vagaru iznesuši kā liķi no dārza. Otrā dienā pelīte vēl esot dārzā redzēta, bet pēc vagara paglabāšanas tā pazuduse uz kādu laiku; vēlāku tā parādījusies atkal — īpaši muižas kungam, līdz pēdīgi pazuduse pavisam (LP VII, 15, 2). No pārcirstas galvas izlec pele (ib. VII, 22, 6).

Dzīvojot zemē un alās pele var būt tiešā sakarā ar apakšzemi, veļiem, kas tur dzīvo. Viņa zina arī par apslēpto naudu. Reiz divi gani ganīja lopus. Saderīgi būdami, viņi sarunāja pārmaiņus ganīt: — iekams viens ganīs, otrs pagulēsies. Viens tad no viņiem apgūlās un ātri jo ātri aizmiga. Otrs — viņam garām paiedams — ierauga: — no biedra mutes izlien ruda pelīte — kā labs circenis — un aiztek. Viņam iegribējās zināt, kas tā par pelīti. Un atstājis lopus — skrēja pakaļ skatīties. Pelīte tecēja pa kalniem, pa lejām, pa mežiem, pa laukiem un beidzot ietecēja lielā purvā. Purvā atradās liels, augsts celms, stumbrs (tas bija saspārdīts no zibēņa un vidū dobs). Pele uztecēja pa celmu un nozuda dobumā; bet gans apstājās un gaidīs: šim gribas zināt, kas tur labs izjuks. Ne visai ilgi, pele izskrien atkal no stumbra un pa to pašu ceļu atpakaļ. Attecējuse pie gulētāja — ielien atkal mutē tam. Nu biedris šo modina augšā, vaicādams: „Ko tu sapņoji laba?“ Tas atbild: „Es gāju pa kalniem, pa lejām, pa mežiem, pa laukiem un pa purviem, beidzot uzrāpos augstā tornī un tur redzēju daudz naudas; bet kamdēļ tu mani tā izvaicā?“ Biedris izstāstīja viņam, ka no viņa mutes iztecējuse pele — tur un tur aiztecējuse un ka atkal atliduse mutē atpakaļ. Nu biedri sagudrojuši iet pie stumbra: — viens ielīdis tanī un patiesi atradis daudz naudas. Skrējuši mājā pēc cirvjiem, maisiem un zirgiem; tad nocirtuši stumbru un visu naudu pārveduši mājā. Bet drīz pēc tam purvs izžuvis. Abi gani izdalījuši naudu savā starpā, dzīvojuši bagāti, draudzīgi un dzīvo vēl šodien. Atgadījumu viņi arī pastāstījuši vecmāmuļai, un tā apgalvojuse, ka pele bijuse gana dvēsele (ib. VII, 16, 1). Viens saimnieks, uz Rīgu braukdams, ierauga pelīti, ar rubli naudas mutē, pa ceļu tekot. Zemnieks, gudrenieks, neņem vis pelītei naudas nost, bet iet tai nemanot no pakaļas, redzēt gribēdams, kur pelīte ar to rubli paliek? Drīzi vien arī pamana, ka tā kādā cinī ielien, bet tūlīt atkal pa otru pusi izlien un aiztek. Nu iet saimnieks pie ciņa un atron tanī pulka rubļu. Viņš paņem, cik pēc vajadzības nodomā, aizbrauc Rīgā, iepirkas pilnu vezumu un brauc mājā un tā dara ilgu laiku. Kaimiņi nevar ne izbrīnēties, ne noērmoties, kur tas to naudu ņem: — tukšā uz Rīgu aizbrauc, bet ar pilnu vezumu atbrauc. Sāk viņu uzvaktēt un, riktīgi, izdabū arī, ka pelīte kaimiņam naudu velk. Tie iet arī

pie viņa un izņem visu naudu. No tās reizes pelīte vairs naudas nevilkusi (ib. VII, 17, 2).

Pelī pazīst arī kā Dieviņu, kas dzīvo pirtī; strīpotai peleī saimniece liek nest ziedu namā kā Dieviņam. Arī vienā citā mājā ziedojuši Dieviņam, un tur par Dieviņu esot bijusi pele. Reiz saimniece zieda tiesu iedevusi meitai, piekōdinādama, lai nesot uz namu pelītei, bet lai pati neaiztiekot. Labi, — nolikusi vēlētā vietā un tad tak vaktējusi, kas īsti nākšot ēst. Jā, pa brītiņam pietecējusi strīpota pelīte un ēdusi (ib. VII, 322, 9). Mirušo dvēseles dzīvos apmeklē peles izskatā, tāpēc īstā peļu diena ir Miķeļi. Ja Miķeļu vakarā ienes ēdamas vielas un noliek mājā, pagrabā, rijā vai citur, tad peles tur dzīvo. Peles izskatā var būt arī lietuvēns.

Pele latviešu tautas ticējumos nepieder pie sevišķi ienīstiem kaitīgiem dzīvniekiem, un dažs labs ticējums ir tām par labu, piem., nav reti salīdzinājumi ar pelīti čakliem un darbīgiem cilvēkiem, kas tek kā pelīte un ir rūpīgi tāpat kā pele, graudus savā midzenī kopā savelkot. Šis pēdējais moments pelī bieži ierindo raganu kalpos, resp. viņu palīgos mantas krāšanā; arī pašas raganas mēdz pārvērsties par pelēm, čūskām, rupučiem u. c. Šos dzīvniekus dažreiz sauc par raganām, un tos ēdina raganu turētāji zināmās dienās un reizēs; par pelī pārvērtusies ragana ņem kaimiņu kūti pienu. Arī otrs labuma nesējs — pūķis var par pelī pārvērsties.

Mantikā peles, prom nesējas, nav labas, ir uz badu un nelaيمي. Daudz peļu nozīmē badu (468, 32 Il Bebrene). Kad mājās ir daudz peļu, tad tur būs bads (Š. Tic. 22928). Peles ir arī uz badu. Ja pavasarī stipri vairojas peles un kukaiņi, tad būs bada gads (ib. 22865). Ja rudenī daudz peļu, tad tai gadā būs bads (ib. 22876). Ja rudenī peļu daudz, pavasarī būs bads (ib. 22940). Ja rudenī daudz peļu, tad sagaidāms bads (73, 229 Azp Kalvene). Kad daudz peļu ierodas mājās, tad bada gadi (Š. Tic. 22881). Ja peles iet mājās, tad tas uz sliktiem gadiem (ib. 22888). Ja peles parādās ļoti lielā daudzumā, tad būs neaugsliks gads (ib. 22898). Ja pēkšņi kādā mājā ieviešas daudz peles, tad tas ir uz bada laikiem (17, 2201 C Dzērbene). Ja peles kapā labību vai sienu, būs bada gadi (Š. Tic. 22908).

Peles mājā nozīmēja ļaunu (ib. 22885). Ja peles dienas laikā, cilvēkiem redzot, skraida pa istabu, tad tās istabas iemītņiekiem ir kādas bēdas gaidāmas (ib. 22891).

Ja peles mājā ieviešas, tad sagaidāma dzīves vietas maiņa (ib. 22923). Ja mājās ieviešas peles, tad drīz būs jāiziet no tā dzīvokļa (ib. 22924). Kad kādā mājā sarodas daudz peļu, tad tās iedzīvotājiem tā māja būs jāatstāj (ib. 22927). Ja istabā pamanīta pele,

tad drīzumā jāatstāj dzīvoklis (464, 4804 C Daibe). Kad kādā istabā sākot ieviesties daudz peles, tad tam no tās istabas jāaizietot (297, 833 Rīga, Rg Ropaži). Kad mājās sarodas daudz peļu, tad gaidāma iziešana (Š. Tic. 22911). Ja peles sākot mājā pievesties daudz, tad jāizietot no tās mājas (10, 2417 Vlk). Kad peles graužot mājās, tad būšot jāiziet (32, 410 Rīga). Ja peles graužas kādā mājā, tad no tās ir jāiziet (Š. Tic. 22889). Ja peles istabā grauž, tad no tā dzīvokļa jāiziet (ib. 22910). Ja peles mājā ieviešas, tad sagaidāma dzīves vietas maiņa (ib. 22923). Ja mājās ieviešas peles, tad drīz būs jāiziet no tā dzīvokļa (ib. 22924). Ja istabā pamanīta pele, tad drīzumā jāatstāj dzīvoklis (ib. 22926). Kad kādā mājā sarodas daudz peļu, tad tās iedzīvotājiem tā māja būs jāatstāj (ib. 22927).

Peles vēsta arī par miršanu. Jo sātā daudz peļu, tad kaut kas miers va nu rodim vai saimē (344, 1107 D Preiļi). Ja pele dienā pārskrien pār istabu, tad mājā kāds mirs (Š. Tic. 22877). Peles ja mājā daudz ieviesušas, kāds mirs (23, 3330 Valmiera). Ja vasarā daudz peļu redzams, tad gaidāms karš (Š. Tic. 22880). Ja peles saēdušas kādam cilvēkam valkājamās drēbes, tad tam cilvēkam drīz vien būs jāmirst (ib. 22878). Ja peles kādam drēbes saēd, tad tam uznāks grūta slimība, no kuņas viņš var arī mirt (ib. 22890). Ja peles sagrauž uzvalku jeb apavu, tad būs lielas nepatikšanas, varbūt pat nāve (ib. 22897). Ja kādam drēbes peles sagrauž, tad tas mirs drīzi (17, 1484, 70 Md Vietalva). Ja peles drēbes grauž, tas ir uz sliktu (14, 21, 24 Valka). Ja peles apēd nenoņemtas ēdiena atliekas, tad saimniekam sāpēs zobi (Š. Tic. 22901).

Peļu krimšana un graušanās, līdzīgi citiem trokšņiem, ir nelaimes vēsts. Ja pele grauž kādā istabas stūrī, tad sagaidāms kaut kas jauns (ib. 22912). Ja pele kremt zem grīdas, tad notiks kāda nelaime (ib. 22913). Ja pele pīkst, tad būs bads (ib. 22904). Ja peles grauž istabā, kur kāds dzīvo, tad tam drīzumā būs jāiziet (ib. 22925). Jo kurā na vin ustabā aiz sinu tapetēm peles suocs dzīvuot un švērkstynuot, tad tymā sātā kas navin mērs (291, 76 Rz Viļēni). Kad peles mājās grauž — uz miršanu vai iziešanu (394, 108 Rīga).

Ja peles māju atstāj, tā ir liela nelaime; tās nojauž dažādas likstas. Ja peles iet laukā no mājas, tad tur izcelsies ugunsgrēks (Š. Tic. 22902). Ja peles no vecas mājas bēg prom, tad tā māja drīz sabruks (ib. 22949). Sal. par pelēm un žurkām uz kuģa: Kad ostmalā no kuģa bēg ārā peles un žurkas, tad kuģis grims (69, 1300 Il Ilze). Ja peles atstāj kuģi, tad tas kuģis sliks (Š. Tic. 22899), ies bojā (ib. 15673). Sal.: Ja žurkas atstāj kuģi pirms atiešanas, tad kuģis ceļā bojāsies (ib. 15675). *Žurkas* citādi pieminētas visai

reti: Ja žurkas drēbes kapājot, arī kāds mirstot (17, 780, 163 Vlk Smiltene). Un kad žurkas ejot pār kādu māju, tad tajā mājā notikšot nelaime (10, 1316 Vlk Karva).

Dvēseļu dzīvniekiem pieskaitīts arī *kurmīšs*, tāpēc ka pastāvīgi zemē rokoties un tur dzīvojot viņš uzskatīts par tādu, kas ir ļoti tuvu dvēseļu miteklim — zemei, pazemei. Kurmjā darbs tāpat pielīdzināts kapu racēju darbam un kurmjā rakumi ir analogiski kapu rakšanai — nāves zīme.

Ja kurmis izdzenot zemi mājas priekšā, tad saka, ka mirstot (10, 1584 Vlk Ape). Kurmis ja ceļ uz ceļa, padurvē, paveļas, tad zini, ka drīz jāiziet (23, 3286 Valmiera). Ja ķēķa priekšu sacel kurmji, tad vienam no tās mājas jāmirst (Š. Tic. 15805). Kad kurmji dzen bedekļus no mājas uz lauku pusi, tai mājā kāds mirs (ib. 15806). Ja kurmis rok pagalmu, tad gaidāma kāda nelaime, dažreiz pat nāve (ib. 15807). Ja kurmji pie mājas pamatiem sadzen rakumus, tad kādam tās mājas cilvēkam esot jāmirst (ib. 15808). Ja kurmis rok pie mājas sliekšņa, tad drīzumā liķis būs jānes pāri (ib. 15809). Ja kurmis rokas mājās, tad kāds tur drīz mirs vai kāds īss ceļš no mājām; ja rok apakš sliekšņa, tad tas zīmējas uz visiem mājas iemītniekiem (ib. 15810). Ja kurmis pie mājas sliekšņa ceļ bedaklu, tad tur kādam jāmirst (ib. 15812). Ja kādās mājās kurmji izrok celiņus, tad tur kāds mirs, jo kurmis ceļ kādu no mājām ārā (ib. 15814). Ja kurmis dzen alas uz celiņa vai arī istabā, tad tais mājās kāds mirs, vai no tām mājām kāds aizies (ib. 15811). Ja kurmis pie mājas pakša ceļ, ta no tās mājas kāds izies vai mirs (ib. 15815). Kad kurmis ceļ pie istabas vai klēts, tad vai nu saimnieks mirst, vai iet no mājām ārā (ib. 15816). Ja kurmis izceļ rakumu pie mājas pakša, mājās kāds mirs (ib. 15817). Kad kurmis ceļ cēlumus priekš nama durvīm, tad tajās mājās jeb tuvos rados kāds mirs (ib. 15820). Kad kurmis rokas pie durvīm, tad tanī mājā vienam jāmirst (ib. 15821). Ja ap māju daudz rok kurmis — sagaidāma nelaime (ib. 15822). Ja kurmis pie mājas rok, tad kāds mirs jeb apprecēsies (ib. 15823). Ja kurmis palodā rok, kādam no mājniekiem jāmirst (ib. 15824). Ja kādā mājas ēkas sienmalā kurmis dzenot bedekli, tad vienam no tās mājas jāmirst (116, 418 Vlm Rencēni). Ja kurmis istabā ceļ zemes, tad kādam jāmirst (Š. Tic. 15813). Ja kurmis dzen smiltis istabā, tad tanī istabā kādam jāmirst (ib. 15819). Kad kurmis rok ap kapu, kur liķis nesen aprakts, tad tam vēl nav laiks bijis mirt (177, 15 B Īslīce). Ja pavasaros kurmji rok lecektus, tad tā ir zīme — nākošu gadu vairs nesēs (266, 1344 Ab Liepna). Kad kurmis pie kapa izceļ zemi, tad kādam no tās mājas ģimenes būs jāmirst (17, 6734 Vlk Vijciems).

Kurmis kad izceļ paveļas, pasliegsni vai celiņu, kādam jāiziet vai jāmirst (23, 4416 Vlm Koki, Vaidava C Veļķi). Ja kurmis izrok mājas celiņus, tad no mājām būšot jāiziet (10, 1431 Vlk Ape). Kad kurmis rok istabas durvju priekšā, tad tam dzīvotājam būs jāaiziet no tās mājas (177, 14 B Īslīce). Kurmis izcēlis paveļas, kādam būs jāiziet (23, 2184 Vlm un Rīga). Kad kurmis rok dzīvokļa priekšā, tad ir vai nu jāmirst, jeb no tā dzīvokļa jāiziet (Š. Tic. 15825). Ja kurmis ceļ pie istabas, tad tā ir zīme, ka saimniekam no šīm mājām jāiet projām (ib. 15826). Kad kurmis rokot paviļas jeb sliekšni, tad kādam no tās mājas jāaiziet uz atpakaļ nenākšanu (ib. 15827). Ja kurmis dzen smiltis pie mājas durvīm, tad kādam no šīs mājas būs jāaiziet (ib. 15828). Ja kurmis ceļ istabas padurvē, tad kādam no tās mājas jāiziet (ib. 15829). Ja kurmji ap māju rok, tad saimniekam būs no mājas jāiziet (ib. 15830). Ja kurmji daudz izdzen, tad tam iedzīvotājam drīzi jāiziet no mājas (ib. 15831). Kad kurmis uzaris šķērsām pār staigājamo ceļu, nākamo gadu būs no šīs vietas jāaiziet (ib. 15832). Kad kurmji sāk celt rakumus pie durvīm jeb uz mājas celiņiem, tad no tās mājas būs saimniekam jāiziet (ib. 15833). Ja kurmji mājā rok, tad tie izrok saimnieku no mājām (ib. 15834). Kad kurmis ceļ istabā, tad saimnieku izdzen no mājām (ib. 15835).

Sikspārni pieskaita gan dzīvniekiem, gan arī putniem. Lielākā daļa ticējumu ir par viņa lidošanu un kliegšanu; pēdējai ir sevišķi ļauna nozīme. Kad sikspārnis pārlaižas krusteniski pār galvu, tad pēc septiņiem gadiem jāmirst (177, 17 B Īslīce). Lēli nedrīkst sist, jo sitot viņš spiedz, un no tā var palikt kurls (Š. Tic. 27536). Kad sikspārnis aizblauj, tad paliek kurls (ib. 27537). Ka sykstpuorņš čārc (bļāun), tad pēc tam asūt nalaime (ib. 27538).

Krupi uzskata par visai kaitīgu, bet arī par derīgu. Tas varot izlaist 7 indīgas krāsas. Ka krupis ziž govīs, piemin jau S. Gūberts 1688. g.: Kaupiņi labprāt dzīvo govju kūtīs un izdod jiftīgu tvanu. Ko viņi aizmiež, to tie sajiftē. Ja kaupiņš ziž govi, tad tai tesmens uzpamst. Tādā gadījumā tesmeni var aptraipīt ar sviestu (Š. Tic. 13265). Sal.: Par rupuci mēdz runāt: „Vajaga tik to likt uz dēliša un sist gaisā, tāpēc ka govīm pienu izzīž.“ Rupučī nav vis govu slaucēji, tā ir pasaka (ib. 13266 M. Viesis 1871). Krupis izzīžot govīm un kazām tesmeņus un ar savām siekalām tas nozēlējot, pēc kā tas sakrāpjot un lopi vairs nedodot pienu (ib. 13267). Krupi kūti nevajagot laist, tad viņš govīs izzīžot (ib. 13268 Balss 1885).

Līdz ar čūsku krupis ir raganu kalpos, kas raganām pienu nes. Sal. Kanolda jau pievesto aprakstu par čūskām un krupjiem, piena nesējiem.

Krupis raganām piegādā govīm izzīstu pienu. Kad rupucis grib iļekt ustobā, kambarī, tad *tys* ir nu kuo syutīts pēc pīna; lai tam īspaida nabyutu, *tys* juoapsmērej ar degti, juosaper un juopadzan (Š. Tic. 13278). Ir bijusi arī pārliecība, ka „cilvēkam ar ziņām” kalpojuši rupuči, nesdami no kaimiņu govīm pienu. Tā tiku redzējis kādu skroderi, kuŗš stāstījis, ka pie tādas un tādas saimnieces šis redzējis, ka rupuči nesuši pienu. Istabā nebījis uguns, bet šim vajadzējis karsēt gludināmo dzelzi; redz, no nama kūp dūmi, iet tur. Uz uguns pakārts katls no rūgušpiena sildīt biezpienu — pār katlu laipiņa un no zemes laipiņa. Uz laipiņas pār katlu sēdējuši trīs rupuči un vēmuši pienu katlā (41, 576 Vlk Alsviķi). Kādai saimniecei bijuši daudz rupuču, kam neviens nedrīkstējis ļaunu darīt. Rupuči kāpuši pat ēdiena traukos. Reiz rupuči rūpušies iekšā meitas atnestā piena traukā. Meita sapērusi ar žagariem. Saimniece naktī nomirusi un sapnī meitai teikusi: Tādēļ, ka tu sapēri manus rupučus, kas man bija jāsargā, man bija jānomirst (Š. XV, 213). Gans nosītis saimnieces rupuci, bet saimniecei nosprāgusi labākā govs (ib.).

Bieži pieminēta rupuču ēdināšana. Kad krupi ēdina ķēķī zem plīts, tad viņš pievelk govīm pienu (Š. Tic. 13279). „Cip, lielais, cip, mazais!” kāds saimnieks, namiņā pienu sildot, tā saucis krupjus kopā, kas tad izlīduši no namiņa pavīļām un pievēmuši piena podiņā katrs savu daļu piena (ib. 13281). Saimniece aicina krupjus: „Nākat, lieli, nākat, mazie.” Tie lok pienu un vemj to raganas traukā (Š. XV, 213). Krupjus dzirdot Lielā Piektdienā, silitē pienu lejot un saucot: „Tib, tib”. Tie nākot no visām malām (32, 2872). Ja govīm maz piena, tās nozīduši krupi vai to izskatā raganas; sal. par puīšiem un meitām, ko „kurmji, krupji nozīduši. Lieta vēni nojājuši” (LD 20327). Lai pasargātu govis, krupi liek dēļa galā uz staba un uzsit gaisā. Kad ierauga stallī rupūci (tas ir pārvērtusies ragana, kas izziž govīm pienu), tad, lai viņš nevarētu skādēt, tas jāuzliek uz ļuķiņas un jāuzsit gaisā (Š. Tic. 13275). Uzgriež arī uz kūts durvīm krustu.

Pretējais uzskats, ka krupis jātur mājās, lai govīm būtu piens, ir jau 1587. g. Henninga liecībā, kur krupis pielīdzināts Piena mātei: Šī nevācu tauta vēl tagad turas slepeni pie lielas elkadiēvības (Abgöterey), sauli, mēnesi, zvaigznes, uguni, ūdeni, upes pielūgdama, zaļšus (Schlangen) un ļaunus krupjus (böse Kröten) par dieviem turēdama, kuŗi, kā es pats pa daļai esmu redzējis, bija resni un uzpūsti. Kad tie sitot jeb sviežot tika pārsisti, tad no viņu ķermeņa tecēja liels daudzums piena. Tad saskrēja vecas burvju brēcējas (Zauberische Breckin) kopā, bailīgi kliegdamas: „Mana Piena-

māte, mana Piena-māte (Man pene Mat)!“ Uz Henningu atsaucas arī Kanolda korespondents Ranejs (L. bur. v. I, 163).

Krupi uzskata par pūķi, kas vāc labību. Arī Gausa māte pārādotes krupja veidā, tāpat „mājas kungs“. Krupji, līdzīgi citiem rūpuļiem, saukti par vecīšiem un uzskatīti par aizgājušo dvēselēm. Infernāls raksturs un saistība ar dvēselēm ir uzskatā par krupi kā naudas sargu, un ka nauda rādās krupja izskatā. Krupja kultu piemin pie prūšiem Dusburgs (1326. g.) un Jerošina chronika 14. g. s. (M. 107), pie latviešiem Lubenavs 1585. g. (M. 420), bet bez tuvākiem paskaidrojumiem.

Ja krupis kurkst no malkas grēdas, kāds slimos u. tml. Krupis ir uz slimību un nāvi. Kad rupucs kurkš zam greidas, tad tamā muojā kas navin slymuos (82, 126 D Jāsmuiža, Kalupe). Kad krupis uzlien kādam cilvēkam uz krūtīm, tad tas nomirst (17, 2027, 48 Rīga). Šķiet, no čūsku ticējumiem pārņests: Vajag apēst gabaliņu no balta krupja, tad varēs saprast visas lopu un dzīvnieku valodas (Š. Tic. 13292). Sal. tomēr: Ja no rīta iet uz kūti un redz piezīdušu krupi, tad uzliek vienā galā uz dēļa un uz otra gala sit uz dēļa ar akmeni tā, ka krupis uzlec gaisā. Tad, kad viņš nokrīt zemē, tad viņš brēc; ja saprot, ko viņš brēc, tad tas ar laiku piepildās, bet ja nesaprot, tad tur nekas nepiepildās (297, 520 Rīga).

Par vardi ir tikai daži vērojumi. Ja, ūdeni smēlot, no akas nejauši izsmēļas varde, tad smēlēju sagaida kāds prieks (Š. Tic. 31649). Vardi stallī redzēt — zirgi labi izdosies (23, 3368 Valmiera). Kad paugu noliek zemē un varde izlec cauri, tad zirgam kakls saslimst (Š. Tic. 26100). Vardi ceļā sastapt ir uz nelaimi. Kad naģe pārlec krustām ceļam, tad nelaimējas (ib. 31645). Ja ceļā satiek vardi, vai arī tā pārlec pār ceļu, tad gaidāma nelaime (ib. 31646). Kad varde pārlec pār ceļu, tad nelaime (ib. 31648). Sal.: Ja varde pārskrien pār ceļu, tad būšot laime (ib. 31643).

Cilvēks, kas vardi pavasarī redz pirmo reizi ūdensmalā, būs to gadu laimīgs, bet kas redz sausā vietā — būs nelaimīgs (ib. 31644). Šai pazīmei nav atsevišķas nozīmes, bet tā ir pārņesta no piena pazīmēm, kas analogiskas cielvaiņas redzēšanai. Kad sievietes vardi pirmo reizi ierauga sausā zemē, tad govīs to gadu no piena sausas; kad ūdenī, tad pienīgas (Šilings, 1832). Kad vardi pavasarī pirmo reizi redz sausumā, tad būs maz piena, ja slapjumā, tad daudz (Š. Tic. 31668). Ja pavasarī pirmo reizi redz vardi ūdenī, tad to gadu govīm daudz piena, bet ja uz sausuma, tad maz piena (ib. 31669). Kad pavasarī pirmo vardi ierauga ūdenī, tad būs piena vasara, ja to redz uz sausas zemes, tad govīs būs tukšas no piena (ib. 31670). Ja pirmo reizi vardi ierauga ūdenī, tad tai vasarā daudz

piena, ja uz sauszemes — piena maz (ib. 31671). Kad vardi pavasarī redz pirmo reizi ūdenī, tad tai gadā pulka piena; kad uz sausuma, tad maz (ib. 31672). Ja pavasarī vardi pirmo reizi redz uz sausas zemes, tad vasarā govis nedos piena. Ja vardi redz ūdenī, tad piena būs pietiekoši (ib. 31673). Ja pavasarī saimniece pirmo reizi ierauga vardi uz sauszemes, tad govis dos maz piena; ja redz ūdenī — tad daudz (ib. 31674). Kad vardi pirmo reizi ūdenī redzot, tad arī govis labi dodot pienu, ja uz sauszemes, tad ne (ib. 31675). Ja pavasarī pirmo reizi vardi redz ūdenī, tad tanī gadā govs dod daudz piena, ja uz sauszemes — tad maz (ib. 31676). Ja pavasarī pirmo vardi redz sausumā, tad vasaru maz piena (ib. 31677). Kad vardi pirmo reizi ierauga uz sausuma, tad sausa vasara un maz piena (ib. 31678). Ja pavasarī pirmo reizi vardi ierauga uz sauszemes, tad govis vasarā maz piena dod, ja ūdenī — vasara pienīga (ib. 31679). Sal. par pavalgu. Ja vardi pirmo reizi redz ūdenī, tad vasaru laba ēšana; bet ja uz sausuma, tad slikta (ib. 31698). Ja redz vardi uz sausuma, tad būs jāēd sausa maize (ib. 31699). Kad pavasarī pirmo reizi redz naži uz sausas zemes, tad to gadu maize vairāk sausa jāēd; ja naži redz ūdenī, tad pavalgu arī dabū (ib. 31700). Ja vardi pirmo reizi ieraugot uz sauszemi, tad esot visu gadu jāēdot sausa maize (ib. 31701).

Sal. par slimībām. Kad pavasarī vardi pirmo reizi redz uz sausas zemes, tad to gadu sāpēs acis (ib. 31796). Ja vardi pirmo reizi pavasarī redz uz ūdens, tad daudz tanī gadā jāraud, ja uz sauszemes, tad maz jāraud (ib. 31797). Ja pavasarī bērni vardi pirmo reizi redz ūdenī, tad kājas skrēdās (sprēgās, āda saplaisās), ja uz sauszemes, tad neskrēdās (ib. 31798). Ja pirmo reizi pavasarī vardi ierauga ūdenī, tad kājas skrēdās (ib. 31799). Ja pavasarī pirmo reizi vardi redz ūdenī, tad to gadu kājas sūt (ib. 31800). Ja pavasarī pirmo vardi ierauga ūdenī, tad vasarā sūt kājas (ib. 31801). Ja pavasarī pirmo reizi vardi redz sausumā, tad vasaru kājas nesutīs, bet ja redz ūdenī, tad sutīs (ib. 31802). Ja vardi pirmo reizi pavasarī redz ūdenī, tad tanī vasarā nesutīs kājas (ib. 31803). Ja pavasarī pirmo reizi vardi redz uz sauszemes, tad vasarā nesūt kājas (ib. 31804). Ja pavasarī pirmo reizi vardi ierauga uz sniega, tad to gadu kājas nesprēgā (ib. 31805). Kad vardi pavasarī pirmo reizi ierauga ūdenī, tad vasarā kājas sūt (375, 3402 C Skujene). Ja pavasarī vardi pirmo reizi ierauga uz sausas zemes, tad vasaru nesprēgā kājas, bet ja ūdenī, tad sprēgā (17, 2198 C Dzērbene).

Zivis neķeras, ja, uz zveju ejot, kaķis pārskrien pār ceļu (sal. ceļošana, Š. Tic. 36397). Kad ceļā uz zveju pārskrien stirna krustis pāri ceļam, tad zveja laimējas (ib. 36393). Kad ceļā uz zveju pār-

skrien krustis pār ceļu zaķis, tad zveja nelaimējas (ib. 36394). Ja iet zvejojot un nokrīt zemē, tad būs tik liela zivs, cik liels kritiens (ib. 36414). Ja ķeselē uznāk pirmo reizi mazs vēzis, tad zveja nelaimējas; tāpat arī pie zivīm (ib. 36426).

Ja pirmo zivi noķer spīdošu (piem., raudu, plaudi vai citu), tad zvejojot laba laime (ib. 36427). Ja zvejojot dažreiz gadās izvilkt mazu zivtiņu, tad nevajagot to laist ūdenī atpakaļ, jo tad vairs neķeroties (ib. 36431). Ja zvejojot izkrīt pirmā zivs atpakaļ ūdenī, tad toreiz vairs nenokers nevienas (ib. 36432). Ja zvejniekam pirmā zivs pasprūk, tad to dienu viņam vairs laimes nav (ib. 35685). Ja makšķerējot pirmā zivs atkrīt atpakaļ, tad tādā reizē zivis vairs neķeras (ib. 18866).

Ja zivi tīrot atrod iekšā noēstu zivtiņu, tad drīzā laikā gaidāmas kāzas (ib. 35662). Ja zivis kuģim seko, tad no kuģa ļaudīm kāds mirs vai sliks (ib. 35663). Zivju pūsli nevajaga spaidīt, jo tad zivis vairs nevar noķert (ib. 35690). Ja samīn zivs pūsli, tad zivis nekožas uz makšķeres (ib. 35691). Nekad nevajaga zivju pūšļus sprādzināt, jo tad zivis nevarēs noķert (ib. 35692).

Kas zivis no astes ēd, tam viņas neķeras tiklā (ib. 35697). Kad zivju acis ēd, tad ir redzīgs kā zivs (ib. 35702). Ja ēd siļķes galvu, tad būs gudrs; bet ja ēd asti, tad būs labs peldētājs (ib. 27568). Kad siļķes aci ēd, tad nav bailes (ib. 27571). Ja ēd siļķes asti, dabū kalpa dēlu par vīru (27579).

Zirnekļa redzēšanai ir savas labas un nelabas stundas. Ja zirnekli redz no rīta, tad dienā sagaidāmas nepatīkšanas un neizdošanās, ja turpretim vakara pusē, tad laime un izdošanās (17, 195, 111 Tl Vandzene). Ja zirnekli redz no rīta, tad tanī dienā sagaidāmas nepatīkšanas (14, 9, 12 Vlk). Kad zirnekli ieraugot no rīta, tad būšot kāda neveiksme, ja vakarā, tad laime (17, 1722 Lp Vecpils). Kad zirnekli ierauga no rīta, tad saka, ka tas nelaime, bet ja vakarā, tad laime (17, 1768, 31 Md Stāmeriene). Ja redz zirnekli no rīta, tad būs laimīga diena (153, 883 Rg Olaine). Kad no rīta puses ierauga dzirnekli, tad nelaime krītot, bet ja vakarā dzirnekli redz, tad laime smaidot (17, 401, 8 Kld Ezerē). Ja redz no rīta zirnekli, tad ir nelaime, ja vakarā redz zirnekli, tad trešā dienā ir laime sagaidāma (17, 444, 165). Zirnekli redzēt no rīta nozīmējot nelaimi, pusdienas laikā — notiks kaut kas patīkams, ap launaglaiku — ļoti liels prieks jeb pārsteigums un vakarā — laime (17, 387, 52 Vlk Vijciems). Ja no rīta līdz pulkstens divpadsmitiem ierauga zirnekli, tad sagaidāma nelaime. Lai no tās izbēgtu, vajag zirnekli nosist (76, 16 Rīga).

Kad vakarā zirnekli redz, tad laime, ja rītā, tad nelaime (14, 28, 8 Valka). Ja zirnekli redz vakarā, tad būs nelaime (17, 6451 Rīga). Ja zirnekli redz vakarā, tad otru dienu nav sagaidāmas nepatikšanas (14, 9, 13 Vlk). Zirneklis pēcpusdienā ir laime, un ja to nosit, tad laimi nosit (17, 1709, 15 Md Vecgulbene). Ja ar tiklu strādā pēcpusdienu un redz zirnekli, tad būs laba laime (450, 1116 Bulji).

Kad mazu zirnekli redz, tad laime: kad lielu — nelaime (17, 2027, 53 Rīga). Ja dzeltens, mazs zirneklīts iepinas matos, būs liela laime (17, 916, 172 Rīga). Ja zirneklis nolaižas pavedienā, būs laime. Kad zirneklis nolaižas savā pavedienā uz rokas, tad būs laime (145, 212 Vlk Bilksa). Ja redz, ka zirneklis laižas pa tiklu zemē, tad saņems vēstuli: ja no rīta, tad bēdīgu saturu; ja pēc divpadsmitiem, tad laba, priecīga ziņa. Vispāri, ja zirnekli redz pēc pulkstens divpadsmitiem dienā, tad tas nes labu vēsti. Tad to nevajaga nobeigt, jo līdz ar zirnekli izbeidzas arī viņa vēstījums. Ja zirnekli redz taisni divpadsmitos, tad tas ir neutrāls, ne viņš nes labu, ne sliktu vēsti (76, 17—18 Rīga).

Ja, mierīgi sēdot vai citu ko darot, piepeži parādās zirneklis, tad dabūs kādu jaunu ziņu. Ja zirneklis parādās no rīta puses, tad ziņa būs sliktā, ja vakarā — tad laba (17, 1430, 133 Rīga). Kad zirneklis nolaižas acu priekšā, tad labo un priecīgo ziņu drīzi saņems (400, 3198 Rz Silajāņi). Ja mazais zirneklīts nolaižas priekšā uz galda jeb uz drēbēm, tad cerē uz laimīgu izdošanos (91, 396 D Ungūrmuiža). Ka zirneklis laižas nu grīstīm zemī, tod juopastota sova rūka, ka ikriss, tod tū dīnu dabuosi kāidu jaunu ziņu (vēstuli sajimsi) (325, 1086 D Jāsmuiža). Ja laukā vai zem kokiem uzkrīt zirneklis — gaidāma laime (464, 1606 R p 4. vsk). Ja zirneklis pār vai gar galvu tiklu novelk, būs vēstule (196, 349 Md Dzelzava). Jo zirneklis nūsalaiž uz golda, tod dreizumā byus muojuos vēstule (248, 37 D Auleja).

Ja kāds kur iedams iepinas zirnekļa tīklā, to gaida laime (205, 137 B Skaistkalne). Ja istabā neparastā vietā ir zirnekļa tīkli, tad saka, ka tie esot līgavas palagi un tad kāds mājā precēšoties (17, 1623, 10 Rg Ropaži). Kad zirneklis kādam virs gultas pie griestiem garu tīklu uzvilcis, tad saka: „brūtes palagi“ (446, 79 Md Viesiena, Bērzaune). Ja zirnekļu tīkli izvilkti uz puķēm, pār griestiem, tad puķu kopēja būs brūte (76, 1836 Vlm Rūjiena). Ja zirneklis virs meitas gultas tīklu auž, tad tas ir brūtes palags un meita drīz izies pie vīra (196, 350 Md Dzelzava). Ja saulītei noejot redz zirnekli tīklā guļot, tad to gadu apprecēšoties (17, 748, 38 Vlm). Kad redz

zirnekli rāpojam pa sienu, tad dabūšot dāvanu (230, 1474 Tl Pastende).

Vēro arī virzienu: Ja zirnekli redz uz augšu ceļamies, tad saimniecība zels, uz leju — putēs (474, 94, Md Kraukļi). Kad priškā nūsakar malns mozenš ziernūkleits, tad miers kas nu rodim. Jo jis pats pasaceļ iz augšu, tad vēl namiers, a ka nūkreit, tod miers (283, 270—1 Rz Andrupene). Ja slimnieks guļot redz zirnekli ejot uz augšu, tad slimnieks paliek vesels, ja zirneklis iet uz leju, tad jāmirst (Š. Tic. 28196).

Tauriņš, ko ierauga pirmo reizi, var būt dažādās krāsās. Melns nav uz labu. Kad pirmo reiz melnu tauriņu redz, tad bēres (135, 166, Jg Ozolnieki). Ja pavasari pirmo tauriņu melnu redz, tad tai vasarā slikti iet, ja dzeltenu, tad kristības, ja baltu, tad kāzas (118, 266, Vlk Dūre).

Sal. par dzeltenu tauriņu: Ja pavasarī ierauga pirmo tauriņu dzeltenu, tad visu gadu iet slikti (464, 1554 Rg Baldone). Ja pavasarī pirmais tauriņš, ko ierauga, ir dzeltāns, tad nav labi — tad saslimst (230, 519 Talsi). Ja pavasarī pirmo tauriņu redz raibu, tad vasaru raibi ies, ja dzeltenu, tad slikti, bet ja baltu, tad labi ies (118, 264 Vlk Dūre). Parasti dzeltena tauriņa redzēšana ir uz labu. Laime — redzēt pirmo dzeltenu taureni (266, 1341 Jlt Liepna). Kad pirmo pavasarī redz dzeltenu tauriņu, būs jāiet kāzās (177, 476 B Īslīce). Kad pavasarī pirmo reizi ierauga dzeltenu tauriņu, tad ir daudz sviesta (3, 2007 Jg). Kad redz dzeltenu tauriņu laižamies, tad gaidāmas kristības (220, 888 Bauska).

Ja redz raibu tauriņu — ies raibi. Ja pavasarī ierauga pirmo tauriņu raibu, tad visu gadu iet raibi (464, 1555 Rg Baldone). Ja pavasarī pirmo tauriņu redz raibu, tad vasaru raibi ies, ja dzeltenu, tad slikti, bet ja baltu, tad labi ies (118, 264 Vlk Dūre). Sal. Kad ierauga raibu tauriņu, tad ir kāzas (3, 2008 Jg). Pirmo reizi (šogad) redzu raibu tauriņu, būs daudz medus (137, 262g, Vlm Ipiķi).

Par balto tauriņu: Ja pavasarī pirmo ierauga baltu tauriņu, tad jāiet kāzās, ja dzeltenu — kristībās, bet ja raibu, tad bēres (230, 1111 Talsi). Ja pirmo tauriņu pavasarī redz baltu, tad tā vasara būs laimīga, ja raibu, tad nelaimīga (17, 1844, 74 Md Vestiena). Ja pirmo reizi redz baltu tauriņu, nozīmē laimi, dzeltenu — kristības, raibu — raibi piedzīvojumi, melnu — bēres (464, 5073 Tk Apšuciems). Pavasarī ja pirmo tauriņu redz baltu, dzīve priecīga, raibu — dzīve raiba, un ja tumšu, tad bēdīga dzīve (17, 1506, 19 Kld Kursīši). Ja pavasarī pirmo taureni redz baltu — laimīga vasara; raibu — raiba, nelaimīga (41, 417 Vlk Alsviķi). Ja pavasarī ierauga pirmo tauriņu baltu, tad visu gadu iet labi (464, 1556 Rg

Baldone). Ja balts tauriņš uzlaižas uz pleca, tad dabūn vēstuli (464, 1557 Rg Baldone). Ja vakarā, kad aizdedzina lampu, ap to sāk lidot mazs spožs taurenīts (kode), tad dabūs vēstuli (17, 402, 26 Kld Ezere).

Pamatā visam tam ir uzskats par krāsu simboliku, kas izveidojusies vēl uz astroloģiskiem pamatiem. Par to tuvāk nodaļā par cilvēku (sejas, vaigu krāsa). Sal.: Pavasarī kādas krāsas taureni pirmo reizi ierauga, tāda tai gadā būs dzīve (ja baltu — laba, ja melnu — slikta (72, 7077 Md Cesvaine). Kādu pavasarī redz pirmo tauriņu, tāda tai vasarā jeb gadā ir dzīve. Ja gaišu tauriņu redz, tad dzīve gaiša, priecīga; ja melnu, tad tumša, bēdīga dzīve un pat nāve sagaidāma (17, 403, 25 Kld Ezere). Sal.: Kas pavasarī pirmais ierauga tauriņu, tam nākošā vasarā klāsies ļoti raibi (464, 5182 Rīga). Kad tauriņu pirmo reizi redzot laižoties, tad vasaru būšot modrs (10, 1740 Vlk). Ja divi draugi pavasarī redz pirmo tauriņu, tas esot cieša draudzība (384, 2152, Rg Sloka). Daudz tauriņu ryukuošana apzeimuoja kaut kaidu navin karu (349, 96 Rz Bērzgale).

Vabole — ir vienīgi analogijai. Ja vaboli laižamies pirmo reizi redzot, tad dzīve šķīroties labi, ja redzot ejot, tad darbi nešķīroties kā vabolei (17, 766, 47 Vlk Lugaži). Līdzīgi, ja vaboli ierauga pirmo reizi laižoties, tad darbi veicas, bet ja rāpojot, tad darbi arī ies rāpojot uz priekšu (76, 819 Vlm Rencēni). Sal. tomēr LP VII 414: Kad pirmoreiz noķer vamboliti, tad, cik viņai smiciņu pie vēdera, tik gadu vēl jādzīvo.

Siseņi. Ja kādreiz parādās lieli siseņu bari, kas skrej pa gaisu, tad pareģo kara laiku, un karaspēks iešot siseņu bara virzienā (17, 38, 37 C Vecpiebalga).

Kādā krāsā *sienāži*, tādā krāsā būs plautais siens. Ja sienāzis zaļš, arī siens būs zaļā krāsā; ja sienāzis pelēks vai iedzeltēns, arī siens būs pelēks vai iedzeltēns (Š. Tic. 26990). Ja sienāzim ir zaļa aste, tad būs sienlaiks, ja melna, tad lietus (ib. 26991). Ja siena laikā sienāži zaļi — būs labs siena laiks, ja pelēki — gaidāms lietus (ib. 26992).

Circeni pielīdzina ķirpim, kokgrauzim, kuŗa čirkstēšanu mājās sienā uzskata par drošu nāves zīmi. Sk. nodaļā par akustisko mantiku. Arī circeņa dziedāšana ir nāves vēsts. Ja ķirpis vai circenis kādās mājās čirkst, tad šajās mājās būs bēres (ib. 4619).

Kod ustobā pī zemņika vai pī kaida saimnīka ciertins suoks dzīduot pa vysu ustobu, vai pa vysim kambarim, itei pīzīmēj smierti saimnīkam vai puormaiņu dzeivokļu (ib. 4620). Kod pī zemņika vai kaut kaida saimnīka ustobā atsarasīs cercenis un suoks dzīduot, itei pīzīmej tam saimnīkam vai zemņīkam lelu laimi (ib.

4621). Tāpat ja vakarā ieskrien logā circenis, tad tai mājā kāds mirs (ib. 4617). Ja circeņi lēc istabas durvīs, tad tanī istabā kādam jāmirst (ib. 4618). Kad circeņi skrien ārā no istabas, tad tā māja drīz degs (ib. 4622). Sal. par circeni arī pretējo: Vakārā, kad circenis sāk dziedāt, tad jāskaita, cik reizes viņš no vietas dziedās, tad pēc tik gadiem apprecēsies (ib. 4623). Jo cērcins koki dzid, hyus kaida navin jauna ziņa (372, 290 Rz Silajāņi).

Bite ja iemetas cekulā vai vainagā — būs dravnieka ligaviņa (LD 5784, 5802). Kad labi padodas bites, tas labs un taisnīgs cilvēks (41, 314 Vlk Alsviķi). Sienu pļaujot, kas pirmais atrodot bites, tam būšot tai gadā kāzas (72, 9065 Md Cesvaine). Pirmo pļaviņu priekš siena pļaujot, kuŗš tajā uziet bites pirmais, tas pirmais apprecēsies, bet ja gadās, ka ir precējies, tad viņš tiks tikai ielūgts kādās kāzās, vai arī pats rīkos priekš kāda kāzas (72, 8384 Md Vecgulbene, Palsmane). Ziemassvētku vakarā vajaga klausīties pie bišu stropiem. Ja bites dzied, tad tās nākamā gadā spietos (Š. Tic. 34654). Jauna gada naktī jāsit bitēm pie stropa; kad viņas dzied, tad dzīvos (3, 2128 Jg Garoza). Biteniekiem Sveču dienā saules gaiss nepatika, bet apmācies un sniega pārslas, jo tad bites izdodoties. Tā kā bitenieks dzied: Labāk vilku ieraudzīju Nekā sauli atspīdam (Š. Tic. 29775). Ja pa bitēm sāk strīdēties, tad viņas izput (ib. 3271). Bites naida negribot; ja pār medu kāds sabaroties, tad tam viņas izputot (ib. 3290). Kuŗu bišu dārzu zagļi iezog, tur nav laimes (ib. 3294).

Odi. Kad odi barā sijājas, jūrā reņģes malā esot (23, 5596 Vlm Koki). Atstāstītājam kad kāds knislis lidojot acu priekšā, tad ja ne otru dienu, tad vismaz isā laikā sagaidāma vēstule, kas ar vienmēr notiekot (23, 6707 Valmiera). Ja vasarā ap kādu meitu skrien bariem knišļu (mazi kukaiņi), tad tai meitai daudz brūtgānu (Š. Tic. 19772).

Ja *muša* pārļaižas par piena bļodu, tad dabūs dāvanas (17, 1933, 63 Rīga). Jaungada vakarā noķer mušu un atrauj tai vienu kāju; ja muša skries, tad tas cilvēks dabūs mirt (Š. Tic. 11384).

Ja ziemā pa istabu laižas mušas, tad tur kāds mirs (ib. 21326). Ja muša pārļaižas pār piena bļodu, tad dabū dāvanas (ib. 21327).

Virziena zīlēšanai, lai noteiktu, no kuŗas puses brauks precinieks vai arī uz kurieni aizvedīs kāzās vai arī bērēs, ir jautāšana *māritei*, māriņai, dieva gotiņai, dievmāritei, bismāriņai, margrietiņai, zīlītei. To uzliek uz rokas un vēro, uz kurieni tā aizlidos.

Ja uz rokas uzlaižas mārite, tad jānogaida, kamēr tā laidīsies. Uz kuŗu pusi aizlaidīsies, no turienes būs vīrs vai sieva (72, 8197

Md Cesvaine). Ja jaunai meitai uzlaižas mārīte uz roku, tad jāvēro, uz kuŗu pusi laidīsies; no tās puses nāks „tautas“ (464, 1470 Jg Jaunaucē). Mārīti paņēms sauja, trīs reizes apgriez ap galvu un skatās, kur tā paliek: ja nokrīt zemē, tad jāmirst, ja aizlaižas, tad jādzīvo (435, 1074 Md Bērzaune, Vestiena). Ja meita grib zināt, uz kuŗu pusi to izprecēs, tad tai jāpaņēms rokās dievgosniņa, jāapgriez trīs reizes ap galvu un tad attaisa sauju un skatās, uz kuŗu pusi tā aiziet, uz to pusi aizprecēs (69, 969 Jk Birži). Meitas paņēma mārī (mazu vabulīti ar brūniem, baltraibiem spārniem), saņēma sauja, trīs reizes sev ap galvu riņķī apgriez, tad skatījās, uz kuŗu debesspusi mārā rāpās, uz to pusi meitu aizprecēs (446, 275 Md Viesiena, Bērzaune).

Parastāka ir mārīņas bizināšana. Vajag paņemt mārīti uz rokas un bizināt; uz kuŗu pusi tā aizskrien, uz to aizvedīs paglabāt (3, 471 Jg). Lai uzzinātu, kuŗā pusē dzīvo līgava jeb līgavainis, tad noķer mārīti, uzlaiž uz rokas un prasa „kur ir mana līgaviņa“ jeb līgavainis, pie kam pa starpām atkārtoti vārdus „bizz, — bizz, — bizz“. Uz kuŗu pusi tad mārīte aizlaižas, tanī pusē dzīvo līgava jeb līgavainis (336, 180 Md Vestiena). Ja meita noķer mārīti, tad vajag to uzlikt uz rokas un teikt: biz, biz, mārīte, uz kuŗu pusi mani vedīs? Uz kuŗu pusi mārīte aizskrien, uz to pusi vedīs (180, 9 Jk Sece). Mārīti, dievgosniņu, uzrunā: „Biz, biz, mārīte, kur tu mani vedīsi?“ — Kapsētā, baznīcā (231, 272 B Iecava). Biz, biz, mārīt, kur mans brūtgāns? (428, 5 Ventspils). Biz, biz, bizmārīņa, uz kuŗu pusi mani vesi? Vai tautu rociņā — vai kapu kalniņā? (179, 219 Vlk Alūksne, Alsviķi).

Sal. arī citus bizinājumus, *sisinājums*: Si, si zīlīte, kur tu mani vedīsi — vai uz kapsētu, vai uz pilsētu (17, 6502 Rīga). Sal. *spindzināšanu*: Kad uzlaižas mārīte uz rokas vai citur, tad jāsaka: Spindz, mārīte, kur tu mani vedīsi, vai kalnā, vai lejā, vai lopu kūti? (202, 433 B Īslīce). Ar pēdējo gan būs sakarā ģermānizējums: Špin, špin. vabulīt, kur mans brūtgāns? (428, 199 Ventspils). Kad noķer magrietīņu, tad saka: „Spin, spin, magrietīņ’, uz kuŗu pusi laidīsies, vai uz Krievzemi vai uz Vāczemi? Spin... n...“ (358, 616 Tk Smārde).

Sal. arī *jukošanu*. Kad uzrunā mārīti: saņem rokā, griež ap galvu un skaita: „juko, mārīt, juko, mārīt, uz kuŗu pusi mani aizvedīs“ (aizprecēs). Uz kuŗu pusi mārīte pēc tam aizlaižas, tur aizprecēs (474, 117 Md Kraukļi). Ar šo pašu Juko Mārīņu izdara šādu burvību, kad tā uzmetas uz rokas: Ja Mārīņa uzmetas uz rokas, tad griež trīs reizes roku pa gaisu apkārt un skaita: „Juko Mārīņ, Juko Mārīņ, Juko Mārīņ!“ Tad roku patur mozu laiciņu gaisā izstieptu un tad soka: Ja skriesi uz kopsētas pusi, tad miršu, ja uz citu pusi,

tad būs laime. Ja neprecējies to izdarījis, tad, ja Juko Māriņa nelaidusēs uz kapsētu, bet uz citu pusi, tad no tās puses būrējs dabūšot sev dzīves biedri vai biedreni. Bet ja Juko Māriņa aizlaidusēs uz kapsētas pusi, tad tai gadā bijis tam cilvēkam jāmirst. Citur ja aizlaidusēs, tad tai gadā zīlētājam gadījusēs laime, jo Juko Māriņa sagriezta aizskrējuse Laimītei pretī (479, 1819 Md Lubāna).

Parastāki ir tiešie jautājumi — kur tu mani vedīsi? Ar paplašinājumiem: Kā uzrunā mārīti: Mārīte, mārīte, Kur tu mani nesīsi, tur būs manas mājas (220, 170 B Rundāle). Meitas zīliti uzliekot uz rokas un tad sakot: „Zīlite, žubīte, kur mans brūgāns? Zīlite, žubīte, kur mani vedīsi?“ Uz kuŗu pusi zīlite ejot, uz to pusi meitai esot brūgāns un uz to pusi to aizvedīšot (207, 674 Vlk Smiltene). Mārīti uzrunā meita: „Mārīte, zīlite, kur tu mani vedīsi?“ Uz kuŗu pusi mārīte aizskrien, no turienes meitai gaidāms precinieks (153, 667—668 Rg Babīte). Kad ierauga mārīti, tad viņa jāpaņem rokā, jāgriež 3 reizes ap galvu un jāsaka: „Mārīt, mārīt, kur tu mani vedīsi?“ Tad attaisa roku vaļā, lai mārīte aizlaižas. Uz kuŗu pusi viņa laižas, uz to pusi aizies tautās (17, 1666, 15 Md Vestiena). Nākotni pareģo mazs kukainīts zīlite (mārīte). Uzliek zīliti uz rokas un prasa: „Zīlite, zīlite, kur tu mani vedīsi?“ Un skatās, kur zīlite aizlaižas. Ja zīlite aizlaižas uz kapsētu, tad jāmirst, ja uz citu pusi, tad tur tā meita tiks aizprecēta (17, 6728 Vlk Trikāta). Kā uzrunā margrietiņu (dievgosniņu). Kad mārīte uzlaižas uz rokas, ļauj tai pa roku staigāt un saka: „Parādi, māriņ, uz kuŗu pusi mani aizvedīs?“ (Jaunieši, uz kuŗu pusi tos aizprecēs, vecie, uz kuŗiem kapiem tos aizvedīs.) Uz kuŗu pusi mārīte aizlido, uz to tad nu aizvedīs (220, 216 B Rundāle). Dieva mārīti vajag paņemt sauļā un griezt trīs reiz ap galvu, sakot: „Mariņ, Mariņ, kur tu skriesi, tur es iešu tautiņās!“ Uz kuŗu pusi aizskrien, uz to pusi arī griežējai iet ceļš; ja Mārīte nokrīt zemē, tad drīz jāmirst (196, 351 Md Dzelzava). Grietiņu jeb margrietiņu uz rokas ņemot saka: „Kur tu mani vedīsi, ja kritīsi zemē, tad miršu, ja paliksi uz vietas, tad netikšu nekur aizvests, uz kuŗu pusi skriesi, uz to mani aizvedīs, caur mežiem, purviem (142, 2631 Md Beļava, Vecgulbene).

Tāpat zilē par miršanu: Kod saker Dīva gūtiņi, taidu kūkainēiti, tod laizdams jū vaļi vajaga saceit: „Dīva gūtiņ, Dīva gūtiņ, kur tu grib tagad skrīt, ka iz augšu, to namēršu, ka iz ziami, to nūmēršu.“ Tai cylvāks var izzynuot, vai jis dreiz mērs vai nā. Ka Dīva gūtiņa skrys iz augšu, tod cylvāks dzeivos ilgī, a ka iz ziamis, to dreiz mērs tys cylvāks (306, 118 D Asūne). Jautā, uz kuŗiem kapiem vedīs: Dievgosniņu — mārīti uzrunā, paņemot uz

rokas vai pirksta: „Mārīt, mārīt, uz kuņiem kapiem mani vedīsi?“ un gaida, uz kuņu pusi mārīte aizskrien, uz tiem kapiem vaicātāju apglabās (278, 254 Jg Jaunsvirlauka). Mārīņu bizina tā: „Mārīņ, mārīņ, uz kuņiem kapiem vedīs man?“ (231, 28 B Iecava). Mārīti uzrunā: „Uz kuņiem kapiem mani vedīs?“ (436, 152 Il Prode, Asare). Mārīti uzrunā šādi: „Buņu, buņu, svāto Morīņ, iz kuņīm kopīm mani vedeisi?! Buņu, buņu svāto Morin, iz kuņīm kopīm mani vedeisi?“ (475, 22 Il Asare).

Ja grib zināt, uz kuņiem kapiem vedīs, tad jāuzliek uz rokas mārīņa un jāprasa — uz kuņu pusi tā rāpos, uz tiem kapiem vedīs (17, 331, 32 Varakļāni, D Rudzēti). Ja atrod mārīti, tad viņu uzliek uz rokas un saka: „Bizz, bizz, dievmārīt, uz kuņiem kapiem mani vedīsi, bizz“. Pēc kāda laiciņa mārīte aizlaižas, un uz kuņu pusi mārīte laižas, uz to pusi atrodošos kapos viņu glabās (205, 419 B Skaistkalne).

Par *skudrām* ir ticējumi, ka tās var miršanu vēstīt: Ja istabā nāk skudras, tad veci ļauži teikuši, ka drīzi kāds miršot, skudras saozot jau miroņa smaku, tāpēc nākot (72, 8087 Md Cesvaine).

Sal.: Ja ceļu pārtek *skudra*, būs nelaime pie lopiem. LD 18180: Skudra ceļu pārtecēja, Man ejot tautiņās. Vai būs kaite kumeļam Vai manām telītēm. Var būt arī laime — lopu, cik skudru pūznī (ib. 18179, 18181): Skudre ceļu pārtecēja, Man ejot tautiņās. Dievs dod man tik telišu, Cik skudrišu pūlītī. Sal.: Skudre ceļu pārtecēja, Man ejot tautiņās. Vai tā bija mana laime, Vai tiešā nelaimīte.

Tāpat: Brāļam gāju sievas vest, Skudru ceļu pārtecēja. Vai būs kaite kumeļam, Vai bāliņa ligavai (ib. 16133). Ja skudra pārtek pār ceļu, tad slihta izdošanās (Š. Tic. 27906). Ja jāļ precībās un skudre pārscrien par ceļu, tad būs kaite vai nu zirgam vai arī vedamai ligavai (ib. 27907).

Hūpels (1777, 143) piemin arī kādu vērojumu no *skudrām* pie mājas celšanas: Ja grib kūti celt, tad vispirms izmeklē to vietu, vai tā laba vai ļauna. Starp citiem līdzekļiem noliek tur arī kādas lupatas un augus un skatās, kādas skudras tur uzgājušas. Melnās skudras ir labas, bet sarkanās mīzenes ir skaidra liecība par vietas nederību. Sal.: Uz tās vietas, kur grib jaunu kūti celt, jānosloga egles miza un jāpatur tā kādas dienas. Ja zem mizām ir skudras, tad lopi dzīvos, ja gliemēži — nobeigsies (Š. Tic. 15971). Kad grib būvēt jaunu māju, tad jānoliek tai vietā koka miza. Ja zem mizas no rīta ir kādi kukaiņi, tad var būvēt droši; tad nenotiks tai vietā nekāds ļaunums, kā ugunsgrēks jeb cits, bet ja nav neviena kukaiņa, tad nevar būvēt (69, 1299 Il Ilze). Kad gribi klāvu stateit, tod vajag atnest skudru nu meža un pabērt pa tū vītu, kur gribi

stateit; pēc kaida laika veris, uz kuŗū pusi skudrys sanes pyulini, uz tū pusi klāvu tais ar durovas, taipat arī ustobu, jo gribi stateit (248, 248 D Auleja). Ja pavasarī izejot ārā un pirmo akmeni paceļot zem tā atrod skudru, tad būs svētīgs gads, ja atrod tārpu — tukšs gads (Š. Tic. 35977). Ja skudra pārtek pār ceļu, tad slikta izdošanās (ib. 27906). Ja jāj precībās un skudra pārscrien pār ceļu, tad būs kaite vai nu zirgam vai arī vedamai ligavai (ib. 27907).

Sal. arī līdzīgu *kukaiņu* vērošanu, jumi saņemot. Beidzot koč kuru labeibu pļaut, atstuoju mozu sauveņu labeibas nanūpļautu, t. s. *jumi*. Sasīn juma vuorpus kūpā i verās, kas nūteik ar kukaineišim, kei skudriam u. c., voi jī lein iškā, vai uorā. Jo kukaineiši lein iškā, to labeiba byus duorga, bet jo uorā, to lāta (263, 1375 Rz Makašāni). Gabalu jeb to zorti beidzot, jāņem tā sauktais jumis, tas ir vēl augoša labība, jāsavelk kopā trīs šķipsnas labības vai linu un jāapsien ar to pašu labību, tādas trīs šķipsnas — par visām kopā deviņās; tad skatījušies zem jumīša, ja tur kādi kukainīši būdami skrējuši no šā jumīša ārā, tas zīmējis uz sliktu un tukšu ražu, bet ja steigušies uz iekšu, tas zīmējis uz pilnību. Pēc tam jāsaņem visi trīs šķipsni, jāceļ uz augšu un jākliedz: „Jumīts gubas“ jeb „statīņa galā!“ (142, 814 Md Vecgulbene).

Zem velēnām vēro *sliekas* vai *kukaiņus*.

Rudzu pļāvējam uz pēdējā nopļautā kūļa vajag apsēsties un tad skatīties apakšā. Ja redz kukainīšus pa pāram — apprecēsies; ja vesels mudžeklis — būs daudz pielūdžēju (196, 170 Md Dzelzava).

Kai tikai apkuort applautais (rudzu) gobols nūpļauts, kotra pļovēja sasīn sovū kyuli, nūlik uz zemes un poša sāstas uz to. Pēc laiceņa ceļas un pacāluse kyuli skotās zam to, jo tur kas ir taidis, kas kust — voguls, varde, vai rupucs, tod nokušais gods, t. i. laidz nokušai rudzu pļovai, byus laimeigs, tū laimi nūsprīž laidzeigi, kai pī jumes atrasšonas (226, 290a Rz Andrupene).

Sal. Jāņu vakarā. Lai uzzinātu, vai nākamo gadu būs brūtgāns, vajag Jāņu vakarā ar saules rietu uz trīsceļa griezt trīsas trīsstūrainas velēnas. Cik zem velēnām slieku, tik togad būs brūtgānu. Ja slieku zem velēnas nav, tad togad brūtgānu vēl nebūs (76, 774 Rg Mārupe). Jāņu vakarā vajaga pļavas malā izgrīzt sirdsveidiegu velēneņu un nulikt atpakaļ tāpat kā beja. Reitā bez saules īt skatīetis, ja jir kas zam valānas, tad tū rudin izprecies, ka nav, tad niko. Raizi treis maitas izgrīzuš, reitā gojuš skatīetis, tam divam niko, a trešujai lels sorkons voguls, tū pašu rudin to izprecejuš (126, 105 II Kaldabruņa). Jāņu vakarā jāizgriež 3 četrkantaini velentini un jāatstāj tāpat stāvot. Jāņu rītā jāiet raudzīties, ja zem velentiņiem ir kāds kukainītis, tad to gadu apprecēsies, ja zem

pirmā, tad apprecēsies ātri, ja zem otrā, tad drusku vēlāk, bet ja zem trešā, tad tikai uz gada beigām (205, 238 B Skaistkalne). Kas nu jaunu preceitu lauds grib zynuot, kaida jam laimeiga dzeive byus tuoļuok, tod jam vajag Juoņa nakti izgrīzt gobolu zemis un apguozi tū zemi ar viersu; uz reita, kod vel naizlecja sauleitja pazavērtis, ka ti byus kaidis nebejs tuorpenš, tod itei pīzīmēj, ka dzeivja tuo cylvāka byus pylna vysa kuo, a ka ti nabyus nikuo, itei pīzīmēj, ka dzeivja byus gryuta, cik cylvāks napelneisi, bet nikur nikuo nabyus, vyss pusts (Š. Tic. 11865). Jāņa naktī vajagot iegriezt vienā eglē sirdi. Ja otrā rītā sirdī esot meijvabulite, tad griezējam tai gadā būšot liela laime. Ja sirdī esot melns tauriņš, tad griezējs to gadu nomiršot. Bet ja sirdī esot sveķu piles, tad tās nozīmējot asaras (ib. 11866).

Sal.: Ja no pavasara redz daudz siku, mazu kustonišu, tad tanī gadā padosies vairāk siki lopi (ib. 15691). Kuņā nedēļas dienā ziemā ir redzēti mazi kukainiņi pa sniegu staigājam, tai dienā nevar nekā sēt (ib. 30520). Dažreiz ziemu uz sniega uzkrīt melni kukainiņi. Pavasarī tādās dienās nevar stādīt ne kāļu, ne kāpostu, tad tos kukaiņi noēd. Piem., ja kukaiņi uz sniega redzēti trešdien, tad trešdienās nedrīkst stādīt minēto sakņu (ib. 30521).

Ziemā dažreiz atrod uz sniega mazus tārpiņus, kuņi pēc latviešu domām krītot no gaisa. Kuņā nedēļas dienā latvietis ierauga šādus tārpiņus, tai dienā viņš pavasarī nesēja labības, lai kukaiņi druvas nemaitātu (ib. 30519).

Jāņu naktī, kad ieraugot *jāņtārpiņu*, tad kļūstot laimīgs, bet kad ieraugot un nepaceļot, vienmēr jāraudot (3, 442 Jg).

Ja Jāņu naktī atrod trijdeviņus jāņtārpiņus, tad trijdeviņas laimes varot vēlēties (Š. Tic. 11917).

Sal. par *tārpu*: Kas ābolu ēzdams tārpa iekož, tas pats drīz par tārpu kļūs (nomirs) (ib. 1703).

Insekti.

Melnā *prusaka* atrašana nozīmē labu (ib. 24558). Vecā gada vakarā meitas salasa brusakus, nes uz krustcelēm un skatās, uz kuņu pusi rāpo — tur tautās aizvedis (ib. 11294).

Ja *blusa* uz rokas uzkož, tad dabūn kaunu (17, 1837, 21 Vlm Mazsalaca). Kad blusa uz rokas kož, tad dabūsi šķiņķības (142, 791 Md Vecgulbene). Ja blusa iekodusies labā rokā, tad no vīrieša dabūsi drīzumā vēstuli, bet ja kreisā, tad no sievietes dabūsi vēstuli (72, 4736 Md Cesvaine).

Ja blusa uz rokas uzlēc, tad dabūs dāvanas (Š. Tic. 3500).

Ja blusa uzlec uz kreisās rokas, tad būs dāvanas (ib. 3502). Ja blusa kož kreisā rokā, tad dabūs dāvanas (ib. 3503). Sal.: Ja uz labās rokas uzlec blusa, tad sagaidāma kāda dāvana (ib. 3504). Kam uz rokas virsus blusa iekodusies, tas dabūs ko jaunu zināt (ib. 3505). Ja blusa pa roku staigā, tad drīz dzirdamas jaunas ziņas (ib. 3506). Ja blusa uzlec uz rokas, tad saņems vēstuli (ib. 3507). Ja blusa kož uz rokas, tad tai dienā kāds to roku skūpstīs (ib. 3508). Ja blusa kož rokā, tad tanī dienā kāds roku nobučos (ib. 3511).

Ja uz labās rokas stilba noķer blusu, tad būs kādas izdošanas naudas ziņa, bet ja uz kreisās — tad saņems dāvanas (ib. 3512). Ja pa nakti blusas lēkā daudz, tad būs daudz naudas (ib. 3514).

Ja no rīta uzacī atrod blusu, tad dienā dabūs lielu kaunu (Š. Tic. 31254). Ka blusa izlāc uz rūkas, tad jogaida гости (325, 1119 D Jāsmuiža, Izvalta). Kad uz kakla uzlec blusa, atnāk ciemiņš (446, 108 Md Viesiena, Bērzaune).

Kad *utis* aug, sagaidāmas bēdas (73, 248 D Izvalta). Jō uz kokla vai golvā najauši sastopsi uti, to dreizumā byus kaida nalaime (368, 156 D Kapiņi). Utis kad piepēži parādoties galvā vai uz drēbēm, esot uz bēdām (23, 3824 Vlm Koki, Vaidava, C Vilki). Ja utis uz auss lien, tas uz bēdām (32, 2465 Jg Ozolnieki). Utis aug — sagaidāmas lielas bēdas (73, 166 Azp Ziemupe). Uz bēdām nāk miegs un utis briesmīgi aug galvā (76, 336a Vlm Katvare).

Utis norāda uz slimību: Ja cilvēkam sāk drēbēs utis parādīties, tad saka, ka būšot tas drīzumā slimš vai arī kādas lielas bēdas vai liela nelaime ar to notikšot (279, 2256 C Kosa). Ja drēbēs parādās utes, tad saka, ka tam cilvēkam drīzumā būšot jāslimo un, ja nebūs jāslimo, tad vismaz būšot lielas bēdas (279, 2774 C Kosa). Ja cilvēkam daudz utu, tad saka, ka tas būšot drīz slimš. Vajaga visas drēbes vārīt ūdenī un no tā pāriešot visa utu vaina. Utes liedot ārā no miesas cilvēkam (279, 4123 C Kosa).

Sal.: Ja slimajam no galvas izsukātās utis rāpo uz slimā pusi, tad nekā, bet ja uz durvju pusi, tad slimais mirs (436, 132 Il Prode, Asaņi). Kod cylvāks nūķer sovu uti, tod palaiž iz golda i verās, kur jej ropos. Ka ropos nu cylvāka nūst, tod tys cylvāks ilgi dzeivos, a ka ropos da to cylvāka atpakaļ, tod tys dreizumā nūmiers (306, 119 D Asūne). Ja utis esot daudz, tad tas nozīmējot uz miršanu, jo utis zinot, ka būs varens mielasts (116, 356 Vlm Rencēni). Veciem cilvēkiem kad neaug utis, tad tiem drīz jāmirst (73, 265 Azp Ulmale.) Veciem cilvēkiem īsi priekš nāves parādās daudz galvas un drēbju utu (ib. 31198).

Ja utis kož, parunā: Vai, kā utis kož, laikam kāds bagāts aprunā (17, lp 1319, 5 Vlk Jērcēni). Vut's kūž, Golva nīz: Bogats mani aprunaj (41, 414 Vlk Alsviķi). Kam daudz utu, tas būs bagāts (17, 215, 68 Jg Garoza).

Ja galvā aug daudz utu, tad notiks kādas bēdas vai nelaime (ib. 31200). Kad utis aug, tad gaidāmas bēdas (ib. 31207). Ja galvā rodoties daudz utis, tad notikšot kāda nelaime (ib. 31208). Ja lielam cilvēkam ir utis galvā, tad tas ir uz nelaimi (ib. 31209). Ja sarkanu uti redz galvā, tad drīzumā būs lielas bēdas (ib. 31201).

Ja uts uz ģimja, tad būs nepatikšanas (ib. 31202). Kam uts iznāk aizausē vai uz pieres, — tam būs bēdas (ib. 31204). Ja utis uz ausīm lien, tad gaidāma ātrā laikā nelaime (ib. 31206).

Kas daudz utu tur, tas ir bagāts, tas ir kungs (ib. 31211). Ja aug daudz utis galvā, tad cilvēks būs bagāts (ib. 31212). Kam daudz utu, tas būs bagāts (ib. 31213).

Piektā nodaļa.

Cilvēks.

1.

Ticējumi par *cilvēku* mazāk dod tieši zīlēšanai, cik viņa likteņa paredzēšanai, vērojot apstākļus, kādos tas dzimis, kā arī viņu pašu un viņa darbus. Šie vērojumi lielā mērā saistās ar tautas gudrību, bet arī tajos varam redzēt šur tur dažādu, sevišķi astroloģisko teoriju ietekmi, kas gadu simtiem ilgi valdījušas, lai gan arī tās reti atradīsim tīrā veidā, bet gan dažreiz tālās atskaņās. Vērojumi un vērtējumi sākas ar cilvēka dzimšanu, proti, konstatējot vai noskaidrojot pirmā kārtā dzimšanas laiku un tā nozīmi viņa turpmākai dzīvei.

Griba noteikt likteni pēc debess spīdekļiem izteicas *astroloģijā*; ideju par dievišķo planētu iespēju noteikt atsevišķa cilvēka likteni no senās Chaldejas 3. g. s. pr. Kr. pārnes uz Grieķiju Beross, un no šī laika mums ir jau tuvākas ziņas par hōroskopu (stundu rādītāju), ko sastāda cilvēka likteņa noteikšanai uz noteikti izveidotiem pamatiem. Astrologi hōroskopiju uzskata par zinātņi, līdzīgu matēmatikai un astronomijai. Tās ziedu laiks ir no 11.—16. g. s., kad nonāk Eiropā asīriešu-babiloniešu astroloģija, grieķu un pēc tam arābu pārveidota. Jau no paša sākuma hōroskopija bazējas uz 7 planētām un sakrīt sākumā ar parastiem meteoroloģiskiem vērojumiem, kam piedēvē arī citas ietekmes, piem., ja saule Nisana mēneša pirmajā dienā lec sarkana, tas nozīmē ķēniņa nāvi. Ir jau sākumi arī konstellācijai — planētu attieksmēm pie debess, piem., ja mēnesim apkārt ir dārzis un iepretim viņam Jūpiters, tiks ķēniņš aplenkts u. tml. Veidojas arī uzskats par planētu labo vai ļauno dabu (labs Jūpiters u. tml.). Tāpat veidojas uzskats par makrokosmu, lielo pasaules sistēmu, un mikrokosmu — cilvēku un par analogijām tajos; mikrokosms dod iespēju no makrokosma resp. planētu konstellācijas spriest par *cilvēka* likteni, vērojot planētu stāvokli viņa dzimšanas stundā. Šos asīriešu-babiloniešu pamatus komplicē jau grieķu astroloģija, ievēdot arī vēlāk paturētās teorijas par planētu labo un ļauno raksturu, pie kam noteikti labās ir Saule un Jūpiters, noteikti ļaunās Marss un Sāturs, bet Venera un Lūna mazāk labvēlīgas, un Merkurijs nenoteikts. Šīs planētas var būt

ar stiprāku vai vājāku spēku, nonākot dažādās zodiaka zīmēs, pie kam savās „mājās“ tās ir visstiprākās. Šāda „māja“ Saulei ir Lauvas zīme (jūlijā), Lūnai Vēža zīme, bet pārējām pa divām, viena dienai, otra naktij: Merkurijam Jaunava un Dvīņi, Venerai Svari un Vērsis, Marsam Skorpis un Auns, Jūpiteram Strēlnieks un Zivis, Sāturnam Mežāzis un Ūdensvīrs. Šī teorija tomēr konkurē ar planētu eksaltācijas un depresijas mācību, ka to lielākais un mazākais iespaids ir zināmās zodiaka vietās, kas pilnīgi ar „mājām“ nesakrīt. Beidzot ļoti svarīga ir t. s. aspektu teorija. Zodiaka riņķa 12 zīmes var sadalīt, tās savienojot ar diametru, trijstūrī, četrstūrī un sešstūrī, tātad pa 6, 4, 3 un 2 savā starpā. Tā Lauva būs diametrāli savienota ar Ūdensvīru, trijstūrī ar Aunu un Strēlnieku, kvadrātā ar Vērsi, Ūdensvīru un Skorpiju, bet sešstūrī ar Dvīņiem, Aunu, Ūdensvīru, Strēlnieku un Svariem. Pārējās četras zīmes: Vēzis, Jaunava, Mežāzis un Zivis, ir neutrālas un nav nekādi ar Lauvu saistītas. Tas pats ir, izejot no jebkuras citas zodiaka zīmes. Aspekti rēgulē planētu ietekmi, pie kam diagonālais aspekts kā pilnīgi pretējais iznīcina to, ja tur ir kāda pretēja planēta, trigonālais un sekstīlais veicina iespaidu — pirmais vairāk, otrs mazāk, bet kvadrāta aspekts ir nelabvēlīgs. Ja šo teoriju kombinē ar „mājām“ (domicilium), izrādās, ka Saulei līdzās ir neutrāls Merkuris Jaunavas zīmē, Venera labvēlīga vājā sekstīlā aspektā, naidīgs Marss kvadrātā (Svaros), ļoti labs Jūpiter trigonālā aspektā (Strēlniekā), bet diametrālā aspektā nelabvēlīgs Sāturns (Ūdensvīrā). Šeit sākas astroloģiskās kombinācijas. Jūpiter, piem., ir labvēlīgs, sevišķi, ja to ierauga „mājā“ vai eksaltācijas vietā (Strēlnieks, Zivis, Vēzis), bet vājš tas ir depresijas stāvoklī Mežāža zīmē; jāvēro tālāk, kas ir tā aspektos, sevišķi, kur ir ļaunais Marss un Sāturns — labi, ja trigonālā vai sekstīlā, jo tad tie ir draudzīgi, vai arī taisni līdzās, kad tie ir neutrāli, turpretim diametrālā un kvadrāta aspektā tie naidīgi paralizē Jūpitera labo iespaidu. Visļaunākais stāvoklis ir, piem., Jūpiteram, ja pats tas ir Vēzī, pretim: Marss Aunā, Sāturns Svaros, jo Marss ir „mājā“, Sāturns eksaltācijā un abi kopā kvadrāta aspektā pret Jūpiteru. Hōroskopā tas vēstī visas nelaimes dzimušam bērnam un pasākuma neizdošanos; glābt gan var Venera vai Saule trigonālā aspektā, ļauno iespaidu mazinot. Labi ir, ja ļauno planētu ielenc 2 labās.

Šīm planētu attiecību teorijām piemēro tālāk t. s. genitūras riņķi ar 12 iedalījumiem, kas izteikti latīņu divrindā:

Vita, lucrum, fratres, genitor, nati, valetudo,

Uxor, mors, pietas, regnum benefactaque, carcer.

(Dzīves, peļņas, brāļu jeb draudzības, vecāku, bērnu, slimības, laulības, nāves jeb mantojuma, ticības, goda, nopelnu un naida jeb verdzības mājas.)

Šis riņķis ir nekustams, un tanī iekšā koncentriski griežas zōdiaks un planētas. Noteikt hōroskopu nozīmē noteikt, kāda zōdiaka zīme vajadzīga, piem., dzimšanas momentā, t. s. hōroskopā, proti, austrumu punktā; ja tas noteikts, var tālāk noskaidrot visu pārējo — par planētu stāvokli un to spēku. Šis darbs ir sarežģīts, bet ar to vēl nepietiek, jo astroloģija lieto arī t. s. iniciātīvu teōriju, kas izveidojas t. s. chronokratorijā. Pirmā māca par planētu lielāku vai mazāku iespaidu dažādās dienās un stundās, pēdējā noteikti saista tās ar dienām un stundām; padodot dienas to atsevišķo valdnieku, planētu, varā, šis princips izveidojis nedēļas dienu kalendāru: I Lunae dies (lundis, lunedì, Montag, Monday), II Martis dies (mardi, martedì), III Mercurii dies (mercredi, mercoledì), IV Iovis dies (jeudi, giovedì), V Veneris dies (vendredi, venerdì), VI Saturni dies (saturday), VII Solis dies (Sonntag, Sunday). Stundu tabula sākas ar 1. vakara stundu (plkst. 6 pēc pusdienas) un dod iespēju veidot stundu valdnieku — planētu sarakstu līdzīgā secībā.

Pamati astroloģijai un hōroskopam nāk no seniem austrumiem un sīki pazīstami jau Grieķijā un Romā. Vēlākos laikos ir viens otrs grozījums, piem., kabalas ietekmēts, bet pašu sistēmu tas nemaina. Ar sarežģītiem aprēķiniem tad arī nosaka cilvēku likteni, izejot no viņu hōroskopa dzimšanas stundā. Vienkāršāki astroloģiski aprēķini iespējami ar papildu schēmu par planētu mēnešiem. Izejot no mēnešu chronokratoriem, sastāda tabulas visiem šajā mēnesī dzimušajiem. Astroloģija lieto visai sarežģītus hōroskopus; populārās grāmatās, kas tautā iepludinātas arī 19. un 20. g. s., nav atrodama hōroskopu sistēma visā pilnībā; no tām sevišķi zōdiaka zīmju ietekme atspoguļojusies fragmentāri arī ticējumos. Šādu populāru izdevumu ir samērā daudz arī latviešu valodā.

Piemēram noder kāds 1868. g. Jelgavā iespiests izdevums par noteiktos mēnešos dzimušiem vīriešiem un sievietēm, ar pareģojumiem par to raksturu un plašiem izstāstījumiem par viņu nākošo dzīvi.

Augstas gudribas riktīga dabas un mēneša cedele.

Januar mēnesī valda akmīņa-āzis.

Zēns Januar mēnesī dzimis ir no dabas auksts un sauss, prātā domīgs un akmīņa-āža un planetes Saturnus zīmes, tam garens vaigs ar jauktu pērvi, dziļas acis, tumši brūni mati, garens degons, īsi zobi, vājš miesās un čaklis iešanā, ļoti bailīgs, ja saulei lecot dzimis, tad tas ļoti laimīgs un nāk pie lielas bagātības, savas lietas viņš tur paslepu, ļoti dūsmīgs, runā daudz, tam vedas lauku-darbs un viņš labs saimnieks, tas mīlē mūziķi un ir liels bībelnieks, iet svešumā, sievišķiem viņš

patikams un tie to katrā brīdī labprāt uzņem, jaunībā viņš slimīgs, viņa planeta tam rāda strīdīgu un nepatīkšanu un trīs sievas, no ļauniem ļaudīm tam jāsargās, ka tie viņu nesavaldzina, vecums tam draudē mantas trūkumu, ūdenī tam ļoti bail, tas čaklis un darbīgs, sievas vecākie tam palīdz, pusmūžā tam laime zeļ, mantošanas pēc tam lieli strīdīpi, vajāšana un ienaidi; ir no labas dabas, ne visai devīgs, andelēšanā tam nav laimes, viņš augstprātīgs un dzenas pēc lielas bagātības, aizsniedz lielu vecumu, viņš kritis, un reiz tam draudē liela nelaime, tādēļ tam jāsargās, ir no zaldātiem, ka ar tiem strīdīnā netiek. 26-tā gadā var precēties, ja sadzīvo 32-tru gadu, tad var 88 gadi vecs palikt, gul ar bēdīgām domām, sava tēva māju tas neiemantos, viņš pārdzīvo savus vecākus, brāļus, māsas un draugus, ir citu nekādu trūkumu neredzēs, pie miesas tas dabūs zīmi, un tam labi tos sievišķus precēt, kas dzimuši Merca, Aprīļa, Juli un Oktobar mēnešos, tās ir labas saimnieces un prot savus piederumus paglabāt.

Sal.: Januar mēnesī valda akmiņa āzis.

Meitene Januar mēnesī dzimuse ir no dabas auksta un sausa, domīga prātā un akmiņa-āža un planetes Saturnus zīmes, tā ir vāja no dabas, ar garenu un bālu ģīmi, ar baķēm viņai daudz jācieš, ir īsi zobī, dziļas acis, prāvs degons, viņa dabon zīmi pie ģīmi, ir vidišķa no auguma, smalka miesās, var prātīgi runāt, staigā ar bēdīgām domām, tai ir luste visu ko mācīties, ir dievbijīga, tā ir laba saimniece un laba strādniece, ātra visās izdarināšanās, satiekas labprāt ar ļaudīm, bet ir gauži cieta pret tiem, kad no viņas ko grib dabūt, tad vaijag gauži lūgt, bet ko viņa apsola, to viņa arī tura, tāpēc viņu katrs cilvēks godā tur, bet viņai arī netrūkst skauģu un ienaidnieku, viņai daudz ķildas jācieš, tāpēc lai sargās, ka skādē netiek, viņa cieš daudz slimības, it no jaunības viņa jau ir godīga un prātīga, no saviem ienaidniekiem viņai ir strīdīņš un skāde, nāk godā caur svešu roku, divi vīri viņai nodomāti, kuņus viņa gauži mīlēs, var arī atraitis gadīties, ar kuņu viņa laimīga ir, pārdzīvo viņa 32-tru gadu, tad piedzīvo lielu vecumu un sniedz līdz 88-tam gadam, dzemdē daudz bērņus, jo viņa ir no labas dabas, bet dusmīga, cieš daudz ar zobu-sāpi un drudzi, no pašām jaunības dienām tai ir daudz pūliņa un darba līdz 33-šam gadam, jo tad viņa tiek pie maizes un bagātības; ir viņa vakara laikā dzimuse, tad mīlē vīrišķus ar godu, ir it ļoti bailīga un sabaidās drīz. Viņa nepaliek tur, kur ir dzimuse, sava tēva mantu arī nedabū, tiek tālu aizprecēta, ugunī un ūdenī viņa cieš daudz skādes, no viena četrkājīga zvēra lai viņa sargās, pie acīm viņa cieš daudz sāpes, viņai ir strīdīņš ar saviem draugiem dēļ mantošanas, viens notikums viņai stāv priekšā, 24-tā gadā lai precas, mīl mūziķi, andelē viņa ir cieta, tai ir grūti sapņi, viņai ir labi tos vīrišķus precēt, kas tanīs mēnešos

Januar, Februar, April, Mai, Zeptember, Oktober un November ir dzi-
muši un tādi, kas amatnieki jeb augsti mācīti, tie ir viņai laimīgi, tai
ir daudz brūtganu, bet visi nepastāvīgi, daudz nepatīkšanas viņa pate
sev sataisis, ir ātra runā un uz strīdīņa, greznojas ar drānām, dzemdē
vairāk zēnu kā meitenes, ir viņa dienas laikā dzimuse, tad var citiem
labu padomu dot, tic lēti, mīl baltas un skaidras drānas, ir daudz strī-
dīņa ar citiem ļaudīm, bet nāk tomēr pie goda.

Arī ticējumos šādi aizrādījumi ir sastopami, gan saraustīti un bez
izturētas sistēmas. Tie ir parasti par dažādās zvaigžņu zīmēs dzimu-
šiem; rakstura attēlošanā jūtamās analogijas ar minētajām zīmēm.
Vecie gudrie ļaudis saka mātē vai tēvā bērni iedzimst, bet arī bērnu
dzimšanai atstāj lielu iespaidu vēji un dienu zīmes, kuŗas kalendārā
redzamas (161, 340 B Vecmuiža). Pie bērnu dzimšanas un lopu radi-
šanas jāievēro plenītes (zvaigžņu zīmes), pēc kuŗām var zināt viņu
dabu.

Svaru dienā dzimušie esot smagi, svarīgi, jumpravas dienā pūcīgi,
lepni, skarpja dienās pikti, bulļa dienās apaļi, zaļokšņi, auna dienās
traki uz meitām (Š. Tic. 2442).

Svara dienā dzimis — slinks, smags. Skarpa dienā dzimis — ne-
gants. Vēža dienā dzimis — nešķīrās darbs. Zivs dienā dzimis — kā
zivs peŗas, bet netiek pie mantas (177, 204 Bauska).

Auna dienā dzimušais bērns esot neveicīgs kā auns; jumpravas
dienā — ja meitene, smuka, daiļa, slaika kā jumprava; lauvas un
skarpja dienā — stiprs un sirdīgs; vēža dienā — neveicīgs un vairāk
atpakaļ vien ietot savos darbos, savā dzīvē nekā uz priekšu (Š. Tic.
2440). Auna dienā dzimuši bērni ir lēni un saticīgi, vēŗsa dienā lēni,
bet sirdīgi, dvīņu dienā lieli mīlētāji, vēŗsa dienā darbos nešķīrmīgi,
lauvas dienā stipri, jumpravas dienā ilgi jauni un skaisti, svaru dienā
ķildīgi, strēlnieku dienā laimīgi, meŗāŗa dienā muļķi, ūdensvīra dienā
burvības cienītāji, zivju dienā izveicīgi ieŗšanā un darbos (ib. 2441).

Cilvēki, kuŗi dzimuŗi auna zīmē, ir stipri, lēni un saticīgi. Izauguŗi
tie nodarbojas pa lielāakai daļai ar zemkopību (205, 837 B Skaistkalne).
Bērni, kas dzimuŗi auna dienā, tie ir tādi lēni, neizveicīgi (Š. Tic.
2455). Auna dienā dzimis cilvēks ir kā auns (ib. 1404). Kas auna
dienā dzimis, tas esot dumjš kā auns (ib. 1405). Auna dienā dzimis
bērns būs dumsīgs (ib. 1406). Bet tas vīrietis, kas ir dzimis auna dienā,
tas ir lēns kā aita, kā vārdi saka, bet apdomīgs visos savos darbos un
valodā, visur lēni uzstājas, ar ļoti labu apdomību, reti kad viņam kāda
kur kļūda, bet arī dumsība ir lēna; arī sieviete ir apdomīga, savā
dzīvē ŗie cilvēki tik ātri apprecas, ap 17-mito gadu, un nodzīvo laimīgi
kopdzīvē; sieviete ir mīermīlīga un laba no dabas, bet dzīves (?) iz-

glitībā nederīga, viņas lēnās dabas dēļ arī vīrietis nederīgs, par slinku, visur, tikai mīlas kāriģs, arī sieviete tāda pat (161, 329 B Vecmuiža).

Cilvēki, kuņi dzimuši vērsa zīmē, ir stipri, ļēpīgi un ķildīgi (205, 838 B Skaistkalne). Vērsa dienā kas piedzimst, tie ir tādi varonīgi (Š. Tic. 2448). Kas vērsa dienā dzimis, tas iet atspēries kā vērsis (ib. 32777). Vērsa dienā dzimis bērns būs stiprs un nebēdīgs (ib. 32778). Vērsa dienā dzimis vīrietis ir varmācīgs, nejauks, vienmēr uz naidu un dzeršanu, izvirtību, melošānu, zagšanu, ir lielā mērā slepkavas; un sieviete, kas dzimuse ir vērsa dienā, ir nesaticīga ar citiem dzīvē un darbos, arī nesaticīga vīram laulības dzīvē un ļautru dabu gan rāda, bet tā iet nedabīgi, un kad ritā pieceļas no nakts dusas, ļau ziņģē tad visu dienu, tik tad pārtrauc, kad ēdienu iebauda, tad ļaiž ļaļā savu nejauko balsu, ne tā ļaukas balss linijas, kā ziņģes meldijā, bet balss novilkšanu vai par zemu vai nepasīgi augstu, un ļa gadās ar tādū kopā ziņģēšana, tad ir ļasmeļas par šādū maurošanu; bet arī bērniem kā nasta, nekad bērni neredz ļabu mācību un mīļo mātes vārda, tādi bērni izaug nemīļīgi un pret visu vienaldzīgi (161, 330 B Vecmuiža).

Dvīņos dzimušie cilvēki ir mīļīgi, saticīgi un ļabi ļaudis (205, 839 B Skaistkalne). Divi bērni, kas piedzimst uz reizi dvīņu dienā, tie dikti mīļīgi var sadzīvot (Š. Tic. 2460). Dvīņu dienā dzimis vīrietis ir liels mīļotājs un uzcītīgs, taisnīgs, ļaunu nemīl, bet izglītība kā sie-tin piesieta, visur meklē tādus ļaudis, kuņi ir izglītoti, un viņi mīl stu-dēt kaut kādā praktikā, ļai viņi vienmēr būtu gudrāki kā citi; to viņi cenšas paši iegūt, un klusi viesībās, nedzērāji, nesmēķētāji, tik saru-nājas par dažādām dzīves pakāpēm un nav kāri mīlā, un kad ņem sev sievu, tad skatās, cik viņa ir spējīga vispārībā, neskatās ne skais-tuma, ne mantas, bet tikai, ko spēj darīt un tikumu ļabu, un kopdzīvē arī ir tīra, bez kādām ķļūdām, tur arī bērni izaug ļabi darbinieki tau-tai, tiem ir ļabi panākumi visur. Un sieviete arī visur ar lielu centību veic savu pienākumu izpildot un klusu ziņķārību noskatās citos sie-viešos, un nekad neizpauž savu gudrību otram; ļa vajaga, tad palīdz. Pie tādām sievietēm precības notiek apdomīgi, klusu, bet viņas skatās puiša tikumā (161, 331 B Vecmuiža).

Lauvas zīmē dzimušie cilvēki ir stipri, ātri un spēcīgi (205, 840 B Skaistkalne). Lauvas dienā dzimušie bērni būšot stipri, vēža dienā rāmi. No rāma cilvēka saka: „Tas vēža dienā dzimis“. Kad bērni piedzimst lauvas dienā, tie ir ļoti dūšīgi (Š. Tic. 2443). Tie bērni, kas piedzimst lauvas dienā, ir dikti dusmīgi (ib. 2444). Tas cilvēks, kas dzimis lauvas dienā, ir stiprs (ib. 2456). Lauvas dienā dzimis vīrietis ir strauju dabu, lielu zinību spēju uz mūziku, deju; ļabu, attīstītu balsi uz ļautru dziedāšanu un uz visiem jocīgiem stīķiem; bet nepadevīgs

saviem pretiniekiem, bet arī viņš visur var iegūt labu, ko vien grib; un sievu viņš ņem tādu pašu dūšīgu, kā var dzīvē iet uz priekšu ar lieliem panākuma soļiem un plašu dzīvē tālredzību. Lauvas dienā dzimusi sievietē ir jautra, bet strauja darbos, valodā; meklē pate sev mērķi saprast, ne tikai mājā vai laukā, bet mīlāk skolā un tur gūt ko, lai būtu cienība no visiem. Arī vīrieti meklē tādu pat, un tādiem ļaudim ir bērni ļoti apdāvināti uz visu labu (161, 333 B Vecmuiža).

Cilvēki, kuŗi dzimuši vēža zīmē, ir lēni un slinki (205, 841 B Skaistkalne). Tie bērni, kas dzimuši vēža dienā, tiem nekas neiet uz priekšu, visa dzīve iet atpakaļ (Š. Tic. 2457). Vēža dienā dzimušam bērnam darbs nekā nevedoties (Mājas Viesis, 1856, 107 Š. Tic. 2458). Vēža dienā dzimis vīrietis ir ļoti gauss visos darbos, valodā, bet nesatīcīgs, vienmēr nelaiņnā dabā dzīvo; un ka citi ļaudis dzīvo pārtikuši savā dzīvē, tad aiz skaudības vai lamā sievu, bet pašam negribas ko darīt, ka varētu labāk dzīvot. Arī var redzēt puisi, kuŗu saimnieks vienmēr komandē viņa slinkuma dēļ. Sieviete, dzimusi vēža dienā, ir netīrīga, slinka, pļāpīga, grūti darbos un tikumā iemācīt, bet vīriešiem jābēg no tādām glēvulēm; arī bērni ir īsti līdzīgi, kuŗi no mazām dienām mācās otra kabatā bāzt roku un izņemt naudas maku, un tā vispārīgi tie cilvēki mīl tā (161, 332 B Vecmuiža).

Vēža dienā dzimis vīrietis ir darbos uz vietas stāvošs, viņam nekas, ko dara, neveicas, un kad otrs viņu kā no miega iztraucē, tad ar dusmām dara, vai nu labi izdodas vai slikti, bet arvien viņa labākais apmierinājums ir gulēšana vai izklaidīga staigāšana; darbos citiem līdzī tikt grib, bet nevar; ar dusmošanu vienmēr uzbrūk citiem par viņu darba veiksmi, bet pats to nespēj. Gadās arī viņam kādreiz dot padomu, ko lai dara, bet viņa darba iznākums ir pavisam citāds, kā uzdevumā (ib. 161, 338). Sieviete vēža dienā dzimuse ir nepatīkama caur savu naidīgo dabu un darbā slinka, un kad ko dara, tas iet tik gausi, ka pat darīdama aizmirst, kas vēl vajaga, bet skubināt to, lai ātrāki, tad pavisam apstājas. Spītes dēļ arī apgērbs ir vienmēr nekārtībā, valoda neveicīga, un kad ko stāsta no labi zināma darba, tad tā tomēr nesaprot, bet bērnu tādām sievietēm ir Dieva svētība (ib. 161, 339).

Jaunavas zīmē dzimušie ir vārīgi, maigi un augot bieži slimo ar dažādām slimībām (205, 842 B Skaistkalne). Jumpravas dienā dzimis bērns esot lepns (Š. Tic. 2445). Jumpravas dienā dzimis bērns esot lepns un štātīgs (ib. 2446 Mājas Viesis, 1856, 107). Tie bērni, kas dzimuši jaunavas dienā un jaunā mēnesī, tie ir skaisti no sejas (Š. Tic. 2447).

Jaunavā dzimis vīrietis ir ļoti bērniģu dabu, lai viņš dara kādu darbu grib, viss izdodas viņam bērniģi, bez pamata un tādu dzīvi ne-

var vadīt kā citi, un darbu ar nevar darīt pēc citu padoma, un nav apmierināts pats ar sevi un citiem un darbu; bet tomēr viņš grib būt ar citiem vienādās spējās. Arī sieviete ir tāda pat neuzvedīga, vienmēr nicina tās sievietes, kuŗas visu dzīvi spēj darīt, nekad nav jāprasa otram padoma vai kaut kā aizņemties, viņas gādā pašas, bet bērniņas sievietes, kad tik vien ko var aizņemties un neatdod aizņemto, kad atpakaļ prasa, tad tik ļauna, vai pie kaušanās. Arī bērni ir vāji priekš visa, kas viņiem ir bērnu dzīvē jāpilda vai mājā vai skolā (161, 334 B Vecmuiža).

Cilvēki, kuŗi dzimuši svara zīmē, ir nenoteikti, svārstīgi, mainīgi savā raksturā. Pieauguši tie ir tirgotāji, kuģotāji un andelnieki (205, 843 B Skaistkalne). Tie bērni, kas piedzimst svaru dienā, tie ir taisni cilvēki (Š. Tic. 2453). Svaru dienā dzimušiem ir grūts mūžs (ib. 2454). Svaru dienā dzimis vīrietis ir ļoti nepastāvīgs, nedarbos nevalda, melīgs, viltīgs, krāpnieks, nekad tā viņš necenšas, kā pašam būtu, tik ar netaisniem grašiem grib iztikt, arī kāršu spēlē viņam labi iet uz rokas, kuŗu tas piekop kā amatu; ir liels dzērājs, pīpētājs, ko sieviete sauc par tabakas ēdāju; viņš arī no Dieva atkritējs. Un sieviete svaru dienā dzimuse arī tāda pat kā vīrietis. Un viņa meklē uzzināt citu sieviešu domas, kuŗas ir tīra patiesība, bet viņa to noliedz ar meliem, un kad citas meitas ir viņas tuvumā brūtes, tur viņa metas vidū un daudz reiz izjauc lētticīgiem ļaudīm, kas tik viņā klausās; viņa vienmēr mīl citu sievu vīrus no sievām atgriezt, lai pašai arī ir vīrs, bet tomēr tā dzīvo tā. Arī meitas gaita viņai tāda pat, un viņai nav cienības ne pret vienu, lai būtu augstas kārtas vai zemas, arī viņa ir vienaldzīga pret visu (161, 335 B Vecmuiža).

Skarpa zīmē dzimušie cilvēki ir nesaticīgi, ķildīgi un nikni (205, 844 B Skaistkalne). Tie bērni, kas piedzimst skarpija dienā, tie ir tādi skandāligi, mīl dauzīties (Š. Tic. 2459). Skarpija dienā dzimis cilvēks ir skaudīgs (ib. 27878). Skarpija dienā dzimis bērns būs skarbs (ib. 27879). Skarpa dienā dzimis vīrietis ir nežēlīgu dabu, zvēram līdzīgu, ne viņam ir žēl pašam sevis, vienmēr strādājot rokas, kājas apskrambātas, netīras un augoņu apmestiem locekļiem, tas viss gadās no neuzpasešanas sevi, vairāk dabon ciest kā citi ļaudis, un tomēr viņš domā, ka tas nav nekas, bet arī viņam liela kāre uz pašnāvību; kad padara kādu smagu noziegumu un arī citus viņš vienaldzīgi nogalina, bez žēlastības; un sieviete skarpa dienā dzimuse ir nežēlīga pret bērniem, viņa tos nonīcina; ja dažs gadās viņai bērnis piedzimt, tas tikai kroplis vien pasaulē, uzaudzina apdauzītu. Vai bērns ir pelnījis vai ne, tik dabū pērienu, nezina par ko, arī kukaiņi mājā viņai visi rieb, lopi, putni (161, 336 B Vecmuiža).

Strēlniekā dzimušie cilvēki ir stipri, veikli un drošsirdīgi. No tiem dienās izaug labi kareivji un mednieki (205, 845 B Skaistkalne). Tie bērni, kas dzimuši strēlnieka dienā, ir izveicīgi uz šaušanu, medišanu (Š. Tic. 2451). Strēlnieka dienā dzimis vīrietis ir labs mednieks putniem, zvēriem un meitām. Cik meitu viņš dzīvē satiek, tās visas tūlī tura par brūtēm, bet reti gadās, ka viņš apprecas, un ir ļoti liels dabas mīļotājs, puķu kopējs; un sieviete strēlnieku dienā dzimuse ir ļoti mantkāriga un goda un lepnas dzīves; izturīga visgrūtākos darbos un mīl par vīreti valdīt, bet ja tā neizdodas, tad ar vīru kaušanās ir neizbēgama; viņa vīru izvēlas smuku no vaiga, tas lai būtu kāds būdams, par to neskatās (161, 337 B Vecmuiža).

Mežāzī dzimušie ir priecīgi, labi dziedātāji un dancotāji. Augot no viņiem iznāk labi mūzikanti (205, 846 B Skaistkalne). Mežāža dienā dzimis vīrietis ir jautras dabas cilvēks, kas par rīta dienu neskatās, vai paliek pāri kas vai nekas, tik šodien; nu kad viss ir nodzīvots līdz pēdējam un nekā vairs nav, tad iet atkal darbā un strādā cik spēj, lai segtu zaudētos, bet ir jautris, lai iet kā iedams, arī naida ceļā viņš parāda tādu varu pretiniekam, ka otrreiz nestāsies tam ceļā, bet arī apķērīgs uz visu, ka viņam maz ko ciest no citiem; un sievu labi apkalpo, tikai sievai vajaga viņu labi saprast (161, 341 B Vecmuiža). Sieviete dzimuse mežāža dienā ir jautra dancotāja un baltu drēbu nēsātāja, nekad viņai neredzēs netīru drēbu nēsājot, un liela ēdienu taisītāja, arī pie dzēriena nav kūtra (tas ir slinka). Viss tas viņai ir kā pieaudzis, ar tik lielu veiklību dara visu un naidam arī tura viņa savu virsroku, kuŗu ātri izbeidz (ib. 161, 342).

Ūdens vīra zīmē dzimušie ir kustīgi un dzīvi, bet mierīgas un satīcīgas dabas cilvēki. No viņiem izaug labi zvejnieki, jūrnieki un kuģinieki (205, 847 B Skaistkalne). Bērni, kas piedzimuši ūdens vīra dienā, tie grib dikti peldēt (Š. Tic. 2449). Kad bērni piedzimst ūdensvīra dienā, tie ir jūrnieki (ib. 2450). Ūdensvīra dienā dzimis bērns būs labs cilvēks (ib. 31379). Ūdens vīra dienā ir dzimis vīrietis daudz darbu darītājs; neviena galā vedājs un rūpu pilns, vienmēr nelabā gara stāvoklī un gribēdams no citiem palīdzību dabūt bez atlīdzības un vienmēr sūdzas par daudziem darbiem un galā vešanu, ka nevar no tiem vaļā nekad tikt, ne arī kādi ienākumi no tiem (161, 343 B Vecmuiža). Ūdens vīra dienā dzimuse sieviete ir ļoti strādīga, kuŗa visus darbus iesāk uz reizes, bet nevienu nav kārtīgi pabeiguse un tādēļ viņai ir jāstrādā bez atpūtas un netiek galā un ir dūsmīga, kas viņas darbus ved kārtībā, un es ar tādu esmu dzīvājuse vienā mājā, un no sieviešu smalkiem roku darbiem viņa negrib nekā zināt, kā šūt visvienkāršāko kreklus un citu, tikai dzīvē viņai ar lielām pūlēm nākas savērt linu dziļu vai vilnas dziļu, sataisīt audeklu un noaust (ib. 161, 344).

Zivs zīmē dzimušie ir mīļi un satiecīgi cilvēki, pieauguši tie nodarbojas ar zvejniecību vai arī ļoti mīl „darboties“ ar zivīm (205, 848 B Skaistkalne). Zivs dienā kas piedzimst, tie ir izveicīgi kā zivis (Š. Tic. 2452). Kas zivju dienā dzimis, tas ir žigls, liels pasaules gājējs (ib. 35658). Zivju dienā dzimis bērns būs dzīvs kā zivs (ib. 35659). Zivu dienā dzimis vīrietis ir ļoti manīgs uz visa, kas viņam patīk, viņš ar vislielāko jautribu ķeras pie darba, ka tas viņam nekad nav ar garlaikošanu, un visu ātri var iegūt, ko vien grib; un bitenieks ir labs, viņam iet uz rokas bites. (Zinu vienu savu radnieku Kurzemē, kuņam labi gāja uz bitēm; kad prasīju viņam, kā tik labi viņam visas dzīvo, tad man atbildēja, ka esot dzimis zivu dienā; tad es biju pilnīgi mierā ar savu dienu zīmju sarakstu, ka dažs atsaucas kādā dienā dzimis, tad varēja zināt viņa spējas uz kā labāk viņš ir.) Un arī zives viņš zvejo, bet labi neēd, tik prieks viņam zivis ķert, bet dārznieka darbs arī labi iet uz priekšu; puķu sēšanā, dēstīšanā un tā zemkopībā ir viņam labi panākumi (161, 345 B Vecmuiža). Sieviete, dzimuse zivu dienā, ir paklausīga, čakla strādniece, gudra saimniecības vadītāja, arī citu ļaužu padomdevēja un mūzikas mīļotāja un visu, ko vien viņa grib iemācīties, iet viegli, arī viņa mīl puķes audzināt dārzā, gan istabā, un arī mīl smalkus rokdarbus, dažādus šuvumus, tamborējumus, kad nav laika darbdienās, tad svētdien viņa to dara; tā mēs arī izmeklējam savu dzimšanas dienu, kādā kuņais ir dzimis, kuņas dienas nedēļā nestaiģā, tad var zināt debess zīmes dienu, kuņā tas dzimis, kad labā, tad priecīga meita vai puisis, kad sliktā, tad bēdīgs puisis vai meita (ib. 161, 346).

Turpmākais, arī astroloģijas atspulgs, ir *laimīgās* un *nelaimīgās* dienās.

Laimīgas dienas, dienas, kad viss uzsāktais laimīgi izdodas, atzīmētas dažādās burvju grāmatās, kuņu tradīcija piedēvē šīm dienām visvairāk astroloģiskus un vēlāk pa daļai arī reliģiskus pamatojumus. Šādas dienas mēdz būt janvārī 1., 3., 10., 27., 31., februārī 7., 8., 18., martā 5., 9., 12., 14., 16., aprīlī 5., 17., maijā 1., 2., 4., 9., 14., jūnijā 3., 5., 7., 9., 12., 25., jūlijā 2., 6., 10., 23., 30., augustā 5., 7., 10., 14., septembrī 10., 13., 18., 30., oktobrī 15., 16., 25., 31., novembrī 1., 15., 25., 30., decembrī 10., 20., 29., kopā 52 d., kas atbilst nedēļu skaitam gadā.

Šis saraksts var dažādi grozīties, un piem., 1. 1., 8. 2., 12. 3., 17. 4., 7. 6., 6. 7., 5. un 20. 8., 18. un 30. 9., 15. 10., 1. 11. sastop arī nelaimīgo 42 dienu sarakstā. Laimīgas un nelaimīgas var būt atsevišķas nedēļas dienas; svētku dienas parasti ir laimīgas, tāpat svētdienas. Dažas laimīgas dienas sakrīt ar zināmo svēto vārdā nosauktām dienām, piem., 30. nov. Andreja, 10. aug. Labrenča diena u. c.

Latviešiem tās dara pazīstamas t. s. „debesu grāmatas“, kas izplatītas tautā, sākot ar 18. g. s. beigām (sk. Latv. būv. v. I). No ļoti daudzajiem latviešu tekstiem, kas sevišķi „debesu grāmatās“ uzglabājušies ar šādu dienu sarakstiem, pievedišu tikai vienu, bērnu dzimšanai vairāk piemērotu.

Un dienas jau bijušas zināmas, kas tikušas turētas par ļoti nelaimīgām, kā pirmais aprīlis, tas esot Jūdasa dzimšanas dienas datums; 3. mercs, tad Jūdass Jēzus Kristu par trīsdesmit sudraba grašiem pārdevis; 17. augustā Dievs esot velnu no debesīm nosviedis; 3. septembrī Zodoma un Gomora sadedzinātas. Šīs nu tikušas turētas, pat vēl tagad vecie cilvēki tura, par ļoti nelaimīgām dienām. Tad nevajagot nekādu jaunu darbu uzsākt, ne arī uz kādu ceļu doties. Pat tādi bērni, kas šos datumos esot dzimuši, esot ļoti nelaimīgi. Iznākot no dažā zaglijs, slepkava, laupītājs jeb cits kas tam līdzīgs (142, 2089 Md Beļava, Vecgulbene). Gadam 42 nelaimīgas dienas: Janvārī — 1, 2, 11, 12, 18; februārī — 8, 15, 17; martā — 1, 3, 12, 13; aprīlī — 1, 3, 12, 13, 18; maijā — 15, 17; oktobrī — 15, 17; novembrī — 11, 17; decembrī — 1, 7, 11. Bērni, kas šajās dienās piedzimst, ilgi nedzīvo; ja dzīvo — tad nelaimīgi. Cilvēki, kas šajās dienās dodas laulībā, nesadzīvo. Kas šinīs dienās saslimst, reti ceļas. Šinīs dienās nedrīkst nekā iesākt, jo viss tas neizdodas un ir bez svētības (464, 5199 Rp 4. vsk). Sal.: laimīgās dienās dzimušie cilvēki esot laimīgi, un arī visi darbi tanīs dienās izdodoties laimīgi (Š. Tic. 5816). Kas nelaimīgā dienā dzimis, tas ilgi nedzīvos un kausies ar trūkumu. Kas nelaimīgā dienā laulāsies, tas dzīvos nesaticīgi. Nelaimīgās dienās nevajaga nekādu darbu sākt, ne sēt, ne stādīt, ne arī teļu šķirt (ib. 5825). Visnelaimīgākās dienas — sevišķi asiņu laišanai un ceļošanai — ir 3. marts, 15. augusts un 12. septembris (ib. 5826). Nepāra dienas visas ir nelaimīgas, kā pirmdiena, trešdiena un piektdiena (ib. 5827).

Ir īpaši laimīgo un nelaimīgo dienu saraksti atsevišķām vajadzībām (ādeņu laišanai t. s. kritiskās dienās). Kalendāros sākot ar 16. g. s. ilgu laiku atzīmētas laimīgas dienas tādiem pasākumiem, kā ieiešana jaunā mājā, mājas celšana, pirkšana un pārdošana, lauku darbi, matu griešana, ārstēšana, precēšanās u. tml.

Latviešu folklorā uzglabājušies arī speciāli dzimšanas dienu kalendāri. Tāds ir no Ciblas, Ludzas apr.

Dzimšanas kalendāri:

- 1 čyslā ir nalaimīgi un nadzāroji.
- 2 čyslā ir gūdigī, pa lelakai daļai baznīckungi, nalaimīgi, lobi.
- 3 čyslā nailgi dzeivoj laimīgi.
- 4 čyslā ir laimīgi, dzāroji, kaušļi, ļūbej zagat, vuicās labi.

- 5 čyslā ir styprī farsisti, abrazavanijis lelys natur, sēd pogostā par pīsarēti, dzāroji, bet mozi.
- 6 čyslā ir slimīgi, gudri, vīnkorši cylvāki, nagrib vuicētīs, slynki u. t. t.
- 7 čyslā ir lobi, gūdeigi, nadzar, napeipoj, mīleigi, nailgi dzeivoj.
- 8 čyslā ir gudri, farsisti, leidz 30 godu gudri, nadzar, peipij, ilgi dzeivoj, sīvas lūbej.
- 9 čyslā ir lobi, gūdeigi, strodeigi, laipni, labi vuicās, pisaceli, gudri, sīvas lūbej, nabožnys, dyžan labsirdeigs.
- 10 čyslā ir citsirdigi, laipņi, nastoičyvi, naļūbij Dīva, dzeivoj 30 vai 45 godi.
- 11 čyslā ir ļūti lobi, dīvmīligi, dzāroji, peipotoji.
- 12 — šimā čyslā dzymuši ir farsisti, vuicās labi, nadzāroji, peipotoji, dzeivoj 45, 48 godi, mērst na sovā novē.
- 13 čyslā dzymuši ir nalobi, lomojās, bet gudri, lobas ījam gosudarstvā vītas, dzeivoj pi 30 godim vai 50 godim.
- 14 čyslā ir gūdeigi, vuicās labi, klusi, dīvmīligi.
- 15 čyslā dzymuši ir gudri, gūdeigi, loba mēlia uz aprunošonas, slykti vuicās, braukalei un barišanaj ar zyrg. Dzāroji mozi.
- 16 čyslā dzymuši ir zagļi, palaidņi, dzāroji, cītsirdeigi, atriēigi, škola nait, mērst na sovā novi.
- 17 čyslā dzymuši ir lāni, slīņķi, dzeivoj nailgi, dzāroji.
- 18 čyslā ir gūdeigi, naloba haraktera, nadzoroji.
- 19 čyslā ilgi nadzeivoj.
- 20 čyslā dzāroji, mērst dreizi, godu 12 vai 18.
- 21 čyslā ir lobi, mīleigi, smuki, styprī, lobs prots, dzeivoj vidējū myužu. Dīvbijīgi.
- 22 čyslā ir lobi, dīvbijīgi, voji, slimīgi, dzāroji, slykta karaktera.
- 23 čyslā ir napastovīgi, nasmuki, apdūmīgi, spīļcyvi dzāroji, dzeivoj tai sev, ni ilgi, ni dreizi mērst.
- 24 čyslā ir dzymuši atriēīgi, styngri, apdūmīgi, gon styprī, labi vuicās, lobi runotoji, lelōka daļa namērst sovā novē, bet nu cyta rūkas vai nauzmaneibas dēļ. Lūbei izdzert, pasapņot un pa-peipet.
- 25 čyslā ir sapņaini, slimīgi, nostypri, dzeivoj gon da 45 vai viaļ diasatku klot, ļūti slykta karaktera, skupi.
- 26 čyslā ir styprī kai zyrgi, nūteikti, „surjozni“, nadzar, dzeivoj kai kurs.
- 27 čyslā ir nalobi, naskūpi, nadzāroji, dzeivoj tai pi 45 vai 80 godim.
- 28 čyslā ir lobi sirdigi, nadzāroji, napastovīgi, slimīgi.

29 čyslā ir lāni, gudri, surjozni, špetni, jūs var dreiži apkryudit, dzeivoj tai 30 vai 60 godu.

30 čyslā ir stypri iztureīgi, hrabri, surjozni, dzāroji.

31 čyslā ir kai pus izvorīti, ablauni, neuzmaneigi, dreiži mērst, vai dzeivoj leidz 50 godim (480, 403 Ldz Cibla, Ludza).

Sal. arī mēnešu kalendāru, tāpat no Ciblas.

Janvārī dzymuši ir pa lēlokai daļai nervosi, mīloj škandala, dzāroji, nav nikaidas patmīlibas, ilgi nadzeivoj, tai ap 40 godim.

Februārī dzymuši ir nastypri, ar slyktu golvu, nav apkērīgi, dzeivoj porī 30 godim, nav dzāroji.

Martā dzymuši ir apkērīgi, dzeinīki, „pisaceli“, gudri, skrējēji, lobi runotoji, dzeivoj nailgi, pi 40 godim.

Aprēlī dzymuši ir napastovīgi, laimīgi, gudri, lobi žuliki, dzāroji, poši sovu naudu nadzer, bet cytus šmauc.

Majā dzymuši ir „ščastlivi“ gudri, pastovīgi, un žulikavati, nadzer; vysi šimā mēnesī dzymuši ir ivārojami cylvāki.

Junī dzymuši ir gudri, niknaini, kaimiņi mīloj aprunot, veirīši ir vairok bāznickungu, un sivītes mīloj relegiju, dzeivoj porī 50 godim.

Julijā dzymuši ir podīvīgi, nadzāroji, nav apkērīgi, draudzīgi, korsti, slimīgi, dzeivoj nailgi 30 godu porī.

Augustā dzymuši ir rasni nasopratīgi, ijam lobas vītas, dzāroji leidz 50 godim un leli kaušļi, škandalisti, bezgola daudzi peipej, sīvas namīloj, dzeivoj gon ilgi, tai ap astoņdesmit godim.

Septembrī dzymuši ir apzinīgi, mīloj puīši daudzi mēitu, slimīgi, bet stypri napeipej, dzer, mīrīgi dzeivoj pi 30; ka tūs nūdzeivojs, tad dzeivos vairs kai 70 godu.

Oktobrī dzymuši slimīgi, nadzāroji, ūtra montā naskaita nikimā, sirdeigi, meļi, bet divbailīgi, dzeivoj 53 godi, vairok vai pat mōzok.

Novembrī dzymuši ir labsirdīgi, skaisti, gudri, patmīlīgi, „pisaceli“, leļi jūkotoji, napeipej, nadzer. Puišķyņi brīsmīgi lūbei meitiņas un tur tās cīnā, apdūmīgi, zeimātoji leļi, lūbej putnus un zvērus, atkloti, reliģiozni, dzeivoj pi 80 godim, jo nūdzeivoj 12, ta dzeivoj leidz 75, un jo tūs nūdzeivoj, tad leidz 80 g.

Decembrī dzymuši ir brīsmīgi dūsmīgi, nūteikti, nadzāroji, gūdīgi, gudri. Laimīgi, dzeivoj pi 45 vai 30 godu.

Līdzās astroloģijas atskaņām godam pieminami arī daudzie sākuma ticējumi. Sākuma akti pamatojas ticējumos, ka tāpat, kā būs kādu darbu sākot, būs arī turpmāk. No gada dienām svarīgs ir *Jaungads*.

Jaungads nav arvien un visām tautām bijis gada sākums, un tam nav arī sevišķu iemeslu gada laiku gaitā tādām būt. Jaungada ticē-

jumi un paražas pieslienās Ziemsvētku saulgriežu ciklam; bet precību zilēšanas sezona ir jau no Andrejiem (29. novembrī) līdz zvaigznes dienai (6. janvārī), tāpat kā vasarā tā ir ap Vasarsvētkiem un Jāņiem. Tāpēc arī gada maiņā nav daudz paražu un darbības mājas un lopu svētībai, bet vairāk gan zilēšanas par to, kas notiks nākamā gadā, par nāvi un personīgu labklājību; zilēšanas vietas ir dažādas: krustceļos, kūti, riņķa vai pirtī (ar spoguļi un svecēm), istabā un ap ēkām. Zilēšanai noder dzīvnieki un objekti, kam piedēvē nākošo lietu zināšanu, kas ir dažādiem gariem.

Jaungadā vēro, kā klāsies nākošā gadā. Laimīgs gads būs, ja Jaungadā pirmo satiek (redz) vīrieti, ja vīrietis ir pirmais ciemiņš vai apsveicējs; tāpēc sievietes no apsveikšanas atturas; tāpat labi būs, ja ar labo kāju izkāpj no gultas, vai labo kāju pirmo apauj. Lai būtu nauda, nevajag to izdot Jaungadā, jo tad būs jāizdod visu gadu; ja naudu ieņem, tad ieņems visu gadu. Ko dara Jaungadā, to darīs visu gadu; ja Jaungadā raud, tad raudās visu gadu; tāpat ir ar klupšanu, iegriešanu pirkstā, bāršanos, daudz ēšanu, slimošanu, strādāšanu un nestrādāšanu, vērpsanu, celšanos, ilgu gulēšanu, mufes mazgāšanu u. tml. Lai būtu laba maize, saimniekam jāšak griezt maizes kukulis un jāapdala saime ar maizes rikām; salmu jumtā iet meklēt vārpas; ja atrod pilnas, būs svētība. Pirms gaismas kurina krāsni: ja labi deg, būs gaiša dzīve, garī lini. Ja ābeles piesarmojušas, būs laba augļu raža; šim nolūkam iet arī ābeles purināt. Nevajag vārt kāpostus, tad tie neaugs, jo Jaungadā kāpostu galviņas zied brīnišķīgiem ziediem un ienākas sēklas. No Jaungada līdz Zvaigznes dienai nevajag vērpt un aust, jo tad neviesīsies aitas; lai govīs nebizotu, nevajag tām Jaungadā dot ūdeni; lai vistas kopā dētu, tām dod ēst un apvelk apkārt striķi. Ja tālu brauc ciemā, augs garī lini; ja saule spīd, būs silta vasara; ja vējš, būs daudz rieksu. Pret ļauniem gariem Jaungada rītā saimnieks ar saimnieci apstaigā visas ēkas un skatās, vai kāds burvis nav nolīcis pie kādas ēkas aitas kāju vai citu pesteli. Uz visām durvīm uzvelk lietuvēna krustu (vai 3 krustus), lai nenāk ļauni gari; tāpat pie durvīm noliek lietuvēna krustu no pilādža koka. Jaungada naktī akās ir vīns, un zirgi runā; no tiem var dzirdēt, kas mirs nākošā gadā. Kad visi sēž pie galda (pātaru laikā, ēdot), jāiet ārā, jāapskrien trīs reizes ap istabu un jāskatās pa logu: ko redzēs bez galvas, tam jāmirst. Trīs reizes ap istabu jāskrien basām kājām un jāskatās uz skursteni: ja tur redz zārku, tad jāmirst, ja mietu ar bumbu galā, tad dzīvos. Iesien diedziņā gredzenu; cik reizes tas piesit pie glāzes, tik gadus vēl dzīvos. Precēšanās zilēšana Jaungada naktī ir ļoti dažāda, pa daļai arī bīstama, jo dažos gadījumos var redzēt līgavaņa vietā arī nāvi. Jāienes istabā

pilādža zars un jānoliek krāsns priekšā; meitām caur zaru jāskatās krāsni: ja redz virietī, tad precēsies, bet ja zārku, tad jāmirst. Arī zilēšana ar spoguļi un 2 svecēm ir ar līdzīgu iespēju, tāpat kā zilēšana, skatoties caur laulājamo gredzenu, ko ieliek ūdens glāzē. Tomēr parasti šī zilēšana par precēšanos ir bez šādām briesmām. Izslauka mēslus, izbeļ tos ārā (aiznes uz krustcelēm), stāv uz tiem un klausās, no kurienes suņi rej — uz to pusi aizprecēs. Paķer malkas klēpi, ienes iekšā un skaita pagales: ja tās ir pāriem, apprecēsies. Meitas jāļ ar pažagu un kruķi uz cūku kūti; ja pirmais atrukš kuilis, precēsies; tāpat iet uz kūti aitas ķert: apprecēsies, ja noķers tekuli; gailim liek ēst no graudu čupiņām: no kuņas meitas čupiņas tas knābs, tā apprecēsies. Salmus saliek čupiņās, vienā tikai 2; kas ar aizsietām acīm izņem šo čupiņu, tas apprecēsies. Aizdedzina sērkočiņu un skatās, uz kuņu pusi iet liesma — uz to aizprecēs. Laiž gaisā sapūkotu pakulu kamoliņus: ja tie paceļas un sastopas, tad precēsies. Ūdens bļodā liek 2 ogles, vienu brūtgānam, otru brūtei; ja brūtgāns noķer brūti, būs laba dzīve, ja otrādi, tad ne. Tāpat salīmē uz bļodas malām papīrišus ar vīriešu vārdiem; pie kuņa vārda ogle apstāsies, tāds būs vārds nākamam. Vārdu var zināt arī, paliekot papīrišus zem spilvena un vienu no rīta ņemot ārā, vai Jaungadā jautājot pirmam vīrietim, ko satiek, kā viņu sauc; tā sauks arī nākamo. Apprecēsies, ja Jaungadā pirmo satiek vīrieti. Jaungada naktī lej laimes, iegremdējot ūdenī izkausētu metālu, un pēc izlējuma veida spriež par to, kas jaunā gadā gaidāms. Zem šķīvjiem paliek dažādus priekšmetus vai papīrišus ar dažādiem uzrakstiem: ko uzceļ, tas būs nākošā gadā. Lai zinātu, vai paliks tai pašā vietā, sviež pār galvu tupeli: ja tai purns nokrīt uz āra pusi, tad aizies uz citu vietu.

No gada dienām Jaungads kā gada iesākums vispārīgi norāda, kāds būs viss gads. Sal.: Ja Jaunā gadā iet labi, tad arī visu nākošo gadu būšot labi; turpretī, ja notiek kāda nelaime, tad tā notikšot visu gadu (Š. Tic. 10748). Ko Jaungada naktī redz sapnī, tas nākošā gadā piepildās (ib. 10750). Kas notiek Jaunā gadā, tas notiks visu gadu (ib. 10758). Jaungadā nedrīkst būt slinks, tad tāds būs visu gadu (ib. 10764). Uz Jaunu gadu ja raudāsi, tad raudāsi visu gadu (ib. 10765). Ja Jaungada dienā kaut ko ēd pirmo reizi un kaut ko vēlas, tad šī vēlēšanās arī piepildās (ib. 10770). Ja Jaunā gadā bažas, tad būs jābažas visu gadu (ib. 10779). Ja Jaunā gada nesagaida, bet aiziet gulēt, tad tas visu gadu gulēs (ib. 10784). Kad Jaungada dienā gul, tad visu gadu nāk miegs (ib. 10785). Kas Jaungada rītā pirmais uzceļas, tas visu gadu mudīgs, bet kas beidzamais, tas slinks (ib. 10789). Kad Jaunā gadā atnāk kāds cilvēks, tad nāk visu gadu (3,

2060 Jg). Ja Jaungadā slimo — jāslimo visu gadu (17, 915, 163 Rīga). Ja Jaungada dienu izdod naudu, tad visu gadu būs daudz izdošanas (230, 2453 Talsi). Kad Jaungaddienu ieņems naudu, tas visu gadu ieņems naudu (ib. 230, 2452). Ja Jauna gada dienā ir jāraud, tad būs jāraud visu gadu (230, 1819 TI Laidze). Jaungada mantika pieder Ziemas svētku saulgriežu mantikai; šajos saulgriežos vecā gada sākumā ieskaitītas 12 dienas no Ziemassvētkiem līdz Zvaigžņu dienai.

Līdzīga sākuma nozīme ir arī *Jurģiem* kā saimniecības gada sākumam. Šeit ir darības pie pāriešanas uz citu vietu, sakarā ar lopu dzīšanu pirmo reizi ganos u. tml. Vasarai tuvojoties, Jurģos rūpējas arī par skaistumu un veselību, visvairāk gan lai nenodegtu. Jurģu rītā vajag sniegā nomazgāt muti; pretēji — nevajag mazgāties, lai nenodegtu; priekš Jurģiem vajag mazgāties ar varžu kurkuļiem, tāpat bērzu sulā nómazgāt muti un tikai tad dzert; jāsplauj skudru pūznī, lai skudras šļāc skābumu sejā; šie līdzekļi ir pret nodegšanu un vasaras raibumiem. Ja priekš Jurģiem staigā basām kājām vai svilpj, piemetas drudzis. Ja priekš Jurģiem pirmo reizi dzird rūcam pārkonu, jāņem no zemes akmens, 3 reizes jāpārvelk pār pieri un jāatliek atpakaļ, tad nesāpēs galva. Jurģis esot viena no siltuma dienām. Dievs iesvedis 3 aukstuma akmeņus Jēkaba, Miķeļa un Mārtiņa dienā, bet ārā tos ņemot Jurģos, Vasarsvētkos un Jāņos. Laiku pareģojot vēro, cik dienu priekš Jurģiem ir rasa: tik dienu priekš Jēkaba dienas rudzu plauja. Jurģu rītā vēji kaujoties; kāds vējš Jurģos, tāds pūtīs visu gadu. Ja Jurģos lietus, būs slapja vasara, meža plāvēs nebūs zāles. Ja Jurģis piektdienā, nelaimīgs gads, ja pirmdienā vai piektdienā — nelaimīga vasara. Jurģu dienā nedrīkst aust, jo tad būs daudz pārkoņu; nedrīkst velēties — traki suņi nāks mājās, uguni kurt laukā — mājas degs. Jurģu rītā priekš saules krustiski pār tīrumu pārdzen vagas, tad neesot nevienas usnes. Jurģu rītā agri jāuzceļas un jāiekuņ krāsns, lai dūmi izskrien pa skursteni. Kas to pirmais izdarīs, būs laimīgs.

Jurus dienā kas dzimuši, esot par daudz kustīgas dabas cilvēki, kā jau Jurus dienas iezīme (142, 2098 Md Vecgulbene). Ģurģi, 23. apr., dzimušie cilvēki esot kaislīgi, nevaldāmi (Š. Tic. 2439).

Sevišķa nozīme ir *Lielajai piektai*. Tā ir izveidojusies ne tikai par nelaimes un sēru dienu, bet arī par burvju izlaidības dienu. Lielā piektdienā un Zaļā ceturtdienā vislabāk varot otram pieburt nabadzību vai slimību. Lielās piektdienas rītā jāizslauka kūts kakti ar pirts vai krāsns slotu, lai aiziet ļaunie gari, aiz kūts durvīm jāaizsprauž pilādži, ar pilādžu lapām jāaizbāž atslēgas caurums, uz durvīm jāuzvelk lietuvēna krusts, lai lopiem nenotiek nelaime. Burvju paņē-

mieni Lielās piektdienas rītā ir dažādi. Raksturīga ir kliegšana kokos, mežā u. c., lai noburtu sējumus, lopus un cilvēkus vai tiem darītu ļaunu. Tāpat ir ar šaušanu. Lai kaimiņu laukos nekas neaugtu, burvis Lielā piektdienā priekš saules iet pie kaimiņu laukiem, liek savus mošķus vīzē un velk vīzi, pie kājas piesējis, runādams: „Lai zaļo purvi, meži, Lai dzelto tīrumi“. Burvji Lielās piektdienas rītā uz slotas jāgot pa mājām un izbārstot visādus apburtus pavasara kukaiņus; tāpat tie kaujot gaili un asinis ierokot zemē, liekot nešļavas (olas, asinis, gaļas gabalus), tos iznīcina, liekot ratu rumbā. No rīta agri zemē sprauduši apdedzinātas malkas pagales. Tās vajadzējis izņemt un zināmās vietās aprakt, tad būrums izputējis un pašam burvim lēcies ļaunums. Tāpat nobur arī lopus. Lielai piektdienai raksturīgi arī svētības rīti, bez kaitēšanas citiem. Priekš saules apstaigā laukus, lai būtu bagāta raža; saimnieks iet pie bitēm no viena stropa pie otra tās svētīt; viņš rāda, uz kuru pusi lai bites neskrien, jo tur skaudīgas acis un ļauni cilvēki, un kur lai skrien uz labām ganībām. Lai būtu svētība lopiem, Lielā piektdienā lej govīm uz muguras aukstu ūdeni, muguru nobrauka ar ledu vai sniegu, vai to uz muguras uzkausa, noslauka ar vēja slotu, izpačā ar budēļu rīksti vai ar tukšu maisu, vāra cūkas galvu, visus kaulus savāc un aprok ganībās, muguru nobrauka ar cūku rakumiem, lai govīs nebizotu un ēstu rāmi kā cūkas. Tāpat, lai piena būtu daudz, tās dzirda Lielās piektdienas rītā ar pupu sulu, govīm vāra dzērienu ar skudru pūzni malkas vietā, vakarā lasa visādas zālītes, ko govīm dot, bez tam brauka rasu no rīta slaucenēs, piena traukus berž ar kapa smiltīm, piena spaiņos lej ūdeni. Lai zirgi labi izdotos, saimniekam Lielās piektdienas rītā jāiet bez biksēm un jāzviedz kā zirgam.

Zaļā ceturtdienā un Lielā piektdienā dzimušie ir burvji vai arī ar pārdabīgām spējām. Šie uzskati iesakņojušies tautas ticējumos (sk. Latv. bur. v. II). Kas dzimis Zaļā ceturtdienā, tas ir burvis (Š. Tic. 33728). Kas dzimis Zaļā ceturtdienā vai Lielā piektdienā, tas var kapsētā miroņu garus redzēt (ib. 33729). Tie cilvēki, kas dzimuši Lielā piektā tai stundā, kad Pestitājs pie krusta miris, nedrīkst vieni paši kapsētā rādīties, jo tie redzot tur mirušo dvēseles un tās viņus mācot nost (ib. 16868). Kas Lielā piektdienā dzimuši, tie var redzēt garus (ib. 16906). Kas Lieldienā dzimis, tas kapsētā garus redzot (ib. 17400). Kas Lielā piektdienā dzimis, tas visus miroņus redz un visu, kas cilvēku acīm apslēpts (ib. 16927). Cilvēks, kas dzimis Lielajā piektdienā, var novēlēt katrām, ko grib, labu, ļaunu (ib. 16928). Ja dzimis Lielā piektdienā, tad tam uz kapiem rādās miroņi (ib. 16951). Kas Lielās piektdienas rītā dzimis, tas garus var redzēt (ib. 17003). Kas Lielā piektdienā dzimis, tas redz mirušo garus. Bērēs tas redz mirušā garu ka-

mola veidā pa bļodām veļoties un ēdienu smeķējot (ib. 17005). Kas Lielā piektdienā dzimis, tas cilvēks savā mūžā redz visādus spokus un mošķus (ib. 17006). Kas Lielā piektdienā dzimis, tas nevarot kapos iet, jo miroņi visi skrienot preti (ib. 17007). Kas Lielā piektdienā dzimis, tas esot liels burvis, viņa lāsta vārdi katrreiz piepildoties (ib. 17010). Cilvēks, kas dzimis Lielajā piektdienā, var novēlēt otram, ko grib, labu un jaunu (ib. 17011). Kuŗš Lielā piektdienā piedzimst, tas ir liels savādnieks (176, 399 Tk Irlava). Kas Lielā piektdienā dzimis, tas esot liels burvis; viņa lāsta vārdi katru reiz piepildoties (17, 488, 39a Vlm Ķieģeļi). Bērni, kas zīduši trīs Lielās piektdienas, izaug par burvjiem un raganām (Š. Tic. 17037). Bērns jāzīda ar mātes krūti septiņas Lielās piektas, tad tāds cilvēks var redzēt visus garus un pestēļus (ib. 17038). Pa daļai līdzīga nozīme ir arī Lieldienām.

Sevišķa nozīme ir arī *Jāņiem*. Jāņu nakti var klausīties, ko zirgi runā. Kas redz papardes ziedu, būs laimīgs; kas guļ papardēs, tam piepildās, ko viņš vēlas; kas atrod papardes ziedu, redz un zina visu. Papardes ziedu iegūt ļoti grūti, izturot ciņu ar mošķiem, ap sevi apvilktu riņķi. Manceļa pieminētā miršanas paredzēšana sastopama vēl ticējumos. Pie kuŗa gultas meijas ātrāk novītīs, tas mirs (179, 109). Pie griestiem piesprauž jānišus katram; ja nedēļas laikā tie izplaukst, tad dzīvos, ja ne, tad mirs (349, 109). Tāpat laimi paredz ar smaržīgo āboliņu, ko liek zem galvas; ja izplaukst, būs laime arī no laimes zieda, ko iesprauž aiz sijas. Lai nākotni redzētu, Jāņu vakarā jāvēra baltās čuskas gaļa un jāēd. Laime ir arī, ja ierauga un paceļ Jāņu tārpiņu.

Milestības maģijā tāpat svarīga ir Andreja diena. Sal. par *septiņu gulētāju dienu*. Ja gulētāju dienā guļ ilgi no rīta, tad visu gadu no rītiem jākaujas ar miegu (Š. Tic. 26602). Ja septiņu gulētāju dienā daudz guļ, tad visu gadu daudz gulēs (ib. 26603). Kuŗš cilvēks Labrenča dienā mirst, tā dvēsele spokojas (ib. 16293). Kuŗš cilvēks Labrenča dienā mirst, tā dvēsele spokojas (ib. 16294).

Astroloģiskās dienas sākuma maģijā samērā maz ievērotas.

Sal.: Mežāža dienā nevajaga neko darīt, tad neizdodas labi (ib. 20058). Labākais sējams laiks ir dvīņu, svaru un zivju diena (ib. 26702). Skarpija dienā nav nekas jāšēj, tad viss izaug ass un skarbs (ib. 26704). Kad greizie rāti ir virs kūts, tad aitām būs jēri (ib. 9592). Tāpat maza nozīme ir *aritmomantijai* — skaitīšanai kā zilēšanas pamācībai ar sevišķām dienām sakarā. Skaiti dienas no Innocenča, 28. jūlija, līdz tai dienai, kuŗā slimnieks palika slims. Šo skaitli dali uz trīs. Kad nepaliek pāri, tad slimnieks paliks ātri vesels, bet ja paliek pāri, tad vēl slimnieks ilgi gulēs slims. Ja paliek tikai viens pāri, tad tas drīzi mirs (ib. 35893).

Sal. par gada laikiem: Zīmu dzymuši ir nervozi, ļūti nastypri, voji, ilgi nadzeivoj, dzāroji, bet daži, kuři dzymst 15. dinā, zīmas mēnesī, ir gon izturīgi, gudri un ilgi dzeivoj (480, 388 Ldz Cibla). Ruds, pelēks tautu dēls, Zīmu dzimis ziemeli; Koša balta mūs' māsiņa Pavasara saulītē (Š. Tic. 2416). Pavasar dzymuši ir napastovīgi, mīļoj izdzert, lobi žuliki, zagļi, kaušļi leli, ilgok nadzeivoj, kai 65 gadi (480, 389 Ldz Cibla). Skaistajā vosoras laikā dzymuši ir ļūti nervozi, gudri. Pa lelokai daļai ir ļūti ivārojami gasudartviņi strodņiki; gon ilgi dzeivoj, tai ap 100 godu (ib. 480, 390). Kas ziedu laikā dzimst, metas ātri sirms (Š. Tic. 2415). Rudinī dzymuši ir napastovīgi, dreizi raznuvičirsa, ļubej izadziart, mīļoj arī pasakaut, ilgi dzeivoj (480, 391 Ldz Cibla). Veļu laikā dzimis bērns ātri mirst (Š. Tic. 32566). Kas mēslu mēžamā laikā dzimis, tas ir dumjš (ib. 6850).

Šajās astroloģisko „tautas grāmatu“ atskaņās, protams, nav ko meklēt pēc tautas gudribas, un latviešu folklorā šādiem uzskatiem nav nozīmes. Citādi gan ir ar dzimšanas dienas atzīmēšanu, vai tā ir vecā vai arī jaunā mēnesī, kā arī dienas laika vērošanu.

Uzskats par jauno, augošo un veco, dilstošo *mēnesi* ir plaši pazīstams analogiskos secinājumos.

Mēness griežiem parasti raksturīga laika maiņa: lietus, sals, sniegs, silts laiks parasti sākas ar jaunu mēnesi. Kāds laiks iestājas sākoties jaunam vai vecam mēnesim, tāds pieturēsies līdz nākamai mēneša maiņai. Tāpēc, piem., ja vecā mēnesī pūš vējš, gaida jaunu mēnesi, kad tas pārstās. Mēneša griežu vispārējā vērtējuma pamats ir analogija mēneša gaitām, tāpēc tas, ko sāk jaunā resp. augošā mēnesī, pieņemsies, un otrādi. Jauns un vecs mēnesis ir dzīvības un iznīcības zīme. Tāpēc, pirmoreiz ieraugot jauno mēnesi, izdara dažādas manipulācijas visam mēnesim. Ja to ierauga pa kreisi, tai mēnesī būs laime; ja pa labi — nelaime; jaunā mēnesī dzimis bērns paliek ilgi jauns; ja tas dzimis no rīta, tas sasniedz lielu vecumu, ja vakarā, tad vidēju. Turpretim vecā mēnesī dzimušie visvairāk mirstot, bet pilnā mēnesī dzimušie esot visbagātākie. Bērns šķirts no krūts vecā mēnesī; ja šķir jaunā, būs traks uz sievietēm, un otrādi. Pēc Kelcha ziņām, precībās jājuši jaunā mēnesī; pēc citām, precības un kāzas jādzer pilnā mēnesī, lai būtu pilnība un laime. Jāaudzina pilnā mēnesī dzimušas govīs, lai būtu pilnīgas; turpretim vecā mēnesī dzimis vērsis neejot pie govīm. Cūkas aizgaldā liek pilnā mēnesī, lai barojas brangas, vai jaunā, lai ātri barojas; tās jākauj jaunā mēnesī, lai gaļa stāv svaiga, nesadzeltē, lai vārot izplešas; vai arī pilnā mēnesī, lai nesaraujas, nezaudē svaru, ir taupīga. Zirgi jākaļ vecā mēnesī, lai neaug nagī un ilgāk stāv pakavi, bet astes jāapgriež pilnā vai jaunā mēnesī, lai labi ataug. Vistas, pīles un zosis liek perēt jaunā mēnesī,

jo vecā cāļi neizdodas. Līdumi jāliž vecā mēnesī, lai krūmiem neat-
aug atvases. Mēslus ved vecā mēnesī, lai tie ātrāk satrūd, vai jaunā,
ja grib, lai tie stāv ilgāk. Mēneša griežu teorijai pamatā analogijas
likums: darbu vai notikumus cilvēka un dabas dzīvē pieskaņo mēness
augšanai un dilšanai, pirmo ņemot vēlamam pieaugumam, pēdējo ne-
vēlamo kaitēkļu novēršanai un atvairīšanai. Mēness grieži noder arī
pareģojumiem. Piem., ja teteris rūc pavasarī jaunā mēnesī, būs vēl
salnas, bet ja pilnā, būs miksts laiks; ja cīrulis dzied jaunā mēnesī,
būs bagāts gads. Mēness grieži noderīgi arī efektīvai burvībai: ja pā-
tagu vij vecā mēness galā, kur ar to cirtis, tur āda plīsīs. Sapņi, ko
redz jaunā mēnesī, izdodas, bet tiem, ko redz pilnā mēnesī, neviens
netic, un tie arī neizdodas.

Jaunā mēnesī dzimuši cilvēki ārsta nemaz nepazīst, bet vecā mē-
nesī dzimuši ātri noveco un nosirmo, agri tiem izkrist zobī, un viņi
paliek neprecējusies (Š. Tic. 6856). Ja cilvēks ir piedzimis jaunā
mēnesī, tad tas ir spirts, jautrs un jauns līdz vecumam; ja ir dzimis
vecā mēnesī, tad ir otrādi (ib. 2417). Jaunā mēnesī dzimušie cilvēki
ilgi uzglabājot savu jaunību (ib. 2418). Jaunā mēnesī dzimis cilvēks
stāv ilgi jauns (ib. 2419). Bērni, kas dzimst jaunā mēnesī, ir vienmēr
jauna izskata (ib. 2420). Tiem, kas jaunā mēnesī ir dzimuši, nepaliek
nekad balti mati (ib. 2422). Vecā mēnesī dzimušam bērnam augot
vaigs izskatoties vecs, jaunā mēnesī vai puķu laikā — jauks un prā-
vīgs (ib. 2423). Kas vecā mēnesī dzem, tie ātri veci paliek (ib. 2424).
Ja bērnam dzimstot, pie debesīm spīd vecs mēness, bērns būs neglīts
sejā (ib. 2484). Jaunā mēnesī dzimis cilvēks ir laimīgs (ib. 2421).
Ja bērnam dzimstot pie debess spīd jauns mēness, vajaga izdzēst
uguni istabā, lai mēness apspīdētu bērnu, ja tas notiks, bērns būs lai-
mīgs (ib. 2483). Kas vecā mēnesī dzimis, tas ātri vecs paliek (ib.
6847). Kas vecā mēnesī dzimis, tas nevar apprecēties (ib. 6848). Mei-
tene, kuŗa dzimst vecā mēnesī, paliek veca meita (ib. 19831). Puikas,
kas dzimst jaunā mēnesī, ir vēlāku meitigi (ib. 24719). Sal.: Kurs
bērns dzimst jaunā mēnesī, tod tys bērns byus nalaimeīgs un plas
lūti stipri apavi un drabas (260, 382 D Auleja).

Līdzīgi arī par dažādiem *dienas* laikiem kā dzimšanas pazīmi:
Kas saulītei lecot esot dzimis, tas esot gudrs (17, 768, 70 Vlk Plāņi).
Bērni, kas dzimuši saulītei lecot, nav ikdienišķi cilvēki (Š. Tic. 2464).
Ja bez saules dzimstot bērns, tad tas dzīvojojot dusmīgs; bet ja ar
sauli, tad laipns un smaidīgs kā saulīte (118, 267 Vlk Dūre). No rīta
dzimušie bērni agri precas, bet agri mirst (464, 5193). Ja bērns
dzimst rītā, tad tam laimīga dzīve (Š. Tic. 2463). No rīta dzimuši
bērni agri precēsies, bet arī agri mirs (ib. 2465). No rīta dzimuši
bērni agri precas, bet agri mirst (ib. 2466). Ja bērns no rīta dzimst,

tad tas būs nemierīgas dabas, ja pēc pusdienas, tad lēnas, dabas (ib. 2467).

Ticējuši, ka tie bērni, kas dienā dzimuši, ir laimīgāki, ar gaišāku raksturu un gaišāku dzīvi, nekā tie, kas nakti dzimuši; bet nakti gan lielākā daļa cilvēku ir dzimuši (142, 2096 Md Beļava, Vecgulbene). Ja bērns dienu dzimstot, tad tas esot gudrs, bet ja nakti, tad dumjš (118, 268 Vlk Dūre). Kas dienu dzimst, tam viegla dzīve (Š. Tic. 6852). Kas dienā dzimis, tam jātur lopi gaišā spalvā, kas naktī, tam atkal tumšā. Tad lopi labi izdodas (ib. 6853). Kas dienu dzimis, tam gaiši lopi, kas nakti, tam tumši lopi (ib. 6854). Sal. ib. 17853. Kas dienu dzimis, tam gaišu spalvu lopi izdodas, kas nakti dzimis, tam tumši lopi jāaudzē (ib. 2469). Ja meitenīte dzimst dienā, tad tai izdodas gaiši lopi; ja dzimst vakarā, tad tumši lopi (ib. 2472). Ja bērns dzimst pēcpusdienā, tad tas ātri nomirst (ib. 2476). Meitas, dzimušas launaga laikā, paliek ilgi vecmeitās (464, 5191 Jg Eleja). Bērns, kuŗš piedzimst launaga laikā, sasniedz tikai pusmūžu (ib. 464, 5190), dzīvo tikai pusmūžu (Š. Tic. 2473). Launaga laikā dzimušās meitiņas palikšot ilgi meitās un tikai pusmūžā tikšot izprecētas (LP VII, 415). Kas launaga laikā radies, tas ir negants (Š. Tic. 2475). Vakārā dzimuši bērni sasniedz lielu vecumu, un ja tanī vakārā debesis nozvaigžņojušas, tad bagāti ar bērniem un bērnu bērniem (LP VII, 415). Vakārā dzimis bērns drīz mirs, un tādām vakara vecim nav laimes dzīvojot (ib.). Bērni, kuŗi dzem vakara laikā no pulksten astoņiem līdz divpadsmitiem, esot dzīvē nelaimīgi (Š. Tic. 2479). Naktī dzimuši bērni visspirtāki un veselīgāki (464, 5194 Jg Elēja). Kas esot naktī dzimis, tas esot dumjš, bet kas esot dienā dzimis un saulei spīdot, tas esot gudrs (Š. Tic. 2461). Bērni, kas dzimst naktī, ir tumši no sejas, bet kas dienā — gaiši (ib. 2462). Naktī dzimušiem bērniem uz savu laimi vajagot ņemt kustoņus ar melnu spalvu, bet dienā dzimušiem ar gaišu spalvu, jo tad tie ejot labi uz roku (ib. 2470). Naktī dzimušiem bērni ir visspirtākie un visveselīgākie (ib. 2481). Naktī dzimuši bērni par visiem spirtāki un veselīgāki (ib. 2482).

Kas naktī piedzimst, tam arī naktī jāmirst; ja dienu dzimst, tad arī dienu jāmirst (446, 375 Md Viesiena). Ap kuŗu laiku cilvēks dzimst, ap to mirst (196, 281 Md Dzelzava). Cikos pulksteņos cilvēks ir dzimis, tikos viņš mirst (230, 1553 Talsi).

Sal.: Kuŗā dienā cilvēks dzimis, tanī viņam jāsāk visi darbi (Š. Tic. 4541). Audējam audekls jāvelk tanī dienā, kad viņš dzimis: pirmdienā, otrdienā u. t. t., tad varēs labi noaust (ib. 1569). Ja dzimšanas dienā ir jauks laiks bijis, tad tā cilvēka mūžs arī būs jauks un laimīgs (ib. 6857).

Sākuma ticējumi ir arī par nedēļas dienām, sevišķi svētdienu un pirmdienu, un nedēļas beigām. Sal. šo dienu nozīmi cilvēka dzīvē.

Svētdienā un *pirmdienā* dzimušais bērns esot turīgs, jo tad visi darbinieki ejot laukā no mājas ar pilnām maizes kulēm; *sestdienā* dzimušais turpretim tukšs un nabags savā dzīvē, jo tad visi darbinieki: kūlēji no muižas rijām, otarnieki, brenkūžnieki un citi nākot mājā ar tukšām kulītēm un cipiņām; *pirmdienā*, *trešdienā* un *ceturtdienā* dzimušais esot mudīgs uz darbu; *sestdienā* dzimušais rīcīgs un labprāt pucējoties; *svētdienā* dzimušais ietot labprāt ciemā (Š. Tic. 2425). Sal.: Govis vajaga laist ganos *pirmdienā*, tad esot visu gadu labi paēdušas, jo *pirmdienās* strādnieki izejot pie darba ar pilnām nastām, bet *sestdienās* pārnākot tukšā (ib. 23995). Kas *svētdienā* esot dzimuši, tie esot visi lēnas un mierīgas dabas cilvēki, jo *svētdiena*, kā jau atpūtas un miera diena, iezīmējot arī uz viņu savu iespaidu (142, 2097 Md Beļava, Vecgulbene). *Svētdienā* dzimis bērns esot gudrāks un veiklāks par citās dienās dzimušiem bērniem (Š. Tic. 29990).

Svētdienu vispārīgi uzskata par laimīgu dienu. *Svētdienā* dzimuši bērni ir laimīgi (17, 190, 312 Ilguciems). Ja bērns piedzimst *svētdienā*, tad tas ir laimīgs (17, 1616, 49 Vlm Dikļi). Kas *svētdienā* dzimis, tas būs laimīgs (Š. Tic. 2428). *Svētdienā* dzimušie bērni laimīgi (ib. 2429). Kas *svētdienā* dzimis, tam visi darbi padodas (ib. 2430). Kas *svētdienā* dzimst, tas ir lepns (ib. 29991). *Svētdienā* dzimuši cilvēki ir slinki (ib. 29993).

Nedēļas dienu ievērošana ir raksturīga latviešu ticējumiem arī citādi.

Kāda *pirmdiena*, tāda visa nedēļa: Kas raud *pirmdienā*, tas raud visu nedēļu; kas *pirmdienā* naudu izdod, tam tā jāizdod visu nedēļu un otrādi. Ja *pirmdienā* iet slikti, visu nedēļu tāpat (ib. 23932). Kad raud *pirmdienā*, tad jāraud visu nedēļu (464, 577 Jg Ozolnieki). Ja *pirmdien* galva sāp, tad visu nedēļu galva sāpēs (17, 1936, 81 Rīga). Ja *pirmdiena* nelaimīga, tad arī visa nedēļa nelaimīga (Š. Tic. 23930). Ja *pirmdienā* darbi neveicas, tad visu nedēļu darbi neveiksies (230, 1820 Tl Laidze). Kam *pirmdien* neveicas, tam visu nedēļu tāda neveiksme sagaidāma (ib. 23931). Kad *pirmdienā* saplēš kādu trauku, tad visu nedēļu kaut ko plēš (17, 104, 55 Rīga). Kā *pirmdienā*, tā visu nedēļu (230, 2304 Tl Laidze). Kas *pirmdien* notiek, mēdz atkārtoties visu nedēļu (Š. Tic. 23936). Ja *pirmdienā* ir ciemiņi mājā, tad viņi nāks visu nedēļu (ib. 23945). Ja *pirmdienas* ritā kāds atnāk, kamēr istaba nav slaucīta, tad ciemiņi būs visu nedēļu (ib. 23947). Kad *pirmdien* nāk sveši cilvēki, tad visu nedēļu nāk sveši (ib. 23948). Kad *pirmdienā* ienāk nabags, tad visu nedēļu nāk nabagi (177, 78 Bauska). *Pirmdienā* nevajaga naudas maksāt, citādi visu nedēļu būs izdevumi

(Š. Tic. 23941). Pirmdienā nevajaga naudu izmaksāt jeb arī ar kādu rāties, jo tad tas jādara visu nedēļu (ib. 23943). Pirmdienas rītā nedrīkst bārties, jo tad visu nedēļu jābažas (ib. 23944).

Raksturīgi ir uzskati par darba sākšanu pirmdienā. Ja pirmdien sāk kādu darbu, tad viņu nepabeidz visu nedēļu (ib. 23937). Nekādu darbu nevajaga iesākt pirmdienā, jo tad tas neveicas (ib. 23919). Pirmdienā nevajaga ķerties pie jauna darba, jo citādi tas labi neveiksies (ib. 23918). Pirmdien nedrīkst uzsākt nevienu lielāku darbu, jo tas nešķīroties (ib. 23923). Nekādu darbu nevajaga sākt pirmdienā un trešdienā, jo tāds darbs neizdodas (ib. 23925). Ja jaunu darbu sāk pirmdienā, tad tas neveicas, turpretim piektdienā un sestdienā sākts darbs jo ātri padarāms (ib. 23929). Kad pirmdienā pieņemot vietu un sākot darbu, tad ilgi dzīvojot uz vietas, bet naudas neesot. Kad sestdienā pieņemot vietu un sākot strādāt, tad naudas esot daudz, bet uz vietas ilgi nedzīvojot (ib. 23916). Pirmdienā, tāpat kā piektdienā, nevajaga jaunu ēku iegrozīt, nedz arī uz jaunu dzīves vietu pāriet (ib. 23915).

Pirmdiena un piektdiena ir nelaimīgas dienas, tādēļ nevajag sākt kādu lielāku darbu (ib. 23926). Pirmdiena ir tāda nelaimīga diena, kad nevajaga nekur iziet, jo citādi būs visu nedēļu jāstaigā. Tad nevajaga arī nekādu darbu sākt, jo citādi tas darbs vilksies visu nedēļu (ib. 23914). Sakarā ar uzskatiem par Laimu, kas dzīvo istabā un ko var ārā izslaucīt, pirmdienā neslauka istabu, tad visu nedēļu laime gaidāma.

Pirmdiena darbu sākumam ir dažādi novērtēta. Ir darbi, kas darāmi tikai pirmdienā. Tā pirmdienā stādītām pupām jau pirmām istām lapām ir ziedi, aug gaŗas pākstis. Arī kartupeļi jāstāda pirmdienā vecā mēnesī, pirmdienā jāsej mieži, bet auzas otrdienā; pirmdienās jāstāda ābelītes, lai tās nes augļus jau pirmā gadā, jācērp aitas, lai labi vilna aug, jālaiž govis pirmoreiz ganos, lai daudz piena. Šie darbi visumā ir tādi, kur gaida labu un ātru briedumu un augumu, kurpretim noliegtie darbi ir pretēji, kur tas nav vēlams. Tā gavēnī nedrīkst pirmdienā vest žagarus mājās, lai čūskas nenāk no meža mājā. Pirmdienā audeklu metot, izies daudz audu un metu. Bet ja zirņus sēj pirmdienā, tiem nebūs pākšu un tie visu laiku tikai ziedēs. Nevar sākt pirmdienā smagus un grūtus darbus, ne sienu pļaut, ne labību sēt.

Sal. par bērnu dzimšanu: Pirmdienā dzimušie esot slipķi, kas sakot: vēl jau visa nedēļa priekšā. Pirmdienu uzskata par nelaimes dienu un pirmdienā dzimušais nepaliekot vecs (ib. 23917). Bērns, kurs pirmudin dzymst, tad asūt natiklis (325, 1203 D Jāsmuiža). Bērni, kas pirmdien dzimuši, tie esot slipķi, sestdien — čakli un svēt-

dien — lepni (17, 1746, 155 Md Bērzaune). Pirmdienās dzimuši arvien, kad pieauguši, tiecoties būt visur kā pirmajie darbā vai visā darišanā u. t. t. (142, 2099 Md Beļava).

Otrdiena noderīga dažādu darbu sākšanai kā *pāra* resp. laimīga diena. Otrdienās, ceturtdienās vai sestdienās jālaiž pirmoreiz govīs ārā, lai tās dotu daudz piena. Šīs dienas labas arī sēšanai un pļaušanai; tāpat pārējos svarīgos darbus mēdz sākt šais dienās, bet ne pirmdienā. Ir gan arī citādas sākuma dienas, piem., pļaujai otrdiena, trešdiena un ceturtdiena, jo pirmdien jāliek kulē un sestdien ir tukša kule — tātad abas tukšas dienas. Zirņu sēšanai ir otrdiena, pirmdiena un sestdiena, lai nav pākstis vien un lai tie visu laiku nezied. Linus sāk sēt otrdienā, bet, piem., miežus pirmdienā. Sienu sāk pļaut otrdienas rītā vai sestdienā pēc pusdienas u. tml. Otrdienā jāsien arī slotas, lai blusas neaug. Visumā otrdiena ir darba sākumam laba diena.

Darbu vajaga sākt otrdienā, ceturtdienā un sestdienā, tad tas darbs veicas (izdodas) (Š. Tic. 22054). Jaunā vietā (darbā) pirmoreiz vajaga iet otrdienā, tad ar jauno darbu būs apmierināts (ib. 22055). Zvejot jāiet ceturtdienās un otrdienās, tad zivis labāk ķežas (ib. 36433). Ja Metenis būs ne otrdienā, bet kādā citā dienā (var. piektdienā), tad būs pastara diena (ib. 19868). Otrdiena un ceturtdiena bijušas precību dienas, citās dienās nepieņēmuši (ib. 22052). Otrdienas vakari ir brūtgānu vakari. Ja nu viens puisis nāk uz meitu trīs brūtgānu vakarus no vietas, tad viņš ir brūtgāns un taisās uz precēšanos (ib. 22053).

Trešdienai nav sevišķas nozīmes. Pavasari pirmo reiz lopi jādzen ganos trešdienās, tad lopiem labi klājas (ib. 30791). Kad trešdienā cērpot aitas, tad labība neaugot (ib. 30792).

Ceturtdienā un sestdienā jāiesāk jauni darbi, tad tie labi iet uz priekšu (ib. 4393). Ja ceturtdienā celiņus slauka, brauks precinieki (ib. 4398). Ceturtdienas vakarā braukuši pēc pūra (ib. 4394). Pavasarī pirmo reiz jāiziet art ceturtdien, jo tad labāk viss izdodas (ib. 998). Pavasarī pirmo reizi jāiziet art ceturtdienā, jo tad labāk izdodoties sēja (ib. 999). Pūru ved ceturtdienās, sestdienās (ib. 25278). Sal. sapņu piepildīšana un sapņu orākuls. Ceturtdienas vakarā gulēt ejot, jāliek kreisās kājas zeķe zem spilvena, tad redzēs sapnī savu nākotni (ib. 4404). Ja ceturtdienas naktī gulēt ejot paliek apakš pagalvja kreisās kājas zeķi, tad naktī sapnī redz savu ligavaini (ib. 4405). Ceturtdienas vakarā gulēt ejot ir jāizķemmē mati un jāatstāj vaļā nesapīti, un gulēt ejot ne ar vienu nerunā, tad sapnī var redzēt savu nākošo ligavaini jeb ligavu (ib. 4406). Ceturtdienas, t. i. blūķu vakara jeb raganu nakts sapnī vienmēr piepildās (ib. 4407). Ieteikts griezt nagus ceturtdienas

vakarā. Kas ceturtdienā nagus griež, tas iedzīvosies mantā (ib. 4399). Kas ceturtdienā griež nagus, tas izpelnās laimi (ib. 4400). Ja ceturtdienā griež nagus, tad uzsmaida laime (ib. 4401).

Ceturtdienas vakars sakrīt ar piektvakaru, jo visi, t. s. „vakari” isti ir priekšvakari (Jāņu vakars, Zāļu diena, Jaungada vakars 31. dec., Ziemsvētku vakars 24. dec. u. tml.).

Piektvakars, piektdienas priekšvakars, t. i. ceturtdienas vakars, ir pasvētdiena. Ļoti bieži to sajauc ar piektdienas vakaru, pārnesot uz pēdējo piektvakaram raksturīgos aizliegumus. Piektvakara svētīšana visai izplatīta, un atpūta tajā līdzīga svētdienas atpūtai. Gavēņa laikā piektvakaros, kad saule noiet, jāatmet visi darbi un jāļauj saulītei mierīgi norietēt; pēc tam pārējo vakara daļu vairs nestrādā. Nedrīkst vērpt, jo piektvakars ir svēts vakars, kurā nevar trokšņot; ja to dara, nepadodas aītām jēri, aitas panīkst, aug reta vilna.

Vispirms gavēņu un sējas laika ceturtdienās cauru dienu bijis aizliegts vērpt, vēlāk tikai pa vakariem. Arī spoles aušanai šinīs dienās nebijis brīv mājā pie ratiņa spolēt, bet bijis vai nu jāiet uz mežu, vai jāspolē ar liceni, sevišķi tam nolūkam taisītu rīku (ib. 4396).

Par *piektdienu* ir vairāk ticējumu nekā par citām nedēļas dienām. Tiem pamatā pa daļai katoļu baznīcas ietekme, kas piektdienu uzskata par nelaimes dienu, jo tā ir Pestītāja nāves diena, kāpēc sevišķi Lielā piekta ir klusa pārdomu diena. Piektdienas ir arī gavēņu dienas; vispār viduslaikos piektdienas ir pasvētdienas. Bet piektdienas svētīšana, resp. darbu ierobežošana piektdienās, raksturīga arī pagānu tautām, piem., Romā, arī senajiem ģermāņiem; vēl tagad to svēti musulmaņi. Nelaimes dienu pazīmes piektdienām tur nav.

Abi šie momenti atspoguļojas ticējumos. Ir darba aizliegums piektdienās; trešdiena un piektdiena esot nelaimīgas dienas, kad nedrīkstot sākt nekādu atbildīgu darbu. Piektdienu un svētdienu arī saista kopā: kāds laiks piektdienā, tāds būs svētdienā. Pirmdienās, trešdienās un piektdienās nevar audeklu vilkt, lai čūska nenāktu mājās. Šī dienu kombinācija uzrāda lielu dažādību, pa daļai tā saistās ar nepāra skaitļu nelaimes nozīmi. Tā arī, ja Jurgis ir pirmdienā vai piektdienā, būs nelaimīgs gads, nelaimīga vasara. Gavēņa piektdienās nedrīkst no kūts mēslus ārā vest — lopi neizdošoties, nedrīkst aitas cirpt, lai tām nekāda vaina nemetas, lai nedabū pliku muguru, nedrīkst vērpt, lai neaug rupja vilna. Nedrīkst arī maizi cept, lai tā nepel; nedrīkst zvejot, matus sukāt, velēties, jo kur atbalss atskan, tur nākošā gadā rudzu nebūs, nedrīkst muti, galdu mazgāt (LD 14106—10, 7511, 34140 u. c.). Ja piektdienā brauc precībās, dabū niknu sievu.

Kristīgais moments nav spilgti izteicies piektdienas darbu aizliegumos, un tautas dziesmas tos pa daļai saista ar Māru (piektdien Māra sukājās ib. 34145). Trokšpainie darbi piektdienās nav darīti, un piektdiena svētīta kā pasvētdiena. Sevišķi tas sakāms par piektvakaru, kad „mīļa Māra piedzimusi“ (ib. 6847).

Pretējā grupā ir ticējumi par piektdienu kā laimīgu dienu, kas ieteicams dažādiem darbiem. Sal.: Kāda vecenīte (laikam Laima) saka, ka piektdienā sāktais darbs viņai labāki veicoties (P. Š. II 122). Piektdienā jaunā mēnesī pirms saules vajag sēt kviešus, lai nav pūpēžaini. Piektdienās pēc saules rieta jāstāda sipoli, tāpat zirņi, lai tie ražīgi, ar lielām pākstīm. Piektdienas vakara sapņi piepildās, un šķaudīšanas kalendārā piektdienas šķāvas ir uz priekiem, laimi, dāvanām, precībām, bet arī uz slimību.

Piektdiena ir burvju un raganu diena. Lietuvēna krustu uz logiem un palodzēm velk parasti piektdienās; gavēņu piektdienās lopiem vāra apdzīrenes vai kadiķus un dod tiem ēst, lai jaunums nepiemetas.

Piektdienas vakarā gandrīz visi darbi aizliegti. Vēršanas aizliegums piektdienas vakaros no Miķeļiem līdz Mārtiņiem motivēts ar veļu laiku, bet biežāk piektdienas darbu aizliegums pamatots ar bluķu vakaru. Piektdienas vakaros burvji staigā pa kūtim, aitas apcirpdami; to dara arī raganas. Tāpēc šais vakaros kūts durvis aizdur ar sērmokšļa vicu. Piektdienas vakari noderīgi zīlēšanai. Daudz kas piektdienas vakarā ir sekundārs, sajaukts vai pārnests no piektvakara. Sal. ticējumus.

Sal.: Ja ko dara trīs piektdienas no vietas, tad tas labi izdodas (Š. Tic. 23557). Piektdiena esot nediena (nelaimīga diena) tiem, kas grib laulībā iedoties (ib. 23558). Sal.: Viss darbs, ko piektdienā iesāk, izdodas labi (ib. 23559). Jauns darbs jāsāk piektdienā, tad tas labi izdodas (ib. 23560). Piektdiena tā nelaimīgākā diena (ib. 23561). Piektdiena, tāpat kā pirmdiena, ir tāda nelaimīga diena, kad nevar jaunu ēku iegrozīt, nedz arī uz jaunu dzīves vietu pāriet (ib. 23562). Piektdienā nevienu darbu nedrīkst iesākt, jo tā ir nelaimīga diena (ib. 23564). Piektdiena ir nelaimes diena; ko tad dara, tas nekad neizdodas (ib. 23565). Piektdienā nevajagot nekādu jaunu darbu iesākt; ja ko iesākot, tad darbs esot nešķirmīgs (neveicoties) (ib. 23566). Piektdiena pie daudziem cilvēkiem nozīmē nelaimes dienu, kurā nedrīkst uzsākt nevienu darbu vai ceļojumu (ib. 23563). Mānticīgais Balcers teica: „Ak, es to biju aizmirsis, ka šodien ir piektdiena un jauns mēness. Tas nav labi, ka tad ceļā dodas“ (ib. 23615, A. J. Stenders). Piektdiena un trešdiena ir nelaimīgas dienas. Piektdienā audekli nav jāvelk, tad zagļi nes (ib. 23584). Ja piektdienas vakarā taisa pastalas, tad ķīvējas (ib. 23585), jārājas (ib. 23586). Ja piektdienas vakarā

auklas vij, tad nograuž kājas (ib. 23588). Ja piektdienas vakarā plēš skalus, tad aitas klibo (ib. 23613). Ja piektdienas vakarā lauž šķēr-sām skalus, tad aitas klibo (ib. 23514). Ja piektdienas vakarā liekas slimības gultā, tad esot jāmirst (ib. 23625). Ja piektdien slimis paliek, tas vairs maz ceļas (ib. 23626). Ja piektdienas vakaru liekas uz slimības gultu, tad esot jāmirst (17, 1041, 13).

Sal. par bērnu dzimšanu: Kas piektdienu dzimstot, tas esot muļķis (Š. Tic. 23636). Kas piektdienā piedzimis, tam ķēmi nerādoties (ib. 23637). Kas piektdienā dzimis, tam spoki nerādās (ib. 23638).

Sestdiena ir bijusi laimīga diena. Kad sestdienas dienā sāk kādu darbu, tad tas labi sekmējas (17, 176, 1769, 55 Rīga). Sestdienā un pirmdienā iesākts darbs laimēšoties (230, 1457 TI Pastende). Lai darbs labi veiktos, tas jāiesāk sestdienā. Ja darbu iesāk piektdienā, tad nevar darbu nobeigt (Š. Tic. 26646). Lai darbs labi veiktos, tad tas jāiesāk sestdienā vai ceturtdienā (ib. 26619). Sestdienas vakarā izdodas labi visi zemes darbi (ib. 26621). Darbs jāiesāk sestdienā (ib. 26622). Darbu vajaga sākt sestdienā, tad to ātri nobeidz (ib. 26626). Sestdienā sākts darbs veicas (ib. 26632). Sal. tomēr: Kad sestdienā bez saules strādā, tam visi plikie, kas no pirts nāk, jāapgērbj (ib. 26632). Ja sestdien aizved meitu, tad Laima gauži raud (ib. 26651). Kad stipri slimis cilvēks liekoties gultā sestdienā, tad vairs neceļoties (ib. 28193).

Ja cilvēks dzimis sestdien un vispār nedēļas beigās, tad viņš ir ļoti čakls. Ja pirmdien vai nedēļas sākumā, tad ļoti slinks, tā vien sakot: vēl jau visa nedēļa priekšā. Ja dzimis svētdien, tad ir ļoti „švīts“ (17, 1667, 28 C Vestiena). Bērni, kuņģi dzimuši sestdienas naktī uz svētdienu ap plkst. 12, esot lieli burvji un pestēji (17, 195, 125 TI Vandzene).

2.

Bērna *īpašības* un *izskatu* noteic mātes izturēšanās. Ir mēģinājumi noteikt, kāda dzimuma bērns piedzims, vai būs zēns, vai meitene. Kad māte ir ar puiku grūtniecības stāvoklī, tad viņa ir branga un tēvs slikts (Š. Tic. 27146). Kad tēvs slikts, puika dzem, kad māte branga — meitene (ib. 6846). Ja sieva, grūta būdama, smuka un sāрта esot, tad būšot puika, ja bāla, tad meitene (ib. 27151). Ja sievai, kad tai mātes cerības, vaigi sarkani, tad dzimstot puikas, ja bāli, tad meitene (ib. 27152). Ja sieva uz grūtām kājām paliek skopā, tad bērns būs puika (ib. 27155). Kad sievai krūšu gali melni, tad gaidāms puika, kad gaiši, tad meitene (ib. 27156). Ja brūtei kāzās ir miksti pupi, tad viņai pirmais bērns būs meitene, ja cieti pupi, tad puika (ib. 14251). Ja grūta sieva sabīstas, tad viņai puika piedzem (ib. 14251). Sievām vajagot ēst maizes vai siera knipsīšus, tad būšot dēlīņš (ib. 27268).

Liela nozīme ir tam, ko redzējusi vai arī uz ko skatījusies māte. Sieva uz grūtām kājām var tā izdarīt, ka viņai būs smuks bērns. Viņai jāiedomājas smuks cilvēks un, par to domājot, jāpārvelk sev ar roku pār ģimi (ib. 27157). Mātei grūtniecības stāvokli vajagot trīs reizes apiet smukam cilvēkam riņķi, tad jaunpiedzimušais būšot smuks (ib. 27158). Lai mazais būtu balts, ar baltu vaigu, māte allažip raugās pienā (ib. 27167).

Pieskaršanās miesai grūtniecības laikā ir bīstama. Ar to izskaidro t. s. dzimuma zīmes. Sal. par dzimuma zīmes nozīmi: Teicēja redzējusi bērniņu, kam muguriņā bijusi pelēka strīpa ar čāparainām kājām kā pele; tā bijusi Dieva zīme, zīme, ka kaņā jāiet. Viņa redzējusi citu bērnu, kuņam pāri pa krūtīm (no viena kamieša iešķērsām uz leju) bijusi „kaņa siksna“, līdzīga zīme, ka aizies kaņā (ib. 19557).

Parasti dzimuma zīme bērnam ir, ja māte no kaut kā nobīstas. Kad sieva tādu ļaužu sabīstas no ugunsgrēka un pieķer sev kaut kur pie miesas, tad bērnam tai vietā būs sarkans pleķis (ib. 27232). Tetelmindes brūverene B. gājusi skatīties ugunsgrēku. Ceļā iedomājusies, vai tas varētu būt tiesa, ka bērns dzimstot ar sarkanumu tai vietā, kur māte sev pieķer. Tišām pieķērusi pie kājas stilba. Dēlam tanī pašā kājas vietā bijis brūnums (ib. 27241). Teicēja stāstīja par māti, kas trešdienā redzējusi ugunsgrēku un nākamajā pirmdienā dzemdējusi bērniņu ar sarkanumu (ib. 27243). Sieviete, kas nav viena, nevar pa logu ugunsgrēku skatīties, tad bērns dabonot ugunszīmi ģimī (ib. 27169). Ja kāda sieva, ieraudzīdama ugunsgrēku, pieliekot roku pie vaiga, tad no viņas dzimušajam bērnam tiekot sarkans bleķis tanī pašā vietā (ib. 27170). Mātes cerībās sieviete nedrīkst pielikt roku pie miesas, ugunsgrēku redzot, tad tanī vietā bērnam būs ugunszīme (ib. 27173).

Ja sieviete, grūta būdama, sabīstoties no kāda zvēra, tad bērnam esot zvēra vaina. Viņam uz miesas esot tumši plankumi — dzimuma zīme (ib. 27208). Ja grūta sieva skatās uz kāda zvēra, tad viņas bērnam tur pieaugot tā zvēra spalva, kur viņa sev pieliekot roku (ib. 27175). Teicēja pazinusi puisi, kam vaigā augusi lāča spalva. Sabaidīdamās no lāča, māte savās bailēs piešāvusi roku pie vaiga (ib. 27224). Ja grūta sieva redz lapsu, tad viņas bērnam būs sarkani mati (ib. 27177). Kuņa māte, tāds cilvēks būdama, nobīstas no vilka un sev tanī brīdī nejauši roku pieliek, tai vietā bērnam ir vilka vaina: melnšums vai mella spalvainā kārpa (ib. 27178). Kad sieva sabīstas no peles, tad bērnam kaut kur uz miesas uzmetas peles āda ar spalvu (ib. 27210). Sieva sarāvusies no peles mucā un pieķērusies ar pirkstu galu pie vaiga: viņas bērniņam bijis vaigā tumši dzeltens plankums ar vilniņu virsū (ib. 27211). Teicēja pazīstot Kuldīgā sievu, kuņas meitai

atronoties vaigā blaiskums čūskas galvas izskatā, kas ar gadiem metoties lielāks un skaidrāks. Proti, māte sabaidījusies no čūskas, kas vīra sista mētājusi galvu atpakaļ (ib. 27218). Ja grūta māte sabīstas no odzes, tad bērnam rodas tumšs odzes attēls tur, kur tā neapzinīgi uztraukumā piegrūž roku (ib. 27220). Ja sieviete, cerībās būdama, nobīstoties no rupuča (krupja), tad jaunpiedzimušam bērnam esot rupuča vaina, bērnam āda esot rupuča ādai līdzīga. Lai šo vainu izdziedinātu, tad jānoķerot rupucis un ar to jānospaidot slimās vietas (ib. 27225).

Ar to izskaidro arī dažādas kaites, ko var bērns mantot no slima cilvēka. Ja māte grūtniecības laikā redz kādu cilvēku ar kādu kaiti un par šo kaiti stipri domā un aizkaļ arī sevi attiecīgās vietās, tad jaunpiedzimušam būs tādas pašas kaites (ib. 27186). Kādas saimnieces meitai atradusies pie vienas acs uzacīm pelēka spalviņām apaugusi zīme. Saimniece, tāda būdama, uzskatījusies vienai madamai, kurai bijusi smakrā tāda spalvainā vieta. Meita spalviņas reiz nodzinusi, bet no tam viņai mati gluži nogājuši. Spalvām zīmē ataugot, atauguši arī mati (ib. 27188). Teicējas meitai augot zēns ar pušēju degunu un pušējām lūpiņām; māte Jelgavā uzskatījusies nabagam ar tādu degunu un tādām lūpām (ib. 27187). D. saimniece ieraudzījusi, ka P. saimniecei vienmēr acis migojas; viņai piedzimusi meitiņa, kas tāpat migojusi ar acīm (ib. 27190).

Lubezerē kādai mātei piedzimis dēliņš greizām acīm pazīstama kurpnieka sejā. Māte, proti, saskatījusies kurpniekā, kamēr viņai nemts mērs, kam bijušas tādas acis (ib. 27189). Redzot ko sliktu, ko jaunu, nebūs brīnīties. Teicēja brīnījusies par K. strupo, plato degunu, kas tai nebūt nepaticies. Viņai piedzimis dēls, tagadējais B. saimnieks, ar tādu pašu degunu. Teicēja rādīja mutē paplatu zobu starpu, kas cēlusies no tam, ka viņas māte, būdama tādu ļaužu, brīnījusies par kādu cilvēku ar tādu starpu zobos (ib. 27193). Kādā mājā kauts tītars, pie kam puisis meitai, kas bijusi šāda, uzsviedis virsū nokautā putna galvu. Nabadzīte visai pārbaidījusies un dzemdējusi pēcāk meitiņu ar tītara degunu. Ēnavas K. mājās augot meita ar tītara šņipi uz deguna; šņipsis metoties lielāks. Viņas mātei uzsviesta virsū tītara galva, kad bijusi tādu ļaužu; sabaidījusies un pieķērusi pie deguna (ib. 27221). Kad māte dabūšot no zaķa sarauties, bērnam būšot pušējas lūpiņas. Bet sarāvējās lai tikai skatoties uz pašas nagiem (ib. 27222). Grūta sieva nedrīkst smieties, ja ierauga kupru, leinu, jeb kam cita kāda dabiska vaina. Tādu satiekot, jānogriežas nost, lai nedabū viņu redzēt; citādi bērns izaugot tāds, par kādu tā smējusies (ib. 27244). Ja grūta sieviete ar noliektu galvu ko slepeni klausās, tad bērnam būs greizs kakls (ib. 27249). Teicēja pa-

zīstot Blidienē meitu ar gaudenu roku. Māte, kas bijusi tādu ļaužu, sārāvusies, ieraudzīdama mājās ienākam nabagu ar pliku, gaudenu roku (ib. 27194). Teicējas vecāku mājā piedzimis puisēns bez roku un kāju. Māte, piena iznēsātāja, reiz savā nodabā Jelgavā uz tirgu ar piena traukiem kravādamās, piepeši izdzirdusi sev aiz muguras cilvēku iesaucamies. Atskatījusies un ieraudzijsi savā priekšā vīru bez rokas; viņai tirpumi vien pa kauliem izskrējuši. Juzdama, ka vairs labi nebūs, jo bijusi grūta, sieva griezusies pie kādas glābējas. Tā devusi padomu skatīties uz pirkstiem, tad uz debesīm un skaitīt tēva reizi. Sieva to gan arī darījusi, tomēr nevarējusi no prāta izlaist redzēto bezrokas vīrieti. Viņa dzemdējusi bērniņu ar stumpišiem roku un kāju vietā (ib. 27195). Ja sieva grūtniecības laikā redz kādu cilvēku ar defektiem un pie tā piedomā vai aizkaļ arī sevi attiecīgā vietā, tad jaunpiedzimušam būs tādi pat miesas defekti (ib. 27196). Teicēja redzējusi Jelgavā meitiņu bez austiņas. Māte, kad bijusi tādu ļaužu, reiz sabārusies ar savu dzērāju vīru, kuŗš beigās teicis: „Ko tu te tik daudz runā, nokodišu tev vai ausi!“ Sabaidīdamās par šiem vārdiem un iedomādamās, ka vīrs patiesi to varētu padarīt, sieva bailēs aizkārusi savu ausi. Viņai piedzimusi meitiņa bez auss (ib. 27198).

Sal. aizliegumus: Ja grūta sieviete pie durvīm klausās, tad viņai bērns piedzem kurls (ib. 27250). Ja grūta sieviete uzliek sev galvā kaņepju sijājamo sietu, tad viņas bērnam būs vātaina galva (ib. 27260). Ja grūtu sievieti mēri, tad viņas bērnam būs mērs: bērns ēd, ēd, bet nekas tam neiet labumā (ib. 27265). Ja grūta sieva pie kukuļa atstāj aizgrieztu maizes šķēli, tad dzimst mēms bērns (ib. 27277). Ja grūta sieva ēd aitas kājas, tad viņas bērniem staigājot knaukš kājas (ib. 27283). Ja māte, tāda būdama, cūkgaļu ēd, bērnam būs kašķaina seja (ib. 27285). Ja māte uz grūtām kājām pār poda stīpu lej, tad bērnam uz deguna būs zila striņa (ib. 27304). Grūta sieva nedrīkst no poda ēst, tad bērniem aug melnas bārdas (ib. 27307). Ja grūta sieviete pār nesieniem kāpj, tad viņas bērnam būs lika mugura (ib. 27341). Ja grūta sieviete noliek pār muguru zemē nesamos nesienus, tad bērniem būs lieli pleci (ib. 27343). Grūtnieca nadreikst kuopt puori spainim, lai nabyutu bērnam lela golva (ib. 27344). Kad grābeklim kāpjot pāri, bērns pelcējot, esot caurs kā grābekļa zari (ib. 27349). Ja māte uz grūtām kājām ko priekšautā nēsā, tad bērnam (meitenei) liels vēders (ib. 27432). Ja grūta sieviete nēsā priekšautā sāli vai putrimus, tad bērns būs vāains (ib. 27433). Ja grūta sieva nes priekšautā zirņus, tad bērnam būs kāsus (ib. 27436). Ja tāda sieva klēpī miltus nēsā, tad bērnam kājstarpīņas sūt (ib. 27439). Kad sieva, kas uz grūtām kājām, bāž ābolus azotē, tad tās bērniņam metīsies augoņi (ib. 27445). Kad grūta sieva, drēbes mazgādama un drēbes gabalu no

ūdēns nogriezdamā, to iekož zobos, tad bērns sliekājot (ib. 27448). Kad sieva, kas uz grūtām kājām, kož diegu, tad tās bērniņam būs reti zobi (ib. 27464).

Sal. arī īpašību mantošanu: Ja godīgā dzimtā atgadās kāds jauns cilvēks, tad viņa māte, tādā stāvoklī būdama, ir paskatījusies uz tādu jaunu cilvēku (ib. 27200). Māte, atrazdamās grūtā stāvoklī, nedrīkst brīnīties par tādu, kam tādas sliktas īpašības, lai bērnam tās nepieliptu (ib. 27248). Ja grūta sieviete stāvēt un ejot šo to ēd, tad viņas bērns būs neauglīgs (ib. 27273). Ja grūta sieva ēd no katla, kamēr vēl putra vārās, tad viņas bērns būs plāpa (ib. 27305). Ja grūta sieviete no poda izlej ūdeni, kamēr tas vēl nav atšāviens (t. i. vēl burbina), tad viņas bērns šļupstis runās (ib. 27306). Ja grūta sieviete uz durvju sliekšņa sēd, tad viņas bērns būs vēkšķīgs (ib. 27309). Ja sieva, kas ir cerībās, sēd uz sliekšņa, tad viņas bērns būs slinks (ib. 27310). Ja tāda sieva uz akmeņa sēdēšot, bērns būšot smags savās darišanās (ib. 27322). Ja grūta sieva kāpj pāri sunim, tad bērns vērtoties kā suns (ib. 27366).

Kad grib teicamus bērnus, mātei jāiedomājas labi cilvēki. Sāvenieku muižas saimniece V. teicās nēsājusi uz plikām krūtīm papīra gabaliņu ar kādiem svētiem vārdiem; viņas nēlaiķa dēls arī bijis taisns, godīgs cilvēks. Mātes cerībās esot, nebūs domāt ne uz vienu cilvēku neko jaunu (ib. 27388). Ja sieviete atrodas mātes stāvoklī, tad viņai un arī vīram nevajaga melot — jo mazam bērnam arī tad būšot šīs īpašības (ib. 27396). Ja sievietei, mātes stāvoklī atrodoties, vīrs viņai melo, tad bērns mātei nekad taisnību nēteiks (ib. 27397). Ja grūta māte daudz skaistās, tad arī bērns dusmīgs (ib. 27399). Ja grūta sieva zog, tad bērns būs zaglis (ib. 27419). Kad grūta sieva drēbes mazgādama krekla piešuvu griež uz baļļas pusi, tad bērns esot dzērājs (ib. 27449). Kad sieva sešās nedēļās ar miegu gul, tad bērns ir kluss (ib. 27482).

Sevišķi sievietei grūtniecības laikā jāargājas no kapiem un miropiem. Kas tādu ļaunu, nemēdz staigāt pa kapiem — pa celiņiem var, bet ne krustis pāri dobēm — jo nevar zināt, kādās slimībās mirušiem cilvēkiem jākāpjot pāri. Ka Raņķu D. saimniecei bērni tādi gaudeni, nākoties laikam no tam, ka viņa pastaigājoties pa kapiem, kas ronami māju tuvumā (LP VII, 418, 1). Ja māte, pa kapiem staigādama, pārkāptu pāri mironim, kam dzīvojot bijis kritamais, tad gaidāmajam bērnam arī būs kritamais; pārkāpjot pa galvu, kritamais piemēties jaunībā, pa vidu — pusmūžā, pa kājām — mūža galā. Tā esot Dieva taisnība, un mātes tāpēc stipri vien kodinot sevām izprecētām meitām staigāt kapos pa starpiņam vien (LP VII, 418, 3). Liķa vā'is dabon bērns tāpat kā liels, kad uzmiež virsū liķa ūdenim. Kad bērnam

liķa vātis, cērt trīs piektvakarus mežā apsi, kuŗu tad nocērt un pārvelk ačgārnis (spiciskis, ne resgaliskis) mājās, kur to sacērt un sadedzina. Plēnītes sagrūž ar cūku taukiem un odžu pulveri (nosit odzi un sadedzina) par smēri, ar ko smērē vātis. Liķa vātis dabon lieli, kā mazi, kad uzmiez liķa ūdenim; viņas ir lielas, retas pumpas mīēsas pašā virsū. Saplucina zāli, tai vietā plūktu, kur liķa ūdens izliets, un apmazgā, tad uzsmērē zāļu sviestu. Uzlej kapa smilktīm karstu ūdeni, sarauga un apmazgā (LP VII, 418, 7). Sieva, kas vecu ļaužu, neļaujot savam vīram mironi nest: tad bērns būšot bāls. Bet teicēja piezīmēja, ka varot gan nest; nesējam tikai tiešām vien jāskatās, kad zārku attaisa (LP VII, 418, 4).

Daudz ticējumu ir par bērna dzimšanu. Tādi ir par *nabu*, īsti nabas saiti, ar ko pie bērna dzimšanas izdara visādas manipulācijas un arī vērojumus par bērna turpmāko dzīvi (*umbilikomantija*, *omfalomantija*). Šī omfalomantija ievada plašo nodaļu par dzemdēšanu un jaunpiedzimušā vērošanu. Nabas saiti nogriežot, apakšā meitenei tur velējamo vāli, lai augtu laba mazgātāja un velētāja (ib. 21376), bet puisēnam cirvi (ib. 21377). Pavadiņu (nabas saītiti) nogriežot, liek vērā, kā asinis izšaujas no galiņa pie otras puses: ja vidū, bērns būs audzējs, turpretim mirējs, kad asinis sūcas pa māliņu ārā. Raugās, kur pavadiņa ronama; ja atronas otrai pusei vidū, bērns augšot, ja vienā malā, tad miršot (ib. 21378). Nabīņu nogriežot, vēro pie otras puses, kur dzenītis (Blīdienē: dzēnītis); ja vidū — bērns dzīvos, ja uz malu, tad mirs (ib. 21379). Kad dzenītis vidū, bērns augs un dzīvos līdz vecumam, kad uz malas pusi, nomirs jaunības gados; kad pašā malā — drīz vien mirs (ib. 21380). Saņēmēja pareģo no plades, vai bērns būs laimīgs, vai nodzīvos vecs, vai nomirs mazs. To viņa vēro no saites — ja tā ir pašā vidū pladei, tad dzīvos vecs, ja malā, tad nomirs mazs.

Tāpat par nabas saites novietošanos. Ja bērnam dzimstot tam ir „striķis“ ap rokām, tad tas būšot noziedznieks (153, 672 Rg Babīte). Ja bērnam dzimstot tam ir „striķis“ ap kaklu, tad viņš pakārsies (ib. 153, 672). Ja nabas saite ir bijusi bērnam ap kaklu, roku jeb kāju, tad tas bērns piedzīvos lielu kaunu. Šo kaunu var novērst šādā ceļā: Bērnam apliek ap kaklu divas prievītes un nes to svētdienā trīs reizes ap baznīcu. Tad māte ienes bērnu baznīcā un nostājas tā, lai katrs varētu bērnu redzēt un lai bērns dabūtu kaunēties. Pēc dievvārdiem bērns jāiznes no baznīcas, pie durvīm jāpārgriež prievītes un jādod tās diviem nabagiem, katram sava prievīte (Š. Tic. 2491, sal. 2492).

Līdz ar to daudz ticējumu ir par placentu, kas kā balta cepure, cimdi u. tml., kā „laimes cepure“, „laimes cimdi“, „laimes kreklis“

pazīstama arī latviešu ticējumos. Šāda *amniomantiņa*, pareģošana no bērna „laimes cepures“, pieminēta jau 5. g. s. pēc Kr. par ķeizara Makrīna dēlu Antonīnu kā diadēmas zīme. To uzskata par labu zīmi, bet vērojuši arī tās krāsu: gaišāka ir uz laimi, tumšāka uz nelaimi dzīvē. Tādi bērni ir laimīgi; to arī uzglabā — vai bērnam ēdienā iedod, vai rūpīgi aprok noteiktās vietās; nedrīkst to sviest ugunī vai mēslainē. Tā nes laimi arī citiem, kāpēc vecmātes cenšas to paņemt.

Sal. latviešu folklorā: Ir bijuši daudz tādi gadījumi, un tas pats vēl ir tagad mūsu dienās, kad bērniem piedzimstot esot uz galvas tāda kā cepurei līdzīga, kā uzmaukta plēvīte, kuŗu varot tāpat kā cepuri itin viegli nomaukt, bet tas esot tik retumis, varbūt, ja uz simta tik vienam un pat vēl retāk. Tā tad šī tiekot saukta tā laimes cepure. Vecie senči to uzskatījuši par lielu laimības iezīmi, jo tāds cilvēks varējis jau saukties par laimīgu, kam tāda bijusi. Tikai šo cepurei līdzīgo plēvīti vecmātei vajadzējis rūpīgi izmazgāt un izkaltēt, lai to varētu bērns uzaudzis pats paglabāt visam savam dzīves laikam. Visur, kur vien gājis, kur kādu jaunu uzņēmumu uzsācis, tur visur vajadzējis viņu kabatā līdzī nēsāt. Tad visur tam cilvēkam tā palaimējies, ka viņš pats nebūt nedomājis. Tagadējos laikos par tādām laimes cepurēm nemin (142, 2406 Md Beļava, Vecgulbene). Bērni, kuŗi piedzimst ar „cepurīti“ galvā, dzīvē augdami ieņems slavenu stāvokli (205, 697a B Skaistkalne). Dažs bērns piedzēmot ar nomaucamo plēvi uz galvas; šāda laimes cepure jāvēcot (jāizmazgā un jāpaglabā), tad dzīvē būšot laime. Cepure iešujama goda ģērbā kaut kur aiz odes, lai valkātajs būtu laimīgs (Š. Tic. 2538). Dažiem bērniem piedzimstot ir jau galvā cepurīte un mugurā kreklīņš. Lai šos apģērba gabaliņus izkaltē un ņem līdzī pie tiesām, tad viss tur labi izdodas (ib. 2539). Dažiem jaunpiedzimušiem esot rokas, kājas un galvas virsa balta; lietoties, it kā tur uzvilks balts tīkliņš, kas kādu dienu stāvot un tad noejot. Citi tos saucot par laimes cimdiem, citi atkal par nelaimes, jo tie, kam esot tādi cimdi, mirstot nedabīgā nāvē (ib. 2540). Laimes cepuri glabā naudas makā (ib. 2541). Kam mice galvā, tas augot laimīgs (ib. 2542). Laimes cepure jāglabā un jānēsā līdzī, tad laimīgs mūžs. Vienam nozagta cepurīte, kas bijusi izžauta uz riķa; vēlāk dzīvē viņam par to nodegušas mājas (ib. 2543). Dažam bērnam esot pēc piedzimšanas viscaur tāda nojemama plēve kā ģērbs, laimes svārki (ib. 2544).

Cilvēki, kas piedzimst ar „laimes kreklīņu“, ir dzīvē laimīgi, bet tie, kas piedzimst bez tā, nav tik laimīgi. Kam „laimes kreklīņš“ tikai uz rokām, tam iet labi ar piena lopiem (ib. 2545). Ja bērns piedzimst ar „laimes kreklīņu“, tad tas dzīvē būs ļoti laimīgs (ib. 2546). Tādus laimes kreklus vecmātes nopēmot un pašas paglabānot savai

laimei (ib. 2547). Laimes krekliņu jāglabā, lai būtu laimīgs mūžs. Arī teļš dažkārt piedzēmot ar tādu krekliņu; tas tad izaugot krietns lops (ib. 2548). Kad bērns piedzimst un viņam ir no ādas it kā cimdi ap rokām, tad tas būs dzīvē bagāts un laimīgs cilvēks (ib. 2549). Ja bērnam piedzimstot baltas rokas, tad tas dzīvē laimīgs būs. Tādas rokas sauc par laimes cimdiem (ib. 2550). Kad piedzimstot esot balti cimdi rokā, tad tas cilvēks esot laimīgs (ib. 2551). Tie bērni, kas piedzimst ar „baltu aubiti“ galvā, būs valdnieki (76, 700 Rg Mārupe). Ja bērnam dzimstot tam ir „micīte“ uz galvas, tad tas dienās būs augstā godā (153, 672a Rg Babīte). Dažiem piedzimstot esot „balti cimdi“ rokās (laikam plēve apkārt). Tie esot „laimes cimdi“, un tādi bērni esot laimīgi (208, 841 Rīga, C Skujene). Kad piedzimstot esot balti cimdi rokā, tad tas cilvēks esot laimīgs (17, 562, 38 Vlk Ērgeme). Tie bērni, kas piedzimst ar „baltiem cimdiem“ rokās, nebūs darba strādnieki. Tie nestrādās grūto darbu. Tie būs bagātnieki (76, 701 Rg Mārupe). Vēl stāsta: ja bērns piedzimstot, kuņģam rokas esot baltākas kā cita miesa, tad tas esot laimīgs. Viss viņam dzīvē veicoties, nekas tam neesot par grūtu (160, 112 Md Kalsnava). Ja puikam piedzimstot rokā ir balti cimdi, tad viņš ir laimīgs vai pagalam nelaimīgs. Meitenei „balti cimdi“ — nelaime: tai būs meitā bērns (Š. Tic. 24700).

Sal. tomēr arī pretējo, par „cimdiem“ kā nāves zīmi. Dažs bērns piedzimstot ar it baltām rociņām, kamēr cita miesa tam sārta. Kam tādi nāves cimdi rokā, tas nav dzīvotājs (ib. 2553). Teicējai bijuši diviem bērniem tādi mirstami cimdi, abi divi nomiruši (ib. 2554). Teicējai piedzimis bērns ar baltiem cimdiem, kas gājuši līdz elkoņiem. Pēc gada tas nomiris (ib. 2555). Dažs piedzēmot ar baltām rociņām; baltums pēc dažām stundām nozūd, tāds bērns neesot laimīgs: ātri nomirstot (ib. 2556).

Lai zinātu, cik bērnu būs, tad jāskaita, cik jaunpiedzimušā otras puses podziņu, tik bērnu būs (ib. 6622).

Pie bērna dzimšanas sastopam arī citus vērošanas un zīlēšanas paņēmienus. Bērns ar platu pieri — būšot gudrs (142, 2110 Md Beļava, Vecgulbene). Kad mozs vēl bērniņš, naseņ pīdzims, jo pīre ļūti grumbaiņa un krysta storp dagunu un pīri nav, tad tys dzārojs un nailgi dzeivos (480, 383a Ldz Cibla, Ludza). Pie bērnu piedzimšanas ievēro vairāk burvības. Veci ļaudis stāsta: ja bērni piedzimstot, kuriem esot uz pierītes zilas dzīslītes, tad tas sirma vecuma nepiedzīvojot (160, 111 Md Kalsnava). Kad mazam bērnam ir zila dzīslīņa pār degunu, tad tas drīzi mīrs (32, 2587 Rīga). Ja jaunpiedzimušam bērnam zila dzīslīņa pār degunu, tad tas liels neizaugs (Š. Tic. 2499). Ja bērnam pirmajos dzīvības gados dzīslīņa, kas stiepjas pāri degunam starp acīm, ir stipri saredzama, tad tas nomīrs, pirms būs beidzis augt

(ib. 2500). Ja bērnam piedzēmot uz deguna starp uzacīm ir redzama zila dzīslīņa, tad bērns drīz mīrs (ib. 2501). Ja mazam bērnam švika (grumba) pār degunu, tad tas nebūšot dzīvotājs (145, 96 Vlk Bilska).

Kad bērnam acudangas pillas (pieaugušas ar miesu), viņš būs dzīvotājs, kad tukšas — mīrējs. To vēro vēl pie labi paauguša bērna (Š. Tic. 2496). Kad acu kaktiņos graudiņš iekšā, bērns dzīvos, kad tukši, mīrs (ib. 2497). Ja bērna acu kaktiņos trūkst gaļas gabaliņi jeb nav redzami, tad tāds bērns liels neizaugs (ib. 2498). Ja bērnam acu kaktiņos ir dziļi dobumi, tad tas drīz mīrst (ib. 2502). Cik krist-bērnā galvā ir „rozišu“, tik reizu tas apprecēsies (205, 5 B Skaistkalne). Ja bērnam piedzimstot balta strīpa pār plecu, būs kaņavīrs (196, 284 Md Dzelzava). Ja puikam piedzēmot esot krustis varžina, tad viņš kaņā mīrs (Š. Tic. 24706). Ja bērns piedzimstot sārts, tad ilgi dzīvošot, bet bāls, tad drīzi mīršot (302, 1560a Jk Sece). Kuņš bērns piedzimstot ir skaists, tas vēlāk paliks nesmuks vai arī otrādi (Š. Tic. 2530). Ja mazs bērns ir smuks, tad liels tas būs nesmuks (ib. 2531). Kad bērns pēc piedzimšanas nopūšas, tad tam grūts mūžs (69, 1273 II Bebrene). Kad bērns elpo viegli, tad būšot labs mūžs, bet ja smagi nopūšas, tad grūts mūžs (Š. Tic. 2505). Mazs bērns ar resnām rociņām un kājām — būs stipris darba strādnieks (142, 2111 Md Beļava, Vecgulbene). Kuņš bērns turot nokrampētas rociņas, tas esot svēts (Š. Tic. 2514). Ja bērnam dzimstot rociņas vaļā, tad tas būs devīgs, bet ja cieti, tam skops (ib. 2514a). Kad mazs bērns tur cieši sažņaugtas saujas, tad būs dzīvē bagāts cilvēks; bet kas tur vaļīgas rokas, tas būs nabags (ib. 2516). Mazs bērns, kas ar gariem, slaidiem pirkstiem, tas būs „skrīvels“ (142, 2112 Md Beļava, Vecgulbene). Tad vecmātes vēroja bērniem no kāju un gūžu rievām un arī roku rievām, kas kā iežņaugtas, kā no špores; kuņam lielākas šīs rievās, tas nemīršot, bet augšot liels (142, 2109). Lai zinātu, vai bērns dzīvos, tad jāapskatās, kad bērns piedzimst; ja gurniņš ir strīpiņa, tad dzīvos, ja nava, tad nedzīvos (69, 1413 II Bebrene). Lai uzzinātu, vai bērns dzīvos jeb ne, tad, bērnam piedzimstot, apskatās gurniņus; ja gurniņš ir strīpiņa, tad dzīvos, ja ne, tad nedzīvos (Š. Tic. 2504).

Sal. arī par bērna *smagumu*. Kad mazs bērns ir smags un gudrs, tad tas ilgi nedzīvos (32, 2586 Rīga). Kad bērns smags, *zemes svārs* tam, tad ātri mīrst, nezaug (23, 4604 Vlm Kocēni, C Veļki un Vlm Vaidava). Ja mazs bērns ir smags, tad tas ir ar zemes *smagumu* un tam drīz jāmīrst (Š. Tic. 34245). Ja bērns auklējot smags, tad tas ilgi nedzīvos (LP VII, 415). Ja mazs bērns ir ļoti smags, tad tas ilgi nedzīvos (ib. 2494).

Tāpat par stāvokli, kā bērns piedzimis. Bērni, kuņi kņupu-dzimst, visi slikst (205, 6 B Skaistkalne). Kad jaunpiedzimušais piedzimst uz

mates, tad tas sliks, uz sāniem, tad drīzi mirs, augšumpēdus, tad dzīvos (69, 526 Md Beļava). Ja bērns piedzimst uz mates, tad tas drīzi mirs (Š. Tic. 2495). Bērni, kas uz mates guļ, tie muguru pūtina, tiem drīzi jāmirst (446, 103 Md Viesiena, Bērzaune).

Sal. par izskatu pēc tēva vai mātes: Ja meiteni ir tēva skatā un puisēni mātes skatā, tad tie esot laimīgi bērni (208, 843 Rīga, C Skujene). Ja meita tēva sejā, tā ir laimīga dzīvē. Tēva meitas ir laimes slotas pērtas (23, 4203 Vlm Kocēni, C Velķi un Vlm Vaidava). Visi tie bērni, kas tēva sejā, ir laimīgi (Š. Tic. 2485). Tēva bērni (tēva sejā kas dzimuši) laimīgāki par mātes bērniem (ib. 2486). Ja dēls ir līdzīgs mātei un meita tēvam, tad tie ir laimīgi cilvēki (ib. 2487). Sal. 24619. Ja meita izskatās pēc tēva, tad tā būs bagāta, bet ja pēc mātes, tad būs nabadzīga (ib. 19608). Kad meitene tēva izskatā, tad tā ir dzīvē laimīga (ib. 19835). Ja dēls izskatās pēc tēva, tad tas būs nabadzīgs, bet ja pēc mātes, tad būs bagāts (ib. 5800).

Ja puiku dzimst vairāk kā meiteņu, tad būs kaŗš (ib. 13137). Ja kādam saimniekam ir trīs meitas un trīs ķēves, tad tas izputēs (ib. 26096). Ja dēli vairāk dzimst kā meitas, tad sagaidāmi kaŗi, bet ja meitas, tad otrādi (268, 297 Jk Slate). Ja bērnu dzimstībā zēni pārsniedz meitenes, tad gaidāms kaŗš (Š. Tic. 2489). Ja zēni vairāk dzimst kā meitenes, tad kaŗi gaidāmi (ib. 2490).

Bērniem dzimstot, vecmātes virs tiem varot redzēt dažādas lietas. Ja virs bērna esot zobens, tad tas, liels uzaudzis, būšot kaŗavīrs; ja virs bērna esot redzams zirgs, vāģi, arklis u. t. t., tad tas, liels uzaudzis, būšot saimnieks (207, 360 Vlk Smiltene). Jaunpiedzimušam pēc nedēļas uz rokām un sejas, zem acīm zili plankumi ja ir, tad tas ir mirējs (196, 283 Md Dzelzava).

Sal. par dzimuma zīmēm: Kam dzimuma zīmes, tie esot laimīgi cilvēki (217, 149 Vlk Mālupe). Bērni, kas piedzimst ar kādu melnu kārpīņu, ir laimes bērni (Š. Tic. 2509). Ja dzimuma zīme neredzamā vietā, tad tāds cilvēks savā mūžā laimīgs būs (ib. 2510).

Ja gada laikā bērnam neaizaug mati uz pakauša, tad tas būs gudrs cilvēks (ib. 2511). Ja mazam bērnam mati stāvus stāv, tad viņš ir vellam apsolīts (ib. 2512).

Ja mazs bērns guļ pusvirām acīm, tad viņš nāvi vaktē: viņš drīz mirs (ib. 2520). Ja jaunpiedzimušam bērnam guļot acis pusviru, tas nebūs dzīvotājs (ib. 2521). Ja mazs bērns guļot acis tur vaļā, tad drīz mirst (ib. 2522). Ja mazam bērnam acis guļot pusvirus stāv, tad tas nebūs dzīvotājs (3, 2486 Jg Garoza). Ja bērns pa miegam smeļ, tad eņģeliši smidina, bet ja raud, tad nelabi gari to traucē (69, 1410 Il Bebrene), arī: Mazs bērns, kam raudot asaras birst, paliekot bārenis (446, 22 Md Viesiena). Kad bērns miegā smeļ, viņš būs slims; ja

raud, viņš sapņo uz labu (23, 4186 Vlm Kocēni, C Velķi un Vlm Vaidava).

Ja bērnam pirmie zobi nāk augšā, tad būs par citiem valdnieks; ja apakšā, tad kalps (69, 1392 II Bebrene). Ja bērnam priekšzobos ir liela šķirba, tad tas dzīvē būs gudrs cilvēks (Š. Tic. 2506). Ja bērnam pirmie zobi nāk augšpusē, tad viņš kļūs par ievērojamu vīru; ja apakšpusē, tad par maz ievērojamu (ib. 2507). Ja bērnam zobi nāk pirms augšā, tad būšot par citiem jāvalda, bet ja apakšā, tad kalps (ib. 2508).

Šķiršana no krūts ir moments, kas tāpat noder vērošanai. Pilmatēs nevajaga mazas meitenes šķirt no mātes krūts, lai nebūtu ļoti resnas (A. Aizsils 19). Ja bērns ir zīdīts trīs Lielās piektdienās, tad viņam būs ļaunā acs, kas var cilvēkus padarīt nelaimīgus (sal.: atzīdenis Š. Tic. 18086). Ja bērnu atšķir no krūts putnu sanākšanas laikā, tad tas būs plāpīgs, ja siena laikā, tad — negants, ja rudenī, klusā laikā, tad — kluss, neveikls valodā (ib. 30187). Meitenes no krūts vajagot atšķirt ziedu laikā, lai viņas būtu vienmēr smukas un ziedošas; ja atšķirot rudenī, lapām birstot, tad viņas esot kā nodzeltējušas lapas (ib. 30193). Bērns no krūts jāatšķir uz reizi, ja atšķirs pa ilgāku laiku, tad būs nelabas acis (ļauņums no skatīšanās) (ib. 30202). Agrākos laikos, kad māte šķīra bērnu no krūts, šķirību dienai izvārīja tikai biezu putru, ar ko mājeniekus pacienāja. Tagad taisa lielāku godu ar vairāk viesiem. Kad viesi maltīti paturējuši, viens no tiem slepeni apģērbās kaut kā ērmīgi par būzēli, piegāja pie mātes un, bērnam redzot, likās atņemot mātei cici un aiznesot projām jeb arī atdodot to sunim, kuņš tad jau iepriekš pagādāto gaļu arī kāri norīja. Bērnam nemanot, viņš iebāza mātei azotē susekli, kas mazajam sabādīja rociņu un mutīti, ja tas taču pēc krūts tiecās. Pēc tam uzlika uz galda maizi, naudu un grāmatu, pieveda klāt bērnu un lūkoja, kuņš no šīm trim lietām bērns ņems papriekšu. Ja bērns ķēra papriekšu pēc grāmatas, tad sprieda, ka tas būšot liels grāmatnieks un dievvārdnieks; ja pēc maizes, tad tam pieaugušam būšot papildnam maizes; ja pēc naudas, tad tas būšot savā dzīvē bagāts ar naudu (ib. 30213). Kad bērnu no pupa šķir, tad izcep maizes kukuli, kuņā ieliek trīs lietas: olu, naudu un svētbildi. Tad ļauj to kukuli bērnam aizkart. Ja bērns pirmo aizkar olu, tad viņš būs strādīgs, ja naudu, tad dzērājs, ja svētbildi — dievbijīgs (ib. 30219).

Vērojumi par bērna turpmāko dzīvi ir arī viņa *kristībās*.

Pirmo reiz par krusttēvu vai krustmāti ejot, izvēlas pretēja dzimuma krustbērnu, jo citādi pats vai pati neapprecēsies. Ja kristībās (kūmās) ejot pirmo reizi vīriešiem pie vīrieša, tad labi neveiksies ar

precēšanos, bet ja otrādi, tad būs laimīgi; tāpat arī sievietēm, bet pretēji (476, 104 Rg Lēdmane). Ja meitai pirmais krustbērns ir puika, tad drīz izprecēs, ja meitene, tad ilgi jādzīvo neprecējušai (375, 3413 C Skujene). Ja jaunai meitai pirmais krustdēls, tad tā ātri apprecas; ja krustmeita, tad jāpaliek vecās meitās (puīšam otrādi) (118, 202 Vlk Dūre). Ja jauneklīm pirmais krustbērns ir puika, tad tas neapprecēsies (17, 1944, 143 Rūjiena). Meita negrib klēpī turēt pie kristīšanas kā pirmo krustbērnu meitu, jo tad paliekot veca meita. Puīši negrib turēt puisēna, jo tad tas pats paliekot vecpuisis (17, 7837 C Jaunpiebalga).

Kūmu īpašības pāriet uz kristāmo bērnu, tāpēc par kūmāmņem dzērājus u. tml., bet cilvēkus ar labu dabu, turību un veselību. Uz kristībām ejot, kūmas ievēro zināmas simboliskas paražas, lai krusttāmam bērnam būtu laba laime: jūdz zirgus, kapina izkapti, mēri kviešus, „lai pādēnis knašs puisīt's, labs maizītes arājiņš“ (LD 1308), kupli gērbjas, lai pādīte pakupli aug (ib. 1316) u. t. t. Bērns atsitās kūmā, kas kristijot pirmais pasaka „jā“ vai bērna vārdu, vai arī, kas pēdējais pie kristības iet. Lai bērns nebūtu ēdelīgs, kūmas nedrīkst priekš kristības ēst, kristības aktā un pie galda kūmas turas cieši kopā, lai bērnam neaugtu reti zobi. Kuŗš kūms pirmais „jā“ pasaka, tā dabā bērns atsisities (Š. Tic. 15210). Bērns nolēcas (atsitas) tai kūmā, kuŗš „reizas galā“ iet pēdējais kristībās (ib. 15216). Ja kristijot krusttēvs vai krustmāte, kas bērnu tur klēpī, uzpuš bērnam savu dvašu, tad bērns atsitās tajā krusttēvā vai krustmātē (ib. 15211). Bērnu kristijot, istai kūmai jāskatās atpakaļ, tad bērns uzaugs pēc kūmas dabas (ib. 15212). Kad pie kristīšanas bērna turētājs atskatās atpakaļ, tad kristāmais bērns atsitās viņa dabā (ib. 15213).

Kristībās, jau bērnu uz baznīcu vedot, vēro gadījumus ceļā. Jo bārnu vadūt uz kristību uz cēla nūteik dažaidas kibeles, tad bārns ilgi nadzeivos (344, 485 D Preiļi). Sal.: Ja baznīcā gadās divi vien kristījamie bērni un viens no šiem ir zēns, otra meitene, tad šie savā mūžā reiz apprecēsies (382, 89 Rīga).

Kā katra sākuma darbība, arī bērnu izturēšanās kristībās noteic vai arī dod pazīmes par viņa turpmāko dzīvi. Ja bērns par kristāmo laiku uzturas tīrs, tad audzīs labs un godīgs, ja otrādi, tad liels netiklis (137, 346a Vlm Ipiķi). Ja bērns krustot pieslapina, tad dzīvē lielu kaunu piedzīvos (118, 203 Vlk Dūre). Ja bērns krustot apķēzijas, tad mazam jāmirst (446, 104 Md Viesiena, Bērzaune). Kad bērns noslapina kristāmās drēbes, tad tas, liels būdams, nevarot kauna izbēgt (Š. Tic. 15269). Ja bērns baznīcā pie kristīšanas izturas kluss un tīrs, tad būšot gudrs un godīgs cilvēks, bet ja raud un pietaisa autīpus, tad būšot liels muršķis un kritīšot negodā (ib. 15274). Kad kristot

bērns ir kluss, tad viņš būs drūms (3, 877 Jg Garoza). Ja pie kristības bērns neraud, tad mirs (17, 1311, 5 Vlk Cirgaļi).

Labā zīme ir, ja bērns raud; ja viņš to nedara, viņu pat piespiež to darīt. Ja bērns krustot gul, tad tas neuzaugs (76, 583 Vlm Katvare un Pociems). Ja bērns pa savu kristīšanas laiku ir aizmidzis, tad viņš drīz mirs (17, 190, 310 Ilguciems). Ja bērnam pa kristīšanas laiku ir ciet acis, tad tas drīzi mirs (464, 1562 Rg Baldone). Ja bērns krustot kūmai acis skatās, tad šim bērnam drīz jāmirst (446, 430 Md Viesiena, Bērzaune). Ja pirmā miegā pēc kristībām bērnam pusvirus ir labā acs, tad viņš būs dzīvē nelaīmīgs, ja kreisā acs ir pusvirus, tad bērns dzīvē būs laimīgs (Š. Tic. 15299). Kad bērns pēc kristībām gulēdams pirmo miegu tur vaļā labo aci, tad būs laimīgs, ja kreiso, tad nelaīmīgs (ib. 15300). Ja bērns kristot raud, tad tam būs vai nu slikta dzīvošana, vai drīz jāmirst (17, 1841, 17 Md Vestiena). Kad kristot bērns raud, tad viņš būs liels dziedātājs (3, 876 Jg Garoza). Bet ja bērns krustot brēc, tad būs liels dziedātājs (76, 584 Vlm Katvare un Pociems). Ja bērns kristijot raud, tad viņam būs slikta dzīve (17, 1667, 25 Md Vestiena).

Ja bērns kristot raud, tad tam būs vai nu slikta dzīvošana, vai drīz jāmirst (Š. Tic. 15258). Ja bērns kristot skaņi brēc, tad viņam būs grūts mūžs (ib. 15259). Ja bērns kristot gul, aizmidzis, tad tas drīz mirs, bet ja kliež, tad būs labs dziedātājs un ilgi dzīvos (ib. 15260). Ja bērns, kad to krusta, gul, tad tas drīz mirs, bet tas, kas krustot raud un ir nemierīgs, dzīvos ilgi (ib. 15261). Ja bērns pie kristīšanas ir aizmidzis, tad viņam drīz jāmirst (ib. 15262). Ja kristot bērns neraud, tad tas dienās būs zaglis (ib. 15264). Bērns, kas krustot (kristijot) neraud, nelaikā mirst (ib. 15265). Ja bērns kristijot raud, tad viņš dzīvos, ja neraud, tad mirs (ib. 15268). Ja pie kristīšanas bērns krustmātei izliekas smags, tad viņš drīz mirs (153, 673 Rg Babīte).

Sens uzskats ir par to, ka bērns pie kristīšanas raud, ja viņam dotais vārds nepatīk. 1640. g. baznīcu vizitācijās minēts, ka Vestienā kāds burvis bērnus pārkristot, un tāpat 1627. g. raksta P. Einhorns šādi: Ja bērns pēc kristībām stipri raudājis, tad latvieši domājuši, ka bērns nav ar vārdu mierā un devuši viņam citu vārdu. To piemin arī Hūpels: Ja bērns pēc kristīšanas ilgi raud, tad viņi domā, ka kristīšana nav pareizi notikusi. Vēl tagad ir gadījumi, ka viņi lūdz bērnu otrreiz kristīt. Sal. jaunākos ticējumus: Ja bērns, kad viņam vārdu liek, raud, tad viņam vārds nepatīk (Š. Tic. 15254). Kad bērns pie kristīšanas raud, tad viņam dotais vārds nepatīk (23, 4168 Vlm Kocēni). Ja baznīcā kristījamais bērns ļoti brēc, tad viņam nepatīkot krustmāte vai krusttēvs, bērns tikai nevarot izsacīt (382, 123 Rīga).

Ja bērns baznīcā pa kristīšanas laiku raud, tad tam nepatik viņa vārds (464, 1561 Rg Baldone). Ja bērns kristot raud, tad viņam vai nu vārds vai arī krusttēvs vai krustmāte nepatik (Š. Tic. 15255).

Sal. vērojumus no bērniem par viņu turpmāko dzīvi. Ja mazs bērns kādu no vecākiem par daudz mīlējot un pieķeroties, tad tas no vecākiem drīz miršot (446, 23 Md Viesiena, Bērzaune). Pīcu godu bārns jau staigoj, runoj un vysu ļūti labi jau pazeist. Tys bārns, kurs tik mozs byudams ļūti otri runoj, mīļ daudz skraidīt, kļigt, tad veļ ļūti mīļoj yudīņi, tys bārns ilgi nadzeivos (470, 385 Ldz Cibla, Ludza). Kurs bārns ropoj uz rūkom un kojom vai uz „četrū“, tad tys ļūti dreīži staigos. Tys bārns, kurs brauc uz gūrna ar rūku atsaspīzdams, tad tys ilgi nastaigos (480, 386—7 Ldz Cibla, Ludza).

Staigātāja bērna rāpošana kā enorma parādība, ir ļauna pazīme pat pār nāvi. Bērns, kas jau iet kājām, sāk iet atkal rāpu, tad dabūšot ziņas, ka rados kāds miris (2, 9 Md). Ja bērns ejot rāpus ākstīdamies, tad uzdzirdot mirušu (67, 184 C Jaunpiebalga). Ja kāds bērns, kas jau iet kājām, bet ejot rāpo, tad kādu izdzird no jauna nomirušu (72, 8934 Md Cesvaine, Virāne). Ja bērns, kuŗš māk jau staigāt, iet rāpus, tad kāds mirs (17, 1667, 26 Md Vestiena). Ja lielāki bērni (tādi, kas jau staigāt prot) rāpus iet, tad mirušu dzird (Š. Tic. 10226). Ja tādi bērni, kuŗi jau staigā kājām, kādu reizi iet rāpus, tad kāds ir nomiris (ib. 10227). Ja paliela meitene rāpājas pa grīdu, tad drīzumā kāds mirs (ib. 19832). Kad mazs bērns, kas iet kājām, sāk iet rāpus, tad izdzirdīs ko jaunu (446, 640 Md Viesiena, Bērzaune). Kad rāpus iet, tad mātei galva sāp (Š. Tic. 10224). Ja mazi bērni iet rāpus, tad gaidāmi sveši ciemiņi (ib. 10225). Ja bērns rāpojas, tad ciemiņi būs (17, 1841, 116 Vlm Skanķalne).

Atmuguriska iešana pielīdzināma ačgārņajām, kaitīgajām darbībām un to attiecina uz bērna vecākiem. Ja kāpjas uz atpakaļu, tad paīšina vecākiem mūžu (Š. Tic. 10174). Ja atmuguriski iet, tad mātei kapu mēra (ib. 10180). Ja atmuguriski iet, tad tēvam kapu mēra (ib. 10181). Kas atmuguriski ejot, tas mātei kapu mērot; cik soļus jeb pēdas noejot, tik garš būšot kaps (ib. 10182). Kas atmuguriski iet, tas mātei kapu mēro. Kapu mātei mēro arī tad, kad kādu koku vai šķipeli pa priekšu grūž (ib. 10183). Ja ačgārņi iet, tad mātei zārku mēro (ib. 10184). Atmuguriski nedrīkst iet, tad vienam jāmirst (ib. 10195).

Sal. dažādas pazīmes. Ja māte iesit bērnam ar slotas stupi pa muti, tad tas, liels uzaudzis, maz. runā (ib. 23490). Kad bērns, grāmatu lasot, smejas, tad tam paliek šķībi zobī (ib. 9527). Kad bērns grāmatu atstāj vaļā, tad tas nevar iemācīties (ib. 9530). Ja bērns grāmatu atstāj vaļā un pats aiziet projām, tad nevar vairs iemācīties tanī vietā

(ib. 9531). Ja mācoties nokrit zemē grāmata, tad vajaga viņai uzsēsties virsū, lai viss izietu labi (ib. 9554). Ja meitene ļoti mīl lelles, tad viņai būs daudz bērnu, ja nemīl, tad būs neauglīga (A. Aizsils 135). Ja puika spēlējas ar lelļiem — zirgs tam vēlāk kož (Š. Tic. 24713).

3.

Līdzās kristībām vēl arī citi godi dod iespēju vērošanai no paša cilvēka. Bez kristībām šādi godi ir kāzas un bēres. *Kāzās* uzmanības centrā ir jaunais pāris. Vērojumi par to ir jau sākot ar *precībām*, kas saistītas arī ar veco un jauno mēnesi resp. astroloģisko prasību izskaņam. Derības un kāzas jādzer jaunā mēnesī, tad ies labi jaunā dzīvē un ilgi pastāvēs jauni (ib. 14208). Kāzas ir jādzer pilnā mēnesī, lai jaunajam pāram būtu bagāta un laimīga dzīve (ib. 14209). Vecā mēnesī saderinājušies ir nelaimīgi (ib. 24461). Jaunā vai pilnā mēnesī jābrauc precībās, tad labi izdodas, vecā — iznīkst (ib. 24462). Precēties nedrīkst vecā mēnesī (ib. 16494). Sal.: Vecā mēnesī nevajaga laulāties, tad ir tukšs mūžs (ib. 16495). Kas jaunā mēnesī laulājas, tam sieva ātri pieblist (ib. 16496). Ko pēcpusdienā laulā, tiem daudz bērnu dzem (ib. 16498).

Ir daudzas pazīmes par nākošo vīru. Starp laulātiem ļaudīm mēdzot arvienu tā būt: ja vīrs ļoti čakls, tad sieva paslinkāka, un ja sieva mudīga, tad vīrs mēdzot gausāks būt. Pati laime tā esot reiz nolēmusi (Š. Tic. 33460). Laimes māte tā esot nolēmusi, ka precējoties vienam vajagot būt mudīgam, otram slinkam (ib. 33461). Senāk Dievs nolīcis, ka gudram vīram vajagot precēt negudru sievu, bet gudrai sievai atkal iet pie negudra vīra (ib. 33462). Ja vīrs un sieva pēc izskata ir ļoti līdzīgi, tad saka, ka tie labi dzīvojot (ib. 33465). Kāds tam puisim vārds, kas meitu pirmo reiz nobučo, tāds būs arī meitai vīra vārds (17, 96, 70 Vlk Vijciems). Jo kas bučojas uz Jāņiem, tad tā žēnēsis (480, 522 Ldz Cibla). Ja jaunu meiteni pirmais vīrietis bildina vecs, tad viņa izies pie jauna; ja jauni puisi sienas, tad noteikti dabūs vecu vīru (A. Aizsils 135). Kad meita, labību pļaujot, atstāj netīru baru, tad viņas vīrs staigās noplisis (Š. Tic. 19713). Kad meita nemākot aītai galvu nocirpt, tad nedabūjot precēties (ib. 19715). Ļoti bieži vīra izvēle ir atkarībā no darba veiksmes. Šādi norādījumi izsvaidīti visos mantikas veidos.

Kā visās sākuma darbībās, tā arī precību braukšanā klizmas nozīmē neizdošanos. Ja precībās braucot rodas kāds šķērslis ceļā, piem., koks pārgāzies pāri ceļam, vai slota nokrituse iz aizdurves krustis durvīm, tad tas nozīmē neizdošanos un neveiksmi uzsāktā (precības) lietā (382, 88 Rīga). Arī pie mācītāja rādīties braucot var būt klizmas: Ja brūtes pāris, rādīties braucot, satiek tukšus ratus vien, tad drīzi

vienam no viņiem jāmirst (LP VII, 416). Sal. G. Merķeļa ziņas 1797. g. par ēšanu precībās: Brūte un brūtgāns sniedzas viens otram rokas pār maizes kukuli, pēc tam katrs vienu gabalu no tā apēd. Kas pirmais savu maizi apēd, tas būšot labāks maizes pelnītājs (Š. Tic. 24472).

Uz kāzām gatavojoties nozīme ir kāzu maizei: Ja kāzu godībām ceptā maize labi rūgst, tad tas ir uz labu dzīvi (ib. 14235). Kad kāzu maize labi rūgst, tad jaunais pāris (jaunā pāra) mīli dzīvos (ib. 14236). Ja kāzu maize labi izdevusies, tad laulātiem vērots labs mūžs; bet ja bijusi slikta, tad gaidīts slikts mūžs; ja maize iesprēgājusi, tad vienam jaunlaulātam jāmirst (ib. 14237). Uz kāzām ejot, plāceņi jānes pa pāriem, lai arī visi jaunieši paliktu pāros (ib. 14238). Sal. par ēšanu kāziniekiem: Trīs dieni priekš kāzu kāzās gājējiem zirnāji jāēd (ib. 14240). Uz kāzām ejot, vajaga apēst siļķi, tad dabū pulka dancot (ib. 14241). Uz kāzām ejot jāēd rupmaize, tad būs liela dancošana (ib. 14242). Ja grib, lai jaunam pārim dzīvē labi klājas, tad uz kāzām nedrīkst citu dzīvnieku kaut kā vienīgi cūku (ib. 14243).

Ja brūtei, kāzu drēbes šujot, diegs mezglojas, tad tā sievās būs laimīga (ib. 3646). Mezgls ir saistišanai. Ja brūtes kreklu šuvot meita iedur pirkstā, tad viņai būs nelaimīga laulība (ib. 3647). Ja brūte ģērbjoties apvelk kādam apģērba gabalam kreiso pusi, tad būs jāšķīrās no vīra (ib. 3664). Tas sakrīt ar citiem gadījumiem par drēbju apvilksanu otrādi, kas ir uz neveiksmi. Kad brūtei kreklu velkot, kāds ierauga plikumu, tad tai būs laimīgs mūžs (ib. 3666). Kailums, kā zināms, ir ļaunuma atvairīšanai. Jāuzmanās ģērbjoties kāzu dienā: Ja kāzu dienā ligavai plivuris pārplīst, tad būs nelaimīga dzīve (ib. 14219). Ja kāzās kāds balti ģērbies un tam kāds melns apģērba gabals līdz, tad vienam no salaulātiem drīzumā būs jāmirst (ib. 14220). Nozīme šeit ir krāsu simbolikai, jo melns ir sēru krāsa.

Ja ligava, braucot laulāties uz baznīcu, atskatās divas reizes atpakaļ, tad viņa ies otro reizi pie vīra (449, 298 Rz Dricēni). Kad braucot pie laulības, tad nevajagot skatīties atpakaļ, jo tad bērniem būšot šķība mute (Š. Tic. 14296). Kad jaunive vai jauničs brauc uz baznīcu da laulībom, tad vajag vērtīs atpakaļ, lai otkon dreiži byutu kuozas. Braucūt uz veira sātu ūn izejūt nu aizgolda, vajag paraut pologa styurus. Dreiži cytas muosas vai cīma meitas īs pi veira (ib. 14297).

Uz kāzām braucot nevajaga pieminēt mirušus cilvēkus, jo tad brūtgāns vai brūte drīz var nomirt (ib. 14248). Ja kāzu dienā lietus līst, jaunajam pārim nebūs laba dzīve. Jaunas meitas labi baŗo suŗus un kaŗus un puiŗi labi apkopj zirŗus, lai tiem kāzās būtu labs, jauks laiks (ib. 14254, K. Šilings, 1832. g. Tirza).

Ja ziemā, kāzu dienā uz baznīcu braucot, sniegs snigst, tad būšot bagāta dzīve (ib. 16515). Ja kāzās brūtei galva sāp, tad vīrs būs liels dzērājs (ib. 14233). Ja kāzu dienu brūte ir jautra, tad dzīvē viņai būs jāraud; ja brūte ir noskumusi, tad dzīvē ies labi (ib. 14280). Klizmas ir uz nelaimi, arī uz baznīcu braucot. Ja kāziniekiem ceļā notiek kāda nelaime, tad jaunajam pārim būs slikta dzīve (205, 11 B Skaistkalne). Uz baznīcu braucot, ja ligavainis vai ligava izkrit no pajūga, tad tas kritējs pirmais mirs un drīzi mirs (196, 279 Md Dzelzava). Ja brūtei uz baznīcu braucot nojūdzas zirgs, tad būs slikta dzīvošana (Š. Tic. 14283). Ja kāzu dienā, braucot uz baznīcu, notiek kāda nelaime vai zirgs atgrožojas, paklūp, jeb vāgi čikst u. t. t., tad laulātam pāram dzīvē būšot sarežģījumi (ib. 14286). Ja brūtes pārim, uz baznīcu braucot, zirgs izjūdzas, tad tas pāris drīz šķirsies (ib. 14288). Ja kāziniekiem uz baznīcu braucot zirgs izjūdzas, tad nebūs laba dzīvošana (ib. 14289). Ja brūtes vai brūtgāna vedēja zirgs iztrako, tad neveiksies kopdzīve (ib. 14290). Ja laulāties braucot nojūdzas zirgs, tad būs jāšķīras (ib. 16533). Ja laulāties braucot kāda kāznieka zirgs izjūdzas, tad laulība nepastāvēs (ib. 16534). Ja brūtes pāri vedot uz baznīcu preti brauc liķa vāgi ar liķi, tad jaunais pāris ilgi nedzīvos (ib. 16535). Ja brūtes pārim uz baznīcu braucot pārbrauc pār ceļu liķi, tad viens no viņiem drīzumā mirs (ib. 16536). Sal.: Ja kāzās notiek kāda nelaime, tad jaunā pāra mūžs nebūs laimīgs (ib. 14282). Sal. putnu vēstījumus. Ja uz baznīcu braucot dzird vārnu ķērcam, tad jaunā sieva būs liela plāpa (ib. 14283). Ja puisim, kāzu ritu kumeļu barojot, zīle lēni dzied, tad būs puisam gudra ligaviņa (ib. 14284).

Nākošā pazīmju grupa ir par jauno pāri pie laulībām. Ja ligava ar ligavaini iet pa baznīcu līdz altāram necieši kopā, tad viņiem būs slikta dzīve (449, 292 Rz Dricēni). Pie laulāšanas ejot, jaunajam pārim jāsaķēpas, lai neviens neiziet caur viņu vidu, jo tad tie dzīvos kā šķirti (Š. Tic. 16554). Kuŗš no brūtes pāra baznīcā ejot bālāks, tas pirmais miršot (118, 205—206 Vlk Dūre). Kad jauniķus lauloj, juosaver, kuŗam boltoka lica, tys pyrmais miers (243, 339 Rz Andrupene). Kuŗš no jaunā pāra pie altāra stāvot ir sārts, tas ilgāki dzīvos, kuŗš bāls, pirmais mirs (3, 2485 Jg Garoza). Kuŗš no jaunā pāra, pie altāra stāvot, ir sārts, tas ilgāki dzīvos, kuŗš bāls — pirmais mirs (Š. Tic. 16557). Lauluošanas laiks ja bryutei voi bryutgonam mainās geima kruosas nu sārtos uz buolū, tys uotri mirs; un jo nu buolo uz sārtū, tys ilguok dzeivuos (85, 16 Ab Liepna). Ja brūtei tanī brīdī, kad laulā, mainās sejas izteiksme, tad visu mūžu viņai klājas slikti (218, 847 D Krustpils). Sal. jautribas izrādīšanas noliegumu arī pie laulībām. Ja kāds no jaunlaulājamiem baznīcā ejot smaيدا, tad dzīvē nesatikšot (118, 207 Vlk Dūre).

Nelaba pazīme ir klizmas. Ja pie altāra laulājot nokrīt gredzens, tad būs grūts mūžs (Š. Tic. 16576). Ja baznīcā, jauniešus laulājot, brūtes pusē nodziest svece, tad viņa pirmā mirs; ja tā nodziest brūtgāna pusē, tad tas mirs pirmais (ib. 16587). Juo lauluošonas laikā uz oltora sveces slikti dag, ti ni dag, ni dzīst, tad salauluotūs dzeive byus nalaimīga un arī „ni degs, ni dziss“ (ib. 16588). Juo lauluošonos laikā vysas sveces baznīcā uz oltora dag labi, tad salauluotūs dzeive byus laimīga (ib. 16589). Ja laulājot aizmirst aizdedzināt sveces, tad jaunajam pārim nebūs bērnu (ib. 16590). Līgavaiņam ar līgavu, nu baznīcas ejot, juotur dagušas sveces un juosaver. Kuram pirmajam svece nūdziss, tas pirmais miers (ib. 16615). Laulājamam pārim no baznīcas ejot, kuŗam pirmāk apdziest svece, tas pirmāk mirs (ib. 16616). Sal. piromantijas paņēmienu. Ja kāzu dienā brūtgānam vai brūtei svece nodziest, tad tas ilgu mūžu nedzīvos (ib. 14388). Kāzās brūtei un brūtgānam uzdedzina katram divas sveces; kuŗam pirmam izdeg, tas ātrāk mirs (ib. 14389). Ja brūtei vai brūtgānam pēc laulībām ejot no baznīcas kāja piemetas pie sliekšņa, tam otrreiz jālaulāties (jāstājas laulībā) (85, 23 Ab Liepna). Ja baznīcā, no altāra projām ejot, brūte ceļ labo kāju, tad viņa par vīru valda; ja kreiso, tad vīrs par sievu (464, 1998 Rg Olaine). No baznīcas ārā nākot, ja līgava augsti galvu tur, labi dzīvos (196, 277 Md Dzelzava). Ja laulājamjiem kāds iziet caur vidu, tad viņi nesatiks (26, 445 Md Jaungulbene). Kad brūte, no baznīcas nākdama, atrod cilvēku nama durvīs stāvam, tad tā esot slikta zīme (Š. Tic. 3722).

No baznīcas mājā braucot, tāpat jāvairās no klizmām. Ja jauno pāri vedot no baznīcas notiek kāda ķibe, tad viņiem būs nelaimīgs mūžs (280, 1895 Rg Nitaure, Līgatne). Ja jaunlaulātam pārim notiek ceļā no baznīcas uz māju braucot nelaime, neiet dzīvē labi (464, 1604). Ja braucot mājā no baznīcas, kāzniekiem kaut kas saplīst, tad kāds ātri mirs, vai brūte vai brūtgāns (230, 2170 Tl Stende). Ja ar brūti no baznīcas braucot kas sabojājas, vai rati vai atkal zirgs paliek klibs, tad nebūšot laba dzīve (358, 336 Tk Smārde). Nu bazneicys braukdami veirs ar sīvu pēc sasaulošanas iz sātu apsaguož, tod vīns nu jīm mērs (361, 50 D Kapiņi). Ja no baznīcas uz māju braucot izjūdzas zirgs, tad jaunai sievai drīzumā jāmirstot (Š. Tic. 14311). Ja kāzu dienā no baznīcas uz māju braucot izkrit no kamanām, tad labi nedzīvošot (ib. 14312). Ja jaunajam pārim no baznīcas mājā braucot ved liķi pretim, tad tie ilgi nedzīvos (ib. 14313). Ja kāzu godavārti ielūzuši, tad domājuši, ka vienam jaunajam laulabniekam jāmirst (ib. 14426). Kuŗš no salaulātiem, atbraucot no baznīcas, pirmais ieiet istabā, tas valdis par otru (375, 3417 C Skujene). Kad jaunais puors

atbraukuši nu bazneicas izkuop vīns pa vīnai, ūtrs pa ūtrai pusei rotu, karītes, tad dzeivē byus nasadarīgi (344, 1097 D Preiļi).

Nākošais moments ir dzīres kāzu mājās. Uz kāzu galda priekš jaunā pāra iesprauž divus zobenus, no kuņiem spriež par abu mūžu. Kuŗa priekšā zobens ilgāki trīs, tas no abiem ilgāki dzīvos (Š. Tic. 14385, P. Einhorns). Ja kāzu dienā sveces deg gaiši, būs laba dzīvošana (ib. 14387). Ja kāzu dienā brūtgānam vai brūtei svece nodziest, tad tas ilgu mūžu nedzīvos (ib. 14388).

Kāzās brūtei un brūtgānam uzdedzina katram divas sveces; kuŗam pirmam izdeg, tas ātrāk mirst (ib. 14389). Ja kāzinieki uzvedas priecīgi, tad jaunajam pārim būs jautra dzīve (ib. 14390).

Ja kāzās saplīst kāds trauks, tad laimīga dzīve (ib. 14400). Ja kāzās sasiť kādu trauku, tad salaulātie dzīvos saticīgi (ib. 14401). Ja kāzās, dzerot vīnu, saplīst vīna glāze, tad jaunais pāris dzīvos saticīgi (ib. 14404). Ja kāzās brūtei vai brūtgānam saplīst glāze, tad būs laimīga dzīvošana (ib. 14405). Ja kāzās kāds trauks nejauši saplīst, tad jaunais pāris laimīgi dzīvos (ib. 14406). Trauku plīšana kāzās nozīmē labu sadzīvi jaunlaulātiem (ib. 14407). Bet ja brūtei kāzu dienā izkrīt glāze no rokām, tas nozīmē, ka būs slikta dzīve (ib. 14409). Ja kāzu dienā brūte aplejot savu uzvalku ar kādu dzērienu, tad mūžā būšot daudz jāraudot (ib. 14305). Vakarā aiz kāzu galda, ja vaiņags labi piestāv, nekrīt uz leju, un līgava ir jautra — arī dzīvē labi ies (196, 278 Md Dzelzava). Kas pirmais uzsēžas uz krēsla, kur līgava greznota, tam arī pašam drīz būs kāzas (Š. Tic. 14231). Kāzās meitas nedrīkst sēdēt galda stūrī, tad paliek vecas meitas (ib. 14229).

Guldināšanas un gulēšanas vērošanā noteikti izpaužas griba noskaidrot, vai nodibinājusies laulības kopdzīve. Laulības gultas galvgali vajaga griezt uz to pusi, kur saule lec, tad laimīgi dzīvošot laulībā (ib. 22768). Ja jaunā pāra pirmo nakti pēc laulas daudz runā, tad tiem bērni daudz raud (ib. 22787).

Kuŗš no jaunā pāra gulēt ejot pirmais iekāpj gultā, tā tas valdīs par otru (375, 3419 C Skujene). Jaunlaulātie pirmo nakti guļot nedrīkst aizmigt, kuŗš pirmais aizmieg, tam pirmajam laulības kopdzīvē jāmirst (95, 1 Vlk Jaunlaicene). Kāzu naktī, kad pāris saejot gulēt, tad kuŗš pirmais aizmiegot, tas pirmais miršot (Š. Tic. 14436). Kāzu naktī ja pirmais aizmieg brūtgāns, tad pirmā mirst brūte; ja brūte aizmieg pirmā, tad mirst abi vienā gadā (ib. 14437). Kuŗš pēc salaulāšanas pirmā naktī pirmais apgulstas, tas pirmais mirst (ib. 14438).

Kas pēc kāzu nakts pirmais no rīta pieceļas, tam jāceļas pirmajam visā dzīvē (ib. 14440). Ja pirmo nakti jaunā pāra gultas vidū bedre, tad tie mīļi dzīvos, bet ja eža, tad naidīgi (ib. 14441).

Arī vedot jauno sievu uz jauno dzīves vietu, jāvairās no likstām. Vedot jauno sievu uz jauno dzīves vietu, ja ceļā gadas kāda nelaime, tad viņai nav laba dzīve (ib. 14281). Jo vadūt jaunīves lūpus ceļā nūteik kaidas nakuorteibas, apsaguož vai naīt lūpi, vai otkon paspyuk, tad jaunīvei byus slykta dzeive (344, 1098 D Preiļi). Ja pirmās godības pēc kāzām, uz kuŗām jāiet jaunajam pārim, ir bēres, tad tas nav labi. Uz tām bērēm nevajag iet (26, 446 Md Jaungulbene).

Par *miršanu* spriež, vērojot slimnieka izturēšanos un arī mirēja *priekšsajūtu*. Tādi, kam drīzi jāmirst, bieži vien paši sajūtot nāves stundas tuvošanos. Viņi esot stipri nemierīgi, sakot, ka kaut kur jāiet, un taisoties ceļā (136, 348 C Rauna). Kad slimnieks taisās uz miršanu, tad jau viņš pēdējā ritā, ja vien iespējams, apstaigās visus logus un visus stūrišus (2, 548 Md Cesvaine, Patkule). Pirms miršanas vienmēr slimnieks gribot tikt ārā gaisā skatīties un tāpēc lecot no gultas ārā. Kad viņš esot apskatījis gaisu un tad, kad nākot atpakaļ, tad tūlīņ nomirstot (479, 766 Md Patkule).

Zīmes, kas liecina par nāvi, pie mirēja. Mirējs sāk pēties, lai viņu liek uz grīdas gulēt, lai tur viņam pataisītu vietu (142, 2451 Md Beļava). Sal.: Kad cylvāks mierdams prosos uz zemes gulēt, tad dreizi tymā ustubā vel byus sagaidams grobs (255, 139 D Kalupe). Ja slimnieks dzird baznīcas zvanu skaņas, tad liktenis izšķiras: ja jāmirst, tad trīs dienu laikā nomirs, ja jāpaliek vesēlam, tad trīs dienu laikā paliks vesēls (69, 1141 Jk Sauka). Ja slimnieku izvada no mājām uz slimnīcu un kad slimnieks apskata istabas sienas, tad atpakaļ vairs neatgriezīsies (464, 250 Strenči).

Tautas uzskatos pazīstama arī slimnieka labsajūta priekš nāves. Ja slimnieks, par kuŗu baznīcā Dievu lūdza, pa Dieva lūdzamo laiku palika žirgtāks, tad katrs bija pārliecināts, ka slimnieks neatvesēlosies (LP VII, 416). Sāpes dažu sāk atstāt, nesūdzas vairs par nekādām sāpēm (142, 2452 Md Beļava).

Priekš nāves trīs dienas kājas ir gultā aukstas (76, 165 Rīga). Ja vakaros gultā gulēt ejot esot aukstas kājas, tad drīzi miršot (17, 779, 157 Vlk Smiltene). Nagi rokām un kājām zili (142, 2456 Md Beļava). Priekš nāves trīs dienas degungals ir auksts (76, 164 Rīga). Ja ausis ir baltas, tad drīzi mirs (17, 1963, 268 Rg Ropaži). Ja kādam aiz auss ir melnums, tad tas ar drīzi mirs (72, 7454 Md Cesvaine, Md Virāne). Ja kādam slimniekam ausis atrodoties piekāvušās pie galvas, tad tam esot jāmirst (479, 765 Md Patkule). Ja mirējam sārtas ausis, tad kāds no radiem drīzi mirst (76, 381 Vlm Katvare).

Liela nozīme ir vērojumiem par slimnieka gulēšanu. Gulēšana pret sienu, kājas pret durvīm, skatīšanās griestos ir virziena norādi-

jums uz ārieni, uz aiziešanu, tā tad nāves pazīmes. Ja slimnieks gul bieži ar seju pret sienu pagriezies, tad viņš mirs (Š. Tic. 28200). Ko slyms cylvāks, gulādams uz vītyš, ap četriem stundim pēc pusdīnas pazagrīzīs uz suona pi sīnys, itei pīzīmēj, ka tys cylvāks tu nakti miers zemē (ib. 28199). Ja slimnieks skatās griestos, tad tas drīz mirs (ib. 28197). Ja slimniekam guļot kājas uz durvīm grieztas, tad tam esot jāmirst (ib. 28185). Sal.: Ja slimo apciemojot redz, ka tas kustina rokas, tad nāve ir galvgalī; bet ja kustina kājas, tad nāve ir kājgalī, un slimais var izveseļoties (ib. 28190). Ja slimnieks, kas gul uz miršanu, prasot cik pulkstens, tad tas drīz miršot (ib. 28188).

Blaktis nojauž iznīcību. Ja blaktis laižas slimniekam virsū, tad tam jāmirst (ib. 28207).

Fizioloģiskas pazīmes meklē taustot. Ja slimniekam pie deguna ir bedre, vai arī uzpūstas krūtis jeb vēders, tad tas drīz mirs (ib. 28184). Ja slimniekam velk ar saslapētu pirkstu pa rikli uz krūtīm un ja zem pirksta sajūt kādus burbulišus, tad viņš drīz mirs (ib. 28191). Protams nāvei pazīme var būt arī murgošana. Kod slymu cylvāku vad kur ceļi un jis suoks bezpruoteigi runuot pats sevī, itei pīzīmēj, ka jis dreizi miers zemī (ib. 28198). Kad slimnieks, zāles dzerdams, paliek vesels, bet zāles vēl paliek pāri, tad viņš drīzumā atkal saslims (ib. 28183).

Bēru paražas ir ar uzmanības nepieciešamību, lai mirušais nedomātu arī dzīvos sev līdzī nēmt. Šķīstišanas paņēmieni nodrošina pakalpalicējus, bet mantika noskaidro nākošos mirējus. Par to spriež jau no miroņa izskata. Kad mirējs nomiris izskatās ļoti skaists, tad pēc viņa tūlīt kāds drīzi mirs no piederīgiem (ja mirējs vīrs, tad parasti mirst sieva, ja tādu nav, tas, kas stāv tuvāk) (72, 7456 Md Cesvaine, Md Virāne). Ja zārkā mironis esot sārts, lūpas sārtas, tad kādam tuviniekam jāmirst (313, 2 C Skujene). Ja mironis drīz nesastingst, tad kāds mirs drīzā laikā (208, 715 Rīga, C Skujene). Ja mironis mīkst, nav sastindzis, drīz kāds mirs (23, 2622 Vlm). Ja miroņa rokas ilgāku laiku palika mīkstas, tad vienam no viņa piederīgiem jāmirst (LP VII, 412). Tāpat ja tas mirstot ieņēmis mutē palaga jeb sagšanas stūri. Kad kreisā kāja mironim garāka, tad mirs sieviete, ja labā, tad vīrietis (179, 514 Vlk Alūksne, Vlk Anna). Ja miroņa mazgātajai vaigi zied, tad tā drīzi mirs (LP VII, 411).

Miršana jaunā vai vecā mēnesī ir norādījums par to, kāda dzīve būs pakalpalicējiem. Ja mirst jaunā mēnesī, pakalpalicēji laimīgi dzīvo (435, 1042 Md Bērzaune, Md Vestiena). Ja cilvēks mirst pilnā mēnesī — pakalpalicējiem viegla un bagāta dzīve, ja jaunā vai vecā — tukša dzīve (41, 395 Vlk Korva). Ja kāds ģimenes loceklis

nomirst vecā, tukšā mēnesī, tad dzīviem tai ģimenē tālākā dzīve būs tukša un trūcīga (17, 6735 Vlk Vijciems).

Kapa iebrukšana ir nāves zīme, tāpat kā kapa darināšana resp. bedres kašņāšana, ko var izdarīt, nekā ļauna nedomājot, bērni vai arī izkašņāt suns, izrakt citi dzīvnieki, jo šāda bedre ir kapa resp. nāves simbols. Ja *kapu* rokot tas iebrūk, tad kāds no tuviniekiem drīz mirs (Š. Tic. 12798). Ja kapa mala ir izgruvusi, tad mirs vēl kāds mirušā tuvinieks (ib. 12793). Ja kaps pēc apglabāšanas iegrimst vienā pusē, tad kāds tuvinieks mirs (ib. 12794). Cik reizes kaps iegrust, tik daudz mirs pakaļ mirējam no viņa piederīgiem (ib. 12795). Ja kapsētā atrada dobi piebrukušu, tad vēl kāds no tās pašas dzimtes miršot (ib. 12796). Ja glabā mironi un kapa malas ir iegāzušās, tad kāds mirs drīz pēc tā (ib. 12797). Kad kaps iebrūk labā pusē, tad mirst kāds vīrietis, ja kreisā, tad sievietē no piederīgiem (ib. 12806). Ja kurmis piederīgo kapus izrok, tad kādam no tuviniekiem jāmirst (ib. 12807). Ja kurmis kapsētā kādu kapu rok, tad tanī ģimenē mirs (ib. 12808). Sal.: Ja iekšpusē pie durvju sliekšņa izminas dobe, tad tai mājā kādam jāmirst, bet ja apminas ar kalniņu, tad kāds pierodas klāt (ib. 28143). Kad bērni mājas tuvumā bedres rok, tad saka, ka viņi kapus rokot; saka arī tā: „Nerokait nu tēvam un mātei bedres (kapus)” (ib. 1936). Ja pie mājām kādreiz parādās kāda bedre, kuŗu neviens nav ar nolūku radījis, bet pati no sevis cēlusies, tad kādam no tās mājas būšot jāmirst (ib. 1937). Sal. arī: Ja pie miroņa apbēršanas trūkst zemes, tad aizgājējs dzīvodams ir bijis skops, ja uzbēras augsta kopa — ir bijis devīgs (ib. 12852). Līdzīga nozīme ir zemes iegruvumiem kapos. Ja kapa uzbērums pēc miroņa aprakšanas drīzi ieslikst, tad no tās pašas dzimtas viņam drīzi vēl kāds sekos (ib. 12853). Ja uz kāda kapa krusts sašķiebies, tad mirēja dvēsele nav bijusi tīra (ib. 12857). Visai raksturīgs ir šāds norādījums: Kas zināmo kārtību bērū rikošanā un svinēšanā pārkāpj, tam allaž gadās kāda liksta vai lopos, vai pie cilvēkiem (ib. 2132).

Nelabs laiks bērū dienā rāda, ka nelaiķis ir bijis burvis, pestelis vai vispārīgi ļauns cilvēks. Līdzīgus norādījumus sk. par burvjiem un raganām LP VII 1, Latv. bur. vārdi II u. c. Sal. ticējumus: Kad kādam cilvēkam bērū dienā jauks, skaidrs laiks, tad mirušais savā mūžā daudz laba darījis (Š. Tic. 2123). Kad liķi glabājot lietus list, tad mirušais ir bijis ļauns cilvēks, un ja saule spīd, tad labs cilvēks (ib. 2134). Ja kādā bērū dienā ir slikts laiks, tad mirušais dzīvē nav mīlējis suņus un kaķus (ib. 2135). Ja kādu cilvēku apglabājot ir slikts laiks, tad viņa mūžā ir daudz sliktu darbu (ib. 2140). Ja lietaīnā dienā iznāk liķi rakt, tad saka, ka tas ir bijis slikts cilvēks (ib. 2141). Ja kāds nomiris un viņa bērū dienā ir slikts laiks, tad viņš ir bijis

slukts, bet ja labs — tad labs cilvēks (ib. 2142). Ja bērū dienā lietuss list, tad mironss labu vēlē un otrādi (ib. 2144). Ja bērū dienā ir negaiss ar pērkonu, tad nomirušais ir bijis bargs cilvēks (ib. 2145). Sal.: Kad bērū dienā līs lietuss, tad no mirona piederīgiem kāds drīz mirs (ib. 2146).

Ja bērū maizi cepot uz lizes paliek kāda lapa, tad drīzi vien atkal būs jācep bērū maize (ib. 2101). Ja bērū maizi cepot ar lāpstu izvelk atpakaļ kādu lapu, tad drīzumā sagaidāmas bēres (ib. 2102). Pirmais kumoss bērēs ir ziedojsams veļiem, metams zemē, tāpat pirmā glāze tur lejama. Kumoss simboliski atvieto visu, no kā tas ņemts, un bieži sakrīt ar gabaliņa jēdzienu. Tam liela nozīme burvībā un pretburvībā. Lai dzeguze neaizkūkotu, jāieed t. s. putna vai dzeguzes kumoss, lai nebūtu tukšā dūšā; ja grib, lai mājā rodas brants, jāpaliek zem grīdas gaļas kumoss. Lai pielabinātu puišus, meitai jādod puisim apēst kumosu maizes u. tml. Pirmais kumoss ir visvairāk piemērots ziedošanai. Jaunceptas maizes pirmo kumosu met uz krāsns, veļu vakarā labākos kumosus met pagaldē veļiem; lai ēdiens ātri izvārās, jāiesviež ugunī mazs kumoss gaļas. No svētītas maizes, gaļas un piena drusku ierok zemē, lai pērkons un krusa nenosit labību. Ja citam dod savu kumosu vai iekostu maizes gabalu, sastrīdēsies, jo aizdod savu laimi; atstājot neapēstu maizes kumosu, atstāj savu spēku. Bērēs ir tieši priekšraksti par ziedošanu un brīdinājumi pirmo kumosu (pirmajam) ēst. Bērū mielastā pirmais kumoss arvienu jādod sunim. Kas to nedara, tam piesitas slimība (ib. 2122). Kas pirmais dzer bērū vīnu, tam pirmajam jāmirst, tādēļ pirmo glāzi lej zemē (ib. 2121). Kuŗš pirmais bērū maizi ēd, tam pirmajam jāmirst (ib. 2119). Kuŗš no bērēm ceptās maizes pirmais ēd, tam pirmajam jāmirst (ib. 2120). Bērū dienā, sabraucot bēriniekiem, bērū rīkotāja tik lai noskatās, kas pirmais ēdis, vai sieviete vai vīrietis; ja pirmā ēda sieviete, tad tai mājā arī pirmai bija jāmirst sievietei; bet ja vīrietis, tad pirmam jāmirst vīriešam (72, 984b Md Cesvaine). Kuŗš pirmais no bērēm ceptas maizes ēd, tam pirmajam būs jāmirst (Š. Tic. 2372). Ja bērēs puisis pirmais pie galda maizi lauž, tad pirmais kāds puisis mirs (ib. 2373). Sal.: Kuŗš bērū maizi ēzdams žago, tam drīz jāmirst (ib. 2123). Ja bērēs nevīnu trauku nesaplēš, tad otru gadu atkal tanīs mājās būs bēres (ib. 2152).

Tāpat pirmais kā pēdējais no bērū viesiem ir apdraudēts izvadišanā, jo nāve izvēloties turpmākos upuŗus skaita no viena vai otra gala: Kad mironi izved no mājas, tad nevajaga iet tūliņ aiz ratiem, jo tad ātri jāmirst (ib. 2205). Kuŗš cilvēks pēdējais iziet no tās telpas, kuŗā stāvējis līķis, tas nākošais pēc nomirušā mirs (ib. 2206).

Kuŗš paliek pēdējais, kad mironu nes no istabas laukā, tā dzimtā pirmajā būs bēres (ib. 2207).

Tā kā vedēja zirgs redz garus, vēro viņa izturēšanos. No daudzajiem ticējumiem šeit tikai daži piemēram. Ja liķa vedamie zirgi pagalmā atstājuši mēslus, tad drīzumā vēl kādam jāmirst (ib. 2231). Kad liķa vāģus piebraucot, zirgs pieķēzī pagalmu, tad tai mājā pirmais mirst vīrietis; kad zirgs tikai miez, tad pirmā mirst sieviete (ib. 2232). Ja zirgs, kuŗam jāved uz kapsētu mironis, gaidot izrok bedri, tad tādā mājā kāds drīz mirs atkal (ib. 2233).

Līķi izvadot, vēro, no kuŗas puses vējš pūš. Ja vējš pretim, svētība paliek mājā, ja vējš liķim no mugurpuses, svētība aiziet līdz (ib. 2241). Ja liķi izvedot kas mājā aizmirstas, tad drīzi mirs kāds no tās mājas (ib. 2254). Pie liķa izvadišanas ceļa galā nostāda eglītes. Ja vējš kādu no šīm eglītēm apgāž, tad vajaga skatīties uz kuŗu pusi ir galotne, tad tanī mājā drīzumā kādam jāmirst (ib. 2261). Ja vedot uz kapiem mironi, vējš apgāž kādu no ceļmalā nospraustām eglītēm, tad jāskatās, uz kuŗu pusi eglītes galotne vērsta. Uz kuŗu pusi galotnīte nokritusi, uz to pusi drīzumā kāds mirs (ib. 2262). Kad mironi ved, un kuŗš tad pēdējais brauc, tas drīz miršot (ib. 2264). Ja bērū braucienā, uz kapsētu braucot, kādam nokrīt cepure, tad tas pirmais mirs (ib. 2265). Sal.: ja zars norauj cepuri (LP VII 411). Vedot mironi no mājām ārā ja kas notiek, tad drīz mirs vēl kāds (ib. 2267). Ja pavadot mironi uz kapiem, kāds no bēreniekiem pakrīt, tad viņš ātri nomirs (ib. 2268).

Sastapšanās ceļā: Ja ar liķi brauc uz kapsētu un ja satiek cilvēku tīvu pie mājas, tad tai mājā kāds mirs (67, 86 C Jaunpiebalga). Mironi vedot pa ceļu, ko satiek pirmo priekšā nākam, tam būšot jāmirst; un kas pirmais pa to ceļu iešot pāri, kur mironis vests, tam arī būšot jāmirst. Reiz kāda jaunava gājusi pa ceļu un satikusi braucām bēreniekus. Viņa ļoti sabijusies un, ātri skriedama uz māju, pārskrējuse pāri pār ceļu, kur tikko kā bija braukuši bērenieki. Jaunava aizgājusi mājā un palikusi slima. Tā viņa vārgojusi vairākas nedēļas, līdz beidzot nomirusi. Ārsti arī neviens nekā nevarējis viņai līdzēt (72, 1012 Md Cesvaine).

Kad mironi veduši uz kapiem, novērojuši, kuŗš pirmais ies tam ceļam pāri, pa kuŗu vests mironis, tas mirs (72, 7470f Md Virāne). Ja bērinieki, braucot no kapiem, mājā satiek pirmo vīrieti, tad pirmais mirs vīrietis. Ja bērinieki, no kapiem braucot, pirmo satiek sievieti, tad pirmā mirs sieviete (176, 548—549 Tk Irlava). Kad bērinieki brauc pa ceļu mājās no kapiem, tad, ja pirmo satiek dēlieti, tad tai mājā pirmais dēlietis miršot; ja meitieti, tad meitiets (446, 139 Md Viesiena). Ja liķi uz kapiem vedot pirmo satiek vīrieti, tad pirmais

no šī mirēja radiem mirs vīrietis; bet ja satiek pirmo sievieti, tad pirmā mirs sieviete. Ja satiek uz pirmā ceļa gabala, tad mirs drīzumā; ja uz otrā, tad vēlāk; ja uz trešā, ceturtā u. t. t., tad vēl vēlāk (17, 2187 C Dzērbene). Ja liķratiem pirmais pretim nāk vīrietis, tad pirmais mironis būs vīrietis; bet ja sieviete, tad sieviete mirs pa priekšu (179, 967 Vlk Alsviķi). Sal.: Ja kāds uz bērēm braucot pirmo ceļā satiek vīrieti, tad viņa rados pirmais mirs vīrietis, ja sievieti, tad mirs sieviete (ib. 2100).

Pie mājām, kas atrodas ceļā, bērēnieki apstājas, iet iekšā un piedāvā mājēniekiem no bērū maizes, alus un brandvīna. Kas gudrs, tas no liķēniekiem nekā neņemot (ib. 2298).

Ja bērēniekus sastop ceļā, tad būs laime, bet ne tai dienā (ib. 2276). Ja ved liķi un tad ja tu pāriesi pār ceļu, tad tev jāmirst (ib. 12872). Vispārīgi, ja uz baznīcu prombraucot vai mājās braucot satiek bērēniekus, tad vienam pirmajam jāmirst. Ja prombraucot tuvāki pie mājas, vai no baznīcas mājās braucot tuvāki pie baznīcas, tad šķiršanās brīdis drīzāki (76, 582 Vlm Katvare un Pociems).

Ja liķi glabājot zirgs iezviedzas, tad tanīs mājās drīzi atkal kāds mirs (ib. 12874). Ja piebraucot pie kapiem liķa zirgs nozviedzas, tad drīzumā vēl kādu dabūs glabāt (ib. 12875). Ja mironi uz kapiem vedot liķa zirgs uzliek labo kāju pirmāk, tad nākošais mirs vīrietis (ib. 12876). Ja pie kapiem liķa zirgs izliek kreiso kāju uz priekšu, tad nākošo glabās sievieti (ib. 12877). Ja vedot liķi uz kapiem, kāds no pavadītājiem paklūp, tad tam pirmajam jāmirst (ib. 12878). Ja kapos pakrīt, tad drīz kāds mirs (ib. 12885). Rokot mironi, kurš no piederīgiem pie kapa stāv galvgalī, tam drīz jāmirst (375, 3431 C Skujene).

Pirmajam un pēdējam nozīme arī kapus atstājot. Kas pēc mirona apbedīšanas pirmais noiet no kapiem, tas drīzi mirs (38, 9 LP Durbe). Pirmais, kurš nāk no kapiem ārā, saslims un nāve tam neizbēgama (17, 195, 123 Tl Vandzene). Kad no kapsētas pēc bērēm nāk mājās, tad tas, kas paliek beidzamais, ātrāk mirst (17, 1041, 10 Rg Brasmuiža). Kod myrūni uz kopim beidz aprakt, tod vysi bērēnieki skrišus skrīn nu kopim; kurš pēdējais palik, tys tajā godā mērs (451, 488 Rz Makašēni). Pirmais, kas nāk no kapiem ārā, saslims un nāve tam neizbēgama (Š. Tic. 12910). Ja noejot no kapiem sieviete paliek beidzamā, tad nākošais mironis būs sieviete (ib. 12911). Ja noejot no kapiem vīrietis paliek beidzamais, tad nākošais mironis šais kapos būs vīrietis (ib. 12912).

Kad mironi apglabājuši nāca no kapiem zemē, tad skatījās, vai nav kāds zirgs mēslojis; ja tas nōticis, tad drīz atkal kāds no tām pašām mājām mirs, un īpaši tas, kas pirmais no kapiem nogājis, vai

arī kāds no viņa tuviniekiem (ib. 2313). Ja liķa zirgs, apgriežot no kapsētas, mēslo, tad drīz cits liķis būs vedams (ib. 2314). Kad bērnieku rindai, no kapsētas atpakaļ braucot, nāk sieviete pirmā pretī, tad mirušā rados pirmā mirs sieviete; ja vīrietis nāk pretī, tad pirmais mirs vīrietis (ib. 2323). Ja bērnieki no kapiem braucot mājā pirmo satiek vīrieti, tad mirs vīrietis (ib. 2324). Kas no kapsētas pirmais ie brauc bērū sētā, tas nākošais nomirs (ib. 2325). Kas bērēs pirmais no kapsētas mājā ie brauc, to pašu pirmo glabās (ib. 2326). Ja liķa zirgi pēc tam, kad liķis aizvests uz kapiem un pārbraukts mājās, apgriežas uz kapu pusi, tad drīzumā atkal kāds mirs (ib. 2343). Kas pirmais, bērniekiem pārbraucot, ieiet istabā, tas pirmais mirst (ib. 2344). Kad bērnieki nāk mājā no kapsētas, tad tas, kas pirmais no viņiem ieies bērū mājā, pirmais mirs (ib. 2345). Braucot atpakaļ no kapiem, ja vecs cilvēks pirmais ieiet istabā, kur mirušais gulējis, tad tai gadā veci vairāk mirst; ja ieiet jauni, tad jauni mirst (17, 405, 46 Kld Ezere). Bērēs no miroņa rakšanas pārnākot, kādas kārtas cilvēks pirmais ienāk, tās kārtas mirs pēc viņa (73, 192 Azp Ziemupe). Vecenes it uzmanīgi noskatās, uz kuŗu pusi zirgiem galva, kad tie, no kapiem pārbraukti un nojūgti, vārtās. Ja tiem galva uz baznīcas pusi, tad atkal drīz kāds tai mājā mirs (Š. Tic. 2348).

4.

Vērojumi par pieauguša cilvēka raksturu un dzīves gaitām mūs noved pie *fiziognōmikas*, kas pieturas pie uzskata, ka cilvēka raksturs un personība var izpausties viņa miesas locekļu formu, jo sevišķi galvas daļu veidojumā. Fiziognōmika arī uzstādījusi par savu uzdevumu mēģināt noskaidrot šīs attiecības. Viņas vēsture ir ilga; Eiropā fiziognōmisti ir jau senajā Grieķijā (Aristotels u. c.); vidus laikos un sevišķi humānisma laikā tā saistās visvairāk gan ar astroloģiskām spekulācijām, un kā tās pārstāvjus atrodam arī pazīstamos maģijas lielmeistaros, kā Kornēliju Agripu u. c. Šie pamati vēl arvien palikuši dažādos fiziognōmikas izpaudumos. Tā Rīgas kalendāri dažādu locekļu un ķermeņa daļu padotību planētām liek pamatā arī medicīniskām spekulācijām. Katra ķermeņa daļa ir ar planētām saistīta. Cilvēka ķermenis ir mikrokosms, kas atbilst debesu un zvaigžņu makrokosmam visā pilnībā. No planētām Saulei ir sirds, Sātarnam liesa ar melno žulti, Marsam žults pūslis ar dzelteno žulti, Jūpiteram aknas, Venerai vēders, Merkurijam smadzenes, Mēnesim plaušas. Arī zodiaka zīmēm ir sava ietekme, un jau cilvēka dzimšana zināmo planētu stundās, dienās, mēnešos daudz ko noteic viņa nākošā dzīvē, ko pilnīgi var noskaidrot hōroskops.

Vēl arvien ir uzglabājies uzskats par to, ka katram cilvēkam pie debesīm ir sava zvaigzne; kad zvaigzne krīt, kāds mirst u. tml. — arī latviešu ticējumos.

Latviešu ticējumos veselīga cilvēka ķermenim un tā atsevišķām daļām jābūt proporcionālām un normālām. Novirzīšanās no šīm prasībām var izsaukt dažādas aizdomas. Jau raganu prāvās ne tikai par t. s. velna zīmēm uzskata specifiskos plankumus (sk. K. Straubergs, Latviešu būramie vārdi II, 544), bet raganas pazīst no riebiģā izskata — aiztūkušās sejas, sarkanām acīm, ko varot iegūt vienīgi velnam kalpojot (1559. g. prāva). Arī citādi raganām ir gaŗi mati, savādi spidošas, sarkanas acis, uztūkuši plakstiņi; vēl šodien nejauku sievieti vaļējiem matiem sauc par raganu (LP VII 550 sek.). Burvji ir nelādži, klibi, kropli, apkārt blandoņi (ib. 668), ar gaŗiem nagiem, nesukātiem matiem, melnu ģīmi, noskrandājušies (ib. 670). Kas runādams pastāvīgi mirkšķina acis, ir ļauns cilvēks (ib. 668). Raganas, burvji, blēži nevar citiem cilvēkiem acīs skatīties (ib.). Sal. arī velnu cilvēka izskatā ar anormālām miesas formām (L. bur. v. II 509 sek.).

No ķermeņa daļām par svarīgāko uzlūko *galvu*, spriež no tās formas un no tās atsevišķām daļām, sejas, acīm, deguna u. tml. Arī šeit humānisms, kas uz antikām tradīcijām kopā ar arābu mācībām balstoties ir centies visu mantikas sistēmu ieslēgt atsevišķās sīki veidotās disciplīnās, dod katrai no šīm atsevišķām daļām savu mantiku un tās pamatojumus. No tām *kefalomantija* īsti piemērota mirušo galvas kausiem kraniomantijas paveidā.

Kraniomantija — zīlēšana ar galvas kausu, ir līdzīga nekromantijai, mirušo izsaukšanai, kā to dara, piem., pie Homēra Odisejs. Miroņa galva bieži ir paša miroņa atvietojums, tāpēc, savaldot burvjus, kas pēc nāves nav mierīgi, spokojas vai uzbrūk cilvēkiem, tiem nogriež galvu un ieliek to viņiem kājstarpā, vai arī vēl caur sirdi izdur mietu un tad aprok. Tad mironis vairs nevar tikt no bedres ārā (LP VII, 133, 135). Šāda nodrošināšanās ir pazīstama sevišķi viduslaiku apbedīšanā. Arī miroņi kapsētā svaīdā šurp un turp tā cilvēka galvu, kas pakāries, gribēdami to dabūt ārā no kapsētas (ib. V, 61). Blakus nostāstiem par miroņiem, kas aizved cilvēkus uz savām dzīrēm, no kuŗiem tie atgriežas pēc 200, 300 un vairāk gadiem, to pašu dara arī cilvēka galva vai galviņa (ib. VII, 1211). Puisis brauc uz kāzām gar miroņu pagrābu. Tam ieveļas ratos miroņa galva, kas kāzu namā kļūst par jaunekli un dziro līdz. Pusnaktī galva jāatved atpakaļ; tā puisim iedod ogli, kas top par naudu, un pasaka, ka esot velns. Pamatā šeit doma par vītālo spēku un galvas lielo nozīmi. Bet līdz ar to galva ir arī cilvēka prāta mājvieta, tāpēc kraniomantija bijusi visai

ieciēnīta viduslaikos un atvietojuši miroņu izsaukšanu ar nekroman-
tijas paņēmieniem. Arī latviešu tradīcijās ir atskaņas no tā. Kranio-
mantija pazīstama senatnē, lai gan bijusi noliegta; arī viduslaikos bi-
juši priekšraksti, kā piespiest miroņa galvu runāt. Dažas atskaņas ir
arī latviešu ticējumos. Plašākais nostāsts par runājošo galvu atro-
dams Lercha-Puškaiša pasakās (VII, 492), bet raksturīgs kranio-
mantijas paraugs ir kāds cits: ja atrodot galvas kausu, to vajagot mēness
maiņās likt zem pagalvja; tad no tā varot dabūt zināt visu, ko gribot.
Cilvēka galvas kausu var atvietot tā atdarinājumi vai arī lopu galvas
kausi. Runājošie galvas kausi sastopami arī pasaku motivos.

Kefalomantija tomēr nodarbojas vairāk ar dzīva cilvēka galvas
formas skatīšanu; laika gaitā tā dod pamatu uzskatam par smadzeņu
un galvas kausa veida attiecībām, kas arī mantikā pazīstams kā *frenoloģija*:
pēc zināmiem galvas kausa lielākiem izveidojumiem spriež
par zināmu smadzeņu daļu veidošanos cilvēka dāvanām zināmiem
arodiem un speciālitātēm. Šīs spekulatīvās, jaunākos laikos pa daļai
pat zinātnē ievestās, sistēmas latviešu tautas ticējumiem un citām
folkloras nozarēm ir svešas, un atsevišķie atzinumi par galvas kausa
formu iegūti novērojuma ceļā. Šie ticējumi ir šādi. Kam liela galva,
tas esot gudrs (17, 768, 71 Vlk Plāņi). Kam ir liela galva, tas ir dikti
gudrs (Š. Tic. 8036). Ja bērnam liela galva, tad izaugs liels vīrs (ib.
8037). Kuņam bērnam ir maza galva, tas ir muļķis (ib. 8039). Cil-
vēks, kuņam galvas virsū iedobums, esot maz prātā attīstījies (23, 5703
Valmiera). Ja galva esot sēraina, tad būs sērīga dzīve (230, 2435
Talsi). Kad galva sēraina, tad sērs mūžs (230, 2177 Tl Stende).

Pakausis. Latviešu tautas ticējumos vēro tā formu, dobumus un
bedrites. Kuņam cilvēkam plats pakausis, tas ir gudrs un tam ir se-
višķi laba atmiņa (457, 381 D Krustpils). Kuņam cilvēkam ir plats
pakausis un kakls un aug gaŗi nagi, tas cilvēks bada neredzēs, tam
klāsies labi un dzīvos pilnībā (457, 400 ib.). Ja pakausī bedrīte maza,
čakls; ja liela — slinks (17, 1794, 35 Rīga). Cilvēki, kuņiem nav
bedrites pakausī, kļūst bagāti (17, 324, 55 Kld Gaiki). Ja dziļa bada
bedre esot, tad esot trūcīga dzīve (Š. Tic. 1758).

Metoposkopijs ir cilvēka rakstura un likteņa vērošana no pieres
formas, grumbām u. tml. Pēc pieres spriež par domāšanu, gudrību,
prātu. Pierei kā svarīgākai galvas daļai sevišķa nozīme arī burvībās.
Jaungada naktī burvjī izcērp kaimiņu aitām vilnu no pieres, lai pa-
šiem labi padotos bites un arī lai kaimiņu aitām neaugtu vilna; to viņi
dara arī Māras dienas priekšvakarā. Cērpot aitas, dod tām apēst kušķīti
vilnas, ko tām nogriež no pieres, lai viņas pa cirpšanas laiku mierīgi
gulētu. Kad govīs pirmo reiz laiž ganos, katrai no pieres nogriež
spalvas un paliek zem sliekšņa, pār kuņ tās pāri ies — lai nebadītos.

Latviešu tautas ticējumos pieres forma noder vērojumiem. Ja plata piere esot, tad esot gudrs (Š. Tic. 23799). Cilvēks, kam liela, plata piere, ir gudrs (ib. 23800). Daudz lielāka nozīme ir tomēr grumbām un līnijām pierē. Kuŗam cylvākam ir daudz grumbu pīrē, tu atzeist arī pa dusmīgu cylvāku, sevišķi jaunas meitas (477, 501 Rz Stirniene). Ja piere ļoti grumbaina, būs dzērājs, ļoti dusmīgs, bet meitenes ar grumbainu pieri piedzīvos lielu kaunu (205, 241 B Skaistkalne). Pēc grumbām uz pieres skaita, cik bērnu būs. Cik vīriešiem ir pierē krumpu, tik daudz tam sievu būs jānovalda (Š. Tic. 33439). Cik grumbu ir vīrietim starp acīm, tik reizes tas precēsies (205, 17 B Skaistkalne). Kam pierē stāvas krunkas no deguna uz augšu, tie paliek atraikņi (23, 6875 Vālmiera).

Atskaņas no astroloģiskajām manipulācijām sastopamas ļoti nepilnīgi latviešu tautas ticējumos. Sal. par pieres līnijām: Pat mūsu dienās vēl pastāv tāda ieraša, kur skatās vēl roku un pieres zīmēs un spriež par cilvēku likteņiem (142, 3616a Md Vecgulbene). Dažiem cilvēkiem esot pierē Dieva ģurti, ko neviens nevarot salasīt, bet gan just; kam tādi tur esot, ja velkot ar pirkstu pār pieri, tanī zem ādas atrodot grumbulišus; kam to neesot, tie esot vella pusē, t. i. vella ļaudis (Š. Tic. 23795). Piecas strīpas pierē ir vistas pēdas (ib. 23796). Viena strīpa šķērsu pār pieri ir Kaina zīme (ib. 23797). Ja pierē starp acīm ir divas rievās, tad paliks par atraitni (ib. 23798). Kam uz pieres ir krusts jeb uzacis saiet kopā, tam jāmirst (17, 1633, 52 Lp Durbe).

Materiālus par fiziognōmiku latviešu tautas dziesmās ir apskatījuši F. Neureiters un J. Kocers rakstā „Ķermēņa uzbūve un raksturs latvju daiņās“ (LTD IV, 135 sek.). Par pieri šeit pievestas tautas dziesmas, kur tēlota neglīta, nepatīkama piere. Tāda ir pārāk stāva piere (LD 10793), kalnaina, lejaina, dobota, lika piere, kausa piere (ib. 20120, 20224, 20223). Sal. bulļa pieri (ib. 10145) dzērājam. Kausa piere ir tautu netiklītim (ib. 14392), kalnaina, lejaina nepaklausīgam, stūrgalvim (ib. 20174).

Ādas un matu krāsa ietilpināta vispārīgajā krāsu simbolikas sistēmā, kas saistīta ar astroloģiju jau no babiloniešu un grieķu laikiem. Pie grieķiem (Antiochs 2. g. s. pēc Kr.) ir četras pamatkrāsas: sarkanā, dzeltenā, melnā, baltā; tās atbilst gada laikiem, sākot ar pavasari, cilvēka 4 dzīves posmiem, sākot ar bērnu, 4 cilvēka miesas sulām — asinīm, žultij, melnajai žultij, gļotām, un tām piederīgiem 4 temperāmentiem: sangviniķiem, choleriķiem, melancholiķiem, flegmatikiķiem. Savukārt viss tas ir zōdiaka zīmju grupu ietekmei pakļauts. Pie Agripas krāsu gamma ir plašāka, un tā piekļauta planētām. Planētām padots katrai savs cilvēka tips, arī temperāmenti. Vēsturiski veidojusies arī 7 galveno krāsu simbolika: sarkans — mī-

lestība, zils — uzticība, zaļš — cerība, dzeltens — naids, balts — nevainība, melns — sēras, violets — nopietnas pārdomas, nožēla. Sev. Jauna nozīme melnam, laba baltam. Sal.: Jaungada naktī saliek uz galda trīs krāsas: baltu, sarkanu un melnu, un aiztaisot acis velk. Ja izvelk baltu, tad būs viss gads laimīgs, ja sarkanu, tad vidējs, ja melnu, tad drūms (Š. Tic. 10894). Sal. arī par tauriņu iepriekšējā nodaļā.

Sejas krāsu vērtē pēc krāsu simbolikas likumiem un krāsas līdzīgi pieskaņojot planētām, ar astroloģijas pamatiem noteicot cilvēka raksturu. Agripa no Netesheimas Sāturna cilvēkiem piedēvē melnīdzeltenu, cietu, spalvainu ādu; tie ir viltīgi, asu prātu, pavadēji, pat slepkavas; Jūpitera cilvēki ir balti-sārti ar labu omu un raksturu; Marsa ļaudis sarkani, lepmi un viltīgi; Saules ļaudis Sāturna krāsā ar sarkanīgu piejaukumu, gudri, uzticīgi, slavas kāriģi; Veneras ļaudis balti ar melnā, sarkana piejaukumu ar labu raksturu, mīlīgi, pacietīgi, patikami; Merkurijs ļaudis ne pārāk gaišā, ne pārāk melnā krāsā, atjautīgi, pētītāji ar dažādu likteni; Mēness ļaudis balti-sārti, labvēlīgi, sabiedrīgi.

Arī citādi krāsām ir sava nozīme; starp citu ādas krāsa liecina par cilvēka veselīgumu. Zila krāsa ir dažādām parādībām, kas lido vai rādās ar zilu uguniņu (pūķis, spīgana, malduguns); zili ir ūdens gari. Ir arī noburtie ar zilu seju, tāpat raganu nogalētie bērni; arī velns ir zilā sejā. Zilā sejas krāsa sevišķi tāpēc nav laba zīme. Dzeltenā krāsa ādai tāpat neliecina par veselību — tā ir slimības un pat nāves pazīme. Nav laba, piem., rūsa uz pirkstiem; dzeltenie traipi veļā ir uz slimību. Analogija ir lapu dzeltešanā. Bālumu saista ar mēness ietekmi, jo mēness apspīdot krāsu atņem, dara bālu. Tāpat bērns būs bāls, ja māte grūtniecībā uz mironi skatās. Sal.: Kuņš no jauniešiem pa laulājamo laiku izskatoties bālāks, tas drīzāki miršot (LP VII, 417). Pelēkā krāsa ir īsti bezkrāsaina; tādā iedomājas garus un dvēseles. Sarkani mati, sarkanas acis var būt burvjiem un raganām.

Latviešu ticējumos par veselīgu uzskata sārtu bērnu. Tāpēc arī bērniņam, kamēr vēl ne rasiņu nav baudījis, vaidziņus apmazgā ar sarkano vīnu, lai augtu sārtiem vaigiem. Ar sarkano vīnu tā gan dažī zintējas (Š. Tic. 2941). Lai bērns būtu stiprs un tam būtu sārti vaigi, vajaga dot bērnam ēst maizes virsējo garozu (ib. 2968). Kad bērns piedzimst, tad tam vajagot ar sāli izrīvēt muti, jo tad tas esot veselīgs ar sārtiem vaigiem (ib. 2573). Sal. par spīdīgu ādu: Ja jaunavai spīd piere, viņa ir traka uz vīriešiem (ib. 19612).

Sejas vērošanā nozīme ir sejas krāsai; tumša seja vēsti par iedomību, bāla seja par izbailēm, zila seja par nelabiem gariem un nelabā

nāvē mirušajiem. Tāda ir par nedabiskā nāvē mirušajiem. Sejas krāsu parasti apskata arī kā vaigu krāsu.

Plankumu mācība (*elaiosemantika*) par to, ka sejas plankumiem atbilst tādi arī citās miesas daļās, atspoguļojas paretos latviešu ticējumos. Lai dabūtu no sejas nost dažādus plankumus, tad pavasarī plkst. 12 naktī vienam jāaiziet pie diķa, kur vārdes laiž kurkuļus. Ar šo ūdeni jānorīvē vieta, kur plankumi ir, un pēc tam pirksts, ar kuru plankums rīvēts, jānoslauka (piem., pie kājas). Tad drīz vien plankums no sejas nozudīs un parādīsies tai vietā, kur pirkstu noslaucīja (ib. 9995).

Kam spalvains ģimīs, tas ir laimīgs cilvēks (ib. 9997). Tas cilvēks, kam ir dzimuma zīme, visā mūžā ir laimīgs (ib. 4553). Tās spalvas, kas esot uz kājām, rokām un krūtīm, esot laimes spalvas. Ja cilvēks pats tās spalvas nogriežot, tad viņš pats savu laimi postot (ib. 4554). Ja sievietei uz ģimja ir laimes spalvas jeb kārpa, tad tā dabūs ar vīrieti daudz gulēt (ib. 16345). Ja kādam uz ģimja (sejas) ir maza melna kārpiņa, un uz tās aug spalviņas, tad tā esot laimes kārpa (145, 97 Vlk Bilska). Ja vīrietim vai sievietei uz ģimja ir gaļas kārpa, tad tas nozīmē, ka reiz viņš-ņa būs atraitnis-tne (382, 95 Rīga). Ja uz deguna piepeši uzmetas pumpa, tad kāds aprunā (Š. Tic. 5735).

Kupli, veselīgi *mati* ir veselības pazīme. Matu izkrišana nav laba: Ja mati nāk ārā, paliek slim (17, 1970, 344 Vlm Skapkalne). Ja cilvēkam mati nāk nost, tad tam jāmirst (67, 103 C Jaunpiebalga). Ja mati iet nost, tad sagaidāmas lielas bēdas (Š. Tic. 18214). Mati var būt nobrīnīti. Ja kādai ir lieli mati un otra matus noskauž, tad mati iznīkst (ib. 19074). Ja matus apbrīno, tie noiet (ib. 19209). Matus nevar lielīt, tad tie izkrīt (ib. 19210). Ir arī citādi paskaidrojumi. Ja mati iet stipri nost, tad kāds slepeni mīlot (230, 2436 Talsi). Ja mati krīt ārā, tad tiek mīlēts jeb mīlēta (Š. Tic. 19205, sal. ib. 19754). Ja mati iet nost, tad slepeni kāds mīlē (ib. 19206). Ja mati krīt ārā, tad brūtgāns atstāj (ib. 19208). Kod pi cilvēka nu golvys kreit moti, itei pīzīmej, ka jis par daudz dūmoj (ib. 19037).

Matu garums vai īsums: Ja zēnam īsi mati — gudrs (17, 893, 46 Rīga). Ja meitenei garī mati — gudra, bet ja īsi — negudra (17, 893, 47 Rīga). Pēdējais ir pretstatā nicinājumam „Kam garī mati, tam īss padoms“ (17, 1935, 72 Rīga).

Vēro arī matu krāsu: labi ir gaiši mati. Kam gaiši mati, tas radījies pusdienā, kam tumši, tas pusnaktī (Š. Tic. 18995). Kam melni, tas ir viltīgs (ib. 19006), spītīgs (68, 457 Lp Kalēti). Kam sarkani mati, tam uzticēties nevar. Ja cilvēkam sarkani mati, tad tas ir ļoti viltīgs (17, 1933, 57 Rīga). Kam sarkani mati, tas esot blēdīgs cilvēks (Š. Tic. 19000). Cilvēks ar sarkaniem matiem ir blēdis (ib.

19001). Kam sarkani mati, tas viltīgs (ib. 19003). Kuŗam ir sarkani mati, tas ir ļoti dūsmīgs (ib. 19004). Saimniekam ar sarkaniem matiem neizdodas pirkti ļopi (ib. 19005). Kam mati un bārda ir sarkani, tas ir viltīgs un slihts cilvēks (ib. 18999). Virietim, kuŗam mati ir savādākas krāsas nekā bārda, uz viņa vārdiem nevar paļauties — tie ir divdomīgi (205, 91 B Skaistkalne).

Sirmus matus neuzskata par kaunu, bet pirmos sirmos vērtē. Kuŗam galvā starp tumšiem matiem ir kāds sirms mats, to sagaida liela laime (205, 127 B Skaistkalne). Ja parādās kāds balts mats, tad tas nozīmē bagātību (Š. Tic. 19034).

Mati var būt mīksti un cieti: Kam mati smalki un mīksti, tas ir mīkstsirdīgs cilvēks (Š. Tic. 18997). Tas cilvēks, kam mīksti mati, ir labas dabas (ib. 18998). Cieti mati ir pretējai dabi: Kam cieti mati — sirdīgs, kam „sarkani“ — tādi ir blēdīgi, ļauni (23, 5840 Valmiera). Cilvēks, kuŗam cieti mati vai cieta bārda, esot dūsmīgs (Š. Tic. 19020), sirdīgs (ib. 19021). Kam resni mati, tas sirdīgs (ib. 19018). Cilvēkiem, kuŗiem rupji mati, ir viegla dzīve (ib. 19019). Tāpat mati var būt stāvi: Ja mati stāvus ceļoties, tad esot sirdīgs (17, 769, 80 Vlk Smiltene). Kam mati aug stāvus, tas ir gudrs tiesas lietās (Š. Tic. 4568). Kam mati uz pieres stāvu aug, tas gudrs tiesu lietās (ib. 19025).

Skrullaini mati ir piktuma zīme (68, 508 LP Kalēti). Lai cilvēku pazītu, tā matu pārrauj. Kuŗa cilvēka mats pārraunot sametas čunčurā, tas ir sirdīgs (Š. Tic. 19009). Ja matu raujot tas sacirtojas, tad tas cilvēks ir dūsmīgs (ib. 19010). Ja matu pārraujot tas sasprogojas, tad tas (-ā) ir ļoti sirdīgs (-a) (ib. 19011). Kad matu pārraun, ja tas sakrudzelējas, tad teic, ka ir dūsmīgs; bet ja nesakrudzelējas, tad nav dūsmīgs (ib. 19012). Lai zinātu, vai cilvēks ir negants, tad viņa mats jārauj vidū pušu; ja mats cērtas — cilvēks negants (ib. 19016). Izrauj cilvēkam matu, un ja mata gals sagriežas, tad cilvēks pēc dabas špetns (ib. 19017). Kad brūtgāns grib zināt, vai viņa izredzētā ir arī dūsmīga, viņam vajaga izraut tai nemanot vienu matu un to pārraut. Ja mats skrudzējas, tad brūte dūsmīgas dabas, ja ne, tad laba (382, 110 Rīga). Kā noteikt cilvēka dabu. Kad izrauj sievietei matu, to pārrauj un tas sagriežas, tad meita sirdīga; ja nesagriežas, tad mīlīgas dabas, lēna (23, 5839 Valmiera). Kad matiem gali saplaisājuši, tad kāds nezinaot mīlē (Š. Tic. 19028).

Dažiem pakausī ir divas vērpatas: Kam divi skreitūļi matos, tam būs divas sievas (ib. 19030). Ja virietim pakausī divas vērpatas, tad dzīvē divas sievas (ib. 19031). Kam galvā divi skreitūļi, tas niķīgs (ib. 19032). Kam galvā plats celiņš, tad aizved tālu; kad šaurs, tad tuvu (ib. 19036). Ja virietim mati paši no sevis šķīŗas uz divām daļām, tad tas šķīŗies no piederīgiem (ib. 19212).

Mati var augt arī uz kakla. Kam uz kakla aiz bada bedres daudz matu, tam ir daudz sievas radu (ib. 19033). Ja cilvēkam ir stipri spalvainā miesa, tad tas būs bagāts (ib. 4545). Spalvas uz cilvēka miesas nozīmē bagātību (ib. 4546).

Matus sukāt aizliegts skauģu laikā. Piektdienā pēc saules noiešanas nedrīkst sukāt matus, jo tad mati izkritot (ib. 19220).

Vakarā nevajagot galvu sukāt, tad murgi mācot (ib. 8091). Ja vakarā sukā matus, tad māte mirs (ib. 8092). Cilvēkam, kurš bez saules matus sukā, nakti jāmirst (ib. 8093). No rīta, pirms saulītes lēkšanas, vajaga sasukāt gludu galvu, tad tanī dienā viss labi izdosies (ib. 8094). Ja galvu sukā vakarā, tad cūkas ātri barosies un augs (ib. 8110). Ja svētdienā sukā matus, tad utis parādās virs drēbēm (ib. 8124). Ja svētdienā pa dievvārdu laiku sukā galvu, tad utis tekā pa pieri (ib. 8125). Ja vīrs pirmo nakti ar sievu guļ īsā gultā, tad viņam paliks plīks pakausis (ib. 9794).

Sevišķa nozīme ir matu mazgāšanai un pīšanai. Kad matus izmazgā, un ja tie tik ātri neizžūst, tad nākamais vīrs būs dzērājs (230, 2184 TI Stende). Kad meitai mati lēni žūst, tad tā dabū dzērāju vīru (Š. Tic. 19196). Ja mati pēc izmazgāšanas labi nežūst, tad matu nēsātājam ir grūts mūžs (ib. 19199). Kam izmazgāti mati ilgi stāv slapji, tam grūts mūžs (ib. 19201). Ja mati ilgi slapji stāv, tad tā cilvēka mūžs esot garš un grūts; ja ātri izžūst, tad īss un viegls (ib. 19202). Ja izmazgāti mati ātri izkalst, tad būs laba dzīvošana (ib. 19203). Sal.: Ja pēc mazgāšanās mati ātri izžūst, tad ātri mirst (ib. 19204). Kuŗam izmazgāti mati ātri izžūst, tas ātri mirst (205, 34 B Skaistkalne).

Ja matus *pinot* paliek nepiepīta kāda matu šķipsna, kuŗu citreiz var piepīt, tad būs ceļš. Pēc matu šķipsnas lieluma sprieŗ arī par ceļa garumu. Ja lielāka, tad garāks, un ja mazāka, tad īsāks ceļš (17, 2159 C Dzērbene). Kad matu bizē paliek neiepīts mats, tad drīzumā sagaidāma ceļošana; ja garš mats, tad garš ceļš, ja īss — tad īss ceļš (Š. Tic. 19107). Ja matus pin un paliek pāri kāda šķipsna, tad ir garš ceļš priekšā (ib. 19108). Parasti tā ir izprecēšanās zīme. Ja, matus pinot, meitai kāds matu šķipsnis vaļā paliekot, to tālu aizprecēs, jeb tāļš ceļš būs priekšā (ib. 19116, sal. ib. 8133, 4). Sal.: Matu šķipsnu, kas meitai matus pinot vaļā paliek, sauc par laimes šķipsnu (ib. 19115). Kad meitai netišām paliekot bizē neiepīta matu šķipsna, tad to kāds slepeni mīlot (ib. 19119). Dabūs arī dāvanas. Ja, matus pinot, paliek kāda šķipsna neiepīta, tad dabūs dāvanas (ib. 19124). Ja, matus pinot, kāda šķipsna pāri palikusi, kāds apdāvinās (ib. 19125). Ja matu šķipsna paliek nepiepīta, tad dabūs vēstuli (ib. 19127). Nelaba zīme tā ir reti. Ja vīrietis ierauga no rīta sievieti ar nepītiem

matiem, tad tā ir slinka saimniece (ib. 27487). Ja meitai pieres vidū mati nokarus stāv, tad tā meita kāunā krīt (ib. 19613).

Ja matus sapin vienā bizē un pārliedot pār galvu matu gali aizsniedz zodu, tad laiks precēties (ib. 19121). Sal. par precēšanos. Ja jaunam pārim vienādi mati, tad tiem naidīga dzīve (ib. 22760). Ja gribot uzzināt, vai šogad meita apprecēšoties vai ne, tad vajagot meitai matus izskaitīt; ja to daudzums būšot pāra skaitlis, tad apprecēšoties, ja ne, tad ne (ib. 35898).

Gandrīz analogiski ir uzskati par *bārd*u. Virieši ar sarkanu bārdi ir viltīgi (ib. 1918). Virietis ar sarkanu bārdi ir viltīgs cilvēks (ib. 1919). Kam cieta bārda — tas esot dusmīgs (ib. 1920). Kuŗam ir liela bārda, to neviens nemīl (ib. 1921). Kam bārdai kreisā puse garāka par labo pusi, tam sieva gadīsies vecāka par paŗu (ib. 1922). Kam bārda vai mati sacirkstājas, to slepeni kāds milē (ib. 1923).

Tautas dziesmās kam aug gaŗi mati, aug barga valodiŗa (LD 5496), bet aug arī gudrs padomiŗš. Gaŗi mati jaunavas, bet ne jaunekŗa krāŗņums (ib. 21414). Iemīŗotā matu krāŗa — dzeltenie mati jaunavai, zeltenei; jauneklīm ar dzelteniem matiem ir barga valodiŗa (ib. 9745), tas kulŗot līgaviŗu, liels dzērājiŗš, netiklītis (ib. 9746). Liekas, ka tās ir skaista, iedomīga puīŗa īpaŗības. Jaunavai piederas arī melni mati; jauneklis ar melniem matiem tāpat var būt lielu dusmu turētājs, asariŗu dzērājiŗš (ib. 10371, 9824); tāda var būt arī tautu meita (ib. 12167), ienaidiŗa cēlējiŗa. Sarkani mati nepatīk (kā tītarām ib. 20245). Ja mati savēŗuŗies, precinieki brauc tālāŗ (ib. 16938). F. Neureiters un J. Kocers pēc ķermeŗa simbolikas mācības tur blondos matus par maigākas — sensiblākas konstitūcijas pazīmi, kas īpatnīgāŗa sievietei. Persona ar melniem un brūniem matiem skaitās vairāŗ par aktīvāŗ, ar blondiem un sarkaniem — par pasīvāŗ dabas personām (op. cit. 148).

Oftalmoskopija ir vēroŗana no cilvēka acu krāŗas un citām īpaŗībām; pirmāŗai pamatā ir jau minētā krāŗu simbolika, gan plaŗāķi izveidota. Zināmās dienās dzimuŗo cilvēku acīm ir seviŗķas spējas; viŗi, līdzīgi daŗiem dzīvniekiem (suns, zirgs u. c.), var redzēt garus, spokus, miroņus u. c. pārdabiskas būtes; sal. par 4 acīm (suŗi); to gan var panāŗt tāpat ar daŗādiem paŗēmieniem (skatīŗšanās caur zaru, seviŗķi audzētu zirni u. c.). Tāpat var piedzimt par skaugiem, burvjiem, arī ar ļaunu skatu (fascināŗija). Sarkanās acis, arī iekaisuŗas, ir ļaunuma zīme (raganas, burvji). Cilvēķiem ar sarkaniem matiem ir ļaunas acis: uz kā tie paskatās, tam kaitē (ŗ. Tic. 18080). Vēro arī mirķŗķināŗšanu. Parasti vēro acu formu resp. to lielumu, acu krāŗu.

Latviešu tautas ticējumos ir šādi norādījumi par acu krāsu. Kam brūnas acis — karsti mīlestībā; tiem visas mīlestības dzirksteles (32, 2626 Rg Buļļi). Ja kādam cilvēkam brūnas acis, tad tas esot viltīgs (384, 2151 Rg Sloka). Cilvēki, kuņiem brūnas acis, lieli pavēlētāji (17, 325, 57 Kld Gaiķi). Cilvēki, kuņiem brūnas acis, ir noteikta rakstura (dabas); kam pelēkas — nenoteikta (17, 325, 58 Kld Gaiķi). Ja cilvēkam brūnas acis, tad tas ātrsirdīgs (Š. Tic. 11). Sarkanās acis ir dusmīgiem cilvēkiem (ib. 10). Kam zilās acis, tas ir patiesīgs (ib. 8). Kam ir zilās acis, tie ir godīgi cilvēki, kam ir brūnas, tie ir negodīgi (ib. 9). Melnācis un sārtvaidsis jauneklis ir dusmīgs, turpretim sarkaniem matiem ļoti viltīgs. No acīm vien pazinu Bezširdīgu tēva dēlu: Melnās acis, sārti vaigi Kā uguns dzirkstelītes (ib. 20). Tas cilvēks, kam melnās acis, ir zvērīgs (ib. 21). Kam melnās acis, tas ir viltīgs cilvēks (ib. 22). Kad cilvēkam viena acs brūna un otra zila, tad teic, ka tāds cilvēks nav uzticams (ib. 18). Ja cilvēkam dažādas krāsas acis, tad viņš dzīvē būs ļoti laimīgs (ib. 19).

Tāds cilvēks, kam ir šaurās acis, ir viltīgs (ib. 17). Meita ar šaurām acīm nekad ātri nedabūs bērnu (ib. 24). Kod pi cylvāka mozs acs, itys pīzīmēj, ka taidš cylvāks ir cīši skūps un dusmeīgs (ib. 23). Kam acis ir miglainas, tas ir zaglis (ib. 26). Tādam cilvēkam, kas acis mirkšķina, nevar nekā uzticēt (ib. 15). Kas nevar otram acis skatīties, tas ir slikts cilvēks (ib. 28). Kam acis baidās, no tumsas pārējot gaismā, tam daudz grēku (ib. 29). Ja acu kaktiņos daudz gaļas, tad ilgi dzīvos, ja maz, tad ātri mirsi (ib. 27).

Latviešu tautas dziesmās pārāk platas acis nav par tīkamām uzskatītas; tās ir Vāczemes kumeļa (LD 9742), vilka (ib. 20154) acis, pretīgas (ib. 9742); arī pārāk šaurās acis ir kā sivēnam (ib. 20266); ar šaurām acīm meita redz cauri puīša padomiņam, noprot, kuņš raudinās vai kuls savu līgaviņu (ib. 10618, 19, 20, 7, 31, 12304, 12190). Acu krāsa: sarkanās acis ir asaru dzērājiņam, dēlu mātei raganai, kam acis ir tumsā spīd (ib. 14497, 23382). Visvairāk minētas rudās acis; puīsis ar tādām acīm ir asariņu dzērājiņš, kas kuls savu līgaviņu (ib. 9831, 10811, 14406). Puīsis ar brūnām acīm būs asariņu dzērājiņš (ib. 9826). Labas nav arī miglainas acis; kam tādas acis, tas neredz, ka māsiņai jāpērk gredzentiņš (ib. 13690, 20193, 22878, 23671, 25760, 1). Jaunavai ar melnām acīm šķiltin šķiļas valodiņa (ib. 5418), tāda spēj puīsi kairināt (ib. 5432), tā ir barga mātes meita (ib. 11156). Pieminētas zilās, raibas, strīpainas, pelēkas acis. F. Neureiters un J. Kocers piemin, ka pēc ķermeņa simbolikas zilās (gaiši, tumši zilās) un zaļās acis piemiņot maigākai — sensiblākai konstitūcijai, pelēkas cietākai dabai; tumšās (melnas, brunetas) acis choleriskiem temperamentiem, ar dzīvāku — strādīgāku, jeb vieglāki uzbudināmu dvēseli.

Tautas dziesmās zilacīte ir laipnāka, jūtīgāka, maigāka, melnacīte var būt diezgan barga (op. cit. 149—151).

Skatīšanās var būt caur pieri (LD 9816, 37), skats uz zemi (ib. 9828, 9), skatās arī kā bullis (ib. 9775). Sal.: Tas cilvēks, kas neskatās otram acīs, ir blēdīgs (Š. Tic. 4573). Tas cilvēks, kas caur pieri glūn, nav labs (ib. 4574). Tas cilvēks, kas otram skatās acīs, ir patiesīgs (ib. 4576). Sal. pasakās: Zilnieks ķēniņdēlam ieteic precēt, pa visu valsti meklējot, jaunavu, kas kaunas acīs skatities (P. Š. VIII 255).

Uzacis, kas cieši kopā saaugušas, ir nedabīgas, ir nāves zīme. Sal. ticējumos: Kam cieši saaugušas uzacis kopā, tie sliksnot (217, 150 Vlk Mālupe). Kam uzacis kopā saaugušas, tam īss mūžs; tas mirs nedabīgā nāvē nosliksnot (Š. Tic. 31270). Kam uzacis uz degona saaugušas, tam ūdenī esot jābeidzas (ib. 31274). Kam uzacis kopā saiet, tas mirs sliksnot nāvē (ib. 31275). Ja kādam cilvēkam uzacis ir saaugušas kopā, tad tas mirs nelabā nāvē (ib. 31271). Ja kādam cilvēkam uzacis šaaugušas kopā, tad tas mirs tragiskā nāvē (ib. 31272). Ja uzacis kopā saiet, tad tas cilvēks dabīgā nāvē nemirst (ib. 31273). Tas cilvēks, kam abas uzacis saaugušas kopā, esot nelaimīgs (ib. 31269).

Sal. arī labās pazīmes. Ja uzacis saaugušas kopā, tad radi saprecas (ib. 31258). Kam uzacis saaugušas kopā, tam ilgs mūžs (ib. 31259). Ja abas uzacis savienojas, tad esot mūzikants (ib. 31260). Kuram cilvēkam uzacis saaugušas, tas ir gudrs (ib. 31261). Kam uzacis kopā saaugušas, tas bagāts (ib. 31262). Kam uzacis saaugušas kopā, tas esot laimīgs (ib. 31263). Kam uzacis saaugušas kopā, tas labs cilvēks (ib. 31264).

Pretēji: Kam uzacis kopā saaugušas, tas dusmīgs (ib. 31265). Tādam cilvēkam, kam abas uzacis ir saaugušas kopā, būšot (esot) grūts mūžs (ib. 31266). Ja kādam cilvēkam ir abas uzacis saaugušas kopā, tad tam cilvēkam būšot grūts mūžs (ib. 31268). Bērni, kuriem uzacis neaug, dienās būs noziedznieki (ib. 31255). Kam uzacis tālu viena no otras, tas nav labs cilvēks (ib. 31256).

Vaigu vērošanai veltīta *bukomantija*. Kam smeļoties vaigos bedrites, to puīši mīl (32, 2512 Rg). Sacītais par sejas krāsu ir tāpat uz vaigiem attiecināms. Laba zīme ir sārti vaigi; tautas dziesmās sarkanvaidze jaunava var būt viltņiece (LD 15876, 7), sīva, sīva, dzēdra, barga (ib. 9394, 12160, 12314, 21814, 21507, 12314), puisis — asariņu dzērājs (ib. 9750, 9822), domājams, dusmās. Piemin arī baltus vaigus; neglīti ir saules ēsti vaigu gali (ib. 5491, 5386). Vaigu forma tikama ar apaļiem vaigiem. Bēdās un sirdēstos vaigi nobālē (ib. 5465, 21384).

Degunam vēro lielumu. Kam garš deguns, to meitas milē (Š. Tic. 5652—5662). Kam garš deguns, tas ir spītīgs (ib. 5663). Puišiem, kuņiem esot lieli deguni, esot lieli dzimuma organi; bet kam mazi deguni, tiem mazi (ib. 24721). Stāvs deguns ir lepniem puišiem (LD 20165). Neglīts ir krijas (plāns) deguns (ib. 20186), izdrāzts (ib. 20163), šķelts (ib. 9855), čiekura deguns (ib. 20361), liks (ib. 20358). Lielas, platas nāsis nav glītas (ib. 20260, 20368). Deguna krāsa nav laba, ja tā no normālās atšķiras. Kad sarkans deguns un salst, tad liels būdams bērnu putru ēdis (23, 2738 Vlm).

Par *muti* ir šādi norādījumi. Kam maza mute, tai daudz brūt-gānu (17, 1666, 20 Md Vestiena). Sal. arī šeit seksuālās parallēles (ib. 19625—8, 19609). Taidu cylvāku, kuņam ir plota mute, meitas atzeist, ka ti asūts vīnmār nalobi cylvāki, un pi tam dusmīgi un pat pi taidim naīt par sīvu (477, 499—500 Rz Stirniene). Kod pi cylvāka lela mutja un rasni lyupi, tod itei pīzīmej, ka taid cylvāks ir lels slīņķis un nagrib struoduot nikaida dorba (Š. Tic. 21345). Jo kuņam ir opola mute, eiss un rasnys koklys, tad tys ir lileigs cylvāks (418, 3539 Rz Stirniene).

Lūpas nenormālā krāsā (zilas) ir par slimību. Kam zilas lūpas, tam drīz jāmirst (Š. Tic. 18068). Lielas lūpas nav glītas (ib. 20163). Ja lūpas saplaisājušas, tad esi ar kaut ko bucojies (449, 296 Rz Dri-cēni). Ja meitai smejojies virslūpa paceļas augstāk par apakšlūpu, tad viņa daudz ar vīriešiem dzīvojusi (Š. Tic. 19609).

Kam ir reti *zobi*, tam gaidāma bagātība (205, 82 B Skaistkalne). Kam šauri priekšzobi, tas ir sīkstulis (Š. Tic. 36015, 16). Kam esot zobi plati, tie ilgi un laimīgi dzīvošot (ib. 36017). Kam uz rokām aug spalvas un mutē priekšzobi ir plati, tam būs laba bišu laime un pie tam vēl laba saimniece (ib. 36018). Kam īsi zobi, tam ilgs mūžs (ib. 36019), ilgi dzīvos (ib. 36020). Ja bērnam ir greizi zobi, tad viņam kristībās kūmas ir greizi stāvējušas (ib. 36032). Sal. prasību kūmām cieši kopā stāvēt kristībās, lai zobi būtu kopā, bez šķirbām. Kuņam mazam augot pirmie nāk virsējie zobi, tas būs citiem par virsnieku (ib. 36029). Tas cilvēks, kuņam trīs reizes zobi lūst, ir dzīvē laimīgs (17, 324, 54 Kld Gaiķi).

Kam priekšas zobos augšpusē šķirba, tas ir kaislīgs (Š. Tic. 36031). Meitenes, kuņam priekšējos zobos ir sprauga, piedzīvo lielu kaunu, kad ir lielas pieaugušas (205, 89 B Skaistkalne). Ja kādam cilvēkam augšējiem priekšas zobiem lielas šķirtnes, tad vecumdienās jāēd sēnainā maize (Š. Tic. 36023). Kam zobi cieši viens pie otra, tam slikts mūžs, un kam reti, tam labs (ib. 36028). Kam priekšējie zobi reti, tie lieli meji (ib. 36027). Kam starp priekšzobiem liela starpa, tā būs saimniece (17, 1666, 19 Md Vestiena). Ja meitai priekšas zobos (viena) plata šķirba, tad tā būs saimniece (Š. Tic. 19614). Kuņai meitai starp

priekšzobiem liela starpa, to tālu aizvedīs tautās (ib. 19615), tālu izprecēs (67, 133 C Jaunpiebalga). Kad reti zobi, tad tālu aizprecot (Š. Tic. 36024). Tam cilvēkam, kam reti zobi, tālu jāceļo (ib. 36025). Meitas, kam reti zobi, esot trakas uz puisiem (ib. 19616). Tie puisi, kam esot reti zobi, esot traki uz meitām (ib. 24724).

Zoba izlūšana pieaugušam cilvēkam pēc analogijas ir uz miršanu. Ja Jaungada dienā izlūst kādam mājniekam zobs, tad kāds no mājniekiem mirst (ib. 11317). Kad zobi klab, tad nāve drīz nāks (ib. 36037).

Ja mēles galā pumpiņa uzmetas, tad tiek aprunāts (ib. 914). Ja otru aprunā, tad mēlē metas čulgas (ib. 916). Kad melo, tad dabū mēles galā pumpu (ib. 19853). Ja melo, tad uz mēles gala uzmetas bumbuls (ib. 19854).

Kam mazas ausis, tas ir dusmīgs cilvēks (17, 1164, 166 Rīga). Kam mazas ausis — tas sīkst, kam lielas, tas devīgs (Š. Tic. 1409). Kam mazas ausis, tas ir dusmīgs cilvēks (ib. 1410). Kam lielas ausis un maza galva — tas gudrs (ib. 1407). Cilvēks, kam lielas ausis, mirs nedabīgā nāvē (ib. 1408). Sal. par nevīžību: Kuņai meitai augšējais auss galiņš izlīdis no matiem, tā ir iemilējusies (ib. 1411). Ja auss lien ārā no matiem, tad brūtgāns atstāj (ib. 1412).

Zods var būt ar bedrīti. Jaunava, kam smakrī ir bedrīte, ļoti mīl puisi, tāpat puisi jaunavas (ib. 36243). Tas cilvēks ir greizsirdīgs, kam uz zoda bedrīte (ib. 36244).

Zilēšana no rokas formas un līnijām izpaužas chiromantijā.

Chiromantijas, rokas zilēšanas pamati meklējami jau antīkā pasaulē, grieķu un latīņu fiziognōmistu darbos, kur ir norādījumi par rokas un pirkstu veidu, kustībām, ar norādījumiem par to sakaru ar īsaku vai garāku mūžu. Jau Romā sākas arī atsevišķu pirkstu, ar mazo pirkstu sākot, saistīšana ar planētām Merkuriju, Sauli, Sāturu, Martu (Jūpiteru), Veneru, analogiski vēlākajām sistēmām (Melampus). Bēms šo chiromantijas un astroloģijas elementu saistīšanos attiecina uz 1.—2. g. s. pēc Kr. (Hdb. d. d. Aberggl. II 41). Cauri viduslaikiem šī saistīšanās spilgti izteikta 15. g. s. lielākajos darbos par chiromantiju (Cocles) un vēlāko 16. g. s. autoru darbos.

Chiromantijas sistēmu šādi attēlo Bēms (l. cit.). Tajā apskata visu roku, tās izskatu, lielumu, īpašības, krāsu, apaugšanu matiem u. tml. Sevišķi aplūko pirkstus, to lielumu, attiecības, formu, krāsu, nagu īpatnības u. tml., galvenā kārtā rakstura noteikšanai (chierogno-mija). Īstajai chiromantijai noder iekšējie laukumi plaukstā; planētām padoti 5 pirksti: ikšķis Venerai, tālākie pirksti Jūpiteram, Sāturnam, Saulei, Merkurijam, bez tam Martam plaukstas vidus; tālāk „kalni” plaukstā pirkstu sākumos nosaukti pēc attiecīgām pirkstu planētām,

pie ikšķa Veneras kalns un tam iepretim, plaukstas otrā pusē, Mēneša kalns. Rokas līnijas ir: dzīvības (ap Veneras kalnu), galvas līnija (no ikšķa un rādītāja pirksta starpas uz Mēneša kalnu), sirds (no Jūpitera resp. Sāturna kalna šķērsām līdz Merkurija kalnam), vēdera (no locītavas līdz Merkurija kalnam). Līdzās šīm 4 galvenajām līnijām ir vēl arī rasete ap locītavu, Sāturna resp. likteņa līnija no Jūpitera resp. Sāturna kalna uz locītavu un Saules resp. Apollona līnija no Apollona resp. Saules kalna uz locītavu. Ir arī citas, sekundāras līnijas, kā Piena ceļš, Veneras josta u. c. Vēro līniju trūkumu, to dziļumu, krāsu, novirzienu, pārtraukumus, dubultojumus, krustus, zvaigznes, salas, ķēžu vijumus, šķērslīnijas u. tml., līniju gaitas attiecības, radušās figūras, dzīvības, galvas un vēdera līnijas lielo trijstūri, gareno „lielo galdū“ starp sirds un galvas līniju. Visur sauja tāpat izsvaidītas sīkas figūras un dažādas zīmes, kas jāiztulko un jāievēro, kā arī labās un kreisās rokas atsevišķas pazīmes. Šī „zinātniskā“ chiromantija ir lielā mērā teorētiku un speciālistu rokās, un tieši tautā zināšanas par to nesniedzas tālāk par atsevišķu līniju pazīšanu un dažu ģeometrisku vai burtu figūru vērošanu rokā. Tikai čigāniem kā rokas zilētājiem šī māksla ir tuvāk (4 galvenās līnijas, rievas, dažādas zīmes, pirkstu forma u. c.).

Chiromantijas grāmatas ir arī „tautas“ izdevumos latviešu valodā. Piemēram lai noder „Cilvēka rakstura noteikšana pēc rokas līnijām. Chiromantija.“ Rīgā, grāmatu tirgotāja J. Būrgera apgādībā, 16 lpp. Sākumā ir šāds aizrādījums cheirognomijai: Rokas lūkošanu iesākot, jāpēti rokas lielums un forma, lai izzinātu, pie kādas šķiras roka pieder, vai tā gaļa jeb īsa, šaura jeb plata, gluda jeb mezglaina, kāda forma nagiem u. t. t. Kad tas izzināts, jāaplūko rokas iekšpuse un caur savas rokas uzspiešanu jāpārliciecinās, vai roka mīksta jeb cieta, vai glīvums jeb enerģija ir rakstura virsīpašības, caur ko atkal citas zīmes vieglāki izzināmas. Vingrinoties rokas lūkošanas mākslā ir ieteicams pēc rokas pirmās aplūkošanas to nolikt uz balta papīra un tad ar zīmuli nozīmēt, pie kam jāpiezīmē krāsa, līnijas, forma u. t. t., ar vārdu sakot, viss, kas vien ievērojams. Tas gan varbūt izrādīsies garlaicīgi; bet iesākumā var tā vislabāki ievingrināties, jo bieži vien atradīsies rokas zilējumā līdzība ar zīmējumu šai grāmatīnā. Liela, sarkana roka rāda visvairāk animalisku (lopisku) raksturu. Resna, mīksta roka — egoismu un slinkumu; ļoti cieta roka — cietsirdību; ļoti resna roka — garlaicību un muļķību. Slaiki, smaili pirksti zīmējas uz talantu un mākslas mīlestību; sevišķi, ja ikšķis iet labi zemu. Tālāk, ka cilvēki ar mīksti pirkstiem nav ļoti kārtīgi, mezglaini pirksti zīmējas uz filozofisku un kārtību mīlējošu raksturu. Mazi bālgani paaugsti-

nājumi pirksta naga locekļu iekšpusē rāda labu uzvešanos; ja tie lieli, personas ir jūtēlīgas un ātri apvainojamas. Ja roka mīksta un viņā ir daudz līniju, raksturs ir uzticīgs, ja cieta ar daudz līnijām, persona ir ķildīga. Ļoti mīksta balta roka, kuŗa aukstumā un karstumā paliek tāda pati, zīmējas uz egoismu. Nākošais ir pirkstu gaŗums. Ja pirksti ar delnu vienā gaŗumā, raksturs mērens, tam cilvēkam var uzticēt noslēpumus. Īsi pirksti apspriež visu ātri u. tml. Plašāki apskatīti īsi smaili un īsi mezglaini pirksti, tāpat gaŗi pirksti mezglainiem galiem. Pirkstu gali un nagi aizrāda uz temperāmentu. Īsi kantaini nagi rāda pretrunas kārību; ja nagi plātāki nekā gaŗi — tiepību. Tālāk — īsi nagi pie citādi mērenas rokas, lieli skaisti noapaļoti nagi, plāni nagi, zilgani nagi (sirds slimiem un kam dilonis gaidāms), mandeļveidīgi nagi, nagi, kam mala sārtā.

Seko pirkstu nosaukumi pēc planētām, sākot ar mazo — Merkurija, Apollona, Sāturna, Jūpitera pirksti. Īkšķim planēta nav uzdota. Īkšķis rokas svarīgākais loceklis. Īkšķi redzams cilvēka raksturs gaišāki nekā ģimī. No ikšķa 3 locekļiem — pirmais izteic gribu — ja tas par gaŗu, cilvēks varmācīgs, ja par īsu — ar vāju spēju, grozīgas dabas un liekas no citiem vadīties. Otrais izteic saprašanu, prātu; arī tas var būt par gaŗu un par īsu; spriež arī no abu locekļu samēra un no tiem kopā. Trešais loceklis īsti sedzas ar Venus kalnu, sniedz ziņas par cilvēka jūtām, sev. mīlestību; vērtē arī to atsevišķi un kopā ar citiem locekļiem. Tālāk apskatīts īss ikšķis ar gaŗu pirmo, otro, trešo loekli, liekšanās uz iekšu (sīkstums), uz āru (izšķērdība), taisns ikšķis, liels ikšķis. Līdzīgi aplūkoti pārējie pirksti. Jūpitera pirkstiem (gaŗš, smails, nags kantains, apaļš) pirmais loceklis apzīmē ticību, otrais godkāribu, trešais lepnību — ja tie gaŗi; ja visi īsi — bezdomība, kāre. Sāturna pirksts nedrīkst būt daudz gaŗāks par citiem. Arī šeit apskatīts smails, kantīgs, pārāk gaŗš un īss pirksts un tā locekļi, kas liecina par grūtsirdību, mīlestību uz dabu, sīkstulību ar naidu. „Apollona pirksts“ var būt smails vai lāpstas veidā; nav labi, ja tas vienā gaŗumā ar Sāturna pirkstu (mīlē naudu, trumpotājs). Locekļi nozīmē: mākslas mīlestību, darba mīlestību ar mākslas saprašanu, vēlēšanos spīdēt ar greznību un mantas mīlestību. Merkurijs pirksts (mazais) ir veikala pirksts, kam jāsniedz līdz Apollona pirksta pirmajam loceklim. Smails tas ir par diplomātijas un sarunu talantu, ja ļoti gaŗš — var cilvēku ap mazo pirkstiņu tīt, ja kantīgs, labs veikalnieks. I loceklis — sarunu talants, II — labs veikalnieks, III — slikts raksturs. Pieminētas starpas atplēstiem pirkstiem, mezgli pie pirkstu locekļiem u. c. Turpmākais ir par plaukstu ar Jū-

pitēra, Sātūrna, Apollona, Merkurija kalniem un par to nozīmi; tad par Venus, Mēneša un Marsa kalniem; jāievēro pirkstu forma un slēdzieniem jābūt no visiem šiem elementiem. Nākošie elementi ir „laikmeta, dzīvības, galvas, sirds, likteņa, Apollona jeb laimes līnija, precēšanās jeb laulības līnija, veselības līnija un Venus dārzs (no rādāmā uz mazo pirkstu). Visas 7 galvenās līnijas apskatāmas ar krustiem, zvaigznītēm u. tml.

Piemēram minētā grāmatiņa nav vienīgā, bet raksturīga; ir arī citi lielāki vai mazāki izdevumi latviešu valodā, kā redzams, tulkojumi no līdzīgiem populāriem darbiem citās valodās, kas veidojušies kā izvilkumi no plašākajiem chiromantu teorētiskiem darbiem.

Tautā teorētisko chiromantijas zināšanu nav, tikai viena otra atskaņa par līnijām ir iemaldījusies latviešu ticējumos; citādi ir ar cheirognomiju, kur veidojušies savi uzskati, sevišķi par pirkstu formu.

Sal. latviešu ticējumos šādas chiromantijas atskaņas. Cilvēka likteni varot arī no rokas nozīlēt. Teicējas tēvs zinājis, kad viņam būs jāmirst, un teicis, ka pa nākošiem Ziemas svētkiem vairs nebūšot dzīvs, jo nāves līnija iegājusi pirkstu starpā. Neviens neticējis, jo tēvs bijis pilnīgi vesels cilvēks, bet tomēr nomiris (32, 2402). Kam delnās ir daudz krusta zīmju, tam būs grūts mūžs; kam gludas delnas, tam būs viegls mūžs (Š. Tic. 25650). Kad plaukstas locītavu strīpas iznāk pašā malā, tad drīzi jāmirst (ib. 5770). Tāpat atskaņas ir par roku rievu skaitīšanu. Kam rokas virspusē pie elkoņa ir divas rievas, tie divreiz precējas (17, 1700, 252). Kad roku stilbos esot tādas divas strīpas — cik to strīpu, tik sievu jeb vīru (3, 1935). Ja rokā trīs lielas rievas iziet delnu malās, tad ir jāmirst (Š. Tic. 25651). Cik vīriešiem labās rokas dūrē aiz mazā pirkstiņa ir krumpju, tik daudz tam būs bērnu (ib. 33441). Meitām, kam lejpūs elkoņa locītavas tuvumā nav rievīņas, būs jāpaliek vecmeitās (ib. 19628). Ja meitai, roku saliecot, pie elkoņa rodas divas iežmaugas, tad viņai būs divi vīri (ib. 19629). Ja ap kreiso roku, lejpūs locītavas ir saskatāma rievā, tas katrā ziņā apprecēsies (ib. 25652). Rezervēšanās ir ticējumā, ka čigānam nedrīkst roku dot zīlēt, tad čigāns atvelk laimi (ib. 5154).

Roku vērošana (*cheirognomija*) arī latviešu ticējumos ir ļoti pazīstama un no rokām spriež par cilvēku gandrīz vai vispirmā kārtā, tāpat kā no viņa acīm. Nozīme ir spalvainām rokām — kam tādas ir, tas kļūs bagāts vai labs bitenieks: Kam uz rokām aug spalvas, tie būs bagāti cilvēki (ib. 25639). Kam rokas apaugušas ar spalvām, tas dzīvē kļūs bagāts (ib. 25640).

Kam jaunībā daudz matu uz rokām, tas būs bagāts (ib. 25642). Kam ļoti spalvainas rokas, tas dabūs bagātu sievu (vīru) (ib. 25644). Kam spalvainas rokas un kājas, tam labi bites padodas (ib. 25646). Ja meitai spalvainas rokas, tās vīrs būs bitenieks (ib. 25649). Bitenieks ir vispārīgi spalvainš. Kam uz rokām daudz spalvu un arī kājas un krūtis spalvainas, tāds ir liels bitenieks (dravnieks) (ib. 3342). Tam cilvēkam, kam esot spalvainas krūtis, tam izdodoties bites (ib. 3343). Spalvainam cilvēkam bites izdodas (ib. 3281). Sal. par viņa pirkstiem: par bitenieku nevar būt ikkatrs cilvēks, bet tikai tas, kam bišu laime. Bišu laime ir tiem cilvēkiem, kam skrituļaini pirksti. Par skrituļainiem sauc tādus pirkstus, kam ādas rievīgas pirkstu galos saiet gredzenā. Tādēļ ir daži bitinieki, kam varenī padodas bites, citiem tās atkal nepadodas. Tas ir sakarā ar to, cik kuņģam skrituļu pa abām rokām kopā. Jo vairāk skrituļu, jo laimīgāks bitenieks (ib. 3341).

Tāpat daudz naudas būs tādām, kam aukstas rokas: Kam aukstas rokas, tam daudz naudas (ib. 25653). Ja labu dienu dodot, ir auksta roka, tad rokas devējs būs bagāts; ja ir silta roka, tad būs nabags (ib. 25654). Ja ciemiņam aizejot un atvadoties ir silta roka, tad ar viņu vēl satiksies; bet ja tam ir auksta roka, tad vairs nesatiksies (ib. 32879). Kam aukstas rokas, tas ir pie sievietes aplam apgramstījies (ib. 25664).

Kam dreb rokas, tas ļoti skops (ib. 25665), ir cāļus zadzis (ib. 25666), esot nabagu kūlis (ib. 25667). Ja roka dreb kādu šķidrumu lejot, tad šis cilvēks ir olas zadzis vai nabagu sitis (ib. 25676). Kam rokas trīc, tas esot zaglis (ib. 25673).

Kam smaga roka, tas apprecēs atraitni ar bērniem. Kam sitot smaga roka, tam gadīsies atraiknis jeb atraikne ar deviņiem bērniem (ib. 25679). Kam smaga roka, tai būs atraitnis ar bērniem par vīru (ib. 25681). Kam cieta roka, dabūs atraitni vīru (sievu) ar deviņiem bērniem (ib. 25682). Ja sitot smaga roka — atraitni dabūs (196, 197 Md Dzelzava). Sievieteī būs daudz bērnu; sieva būs veca vai arī vīrs: Ja otram uzsitot ir smaga roka, tad būs vecs vīrs, ja vīrietim, tad veca sieva (446, 36 Md Viesiena). Kam smaga roka, tas dabūs vecu sievu vai vīru (Š. Tic. 25684); arī dzērāju: Kam „smaga roka“, tad dabū dzērāju vīru (17, 563, 57 Rīga). Kad meitai ir smaga roka, tad dabū dzērāju vīru (Š. Tic. 25683). Reti tā ir laba zīme. Kam smaga roka, tas dabūšot par sievu (vīru) saimnieka meitu (dēlu) (279, 4911 C Kosa). Ja meitām garas rokas, tad tās dabūs resnus vīrus (32, 2956 Jg Garoza).

Rokas vēro jau bērnam piedzimstot. Ar resnām rociņām un kājām — tas būs stipris darba strādnieks (142, 2111). Un kas ar

gariem slaidiem pirkstiem, tas būs „skrivēls“ (142, 2112). Ja bērns rociņu tur dūrītē, tad viņš būs sīkstulis (Š. Tic. 27695).

Rokas tirpšana ir no tās nogulēšanas, tāpat arī, ja roka greiza paliek. Ja puīšam meita vai meitai puisis noguļ roku, tad nogulētā roka paliek greiza, t. i. nevar taisni iesist, iecirst u. t. pr. (ib. 25737). Ja ar roku ko nepareizi izdara, tad saka, ka meitas roku nogulējušas (ib. 25757).

Plankumi uz rokām īsti pieder *elaiosemantikai*, plankumu vērošanai. Elaiosemantika (elaion — dzimuma zīme) — vērošana no plankumiem uz miesas; par to rakstījis Melampus Romas ķeizaru laikā, uzskaitīdams plankumus virs uzacīm (dabūs labu, skaistu sievu), uz deguna (kaislība), uz rokas (daudz bērnu) u. t. t. Katram plankumam sejā atbilst tāds pats citos organos (deguns, mute — dzimuma organi, zods — liesa, ausis — ciskas). Plankumus saista ar planētām. Arī jau minētā metoposkopija (sal. Cardanus) seju iedala planētu līnijās un joslās; plankumi starp minētām līnijām top ar šo planētu ietekmi kā arī ar analogiju citiem, citās miesas daļās izskaidroti. Lielāka nozīme tomēr latviešu ticējumos ir gandrīz vienīgi tikai roku rūšēšanai, kas analogiski ir uz cilvēku sarūšēšanu resp. miršanu. Kad rokām pirksti aprūsā, tad būs jāglāsa mironis (ib. 25747).

Daudz ticējumu ir par *kreiso roku* un kāju. Ja ar kreiso roku sasveicinās, tad atdod savu laimi (ib. 25729). Ja labdien dodot sniedz kreiso roku, tad atdod savu laimi otram (ib. 26730). Atvadoties nekad nedrīkst sniegt kreiso roku, citādi aizdod savu tās dienas laimi (ib. 1227). Kad pirmo reizi ieejot kādā mājā, un durvis attaisa ar kreiso roku, tad tai mājā neiešot labi (ib. 6132).

Sal. kreisās rokas nozīmi maģiskās darbībās. Kreisā roka, tāpat kā kreisā kāja latviešu ticējumos sastopama bieži. Šeit ir kreisās puses vispārīgās pazīmes, bet sevišķi preventīva nozīme pret ļaunumu, bieži arī laimes nozīme. Vairāk ir burvības vai ārstniecības elementu. Ja ir gēls, jālaiza kreisās rokas delna: ja no deguna tek asinis, jāapsien kreisās rokas mazais pirkstiņš ar diegu; ja křitamā kaite, slimniekam jāpārgriež kreisās rokas mazais pirkstiņš krustēniski un ar asinīm jāapziež lūpas. Ja kreisā rokā patur kurmi, kamēr tas nobeidzas, ar šo roku var dziedēt veļu kaulu. Ja acī miezis, jāapsien ap kreisās rokas mazo pirkstiņu 3 reizes diegs un jāsien priekšā 3 mezglī. Ja miezis kreisā acī, jāapsien ar aukliņu 2 labās rokas pirksti, ja labā, tad otrādi. Piesaistīšanai lieto kreisās rokas mazā pirkstiņa asinis. Var aizdzīt ķēmus, ja sit ar kreiso roku melnam kaķim pa muguru u. t. t. Lai křustoni nenoskaustu, to nostāda ar galvu uz dienvidiem, uzspļauj uz kreisās rokas, pārvelk

ar to pār muguru no galvas līdz astei un saka vārdus. Ja grib noskaust otra labumu, vakarā bez saulēs ņem kreisā rokā kaņepāju valgu, met 3 reiz priekšā un saka: „Viss labums man, tev nekā.“ Lozējot velk ar kreiso roku: tās delnā aiz ādas glabā Jāņu nakti atrastu papardes ziedu. No sevišķām, ar kreiso roku saistītām darbībām jāmin krusta darbība un mešana pār plecu. Pēdējā ir ačgārnā darbība pret ļaunumu. Pār kreiso plecu sviež maitas kaulu, ar ko berzē kārpas. Ejot sēt zirņus, met pirmās 3 sauļas vai vilnainus cimdus pār kreiso plecu. Lielā piektdienā jāslauka istabas un mēsli jāmet pār kreiso plecu — pazudīs prūši. Ja uz medībām ejot satiek sievieti, 3 reiz jāspļauj pār kreiso plecu, lai novērstu nelaimi. Līdzīgi paņēmieni arī zīlēšanai. Vēca gada, Treju kungu, Andreja u. c. vakaros sviež pār kreiso plecu graudus, lai redzētu sapnī mīļāko. Visu dvēseļu naktī meitas iet uz lauku sēt kaņepes, pēc tam skatās pār kreiso plecu un redz savu izredzēto.

Krusta darbība kā aizsardzības paņēmieni bieži sastopama tautas ārstniecībā. To lieto arī pret raganām, kas nobur pienu, pret skauģiem, kas noskauž labību, un mīlestības burvībās. Ar to aizdzen velnus, raganas, arī prūšus un žurkas. Sevišķi raksturīga ir krusta darbība, ja to izpilda, kombinējot labo un kreiso roku resp. kāju. Piem., kad sējējs pavasarī iet tūrūmā, pirmā graudu sauja jāmet ar labo un kreiso roku, lai iznāk krustā. Kāzās liek, cērt krustiem zobenus, jo šā veidotā krusta zīme atvairā ļaunumu tāpat kā iecirstā (LD 16075), 18820, 18920); krustiem jāpāgalmā (ib. 26178); arī krusta deķa, krusta lēķšana tā izskaidrojama (ib. 24110). Sal.; ja nejauši, kad satiekas, rokas sadodas krustus, tad vienam būs jāprecas (Š. Tic. 25751). Ja rokas krustā sniedz, tad būs kāzas (ib. 25754).

Par *pirkstu* formu ir uzskats, ka gaŗi pirksti liecina par mākslinieku, arī piederas skaistumam, bet ir gan arī zagļa pazīme; arī latviešu ticējumos redzam pēdējo. Tas cilvēks, kam gaŗi un tievi pirksti, esot zaglis (ib. 23853). Ja cilvēkam ir gaŗi pirksti, tad tas ir zaglis (ib. 23855). Kam gaŗi pirksti, tie ir zagļīgi (ib. 23851); sal. par pirkstu niezēšanu: ja niez pirksta gali, tad ko nozagsi (ib. 23856). Citādi: Kam pirkstu gali ļoti tievi, tas ir skops un ļauns cilvēks (ib. 23863). Ja tievi pirkstu gali rokām, tad saka, ka būšot viegla dzīve (ib. 23864). Kuŗam bērnam pirkstu gali strupi, tas būs devīgs, mīkstu sirdi; kam pirkstu gali spīci, tievi, tas būs sīksts (ib. 23861). Kam strupi pirksti, tas devīgs, kam gaŗi, tas skops (ib. 23860). Kam gaŗi pirksti, tas devīgs, kam īsi, tas sīksts (ib. 23850). Kam tievi pirksti, būs viegla dzīve. Pieminētas arī mākslinieka tieksmes. Ja

gaŗi pirksti, tad mūzikāls cilvēks (ib. 23854). Kam īsi pirksti, tie cilvēki lieli zīmētāji (b. 23858).

Pretstatā ir cilvēki ar īsiem pirkstiem; tie ir visumā labi, devīgi: Kam strupi pirksti, tas devīgs, kam gaŗi, tas skops (ib. 23860). Zemes rūķi (ib. 23863), bet arī skopi (ib. 23850), ļauni: Kam īsi dopi pirksti, tie ir rupji un bezkaunīgi cilvēki (ib. 23859). Kam pirksti vienādi, tas ir devīgs. Kam pirksti ar tieviem galiem, tas ir skops, bet kam vienādi pirksti, tas ir devīgs (ib. 23865).

Pirkstu gaŗuma attiecības tāpat raksturo cilvēku: Kā rādītāja pirksti daudz īsāki par citiem, tas ir liels sapņotājs un dzejnieks (ib. 23866). Ja saliekot rokas, labās rokas īkšķis iet pār kreisās rokas īkšķi, tad vīrs valda par sievu; bet ja otrādi, tad sieva valda par vīru (464, 1248 Vaiņode). Saliekot rokas tā kā lūgšanā, ja labās rokas īkšķis virsū, tad būs valdnieks par savu sievu vai vīru, ja apakšā, tad otrādi (23, 4969 Valmiera). Ja virietim rokas pirkstus ātri sakrustojot kreisās rokas lielais pirksts uzliekas virsū, tad sieva būs par valdnieci (446, 40 Md Viesiena). Sal.: Kad sieviete nejauši saliek rokas pirkstus kopā un labās rokas īkšķis iznāk virs pusē, tad vīrs par viņu valdīs; bet ja kreisās rokas īkšķis iznāk virsū, tad viņa valdīs par vīru (Š. Tic. 23877). Sal. par kāju pirkstiem: Kam kājas otrs pirksts gaŗāks, tam sieva būs gaŗāka par vīru pašu (ib. 23881). Ja sievietei kājas īkstis ir gaŗāks par otru pirkstu, tad viņai vīrs mīrs agrāki par pašu (ib. 23882). Ja sievietei kājas otrs pirksts ir gaŗāks par īksti, tad viņa valdīs par savu vīru (ib. 23883). Ja kājas īkšķis ir gaŗāks par nākošo pirkstu, tad vīrs valda par sievu, bet ja tas ir otrādi, tad sieva valda par vīru (464, 1234 Vaiņode). Ja no īkša pirmais pirksts kājai ir gaŗāks par īkši, tad sieva ir vīra valdniece (17, 324, 51 Šķirotava, Kld Gaiķi). Ja sievai gaŗāks otrais kājas pirksts par īkšķi, tad sieva valdīs par savu vīru, tāpēc brūtgānam tas pirms jāzina, lai ar tādu sievieti nesalaulātos un netiktu klizmā (69, 911 Jk Mēmele). Ja kājām lielais pirksts ir gaŗāks par blakus stāvošo pirkstu, tad vīrs valdīs par sievu; ja abi pirksti vienāda gaŗuma, tad vīrs un sieva vienādi (17, 1669, 46 Md Vestiena). Pirkstu galos var būt laimes riņķīši: Ja pirkstu galos ādas audi izveidojuši apaļus riņķīšus, skritulišus, tad tam cilvēkam ir bišu laime (ib. 23875). Tiem cilvēkiem ir bišu laime, kam skritulaini pirksti, t. i. kam ādas rievīņas saiet gredzenā. Kam vairāk skrituļu pirkstos, tam būs vairāk bišu (ib. 23874). Cik poda laižam galā riņķu, tik tam cilvēkam ir bērnu (ib. 23872). Kam labās rokas poda laižam galā ir apaļi riņķi, tam pirmais dzims dēls (ib. 23873).

Plankumi uz pirkstiem, ko izskaidro jau minētā elaioseman-

tika, parasti dēvēti par rūsēšanu; rūsēšana ar savu dzelteno krāsu ir uz nāvi: Kad pirkstu gals paliek kā ar dzelzs rūsu, tad rados būs bēres (Š. Tic. 23902). Kad pirkstu galā iemetas dzeltāna rūsa, tad rados kāds mirst (ib. 23905). Ja uz pirkstu galiem ir rūsas plankumi, tad rados kāds mirs (ib. 23907). Ja uz pirkstiem uzmetas rūsa, tad dabū dzirdēt par kādu nomirušu (ib. 23903).

Kad norūsē pirksti, tad mirst rados (ib. 23906). Ja uz lielā pirksta (ikšķa) redz dzeltānumus, tad sagaidāma rāšanās (ib. 23901).

Pirkstu knikšķēšana ir par mīlestību. Cik pirksti knakš, tik mīl (ib. 23884). Ja pirksti, kad rauj, knikš, tad ir tik daudz brūt-gānu, cik pirkstu knikš (17, 565, 89 Rīga). Un vēl, kad lauž rokām pirkstus un viņi nobrikšķ, tad spriež, cik reiz briķšķot, tik esot brūtes vai gluži otrādi (3, 1934 Jg Tetele).

Pirkstu nosīšana vai novēršana durvīs ir uz nāvi: Ja rokas pirkstu sasitot durvīs, tad no dzimtas kāds nomirstot (Š. Tic. 23897). Ja iever pirkstu durvīs, tad kāds mirst (ib. 23912). Ja meita iedur sev pirkstā, tad brūtgāns par viņu domā (ib. 19755). Kas nezinot roku pārskrampis, tas ar svešu cilvēku iepazīsies (ib. 10321). Kod cylvāks, nikuo nadūmuodams, īgrīzs sev pierstā, itys pīzīmēj, ka jis ar kū nebejs īpazeistas (ib. 10322).

Sevišķs zīlēšanas veids ir pirkstus kopā sitot, lai redzētu, vai tie saduras. Vai kas izdosies, zīlē, kopā sitot pirkstu galus. Ja cilvēks grib dabūt zināt, kas būs nākotnē, tad tam jāsasit trīs reizes pirkstu gali kopā; ja katru reizi trāpa, tad piepildīsies doma, ja ne, tad nepiepildīsies (69, 828 Jk Mēmele). Kad grib iepriekš *uzzināt*, vai to darbu darīt vai ne, vai man izdosies vai ne, tad aizmiedz acis un izstiepj abu roku vidējos pirkstus, pēc tam liek kopā trīs reizes. Ja trešo reizi sadursies, nodoms piepildīsies, ja nesadursies, nodoms nepiepildīsies (Š. Tic. 35916). Cilvēkam, kas grib zināt savu nākotni, vajaga aizmiest acis un sist rādītāju pirkstus trīs reizes kopā. Ja visas trīs reizes trāpa, tad iedomātais izpildās, bet ja netrāpa, tad neizpildās (ib. 35917). Izdošanos zīlē šā: apsplauda trīsreiz abu roku gaļos Mārčus un griež riņķī. Ja nu pirkstu gali sasitas, tad domātais darbs izdosies, un atkal otrādi (ib. 35918). Vajag aiztaisīt acis un ar rādītāja pirkstiem sist vienu pret otru un sacīt: „Mīl, nemīl.“ Ja pirksti sasitas, kad saka „mīl“, tad patiešām arī mīl, un otrādi (A. Aizsils 133).

Arī *nagi* noder cilvēka raksturošanai un viņa likteņa pareģošanai. Ir savs nagu griešanas kalendārs. Kas ceturtdienā nagus griež, tas iedzīvosies mantā (Š. Tic. 4399). Kas ceturtdienā griež nagus, tas izpelnās laimi (ib. 4400).

Spriež no nagu formas, no gareniem, platiem un šauriem nagiem. Ja roku pirkstiem nagi garāki nekā platāki, tad tas ir labs cilvēks (ib. 21343). Sal.: Kam šauri pirksta ienadži, tas ir sīkstulis (ib. 21431). Ja roku pirkstiem nagi ir platāki kā garāki, tad tas ir slikts cilvēks (ib. 21433). Cilvēks, kam nagu gali ir plati, būšot bagāts (ib. 21432). Tālāk nozīme ir cietiem un bieziem nagiem: Tādi cilvēki, kuņģiem bieži nagi, esot stipri (ib. 21437). Ja nagi ir cieti, tad tas cilvēks ir stiprs (ib. 21435). Kam aug atnadži, tas grābājas par otra kabatām (205, 258 B Skaistkalne). Kam ādīņa pie roku pirkstu galiem nagiem cieši klāt pieaugusi, tiem drīz jāmirst (17, 1700, 253 Md Vestiena).

Nagu ziedēšana noder jau tieši zilēšanai (*onychomantija*, kas ir elaiosemantikas paveids). Bistama parādība ir nagi zilā krāsā, kas ir uz nāvi. Ja pirkstiem paliek zili nagi, tad tas mirs (Š. Tic. 23898). Citādi ir ar baltajiem punktiņiem uz tiem. Kam nagos ir ziedi (balti laukumīņi), tam ir laime (ib. 21438). Ja rokām nagi zied, tad laime būs (ib. 21439). Kad nagi zied, tad gaidāma laime (ib. 21442). Sal.: Kuņģiem cilvēkiem nagi zied (tādi balti raibumiņi), tiem laime gaidāma, kas aitas tur, tiem aitām daudz jēru gaidāmi (142, 861 Md Vecgulbene). Ja nagi zied, tad pulka jēru būs (279, 948 C Kosa). Ja pirkstu nagi zied, tad aitām būs daudz jēru (Š. Tic. 23870). Dabūs dāvanas: Kam nagi zied, tas dāvanas dabūs (ib. 21444). Ja nagi zied, tad dabūs naudu (ib. 21455). Ja labā rokā nagi zied, tad dabū kaut ko no cita dāvinātu; ja kreisā rokā nagi zied, tad dabū kaut ko citam dāvināt (ib. 21456).

Par mīlestību: Ja nagi zied, kāds mīl (ib. 21464). Ja rokām mazie pirkstiņi zied, tad šo cilvēku kāds mīl (ib. 21465). Jo nogi zīd, tad meitas mījuos (ib. 21466). Kam nagi zied, tas tiks kūmās lūgts (ib. 21467). Tikai reti nagu ziedēšana ir uz nelaيمي, Kad roku nagi zied, tad gaidāma nelaime (ib. 21471). Sal.: Kam nagi zied, to tiesā vedīs (ib. 21470). Kad nagi zied, tad arī jāmirst būšot (279, 2825 C Kosa, Skujene). Dažādi iztulko dažādu pirkstu nagu ziedēšanu. Sal.: Ja nagi zied: 1. pirksts krenķē; 2. — šķiņķo; 3. — mīlē; 4. — slavē; 5. — smādē, nopeļ (17, 237, 176 Rīga). Kad zied ikšķis, tad būs laime, kad rādītājs, tad nelaime, kad 3. pirksts, tad gods, kad 4. pirksts, tad mīlestība, kad 5. pirksts, tad nāve (A. Aizsils 128). Ja zied priekšējais pirksts, tas nozīmējot laimi. Ja vidējais pirksts zied, tas nozīmējot nelaimi. Riņķa pirksts ja zied, nozīmējot mīlestību. Un ja zied mazais pirkstiņš, nozīmējot draudzību (230, 709—712 Tl). Ja no pirkstiem ikšķis zied, tad dabūs šķiņķības, ja podu laiža, tad jāslimo; ja garā Māre, tad mīlestību; ja zeltu kalējs, tad izsmieklu, un ja eņģelītis, tad pateicību (17, 1842,

40 Md Vestiena). Zieds uz ikšķa nozīmē godu, uz pirmā pirksta laimi, uz vidējā nelaimi, uz ceturtdā mīlestību, uz mazā draudzību (230, 2187 Tl Stende).

Tāpat vēro cilvēka kājas, sev., vai ir īsas, resnas, vai arī gaņas, tievas kājas, bet latviešu ticējumos šie uzskati diezgan maz izpaušies. Iecienītas resnas, spēcīgas kājas; sal. arī parašu kājas jo resni notīt, piem., Rucavā godiem, lai tās resnas izskatītos. Meitas ar resniem kāju stilbiem būšot labas dēlu mātes (Š. Tic. 19619). Sievietēm, kam resni kāju stilbi, būs daudz dēlu (ib. 27490). Tām meitām, kuņām resni kāju ikri, labi cūkas barojoties (ib. 19622). Ja sievietei kāju muskuļi cieti, tad tā būs dēlu māte (ib. 19620). Ja sievietei kāju muskuļi mīksti, tad būs meitu māte (ib. 19621). Sal. 279, 3923 ar seksuāliem vērojumiem par kāju ikriem. Kam resnas kājas, tas sāls nesējs. Kam tievas kājas, tas pēperkoku nesējs (Š. Tic. 1338; 5—6). Kam spalvainas kājas, tas bagāts būšot (279, 4910 C Kosa). Kāju pirkstiem ir zināmas paralēles ar jau pieņemtiem roku pirkstiem, lai noteiktu sievas valdīšanu par vīru. Ja sievietei kājas otrs pirksts ir garāks par īksti, tad viņa valdis par savu vīru (Š. Tic. 23883). Ja sievietei no ikšķa pirmais pirksts kājai ir garāks par ikšķi, tad sieva ir vīra valdniece (ib. 13383). Sal. arī citus vērojumus.

Kam kājas otrs pirksts garāks, tam sieva būs garāka par vīru pašu (ib. 23881). Ja sievietei kājas īkstis ir garāks par otru pirkstu, tad viņai vīrs mīrs agrāki par pašu (ib. 23882). Cilvēki, kuņiem kājas otrais pirksts esot lielāks par lielo pirkstu, esot laimīgi (ib. 13380). Ja kājām garī pirksti, tad būs garš mūžs (ib. 13381). Kam kājai lielais pirksts ir garāks par citiem, tas būs gudrāks par savu sievu; ja otrs pirksts ir garāks, tad sieva būs gudrāka; ja abi pirksti ir vienā garumā, tad būs abi tikpat gudri (ib. 13382). Kod pie meitās uz kuoju uz lelo piersta ir izaudzis lels kauls, ka var redzēt, ka tās kauļņš līn, izspīž nu zuoboka, itei pīzīmēj, ka taida meita vai sīvītja ir troka uz puišu. Jai vīna puiša ir moz, vajag kaidu desmit (ib. 13387). Sal. par mīršanu: Lai uzzinātu, kas pirmais mīrs, vīrietis jeb sieviete, tad mironim jāizmēri kājas, ja labā kāja garāka, tad mīrs vīrietis, ja kreisā, tad sieviete (69, 197 Md Beļava). Tautas dziesmās minēti kāju defekti: greizas, kleinas kājas (LD 21324, 16270), līkas (ib. 5297), arī klibums (ib. 21270). Sal. greizas rokas, greizas kājas, liela pumpa mugurā (ib. 21158).

Auguma nenormālibas. Pārāk īss, garš augums nav iecienīts, arī pārliecīgs resnums vai kalsnums tāpat; tautas dziesmās neglītums izsacīts dažādi, piem., līkas kājas, gaņas rokas, sakumpušu muguriņu (LD 20103); mazu augumu ir knēvelis (ib. 15207), gaņums

trim asīm, sal.: arī vēders šķūņa platumā (ib. 9754). Arī raksturu ietekmē šādas anormālības, lai gan šādi cilvēki var būt labi un patikami. Raksturs izteicas cilvēka gaitā. Pa zemi kājas velk asaru dzērājiņš, grīns tēva dēls, nelietis tēva dēls, slinks, laisks, dzērājs (ib. 9825, 16 u. c.) Ja kājas iet krustām, nebūs zemes arājiņi (ib. 9610), ja meita plati kājas spers, būs laba saimniece (ib. 22699). Sal. par gūžām ib. 21197, 7: Ej pa priekšu, tautu meita, Lai es tevī lūkojos. Ja tev būs biezas gūžas, Tad tu būsi saimniece. Ja tev būs plānas gūžas, Tad tu būsi kalponīte.

Krūtis formas ziņā var būt dažādas, attīstītas un neattīstītas, stāvas un nokārušās; kuplas krūtis var kairināt (ib. 5566). Sal. par lielām krūtīm: Kuŗa sieviete piestu laiza, tai izaug lieli pupi (Š. Tic. 23822). Meitai, kas mīlot piestu laizīt, kur kaņepes grūstas, lieli pupi augot (ib. 23823). Ja mātei esot labais pups lielāks, tad tai būšot vairāk puiku kā meiteņu; bet ja kreisais lielāks, tad vairāk meiteņu (ib. 19513). Tās meitas, kuŗām esot cietas krūtis, vēl esot nevainīgas, bet tām, kuŗām esot mīkstas krūtis, nevainības vairs neesot (ib. 19638). Tām meitām, kuŗām ap pupu galiem esot lieli zili riņķi, būšot vairāk puiku kā meiteņu (ib. 19639). Ja brūtei kāzās ir mīksti pupi, tad viņai pirmais bērns būs meitene; ja cieti pupi, tad puika (ib. 14251). Krūtīm vajaga būt labai skaņai. Kuŗai meitai, pa krūtīm sitot, krūtis skan, tā būs saimniece (17, 222, 96 Limbaži).

Līdzīgi ir arī, ja sit pa *muguru*: Ja meitenei sit pa muguru un skan, tad tā būs laba saimniece (Š. Tic. 19833). Ja meitai, sitot pa muguru, tā skan, tad būs laba saimniece (ib. 19631). Kuŗai meitai mugura dun, tā būs laba saimniece (ib. 19632). Ja mugura klaudz uzsitot, būs saimniece (196, 198 Md Dzelzava). Kam piedauzot mugura dimd, būs saimnieks (41, 594 Vlk Alsviķis). Mugura ja skan, kad uzsit ar plaukstu, saimnieks vai saimniece būsi (23, 3372 Valmiera). Kam mugura dun, kad pieklapē, tas būs bagāts jeb saimnieks (Š. Tic. 21272). Ja vecam tēvam mugura sāp, tad gaidāmi grūti laiki (17, 1623, 5 Maliena). Muguras defekts ir kupris, bet latviešu folklorā ir maz nosodošu materiālu par kuprišiem, lai gan citur tiem dažreiz pieraksta anormāla izskata cilvēku daimoniskas īpašības.

Maz kas atrodams par *vēdera* nozīmi, izņemot to, ka par defektu tautas dziesmās uzskata pārāk resnu un pārāk tievu augumu.

Pārējās ķermeņa daļas mazāk ievērotas. Sal. par *gūžām*: Ja sievietei ir resnas gūžas, tad viņa dzemdē puikas, ja tievas, tad meitenes (Š. Tic. 27491). Par dzimuma orgāniem ib. 33511.

Sal. arī vispārējos vērojumus par veciem un jauniem cilvēkiem. Veciem cilvēkiem kauli sāp uz mitru laiku (ib. 32323). Jaunai meitai vajagot tik siltai būt, ka tai padusē pili varot izcept (ib. 19785).

Maz ir par cilvēkā iekšējiem orgāniem. Ja kāds ļoti dusmīgs, tad saka, ka tam liela žults (ib. 36777). Nozīme ir ne tikai cilvēka miesas atsevišķām daļām, bet arī dažādām fizioloģiskām parādībām. Šīs parādības mantikā pazīstamas kā *pallomantiya* jau Grieķijā, un to sistēma aptver visas cilvēka ķermeņa daļas ar niezēšanu, krāsas pārmaiņām u. tml. parādībām; tās vēro arī latviešu ticējumos. Jāmin *svīšana* un *kutēšana*.

Kam sviedri stipri ož, tas ir ļauns, dusmīgs cilvēks (ib. 30015), palaidnīgs, slikts cilvēks (ib. 30016). Kas ēdot nosvist, tam būs grūts mūžs (ib. 30109). Kas ēzdams svīst, vai arī kam rokas svīst, tam grūts mūžs (ib. 30110). Kutēšanai ir erētiska nozīme. Puiši, kuņģiem kut, ir meitīgi; meitas, kuņģam kut, ir kāras uz puišiem (ib. 15913). Kas kutīgs, tas meitīgs (ib. 15914). Ja meitai zem ribām kut, tad tā puišus mīlē (ib. 15915). Cilvēks, kam kut, ir iemīlējis (ib. 15916). Ja meitām kut kājas, paduses vai kakls, tad tās mīl puišus. Ja puišiem kut, tad tie mīl meitas (ib. 15917). Ja meitu kutina un tai nekut, tad saka, ka to puiši nemīl (ib. 19633). Ja vīrietim stipri kut, tad saka, ka tas ļoti mīlot meitas. (134).

Daudz vairāk minēta *niezēšana*. Kad *galva* niez, tad bagātie aprunā (279, 977 C Kosa). Ja galva niez, tad kāds sabārs (ib. 8041). Sal.: Ja galva niez, tad mati aug (ib. 8040).

Kad *piere* niezot, tad kaunu dabūšot (207, 527 Vlk Smiltene). Ja piere niez — kauns (358, 991 Tk Smārde). Kad piere niez, tad gaidāms kauns (Š. Tic. 23806). Ja piere niez, tad gaidāmas nepatīkšanas (ib. 23818). Kam piere niez, tas kādu ir nositis (ib. 23819).

Kad *vaigi* niez, tad būs jāraud (69, 50 Md Vecgulbene), retāk — būs žēlums (32, 2291), dabūs ciema kukuli (17, 2162). Kam vaigi niez, tas tiek aprunāts (Š. Tic. 31511). Ja vaigs niez, tad drīzumā būs jāraud (ib. 31493). Ja vaigs niez, tad dabū raudāt (ib. 31495). Kad vaigu gali niez, tad dabūs raudāt (ib. 31500). Sal.: Ja vaigi niez — dabūs priecāties (ib. 31503). Ja vaigi niez — būs jāsmej (ib. 31505).

Turpmākais ir ar labās un kreisās puses atšķiršanu: kreisā puse ir laimīga, labā nelaimīga. Tas attiecināms vispārīgi uz niezēšanu. Kad labais vaigs niez, tad dabū raudāt (ib. 31502). Ja niez labais vaigs, tad dabū smieties, ja kreisais, tad raudāt (ib. 31507). Ja niez kreisais vaigs, tad būs jāsmejas, bet ja niez labais vaigs, tad būs jāraud (ib. 31506). Kad labais vaigs niez, tad būs jāraud (ib. 31506). Kad labais vaigs niez, tad aprunā, bet ja kreisais, tad

runā kaut ko par labu (ib. 31509). Ja labais vaigs niez, tad jāraud, ja kreisais — jāsmej (ib. 31510).

Zoda niezēšana ir par dāvanām, vai arī: Ja zods niez, tad iemīļots tiek (279, 969 C Kosa). Ja niez zods, tad dzirdēs bēdīgu ziņu (Š. Tic. 36245). Kad zods niez, tad ciemmaizi dabūs (ib. 36246). Ja zods niez, tad priekus baidīs (ib. 36247). Ja zods niez — būs jābučojas (ib. 36248). Ja niez zods, tad būs bārdains ciemiņš (ib. 36249).

Ja kreisā *auss* niez, tad tiek klusi mīlēts (17, 1952, 199 Vlm Skan-
kalne).

Ja *acis* niez, būšot jāsmejoties (121, 996 Lp Dunika) vai arī jāraud: Kad *acis* niez, tad jāraud (218, 914 D Krustpils). Kad *acis* niez, tad dabūs raudāt (Š. Tic. 48). Vēro labo un kreiso aci: Ja *acs* niez, tad dabūs vai nu smieties, vai raudāt. Ja labā *acs* niez, tad dabūs raudāt; ja kreisā, tad smieties (76, 296 Vlm Katvare). Labā *acs* niez — būs jāraud, kreisā *acs* — jāsmejas (41, 415 Vlk Alsviķis). Kad labā *acs* niez, būs jāraud, kad kreisā — jāsmejas (Š. Tic. 57). Ja labā *acs* niez, tad būs kāda nelaime, bet ja kreisā, tad laime (230, 803 Tl). Kad labā *acs* niez, tad jāraud, bet ja pie tam 3 reizes nospļaujas, tad neesot jāraud, ja kreisā *acs* niez, tad jāpriecājas (17, 1768, 41 Dobeļe). Tomēr: Ja labā *acs* niez, tad būs laime, ja kreisā, tad būs jāraud (Š. Tic. 72). Bļauties dabūs, ja kreisā *acs* niez, bet smieties, ja labā niez (ib. 73). Ja labās *acs* kaktiņš niez, tad būs prieks (ib. 82). Kad kreisās *acs* kaktiņi niez, tad strīdus (ib. 83). Kad labā *acs* niez, tad kādu labu cilvēku satiksi (ib. 84).

Ja *uzacis* vai vaigs niez, tad tas ir tikpat kā *acs* niez (76, 297 Vlm Katvare). *Uzacs* niezēšana ir uz jaunām ziņām. Ja *uzacis* niezot, tad dabonot kaut ko jaunu redzēt (17, 843, 210 C Veselava). Ja *uzacis* niez, prieku dabūs (Š. Tic. 31279). Kad *uzacis* niezot, tad kādu pazīstamu cilvēku redzēsot (307, 604 Vlk Smiltene), tad satiek kādu pazīstamu (17, 1015, 10 Rīga, C Rozula). Kad *uzacis* niez, tad dabūn mīļāko redzēt (Š. Tic. 31280). Kad *uzacis* niez, tad pazīstami nāk (ib. 31282). Ja *uzacis* niez, tad sastaps svešu cilvēku (ib. 31284). Kad *uzacis* niez, tad dabūs nokaunēties (ib. 31285), jākaunas (ib. 31286).

Ja niez labā *uzacs*, tad redzēs pazīstamu cilvēku, bet ja kreisā, tad pazīstamu sievieti (136, 153 C Rauna). Kad *uzacis* niez, tad viesi būs; ja labā, tad vīrietis, ja kreisā, tad sieviete (Š. Tic. 31287). Ja labā *uzacs* niez, tad satiek sievieti, ja kreisā — vīrieti (ib. 31298). Ja niez kreisā *uzacs*, tad satiks kādu pazīstamu sievieti, vai dabūs no tās vēstuli, ja labā — kungu (ib. 31302). Kad kreisā *uzacs* niez, tad viesis būs vīrietis, — kad labā, tad sieviete (ib. 31306). Ja labā

uzacs niezot, tad redzot kādu pazīstamu, ja kreisā, tad svešu (ib. 31292). Ja labā uzacs niez, tad cilvēks tiek nicināts, ja kreisā, tad slavēts (ib. 31290).

Par jaunām ziņām vēstī arī *deguna* niezēšana. Kad deguns niez, tad būs jaunas ziņas (ib. 5668), dzirdēs jaunas ziņas (ib. 5669), dabūs ko jaunu zināt (ib. 5670), dzirdēt (ib. 5671), sagaidāmas jaunas ziņas (ib. 5672), dabū jaunas ziņas (ib. 5674). Ziņas var būt nelabas: Ja deguns niez, tad dabūs vēstuli ar sliktām ziņām (ib. 5675). Ja deguns niez, tad iznāks uz kapsētu iet (ib. 5676). Kad deguns niez, tad gaidāms mironis (ib. 5677).

Labās un jaunās ziņas noteic niezēšanas virziens — labvēlīgs uz augšu, ļauns uz leju: Ja deguns niez no apakšas uz augšu, dabon jaunas ziņas (ib. 5678). Ja deguns niez, tad dzirdēs ko no jauna. Arī ja deguns uz leju niez, tad rados kāds drīz mirs; ja uz augšu, tad dzims vai precēsies (ib. 5681). Ja kādam no deguna sāniem sāk niezēt un šī niezēšana iet uz leju, tad drīz izdzirdēs kādu mirušu; bet ja niezēšana iet uz augšu, tad dzirdēs kaut ko no jauna. Ja niez uz leju deguna kreisā pusē, tad mirs sievietē; ja labā, tad vīrietis (ib. 5682). Ja deguns niez uz augšu, tad dabūs dzirdēt, ka kāds piedzimis (ib. 5684). Jo nīz daguns uz augšu, byus kristobas, jo uz zemi, tad bēres (ib. 5687). Ja deguns uz augšu niezot, tad rados kāds esot piedzimis, ja uz apakšu, tad nomiris (ib. 5694). Ja deguns niez uz augšu, tad izdzirdīs kaut kur piedzimušu, ja uz leju, tad mirušu (ib. 5702). Ja deguns niez uz augšu, dzirdēsi ko jaunu piedzimušu, uz zemi — nomirušu, uz sāniem — vispāri jaunas ziņas (ib. 5705).

Ja *deguna gals* niez, tad dabū ko jaunu zināt (ib. 5667). Ja *degungals* niez, tad dabūs ziņas vai nu par kādu dzimušu vai mirušu (ib. 5679). Ja niez *degungals*, tad jaunas ziņas dabūs: ja apakšā, tad par mirušu, ja virsū — par dzimušu (ib. 5683). Ja *deguna gals* niez uz augšu (dažreiz *degunu* nemanot kasa uz augšu) — kāds piedzims (ib. 5689). Ja *deguna gals* niez uz leju — kāds mirs (ib. 5690). Kad *deguna gals* uz augšu aizniezas, tad dzirdēs kur piedzimušu, ja uz leju, tad nomirušu (ib. 5692). Ja *deguna gals* niez vairāk uz augšu, tad dzirdēs kādu dzimušu; ja *deguna gals* niez sānos, tad dzirdēs kādu precamies (arī šķīramies); ja *deguna gals* niez vairāk uz leju, tad dzirdēs kādu mirušu esam (ib. 5710—12).

Jo nīz daguna viersdaļa, byus kristabas pi pazeistamim, jo zamejuo — bēres (ib. 5688). Kad *deguna* virsa niez, būs jāiet krustubās (ib. 5709). Ja deguns šķērsām niez, mirs kaimiņš (ib. 5703).

Niezēšana var kombinēties ar kasišanu, ar *deguna braucišanu*. Ja deguns niez un netišām pabrauka uz augšu — dzirdēs dzimušu;

ja uz leju — mirušu (ib. 5680). Ja degunu niezot pakasa uz augšu, tad kāds dzimst, ja uz leju, tad mirst (ib. 5697). Ja degunu nokasa uz leju, tad tanī laikā kāds mirst, bet ja uz augšu — tad dzimst (ib. 5700). Ja degunu uz augšu noslaukot, tad uzdzirdēšot, kur kāds nomirs (ib. 5708). Ja deguna gals ieniekas, un cilvēks to pabrauka uz augšu (nejauši), tad saviešos (piederīgos) vai rados kāds mirs (ib. 5730). Ja degunu pakasa uz augšu, dabūs labas ziņas; uz leju — sliktas (ib. 5720).

Sal. citus lokālizējumus: Kad degunam niez kreisā nāss, tad dzirdēs kādu dzimušu; kad niez labā nāss, tad dzirdēs kādu mirušu (ib. 5706). Ja niez degungals, tad dabūs dzirdēt jaunu vēsti, bet ja deguns niez augšā pie pieres, tad dzirdēs bērū vēsti (ib. 5725). Ja zem deguna niez, tad kāds mirs (ib. 5731); Kad zem deguna niez, tad dzird kaut kur mirušu (ib. 5732).

Nozīme pie niezēšanas ir siltam un aukstam degunam: silts ir uz dzimšanu, auksts uz nāvi. Kad deguna gals niez, tad dabūs jaunas ziņas: kad deguns silts un niez uz augšu, tad ir kāds piedzimis; ja ir auksts un uz zemi niez, tad kāds nomiris (ib. 5713). Kad deguna gals niez, tad dabūs jaunas ziņas: ja tas silts, tad ir kāds piedzimis; ja auksts, tad nomiris (ib. 5714).

Kad deguna gals niez, ja tad roku pieliekot tas ir auksts, tad dzirdēs kādu mirušu; ja ir silts, tad dzirdēs dzimušu (ib. 5715). Ja auksts deguns niez, tad dabūs zināt, ka kāds pazistams cilvēks mirs, ja silts, tad dabūs kādu dāvanu (ib. 5716). Ja deguns silts un pie tam niez, tad rados kāds dzims (ib. 5717). Ja deguns niez un pie tam auksts, tad kāds no radiem mirs (ib. 5718).

Ja *pakauss* niez, tad būs jāiet uz kāzām (ib. 22182). Kad *auss* niez, tad aprunā (ib. 1514). Auss niez uz kādu nelaimi (ib. 1515). Ja kreisā auss niez, tad dabūs kaut ko sliktu dzirdēt, ja labā — tad labu (ib. 1516).

Ja *mēle* niez, tad tas, kam viņa niez, kādu nepareizi aprunā (17, 2172 C Dzērbene). Ja mēle niez, tad izrunāsi niekus (230, 1358 Tl), būs ar svešu jārūnā (Š. Tic. 20112). Ja mēles gals niez, tad tas esot uz lielu plāpāšanu (ib. 20137). Ja kreisā pusē mēle sāp — kāds aprunā, ja labā — cildina (382, 71 Rīga).

Kad *mute* niez — nāks drīzi ciemiņi (382, 71 Rīga). Kad mute niez, tad kāds kukuli atnesīs (ib. 21346). Sal. tautas dziesmas: Lūpa niez, lūpa niez, Kas kukuli atnesīs? Dēlu māte atnesīs Mikstu kriķu karašņu (LD 14058). Mute nieza, mute nieza, Kas kukuli atnesīs? Dēlu māte aiz vārtiem, Raušu kule mugurā (ib. 14059).

Lūpas niez uz bučošanas: Ja lūpas niez, tad dabūs skūpstīties (Š. Tic. 18042), drīz būs jāsūkstās (ib. 18044). Ja lūpas niez, tad

brūtgāns jeb brūte ilgojas pēc bučošanās. Tādā gadījumā nedrīkst lūpas kasīt, jo tad ilgošanās pāriet uz citu cilvēku (ib. 18053). Sal. par apakšlūpu: Ja virsas lūpa niez, tad būs strīdus; ja apakšas lūpa niez, tad būs bučošanās (ib. 18039). Ja virslūpa niez, tad kas neizdosies, bet ja apakšējā, tad dabūs skūpstīties (ib. 18040). Sal.: Kad augšas lūpa niez, mutes dabūs, kad apakšas lūpa, tad ciemmaizi dabūs (ib. 18041). Sal. Ja virslūpa niez, tad saka, ka tas ir uz bučošanos (ib. 18050). Kad niezot virslūpa, tad būšot jāraudot (ib. 18051). Ja lūpas niez — būs jābažas (ib. 18056). Ja apakšlūpa niez, tad dabūs ciema maizi (ib. 18058). Ja lūpas niez, tad dabūs ciemmaizi, jeb arī bučoties (ib. 18060). Ja virslūpa niez, tad dabūn erroties (raizēties) par kaut ko, bet ja niez apakšlūpa, tad bučoties (17, 2164 C Dzērbene). Kad virslūpa niez, tad jābučojas ar vīrieti, apakšlūpa — tad ar sievieti (69, 1098 Jk Viesīte).

Pirkstu galu niezēšana ir uz zagšanu. Ja niez pirksta gali, tad ko nozagsi (230, 206 Tl Pastende). Vispārīgi roka ir pret naudu jūtīga.

Tas pats ir ar *sauju*. Kad sauja niez, naudu dabūsi (230, 304 Tl Laidze). Kad sauja niez, būs nauda kādam jāmaksā (447, 269 Jg Tērvete). Ja kreisā sauja niez, sagaidāma nauda; ja labā, tad būs nauda jāizdod (17, 1726 Lp Vecpils). Ja kreisā sauja niez, dabūs naudu; ja labā — izdos naudu (464, 5184 Rīga). Ja niez labā plauksta, tad dabūs naudu izdot (230, 1136 Tl Stende).

Arī ja niez *delna*, saņems daudz naudas (464, 2356 Rg Sigulda); dabūšot naudu skaitīt (189, 846 Vlk Jaunlaicene), dabūs naudu (384, 767 Sloka), saņems daudz naudas (Š. Tic. 5772). Ja rokām delnas niez, tad darišana ar naudu, lielāki ieņēmumi gaidāmi (ib. 5773). Ja delna niez, tad kas dos naudu (ib. 5774). Ja niez plauksta — dabūs drīzumā naudu (ib. 5775). Ja labā delna niez, tad nauda jāizdod, ja kreisā niez, tad jāsaņem (ib. 5776). Ja labai rokai delna niez, tad būs naudas izdošana, ja kreisā — tad ieņemšana (ib. 5778). Ja kreisā sauja niez — naudu dabūs; ja labā — naudu izdos (ib. 5779). Ja niez labās rokas delna — nauda jāizdod, kreisās — (jā)ieņem (ib. 5780). Kam labās rokas delna niez, tas saņems naudu; kam kreisās rokas delna niez, tas izdos naudu (ib. 5781). Ja rokas delna niez, tad dabūs sveicināties (ib. 5782).

Kad *kreisā roka* niez, tad kaut kas dos dāvanas. Kad kreisā roka niez, tad naudu ieņems, kad labā, tad būs jāizdod (14, 38, 26 Vlk Ērgeme, Pedele). Ja kreisā roka niez, uz naudas dabūšanu; ja labā, uz izdošanu (68, 613 Kld Pampāļi).

Kājas. Kad niez kājām pirkstu gali, tad dabūnot dejot (3, 1933 Jg Tetele). Kad kājas niez, tad dabū dancot (297, 515 Rīga). Kad

kājas apakša niez, tad dabon dejoj (447, 268 Jg Tērvete). Kāju pēda ja niez, dancot dabūsi (23, 3297 Valmiera). Kad kāju (pēdu) apakšas niez, tad dabū dancot (Š. Tic. 13408). Ja kājas pēda niez, tad drīzumā būs dancošana (ib. 13409). Kad kājas apakša niez, tad dabūn iet kādu nezināmu ceļu (ib. 13424). Kad kāju pēdas niez, būs ceļš priekšā (ib. 13425).

Ja kājas *papēdis* niez, tad dabūs dejoj (ib. 22269). Kad papēdis niez, tad dabū dejoj vai sadurt (ib. 22270). Papēži niez, būs dejošana (ib. 22271). Kad kājas papēdis niez, tad dabūs iet uz kapiem (ib. 22277). Papēdis niez uz kapsētā iešanu (ib. 22278). Kad papēdis niezot, tad dabūnot uz kapsētu iet (ib. 22279). Kad papēdis niez, tad iznāks ieiet svešā mājā (ib. 22280).

Ja meitai *ceļi* kut, tad tā milē puisus (ib. 4046). Ja niez kreisais celis, tad dabūs ceļot (ib. 4047).

Ja *gurni* niez, tad tas dabūšot pērienu (ib. 9861). Kad niez gurni, tad rītā dabūs pērienu (ib. 9862).

Krūtis kad niez, tad zini, ka nepatikšanas piedzīvosī (23, 4385 Vlm Koki, C Veļki, Vlm Vaidava). Ja cilvēkam krūtis niez, tad būs kādas bēdas (Š. Tic. 15635). Kam krūšu bedrīte niez, tam būs bēdas (ib. 15636).

Mugura niez uz pērienu (205, 723 B Skaistkalne).

Ja *dibens* niez, tad būs pēriens (17, 1843, 56 Md Vestiena). Kad pakaļa niez, tad dabūs pērienu (69, 1099 Jk Viesīte). Sal. par zaudējumu: Kad bērnam niez pakaļa, tad dabūs pērienu, bet kad pieaugušam, tad būs kāds zaudējums (69, 972 Jk Birži). Kad pakaļa niez, Rīgā lēts sviests (72, 7503 Md Cesvaine, Md Virāne). Sēžamais ja niez, vētra būs, žagarus dabūsi, vai arī Rīgā lēts sviests esot (23, 3337 Valmiera). Ja dibens niez, tad būs pēriens (ib. 22176). Ja pakaļa niez — pērienu dabūs (ib. 22177). Kad bērniem niez pakaļa, tad dabūs pērienu, bet pieaugušiem būs kaut kur jāsteidzas (ib. 22178). Meitām nedrīkst sist pa pakaļu, tad puiši nemīl (ib. 19778). Ja pakaļa niez, tad radi taisa sviestu (ib. 22169). Kad dibens niez, tad sviests būs lēts (ib. 22170). Ja pakaļa niez, tad Rīgā būs lēts sviests (ib. 22171). Kad vēders niez, tad lēts sviests (ib. 32645).

Sal. *sarkšanu*.

Ausis nenosarkst kā vaigi, bet tikai ja aprunā. Ja ausis deg, nosarkst, kaist, karst, svilst, tvikst, tad kāds aprunā (Š. Tic. 1477—1490). Ja ausis karst, kāds nopeļ (ib. 1491). Ja ausis svilst, tad kāds par to domā (ib. 1493). Kad ausis vai vaigi deg, tad kāds lamā (ib. 1496).

Ja labā auss sarkst, tad par to cilvēku runā veci ļaudis, ja kreisā — tad jauni (435, 1175 Md Bērzaune). Ja labā auss svilst,

vīrietis piemin. Ja kreisā auss svilst, tad sieviete piemin (Š. Tic. 1497). Ja labā auss sarkst, vīrietis piemin, ja kreisā — sieviete (ib. 1498). Ja labā auss deg (sarkst), tad vīrieši runā ko labu, ja kreisā — tad sievietes (ib. 1499). Ja nosarkst labā auss, tad par pašu runā sliktu, bet ja kreisā, tad labu (ib. 1502). Ja kreisā auss sarkana, tad to cilvēku aprunā (ib. 1503). Ja labā auss tvīkst, tad saka, ka lielot (ib. 1511). Kam ausis kaist, tas melo (ib. 1512).

Kad *vaigi* kaist, tad apskauž (3, 2052 Jg Garoza). Kad vaigi deg, tad domā (Š. Tic. 31514). Ja vaigi paliek sarkani un it kā deg — tad aprunā (ib. 31515). Ja vaigi deg, tad kāds aprunā (ib. 31516). Kad vaigi tvīkst, tad aprunā (ib. 31517). Ja vaigi svilst, tad ļaudis aprunā (ib. 31518). Kad vaigi kaist, tad kāds aprunā (ib. 31519). Ja labais vaigs kaist, tad aprunā kāda sieviete, ja kreisais, vīrietis (ib. 31524). Kad vaigi karst, tad aprunā; ja labais vaigs karst, tad runā labu, ja kreisais — sliktu (ib. 31525). Ja kreisais vaigs vai auss svilst, tad kāds runā labu; ja labais vaigs vai auss — tad sliktu (ib. 31526). Ja vaigi kaist, tad kāds slepeni mīl (ib. 31527). Ja vaigi karst, kāds slavē (ib. 31528). Ja vaigi deg, tad kāds labi domā (ib. 31529). Ja vaigu gali karstot, tad esot iemīlējies (ib. 31530).

Sal. par *reflektoriskām* kustībām: Ja raustās jeb niez kreisā acs, tad dabūs smieties, bet ja labā acs, tad raudāt (17, 2160 C Dzērbene; Kad acis raustās, tad jāraud (142, 782a Md Vecgulbene), drīzumā jāraud (67, 16 C Jaunpiebalga). Kad acis raustās, tad dabūs smieties (Š. Tic. 76). Ja acis raustoties, tad esot jāraudot (ib. 77). Ja acs plakstieni raustās — būs jāraud (ib. 78). Kad aci raustot, tad kāds no pazīstamiem mirstot (ib. 79). Ja labā acs raustās, tad būs jāraud, ja kreisā — jāsmej (ib. 80). Ja labā acs raustās, tad jāraud, ja kreisā, tad jāsmējas (ib. 81). Kas melo, tam ausis kustas (ib. 19850). Kad cilvēks melo, tad viņam deguns kust (ib. 19851). Kad cilvēks melo, tad viņam acīs parādoties mazi ķeksiši (ib. 19852).

Kad *žāvas* nāk, būs ciemiņš (32, 2295 Rīga, Vlm Limbaži). Ja nāk žāvas, tad būs kāds slinks ciemiņš (76, 292 Vlm Katvare, Rg Mārupe).

Nozīme ir, ja kopā sasitas *galvas* u. tml. Ja sievietēm nevilšus sasitas galvas kopā, tad viņas kādreiz taps radniecē (Š. Tic. 8045). Ja diviem cilvēkiem netišām sasitas galvas kopā, tad viņi kļūs radi (ib. 8046). Ja sievietei ar vīreti sasitas galvas kopā, tad no viņiem kādreiz iznāks laulāts pāris (ib. 8047). Ar ko sasitas galvām kopā, ar to nāks rados (ib. 8048). Ja sasitas divi ar *pierēm* kopā, tad saka: „Būsim radi!“ Ja cilvēki nejauši saduŗas ar pierēm, tad viņi būs radi (ib. 23804). Ja sasit *pakaļas* kopā, tad paliks ar to radi (32, 841

Rīga). Ja sveši cilvēki nejauši ar pakaļām sabadās, tad tie radi paliks (ib. 22168).

Vērošanai noder arī, ja kas uzmetas vai citādi pie miesas pie-sitas. Šeit pieder dažādi *izsitumi*. Čulgas uz *mēles* ir par aprunāšanu. Kad uz mēles gala uzmetas pumpiņa, tad kāds aprunā (464, 616 Rīga, Jg Ozolnieki). Ja mēlē iemetas tulzna, tad kāds aprunā (230, 1145 Tl Stende). Ja uz mēles uzmetas čulga, tad kāds aprunā (Š. Tic. 20119). Ja uz mēles uzmetas čulga, tad kaut kur tālu iet sliktā slava (ib. 20122). Kam mēles galā ir čulga vai pumpa, to ir kāds pie uguns aprunājis (ib. 20123). Ja mēles galā uzceļoties tulzna, tad aprunājot kaut kur tuvumā; ja tulzna mēles labajā pusē — tad aprunājot vīrieši, un ja kreisajā, tad sievietes (ib. 20125). Kam pumpa mēles galā, tas citus aprunājis (ib. 20148). Ja mēle sāp, tevi aprunā (ib. 20141), esi kaut ko samelojis (ib. 20141), samelojies (ib. 20144). Ja kādam mēle satūkst, tad viņu ļaudis aprunā (ib. 20151). Ja mēle čulā, tad esi kādu nepatiesi aprunājis (ib. 20152). Ja mēles galiņš sāp, tad kāds aprunā (ib. 20153). Kad mēles galiņš sūst, tad kāds aprunā (ib. 20154). Kad mēlē čulka metas, tad kāds lād (ib. 20172). Ja mēlē tulzna, tad kāds cilvēks nolādot (ib. 20138). Sal. iekošanu mēlē: Ja mēlē iekož, tad grib melot (ib. 20114).

Nepatikšana vai briesmu *nojauta* izpaužas psihiskā depresijā vai arī neapjaustās bailēs, un pieder instinktīviem vai arī parapsicholoģiskiem fainomeniem. Šādu nojautu visvairāk piedēvē dzīvniekiem, bet tāda ir arī cilvēkam. Atšķirībā no pazīmēm, tā rodas bez jebkāda ārēja pamata par kādu nākotnē sagaidāmu notikumu. Vienkāršākie gadījumi ir par skumīgu prātu, nospiestu gara stāvokli. Nospiests gara stāvoklis — sagaidāma kāda dzīves pārgrozība (73, 167 Lp Ziemepe). Skumīgs prāts — dzīves pārmaiņas (73, 249 Liepāja, D Izvalta). Ļaunu varot iepriekš nojaust (76, 335 Vlm Katvare). Ja sirds sāp, tad kaut kas ļauns būšot (446, 587 Md Viesiena, Bērzaune). Un arī man jau vai sirds paredzēja, es jau vairāk tā vien pie sevis domāju, ka tā vien neiziet, ka tā vien nenotiks (142, 2094 Md Beļava, Vecgulbene). Un arī dažs saka, kad viņam kāda nelaime jeb lēkme uznākusi: es jau domāju, jo man tāds vien nemierīgs prāts bij, un nekur es nevarēju mieru atrast. Nenāca man ne miegs, ne man ēst gribējās (ib. 142, 2095). Sal.: Ja kādam 2 nelaimes bijušas, būs arī trešā (464, 2102 Rg Biriņi). Spilgtākās tomēr ir nāves nojautas, kas dažreiz tuvojas nepilnīgai telepātijai. Ka nu sovu rodu kas mierst, tad vysus pazeistamūs pōrjem treisas (283, 252 Rz Andrupene). Tīrpas, kas pa kauliem pārskrej, arī dre-

buļus un trīsas latviešu tautas ticējumos visvairāk izskaidro kā nāves nojautu, pie kam tā ir instinktīva sajūta par to, ka nāve kapu mērī u. tml., jo redzēt garus nevar visi, bet tikai reti cilvēki. Šādu ticējumu ir samērā daudz.

Reflektīvas kustības ir arī *drebuļi*, kas pieskaitāmi nojautai. Ja cilvēkam ejot uznāk drebekļi, bailes, tad tam pa priekšu iet ļauni gari, citādi var droši iet savu ceļu, labu garu pavadīts (Š. Tic. 5918). Ja piepeži pārskrej drebuļi, tad nāve pārlido pār kapa vietu (ib. 5912). Kad drebuļi uznākot, tad nāve pārejot par tā cilvēka kapa vietu (ib. 5913). Ja siltumā siltā istabā sēdot pārskrien pār muguru auksti drebuļi, tad nāve pārkāpot pār kapa vietu (ib. 5914). Kad kādam drebi (drebas) pār muguru pārskrien, tad nāve kapu mērī (ib. 5910). Ja drebuļi iet pār kauliem, tad nāve mērī zārku (LP VII 416). Kad vakarā drebuļi pārskrien pār kauliem — nāve paskatījusies acīs (177, 156 Bauska un B Īslīce). Ja cilvēks pats pie sevis nodreb, tad nāve tam gadus skaita (67, 87 C Jaunpiebalga). Kad pārejot pa kauliem nāk drebuļi, tad nāve ņem zārkam mēru (32, 288 Rīga). Sal. ar vilku nāves vietā: Kad drebuļi nejauši pārskrien pār miesu, tad vilks pārgājis tā cilvēka pēdām (Š. Tic. 5905). Ja šermuļi (šērpas) pāriet pār visu miesu, tad vilks pāriet pār tavām pēdām (ib. 5906). Kad šērmes pār muguru skrien, tad vilks pār pēdām pāriet (ib. 5907). Kad drebuļi pār muguru pāriet, tad saka: „Vai nu vilks uz ciņa tupēdams mani pieminēja?“ (ib. 5908). Ja pārskrien drebuļi pār miesu, tad vilks pāriet pār pēdām pāri (ib. 5904). Kad drebas (drebi, drebuļi) pār muguru iet, tad vilks par ceļu tanī bridī skrien (ib. 5903).

Sal. par *bailēm*. Naktī ja saņem piepēžas bailes, tad esot kāds miruša cilvēka gars klāt; vajagot minēt tik viņa vārdu, un viņš izstāstīšot visu, ko tik vēloties (ib. 3433). Ja vakarā izejot pa tumsu ir sevišķas bailes, tad zagļi glūn, jeb ļauni cilvēki domā atriebties (ib. 1771). Bailes no miroņa var būt tiešs nāves norādījums. Ja no miroņa bailes dikti, tad var piemesties slimība (450, 77 Rīga, Md Patkule). Ja mājā vai tuvumā kāds nomirst un kādam cilvēkam no šā liķa briesmīgi bailes, tad šim cilvēkam drīz jāmirst (446, 432 Md Viesiena, Md Bērzaune). Lietuvēns vienmēr mocot uz lielām bēdām (32, 2235 B Iecava).

Jautru gara stāvokli turpretim visumā cenšas pārāk neizrādīt, šķiet gan baidoties no skauģiem, kas arī to var apbrīnēt, vai arī sekojot senatnē pazīstamajam uzskatam par t. s. „dievu dusmām“, kas neļauj cilvēkam pārāk laimīgam būt. Tāpēc, ja rītā atmostoties ir jautrs prāts un nāk *smiekli*, tad vakarā apgulsies raudot (Š. Tic. 25626). Kad no rīta agri priecājas, tad vakarā jāraud (ib. 25627).

Kad no rīta agri priecājas, tad vakarā jāraud (ib. 28323). Kad daudz smejas pa dienu, tad vakarā jāraud (ib. 28325). Kas daudz smeļ, tam būs jāraud (ib. 28327). Ja Jaunu gadu sagaidot smejas, tad nākošo Jauno gadu sagaidīs ar asarām (ib. 28329).

Līdzīgi uzskati ir par *dziedāšanu*. Kad vakarā gani klaigā, tad rītu būs lietus, jeb vispārīgi, kad kāds pārāk jautrs, tad tam saka: smejies, smejies, gan ritu raudāsi (182, 44 B Taurkalne). Kad cylvāks ir ļūti priecīgs, tad dreiz raud (274, 106 Rz Ozolaine). Kad kaidš cylvāks doncōdams par priku braucs ceļojumā, tad jis atpakaļ braucs pavysam bēdīgs (477, 495 Rz Stirniene). Ja kāds kājas audams dzied, tad tas noaudams raudās; bet ja kāds audams raud, tad tas noaudams smiesies (Š. Tic. 6809). Kas vakarā dzied, tas rītā raud; bet kas rītā dzied, tas visu dienu smejas (ib. 6810). Kas ēdot dzied, tam dvēseli nelabais atpircis (ib. 6815). Ja no rīta agri sāk dziedāt, tad driz būs jāraud (ib. 6802). Ja no rīta dziedot, tad visa diena esot bēdīga (ib. 6806). Kad gribas dziedāt Dieva dziesmas, tad mirst kāds tuvs cilvēks (ib. 6807). Kad nākāš (negribot) dzīd bērū dzīsmes, tad paradzamas bēres (ib. 6808).

Turpretim *raudāšana* nekad nav ar pretējo iespēju. Kas savā dzimšanas dienā dabū raudāt vai citas nepatīkšanas piedzīvo, tam nākošais dzīvības gads būs jānodzīvo ar nepatīkšanām (382, 84 Rīga). Ja dzird kur raudām vai žēlojamies, tad tas ir uz nāvi (Š. Tic. 25431). Ja pirmdienā raud, tad visu nedēļu jāraud (ib. 25432). Birs dobē asariņas, būs man grūta gulēšana (ib. 25433). Es piesaku māsiņai Pakaļai neraudāt, Lei tis muns zobentiņš Krievmalā nerūsēja (ib. 25434).

Par nojautu ir daudz nostāstu. Arī pagurums un novirzīšanās no parastās psihiskās modribas pieskaitāmas kā nojautām, tā arī pazīmēm, lai gan izskaidrojumi ne arvien dod tiešu atbildi. Dažreiz tie ir tuvu patiesībai, kā, piem., par domīgiem cilvēkiem. Kas ļūti daudzi dūmoj, tys dreizi precēsīs (ib. 5895). Savs pamats ir arī līdzīgiem vērojumiem. Ja skatās griestos, tad domā par nākotni, ja uz grīdu, tad par pagātņi (ib. 5892). Daudz mazāk pamata ir slēdzienam par aizmāršību, piem., ar nepazīto cilvēku: Ja pazīstamu cilvēku nevar pazīt, tad tas paliks bagāts (ib. 22749). Ja ierauga pazīstamu cilvēku un to nevar pazīt, tad tas kļūs bagāts (ib. 22750). Ja kādu pazīstamu cilvēku, ātri uzskatot, nepazīst, tad būs bagāts tas, kuŗu nepazīst (ib. 22751). Ja pie satikšanās pazīstamu cilvēku nepazīst, tad nepazītais paliks bagāts (ib. 22752). Ja ierauga kādu pazīstamu un tūliņ nepazīst, tad mēdz sacīt: „Tu laikam tapsi bagāts“ (ib. 1768). Ja kādu cilvēku pārskatoties pieņem par citu, tad tas vai nu precēsies, vai arī mirs (ib. 22810). Cilvēks

var būt *aizmāršīgs*: Ja aiziet no mājas un piepeži kaut kas aizmirstas, tad nodomātais ceļš neizdodas. Tādēļ nekad nevajaga iet atpakaļ (17, 1433, 145 Rīga). Ja no kādas mājas projām ejot tanī ko aizmirst, tad tur atkal būs jānāk atpakaļ (Š. Tic. 26845). Ja ciemā aizmirst kādu lietu, tad tā ir zīme uz atgriešanos (ib. 26846). Ja viesis ko aizmirsis un tādēļ atgriežas atpakaļ, tad saka, ka drīz atkal redzēšoties (ib. 32881). Ja ciemiņš ciemojoties ko aizmirsis, tad tas ir viņam atkal uz atnākšanu (ib. 32882). Ja ciemā kaut ko aizmirst, tad vēl kādreiz ies uz turieni ciemā (ib. 32883). Ja viesis jau labi pagājies un tad tik atceras, ka ko aizmirsis, un tādēļ griežas atpakaļ, tad saka, ka viņa gājiens neizdosies (ib. 32884). Ja viesis aizejot kaut ko aizmirst no savām lietām, tad drīz būs atkal jānāk ciemos (446, 54 Md Viesiena, Md Bērzaune). Ja ciemā kaut ko aizmirst, tad tas ir uz atpakaļ nākšanu (17, 2242 C Dzērbene). Ja ciemā kaut ko aizmirst, tad tas norāda, ka vēl kādreiz atnāks (17, 6435 Rīga). Ja ejot pie laulības kādu lietu aizmirst mājās, kuŗu ir nodomājis paņemt līdz, tad dzīve nav laimīga (464, 1239 Vainode). Ja bryute voi bryugons pēc lauleibom ejut nu baznīcas kaut ku pīmerst, tys otri mērst (85, 17 Ab Liepna). Ja laulajot aizmirst aizdedzināt sveces, tad jaunam pārim nebūs bērnu (464, 124 C Vainode). Kurs zemniks aizmērst kaut vinu sovu špuri apset, tad tys dreiži vin mērs (255, 192 D Kalupe).

Aizmāršība var būt arī runā. Ja grib kaut ko teikt un ja tas piepeši aizmirstas, tad tas neesot bijis labs (Š. Tic. 26044). Kad kaut ko stāsta un stāstītājs ko aizmirst, tad viņš melo (ib. 26043). Ja uzsāc runu un nenobeidz, tad tavi bērni aizvilkdamiens runās (ib. 26039). Kad runājot nejauši izsaka kāda cilvēka vārdu, tad tas piemin (ib. 26042). Ja kāds cilvēks atsveicinājies un pēc tam atkal runā, tad viņam būs kāda nelaime (ib. 26045).

Neder novirzīšanās no normālās runāšanas: Jō kas reitā najauši pyrmū vōrdu nūsālomajās, tad tys tiks lomats (480, 536 Ldz Cibla, Ludza). Jō kas lomojās, tad ti byus leli draugi (480, 523 Ldz Cibla, Ludza). Sal.: par svilpošanu. Kad svelpj, tad sauc velnu (Š. Tic. 30054). Kas čukst, tas melo (ib. 5164).

Cilvēku vēro ne tikai dienas gaitās, bet arī atpūtā, gulot un sēžot. *Miegainība* nav uzskatāma par ļaunu pazīmi — tas ir uz viesu nākšanu. Kad dienā nāk miegs, tad nāks laiski ciemiņi (32, 2359 Rīga, Jg Garoza). Kad nāk miegs, tad būs ciemiņi (176, 584 Tk Irlava). Kad miegs nāk neparastā laikā, tad gaidāmi ciemiņi (205, 106 B Skaistkalne). Ja dienā miegs nāk, tad būs slinki ciemiņi (17, 1948, 174 Vlm Skaņkalne). Kad dienas laikā nāk miegs, tad nāks nepatīkami viesi (Š. Tic. 20442). Kad pašam nāk miegs, lai

gan labi izgulējies, tad gaidāmi ciemiņi (ib. 20452). Ja svētdien uznāk miegs, tad gaidāmi ciemiņi (ib. 29989). Sal. par snaušanu: Kas snauž (glinē), tas lietu zīlē (ib. 28335). Kas snauž, tas aku zīlē, igaunis tam uz acīm melnos svārkus metot (ib. 28336). Ja snau diens nāk, tad ciemiņi būs (ib. 28337), gaidāms viesis (ib. 28338). Sal. tomēr par snaušanu baznīcā: Kas baznīcā snauž, tam drīzi jāmirst (69, 571 Md Beļava). Laba pazīme nav pēkšņa aizmigšanās. Jō kas sēžūt aizmīg, tad tys slymōs (480, 532 Ldz Cibla, Ludza). Sal. arī: Kas ilgi guļ, tys eisu myužu dzeivoj (366, 117 Viļēni). Uz bēdām nāk miegs (76, 336 Vlm Katvare, Rg Mārupe). Miega nenākšana ir anormāla parādība. Miegs kad nenāk, tad zini, ka tev bēdas sagaidāmas (23, 4386 Vlm Kocēni, C Veļķi, Vlm Vaidava). Kad miegs nenākot, tad kas slikts esot gaidāms (Š. Tic. 20471). Kas ar vaļējām acīm guļ, tam drīz jāmirst (17, 1633, 51 Lp Durbe). Sal. arī slēdzienus par apmiegošanos dažādās dienās un stundās: Kam no vakara stipri miegs nāk, tas mirs priekš pusnakts; kam no rīta nāk miegs — tas mirs pēc pusnakts (Š. Tic. 20470). Dažs priekš nāves guļ vienā gulēšanā. Kas uz sirds pusi guļ, tas drīz mirs (ib. 9742).

Vēro arī, kā guļ. Arī šeit galvenā vietā ir novirzīšanās no normālās gulēšanas. Tā ir ar *krākšanu*. Kas guļot krāc, tas mirs vasarā un to ar vāģiem vedīs uz kapsētu. Bet kas guļ klusi, tas mirs ziemā un to vedīs uz kapsētu ar ragavām (ib. 9753). Ja guļot parasti krāc, tad ar ratiem vedīs uz kapsētu (ib. 9754). Ja nakti guļot kāds krāc, tad viņš drīzi mirs (ib. 9755). Kas guļot stipri krāc, tas mirs rudeni sasalušā laikā, ka vēl nav sniegs uznācis (17, 95, 59 Vlk Vijciems, Lugaži). Kas guļot krāc, tas ātri (agri) mirs (280, 784 Rg Ķēči, C Sērmūkši). Sal. runāšanu, kliegšanu u. tml. miegā. Kad nakti cilvēks miegā stipri iekliedzas, tad tur kāds mirs (Š. Tic. 9740). Kad kāds cilvēks gulēdams pūš, tad tam būs drīz jāmirst (ib. 9741). Kas pa miegam runā, tas sarunājas ar velnu (ib. 9758). Ja cilvēks nakti guļot klabina zobus, tad viņš ātri mirs (ib. 9762). Nav labi gulēt ar vaļēju muti. Ja nakti guļ ar vaļēju muti, tad dabūn plāpīgu dēla sievu jeb meitas vīru (17, 1838, 33 Vlm Mazsalaca). Ja kāds guļot tur muti vaļā, tad tam ātri jāmirst (Š. Tic. 9743). Tāpat arī uz mutes. Kas uz mutes guļ, tam būs jāslīkst (76, 703 Rg Mārupe). Gulēt uz mutes: drīz mirsi (23, 3283 Valmiera). Kuŗš cilvēks guļ uz mutes, tas ātri mirs (Š. Tic. 9744). Kad guļ uz mutes, tad mirs nedabīgā nāvē (ib. 9745). Ka cilvēks guļ ar seju uz leju, tad viņš nosliks (ib. 9746). Ja guļ uz mutes, tad tam nāve slīkstot (ib. 9747). Kad uz mutes guļ, tad gulētājam būs jānosliks (ib. 9748). Ja uz mutes guļ, pūtina muguru zārkā gulēšanai (ib. 9752). Cilvēks, kuŗš

bieži gul uz vēdera, drīzumā nosliks (268, 19). Ja gul uz vēdera, tad tas drīz sliksot (Š. Tic. 9749). Cilvēks, kas nakti gul uz vēdera, tas sliks (ib. 9750). Tā kā normāli gul uz sāniem, tad labi nav arī augšpēdus gulēt. Cilvēks, kuŗš bieži mēdz gulēt uz muguras, tam īss dzīves laiks (230, 2425 Talsi). Kuŗš uz muguras gulot, tas ātri miršot (207, 721 Vlk Smiltene). Ja kāds aizvien augšpēdu gul, tad tas drīz mirs (Š. Tic. 9751). Ja gulot rokas aizliek aiz galvas, tad velns gul virsū (ib. 9757). Gulot nedrīkst rokas likt zem galvas, tad rādās slikti sapņi (ib. 9759). Sal. arī: Kas salicis gul, tas ir slim ar iekšām (ib. 9739). Nemierīga gulēšana: Ja blakus gulētājs pa miegam velk otram apsegu nost, tad tas ir skops cilvēks (ib. 9732).

Gulēšana var būt arī *apzinīgs* zīlēšanas paņēmieni. Dažādas manipulācijas ir ar cilvēkiem. Jauna gada vakarā meitas iegulās sniegā; ja kāds gulējis blakus, tad tā meita apprecas (3, 406 Jg). Māras dienas vakarā jaunām meitām jāgul žagaru čupā, lai drīzumā tiktu izprecētas (Š. Tic. 22722). Sal. par sapņu orākulu.

Sēdēšanas pazīmes ir dažādākas, jo šeit vēro ne tikai cilvēka izturēšanos, bet arī vietu, kur viņš sēž. Par pirmo sal.: Kad sēdēdams rokas tur klēpī krustiski, tad izvedīs savus padomus (ib. 26667). Ja sēdot kājas kustinot, tad nelaimi saucot mājās (ib. 26672). Ticējumu visvairāk ir par precēšanos. Kuŗa meita pirmā uzsēstas uz tā krēsla, kur brūtei mati sukāti, tā atkal pirmā tiks apprecēta (ib. 19769). Ja jaunas meitas sēž uz galda stūra, tad tām vēl jāgaida 7 gadi līdz kāzām (ib. 19735). Meitas nedrīkst sēdēt galda galā, tad paliks vecmeitās (ib. 19736). Jaunas meitas nedrīkst sēdēt uz durvju sliekšņa, citādi tās neapprecēsies (ib. 19742). Ja jaunas meitas uz bluķa sēd, tad paliek ilgi neizprecētas (ib. 19744). Ja meitas sēž uz bluķa, tad paliek ātri vecas (ib. 19747). Jauna meita nevar sēdēt uz celma, tad to neviens neprecēs (ib. 19748). Ja meita sēd uz ūdens trauka, dabūs dzērāju vīru (ib. 19739). Jaunas meitas nedrīkst sēdēt uz ūdens toveŗa malas, citādi dabūs dzērāju vīru (ib. 19740). Meita nedrīkst sēdēt uz mucas, jo tad vīrs būs liels dzērājs (ib. 19741). Kad puīši sēdot uz meitas gultas, tad šai neesot piekrišanas (ib. 19749). Sal. par bērniem: Kas mazs sēd uz pagālēm, tas, augdams liels, būs slinks un laisks (ib. 26671). Laimīga vieta nav apakš sijas. Ja sēž apakš sijas, tad nav laimes (ib. 26670). Kas sēž zem vērbaļķa, tam būs laime kāŗšu spēlē (ib. 27530). Kad uz sliekšņa sēd, tad tam visi pāri kāpj (neievēro) (ib. 28057).

Sal. par sēdēšanu uz sieka: Kad uz sieka sēd, tad daudz parādu (ib. 26985). Ja sēž uz sieka, tad taps parādnieks (ib. 26982).

5.

Ikdienas pazīmes cilvēka dzīvē aptver visu viņa dienas gaitu no augšā celšanās līdz gulēt iešanai. Agri ceļas sevišķi sākuma dienās, lai nebūtu miegains. Līdzīgi arī no gulēšanas jāatturas šo dienu priekšvakarā. Tā, piem., ja Veca gada vakarā gulēt aiziet, tad būs miegains visu gadu (Š. Tic. 10783). Ja Jaunā gada nesagaida, bet aiziet gulēt, tad tas visu gadu gulēs (ib. 10784). Kad Jaungada dienā gul, tad visu gadu nāks miegs (ib. 10785). Ja Veca gada vakarā aiziet gulēt, tad Jaunais gads būs nelaimīgs (ib. 10786). Agri jāceļas Jaungada rītā. Jaungada rītā agri jāceļas, citādi visu gadu ilgi gulēs (ib. 10791). Vēl jo labāk ir celties pirmajam, jo tad pirmais gūst no celšanās pienācīgus labumus. Kas Jaungada rītā pirmais uzceļas, tas visu gadu mudīgs, bet kas beidzamais, tas slinks (ib. 10789). Kas Jaunā gadā pirmais piecelsies, tas celsies visu gadu pirmais (ib. 10790). Kas pirmais Jauna gada rītu uzcelsies, būs visu gadu mudīgs, bet kas pēdējais, tas būs visu gadu slinks (ib. 10792). Jaungads ir gada sākums, tāpēc šis paņēmieni noder visam gadam.

Arī pavasara svētku dažādām dienām ir šādi priekšraksti. Tā Marijas pasludināšanas diena, Kāpostnica (25. martā) līdzās citām pavasara dienām ir dabas atmodas diena; kukaiņi ir jau modušies Ģertrūdes dienā (17. martā), bet Kāpostnicā arī lācis. Tāpēc sevišķi bērniem šai dienā jāceļas agri, priekš saules, lai lācis neatsdod miegu un viņi visu gadu miegaini. Uzceļoties jāskrien mazgāt muti upē, kas tek pret sauli, pie kam nedrīkst ne runāt, ne smieties: jāskrien plikām kājām, tieši no gultas.

Sevišķa modrība vajadzīga vasaras darbiem. Tāpēc arī rumulēšana ganam, arājam, lai tie nav miegaini, lai nesnaustu. Jurgos, saimniecības gada sākumā, pirmajam jāceļas saimniekam un saimniecei — ja pirmais uzcelsies kāds cits, mājā notiks nelaime; pirmajam jāizkurina arī krāsns, lai labi veiktos ar darbiem. Sal.: Lielajā piektdienā vajaga agri celties, tad visu gadu ir čakls strādnieks (Š. Tic. 16941). Kuŗš pirmais pirmās Lieldienas rītu iziet laukā, tam tai gadā laba laime (ib. 17367) u. tml. Sal. par Jāņu nakts negulēšanu tautas dziesmās.

Pie *celšanās* stingri jāievēro priekšraksti par *labo un kreiso kāju*. Latviešu ticējumos kreisā puse parasti ir nelaimes puse, pretēji labajai — laimīgai. Šis uzskats gan līdzsvarots ar pretējo; sal. putnu lidošanu, acs, delnas niezēšanu u. c.; arī Grieķijā un Romā. Kristīgā ticība labās un kreisās puses nozīmi vēl nostiprinājusi, pieņemdamā, ka sargeņģelis iet cilvēkam pa labi, bet sātāns pa kreisi. Šie uzskati ir pamatā arī burvībām un pretburvībām. Piem., vē-

mekļus liek kreisajā ratu rumbā vai kreisās kājas vīzē un sadedzina, arī govys kreisajā ragā. Ja zirgs apstājas un neiet, jāsaskaita kreisās puses pakalējā riteņa spieķi un liekais virs pareizā skaita jāizsit (88, 29; 181, 241). Apskaust var, ja rauga govij pupus no kreisās puses. Pret skaugiem jāapgriež drēbēm kreisā puse; apslēptu mantu vai lietu var ieraudzīt, ja ieberzē ar zālēm kreiso aci. Puisi var ieēdināt ar sieru, ko nes kreisajā padusē 9 svētdienas, vai ar kreisai padusei cauri izbāztu maizes gabalu. Tāpat dara ar maizi un dod govīm, lai tās, pirmo reizi ārā laižot, būtu mierīgas. Ja sāp ausis, ņem melna auna vilnas sprodziņu, kas aug pie kreisā raga, un bāž ausī; pret kritamo kaiti jāizgriež no slimnieka kreisās paduses krekla gabals, jāsadedzina un jādod slimniekam; pret galvas sāpēm sien lakatiņu uz kreiso pusi. Ejot bērū mājā, jāosta kreisā paduse, lai nepiemetas slimība. Pret vīvelēm jāiegriež kreisajā ausī, jāuzpilina asinis uz maizes un jādod zirgam. Kreisā puse ir arī sieviešu puse. Lopiem vēro, kurā pusē ir auglis — ja kreisajā, būs gotiņa vai aitiņa.

Līdzīgi arī, ja ar kreiso kāju sāk kādu darbību, būs ļaunums, bet ar to var ļaunumu arī novērst. Ja labo kāju augj papriekš, tad laimīte iet pa priekšu, turpretim kreiso kāju augj papriekš, lai netiek kas ļauns. Darībās kreisajai kājai ir tāpat maģisks spēks, tā jāspēr pirmā pār svešu sliekšni, vai ieejot tiesas zālē. Ja brauc tālā ceļā, jākāpj pār sliekšni ar kreiso kāju vai jāvelk ar to zirgam priekšā krusts. Kreiso kāju sit pie zemes, lai ēdienam atņemtu piedeguma garšu, pie gultas — ja grib no rīta noteiktā stundā pamosties. Pret lietuvēnu jākustina kreisās kājas mazais pirkstiņš. Arī citos gadījumos kreisajai kājai ir noteikta burvības vai pretburvības pazīme. Lielās piektdienas rītā apstaigā ganības, apsien ap kreiso kāju divi, kuram gali velkas gar zemi, šo divi izmazgā un ūdeni dod govīm. Pūķi gaisā piesien, ja kreisās kājas pirkstiņā uzgriež asinis. Lai vista dārzā nekašņājas, tā jāņem aiz kreisās kājas un 9 reizes jāapgriež riņķī u. t. t. Sal. mantikā: Ja no mājas iznākot kreisā kāja piesitas pie akmens — būs slikti, bet ja tā aizķeras vai aizmetas, būs laime. Uzskats par labo — vīrieša un kreiso — sievietes pusi ir arī par kājām, piem., ja laulājot uzkāpj uz altāra segas ar kreiso kāju, valdis sieva.

Līdzīgas īpašības ir lietām, kas saistītas ar kājām, sevišķi zeķēm un apaviem. Kreisās kājas zeķi sien ap kaklu pret kakla un zobu sāpēm, ar to ceturtdienas vakarā 3 reiz piesit gulētājam, kas griež zobus. Ja govij vīveles, to dzen, sitot ar kreisās kājas zeķi. Pretburvībai lieto sevišķi apavus. Ja kāds ieēdināts vai iedzirdināts, tam liek ieliet kreisās kājas korpē ūdeni un dzert; ja apmal-

dās, sviež pār plecu kreisās kājas pastalu — tad vadātājs aizbēgs; arī vēmekļus liek kreisās kājas pastalā vai vīzē un velk to otrādi uz krustceļiem, ugunskuru, ezeru u. tml. Mārtiņu vakarā pār labo plecu sviež kreisās kājas zeķi, neskatoties, kur tā nokrit; tad nakti nāks īstais līgavainis un zeķi atnesīs. Cilvēkam labā kāja esot Dieva, bet kreisā vella (Š. Tic. 13348).

Tāpēc, sevišķi, izkāpšana no gultas ar kreiso kāju nav laba pazīme.

Sal.: Kad Jaungada vakarā speļ kreiso kāju pār sliekšni, tam visu gadu neveicoties (ib. 10803). Ja rītā ceļoties labo kāju pirmo liek uz zemes, tad tanī dienā iet labi, bet ja kreiso — slikti (ib. 13441). Ja rītā celdamies ar kreiso kāju izkāpj no gultas, tad to dienu iet slikti un cilvēks ir sapīcis (ib. 13453). Ja rītā ar kreiso kāju no gultas izkāpj, dienā iet slikti (ib. 13454). Kas ar kreiso kāju no gultas izkāpj, visu dienu dūsmīgs (ib. 13460). Ja no rīta izkāpj ar kreiso kāju no gultas, tad tanī dienā būs dūsmīgs (ib. 13461, 1788—91 u. c.).

Par pazīmēm var būt dažādi atgadījumi. Ja no gultas izkāpj ar kreiso kāju, tad iet slikti, būs slikts gara stāvoklis, būs visu dienu saskaities, dūsmīgs, nelabā dūšā, būs neveiksmes, klizmas, labi neies. Pretēji ir, ja izkāpj ar labo kāju. Rītos, no gultas kāpjot, vajaga labo kāju pirmo uz zemes likt, tad tanī dienā būs laime un viss izdosies (ib. 13440). Ja rītā ceļoties labo kāju pirmo liek uz zemes, tad tanī dienā iet labi, bet ja kreiso — slikti (ib. 13441). Ja no rīta ceļoties, no gultas ar kreiso kāju izkāpsi, tad visu dienu darbiņu ačgārni darīsi (ib. 13451).

Pēc uzcelšanās nākošā ir mazgāšanās.

Mazgāšanās nozīme ir redzama latviešu ticējumos. Latvieši jau no seniem laikiem ar sevišķu patiku mazgājuši seju un rokas priekš un pēc dienas gaitām, bet ik nedēļas (vai retāk) sestdienās mazgājušies pirtī. Mazgāšanās pirtī aprakstīta kā latviešu tikums jau 17. g. s. Lai norūditos, izskrēja no pirts un atvēsinājās ārā sniega kupenā vai āliņģī, pēc kam skrēja atpakaļ pirtī. Pēc mazgāšanās pirtī atstāj ūdeni, slotu u. c. arī Laimes māmiņai ko mazgāties. Mazgājamais ūdens no citiem jāpiesargā, lai ar burvībām nenodarītu ļaunumu. To nevar kuņā katrā laikā un vietā liet ārā, lai nenotiktu ļaunums pašam vai citiem. Parasti, kad beidz mazgāties, trauks jāizlej un jāapgāž uz mutes (arī pirtī). Ja meita to atstāj neizlietu, tā paliks vecmeitās. Ūdeni, kuņā bērns pirmoreiz mazgāts, nevar liet ārā vakarā, jo pa vakariem un naktīm skraidot apkārt visādas nelaimes. Mazgājamais ūdens dažreiz ir arī zāļu

vietā. Ja slimība ir uzlaista, tad jāizdzer no tā ūdens, kurā mazgājies vainīgais, un viss nelabums pāries.

Bez tīrības mazgāšanās ir arī skaistuma līdzeklis. Skaistuma ideāls, šķiet, bij balta vai sārta seja bez vēja raibumiem un iedeguma. Lai vasaru saulē nenodegtu, pavasarī jāmazgājas zilo puķīšu ūdenī; ja tās saberž, tās puto kā ziepes. Tai dienā, kad atlaižas lakstīgala, jaunas meitas mazgājas saldā pienā, lai būtu skaistas un ar lakstīgalas balsi. Pret nodegumu mazgājas aitu pienā Lieldienu rītā, bet arī vispār pavasarī, priekš Jūrģiem, Jūrģos. Lai rokas būtu baltas, tās mazgā ar pēkšēnēm (*Polygala L.*). Skaistumam visvairāk palīdz rituālā mazgāšanās, kas saistīta ar ticējumiem par ūdens sevišķo spēku zināmās dienās, visvairāk pavasarī, kad mostas zeme un ūdeņi. Mazgāšanās šai laikā ir vispirms jau līdzeklis pret miegu. Māras dienā ar sauli no miega ceļoties lācis, kāpēc jāceļas, kamēr lācis vēl gul, basām kājām un kreklā jāskrien uz upi, sevišķi bērniem, mazgāties ūdenī, kas tek uz akmeņiem, lai lācis neatdod savu miegu; tad visu gadu neaizgulēsies, būs jautrs, modrs, acīgs. Vispārīgs skaistuma līdzeklis ir visu gadu mazgāties katru rītu avotiņa ūdenī. Ja mazgājas upē Māras dienas rītā, būs visu gadu vesels; ja Ģertrūdē iet uz upi bez saules mazgāties, nemetas blusas; ja Pūpolu svētdienā, būs modrs un tīrīgs.

Sal. par *mazgāšanos*: Māras dienā sievas un bērni, bet, it īpaši jaunavas, iet priekš saules uz avotu vai upi mazgāties, lai ģimis cauru gadu būtu sārts un skaists un lai miegs nenāktu (Š. Tic. 22526). Māras dienā priekš saules jānomazgā mute upē vai strautiņā, kas pret rītiem tek, tad visu gadu būs modrīgs (ib. 22537). Ja Lielpiektdienas rītā *mazgā* muti tādā upē, kur mironis pāri vests, tad vasarā nenāk miegs (ib. 16882). Zajā ceturtdienā meitām jāskrien uz upi mazgāties. Kuŗa pirmā tiek pie upes, to tai gadā izprecē (ib. 33737). Ja Lieldienas rītā priekš saules lēkta nomazgā muti tekošā ūdenī vai arī zirgu silē, tad visu gadu ir jautrs miegs (ib. 17279). Kad vēl nav dzirdējis dzeguzi kūkojam un iet upē mazgāties, tad paliek slims (ib. 19282). Katru vakaru jāmazgā rokas aukstā ūdenī, lai tās nesprēgātu. Rituālie elementi saskatāmi tais gadījumos, kad jāiet ūdenī ar visu ķermeni (peldēšanās). Piem., Māras dienā, rudenī (15. 8) Jaunpiebalgā mazgājušies vīrieši un sievietes, metuši naudu ezerā, mazgājuši arī bērnus un zirgus. Jaunam pārim pēc pirmās nakts jāmazgājas vienā ļļodā, lai labi mīlētos un saticīgi dzīvotu. Beidzot, mazgāšanās ir parasta arī nākamā vīra zīlēšanai. Ziemsvētku vakarā mutē ņem linsēklas, nomazgā acis, izsplauj linsēklas pa logu un iet gulēt nenoslaucītām acīm; kas nakti sapņos

nāks noslaucīt muti, tas būs īstais draugs. Sal. aizliegumus: Kas mazgājas tādā ūdenī, kur bērns mazgāts, tas paliek neprecēts (ib. 19273). Kad maizes ūdenī mazgājoties, tad nekad slim nepaliekot (ib. 19274). Kas mazgājas samazgainā ūdenī, tas tiek aprunāts (ib. 19275). Ja meita mazgādamies nolej sev netīšām vēderu, tad viņas vīrs būs dzērājs (ib. 19277).

Sal. arī par drēbju un veļas mazgāšanu. Kam no veļas netīrumus grūti izmazgāt, tam grūts mūžs (ib. 32377). Kuņam cilvēkam grūti melnumus no drēbēm izvelēt, tas ir nikns (ib. 32378). Ja drēbes kādam cilvēkam mazgājot paliek drīz baltas, tad saka, ka tam drīz jāmirst (ib. 32365). Kad meitas velējas un ir jauks laiks, tad puīši mīl tās meitas (ib. 32367). Ja drēbju mazgātājai strādājot saka: „Dievs palīdz“, tad drēbes ātri plīst (ib. 32369).

Drēbju apliešana: Ja veļu mazgājot nolej priekšu, tad dabonot dzērāju vīru (17, 844, 218 C Veselava). Ja meitai govīs dzirdot nolejas sāni, tad tai vīrs būs dzērājs (435, 1159 Md Bērzaune). Ja veļu mazgājot nolej priekšautu, tad dabū dzērāju vīru (17, 563, 58 C Lielstraupe). Ja velējoties nolist slapjš priekšauts, tad būs dzērājs vīrs (446, 37 Md Viesiena). Ja meitas, veļu mazgājot, nolejas slapjas, tad tā zīme, ka tās dzērāja vīru dabūs (Š. Tic, 19661). Uz kailas velētavas nedrīkst *velēt*, jo tad neļādot precinieki (ib. 32340). Kas pa pliku velēkni ar vāli sit, tas tukšu runā un tam pakaļa plakš (ib. 32341). Uz velētavas un uz veļas balļas malas nedrīkst sēdēt; tad pakaļa vienmēr plīkš (ib. 32342). Kad vecā laikā mazgā kreklus, tad pa nakti suņi rej (ib. 32360). Ievu un rudzu ziedu laikā pa pusdienas laiku nevelējas, lai netraucē ziedu (ib. 32361). Ja meita pamet pusizvelētas drēbes, tad to atstāj viņas brūtgāns (ib. 32390). Veļu griežot, nedrīkst kost gabalu zobos — būs sirdīga vīra māte (ib. 32391). Vīrs būs dzērājs tāpat, ja drēbes piemirkst velējot (ib. 7515). Nelaba pazīme ir rūsa vainadziņam, gredzenam (ib. 27324, 6094, 1), kreklam (ib. 7560).

Par *slaucīšanos* ir vairāk aizliegumu: Ja divi slaukās vienā dvielī, tad tie izšķirsies (ib. 6240). Ja kulē slaukās, tad mute plankumaina (ib. 18139). Kas palagā slaukās, tam aug atnadži (ib. 22224). Ja palagā muti slauka, tad būs aizmāršīgs (ib. 22225). Kas palagā muti slauka, tam acis asaro (ib. 22228). Palagā nedrīkst muti slaucīt, tad parādā jāiekuļas (ib. 22229). Kas palagā muti slauka, tas paliekot tik dumjš, cik palags garš (ib. 22230). Ja rokas slauka palagā, tad nagi plīst un rokas sāp (ib. 22231). Ja palagā slauka rokas, atplīst ienadži (ib. 22232).

Plašs ir ticējumu nodalījums par ģērbšanos un par drēbēm, pie kam ir liela nozīme tām drēbēm, kas cilvēkam tuvu pie miesas

piegu]; sevišķi *kreklam*. Latviešu ticējumos kreklis minēts bieži. Kā miesai vistuvākais apģērba gabals, tas simpatētiskā un analogijas maģijā atvieto cilvēku. Piedzimušo puisēnu tin mātes, meiteni — tēva kreklā, lai pirmo milētu meitas, otru — puisi, bez tam pretējā dzimuma drēbes noder arī jauno spēku maldināšanai. Pirmam bērnam šūto kreklu paglabā arī citiem, lai bērni būtu satīcīgi.

Kreklam ir nozīme cilvēka gribas valdzināšanā mīlestības maģijā, t. s. ieēdināšanā un iedzirdināšanā, kur figūrē arī citi apģērba gabali. Latviešu tautas tradīcijās šeit pirmā vietā ir ieēdināšana un iedzirdināšana. Kā *aphrodisiaca* pieminētas drīgenes un spāniešu muša. Par uzbudinošu līdzekli uzskata arī mēneša ziedus, dzimuma organu spalvas, tāpat arī ūrīnu, sviedrus vai asinis. Sviedrus var iedot ar dažādiem priekšmetiem, piem., padusē (3, 9 dienas, mēnesi) nēsātu ābolu, cukura graudu u. tml. Lai pielabinātu puisī, pietiek matu kušķīti vai gar krūtīm nobraucītu lentas gabaliņu iebāzt puisim kabatā, protams, nemanot. Raksturīga ir drēbju malšana pareizā virzienā pieburšanai, bet ačgārni atburšanai. Ar bīksēm puisi sit meitas, bet ar brunčiem meitas puisus, lai skrien pakaļ. Sena šķiet paraža apsiet puisa drēbes ap gultas kāju un turēt tā 9 dienas un 9 naktis, kas ir īsts saistišanas paņēmieni. Tāpat jau īsta saistišana ir ar adatu. To pagatavo kalēji svētdienā mišas laikā, lai ar to puisim var iedurt, bet parasti gan lieto adatu, sevišķi tādu, kas bijusi mironim drēbes šujot, to izvelk puisa drēbēm cauri, lai tas vairs netiktu vaļā kā no nāves. Līdzīgs spēks ir adatām, ar ko piesprauž pie sienas sikspārni un tad iesprauž meitai drēbēs.

Krekla simpatētiskā nozīme spilgti saskatāma pasakās par jaunavu-nāru, čūsku, baložu krekla paņemšanu, ar ko piespiež tās palikt cilvēka izskatā, tāpat par meitu, kam mazgājoties kreklu paņem zalktis (zalkša līgava). Miroņa kreklam, tāpat kā visam, kam sakars ar mironi, ir mirinātājs spēks.

Drēbju maitāšanās analogiski kaitē viņu nēsātājam. Ja kādam cilvēkam drēbes drīz paliek melnas, tad saka, ka tas esot sirdīgs (ib. 5968). Kad rūsu redzot drēbēs, tad būšot miroņa drēbes jācīlā (72, 8937 Md Cesvaine, Virāne). Kad drēbēs rūsa metoties, tad kāds mirstot (17, 780, 162 Vlk Smiltene). Ja drēbes rūš, tad tam cilvēkam jāmirst (Š. Tic. 5972). Kad drēbēs rūsa metoties, tad kāds mirstot (ib. 5973).

Vislielākais pazīmju daudzums ir par drēbju *nepareizu uzvilšanu*. Parasti tā ir *laimes* zīme. Ja kādu drēbes gabalu uzvelk netīšām uz kreiso pusi, tad tanī dienā labi ies (ib. 9949). Ja ģērbjoties apvelk apģērba kreiso pusi, tas nozīmē labu laimi (ib. 9950). Kad no rīta

drēbes apvelk uz ļauno pusi, tad to dienu visur laimējas (230, 446 Tl Vandzene). Ja ģērbjoties kādam apģērba gabalam uzvelkas kreisā puse, ies labi (Š. Tic. 9972), laime gaidāma (ib. 9973). Ja drēbēm kreiso pusi uz virsu uzvelk, būs laime (ib. 9974). Ja uzvelk drēbes uz kreiso pusi, tad labi klāsies (ib. 9975). Ja taisoties uz iešanu, kādu drēbes gabalu uzvelk ar kreiso pusi, tad labi izdosies (ib. 5953), būs piedzīvojumi (ib. 9968); gaidāmas kādas vietas (ib. 9948).

Pretēji vēl jo vairāk tas norāda uz *nelaimi*. Kas drēbes novilkdams tām apgriež kreiso pusi, tas prātam apgriež kreiso pusi (ib. 9991). Ja no rīta ģērbjoties uzvelk kādu drēbes gabalu kreisā pusē, tad tanī dienā sagaidāma nelaime (ib. 9954). Ja svārku netišām apvelk otrādi, tad tas uz nelaimi (ib. 9967). Kad drēbes gabalam apvelk kreiso pusi, tad slikti klāsies (ib. 5952). Ja apģērbj kādu apģērba gabalu uz kreiso pusi, tad tai dienā labi neiet (ib. 9976). Ja drēbes uzvelk ačgārni, tad ceļā neiet labi (450, 1310 B Code). Ja apģērbu uz kreiso pusi apģērbj, tad uznāks slimība (Š. Tic. 9992).

Drēbes netiši uzvelk ļaunā pusē vai nepareizi sapogā uz dzeršanu un kādu neveiksmi (23, 4394 Vlm Kocēni, C Velķi, Vlm Vaidava). Ja cilvēks ačgārni apvelk drēbes, tad saka, ka viņš tajā dienā piedziersies (505, 273 Md Vecgulbene). Kad uzvelkas drānai kreisā puse — būs dzeršana (177, 180 B Īslīce). Ja no rīta drēbēm uzvelk kreiso pusi, tad tanī dienā dabūs dzert (Š. Tic. 9945). Ja kādam drēbes gabalam padodas uzvilkt kreiso pusi uz āru — drīzumā sagaidāma branga iemešana (ib. 9946). Ja kāds ačgārni uzvelk kādu drēbes gabalu mugurā, tas dabūs dzert brandavīnu jeb citu stipru dzērienu (ib. 9956). Kad apģērbam uzģērbjas kreisā puse, tad tanī dienā piedzēras (ib. 9957), tas ir uz dzeršanu (ib. 9958). Ja no rīta kāds uzvelk kādu uzvalku gabalu uz ļauno pusi, tad tanī dienā viņš piedziersies (ib. 9959). Ja kādam apģērba gabalam apgriežas otra puse, tad paredzama iedzeršana (ib. 9963). Ja gadās no rīta uzģērbt kādu apģērba gabalu ačgārni, tad tajā dienā dabūs piedzerties (virietim) jeb kāda ķibeles notiks (sievietei) (ib. 9965).

Ja kādam drēbes gabalam netišām izdodas uzvilkt kreiso pusi, tad dabūsi piedzerties, jeb bērniem sagaidāms pēriens (ib. 9990). Ja drēbes uzvelk uz kreiso pusi, tad tas dabūn kūlienu jeb piedzēras (ib. 9983). Ja no rīta uzvelk kādu apģērba gabalu uz kreiso pusi, tad dabūs vai nu pērienu jeb dāvanu (ib. 9984). Ja svārkiem vai citām drēbēm apvelkas kreisā puse, tad tas uz piedzēršanos, bērniem uz pērienu (ib. 5949). Kad uzvelk kādu apģērba gabalu

kreisā pusē, tad dabū pērienu (ib. 5950). Ja drēbēm uzvelk kreiso pusi, tad pērienu dabūs (ib. 9988). Ja drēbēm apģērbjoties apvelk kreiso pusi, tad sagaidāms pēriens (arī nelaime) (ib. 9989).

Vēro, tāpat kā pie citām drēbēm, pārskatīšanos, *kreklu* uzvelkot un novelkot, pie kam to iztulko kā laimes un kā nelaimes norādījumu, parasti gan kā nolaidību nosodot. Ja kreklis apvelkas otrādi, tad ies labi (ib. 15014). Ja ģērbdamies apģērba gabalu apvelk otrādi (piem., kreklu), tad nevajaga otrreiz pārvilkt, jo tad būs laime (230, 685 Tl). Sestdien jaunu kreklu velkot, ja to uzvelk otrādi, tad būs nākamā nedēļā kādas viesības (Š. Tic. 15011). Kad kreklam uzvelkot kreiso pusi, tad būšot jāpiedzeras (ib. 15015). Ja ģērbdamies apģērbjot kreklam otru pusi, ačgārni uz virsu, tad būšot tai dienā vai pāra dienas vēlāk dzeršana (479, 1607 Md Meirāni). Ja kreklu uzvelk netišām uz kreiso pusi, tad pārēdisies (Š. Tic. 15012). Par kreklu ir aizliegums to aizpogāt no pirts nākot. Ja kreklu uzvelk ačgārni: priekšpusi uz mugurpusi, tad tajā dienā notikšot nelaime (ib. 9955). Ja kreklu uzvelk netišām uz kreiso pusi, tad dabūs bārienu (ib. 15013). Ja sieviete jaku un vīrietis kreklu apvelk uz kreiso pusi, tad kāds viņus sitīs (ib. 9985). Ja kādam nezinot gadās uzvilkt jaunā pusē kreklu vai zeķi, tad tas dabūs pērienu (rājienu) (ib. 9986). Kad, kreklu novelkot, tam apgriež otru pusi, tad ap pirkstu nagiem āda plīst (ib. 15021). Ja kreklu novelkot apgriež uz kreiso kusi, tad nagu vaļņi atskabardojas (ib. 15022).

Ja bērns apģērbj *bikses* otrādi, tad tas dabūs pērienu (ib. 3211). Ja bērns uzvelk biksītes kreisā pusē, tad viņš dabūs pērienu (ib. 9952). Kad biksēm kreiso pusi uzvelkot, tad dabūnot pērienu (110, 20 Vlk Beja). Ja rītā bikses uzvelk ačgārni, tad tai dienā neiet labi (67, 23 C Jaunpiebalga). Ja bikses uzvelk netišām uz kreiso pusi, tad piedzersies (Š. Tic. 3210). Ja ģērbjoties uzvilcis bikses ar dibenu uz priekšu, tad tai dienā dabūs piedzerties (382, 145 Rīga).

Sal.: ja bikses krīt zemē, būs siena laiks (Š. Tic. 3214). Kad bikses nokritušas, tad šļepa būs, vai arī meitas mīl (ib. 3216). Sal. par bikšu nomešanu, lai pūķi saistītu (kailums).

Ja ģērbjoties *svārkus* apvelk uz otro pusi, tad tanī pašā dienā būšot laime (230, 573 Tl). Ja svārki uz kreiso pusi uzvelkas, tad būs jāiet kaut kur godībā (Š. Tic. 9969). Ja velkot svārkus uzvelk aiz pārskatīšanās kreiso pusi, tad tai dienā iet ļoti jautri (464, 1443 Jg Jaunauce). Ja svārkus jeb vesti apģērbj uz kreiso pusi, tad dabūsi piedzerties (230, 1499 Tl Nurmuiža). Ja svārkus vai ko citu apvelk ar ļauno pusi uz virsu, tad dabūs piedzerties (Š. Tic. 5951). Ja svārkus no rīta uzvelk uz kreiso pusi, būs nelaime (ib. 9982).

Ja vīrietis ģērbjoties apvelk (nejauši) *vesti* otrādi, t. i. oderi uz ārpusi, tad tas nozīmē — dabūs piedzerties (382, 94 Rīga).

Sal. par *pārpogāšanu*. Ja, no rīta ģērbjoties, vesti pārpogā, tad tai dienā nekas labi neizdosies (Š. Tic. 32593). Ja pogas nepareizi sapogā, tad tas uz lielu dzeršanu (464, 2604 Vlm Brenguļi. Kas sev aplam svārkus aizpogā, tas apdzersies (Š. Tic. 29661). Ja vestes jeb svārku pogas aizmet nevajadzīgā caurumā, tad tanī dienā nebūs laimīga izdošanās, bet bērns dabūs žagarus (ib. 24419).

Pogām arī citādi ir nozīme zilēšanā. Ja atrod pogu, būs laime (ib. 24420). Jo atrassi pūgu un paceļsi, tad byus ipasazeišonuos ar kū navīn (ib. 24421). Ja pogas gadās nepareizi sapogāt, tad iznāks liela dzeršana (ib. 24423). Turpmākais paņēmieni ir zilēšana pa pogām. Pa pogām zilē: „Zagta, pirhta, ubagota, dāvināta“ (32, 552 Rīga). Zilēšana pie pogām: „Pirkts, zagts, zemē dabūts“; kas pēdējais, pie tā paliek (23, 4760 Valmiera).

Uzlocīšanās ir uz laimi. Ja uz ciemu taisoties uzlokās apģērbs — ciemā tevi godinās (Š. Tic. 9970). Ja drēbes mals uzlocījies, tad dabūs dancot (ib. 5969). Ja svārki izejot uzlocījušies, tad būs laime (230, 271 Ventspils); sal. Š. Tic. 29652. Kad svārki, pašam nezinot, uzlocījušies, tad būs laime (ib. 29653). Ja svārka mala atlocījusies, tad kūmos tevi ielūgs (468, 51 Il Bebrene). Ja svārku mala atlocījusies, tad tiks par kūmu (450, 1311 Rīga, B Code). Kad, ciemā ejot, svārks uzliecies, tad būs pāde (Š. Tic. 29656). Kad pakaļā praķi uzliecoties, tad dabūšot pādi (ib. 5970). Mēteli mugurā velkot un krāgam uzlocoties, saka, ka tai gājienā būs laime (230, 640 Tl). Ja aizliecas kažoka mala, tad tiks tas cilvēks aicināts mājā (Š. Tic. 13345).

Pretēji — nelaime. Ja vīriešu svārki vai sieviešu brunči atliekušies, par tevi slikti runā (ib. 29657). Ja svārkiem vai arī citai drēbei, kas mugurā, mala atliecas, tad maziem pēriens, bet lieliem bāršanās un nepatikšanas (ib. 29659). No rīta ģērbjoties, ja uzlocas svārki, tad teic, ka tas cilvēks dabūs pērienu (ib. 29660). Ja apģērbam ir mala atliekusies, tad saka, ka gaidāms pēriens (ib. 5971).

Sal. par sieviešu drēbēm: Ja uzvelk kleitu uz kreiso pusi, tad klāsies labi (17, 1946, 161 Rūjiena). Ja drēbes uzvelk otrādi: kad no rīta kleitu uzmauc kreisā pusē, tad tamā dienā labi neies (14, 103, 14 Vlk). Ja no rīta ģērbjoties uzvelk ļaunā pusē apakškleitu, tad tai dienā ies slikti (Š. Tic. 9980). Ja kleitu uzvelk ar kreiso pusi uz augšu, tad dabūs pērienu (ib. 9981).

Uzlocīšanās: ja brunči uzlocījušies, tad laime, ja ielocījušies, tad nelaime (ib. 3619). Ja meitai brunčiem apakšas mala uzlokās

āra pusē uz augšu, tad viņai būs gods; bet ja uz iekšu, tad būs kauns (ib. 3618). Ja svārku mala meitai atlocījusies, tad dabūs dancot (ib. 19756). Ja meitai brunču ārpuse pašā apakšā uzlokās uz āru, tad to puīši milē (ib. 3620). Ja sievietei uzlocījusies brunču apakša, tad šī sieviete drīzumā dabūs dancot (ib. 3624). Ja brunčiem atliecas mala uz augšu, tad dabū ielūgumu uz kāzām (ib. 3628). Ja ģērbjoties uzlokās kleita, tad ir sagaidāms ielūgums uz balli jeb viesībām (ib. 3629). Ja kleita uzlocījusies un to atloca, tad atņem godu (ib. 3630). Ja kleitas mala atliecas, tad dabon pieredzēt kaunu (ib. 29662).

Ja brunčus velkot mala atlokās, tad piedziersies (ib. 3622). Kad lindraku mala atliekusies, tad dzert dabū (ib. 3623). Ja brunči (svārki siev.) atpogājas un nokrīt, pieredzēsi nepatikšanas (ib. 3621). Kad meitai brunči krīt zemē, tad tai laiks precēties (ib. 19757). Labai saimniecei ejot brunči sitas atpakaļ, sliktai tie tinas ap kājām (ib. 26093). Kod meitai vai buobai lyndraks kreit, tod pizīmēj, ka byut uz krystobu (ib. 3616). Kod meita apvalk jaunu kleitu un tiuleņ kur nebejs ju puorplēš, itys pizīmēj, ka tū meitu puisis napajims par sīvu, bet ar muoni sataisēs jai bārnu (ib. 3617).

Ja meita atstāj pa dienu brunčus uz gultas uzmetus, tad tā pie vīra netiks (145, 1987 Vlk).

Līdzīgi ir ar *priekšautu*. Ja precētai sievai darbā vai tāpat sēdot atraisās priekšautam saites, un tas nokrīt zemē, tad viņas vīrs ejot pie citām sievām, ja tā neesot mājā tanī laikā (479, 1608 Md Meirāni). Ja priekšauts meitai atraisās pats no sevis, tad līgavainis atstās (Š. Tic. 24509). Ja meitai priekšauts atraisās un nokrīt, tad brūtgāns atstās (ib. 24511). Ja meitai priekšauts nokrīt, tad līgavainis atstās (ib. 24512). Ja priekšauts nokrīt, tad mīļākais mīlinās ar citu (464, 5167 Rīga). Ja meitai priekšauts nokrīt, tad kaunu dabūs (Š. Tic. 24527). Ja sievietei priekšauts nokrīt, tad vīrs vai brūtgāns aiziet pie citas (ib. 24515). Ja priekšauts nemanot nokrīt, tad saka — vīrs krogā dzer (17, 1496, 13 Vlm Terneja). Sievai priekšauts nokrītot, vīrs viņu atstāšot un citu precēšot (447, 317 Jg Tērvete).

Ja uzliek škoteli (priekšautu) uz kreiso pusi, tad dabūs pērienu (11, 1017, 28 Rīga). Kad meitai priekšauts pagriezies uz sāniem, tad viņas brūtgāns domā par citu meitu (Š. Tic. 24506), viņas brūtgāns aiziet pie citas (ib. 24507). Divus priekšautus reizē nevajaga siet, jo tad būs divi vīri (ib. 24535). Ja uz sien divus priekšautus, tad dabūs dvīņus (ib. 24536). Nedrīkst siet vienu priekšautu uz otra, jo tad dzimst dvīņi (ib. 24538). Putraimus nedrīkst priekšautā nest, jo bērniem metas kašķis (ib. 24541).

Lakats. Ja lakatiņam mazais stūritis uz virsu uzsējies, būs kauns jāpiedzīvo (ib. 16362). Ja lakatiņu sienot mazā līpiņa uz sienas uz augšu, tad dabūs kaunu (ib. 16363). Ja lakatiņa īsais stūris uz augšu apsējies, tad sagaidāms pēriens (ib. 16364). Ja no lakata, kas uzsiets galvā, nolaižas zirneklis, tad drīzumā saņems vēstuli (ib. 16368). Kad lakatam īsā puse virsū, tad melo (ib. 16369). Ja uz galvas sienot lakatiņu saliecas vīle, tad tas nozīmē, ka dabūs otru vīru (A. Aizsils 55). Ja meitai ir galvas lakatiņš vaļā atraisījies, tad viņai ir velns klāt (Š. Tic. 19689). Sal.: Ja neprecēta meita savu galvas lakatiņu valkā nesasiestu, tad viņai velns esot klāt (ib. 19690). Ja meitas apņem lakatu jeb šalli ap pleciem un sakrusto rokas, tā ka viens šalles gals pāri otram, tad tās paliek vecas meitas (ib. 19691).

Jau drēbju izgatavošanai ir savi priekšraksti un tāpat arī vērojumi.

Tā ir jau ar dziņas *vērpšanu*. Analogija ir pamatā slēdzienam, ka, ja vērpjot pavediens ieskrien un tur galā vairs nav nesavērptu līnu, tad šīs dienas ciemiņš būs bez bārdas, bet ja ieskrien ar līniem, tad šīs dienas ciemiņš būs ar bārdu (279, 1100 C Kosa). Kad vērpjot pavediens ieskrien ar pakulainu galu, būs ciemiņš ar bārdu; kad ar gludu galu, bez bārdas (Š. Tic. 32765). Kad vērpjot notrūkst pavediens, tad skatās, vai šis pavediens ir sagriezies, vai ne. Ja nav sagriezies, tad saka, ka būs ciemiņš ar bārdu; bet ja ir sagriezies, tad saka, ka būs ciemiņš bez bārdas (279, 2255 C Kosa). Ja vērpjot pavediens notrūkst, tad ciemiņš gaidāms (Š. Tic. 32764). Tāpat: Ja jauna meita atstāj kodaļu pa svētdienu nesavērptu, būs vīrs ar bārdu (ib. 32766).

Sal. aizliegumus: Ja vilnu vērpjot ēd maizi vai ko citu, tad kodes ēd savērpto dziļu (ib. 32770). Sal.: vilnu vērpjot nedrīkst ēst maizi, ja ēd, tad dziņas saēd kaji (ib. 32771). Ja Sveču dienā vērpj, tad cūkas griežas riņķī (ib. 29759), sivēni nepadodas (ib. 29760). Sveču dienā nedrīkst vērpt, lai aitas negrieztos riņķī (ib. 29761).

Ja *audeklu* velkot ienāk kāds ar picku istabā, tad aužot trūkst dziņas (218, 811 D Krustpils). Ja audeklu velk „mēness griestos” (kad mēness taisni pusē), tad audekls griežoties (26, 433 Md Jaungulbene). Ja audeklu uzvelk un tai pašā dienā neieauž, tad audējai būs jāguļ pie žīda (Š. Tic. 1570). Ja pirmo dienu ap kāju homi reiz neapauž, tad audējai pie žīda jāguļ (ib. 1571). Ja pirmo dienu neapauž audeklu reiz ap bomi, tad audējai vīra tēvs salst (ib. 1581). Ja „vērsīti” ātri izrauj no velbomja, tad ātri noaudīs audeklu (ib. 1576). Kad aužot audeklu un ja zīme esot lauka pusē, tad trūkstot audu; bet ja sienas pusē būšot zīme, tad netrūkstot audu (ib.

1589). Ja audēja jeb vērpēja strādājot ēd, tad peles drēbes sakapā (ib. 1599).

Pie šūšanas jāievēro aizliegumi. Kad Debessbraukšanas dienā ko šuj, tad visu gadu iet slikti (464, 1520 Rg Baldone). Sal. vērojumus: Ja šujot sašujas kreisā puse, tad drīzi izprecēs (Š. Tic. 30373). Ja meita ņem šujot gaŗu pavedienu, tad viņa ir slinka. Tādu drīz neprecēs (ib. 19659).

Biežāki pieminēta pavediena *mezglošanās*. Tā ir visumā laba zīme ar analogiju par iemīļotā saistišanu. Kad drēbes šujot same-tas mezgli, būs liela piekrišana (32, 2636 Rīga). Ja šujot jaunu kreklu sametas diegs, tad saka, ka tas būšot kāzu kreklis (17, 875, 212 Rīga). Ja drēbniekam drēbes šujot diegs ļoti mezglojas, tad drēbes valkātājs tajā paliks brūtgāns (brūte) (382, 81 Rīga). Kad jaunai meitai šujot diegs metas cilpā, tad tai jau laiks precēties (205, 437 B Skaistkalne). Ka meita šuj un ja metas mezgli, tad to meitu izprecēs, bet ja nemetas, tad mirs (67, 89 C Jaunpiebalga). Ja šuj jaunu apģērbu un diegi sienas mezglos, tad valkājot šo apģērbu puīši siesies kā traki (A. Aizsils 135). Drēbes šujot diegs sienas mezglos, tad tās drēbes ļaudīm patiks (Š. Tic. 20050). Ja šuvot diegi mezglos metas, tad tas apģērbs ļaudīm patiks (ib. 20051). Kad šujot diegs mušģējas, tad dabūs piekrišanu (ib. 20052). Kad šujot mezgli metas, tad būšot piekrišana (ib. 30344). Ja diegi šujot cilpojas, tad valkātājs iemīlēsies (ib. 30347). Ja šujot diegs mezglojas, tad drīz šuvējai būs kāzas (ib. 30359). Ja šujot mezglojas, tad tas, kam šuj, grib precēties (ib. 30361). Ja šujot metoties diegi cilpās, tad tas, kam šujot, tik drīz nemiršot (ib. 30371).

Ir arī sliktas pazīmes. Kad šuvot mezgli nemaz nemetas, tad tas zīmējas uz nāvi (ib. 20055). Kad šuvot diegi mezglos metas, tad tanī brīdī kāds šuveju aprunā (ib. 20053). Ja drēbes šūnot mezgli metas, tad tas, kam tās šūn, nevarēs tās novalkāt (ib. 20054). Ja šujot diegs mezglus met, tad kāds piemin (ib. 30372). Ja diegi mezglojas, tad šuvējs darbu pats nedabūs lietot: vai nu darbu atdāvinās kādam citam vai tas pazudīs, vai pats šuvējs nomirs (ib. 5809). Ja drēbes šūnot diegs sienas, tad tās sanēsā; bet ja diegs nesienas, tad nesanēsā (valkātājs nomirst) (ib. 30369).

Ja sieva met otrai sievai pavedienā mezglu, tad viņas vīrs mirs; ja metēja meita, mirs viņai brūtgāns (32, 2532 Vlm Limbaži). Kad kādu apģērba gabalu šujot, sējot vai citu ko darot, materiāla priekš šī darba iznāk taisni līdzīgi, tad tas darbs beidzamais priekš miršanas; ja atliek vai pietrūkst, tad vēl būs jāstrādā šis darbs (446, 434 Md Viesiena, Bērzaune).

Diegs uz drēbēm ir nevēlams. Ja uz jaunām drēbēm diegs ir,

nav šuvējai samaksāts (17, 1708, 8 Rīga). Ja jaunā uzvalkā balts diegs palicies, tad valkātājs nav uzvalku pilnīgi samaksājis (Š. Tic. 5946). Ja kādam pie apģērba pieķērušies mati, tad saka, ka tas bijis meitās, ja diegi, tad pie skrodera (ib. 5955). Ja meitai uz drēbēm gadās balts diegs, tad viņa dabūs kādu draugu (ib. 5944).

Līdzīgi matam uz drēbēm, arī diegs var liecināt par piekrišanu. Ja meitai pie drēbēm pieķēries gaišs diegs, tad par viņu domā gaišmatains vīrietis, ja melns — tumšmatains (ib. 19758). Ja meitai pielipuši diegi, tad saka, ka tai liela piekrišana pie puisiem (ib. 19759). Ja meitai pie drēbēm pieķēries kāds diegs un otrs to noņem, tad tā pazaudē brūtgānu, bet ja diegu noņem viņa pati, tad iegūst (ib. 19760).

Par *cimdiem* ir tikai ticējumi par to darināšanu, nolikšanu u. tml. Ja cimdus vai zeķes nobeidzot dziļas ne pietrūkst, ne pāri paliek, tad adītājai drīz jāmirst (ib. 218). Ja meitai parasti noadās paīsi cimdi vai zeķes, tad apprecēs par sevi īsāku vīru (ib. 221). Kad vilnānu zeķi vai cimdu pazaudē, tad aitas jēru neglabā (72, 8938 Md Gesvaine, Virāne). Ja raucot zeķes vai cimdus dziļas ne atliek, ne pietrūkst, tad vairs otrs cimdus tā adītāja neadīs, jo viņai būs jāmirst (176, 590 Tk Irlava). Ja noliekot pagālvē cimdus tā, ka ikšķi stāv viens pret otru, tad varot gadīties, ka cimdi būs no rīta nolikti otrādi, tādā gadījumā brūtgāns esot uz mieru precēties (17, 371, 19a Tk Jaunpils). Kad raibus cimdus liek uz galda, tad aītam raibi jēri (Š. Tic. 4595).

Kad adot zeķes nokrīt kamols, tad ātri tev būs kāzas (ib. 34190). Ja abas zeķes noadās ļoti vienādas — precinieki gatavojas atbraukt (ib. 34191). Kad meitai, zeķes lāpot, dziļas mezglojas, tad viņa drīz izprecēs (ib. 34194). Ja uz kājas lāpa zeķi, tad saka, ka slinkumu lāpot (ib. 34199). Kam caura zeķe, tam maz naudas (ib. 34192). Ja zeķi apvelk uz kreiso pusi, tad būs laimīga diena (ib. 34185). Ja no rīta uzvelk zeķi kreisā pusē, un ja neuzskata, tad dienā klājas labi, bet ja ierauga un pārvelk, tad iet slikti (ib. 34186). Ja zeķe uzvelkas ar kreiso pusi uz virsu, būs kauns jāpiedzīvo (ib. 34221). Ja zeķe apvilkusies kreisā pusē, tad sagaidāms pēriens (ib. 34222). Ja zeķi uzvelk ar kreiso pusi uz virsu, tad būs pēriens (ib. 34223). Kad meitai zeķes griežas, tad paliek veca meita (ib. 34188). Kad zeķe nošļūk, tad aprunā (ib. 34220). Ja zeķes brūk zemē vai prievīte atraisās, kāds aprunā (ib. 34214). Ja meitai krīt zeķe nost, tad puisi izsmejot (ib. 34215). Kad zeķe meitai esot nokritusi, tad puisi izsmejot (ib. 34216).

Sal. par labo un kreiso kāju. Ja labās kājas zeķe brūk, tad runā labu, ja kreisās, tad sliktu (14, 21, 19 Valka). Ja kreisai kājai

zeķe nobrūk, tad kāds aprunā (Š. Tic. 34217). Kad labajai kājai zeķe brūk, tad uzteic, bet ja kreisajai, tad nopeļ (ib. 34218). Ja nobrūk labās kājas zeķe, tad aprunā vīrietis; ja kreisās kājas, tad sieviete (ib. 34219). Ja pēc pašuvu (pastalu) apaušanas brūkot kreisā kāja pirmā, tad tas nozīmējot, ka visu dienu iešot labi. Turpretim ja labā nobrūkot pirmā, tad viss būšot otrādi. Citi saka — ja labā kāja brūkot, tad tas cilvēks tiekot aprunāts (ib. 22314). Ja pastalām auklas atraisās, saišķi atraisās jeb zeķes nobrūk, tad aprunā; ja labai kājai — vīrietis, kreisai — sieviete (ib. 22315).

Kad nokrīt *apsējs*, tad kāds aprunā (ib. 1400). Ja nokrīt peķele no kājas, tad cilvēki aprunā. Tad peķelei iemet mežglu, lai aprunātājam iemetas pumpa mēlē (89, 95 B Ceraukste). Ja atraisās kāju prievīte, tad kāds aprunā (Š. Tic. 24549). Ja kājai atsienas prievīte, tad kāds aprunā (ib. 24550). Kad liesaišķi atraisās, tad aprunā (ib. 24551). Ja atnāk vaļā kreisās kājas apsēja, tad aprunā (ib. 24557). Ja meitai labās kājas saite nokrīt, tad to puiši aprunā; ja kreisās — aprunā meitas (ib. 24552). Ja ejot nokrīt zeķes apsējs kreisai kājai, tad gājēju kāds teic; ja nokrīt labai kājai, tad aprunā (ib. 24553). Ja pazaudē zeķu saiti, tad pazūd brūtgāns (ib. 24546). Meita, kad pazaudē savu prievīti, tad pazaudēs brūtgānu (ib. 24547).

Sal. par prievītēm citus zilēšanas veidus: Vecgada vakarā latviešu zeltēnes zilē ar jostām — prievītēm, tām *sasienot* kopā galvas tā, lai nejauši iznāk visas 6 prievītes vienā lokā, tad nodomātais notiks; ja kāds pāris atsevišķi — tad ne (1400, 25982 Brīvā Zeme 1934—298). Ja meita grib zināt, vai tā nākošā gadā apprecēsies vai ne, tad viņai ar aizmiegtām acīm vajagot siet prievītes, un ja viņai izdodas sasiet no tām riņķi, tad viņa apprecēsies (230, 933 TI).

Meitas ņem trīs pāri smalku lūciņu, sasien tos par vidu vienā mazgā un atkal abos galos uz katra pāra vienu mazgu. Ja nu vidus mazgu attaisot visi gali kopā sasējušies, tad meita ar to saprecēsies, uz ko domā, bet ja ne, tad put (Š. Tic. 35933). Meitas ņem četrus apsējus jeb prievītes un sasien tos ar aiztaisītām acīm. Ja visi četri ir sasieti, tad apprecēsies. Bet ja viens prievīts ir palicis pāri jeb ar citiem ir krustām sasējis, tad būs liedzēji starpā (ib. 11200).

Sal. arī vilkšanos ar *dvieļiem*: Vasaras svētkos meitas ar puišiem sasēja dvieļus šādā kārtā: 1. puiša dvieļi, 1. meitas, un tā tālāk gaŗu rindu. Un tad lika rauties, kuŗā vietā, kur bij siets, pārtrūka, tai meitai ar to puiši bij jāprecējas (231, 1537 B Iecava).

Sal. par *vainadziņu*: Es uzkāpu kalniņā Grozīt savu vainadziņu; Kuŗa puse atspīdēja, Tur aug manis arājiņš (LD 6179, 1). Ja paceļ *jostu* — būs valkātais. Es pacēlu ganidama Zelta jostu atmatā. Dievs dos manim šorudeni Zelta jostas valkātaju (LD 9841).

Cepure tāpat noder vērojumiem un zīlēšanai. Kam cepure uz vienas auss nošļukusi, tas drīz apprecēsies (Š. Tic. 4355). Kod puiss nuosoj capuri uz pakauša, itei pīzīmēj, ka tys puiss ir lels drasātuojs (palaidnis) (ib. 4356). Kod puiss it un nuosoj capuri nūlaidis uz acīm un vieras zemī, itei pīzīmej, ka taidis cylvāks ir pavysam nalobs un lels zaglis (ib. 4357). Kas savu cepuri uz riņķa griež, tam galva sāpēs (ib. 4362). Ja uz kāda koka spieķa griež cepuri, tad cepures īpašniekam sāpēs galva (ib. 4369). Ja uz galda liek cepuri, tad izcelsies strīdus (sal. atslēga) (ib. 4371). Nikod navajag likt cepuri uz golda, itei ir nalabi, tū dīnu namīreigi tymā ustobā, it lomuošona un buoršona (ib. 4372). Cepuri nevajaga uz galda likt, jo tad kurmjī ceļ zemī (ib. 4373). Kad liksi cepuri uz galda, tad vienmēr būsi parādā (ib. 4374). Cepuri nevajaga uz galda likt, tad naudas nav (ib. 4375). Kad cepuri liek uz galda, tad bads nāk mājā (ib. 4376). Ja meita uzliek galvā puiša cepuri, tad viņa tajā puisī iemīlas (ib. 4378). Andreja vakarā sienā vajag naglu iesist, tad kuŗš pirmais uzkārs cepuri, būs nākamais vīrs (464, 2000 Rg Olaine). Ja izgaist cepure, tad sagaidāma nepatikšana (Š. Tic. 4358). Kad capure pazust, byus kaida nalaime (ib. 4359). Ka cylvāks nūgaisynuoj sovū capuri nu golvys un nazyna kur, itei pīzīmēj, ka jis nūgaisynuos sovū prutu un golu golā paliks par muļķi (ib. 4360). Ka meita vai sīvītja, īdami pa ceļu, atrass puiša capuri, itei pīzīmēj, ka meita vai sīvītja dreizi paliks griuta un radeis dālu, kuris byus nagudrs (ib. 4361).

Līdzīgi nākotnes paredzēšanai ar drēbēm, par izdošanos vai neizdošanos, kā arī par apavu nēsātāja raksturu spriež no viņa *apaviem* un klizmām ar tiem. Pirmais vērojums ir par to, kā apavi valkājas. Ja apavs ejot čīkst, tad kurpniekam neesot par taisījumu samaksāts (446, 597 Md Viesiena, Bērzaune). Ja zābaki čīkst, nav kurpniekam samaksāts (17, 1708, 4 Rīga). Cilvēki, kuŗiem zābaki nogriežoties, esot neuzticami (110, 29 Vlk Beja). Ja kurpēm papēži šķobās — slihts cilvēks (17, 896, 78 Ikšķile). Ja apavam caurums izplīst pašā zoles vidū, tad nodzīvos laimīgu mūžu (17, 1837, 26 Vlm Mazsalaca). Kam *pastalai* pirmais purns noplīst, tas par saimnieku tiks, kam papēdis — par kalpu (Š. Tic. 22308). Kam *pastalai* purns vaļā, tas par saimnieku tiks (ib. 22309). Kad *pastalas* valkānot purni tiek papriekš cauri, tad tēvs miršot papriekšu tam cil-

vēkam kā māte; bet ja papēdis, tad miršot māte papriekšu (142, 763 Md Vecgulbene). Kad gans saplēš agrāki labās kājas vīzi, tad tam tēvs mirs agrāki par māti; bet ja viņš agrāki saplēš kreiso vīzi, tad māte mirs agrāki par tēvu (Š. Tic. 33503). Kad pastalai aukla attaisās, tad kāds aprunā (ib. 22312). Ja vīze vai pastala kāpj uz pirkstu galiem, tad ļauni cilvēki aprunā (ib. 33506). Ja pastala uz iekšu griežas, tad meitai būs nikna vīra māte (17, 6724 Vlk Vijciems). Kod cylvāks, idams kur pa ceļu, atrass vacu veizi, itys pīzimej tam cylvākam lelu laimi (Š. Tic. 33508).

Tālāk sevišķi par apavu uzaušanu un pastalas auklu sasiešanu. Kad, pastalas kājā aunot, mezglis auklām uz pakaļu sasienoties, tad tā nekur ciemā negaidot (ib. 22323). Ritā kājas aujot ar pastalām jeb vizēm, ja auklu sasienamie gali, tā sakot mezglis jeb cilpiņa iznākusi uz kājas virspusi, tad tajā dienā esot labi gājis, viss palaimējies; bet ja sānos vai kājai pakalpusē, tad nekas labs neiznācis (142, 766 Md). Ja meitai, kājas aujot, auklas mezglu sasien kājas iekšpusē, tad tai ilgi precinieku jāgaida, ja ārpusē, drīz izprecēs (Š. Tic. 19766).

Kājas ataušanās nav laba zīme — tad kāds aprunā. Ja kāja ataujas, tad kāds aprunā (Š. Tic. 810). Ja apavs atraisās, tad viņu valkātāju kāds aprunā, lamā (ib. 811). Ja noaujas kājas, nozīmē to, ka tu kaut kur tieci aprunāts (ib. 814). Kad apava auklas attaisās vajā, tad tas tiek aprunāts (sal. aukla) (ib. 815). Ja apavs kājā apbrūk, tad kāds daudzina; ja kreisā kājā, tad runā ļaunu, ja labā, tad labu (ib. 820). Ja apavs labai kājai atraisās, tad kāds lamā (ib. 824). Ja labās kājas apavs atraisās, tad to dienu ies slikti (ib. 825). Ja kreisai kājai apavs atraisās — kāds slavē (ib. 826). Ja labā kāja ataujas, tad kāds aprunā, ja kreisā — liela (slavē) (ib. 827). Ja kreisai kājai auklas atraisās, tad kāds labu runā, ja labai — ļaunu (ib. 828). Ja atraisās labai kājai auklas, tevi kāds virietis aprunā. Ja atraisās kreisai kājai auklas, tevi kāda sieviete aprunā (ib. 816). *Ja meitai atirst kreisās kājas aukla, tad kāda cita meita to aprunā (ib. 817). Ja meitai labās kājas saite atraisās, tad to puisis aprunā; ja kreisās — meita (ib. 818). Ja apavi atraisās kājās, tad kāds aprunā (208, 741 C Skujene).

Ja kurpe atraisās, kāds aprunā (17, 1942, 122 Vlm Skaņkalne). Ja kurpei šnore atraisoties, tad kāds aprunājot (Š. Tic. 15874). Kad kurpju auklas atirst, tad kāds soda (ib. 15876). Ja ejot atsienas kurpju šnore, tad kāds ienīst (230, 1198 Tl Vandzene). Ja labās kājas kurpei atraisoties saite, tad aprunājot virietis; bet ja kreisās kājas kurpei atraisoties saite, tad aprunājot sieviete (207, 343 Vlk Smiltene). Kreisā kāja ir uz labu, labā uz ļaunu. Kad kreisās kā-

jas zābaku špore atraisās, tad liela, ja labās — tad nicina (Š. Tic. 823). Retāk sastopams pretējs izskaidrojums. Ja kurpes špore attaisās, tad saka, ka kāds daudzina; ja labās kājas špore atraisās, tad runā labu, ja kreisās, tad sliktu (ib. 15875). Ja kaut kur ejot sienas vaļā zābakam špore, tad nodoms neizdosies (ib. 34023). Ja iet pa ceļu un attaisās vaļā kurpe vai zābaks, tad kaut kas neizdosies (ib. 829). Ja zābaka vai kurpes papēdis nolūst kādā jaunā vietā, tad visu laiku tur slikti ies (ib. 22291).

Sal. zīlēšanu ar apavu *mešanu*. Lai zinātu, uz kuŗu pusi aizies dzīvot, kur apprecēs, tāpat arī vai paliks dzīvot vecā vietā, pār galvu Jaungada vakarā sviež atmuguriski tupeli, retāk kurpi, galošu, pastalu. To dara parasti Ziemsvētku vai Jaungada naktī. Jāsviež tupele. Ja purns nokrīt uz durvju pusi, tad tai gadā jāaiziet (32, 247 Rīga). Kad pulkstens naktī divpadsmit, tad jāsviež tupele griestos. Kad tupelei pirkstu gals uz āru, tad Jurgos jāiziet, bet ja uz iekšu, tad jāpaliek turpat (1, 154, 8 Vlm). Vecgada vakarā uzliek tupeli *kreisā kājā*, atsēžas uz grīdas un met pāri pa galvu. Ja pirkstgals ir uz āru, aizies (1, 170, 3 Vlm). Jauna gada vakarā jānosēžas uz grīdas, ar muguru pret durvīm, jāuzvelk kreisā kājā tupele un jāsviež pār labo plecu. Ja tupele nokritusi ar purnu uz durvju pusi, tad sviedējam būs no tās mājas jāiziet. Ja tupele nokritusi ar papēdi uz durvju pusi, tad būs dzīvošana vecā vietā (145, 603 Vlk Bilska). Uzmauc tupeli *otrādi* kājā un met pāri par galvu ar muguru uz durvīm. Ja tupelei purns uz durvju pusi, tad būs nākamā gadā jāiet ārā, bet ja purns uz iekšu, tad paliks dzīvot tepat (358, 49 Tk Smārde). Ja grib zināt, vai vecā vietā palikšana vai ne, tad Vēca gada vakarā jānosēžas uz grīdas ar muguru pret durvīm un jāmet tupele pār galvu. Ja tupele „nāk” atpakaļ, jāpaliek vecā vietā, ja pretēji — jāiziet (230, 2305 Tl Laidze). Jaungada vakarā lai dabūtu zināt, vai šai mājā vēl būs palikšana, vai ne, tad ņem kurpi un (nosēžoties uz grīdas ar muguru uz durvju pusi) met *ar kreiso kāju* pār galvu. Ja nokritis kurpes purns uz durvju pusi — tad šai mājā uz nākošo gadu vairs nebūs palikšana, ja papēdis, tad būs (193, 68 Kld Gaiķi). Jaungada naktī plkst. 12 jāmet kurpe *pār labo plecu* uz durvju pusi, ja kurpes gals rāda uz durvju pusi, tad nozīmē iziešanu no līdzšinējā dzīvokļa, ja ne, tad palikšanu (230, 484 Talsi). Ja grib zināt, vai savā mājā būs dzīvošana vai ne, tad jāmet tupele *pa kāju starpu*; ja tupeles purns nokrīt uz durvju pusi, tad drīz būs jāatstāj sava māja (17, 1017, 31 Rg Rembate). Jauna gada vakarā uzmauc kājā tupeli, kurpi vai galošu un speŗ to gaisā uz durvju pusi — ja apava purns būs uz āru, tad drīz no turienes jāiziet, ja uz iekšu, paliksi vēl ilgi (23, 2772 Vlm) u. c.

Protams, arī tupeles mešana nav palikusi neizmantota precību zilēšanā. Jauna gada vakarā vajag pagriezties ar muguru pret durvīm un tad sviest kurpi *caur kājām*; ja kurpe krīt ar purnu uz durvīm, tad jāiziet no tās mājas, ja ne, tad paliks. Tā meitas zilējušas, vai viņas nākamā gadā apprecēsies vai ne. Un ja purns uz iekšu, tad neapprecēsies (17, 1744, 123 Md Bērzaune). Veca gada vakarā atsēdies uz krēsla, muguru pret durvīm un uz kājas kalašu, met to ar kāju sev pār galvu atpakaļ; ja kalaša nokritis ar purnu uz durvju pusi, tad tajā gadā jāiziet no mājas jeb jāprecējas, ja vecam, tam jāmirst (929, 92 D Ungurmuīža). Lai uzzinātu, vai nākošā gadā apprecēsies vai ne, tad jānosēstas zemē tā, ka kājas iznāk uz durvju pusi. Pēc tam sviež kājā esošo tupeli pāri par plecu (sviež tupeli ar kāju). Ja tupeles purns ir uz durvju pusi, tad katrā ziņā nākošā gadā izies tautiņās, bet ja papēdis būs uz durvju pusi, tad paliks vēl par meitu. Ja vecs cilvēks sviež tupeli un ja purns tupelei būs uz durvju pusi, tad jāmirst nākošā gadā, bet ja papēdis uz durvju pusi, tad vēl jādzīvo (279, 280 C Kosa). Zīmas svātkūs ļauds parost sviž *par jumtu* tupeli un tad verās, kad kurpe ir nūkritusī uz ustobu ar purni, tad tamā godā naizvess meitas pi veira un jo ar purni nūkreit prūjom, tad izvess (477, 502 Rz Stirniene). Jaungada naktī pūlkstens divpadsmitos jauniem puisiem un jaunām meitām jāsviežot kurpe *pa vārtiem*. Ja kurpes purns uz vārtiem, tad kurpes sviedēju izprecēs; bet ja uz istabas pusi, tad kurpes sviedējs nekad neprecēsies (215, 278 D Līvāni). Sal.: Jaungada naktī, ja meita grib zināt, vai viņa šogad aizies tautās, tad viņai jāņem zābaki un jāstāv ar muguru *pret vārtiem* un jāsviež. Ja zābaki izskries pa vārtiem, tad tautas aizvedīs (302, 1549 Jk Sece). Zam Zīmas svātku vokora meitas varazoj ar kurpi, pajam kurpi un sviž *par jumtu* kurpi, un jo kurpa ar purni uz teiruma pusi, tulaik mait šugod izis pi veira, bet jo uz satas pusi, tod naizīs pi veira šugod (260, 342 D Auleja).

Varianti ir ar 3 reizīgu sviešanu: (Jaungada vakarā) sviež kurpi 3 reiz pa plecu, ja purns uz durvīm vienmēr, tad izprecēs, ja ne, tad paliks (32, 2175 Rīga). Jaungada vakarā meita nosēdās uz istabas durvīm un sviež 3 reizes kurpi. Ja beidzamo reizi kurpe krīt ar purnu uz durvju pusi, tad šogad izprecēs (189, 355 Vlk Jaunlaicene).

Sprīež arī par *virzienu*: Jaungadā jāņem viena galoša un jāmet ar kāju uz durvju pusi. Uz kuŗu pusi nokritis galošas purns, uz to pusi izprecēs (375, 2105 C Sērmūkši). Jaungadā naktī jāsviež ar kāju tupele pār plecu, uz kuŗu pusi būs tupeles purns, uz to vedīs (17, 88, 22 Vlk Vijciems). Jaungada vakarā vajaga tupeli pār galvu

mest, tad uz kuŗu pusi purngals, uz to pusi aizies tautiņās (17, 563, 66 Rīga).

Kūŗu vakarā meitas svieŗ *pār zediņu sētu* tupeli ar labo roku pār kreiso plecu. Svieŗot saka: „Pret kuŗu pusi tupelite būs ar purngalu, uz to pusi mani aizvedis tautās.“ (A. Aizsils 110). Aizgavenī bašmakus sviŗ par vortim atspreklen. Uz kuŗu pusi nokreit bašmaks ar голу, uz tu pusi nuis pi veira (312, 251 Ldz Mērdzene). Ja meitas grib zināt, uz kurieni viņas aizprecēs, tad vajag paņemt vecu kurpi un sviest pār vārtiem, uz kuŗu galu būs purna gals, uz to aizvedis (215, 216 D Līvāni). Ja grib izzināt, uz kuŗu pusi vedis pie vīra, tad, beidzot rudzus plaut, jāatsēstas uz kūļa, jānoaun zābaks un jāsvieŗ. Uz kuŗu pusi būs pagriezies zābaka purns, uz to pusi vedis tautās (449, 231 Rz Dricēni).

Latgalē apavus met arī muldā un *krata*; kuŗai pirmai izkritis, tā pirmā apprecēsies: Jaungada naktī meitai jāiziet laukā ar muldiņu, kuŗā ir saliktas kurpes. Tad kurpes jānieko; no tās puses, uz kuŗu pusi aizskrien pirmā kurpe, jāgaida precinieki (A. Aizsils 109). Aizgavēņa dienā meitas vētija vecas vīzes. Kuŗas meitas vīze izkrita, tā (meita) rudenī izies tautās. Veca gada vakarā jaunieši saliek savas kurpes kādā lēzenā traukā un to kustina. Kuŗa kurpe vispirmā izkrit no trauka, tas pirmais apprecēsies (ib. 109). Ziemassvētkos jem muldiņu un ieliek tur kurpes, tad kurpes vēti. Ja kurpe izkrit ar purnu pret durvīm, tad iziesi tautās (ib. 110). Triju ķēniņu dienas vakarā meitas, gribēdamas zināt, kuŗa papriekšu izies pie vīra, saliek savus zābakus muldiņā un krata. Kuŗas zābaki izkritis pa priekšu, tā arī pie vīra izies pirmā (493, 203 Rz Sakstagals). Meitas Zimas svātku vakarā salik muldā lobos kojas kūŗpes, tad soc neikot, kuŗos meitas pyrmok kūŗpe nū muldas izkris, tei pyrmo izis pie veira (284, 10 D Kapiņi). Kiuč dienas vakarā puiši salik muldā zobokus, idud kaidai sīvitei, jei soc tū krateit, kuŗa puiša izkris pyrmais zobaks, tys pyrmais apsaprecēs (325, 997 D Jāsmuiža, D Izvalta). Kiuku vakarā daudzas meitas sasalik kūŗpā. Nūaun sev kūŗpes un salik muldā. Tad pi duravu soc nīkot. Jo kūŗpe izkriss ar purnu uz duravu pusi, tad tej meita izis pi veira, jo da goldam, tad naizis (276, 517 D Naujene). Arī jaunas meitas tū darēja, gribēdamas izzynot, vai šūgod izis tautiņos, tad uz Jaunu godu saīt kūŗpā un ļaun ikkotrai nūaut lobū koju, un tad vysus zobokus lik nīkot necvā (agrok, kad dzērnovu nabeja, tad putromus mola mojos un lai atšķērtu nu čaumalom, tad jemia sili un svaidēja, tai atteicēja nu palovam, taipat arī šeit darēja) un skotos, kuŗos zoboks izkriss orā, tej īs šūgod tautos (289, 73 Rz Bērzgale).

Sal. apavu *rindā likšanu*. Voi arī veļ dora sekuši: salosos jaun-
kundzes kaidā ustobā, kur nav vacokūs. Nūmauc nu kojom veizis,
un soc nu sīnas uz durovu pusi, lik veizes pec rindas kotra sovu
pori. Kuŗos jaunkundzes veīzu poram pīnokos uzlikt uz durvu
slikšņa, tod tu jaunkundzi šūgod pajims pī veira (451, 258 Rz Ma-
kašēni).

Mešana tautas ticējumos ir apzinīga darišana, aktīvas māģijas
aktiem pieskaitāma, gan zināmam nolūkam, bet paretam arī pret-
burvībai domāta; līdz ar to mešana ir ziedam un ziedošanai. Pie-
minami darbības sākšanas akti. Ja zvejnieks grib bagātu lomu,
tad pirmā zivs jāapspļauj un jāiemet atpakaļ; sēņojot pirmā sēne
3 reiz jāapspļauj un jāmet grozā, lai to piesēņotu pilnu. Ieejot
jaunā mājā, uz krāsns jāmet maize un sāls, bet veciem iemītnie-
kiem aizejot, pār plecu jāmet uguns pagale, lai ļaunums aiziet līdzī.
Pirmo reizi lopus ganos dzenot, bara vidū met akmeni, atslēgu,
zirņus, olu, siļķes galvas, izmet mēslus pa kūts durvīm un noliek
tur olu; riksti un vainagus met uz kūts jumta u. tml.; pirmo reizi
pieguļā met olas zirgu vidū, vai krūmos; pirmo reizi jērus cērpot
ziedo pirmo vilnas kušķīti Laimes mātei; kaudzi metot pirmo klēpi
met sievietē, ja grib aitiņu vairāk, vai vīrietis, ja grib vairāk aunu.
Aizejot ar lopiem jaunā vietā, kūti met 3 akmentiņus no vecās vie-
tas u. tml. Bērnam pirmo izkritušo zobu met uz krāsns, lai cir-
cenis dod tērauda zobu; bērnu pirmo reizi mazgājot, traukā met
atslēgas, naudu; sējot zirņus, pirmās 3 sauļas jāmet uz ziemeļiem
vai pirmā caur kāju starpu, lai nemetas tārpi; visp. sējot pirmo
sauļu met uz māju pusi, ar abām rokām krustā u. tml. Līdzās šā-
diem sākuma rītiem tādi ir arī darbu beidzot. Tā, mēslus vedot,
beidzāmie 3 sekumi jāatmet atpakaļ, lai svētība kūti paliek, lai
piens neizzūd u. tml. Biežāk dažādus objektus met noteiktam no-
lūkam. Tā simboliski, ar mezgliem un robiņiem kokā vai ar sāls
graudiem aizmet prom kārpas, kā arī dažas citas slimības. Uz augļu
kokiem Jaungada naktī met vecas bikses vai svārkus, lai salna zie-
dus nenokož; tāpat dara rijā zirņus žāvējot, lai tie mīksti vārās.
Sal. arī aizliegumu mēslus ārā mest pa logu, durvīm, lai Laimei
acis neaizmet. Paraža pie kristībām un arī priekš tam mest naudu
bērna mazgājamā bļodā ir kā zieds un arī pret ļaunumu uzskatāma,
tāpat kā prievīšu u. c. mantu mešana kāzās (malu mētāšana). Mi-
ronim kapā metuši naudu, lai tas nenāktu atpakaļ, tāpat arī zirņus.
Mantika bez jau pieminētās apavu mešanas pazīst arī *naža* un
citu objektu mešanu. Rīgas jezuītu 1611. g. ziņojumā pieminēta
naža sviešana (cultrum certa forma iaciebant eo fine ut, quisnam
furti reus quaeve spes creditori de recipiendo a debitore debito

eset, agnosceretur), lai izzinātu zagli un vai no parādnieka kaut ko atpakaļ dabūs. Otrs zilēšanas veids ir nazi riņķī griežot. Lai uz-
zinātu, kurš no klātesošiem pirmais mirs, tad sagriež nazi ar as-
meni uz augšu, tā ka tas ilgi griežas. Pret kuŗu nostājas naža asais
gals, tas pirmais mirs (Š. Tic. 35928). Sal.: Uz galda uzliktu nazi
nedrīkst „opolā“ (riņķī) griezt, citādi durs caurdure (ib. 21650).
Ziemas svētku nakti jāiet ārā un jāsviež stabam ar nazi, kuŗa nazis
ķers stabu, tam tanī gadā jāmirst (3, 2584 Jg Garoza). Sal.: Kad
bērns tikko piedzimis, tad mātei ātri jāpaņem galda nazis un jā-
lūko uzstādīt uz galda ar zobiem uz augšu; ja nazis nestāv, tad pie-
dzimušais bērns būs godīgs cilvēks, bet ja nazis paliek stāvēt ar
zobiem uz augšu, tad slepkava (17, 6550 C Vecpiebalga). Kad na-
zis augšupēdu uzkrīt, tad dūrājs metas (Š. Tic. 21649). Šim zilēša-
nas veidam pamatā ir uzskats, ka nazis ar asmeni uz augšu nav
uz labu: Ja naža asmeni tur uz augšu, tad notiks slepkavība (ib.
21692). Ja nazis guļ atmuguriski, tad tanī stundā kāds padara sev
galu ar nazi (ib. 21693). Ja nazi liek ar asmeni uz augšu, tad tanī
gadā kāds nonāvēsies (ib. 21694). Ja noliek nazi uz muguras, tad
māte miršot (ib. 21697). Ja nazi noliek ar asmeni uz augšu, tad
būs jāsatiekas ar jaunu cilvēku (ib. 21698). Ja nazi noliek ar as-
meni uz augšu, tad mājā izceļas strīdus (ib. 21658). Ja uz galda no-
liek nazi ar asmeni uz augšu, tad mājniece naidojas (ib. 21659).
Kad nazi noliek ar asmeni uz augšu, tad mājās ceļas naidis (ib.
21660). Nazi nevajaga likt ar asmeni uz augšu, lai dzijas netrūktu
(ib. 21662). Ja nazi noliek uz galda ar aso pusi uz augšu, tad kuģis
grimst (ib. 21663). Kad nazi atstāj uz galda ar zobiem uz augšu,
tad velna važas tiekot griezta pušu (ib. 21665). Nedrīkst likt nazi
ar asmini uz augšu, tad vellam ķēdes deldē (ib. 21671). Ja nazis
stāv ar aso pusi uz augšu, tad bērns, kas tai brīdī dzimst, ir nelie-
tis (ib. 21683). Kad nazi noliek ar zobiem uz augšu, tad tie bērni,
kas tai brīdī dzimst, paliek vēlāku par slepkavām (ib. 21684); Nazi
nedrīkst turēt augšpēdus; kas tajā brīdī dzimst, tas būs slepkava
(ib. 21685). Ja nazi atstāj ar asmini uz augšu, tad piedzimst slep-
kava (ib. 21686). Kad nazi liek augšpēdu, tad slepkava dzimst (ib.
21689). Sal. citas naža pazīmes. Kam neass nazis, tam slinka sieva
(ib. 21630), tad dabūšot slinku sievu (ib. 21631). Ja kādam vīrietim
ir neass nazis, tad saka, ka tam slinka sieva, un otrādi (ib. 21635).
Ja puisim ir pastāvīgi ass nazis, tad tam būs čakla sieva (ib. 21637).
Kas par nazi saka paldies, tam piekrīt drudzis (ib. 21644). Ja nazi
noliek atslietu pret bļodiņas malu, tad gaidāms trūkums; proti —
nebūs ko bļodiņā liet (ib. 21657). Kas vakarā nazi trin, tas nāvei
acīs skatās (ib. 21699). Sal. naža īpašības pasakās: Ja kokā iespraus-

tais nazis sarūsējis — slikta zīme (P. Š. VIII, 216). Ja asmens gals norūsējis, tad ceļa sākumā slikti, ja asmens vidus, tad pusceļā slikti, ja pie spala — pašam nelaime (P. Š. VIII, 220).

Sal. citus mešanas paņēmienus: Jaungada naktī jāsviež cepure gaisā: ja cepure nokrīt „uz acīm“, tad jaunajā gadā gaidāma liela bagātība, bet ja nokrīt augšpēdus, tad bads (Š. Tic. 11471).

Kad nezina, pa kuŗu ceļu jāiet, tad met lietus sargu gaisā. No kuŗas puses tas krīt, tas ir riktīgais ceļš (ib. 35973).

Kad matadatu sviežot un ja krītot tas vaļējais gals uz durvju pusi, tad to gadu no tās mājas jāiziet (114, 259 Vlk Veckārķi). Jaungada vakarā ņem kādu lietu un, griežoties riņķī, laiž to vaļā. Uz kuŗu pusi lieta aizskrien, no tās puses būs precinieks (Š. Tic. 10945).

Jurgā dienā aizgājējam jāmet pakaļ akmens; ja tas ripo uz priekšu, tad aizgājējs nepaliks jaunā vietā; bet ja akmens veļas atpakaļ, tad viņš atnāks atpakaļ dzīvot (ib. 12098). Uz Rīgu jābrauc vismaz vienu reizi ziemā. Ceļā izgāja 8—10 dienas. Un kas nevar uz ceļu gadīties, gan Kauču sila laupītāji, gan Rīgas žuļiki. Un bērniem jau atkal tā Rīgas kliņģeņu gaidīšana un kārums redzēt vasādas jaunas mantas. Tamdēļ jau pēc nedēļas sākās zilēšana — vai būs šovakar ceļa vīri mājā. Nopietni tam neticēja, bet zilēt katru reizi zilēja galvenā kārtā bērni. No mūriņa, kur parasti glabājas galvas suseklis, ņem susekli, met to uz vidus istabas un tad sāk to par galu ceļot mest uz durvju pusi, sakot: „Soki, meilīes suseklīti, voj bous ceļa veirs mūjās, voj nā?“ Ja suseklis pie durvīm paliek ar resno galu — galvu uz iekšu, tad būs šodien, ja uz āru, tad nebūs. Tā dara trīs reizes (41, 256 Vlk Alsviķis). Sal.: Nostājas istabas vidū ar muguru pret durvīm un met susekli caur kāju starpu uz durvju pusi. Ja tas nokrīt ar galvu uz iekšu, tad būs, ja uz āru — nebūs (41, 257 Vlk Alsviķis). Gredzenu laiž lejā — uz kuŗu pusi ripo, tur aizvedīs. Kaļnānā stōvādama, Lejī laižu gradzyntēnu, Kurs puisītis pitecēs, Tys byus muns arojeņš. Sal. pasakās: Princeše met kamolu; kuŗam princim tas trāpīs, to ņems par vīru; trāpa malkas cirtējam, ko vēlāk apprec (P. Š. III, 252). Met ābolus; kur krīt ābols, tur sieva jāņem (ib. IV, 321, 325). Kam zelta ābols piekrīt pie kājām, tas ir meitas īstais glābējs (ib. II, 475). Muļķītis dod katram brālim vaska ritenīti un liek to laist uz priekšu, kur ritenītis nostājas, uz to vietu jāiet (ib. VI, 482 s.). Velns met čauksturi, to pārlauzis: kur tas nokritis, tur meklējamie apakšā būs noslēpušies (ib. III, 322). Met dzelzs ķūzes no kalna, tad iet meklēt — kur to atrod, tur jāapprecas (ib. IV, 304). Ar zelta lodi šauj. Kur aizšauj, tur sieva jāņem (ib. IV, 309). Sal. šaušanu ib. IV, 340, arī par šautru (IV, 318).

Sal. arī ilena speršanu: Ziemas svētku vakarā vajaga dvēseli spert. Iesprauž ilenu griestos, aptin striķi ap vērbaļķi. Tad striķim iznāk vidus un divi gali uz zemi. Tad ieliek kāju iekš striķa likumu, kuŗš nāk uz zemi, un ar rokām ieķeras striķa galā. Tad iešvunkājas un ar otru kāju speŗ tam ilenam, ja var izspert, tad ātri mirs, bet ja paliek, tad vēl dzīvos (3, 772 Vlm Bauņi). Sal.: Rijas vidū aiz balkām bijušas pārmestas resnas riepas. Riepu galos piesietas cilpas, kuŗās iemaukts malkas gabals. Tādās šūpulēs sēdušies puīši un meitas — visi jaunie pēc kārtas. Viens iesēdies, otrs atstūmis un laidis vaļā. Pretējā pusē bijis nostādīts no salmiem iztaisīts trīs kāju zaķis... Šis zaķis bijis iekšā sēdētājam jānogāŗ gar zemi. Ja trīs reizes no vietas kādam izdevies zaķi „nošaut“, tad nākamā gadā viss laimējoties. Bet ja nevienu reizi zaķis nav ticis nošauts, tad nākamais gads nelaimīgs (76, 1833a Rg Mārupe).

6.

Nākošā pazīmju katēgorija saistīta ar mājas darbiem, tīrību, ēšanu u. tml.

Vispārīgie novērojumi ir tādi, ka, *darbu* atstājot nepabeigtu, nav nekas labs darītājam paredzams. Ja jauna meita strādā kādu darbu un, to nepabeidzot, iesāk atkal citu, tad tā nekad neizies pie vīra (Š. Tic. 19698). Ja meita apstājas pusceļā kādu darbu darot, tad tā arī ar precībām paliekot pusceļā (ib. 19699). Ja meita pamet pusē iemazgātu kreklu, tad brūtgāns atstāj (ib. 19700). Kādu darbu strādājot, kuŗš beigās paliek to pabeigt, tam vēl citu gadu būs jāstrādā turpat (446, 76 Md Viesiena, Md Bērzaune). Bet ja kādu darot viss tā iziet, ka ne pietrūkst, ne pāri paliek, tad tā darba vairs nedarīs savā laikā (196, 203 Md Dzelzava).

Pirmā ir prasība par tīrību resp. par istabas *slaucīšanu*, pie kam jaunām meitām, kas to nedara, draud nepatikšanas turpmākā laulības dzīvē. Ja istabu tīru neizslauka, tad dabū bārdainu vīru (Š. Tic. 10433). Ja meitas, istabu slaukot, mēslus atstāj, tad dabūs vīru ar bārdi (ib. 10434). Ja jauna meita istabu tīru slauka, tad vīrs būs bez bārdas, netīri — ar bārdi (ib. 10458). Kas istabu atstāj pusslaucītu, tad paliek pusprecēts (ib. 10452). Istabu pusslaucītu nedrīkst atstāt, paliks meita ieprecēta (ib. 10453). Ja meita atstājot istabu pusē ieslaucītu, tad viņa paliekot ieprecēta (ib. 10454). Nedrīkst atstāt ieslaucītu istabu, jo tad ar vīru jākaujas (ib. 10459). Ja meita istabu pamet pusslaucā, tad vīrs viņu bieži sitīs (ib. 10460). Jaunas meitas slaukot istabu nedrīkst atstāt pusslaucītu, tad, kad apprecoties, tad vīrs sitišot un atstāšot un pēc tam sitišot atkal

(ib. 10461). Ja kuŗa meita, istabu slaucīdama, atpūšas, to vīrs sitīs (ib. 10462). Meitas, istabu slaukot, nedrīkst atpūsties; vīrs vēlāk sitot atpūzdamies (ib. 10463). Ja istabu slaukot pūšas, tad vīrs pūzdamies sit (ib. 10463). Mēslus nedrīkst saslaucīt istabas kaktos un tur atstāt, jo tad no slaucītājas bēg Laima un tā paliek vecmeitās vai dabū bārdainu vīru; ja tos atstāj pie sliekšņa, vīrs sitīs pa dibenu.

Tomēr ne tikai tīriba vien ir istabas slaucīšanas pamatā; liela ievēriba ir tieši saslaukām, *mēsliem* mantikā. Tā kā pa klonu staigājot cilvēkam pīšļi pieķeras pie kājām un atkrīt, mēsli ir viens no tiem objektiem, kam viņš pieskāries un ar ko var izdarīt dažādas simpatētiskas burvības, tāpat kā ar drēbēm, matiem un tml. Vakarā tie jāsaslauka un jāatstāj čupiņā: tur pa nakti sēd Laima. Mēslus nedrīkst slaucīt arī pār sliekšni, tad aizslauka Laimai acis, apslauka tai kājas, jo uz sliekšņa sēd Laima. Tā izslauka mājas svētību, tāpat kā slaukot mēslus uz durvju pusi. Ja mēslus slauka uz dibenu, iemītnieki ilgi dzīvos. Sal.: Ja slauka no dibena uz durvīm, saimnieku slauka no mājām ārā. Nedrīkst istabu slaucīt vēlu vakarā pēc saules, jo Dieviņš naktīs apmeklējot cilvēkus; izslauka Laimi, apslauka tai acis, noslauka kājas, istabā danco nelabais, izslauka bagātību, nāk bads un raizes, kāds no mājas mirst, aizslauka preciniekus, būs slinki ciemiņi, pa nakti zagļi nāks, maldīsies, aītām paliks likas kājas, neizdosies jēri. Nedrīkst slaucīt istabu ar vienu žagaru: māte mirst; nevar slaucīt pirms viesi nav aizgājuši, jo tie aiznesīs svētību.

Mēsli jānes ārā pašai slaucītājai; ja to ļauj darīt citai, tā atņems vīru, tai atdos savu laimi. Ja mēslus sviež ugunī, izdedzina Laimai acis, kaimiņu sievas aprunās; ja sviež ūdenī, Laimai acis izplaucē. Ugunī nemet arī mēslus, lai nav jākasās, lai vīrs nav dzērājs. Pēc saules mēslus ārā nest nevar, jo tad iznes visu laimi. Mēslus slauka ārā, lai izdzītu no mājas kukaiņus, insektus, peles un žurkas. Pirmdienā nav istaba slaukama, bet mēsli vakarā jāiemet krāsnī, tad visu nedēļu laime gaidāma. Ja cilvēkam labi neiet ar lopiem, jāsaslausa mēsli un gruži no visiem sliekšņiem, jāsadedzina un pelni jāmet pār labo plecu; šķiet, ka tā ir burvju pīšļu dedzināšana, t. i. prethurvība. Pēc bērēm jāizslauka visas istabas, mēsli jāaiznes uz krustcelēm un jāsadedzina: uz kuŗu pusi dūmieš, tur būs atkal bēres.

Visi šie momenti noteic arī zilēšanu un vērošanu par to, vai priekšraksti ir izpildīti, un arī no tā, kā mēsli krīt. Kam ustobu slaukūt apslauka kuojas, tuo najems kūmos (Š. Tic. 10478). Ja meita, istabu slaucīdama, apslauka kādam kājas, tad to neviens

kūmās neņems (ib. 10479). Ja istabu slaukot vēl paliek mēsli uz grīdas, tad gaidāmi ciemiņi (230, 136 Vp Dundaga). Ja istabu slaukot paliek salms ar gaļu rogu — nāks ciemiņš ar gaļu bārdu (32, 634 Rīga, Rg Jūrmala). Ja istabu slaukot mēslos gaļš salms, nāks gaļš ciemiņš, ja liks, tad būs liks (Š. Tic. 10540). Ja, istabu slaukot, pakal paliek gaļš salms, tad gaidāms gaļš ciemiņš; ja iss salms, — iss ciemiņš (ib. 10541). Ja, istabu slaukot, slotā ieķeras salms un velkas līdz, tad nāk viesi (ib. 10521). Ja, istabu slaukot, salms vai cits kas līdzīgs sviežas atpakaļ, tad gaidāmi viesi (ib. 10523). Visvairāk ievēro mēslu lēkšanu atpakaļ. Tas ir zilēšanai, vai nākošā gadā apprecēsies vai turpat dzīvos. Kad mēslus slauka no istabas pa sliekšni ārā, ja mēsli lec atpakaļ slaukot, nākošā gadā būs jādzīvo turpat, bet ja mēsli viegli pa durvīm skrien ārā un uz kuŗu pusi, uz to pusi nākošā gadā būs jāiet dzīvot (72, 8327, Md Cesvaine, Graši). Ja meitai istabu slaukot mēsli skrien atpakaļ, tad viņa dabūs bārdainu vīru (Š. Tic. 10525). Ja istabu slaukot netīrumi nāk slaucītājam virsū, tad par slaucītāju sarunās dažādas tenkas (ib. 10539). Ja istabu slaukot mēsli skrien atpakaļ, tad slaucītājai jāpaliek vecmeitās (ib. 10450), sagaidāma kāda mājinieka nāve (ib. 10451). Kad istabu slaukot mēsli lec atpakaļ, tad būs viesis (ib. 10505), rets viesis (ib. 10506), ciemiņš gaidāms (ib. 10507), gribiģs ciemiņš (ib. 10509), viesi tuvojas (230, 1775 Talsi), būs ciemiņš (110, 37 Vlk Beja), ciemiņi nāk (3, 2112 Jg Garoza), izsalkuši viesi (464, 567 Jg Ozolnieki), būs nepatīkami viesi (Š. Tic. 10527), tad būs rupjš viesis (ib. 10528), nelabi ciemiņi (ib. 10529), sagaidāms nekaunīgs viesis (ib. 10533), tad nāk nekaunīgi viesi (ib. 10534), ieradīsies nepatīkami, nekaunīgi viesi (ib. 10535). Ja istabu slaukot vēl paliek mēsli uz grīdas, tad gaidāmi ciemiņi (ib. 10515). Ja istabu slaukot mēsli lec atpakaļ un tinas ap slotu, tad būs ciemiņi (ib. 10520). Kad istabu slaukot netīrumi lec atpakaļ, tad nāks kāds svešs cilvēks (ib. 10530). Kad, slaukot istabu, mēsli skrej atpakaļ, tad apmeklē ļauni cilvēki (ib. 10531). Ja, istabu slaukot, vējš pūš mēslus atpakaļ, tad būs viesi (ib. 10512). Ja, slaukot istabu, mēslus vējš nes atpakaļ, tad gaidāmi viesi (ib. 10511).

Slotai nedrīkst apcīrpt galotni, — tad pats sev nogriež galvu. *Sal* aizliegumu koka galotni lauzt. Krāsns slotas sienot, jāsien 2, lai būtu pa pārim jēru. Lai aitas labi baŗotu jērus, slotas, ar kuŗām pērušies sestdienā, nākošā sestdienā jāsadedzina. Piektdienas vakarā nevajaga paŗagu cilāt, jo citādi zidamais bērns būs nemierīgs. Jurgos ar slotu izslauka visas paspārnes un slotu aizmet citā dārzā, lai vistas nekaŗņājas. Par slotu nedrīkst kāpt: slapinās gultu, būs slinks, mugura būs stīva kā slotas kāts. *Sal.*: Kuŗa meita kāpj no-

kritušai slotai pāri, tai daudz bērnu (ib. 28255). Kas kāpj pāri slotai, tas paliek slimš (ib. 28264). Kas kāpj pāri pār galvu slotai — dabū kritāmo slimību (ib. 28266). Sal. pasakās: Ja slotā aizkrīt durvīm priekšā, tad jāsteidzas pacelt, tad būs liela laime. Bagāts vīrs, gribēdams čaklu ligavu dabūt, salūdz meitas uz balli un aizgāj slotu durvīm priekšā, nolēmdams to ņemt sev par sievu, kuŗa slotu pacels (P. Š. XI, 417). Ja ar slotu kājas slauka, tad būs daudz bērnu (Š. Tic. 28270). Ja, istabu slaukot, slotai kāts izmūk, tad tūlī būs kāds ciemiņš, tāpat ja ēdot kumoss no mutes izkrīt (ib. 10543). Saimniece nedrīkst māju slaucīt divām slotām, tad viņas pirmais saimnieks (vīrs) nomirs un viņa dabūs otru (ib. 26091). Slotā bieži noder mīlestības burvībām, sevišķi pareģošanai. Tā meitas 3 reizes jāpār slotas kāta ap istabu un skatās pa labās puses loga labo rūti: ko redzēs, tas piepildīsies.

Ēdiena gatavošanai ir daudz priekšrakstu, kuŗu neievērošana top par nelaimes pazīmi. Kad taisot ēdienu izkrīt kas no rokām, tad viens ēdējs būs mazāk (Š. Tic. 7192).

Kas ņem katlu no kāšā un neapjauc, tam krusta bērni nepadodas (ib. 24355). Kad noceļ putras grāpi, tad jāapmaisa, lai krusta bērns ātri runā (ib. 24357). Ja noceļ katlu no uguns, tad vajaga vēl apmaisīt, tad vīrs nāks ātri no krogus mājā (ib. 24358). Ja ēdiens, ņemts no uguns, vēl vārās, tad ēdāji strīdas (ib. 7180).

Sal. par ēdienu un tā gatavošanu. Ēdiens var piedegt. Ja vārot piededzis ēdiens, tad vārītāja domājusi par puīšiem (ib. 7191). Ja meitai-vārītājai biezputra piedeg, tad puīši viņu mīl (ib. 3198). Vārot biezputru, ja tā piedeg, tad vārītāja iemīlējusies (230, 1677 Talsi). Ja ēd piedegas, tad paliek aizmirstīgs prāts (Š. Tic. 23528). Ja bērni ēd piedegas, tad tie nevar iemācīties lasīt (ib. 23525). Tās meitas, kas mīl ēst piedegas, ir slinkas (ib. 23519). Ja vīrietis sakasni ēd, tad viņš no zirga kritis (ib. 7477).

Nedrīkst laizīt *traukus*: Kas mieturi laiza, tiks tālumā tautās aizvests (17, 1312, 11 Vlk Cirkaji). Kas piedegas ēdot, tas pats esot kā piedega (Š. Tic. 23521). Ja meita kasa un ēd biezputras piedegas, tad dabū vīru ar melnu bārdu (ib. 23523). Kas katla piedegas ēd, tam deguns salstot (ib. 23530).

Trauku mazgāšanā jāievēro virziens uz augšu vai uz leju. Pēdējais aiztur svētību, pirmais veicina tās aiziešanu pār trauka malām. Ja grāpi mazgā no dibena uz augšu, tad putra vārot kūš (sal. krējums, putra) (ib. 24345). Sal.: Grāpi beržot nevajaga berzt gar malām, bet no grāpja dibena uz augšu, tad putra neiet pāri (ib. 24346). Ja pannu ar smiltīm berž, tad tā piedeg (ib. 22251). Kas,

podu mazgājot, stīpu nenomazgā, tā vīra mātei nemazgās muguru (ib. 24353).

Kas *pavārnīcu* pirmo mazgā, tā būs saimniece (ib. 22731). Traukus mazgājot, vajag *pavārnīcu* pirmo mazgāt, tad dzīvē ieņems pirmo vietu (ib. 22732). Kuŗa meita *pavārnīcu* pirmo mazgā, to puiŗi mīl (ib. 22733). Ja grib ātri precēties, jāmazgā pirmā *pavārnīca* kā trauki (ib. 22734).

Kas trauku *lupatu* atstāj slapju, dabūn dzērāju vīru (ib. 18007).

Ja no trauku mazgājamās *lupatas* ūdeni grieŗ uz grīdu, vīrs būs dzērājs (ib. 18008). Nedrīkst sist ar *lupatu*, tad ļaudis *valkās* valodās kā *lupatu* (ib. 18009). Ja ar trauku *lupatu* sit, tad bērni dzimst ar likiem deguniem (ib. 18010).

Par atseviŗķiem ēdieniem un to gatavoŗanu priekŗrakstu ir samērā maz. Nozīme ir piena vāŗīŗanai un sālij, ko pie ēdiena vai arī pie ēŗanas lieto.

Kad *piens* izlīst zemē, nevajaga to ar kāju berzēt, tad govs nedodot pienu (ib. 23742). Ja piens vāŗot ielīst ugunī, tad govīm pupi *sasprēgā* (ib. 23746). Ja pienam ļauj sadegt, tad govīm ciŗi čulā (ib. 23747). Pienu nedrīkst uz plīts liet, tad govīm pupi čulā (ib. 23748). Ja vāŗot piens ieskrien ugunī, tad govij pupi *plaisā* (ib. 23749). Kad pienu ielāŗina akā, tad paliek sliķts piens (ib. 23767). Ja vakarā sviestu taisa, tad govīs paliek ālavas (ib. 30021).

Sāli tautas ticējumos uzskata kā ūķīŗīŗīŗanas līdzekli. Sal.: Bērnu pirmoreiz ūpulī guldot, līdzās ieliek dziesmu grāmatu, sāli un maizi, lai bērns būtu gudrs, pasargāŗts no ļaunuma un savā mūŗā maizi paēdis. Sāls ir pret ļaunumu: ja tikls noburŗts, tam jāŗauj cauri ar sāli. Lai no miruŗā nepalikŗu dzīviem kādas sekas, tad vietā, kur kāds miris, iedzen lielu naglu zemē, apkaisa ar sāli un uzlej brandvīnu. Ja pa Jurgiem ieiet jaunā vietā, tad tur iemet sāli vai izslaka istabu ar sāls ūdeni, lai nebūtu nesaticības. Seviŗķa nozīme ir svēŗīŗtai sālij. Sāls, kas apsvēŗīŗta kristījot, jāŗēsā arvien līdz, tad ne-notīķs nekāda nelaime. Pie dievgalda ejot, kabatā līdz ņem sāli un maizi, dod govīm, lai tās neslimo. Lieldienās baznīcā svēŗīŗtu sāli iebāŗ zem jumta, tad pērkons neiespers. ūo sāli dod ar maizi govīm, lai neŗāj lietuvēns, nepieķļūŗ raganas, ļauns cilvēķs nenoskauŗ. Sāli ar maizi dod aŗtām pēc dzemdēŗanas.

Sāļīŗts ēdiens rāda, ka saimniece iemīlējusies (ib. 7188). Ja putrai sāli par daudz piemet, tad iemīlējas (ib. 25057). Ja sievīŗes, ēdienu vāŗot, viena maisa, otra ber sāli, būs jābaras (ib. 7189). Kad putrai viens pieber sāli un oŗrs samaisa, tad vienmēr iznāķot sastrīdēŗšanās (ib. 25054), bāŗŗšanās (ib. 25055). Kad sāli izber (nevilŗus), tad drīŗ būs jāŗājas (ib. 26534). Ja sāls uz galda izbīŗst, ne-

miers mājās (ib. 26537). Kad sālnīca apgāžas, tad mājās nesaticība (ib. 26539). Ja ēdot kāds apgāž sāls trauciņu, tad galda biedriem būs ķilda (ib. 26540). Ja zemē izbirst sāls, tad būs daudz jābažas (ib. 26542). Ja sāls izbirst uz galda, tad mājā sagaidāma ķilda (ib. 26546). Sal. par *cukuru*: Kad divreiz sukurs pieberas, tad gaidāma bagāta dzīve (ib. 28970). Ja sukurs pabirst, tad būs mājā laba saticība (ib. 28971).

Ja pārējie ēdieni pieminēti tikai vispārējos vilcienos, citādi ir ar *maizi*. Tas ir sakarā ar maizes lielo nozīmi, kas ir visu ēdienu pamats.

Maize figūrē *artomantiņā*, visvairāk maizes kukuli vērojot, kā tas izcepts, vai pārplisīis u. tml. Tautas ticējumos ar maizi saistās dažādas darības un paražas. Pieminētas arī speciālas formas, kā veidota maize. Jezuītu kollēģijas 1606. g. protokolā minēts, ka Rēzeknes un Ludzas apvidus iedzīvotāji ziedojuši dieviem lielu maizes kukuli čūskas veidā ar platu muti un paceltu asti, bet citiem dieviem mazāku, sunim vai čūskai līdzīgi izveidotu. Kūķu vakarā cep t. s. mēmo maizi ar daudz sāls, lai redzētu sapnī dzert pasniedzēju; ziedojumam kūti cep kukuli ar gaļu un virsū liek pienu; jānot Jurgos pirmo reizi pieguļā, cep īpašu karašu vai pankoku; tāpat īpaši kukuļi cepti arī svētkos un godos (raudzību, kāzu, bēru maize). Minēta arī medus krējuma maize. Maizes nav bijis arvien pārpilnībā, šad tad bijis jāiztiek ar maisījumiem, piejaucot rudzu miltiem pelavas u. c. Tautas dziesmas pazīst arī citādi nevērtīgu maizi, piem., minēta miežu, griķu, auzu maize (pirtī cepta, necepusi, sēnalaina, piestā grūsta) un sūnu maize, kā arī grūžu (LD 9177), kaļķu (ib. 27533⁴), niedru (ib. 32208) un sīva (ib. 9923), sūra, zaļa (ib. 18659), plāna maize. Laba nebūs bijusi arī kaļa (ib. 9499) un muižas maize. Pieminēta arī kviešu, rudzu maize, kas ir laba, tīra, smalki malta, tāpat sausa, miksta u. tml.

Kā Dieva dāvanu maizi nedrīkst sviest zemē, pat ne garoziņu, bet ja maizes druskas no galda slauka zemē, tad Dievs apskaišas un maizes vairs nedod. Ar maizi nedrīkst slaucīt galdu, to nedrīkst svaidīt apkārt vai savelt bumbiņās un sviest otram, arī urbināt pirkstiem, lai Laimai acis neizurbtu, graizīt ar nazi gabalos u. tml. Kad cep jaunu rudzu maizi, pirmo kumosu ziedo gariņiem uz krāsns, riņķa vai citur. Bēru izdarībās vēl novērojama ziedošana mirušā garam: maizi u. c. likuši šķirstā, arī uz šķirsta vāka bērēs; arī kapa racējs ņem līdz maizi un alu ziedam, tāpat mielastam uz kapiem. Ja pie laulībām līgava līgavainim nezinot iebāž azotē kukulīti maizes un mājās to apēd kopā ar jauno vīru, būs laimīga dzīve. Meitas pirtī tur maizes gabalu padusē, lai tas piesūktos ar

sviedriem, un ar to ieēdina puīšus. Lai puīši milētu, jāēd maizes pielipas, jālasa no galda un jāēd maizes drusciņas. Lai sapnī redzētu mīļāko, jācep īpaša sālā maize, ceturtdienas vakarā jānoēd rupjas maizes gabaliņš. Ar maizi var tapt arī par pūķi, ja maizi apziež ar raganu siekalām, iet pie baznīcas atteikties no Dieva un tad maizi apēd.

Maizes *mīcīšanas* galvenais uzdevums ir, lai tā labi rūgtu. Maize labāk rūgst dusmīgiem, nikniem, piktiem, sirdīgiem cilvēkiem; maizi jaujot vajaga arī dusmoties, sirdities, rāties. Ir arī erētiski momenti. Maizi mīcot mīcītājai jāsaka: „Lai rūgst kā Rīga, kā Cēsis, kā jaunu meitu vēderiņš“ u. tml., pie tam jācapstina lūpām, it kā skūpstītos vai skubinātu zirgu, jāsmējas pilnā kaklā, jādomā par puīšiem; tā jāmica veselīgai, tuklai sievietei. Kad maize samīcīta, to nedrīkst apsegt ar vīrieša svārkiem, lai kungi muižā nerūgst uz meitām, bet virsū gan uzliek vīrieša cepuri. Ja maizi mīcot kāds ienāk un iet ārā, kamēr maize nav samīcīta, tad jālaiž pakaļ ar mīklas gabalu, lai neaiznes raugu. Iejauktai maizei jāuzber virsū bieža kārtā miltu, citādi bērniem mati neaugs. Kad maize samīcīta, mīcītājai jāiesvelpjas un jānomazgā rokas; ja meitas to ātri nedara, būs kašķaini bērni.

Vērojumi saistās jau ar krāsns kurināšanu maizes cepšanai. Ja maizes krāsns ogles pēc apdzēšanas sāk kvēlot, tad tā zīme, ka maizes cepēja niknas dabas (Š. Tic. 18188). Ja kristību maizi cepot krāsni slauka ar jaunu slotu, tad kristāmam bērnam augs lieli mati (ib. 15165). Ja maizi mīcot mīkla stipri pie rokām ķeras, tad būs nikna vīramāte (ib. 18236). Kuņai meitai maize bieži samīcās par cietu, tai vīrs būs atraitnis (ib. 19692). Kad pīrāgu mīcot aizmirst pielikt klāt raugu, tad gaidāmi precinieki (205, 23 B Skaistkalne). Ja Jaungada vakarā maizi cepot paliek pāri mīkla, tad būs visu gadu ko cept (Š. Tic. 10805).

Kuņai meitai maize labi rūgst, tā ir kāra uz puīšiem (ib. 18234). Kuņai meitai pēc apmeicīšonas maize aug dreīži, tei dreīži īs pi veira, bet kuņai nā, tei nāīs ilgi (ib. 18235). Ja kādam godam maizi cep un šī maize spēcīgi rūgst, tad godā labi veiksies, ja vāji — būs neveiksmes (ib. 18248). Ja svētkiem plāceņus cepot paliek pāri apsmērējamais, tad cepējs ceps arī nākošos svētkos; ja nepaliek pāri, neceps (ib. 24252). Ja apmīcītai maizei neuzber miltus, būs bērni plikām galvām (ib. 18241). Ar miltiem saistīta arī to vērošana.

Aleuromantija ir zīlēšana ar miltiem, kas pieminēta tikai sākot ar 2. g. s. pēc Kr.; par to ir maz tuvāku norādījumu. Miltus sijā caur sietu un spriež no veidotām figūrām par ligavaiņiem; citur miltus sviež arī ūdenī. Sal.: Maizi cepot vajaga iešļākt krāsni miltus. Ja

milti gaiši sadeg, tad būs laba maize; bet ja tie tik saoglē, tad būs slikta maize (Š. Tic. 18271). Ja daudz miltu pie kukuļa apakšas, tad maizi peles ēdis (ib. 18507).

Jauna gada naktī jāsagrābj no dzirnavu apakšas saujiņa miltu un jāmeklē kāds kukainis. Ja atrod, tad tajā gadā izprecēs (ib. 11269).

Maizes *cepšana*. Kad maizes mīkla izrūgusi, veido kukuļus, kurus šauj krāsnī ar lizi. Pār lizi nedrīkst kāpt pāri, citādi būs lika mugura, kupris, kāpējs būs palaidnīgs; bet cepējai sāpēs mugura. Tāpat nevar līst lizei pa apakšu. Pirmam un arī pēdējam klaipam jāuzvelk krusts, lai maize nesakrīt, lai neaptrūkst svētības un lai maizi atsargātu no velna un pūķa. Krustu aizmet priekšā arī krāsnij, lai velns, pūķis netiek iekšā. Tāpat krustu met abrā, kad maize iešauta krāsnī, lai kāds no abras nepaņemtu svētību. Pirmo kukuli nevar nevienam citam dot, citādi aizdod projām visu svētību. No tā arī ziedo gariņiem. Ja krāsnī šaujot vai ārā velkot kāds kukulis apveļas uz sāniem vai uz mutes, vai nokrīt no lizes, kāds mirs vai kāda ēdēja pietrūks. Kamēr maize krāsnī cepas, nedrīkst staigāt pa durvīm, tās vaļā turēt, dziedāt, lai maizei neatlec garoza. Ja cep rupju maizi, nedrīkst teikt, ka raušus cep. Nedrīkst arī slavēt cepēju, bet jāsaka: maizīte kā saulīte, cepēja kā cūka. Ja kāds ar troksni brauc garām vai sievietes ķildojas, maize neizdosies. Pie krāsns nedrīkst muguru un pakaļu sildīt, lai maize nesašprēgā. Ja krāsnī maizei uzkrīt virsū māli vai ķieģeļa gabaliņš, drīzumā būs bēres. Kad maizi liek krāsnī, uz tās pār aizkuru jālej ūdens; tas būšot viņā pasaulē ko dzert, jo cita ūdens tur nebūšot. Tāpat dara, kad maize jau apcepusi brūna, lai maizīte atdzeļas, nesmok slāpēs un nelād cepēju. Krāsns mutei priekšā aizliek akmeni vai ķieģeļa gabalu, lai pūķis, akmeni atradis, vairs nemeklētu pēc maizes. Lai zinātu, vai maize izcepusi, plaisā iepūš elpu un kukuli pie auss pieliekot klausās: ja tā čab, it kā prusaki pa salmiem ietu, tad tā gatava; ja nečab, vēl jēla. Klaipu var pielikt arī pie deguna gala: ja deguns deg, maize vēl nav gatavā, ja nedeg — gatava. Ja maizi izvelk ārā, to nedrīkst spiest pie vēdera, citādi tai izšaujas ragi. Kad maize izvilktā, krāsni nedrīkst atstāt tukšu; tur iemet kādas pagalītes, lai nebūtu tukša dzīve, lai maizes papildnam, lai mirstot nepaliktu mute vaļā, lai nebūtu grūta miršana, lai būtu lai-piņas, kur viņā pasaulē pār upi pāri tikt u. t. t. Ja kāda meita prot kukuļus izcept augstus, viņa būs saimniece, ja zemus, paliks par kalponi. Pirmām un pēdējam kukulim uzvelk krustus, lai ļauni gari neaiztiek, lai maize sātīga. Kad maize izcepusi, pirmo kukuli liek uz krāsns, lai miroņi paēdas; tas jālauž ar rokām, lai cepējam

nesāp mugura. 1832. g. Šillings Tirzā atzīmējis, ka saimniece, pārlauzusi pirmo kukuli, nokniebj no tā 3 reizes un uzmet nokniebto uz krāsns; tikai tad var ēst maizi. Sevišķa nozīme sakasnim jeb abrakasim, ko vīrieši nedrīkst ēst.

Sal. tiešos mantikas paņēmienus pie maizes cepšanas. Ja, beidzot maizi mīcīt, netīši iegružas pirksts mīklā, tad dzird mirstam (230, 853 Tl). Ja, maizi gļaudot pirms krāsnī laišanas, iegružas pirksts, tad dzirdēs kādu mirušu (Š. Tic. 18270). Priekš Jauna gada maizi cepot pēdējā plātī jāskatās, vai tā pilna jeb ne. Ja pilna, tad vairs neceps, ja vēl rūmes, tad būs jācep arī jaunā gadā (ib. 18338). Ja pirmoreiz laiž maizi krāsnī, tad vajaga saskaitīt kukuļus; cik kukuļu, tik viņai būs vēlāk bērnu (ib. 18254). Kad maizi laiž krāsnī, tad jāuzmanās, ka kukuļi neiznāk trīs vai septiņi, vai deviņi, vai trīspadsmit, jo tāds skaitlis nav laimīgs, un tad mājā vienmēr viens mirs (ib. 18306).

Ja, maizi laižot krāsnī, apkrīt kāds kukulis uz mutes, tad būs jācep bērū maize (ib. 18308). Kad plāceņa kukulis nokrīt, tad ir jāiet uz bērēm (90, 1460 D Ungurmuiža). Maizi krāsnī laižot, ja kāds kukulis nokrīt no lāpstas, tad viens ēdējs mirs jeb viņa tikai pietrūks (196, 153 Md Dzelzava). Ja, maizi laižot krāsnī, kukulis apmetas uz riņķi, tad tanī mājā vai cepēja rados kāds mirs (17, 2244 C Dzērbene). Maizi cepot, ja kukuls iekrīt pelnos uz mutes, tad cepēja mirs (230, 1671 Talsi). Ja maizes kukuli noliek augšpēdu, tad tā īpašnieks mirs (230, 1495 Tl Nurmuiža). Ja pirmo reizi maizi cepot pirmo kukuli iešauj pa kreisi, tad sieva tai mājā būs valdniece par vīru. Ja pirmo kukuli iešauj pa labi, tad vīrs valdis par sievu (Š. Tic. 18336).

Ja maizi krāsnī laižot dažas lapas ar lāpstu izvelkas atpakaļ, tad drīz būs jācep bērēm (ib. 18349). Ja maizes kukuli krāsnī laižot lapa paliek pie lāpstas, tad tā maize bērēm (ib. 18350). Ja maizi krāsnī laižot, kāda lapa atnāk atpakaļ, tad drīz būs jācep bērēm maize (ib. 18351). Ja maizi laižot krāsnī uz lāpstas paliek viena lapa atpakaļ, tad būs bērēm jācep, ja divas — tad kāzām (ib. 18352).

Kad maizi velk no krāsnes un kad uzkrīt ķieģeļa gabaliņš uz maizes, tad kāds miršot (202, 843 B Īslice). Kad cepot priekš raudzībām maizi uz kāda kukuļa uzkrīt ķieģelis, tad tam bērnam jānomirst (17, 6721 Vlk Plāņi). Kad maizi vai plāceni cepot krāsnī uzkrīt kāds ķieģeļa gabals uz kukuļa, tad būs bērēm maize jācep (446, 233 Md Viesiena, Bērzaune). Ja maizei krāsnī māli uzkrīt, tad, kamēr to maizi ēdis, dzirdēs kādu nomirušu (Š. Tic. 18364). Ja maizi cepot uz maizes uzkrīt māli, tad cepēja dabūs drīz bērū

maizi cept (ib. 18365). Ja maizei krāsni uzkrīt krāsns māli, tad drīzumā būs bēres (ib. 18366).

Ja maizi cepot divi kukuļi sacepuši kopā, tad kāzas gaidāmas (67, 147 C Jaunpiebalga). Ja plāceņus velkot no krāsns uzķēras divi, tad tai mājā gaidāmas kāzas (67, 33 C Jaunpiebalga). Ja maizes kukuļi cepot saķērušies kopā, tad arī ēdāji būs saķērušies: draudzīgi un satiecīgi (Š. Tic. 18402). Ja maizi velkot no krāsns izvelk divus kukuļus uz reizi, tad būs kāzas (ib. 18403). Ja no krāsns kukuļus, salīpušus kopā, izvelk, tad kāzas mājā būs (ib. 18404). Ja krāsni aizmirstas kāds kukulis maizes, tad dzimtā jeb rados drīzumā kāds mirst (ib. 18405). Kad maizi velkot no cepļa vienu kukuli aizmirst izvilkt, tad tanī mājā būs bēres (ib. 18406).

Ja maizi jeb plāceni cepot kāds gabals apkrīt uz muts, tad būs drīz bērēm jācep (ib. 18435). Ja plāceni no krāsnes ārā velkot kāds nokrīt pelnos uz virsas garozas, tad cepējai drīz būs jācep plācenis bērēm (ib. 18436). Ja maizi izvelkot kukulis uzkrīt uz mutes, tad mājās gaidāmas bēres (ib. 18437). Ja maizi velkot no krāsns, kukulis apsviežas otrādi, tad gaidāmas bēres (ib. 18440). Ja maizi no krāsns velkot, tā no lizes zemē laižot noveļas augšupēdu, tad būs drīz bērēm maizes jācep (ib. 18442). Kad plācenis krāsni liekot vai no krāsns laukā velkot nokrīt no lāpstas, tad plāceņi drīzi jācep uz bērēm (ib. 18443). Ja, maizi no krāsns velkot, kukulis augšpēdus atkrīt, tad kādam no mājiniekiem jāmirst (ib. 18446). Sal.: Ja maizes kukulis, no krāsns ārā velkot, apsviežas uz muti, tad drīz būs jācep maize kādām godībām (ib. 18449). Ja maizes kukulis apveļas uz otru pusi, tad būs neveiksmes (ib. 18450). Kad maizi no krāsns velk un kukulis (klaips) iekrīt pelnos ar apakšas garozu uz augšu, tad mājā piedzimšot meitas bērns (ib. 18454).

Ja cepot maize saplaisā, tad pietrūks kāda ēdāja (ib. 18455). Ja maizi cepot klaipā radusies plaša, tad kāds no ēdējiem mirst (ib. 18456). Dažreiz maizē iekšā ir lieli ieplisumi (tukšas vietas). Kas maizi griezdam atrod šādu plīsumu, tam drīz jāmirst (ib. 18457). Kad maize iesprāgusi, tad citā gadā kāds ēdājs būs mazāk (ib. 18460). Kad maizes kukulis šķērsām ietrūcis, tad kāds no ēdājiem mirst (ib. 18461). Ja pirmais maizes kukulis ir sasprēgājis, tad cepējam drīz jāmirst (ib. 18465). Ja maizes klaipi krāsni saplaisājuši, tas nozīmē, ka cepējam drīz jāmirst (ib. 18466). Ja maizes klaips vidū pārlūst, tad aizies kāds ēdājs (ib. 18467). Ja maizes klaips vidū pārsprādzis, tad aizies kāds ēdājs (ib. 18474). Ja maizes kukulis cepot ir krustiski pārplisis, tad vai nu cepējai, vai arī kādam no ēdājiem ir jāmirst (ib. 18475). Ja maizei garoza šķērsām pārsprāgusi, tad cepējam drīz jāmirst (ib. 18476). Ja maizes kuku-

lis cepdams pa vidu pārplīsis, būs kādam no ēdājiem jāmirst (ib. 18477). Ja maizi iegriezot kukulis ietrūcis, tad drīz viena ēdēja pietrūks (ib. 18478). Ja maize pārtrūkusi, tad mirs vai aizies kāds ēdājs (ib. 18486). Ja maizes kukulis vidū pārsprādzis, tad cepēja mirs (ib. 18487). Ja maize šķersu vidū pušu trūkst, tad ēdēju iztrūks šai saimē (ib. 18488). Ja kādā mājā attrūks stāvot maizes kukuļam gals, tad tai mājā kāds mirs (ib. 18491). Ja maizes kukulim vidū plaisa, tad drīzumā nebūšot kāds ēdējs: vai aizies citur dzīvot jeb nomirs (ib. 18492). Kad maize ieplaisājusi, tad *veļi prasa ēst* (ib. 18493). Ja maizes kukulim ir rievā (trūkums), tad esot lielas bēdas (ib. 18494). Kad izceptai maizei vidus pārplīst, tad saime šķirsies (ib. 18495). Ja cepot kukulis krusteniski pārsprādzis, tad vīram ar sievu jāšķīrās (ib. 18496). Ja meita izcep atlekušu maizi, tad viņai gaidāms slikts precinieks (ib. 18499). Kad maize cepot stipri saplaisājusi, tad starp ēdējiem mājiniekiem ir jaunas domas (ib. 18501). Ja cepot kukulis krusteniski pārsprādzis, tad vīram ar sievu jāšķīrās (230, 212 Tl Nurmuiža). Ja, uz viesībām gatavojoties, kukulis vidū saplīst, tad būs nelaime (17, 1496, 15 Vlm Terneja).

Ja daudz miltu pie kukuļa apakšas, tad maizi peles ēdis (Š. Tic. 18507). Ja maizē daudz ogles, tad būs badīgi ēdāji (ib. 18508). Kad cep maizi, cik nodekļu paliek krāsnī, tik ciemiņu atnāks (177, 487 B Īslīce). Meitām, kuņģam labi izcep maize, ir laiks precēties (205, 18 B Skaistkalne). Ja cepumus nevar izcept, kā grib, un tie paliek jēli, tad dzimtai iziršana vai šķiršanās draud (Š. Tic. 4354).

Maizes ēšana. Pirmo kukuli pārlaužot, no tā trīs reizes nokniebj, un nokniebto met uz krāsns. Tikai tad saimniece pati drīkst maizi nogaršot un dot citiem. To parasti dara ar sakasnīti, ko pirmo ņem ārā. Daudz priekšrakstu ir par maizes griešanu. Kukulis jāgriež no resnā gala, lai resnas vārpas, lai izprec vecāko meitu; kukuli pirmo reizi griežot, tam pārmet krustu, lai maize gausa. Kukuli nevar iegriezt vakarā, pēc saules, bez saules, lai svētība neaiziet. Agrāk maizi esot griezis tikai pats saimnieks; dažreiz tas viņam arī tagad vēl jādara, piem., Jaungadā. Kas grib vēl precēties, maizi griezt izvairās, lai izredzētais nebūtu sakaltis, izkaltis, vecs. Bet ja aizgrieztu maizi atstāj pie donas, tad velns taisa būdu, badu aizgriež, zirgam sakas berž kaklu, laulātam pārim jāšķīrās. Iegrieztu kukuļa galu nedrīkst likt uz āra pusi, pret durvīm, pret logu, uz galda malas, tad bads nāk mājā; to nevar arī nostādīt uz griezuma, jo tad mirs griežējs un ēdējs. Nedrīkst arī kukuli likt ar apakšējo garozu uz augšu, tad velns pie tās bāpojas, bads nāk mājās, būs

neraža. Šķēles jāgriež garenas. Pirmo maizes šķēli no kukuļa sauc par spēka riku (Mazsalacā).

Sal. vērojumus par maizes griešanu. Ja, griežot maizi, nogriežas kāda nuka vairāk, tad nāks klāt kāds ēdājs (Š. Tic. 18638). Ja, griežot maizi, piegriežas otrs riecieni, — būs drīz otrs ēdājs (ib. 18639). Ja maizi griežot nazis izlec sāpis, tad pienāks kāds lieks ēdājs, precētiem ļaudim bērns (ib. 18640). Ja maizi griežot kukulis vidū izlūst augstāks, tad gaidāms vēl kāds izsalcis viesis (ib. 18641). Kad maizi griežot nazis izskrien no klaipa, tad tas, kam maizi griež, nav pelnījis (ib. 18642). Ja, otram maizi griežot, nazis ieiet dziļāki, tad ēdājs to maizi ir labi nopelnījis (ib. 18645). Kad maizes riecieni, no klaipa griežot, nogriež šķībi, tad priekš tam ir melojis (ib. 18646). Maizes riecieni nogriežas šķībi, ja griežējs priekš griešanas melojis (ib. 18647). Kad maizes riecieni no klaipa griežot nogriežas šķībi, tad priekš tam ir melojis (ib. 18648). Ja maizes sācējs kukuli iesāk šķībi, tad viņš to dienu ir daudz melojis (ib. 18649). Ja, maizi griežot, nogriežas šķībs riecieni, tad ir daudz melojis (ib. 18650). Kad maize izkrīt no rokām, tad būs jārājas (17, 6992 Il.). Ja meita, griežot maizi, nogriež plānu riciņu, tad vīrs būs tai skops, ja biezu — devīgs (Š. Tic. 19753). Ja griež kādam maizi un nogriežas plāna šķēlīte, tad maize neesot nopelnīta (17, 841, 183 C Veselava). Kad, griežot maizi, nogriežas plāna riciņa, vai riciņa nokrīt zemē, tad nav pelnīts (17, 1669, 43 C Vestiena). Sal. Pretorija minēto (Manh. 580) zilēšanu ar maizi. Istabā ripina 2 maizes kukulus vīram un sievai; kuņģis kritis uz virusus, tas pirmais mirs.

Ēdot jāievēro liela bijība, jo maize ir Dieva dāvana. Jaunu rudzu maizi ēdot, iepriekš jāsaka: „Dievs, gausini!“ u. tml. Pirmam jāēd saimniekam ar saimnieci, un tikai tad var dot saimei, lai būtu mājās svētība. Kas ēd maizes doniņu, dabūs par sievu saimnieka, stārasta meitu, un otrādi. Doniņu nedrīkst dot ne ubagam, ne svešam cilvēkam, lai svētību neaiznes. Kad ēdot atliek maizes kumoss, dabūs nabagu par vīru; šo kumosu sauc par dzegūzes jeb nabaga kumosu; to nedrīkst arī citam dot, lai otram spēku neatdotu. Ja ēd cita ieēstu maizes gabalu, tad atdod savu spēku, ar to būs jākaujas.

Ja ēdot izkrīt kumoss no mutes, tad tūlīt saka: būs viesis (Š. Tic. 7598), būs viesi (ib. 7599), atnāks negaidīts viesis (ib. 7600), jāgaida viesi (ib. 7601), sagaidāms ciemiņš, ēdājs (ib. 7602), būs ciemiņi (ib. 7603). Ja maizes kumoss no mutes izkrīt, tad negalīgi (negausīgi) ciemiņi būšot (ib. 7585). Ja ēdot kumoss izkrīt no mutes, tad gaidāmi negodīgi viesi (ib. 7586), nekaunīgi viesi (ib. 7587),

steidzas kāds izsalcis viesis (ib. 7588), gaidāms izsalcis viesis (ib. 7589), būs badīgs viesis (ib. 7590), gaidāms badīgs ciemiņš (ib. 7591), būs ēdējs; atnāks kāds viesis (ib. 7592), gribulis (badīgs ciemiņš) nāks (ib. 7593), nelūgti viesi būs (ib. 7595), kāds steidzas ciemā (ib. 7597). Kad, ēdot maizi, drupanas krīt no mutes, tad tas cilvēks ātri mirs (306, 45 D Asūne). Kad viens ēd un otrs skatās un ja ēdējam izkrīt kumoss, tad saka, ka otram bijis žēl (17, 1667, 31 C Vestiena). Ja, kumosu mutē bāžot, tas izkrīt, tad kādam bijis žēl (Š. Tic. 7384). Ja ēdot kumoss izkrīt no mutes, tad otram skauž (ib. 7385). Ja kumoss izkrīt no mutes, tad otram ir bijis žēl (ib. 7386). Kad ēdot maizes drupata no mutes izkrīt ārā, tad maize tiek atrauta (ib. 18784). Ja maizes drupata izkrīt no mutes, tad kāds izbiedēs jeb kādam ir bijis žēl (ib. 18785). Ja ēdot izkrīt maizes kumoss no rokām, tad saka, ka tas nav pelnīts (ib. 7383). Ja maizes kumoss izkrīt no mutes, tad ēdējs to nav pelnījis (ib. 7604). Ja ēdot no rokas izkrīt maize, tad drīzumā sabīsies (ib. 18681), drīz dabūs baidīties (ib. 18682), drīz nobaidīsies (ib. 18683), dabūs nobīties (ib. 18684). Ja maizi nosviež zemē, tad tās drīz pietrūks (ib. 18686). Ja maize nokrīt zemē, tad nav to pelnījis (ib. 18687). Ja maize no rokām izkrīt, kādam ir žēl (ib. 18689). Ja maize nokrīt, tad nāk nabags (ib. 18690), steidzas viesis (ib. 18691). Ja no galda nokrīt maizes kukulis, tad nāks izsalcis ciemiņš (ib. 18692).

Kad maizes kukuli liek ar apakšējo garozu uz augšu, tad bads mājās (464, 604 Jg Ozolnieki). Ja ēdienu dala un visu vienādi izdala tā, ka pāri nepaliek, tad tas, kas dala, vairāk nedalīs (Š. Tic. 7190). Ja kāds ēdot iebāž div kumosus mutē, tad kāds viņa radnieks cieš badu (ib. 7389).

Kas ēdot atstāj vienu kumosu maizes, tam būs nabadzīga sieva (ib. 7415). Ja vakariņas ēdot visu maizi neapēd, tad būs atraitnis(e) (ib. 18736). Ja paliekot pusēsta maize rokā, tad pie altāra paliekot pusē salaulāts (ib. 18737). Ja ēd un neapēd visu maizi, tad dabūn pie nabaga gulēt (ib. 18738).

Ja pēc ēšanas kāda drusciņa ir palikusi pie deguna, tad saka, ka to rītam glabājot (ib. 7605), to drusciņu nesīšot brūtei (ib. 7606). Ja cilvēkam ēdot ēdiens ieskrien balss rīklē, tad kāds viesis steigdzoties (ib. 7607). Ja meitas ēd pielīpas (divi kukuļi kopā salīpuši un pārļaužot rodas skaras, kuŗas sauc par pielīpām), tad viņas mīl puiši (17, 2174 C Dzērbene). Kad meita noēd no galda drupatiņas, tad tai būs smuki bērni (Š. Tic. 7678). Kuŗa no meitām dabon ēst maizes galiņu, tā dabūs saimnieka dēlu (ib. 19671). Kuŗa meita grib kļūt par saimniecei, tai jāēd pīrāga galiņš (ib. 19670). Ja meitai

nejauši gadās ēst kukuļa pēdējo galiņu — dabūs pirtnieka dēlu par vīru (ib. 19674). Meitām jāēd 99 maizes galiņi, tad tās var dabūt saimnieka dēlu (ib. 19673). Ja meita apēd 99 maizes dongališus, tad viņa dabū stārasta dēlu par vīru (ib. 19672). Ja meita apēd 9 maizes dongališus, tad tā paliek puisīga (ib. 19669). Ja tu esi 99 maizes doniņas apēdis, tad, kāda tā pēdējā bijusi (balta vai melna), tādu tad arī savās kāzās tu ēdīsi (17, 1496, 12 Vlm Terneja).

Kad ēdot beigās maizes kumoss paliek un to vairs nevar apēst un tā vairākas reizes no vietas, tad tam drīz būšot jāmirst. Šo maizi viņš glabājot jau viņai pasaulei (446, 410 Md Viesiena, Bērzaune). Kas bēru plāceni pirmais ēd, tam pirmam jāmirst (336, 178 Md Vestiena). Ja kāds ēd otra iekostu maizi, gaļu, ābolu jeb ko citu, tad viņš ar to saskaitīsies (Š. Tic. 7545). Kad cita iekostu maizi ēd, tad ar to jākaujas (ib. 7546). Ja kož no viena kumosa, tad tie plēsīšoties (ib. 7547). Nedrīkst ēst tā maizes gabala, kur jau viens cilvēks ir nokodis kumosu, tad pirmajam kodējam tiek spēks noņemts (ib. 7548). Ja apēd maizes gabalu, no kuŗa jau otrs ēdis, tad dabū zināt tā domas (ib. 7549). Kad apēd kādam pusēstu kumosu maizes, tad dabūs tā bērnus auklēt (ib. 7550). Aizmirstu kumosu nedrīkstot ēst, tad viss aizmirstoties (ib. 7551). Ja aizmirstu kumosu ēd, tad paliek nevērīgs prāts (ib. 7552).

Sal. par kāzām un preciniekiem: Vedējiša taisīja pirmo riku jaunajam pārim, pārlauza to pušu, vienu galu iedeva brūtgānam, otru brūtei. Kas pirmais rikas galu apēda, tam pirmam jāmirst. Vai, ja norunāja, tam priekšroka viscaur dzīvē (1400, 359 Md Liepkalne). Ja meitai ēdot noņem kumosu, tad viņa otrai noņem brūtgānu (Š. Tic. 19665). Kuŗas meitas daudz siltu maizi ēd, tās karstas uz puīšiem (ib. 19668). Ziemas svētku vakarā, kad cepot plāceni, tad vajagot nozagt plāceņa karšinu vai kukuliti. Kam pirmam dosi, uz to pusi tevi aizvedīs (72, 9281 Md Patkule).

Par ēšanu ir vispārīgi aizrādījumi. Ja vakarā nepaēd vakariņas, tad naktī nabagus redzēs sapņos (Š. Tic. 31544). Kad neēdis aiziet vakarā gulēt, tad naktī nāve skatās acīs (ib. 7671). Kam naktī pamostoties rodas ēstgriba, tas būs drīz slimš (ib. 7670). Jo labi paādušam vakarā gulēt ēst maizis gribis, tad pats tys cylvāks miers (283, 260 Rz Andrupene). Ir aizliegums ēst tieši no grāpja vai liēlas bļodas, pavārnīcas. Kas no grāpja ēd, tam aug melna bārda (Š. Tic. 7481). Ja no grāpja ēd, dabūn vīru ar melnu bārdu (202, 69 B Īslīce). Kad sievietes ēd no katliņa, tad nākamais vīrs būs ar melnu bārzdu (230, 2140 Tl Stende). Ja meitas ēd ar visu kausīnu no poda, tad saka, ka tās dabūšot vīru ar lielu, gaļu, melnu

bārdū (279, 4898 C Kosa). Ar lielu karoti, kausu jeb pavārnīcu kad ēd, tad tālu precinieks ved (23, 6922 Valmiera). Kad putru streb no lielas bļodas ar kausu, tad precinieki tālu aizved (23, 4798 Rīga). Ja puisis ar kausu no poda putru streb, tad šis no tālienē sev sievu vedīšot (145, 1979 Vlk Smiltene). Kad meitas no pavārnīcas ēd, tad tās tālu aizprecēs (Š. Tic. 19705).

Par sēdēšanu pie galda: Goda vieta ir galda gals, bet galda stūris neder jauniem cilvēkiem, kas nav ne galda galā, ne malā un netiek arī pie precēšanās. Ja kāds vienmēr nosēžas galda galā, tad tas drīz būs vai nu saimnieks vai saimniece (ib. 7948). Ja sēž pret galda stūri, tad jāpaliek vecmeitās, ja galda galā, tad būs saimniece (ib. 7950). Ja meita sēž galda stūrī, tad septiņi gadi jāgaida brūtgāns (ib. 7951). Kad, pie galda sēdot, uz stūra sēž, tad septiņi gadi jāgaida precinieks (ib. 7952). Ja pie galda ēdot sēž galda stūrī, tad septiņi gadi puisī jeb meitā jādzīvo (ib. 7953). Neprecējies cilvēks nedrīkst sēdēt galda stūrī, tad septiņus gadus jāgaida uz precībām (ib. 7954). Kas bēru galda stūrī sēd, tam pēc septiņi gadi būs bēres, kas kāzu galda stūrī, tam pēc septiņi gadi būs kāzas (ib. 7955). Ēst drīkst tikai pie galda. Kad vērpjot ēd pie ratiņa sēžot, tad kodes un žurkas kapā drānas (ib. 7419), tāpat ir kad ēd uz kārstuļu beņķa (ib. 7420). Kad no otra klēpja ēd, tam tad mūžīgs parādnieks (ib. 7677). Kas gulus ēd, tam velns sakot „Uš, mans sietals“ (ib. 7363). Ja guļ un ēd, tad nāve trin izkapti (ib. 7364). Kas stāvus ēd, tas kājas pieēd (ib. 7368). Ja stāvus ēd, tad paliek resni lieli, jo ēdiens saiet lielos (ib. 7369). Kuŗš ēd pie galda stāvot, tam būs resnas kājas (ib. 7370).

Tāpat jāēd lēnām un godīgi, jo maize ir Dieva dāvana un ēšana pie galda uzskatīta gandrīz par ceremonijai līdzīgu aktu. Kas ātri ēd, tam īss mūžs (ib. 7333). Kas neēd karstu ēdienu, tas ilgāk dzīvo (ib. 7334). Ja pie galda ēdot neviens neko nerunā, tad kādam kājas ir krustiski (ib. 7377). Tam cilvēkam, kuŗam ēdot šūpojoties kājas, uz viņām tanī brīdī sēdot velns (ib. 7457). Ja ēdot kājas šūpo, tad velnu sauc palīgā (ib. 7458). Ja ēdot svilpo, tad velnu sauc (ib. 7379). Kas ēdot dzied, tam dvēseli nelabais atpircis (230, 546 Tl). Meita ēdot nedrīkst dziedāt, tad tā dabūs dzērāju par vīru (Š. Tic. 7636). Ja ēdot dzied, tad dabūs dzērāju vīru (ib. 7456). Kas otram aiz muguras ēd, tas viņam spēku izēd (ib. 7448). Ja kāds iet ēzdams, tad saka, ka tas velk peles (ib. 7580). Ja iet uz citām mājām, tad nevajaga iet ēdot, jo tad tās mājās, uz kuŗām iet, tur rodas peles (ib. 7581). Cilvēku, kuŗš ēzdams iet svešā mājā, nedrīkst tur ielaist, jo viņš tai mājā ienes peles (ib. 7582). Ja iet ēzdams uz otra māju, tad tanī mājā atnāk dzīvot žurkas (ib. 7583).

Ja ēdot kāds aizrijas, tad otram ir bijis žēl (ib. 7343), otrs žēlojas (ib. 7344). Ja kāds pie galda ēdot aizrijas, tad kāds steidzas (ib. 7346). Kad ēdot atraugājas, tad pēc gada atkal ēdis tai pašā vietā (ib. 7664). Ja ēdot mute piekūst, tad būs jāmirst (ib. 7663). Ja ēdot iekož mēlē, tad kāds apskauž (ib. 7382). Kas ēdot svīst, tad tam esot grūts mūžs (ib. 7650). Ja ēdot deguns stipri svīst, tad grūts mūžs (ib. 7651). Ja kāds pulka ēda, tad veci ļaudis sacīja „Tas laikam uz miršanu, katram sava nolikta daļa jānoēd“ (ib. 7440).

Ja meita ēdot ņem šķīvi rokā, tad tā būs saimniece (ib. 7360). Kod veirs ar sovu sīvu jēs vīnā blūdā, itys pizīmēj, ka jī vysod lo-muošis un kausis (ib. 7361). Kad divi jaunekļi ēd ar vienu karoti, tad tie abi vēlas vienu sievu (ib. 7661). Ja ēdot sieviete nejauši strebja ar divām karotēm, tad viņa jaucas ar diviem vīriešiem (ib. 27507). Kad viens ēd ar divi karotēm, tad tas dabūs divi sievas. Daudzi vēl tagad neļauj ar to karoti citam ēst, ar ko pats ēd (ib. 7640). Meita nedrīkst ēst no divi telēkiem, tad viņas dēļ kausies divi precinieki (ib. 7641).

Nedrīkst arī galdu apliet, appilināt vai arī pie galda aplieties. Kad meita ēdot, tad vajagot ēst labi; nevajagot notecināt galdu ar ēdienu; ja nenotecinot, tad būšot skaisti bērni (ib. 7648). Ja vīrietim vienmēr pil putra no karotes uz galda, tad tas dabūs dzērāju sievu, un tautu meita dzērāju vīru (ib. 7647). Ēdot putru, ja uzlīst uz galda, tad saka, ka būšot nākamās dienās liels dzērājs (ib. 7644). Kuŗa meita ēzdama daudz uz galda uzlej, tā dabūs dzērāju vīru (ib. 7645). Ja putru strebot nolej galdu, tad dabonot dzērāju vīru (17, 844, 217 C Veselava). Ja ēdot nopilinot galdu, tad arī dzērāju vīru dabūnot (17, 769, 79 Rīga). Ja meitai ēdot ēdiens uzlīst uz drēbēm, tad tās vīrs būs dzērājs (Š. Tic. 7642). Meita, kuŗa ēdot vai dzerot nolejas, tā dabūn dzērāju vīru (23, 5986 Tk Dzirciems). Ja pie galda sēdot meita nolej ēzdama savas drēbes, tad viņai gadīšoties dzērājs vīrs, un ja puisis aplejot pie galda ēzdams drēbes, tad viņam būšot dzērāja sieva (479, 1604 Md Meirāni).

Klauvēšana, sišana pie blodas malas ir nelaimes, bada, arī velna aicināšana, kāpēc tā stingri aizliegta. Kas ar karoti sit pie blodas malas ēzdams, tas mēli klaudzinās (196, 314 Md Dzelzava). Ja ēdot dauza karoti gar blodas malu, tad drīz uznāk bads (Š. Tic. 7428). Kas ēdot pie blodas malas ar karoti sit, tas badu sadauza, tam pietrūks ko ēst (ib. 3535, sal. karote, klimpas).

Sal. dažādas pazīmes pie ēšanas. Kad pie galda ēdot karotes sakrustojas, tad ir jāprecas (17, 1325, 27 Vlk Jērcēni). Kad bērēs pi golda ādūt namonūt saskrystijās naži ar nažim, dakšas ar dak-

šom, kaŗūtes ar kaŗūtem, tad storp tom personom, kuŗūs kaŗūtes, dakšiņas, vai naŗi sasakrustoja nu kaut kuŗa rodim vīns mērs (274, 97 Rz Ozolmuiŗa). Ja ēdot diviem cilvēkiem sakrustojas naŗi, tad notiks nelaime vai arī dzirdēs ko jaunu (ŗ. Tic. 7633). Ja pie galda kāds bija kaŗoti pārmainījis, tad tas nozīmēja, ka puisim atņemta brūte un precētam atņemta sieva; tāpat meitai brūtgāns un sievai laulāts draugs (69, 1196 Jk Sauka). Ja ēdot nokrīt kaŗote, tad nav pelnījis ēdiena (17, 1516, 23 Rīga). Kad kādam ēdot izkrīt nejauŗi kaŗote no rokas, tas ātri mirs (306, 36 D Asūne). Kaŗote ja nokrīt zemē, tad mēdz teikt, ka nākoŗgad vairs ap to laiku tas neēdis (nozīmē, ka nomirs, vai citādi dabūs galu) (479, 1714 Md Meirāni). Ja nazis nokrīt durteniski zemē, tad būs steidzams darbs (ŗ. Tic. 21713). Ja ķēkŗai nazis nokrīt un iedurās zemē, tad uzbruks laupītāji (ib. 21714). Kad nazis nokrīt un iedurās zemē, tad tā māja degs (ib. 21715). Kad vakarā ēdot nokrīt nazis, tad rītu turētājam būs jāraud (ib. 21716). Ja pie galda starp diviem nokrīt nazis zemē, tad vienam no viņiem drīz būs jāmirst (ib. 21717). Ja ēdot nokrīt nazis, tad nāks vīrietis ciemā, ja kaŗote, tad sieviete (ib. 7621). Ja ēdot nokrīt dakšiņas vai kaŗote zemē, tad būs sievieŗu kārtas ciemiņŗ, bet ja nazis, tad vīrieŗu kārtas (ib. 7623). Ja ēdot nokrīt kaŗote, būs ciemiņŗ — vecene; ja nokrīt nazis — kungs; ja dakšiņa — jaunkundze (ib. 7626).

Kad kaŗote izkrīt, tad būs ciemiņi (ib. 13124). Ja no galda nokrīt kaŗote, tad gaidāma vieŗņa (ib. 13123). Ja nokrīt kaŗaute vai dakšiņa, tad būs kāda sieviete ciemos, ja nazis, tad vīriets (17, 6717 Vlk Trikāta). Ja nazis, dakšiņa vai ķķeres kritot iedurās zemē — tad būs viesi (17, 1315, 38 Rg Lēdurga). Ja dakšiņas vai kaŗote nokrīt no galda, tad kāda sieviete steidzoties (ŗ. Tic. 7627), vieŗņa gaidāma (ib. 7628). Ja ēdot nazis nokrīt zemē, tad steidzas kāds vīrietis (ib. 7613). Ja ēdot nokrīt kaŗote zemē, tad kāda sieviete steidzas (ib. 7614). Ja nokrīt zemē nazis, tad steidzas izsalcis ciemiņŗ — vīrietis, ja kaŗote, tad sieviete (ib. 7616). Ja ēdot nokrīt dakšiņa un iedurās stāvus zemē, tad sagaidāms liels ēdējs (230, 1443 Tl). Ja nolūst kaŗote, tad ir jāmirst sievietēm. Ja nolūst nazis, tad ir jāmirst vīrieŗiem (230, 1633—34 Vp Dundaga). Ja meitai kaŗote iekrīt ēdiena bļodā, tad viņas vīrs būs dzērājs (230, 873 Tl). Kad kaŗoti atstāj bļodā, tad vīrs iet krogā (230, 2175 Tl Stende).

Sal. par galda nokopŗanu: Ja traukus mazgājot nokrīt zemē kaŗote, tad būs viesis — sieviete (ŗ. Tic. 13125). Ja viena kaŗote paliek uz galda, tad būs viesis (400, 3596 D Vārkava). Ja uz galda atliek kāda kaŗote, tad ciemiņŗ sagaidāms (468, 40 Il Bebrene). Ja nazis paliekot pa nakti uz galda atmuguriski, tad sagaidāmi zagļi

(17, 1163, 158 Rīgā). Kad puīši paēduši ilgi sēž aiz galda, tad ir kūtri zirgi (Š. Tic. 7475). Ja pavasarī puīši ilgi pie galda sēd, tad būs slinki zirgi (ib. 7476).

Par to, vai ēdiens viss jāizēd no šķīvja, vai arī pieklājības dēļ kas uz šķīvja jāatstāj, ir pretēji uzskati. Aizgavēnī jo palik nu ēdina, arī tys nūruoda, ka uz nuokušym aizgavēnim āssim kūpā (312, 246 Ldz Mērdzene). Sal.: Kad šķīvī paliek ēdiens, tad dabūs pie nabaga gulēt (Š. Tic. 30526), arī ja šķīvī tukšu izēd, būs jauks laiks. Ja vakarā zupu neizēd, tad otrā dienā būs slikts laiks (ib. 7194).

Kas Lieldienas rītā pirmais paēdis, tas arī pirmais mirs (ib. 17364). Zīmas svātku reitā, kurs pa prišku paād, tys paprišku mērst zemē (82, 103 D Jāsmuiža, Kalupe). Ja divi cilvēki nezinot beidz reizē ēst, tad viņi kopā mirs (Š. Tic. 7657). Ja abi reizā paēd, tad arī abi reizā nomirs (ib. 7658). Kas reizē paēd, tie reizē mirs (ib. 7659). Ja divi reizā paēd un noliek kaķotes pie malas, tad tie arī reizā mirs (ib. 7660). Ja pēc ēšanas ar kādu reizē kaķotes noliek — reizē mirs (ib. 13120).

Bijība jāievēro arī pēc paēšanas. Ja pēc ēšanas ir jānožagojas, tad nākošu gadu tanī pašā laikā būs vēl jāēd (ib. 7665). Kad pēc ēšanas staipās, tad ar to saka velnam paldies (ib. 7666). Ja paēdis rokas staipa, tad atdod ēdienu velnam (ib. 7667). Pēc ēšanas nedrīkst staipīties, jo tad visu apēsto pajem velns (ib. 7668). Ja pēc ēšanas pateikts: „Paldies Dievam“, bet pēc tam tūlīt atkal ēd, tad, pēc „paldies“ ēstais pieder velnam (ib. 7669). Pēc ēšanas nevajaga skatīties pāri jumtam, tād ātri atkal gribot ēst (ib. 7655). Kad paēdot žūru un izejot laukā un paskatoties uz klambariem, tad gribot atkal ēst (ib. 7656).

Par atsevišķiem ēdieniem aizrādījumu nav daudz. Ja *zivis* ēd ar nazi — tīkls plīst (ib. 35704). Zivis nav jāēd ar nazi, bet ar pirkstiem jālupina (ib. 35714). Nevajaga ēst zivs astes, tad citi par ēdāju valdīs (ib. 35708). Kad zivis sāk ēst no astes, tad nelaimējas zveja (ib. 35710), nekā nevar nozvejot (ib. 35712). Kad ēd zivs asti, tas paliks par stūrmani (ib. 35711). Ja ēd zivju acis, tad esot bailīgs kā zivs (ib. 35715). Sal.: Zivis acis vajaga ēst, tad tumsā redzot (ib. 35719).

Kas ēd maza bērna ēdienu, putriņu, tad tam nosalst deguns (ib. 7675). Ja bērna putru ēd liels cilvēks, tad deguns tam nosalst (ib. 7676). Ja bērns pie biezas putras ēd maizi, tad tas nemāk jeb aizmirst grāmatu (ib. 7653). Bērniem uz skolu jādod zirņi līdz, tad vārdi birst kā zirņi (ib. 7654). Kad sieviete jaunu zirņu pākstu pirmā ēd, tad cieti un tārpaini zirņi (446, 208 Md Viesiena, Bērzaune). Ēdot vāritus zirņus, cik zirņu iekrīt klēpī, tik tai gadā jēru

(358, 905 Tk Smārde). Ja meita cūkas ausi ēd, tad brūtes vainags stāvēs šķībi (Š. Tic. 19702). Ja ēd rāceņus un izkrīt rācens no mutes, tad tūliņ būs viesi (230, 1623 Vp Dundaga).

Daudzie priekšraksti par ēšanu visumā izskaidrojami ar to, lai neaizietu prom mājas svētība. Tāpat arī galda nokopšana prasa cienīgu izturēšanos. Ja meitas pēc ēšanas ilgi tur galdu nenokoptu, tad paliks vecmeitās (ib. 7918). Ja galdu pēc ēšanas nenoslauka, tad precinieki ilgi aiz durvīm stāvēs (ib. 7924). Ja meitas ilgi galdu nenoslauka, tad ilgi precinieki gaida aiz durvīm (ib. 7925). Galdu nedrīkst ilgi turēt neslaucītu, tad precinieki tūļojas (ib. 7935). Ja meitas pēc ēdiena kavējas, vai pat aizmirst noslaucīt galdu, tad precinieki kavēsies nākt (ib. 7926). Ja jauna meita aizmirst galdu noslaucīt, precinieki aizmirst precēt (ib. 7921). Ja pēc ēšanas aizmirst galdu noslaucīt, tad meita tiek uzrunāta, bet netiek paņemta (ib. 7940). Kad atstāj galdu neslaucītu, tad būs netīri kāzeni (ib. 7941). Ja meita atstāj galdu ilgi nenokoptu, tad tā dabūn puņķainu brūtgānu (ib. 7942). Ja meitas galdu slauka gareniski, tad aizslauka preciniekus garām, bet ja šķērsām un drusciņas slauka priekšautā, tad puiši liptin lip (ib. 7927).

Ja slauka ar tukšu roku galdu, tad aizslauka svētību (ib. 7975). Ja ar roku galdu slauka, tad svētību aizslauka (ib. 7976). Ja galdu slauka ar kailu roku, tad noslauka visu svētību (ib. 7977). Ja galdu slauka ar pliku roku, tad noslauka labklājību (ib. 7978). Kas galdu ar roku slauka, to piemeklē trūkums (ib. 7985). Ar kailu roku galdu neslauka, lai saime nav rūcīga (ib. 7979). Ar kailu roku nedrīkst galdu slaucīt, tad jārājas (ib. 7980). Ja meitas ēdamos galdus slaucot ar pliku roku, tad dabūjot vīru ar pliku pakausi (ib. 7981). Kad ar pliku roku slauka galdu, tad aitām neaug vilna (ib. 7982). Ar roku, bez slaukāmā, nevajaga galdu slaucīt, tad bērni būs zagļi (ib. 7983).

Modernizējums šiem ticējumiem ir aizliegumā galdu slaucīt ar papīru. Kad ar papīru slauka galdu, tad būs bads (ib. 8006). Ja galdu slauka ar papīru, tad ēdējiem, pie galda baroties, grabēs mutes kā papīrs (ib. 8009). Ja ar papīru galdu slauka, tad būs mājā nesaskaņas (ib. 8010). Ja noslauka galdu ar papīri, tad būs mājās strīdus (ib. 8015). Ar papīri nedrīkst slaucīt galdu, jo tad izceļas dumpis (ib. 8022). Galdu nedrīkst ar papīru slaucīt, tad būs mājās plēšanās (ib. 8023). Ja galdu slauka ar papīri, tad nesaticība mājās (ib. 8024). Ja meitas ar papīru slauka galdu, tad tās dabū bārdainu vīru (ib. 8028). Ja galdu slauka ar kreiso roku atpakaļ, tad visa dzīve saimniecībā iet ačgārni (ib.). Ja slauka druskas no galda

pa galu, tad līdz ar to aizslauka arī mājas svētību (ib. 7991). Ja, galdū slaukot, druskas met zemē, tad par saimnieci nevar tikt (ib. 7999).

Svešu cilvēku klātbūtne nav nevēlama, jo viesmīlība ir viens no latviešu tikumiem, tā tikai nodrošina mājas svētību arī šajā gadījumā. Galds jānoņem priekš viesu aiziešanas, citādi tie aiznes svētību (ib. 7584). Ja kāds no ēdājiem paceļas ātrāk no galda kā pārējie, tad jāatloca galddrāna, lai nepaņemtu līdz svētību (ib. 7567). Sal.: Ja kāds viens pats pieceļas no mielasta, tad aiznes līdz svētību (ib. 7561). Kā redzam, viesi aiziet no mājas nedrīkst, kamēr galds nokopts vai arī vēl citi ēd. Īstais motivs arī šeit ir par iespējamo svētības aiznešanu, bet tas ietērpts citā veidā — par strīdiem aizgājēja mājā. Ja esi aizgājis viesos, tad neej prom, kamēr vēl kāds ēd, tad mājā gadīsies neizbēgamas nepatikšanas (ib. 7562). Ciemā nedrīkst citus atstāt ēdot, tad mājās plēsīsies (ib. 7564). Ciemiņiem nav brīv ātrāki aiziet, kamēr visi nav paēduši, citādi tas atrod mājas ļaudis bažamies (ib. 7568). Ja viesis atnāk un viņam dod ēst, tad viņš nedrīkst iet nost no galda ātrāk, kamēr visi ir paēduši, jo citādi, ejot mājā, viņš atradis mājas ļaudis bažamies (ib. 7571).

Līdzīgi svētību aiznest var arī pats ciemos gājējs. Arī šeit strīdus, bāršanās motivs dominē. Ja ciemā ejot, atstāj mājniekus ēdot, tad atradis ciemā ļaudis kaujamies (ib. 7557). Ja mājās aizejot, atstāj kādu ēdot, tad tur, kurp aiziet, atrod kādu strīdoties (ib. 7558). Ja pieceļas no galda un aiziet, kamēr vēl citi ēd, tad atrod mājās kaujoties (ib. 7563). No mājas nedrīkst iziet, kamēr citi ēd, tad, otrā sētā noejot, atrod ļaudis bažamies (ib. 7572). Sal.: Ja ciemā sastop ļaudis ēdam, tad mājā palikušie plēšas (ib. 7575). Ja ciemiņš atnāk maltītes laikā, tad viņa mājās ļaudis plēšas (ib. 7576). Kad ciemiņš atnāk tad, kad ēd, tad tas saka: „Mūsmājā jau neplēšas“ (ib. 7578). Ja ēdot kāds pieceļas no galda un aiziet, bet pārējie paliek ēdot, tad aizgājēja mājā ķildojas vai pat kaujas un ieviešas ilgs nemiers (23, 6775 Valmiera). Sal.: Ja kāds citiem ēdot ienāk istabā, tad tanīs mājās, kur viņš bijis, palikuši kaujoties (32, 1237 Jg Ozolnieki). Ja kāds ienāk otrās mājās, kad tur patlaban ēd, tad ienācēja mājās plēšas (334, 253 Vlm Brenguļi, Vlk Trikāta). Ja kāds ienāk taisni maltītes laikā, tad teic: „Laikam atstāji mājā plēšamies“. Kad ēd, tad nav brīvu aiziet ciemā, jo atradis viņšētā plēšamies; tāpat arī nav no ciema brīvu uz māju iet (Š. Tic. 7579).

7.

Sākuma mantika, jo sevišķi *sakarā ar došanos ceļā*, var noteikt labvēlīgi vai arī nelabvēlīgi ceļa turpmāko gaitu, kā arī pasākuma izdošanos un neizdošanos. Tāpat nozīme ceļā ir dažādiem starpgadījumiem, atradumiem u. c. Šie uzskati pieder visvairāk izplatītiem no senatnes līdz mūsu dienām. Šo mantikas veidu sastopam jau bieži Grieķijā un Romā, kur lielu vērību piegriež tam, ko ceļā sastop. Ievēro no rīta, kas pirmais sastopas. Sievietes sastapšana — nelaba zīme (Plin. N. H. 28, 28). Tāpat Jānis Chrisostoms (Hom. 21, p. 240 M): ja sastop kalponi — laime, jaunavu — nelaime. Kropļus sastapt ir nelaba zīme (Luc. Eun. 6, Pseud. 17), tāpat epileptiķus un moņus (Theoph. Char. 16). Mori nonāvē Brūta kaņaspēks, to sastopot priekš Filipu kaujas (Plut. Brut. 78). No dzīvniekiem nav labi sastapt zaķi (Svīda), vilku (Liv. 10, 27; Plin. 8, 34); zebiekstas dēļ atceļ tautas sapulci Atēnās (Aristoph. Eccl. 792). Dzīvnieki var būt arī labi ceļa vadopī. Apollōns vārnas veidā ved teriešus uz Kirēni (Call. h. 2, 66), Epidaura dibinātāji seko čūskai (Paus. 3, 23, 7); dzīvnieki var būt arī pravietotāji. Tā Ksants, Achilla zirgs, vēstī savam kungam nāvi (Hom. Il. 19, 408), suņi redz dievus (Hom. Od. 16, 160), rej, kad nāk Hekate (Theocr. 2, 35). Bites nozīmē jauku nākotni.

Vērojumi ir kā no gadījuma pazīmēm, tā arī no aktīvās mantikas paņēmieniem; vērojamie objekti var būt dzīvi un nedzīvi — cilvēki, putni, dzīvnieki u. t. t. Aktīvai mantikai noder noteiktas dienas, sev. gada maiņā (Ziemas svētki, Jaungads), un citas sākuma (mēneša, nedēļas) dienas un stundas, kā arī godi, darba sākums u. tml., arī katrs pasākums darbam, braukšanai, ēšanai u. tml. Vēro labvēlīgas un nelabvēlīgas zīmes konkrētam pasākumam. Pie sastapšanās nozīme ir virzienam — pretim nākšanai, pār ceļu iešanai u. tml.; vēro objektu skaitu, krāsu, izturēšanos, īpašības; ir arī pretlīdzekļi, lai novērstu nelabvēlīgo ietekmi.

Latviešu folklorā ceļa mantikā ir zināma loma *nojautai*. Ja ejot uz kādu darbu vai ciemu ir laba patikšana, tad labi ies, bet ja ne, tad slikti (Š. Tic. 4081). Tāpat ir dažādas iepriekšējas pazīmes. Sal.: Ja uz dzirnavām braucējam ceļa maize līdzieni nolūst, tad malšana labi izdosies; ja nelīdzieni — slikti (ib. 6942).

Kad aizejot no mājas kas aizmirsies, tad nevajaga iet atpakaļ: citādi, kur iet, slikti klāsies (ib. 4101). Ja, izejot ceļā, kaut kas aizmirstas mājās un jāskrej atpakaļ, neies labi (ib. 4102). Ja, no mājas izejot, mājā kas aizmirstas, tad tā zīme uz drīzu atgriešanos (ib. 4103). Ja, aizejot no mājas uz ilgāku laiku, paskatās atpakaļ,

tad vēl atgriezīsies; bet ja nepaskatās, tad vairs nekad neatgriezīsies (ib. 4104). Ja jaunā vietā aizejot list lietus, tad būs slikta dzīve (ib. 6983).

Daudz vērības veltīts dažādiem gadījumiem un starpgadījumiem. Neder staigāt ar pusapautām kājām, jo tad kāds mirs, slimos, aitas klibos (ib. 13393—9), kailas kājas nav pietiekoši aizsargātas pret ļaunumu. Jau ārā ejot var būt dažādi kavēkļi. Kad kāds drēbes iever durvīs, tad tam kāds pazīstams mirs (ib. 6141). Ja, no mājas izejot, pie durvju naglas pieķeras drēbe, tad neizstaigās nodomāto ceļu (ib. 6143). Ja, durvis ciet taisot, brunču stērbele iesitas līdzī, tad viesis steidzas (17, 1485, 89 Md Vietalva). Sievieteī ejot (svārki) brunči ja stipri sitas ap kājām, tai būšot vīrs vecs atraitnis (446, 89 Md Viesiena, Bērzaune).

Kad ar kāju atver durvis, tad rados mirst (Š. Tic. 13481).

Kājas savēršana durvīs, kājas nosišana u. tml., ir nelaimes pazīme. Ja durvis sataisa (saspiež) kreiso kāju, tad izdzirdēs kādu mirušu (ib. 13484). Ja sver durvīs kāju, dabūs ielūgumu radnieka kāzās (ib. 13486). Kad kāju sver durvīs, tad kāds mirst (sal. kājas) (ib. 6135). Ja durvis sver kāju, tad dzirdēs kādu nomirstam (ib. 6163). Ja kāju ierauj durvjstarpā, tad gaidāms mironis (ib. 6137). Ja kāju saspiež durvīs, tad rados kāds mirst (ib. 6138). Kad, ienākot istabā, sver kāju durvīs, tad dzirdēs kādu mirušu (ib. 6139). No rīta pirmoreiz ārā ejot, jāsargās ievērt durvīs kāju, lai nenotiek to dienu kāda nelaime (ib. 25630). Ja pirmo reizi kuņās mājās ieejot ar durvīm sasit kāju, tad šais mājās drīz būs bēres (ib. 19307). Ja kāds savu kāju durvīs saspiež, tad kāds pazīstams mirs (ib. 6140). Ja durvis iegružot papēdi, tad drīz apprecēšoties (ib. 22288). Ja pa durvīm ejot kāds iever papēdi, tad tam, kas iever, mirstot kāds no piederīgiem (ib. 22289). Ja sver durvīs kāju, dabūs ielūgumu radnieka kāzās (ib. 13486).

Bez priekšrakstiem par ģērbšanos ceļam nozīme ir iešanā vai braukšanā dažādiem citiem priekšnoteikumiem. Ir priekšraksti iešanai; nedrīkst iet *atmuguriski*. Šāda iešana pieder maģiskām darbībām, kaitēšanai. Ja kāpjas uz atpakaļu, tad pāšina vecākiem mūžu (ib. 10174). Ja *atmuguriski* iet, tad tēvam kapu mēra (ib. 10181). Kas *atmuguriski* ejot, tas mātei kapu mērot: cik soļus jeb pēdas noejot, tik garš būšot kaps (ib. 10182). Kad *atmuguriski* iet, tad mātei kapu mēro. Kapu mātei mēro arī tad, kad kādu koku vai šķipeli pa priekšu grūž (ib. 10183). Ja ačgārni iet, tad mātei zārku mēro (ib. 10184). Sal. citus iešanas priekšrakstus. Kad raugu nes no kaimiņiem, tad nevajaga skatīties atpakaļ, jo tad maize nerūgst (ib. 25447). Ja raugu nes no kaimiņiem un skatās atpakaļ,

tad raugs labi nerūgst (ib. 25448). Raugu no veikala nesot, nedrīkst skatīties atpakaļ, ja to dara, tad nerūgs (ib. 25449). Raugu nesot, nav jāskatās atpakaļ, jāiet ātri, lai labi rūgst (ib. 25450).

Kājas slidēšana nav uz labu. Kam ejot kājas slīd, tam būs nelaime priekšā (ib. 13469). Ja ceļā labā kāja iegrimst priekš kreisās kājas, tad būs laime priekšā (ib. 13470).

Kad iet pa ceļu un pakrīt, tad gaidāma laime (ib. 15376). Ar kreiso kāju kļūpt nozīmē nelaimi, ar labo laimi (ib. 13362). Ja ejot uz kādu svarīgu darīšanu ceļā paklūp, tad neveiksies labi (ib. 4306). Ja ejot kaut kur pā ceļu jāklūp, tad gājiena mērķis neizdosies (ib. 4307). Ka izīsi nu sāties, kaut kur ceļā, un nagribādams ar vīnu kuoji pakrissi, itej pīzīmēj tev nalaimi ceļi. Lobiok tū dīnu grīzīs atpakaļ un sēd sātā, uz reita nūjīsi, kur tev vajag (ib. 4308). Ja aizķeras kreisā kāja, būs laime, bet ja aizķeras labā, tad nelaime. Kad ietot aizķeras kreisā kāja, tad satiekot pazīstamu vīrieti, ja aizķeras labā, tad satiek pazīstamu sievieti (23, 6820 Valmiera).

Kājas nosīšana jeb sasišana ir tāpat ceļa pazīme. Ja atsit kreiso kāju, ies labi, būs laime. Ja ejot nodauza kreiso kāju, tad visas lietas labi izdodas, ja labo, tad nekas neizdodas (17, 2018, 5 Vlm Burtnieki). Kad ceļā ejot piesitas labā kāja pret kādu priekšmetu, tad neizdosies, bet ja kreisā, tad izdosies (69, 1101 Jk Viesīte). Ja kreiso kāju ejot uz ceļa nosit, tad būs laba laime, bet ja labo piedauza pie akmeņa, tad būs slikta izdošanās (Š. Tic. 13350). Ja nodauza labo kāju, tad būs nelaime, bet ja nodauza kreiso kāju, tad būs laime (ib. 13353). Ja ejot nodauza labo kāju — nelaime gaidāma; ja kreiso — laime (ib. 13355). Ja nosit labo kāju — izdosies slikti; ja kreiso — labi (ib. 13495).

Ja kur ejot aizmetas kreisā kāja, ies labi, ja labā — slikti (ib. 13498). Ja ejot uz ciemu aizmetas labā kāja, tad ies slikti, bet ja aizmetas kreisā kāja, tad — labi (ib. 13501). Kad ejot uz lauku, tad vajagot labai kājai piesisties pie akmeņa, tad viss labi izdodoties. Mājā nākot, vajagot kreisai kājai piesisties pie akmeņa, tad mājā viss būšot labi (207, 238—338 Vlk Smiltene). Ja ejot atsitas kāja, tad sastāps paziņu (Š. Tic. 10208). Kad ejot atsit kājas pirkstgalu pret akmeni, tad satiks kādu pazīstamu (ib. 10210). Kad ejot atsitas labā kāja, satikt vīrieti, ja kreisā, tad sievieti (17, 1765, 17 Tk). Ja ejot atsitas vai nu pret akmeni, vai pret ko citu labā kāja, tad satiks pazīstamu vīrieti; bet ja kreiso, tad kādu pazīstamu sievieti (17, 581, 35 Tk Praviņi). Ja ejot atsit kreiso kāju, tad satiek kādu pazīstamu vīrieti, ja labo, tad sievieti (17, 1614, 22 Rīga). Ja ejot nodauza labās kājas purnu, tad satikšot kādu sievieti pazīstamu, un kad kreisās — tad vīrieti (17, 331, 28 Varakļāni, Dg Ru-

dzēti). Kad ejot piesitas kreisā kāja pie akmens, tad satiks kādu pazīstamu sievieti (Š. Tic. 10211). Kad ejot piesitas labā kāja pie akmens, tad satiks kādu pazīstamu vīrieti (ib. 10212).

Ja ejot diviem izgādās saskriet krūtīs, tad viņi nākamās dienās tiks par radiem (ib. 10220). Ja divi cilvēki ejot sasitas ar galvām, tad tie būs rados (ib. 10221).

Tāpat ir ar netīšu uzmišanu kādam uz kājas vai uz papēdi. Tā ir sastapšanās vai tuvināšanās pazīme. Ja neprecējies cilvēks nejauši uzmin otram uz kājas, tad viņš to ielūgs savās kāzās (ib. 13487). Ja nejauši uzmin uz kājas, tad dancos kāzās (ib. 13488). Ja man kāds uzkāpj uz papēža, tad man tas jālūdz savās kāzās (ib. 22281). Ja uzkāpj kādam uz papēža, tad tas lūgšot kāzās (ib. 22283). Ja kādam nejauši uzmin uz kājas, tad būs jāsastopas ar viņu vai nu kāzās, vai kristībās (ib. 10222). Ja ejot uzmin otram uz papēža, tad būs panākšņos jāiet (446, 276 Md Viesiena). Kad uzmin kādam uz papēdi, tad dabūs tam kāzās dzert (230, 448 Tl Vandzene). Kad ejot vecam cilvēkam uz papēža uzmin, tad uz bērēm jāiet (446, 62 Md Viesiena, Bērzaune).

Sal. citas klizmas: Ja braucot rati apgāžas uz kreiso pusi, tad ies labi (Š. Tic. 4312). Ja braucot rati apgāžas uz labo pusi, tad ies slikti (ib. 4313). Ja pa līdzenu vietu braucot apgāžas, tad sagaidāms liels ļaunums (ib. 3559). Kad dēliešiem braucot saplist rati vai kamanas, tad nosprāgst zirgs (ib. 31936). Ja uz ceļa ejot nokrīt uz labiem sāniem, tad slikti ies (ib. 4315). Kas braucot tura kājas par vāgu malu, to velns uz elli aizved (ib. 3554).

Ja ciemā braucot pazūd pātaga, tad tur diez cik labi neuzņems (ib. 22822). Ja uz tirgu braucot zirgs nomet pakavu, tad tirgū neies labi, tāpat iet, ja atjūdzas (ib. 30710). Ja par tiltu pārbraucot kāda lieta izkrīt no ratiem, tad nedrīkst zirgu apturēt turpat uz tilta, lai lietu paceltu, jo tad pār nākošo tiltu braucot zirgs klupdams kājas pārlauzīs (ib. 30703). Pretēji: Ja uz ceļa atrod kādu nozaudētu lietu, tad būs laime (ib. 1162). Ja redz ko zemē nokritušu, tad nevajaga garām paiet, bet pacelt, jo tā ir laime (ib. 1163). Pātaga, kuŗu ceļā zemē dabū, ir laime, tāpēc to otram nevajaga atdot (ib. 22811). Sal.: Ja pa ceļu ejot atrod pātagu, tad tā nozīmējot asaras (ib. 22812). Jo atrassi puotagu, tad byus kaida nalaime (ib. 22813). Ja, pārejot uz jaunu dzīvokli, ceļā atrod pātagu, tad būs sirdīga saimniece (ib. 22814). Juo uz ceļa atrass peicku, tad zyrgs paliks klybs (ib. 22815). Ja atrod uz ceļa pātagu, tad dzīve sagaidāma sarežģīta (ib. 22819). Ja pātagu atrod zemē, tad ar to var prusakus izdzīt (ib. 22820). Sal.: Ja atrod pogu, tad būs laime (464, 1456 Jg Jaunauce). Ja mežā vai arī kur citur atrod naudu, tad tā arī ir

liela laime, to naudu nedrīkst izdot, jo tad laime aizejot projām (17, 1262, 163 Rīga).

Sevišķa nozīme ir *pakavam*. Ja atrod zemē pakavu, tad tas nozīmē laimi. Cik atrastā pakavā naglu, tik tūkstošu rubļu naudas. Pakavu vai puspakavu no zemes neuzņemot nozīmē savu laimi atdot otram. Atrastus pakavus tirgotāji piesit pie veikala durvīm, jo tie nesot bagātību un veikalu nevarot apzagt (Š. Tic. 22184). Ja gada laikā atrod tik daudz pakavu kā zirgam kāju, tad var iemantot savu māju un līdz ar to arī sievu jeb vīru (ib. 22185). Kad atrod pakavu, tad atradējam esot laime; ja to pakavu piesit kaut kur pie kādas kūts, kur dzīvo kustoņi, tad tie lieli aug un dod daudz ienesuma (ib. 22188). Ja atrod pakavu, tad jāatnes mājās un jāpiesit pie sliekšņa; būs laime (ib. 22189). Amatnieki uzsit uz durvju sliekšņa pakavu, lai darba netrūktu (ib. 22190). Krodzinieki piesit jaunu pakavu pie kroga durvīm, tad tur labprāt ejot dzērēji (ib. 22191). Ja pakavu paceļ — savu laimi pacēlis (ib. 22203). Kas atrod pus pakavu, tam būs nelaime (ib. 22209). Ja pāriet uz jaunu dzīvokli un ceļā atrod pakavu, tad būs laimīga dzīvošana visu gadu (ib. 22213). Ja atrod uz ceļa Vecgada beigās pakavu ar septiņām naglām, tad vecais gads ir bijis laimīgāks par nākošo (ib. 22216). Ja uz ceļa atrod pakavu ar likumu pret sevi, tad tas nozīmē laimi (ib. 22217). Ja uz ceļa atrod pakavu ar likumu uz priekšu, tad laime bēg no atradēja (ib. 22218). Kad uz ceļa pakavu atrod ar likumu pret sevi, tad iet pretī laimei (ib. 22219).

Ja kādam ir kāds svarīgs gadījums priekšā, nekad nevajaga laimes vēlēt uz izdošanos, tad neizdodas (ib. 16338). Ja makšķerniekam vēl laimes uz labu izdošanos vai arī dod dievpalīgu, tad tam neveicas ar makšķerēšanu (ib. 18870). Ja ejot zivis zvejojot novēl labu laimi, tad zivis neķeras (ib. 36450). Ja zvejniekam, lomu ceļot, saka: „Dievs palīdz“, tad tikls aizķeroties un zivis nedabūnot (ib. 36451). Kad garāmgājējs dod zvejotājiem dievpalīgu, tad zvejotāji to neatņem, lai zveja labi veiktos (ib. 36452). Medniekiem un zvejniekiem nedrīkst laimi vēlēt, tad tiem nemaz nelaimējas (ib. 19586). Ja medniekam ejot uz medībām vēlē laimi, tad nekā nenošaus (ib. 19566). Sieviete nekad nedrīkst laimi vēlēt, tad nekas nepiepildās (ib. 16346). Sal.: Ja jaunai meitai iesvētīšanas dienā vecmeita pirmā laimi vēlē, tad viņa arī paliks par vecu meitu (ib. 32319). Ja iesvētāmā meita, no baznīcas iznākot, sievietei pirmai sniedz roku, tad viņai dzīvē nebūs vairs laimes (ib. 19752). Sal. par dievpalīgu: Kad ved ko pārdot uz pilsētu vai tirgu, tad pirmajam, ko satiek ceļā, jādod dievpalīgs; ja tas to saņem, tad ar pārdošanu ies labi, bet ja nesaņem, tad nevarēs vedamo pārdot (ib. 30709). Ja ved ko pārdot,

tad pirmajam, ko satiek ceļā, jādod dievpalīgs; ja tas sveicienu saņem, tad ar pārdošanu ies labi, ja nesāņem, tad vāji (ib. 22756).

Tāpat par sastapšanos un sveicināšanos: Ja sasveicinoties dod otram kreiso roku, tad atdod arī savu laimi (ib. 29897). Ar kreiso roku nevajagot sasveicināties, jo tad tās dienas laimi atdodot otram (ib. 29898). Ja dod labdienu vai saka ardievu un ja nenovelk cimdu, tad paliek veca meita (vai puisis) (ib. 29899). Sieviete nedrīkst sasveicinoties roku sniegt cimdā — paliks atraitle (ib. 29912). Sal.: Sveicināties vajagot ar cimdū, lai aitām bieza vilna (ib. 29913). Ja četri cilvēki atvadoties netišām rokas sniedz krusteniski, tad viņi sanaidosies (ib. 29914). Ja vairākiem sasveicinoties iznāk rokas krustā, tad kādam no viņiem būs jāmirst (ib. 29915). Ka krustus rokas sadodas, ta vellam galva sāpot (ib. 29916). Ka rokas krustam sadod, tad būs kāzas (17, 1631, 45 Rīga). Ja četri cilvēki sasveicinoties sadodas rokas krustiski, tad tam, kas taisni krustiski sniedz roku, būs kāzas (Š. Tic. 29908). Ja krustām sadod rokas, tad jauniem tas nozīmē kāzas, bet veciem bēres (ib. 29909). Vienas mājas iedzīvotāji nedrīkst viens otram labvakaru dot. Ja to dara, tad viens vai otrs drīz mirs (ib. 29917). Ja uz ielas stūpa sasveicinās, tad sastridēsies (ib. 29918). Ja uz krustceļa sasveicinās, tad sastridēsies tie, kuŗi tā dara (ib. 15461). Ja divi satiekas uz sliekšņa, tie drīz saķildosies (ib. 28059). Ja sasveicinājas pāri pār sliekšni, tad ceļas naidis (ib. 28096). Aiz sliekšņa stāvot nedrīkst sniegt roku, tad būs jāsaskaistas (ib. 28097). Pār sliekšni nedrīkst roku dot, tad mājā naidis (ib. 28098). Pār sliekšni nedrīkst roku dot — izdzen laimi no mājas (ib. 28107). Ja cilvēki atvadoties roku sniedz pār sliekšni, tad tie sanīdīsies (ib. 28115).

Turpmākais ir par *satikšanos* ceļā. Ja satiksi braucēju un griezīsi viņam ceļu pa labi, tad izdosies (ib. 3555). Ja kur iet un uz krustceļiem kāds paiet garām, tad gājiens būs nelabvēlīgs (ib. 4118). Ja ejot pa ceļu kāds aiziet garām pa labi, tad iet slikti, bet ja pa kreisi, tad labi (ib. 4119).

No sastopamām personām labvēlīgi ir vīrieši, nelabvēlīgas sievietes. Labvēlīgākas ir tās, kas jaunākas; arī sievietes stāvoklī ir labvēlīgas, bet nekādā ziņā ne vecas sievietes. Kā redzams, auglība, kaut arī potenciāla, ir šeit noteicēja, tāpat pretimnācēja spēks, pretēji vecu cilvēku nespēkam.

Nelaimīga diena būs, ja pirmo sastop *sievieti*. Tādā gadījumā nelaimes novēršanai cepure jāsgriež uz pakausi; ejot gar sievieti, tai jāpagriež mugura vai jānosplaujas 3 reizes: pa kreisi, labi un atkal pa kreisi. Var arī kāpties trīs soļus atpakaļ un trīs reizes

nospļauties vai nākt atpakaļ un apsēsties. Ja bērnieki pirmo satiek sievieti, tad drīz mirs kāda sieviete, ja kāzinieki — tad jaunam pārim būs slikta dzīvošana. Vēl jaunāk, ja sastop sievieti tukšām rokām vai bezbērnu sievu. Ja sieviete kaut ko nes pilniem spaiņiem, būs labi. Tāpat labi, ja satiek vīrieti, sevišķi žīdu, arī suni, cūku, vezumu, skursteslauķi, bērnu. Nelaimi vēsti nabaga, kaķa, balta zirga satikšana.

Šādai sievietes nozīmei ir vairāki iemesli; ir šeit vēsturiskā ne taisnība pret sievieti, kā pret zemāku radijumu, kas izpaužas sevišķi austrumu uzskatos; tālāk sievietei piedēvētais ļaunums, kas tai liek būt galvenā vietā raganu prāvās, kur tā ir ar velnu sakaros, nelaimes avots, ļaunuma sakne no Ievas laikiem. Beidzot, sastapšanās ceļā, kā pazīme, prasa, lai pastiprinātos nodoma piepildīšanās izredzes, kāpēc labprāt redz ceļā stiprākus, spēcīgākus radijumus, ne vājo vai kaitīgo sievieti. Tautas sākuma ticējumos sieviete daudz neko nevar dot, un visur, kur vajadzīgs briedums, augšanas spēks, priekšroku dod vīrietim. Tāpēc sievieti labprāt neredz tuvumā lauku darbos; arī pār apsētu tīrumu pāri nedrīkst sieviete iet, jo tad nezāles nomāks tīrumu (Š. Tic. 30751). Pa tīrumu nedrīkst vest arī brūti (ib. 30752). Ja sieviete kāpelē pār vīru darba rīkiem, tad rīki ātri nodilst, saplīst. Sievietes līdzdalība lopu ražībā var dot tikai sieviešu kārtas pēctečus tiem.

Sal.: Zīmas svātku reitā jo pyrmais iit sīvīte, tod tuo saiminika gūvei byus moza gūtina, kēvei kēvīte, vušakai vuškeņas. Jo pirmuo iit veirīts, tod vērsīši, ogerīši un vuciniņi (331, 54—55 D Kalupe). Vēro arī pirmo siena klēpi. Kad no jaunas siena plaujas ienes pirmo klēpi sieviete, tad citu gadu aītām būs aitiņas; ja vīrietis, tad auniņi (177, 107 B Īslīce). Ja sienu krauj un sieviete uzliek pirmo klēpi uz kaudzes vietu, tad būs to gadu daudz aitiņas; ja vīrietis, tad būs auniņi (230, 890 Tl). Māju lietām raksturīgi arī citi ticējumi. Ja pirmo sienu mājās vedot vīrietis ieliek pirmo sauju ratos, tad aītām tanī gadā auniņi vien; ja sieviete, tad aitiņas (482, 184 Vp Užava). Zīmas svētku rītā ja ienāks vīrietis istabā pirmais, tad govei būs mazs vērsītis, bet ja sieviete, tad gotiņa (494, 15 Rz Varakļāni). Pirmajūs Zīmissvātku reitā kas vispirmais atskrīn vai puiskins vai meitine, nū tuo spriž sovom gūvim, kas byus — vai gūtina vai vērsīts; bet sevišķi naīredz, ka vispirms saskrīn puiskini, tad uz pušķinu lomojas un soka, jau suoc suoli vadāt batraki (273, 283 Rz Sakstagals). Jo veirīts liks vystu perēt, tod izošķels nu ūlom visi gaiļi, bet jo sīvīte, tad vysas vistiņas; bet jo veirīts un sīvīte, tad uz pusem (82, 94 D Jāsmuiža, Kalupe). Sevišķi kaitīgas ir sievietes ar tukšām rokām un vecenes bez vītālā spēka, kam pielīdzina arī

ubagus; labāki ir, ja satiek meitenes, kam šis spēks vēl ir, bērnus un katrā ziņā vīriešus. Jau pie ceļā došanās sargās, lai sievietes gājienu neizmainātu, starp citu ar *aizprasīšanu*. Ceļa vīri sargās, ka kāda sieva kaut ko neaizprasītu, kad tie taisās ceļā; tad notiek tāda pati nelaime, kā kad sieviete nāk ceļa vīram pretī jeb pāriet pār ceļu (Š. Tic. 529). Sal.: Kur tecēji, mīļā Māra, Zīda svārkus pacēlusi? Tur tecēja, kur vajdzēja, Kam ceļu aizprasīji? (ib. 530). Tāpat māju sievietes nedrīkst ceļā rādīties (ib. 4100). Lai mājas sievietes nevarētu ceļā sastapties, kas nav laba pazīme, tās aiztur, kopīgi apsēžoties. Ja taisās kur aizceļot, tad nosēstas vēl uz kādu brīdi mājā, ko sauc par nelaimes stundu, lai ceļā nekāda nelaime nenotiek (ib. 21756). Ja kaut kur iet, tad katru reizi jāpiesēž laime, tas ir, iekams iziet pa durvīm, jāapsēstas (ib. 16336). Sevišķi nelaimīgas ir vecenes un nabagi, t. t. nespēcīgie.

Analoģiski arī darbam nebūs nekāda panākuma. Ja uz ielu izgājis cilvēks satiek pirmo sievieti, un it īpaši veceni, tad arī būs kaut kāda nelaime (23, 566 Tl). Ja ceļā satiek nabagu vai kādu veceni, tad tūlīt jāgriežas atpakaļ, jo tad ceļā gadoties liela nelaime. Ja satiek jaunu skuķi vai vīrieti, tad ceļojums izdosies (134, 39 B Taurkalne). Neveiksme, sievieti satiekot, ir visādos pasākumos. Kad braucot uz *tirgu* satiek bābu uz ceļa, tad griež zirgu apkārt un brauc mājās, jo tad tirgū nebūs laimes. Un kad otrās mājās ieejot satiek bābu, tad gājums būs par velti, jāgriežas atpakaļ un jāiet mājās (438, 507 Lp Rucava). Ja iet ko pirkt un tad skrien pretī sieviete, pirkums, ja tas dzīvs, nonīks, ja nedzīvs, tad pārmaksās (464, 365 Rg Jūrmala).

Ja uz *zveju* ejot nāk pretim sieviete, zīme, ka būs zveja nesekmīga (464, 4616 Rg Nītaure). Ja, uz zveju ejot, pirmā pretī nāk sieviete — zveja nesekmēsies (Š. Tic. 36396). Zivis neķeras, ja pirmais cilvēks, ko satiek ceļā uz zveju, ir sieviete (464, 2595 Vlm Brenguļi). Kad sieva pāriet par ceļu, nieka nesagūt, tiklu saplēš (Š. Tic. 36398). Ja makšķerēt ejot sieviete pārkāpj pār makšķeres kātu, tad zivis neķeras (ib. 18867). Kad makšķerēt ejot sieviete pāriet par ceļu, tad zivis neķeras (ib. 18868). Ja sieviete makšķerējusi, tad vīrietim ar to pašu makšķeri vairs neķeras (ib. 18869). Ja ceļā uz zveju satiek vīru ar zirgu jājam, tad zveja laimēsies (ib. 36401). Ja, uz zveju ejot, satiek žīdu, tad dabūs daudz zivju (ib. 36402). Kad, zvejot ejot, satiek nabagu, tad zveja neizdodas (ib. 36392).

Ja iet uz *medībām* un sastop pirmo ceļā sievieti, tad nekā nenotiks; ja vīrieti, tad pretēji (17, 1841, 14 Md Vestiena). Ja iet uz medībām un pirmo satiek sievieti, tad nedabūs medījuma (417, 582 Vp Puze). Uz medībām ejot, ja pirmais nāk sieviete pretī, tamā

dienā nav laimes uz medībām. Ja gribi nelaimi novērst, tad jādara tā: kad sieviete ir aizgājusi garām, tad jāgriežas uz sievietes pusi un jāspļauj trīs reiz par kreiso plecu, tad nelaime novērsta (95, 25 Vlk Jaunlaicene). Ja mednieks, ejot uz medībām, satiek pirmo sievieti, tad medībās nebūs laimes, bet ja sieviete pāriet pār ceļu, tad labāk palikt mājās (Š. Tic. 19572). Ja mednieks uz medībām iedams satiek ceļā sievieti, tad būs nelaimīga medību diena, sevišķi, ja sieviete veca (ib. 19573). Ja iet uz medībām un pirmo sastop ceļā sievieti, tad nekā nenošaus, ja vīrieti, tad būs laba laime (ib. 19574). Kas uz jakti iziet un papriekšu sastop sievieti, tas neesot labi. Jāejot mājā un jānogaidot, kamēr vīrs vai puisis nāk preti (ib. 19571).

Pasākto darbu pat pārtrauc sievieti sastopot ceļā: Jo ceļā pirmū satiksi buobu, tad lobuok grīzīs atpakaļ (260, 336 D Auleja). Ja izejot iz mājas satiek sievieti, jāgriežas atpakaļ — neizdošanās, nelaime; vīrieti — laime (17, 1491, 21 C). Kad vīrietis redz, ka sieviete pāriet pāri ceļam, tad viņš atiet atpakaļ, jo saka, ka tad neesot laimes (135, 54 Jg Ozolnieki). Kaut kur braucot, ja satiek pirmo cilvēku sievieti, tad saka, ka nu nebūs laime un nav vērts braukt (230, 648 Tl). Jo ar lobu zyrgu brauksi uz oplotu (tērgu) un ceļā sasatiksi ar koč kaidu buobu, izjamūt muoti, muosys un radineicys, to lobuok i tyulen grīzīs atpakaļ da sātai, zyn labi, ka kas ļauns, slykts pošam nūtikš; un jo patim nikas nanūtyktu, to vysleidza zyrgs (jo lobs) sakvoros nu buobys ocu, un jo sakvorotu, tod nikaida paleiga deļ tuo nav, kai zyrgu apmozguot ar pošā meizolim (284, 16 D Kapiņi). Kad (Briežu Pēteris), pa ceļu iedams, kādu vecu sievu satike, tad jau vairs nedrīkstējis tālāk iet (Š. Tic. 4141).

Vajadzīga ir *pret darbība*. Ja no rīta izejot preti nāk vīrietis, būs laimīga diena; ja sieviete — nelaimīga. Bet nelaimi var novērst, ja ieraugot preti nākam sievieti, atkāpjas trīs soļus atpakaļ (17, 1988, 15 Rg Vidriži). Ja kaut kur ejot uz ceļa pirmo satiekot sievieti, tad tas nozīmējot nelaimi, bet vajagot trijus soļus atpakaļ atkāpties un trīs reizes nospļaudīties, tad tā nelaime vairs neesot (17, 386, 43 Vlk Vijciems).

Ja ceļā pirmo sastop sievieti, tad nebūs laimes. *Lai nelaimi novērstu*, tad trīs reizes jānosplaujas, citā gadījumā arī ar kreiso kāju jāmet krusts atpakaļ (Š. Tic. 4183). Ja ceļā pirmo satiek sievieti, tad slikti klāsies; tāpēc vajaga trīs reizes apgriezties un nospļauties (ib. 4185). Ja no rīta satiek pirmo sievieti, tad vajag nospļauties pār kreiso plecu, citādi notiek nelaime (ib. 4186). Ja ceļā satiek sievieti — būs nelaime. Lai no tās izbēgtu — jākļānās uz visām debess pusēm (ib. 4187). Ja pretimnācēja esot sieviete, tad lai sar-

goties, ja nemākot rīkoties; drīzumā tad tanī pašā dienā notiekot kādas nepatīkšanas. Cita līdzekļa nelaيمي novērst neesot, kā tikai vajagot pārsplaut pār kreiso plecu (ib. 4188). Ja kaut kur ejot uz ceļa pirmo satiekot sievieti, tad tas nozīmējot nelaيمي, bet vajagot trijus soļus atpakaļ atkāpties un trīs reizes nospļaudities, tad tās nelaimes vairs neesot (ib. 4189). Ja kaut kur brauc vai iet un nāk pretī sievietei, tad notiks kaut kāda nelaime. Lai to novērstu, vajagot uz to pusi nospļauties, tad nekas nenotiks (ib. 4190). Kad vīriešam kādās darišanās kur jāiet un tas pirmo sastop sievieti, tad tam tālāk nav jāiet, jo pats nelabais todien tam nedos mieru. Tādā atgadījumā vajaga trīs reizes nospļaut, tad viss atkal laimēsies (ib. 4191). Ja satiek sievu pirmo reiz uz ceļa, tad vajagot trīs reizes nospļauties un teikt: „Nebija, neredzēju“ (ib. 4192). Ja no mājām izejot satiek sievieti, tad tā ir nelaime, tad vajadzīgs trīs soļus atpakaļ kāpties, jo tad nelaime nenotiek (ib. 4194). Ja ejot satiek pirmo sievieti, tad, lai gājiens nebūtu nelaimīgs, vajaga kāpties trīs soļi atpakaļ, splaut zemē un aizmest krustu (ib. 4195). Ja nāk pretī pirmā sieviete, tad jāapgriežas trīs reizes dienvidziemeļu virzienā riņķī un jānospļaujas, tad būs laime (ib. 4196). Ja ceļā satiek pirmo sievieti, tad tas ir uz neveiksmi; bet ja to palaiž garām gar labo roku, tad nekādas nelaimes nebūs (ib. 4197). Ja uz ceļa pirmo pretimnācēju satiek sievieti, tad esot nelaime. Lai nelaيمي novērstu, cepure jāapgriež otrādi (ib. 4200). Ja ceļā dodoties satiek sievieti, tad jāapgriežas trīs reizes riņķī, lai labi iet (ib. 4201). Ja ejot satiek pirmo ceļā sievieti, tad ir paredzama kāda nelaime. Bet ja grib, lai nelaime nenotiktu, tad jāatiet trīs soļi atpakaļ un trīs reizes jānospļaujas (ib. 4162).

Ir tomēr izņēmumi, proti, ja sieviete kaut ko nes, ja viņa nav tukšām rokām un arī, ja viņai nesamais — kurvis, grozs, nasta — nav tukšs. Ja satiek sievu ar tukšiem spaiņiem, tad gaidāma nelaime (ib. 4152). Ja ceļā satiek pirmo sievieti ar tukšām rokām, tad nodoms neizdosies; bet ja sievietei rokās ir kāds nesamais, tad izdosies (ib. 4153). Ja no mājas izejot satiek sievu ar tukšu grozu vai ūdens spaiņiem, tad gadīsies kādas nepatīkšanas (ib. 4135). Ja kaut kur ejot nāk pretī sievietei, vai vīrietis tukšām rokām, tad gājiens neizdosies (ib. 4138). Tikai tad, ja sieviete ir pilnā, nelaimes nav. Ja sieviete ir pilnā, t. i. viņai ir kaut kas nesams, kā, piem., kurvis ar pirkumiem vai cits kas, tad tomēr ir laime (17, 2155a C Dzērbene). Ja nākot pretim sieviete ar ko nebūt rokā, tad esot laime (17, 839, 161 C Veselava). Ja satiek sievieti ar paunu, tad tāpat būs labi (26, 460 Md Jaungulbene). Ja sievietei, kuŗu pirmo satiek izejot no mājas, ir rokās kādas nebūt lietas, tad arī būs laba

izdošanās (17, 1854, 25c Rīga). Ja nāk sieviete ar nesamo, tad ne laime, ne nelaime (76, 40 Rīga). Kad jaunu meitu satiksi jūdini nasūt, kad ej tur, tod tūreiz byus laimīgs ceļš (225, 320 Ab Bērzgale). Ja no mājas izejot satiek sievu ar tukšu grozu vai ūdens spaiņiem, tad gadīsies kādas nepatikšanas (230, 426 Talsi). Ja kāds nāk ar pilnu roku, tad būs laba laime, lai tas būtu vīrietis vai sieviete, bet vislaimīgāki ir, ja braucēju satiek pirmo ar pilnu vezumu (Š. Tic. 4132). Ja nākot pretim sieviete ar kaut ko rokā, tad esot laime (ib. 4133). Ja, izejot no mājas, satiek sievieti ar kādu nesamo, tad būs laime (ib. 4134). Ja satiek pirmo pretim nācēju sievieti ar pilnu grozu, tad būs laime (ib. 4136). Ja ejot jeb braucot pirmo satiek ar pilnām rokām, jeb vezumu, tad labi izdosies, ja tukšā, tad slikti (ib. 4137). Ja satiek pirmo pretim nācēju sievieti ar pilnu kurvi, tad laime (ib. 4139). Ja ceļā satiek sievieti ar nesamo, tad gājienš izdosies (ib. 4140). Ja iet uz lauku un vīrietis nāk pretī, tad būs laime, sevišķi vēl, ja viņš ko nes. Ja sieviete gadās pretī, tad laimes nebūs. Turpretī būs liela laime, ja pretī nāk grūta sieviete (ib. 4129). Ja izejot no mājas satiek vīrieti ar kaut ko rokā, tad tai dienā sagaidāma vislabākā izdošanās, ja bez nekā — arī diezgan labi. Bet ja sievieti satiek ar kādu sainīti rokā, tad diezgan laba diena sagaidāma, ja bez nekā — slikti vien būs (ib. 4130).

Sal. par braucēju ar pilnu vezumu un pat piedzērušu — arī tas ir pilnā. Ja no rīta pirmo satiek braucēju ar vezumu, jeb kājnieku ar paku, tad visu dienu ies laimīgi (ib. 2404). Kad kur iet un ceļā pirmo satiek vezumu jeb vīrieti, tad tanī dienā būs laime (32, 2357 Rīga, Jg Garoza). Nasta ir laba zīme. Pretimnācējs vīrietis nozīmē labu, it īpaši, ja tas ar kuplu bārdi jeb ar nastu vai ar vezumu. Tomēr, ja vīrietis ar sarkanu bārdi, tad tas nozīmējot jaunu. Tāpat arī pretimnācēja sieviete sludinot jaunu (91, 388 D Ungurmuiža). Ja kur iet un pirmo satiek vīrieti, tad domātais izdodas; ja sievieti, tad neizdodas; jeb arī citādi — ja sievietei kas rokā, tad labi, un ja nav, slikti, tāpat arī vīriešiem (17, 1743, 104 Md Bērzaune). Ja satiek ceļā cilvēku ar nastu, tad ir laime, un ja satiek bez nastas, tad nelaime (Š. Tic. 4205). Ja gājējs satiek ceļā otru cilvēku, kas kaut ko nes, tad būs laime; ja viņš satiek otru tukšām rokām, tad būs nelaime (ib. 4207). Ja brauc pretim pirmais cilvēks ar vezumu, tad laime, un jo lielāks vezums, jo lielāka laime (ib. 4154). Ja nākot piedzēries cilvēks pretim, tad arī esot laime (ib. 4155).

Laime ir ar vīrieša sastapšanu ceļā. Ja no rīta pirmo satiek vīrieti, tad būs laime, ja sievieti, tad ne (ib. 25631). Ja no rīta pirmo

satiek vīrieti, tad ies tanī dienā labi, ja sieviete — tad slikti (ib. 25632). Ja pirmo no rīta ejot satiek sieviete, tad ir nelaime, neizdodas, ja vīrieti — laime, izdošanās (ib. 25633). Ja vīriešam kur izejot pār ceļu pāriet vīrietis, tad tam būs laime priekšā (ib. 33445). Kad satiek vīrieti pirmo, tad ceļš izdosies (ib. 33446). Ja kur iet un ceļā sastop vīrieti pirmo, tad būs laime. No mājām izejot pirmo satiek vīru, nozīmē laimi, sievu — nelaimi (138, 78 Kld Sātiņi). Kad puisietis nākot pretī, tad esot laba laime (105, 1 Vlk Jaunlaicene). No rīta izejot iz istabas ja satiek vīrieti, tad būs laime (230, 2505 Talsi). Ja no rīta pirmo satiek vīrieti, tad tā diena laimīga (230, 254 Tk Vāne). Ja Jaungada rītā uz ielas redz vīrieti, tad būšot labs gads, ja sieviete, tad slikts gads (17, 4369 Vidzeme) u. c.

Ja kāds dodas kādā ceļojumā, un viņš grib zināt, kā viņam ceļojums izdosies, tad tas atkarājas no tā, ko viņš pirmo ceļā satiks: vīrieti jeb sieviete. Ja satiks vīrieti, tas nozīmē, ka viņam izdosies labi (vīrietis vienmēr jālaiž garām pa labai rokai), ja sieviete, tad viņam ies slikti (sieviete jālaiž garām pa kreisai rokai) (Š. Tic. 4158). Un vislielākā laime ir, ja pirmo satiek ceļā bērnu (17, 2155b C Dzērbene).

Speciāli gadījumi saistīti ar profesijām un tautībām.

Ja no rīta pirmo sastop skurstenslauķi, tad sagaidāma laime (Š. Tic. 27988). Kad sastop ceļā skursteņa slaucītāju, būs laime (ib. 27989). Ja satiek skurstenlauķi, tad būs laime (ib. 27990). Skurstenlauķis ir no rīta liela laime (464, 1419 Rīga, Jg Jaunauce). Ja no rīta kā pirmo pretimnācēju sastop skurstenlauķi, tad visu to dienu būs laime (450, 1259 Rīga).

Ja izejot no mājas satiek pirmo cilvēku žīdu ar bārzdu, tad tai dienā izies labi (17, 1016, 21 Ogre). Kad izejot no mājas nāk pretī vecs žīds — būs laime (464, 364). Žīdu satikt pirmo, nozīmē vispār labu laimi un izdošanos (268, 9 Jk Slate). Kad uz pilsētu vai tirgu braucot satiek žīdu, tad būs laime (464, 502 Rg Ropaži). Kad īdams uz azaru zvejuot satiksi žīdu braucūt, tod pīzvejuosi daudzi zyvju, voi ari čygonu (451, 294 Rz Makašēni). Ja žīds kaut ko pirmais nopērk, tad ir laime tirdzniecībā (23, 2651 Vlm). Ja, ejot pa ceļu, pirmo satiek žīdu vai čigānu, tad nodomātais darbs izdosies sekmīgi (Š. Tic. 4182).

Sal. par cilvēka dabu. Kad satiek pazīstamu cilvēku, kurš ir laimīgs vai ar labu dabu, tad tas esot labi; bet ja satiek ar skaudīgu dabu, tad ejot slikti (17, 1769, 60 C Piebalga).

Sal. par miroņu redzēšanu vai sastapšanu. Ka tu ej nakti pa ceļu un tev pazaruoda acūs pazeistams nabašņiks, itei jau nav labi, sorgīs nu kuo nebejs smertis (Š. Tic. 4211). Kod cylvāks īt un sasatiks ūtru cylvāku, un jīs ruodas bez golvys, tod itei pīzīmēj, ka

jis dreīži miers zemē (ib. 4212). Kas Ziemassvētku vai Jaungada naktī redz cilvēku pie akas, tas to gadu nomirs (17, 1182, 20 Rīga).

Pa ceļu ejot, ja kāds izšķir *divus* pretim nācējus, tad tie sastrīdas (Š. Tic. 4319). Ja divi iet pa ielu un trešais viņiem iziet cauri, tad tie divi saķildosies (ib. 4320). Ja pāris cilvēku no rīta pāriet pa priekšu pār ceļu, tad nelaime (ib. 4209). Ja kaut kur ejot redz, ka svešs cilvēks pāriet krustis pāri ceļam, tad nebūs laimes (ib. 4208).

Jaungadā arī pirmais apsveicējs vīrietis ir uz labu, bet sieviete ne; tāpat arī vīrieša sastapšana ir uz labu. Ja Jaungadā pirmais apsveic vīrietis, tad būs tai gadā laime (ib. 10879). Ja Jaungada dienā pirmo satiek vīrieti, tad visu to gadu būs laimīgs, bet ja sievieti, tad nelaimīgs (ib. 10880). Ja Jaunā gadā pirmais viesis ir vīrietis, tad tai gadā būs laime; ja sieviete, tad nelaime (ib. 10881). Jaungada dienā ja pirmais atnāk vīrietis, — būs laime, ja atnāk sieviete pirmā, tad nelaime (ib. 10882). Ja Jaunā gadā pirmais apciemo vīrietis, tad būs draudzīga dzīvošana, ja sieviete, tad visu gadu jānaidojas (ib. 10883). Ja Jauna gada rītā pirmo sastop vīrieti, tad tanī gadā apprecēsies (ib. 10884). Ja Jaungada rītā pirmā ienāk sieviete, tad nākamais gads ir nelaimīgs (ib. 10885). Tad vēl pašā Jauna gada rītā pirmais ciemiņš ja ienāca vīrietis, tas bija uz laimīgāku jauno gadu. Tas tika tūdaļ laipni saņemts un dažādi pacienāts. Bet ja nu gadījās ienākt pirmai kā ciemiņam sievietei, ak briesmas, tas bij tūdaļ kā visa ļauna un sliktā iezīme. Tad jau gan sievieši paši to labi zinādami tā arī nevazājās no sētas uz sētu, ka netrāpās ieiet kā pirmajam. Tādas jau netika vis tik labi tad cienītas nedz mielotas, saimniece skatījās uz tādu tā „skeptiski“ (142, 2140—1 Md Beļava, Vecgulbene). Ja Ziemsvētkos jeb Jaunā gadā mājā pirmais svešs cilvēks ienākot sieviete, tad nākošais gads būšot nelaimīgs; ja vīrietis, tad laimīgs (Š. Tic. 34683). Ja Jauna gada rītā pirmais nāk pretī suns, būs laimīgs gads, ja vīrietis, var apmierināties, ja sieviete, gads būs nelaimīgs (ib. 10888). Ja Ziemassvētku rītā pirmais ciemiņš ienāk sieviete, tad kūti atskrien pirmā telīte; kad ienāk vīrietis, tad būs vērsītis (ib. 34572). Ja Ziemassvētku rītā pirmais viesis ir sieviete, tad govīm nāk telītes, ja pirmais viesis vīrietis, tad govīm nāk vērsīši (ib. 34573). Ja Ziemassvētkos pirmo dienu pirmā atiet sieva, tad govīm tanī gadā būs gotiņas, bet ja puisis pirmais, tad vērsīši (ib. 34574). Ja pirmā Ziemassvētku dienā pirmais ciemiņš ir vīrietis, tad govīs ved vērsēnus, ja sieviete, gotiņas (ib. 34575).

Sal. par bērēm. Ja braucot uz kapiem ceļā satiek pirmo sievieti, tad vienai no bērīnecēm jāmirst, bet ja vīrieti — tad vīrietim (ib. 2277). Ja vedot mironi uz kapsētu satiek vīrieti pirmo, izdzir-

dēs mirušu vīrieti, ja sievieti satiek, tad sieviete mirs pirmā (ib. 2278). Kas pirmais pārskries tam ceļam, kur mironu ved uz kapsētu, un ja viņš zina, ka tur ved mironu, tad tas pēc tā miroņa pirmais mirs (ib. 2281). Ja no mājas izved mironu un turpat tuvumā satiek kādu cilvēku pretim nākot, tad tai mājā drīzi kāds atkal mirs (ib. 2282). Kad bērnieku rindai, no kapsētas atpakaļ braucot, nāk sieviete pirmā pretī, tad mirušā rados pirmā mirs sieviete; ja vīrietis nāk pretī, tad pirmais mirs vīrietis (ib. 2323). Ja bērnieki no kapiem braucot mājā pirmo satiek vīrieti, tad mirs vīrietis (ib. 2324).

Atsevišķi gadījumi ir par viesiem. Ja ciemiņš ienāk ar lakatu un to nenopem, tad vistas olu nedēj (ib. 32859). Ja ciemiņi atnāk un nenogērbjas, tad vistas nedēj olas (ib. 32860). Kad viesi nesēd, tad vistas nedēj (ib. 32864). Ja viesis, ienākot istabā, tūlī nenopem cepuri, tad mājas saimniecei vistas nedēs olas (ib. 32865).

Sievieti sastapt ceļā ir uz nelaimi. Jo sevišķi tas ir tad, ja tā vēl *pa ceļu pāri* pāriet. Ja par ceļu priekšā pāriet sieviete, tad nelaime (17, 110, 88 C Jaunpiebalga). Ja gājējam sieviete pāriet pār ceļu, tad nebūs laime (176, 572 Tk Irlava). Ja no ritus kaut kur ejot sieviete pāriet šķērsām par ceļu, tad gājējam to dienu nebūs laimes (205, 683 B Skaistkalne). Ja sieviete pār ceļu pārejot pāri, tad nebūšot laimīgs brauciens vai gājiens (207, 237 Vlk Smiltene). Kad sieva pāriet ceļam pāri, tad mirs (177, 494 B Īslīce) u. c. Ja ceļa vīriem pāriet pār ceļu jeb nāk pretī kāda sieviete, tad tai gaitai nebūs laimes. Nelaime ir lielāka, ja sieviete veda un viņa pāriet šķērsām pār ceļu. Katrs gājējs baidās no tādas satikšanās, bet ja tomēr tā notiek, tad tas griežas atpakaļ, atsēstas kādu brīdi un tad tik uzsāk savu ceļu (Š. Tic. 4199).

Sal. arī *taustišanu*. Lai uzzinātu kaut ko tuvāk par nākamo vīru (sal. aunu ķeršanu), taustišana ir arī ar cilvēkiem. Ziemassvētku naktī jāiet uz pirti un pa pirts lodziņu jāizbāž roka. Ja liksies, ka roku noglaudīs ar cimdotu roku, tad būs vīrs bagāts, ja ar kailu — tad nabags (A. Aizsils 132). Latgalē Triju kungu dienas vakarā iet uz pirti un caur lodziņu tausta, ja satausta pakulāju (apgērbu), izies pie bagāta vīra, ja pliku — pie nabadzīga (1400, 27252 Brīvās Zemes p. 1936, 1). Jo meitas grib zynuot, kurai byus boguots veirs, lai īt uz reju nakti, izbūož pa rejas lūdzeņu rūku un gaida. Jo dasadūrs kaidis ar pynkainu rūku, tad veirs byus boguots, jo ar vinkoršu, tad nabogs (Š. Tic. 35972). Lai uzzinātu, vai ilgi dzīvos, vai drīzi mirs, tad Ziemassvētku priekšvakarā jāiziet uz pirtiņu vai arī uz riju un jābāž roka pa lodziņu; ja roku saņems auksta roka, tad drīz jāmirst, bet ja silta, tad vēl ilgi jādzīvo (ib. 34673).

Sestā nodaļa.

VĪZUĀLĀ MANTIKA.

1.

Mantika sastopama pie visām tautām visādos laikos; tā var būt *pasīva* un *aktīva*. Pirmā ir bez jebkādiem sevišķiem paņēmieniem maģisko norādījumu izsaukšanai; vienīgi šo norādījumu iztulkošanai ir savas sistēmas. Norādījumi nāk no dieviem vai arī citām daimoniskām būtnēm vai nu tieši, vai arī zīmju un pazīmju veidā. Arī latviešu mantika pazīst tiešos norādījumus parasti *sapņu* veidā. Šeit sapņos var rādīties gan parasti tikai mirušo dvēseles.

Pēc paglabāšanas mironim atļauts sapnī rādīties saviem piederīgiem. Tādā staigājamā brīdī mironis pieejot pie gultas un tam, kas tai gultā gul, nu nākot viņš sapnī — sapņotājs varot izrunāties ar atnākušo mironi. Uz šo runu, kuŗu sapņotājs runājis, arī mironis, pie gultas stāvēdams, pilnīgi atbildot, kaut gan citi turpat gulētāji šo sarunu nevarot dzirdēt. Tā tad nāk, ka gulētāji nekad neredzot mironi sapnī vienā un tai pašā brīdī, bet tikai vienu brīdi viens, otru otrs, jo mironis, ar vienu izrunājies, eimot atkal, kur tas pats gribot: ja viņš gribot sapnī rādīties vēl otram, tad rādoties un ja ne, tad vien pazūdot no istabas drīzi, lai viņu gulētāji uzmodamies neieraudzītu (LP VII, 18, 1). Labās dvēseles čukst radiem, draugiem sapņos padomus, bet visu līdzībās vairāk; bet to viņi nekad nestāsta, kā tur viņiem klājas. Arī miroņa drānās viņi sapnī nerādās, bet tais drānās, ko senāk nēsājuši dzīvē (ib. 19, 5).

Sal.: Lai veļi nerādītos sapņos, tad bijis jāiet uz tā veļa kapu, no kuŗa viņš nācis cilvēkam, kam rādījies sapnī, visam jānoberžas ar kapa zemēm, jānoskaita tēva reize ačgārniski un jāiet mājās, atpakaļ neskatoties un bez tam uz kapa jāmet dažādi ziedi, parasti nauda (72, 7474 Md Cesvaine, Virāne).

Sapņu redzēšanu tāpat izskaidro ar to, ka dvēsele atstāj miesu dažādā izskatā un atpakaļ atgriezusies izstāsta redzēto (LP VII, 15, 2).

Viens kungs noguris apgūlies upes malā; sulainis palicis nomodā un redz, ka kungam izlien pa muti tāda kā čūska un grib upei pāri tikt. Sulainis pārlicis zobenu upei — pa to čūska pārlidusi un nozudusi! Vēlāk atkal tāpat atlidusi atpakaļ mutē. Kungs pamodies

stāstījis, ka pa sapņiem šis esot pa dzelzs tiltu gājis un iegājis vienā kalnā, kas bijis pilns ar zeltu. Tā čūska bijusi kunga dvēsele (LP VII, 18, 4).

Sapņu psiholoģija nešķir sapni un īstenību, un sapnī redzētais nereti top par īstenību uzskatīts. Šie sapņi pa daļai dod tiešo apstākļu norisi. Šādi sapņi ļoti bieži pieminēti pasakās. Sapņiem piedēvējamā īstenība apliecināta arī latviešu pasakās un teikās. Tā sal. par norādījumiem sapnī P. Š. II, 285, kur sapnī sirmgalvis vēstī nākotni. Sapnī balss liek jauneklim pasaulē doties (ib. II, 386). Sapnī redzētais vecītis saka, lai iet projām (ib. IX, 28). Sapnī dzird balsi, kas liek piekraut pret paradumu uz nakti tukšu atstātu mēslu vезumu, citādi bērns nomiršot, kas arī notiek. Tāpat biedina, ka sieva nomirs, sēta nodegs (ib. IX, 455). Ķēniņš redz sapnī, ka slimo meitu varot ar zelta ābolu izārstēt (ib. VIII, 270). Dēls nosapņo, kā var pārjāt 7 asis dziļai, 7 asis platai upei (ar zelta zirgu, kam pārvilkta lāča āda, bet pātagai — čūskas nomauka, ib. IX, 355). Sapņo, ka no ezera jāizzvejo zivs; kas to ēdis, taps grūta. Tā notiek (ib. II, 32). Sapnī redzētais ne tikai piepildās, bet redzētais ir arī īstenība: sapnī redz, kur atrodas podiņš, kas sadauzītam līdzīgs, un norādītajā vietā to arī atrod (ib. V, 390). Sapnī redz viltīgo sulaini ar izglābto jaunavu pie ķēniņa. — Tā tas arī ir (ib. II, 416). Ķēniņš redz sapņus, kas norāda, ka viņa meita dzīva (ib. II, 21). Dēls nosapņo, kur ir skaista ķēniņmeita zelta matiem; to iet meklēt un atrod (ib. VIII, 242). Kungs redz sapnī, ka Dievs nāks muižā. Tas atnāk arī, bet nepazīts (ib. X, 380). Vecītis nosapņojis, ka dārzā starp divām liepām aprakts šķirsts ar naudu (ib. X, 150). Sieva nosapņo, ka noslēptā nauda ir pārnovada mucinieka rokās (ib. IX, 474). Sal. zīmīgus sapņus, kas piepildās (ib. IX, 359, 363).

Iespējams redzēt arī tikai kādu daļu no šīs norises — tās sākumu vai noslēgumu; arī šajos gadījumos saskare ar īstenību nezūd, un trūkstošais ir klāt piedomājams. A. Aizsils (Latviešu tautas sapņu iztulkošana, Rīgā 1939) min piemērus šādiem īstenības papildināšanas paņēmieniem: aut kājas nozīmē, ka ceļš priekšā, būs citur jāiet dzīvot (10. lpp.). Jaunu cepuri likt galvā — dzīves maiņa (ib.). Tomēr sapņu, kas izskaidrojami ar šādu papildināšanu, nav daudz, bet pārējie prasa izskaidrošanu.

Daļa sapņu var tikt uzskatīta par aizrādījumiem vai mājieniem un arī to iztulkošanā analogija paliek it kā īstenības plāksnē, tā, piem., apmākušās debesis sapnī norāda uz nepatikšanām, grūtībām, bēdām, skumjām, nezināmu nākotni, bāršanos (ib. 11), bet gaišas debesis uz labu dzīvi. Šādus sapņus var uzskatīt par kādas augstākas varas sūtītiem aizrādījumiem; tāpat pārdabīgas būtnes var pašas sapnī

rādīties. Latviešu ticējumos liela nozīme ir mironim, kuŗa tuvumu cilvēkiem un satiksmi raksturo veļu aicināšana un barošana rudenī, veļu laikā. Arī citādi var mirušais cilvēkam rādīties, to apmeklēt — par to vēsti nostāsti. Sapnī šāda apmeklēšana var būt laba un ļauna; ir pilnīgā saskaņā ar agrākajiem tautas uzskatiem tas, ka uz labu ir, ja mironis ko dod, bet uz ļaunu, ja viņš ko ņem vai līdzī aicina. Sal. pasakas. Ja sapnī mironis ko dod — būs veselība, labi, viss piepildīsies, būs kaut kas labs, panākums, labumu piedzīvos, bet jāmirst ir, ja mironis kaut ko no mājas iznes, ņem vai līdzī ved (ib. 12).

Vēl tāpat liela nozīme sapņos ir tiešai analogijai. Sēņu laušana nozīmē cilvēka miršanu, tāpat koku lūšana, to ciršana u. tml.

Nozīme ir līdzību meklēšanai zināmos priekšmetos. Tā ogas, pupas, zirņi sapnī nozīmē asaras — līdzība ir apaļumā; āboli sapnī ir uz augoņiem. Iespējamās arī pretējās analogijas kā pretēja stāvokļa anticipācija. Tāpēc asaras dod cerību uz prieku, ļoti lielu laimi, smiekliem, bēres sapnī uz laimi, kāzām, mantojumu, mēsli uz naudu, bagātību, tāpat arī utis, kas ir nabadzības pazīme (ib. 10).

No analogijas nav tālu līdz simbolam; gredzens sapnī nozīmē kāzas, bet vilks precinieku u. tml. Sapnī redzētie objekti latviešu sapņos visumā ņemti no tiešas apkārtnes un dzīves, izņemot eksotiskos iepludinājumus ar dažādām „sapņu grāmatām“. Tie nāk vairumā no zemkopja sētas, to iztulkošanai noder vispārējie uzskati par šiem objektiem, kas izpaužas arī citos ticējumos. Līdzīgi citiem ticējumiem un mantikas veidiem arī sapņos var būt dažādi slāņi, dažādas agrāko uzskatu atliekas, kā no agrākajām paražām (vilks — precinieks, kas zog ligavu), tā arī no senajiem kultiem un uzskatiem.

Āzis sapnī nozīmē velnu, ko izskaidrot var ar pēdējā parādīšanos šajā veidā pēc 15.—16. g. s. uzskatiem; baznīca un mācītājs sapnī ir tiesa, kas izskaidrojams ar „tiesāšanu“ baznīcā, pārmetumiem u. tml.; ozols un liepa saskaņā ar seniem uzskatiem arī sapnī nozīmē jaunu vīrieti un šievieti, kāpēc šo koku lūšana vēstī viņu nāvi u. tml. Sal. par sapņiem, kas nozīmē miršanu, LP VII 417.

Latviešu sapņu izstāstīšanai pamatā ir biežāk analogija vai kontrasts; redzētie objekti atbilst apkārtnei, ikdienas darbam un interesēm, bet iztulkojumu interese grozās ap notikumiem šajā dzīvē. Parasti tās ir pārmaiņas dzīvē (kāzas, bēres, arī vietas maiņa); laika maiņai, ko arī var vēstīt sapņi, ir liela nozīme zemnieku dzīvē, sevišķi labības un siena novākšanai. Tāpat ikdienas dzīvē svarīgi paredzēt laimi vai nelaimi, pasākuma izdošanos, mantas iegūšanu u. tml., pie kam sapnī var redzēt arī simboliskus objektus (atslēga — būs saimniece). Galvenais tomēr ir analogija: pupas, zirņi — asaras (apaļi objekti); koks krīt vai nokalst — nāve u. c.

Tā latviešu tautas sapņu iztulkošana nav pārāk grūta, protams, cik šie sapņi nav svešu un jaunāko laiku ietekmē.

Grieķu mantika pazīst tās iedalījumu dabīgā un mākslīgā. Pirmās pamats ir dievu atklāsme un tās galvenie veidi ir sapņu un entūziastiskā mantika.

Sapņa fizioloģija senatnē ir tikpat neskaidra, kā to izskaidrošanas psiholoģiskie pamati. Sapņu izstāstīšana sastopama jau sen un pieder pie dabīgās mantikas. Domāja, ka sapnī zūd viss, kas atdala cilvēku no dieviem un mirušiem. Dvēsele miegā spēj sazināties ar dieviem un mirušiem, saņemot no tiem aizrādījumus par nākotni. Grieķiem dievi nāk pie cilvēkiem sapnī, un sapņi ir no dieviem. Dievi var būt sapnī cilvēku tēlus, arī mirušo dvēseles nāk pie cilvēkiem sapnī (Patrokls pie Achilleja). Sapņus var atvest dievi (Hermejs). Dievu būtītie sapņi bij pamatā arī dziedniecībai (inkubācija).

Izšķīra īstos un neīstos sapņus. Sapņi nākot pa divējiem vārtiem: raga un zilonkaula. Tie, kas nākuši pa pēdējiem, ir neīsti un nepiepildās (Hom. Odiseja 19, 559). Sevišķi iecienīti bij nostāsti par pareģotājiem sapņiem, kas saistījās ar mītiskām un vēsturiskām personām, tāpat par pareiziem tulkotājiem (Jāzeps, Dāniels). Par sapņiem pirmo teorētisko apcerējumu uzrakstījis Aristotels (Peri tēs kath'hypnon manteias). Īpašas sapņu grāmatas bijušas 4. g. s. pr. Kr. (Antifonts). Artemidors, kuŗa 5 gr. (Oneirokritika, 2 g. s. pēc Kr.) uzglabājusās, atsaucas uz saviem novērojumiem Grieķijā un Azijā. Sapņu klasifikāciju dod Makrobijs (Somnium Scipionis), izšķīrot 5 sapņu veidus; 1. redzējumi (enypnion), kad sapnī redz konkrētus priekšmetus un notikumus it kā nomodā. Piem., izbadojies sapnī atrod maizi, redz ienaidnieku, kam tas uzbrūk. Šiem sapņiem plašākas nozīmes nav. 2. Pusmiega redzējumi (phantasma), kad miegā grimstot redz formas, kas no īstenām atšķīras izskatā vai lielumā, tāpat juceklīgus notikumus. Arī šis veids neder mantikai. 3. Orākuls ir, ja sapnī parādās vecāki u. c. personas vai dievi, vēstījot, kas notiks, darāms, vai nav darāms. 4. Vīzijas, ja redz lietas, kas tiešām piepildās redzētā veidā (sal. telepatija un tml.). 5. Īstais sapnis, kas ir aizklāts, un iztulkojams tikai ar sevišķām zināšanām. Artemidoram pirmie divi bij redzējumi, pārējie sapņi. Pēdējie ir divējādi: ar tiešu un netiešu nozīmi. Pirmie piepildās tā, kā tos redz (piem., kādu ievaino medībās), bet allēgoriskie sapņi citādi nekā redzēti. Bez tam ir sapņi, kur kopā vairākas lietas, sapņi, kam ir nozīme visai valstij, un sapņi ar kosmisku nozīmi. Artemidora sapņu grāmatas ir plašas, ar daudziem piemēriem. Pati sapņu izstāstīšana sakārtota pēc pazīmju dažādības. Pa daļai šai izstāstīšanai pamatā analogija: ābols sapnī ir par mīles

tību sakarā ar šī objekta simbolizēšanu, bērni nozīmē rūpes un pat bēdas, ola laimi. Redzēt traģēdiju nozīmē briesmas un nelaimi (tāds ir visumā traģēdiju saturs), redzēt komēdiju — izsmieklu, gleznas — sēras. Uguns nozīmē lielu prieku, ūdens — drūmu gara stāvokli, deja — uztraukšanos, utis — naudu, pērles — asaras. Balti priekšmeti nozīmē nāvi, miroņa aplaupīšana — nāvi tuviniekos un tml. Vēlāk sapņu grāmatas izplatās vēl vairāk. No modernām sapņu grāmatām minamas t. s. Ēģiptes sapņu grāmatas, arābu sapņu stāstītāja Ejuba Hasana sapņu grāmata, Lenormanes (Le Normand) sapņu grāmata u. c., pēc kuŗām veidotas arī latviešu sapņu grāmatas.

Parasti latviešu sapņu grāmatām ir dažādi pielikumi pareģošanai, un tās nepaceļas pāri tirgus limenim, nesatur arī latviešu tautas tradīcijās sastopamos norādījumus par sapņu izstāstīšanu. Minamas Le Normand Sapņu grāmata (1867, cits izdevums 1897), Jauna sapņu grāmata līdz ar laimes liešanas u. c. pamācībām (1880), Ejuba Hasana Sapņu grāmata jeb Jaunākais sapņu izstāstītājs (1882, 1890³, 1893⁴), Vispilnīgākā un vislielākā Baltijas sapņu grāmata (1924), maģ. Bonifācija Palustra (Augusta Melnalkšņa) Sapņu tulks (1930) u. c.

Sapņu ticamība atkarīga no laika, kad sapņo (mēness grieži).

Latviešu mantikā sapņi vecā mēnesī bieži pieskaitāmi murgiem, kas izdilst līdz ar dilstošu mēnesi. Piepildās sapņi, ko redz jaunā mēnesī, bet pilnā mēnesī redzētiem sapņiem neviens netic, un tie arī neizdodas. Sal. tomēr Š. Tic. 26169, 77, 83. No nedēļas dienām izdevīgākā svētdiena un piektvakars, arī otrdienas un piektdienas nakts (ib. 26177). Piepildās arī Andreja vakarā, Ziemsvētku un Jaungada naktī u. c. redzēti sapņi. No pirmās Ziemassvētku dienas līdz Trikuma dienai ir divpadsmit nakts. Tie sapņi, ko redz šai laikā, visi jāiegādājas, jo katra nakts apzīmējot veselu mēnesi (ib. 26167). Tie sapņi, kas rādījušies tanīs divpadsmit pēdējās dienās vecā gadā, katrs pasludinājot, kas notikšot jaunajā gadā katrā mēnesī (ib. 26164). Tie sapņi, ko no Ziemassvētkiem līdz Jaunam gadam sapņo, piepildās (ib. 26165). Sapņi, ko redz jauna gada naktī, piepildās (ib. 26166). Tas, ko sapņo naktī no Jaungada līdz Zvaigznes dienai, piepildās (ib. 26168).

Ja grib par ko sapņot, vakarā gulēt ejot par to jādomā vai arī citam liek vakarā sacīt, lai par to sapņo. Lai sapņotu jaukus sapņus, tad jāguļ uz labiem sāniem (ib. 26171). Ja naktī guļ uz kreisajiem sāniem, tad sapņo sliktus sapņus (ib. 26172). Guļot nevajaga likt rokas zem galvas, citādi redzot nelāga sapņus (ib. 26173). Guļot nevajaga salikt kājas krustiem, citādi nevarot pa sapņiem paskriet (ib. 26174). Kad sapņo un pamostas, nevajaga griezties uz otriem sāniem:

ja apgriežas, sapni neatceras. Ja pēc sapņošanas pagriežas uz otriem sāniem, tad sapnis aizmirstas (ib. 26217). Ja no sapņa uzmodies pagriež spilvenu uz otriem sāniem, tas, ko esi sapnī redzējis, arī par tevi sapņo. Ja sapņos redz kādu cilvēku un pamodies apgriež spilvenu otrādi, tad arī tas cilvēks sapņo par pirmo sapņotāju (ib. 26205). Ja redz nelabu sapni vai nevar pamosties, jāpakustina kreisās kājas lielais pirksts. Kad cilvēks nelabu sapni redz, tad viņam jāpakustina kreisās kājas lielais pirksts, tad vairs nesapņos (ib. 26201). Jaievēro pirmais sapnis jaunā vietā vai ciemos pirmoreiz guļot, jo tas piepildīsies. Tie sapņi arvien piepildās, kuŗus sapņotājs redz jaunā vietā, kur viņš nekad vēl nav gulējis (ib. 26191). Jaunā dzīves vietā pirmo nakti redzēts sapnis attiekas (izdodas) (ib. 26192). Ja pirmo reiz kādā svešā mājā guļ, tad tas, ko redz sapnī, piepildās (ib. 26193). Ko sapņo, guļot jaunā vietā, tas piepildās (ib. 26195). Ko sapņo, pirmo reiz jaunā dzīvoklī guļot, tas piepildās (ib. 26198). Sapņi piepildās, ja tos izstāsta, tāpēc nestāsta nelabus sapņus, kamēr nav pagājušas 6 stundas. Ja negribot, lai slikts sapnis izpildītos, tad to vajagot citiem izstāstīt. Sapnis tad neizpildīšoties (ib. 26190). Lai sapnis nepiepildītos, tad to vajag kādam izstāstīt; bet lai piepildītos, tad nevajag nevienam stāstīt (ib. 26189). Sal. pasakās: Jāstāsta katram savs sapnis, ko pirmoreiz guļot jaunā istabā sapņojis. Dēls nestāsta ātrāk, kamēr piepildās (P. Š. 363, 370, 375, 378, 384, 393). Sapņi nepiepildās, ja tiem netic. Sapņus šķir no murgiem, kuŗi nekad nepiepildās. Ļauni sapņi mocīs, ja kāds svešs apsēžas uz gultas malas, ja guļ uz kreisiem sāniem, ja uz gultas sēžot auj kājas, ja vakarā sit bērņus, guļot rokas liek zem galvas. Guļot nevajaga salikt kājas krustiem, citādi nevarot ne pa sapņiem paskriet (Š. Tic. 26174). Ļaudis domā, ka ļauni sapņi ceļoties no velna jeb burvjiem (ib. 26213). Sēdot nedrīkst bungāt ar pirkstiem pa galdu — rādīsies spoki.

Sapņi var rādīties miroņi. Ja liķi aprok ar kailu galvu, tas sapnī par to pārmet; sapnī rādās arī, ja izvadot kas nekārtīgi izdarīts vai ja bērēs nav kauts neviens kustonis, ar ko mironis jāpēc nāves. Miroņi nāk sapņos, ja no kapa tiem paņem puķes vai ko citu. Lai miroņi nerādītos, kapa racēji dabū degvīnu, tiem jānoberžas ar smiltīm un jāskaita tēvreize ačgārniski, zārkā mironim līdzī jāliek no visa pa druskai, to apgērbjot nedrīkst raudāt, pār krūtīm pārvelk 3 krustus, kad tas nomazgāts; jāmazgā mute ar miroņa mazgājamām ziepēm. Citādi sapņos rādīšanās ieilgst, jo mironis staigā apkārt un sapņos rādās līdz pastarai dienai. No sapņiem pareģo arī nāvi. Ļoti daudz ir sapņošanas paņēmienu par nākošo vīru vai sievu.

Citādi ir ar *sapņu orākuliem*, kur atbildi no dieviem saņem ar inkubāciju. *Inkubācija* — lat. incubatio, gr. enkoimēsis, gulēšana sapņu redzēšanai pie grieķiem saistīta ar dziedniecību, sevišķi Asklēpija orākulos Epidaurā u. c. Šie orākuli līdzīgi sanātorijām veselīgā apkārtnē ar labu gaisu, tuvu avotiem ar brīnišķīgu spēku (dziedniecības avotiem). Arī priesteriem te ir ārstniecības zināšanas, bet pati ārstēšana sākas tikai pēc tam, kad slimnieks redzējis sapni ar dieva aizrādījumiem. Inkubācija sevišķā ēkā turpinās dažreiz ilgi, sapņa trūkumu vai noteikumu, piem., diētas neievērošanas dēļ. Izrakumi Epidaurā rāda orākula iekārtu, līdzīgu kūrortiem, ar viesnīcām, teātri, stadiju iebraucēju ērtībām. Atrasti inventāra un slimnieku saraksti, kā arī dziedināšanas apraksti (3. g. s. pr. Kr.). Ir arī receptes. Kādam Apellam (2. g. s. pr. Kr.) no Kārijas pret māgas kaiti Asklēpijs liek vingrināties, skriet, šūpoties, triekt miesu ar dūpām, berzēt ar sāli, ar sinepēm, ņemt siltas vannas — tā tad kustības, diēta, ādas un sirds darbības stiprināšana. Ir receptes pret čūsku kodumu, diloni u. tml. Bijušas arī operācijas. Dziedniecībai noder ne tikai sapnis vien, bet arī medikamenti u. c. līdzekļi. Bez tam Asklēpija orākuli ar inkubāciju dod atbildi uz dažādiem jautājumiem, liekot svētnīcā sapņus redzēt un tos iztulkot. Asklēpija orākulu bijis daudz. Līdzīgi orākuli ir arī Amfiarājam Oropā; te priekš inkubācijas 1 diena jāgavē un 3 dienas jāatturas no vīna, lai vieglāk uzņemtu sapņus; jāievēro arī diēta. Inkubācija notiek speciālā telpā, kur virieši šķirti no sievietēm. Sapņotājs dzird balsis, to apņem maiga vēsma, un mistiskā gaismā viņam šķiet parādāmie dievi, kuru teikto viņš dzird.

Arī Grunavs par prūšiem raksta, ka viņu veidleri miegā ar dieviem sarunājosies (und im schlaiffe sie mit in redten, und lernter dos folgck gebenedeien*,? M. 201). Līdzīgi Einhorns par latviešiem (Reformatio gentis Letticae c. 2), ka tie dabūjot norādījumus sapņos par *sobara* vajadzību (piem. mēra novēršanai*,? M. 473): —

Dieser Gebrauch wird noch bey vielen in acht genommen, denn ob sie schon nicht öffentlich thun dürfen, so thun sie es doch heimlich; wie ich denn das von jhnen selbst gehöret vnd vernommen, das sie es in der Zeit nicht allein gethan, sondern auch im Traum, auch sonst von den spectris, so sich alssdenn an etlichen Orten sehen lassen, dazu vermahnet seyn, das, so sie von solcher Plage wolten erfreyet seyn, solten sie solch *Sobar* vnd heydnischen Gottesdienst begehen. Das haben sie anno 1602 in der grossen vnd geschwinden Pestilentz gethan, vnd da sich anno 1625 wiederumb eine Pestilentz erregte, hat mans, wie ich von vielen erfahren, die Pestilentz damit auff zu heben vnd zu vertreiben.

Sapņu orākuls latviešu ticējumos ir vienīgi tikai mīlestības orākuls.

Sapņu orākuls no parastiem sapņiem šeit atšķiras ar to, ka sapni speciāli gaida nākotnes noskaidrošanai un var arī sevišķi gatavoties tam, noteiktās naktis priekš gulēt iešanas noteiktas darbības veicot.

Pēdējais sapņu orākulu tuvina maģiskai akcijai — šīs darības pie-
spiež nākošo vīru ierasties un rādīties sapnī, pie tam vēl īstajā izskatā,
kaut arī tālu ceļu veicot. Tādā kārtā sapņu orākuls ir sava veida
eksorkisms, vajadzīgās personas izsaukšana. Līdzīgs raksturs ir arī
katoptromantijai un dažiem *hidromantijas* veidiem. Ir noteikts šī
orākula laiks. To ievada Andreja diena — pēdējais vakars priekš ga-
vēņa (30. nov.) un tas turpinās līdz Trejkungu dienai (6. janv.),
retāk ārpus minētā laika. Raksturīga ir jaunavu vēlēšanās redzēt
vaigu vaigā savu izredzēto, viņa attēlu, retāk iegūt norādījumus par
precēšanos nākošā gadā vai arī nākošo vīru. Eksorkisma raksturs
uzglabājies vārdos, ar kuriem lūdz Andreju, Trijus ķēniņus u. tml.,
lai tie sapnī izredzēto parāda. Maģiskās darības ir dažādas.

Aicinot izredzēto pie sevis, vārdus un darbību izvēlas tādu, kas
novirzītu viņu tieši pie gulētājas, lai tas viņai būtu labi saredzams,
izdarītu kādu tam uzdoto darbu u. tml. Par krievu orākulu vecāko
formu I. Sokolovs (Russkij folklor, 1938, 190) uzskata *akas* aizslēg-
šanu un atslēgas glabāšanu pagalvī; ligavainis sapnī nāks atslēgu
ņemt, lai varētu aku atslēgt un zirgu dzirdināt. Turpmākā šī orākula
attīstības gaita — pagalvī liek no skaliem darinātu akas modeli un
vēlāk tikai atslēgu vien.

Piemēri šiem paņēmieniem ir dažos pārņemtos Latgales orākulos.

Aizgavēnī meitas naktī nūīt uz oku un tur aizslādz atslāgu un tur
pamat da reita. Naktī kas tu atslāgu slāgs volī, tys byus juos veirs
(312, 249 Ldz Mērdzene). Ja gribi zināt nākošās dzīves biedri, tad,
Jaunā gada naktī gulēt ejot, jāsaliek uz plīts no malkas pagalēm
līdzīgu akai. Tad jālūdz, lai mīlais iet uz aku smelt un dzert ūdeni.
Sapnī atnāks (449, 219 Rz Dricēni).

Meitas zam Zīmas svātkim pādējū nakti sataisa nu mozīm kū-
cenim oku un jū palik sev zam pagalva, jo redzēs sapynā kaidu puisi,
kuŗš dzirdeis šimā okā savu zyrgu, tad vysaidā ziņā jis da jai at-
brauks svuotūs (tik tai, ka nikas šuo nazynuotu) (284, 8 D Kapiņi).
Sal. par atslēgām: Zīmas svētku vakarā meitām jāliek atslēgas zem
spilvena. Kas sapnī vilks atslēgas ārā, tas būs nākamais vīrs (26, 467
Md Jaungulbene). Ja jaunas atslēgas ir, tad tās jāpaliek pagalvī;
sapnī varēs redzēt to, kas aizvedīs (Š. Tic. 135). Jauna gada vakarā
jaunavas aizslēdz un atslēgu noglabā pie akas; kuŗš jauneklis nāks
un slēgs viņu vaļā, tas būs viņas izredzētais (ib. 11259).

Latviešu mantikai akas motīvs nav raksturīgs, bet gan tilts kom-
binācijā ar ūdeni.

Aicinot izredzēto sapnī šurp, tam ceļ *tiltiņu* pār upi, ko atvieto
ar skalu uz ūdens trauka, ko liek gulēt ejot zem gultas. Andreja
vakarā jātaisa tiltiņš; *kas pāri* iet, tas nākamais (32, 2459 Jg Ozol-

nieki). Sal. drāniņu, ko vecītis iedod pārmest upei kā tiltu (P. Š. VIII, 111).

Raksturīga tomēr ir prasība, ka vajadzīgā bļoda ar ūdeni un skalu jāliek kādam *citam*, ne tam, kas grib savu līgavaini redzēt.

Ziemas svētku vakarā kādai meitai vai puisim paliek apakš gultas trauku ar ūdeni un skaliņu pāri. Ūdens būs upe un skaliņš tilts. Gulētājs redzēs, kas viņu vedīs pāri, tas apprecēs (230, 864 Tl). Vecā gada vakarā meitai, kuŗa grib dabūt zināt, kas viņu paņems par sīvu, nezinot kāds cits paliek zem viņas gultas pilnu bļodu ar ūdeni un pār bļodu pārlik skaliņu. Ja meitai parādās sapnī, it kā viņas iecerētais iet pāri tiltam, tad tas viņu jaunā gadā paņems (493, 205 Rz Sakstagals). Andreja naktī jātaisa tiltiņš; tas jātaisa citam, tad redzot sapņos, kas iet pār tiltu, to piedzīvos (450, 275 Md Patkule). Andrejos cits citam nezinot paliek apakš gultas bļodu ar ūdeni un pār to saliek krustiem šķērsiem skalus. Kuŗš sapnī iet pa tiltu, tas apprecēs (32, 627 Rg Jūrmala). Jauna gada naktī nezinot kādam zem gultas jāpaliek bļoda ar ūdeni un pāris kociņu. Gulētājs ko sapņodams redzēs, kas ies pa tiltiņu, tas būs viņa līgavainis vai līgava (17, 196, 134 Tl Vandzene). Andrejnaktī, Ziemsvētku naktī un Jaungadnaktī jāpaliek gulētājam nezinot ūdens trauciņš zem gultas, ar laipu pāri. Kas par šo laipu nāks, tas būs brūtgāns (17, 87, 16 Vlk Vijciems). Jaungada naktī vajagot palikt kādam slepus zem gultas kādu trauku ar ūdeni. Pār trauku pārlikt skaliņus, un tad, ko redz ejam pa sapņiem pāri pa trauku, ar to apprecēsies (230, 939 Tl). Jaungada naktī jāņem bļodiņa ar ūdeni un pāri bļodiņai jāpārlikt skali un jānoliek kādam puisim vai meitai zem gultas, lai tie paši nemanītu, ja naktī sapņos redz kādu ejam pāri par skaliem, tad tas ir sapņotājas līgavainis (230, 208 Okte).

Paskaidrojumu visai šai procedūrai dod kāds ticējums ar norādījumu, ka tādā gadījumā sapņos redz upi ar tiltu. Jaunavām, lai tās zinātu, vai nākamā gadā tiks izprecētas, jāliekot krūzīte ar ūdeni zem gultas. Pār krūzīti jāpārlikt skaliņš, tad sapņos redzot upi ar tiltu. Ja pār tiltu pārejot vīrietis, tad nākamā gadā esot kāzas (17, 2065, 39 Jk Birži).

Parasti, kas nāk pār tiltiņu, būs izredzētais. Jaungada naktī, kad iet gulēt, pagalvī no skaliņiem uztaisa tiltiņu. Kas ies nakti pa šo tiltiņu, tas būs īstais brūtgāns. Zināms, to tik var sapņos redzēt, kas ies pa tiltiņu (202, 758 B Īslīca, Ceraukste). Ja Jaunā gada naktī gulēt ejot paliek apakš gultas bļodu, pildītu ar ūdeni un pārlikt tiltu pāri, tad, kuŗu redz sapņos pāri ejam, tas ir izredzētais (230, 845 Tl); sal. 76, 230. Jaungada vakarā vaigot ielikt mazgājamā bļodā ūdeni un no skaliem pārtaisīt tiltu. Kas to nakti pa sapņiem ietot pāri, tad

tas esot brūtgāns (297, 829 Rg Ropaži). Jaungada vakarā jāpaņem bļoda, jāpārliet tiltiņi pāri; kas sapnī ies pāri, tas mīļākais (32, 2226 B Iecava). Andreja vakarā vajaga nolikt zem gultas bļodu ar ūdeni un pār to pārlikt skaliņu, un tad tas, kuŗu sapnī redzēs ietam pāri pār tiltu, būs meitas brūtgāns (482, 162 Vp Užava); sal. 32, 567 Rg. Jaungadā, kad meita grib zināt, vai tiks apprecēta, jāiztaisa apakš gultas tiltiņš; kas sapnī staigās par šo tiltiņu, tas būs brūtgāns (1, 146, 14 Vlm Vilzēni).

Skalus sauc arī par *laipu*: Jauna gada vakarā jānoliek zem gultas bļoda pilna ar ūdeni un pār viņu laipiņu. Kuŗš nakti iešot pār laipiņu, tas būšot īstais (145, 612 Vlk Bilska). Ziemas svētku vakarā meitām jāliet trauks ar ūdeni, pār kuŗu pārlikti skaliņi zem gultas, tad sapnī redzēšot ūdeni ar laipām. Gājējs, kuŗš pār laipu iešot, būšot nākamais vīrs (26, 469 Md Jaungulbene). Jaungada nakti jāliet ap pagulti bļoda ar ūdeni un bļodai pāri skalū. Kuŗš pa to laipu ietot, tas būšot par vīru (114, 157 Vlk Kārķi). Jaunā gada vakarā jāpaliek zem gultas trauks ar ūdeni un pār to laipu. Kas sapnī pār laipu ies, tas būs ligavainis (23, 2674 Vlm).

Atstāj arī skala apzīmējumu. Jauna gada naktī paliek glāzi ar ūdeni zem gultas un skaliņu pārliet pāri; kas sapnī iet par skaliņu, tas tai gadā apprecēs (375, 3387 C Skujene). Vēca gada vakarā zem gultas jāpaliek bļoda ar ūdeni, bļodai pāri jāliet skaliņi. Sapnī kas ies pāri, tas precēs (375, 2964 C Skujene). Jaungada nakti vajaga likt bļodu ar ūdeni un skaliņu pāri pār bļodu, un naktī, kas nāks pāri, tas apprecēs (3, 781 Vlm Bauņi). Jaungada vakarā pārliet pār bļodu skaliņus, kas sapnī pāri iet, būs nākamais (32, 2176 Rīga). Jaungada naktī vajaga zem gultas palikt šķīvi un pār to skaliņu; kuŗš iet tur pāri, tas ir brūtgāns (17, 1697 Kld Padure). Ziemas svētku sestdienas vakarā jāpaliek zem gultas galvgaļa bļoda ar ūdeni un jāpārliet skals pāri; kas sapņos ies pa to pāri, tas būs nākamais kavalieris (68, 577 Md Beļava).

Šī romantika — mīļākā atnākšana — var dot dažādus variantus.

Nācējs pārliks laipu, vedīs līdzī: Jaunā gada vakarā vajag zem gultas palikt ūdens trauku ar pārliktiem vīrs tā skaliem. Sapnī jaunava redzēs savu ligavaini otrā pusē upei, viņš pār upi pārliks laipas, nāks pie viņas un vedīs viņu līdzī, tad tas būs viņas īstais brūtgāns, kuŗš apprecēs (263, 12 Ldz Nautrēni; sal. 288, 34).

Vakarā nav brīv gulēt ejot ne ar vienu runāt; nācējs prasīs ceļu.

Mārtaņa vai Jauna gada vakarā zem gultas jānoliekot bļoda, pilna ar ūdeni. Uz bļodas jāuzliet divi skaliņi tā, ka tie iznākot krustā. Vakarā jāejot gulēt un ne ar vienu vairs neesot brīv runāt. Tad nu nāksot naktī īstais (brūtgāns), aiziešot pa skaliņu līdz krustam un

prasišot, pa kuŗu ceļu iet. Viņš esot jāievēro, jo tas būšot īstais (brūt-gāns) (145, 442 Vlk Cirgaļi).

Nācējs nesīs pāri par ūdeni: Noliek zem gultas Vecagada vakarā vašbļodiņu ar ūdeni, pārliek pāri skaliņus. Kuŗš sapnī nāks un nesīs pāri, būs nākošā gadā ligavainis (174, 167 Md Liezere).

Nācējs palīdzēs pāriet: Ziemas svētkos, kad otrs zem gultas paliek ūdeni bļodā, bet tikai kā gulētājs to nezina, un par to ūdeni jāpārliek pāri kociņš, un kad nu sapnī redz, kā jāiet pa laipu pāri; bet ja nu gadās kāds nāk tev pretī, tas palīdz pāriet pāri, tad tāds vīrietis tevi paņems, ja vecs, tad vecs, ja jauns, tad jauns (72, 3508 Md Sarkaņi).

Nācējs vedīs pāri: Veca gada vakarā jāpaliek zem gultas bļoda ar ūdeni un tai pāri skaliņš; kas sapnī pār skaliņu vedīs, tas apprecēs (505, 123 Md Vecgulbene). Jaungada naktī pirms gulētiešanas jānoliek zem gultas, gultas galvgali, šķīvis ar ūdeni, pāri pārliekot skaliņu, kuŗš tad naktī sapņos nāks un vedīs pāri ūdenim, tas būs nākamais (382, 143 Rīga). Ja grib zināt, kādu vīru dabūs, tad nevienam neredzot paliek bļodu ar ūdeni zem gultas un divus salmiņus jeb kociņus krustā, tad sapnī kuŗš vedīs pāri, tas būs vīrs (17, 1743, 114 Md Bērzaune).

Pār tiltiņu iet kopā ar nākamo: Andreju vakarā gulētājam nezinot pagultē jāpaliek bļoda ar ūdeni un pāri skalū, tad gulētājs sapnī redz, kad ar nākamo iet pāri pār tiltiņu (17, 891, 38 Rg Suntaži).

Jaungada naktī jāliek skaliņi pār bļodu tā, lai iznāk tilts. Un ejot pa sapņiem pa tiltu, un kas nāks pretī, jāievēro. Ja vīrietis, tad ligavainis, ja nāve, tad jāmirst (297, 248 Rīga).

Viņš var arī glābt sapņotāju, kas upē iekrīt: Jauna gada naktī meitas zem gultas liek kādu trauku ar ūdeni, kuŗam pāri pārlikts skaliņš. Naktī tā meita, kuŗai šis trauks ir zem gultas, sapņo kaut ko par upi, tiltu. Varbūt, ka viņa slikst. Tad tas puisis (puisim — tā meita), kas nāca glābt, būs viņas ligavainis (17, 1855, 29 Rīga).

Arī nācējs var ūdenī iekrist vai apstāties, kas nav laba zīme: Andrejvakarā meitām zem gultas vajaga palikt bļodu ar ūdeni un pārtaisīt tiltiņu. Naktī pa sapņiem kas iekritis ūdenī, nebūs īstais vīrs, bet kuŗš apstāsies uz skaliņiem, būs īstais vīrs (116, 413 Vlm Renčēni). Jaungada vakarā jāņem bļodiņa ar ūdeni un jāpaliek zem gultas; no rīta pieceļoties gulētājam jāprasa: „Ko naktī sapņojil!“ Ja gulētājs redzējis kādu ejam pār bļodiņu, un ja gājējs pārgājis pāri labi, tad viņš to gadu apprecēsies, bet ja saslapinājis kājas, tad ne (230, 207 Okte).

Pār tiltiņu atnācējs var arī braukt: Veca gada vakarā jānoliek zem gultas bļodiņa un jāpārliek pāri tiltiņš; kas sapnī pār tiltiņu

brauks, tas apprecēs (505, 132 Auguliena). Juoņa dīnas vokorā pīlej blūdā iudini. Pataisa nu skalenim tyltu, lai jis pļovej blūdā. Poša (jauna meita) atsagulst un kū redzēs sapnī, kas jū puorves par tyltu, jo braucējs byus skaists, lobā zyrgā un rotūs, to izidama pi veira dzeivos bogotai. Jo nalobūs rotūs puorvess, to dzeive byus gryuta. Tai var paredzēt arī kaidis byus nuokūšais bryutgons (325, 1048 D Jāsmuiža).

Jāšana: Muotes nūlik sovōm meitōm zam loškys, tī kur juos gul, blūdu ar iudini un uz tuos kūcenus, un uz tūs kūcenu sīra gabaleni. Jo nakti radz, ka kaidis puisis īs par upi, dajōs un sīru laus pa pusei un dūs jai, tys byus jōs izradzātais, pi tuo jej izīs par sīvu (312, 270 Ldz Mērdzene).

Sal. vispārīgus aizrādījumus. Ja Jaungada naktī paliek zem gultas blōdu, kuŗā ieliets ūdens un krustām pārlikti skaliņi, tad sapnī var redzēt nākamā gada piedzīvojumus (67, 82 C Jaunpiebalga). Andrēja, Ziemassvētku, Jaungada, Trijkungu jeb dzimumdienas naktī paliek zem gultas blodiņu, kuŗā ieliets ūdens, un pār to pārliet kaut ko pāri, kas varētu izpildīt tilta vietu. Ko to naktī sapņo, tas piepildās (17, 149, 27 Rīga).

Ja sapnī neko neredz, tā nav laba zīme: Zilējot ūdens trauku paliekot zem gultas. Ja nevienu neredz trīs jaungadu un vecgadu mijās, tad meitai būs jāpaliek par vecmeitu, bet ja puisis neredz trīs gadus no vietas, tad tam būs jānodzīvo vecpuišī (76, 231).

Vēro nācēju jo sīki: Jaunkundzei, kuŗai gribi uzzināt viņas ligavaini, nevienam nezinot (it īpaši viņai) paliec zem viņas gultas blōdu ar ūdeni, pie blōdas pieslien skalu un uz skala uzliec divieli (to dara tikai Vecgada un Ziemsvētku naktī). Naktī meita gulēdama gultā redzēs sapnī savu nākamo vīru. Ja viņš būs tai jau pazīstams, tad tā redzēs to tikai līdz pusei, bet ja svešs, tad visā augumā. No rīta, starp citu, meitai ieminies, kādu sapni tā ir redzējusi pagājušā naktī (2, 251 Md).

Ir nozīme arī tam, vai nācējs ir vīrietis vai sievietē: Andrejos taisa tiltiņu, tad saka: „Es tais’ to tiltu Andreja naktī; vai ies pirmais vīriets jeb sievietē pāri; ja ies pāri sievietē, tad miršu, ja vīriets, tad tikšu izprecēta.“ Sapnī viens no minētiem cilvēkiem ies pār tiltiņu pāri (32, 2135 Rīga). Jaungada naktī jāliek skaliņi pār blōdu tā, lai iznāk tilts; un ejot pa sapņiem pa tiltu, un kas nāks pretī, jāievēro. Ja vīrietis, tad ligavainis, ja nāve, tad jāmirst (297, 248 Rīga).

Sal. par 3×9 laipiņām: Ielej ūdeni blodiņā, 3×9 laipiņas; 3 vērbaļķus un 24 blankas pāri. Noliek pagultē. Jādomā par to, kamēr aizmieg. Tad sapnī, kuŗš ies pa laipiņu, tas apprecēs (32, 1655 Jg Ozolnieki).

Sal. par *trepītēm*. Veca gada vakarā jāiztaisa mazas trepītes, jāpaliek nezinot puiša jeb meitas gultā zem maisa; kuŗu nakti redzēs pa trepītēm kāpjot, tas būs redzētāja mīļākā jeb mīļākais (55, 335 Md Cesvaine).

Nākošā grupā galvenā vietā ir atnācēja *mazgāšanās* un tilts sastopams vairs tikai dažādās kontaminācijās. Ņem ūdens trauciņu un paliek zem gultas, pārlik pie laipiņu (skalu) pāri. Pieliek klāt ziepes un dvieli. Sapnī ko redzēs ejot mazgāties, tas būs viņas kavaliers; tas viss jādara nevienam nezinot (17, 1816, 63 Md Ļaudona). Jaungada vakarā kāds cits paliek bļodu ar ūdeni zem gultas un skaliņu pāri par laipu. Ja sapnī redz kādu, kas nomazgājas ūdenī un prasa dvieli, tad tas pats būs īstais (189, 357 Vlk Jaunlaicene). Veca gada vakarā meitas noliek pagalvī dvieli un zem gultas bļodu ar ūdeni. Pār bļodu pārlik skalīņus. Kuŗš puisis nāks naktī 12-os mazgāties, tas apprecēs (89, 153 B Ceraukste). Jaungada naktī paliek zem gultas bļodu ar ūdeni, pāri skalīņus kā mazu tiltiņu un zem spilvena dvieli. Sapnī redz, kuŗš bļodai pāri iet, ūdenī mazgājas un dvieli slaukās, tas arī apprec (17, 323, 42 Kld Gaiķi). Andrejos tiltiņam blakus pieliek dvieli; kas nāk slaucīties, tas apprecēs (32, 2137 Rīga). Mārtiņa vai Jauna gada vakarā zem gultas jāliekot bļoda, pilna ar ūdeni. Pār bļodu trīs skalīņi un tiem jāuzliekot ziepes. Dvielis esot jāpakārot pie gultas galvgaļa, bet dvielam vajagot būt tādām, kuŗā neviens vēl neesot slaucījies, pavisam jaunam. Tad nu sapņos nākot viens vīrietis mazgāties un prasīšot dvieli ko slaucīties. Viņu vajagot ievērot, jo tas būšot īstais (145, 441 Vlk Cirgaļi).

Jaungada vakarā jānomazgā mute un jāiet gulēt bez kā to slaucītu. Tad jāliek dvielis uz krēsla lēnes un bļoda ar ūdeni zem gultas. Pār bļodu jāpārlik skalīts. Bez tam vēl ir vajadzīga kreisās kājas zeķe. Kuŗš nāks naktī muti slaucīt, tas būs nākamais. Visam šim jānotiek bez runāšanas (17, 800, 52 Rīga). Jauna gada naktī zem gultas palikt bļodiņu, krustiem pāri skalus, virsū dvieli un ziepes — kas naktī nāks mazgāties, tas apprecēs (135, 42 Jg Ozolnieki). Un vēl ja gribi zināt savu laimi nākotnē, tad piesmel ūdeni traukā, uzliec krustiski skalīņus un virsā baltu dvieli, un vakarā šo parikti paliec zem gultas. Sapnī ko redzēsi, kas daies un nomazgāsies un noslaučīsies, tas būs (92, 84 D Ungurmuiža).

Tā kā sapņu orākuls ir ar paņēmieni piespiedu kārtā likt ierasīties nākošajam līgavainim, t. t. īsti maģisks akts, minētās darbības ir tikai viena daļa no šī akta, kurpretim izsaukšanai vajadzīgi arī būramie *vārdi*. Piemēru ir daudz. Andreja vakarā meitas apakš savas gultas liekot trauciņu un pār to pārlikot kociņus it kā tiltu. Pie

likšanas esot jāskaitot tāda dziesmiņa: Mīlais Andrej, atminies, Ko es šonakt vēlējos, Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto; tad nakti nākot pa sapinim tas puisis un ietot pa to tiltiņu. Ja tas tiltiņš no rīta esot iekritis tajā trauciņā iekšā, tad apprecēs, ja ne, tad neapprecēs (17, 385, 30 Vlk Vijciems). Vēl nākamo laulātu draugu var izzināt tā, ka Andrievdienas vakarā (Andrievdienai ienākot) zem gultas noliek ūdens trauciņu (bļodiņu, krūzīti) un tam pāri trīs skalīņus (trīs lietas visas labas). Kas sapnī pār laipām ejot sniegs roku, tas būs nākamais dzīves biedrs. Gulēt ejot jānoskaita: Labais Andrievs, atminies, Ko es šonakt vēlējos: Rād man savu mīlāko, Paša Dieva vēlēto (891, 2265 C Lizums). Sal. garāku aprakstu: Māņi, kā jaunekļi un jaunavas jau iepriekš apprecēšanās var dabūt redzēt un zināt savu nākamo laulāto draugu, kuŗu vēl nemaz nepazīst. Andreja, vai arī citas nozīmīgas dienas nakti, kuŗa tikai vienreiz gadā ir, vajaga pirms gulēt iešanas nolikt gultas pagalvī zem spilvena vienu pāri cimdu, kas vēl nav nekad nevienam rokā vilkti, ieliet krūzē vai bļodā tīru akas ūdeni un pārtaisīt pār to no skalīem tiltiņu. Šitādu pagatavotu trauku noliec zem gultas, pagalvja galā. Kamēr gulēt iet, smieties nav brīv. Kad ir apgulies, tad jānoskaita šitāda dziesmiņa: Svētais Andrej, atminies, Ko es šonakt vēlējos; Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto. Kad būšot aizmidzis, tad redzēšot savu Dieva nolikto dzīves draugu (913, 268 Tl Zentene). Andreja vakarā meitas zilē arī nākotnī, zem gultas paliek ūdeni un saka: Mīļā stundiņ, nostājies, Miļo Andrej, paskaties: Gribo redzēt mīlāko, Savas sirds izredzēto. Kas nakti dos dzert, tas būs (702, 65 Vlm Vitrupe). Andreja dienas priekšvakarā meitām zem gultas vajagot nolikt bļodu, pilnu ar ūdeni. Pāri bļodai jāpārliet trīs salmi. Gulstoties gultā jānoskaitot klusām pie sevis pantiņš: Mīlais Andrej, atceries, Ko es šonakt vēlējos — Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto! Pēc pantiņa noskaitīšanas nedrīkstot runāt vairs ne vārda. Tad sapnī parādīšoties mīlākais (929, 48828 Ab Liepna, sal. 929, 47757). Ja kāda meita gribot sapņos redzēt savu brūtgānu, tad tai Andreju nakti jāiesmeļot bļodā ūdens. Pār bļodu no skalīņiem jāiztaisa tiltiņš, un tad bļoda ar visiem skalīņiem jāpaliek pagultē. Kad iet gulēt, tad jāskaita šāds pantiņš: Mīlais Andrej, paklausies, Ko no tevis izlūdzos: Redzēt savu mīlāko, Paša Dieva vēlēto. Kad visu tā izdarot, tad sapņos parādīšoties nākamais vīrs (375, 4140 C Skujene). Andreja dienā jātaisa skalu tilts uz mutes bļodas apakš gultas. Kas ies pāri (sapņos), tas būs nākamais vīrs vai sieva. Pirms gulētiešanas jānoskaita šāda lūgšana: „Mīlais Andrejs, labais Andrejs, saki man šogad, kāds man nākošais būs“ (1515, 1422 B Vecmuiža).

Ja tilta grupai nav grūti noskaidrot tās maģiskos pamatus (aizvešana), *mazgāšanās* ievada plašo uzdoto darbu grupu. Ūdeni liek pie gultas, lai atnācējs tajā mazgātos. Tāpēc arī ziepes, dvielis. Gan šeit var būt arī speciālie rituālie elementi. Sal. kāzu paražās jaunā pāra rituālo mazgāšanos vienā bļodā — arī atnācēja mazgāšanās gulētājas noliktajā bļodā varētu būt norādījums par iespējamo nākamo viru. Šis mazgāšanās motīvs var tikt papildināts ar slaucīšanos, kāpēc nevajadzīgo tiltiņu atvieto ziepes un *dvielis*. Arī šeit ir minētie vārdi skaitāmi. Sal.: Jāmazgā mute tādā traukā, kuņģā neviens nav mazgājies. Mute nav jānoslauka. Jāpaliek zem pagalvja tāds dvielis, kuņģā neviens nav slaucījies. Tanī vakarā arī nav jārunā, jāguļ uz kreisiem sāniem un trīs reizes jāskaita: Mūsu tēvs debesīs. Katru reizi nobeidzot jāpieskaita galā sekoši vārdi: Kungs, mans Dievs, parādi man manu; ja ir bagāts, tad lai ir braukšu, ja nabags, tad lai ir kājām. Tad sapnī redzēšot brūtgānu, kas nesīšot dvieli, kuņģā muti noslaucīt (929, 32280 Md Kalsnava).

Šī ticējumu grupa ir jo plaša. Šāda zilēšana notiek parasti Veca resp. Jauna gada vakarā, lai uzzinātu par precēšanos nākošajā gadā. Pašu Jauna gada vakaru, gulēt ejot, noliek pie gultas bļodu ar ūdeni, ziepes un dvieli, ja tad sapnī redz, ka kāds bļodā mazgājas, ar to tad jādodas laulībā, bet ja sapņi tēls nemazgājas, tikai parādās vien, vai dara ko citu, tad laulībā ar viņu laime nebūs un ja sapnī nekā neredzēja, tad kāzu tanī gadā nebūs (RKr 1897, XI).

Jaungada naktī, ja meitas grib zināt savu brūtgānu, gulēt iedamas noliek uz krēsla mutes bļodu ar ūdeni, ziepes un dvieli. Ko viņa redzēs sapnī pie bļodas mazgājamies, tas būs viņas brūtgāns (202, 724 B Īslīce). Jaunavai, kuņģa grib uzzināt savu nākamo ligavaini, jādara tā: Jaungada vakarā gulēt ejot jānoliek pie gultas bļoda ar ūdeni un dvielis. Tas, kuņģa pa sapņiem nāks pa nakti mazgāties, būs nākamais ligavainis (230, 85 TI Ārlava). Arī meitas gultas galā nolika bļodu ar ūdeni un dvieli: Kas ūdenī mazgājās un dvieli slaucījās, tas bij meitas brūtgāns (231, 1501 B Iecava). Tad vēl meitas, kad gulēt gāja, uzkāra uz gultas stabiņu savu pūram darināto dvieli un zem gultas palika ūdens bļodu. Tad par sapņiem varējusi redzēt savu izredzēto, jo tas šai bļodā mazgājies un dvieli gājis slaucīties (454, 208 Vlm Burtņieki). Vecgada vakarā gulēt ejot jāpakar tīrs dvielis pie gultas un jānoliek zemē ūdens trauks. Kas sapnī šajā ūdenī mazgājoties un dvieli slaukoties, tas to meitu apprecot (375, 2102 C Sērmūkši).

Līdzīgi paņēmieni ir Andreja vakarā un Ziemas svētkos. Andreja naktī pie gultas vajaga likt dvieli un ūdeni; kas pirmais no pušiem nāks mazgāties, tas būs nākamais vīrs (464, 1997 Rg Olaine). Andrejos vajag nolikt pie gultas bļodu ar ūdeni, ziepēm un dvieli; kuņģ

sapnī mazgāsies, tas apprecēs (32, 1362 Jg Ozolnieki). Ziemas svētku vakarā gulēt ejot pie gultas jānoliek bļoda ar ūdeni, ziepes un dvielis. Sapnī tad redzēsot, ka kāds mazgājas; tas tad būšot īstais līgavainis (302, 1537 Jk Sece).

Sal, sikākos priekšrakstus par to, ka bļoda zem gultas slepeni jāliek citam, par klusēšanu u. tml.

Katrā ziņā bļoda ar ūdeni, ziepes un dvielis jānoliek pie gultas tā, lai citi nezin. Veca gada vakarā nezinot jāpaliek zem gultas bļoda ar ūdeni, ziepēm un dvieli; kas nāks sapnī pie bļodas mazgāties un slaucīties, tas būs izredzētais (55, 336 Md Cesvaine). Meitas varot uzziņāt tā brūtgānu: Jaungada vakarā jānoliekot zem gultas bļoda pilna ar ūdeni un ziepju gabaliņš arī. Uz gultas galvgaļa jāpakaŗot dvielis. Kad tā izdarot, tad vairs neesot brīv ne ar vienu cilvēku runāt un tūlīn jāejot gulēt. Sapņos nāksot mazgāties tas, kuŗš būšot meitas brūtgāns un mazgāšoties. Kad būšot nomazgājies, tad prasīšot dvieli, ko slaucīties. Lai to puisi labi ievērojot, jo tas būšot īstais brūtgāns (145, 604 Vlk Bilska). Jauna gada naktī vajaga palikt zem gultas ūdeni bļodā un uz kāda beņķīša ziepes un dvieli. Pēc tam pašam jāiet gulēt. Bet to vajaga darīt tā, ka neviens par to neko nezin. Tad aiziet gulēt; kuŗš nāks mazgāties naktī sapnī, tas būs nākošais līgavainis, bet ja to naktī nemaz nesapņos, vai arī neredzēs nākot pie gultas mazgāties, tad neapprecēsies nākošo gadu (279, 1250 C Kosa). Sal.: Jaungada naktī paliek zem gultas mazgājamo bļodu, dvieli un ziepes. Kāda meita, kuŗa to darījusi, sapņos redzējusi, ka mazgāties nācis kāds kalpa puisis, kuŗš bijis liels dzērājs un sliņķis. Nomazgājies, noslaucījies un aizgājis. No rīta meita stāstījusi citiem mājas ļaudīm, ka slinks puisis nācis tai sapņos un nomazgājies viņas bļodā; tas laikam tai jau būšot nolemts. Citi par to smējušies. Nepagājis ilgs laiks, un tiešām meita apprecējusi to pašu puisi (17, 1651, 116 Rīga).

Pazīstamais mīlestības orākuls ar nolikto ūdens bļodu zem gultas un dvieli gan reti, bet tomēr kombinējas ar *spoguli*. Veca gada vakarā jānoliek bļoda zem gultas un jāpārliet krusts pāri. Jānoliek spogulis un jāpakaŗ dvielis, tad redzēs ap pusnakti, kas nāks pie bļodas mazgāties, tas būs tas mīļākais, vai tā mīļākā (72, 3637 Md Cesvaine). Vecā gada vakarā jāienes istabā bļoda ar ūdeni un jāpieļiek dvielis. Pašai meitai jānosēžas pie galda, jāuzliet spogulis un grāmata (bībele). Jālasa grāmata un jāskatās spogulī, bet atpakaļ skatīties nav brīv. Tad spogulī redzēs, ka ienāks tas cilvēks, kas šo meitu apprecēs. Viņš bļodā mazgāsies un dvieli slaucīsies (446, 282 Md Viesiena). Parastāks ir paņēmiens likt Jaungada vakarā spoguli *pagalvī*, lai sapņos varētu mīļo redzēt. Jauna gada vakarā, kad iet

gulēt, tad jāpaliek zem galvas spogulis; kas pa sapņiem nāks spieģelēties, tas būs mīļākais vai mīļākā (69, 192 Md Beļava). Jona dīnas vokorā zam spylvyna palīc spīgeli, tad redzēsi bryugonu (288, 46 Ldz Nautrēni).

Jauna gada naktī pie gultas jānoliek spogulis, dvielis, ķemmes un bļoda ar ūdeni; kas pa sapņiem nāks mazgāties, tas apprecēs (32, 396 Jg). Kad Jauno goda vokorā jauna miaita palik zam sovas gultas trauku ar jyudini, un zam paduškas ručniku un grebini, tad kū jei sapynā redzēs, kaidis puiss nūsamozguos juos traukā un nūsaslaucēis pi ručnika un sasukos ar grebini, kurs palyk zam paduškas, tys pat puiss byus juos veirs (311, 386 D Kapiņi). Ja grib zināt, vai nākošo gadu apprecēsies, tad Jauna gada vakarā pie gultas jānoliek bļoda ar ūdeni, ziepes, spogulis un dvielis, un kuŗu sapnī redzēs mazgājamies, tas apprecēs (205, 220 B Skaistkalne). Jaungada naktī pie gultas noliek bļodu, dvieli, ziepes, spieģeli. Ko redz sapnī mazgājoties, tas būs nākošais vīrs (214, 1031 B Bauska).

Ir īstas skaistuma kopšanas kombinācijas ar spoguļi un ķemmēm. Kad gribot zināt, kāds nākotnē būšot brūtgāns, tad vakarā vajagot, kad eimot gulēt, paņemt spoguļi līdzī un ķemmes un palikt zem ķiseņa, pirms spoguļi un tad ķemmes. Un jāsakot vārdi: „Atnāc, nezīnāmais un man piešķirtais, šovakar uz manīm, un lai es tev izķemmēju matus.“ Sapnī kas parādīšoties jeb svešs vai pazīstams, tas būšot brūtgāns (1341, 21662 Rz Atašiene). Sastdīn atnokušai nu pērts navajaga skatētis spūguli un nādreikst sukot motus. Ejūt gulātu grebeni un spūguli jopodlik zam poduškas, zam golvas un juosoka sekūši vordi: Sūdētais munejais, ataj šū nakti, izsukoj maņ golvu. Sapynā redzēsi, ka tovs nuokušais leigavainis atnuoks un sukuos tovu golvu (542, 17487 Ludza).

Sal. par ķemmēm: Andreja vakarā vajag matus izķemmēt, bet nesapīt, muti nomazgāt, bet neslaucīt, dvieli un ķemmi nolikt pagalvī. Naktī brūtgāns nāk muti slaucīt un matus pīt, un tad dabūjot to redzēt (17, 563, 63 Rg Sēja). Ja kāda meita grib redzēt savu mīļāko, tad viņa vakarā, gulēt ejot, izlaiž savus matus un ķemmes paliek zem ķisena. Tad viņa sapnī redzēs, ka viņš nāk tai matus ķemmēt (17, 1815, 60 Md Ļaudona). Kad kāda meita grib redzēt savu mīļāko, Jauna gada vakarā, kad iet gulēt, tad paliek pagalvī ķemmes, un kas nāks viņas matus ķemmēt, tas būs viņas mīļākais (3, 553 Jg Garoza). Ja grib izzināt, kuŗš mīl, tad Ziemassvētku sestdienā gulēt ejot jāpaliek ķemmi zem pagalvja. Mīlais(ā) atnāks sukāt naktī galvu (449, 597 Rz Dricēni). Andreja vakarā jāsasukā mati un ķemme jānoliek pagalvī. Kas nāks matus pārsukāt, būs nākamais vīrs (76, 711 Rg Mārupe). Vai arī ņem trauku ar ūdeni, ziepes un ķemmes

un nevienam neredzot Jauna gada naktī noliek zem gultas, bet jaunu, ne reizes lietotu dvieli, pat ne reizes nemazgātu, piekar pie gultas; tas, kuŗš nāks mazgāties, slaucīties un ķemmēties, tas būs vīrs (17, 1744, 115 Md Bērzaune). Sal.: Jaungada naktī gulēt ejot, vajag atstāt vaļā matus. Kuŗu pa sapņiem redzēs matus pinot, tas būs īstais brūtgāns (202, 758 B Īslice, Ceraukste).

Citos gadījumos pieminēta tikai *slaucīšanās*, kāpēc neliek ziepes, bet tikai ūdeni un dvieli. Vecā gada vakarā, kad iet gulēt, jānoliek bļodā ūdens un dvielis klāt. Kuŗš nu nāk mazgāties sapnī, tas brūtgāns tai gadā; ja viņš slaukās dvielī, tad tas viss zīmējas uz tevis pašas (181, 995 Tk Jaunpils).

Jaungada vakarā nomazgājas, pusnoslaukās; noliek pie gultas dvieli un tīru ūdeni. Kas nāks slaucīties, būs īstais. Tas jādara, ka priekš 12 gultā (32, 2195 Rīga).

Ļoti bieži minēts tikai *dvielis*, bez ūdens. Vecgada vakarā meitas, kas vēlas, pieliek tīrus dvieļus pie savas gultas. Bet naktī, ja sapņos redz kādu puisī slaukoties tai dvielī, tad to meita dabūs sev par vīru, bet ja neviens neslaukās, tad meita netiks izprecēta tanī gadā, vai arī paliks vecmeitās (17, 7600 Rg Lēdurga). Jaunā gada naktī puisim vai meitai jāliek dvielis zem pagalvja. Kas naktī slaukās pie dvieļa, tas ir izredzētais (218, 826 D Krustpils). Veca gada vakarā meitai pie gultas jāpakar balts dvielis. Kas sapnī viņā slaucīsies, tas viņu apprecēs (505, 117 Md Galgauska). Ja grib redzēt savu nākamo vīru, tad Jaungada naktī uz gultas gala jāuzkar tīrs dvielis. Kas naktī pa sapņiem tajā nāks slaucīties, tas būs tas īstais (17, 1988, 17 Rg Vidriži). Jaungada vakarā, kad iet gulēt, tad piesien pie gultas dvieli; kuŗš nāks pa sapiniem slaucīties, tas būs brūtgāns (114, 43 Vlk Veckārkī). Kad meita grib zināt, kuŗš puisis to precēs, tad vajagot Jauna gada naktī pakārt dvielī gultas galā; kuŗš puisis nākšot slaucīties, tad tas arī precēsot (17,332, 41 Dg Rudzēti). Veca gada vakarā dvieli palika gultā zem spilvena, kas sapnī gāja slaucīties, tas tajā gadā meitu apprecējis (23, 3885 Vlm Kocēni). Jāņu naktī pie gultas pakar baltu dvieli. Kuŗu redz pa sapņiem šai dvielī slaukoties, to dabūs par vīru (166, 1636 Kuldīga).

Dvieļa motīvs daudz saprotamāks orākula nākošajā veidā — pašam gulēt ejot *neslaucīt muti* un gaidīt, lai sapnī nāk slaucītājs.

Šeit atnācējam ir tiešs uzdevums un darbs, kas var viņa piespiesto atnākšanu motivēt. Šāda *piespiešana* skaidrāki izsacīta nostāstos par zīlēšanu ar spoguļi (LP VII 525 sek.), kur ligavainis spiests tālus ceļus nākt pret savu gribu liktenīgajā naktī, pat zobenu atstājot pie izsaucējas. Sal. par mazgāšanos šajos nostāstos. Tā viena meita esot spieģelējusies Jaungada naktī. Uz reizi durvis atvērušās un ienācis

cilvēks, apgērbies zaldāta drēbēs. Šis nomazgājies un projām iedams atstājis dūci uz galda, sirdīgi uz meitu paskatīdamies. Šī pēc tam dūci nolikuse šķirstā. Gada beigās meita izprecēta no kāda izdienējuša zaldāta. Nodzīvojuse vienu gadu mīlestībā un laimībā. Bet nu nejauši šim izdevies uziet dūcīti. Paņēmis dūcīti un nokāvis sievu, teikdams: „Ak tad šī tā meita pēc kuŗas Jaungada naktī man bij jāskrien pār purviem un mežiem vairāk simtu verstis“ (LP VII 526, 3).

Līdzīgs ir mazgāšanās motīvs kontaminējumā ar spoguļi: Kūķu vakarā varot uzzināt puīši vai arī meitas, kas būs viņu nākamā dzīves biedrene vai biedrs. To varot izdarīt tā. Paņemot mazgājamo bļodu pilnu ar skaidru ūdeni, nolikt to krāsns priekšā, pielikt klāt ziepes un dvieli. Pašam, kuŗš nu grib redzēt to savu nākamo, viss tas jādara tā: jāpaņem spoguļis un jānosēstas taisni krāsns mutes priekšā un jāskatās vienmēr uz spoguļa. Kad nāk jau ap pusnakti, tad no krāsns izlien tas īstena vai īstenā, nomazgā muti, noslauka dvieli un ielien atpakaļ krāsnī. Viņš var būt arī tāds, kur skatītāja vai skatītājs nemaz nepazīst, bet drīzi tiek pazīstami un tai pašā gadā tūlīt apprecējas. Visu to vajagot darīt citiem nezinot (72, 8328 Md Cesvaine, Graši).

Par piespiešanu resp. izsaukšanu sal. arī: Pūsis iet pie brūtes, iekļūst purvā, nevar aiziet, vēlas: „Kaut brūte pie manis nāktu!“ Te pāriet mājā — brūte patiesi gadās gultā šim blakus. Bet mācītājs citā naktī uzvelk krustu uz durvīm. Šī atkal atnāk, bet nevar vairs iekšā tikt. Gan pārvēršas par vilku, gan lāci — nelidz. Pēc pusnakts paliek kā katrs cilvēks un nu pūsis apprec to (LP VII 527, 6).

Dvieli liek sev pavisam tuvu, uz gultas vai arī galvgalī, pagalvī. Andreja vakarā jānomazgā mute un jāiet ar neslaucītu gulēt. Dvielis jāieliek pagalvī. Tas, kas dvieli pados, būs nākamais dzīves draugs (76, 710 Rg Mārupe). Jaunā gadā ap pusnakti ejot gulēt jānomazgā seja. Pa nakti tā jāatstāj slapja. Gultas galvgalī jānoliek dvielis. Ja pa nakti sapnī redz, ka kāds nāk slaucīt, tas būs nākamais (466, 110 Lp Vaiņode). Lai uzzinātu, kas būs meitas līgavainis, tad meita Veca gada vakarā nomazgājas, bet muti nenaslauka. Aiziet gulēt un dvieli paliek pagalvē. Naktī, tad redz sapenē, kuŗš viņai slauka muti, un tas nu būs īstais viņas līgavainis, un šajā gadā tad viņa ar to apprecēsies. Visu laiku jāuzmanās tā, ka neviens neredz (279, 270 C Kosa). Veca gada vakarā gulēt ejot jānomazgā mute, bet nav jānoslauka. Uz gultas gala uzkaŗ dvieli. Kas sapnī muti noslaucīs, tas viņu apprecēs (375, 2606 C Skujene). Lai uzzinātu, kuŗš būs nākamais, tad meitai Jaungada naktī nevienam neredzot jānomazgā mute un bez noslaucīšanas jāliekas gulēt, iepriekš pakāpot dvieli gultas kājgalī. Kuŗš sapnī nāks un muti slaucīs, tas būs īstais (382, 165 Rīga). Jaungada

nakti nomazgā acis un nenoslaucījies iet gulēt, un pie gultas noliek dvieli; kas sapņos nāks slaucīt, ar to apprecēsies (230, 2293 Vp Dundaga). Ja Jaunā gada vakarā priekš gulēt iešanas nomazgā acis un nenoslaukot aiziet gulēt, tikai atstājot uz pagalvja dvieli, kas tad nāk slaucīt acis, tas ir izredzētais (230, 844 Tl). Ja meitas grib zināt, kuŗu viņas dabūs par vīru, tad Jaungada naktī, kad iet pie guļas, jānomazgā acis un jāiet ar slapjām pie guļas, un kuŗš nāks slaucīt, būs īstais (230, 917 Tl). Jaunā gada vakarā gulēt ejot nomazgā muti un atstāj slapju. Kad gultā iegājis, tad nedrīkst vairs runāt, jo tad vairs nekas nerādoties. Kas nāk naktī slaucīt muti, tas arī apprecēs (375, 2713 C Skujene). Jaungada vakarā jāieliek tirs dvielis pagalvī vai arī jāpiekaŗ pie gultas naglas, tad mute jānomazgā un ar neslaucītu jāiet gulēt. Kas pa sapņiem muti slaucīs, tas būs nākamais brūtgāns (17, 87, 15 Valka). Jaungada vakarā gulēt ejot jānomazgā acis un ar slapjām jāiet gulēt, paliekot dvieli pagalvī, un tas, kuŗš nāks sapnī acis slaucīt, būs meitas nākamais vīrs (482, 156 Vp Užava). Ja grib uzzināt savu nākamo dzīves biedri, tad Jaungada vakarā jānomazgā mute un ar slapju jāapgulstas, pie kam neko nedrīkst vairāk runāt; kuŗš nāks ar dvieli slaucīt, tas būs īstais (464, 224 Rg Meņģele). Ziemas svētku jeb Jaungada naktī pulksten 12 nomazgā muti, bet nenoslauka: tīru dvieli liek pagalvī; kas nāk pa sapņiem muti slaucīt, būs īstais brūtgāns (17, 143, 3 Tl Vandzene). Lai uzzinātu, kas būs nākamais draugs, tad jaunā mēnesī jāiet pie upes pēc saules rieta, jānomazgājas un jāpaliek dvielis zem galvas un nenoslaucītu muti jāapguļas; kas nāks pa nakti slaucīt, tas būs tavs draugs (69, 588 Md Beļava). Sal.: Ja Jaungada naktī plkst 12 nomazgā acis, bez slaucīšanas iet pār trim slieģšņiem un liekas tūlīn gulēt, tad tas, ko sapņo, piepildīšoties. Tas viss jāizdara nopietni, nerunājot un nesmejoties (230, 2306 Tl Laidze).

Šis motivs var būt kombinēts ar *akas* motivu. Vēca gada naktī jāiet uz aku un jāliek roka ūdenī. Gulēt jāiet ar nenoslaucītu roku, tad var sapnī redzēt savu mīļāko (375, 3097 C Skujene). Kad grib zināt, kāda brūte jeb brūtgāns būs, tad vajaga Ziemas svētku sestdienas vakarā iet pie āliņģa, iebāzt rokas, lai slapjas tiek un iet atpakaļ uz kambari, bet nav brīv nekur apkārt skatīties. Arī kambarī nedrīkst apkārt lūkoties, bet likties uz muti gultā, rokas gulot turēt apakš mutes; tad nāks sapnī brūte jeb brūtgāns klēpī sēdēt (1400, 11336 B. V. 1876, 18). Ziemas svētku vakarā neprecēti iet pie akas vai āliņģa mērcēt piedurkni, tad iet ar slapjo piedurkni gulēt un ko redz sapnī to izgriežam, ar to jādodas laulībā (1400, 29232 Rīgas L. B. Z. K. 1897. 11. krājums). Pareģošana. Ja grib zināt vai puisis vai meita, ko apprecēs, tad vakarā akā jāiemērc līdz padusei roka ar visu

piegurkni, un tad ar visu slapo piegurkni jāapgulstas; ko tad sapnī redzēsi, tas būs tas dzīves draugs (92, 83 D Ungurmuiža). Sal.: Vasaras svētkos pirms saules lēkšanas vajaga aiziet uz avotu, nomazgāt avota ūdenī muti un tad iemest metalla naudu. Uz māju ejot nedrīkst atpakaļ skatīties. Tikko nonāk mājā, jāliekas gulēt. Sapnī redzēs, kas to naudu no avota izņems, un tas arī licēju apprecēs (17, 321, 28 Kld Gaiķi).

Par mazgāšanos, resp. veļas mazgāšanu, sal.: Jaungada naktī vajaga meitai iemērkēt veļu un atstāt to iemērktu. Naktī vajaga nākt skatīties, kas mazgās veļu. Kas nāks, tas apprecēs meitu (153, 1146 Rg Babīte). Ja kāds nezīnot ieliekot vēšas vāli jauneklja gultas pagalvī Jaungada naktī, tad arī dabonot sapnī mīlāko redzēt (476, 231 Rg Lēdmane).

Plašāks ir *dzeršanas* motīvs. Veca gada vakarā paliek zem gultas krūzi ar ūdeni, un kas sapnī no krūzes dzers, ar to apprecēsies (505, 127 Auguliena). Ziemas svētku sestdienas vakarā jaunas meitas nodarbojas arī ar dažādām brūtgānu pareģošanām, piem., paliek zem galvas (t. i. zem gultas) krūzīti ar ūdeni, un tad naktī redzot sapnī jaunekli; kas nākot prasīt dzert, tad tas būšot viņas ligavainis (184, 1262 Md Litene). Dzeršanai parasti gan ir citāda nozīme: kas naktī nāks un *dzert dos*, būs īstenais.

Slāpes izsauc ar dažādiem paņēmieniem. Lai slāpes arī tiešām būtu, ēd sālūs ēdienus. Andreja vakarā jānoēd 9 sālītas reņģes no astes uz galvu un jāpaliek apakš gultas krūzīte ar ūdeni. Pirms gulēt iešanas jānoskaidro: „Mīlais Andrej, paklausies, Ko es tevīm izlūdzos, Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto.“ Kas sapnī nāks dzert dot, tas būs īstais (32, 3308 Vlm Limbaži). Protams nākamā ligavaiņa, dzēriena devēja, izsaukšana notiek ar buņamajiem vārdiem. Klusēšanu prasa visa dzeršanas grupa.

Pirmais pieminētais sālītais ēdiens ir *silķe*. Vakārā, kad gulēt iet, vajag apēst silķi (ar visām asakām), bet runāt nav brīv. Sapnī viņa redzēs, ka viņai nesīs dzert, tas būs viņas īstais (17, 1815, 61 Md Ļaudona). Ja grib zināt, kuŗš Jaunā gadā apprecēs, tad Jauna gada vakarā ir jāapēd vesela silķe bez maizes, sākot no astes un ar visām spurām, zvīnām un žaunām, tad jāiet gulēt, un kuŗš sapnī pados dzert, tas apprecēs (205, 218 B Skaistkalne). Vecgada vakarā silķi no astes sākot bez maizes, bez cita kā jānoēd. Dzert nav brīv; kuŗš sapnī dos dzert, tas apprecēs (32, 743 Rīga). Andrejnaktī jānoēd silķe ar visām braunām un asakām tā, ka neviens nedzird un arī dzert nedrīkst. Kuŗš naktī nāks un dos dzert, tas būs laulātais draugs (17, 101, 114 Vlk Vijciems). Sal.: Andrieva vakarā jāapēd meitai silķe

ar visu galvu. Kas sapnī dos dzert, tas apprecēs (26, 552 Md Jaungulbene). Ziemsvētku vakarā jāiet uz bodi, bez vārda runas jāiedod nauda un jāpaņem no mucas silķe, jāaiziet mājā un jāapēd tā bez maizes ar visu asaku un galvu. Kas sapņos dod dzert, tas ir līgavainis (17, 71, 29 Vlm Mazsalaca).

Parastais paņēmiens tomēr ir sevišķas *mēmās putras* vārīšana. Mēmā putra ir īpašs virums, ar kuŗa palīdzību meitas var zilēt par vīru. Tā jāvēra meitām Ziemsvētku vakarā vairākām kopā: viena kuŗ uguni, otra beŗ miltus, trešā lej ūdeni. Visu to darot jāklusē. Tai vajag būt ne par biezu, ne par šķidru, ne par sāļu, ne par saldu. Tāpat klusējot tā jāapēd un klusējot jāapguļas. Tā kā putra ir stipri sālīta, gaida, kas sapnī nāks un atnesīs ūdeni padzerties; tas būs nākošais vīrs. Mēmās putras vietā var arī cept sūru vai sāļu maizes kukulīti (mēmā maize).

Pieminētā klusēšana ir sena kulta prasība reliģiskās ceremonijās. Latviešu ticējumos no tās ir retas atskaņas. Tā klusēšana jāievēro veļu laikā. Latgalē piektvakarā saulītei noejot likuši visus darbus pie malas un, uzposuši istabu, gaidījuši atnākam dvēseles. Senā latīņu etimoloģija klusēšanas aicinājumam (*Favete linguis*), aizrāda arī, ka tā uzskatīta par atturēšanos no ļauniem vārdiem, kas varētu apīfāniju vai dvēseles gaitu traucēt. Atturēšanās no aicinošiem vārdiem un aktiem saskatāma, piem., aizliegumā stipri runāt Miķeļu vakarā, kas tuvu veļu laikam. Klusēšana jāievēro arī zināmos darbos, lai neizsauktu kādu nelaimi, piem., zirņi jāšē klusu un pēc saules; jāklusē arī gavēnī, kad klist apkārt nelabi gari, piem., drudzis, un pērkona laikā. Lielākie maģiskie akti prasa absolūtu klusēšanu, tāpēc piemēroti pusnakts stundai, tāpat kā zināmi pareģošanas veidi. Klusām jārunā arī burvības formulas, un rīti jāizpilda nerunājot.

Mēmās putras vārītājas ir trīs. Andreja vakarā jāvēra „mēmā putra“. Tā jāvēra trim dalībniekiem. Vienam jākuŗ, vienam jālej piens podiņā un vienam jāmaisa milti. Smiet un runāt nedrīkst. Putru ēdot arī visiem jācieš klusu. Putra jānoēd visa un jāliekas gulēt. Tad ar tas, ar ko pa sapņiem runā, būs nākamais vīrs, ja meitas vārījušas, bet sieva, ja puiši vārījuši (76, 709 Rg Mārupe). Kā latvieši gatavojuši mēmo putru, vēl pilnīgi nav noskaidrots. Šeit ik vienam savs darbs jādara pilnīgi klusu ciešot. Vienam jākuŗ uguns, otrs apgādā miltus, trešais ūdeni, pie kam putrai vajaga iznākt pilnīgi labai, tā kā nav ne par sāļu, ne saldu, ne par biezu, nedz šķidru (1400, 48a Kuldīgas apk.). Jaunā gadā, kad citi apguļuši, tad meitas vēra mēmo biezputru. Kur divas vai vairāk meitas, tur viena sakuŗ uguni, ielej ūdeni, otra beŗ miltus un sāli, bet šādai putrai arvienu vajaga būt sāligakai, lai pa nakti slāpst, un kas tad sapnī nes dzert,

tas būs īstais tautu dēls (D. L. p. 1888, 294). Jaungada vakarā meitām vairākām kopā jāvēra mēmā biezputra. To izdara sekoši: meitas, sarunājušas „mēmo“ biezputru vārīt, vairs nedrīkst runāt. Uzlikušas katlu uz plītes un pakūrušas uguni visas iziet ārā, tad nāk pa vienai iekšā un katra savu daļu ielej ūdeni, iemaisa miltus un iemet sāli. Miltus ūdenī iebērušas, katlu noceļ un klusēdamas visas ēd turpat no kātla, pēc tam iet katra uz savu gultu un ne vārda nesacījušas iet gulēt. Katram saprotams, ka tāda biezputra būs ļoti sāīga, tamdēļ naktī gribēsies dzert, un tas, kas sapņos pasniegs ūdeni dzeršanai, būs īstais brūtgāns (482, 153 Vp Užava). Jauna gada vakarā meitas vārījušas „mēmo putru“. Viena metusi sāli, otra lējusi ūdeni, trešā kūlusi miltus, kūrusi uguni, bet nevienai nav bijis brīv runāties. Putra bijusi jāvēra tik, cik var izēst, un trauks jāatstāj tā, ka gultā ietot tam nebija jāiet garēm. Kas naktī ietot dzert dot, tas esot brūtgāns un drīz apprec (23, 3883 Vlm Kocēni, C Viļķe un Vlm Vaidava). Lai uzziņātu, kas būs meitai līgavainis, tad jānorunājas trim meitām kopā un jāiet uz rižu un jāvēra mēmā putra. Vienai meitai jākurina uguns, otrai jāmet milti un trešai jāapdzied. Kad putra ir izvārīta, tad tā par visām trim jāapēd. Tagad aiziet uz istabu un apgulstas. Visu laiku nav brīv meitām sarunāties. Tagad, kuŗš nāks dzert dot, tas būs tas īstais līgavainis un ar to viņa apprecēsies šajā gadā. Visam, ko meitas dara, ir jānotiek tā, ka neviens neko no tā nezina (279, 274 C Kosa). Ņem trīs karotes ūdens, trīs karotes sāls un trīs karotes miltu. Visi ņemas un tikai strādā; visi maisa, visi taiza, visi trīs laiž krāsni, visas trīs velk ārā no krāsns. Visas trīs sadala vienlīdzīgās trijās daļās un visas trīs reizē apēd. Jo ja viņas izpilda visu tā, kā teikts: nav brīvi ne smieties, nav brīvi ne runāt, ne ko citu darīt, kā tikai to, tad tajā naktī varot izsapņot, kas būšot nākamais, vai nu brūtgāns, vai brūte (72, 3668 Md Cesvaine). Triksundienas vakarā jāvēra „mēmā putra“. Viņu vārot nedrīkst ne smiet, ne runāt. Pie kam pie vārīšanas vajagot trīs sievietes (t. i., ja sievietes grib zīlēt): viena kurina uguni, otra ber miltus un trešā maisa. Pēc tam vajaga labi saēsties klusu ciešot un tad iet gulēt, tad sapnī rādoties brūtgāns (17, 1329, 44 Vlk Jērcēni). Veca gada vakarā vēra mēmo putru. Vārīšanu izdara šādi. Pie vārīšanas jābūt trīsdiem cilvēkiem, kuŗiem jāsasina ar zīmēm. Runāt nedrīkst. Kad putra izvārīta, tad tā jāsaliek galdā. Arī ēdot runāt nedrīkst. Bez runāšanas jāliekas arī gulēt. Kādu sapni tad nu katris sapņo, tāds arī piepildās (297, 80 Rg Ādaži, Ludza).

Veca gada joks — mēmās putras vārīšana; paņem pannu, uzlej vienu peņģerotu ūdens, otru miltu, trešo peņģerotu sāls, un kad tas viss ir salikts, tad iekur uguni un uzliek pannu, lai izvārās putra;

kad gatava, tad iet ēst; bet viss tas jāizdara tik nopietni, ne runāt, ne smieties; un kad viss labi izdevies, tad vēl, kad gulēt iet, tad ienes bļodā ūdeni, paliek zem savas gultas un paņem tīru dvieli, salocītu noliek savā gultā zem ķiseņa; ķemmes, spieģeli noliek. Kad viss ir kārtībā, tad var runāt; bet tas tā jādara, ka neviens nezina un neredz. Tā meitas uzzina savu nākošo brūgānu. Viņas sapnī redzēs, kad viņš dos tām dzert un ies mutes mazgāt, prasis dvieļa, ko slaucīties (161, 158 B Vecmuiža).

Pieminētas arī četras vai divas vārītājas. Jauna gada naktī no plkst. 11—12 divi jeb vairāk vāra biezputru, katram jāmet sāls, putraimi, ūdens un jāvāra, bet runāt un smieties nedrīkst. Kad izvārīta, tad visa vārītājiem jāapēd; tad naktī parādīsies vīrs (sieva) (17, 1998, 3 C Jaunpiebalga). Jaungada paraža — mēmās putras vārīšana. Divas meitas sarunājas un vāra putru, nerunādamas neviena vārda; vāra un samet tik sūru, ka sāls vairāk nekūst. Kad izvārīta, tad saēdas, lai vai cik sūra un nejēdzīga, tad iet gulēt un gaida, kas par sapņiem nesīs dzert, tad to dabūs par vīru (3, 994 Jg).

Nenoteiktāki ir citi ticējumi.

Veca gada vakarā lej laimes. Gulēt ejot meitas vāra „mēmo“ putru: ar uzpirksteni nes putraimus, ar uzpirksteni ūdeni, pienu u. t. t., pie kam, vārot nedrīkst ne vārda runāt. Paēdušam jāiet atmuguriski gultā, tad sapnī redzēs to personu, kuŗa apprecēs (17, 494, 54 Vlm Kieģeļi).

Jauna gada naktī vāra biezputru. Visi met sāli, bet neviens nedrīkst runāt. Kad izvārīta, paēd un iet gulēt. Kuŗš par sapņiem nes dzert, tas tas īstais (166, 1632 Kuldīga).

Andrejos jāvāra mēmā putra. Visi kopīgi vāra putru ar lielu pulku sāls. Vārot nedrīkst runāt. Pēc putras ieešanas nedrīkst dzert. Kuŗš sapnī dos dzert, tas apprecēs. Šo mēmo putru vāra arī Jaungadā (32, 231 Rīga).

Kas grib zināt, vai nākošu gadu apprecēsies vai ne, vai vispār savu likteni, tad Jaungada vakarā ir jāvāra mēmā biezputra. Visas personas, kas piedalās pie vārīšanas, nedrīkst ne runāt, ne smieties. Visiem dalībniekiem jāmet sāls, jālej ūdens, jākuļ milti u. t. t. Izvārīta visiem jāēd un klusu jāiet gulēt, un ko naktī sapnī redzēs, tā būs nākošā gada laime (205, 211 B Skaistkalne). Jaungada vakarā jāvāra mēmā putra. Katram jāmet klāt sāls, bet nav brīv runāt (17, 801, 53 Rīga). Sal.: Jauna gada vakarā jāietaisa tik sālijs ūdens, ka sāls vairs nekūst, un no tā viens peņģerots jāizdzeļ; kas nes pa nakti pa sapņiem dzert, tas būs dzīves biedris vai biedrene (302, 1491 Jk Sece).

Govs rags jāņem un trīs dienas iepriekš Jauna gada jāieber trīs sauļas miltu un trīs sauļas sāls; un tā tad jāņem Veca gada vakarā

un jāēd kāda daļa; tad tai naktī, ko redzēs sapnī, tas piepildīsies, un pašam nav ne jārunā, ne jāsmējas (72, 3667 Md Cesvaine).

Tāpat cep sāļos *plāceņus* vai *karašas*. Ziemas svētku vakarā meitām jācep „karašiņa“ no 3 piņģerotiem sāls, 3 ūdens un 3 miltu. Jācep uz pirts krāsns vai uz „juškām“, jāpēd, lai neviens neredz, un pēc tam nav brīvi ne runāt, ne smieties, bet jāiet gulēt. Kas sapnī nesīs dzert, tas būs nākamais vīrs (26, 468 Md Jaungulbene). Vēca gada vakarā, citiem nezinot, jāizcepj sāļais kukulītis. Jāņem kaļote ūdens, kaļote miltu un kaļote sāls. Pirms gulēt iešanas tas jāpēd un pēc tam vairs nav ne ar vienu jārunā. Kas sapnī sniegs dzert, tas apprecēs (505, 124 Md Vecgulbene). Meitām Vēca gada vakarā nevienam nezinot jācepj kukulis no rudzu miltiem, ūdens un sāls, no katra pa piņģerotam. Izceptais kukulis gulēt ejot jāpēd. Kas sapnī došot dzert, tas būšot tās vīrs. Mana vecmāte apgalvo, ka viņai tiešām sapnī esot rādījies tās vīrs un devis dzert (179, 350 Vlk Alūksne, Alsviķis).

Pūpolsvētdienas vakarā meita cep karašu: vienu piņģerotu sāls, vienu miltu un vienu ūdens. Šo mīklu uzliek uz pirts slotas lapas un cep pirti uz krāsns akmens. Gulēt ejot apēd karašu. Kas tad naktī nāk dzert dot, tas apprecēs (196, 70 Md Dzelzava). Jauna gada sestdienā meitas cepj sāļainus kukulišus; vakarā, kad uguns nopūsta, apēd un noliek apakš gultas ūdens trauku; kas naktī (sapnī) nāks dzert dot, tas būs nākamais (266, 1288 Ab Liepna). Vecā gada vakarā cep „mēmos. raušus“: vienu piņģerotu jāņem sāls, vienu ūdens, vienu miltus; jāsamaisa un tai laikā, kamēr cep šo mēmo rausi, nav brīv neviens vārds runāt: visiem jābūt kā mēmiem. Līdz ko izcepj, tad tūlī jāpēd un jāiet gulēt; nav brīv dzert un ko citu uzēst. Ko nu sapnī redzēs, tas būs viņas brūtgāns un tas to precēs (181, 992 Tk Jaunpils).

Tāpat cepj arī sāļos *pankokus*. Ziemas svētku vakarā cep mēmos pankokus. Sajauc 1 karoti miltus, ūdeni un sāli, tad izcep. Pa visu cepšanas laiku nedrīkst runāt nedz smieties. Tiklīdz pankopus apēd, jāiet gulēt. Ko sapņos redzēs un ko būs vēlējies, tas piepildīsies, ja nerunās ātrāk, kamēr otrā ritā (230, 891 Tl). Ziemas svētku vakarā ņem kaļoti miltus, kaļoti sāli un kaļoti ūdens; no maisījuma izcepj pankokus un apēd tos. Pēc tam nedrīkst runāt un dzert. Bet kuņš nesīs par sapņiem dzert, tas būs nākamais līgavainis (230, 1560 Talsi). Ziemas svētku jeb Jaungada naktī pulksten 12-os 3 vajag kopā būt, nerunāt; katram pa piņģerotam sāls, milti, ūdeni — jāsaņem vienā traukā. Tad liek katrs pa pickai taukus uz pannu un cep trīs pankūkas; katrs pa pankūku apēd un iet nerunājušas gulēt. Kas pa sapņiem nāk dot dzert, tas ir īstais brūtgāns (17, 143, 1 Tl Vandzene).

Ja meitas gribot dabūt zināt, kas būšot viņu nākamais vīrs, tad tām Veca gada vakarā trīsām kopā vaigot atnest miltus, sāli un ūdeni. Visām trīsām kopā jāiekurinot plītē uguns. Visām trīsām karote jā-turot rokās un jāiemaisot mīkla priekš pankūkām. Sāls priekš pan-kūkām vaigot tikpat daudz kā miltu. Kad mīkla samaisīta, tad mei-tām, visām trīsām karauti rokā turot, mīkla jāuzlaiž uz pannas. Iz-ceptās pankūkas meitām jāapēd un ne vārda neteikušām jāiet gulēt. No sālītām pankūkām gribēšoties traki dzert. Kuŗš tad naktī sapinīs pasniegšot dzert, tas būšot tas īstais brūgāns. Šo zīlēšanos saucot par sapņu pankūku cepšanu (207, 730 Vlk Smiltene). Meitām, kuŗas vēlas redzēt savu nākošo līgavaini, jācep Jaungada vakarā mēmie pankoki. Jāņem trīs piņģeroti ūdens, trīs piņģeroti sāls un trīs piņģeroti miltu; viss jā sajauc un jācepj krāsnī. Bet cepējai nav brīv ne runāt, ne smieties. Tad tas, kuŗš nāks pirmais dot dzert, būs īstais (230, 510 Talsi). „Mēmie pankoki“. Jaungada naktī jāsamaisot milti, ūdens un sāls un jācep pankoki. Neesot brīv runāt ne vārda. Pēc tam jāsaēdas, bet nav brīv dzert ne pilītes; kas nu pa sapņiem došot dzert, tas būšot tas īstais līgavainis, līgava (230, 1568 Tl Pastende).

Sal. arī citus variantus. Sālās maizes vietā palikusi vienkāršā rupjā maize: Ceturtdienas vakarā jāapēd rupjas maizes galiņš, un kuŗu naktī sapnī redz, tas būs izredzētais (464, 2474 Alūksne). Ceturt-dienas vakarā, nevienam neredzot jāapēd rupjas maizes galiņš un jāiet gulēt ne vārdu nerunājušai, tad naktī sapnī var redzēt savu nā-kamo vīru (464, 1536 Rg Baldone).

Meteņa vakarā jāņem no katras labības pa graudiņam. Tie jā-samaļ tā, ka citi nedzird, un jāizcep, ka citi neredz, un pirms gulēt iešanas jāapēd. Kuŗš tad naktī sniegšot dzert, tas būšot nākamais vīrs (1400, 8832 L. A. 1889, 2).

Ja meitas gribot uzzilēt brūtgānu, tad ceturtdienas vakaros, kad nokožot pirmo kumosu, tā nevajagot apēst, bet izņemt no mutes un paglabāt līdz gulēt iešanai. Gulēt ejot šis kumoss jānoēd un pēc tam neesot brīv runāt ne vārda; kuŗš tai naktī rādoties sapnī, tas esot izredzētais brūtgāns (136, 154 C Rauna). Sal.: Andreja vakarā, ēdot vakariņas, no katra pa druskai aizmet aiz azotes. Vakara ne ar vienu nerunāt. Gulēt ejot iesiet visas druskas mutautiņā un no-likl pagalvī. Sapņos ko tu redzi, kas nāk šīm druskām pakaļ, tad tas būs tavs lielākais ienaidnieks (297, 502 Rīga). Aizgavēņa vokorā vakariņajūt, meitas īlaiž sev ozūtē voi maizes voi kauliņa gabaleņi. Tad tajā naktī saredzēs savejū — bryugonu (276, 416 D Naujene). Sal. pasakās: Tēvs grib izzināt, kuŗš no dēliem būs vislaimīgākais. Aiziet pie burvja. Burvis liek nolikt 3 miežu maizes nākamā naktī

katram dēlam vienu apakš pagālvja, tad dēliem parādīšoties sapnī visa nākamība (P. Š. IX 363).

Ābolu ēšana nav slāpju radišanai, bet gan labu sapņu redzēšanai.

Sal. par ābola ēšanas brīnišķīgām spējām. Pasakās minēts sarkans ābols, ko ieēdot dabū bērnu (P. Š. IX 163). Biežāk ābolu ēdāji atgūst veselību. Tā: akmenī zelta ābols. Ja to apēd, paliek vesels (ib. VIII 370). Kambarī, kur guļ slimā meita, pie sliekšņa zem grīdas ir 3 āboli. Ja tos izņem, krusteniski pārgriež, iedod meitai ābolu sēkļiņas apēst, tad slimā paliks vesela (ib. VIII 363). Sal.: Apēd ābolu, izaug ragi; ēd citu ko — ragi noiet (ib. VIII, 140). Šķiet tiešā sakarībā ar šādām ābola īpašībām ir arī turpmāk pieminamā sapņu mantika — ja apēd ābolu, redzēs savu nākamo dzīves biedru. Andreja vakarā jāēd ābols ar visu kātu, nav brīv runāt, ne smiet; jāmet kleita zemē un jāatstāj, lai turpat paliek, tad sapnī rādās brūtgāns (17, 1337, 74 Vlk Jērcēni). Andreja vakarā meitas ēda āboli ar visu kātiņu un lapiņu ar visām sēklām. Tad nerunāja vairs un gāja gulēt. Ko sapnī redz — tas nākamais vīrs (194, 125 Tl Stende). Mārtiņa vai arī Andreja vakarā jāapēd viss ābols (ar sēklām, kātiņu u. t. t.). Tad nu naktī nāksot tas izredzētais rādītis. Viņš esot jāievēro (145, 440 Vlk Cirgaļi). Andreja vakarā gulēt ejot jāapēd ābols ar serdi, sēkļiņām un kātiņu trim kodieniem un jāsaka: Mīlais Andrej, atminies, Ko tu šonakt solījies: Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto. Pēc ābola apēšanas nedrīkst ne smiet, ne runāt un visu nakti vajag gulēt pret sienu pagriezušamies. Kuŗu tad sapnī redzot, ar to mūžu kopā dzīvošot (1225, 10129—30 Jelgava). Jānoēd viens ābols ar visu serdi, un jānoskaita pirms gulēt iešanas: Svētais Andrej, paklausies, Ko es šonakt vēlējos: Redzēt manu mīlāko, Paša Dieva vēlēto. Neviena vārda pēc tam nav brīv runāt, un kuŗš tad parādīsies sapnī, tas būs tas īstais (739, 4373 Vlm Kauguri).

Andrejnaktī pulksten 12 jānoēd ābols, kā neviens nedzird, ar visu serdi un kātiņu un pie tam jāskaita: Mīlais Andrej, paklausies, Ko es šonakt vēlējos: Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva nōvēlēto, — un pie tam sapnī redz mīlāko (17, 91, 35 Valka). Andreja vakarā jānoēd ābols ar visu kātu, sēklām, serdi. Runāt un smieties tas nedrīkst, jāliekas gulēt un jānoskaita: Mīlais Andrej, uzklausies, Ko es šonakt vēlējos: Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva sūtīto. — To vakar krustu mest nedrīkst, nedz kādu citu lūgšanu nedrīkst skaitīt. Ja to izdara, tad sapnī redz nākamo vīru (76, 694 Rg Mār-upe).

Līdzās minētiem sapņu orākula veidiem, kas saistīti ar ūdeni, tiltiņu vai mazgāšanos, dzeršanu un cieši pieslejas hidromantijai, nākošais ir par ligavaini, kas nāk *drēbes* pasniegt. Pamatā šeit ir gulēšana un zīlētājas kailums. Sal.: Jāņu naktī jānoģērbjas gluži kailam un jāiet gulēt un kuŗš sapnī pados kādu drēbes gabalu, tas apprecēs (205, 239 B Skaistkalne).

Šiem paņēmieniem nav gadījuma raksturs.

Kailums saistīts ar auglību un dzīvības spēku; pilnīgu kailumu atvieto ar kailumu pa daļai. Par rituālo kailumu latviešu ticējumos dokumentēti tikai daži atsevišķi momenti. Vienu min D. Ozoliņš (Dienas Lapas Etnogr. piel. III 79) par rupeča barošanu rijā. Kad viss paliek klusu, vakarā ienāk saimniece, izpin matus, novelk brunčus un kreklu, nomurmina kādus vārdus un izsaucas: Cibu lielais, cibu mazais, cibu viss tas mazākais! — Tiklīdz viņa sāk tā saukt, uzreiz no visiem kaktiem sāk nākt laukā rupeči. Kad saimniece beigusi baŗot savus garus, tie arī visi izklist. Janševska aprakstītam „miroņu dancim“, kur bērēs deŗo kailas sievietes, būtu arī rituāls raksturs. Citāds ir seksuāls auglības raksturs, piem., īgaŗņu neauglīgo sieŗu kaildeŗai ap Jāņu uŗuni.

Otrs moments saistīts ar raganām, velnu un vilkaŗiem. Velnu un raganas var redzēt, ja izģērbjas kails. Jāņu naktī jānostājas plīkam vāŗtu priekšā, tad var redzēt velnu. Kailums maģiskos aktos bieŗi ir ļaunuma novēršanai un aizsardzībai pret to. Kailas to mēr var būt arī raganas savās kaitniecības, sev. goŗu slaukšanas gaitās. Tāpat raganas izģērbjas, lidojumiem ietriepjoties un pārvērŗoties; tāpat to dara pārvērŗoties arī vilkaŗi. Sal. Latv. bur. v. II nodaļu. Citādi, kad redz, ka raganas slauc goŗis, jāvelk kreklis zemē pāŗ galŗu un jāpeŗ viņas ar kādu stupi; ja pietiek, velk kreklu atkal mugurā. Tāpat var mest nost arī bikses un ar tām pēŗ raganu. Pūķi satur, ja velk kreklu zemē pāŗ galŗu un saka: Tpru, stoi, gara ķeŗe! Goŗis no raganām atvaira ar struteni, raganu zāli (*Chelidonium majus*), ko vajagot Jāņu naktī ap pusnakti nevienam nezinot un tīri kailam atŗebus raut, t. i. izbāŗot caur kājām rokas un 3×9 bubinot: „Ko tu rauj?“ „Raganu zāli.“ „Rauj, rauj, ka vari izraut.“ Tad zāle 3×9 rīŗus saulē jākalŗē un ar sagrauzdēŗu maŗzi 3×9 rīŗus goŗīm jādod tūliņ, kā sāk laist lopus ganos. Kailums te ir aizsargāšanās līdzeklis, kur liela loma arī auglības, falla elementam, kas paralizē ļauno garu sterilizēŗo ietekmi. Arī citi maģiskie akti var būt ar kailumu saistīti. Tā kailums ir piespieŗanai, saistīŗanai. Vīŗs piespieŗ sieŗu — princesi paklausīŗ ar to, ka liek viņai noskūpstīt kailai kājai mazo pirkstiņu (P. Š. VIII 244).

Bieži kailums sastopams mīlestības burvībā ar spoguļi, sevišķi Vecā gadā. Sievietes noģērbjas istabā tīri kailas, tikai patur tupeles basās kājās, uzvelk kažoku, pie rījas durvīm atstāj tupeles ārpusē, iekāpj rījas krāsns bedrē, noliek spoguļi un sveces. Galvai jābūt plikai, bez lakatiņa, un kažoka krūtīm vaļā. Kažoks te ir tikai, lai nesasaldētos; istabā tā nevajag, jo tad spoguļi skatās kaila. Tāpat arī jaunava kaila slauka istabu, spoguļi skatoties ligavaini, kas nāks iekšā. Plikas skatās arī krāsnī caur kājstarpu bez spoguļa. Tāpat basām kājām meitas skrien laukā un saldē kājas, tad skrien istabā spoguļi raudzīties ligavaini. Maģiskais elements šajās darībās ir atnācēja redzēšanai. Sal. par velna un raganu redzēšanas iespēju izģērbjoties. Līdz ar to šeit ir arī citi momenti, starp citu tieši maģiski erētiskais. Kūču dīnys vokorā, vajag nūsavilkt plikai i mozgot sovu ustobu, ka puiss atīs i padūs jyudini ar kū mozgot, tys byus veirs (483, 285 Rz Silajāņi). Jaungada vakarā vajagot aizslēgt durvis, tad jānoģērbjas kailam un pret spoguļi slaucīt istabu, tad spoguļi redzēs, kas nāks pa durvīm iekšā, tas būs tas īstais brūgāns (116, 776 Vlm Rencēni). Tam pieslejas daudzi drēbju pasniegšanas sapņu orākuli. Plika meita Jaungada naktī slauka istabu krustām no viena stūra uz otru; kas sapnī atnes drēbes, tas būs brūtgāns. Sal. pasakās: Meita Jaungada naktī plika slauka istabu, pats lielskungs sapnī piēns viņai kreklu. Ar lielkundu viņu vēlāk apprecas (P. Š. X 463). Šie paņēmieni raksturīgi mīlestības burvībai.

Mārtiņos lec ārā no krekla priekš gulēt iešanas un saka: Mārtiņ, esi goda vīrs, Katras greizsirdības tīrs, Manim vīru pagādā, Ka es tieku aizgādā (880, 1822 Jg Džūkste). Jaunavas, jautras, niķīgas meitenes, kuŗas grib iegūt kāda antifeminista mīlestību, attaisa kreklu un laiž tam nokrist zemē, tad ar abām kājām pārlec pār kreklu un skaita šādu pantiņu: Andrej, esi goda vīrs, Katras greizsirdības tīrs, Manim vīru pagādā, Ka es kļūstu aizgādā. Pēc pantiņa noskaitīšanas trīs reiz jāpaklanās, jāuzģērbj kreklis un jāliekas gultā (1306, 1176 Md Litene). Andreja vakarā gulēt ejot jānosviež visas drēbes pie gultas zemē. Kuŗš nākšot viņas vīrsū segt, tas būšot brūtgāns (136, 155 C Rauna). Andreja vakarā jānomet visas drēbes līdz kreklam pie gultas zemē. Kas drēbes pados, būs nākamais vīrs (76, 712 Rg Mārupe). Mārtiņu vakarā vajag atstāt visus apģērba gabalus, kas bija to dienu mugurā, uz grīdas.

Kas naktī tos pacels, būs īstais brūtgāns (17, 150, 34 Tl Vandzene). Sal.: kad iesvēta, tad pārnākot mājā tanī naktī vajaga novilkt kreklu un palikt zem galvas, tad var pa nakti noredzēt, kas notiks visā cilvēka mūžā (69, 1108 Jk Viesīte). Ja Trijkunga va-

karā uzvelk tīru kreklu, tad sapnī redz ligavaini (230, 1216 Tl Vandzene).

Vismaz drēbju novilkšana ir paredzēta; tām liek krist zemē un tur atstāj; atnācējs tās pasniegs, jaunavu apģērbjot. Kailuma motīvs tomēr parasti izzūd, nodarbināšanas motīva atvietots.

Andrejvakarā novelkot drēbes atstāj tās uz grīdas un skaita sekošo pantiņu: Svētais Andrej, paklausies, Ko es Tevim izlūdzos — Dod man redzēt mīļāko, Paša Dieva vēlēto. Kas drēbes sapņos padod, tas ir tas mīļākais un arī nākamais (17, 71, 28 Vlm Mazsalaca). Sal.: Veca gada vakarā jānovelk bikses bez roku pielikšanas, tad tai naktī varot izsapņot, kas būšot nākamā brūte. Sievietēm ar tāpat izdarot, varot dabūt zināt un redzēt sapnī savu nākamo mīļāko vai brūgānu (72, 3631 Md Cesvaine).

Kūķu vai Veca gada vakarā gultā ejot nolaist brunčus zemē, kā viņi krīt pie gultas; tad izkāpt ārā un iet gulēt neviena vārda nerunājot. Kas brunčus nāks celt, tas apprecēs (195, 65 Md Dzelzava). Ja grib zināt to, kurš pašreiz mīlot, tad Zaļās ceturtdienas vakarā gulēt ejot jānolaiž bruņči pie gultas zemē, atpakaļ nedrīkst skatīties un runāt arī nedrīkst nemaz. Tas jādara, ka neviens nezina (17, 1733, 32 Md Bērzaune). Kad jauns mēness, tad jāskrien laukā un jāskatās mēnesī. Pēc tam jānāk istabā, jānolaiž bruņči un bez atpakaļ skatīšanās jāapgulstas. Tad sapnī rādīsies brūtgāns (26, 462 Md Jaungulbene). Veca gada vakarā gultā ietot atstāj brunčus zemē; kas sapnī tos paceļ un uzsedz meitai, tas būs brūtgāns un to apprecēs (23, 3886 Vlm Kocēni, Vaidava C Viļķi). Jaungada vakarā meitas gulēt iedamas kleitas novilkušas atstāj tās turpat zemē. Sapņos kurš to saņem, tas apprecē (375, 2062 C Sērmūkši). Vecgada vakarā gulēt ejot jānomet kleita pie gultas zemē tā, ka citi nezina. Kas sapenī kleitu saņemot, tad apprecot (375, 2097 C Sērmūkši).

Jaungada vakarā jānoliek drēbes pie gultas zemē. Kas sapnī nāks padot, tas apprecēs (32, 2229 B Iecava). Jaungada naktī kad ģērbjas nost un iet gulēt, tad vajadzīgs drēbes mest uz visām pusēm. Kas sapnī nāks drēbes salasīt, tas būs brūtgāns (297, 246 Rīga). Jaunā gadā vai Ziemassvētkos, kad pārnāk no viesībām, tad virsdrēbes jāpaliek pagalvī un svārki jānosviež pie gultas zemē, un kas pirmais sapnī svārkus paceļ, ar to būs jāprecējas (67, 84 C Jaunpiebalga). Sal.: Jaungada naktī meitām vajagot nolikt uz galda krūzīti ar ūdeni, pie gultas paklāt svārkus un gultā kāpjot teikt: „Jāšus, braukšus, kājām“, tad sapnī rādišoties, kāds būs vīrs un kāda būs dzīve (94, 273 Lp Durbe, Krote).

Zeķe jāatstāj kājā un jāvēro, kas nāks zeķi novilkt vai arī paņemt. Veca gada vakarā, noaunot kājas, zeķes noliek uz gultas

gala, tikai tā, ka neviens nezina. Kas sapnī zeķes paņems, tas būs tas izredzētais (375, 2610 C Skujene). Kūķu vakarā gulēt ejot viena zeķe jānovelk no kājas, otra jāatstāj. Naktī īstais nāks un vilks otro zeķi nost (196, 385 Md Dzelzava). Kūķu vai Veca gada vakarā gulēt ejot, vienā kājā jāatstāj zeķe; kas nāks zeķes vilkt, tas pajems (196, 66 Md Dzelzava). Mārtiņu vakarā vaig uzvilkt zeķi un sapnī jāievēro, kas nāk zeķei pakal, tad tas tevi apprecēs (297, 501 Rīga). Jaungada vakarā gulēt ejot meitas uzvilkušas jaunas zeķes, un ja sapnī varējis redzēt, kas zeķes nomauc — tas apprecējis (475, 165 Il Asare). Sal.: Mārtiņa vai Jauna gada vakarā jāejot gultā un jānoraujot kreisās kājas zeķe. Zeķe jāsviežot pār labo plecu. Tad nu nevajagot skatīties, kur zeķe nokrīt. Naktī nākot īstais (brūtgans) un nesot zeķi. Viņš jāievērojot, jo tas būšot īstais (145, 445 Vl Cirgaļi). Sal.: Kā jebkuņš Mārtiņos un Veca gada vakarā jānosēžas uz gultas malas, jāsiens zeķi mezglā un jāsaka šādu pantiņu: Mārtiņ, mīlais, atceries, Ko es šonakt vēlētos: Redzēt savu mīlāko, Paša Dieva vēlēto. Kuņš naktī pacels zeķi, tas būs „Dieva vēlētais“ (17, 22861 Jk Dignāja).

Zināmus objektus *liek pagalvī*, parasti vīriešu mantas, pēc kā tie lai nāk pakal vai arī paņemt. Šeit saskatāmi simpatētiskās maģijas paņēmieni pretējā dzimuma pievilkšanai.

Jaungada naktī jauneklē, ja tai vīrieša bikses tiekot paliktas pagalvī, tad arī dabonot sapnī mīlāko redzēt (476, 232 Rg Lēdmane). Ja meita gribot zināt, kas būs viņas nākamais, tad Andrieva vakarā vaigot nevienam nezinot dabūt vienas vīrieša bikses un palikt tās zem gultas pagalveņa. Kad ejot gulēt, tad nedrīkstot Dievu lūgt, ne ar kādu citu vārdu sacīt, kā tik noskaitīt sekošu pantiņu: „Svētais Andrej, paklausies, Ko es šodien lūdzīšos: Lauj man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto.“ — Kas tad naktī rādoties sapinās, tas tad būšot īstais brūgāns (207, 894 Vlk Smiltene). Jo meita grib redzēt savu mīlu sapnī, tad jaunūlik zam golvas puiša bikses (494, 123 Rz Vidsmuiža, Varakļāni). Jāņu naktī jāieliek vīriešu kreklis ar trim atslēgām starp ķisiņiem, tad redzēs savu nākamo (114, 151 Vlk Kārķi). Ziemas svētkos tod otko vajag likt jaunkundzom puisu bikses, bet puisim jaunkundzu strotenī zam golvas, tod kū redzēsī sapinā, tū vai tys pajems (260, 230 D Kapiņi). Jo puisis grib sapņot par meitu, tad lai lik lyndrakus zam kisiņa; bet jo meita par puisi, tad lai lik bikses (Š. Tic. 26200). Ja pirmo reizi gadās gulēt kādās mājās, meitām jāpaliek bikses, puisiem brunči pagalvī; ko tai naktī redzēs sapnī, ar to apprecēsies (ib. 26210).

Andreja vakarā zem kāda puiša vai meitas gultas tam nemanot jāpaliek bļoda ar ūdeni, kurai krustā pārlikti skali. Pagalvī jāieliek

dvielis un, ja gulētājs ir vīrietis, tad brunči, bet ja sieviete, tad bikses. Licējam gulēt ejot jāskaita: Mīlais Andrej, atminies, Ko es šonakt vēlējos: Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto. — Tas, kas nakti sapnī nākot mazgāties un slaucīties, esot tam gulētājam puisim jeb meitai izredzētais (136, 156 C Rauna).

Sal. par *cepuri* — Tad vēl Ziemas svētku vakarā meitas liekot vīrieša cepuri zem spilvena, lai sapnī redzot nākošo vīru (26, 470 Md Jaungulbene).

Andreja dienas vakarā jauni *cimdi* jāpaliek zem spilvena un jā-saka: Svētais Andrej, atminies, Ko es šonakt vēlējos, Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto (1225, 24711 Jg Tetele).

Zvaigznes dienā meitas nakti ieliekot pagalvī jaunus cimdus, jo tad rādoties mīlākais. Pie tam viņas skaitot: Mīlais Jēzu, atminies, Ko es šonakt vēlējos: Rādi manu mīlāko, Paša Dieva vēlēto (1243, 7 Vlk Gaujiena). Andreja vai citā nozīmīgas dienas nakti, kuŗa ir vienreiz gadā, vajag pirms gulēt iešanas nolikt gultas galvgali zem spilvena vienu pāri cimdū, kas vēl nekad nav rokā vilkti, ieliet blodā tīru ūdeni un pārtaisīt pār to no skaliem tiltiņu. Trauku noliek zem gultas pagalvja galā. Līdz gulēt iešanai nav brīv runāt nevienu vārdu, smieties gan drīkst. Apguļoties jāskaita: Svētais Andrej, paklausies (jeb atmini), Ko es šonakt vēlējos: Dod man redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto. Sapņos tad redz, ka staigā kopā ar to personu, kuŗa vēlēta par mūža biedri.

Šo pašu var izdarīt kādas citas vārda dienas nakti, minot Andreja vietā to vārdu, kuŗā dienā to dara. Visu šo var izdarīt arī otra persona, pašam nezinot un vēlāk atprasīt, ko sapnī redzējis (343, 67 Vlm Jeri). Andreja dienā jānoda cimdi un nakti jāliek zem spilvena un jādzied: Svētais Andrej, atminies, Ko es šonakt vēlējos: Es grib redzēt mīlāko, Paša Dieva vēlēto — tad nākot paša Dieva vēlētais brūtgāns un ņemot cimdū pāri (2, 2357 Md Tirza). Jaunus noaditus cimdus paliek pa nakti guļot gultā zem spilvena. Ko redz sapnī cimdus uzvelkot, tas tad cimdus novalkās arī īstenībā (17, 7834 C Jaunpiebalga).

Sal. par *atslēgu*. Andreja nakti var meitas zināt, kāds tām būs nākamais. Vakara vienai vajag noskaitīt šos vārdus: Mīlais, labais Andrejiņ! Saki, kas būs mans nākamais, Ja ir puisis, lai jāj jāšus, Ja ir atraiknis, lai brauc braukšus.“ Tad paņemt ar labo roku atslēgu, bet tādu, kas pieder pašai un nolikt zem pagalvja un gulties uz labajiem sāniem, tad vairs nedrīkst runāt neviena vārda, bet ir jāguļ, jo citādi nekā neredz sapnī (1225, 29423 B Misa). Ja meita grib zināt, kāds būs viņas nākamais vīrs, tad vajaga darīt šādi: Andreja vakarā jānoskaita lūgšana: Mīlais, labais Andrejiņ,

Saki, kas būs mans nākamais, ja ir puisis, lai jāj jāšus, ja ir atraitnis, lai brauc braukšus! Pēc lūgšanas nav brīv ne ar vienu vairs runāt, tad jāņem atslēga ar labo roku, jāpaliek zem spilvena, bet tikai tāda, kas pašam pieder, un gultā jākāpj ar labo kāju un jāguļ uz labajiem sāniem. Ja sapņos kas rādās, ir jāšus, tad apprecēs puisis, un ja brauc žīds, tad atraiknis (1225, 29392 B Misa).

Mārtiņa vai Jauna gada vakarā ar diegu *jānomēro* savs augums un gaņums. Tad nu ar to pašu diegu *jānomēro* tā puiša (vai arī meitas) augums, kuŗu gribot sev par brūtgānu (brūti), un diegs nezīnot jāpaliek zem puiša (meitas) pagalvja. Kuŗš (kuŗa) nu pa sapņiem rādīšoties, tas (tā) būšot īstais (istā) brūtgāns (brūte) (145, 446 Vlk Cingalji). Šāda mērošana ticējumos ir dažādām maģiskām darbībām. Mazus bērņus labprāt nemēro, lai neaizkavētu viņu augšanu. Ja aizved suni uz jaunu vietu un grib, lai tas nebēg projām, ar diegu jāizmēro suņa gaņums un resnums un katrā galā jāiemet mezgls; diegu pakaŗ istabā pie vāceles. Tāpat mēro pirktu govi ar koku, un mēru pieslien pie govs stalli, lai nebēg uz veco vietu. Arī pirmoreiz ārā laižot nomēro govis ar aukliņu un iesien mezglus, auklu liek zem kūts sliekšņa, lai govis viegli noganāmas un nebizo. Mērs še atvieto pašu objektu, un ar to var valdīt par viņu.

Sal. aizrādījumus par citu objektu likšanu pagalvī. Vakara, kad pirmo reiz ierauga jaunu mēnesi, tad tas, kas ir rokā, jāliek zem spilvena. Kādu sapni naktī redz, tas dzīvē piepildās (Š. Tic. 26209). Guļot pagalvī jāieliek sērmaukšļa zars ar trejdeviņiem krustiem, lai nelabi sapņi nerādās (ib. 26199).

Ejūt sastdīn uz pērti, viņai pošai atsevišķi vajaga jemt slūtu, un nikam cytam ar jū nadūt pērtis. Atnokūt nu pērts izslauceit ustobu, nūlauzt slūtai rozgaļus, un nu tīm sataisēt tyltu un podlīk zam poduškas, zam golvas. Ejūt gulātu josoka: Munējais, sūdētais, porvad mani par tyltu. Sapynā redzēsi, ka tovs leigavainis atnuoks un porvess par tyltu (548, 17488 Ludza).

Zem gultas liek arī *pirts slotu*, par kuŗu ticējumos ir šādi aizrādījumi. Pirts slotu senāk nemetuši projām, jo ar to darījuši visādas burvības. Burvji to aiznesuši uz citām mājām, un tad tur notikusi kāda nelaime. Uz peramās slotas astēm jājušas raganas. Pēc mazgāšanās pirts slotas atstāja pirtī. Pirtižās slotu izrisina un izkaisa palāvē. Pirts slotas nedrīkst nest istabā: tad metīsies kašķis, augoņi, būs blusas. Ja ar pirts slotu slauka istabu, mājās būs naidis. Mazu slotiņu likuši šķirstā mironim zem galvas kopā ar divieli un miroņa mazgājamām ziepēm, lai tam viņā pasaulē nebūtu melnam jāstaigā. Ar pirts slotas lapu, kas pielipusi pie miesas, var ieēdināt puišus, ja to saģraudzē un iedod puisim; pietiek to arī viņam aiz-

bāzt aiz apkakles. Tā kā senos laikos pirti izlietoja dzemdībām, ar to, laikam, izskaidrojama paraža, ka ligavai ģērbjoties jāstāv uz pirts slotas; tāpat arī Ziemas svētku vakarā u. c. meitas peras pirti ar jaunu slotu, pārnes mājā, izslauka istabu un noliek pagalvī, lai sapnī redzētu nākošo ligavaini ar to slaukot. Kuņā mājā meitas gribot precēties, tai ceļgalā jāuzkarot pirts slotā. Lai aintai būtu 2 jēri, 2 reiz jāiesit ar pirts slotu. Zaļās ceturtdienas vakarā jāstaigā pa pirti, klēti u. c. saimniecības ēkām un ar pirts slotu jādauza gar sienām, tad dabūšot visādus labumus.

Ceturtdienas vakarā ar pirts slotu jāslauka istaba sākot no durvīm zem gultas (tikai tā, ka citi neredz). Tad tajā naktī redzēs savu nākamo vīru (464, 2480 Alūksne). Piektdienas vakarā gulēt ejot, jāpaņem slotā, jāiekāpj gultā un trīs reizes ar slotu krustiski pār gultu jāpārvelk. Slotā jāpārmet pār istabu. Pēc tam jāapgulstas un jāguļ ne ar vienu nerunājot, tad redzot sapnī, kas jeb ko apprecēs (Š. Tic. 23653). Jaunajā mēnesī, pirmējā sasdīnē, ka jaunas meitas it uz pirti un ar kuņu slūtu perās, tad tū slūtu idamas gulēt lik sev pi sonu, jo viņas redz kaidu jaunkungu, tod tys jaunkungs byus viņas veirs (451, 273 Rz Makašēni). Ziemas svētku vakarā vajaga pirti pērties ar jaunu slotu, pārnest mājā un ar to izslaucīt istabu. Kad iet gulēt, tad vajaga nolikt pagultē. Kas pa sapņiem slauka, tas būs brūtgāns jeb brūte (69, 1463 Jk Birži). Vēca gada vakarā paliek zem spilvena pirts slotu. Kas sapnī slotu ņem, tas apprecēs (505, 129 Auguliena).

Kāršu likšana pagalvī motivēta Trejkungu dienā: Trejkungu vakarā trīs kāršu kungus paliek pagalvī; naktī redz brūtgānu (17, 149, 26 Rīga). Protams, iespējami arī citi kungi, aizmirstot šo analoģiju. Zvaigznes dienā jāliek kāršu kungi zem spilvena un jāiedomājas zem katra kādu kungu. Tad kuņu naktī redz, būs nākamais izredzētais (76, 777 Rg Mārupe). Ja grib redzēt savu nākamo vīru, tad Jaungada naktī jāizvelk no kārtīm kāds kungs un jāpaliek pagalvī. Naktī pa sapņiem tad atnāk tas īstais (17, 1988, 18 Rg Vidriži). Trejkungu naktī zem pagalvja jāliek spēju kārtis, bet tikai kungi, un jāraksta vienai pašai klusu un nav brīv runāt. Jāraksta tā: „Jūs mīļie trejkungi, liekat man šo naktī redzēt, kuņš būs mans mīļākais!“ Tā jāraksta 3 reizes. Pēc tam jāliek pagalvī. Kuņš parādīsies sapnī, ar to apprecēsies (482, 756 Ventpils). Sal.: Ja jauneklis grib savu nākošo sievu sapnī redzēt, tad jāpaliek pagalvī kāršu dāma (17, 331, 25 Varakļāni, Dg Rudzēti). Puisis paliek pagalvī kāršu dāmu, tad sapnī parādās viņa nākošā sieva (1400, 27896 Latvijas Vēstnesis 1921, 187). Sal. arī citas kārtis ar parastu izstāstīšanu: Jauna gada naktī paliek visas kārtis zem spilvena.

Naktī, kad pamostas, jāvelk viena kārts. Ja izvilktā kārts ir kreics, tad tai gadā ir daudz bēdu; ja pīķis, tad jāmirst, ja erces, tad ir daudz prieku, un ja kāravš, tad paliek bagāts (375, 3098 C Skujene).

Triju kungu piesaukšanu izdara arī *dziesmu grāmatu* pagalvī liekot. Kad zipkāriģa meita grib savu brūtgānu jau iepriekš redzēt, tad vajaga Trijkungu dienas vakarā palikt dziesmu grāmatu pagalvī un sacīt: „Svēti, Dieviņ, Trīskungus Trijkungu vakarā, dod, Dieviņ, šonakt savu redzēt“ (1225, 23552 Jelgava). Zvaigznes dienas vakarā, kad meitas iet gulēt, kuŗa nu grib zināt, kāds būs viņas vīrs, paliek pagalvī dziesmu grāmatu un gulēt ejot saka: „Dievs Kungs, trīs kungi dod man šonakt mīļāko redzēt“, tad tā naktī sapnī redzot, kāds būs (3, 1044 Jg Garoza). Ja grib sapnī redzēt savu izredzēto, tad vakarā jāpaliek zem spilvena dziesmu grāmata un trīsreiz jasauc: „Kungs, dodī man redzēt savu izredzēto!“ Tad tiešām sapnī parādīsies izredzētais (84, 1676 Jg Tērvete). Zvaigžņu dienas naktī uzraksta slepeni zīmīti: „Jūs svētie trijkungi, parādiēt šo nakti, kuŗš ir mans mīļākais.“ To iesprauž matos un iet gulēt. Kuŗš pa sapņiem ies ņemt zīmīti un lasīt, tas būs mīļākais (929, 9493 Vp Usma).

Sal. par *zīmītēm*: Meitai jānoraksta zīmīte ar šādiem vārdiem: Mīļais Andrej, atminies, Ko es šonakt vēlējos: Dod man redzēt mīļāko, Paša Dieva vēlēto. — Šo zīmīti noliek zem pagalvja; kuŗu tad meita redz sapnī, tas viņu apprec (719, 3 Rīga). Andreja naktī meitas atkal zilēja brūtgānus locīdamas zīmītes un uz katras uzraksta vienu brūtgāna vārdu, tad likušas pagalvī zem ķisena un skaitījušas: Svētais Andrej, paklausī, Ko es šonakt vēlējos: Dod man redzēt mīļāko, Paša Dieva vēlēto. Šo zīmīti noliek zem pagalvja, kuŗu tad meita redz sapnī, tas viņu apprec (719, 3 Rīga). Andreja nakti meitas atkal zilēja brūtgānus, locīdamas zīmītes un uz katras uzraksta vienu brūtgāna vārdu, tad likušas pagalvī zem ķisena un skaitījušas: Svētais Andrej, paklausī, Ko es šonakt vēlējos: Dod man redzēt mīļāko, Paša Dieva vēlēto, — un tad, kad nakti pamostas, tad jāvelk viena no zīmītēm. Kuŗu nu izvelk, tas esot tas īstais (834, 78 Jg Augstkalne).

Jāguļ uz saslaucītiem *mēsliem*, līdzīgi tam, kā uz mēsliem stāvot iet klausīties suņu riešanu u. t. l. Jaunoi meitai kūču vakarā jāizslauka istabu un tad jānogulstas uz mēslu kaudzes, tad redzēsī sapnī savu vīru, pie kuŗa ar laiku iziesī (248, 27 D Auleja). Veca gada vakarā uz Jaungadu ejot, to nakti meitām vajagot vakarā mēslus saslaucīt no āras uz iekšu pie savas gultas. Ja kāds nakti nākot

un apstājoties, tad to puisi jāņem par vīru (3, 2713 Jg). Jo kuŗa meita grib redzēt savu veiru, tūlaik lai uz Joņa dienas vokorā saslauka zam sliķšņa māslus, tūlaik lai palik zam māslu spīgeli un par nakti lai puorguļ uz tīm māslim, tod tei meita redzēs savu veiru sapynā, kurs atīs un apsegs, tys byus jos veirs (248, 213 D Auleja).

Sal. par zemes ņemšanu un *mēness* nozīmi orākulam. Un kad mēneša pilnības izeji vakarā viens pats laukā, mēnešam spīdot nomesties ceļos un noskaitīt lūgšanu un pārmet krustu un skaties uz augšu, un ar rokām grābā pa zemi, neteikdams ne vārda; ko sagrābāsi, ar to ej istabā neko neteikdams, apguldamies noliec zem ķisena sagrābajamo, kad aizmigsi, kas nāks sapnī pie tevis, tas tevi mīlēs (92, 85 D Ungurmuiža). Kad vakarā iziet laukā un ierauga pirmo reiz jaunu mēnesi, tad vajaga apstāties uz vietas un izskaitīt tēvareizi, pēc tam paņemt no kreisās kājas pēdas apakšas zemi un ietīt lakatiņā. Gulēt ejot lakatiņš apakš spilvena jāpaliek, tad nakti ieraudzīs nākošo brūtgānu (Š. Tic. 20326). Kūķu vakarā kuŗu soli pirmo speŗot ieraudzīsi jaunu mēnesi, tad no labās kājas apakšas jāpaņem smiltis jeb cits, kas tur ir, jāiesien lakatā un jāpaliek gultā zem galvas. Nav brīv ne ar vienu runāt. Nakti redzēsi līgavaini (196, 387 Md Dzelzava, D Dagda).

Mēness ir arī citādi noderīgs vajadzīgo sapņu redzēšanai. Ja vakarā, kad pilns mēnesis, ieskatās viņā un pēc tam ne ar vienu nerunā, bet tūlīt liekas gulēt, tad redz, kas apprecēs (17, 321, 29 Šķirotava, Kld Gaiki). Ja vakarā, kad pilns mēnesis, ieskatās viņā un pēc tam ne ar vienu nerunā, bet tūlīt liekas gulēt, tad redz, kas apprecēs (Š. Tic. 20336). Pirmo reizi jaunu mēnesi ieraugot, vajaga nolauzt ābeles zaru un palikt to zem spilvena; kas sapnī zaru paņems, tas apprecēs (ib. 20328). Ja grib ko nākotnē uzzināt, tad pilnā mēnesī, pie skaidras debess, priekš gulēt iešanas jāiziet ārā, ilgi un nopietni jāskatās mēnesī un jādomā: ja tas būs tā, tad lai es to lietu tā redzu sapnī. Tad paņem neredzot kaut ko no zemes, ieliek pagalvī un bez vārda runas apgulstas, tad pareizais sapnī rādīsies (ib. 20235). Kad jaunais mēness izlāc vokorā, tad jaunos meitas it orā potoru skaitītu un uz mēneša skotos, bet namat Krista zeimes, tad īgojušas ustobā ni ar kū narunoj un atsagulst; tai vacī ļauds stōsta, un kū redz sapnā, tys arī izapylda. Jo redz, ka izīs pi veira, tad izīs; jo nā, tad arī nā (289, 74 Rz Bērzgale). Kai īraudzīsi jaunu mēnesi, tad vajag nūskaiteit kaidu lyugšonu, tad navar ni ēst, ni runot, tad ku sapynā redzesi, tys i tovs laulots draugs (224, 344 D Naujene). Ka īsavērsi jaunu mēnesi, nātejūt nū tuos vītys, jonūskaita 3 potori, kū nakt redzēsi sapynā, tys byus tavs (223, 589 D Jāsmuiža).

Sal.: Ja meitas grib zināt, ko apprecēs un vai apprecēsies, tad Jauna gada vakarā trim meitām jāņem vienai kruķis, otrai maizes lāpsta un trešai pažaga. Pulkstens 12 visām jājāj 3 reizes riņķī ap visām māju ēkām, un nedrīkst ne smieties, ne runāt. Tad piejāt pie durvīm un, atpakaļ neskatoties, nomest lietas turpat zemē, ieskriet istabā un likties gulēt, un ko sapnī redzēs, tas apprecēs (205, 228 B Skaistkalne). Andrieva vakarā ap $\frac{1}{2}$ 12 jāiet uz pirti, jāiestājas durvīs ar kāju katra pus sliekšnim un jādzied: Svētais Andriev, paklausies, Ko es šonakt vēlējos: Dod man redzēt mīļāko, Paša Dieva vēlēto (555, 1031 Md Mēdzula). Piektvakar, jaunā mēnesī, gulēt iedams piesīt trīsreiz ar kāju pie grīdas un pie katra spēriena atkārtoto teicienu: Abram, Izak, Jēkab Dievs, Ko es šonakt vēlējos: Rād' man manu mīļāko, Paša Dieva vēlēto. Sapnī redz brūtgānu (17, 158, 95 Rīga).

Andreja vakarā, kad iet gulēt, tad jāpiesīt 3 reizes ar kājas papēdi pie gultas gala un jāsaka, eima, eima svētais Andrejs, rād ko es par vīru dabūs. Pēc tam jāiet gulēt un nav brīv runāt (150, 2098 Vlm Salacgrīva). Kad kaida miata nūīt cīmā un tur saskaita, cik grīstūs seju un pi kotras sejas nūskaita pīcus puoterus, tad kaidu puīsi jei redzes sapynā, taidš pat jai byus ari veirs (311, 385 D Kapiņi).

Sapņu orākuliem arī citos gadījumos ir noteikumi, kā tiem jāgatavojas priekš gulētiešanas, lai izsauktu un ataicinātu nākošu vīru, sagatavojot tam ceļu, kā arī liekot veikt uzdevumus (mazgāties u. t. l.); no turpmākiem orākula veidiem noteiktu darbu paredz *sēšana*. Līgavainim jānāk pļaut zem gultas pasētā labība. Andreja vakarā vajaga pasēt rudzus zem gultas un tad tas, kuŗš sapnī pļaus rudzus, būs meitas brūtgāns (482, 163 Vp Užava). Andreja vakarā jāsēj auzas jeb mieži apakš gultas. Kuŗš tad nāk pļaut, tas būs tas nākamais brūtgāns (230, 162 Tl Nurmuiža). Jaungada vakarā vajaga iesēt apakš gultas miežus, un kas pa sapņiem nāk viņus pļaut, tas būs līgavainis (līgava) (230, 901 Tl). Jaungada vakarā ja grib zināt, vai nākošo gadu apprecēsies, tad, gultā gulot, ar kreiso roku jāsēj pagultē mieži, un kuŗš tos sapnī pļaus, tas apprecēs (205, 219 B Skaistkalne). Jaungada naktī zem gultas sēj (izkaisa) miežus. Kas nāk pļaut, grābt vai citu ko darīt, tas būs meitas vīrs (214, 1032 B Bauska). Jauna gada naktī jāiet sēt mieži, kas par sapņiem nāk pļaut, tas apprec (3, 401 Jg). Jauna gada vakarā jāpasēj gultā linsēklas; kas atnāks sapnī plēst linus, tas paņems, vai tā ies pie vīra (449, 212 Rz Dricēni). Vēca gada vakarā meitas sēj auzas, zirpus, un kas tad sapnī rādās, kāds nāk pļaut vai nu miežus, auzas,

zirņus, tas būs tai gadā par brūtgānu (181, 1003 Tk Jaunpils). Jaungada naktī iesēj gultas pagalvī auzas vai zirņus. Kas viņus pļaus vai grābs, ar to apprecēsies (230, 2292 Vp Dundaga); Jauna gada naktī meitas zem gultas sēj auzas, Kas sapnī tās pļauj, tas būs viņas nākamais (73, 237 Liepāja, Azp Kalvene); Ziemas svētku vakarā meitas sējot puķes; kas pa sapņiem nāk plūkt, tas apprec. Puiši atkal linus sējot, un kuŗa meita nāk plūkt, tā ir ligava (3, 461 Jg).

Jaunavai, kuŗa grib redzēt savu nākamo vīru, Ziemsvētku naktī jāiesēj auzas gultā; tad, kas sapnī nāks auzas pļaut, būs īstais (230, 560 Tl). Ziemas svētku naktī iesēj puišu pagalvī auzas vai zirņus. Kas viņus pļaus, ar to apprecēsies (230, 868 Tl). Sal.: Meitom zam Zīmas svātkim pādejā naktī vajaga pasēt zam sovas gultas auzas, un jo redzēsi sapynā kaidu puisi, kuŗš šuos auzas baruos sovam zyr-gam, tad tys byus juos veirs (284, 6 D Kapiņi). Aizgavenī lynus sēj vokorā uz kristcelim. Tys ir tai, kū radzās sapynā, kas juos sātus lynus plāss, tys byus juos veirs (312, 244 Ldz Mērdzene).

Tāpat sēj arī uz krustceļiem, zem sliekšņa. Uz Aizgavenu vokora jaunos meitas un puiši īt uz kristcelim sātu lynsāklu, Kad veirīts tamā naktī redz kaida jaunkundze plēš lynus, tei byus jam par sīvu; meita sapynā redz kaidu puisi, kuŗš lynus sukoi, tys byus jai par veiru (262, 497 Bērzgale). Visvairāk Andreja vakarā nodarbojas jaunieši ar nākamā dzīves biedra uzzināšanu. Lai to noredzētu sapnī — jāiet uz krustceļiem, jānober tur auzas un jānāk tūlī atpakaļ. Nākot atpakaļ, nedrīkst atskatīties, runāt un smieties. Ja visu tā izdaris, tad sapnī parādīsies nākamais (1400, 27205 Brīvās Zemes p., 1934, 2). Zīmys svātku naktī vajag zam sliksņa nikam nazynūt sāt auzys; ka kas nakti sapynā atjos uz tom auzom zyrgu ganeitu, tys atbrauks ar taidu zyrgu svotūs (483, 276 Rz Silajāpi).

Skaitāmo vārdu šeit ir vairāk kā citos orākula veidos. Andrejos jāber zirņi pagultē un jāsaka: „Sēju tos zirņus Andreja dārzā, Andreja vārdā, Lai tas manīm pareģo, Ka redzu savu mīlāko“ (32, 1654 Jg Ozolnieki). Jāņu vakarā jāber apakš gultas 3 sauļas miežu un jāsaka: „Es sēju tos miežus Uz ligavaiņa laimi.“ Tas sapnī parādīsies nākamais (32, 2275 Vlm Limbaži) u. c.

Senākos gados, kad pienākusi Andreja diena, tad tās priekšvakarā jeb sestdienā īpaši jaunas meitas, kuŗas jau bijušas precējamās gados, gribējušas arvien zināt, kāds būs viņu brūtgāns jeb vai nebūs nekāda. Tad tās Andreja priekšvakarā, gulēt iedamas, piekopusas šādu vecu ierašu: pusnakts stundai tuvojoties, kuŗa par makten gribējusi zināt, kāds būs viņas izredzētais, piegājusi pie savas gultas un noņēmusi tai deķi. Tad apvilkusi visai gultai pa

palaga virsu trīs reizas ar trīs pirkstiem apkārt. Uzvilksusi trīs krus-tus pāri. Tad paņēmusi pilnu sauju auzu un sējusi vispāri gultai, teikdama šos vārdus: „Svētais Andrej, atminies, ko es šonakt vēlē-jos.“ — Tad pēc tam: „Es sēju auzas iekš šo dārzu Jezus vārdā savu mīļo sagaidīt.“ Tad naktī sapnī kuŗš nācis auzas pļaut, tas bijis tas īstenaiss, uz kuŗu varējis droši gaidīt (142, 3632 Md Beļava).

Lai meita redzētu savu brūtgānu, tad viņai Jaungadnaktī labība jāsviež pagultē un jāsaka: „Sēju rudzus, sēju miežus, šonakt gribu redzēt savu brūtgānu“, tad viņa sapnī redzēs īsto brūtgānu (556, 1775 Vlm Umurga). Trejkungu dienas vakarā priekšautā jāiegrābj deviņas saujas auzu un naktī divpadsmitā stundā jāiet pagalmā un jāskaita: „Sēsim auzas Ēdenes dārzā, kuŗš mans mīlais, lai nāk klāt.“ Un tad mīlais danāk klāt (779, 200 Md Liepkalne, C Piebalga).

Sal. sikākus aprakstus. Meitas varot brūtgānu tā pazīlēt: Trei-kumdien vakarā jāsējot mieži zem spilvena un jāskaitot: „Sēju mie-žus Treikumdienas vakarā, Treikumdienā un Treikumdienas vārdā. Kas nāks pļaut, tas būs mans!“ Kuŗš tā nu pa sapņiem nākot pļaut, tas būšot īstais brūtgāns (145, 1574 Vlk Cirgaļi). Jāiziet ārā un jāat-kāpjjas trīs soļi no durvēm; tad ar kreiso roku pār labo plecu bērt visādu sēklu, kāda tik ir mājā, un teikt: „To sēklu, ko es sēju, no Dieva kunga vārda un gaidu savu mīļo no paradizes dārza. „Tad jāiet gulēt, nedrīkst smieties un runāt; kas sapnī rādās, to appre-cēs (135, 114 Jg Ozolnieki).

Andreja vakarā paņem auzas trīs šaujas un iziet laukā un sēj. Pirmo šauju sējot saka: Es sēju to sēklu. Otro šauju sējot saka: Getzemenes dārzā; trešo sauju sējot saka: Jēzus Kristus vārdā. Tad iet tūlīn istabā un nav brīv skatīties atpakaļ. Līdz ko ieiet iekšā, vajaga iet gulēt. Tad tai naktī ko redz sapnī, ar to tad ir tai gadā kāzas (1127, 1353 Džūkstes Lancenieki, Tk Slampe). Andreju die-nas vakarā guļot jāpārmet pār galvu miežus, pie kam jāsaka: „Sēju miežus tā Kunga dārzā, Andreju vārdā.“ Ja tai naktī sapnī redz miežus un kāds cilvēks pļauj tos miežus, tad tas cilvēks ir līgavainis (230, 1193 Tl Vandzene). Jaungada naktī puīšiem vai meitām gulēt ejot jāsēj kāda sēkla gultas kājgalī (rudzi, mieži vai cita labība) un jāskaita šāds pantiņš: Sēju rozes krāšņas, Jēzus Kristus vārdā, Paradizes dārzā. Kas grib mans mīlais būt, Tas lai nāk šīs puķes plūkt (Amen)! Un kas tad naktī pa sapņiem nāks rozes plūkt, tas būs tas īstais (877, 1549 Vlm Pociems). Andreja nakt' vajag ņemt zirņus sauajā, mest pagultē un sacīt: „Es sēju Andreja sēklu, Andreja vārdā, lai es šonakt redzu savu mīļāko, kā tas pļauj!“ Kuŗš pļauj, tas būs īstais brūtgāns (1190, 792 Jg Ozolnieki). Andra vakarā jānoģērbjas un drēbes jānoliek pie gultas zemē, jāpaņem miežu sauja

un jāmet zem gultas, un jāsaka: „Sēju miežus Dieva laukā, Andra laukā, pašā Andra vakarā. Kas to nāks plaut, tas būs mans īstais.“ Sapnī rādās nākošais (717, 432 Md Litene). Meitas un puisi sēj auzas Jaungada naktī zem gultas, tad naktī nākot viņu kopējs sapnī — tas būšot „nākošais“. Jāsēj, ka citi neredz, un jāsaka: Es sēju auzas Ādama dārzā, Gribru redzēt savu mīlāko, Kas nāks kopt, es iešu plaut, Kas nāks kult, tas būs mans mīlākais. — Jāsēj trīs reizes, krustiski pasviežot un rītā jāizslauka, ka citi neredz (555, 1167 Md Mēdzūla). Andreja vakarā (30. novembrī) pirms gulēt iešanas puisis vai meita iekāpj gultā un sāk bārstīt gultā kaņepes, t. i. „sēt“ kaņepes. Vispirms vēl nolūdz Dievu. „Sējot“ izsaka šādus vārdus: „Andrējās! iekš tava vārda es sēju kaņepes. Andrējās! iekš tava vārda audzē man viņas, iekš šito nakti gribru redzēt savu nākotni!“ Šo vārdu teicējs domā, ka tad tiešām piepildīsies viņa domas un redzēs savu nākotni sapņos. (Pa daļai šī ir arī burvība.) (740, 5161 Rēzekne.) Andreja dienā jāņem linsēklas un īsi pirms gulētiešanas jāpaliek linsēklas pagalvī. Liekot linsēklas pagalvī jāskaita: „Māra, Māra, mīļā Māra, vīru manīm parādi! Ja būs skaists, Tev pateikšos, bet ja slikts, tad atriebšos“ (1024, 2066 Dolessala). Kā senos laikos meitas zilēja (dīredzēja): Atnāca Ziemas svētki. Uztaisīja gultu, pabārstīja auzas gultā un apāva baltas kājas. Tad noteica: „Kas atnāks pie manis pēc auzām, tas būs mans izredzētais (740, 11584 Jlt Viļaka). Vēl zilējās arī tā, ka Ziemsvētku sestdienas vakarā pēc saules rieta zilētājs (vīrietis, sieviete), nevienam neredzot un nezinot, iet aiz kādas mājas un sēj kaņupes (uz sniega drusku, sauju uzsviež) un saka: „Kas mani milē, tas lai nāk šonakt ar maniem kaņepu plūkt.“ Kas sapnī nāks kopā plūkt, tas būs izredzētais(tā) (891, 2266 C Lizums).

Tad gāja jaunas meitas Visudvēseles naktī uz lauka kaņepes sēt, pie tam viņas skatās trīs reizes pa kreiso plecu pāri un trīs reizes atkārtodamas vārdus: „Kaņup, kaņup, kaņup, es tev sēju mīlākais, nāc un liec viņam uznākt.“ Tad viņai parādas garā viņas izredzētais vai arī kāds no viņas pielūdžējiem, kas labu gadījumu izlietodams viņai slepeni ir sekojis, to viņš dara, lai viņa mīlākā būtu tai pārliecībā, ka viņa patiesi tiek no sava pielūdžēja sirsnīgi mīlēta un ka liktenis to tā ir lēmis. Daudz caur tādām ceremonijām kopā gājuši un laimīgi savu dzīvi turpinājuši līdz galam. Andreja vakarā vajaga sēt istabā zirņus, bet tikai uz tādu pusi, kur nav gultu, un teikt: „Sēju sēklu iekš Dieva rokas, Iekš Ābrama klēpja, kuŗš ir mans mīlākais, lai nāk pie manis sapnī.“ Sapnī no izsētiem zirņiem izaug vesels lauks.

Kas nāks zirpus pļaut, ir īstais. Ja pļāvēju vēl nepazīst, drīz iepazīsies (872, 298 B Kurmene).

Šiem vārdiem ir lūgšanas vai eksorkisma raksturs: Andrejs lai rāda izredzēto mīļāko.

Graudus izkaisa arī pie loga. Jo kas gryb zynot, kas jū lūbej, tūlaik vajag pyrms Leldiņas pajemt karmanā auzu trejs saivys un tos izsiāt pi ustoba lūga tai, kai teirumā, pēčok vajag it gulātu. Tai pyrms gulēšonas vajag idūmot kaida, vai kaidis tevi lūbej jo naredzēsi niko, tūlaik tys tevi naļubej (243, 256 Rz Andrupene).

Tāpat cepurē. Jauna gada naktī no nākotnes zilēšanām bij tikai viena meitām parasta: Kāda zēna cepurē iebērtas auzas palikt pagalvī: Sapnī redzēšot, ka nākamais vīrs nāk, ņem šīs auzas un dod zirgam (41, 54b Vlk Alsviķis).

To dara slepeni. Zvaigžņu dienas vakarā vajagot kādai slepus zem gultas auzas izkaisīt. Kas par sapņiem — tās auzas pļaus, tas būs līgavainis (230, 940 TI).

Pabej arī citam. Andreju vakarā, gulētājam nezinot, pagultē jāpaliek mieži, tad gulētājs sapnī redz, kad ar nākamo(ās) pļauj (17, 892, 39 Md Jaungulbene).

Sal. par gaili. Zem gultas pabērt miežus trīs čupiņas, un kad pa sapņiem redz gaiļus plēšoties, un kas nāks šķirt, tas būs precinieks. Ziemsvētku nakti darāms (297, 249 Rīga).

Pagalvī liek arī vārpas. Kad Jaungada naktī meitas paliekot pagalvī vārpas, un kas nāk pļaut, ar to dabūs precēties (466, 69 Lp Vaiņode). Jaungada naktī meitas paliek pagalvī vārpu, kas sapnī to vārpu nopļaus, tas dabūs viņu par sievu (466, 108 Lp Vaiņode).

Turpmākais ir gulēšana ar Jāņu *vainagu*. Joņu vakorā jonūvij trejdeviņu zeidu vainogs un kob (lai) kotris zeids būtu sovaidoks. Vainags jousleik uz golvis un jo iet uz klēti pēc auzu un trīs reizis paņem rūkā un joiet atpakaļ, josataisa vieta (gulšanas vieta) un tūlaik josviž trīs reizis zem gultas auzas un josaka tie vordi: „Sēju auzis jumprovis Marējis rūkos.“ Ka jauni lauds, vysvairok meitys grib zynot, kura goda ji izis pi veira. Tod ku vajag dareit taidim, laudim Joņu nakti, izpuškot sev skaistu vainigu, izlikt sev uz golvys un, kab nikas naredzeitu, ap pušnakti divpadsmit stunžu nujit uz mežu, kur aug paparde, ti pi papardes sokt runot. „Joneiš atsyut mani itu godu veiru.“ Ka pi papardis atskris vardivia un soks peikstet, tod itei pīzīmej, ka tei meita tū gods izis pi veira, a ka vardivia porskrin par papardi, itei jau pīzīmej, ka meitai sēdēt pi tāva ustobā, nikas jū itu gods napajims (527, 10031 Rz Makašāni).

Šim vainagam gan nozīme ir arī citā laikā. Ja tu, meitiņ, gribi zināt, pie kuŗa tev būs jāiziet, tad tik Vecgada vai arī Ziemas svētku nakti uzliec Jāņu dienas kroni galvā, ij naktī tūlīt redzēsi (2, 252 Md).

Jāņu vainags sapņu orākulam noder, protams, sevišķi Jāņu naktī. Ja meita Jāņos uzliek pati sev kroni galvā un tad sapnī redz kroņa noņēmāju, un tas tad arī apprec (17, 323, 40 Kld Gaiķi). Lai zinātu, vai nākamā gadā būs kāzas, Zāļu dienā jeb Līgo svētkos jaunavām jāplūcot puķes, jāejot uz krustcelēm un jāpinot vainags. Kamēr vainagu pinot, neesot brīv nevienu vārdu runāt. Runāt varot tikai pēc tam, kad vainags pārnests mājās un nolikts gultas galvgalē. Ja nakti sapnī vīrietis ņemot vainagu, tad nākamā gadā kāzas (17, 2065, 40 Jk Birži). Zāļu dienā nopin kroni un to paliek zem ķisena un zem gultas blodu ar ūdeni. Sapnī ja kādu vīrieti redz, kas viņu uzrunā, pie tā jāpieiet, vai arī tas noprecē to meitu (72, 3507b Md Sarkapi).

Vainagu darina no trejiem tūrumiem. Pirms Joņa dienas vajag salaseit nu treju teirumu puķes tai, ka nu kotra teiruma pa trejs lai byutu vīnaidas. Tī varbyut saka auzenis, naksnineicys u. c. puķes. Tad tos puķes vajag saveit divejūs vainukus, vīnā lelokā, ūtrā mozokā. Pi tam tū peišonu vajag izdareit uz krustceļu. Tad mozoku vainuku vajag likt golvā, bet lelokū zam poduškys. Pēc to vysa vajag nūjemt škopleru zeilis, niko narunodamam vajag apsaugt, tik dūmot, lai tū aizdūmotu varātu radziāt sapynā. Tai dumodams naktī īrauga sapynā soveju, jo taida ir, bet jo nav taidos, tad navar niko radziāt (243, 248 Rz Andrupene). Kotrai jaunkundzei zem Joņa dienas vajaga pīlaseit nu treju teirumu puķu un nu tūs nūpeit vainagu. Šu vainagu vokorā jāaplik uz golvas, tik par šu navajaga nikam stosteit, un atsagult; jo nakti redzesi sapynā, ka pi tevis atis jaunķungs un nūjems aplyktu tev uz golvas vainagu, to labi zyni, ka tys jaunķungs byus tovs meilokais — veirs. Jo šū vysu labi izpildeisi, to kaidam, navin jaunķungam, ir joatīti (284, 46 D Kapiņi).

Sal.: no 9 un 3×9 ziediem.

Jāņu vakarā jānopin kronis no deviņām dažādām puķēm. No katras jāņem deviņi ziedi. Šis kronis jāpaliek zem spilvena. Kas šo kroni uzliks galvā, tas būs sirds mīļākais (76, 714 Rg Mārupe). Jāņos vajag no trejdeviņām puķēm pīt kroni; kuŗš sapnī ies pie tā, tas apprecēs.

Jaunavas sev tautiešus ir lūkojušas dažādi izzilēt, un to arī dažādi varot. No trīsdeviņiem ziediem jānopin vainags, un Jāņa

naktī, ar tādu vainagu galvā, jāiet gulēt. Kurš nu vainagu sapnī noņemot, tas būšot viņas arājiņš (1400, 8830 L. A. 1889., 2).

Zāļu vakarā jāpin kronis no trīsdeviņiem ziediem, salasītiem uz trīs laukiem. Kronis jāliek galvā, jāpiesprauž pie matiem un ar visu jāguļ par nakti. Kurš vīrietis sapnī to kroni noņems, tas būs „izredzētais“ (26420 Md Jaungulbene, Ldz Kārsava). Jāņu naktī vajag salasīt trejdeviņus ziedus, novīt no tiem vainadziņu, uzlikt galvā un iet gulēt. Naktī īstais nāks vainadziņu noņemt (17, 1816, 66 Md Ļaudona). Jāņu dienā jānopin no 9 rudzu puķītēm vainadziņš, jāuzliek galvā un jāguļ aizmigušam turpat rudzu laukā, sapņos redzēs savu nākamo vīru jājam (230, 261 Ventspils).

Jāņu naktī jāuzliek vainags no trejdeviņiem ziediem un jāiet rudzu laukā gulēt, kurš sapņos noskūpstīs, tas būs nākamais ligavainis (230, 2454 Talsi).

Jāņu naktī meitām kad gribot sapnī redzēt savu nākamo ligavaini, vajagot aiziet mežā un, nerunājot savā starpā ne viena vārda, vajagot salasīt deviņas dažādas nezāles vai arī lapas, novīt kronīti un nolikt zem spilvena un par ko nu nakti sapņošot, tad tas arī būšot tas nākamais ligavainis (17, 1262, 164 Rīga). Zāļu dienā jāpin kronīši no trejdeviņām puķēm, un kas naktī sapņos ņems kronīti nost, tas būs īstētais (450, 279 Md Patkule). Jāņos pin kroni no trejdeviņām puķēm; jāliek galvā un jāiet ar visu gulēt. Kas pa sapņiem nāks ņemt nost, tas būs īstais; pie visa nedrīkst ne runāt, ne smieties (32, 1431 Rīga Md Patkule). Jāņos jāpin kroni uz labo roku un galvu no 9×9 ziediem. No pīšanas laika (plkst. divpadsmitos) līdz rītam nedrīkst neviena vārda runāt. Kas rādīsies sapnī, tas apprecēs (32, 227 Rīga). Jāņu naktī meitas pinušas kroņus un likušas galvā. Kas naktī sapnī kroni noņēmis, esot izredzētais. Vainagus pinot jābūtot pilnīgi mēmai, jo tikai tad dabūjot redzēt ligavaini (1400, 25215—16 J. Z. 1931, 135). Jāņa vakarā pēc saules jāpin vainagi no deviņām puķēm un no katras puķes deviņi ziedi, tad jāiet gulēt un jāliek vainags galvā, tad redzēšot savu nākamo, kas kroni saņēmis (114, 131 Vlk Veckārķi).

Jāņos jānovij vainadziņš no trejdeviņām puķēm un jāpakaļ ābeles zarā. Pašai zem ābeles jānoguļas, un kurš sapnī šo vainadziņu noņems, tas apprecēs; ja neviens sapnī nenoņem, tad to gadu neapprecas (205, 196 B Skaistkalne).

Jāņu vainagus darina uz krustceļiem. Jāņu priekšvakarā priekš saules rieta vajag salasīt 9 zortes puķes, no katras zortes pa 9 ziediem. Naktī pulksten 12 uz krustceļu no šiem ziediem vajag pīt kroni, uzlikt galvā, nerunāt ne ar vienu un iet gulēt. Ko redz pa sapņiem, tas piepildās (17, 155, 69 Tl Vandzene). Jāņa naktī sa-

plūcot trīs deviņi ziedi, tad ejot uz krustceļa, tur pinot kroni, bet kroni pinot neesot brīv atpakaļ skatīt, kad skatot atpakaļ, tad galva paliekot, kā pagriesta, to kroni liekot pagalvī, tad kas nākot nakti ņemt, tas esot īstenais (369, 26 Md Tirza). Jāņu nakti pēc saules rieta nedrīkst runāt; ap pusnakti jāiet uz treju saimnieku robežplāvām; jānoplūc katrā plāvā trejdeviņi ziedi (katrā plāvā 9 dažādi ziedi, no katras sugas pa trim) uz krustcelēm pašā pusnaktī jānopin, jāuzliek galvā un jāiet uz māju gulēt (jāgul ar visu vainagu). Kuŗš sapnī vainagu noņems, tas apprecēs, bet ja vainagu samīn kājām, tad piesmies (118, 220 Vlk Dūre). Zāļu naktī jānopin vainags no deviņām sugām ziedu, pie kam no katras sugas jāņem trīs ziedi; vainags jānopin uz krustcelēm. Jāliek galvā un jāiet gulēt; tas, kuŗš sapnī vainagu noņems, tas apprecēs jaunovu (55, 364 Md Cesvaine). Jānos uz krustceļa jāpin kronis, no 9 puķēm, no katras puķes pa 9 ziediem. Gulot jāliek galvā; kuŗš sapnī noņems, tas apprecēs (32, 739 Rīga). Jāņu nakti jaunām meitām jāvij uz krustceļa vainadziņš no deviņu šķiru puķēm. No katru šķiru jāņem deviņi ziedi. Ar visu šo vainadziņu galvā jāiet gulēt. Tad nu kuŗš naktī pa sapņiem vainagu noņems, tas apprecēs (464, 2688 Rīga). Zāļu vakarā saplūc no trejdeviņām puķēm ziedus. Uz krustcelēm jānopin vainags. Vainagu piekaŗ gultas galvgalī, un pati pinēja apgulstas. Kas sapnī paņem vainagu, ar to būs kāzas (435, 1192 Md Bērzaune). Jāņa priekšvakarā plkst. 12 dienā jāiet uz krustceļu. Pa ceļu jānoplūc trijdeviņi ziedi (27), līdz kamēr nonāk līdz krustceļa, tur jānopin vainadziņš. Ar šo vainadziņu jāatnāk mājā, bet pa ceļu nedrīkst runāt nevienu vārdu, arī mājās nedrīkst runāt, kamēr noliek vainadziņu apakš spilvena. Un ja nākošā naktī redz kādu vīrieti, kuŗš paņem vainadziņu, tad tas neapšaubāmi būšot nākošais vīrs (17, 2008, 43 Rg Stopiņi). Jāņu nakti jāiet uz krustceļiem, tādā vietā, kur trīs ceļi krustojas, un jālasa deviņējādas zortes puķes, un no katras zortes jāņem deviņas puķes un jāpin kronis, jāatnes mājās un jākaŗ uz gultas galu, tad sapnī, kuŗš ņems to kroni, būs nākamais vīrs (17, 1320, 7 Vlk Jērcēni). Jāņu vakarā meitām bez saules jāsalasa trejdeviņas puķes un uz krusta ceļa jānopin kronis, jāuzliek galvā un tad jāiet gulēt. Kuŗš sapnī nākot kroni nost ņemt, tas būšot brūtgāns (136, 96 C Rauna). Jāņu naktī vajag no trejdeviņām puķēm uz krustceļa pīt kroni, kas noņems, tas apprecēs (32, 913 Jg Ozolnieki).

Sal. arī rītuālo gulēšanu noteiktās dienās bez tuvākiem norādījumiem.

Kā sapnī redzēt mīlāko: Meitām Māras naktī jāiet ārā gulēt un jāskaista: „Kungs Jēzu, stāv man klāt, ne tuvu ne tālu, kā puīši arī var tikt klātu“ (739, 8663 Ogre). Meitām Māras naktī vajaga iet ārā gulēt uz kūts augšu, klēts augšu vai atkal klētiņā un visu nakti skaitīt: „Kungs Jēzus, stāv man klāt, ne tuvu ne tālu, kā puisītis arī var pietikt klāt“, tad meitas ātrāki dabūn apprecēties (739, 6909 Rg Rembate).

2.

Līdzās sapņiem var būt arī tieši aizrādījumi un nākotnes redzējumi. Līdzīgi sapņu parādībām šādus norādījumus var dot miroņi, tuvu satiksmi ar kuņiem rāda latviešu folklorā. Oktobra mēneša lietainās naktis jāejot uz kapsētu un jāklausoties pie kapiem; tad mirušie gari stāstot, kur un kad sējama pirmā labība (Š. Tic. 32562). Dēls prasa veļiem (tēvam), galvu pie kapa kopiņas noliecis, padomus: kad labība jāsēj (LP VII 123, 4). Miroņus var arī piespiest to darīt, ieguloties viņu vietā zārkā un atpakaļ nelaižot, kad tie no zārka aizgājuši. Reiz nokrēslā izgāja zaldāts no vienām mājām. Bij jau brangī vēlu — sāka aptumst. Gāja, gāja — apmaldījās un uzkūlās uz kapiem. Viņš apčamdīja ar roku, miroņa krusts gadījies priekšā. Un nu pamana turpat vienā stūrī izlec tāds kā sesks — smiltis vien pašķīst; pēc tam atveras viens kaps, no kapa iznāk mironis un dodas projām. Ko lai nu zaldāts cita dara? — Tiklīdz mironis aizskrējis, viņš liekas kapā iekšā un iegūlas zārkā. Nu gul, nu gaida, vai pārnāks drīzumā mironis jeb ne? Un tas nebija div minūtu kā mironis klāt, iesaukdamies: „Ače, kas tad te manā zārkā? — eji ārā!“ Bet zaldāts atbild: „Neiešu, nē! papriekšu izsaki man, kur tu laba biji?“ Mironis nesaka. Kā nesaka, šis no zārka ārā neiet. Mironis redz: drīzi gaiļiem jādzied — neko darīt — sāks teikt: „Biju te netālu kāzās.“ „Ko nu kāzās darijis?“ zaldāts vaicā. „Es — kā teikts — jaunajam pārim — brūtgānam un brūtei galvas apgriežu riņķī.“ „Nu, kā tad viņi atkal izdziedināmi?“

„Jāņem tas palags, uz kuŗa jaunais pāris pirmo nakti gulējis, jāiznes laukā, jāsadēdzina un pelni jādod brūtei, brūtgānam iedzert — būs veseli kā bijuši.“ Nu zaldāts izkāpa no kapa. Un kā bij izkāpis — mironis tūdaļ likās zārkā — nozibēja vien, it kā sesks būtu lēcis — kas nebūt — smiltis tikai pašķīda un vairāk nekā — kaps bijis, kaps palika ne manīt. Bet zaldāts bija gudrenieks diezgan; — viņš izvilka no plintes lādējamo koku un iedūra pie kapa. Vēlāku — kas zin — kaps vajadzīgs un tad var taču pateikt, kuŗš tas bijis (LP VII 150, 1). Mironis izkāpj no kapa un pārvērš visus kāziniekus par vilkatām. Viens no kāziniekiem pa to laiku bijis iegulies miroņa kapā un ātrāki mironi kapā atpakaļ nelaidis, kamēr ne-

izdabūjis šito: esot zirgs jāsaskrien putās un šis putas vilkatām iedodamas par zālēm, tad palikšot atkal par cilvēkiem (ib. VII 1540).

Tiešu *nekromantijas* aprakstu par mirušo izsaukšanu no kapa latviešu folklorā nav. Retie izņēmumi ir ienesti no maģijas grāmatām tulkojuma ceļā. Sal., piem., ieroču vārdos šādu aprakstu: Taisi trīs lodes trešā gavēnī, tikai ka tā pēdīgā iznāk Lielā Piektdienā. Liec no vienas septiņi un pusgada vecas jumpravas vienu dziju vērpt; to pin apkārt tām lodēm krustaniski. Tad vajaga to vārdu saukt: Fanis, Fanis, Fauna un iekš viena koka kluci šaut divpadsmit. Ar šām divi zināšanām Izraela tani ir daudz darījuši un viņiem pie daudziem paslepeni turēti. Tādēļ tie divi ir no tādas spēku valstības, kas ne vārdiem vien visas lietas izdara. Tādēļ ir šī paslepenībā glabāta pret visiem nikniem, pret visiem lieliem prātiem un arī pret velliem, burvjiem, raganošanām. Viņa izpestī tad ar, ja kas no ļaunuma pilns pārņemts, bet tik to laicīgāko vajaga laicīgs ienākt tā kā še 21 un vārdu tā darīt. Tos divus lielākos spieģeļus ieliec tikai Adopēdi no sava sarkanā R, bet vienu magoni pie sevim nest par vienu lotenuli. Viņš atstāj to pašu uz vienu svētdienu uz to smalko O zīmi. Katrā pusē savu vārdu raksti ar iedalīšanu vien pagēr, kad viņam labs prāts iegribās zināt jeb arī saprast, kāda noticēšana, notikšana jeb uzminēšana būs. Tam vajaga šo jautāšanu un par šiem kas notiks. Tad uzraksti, savā galvā uzmaucis un trīs nakts ar to guli, tad tam pašam iekš dani naper pesi Engēlam parādīsies, bet viņam priekš tam vajaga skaidram būt, šķīsti dzīvot, no stipriem dzērieniem sargāties un sirsnīgas lūgšanas pie Dieva nest, savu galvu rīvēt un iekš sevi atminēties, kas viņam naktī priekšā nāk, vienu tērpeli darīt jeb vienu nomirušu iekš vaska bildes iesaukt. Ņem vasku, taisi vienu bildi uz cilvēka vīzi, stieptu roku ar tavu spēku, ko Dievs tevim devis. Cuma jūtu tev taisnis taisīt uz tā nomiruša cilvēka, kur tu pēc viņa miršanas labprāt savā dienestā gribi, kad lai bilde gatava, tad taisi tu sirdsvietu ar šiem vārdiem: Z. O, Z. Z. L, E, E, E ap to miesu apsien to cedeli ar šiem vārdiem: Te, K, K, O, G, L, O, T, C, O, T, un p, T, L, U, P, G, O, P, 5, 5, 15, 8 18 188 ⁵⁵/₅₅ 1 iekš acīm ieliec O un R R G, kad jau viss ir gatavs padarīts, tad dod tās bildes, lai izstiepj galviņu, tai rokās vienu magoni iedod un gaidīt, kamēr tai brangi uz ko šā bilde esot uz otra māju šī ar nāvi aiziet, tad tūdaļ magoni galviņa no sevim dod pēc saprašanas. Tad ielaiž to bildi dziļi kaktā, bet tikai stāvu, ka tas nelaiķis savā dzīvošanā ir bijis savu smalko darbu amatnieks, augsti skolots, jeb vai arī uz citādu vīzi zinātnieks, un vai viņam savā dzīvošanā bija zināms, ka tu no viņa dvēseles pagēr. Tad tev bilde visu teicis un izstāstīs. Kad tu redzēsi labus auglus, tu baudīsi, tādēļ ka šai kaktā pats meistars valda, kad

arī tas netaiķa bērns būtu bijis stāstījis to, ko tu no viņa dvēseles mantojies. Ja tev tās bildes vairs nevajaga, tad ņem paslepeni grāmatu un liec uz krūtīm tai bildei un saki šos vārdus: Vilindices, Nariete, tūdaļ izņem no rokām to magones galviņu, pēc arī no acīm un ausīm un mutes un arī no miesām. Tā bilde no sevis izjuks un par rutku paliks (72, 2037 Md Cesvaine).

Par izzināšanu no veļiem sal. aprakstu: Tad vēl vecie ļaudis veļus baroja ar maizi, gaļu, kāpostiem, kāļiem, burkāniem, kartupeļiem, zirņiem, pupām — visu sasēja vienā audekla gabalā un aiznesa uz krusta ceļu, un izbeŗ tur labajā pusē pār grāvi un arī kapsētā pie radu vai draugu kapiem, un pats aiziet uz savu māju, nekūr neskatīdamies un nestādāties, bet trešā vakarā iet klausities, ko veļi runās par viņu, vai labas dāvanas būs bijušas vai ne, tai pašā vietā, kur veļiem nolikta barība. Tikai to vajadzēja ļaudīm ievērot: to veļiem dod, kas ir ievākts no visādām ēdamvielām, kā maize, un kad vēl nav gaļas pašam kautas, tad no otra nedrīkst aizņemties; tikai kad pašam ir, un kad arī nav, var iztikt bez tā iztrūkstošā; tikai to var dot veļiem, kas ir pašam, ne no otra aizņemties priekš veļiem ko dot, un tā tad arī es baroju veļus ar to, ko esmu ievākuse pa vasaru, kā rudzus, un tā es arī veļiem to vien varēju dot, kas man ir, kā maizi, kāpostu lapas, kāļus, burkānus, kartupeļus, zirņus, pupas, ābolus, runkuļus, un no tiem visiem ir jādod veļiem, lai nākošu gadu labi viņi audzētu visu nākamo ražu un nerādītos sapnī un neprasītu to, kas viņiem nava dots. Es devu maizes rīciņu sadrupinātu, lai viņiem nav jādala, tad kāpostu lapiņas mazas un trejdeviņas pupas un tāpat zirņus, mazus ābolus 9, 3 mazus kāļus, 3 burkānus mazus, 3 runkuļus mazus, 9 mazus kartupeļus, un visus tos es aiznesu uz krustceliņu pretī kapsētai un izbēru ne tā kā kopā, bet izkaisīju, lai veļi nākdami ēst nebaŗas, ka visi nevarot tikt uz reizi, un tā es aizgāju mājā (161, 361 B Vecmuiŗa). Sal. izzināšanu no vecīŗa pasakās par stiprinieka cīņu pret velnu u. tml. (LP VII 194 sek.).

Līdzās tieŗiem norādījumiem var būt arī starpnieku norādījumi, pie kam par šādiem starpniekiem var noderēt jau minētie reģi — cilvēki, kam dota spēja vairāk ko saredzēt kā citiem cilvēkiem. Ir dabiski, ka tie arī paŗi var par vēstniekiem būt. Bet spējas redzēt pārdabiskas būtes ir arī daŗiem dzīvniekiem un putniem — zirgam, sunim, kaķim, gailim, kas tāpat var dot aizrādījumus ar savu balsi, kustībām u. tml. Atliek tikai šos norādījumus iztulkot. Galu galā šādu norādījumu ir visai daudz, jo latvieŗu *dzīvās dabas* pamatzskats liek visur saredzēt šādus zinātājus, arī nedzīvajā dabā, un norādījumu daudzums ir patiesi neapmierams un neierobeŗojams.

Pēc tautas ticējumiem dažiem cilvēkiem ir tieša iespēja *redzēt* vairāk kā citiem, arī pārdabiskas būtes, neminot jau par to, ka sapņos var daudz ko redzēt kuŗš katrs cilvēks.

Šādu gudra vīra aprakstu, šķiet, gan ideālizētu un paša fantāzijas izveidotu, dod Krēsliņu Jānis: Vecos laikos uz pakalniņa auga liela birzs un birzīj vidū liels, sirms ozols. Ozola vidus bij caurs. Caurumā dzīvoja varenī gudrs vīrs, ka septiņu dienu gājumu tāda nevarēja atrast. No malu malām ļaudis steidzās pie viņa meklēt padomu un palīdzības; viņš zināja, cik zvaigžņu pie debesīm, cik dienas gājumu līdz Dieviņam un daudz citas apslēptas lietas. Sen, sen mirušu dvēseles gudrais vīrs redzēja staigājam skaidrā dienas laikā. Naktī, kad visi gulēja, gudrais vīrs zināja to brīdi, kad koki paliek dzīvi un sāk runāt. Viņš tad sarunājās ar kokiem un kustoniem, ar zemes un ūdens gariņiem un ļaudīm pasludināja laimīgas un nelaimīgas dienas iepriekš. Par to viss apgabals gudro vīru cienīja un godināja.

Kaimiņos dzīvoja negants ļaužu vecākais. Šis, dzirdēdams, cik ļoti ļaudis vientuli slavē, palika skaudīgs un apņēmās viņu samaitāt. Vienā naktī tas saaicināja visus tā apgabala burvjus un raganas kopā. Šie zīlēja un prātoja, līdz beidzot uzzīlēja, ka vientuļa smadzenēs atrodoties gudrības akmens, kas dārgāks nekā deviņu ķēniņu zemes. Kam šis gudrības akmens, tas esot pats laimīgākais cilvēks zemes virsū. Skaugis, to dzirdējis, deva burvjiem un raganām lielas dāvanas, atlaida viņus uz mājām un apņēmās vientuli nogalināt, lai dabūtu gudrības akmeni savā rokā. Naktī slepkava ielida birzē un pastēpās. Kad vientulis nāca un sāka ar kokiem sarunāties, tad šis tam uzbruka un nonāvēja. Gudrības akmeni no smadzenēm izņēmis, viņš vientuļa galvu apraka turpat kalniņā un gribēja projām iet. Bet gudrības akmens iesāka tik spoži spīdēt, ka slepkava no spožuma pavisam apstulba. Viņš atskatījās uz to vietu, kur galvu apracis. Tai acumirkli galva pacēlās un sauca: „Bēdži, nelaimīgais! gudrības akmeni tu atradi, bet miera ir kapā neatradīsi!“ Piepeši kokos sāka vētra krākt. Gudrības akmens slepkavam no izbailēm izkrita no rokām un aizritēja tur, kur galva parādījās. Galva nogrima zemāk, un gudrības akmens pārvērtās par strautiņu un tecēja uz leju. Vētrai krācot, zibeņi sāka laistīties pa kokiem. Ozols nogāzās ar lielu troksni, uzkrita slepkavam virsū un to nosita. Bet slepkavas dvēsele neatrod kapā miera, — maldās pa pasauli apkārt. Tad atkal zināmā laikā tā top ieslodzīta upītes dibenā, kur tai gadu simteņiem ilgi jādzeļ ūdens. Ļaudis gudro vientuli apraudāja ilgi, ilgi un mazgāja acis avotiņā, kas no vientuļa galvas kausa iztecēja. Visi avotiņā atrada lielu veselības un

miera spēku. Vāji, avotiņā mazgādamies, tapa veseli, muļķi gudri, veci jauni. Bet, kad kungi mūsu zemē atnāca un gribēja avotiņu aizvest uz vāczemi, tad ūdenim piepeši viss spēks nozuda, un tas tapa tāds pats kā citi ūdeņi (LP VII 492, 5).

Pārdabiskas būtes, pirmā kārtā, miroņus redzēt var daži cilvēki. Bēru jeb vāķejamā vakarā vajagot uz īpaša šķīvja uzlikt ēdienu priekš miroņiem, kuŗi arī tai vakarā sanākot uz bērēm. Ja neesot uz īpaša šķīvja uzlikts, ko ēst miroņiem, tad tie eimot visapkārt un ēdot no ikkatra šķīvja pa druskai. Vēl saka, ka tas, kas dzimis Lielajā piektdienā, varot redzēt bēru namā miroņus ap nomirušo staigājam; bet tiem, kas varot redzēt miroņus un viņu darbību, esot aizliegts to citiem izteikt. Arī tas pats, kuŗš varot redzēt miroņus darbojamies, neēdot bērēs dotos ēdienus, jo tam riebjeties ēst, redzējušam, kā miroņi visur ar pirkstiem pa virsu ķirnoties (ib. VII 51, 2). Ja veļu mieļojamā vakarā mājas tēvam, degošu skalu rokā turot, gadījās kādu dvēseli redzēt, tad viņam bij nolemts vēl tanī pašā gadā mirt; ja dvēseles aizgāja, ka nevienas nedabūja redzēt, tad bij drošs, ka vēl pārdzīvos nākošu gadu (ib. VII 294, 35). Kas trīs Lielās piektās zīdīts, var redzēt miroņus nākam. Pēternieku Remās dzīvojis puisis, kas varējis redzēt miroņus. Tēva bērēs, pa vāķībām, nemaz neēdis; teicies redzot miroņus pie galda sēžam (ib. VII 393, 2).

Daudz biežāk pieminēta *skatīšanās* caur dažādiem objektiem.

Vecumniekos teikts, ka Lielā piektdienā dzimušie varot garus redzēt, bet tiem neesot brīv to, ko redzot, izteikt. Jeb: ja skatoties pa zārka dēļa zara caurumu. Šādi skatītājiem drikstot atstāstīt, ko redzējuši (ib. VII 54). Viens puisis gribējis par varu miroņus kādreiz redzēt. Tad kāds vecītis pamācījis, lai eimot tādā dienā, kad kādu mironi glabās, uz kapiem, lai uzmeklējot no veca krusta tādu šķērpeli, kam zara caurums, tad redzēšot miroņus vai cik. Labi — aizgājis, dabūjis šķērpeli ar zara caurumu, paslēpies un nu, kad bērenieki kapiem tuvojušies, redzējis: — miroņi bariem gājuši jaunajam mironim pretim — cits kājām, cits jāšus — dažs jājis uz teļa, dažs uz kuiļa, dažs uz auna, dažs uz gaiļa: — kāds lops katram bērēs kauts, uz tāda jājis, kam bērēs, nabadzības labad, nekas nebijis kauts, tam bijis jāiet kājām. Jā, un kā nu pretimgājēji satikuši vedamo mironi, tā visi paklanījušies — jo rokas miroņi nekad nesadodas, tikai paklanās — un pavadījuši līdz kapiem. Tikko tad ielaists kapā, visi pazuduši (ib. VII 54, 1).

Jurģa dienā jā jsv. Juris ar vilku caur lopu ganībām un tam atļauj ķert tikai tos kustoņus, kuŗus Juris grib: — tikai tādus, kuŗiem dzimstot bijis asinis uz pieres. Tādēļ arī saimnieces agrāk

katru kustoni pēc dzimšanas apskatījušas, lai zinātu, kuņš vilkam novēlēts. Vilku — caur lapiem skrienot — gan redzot, bet jātnieku ne. To redzot tādi suņi, kam četras acis (otras acis tās ripainās uzacis, kas dažiem suņiem mēdz būt), kas tādā brīdī stipri plēsdami rej. Arī tādi cilvēki redzot, kas ačgārniski dzimuši. Ja sievieti gribot jātnieku redzēt, tad tām jāraujot brunči uz galvu un jāskatoties pa kājstarpu. Voikas mājās agrāk dzīvojuse vecene — tā esot redzējuse, ka vilkam, pa ganību skrienot, bijis mugurā vīrs, kas nelaidis vilkam galvu grozīt ne uz vienu, ne otru pusi (ib. VII 870, 11).

Aktīvajā maģijā pazīst lišanu caur analogiskiem lokiem, jo sevišķi lai pārvērstos par vilkaci. Piemēru ir visai daudz (sk. Latviešu būramos vārdus 11. nod.). Šāda skatīšanās noder arī mantikā miroņu un garu redzēšanai. Ilgu naktis jāiet uz kapsētu un jāskatās caur zara caurumu, tad var redzēt, ka no kapiem iet uz baznīcu miroņi (Š. Tic. 32561). Kad veļu laikā nakts vidū kapos skatās caur priežu koka zara caurumu, tad redz cilvēka garus gar kapiem staigājam, kas nākamā gadā mirs (ib. 32565). Miroņus redz caur zirga aci, zirga loku, sakām, suņa ausu apakšu, krusta zara caurumu, zārka dēļa caurumu u. c. Lai redzētu, kā bezdievīgā tēva dvēseli, tam mirstot, paņem velni, dēls uziet istabas augšā, izurbj ar svārpstu uz tēva guļas vietas caurumu un skatās caur zirga silksni lejup. Miroņa vietā iegūlas velns, ko padzen, lejot pa šo caurumu vārošu ūdeni (P. Š. III 95). Vecu ļaužu dienā ēdināja nomirušos un meta viņiem ēdienu apakš galda šiem vārdiem: „Paēdāties un aizejat!“ Paēduši viņi lielā rindā ejot uz baznīcu. Viņus varot redzēt, ja uzbāžot zirgu sakas kaklā un tad lūkojoties caur čukura galu. Bet lūkotājam par gadu esot jāmirst (LP VII 289, 18). Piektdienās, it īpaši Lielā piektdienā, dzimuši bērni varot raganas redzēt, kad viņas govīs slaucot. Jeb: Lielā piektdienā dzimušais saredz raganas, garus plikām acīm (ib. VII 564, 1).

Pliks cilvēks varot raganas redzēt (ib. VII 564, 2). Raganas apkārt staigājot varot redzēt, kad caur kāju starpu skatoties — tad redzot, ka uguns vien paspīdot, kur viņas ejot (ib. VII 564, 3). Ja caur laulājamo gredzenu skatās svētdienā, sprediķa laikā, tad raganas redzot (ib. 564, 4). Raganas varot redzēt, kad nosēstas baznīcā apakš kanceles un skatās caur slaucenes zaru (ib. VII 564, 5).

Ja gribi raganas kaut kad redzēt, tad vajaga dabūt no veca kapa zārka galda gabaliņu, kuņam zars izkritis, un pa to baznīcā, svētdienā, pa sprediķa laiku skatīties. Raganas un raganu turētājas mātītes tad rādoties vaļainiem matiem, slauktuves uz rokām pakārtas (ib. VII 564, 6). Lielā piektdienā varot dabūt zināt baznīcā, kuņa

esot ragana, kuŗa ne: — jāņemot vecs zārka gabals, kam zara caurums. Pa šo caurumu jāskatoties, tad tūlī varot raganas pazīt: — tām esot slaucenes uz rokām un kāstuves uz pieres (ib. VII 565, 7). Lielā piektdienā, pa zārka caurumu skatīdamies, redzēsi, kuŗa sieviete ragana: tai būs rokā vara slaucene un galvā vara smeļamais trauks. Raganu redzēdams, vari tai pieiet klāt un atņemt minētās lietas visiem ļaudīm redzot (ib. VII 565, 8). Ja Lielās piektdienas naktī atrod tādu zārka dēliti, kam zara caurums, tad var redzēt visas raganas, ja baznīcā pa šo caurumu skatās (ib. VII 565, 9). Lielā piektdienā jāskatās pa zārka galda zara caurumu, kad ļaudis no baznīcas ārā nāk — tad nākot raganas un raganu pieturētāji pie tā lūgties, lai citiem neizstāstot. Jeb jāskatās pa vecu kapsētas krusta zara caurumu. Lielo piektu raganas ar slauceni uz rokas un mašu apkārt eimot baznīcā. Daŗa arī savu mazo meitiņu paņēmuše līdz (ib. VII 565, 10).

Ja raganas gribi redzēt, tad dari tā: uzmeklē tādu zirņu pāksti, kam deviņi graudi iekšā, iestādi vienu no tiem ceļā malā tā, ka lai zirga acij cauri izaug (maitas kaulam). Kad zirnis sāk ziedēt — eji svētdienā baznīcā un skaties tam cauri, tad redzēsi visas raganas baznīcā — slauktuves rokā, kāstuves uz galvas (ib. VII 565, 11).

Ja Lielā piektdienā baznīcā skatās caur tādu zirņa ziedu, kas tanī dienā tikko uzdziedējis, tad raganas ierauga ar slaucenēm uz rokas (ib. VII 565, 12). Ja baznīcā skatās caur tādu zirņu pāksti, kuŗai deviņi graudi, tad redz raganas dancojam (ib. VII 566, 13). Ja izaudzina tādu zirni caur zirga aci, kas no deviņu graudu pākstes ņemts, un tad caur šāda zirņa ziedu skatās, tad ganībās var ieraudzīt raganas un tās šaust. Daŗreiz ganos govs īdot — tad ragana īdētāju slaucot. Nu vajagot caur tādu zirni skatīties, raganu šaust un no ganībām aizdzīt. Daudzreiz, ja sākot šaust, ragana aizejot pa meŗu šņākdama, kokus lauŗīdama (ib. VII 566, 14). Gavēņu laikā vajaga ņemt melnu čūsku un uzlikt staba galā, lai visi vēji to aizņem. Pēc tam čūskas galvā ieliekams zirnis. Kad zirnis izaudzis — eji ar to Jāņu dienā uz baznīcu, tur tu tūdalīn pazīsi, kuŗš pulkā ir burvis, kuŗa ragana (ib. VII 566, 15).

Raganas Lielā piektā gājuŗas apkārt burdamas un pa baznīcas laiku tai dienā gājuŗas baznīcā ar slauceni uz rokas. Senāk dzīvojis Dŗūkstes Lanceniekos tāds Jānis — tas varējis raganas baznīcā redzēt, jo viņš pats bijis burvis (ib. VII 566, 16). Raganas saredz, ja noslauka nāves sviedrus no acīm un aptraipa savus acu plakstienus jeb ja skatās pa zārka zara caurumu. Sal. P. Š. IX 439: Kādam vīram bijusi tāda ziede: Ja aptraipa kreiso aci, tad redz, kur apslēpta manta glabājas.

Citādi nākotnes redzēšanas iespēja tomēr visvairāk kuŗam katram lemta noteiktajās zilēšanas dienās, kā Andreja vakarā un laikā no Ziemas svētkiem līdz Zvaigznes dienai, kad ir īstais laiks arī sapņu orākuliem. Šajā laikā nākotni var redzēt ne tikai sapnī vien, bet pusnakts stundā arī tieši. A. Vutke savā vācu ticējumu krājumā (A. Wuttke. Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart, 1925⁴) pieved daudzus piemērus par kailumu nākošā ligavaiņa atsaukšanai, lai to redzētu ne tikai sapnī, bet arī neguļot. Līgavainis atnāk, ja jaunava kaila sēž zem galda, uz kuŗa nolikts ūdens ar divieli un maize — viņš mazgāsies un ņems no maizes (op. cit. 363). Jaunavas dedzina uguni no 9 kokiem, izsviež kreklus pa durvīm, lai nākamais to atnes (ib. 364); kailas guļ gultā, kreklus uz grīdas sviežot — ja tas nokritīs krustiem, būs ilga dzīve un laimīga laulība; nākamais arī šeit kreklus atnesīs (ib. 361). Andreja naktī pusnaktī jaunavas kailas sauc Andreju. Nākamais var atnākt ne tikai sapnī, bet arī tieši. Arī latviešu ticējumos šie kailuma paņēmieni ir ne tikai sapņu orākulam parasti; jau minētajās zilēšanas dienās paveŗas jo plašas iespējas nākotni tieši redzēt un par to spriest. Sal.: Jauna gada vakarā jāiet plikam ārā, kuŗu vīrieti (sievieti) ieraudzīs, ar to būs kāzas (Š. Tic. 11273). Jaunā gada naktī pulksten divpadsmitos jāskrej trīs reiz kailam ap māju. Tad jānostājas pret mēnesi, un tad parādīsies kāds cilvēks; tas būs nākamais līgavainis vai līgava (ib. 1127). Jaungada vakarā, iekams aizdedz uguni, jāapskrien 3 reizes ap māju, un tajā brīdī, kad aizdegas uguns, jāskatās; ko redzēs, ar to būs saistīta dzīve (ib. 10890). Vēca gāda vakarā meita, kuŗa gribot izzināt savu vīru, ap pusnakti aizbultējot durvis, nogērbjoties un slaukot istabu, mēslus uz iekšu (179, 352 Vlk Alūksne). Vajagot pirmo svētku nakti plikai uzkāpt uz istabas augšieni un skatīties caur kājstarpu, tad redzēšot to, ko apprecēs (1400, 14953).

Liela nozīme šādai redzēšanai ir divām lietām: *krāsniņ un skurstenim*. Ar krāsni saistās daudzi ticējumi, jo krāsns pa daļai atvietojusi senā pavarda un nama svētumu. Tā rijas krāsns uzglabājusi kulta vietas pazīmes: te dzīvo kūlēju vai rijas dievs, kam rudenos ziedo kūlīti nekultas labības vai linu sauju; uz riju nes arī gaļu, maizi, degvīnu, un visiem jāēd uz rijas krāsns. Ar rijas krāsni saistāma arī gaiļa upurēšana. Pirmo riju seŗot, kauj gaili un tecina asinis rijas krāsni, nocēŗt gailim kaklu un iemet gaili krāsni. Kad nokuļ pirmo riju, tad šo gaili vāŗa un apēd. Apkūlu vakarā nokautā gaiļa kājas ieliek mēŗcējamā putrā un kopā ar alus kausu un degvīna glāzi novieto rijas krāsni; nākošā dienā to visu atdod ubagam. Senais auglibas kulta šeit jaucaŗ ar uguns kultu, jo to

dara, lai rijas nenodegtu. Ar rijas krāsni saistīts arī veļu kults. Pa Miķeļiem rijas krāsni veļu laikā uz rijas krāsns liek medus podu u. tml. Pirts krāsns arī ir dieviņu barošanas vieta, bet tā sevišķi mīļa Laimai. Laimai tur lej pirmo ūdens kausu, lai viņa mazgājas. Uz pirti nes arī slimus bērnus. Veļa kaulu berzē 3 piektdienas no vietas, noņemot 3 pirts krāsns akmeņus, ko vēlāk atliek atpakaļ. Pirti var notikt arī šķīstīšanas akti, piem., raganu vēmekļu dedzināšana pirts krāsni. Par vilkaci var kļūt, ja pārmet kūleni pār karstu pirts krāsni. Maizes krāsns (ceplis) ar ugunskuru godāti gandrīz līdzīgi, un vecais pavarda jēdziens saistās ar šiem abiem objektiem. Veļu laikā saimnieks un saimniece nodod savu tiesu ceplim un ugunskuram. Arī citā laikā te dieviņiem dota pirmā tiesa; sevišķi pavarda malā baroti dieviņi. Ar krāsni cieši saistīts mūrītis un aizkrāsne. Mātei jāsēž uz mūrīša, bērnu šķīrot no krūts, lai bērns būtu skops un ciets dzīvē. Skurstenis ir ceļš, pa kuņu krāsni grib iekļūt nelabie gari. Nelabos garus var aizdzīt ar dūmiem (kvēpināšana).

Ir dažādi atsevišķi ticējumi par krāsni. Maizi cepot arvien uzmana, lai krāsns nepaliek tukša, un maizi ārā velkot jāiemet malka — tad maizes netrūks. Lai gan šais ticējumos ir arī eschatoloģiskie momenti, — piem., pagali met, lai viņa pasaulē būtu laipa, ko pār upi pārvest u. tml., tomēr pamata motīvs ir ļaunuma aizdzīšana. Krāsniņ kā šķīstas uguns tvertnei ir šķīstītājs un dziedinātājs spēks. Krāsns caurums pieskaitāms jau minētajiem dažādiem skatāmiem lokiem. Bez tam skurstenis un krāsns ir tas ceļš, ko labprāt izlieto raganas lidošanai un garu iekšā nākšanai. Tāpēc skatīšanās krāsni, kur redzēs nākotni resp. dažādus tēlus. Arī nākošā ligavaņa attēlu krāsni var redzēt.

Lai gan krāsns un skurstenis pieder pie objektiem, kas var noderēt redzēšanai, līdzīgi sakām, zara caurumam u. tml., tomēr kā redzēšanas, tā arī piesardzības dēļ skatīšanos izdara ne tikai ar neapbruņotām acīm, bet arī lietojot jau minētos objektus. Jaunā gadā vajag ienest pilādža zaru un nolikt krāsns priekšā: meitām jāskatās caur zaru krāsni; ja redz jaunu puisi, tad dabūn jaunu vīru, ja vecu puisi, tad vecu vīru, un ja redz zārku, tad skatītājai jāmirst (3, 413 Jg). Veca gada vakarā meitām caur istabā ienestu pilādža zaru jāskatās krāsni; ja tajā redz vīrieti — apprecēsies, ja zārku — būs jāmirst (1400, 26256 Brīvā Zeme 1935, 296). Saļ.: Jaungada naktī vajag skatīties caur priedes zara caurumu, tad var redzēt savu brūtganu (353, 513 Lp Bārta).

Reti pieminēta skatīšanās caur sakām, kas tāpat apaļas. Jaungada naktī caur sakām jāskatās krāsni. Ko redz tur, tas piepildās.

Sakām pie tam vajag būt ačgārniski (17, 92, 42 Valka). Sal.: Jāņa naktī meitām vajagot zirga sakas kaklā likt un uz krustceļiem stāvēt, tad dabūjot brūtgānu redzēt (Š. Tic. 11819).

Skatīšanās krāsnī var būt arī bez šādiem palīga līdzekļiem. Ja Jauna gada vakarā skatās krāsnī un ierauga nāvi, tad skatītājam būs jāmirst (230, 696 Tl). Jauna gada vakarā vajagot skatīties krāsnī, kad redzot nāvi, tas jaunā gadā miršot (1, 139, 13 Vlm). Ja Jauna gada naktī, taisni pulksten 12, skatās krāsns mutē un redz nāvi, tad tam (skatītājam) tai pašā gadā vēl būs jānomirst (145, 593 Vlk Smiltene). Jaungada naktī jaunām meitām pusnaktis jāizslauka istaba un mēsli jāmet krāsns dibenā, pie kam arī jāskatās, ja krāsns dibenā redzēs kādu puisi, tad tai gadā ar to puisi būs kāzas, ja zārku, tad mirs, un ja velnu, tad paliks vecmeitās (266, 1286 Ab Liepna). Uz aizgavēņiem naktī tumsā vāg pajimt slūtu un paslaucāt ustobu. Tad ar guni skrīt pī ceplā un vērtis, kas tur vydā. Kū radzas, tys i byus (312, 287b Ldz Mērdzene). Vecā gada vakarā pulksten divpadsmitos jāskatās krāsnī un ko redz, tas tanī gadā piepildīsies (10, 16, 5 Vlk). Jaungada naktī pulksten divpadsmitos, jaunai meitai nevienam nezinot jāskatoties krāsnē, tad tur parādoties tā vīrieša seja, kurš viņu apprecēsot (215, 280 D Līvāni). Veca gada vakarā meitām jāskatās krāsnī, tad ieraudzīs savu nākamo vīru (17, 226, 213 C Jaunpiebalga). Jaungada vakarā vajaga krāsnē skatīties, tad redz savu brūtgānu (17, 563, 61 Rg Sēja). Kūču dīnys naktī vajag pasavārt cepli; kas rādās cepli, tys byus veirs, voi sīva (483, 282 Rz Silajāņi).

Sal.: Ja kas ir nozagts, tad Jaungada naktī pulksten divpadsmitos jāskatās krāsnī, tur parādīsies velns ar zagļa ģimi (Š. Tic. 33564).

Prasa arī skatīšanos krāsnī, to saistot ar kailumu un skatīšanos pa kājstarpu.

Kājstarpa latviešu tautas tradīcijās minēta līdzīgi citiem ačgārnās burvības objektiem un sevišķi kā pretlīdzeklis un apotropajisks līdzeklis pret burvību un ļauniem gariem. Šādi ačgārni akti ir, piem., atmuguriskā bēgšana, šaušana atmuguriski, pār plecu, caur kājstarpu uz velnu, uz raganas vēmekļiem, velna sišana šādi un citas ačgārnas darbības. Ačgārni velk uz avotu, ezeru vai uz krustceļu kreisās kājas vīzē raganu vēmekļus, kuļot tos ar pīlādžu rungu, ačgārni urbj caurumu, kur ieliek vēmekļus un aiztapo; arī riteni, kuŗa rumbā ieliek vēmekļus, uzmauc ačgārni un tad brauc. Ačgārni caur siekstu vai caur kreklu lienot kļūst par vilkatu, ačgārni jāskaita tēvreize pret vadātājiem, raganām; zāles vārdojot ačgārni iet ap aku, garus projām dzenot; ačgārni lasa melno grāmatu, ač-

gārni karājas slimnieks no koka pret drudzi; ačgārni dzimušie var redzēt sv. Jurgī uz vilka jāgot. Līdzīgi par un pret burvību ir ačgārņā darbība, saistīta ar kājstarpu. Caur kājstarpu jārauj strutenes, raganu zāle, Jāņu naktī. Bez tam skatīšanās caur kājstarpu ir salīdzināma ar jau pieminēto skatīšanos caur citiem lokiem (sakām u. tml.). Šādi caur kājstarpu skatoties redz visu to, ko citādi nevar saredzēt, piem., raganas; ja nomaldījies un nevar nojēgt, kur atrodas, vajag noliekties tik zemu, ka var caur kājstarpu skatīties atpakaļ, un no acīm kā zvīņas nokritīs. Sevišķi šāda skatīšanās ir mīlestības zīlējums. Sal.: Aizgavēna vakorā jaunas meitas bryugonus var redzēt, tikai taidā kortā: Sincēs pa trepēm jōkōp uz augšu atsprieklēp, t. i. ar kōjōm uz augšu, un kad izkōps, tad redzēs sovu ligavaini (288, 42 Ldz Nautrēni). Vajagot pirmo Ziemas svētku nakti plikai uzkāpt uz istabas augšieni un skatīties caur kājstarpu, tad redzēsot to, ko apprecēs (1400, 14953).

Ar skatīšanos caur kājstarpu krāsnī, kur caur skursteni var nākt parādības, pilnīgi pietiek, lai tur nākotni redzētu. Jaungada naktī jāskatās caur kājām krāsnī, ko tad ierauga krāsnī, tas būs tas nākamais (230, 163 Tl Nurmuiža). Vecgadvakarā 12-os jāskatās caur kāju starpu; ja redz cilvēku, tad jādzīvo, ja redz zārku, tad jāmirst (114, 240 Vlk Veckārķi). Jauno gadu sagaidot, vajag iedegt uguni krāsnī, lai būtu daudz kvēlojošu ogļu, tad tieši jaunā gada mijā skatīties caur kājstarpu oglēs; tad redzot nākamo vīru meitas, bet puīši nākamo sievu. Ja kādam nākamo gadu jāmirst, tad redzot zārku (76, 374 Vlm Katvare, Rg Mārupe). Kūķu vakarā krāsnī ieliek aizdedzinātu sveci vai skalū un caur kājām skatās krāsnī; ko redz, to dabū par sievu vai vīru (A. Aizsils 132). Ja Ziemassvētku naktī skatās caur kājstarpi krāsnī, tad savu nākamo var redzēt (Š. Tic. 34689). Meita atmuguris pieiet pie krāsns un skatās caur kājstarpu, tad viņa tur redz savu brūtgānu (ib. 34690). Vēca gada naktī rijā, kurai treju durvu, jāskatās caur kāju starpu krāsns caurumā; ko tur redzēs, tas Jaunā gadā piepildīsies (72, 6887 Md Virāne). Vēca gada vakarā jāskatās caur kājām krāsnī, tad tur varēs redzēt brūtgānu (430, 6 Md Bērzaune). Iziet ķēķī, pie cepļa krāsnes priekšā atgriez muguru, tad saliecas un caur kāju starpu skatās krāsnī. Krāsnī varot redzēt to, ar kuŗu vajadzēsot saprecēties (74, 282 Lp Bārta). Jaungada vakarā jāskatās caur stakli krāsnī; ja sieviete ieraudzīs vīrieti vai otrādi, tiem nākošā gadā būs kāzas. Ja ieraudzīs zārku, tad jāmirst (23, 2675 Vlm). Jaungada nakti jāskatās krāsnī, caur kājām. Ja redz kādu cilvēku, tad ar to apprecēsies. Ja redz zārku, jāmirst. Kāda meita tā skatījusies un ieraudzījusi krāsnī zārku. Tanī gadā nomirusi (32, 749 Rīga). Daļa zi-

lējumu prasa, lai skatītāja tad būtu arī kaila. Sal.: Ziemas svētku nakti jānogērbjas plikai un jānostājas pret krāsni un jāskatās caur kājām. Krāsns priekšā jābūt svecei; ko aiz tās redzēs, tas būs (450, 273 Rīga, Md Patkule). Veca gada vakarā jāiet uz riju, jānogērbjas un caur kāju starpu jāskatās krāsnī. Ko tur redzēs, tas piepildīsies (55, 341 Md Cesvaine).

Ir priekšraksts, ka krāsnij jākuŗas jeb to speciāli iekurina. Ziemas svētkos ap pusnakti jākurina krāsns un jāskatās, kas pie tās sēdēs. Ja kādu redzēs, tad tas būs „izredzētais“ (26, 466 Md Jaungulbene). Veca gada vakarā meitas zilēdamas skatās caur kājas starpi rijas krāsnī (krāsnī uguns kuŗas). Kuŗu brūtgānu redz, tas apprecēs. Skatoties caur kājas starpi, brunčus sacel, lai labāki var redzēt (89, 258 B Ceraukste). Tad vēl, lai gan mazāk, piekopa šādu pareģošanu. Ja gribēja redzēt savu brūtgānu, tad Vecgad-vakarā, kad kurināja krāsns maizes cepšanai, vajadzēja nostāties ar muguru pret krāsns priekšu un caur kājstarpu raudzīties kvēlojošā krāsnī. Tad katreiz varējuši redzēt savu brūgānu (454, 202 Vlm Jaunburtnieki). Jaungada nakti vajaga skatīties caur kāju starpu kuŗošā krāsnī, nevienam neredzot. Krāsnī var redzēt tad, kas nākošo gadu notiks — kāzas, bēres vai cits (17, 1431, 134 Rīga).

Sekundārs moments ir sveces, kas atvieto krāsns kurināšanu. Vecgada vakarā ieliek krāsnī katrā pusē sveci. Tad caur kājstarpu skatās; ko redz, tas apprecēs. Ja redz nāvi — jāmirst (32, 636 Buļļi). Pulksten 12 vajag krāsnī ielikt degošu sveci un skatīties caur kāju starpi krāsnī. Tad varēs redzēt isto (17, 1816, 65 Md Ļaudona). Jauna gada nakti jāliek krāsnī iedegta svece un caur kājstarpu tanī jāskatās; ko tad ieraudzīs krāsnī, tas būs jāapprec (382, 139 Rīga). Jaungada vakarā plkst. 12 nakti jāņem svece, jāieliek krāsns mutē un pēc tam jāskatās caur kājām krāsnī, un tas, kuŗu krāsnī redz, būs nākošais vīrs (482, 158 Vp Užava). Jauna gada nakti maizes krāsnī aizdegt sveci. Skatīties caur kāju starpu krāsnī; ko ieraudzīs, tas apprecēs (135, 37 Jg Ozolnieki). Sal.: Ziemas svētku nakti krāsnē ieliek sveci un ap pusnakti skatās iekšā; kādu vīrieti redz, tādu precēs (230, 1862 Tl Ārlava). Kailuma un caur kājstarpu skatīšanās priekšraksti ir tomēr parasti saistīti ar *krāsnī*, arī tad, ja tur ieliek *spoguli*; svece vajadzīga, ja krāsns nekuŗas.

Ziemas svētku jeb Jaungada nakti pulksten 12 ieliek maizes krāsns caurumā spoguli un caur kājas starpu skatās viņā. Redz nākotni (17, 146, 16 Tl Vandzene). Jaungada nakti maizes krāsns dibenā jāliek 2 sveces katrā pusē spogulim un tad caur kāju starpu jāskatās krāsnī. Ko redz tur, tas piepildās tajā gadā (17, 89, 23 Vlm Svētciems). Jaungadā pulkstens 12 ieliek maizes krāsnī spoguli un

caur kāju starpu skatās tanī, tad tur redz miļāko (17, 1678 Kld Padure). Jaungadā ieliek krāsnī spieģeli, noliek blakus tam sveci un skatās caur kājām. Ko redz spieģeli, tas apprecēs. Ja redz mironi, tad tanī gadā jāmirst (32, 235 Rīga). Jaungada vakarā 12-os krāsnī ieliek spoguļi un caur kājām skatās, ko krāsnī redz, tas apprecēs (32, 2869 Tl Nurmuiža). Jaungada vakarā bez tam vēl šā dara: ieliek krāsnī degošu sveci, pati zīlētāja nostājas ar muguru pret krāsnī, paņem spoguļi un to tā tura, lai sveces gaisma caur kāju starpu kristu spoguļī, tad zīlētāja skatās spoguļī — kuŗu redz ejam starp sveci (krāsnī) un pašu skatītāju (spoguļi) — tas būs izredzētais (193, 87 Kld Gaiķi). Ja grib zināt, ko nākošu gadu apprecēs, tad Jauna gada vakarā krāsns dibenā jāieliek spoguļis un katrā spoguļa pusē aizdedz sveci, tad pulkstens divpadsmitos caur kājas starpu skatās spoguļī; ko spoguļi redz, tas apprecēs (205, 227 B Skaistkalne). Ziemas svētku naktī maizes krāsns jāizkaisa ar skujām un pašā dibenā noliek spoguļi un blakus iededzinātu sveci. Nostājas krāsns priekšā un caur kājstarpu skatās spoguļi. Ko spoguļi redzēs, tas skatītāju apprecēs (230, 867 Tl). Jaungada naktī pulkst. divpadsmitos vajagot salikt krāsnī dažādus ēdienus un dzērienus. Tad vienai meitai vajagot iet pie krāsns un caur kājstarpu lūkoties spoguļī. Kuŗu tanī ieraudzīšot, tas būšot viņas nākošais vīrs (94, 272 Lp Durbe, Krote).

Sal. plašāku aprakstu. Paņem kažoku, spieģeli un sveci un vienu krēslu, kur nolikt spieģeli; tas jādara pusnakti no vienpadsmitiem; tad aiziet, bet papriekšu jānogērbjas Ievas apgērbā ar basām kājām, tik aiziešanai atstāj tupeles kājās; kad pie rijas durvīm, tad tupeles atstāj ārpusē, bet pašai vajaga nogērbties istabā tīri plikai, uzvilkt kažoku, paņemt vajadzīgo; kad rijā iegājuse, tad iekāpj rijas krāsnes bedrē (kas izmūrēta ļoti zemu, kā jau kuŗ riju, ir blukītis vai mazs beņķītis, uz kuŗa sēd rijas kurinātājs), bedrē ienes krēslu, uz kuŗa (tas ir krāsnes mūtē) uzliek spieģeli un sev aiz muguras uz blukīša uzliek sveci, aizdedzinātu, un skatās, vai var pate sevi redzēt spieģelī; kad var redzēt labi un svece stāv ar meitas galvu vienā augstumā, ka var redzēt pati sevi, nu kad labi viss ir, tad jāstāv tur; galvai jābūt plikai bez lakatiņa, ne kājās tupeļu, un kažoka krūtis vaļā; kad viss kārtībā, tad jāstāv bez pakustēšanās un skatīšanās, kā tik taisni spieģelī (tā meita pareģo savu nākamo); spieģelī viņa mierīgi stāvēdama redz, kā pienāk viņai blakus viņas nezināmais bildinātājs; nu viņa tagad redz, kāds viņš ir, vecs vai jauns, jau zina, kad atnāks, jau varēs smieties, nebūs vairs svešs; kad patiks, tad ies un izstāstīs, ka viņu jau meita redzējuse, tad jauki būs viņam, kad meita stāstīs, un viņš ar neticību smiesies,

ka nav taisnība, un kad nepatiks — to atraidis ne vārda tālāk runādama; tas jau daudz reiz nāk priekšā, kad dabū priekš laika redzēt, tad jau nekad neizdodas tik labi, kā kad neredz; ja ir patikams, tad meita aiziet uz baznīcu, lai tur labāk apskatītu, tajos laikos (161, 248 B Vecmuiža).

Šo skatīšanos krāsni tomēr atvietojis cits paņēmieni, proti skatīšanās *spogulī*, kas saistīta ar krāsni vairs tikai pa daļai.

Arī atsevišķos ticējumos sevišķa nozīme ir *spogulim*, kas simpatētiskajā maģijā kā cilvēka attēla rādītājs un nesējs top par varēnu ieroci. Vēl jo skaidrāk šī nozīme ir uzskatos par *portretu*, ar ko var tāpat izdarīt dažādas manipulācijas. Sal. par bīdles ierakšanu kapsētas smiltis. Ja kāda bīdli ierok kapsētas smiltis, tad tas visu mūžu dīst (Š. Tic. 3225). Tās nokrišana no sienas neapšaubāmi vēsta par tās īpašnieka nāvi. Kod pī kuo ir pīzīmeita bīdla nu pazeistama cylvāka un pakuorta uz sīns, un kod itei bīdla nazynuoms nu kuo, nu sīns nūkriss zemī, itei pīzīmēj, ka tys pazeistams cylvāks, kura ir itei bīdla, miers zemī. A ka jis jau ir nūmers agruok, tad pī to pat saiminika byus lela nalaimja (ib. 3222). Bez iemesla no sienas nokritusi bīdē, sevišķi īpašnieka jeb tuvinieka ģīmetne, nozīmē tam nelaimi (ib. 3223). Ja kāda cilvēka bīdē nokrīt no sienas, tad tam gadīsies kāda nelaime (ib. 3224).

Līdzīgi, kad spogulis saplīst, tad kāds mirs (17, 1765, 18 Rg). Ja vakarā spieģelis saplīst, tad kāds mirst (17, 8143 Rīga). Ja Vecgada vakarā saplīst spogulis, tad jāmirst (230, 1525 Talsi). Kad Jaungadnaktī saplīst spogulis, tad kāds mirs (230, 2440 Talsi). Ja saplīst spogulis, tad būs kāda nelaime (17, 2254 C Dzērbene). Spoguļa saplīšana, zaudējot galveno nozīmi, var būt arī par dažādas nelaimes zīmi. Ja spieģelis saplīst, tad septiņi gadi būs nelaime (Š. Tic. 28604). Kam spogulis saplīst, tam mīlestībā būšot nelaime (110, 17 Vlk Beja). Ja šujot ko saplīst spogulis, drēbei nebūs laime (32, 1445 Rīga, Vlm Limbaži). Ja skatoties spieģelī tas saplīst, tad saka, ka mīlestība zūdot ar to, ar ko sagājies (Š. Tic. 28616). Ja spogulis jaunavai izkrīt no rokām un saplīst, tad līgavainis viņu atstāj (A. Aizsils 128). Protams, arī saplīsušā spoguļa gabali uzglabā to nelaimi, kas nākusi ar spoguļa plīšanu. Saplīsušus spieģeļa gabalus mājā nevajaga turēt, tad tie nes nelaimi (Š. Tic. 28611). Saplīsušu spieģeli nedrīkst turēt mājā, lai nenotiktu nelaime (ib. 28615).

Spogulī skatoties redz ar katoptromantijas paņēmieniem tur izsauktos tēlus, parasti līgavaini Ziemassvētku u. c. vakaros. Tāpat var tur redzēt arī velnu u. c. nevēlamas parādības, pie kam spo-

gulis ir neutrālizējošs uztvērējs to atspulgiem, jo tieši šos tēlus cilvēks skatīt nedrīkst. Sal. ticējumus par skatīšanos spogulī. Ja vakarā skatās spieģelī ar atpītiem matiem, naktī nāks velni (ib. 28625). Ja vakarā skatās spieģelī, tad sagaidāma nelaime (ib. 28609). Spoguļi neesot bez vajadzības jāskatās, citādi kļūstot nesmuks (ib. 28617). Diviem nevajag reizē spieģelī skatīties, tad jāķīvējas (ib. 28626).

No vizuālās mantikas paņēmieniem, kas nākotni atļauj skatīt, arī latviešu ticējumos labi pazīstamā *katoptromantija* nākotni redzēt atļauj ar spoguļa palīdzību jo sevišķi gadu maiņā. Daži piemēri šādu spoguļa lietošanai zināmi Grieķijā un Romā; sal. orākulu Patrās Dēmētrai, kur, spoguļi nolaižot pie avota pēc lūgšanas un kvēpināšanas, spoguļi redz attēlā slimnieku mirušu vai dzīvu. Daudz plašākas ir vidus un turpmāko laiku ziņas par iespēju spoguļi redzēt parādības; līdzīgi uzskati ir tāpat par citiem priekšmetiem ar spīdošu virsmu (hidromantija, kristallomantija, lekanomantija). No tiem *kristallomantija* rīkojas ar metalliem, īsti mirdzošiem akmeņiem, sev. ar kalnu kristallu; to var atvietot stikla darinājumi, kombinējot ar piromantiju (aizdegtās sveces). Kristallomantija pa daļai tuva gaišredzībai, tās pamatā ir uzskats par iespēju piespiest izsaukamā attēlam kristallā parādīties; arī maģiskiem aktiem kristalls ir no sātāna iegūstams; parādības kristallā tāpat sūta sātāns (Hdwb. d. deutsch. Abergl. V 578, Boehm). Līdzīgas īpašības ir spoguļiem, kas speciāli gatavoti, ar maģiskām zīmēm; tos var lietot arī bez medija un šīm zīmēm katrs. Burvju spoguļis pieminēts arī mūsu 1680. g. raganu prāvā; spoguļi ar burvju spējām minēti latviešu tautas ticējumos un jo sevišķi pasakās. Redz spoguļi, kur atrodas pazudusī līgava (P. Š. VIII, 224). Ja pagriež spoguļi ar četrām skrūvēm, atskrien gari — tie arī uzcēlušī šo dimanta pili (ib. VIII, 44). Pamātei ir apburts spoguļis, kas runā, atbild uz jautājumiem (ib. IX 293). Spoguļis, kas var pateikt skaistumu (ib. 297, 298). Sal. par taisnības spoguļi (ib. IX 304). Burvju spoguļis runā tikpat kā cilvēks (ib. IX 306, 309). Sal. par burvju spoguļi.

Vienu spieģeli taisi, iekš visa redzēt ko grib: Pirc vienu spieģeli, kā tev piesola, bez diņģēšanās un raksti šos nākošos vārdus uz to glāzi un ej vienā umpāra stundā uz krusta ceļa un ieroc to tur, aber to glāzi ar zemi, pēc tam ej trešā dienā tanī pašā stundā, kuŗā ieracis, un ņem viņu ārā, aber tu nedrīksti pats pirmais viņā iekšā skatīties; pirms tu neesi vienam kaķam vai suņam laidis tur iekšā skatīties, citādi tu tur briesmas redzēsi (84, 2470 Jg Tērvete). Burvības spoguļis: Ja tu vēlies iegādāties burvības spoguļi, kuŗš tev noteiktā laikā parāda mīļoto personu un dažādus notikumus pasaulē, par kuŗiem

tev interesē zināt, tad ievēro un izdari sekošu: Trisstūraina misiņa plātīte, kuŗa no abām pusēm nopulierēta gluži spoža, jānosmērē ar baloža asinīm. Uz asinīm ar kreisās rokas rādāmo pirkstu uzzīmē divas sirdis, kuŗām izšautas divas bultas: pēc trim dienām notīri plātīti ar svaigu avota ūdeni un ietin to jaunā linu drāniņā. Pēc tam sagatavo no lazdas koka mazu sārtu, uzkaisi uz tā vijolišu un ambras pulveri un pūces sirdi. Kādā piektdienā aizdedzini tā sagatavotu sārtu pirms pusnakts. Dūmos, kuŗi paceļas no sārtā, turi plātītes vienu un otru pusi, pie tam jāizsauc šādi vārdi: sperulem amorem imago. Uz dūmos apkvēpušo plātīti uzzīmē divus gulošus krustus; notīri tad šā pagatavotu spoguļi ar švammi un noliec septiņas dienas gluži tumšā vietā, lai tas vairāk iegūtu maģisku spēku. Astotā dienā paņem spoguļi un dodies gaišā istabā, svied spoguļi trīs reizes pār galvu un apgriezies trīs reiz riņķī, paņem spoguļi un ieskaties tanī: tu redzēsi vislielākos brīnumus (1306, 1177 Md Litene).

Katoptromantijai raksturīgs tas, ka spoguļi top redzamas dažādas parādības; pamatojums ir līdzīgs kristallomantijas izskaidrojumam; parādībām spoguļi *jāparādās*. Šādā kārtā ar maģiskiem eksorkismiem, spaidu kārtā, izsauc parādību, pat velnu, bet parasti redz vajadzīgās personas un norādījumus par nākošām lietām. Parādības gan var izskaidrot ar hipnōzes veidu, ko veicina sveču gaismas pastiprinātais mirdzums un vientulīgā klusība ar nervu sasprindzinājumu. Tiešo eksorkismu vietā tautas ticējumos palikusi vienīgi svēto rakstu lasīšana.

Lai meitas vai puisi uzzilētu savu īsto sirdsdraugu, Ziemas svētku priekšvakarā vajag lasīt Zālamāna augstās dziesmas bibelē, kā arī nolikt spoguļi priekšā un skatīties tanī. Līdz ko nonākot pie vārdiem: „Atgriezies, atgriezies, Zulamine, atgriezies“, atnākot nākamais izredzētais. Atpakaļ nedrīkst skatīties; tad tas, kas ienākot, atstājot kādu priekšmetu un ar to notiekot kāda nelaime; tad vajagot lasīt otro reizi: „Atgriezies, atgriezies, Zulamine, atgriezies“; nevajagot atpakaļ skatīties, tad ienācējs atkal aizejot. Kad jāmirstot, tad nesot zārku iekšā, ka grabot vien. Daudzi tā nobīstoties, ka uz reizes beigti paliekot. Ja ienākot izredzētais, tad, ja atpakaļ skatoties, ienācējam kas nokrītot un paliekot (76, 763—6). Ja gribot savu īsto redzēt, tad jādārot tā: Taisni pusnaktī (Jauna gada vakarā) jānosēžas tā, ka mugura iznākot pret vaļējām (atvērtām) durvīm. Nu uz galda jāuzliekot spieģelis un jāpieslienot tā, ka tas iznākot taisni pret durvīm. Spieģeļam (spogulim) katrā pusē jānoliekot degoša svece. Nu jālasot bibelē tā Zālamāna dziesma, kur šis (brūtgāns) nākot kā briedis pār kalniem. Kad pulkstens sitot taisni pusnakti, tad jāskatoties spieģelī. Nu īstais nākšot pa durvīm iekšā

un apstāšoties taisni aiz muguras. Viņu varēsot skaidri spieģeli redzēt. Bet atpakaļ skatīties neesot brīv. Kad nu viņš (brūtgāns) būšot parādījies, tad atkal aiziešot. Ja nu viņš neejot projām, tad vajagot spieģeli apgāzt uz mutes un tūlīn brūtgāns pazudišot. Vislabāki to esot darīt Lieldienu, Vasaras svētku un Ziemas svētku naktīs, vai arī tādu dienu naktīs, kuŗas tikai reiz pa gadu esot (145, 452).

Bībeles un dziesmu grāmatas lasīšana pieminēta arī bez aizrādījuma par to, ka jālasa zināmas vietas no tās. Jaungada naktī noliek spieģeli priekšā, katrpus spieģeli jānoliek pa svecei, tad jāņem svētu saturu grāmatu un ar stipru ticību jālasa. Aiz muguras jābūt durvīm, kas ved no āras (17, 147, 21 Rg Katlakalns). Jauna gada naktī plkst. 12 jānoliek spoguļs uz galda un meitai jānosēžas pie tā un jālasa grāmata, ik pa brīdim jāskatās spoguļi; ja redz jaunu puisi, tad dabūn jaunu vīru, ja vecu puisi, tad vecu vīru, un ja redz zārku, tad tai meitai jāmirst (3, 415 Jg). Vecgadvakarā, ja grib izzināt, kāda būs nākotne, tad vajagot iet tādā istabā, kuŗai ir divējas durvis, par kuŗām ienākt un iziet, nolikt divus spoguļus, vienu priekšā, otru aiz muguras, uzdegt sveces un lasīt bibeli (17, 1328, 40 Vlk Jērcēni). Tā zilē arī par miršanu: Ja grib zināt, kuŗš nākošā gadā mirs, tad Jaungada naktī jānoliek uz galda spoguļs un bībele, jāraugās spoguļi, kuŗu redz ienākam pa durvīm, tam jāmirst (464, 2360 Rg Sigulda).

Tuvāki noteikumi ir: spoguļa apgāšana un grāmatas aizsišana.

Veca gada vakarā jāiet uz riju, jāņem spoguļs, dziesmu grāmata un 2 sveces. Jānosēžas pret durvīm ar muguru, jānoliek spoguļs un tam abi pusēs sveces, sev priekšā jālasa grāmata un jāskatās spoguļi, tad redzēs to, kas tai gadā notiks. Bet ja nāk kāds cilvēks, tad ātri jāgāž spoguļs apkārt, jānopūš sveces un jāaizsīt grāmata ciet. Ja to ātri neizdarot, tad nožņaudzot. Nedrīkstot arī atpakaļ skatīties, tad galvas nevarot vairs atgriezt, paliekot kā pagriezta (505, 116 Md Galgauska). Jāņem bībele, jāiet uz riju, vai arī istabā, kuŗā trīs durvis. Tad jānosēstas pie galda tā, lai durvis būtu pa labi, kreisi un aiz muguras. Uz galda jānoliek liels spoguļs, tam abās pusēs sveces, tad jānoliek priekšā bībele un zināmas vietas jālasa. Drīz sākot nākt pa durvīm iekšā visādi mokšķi, gan nesot zārkus, gan slepkavas u. t. t. Ja paliekot par daudz briesmīgi, tad bībele jātaisa cieti. Beidzot parādoties cerētais. Ja cilvēkam labs mūžs, tad viņam rādoties labāki gari, sliktākam sliktāki (55, 339 Md Cesvaine).

Sal. arī: Ja grib uzzināt, kas apprecēs, tad Veca gada vakarā jānosēstas starp 3 durvīm un 3 spoguļiem un jālasa bībele. Kad

līgavainis ienāk, tad divi reizes jālaiž gaŗām, bet kad trešo reizi nāk, tad jātaisa bibeļe ciet. Tad apprecēs (505, 133 Augļiena).

Kā redzams, bibeļes lasišānai ir noteikts eksorkisma raksturs parādību izsaukšanai, kāpēc laikā arī šī lasišāna jāpārtrauc, tāpat kā jāapgāŗ spogulis, kas ar svecēm līdzīgi parādības ŗurpu aicina.

Nākoŗais moments arī ŗeit ir *kailuma* priekŗraksts (288, 44 Ldz Nautrēni, 215, 426 D Līvāni u. C.). Piemēram pāris plaŗāku ap-rakstu.

Vecā māte stāstīja, lai iet tādā tukŗā kambarī, kur 3 durvis cita pret citu, tās jāatstāj visas vaļā; noliec divus spieŗēļus vienu pret otru tā, ka var redzēt, kas par durvīm ienāk, pašai jāsed spieŗēļu vidū uz krēsļa, izgēŗbuŗai, un jālasa no dziesmu grāmatas uzņemtas laimes perŗas; ap pusnakti nāks pa durvīm nākoŗais mūŗa draugs; tik skaties spieŗēļi, uz durvīm nedrīkst skatīties; kad ir redzēta tā parādīšana, tad nomazgā muti, bet neslauki un ej gulēt; tas tev guļot noslaucīs, kas būs tas brūtģāns (137, 147 Vlm Ipiķi). Atseviŗķs ir noteikums par basu kāju saldēšanu: Jaungada naktī meitas iet laukā un saldē kājas, tad skrien istabā spogulī raudzīties līgavaiņus (208, 797 C Skujene). Basas kājas ir pilnģigas izgēŗbšanas atvietoŗana.

Nedrīkst skatīties atpakaļ, nedz arī acis no spoguļa nogriest — ŗis ir galvenais noteikums; nostāstos, kur ŗis noteikums pārkāpts, sekas var būt smaga slimība no pārbīŗšanās vai pat nāve. Daŗi speciāli noteikumi rāda kontāmināciju ar citiem zilēšanas vai maģijas paņēmieniem, kā, piem., skrieŗana trīs reizes ap māju pusnaktī, lai pēc tam spogulī skatītos. Vietas izvēli noteic vientulība; reti gan skatīŗšanās notiek klēti vai pirtī (17, 891, 17 Suntaŗi), kur spoguļi liek uz lāvas; arī uz bēniņiem tumŗā vietā (480, 371 Ludza), kur līdz pusnaktij jāskatās spogulī, kur tad aizsnauŗas un, kādu sapni redz, tāda būs dzīve, vai arī pa miegam var redzēt visāduŗ spokus. Kontāminācija ir arī ticējumā, ka tas, kas spogulī skatoties neredz galvu, tas jaunā gadā mirŗot (1, 139, 14 Valmiera), jo pēdējais ir skiamantijai raksturģgs.

Sal. daŗādos priekŗrakstus. Nedrīkst atpakaļ skatīties, jo spoguļi var rādīties visādi nelabi ģari, kuŗu attēlu skatīt bez briesmām var spoguļī, bet ne tieŗi tos pašus, atpakaļ skatoties. Jauna gada vakarā, ja meita ģribot redzēt savu lģgavaini, tad viņai jāskatās spoguļī. Aiz muguras dancos visādi ķēmi. Starp ķēmiem arī viņas lģgavainis. Viņa nedrīkst no spoguļa ne acu nogriest. Ja viņa skatīsies atpakaļ, tad viņai nocirtīs galvu (302, 1502 Jk Sece). Vēca gada vakarā priekŗ 12 vajagot aiziet uz klēti un paņemt spoguļi līdz. Klēti vajagot nosēsties krēslā un spoguļi nolikt priekŗā. Ja

spogulī parādoties kāds puisis, tad tas to meitu apprecot, bet ja paskatoties atpakaļ, tad velni galvu nocērtot (357, 1977 C Skujene). Arī ja redz mironi, tad drīz jāmirst (230, 1544 Talsi). Nedrīkst arī galvu atliekt atpakaļ, jo tad tā paliks (67, 39 C Jaunpiebalga).

Parastā prasība ir vienam būt istabā vai retāki arī rijā, spogulī skatoties. Ko tur redz, tas piepildīsies turpmākajā laikā (69, 145 Md Beļava). Ziemassvētku naktī, meita, nevienam nezinot, skatās spogulī, kam blakus aizdegta divas sveces. Ja redz ejam pa durvīm vīrieti, tad ar to apprecēsies, bet ja redz sievieti, tad neapprecēsies (A. Aizsils 113).

Ko redz spogulī, tas notiks. Parasti redz vai nu līgavaini vai arī nāves atribūtus (zārku). Jauna gada naktī pulksten divpadsmitos jāskatās spogulī, tad var redzēt sevi zārkā jeb sev kādu blakus. Ja redz zārkā, tad jāmirst, ja kādu blakus stāvēt, tad būs kāzas (17, 1843, 72 Md Vestiena). Jaungada vakarā pulkstens 12 vaigot apskriet trīs reiz ap māju un tad ieskatīties spieģelī. Ja spieģelī redzot zārku, tad jāmirstot, bet ja ko citu, tad būs labi (1, 158, 15 Vlm). Jaungada naktī, ja grib zināt, kāds būs nākošais gads, nostājas pie spoguļa un trīs reiz sauc savu vārdu un arī šādus vārdus: „Vai tu būsi, vai tu nenāksi, vai tu būsi“; to vīrieti, ko ierauga spogulī, apprec (1592, 8476). Meita aiznes spoguli uz riju vai pirti, aizdedzina divas sveces un skatās spogulī. Pusnaktī parādīsies likteņa lemtais brūtgāns. Bet tas ir pats nelabais vīrieša izskatā. Tad jāpārmet krusts un jāsaka: „Pazūdi Dieva Tēva vārdā“ (929, 3426). Spogulī redzot savu brūti vai brūtgānu, nākamo; spogulī skatoties acis nav jāmirkšķina un tikai vienas domas jādomā; tad, kuŗš aiz muguras parādīsies, tas būs vīrs (17, 1744, 117). Bet šī skatīšanās nav bez briesmām. Sal. pasakās P. Š. V, 429: Tēvs atved no vaidiem tādu spoguli, kas rāda visu cilvēku laimi. Sestdien priekš Jaungada mātes meita paņem spoguli, aizdedz 2 sveces, veŗas spogulī un sauc savu mīlo: „Mīlais mans, atēj pie manis un izsukā manus matus.“ Tai parādās spogulī velns, bet bārenītei skaists princis. Sal.: Ja kāds vai kāda labi droši bija, tad darija šādu pareģošanas paņēmienu. Tā pa divpadsmitiem viņam bija jāieiet vienam tumšā istabā un jānostājas spoguļa priekšā, tad viņš tur redzēja savu nākotni. Cits neviens tur ieiet nedrīkstēja un pat visbiežāk darija tā, ka tai brīdī visiem bija jāiet no istabas ārā, lai viņš tur viens netraucēti varētu palikt, jo pie mazākā troksniša visu varot aizbaidīt (454, 206 Vlm Jaunburtnieki). Ja meitas grib zināt, kāds viņām būs brūtgāns, tad Jaungada naktī, divpadsmitos, jāpaliek vienai istabā un jāskatās spogulī ar muguru uz durvju pusi. Ko redzēs pa durvīm ienākam, tas būs viņas brūtgāns (202, 721 B Īs-

lice). Lai zynuotu kaid, vai kaida ūtro pusia byus, tod jojem spīgels un joit uz ustobu, ti josēd ap pusnakti verūtis spīgelī. Tagad varēs iraudzeit spīgelī personeigi jaunavu, kura pi tevis stoves, bet jaunavys navar aiztikt ni ar runu, ni or rūkom, cytaidi byus gols (243, 48 Rz Andrupene).

Katoptromantija cieši saistīta ar *lichnomantiju*, jo spogulim līdzās liek sveces. Gan pēdējās ir šeit spoguļa apgaismošanai, un parādības nāk tieši apgaismotajā laukumā, lai gan lichnomantijai ir arī citāda nozīme mantikā; svece arī pievelk pie sevis parādības, tāpat kā jau pieminētā gaisma iekurinātajā krāsnī. Sveces liek katrā pusē spogulim. Sēž ar muguru pret durvīm. Nakti jāiet vienam pašam tukšā istabā, jāņem līdz viena degoša svece, jānostāda spogulis pretīm durvīm un cieši tajā jāskatās. Ap pusnakti kāds nāks; atskatīties nav brīv, jo tad jāmirst; ko spoguļi redz, tas piepildās (17, 196, 135 Tl Vandzene). Ziemas svētku nakti jaunas meitas gājušas uz riju. Tumšā rijā aizdedz divas svecītes. Tad nolika divus spoguļus, vienu pretīm otram, un pa vidu tiem svecītes, tad spoguļi bija redzamas divas svecīšu rindas no svecītēm, kas turpinājās ļoti tālu. Mierīgi skatoties, starp svecīšu divām rindām parādījās cilvēka galva vai šķirsts; bija dažreiz redzēts arī ļauns gars, no kuŗa nobijušies. Ja meita redzējusi puisi, tad cerējusi, ka ņo izvedīs vīrs, bet ja redzēja šķirstu, tad domāja, ka būs jāmirst (A. Aizsils 114). Kūķu vakarā meita noliek uz galda spoguļi un katrā pusē spogulim divas aizdegtas sveču dienas sveces. Tad itin nopietni nosēžas pret spoguļi, iedomājas savu līgavaini un skaita pātarus, ikreizi paskatīdamās spoguļi. Pēc kāda laika spoguļi parādās mežs, pēc tam izredzētais līgavainis. Tikko kā šo ainu redz, spoguļi apgāž uz muti un sveces nopūš. Ilgi šinī skatā nedrīkst skatīties, jo meita var nobīties. Šī parādība liecina, ka meita apprecēsies (ib. 114).

Piemin istabu ar 3 durvīm. Jaungada nakti jāskatās spieģelī tādā istabā, kur aiz muguras ir trīs durvis, cita aiz citas; kas pa durvīm nāk, tas brūtgāns (17, 92, 40 Valka). Ziemas svētku sestdienā, pulksten divpadsmitos naktī, istabā, kuŗai treju durvu, jāiededz pie katrām durvīm pa svecei, bet pašam jāsed istabas vidū un jāskatās spoguļi — spoguļi redzētais nākotnē notiks (72, 68888 Md Virāne). Veca gada vakarā jāatsēstas pretīm trijām durvīm baltā apģērbā un lai visas tās durvis būtu vaļā, un spieģelī nolikt priekšā un pakaļā un skatīties vienīgi spieģelī un vēlēties tik redzēt, kas būs nākotnē tikai vienam pašam; tad uz divpadsmitiem nāks pa durvīm un spieģelī redzēs, kas tur nāks — ja puika un kāds, varbūt arī nāve, tīra balta vai kāds nelabs gars, bet tad jau redzēs, kāda

būs tā nākotne; tik bailīgam nebūs būt, bet drošam, jo tas riktīga burvība (92, 94 D Ungurmuiža).

Jau sarežģītāka ir skatīšanās divos spoguļos. Tos noliek uz galda vienu otram pretim un starp tiem divas sveces (302, 1526 Jk Sece); divas sveces liek sānos (230, 1570 Tl Pastende). Jaungada naktī pulkstens 11 jāpaņem divi spoguļi, jāsaliek viens otram pretim, starp spoguļiem ieliek divas sveces, tad jāskatās tajā sveču gatvē. Nevajaga citur skatīties. Pulkstens 12 var redzēt, ka pa gatvi nāk laime vai nelaime, pienāk pie gatves beigām un apstājas. Kādreiz pienāk arī tāds cilvēks un nostājas gatves beigās, kurš ir domājis tev ko nodarīt vai labu vai ļaunu (446, 234 Lp Vainode). Spoguļus liek tā, lai viens ir priekšā, otrs aiz muguras: Ziemas svētku priekšvakarā no pulkstens 11—12 jānoliek ir spogulis, viens priekšā, otrs pakaļā, un jāskatas iekšā, Mugura jāatgriež pretim durvīm. Kas nāks jeb parādīsies durvīs, tas būs nākamais brūtgāns. Bet kad nāk jeb ierauga, tad jāapgāž spogulis (69, 1467 Jk Birži).

Jāskatās spoguļi, pie kuŗa nav sveces. Ja grib zināt, vai būs laimīga vai nelaimīga nākotne, tad jānoliek divi spoguļi viens otram preti, jāaizdedzina divas sveces, un Jaungada naktī, divpadsmit sitot, jāiet tikai vienam cilvēkam, un jāskatās spoguļi, pie kuŗa nav sveces; tad otrā spoguļi redzēs kādu parādību, pēc kuŗas varēs spriest par nākotni (230, 88 Tl Ārlava; 483, 281 Rz Silajāņi).

Spoguļi redz platu ceļu, pa kuŗu kāds nāks. Noliek uz galda spoguļi, katrā pusē pa svecei un sev pretim otru spoguļi; tad tajā redz lielu, garu gatvi un kuŗš puisis pāriet pāri, tas ir meitas brūtgāns (17, 1679, Kld Padure).

Gaidāmais var nākt arī pa durvīm. Jaungada vakarā jāņem divi spoguļi; tie jānostāda tā, ka vienā var redzēt durvis un otrā redz pirmējo; ar to tad arī iespējams redzēt durvis, uz tām nemaz neskatoties; tad plkst. 12 jāpaņem gaišs uguns un jāiet skatīties (skatīties var tikai viens un pie tam tā, ka citi to nezin); tas, kuŗu redz pa durvīm ienākot, būs meitai vīrs (482, 159 Vp Užava).

Zilēšanai ņem arī sevišķas sveces. Arī ar diviem spoguļiem un divām baznīcas svecēm tiek zilēts. Vienu spoguļi nostāda zilētājs sev priekšā, kam katrā pusē noliek baznīcas sveces, bet otru spoguļi noliek aiz muguras. Zilējot zilētājam jābūt vienam istabā (76, 375—6. Vlm Katvare).

Skatāmie objekti var parādīties tieši nākošā vīra vai sievas vai arī nāves veidā, bet klāt tos nedrīkst pielaist un spogulis laikā jāapgāž. Jaungada naktī jaunās meitas skatījušās spoguļi, jo tad nācis velns un rādījies līgavaņa ģimī. Tas mēdzis īsu laiku būt, tādēļ

meitām vajadzējis, tiklīdz to ieskata, spoguļi tūlīn uz mutes apgāzt, citādi velns pārvēršoties savā īstenā izskatā un ar meitu no spoguļa sākot runāt, caur ko meita varot pārbities un nobeigties (1400, 25180). Lai dabūtu zināt, kāds būs vīrs, esot Vecā gada vakarā 12 jāuzliek uz galda 2 spoguļi viens otram pretī, un starp tiem jāaizdedzinot divas sveces un jāskatoties pretējā spoguļī. Pēc ilgākas skatīšanās tur it kā parādīsies plats ceļš, pa kuru kāds nāks, ja tā būs nāve, tad skatītājs drīz mirs, bet ja cilvēks, tad to skatītājs apprecēs. Nevajagot laist nācējam nākt tik tuvu, ka viņš sasniegdot jau galdu, bet spoguļi esot jāapgāž; ja tā nedarot, tad skatītājs varot palikt ārprātīgs (17, 1973, 23 Rīga); sal. visai pilnīgo aprakstu: Jo kas gryb soveju radziāt, tūlaik vajag pajemt divi spīgeli un tūs jo nūlik tai, ka vīnā varētu radziāt muti, ūtrā tikai pakausi. Lai nakti redziāt, vajag divēju sviaču. Tad tys dorams pyrms Leldiņas, Piatriņas un pyrmok vysu lelokūs svādiņu pa tim tymsā kalidori, storp spīgelim josasāst un jogaida, kod byus pušnakts. Kad atīt pušnakts, tūlaik vajag siāstīs tai, ka ar acim namirkšynot un patim nasagrūzeit. Pēcok spīgeli pasarodeis tova aizdūmoto ar kraisū pusi, tys ir pyrmū raizi, bet par laiceņi atīt ūtrū raizi un pasaroda leidz jūstys vītai, tikai kreiso pusia, tad trešū reizi pasaroda vysa meita, vai puiss, kai raizia taidz ka dzeivs. Tai pēc pasarodeišonas vajag spīgeļus apgost uz mutis un patim vajag skrit gulātu, vyspyrm nūdzāsušam sveces, cytaidi var čorts īraudzīt un apāst. Šymā naktī kū redzēsi, tū i pajemsi (243, 257 Rz Andrupene).

Ja nu zilēšanai krāsns ir noderīga un no turienes var nākt parādībās nākotnes paredzēšanai, līdzīgi ir ar *skursteni*. Skurstenis pazīstams kā satiksmes ceļš no mājas uz ārpusi sevišķi raganām, kas pa to laižas uz sanāksmēm, uz dažādiem objektiem jānot un gaisā paceļoties. Arī otrādi — nelabie gari labprāt mēģina pa skursteni mājā iekšā tikt. Praktiski tam nav lielas nozīmes latviešu folklorā, kamēr pārsvarā bijušas dūmu istabas bez skursteņiem, bet minētais ceļš tomēr ir pa dūmvadiem, kas skursteni atvieto un tāpēc arī istabas, pirts un rījas augšas ir spoku un parādību stāstiem bagātas. Arī šīs augšas noder parādību meklēšanai, ko redzami šādos ticējumos, sevišķi Latgalē.

Jaungada naktī meitai jānogērbjas kailai, jāizkāpj uz istabas un jāskrien ap skursteni 3×9 reizes, tad ātri jāapgriežas apkārt un jābēg nost; tas, ko redz skrienot nost, jāpatur atmiņā. Redzētais jāgaida atbraucot bildināt (A. Aizsils 117); Kūķu vakarā meita aizdedz lukturi un apsedz to ar strēbeli (mēteļa stūri), lai būtu tumšs, uzkāpj bēniņos, apiet sešas reizes ap skursteni un tad pēkšņi, ejot

sesto riņķi, atsedz lukturi. Tanī acumirkli meitai parādās ligavainis, kas viņu apprecēs. Saka, ka kādai meitai, kas bijusi ļauna, parādījies velns, no kā viņa ļoti nobijās un turpat no bailēm nomirusi (ib. 117). Ziemassvētku vakarā kaila uzkāpj uz bēniņiem un skrien trīs reizes ap skursteni. Pēc tam parādiesies nākošais vīrs, no kuŗa jābēg (ib. 117). Ķīučdīnas vakorā pastota trepes un kop at muguriski uz ustobas. Pūsis voi meita vysvīns. Ka iraudzes skirstu, byus dreīž nove. Jo redzes kaidu veiriti, jis byus meitas nokušais bryutgons. Jo veirīts redzēs sīviti, tei byus juo nokušo bryutia (325, 994 D Jāsmuiža, D Izvalta). Kiuku vakorā meita pēc vakariņu izkop uz ustobas ar sveci vārtus. Voi redzes savejū voi šķērstu. Jo iraudzis savejū, tad izis, jo redzes šķērstu, tad mērs (276, 513 D Naujene). Kūķu vakarā jāpaņem skals, viens gals jāapdedzina un jāiebāž mutē, otrs gals jāaizdedz un ar degošu jākāpj uz istabas augšas; tur tad redzēs ligavaini (196, 386 D Dagdā). Ja meitas grib zināt, kas viņas mīl, tad Ziemassvētku priekšvakarā lai aizdedz sveci, uzkāpj uz istabas augšas un iet no katra stūŗa uz visiem stūŗiem, un tā no visiem 4 stūŗiem, kopā 12 reižu. Tad parādiesies, kas mīl (449, 240, Rz Dricēni).

„Gromneicas“ naktī jaunas meitas pajam gromneicas sveci un kop uz ustobas (čardaka), aizdadz sveci un it treis reizes apkort škurstiņam; jo svece palik nanūdžāsta, tod tū godu izīs pi veira, bet jo sveci nūdzēs, tod naizīs (451, 275 Rz Makašāni).

Ja grib zināt, vai nākošo gadu apprecēsies un ko apprecēs, tad Jaungada naktī pulkstens 12 jāapsedzas ar palagu un aizdedzinātu sveci rokā jāiet uz istabas augšas, citiem nezinot, riņķi ap skursteni, un kuŗu satiks, tas apprecēs (205, 226 B Skaistkalne).

Noderīgas šādai vajadzībai ir arī citas tumšas telpas. Jaungadnaktī ieiet tukšā istabā un aizklāt logam priekšā palagu un teikt: „Ja tu esi tik varens, tad parādi, kāda mana nākamā dzīve!“ Tad tur rādisies viss priekšā; ja rādās zārks, tad mirs. Un cilvēki, kuŗiem sirds šādu uztraukumu nepanes, uz vietas nomirst (297, 506 Rīga).

Sal. kombinējumu ar istabas slaucīšanu: Jaunā gada naktī plkst. 12 naktī jāiet vienam pašam tumšā istabā un jāslauka, tad redzēs savu nākamo vīru (sievu) (17, 1998, 2 C Jaunpiebalga).

Par pirti ir ticējumi, ka tur var redzēt savu īsteno peramies. Jāņu naktī meitas skrien ap pirtiņu un skatās, kas iekšā peras. tas tad arī būs tas īstenais (196, 74—75 Md Dzelzava).

Sal. arī *taustes* zīmējumus, kur ar roku pa pirts lodziņu tausta, vai vīrs būs ar jeb bez bārdas. Tāpat par skursteni: Jauna gada

vakarā vajagot plikam apiet ap skursteni; ja kas apglauda, tad apprecēsies, ja ne, tad nekā (126, 93 II Kaldabruņa).

Jau minētā skursteņa nozīme dūmu istabās ir vispārīgi *jumtam*. Tāpēc veca gada vakarā skatās, kas uz jumta notiek. Kas gribēja uzzināt nākošā gada notikumus, tas Ziemassvētku pusnaktī skrēja trīs reizes apkārt mājai un skatījās uz jumta, ko tur redzēja, tas nākošā gadā notiksies (1400, 27701 Latvijas Kareivis 1931, 291). Jauna gada naktī pulksten divpadsmitos vajaga apiet 12 reizes mājai apkārt un ja uz jumta redz zārku, tad gājējam tai gadā jāmirst (Š. Tic. 11378). Veca gada vakarā jāiet, nevienam nezinot, atmuguriski laukā un jāskatās uz jumta; ja redz uz jumta zārku, tad tanī gadā jāmirst (ib. 11379). Jauna gada naktī ir jāiet atmuguriski caur deviņām durvīm un jāskatās uz jumta, tad redzēs, kas nākošā gadā notiks (ib. 11380). Jauna gada naktī vajaga iziet ārā, satīties baltā palagā un skatīties uz jumta. Ja redz zārku, tad tajā gadā jāmirst (ib. 11381). Tāpat pār māju var redzēt sarkano gaili — zīmi, ka māja nodegs: Jauna gada naktī iet ap istabu. Ja redz uz jumta gaili, tad būs ugunsgrēks (ib. 11382).

Ja saimnieks grib zināt savu māju likteni, tad Veca gada vakarā jāiet ap visām mājām. Ja aiz kādas mājas redzēs sarkanu gaili, tad tā māja nodegs tai pašā gadā (505, 135 Auguliena). Sal.: Vecam gadam beidzoties, plkst. 12 jāapklājas ar baltu palagu, jāiet pagalmā un jāskatās uz rijas jumtu, tad redzēs to, kas jaunā gadā notiks (505, 115 Md Galgauska).

Īstie skursteņa ticējumi līdzīgi krāsns ticējumiem; tur redz nākotni. Iet viens pats ārā un aplūko skursteni, ja uz tā redz vainagu, tad jāprecas (17, 357, 23 Md Jaungulbene). Veca gada naktī jāiet atmuguriski no istabas un jāskatās uz skursteni, ja redzēs skursteņa galā krustu, tad mirs, ja baznīcu, tad apprecēsies (505, 130 Auguliena). Jauna gada naktī pulkstens divpadsmitos naktī, jāiet atmuguriski ārā no istabas un jāskatās uz istabas jumta, ja no jumta resp. skursteņa iznirstot zārks un paceļoties gaisā, tad tanī gadā viens no tās mājas iedzīvotājiem mirstot (184, 1102 Md Litene). Veca gada naktī jāiet atmuguriski no istabas un jāskatās uz skursteni. Ja redzēs skursteņa galā krustu, tad mirs, ja baznīcu, tad apprecēsies (ib. 11375). Vecā gada vakarā trīs reizes basām kājām jāapskrien ap māju un jāskatās uz skursteni, ja skursteņa galā redz zārku, būs jāmirst, ja mietu ar bumbu galā — tad dzīvos (17, 1683, Kld Padure).

Pieminēta arī tieša skatīšanās skurstenī. Jauna gada naktī jāuzkāpj uz jumta un jāskatās iekšā pa skursteni; ja ierauga zārku, tad jāmirst, ja kādu cilvēku, tad ar to būs kāzas u. t. t. (358, 699

Tk Smārde). Sal.: Kūķu vakarā jānoraksta vēstule un jāiesviež skurstenī. Naktī kāds daudziesies pie durvīm, tas tad būs īstais (196, 388 D Dagda). Līdzīgs ir paņēmiens skatīties pa skursteni ārā resp. arī griestos. Ja grib zināt, vai nākamo gadu mīrs, tad vajaga Jauna gada naktī iet pa tumsu kukņā un skatīties pa skursteni augšā; ja mīrs, tad skursteņa gākā ieraudzīs zārku, ja nemīrs, tad neko (202, 447 B Īslīce).

Ja ieejai mājā dažādiem gariem un parādībām bijušas bez skursteņa tikai vēl durvis, tad saprotam arī skatišanos uz durvīm, ap māju jānot ar krāsns piederumiem — slotu un lizi. Meitām Ziemas svētku naktī vajagot ņemt krāsns slaukāmo slotu, dalbiņu un lizi. Jāt ar tiem trīs reizes mājai uz riņķi, un kuŗu viriet pirmo uz durvīm redzot, tas būšot viņas vīrs (114, 231 Vlk Veckārķi). Veca gada vakarā jāiet stāvēt uz āra durvju sliekšņa, tad redzēs garām skrejam dažāduš priekšmetus, piem.: ja redz siena kaudzi — paliks ārprātīgs, ja eņģeļi — nomīrs (Š. Tic. 11412).

Arī istabas vai durvju slaucīšana saistīta ar nākotnes redzēšanu: Jaungada naktī pulksten 12-os jāņem slotu un jāslauka durvju priekšā, tad redzot nākotni (375, 2107 C Sērmukši). Ziemassvētku sestdien divpadsmitos naktī jāpaņem pirts izperu slotu un jāslauka istaba. Kuŗš virietis šinī brīdī ienāk istabā, tas tajā gadā slaucītāju apprecēs (2, 314 Md Jaungulbene); Sal.: Jaungada naktī vecai meitai jānogērbjas kailai un jāapskrien ap istabu trīs reizes. Ja šādi izdara, tad atbrauc jauni precinieki (A. Aizsils 126).

Ar skatišanos pēc parādībām ārpus mājas un mājā savukārt nodarbojas ēnu vērošanā — *skiamantija*, ar ko nav saprotama antikā nekromantiņā sastopama mirušo ēnu izsaukšanu, resp. viņu dvēseles atgriešana miesā, bet gan vienīgi kā dzīvo cilvēku, tā arī dažu citu objektu ēnas vērojums. Ziemas svētku, tāpat kā arī Jaungada vakarā jāiet mēneša gaismā skatīties ēnā. Kuŗai ēnai galvas nav, tam tanī gadā jāmirst. Ja redz savu ēnu bez galvas, jāmirst jaunā gadā. Ja ēna ir kā parasti, tad nekas nedraud. Šādu ticējumu ir samērā daudz, dažādās redakcijās. Ja galva skaidri redzama ēnā, tad nākošo gadu vēl dzīvos; ja galva neskaidra, tad būs jāmirst (358, 345 Tk Smārde). Jāskatās atpakaļ, lai ēnu redzētu (230, 2019 Tl Ārlava); ārā mēnesnīcā jāiet visiem, rindā nostājoties; jāmirst ir tam, kam ēna bez galvas (219, 403 C Lizums; 230, 1844 Tl Vandzene; 382, 140 Rīga). Ārā jāiet, kad visi ēd vakariņas, skatīties (205, 212 B Skaistkalne). Plašāki ir apraksti ar trīsreizīgu iešanu ap māju un skatišanos uz mājas ļaužu miglas tēliem — ēnām, kas jau ir tuvāk senai *nekromantiņai* resp. ēnu kā cilvēka atvietotāju vai

arī pēcnāves veida skatīšanai. Raksturīgi šeit ir divi piemēri: Jauna gada vakarā jāiet trīs reiz ap māju apkārt; pēc tam redzēs istabas priekšā visus mājas cilvēkus rindā sastājušos; kuŗam no tiem nebūs galvas, tas nākošā gadā mirs (17, 139, 294 C Jaunpiebalga).

Veca gada vakarā divpadsmitā stundā citiem nemanot jāiziet no istabas un jāapiet trīs reiz ap māju. Kad trešo reizi būs apiets, istabpriekšā redzēs rindā sastājušos visus mājas ļaudis (miglas tēli, bet pazīt var). Kas nākošā gadā mirs, tam nebūs galvas (17, 116, 147 C Jaunpiebalga).

Ēna ir cilvēka pilnīgs attēls un arī līdzinieks; tās iztrūkšana ir nāves zīme. Ja aizgavēņa vakarā kādam pie galda nav ēnas, tad tas vairs nenodzīvos līdz nākošam aizgavēnim (Š. Tic. 501). Sal. par ēnas vērošanu. Vecgada vakarā vajaga ārā iet un nostāties rindā; kuŗam galvu redz, tas dzīvos, kuŗam ne — tas mirs (ib. 11336). Ja cilvēka ēnai nevar saskatīt galvu, tad tam cilvēkam drīz jāmirst (ib. 7286). Pie ļaudīm piemājo ticība, ka šinī (Ziemas svētku) naktī var zināt, vai cilvēks nākošā gadā mirs jeb ne. Priekš tam vajagot tikai ap pusnakti ievērot vaicātāja ēnu. Kuŗa cilvēka ēnai trūkst galvas, tam nākošā gadā jāmirst (1400, 11247). Ja Jaungada nakti mēnesnīcā redz sevi bez galvas, tad tai gadā ir jāmirst (Š. Tic. 11327). Kad Jaungada vakarā redzot mēneša gaismā cilvēku bez galvas, tad tas mirs (ib. 11328). Kam Jaungada nakti mēnesnīcā ēna bez galvas, tam tai gadā jāmirst (ib. 11329). Jaungada naktī vajaga ēnā skatīties; ja ēnai galva, tad dzīvos, ja ne, tad mirs (ib. 11330).

Jauna gada vakarā mēnesim uzlēcot jāiet ārā un jāskatās pašam uz savu ēnu. Ja ēnai galvas nebūs, tad jāmirst (ib. 11355). Jauna gada naktī, mēnesnīcā, jāiet skatīties katram savā ēnā. Kam ēna bez galvas, tam tanī gadā jāmirst (ib. 11356). Jaungada nakti divpadsmitos jāskatās pa logu ārā. Ja redz savu ēnu, tad dzīvos, ja ēnas neredz — mirs (ib. 11357). Jauna gada vakarā jāskatās savā ēnā; kad ēnai nav galvas, tad būs drīz jāmirst (ib. 11358).

Speciāli izmeklētas vietas ir ticējumos par *krustceļiem* un *baznīcu*.

Nākotni var redzēt arī ne vārdu nerunājot pa ceļu ejot. Lai zinātu uz priekšu, kas visās apkārtnes mājās notiksies nākamā gadā, tad vajaga trijiem vai četriem no vienas mājas norunāt, līdz ko izcelsies, tā visi kopā, nerunājot ne vārdu, iet pa turienes ceļiem, tad katrs kaut ko redzēs, kas kuŗā mājā notiekas un notiks, tam stingri tikai jāticot. Bet līdz ko tur pasmiesies vai ierunāsies kāds, tā viss nozudīs un nekā vairs neredzēs no visa tā, kas notiks jaunā gadā (181, 1005 Tk Jaunpils).

Tāpat var iet uz kapsētu. Jaungada naktī jāiet uz kapsētu. Pie tās vārtiem stāvēs visi, kam tai gadā jāmirst. Jāiet ap plkst. 12-iem (32, 753 Rīga). Ja precēts pāris grib zināt, kurš no viņiem nākošā gadā un pirmais mirs, tad Andreju naktī jāiet uz kapiem, jānostājas uz krustceļiem un jāskatās, vai vīrs vai sieva uz kapiem ies. Kuŗu redz, tam tanī gadā jāmirst. Ja to grib darīt, tad to dienu jāgavē (P. Š. XI 408).

Jauna gada vakarā noiet krustceļos skatīties ēnas; kuŗa ēna būs bez galvas, tam jāmirst (23, 2677 Vlm). Ja Jaungada naktī, uz krustceļa stāvot, cilvēka ēnai nav galvas, tad drīz jāmirst (Š. Tic. 11325). Ja Veca gada vakarā, ejot pa ceļu, gājējs redz savu ēnu bez galvas, tad viņam jāmirst (ib. 11326).

Jaungada naktī, pusnaktī jāiet pie baznīcas; kuŗu tad tumsā ieraudzīs, tas mirs (382, 142 Rīga). Ja grib zināt, kas to gadu mirs, tad vajag, citiem nemanot, iziet ārā un skatīties, kuŗš būs bez galvas, tas togad mirs, vai atkal aiziet pulksten divpadsmitos uz baznīcu un skatīties pa logu, tad tie, kas būs baznīcā, togad mirs (Š. Tic. 11333).

Sal. ēnu *ar divām galvām*, kas pretēji tādai, kam nevienas galvas nav, vēsta meitām par precēšanos (pieaugums): Jaunā gadā meitām divpadsmitos jāiet ārā un jāskatās uz pakrēsli; kuŗai divas galvas, tā tai gadā apprecēsies, kam nevienas, tā nomirs, bet kuŗai viena, tā veca meita (116, 452 Vlm Rencēni). Sal.: Ja Jaungada naktī skatās pa logu un redz divas ēnas, tad tas drīz mirs (Š. Tic. 11340). Lai zinātu, vai jaunā gadā mirs jeb precēsies, tad Ziemassvētku vakarā, citiem nezinot, jāapskrien trīs reizes ap istabu, tad pa logu jāskatās uz tiem, kas istabā. Ja kādam divas galvas, tas precēšoties, bet kas bez galvas, tas miršot (ib. 34664).

Parasta ir skatīšanās pa *logu* istabā, kur tāpat vēro galvas iztrūkšanu iekšā sēdētājiem; logs šeit ir tas loka objekts, caur kuŗu skatoties var redzēt, analogiski iepriekšējiem gadījumiem, galvas iztrūkumu, kas ir zīme par miršanu nākošā gadā. Skatīšanās notiek kā Ziemas svētku, tā Jaungada vakarā; kamēr citi ēd vakariņas, jāiet ārā un jāskatās pa logu — kam galvas nebūs, tas mirs tajā gadā. Laiks, bez minētiem vakariem, resp. pusnaktīm, var būt arī Jaungada rītā pa pātaru turamo laiku (142, 2136 Md Beļava), kad visi pie lūgšanas, vai arī pie brokastu galda (184, 1271 Md Litene), arī aizgaveņa vakarā (349, 111 Rz Bērzgale). Sal. par galvu uz šķīvja: Vecā gada vakarā, kad citi ēd, viens iziet laukā, kā citi neredz. Laukā izgājis, tas pieiet pie loga un skatās iekšā, ja tas redz kāda galvu sev priekšā uz šķīvja, tad tam jāmirst jaunā gadā, bet ja visi sēd ar galvām, tad neviens nemirs (17, 7601 Rg Lēdurga).

Ja Veca gada vakarā, kad citi ēd vakariņas, viens nezinot laukā iziet un skatās pa logu, tad kuŗam no ēdājiem nevar galvu redzēt, tas jaunā gadā mirs (Š. Tic. 11324). Jauna gada naktī jāiziet slepeni ārā un jāskatās pa logu istabā. Ja tur redz kādu bez galvas, tad tam tai gadā būs jāmirst (ib. 11346). Jauna gada vakarā, kad saime tur vakara pātarus, jāskatās ārā aiz loga; kuŗam no sēdētājiem nebūs galvas klāt, tam to gadu jāmirst (ib. 11342). Jauna gada rītā, brokastis ēdot, vienam slepeni jāiziet ārā un jāskatās pa logu uz ēdējiem: kas mirs, tas būs bez galvas, kas precēsies, tam būs kronis galvā (ib. 11338). Jaungada vakarā, saimei vakariņas ēdot, jāskatās pa logu istabā; kam pie galda nav galvas, tam tai gadā jāmirst (ib. 11339). Sal.: Veca gada vakarā, kad visi ēd vakariņas, vienam jāskrien ap māju un jāskatās, kuŗam ierauga kaut ko baltu aiz muguras, tas mirst (ib. 11352).

Saime ar saimnieku sasēžas pie galda. Jaunu gadu sagaidot pulkstens 12 jāsasēžas visai saimei ap galdu un saimniekam jālasa grāmatā. Tad viens iziet ārā un skatās pa logu iekšā, kuŗš ir bez galvas, tas mirst (3, 2396 Jg Garoza).

Skatīšanās uz izbērtiem mēsliem atgādina klausīšanos krustceļā uz izbērtiem mēsliem: Kūķu vakarā jāizslauka istaba un ārā jāizber pret to logu, kur ēdamais galds. Bērējam citiem nezinot jāskatās uz mēsliem, kad pie galda ēd. Kuŗu bez galvas no ēdājiem ieraudzīs, tam drīz jāmirst (446, 158 Md Viesiena, Md Laudona).

Var vērot cilvēkus arī staigājot pa istabu bez galvas: Pyrms svātķu Kyucu diņas vokorā vajag it vārtūs zam lūga, un kuŗā ustobā redzēs cylvāku staigojūt bez golvas un tys tū godu kotrā zynī, soka, miers (260, 226 D Kapiņi). Redzētais var būt arī skatītājam par nāves vaininieku. Pyrms Zimas svātkim pijit kaut kaidis cylvāks pi lūga un redz cylvāku bez golvas, tad dreiz klausitojs mērs nu to cylvāka, kurs pasaruodēja (211, 306 D Jāsmuiža).

Ja cilvēks grib zināt savu nākotni, tad vajaga Ziemassvētku naktī apiet ap savu dzīvojamo ēku trīs reizes un pēc tam skatīties logā, tur šis cilvēks redzēs savu nākotni (Š. Tic. 34663). Ziemassvētku priekšvakarā jānogērbjoties kailam un tad jāskrejot trīs reizes ap māju. Pēc tam jāiet pie loga un jāskatās: kuŗš pirmais mirs, tas būs bez galvas (ib. 34669).

Variants ir sejas krāsas vai arī ķermeņa atšķirības. Ķiuķu diņys vokorā ejūt nu pērtis jopasaver zam lūga. Kam sejs byus tymisa, tys mērs, kam gaiša, tys dzeivos (223, 581 D Jāsmuiža). Vecgada vakarā vajagot iet ārpus loga, nevienam nezinot, tad varot redzēt. kam nākoš gadu jāmirst, jo tam seja izskatoties bāla (17, 1327, 38 Vlk Jērceni). Ziemas svētkos, kad dedzina eglīti, tad pulkstens 12

naktī jāiet ārā pie loga skatīties, un kuŗu istabā redz baltāko, tam jāmirst (116, 448 Vlm Rencēni). Veca gada vakarā nevienam nezinot trīs reiz jāapskrien ap istabu un tad jāpaskatās pa logu istabā uz mājiniekiem: kuŗam jaunā gadā būs jāmirst, tam būs tanī brīdī balta cepure galvā (Š. Tic. 11348). Lai izzinātu, kuŗš no dzimtas pirmais mirs jaunā gadā, tad jāiet ap pulksten divpadsmitiem trīs reizes ap māju apkārt un tad jāskatās pa logu iekšā; tas, kuŗš redzams bez galvas vai atkal it kā miglā, mirs (ib. 11331). Sal.: Jauna goda vokorā joit ap vysom mojom un joskotos pa lūgu. Jo pa lūgu skatīdamis īrauga cylvāku stovūt ar golvu uz zemi, tys cylvāks mērs (274, 121 Rz Ozolmuiža).

Ļoti plaša ticējumu katēgorija prasa iepriekš skatīšanās skriešanu ap istabu, parasti trīs reizes. Ap istabu jāskrien basām kājām (2, 470 Md Beļava). Pa plecu atpakaļ skatoties var ieraudzīt arī pats savu nāvi. Jaunā gadā jāskrien trīs reizes ap istabu un jāskatās pa logu iekšā. Tas jādara, kad citi ēd pie galda. Kuŗš no tiem būs bez galvas, tam tanī gadā jāmirst. Bez tam vēl jāpaskatās pašam par plecu atpakaļ. Var gadīties, ka tad ierauga pats savu nāvi arī (26, 471 Md Jaungulbene). Ja grib zināt, kam nākošā gadā jāmirst, tad trīs reizes jāskrien ap māju riņķī un jāskatās pa logu istabā: kas bez galvas, tam jāmirst (Š. Tic. 11341). Kad vakarā visi mājas ļaudis sēd pie vakariņu galda, jāapskrien trīs reizes ap māju un jāieskatās pa logu uz vakariņotājiem, kuŗu redzēs bez galvas — tam tanī gadā jāmirst (1400, 26257 Brīvā Zeme 1935, 296). Ja Veca gada vakarā apiet trīs reizes mājai apkārt un tad caur logu redz kādam cilvēkam krustu priekšā, tad tas mirs (Š. Tic. 11349). Daži iet trīs reiz ap māju un skatās trīs reiz pa logu istabā. Ja nu tur ierauga zārku, tad tai gadā būs mājā kāds liķis (ib. 11353). Jauna gada vakarā basām kājām trīs reiz jāapskrej ap istabu un jāskatās savas dzīvojamās istabas logā. Tad redzēs visu, kas notiks nākamā gadā (ib. 11354). Pieminēta arī skriešana 9 vai 12 reizes: Jaungada vakarā vajagot deviņas reizes ap māju apskriet un tad skatīties pa logu iekšā, kam būs visbālākā seja, tas pirmais mirst (116, 777 Vlm Rencēni). Jaungada naktī, pulksten 12-os jāiziet, nevienam neredzot, klusi pa durvim un jāapskrien 12 reizes ap māju. Tad jāpaskatās pa logu istabā, un kuŗu redzēsot bez galvas, tam togad jāmirst (230, 1566 Tl Pastende).

Nāves pazīme ir zārks. Ziemas svētku rītā pie brokastīm (arī vakarā pie vakariņām) jāskrien trīs reizes ap istabu apkārt, un tad jāskatās pa logu; kuŗam nav galvas, vai arī kuram klāt zārks, tam jāmirst (2, 316 Md Jaungulbene, Odziēna). Vecā gadā iet skatīties pa logu, ja redz zārku, tad kāds mirs (17, 1266, 178 Jg Sesava);

Ziemas svētku vakarā, kad nāk no pirts un skatās pa logu iekšā, ja redz zārku, tad jāmirst (3, 458 Jg). Jaunā gadā, kad visi ir aizgājuši gulēt, tad jāiet gar logiem un jāskatās iekšā, un kad pie kādas gultas redz, kad ir zārks, tad tas tanī gadā mirs (3, 554 Jg).

Speciāli pieminēta skriešana ap istabu ar 3 skaliem. Mājā kad ir dancošana, tad vajag paņemt trīs skalus un skriet trīs reizes ap istabu apkārt, pēc tam skatīties caur logu istabā, tad redzēs pie kuŗa vistuvāk stāv nāve. Lai pats iekšā ejot nesatiktu nāvi, jāskrej vēl trīs reizes ap istabu, un tad tikai iekšā iet (196, 352—354 Md Dzelzava).

Ja skatīšanās pa lōgu dod iespēju redzēt nākamos notikumus, ir iespējama šādas skatīšanās pastiprināšana ar skatīšanos pa zara caurumu, caur sakām, caur kājstarpu — visi šie veidi ļauj saredzēt parādības vai arī to, ko citādi cilvēka acis nesaredz. Jauna gada vakarā jāiziet ārā un jāskatās caur skala zara caurumu un caur logu istabā, tad redzēs, kas tanī gadā mirs. Kam būs tai gadā jāmirst, tas stāvēs ačgārnī (Š. Tic. 11350). Vecā gada naktī jāiziet no istabas un jānostājas ar muguru pret logu. Ja tad skatās caur kājstarpi istabā, tad tādu cilvēku tur redzēs bez galvas, kam tai gadā jāmirst (ib. 11337). Veca gada vakarā, kad citi ēd vakariņas, nemanot jāiziet no istabas, jāuzmauc sakas kaklā un jāskatās pa logu istabā; kuŗam no mājniekiem nebūs galvas, tas nākamgadā mirs (17, 115, 146 C Jaunpiebalga). Jaungada vakarā, kad citi ēd, jāuzmauc galvā sakas un jāiet pie loga skatīties. Ja visiem būs galvas, tad tanī gadā neviens nemirs, bet ja kuŗam nebūs galvas, tad tas bez žēlastības mirs (215, 422 D Līvāni). Jaungada naktī jāiziet laukā un jāskatās caur sakām uz vakariņu ēdējiem. Kuŗš ir bez galvas, tas tanī gadā mirs (464, 223 Rg Meņģele). Jaungada naktī jāuzmauc sakas, jāskrien 3 reiz ap istabu un jāskatās uz tiem, kuŗi ēd vakariņas, tad kuŗu redz bez galvas, tas to gadu nomirs (17, 892, 41 Md Jaungulbene). Tāpat: Ja Veca gada vakarā apiet mājai 3 reizes riņķi un tad skatās pa logu istabā, tad dažreiz tur var redzēt cilvēku bez galvas. Ja tādu redz, tam drīzi būs jāmirst (Š. Tic. 11344). Veca gada vakarā jāiet ārpusē pie loga un caur sakām jāskatās istabā. Sakas jāņem tā, lai rezgalis uz augšu. Kuŗu istabā redz bez galvas, tam jāmirst (ib. 11334). Jauna gada vakarā, kad visi mājnieki ēd vakariņas, vajaga nevienam nemanot uzmaukt kaklā zirga sakas, trīs reizes apskriet ap māju un tad lūkoties caur logu. Kas tanī gadā mirs, tas sēdēs bez galvas (ib. 11335). Ja grib zināt, kuŗš no ģimenes locekļiem nākamā gadā mirs, tad vajaga Jaungada naktī iet laukā, ka citi ēd, un uzvilkt apaušus galvā un skatīties pa logu istabā, un ja kādam nav galvas, tad tas

mirš (67, 54 C Jaunpiebalga). Jaungada vakarā, kad ēd vakariņas, nemanot citiem jāiziet ārā. Jāaiziet aiz loga un jāskatās cauri padusei; kuŗu redz bez galvas, tam tai gadā jāmirst (375, 2060 C Sērmūkši).

Ne tikai miršanu vēro caur logu skatoties, bet arī citus notikumus cilvēka dzīvē. Jaungadā pulksten divpadsmitos jāiziet ārā un jāapiet trīs reizes vienam ap istabu un jāskatās par logu, tad varot redzēt, vai saimnieks mirs, vai arī cits kas būs (3, 1036 Jg). Vecgada naktī pulksten divpadsmitos ēd pie galda, viens no ēdājiem aiziet aiz loga un skatās, tad redz, kas ap katru notiek (114, 37 Vlk Veckārķi).

Sal.: No pirts nākot, vakaru priekš Ziemas svētkiem, Jauna gada un Zvaigznes dienas, jāiet vienam sevišķā istabā, citiem nezinot, tad jāskatās pa logu ārā: Ja redz kāzas jeb kristības, tad tās pirmās nākošu gadu jāapmeklē (Š. Tic. 35962); Pusnaktī tāpat vakarā priekš Ziemassvētkiem, Jauna gada, Zvaigznes dienas, jāiet ārā, jāskatās tad tukšā istabā; ja redz zārku, tad būs bēres, ja redz mazu bērnu, tad būs krustības (ib. 35964). Iet viens pats ārā un aplūko skursteni; ja uz tā redz vaiņagu, tad jāprecas (ib. 35965).

Parasti gan ir divi galvenie redzējumi un atbildes — nāve vai precēšanās. Par to spriež pēc kroņa, gredzena resp. zārka u. tml.

Jaungada naktī, kad visi sēd pie galda, jāiziet klusām laukā, jāapskrien trīs reizes ap istabu bez apkārtskatīšanās, jāskatās pa logu istabā, tā, kuŗai būs vaiņags ap galvu, drīz apprecēsies, kuŗam spožums, tas lielu godu piedzīvos, bet kuŗš bez galvas, tas mirs (118, 225 Vlk Dūre). Vecgada vakarā, kad visi ēdot vakariņas, vienam jāizejot ārā tā, ka citi neredz, jāapskrien trīs reiz ap istabu un tad jāskatoties pa logu iekšā, ja redzot bez galvas, tad mirstot, ja ar kroni, tam jāprecoties (219, 212 C Lizums). Jaungada naktī 12-os jāuzmauc paugas galvā, no viena loga sākot 3 reiz apskriet ap māju, tad skatīties tanī logā; kuŗam kronis, tam jāprecas, kam nav galvas, tam jāmirst. Esot pilnīgi patiesi (32, 1356 Jg Ozolnieki). Ļaudis tic, ka Jaungada naktī ap pulksten 12, kad visi esot ap galdu, vienam vajagot iziet ārā un pa logu skatīties istabā iekšā. Tad varot redzēt, ka citiem neesot galvas. Tādiem, kam neesot galvas, tas tanī gadā mirstot. Bet citiem, kam esot galvas, tam esot gredzens kreisās rokas pirkstā. Tiem esot tanī gadā kāzas (90, 1732 D Ungurmuīža). Ziemas svētkos, kad visi pie galda, tad jāapskrej trīs reizes ap istabu un jāskatās pa logu iekšā; kas sēd pie galda bez galvas, tam būs jāmirst tanī gadā, bet kam blakus lieks kāds cilvēks, tas precēsies (69, 1464 Jk Birži). Kyuču vokorā meitys ād kyučus. Kyučus āzdamas izskrin orā skateitis pa lūgu, kad redz,

ka viņas vītā sēd veirīts kaidis, tod viņa izīs dreīži pi veīra, bet kad byus grobs, tod mērs dreīži (211, 311 D Jāsmuiža). Jaungada naktī vajag ne no viena neredzētam iziet ārā un skatīties istabā, gaišā — ko tur redz — vai kāzas, vai bēres, vai citu, tad tas to gadu tai mājā notiks (17, 1431, 135 Rīga).

Par nākamo vīra attēla redzēšanu šādā kārtā ticējumu ir samērā maz. Sal.: Jaungada naktī ja meita grib zināt, kāds būs viņas nākošais vīrs, tad viņai vajagot uz apklāta galda pie loga uzlikt divi šķīvji ar ēdienu un tad ap pulksten divpadsmitiem skriet trīs reizes ap māju apkārt un paskatīties iekšā pa logu, tad viņa savu nākošo vīru redzēšot pie galda sēdot (230, 934 Tl). Agrāk senie latvieši ticējuši dažādiem māņiem, bet par lielu nožēlošanu mūsu laikos arī tas tā notiekas. Piemēram Jaungada vakarā ap pulksten divpadsmitiem vajaga meitiņiem uzlikt uz loga divas sveces un tad vajaga trīs reizes skriet mājai apkārt un beidzamo reizi vajaga pieskriet pie loga, uz kuŗa no iekšpuses deg sveces, un skatīties iekšā, un ko redz sveces gaismā, tas būs tas nākamais vīrs (230, 177 Lp Tāši). Jauna gada naktī kailai jāskrien trīs reizes apkārt mājai un tad jāieskatās tumšā logā; tas būs nākošais, kas tur parādīsies (A. Aizsils 126). Kūču dienas vakarā, kad visi apsēstas ap galdu, tad meitai jāiziet ārā un jāskatās caur logu istabā; ja redzēs sevi kāzu tērpā un līgavaini līdzās, tad izies pie vīra, ja šķirstu, tad nomirs (ib. 126).

Dažos ticējumos skatišanās ir *ārā pa logu*. Tā meita var ieraudzīt savu nākošo. Kūču dienas vakariņu laikā iziet ārā un skatās pa logu istabā, ja redz kādu kāzu tērpā, tas apprecēsies (A. Aizsils 126). Kūču vakarā, kad visi ēd vakariņas, vienam citam nemanot jāiziet laukā un jāskatās pa logu iekšā, ja to gadu šīnī mājā būs kāzas, tad vietā, kuŗš iztrūkst, stāvēs līgava, bet ja bēres, tad šķirsts (ib. 126). Kad Ziemassvētkos sēž pie loga un ierauga pa āru vīru staigājot, tad drīzi saslimsi (Š. Tic. 34814). Jauna gada pusnaktī jāstāv pie loga, bet vienam pašam tumsā, kad citi visi apguluši, tad varot redzēt nākamo dzīves draugu, kāds tas būs (353, 17 Lp Bārta). Jaungada vakarā klāj galdu 4 cilvēkiem; pret logu sēž 2 meitas, tad redz logā savus nākamos (32, 2173 Rīga). Sal. par miršanu: Jauna gada naktī uzliek uguni uz galda un pats skatās ārā, ja redz cilvēku bez galvas, tai gadā jāmirst (3, 404 Jg). Jaungada naktī ar āzi jāja 3 reizes ap istabu, un tad otram jāskatās pa logu trīs reizes ārā, kuŗam galvas nava, tas staigādams miršot (297, 245 Rīga).

Pie skiamantijas atgriežamies arī tur, kur zilē no ēnas, ko met gaisma uz sienas. Šādā veidā cilvēks var vērot pats savu ēnu. Jaungada naktī vai Ziemassvētkos, kad mēness spīd, iet ārā ēnu ska-

tities. Kuŗa ēnai nav galvas, tam tai gadā jāmirst. Tāpat skatās arī istabā uz ēnu no uguns (Š. Tic. 34667).

Veca gada vakarā, kad uzdegta uguns, cilvēkam jāskatās uz savas ēnas, kuŗa krit uz sienas. Ja šī ēna ir bez kakla, tad tam cilvēkam tanī gadā jāmirst (220, 568 Bauska).

Parasti tomēr ēnu ņem no papīra, ko sadedzina un tur pret sienu.

Jauna gada naktī vajag dedzināt uz tasītes savīkstītu papīru, tad kad ir iededzies, tad var redzēt vai nu zārks, vai atkal kariete. Tos var tikai redzēt uz ēnas pie sienas (3, 1764 B Skaistkalne). Kad Jauno goda vakarā jauna miaita uzlik uz skovordas dybina sateitu papeiru un tur tyvu pi sīnas, tad jū aizdadz. Un kad papeirs byus sadedzis, tad uz sīnas kaut kas pasaruodas, jo zyrgs ar komonom, tad tei miaita tymā pat godā izīs pi veira (311, 387 D Kapiņi). Jauna gods vakarā vajag saveistāt papeira gobolu, aizdadzynot, turāt pret sīnu tū papeireini i vārtīs, kas tī byus: ka svaca, tūlaik mērsi, ka vaiņuks, pi veira izīs, ka nauda, bogots un t. t. (483, 288 Rz Silajāņi). Ja grib zināt nākošā gada laimi vai nelaimi, tad Jaungada vakarā jāņem papīra lapa, trīs reizes jāsaspiež un jāsadedzina, tad pelnus pret lampas gaismu turot uz ēnas zilē savu nākotni (205, 222 B Skaistkalne). Kūķu vakarā papīrs jāsapiko, jāuzliek uz kāda trauka un jāsadedzina. Sienā jāmeklē izskaidrojums (196, 380 D Dagda). Veca gada vakarā kad paņem papīru un to sadedzina, un to papīra čurmulu uzliek uz galda un skatās, ko tad uz sienas redzēsot, tas notikšot (72, 3632 Md Cesvaine); Jaungadā, kad nakti divpadsmitos saberž papīri rokā un laiž uguni klāt, tad skatās ēnā, tad var redzēt, kas tanī gadā notiek (1, 151, 1 Vlm Vilzēni). Jāsaloķa no papīra loksnes 12 lēveros, katru šo lēveri sauc mēneša nosaukumā, no janvāra sākot: janvāris, februāris, marts u. t. j. p. Jāsadedzina uz šķīvja. Tāpat sadedzināts jāatstāj. Jānoliek pret sienu. Sienā būs redzami dažādi tēli. Tā tas jāatkārto trīs reiz. Pēdējo reiz ko redzēs, tas piepildīsies (375, 2934 C Skujene).

Izveidotās ēnas iztulkošanas princips ir tas pats, ko redzam laimes lejot, kur tāpat attēlos meklē vizuālos simbolus -- vaiņagu kāzām u. t. t.

3.

No apskatītiem nākotnes, sevišķi nākošā līgavaiņa, skatīšanās veidiem katoptromantija, zilēšana ar spoguļi, kuŗa izsauc līgavaiņa attēlu, ir visciešāk saistīta ar visai plašo ūdens zilēšanas — *hidromantijas* paņēmienu grupu, kas pamatojas uz līdzīgiem uzskatiem: ir bīstamāki redzēt pašu parādību nekā tās attēlu. Ūdenim jau pa-

šam par sevi ir nozīme mantikā. Sal. pasakās. Ja varonim slikti klājas, tad zināmā traukā atstātais ūdens pārvēršas par asinīm (P. Š. II 30). Zaļša līgava, ejot atpakaļ pie vīra, sauc to: „Ja esi dzīvs, lai nāk piena vilnis, ja miris, lai nāk asiņu vilnis. Ūdens paliek sarkans — vīrs nokauts (ib. IV 425, 430). 2 pudeles noliek — sarkanu un baltu. Ja sarkanā tapa balta — zirgs dzīvo; ja baltā — sarkana — zirga nāve (ib. VII 70). Sal.: Ieslēdz māsu istabā pie ogļu mucas un ūdens. Ja tā varēs ogles nomazgāt ar ūdeni baltas, tā būs nevainīga, ja ne, tad negodīga (ib. III 341). Sal. ticējumus: Ūdens saduļķošanās, palikšana netīra nav laba zīme. Sal.: Vasarā, kad ūdens pieņem zaļganu krāsu un paliek tāds kā netīrs, tad saka, ka ūdens ziedot. Kad ūdens zied, tad tur nevar peldēties, jo citādi var saslimt (Š. Tic. 31324). Kad ūdens nav vēl noziedējis, tad nedrīkstot peldēt (ib. 31325). Kas dzerot tikai skaidru avota ūdeni, tas ilgi dzīvojot, tam kaites nemetoties (ib. 31335). Ja ūdens ir pārtēcējis pār deviņiem akmeņiem, tad viņu var droši dzert, jo viņam vairs nav nekāda ļaunuma klāt (ib. 31331).

Kāds punduru ķēniņš, kas bijis liels burvis, redz ūdens traukā, kur atrodas nozudušā meita (P. Š. II 296). Sal. burvja riņķa darināšanu: Ļaunums nenotiks, ja dēls ievēl šļircenē ūdeni, aplaiž ūdens strūklu ap sevi un paklāj lakatiņu apakšā (ib. V 114).

Uzskats, ka ūdenī skatoties var nākotni redzēt, nav rets latviešu ticējums. Veci ļaudis ticēja, ka Ziemassvētku naktī paradīzes gaišums atspīd zemes virsū un visvairāk ūdeņos. Tā tad ūdeņos var drīzāk redzēt, kas notiek debesīs, kādu likteni tur katram nolemj. Ap pusnakti, mēnesim spīdot, meitas mēdz iet uz diķi, upi un āliņģi, skatīdamās domā ieraudzīt gan vainadzīgu, gan arī ļoti bēdīgu skatu (1400, 260 Vlm Rūjiena). Jaungada naktī jāienes un jānoliek istabā ūdens bļoda, kurā pašos divpadsmitos jāskatās iekšā, tad dabūs visu zināt, kas notiks nākošā gadā (Š. Tic. 10950). Ūdenī skatoties var savu laimi redzēt. Jaungada naktī pulkstens 12 vajag skatīties akā. Dzeršana no *akas* var dot nākotnes zināšanu (*fontium auguria*) Ziemsvētkos, arī ko pēc tam pirmo redzēs, tas apprecēs. Tāpat redz, ja akā skatās, ja akā mazgājas. Tur var redzēt savu laimi (464, 973 Kld Pampāji). Ja Jauna gada vakarā aiziet pie *akas* un skatās ūdenī, tad tur redzēs savu laimi jeb nelaimi (116, 415 Vlm Rencēni). Sal.: kas Jaungada naktī pulksten divpadsmitos smeļ no *akas* ūdeni, tas drīz dabū precēties (Š. Tic. 11448). Lieldienas rītā, priekš saules lēkta, meitām vajagot iet uz upi un skatīties putojošā ūdenī, tad redzēšot savu mīļāko (114, 86 Vlk Veckārķi).

Sal. par *Jāņiem*. Ja grib zināt, vai apprecēsies šo gadu vai ne, tad Jāņos vakarā jāiet uz ezermalu un jāskatās ūdenī, un ko ūdenī redzēs, tas apprecēs (205, 237 B Skaistkalne). Jāņu vakarā meitas iet lūkoties ūdenī, jo tad dabū redzēt savu nākošo brūtgānu (1400, 499). Jāņu naktī meitas raudzijušās arī ezera spogulī, jo tad varot redzēt nākamo līgavaini (1400, 25217 J. Z. 1931, 135). Ja meita Jāņu naktī ezera malā ūdenī skatās, tad viņa tur var ieraudzīt tā puisa ģimi, kas viņu tanī rudenī apprecēs (Š. Tic. 11749). Jāņa vakarā iet jaunas meitas pie ūdens. Kāda puisa atspīdumu meita ierauga ūdenī, tas būs viņas precinieks (ib. 11750). Jāņa naktī meitas skatījušās ezerā, tad ezera ūdenī redzot brūtgānu nākam (ib. 11751). Jāņu vakarā meitas iet lūkoties ūdenī, jo tad dabū redzēt savu nākošo brūtgānu (ib. 11752). Jāņu naktī vajagot iet skatīties upē. Kas upē parādīsies, ar to iznākšot precēties (ib. 11753). Ja meita grib dabūt zināt savu nākamo vīru, tad viņai Jāņu naktī jāiet upes vai ezera malā un jāskatās ūdenī, tad varēs to ieraudzīt (ib. 11754).

Andreja vakarā pazīstamas arī citas māņticības, tikai daudz mazākos apmēros. Vīram vai sievai, kuņģi labi nesatiek, Andreja vakarā jākāpj kokā, kuņģis aug ūdens malā un jāskatās ūdenī. Ja tur ierauga savu otro pusi, tad mirs tajā pašā gadā (1400, 26552 Brīvā Zeme 1930, 42). Andreja naktī jākāpj uz koka, kas aug ūdeņa malā (sievai un vīram, kuņģi labi nesadzīvo), un jāskatās ūdenī — ja ierauga savu otro pusi tur, tad tas mirs (230, 259 Ventspils).

Hidromantija aptver visas mantikas nozares ar ūdens vērošanu. Līdzīgi piromantijai, aeromantijai un geomantijai tā pieskaitīta senatnē galvenajiem mantikas veidiem, Pēc Varrona domām ūdenī var parādīties un nākotni pareģot dievība tam, kas pie tās griežas; hidromantija esot nākusi no Persijas. Ziņas par to ir sastopamas arī grieķu maģiskajos papīrusos, uzglabājusies Bizantijā u. c. arī viduslaikos. 16. g. s. hidromantijas uztvere paplašinājās — no speciālas dievību izsaukšanas ūdenī līdz visu ūdens parādību iztulkošanai, ievērojot ūdens krāsu (sarkans ūdens — pārvēršanās asinīs u. tml., dažādu priekšmetu sviešanu ūdenī, to grimšanas veidu u. c. Gandrīz visus hidromantijas paņēmienus pazīst Pretorijs, rakstot par senajiem prūšiem. Akmeņus ūdenī sviežot vēro ūdens riņķošanu. Viņš piemin arī zilēšanu ar ūdeni, vilņiem u. tml., tāpat ienirstot, lai vērotu zveju un zivis.

Die *Udburtelli* nehmen eine Schale von Zinn oder Holz und zwar von geheiligtem Eschenholz und füllen sie mit Wasser. Dahinein werfen sie einen nach dem andern drei oder fünf Steine, doch dürfen es nicht rote Steine sein.

Was die Steine für einen Circul machen und wie die Circul sich einander flechten oder abwärts gehen, daraus schließen sie die Glücklichkeit oder Unglücklichkeit des Vornehmens. Doch ehe dies geschieht wird aus der Kauszel *palabindes* getrunken und ein Gebet gethan (M. 556).

Tāpat iztulko dažādas figūras.

Wandlūlutti item Udones, Wasserdeuter, weissagen aus dem Wasser, dessen Schaumwellen usw. Einige von ihnen sind *Neruttei*. Diese pflegen unter das Wasser zu gehen und Bescheid zu sagen, was von Fischen darin und ob ein gut oder schlimm Gewässer vorhanden sei, auch sollen sie die Fische besprechen können, daß sie sich nicht fangen lassen, und ebenso den Zauber wieder zurücktreiben. Diesen sind verwandt die *Udburtulli*, d. i. Zeichendeuter, die aus dem Wasser einige Figuren, die was man begehret bedeuten, vorbringen können (M. 552).

Vēro lodītes, ko ūdenī sviež ar domāto zagļu vārdiem; latviešu ticējumos ir apliecināta arī naudas sviešana ūdenī un tās vērošana. Pie prūšiem šādu naudas zilēšanu piemin jau t. s. Sudaviešu teksti 16. g. s.; tie dod jau plašu aprakstu zagļu uzziņāšanai. Ņem divas bļodas; apzagtais tur liek 2 feniņus, vienu zaglim, otru sev; ar kritu vaidlers velk krustu bļodā; kur zagļa feniņš, tajā virzienā ir zaglis pēc debesu pusēm. Tad liek apzagtajam atnest alu, ko vārdo. Ar alu pielej pilnu kādu trauku, liek zemē, skatās uz debesīm, paceļ rokas un piesauc debesu Dievu, lai zaglim nekur miera nebūtu un tas zagto mantu atpakaļ nestu. Tad viņš paceļ trauku un skatās alū. Ja zīmes nav, visu atkārtu, piesaucot zemes dievu; atkārtu, kamēr velna dievi zīmi dod, un tad to noslēdz Dieva Tēva, Dēla un sv. Gara vārdā, krustus metot.

Item er nimpt zwo schusseln vnd der bestolen ist, leget zwene pfennige darein, einen vor den dieb vnd den andern vor sich. Der waidler macht ein Creutz mit kreiden In die schussel. Auf welchen ort der diebspfennig stewert, des weges ist er gelauffen, es sei Suden Westen Norden oder Osten. Da spricht er dann, da must du Inen suchen. Vnd so mus der, so bestolen ist, bier lassen holen, das segnet er alzo. Er nimpt einen stul, setzet sich vnd nimpt ein schussel oder schalen, geust die voll biers vnd setzet sie auff die erden, sihet gen himmel, hebt seine hende auff vnd spricht: O du mechtiger Gott des himmels vnd des gestirnes, durch deine krafft vnd macht gebeut deinen knechten, auff das dir deine Ehre nicht entzogen werde, das dieser Dieb nicht möge Rast noch Ruhe haben, es sei dann er komme wider vnd bringe was gestolen ist. Das nennet er dann. So hebet er die schalen auff vnd sihet In das bier. Ist ein blasen auf dem biere, so ist sein gebet erhöret worden; ist aber kein zeichen, da seufft er die schalen aus vnd geust wider ein vnd thut alz vor, bitende den andern Gott des Erdreichs. Das macht er so oft, bis Ime die Teuffelischen götter ein zeichen von der blasen auff dem bier geben. Darnach beschleust er mit dem heiligen Namen Jesus, vnd spricht: Im Namen des Vaters† vnd des Sones† vnd des heiligen geistes†. (Sihe du böser wicht, wie setzet du den Son Gottes zu einem Knechte der Teuffel.)

Item diese buben werden von den Deutschen Weissager genant. So furet ein blinder den andern. Kompt der dieb, oder wirdt gefangen, so ist der glaube mechtig vnd gros, dann wie der mensch glaubt, also geschicht Ime (M. 259—60).

Paceļot trauku un alū skatoties, vēro, vai ir alū burbuļi: ja tādi ir, tad lūgšana par zagļa uzrādīšanu uzklusīta, ja zīmes nav, tad atkārti, kamēr velna vara zīmi dod.

Katoptromantija ar hidromantiju kopā pazīstama jau no grieķu orākula Patrās, kur piesietu spoguļi nolaiž līdz ūdens līmenim, lai tur redzētu slimnieka attēlu kā mirušu vai dzīvu. Figūras redz spoguļi. Katoptromantiju, kur spoguļi gremdē ūdenī, apraksta Pretorijs. Analogiska ir kristallomantija ar stiklu. Hidromantiju Pretorijs kombinē ar citiem paņēmieniem. Arī siekalas veido figūras, ko iztulko. Tāpat iztulko figūras, ko uz naga izveido eļļā ar skursteņa sodrējiem.

Die *Zerkolutti* oder Spiegelschauer suchen aus geheiligten Spiegeln dasjenige zu sehen, was sie suchen. Zu einem alten Weibe in Karkel im Memelischen, welche einen solchen Spiegel hatte, kam ein Mann aus der Russe und fragte, ob seine kranke Frau aufkommen werde. Er mußte in den Fluß Karkel steigen, den Spiegel unter Wasser halten, während der Zerkoluttis auf seine Art gebetet; da hätte es sich dann gezeigt als ein Totengesicht. Als er zu Hause kam, fand er sein Weib in agone und verschied in der Frühe des nächsten Morgens (M. 552).

Die *Stiklorei* warsagen mit Glaß, worin zweifelsohne ein Spiritus familiaris verborgen (M. 552).

Andere nehmen nur reines Wasser, das sie gegen die Sonne stehend schöpfen und speien hinein. Der Speichel giebt die Figur, wonach sie forschen. Will der *Burtons* solches nicht selbst tun oder meint er, er sei nicht heilig genug, dazu geschickt, so gebrauchen sie in Mannssachen einen feinen kleinen Knaben, in Weiberhandel ein feines reines Mägdlein, die muß in das Wasser speien. Was der Speichel für eine Figur macht, erklärt der *Burtons*, doch meinen sie, daß der Knabe und Mädchen die Figur am besten zu sehen und dem *Burtons* anzuzeigen pflege. Die *Taukuttei* pflegen an der Zamaitischen Grenze es also zu machen: Sie beschmieren nach vorhergegangenen Gebet und Trinken an einem sonnenhellen Tage einem jungen Knaben den Nagel des Goldfingers oder Daumens mit einer Mischung aus Oel und Kienruß, halten ihn gegen die Sonne und erblicken dann darin eine Figur, daraus sie den Zustand der Sachen erfahren können (M. 556—7).

15. g. s. un 16. g. s. hidromantijai pieskaita bez lekanomantijas arī laimes liešanu ar vasku vai alvu, priekšmetu laišanu ūdenī, lai tie tur satiktos (Hartlibs, Kardāns), kā arī ūdens gara izsaukšanu u. tml., kas atgādina grieķu maģisko papīrusu paņēmienus. Beidzot vēl akustiskā maģija ar ūdens vārišanās troksni u. tml. tāpat piedēvēta hidromantijai.

Pretorijs apraksta arī daktiliomantijas paņēmienus ar zīlēšanu kāzās; kad jaunais pāris nāk no klēts, ņem divus kausus (kauszele),

piepilda ar ūdeni, paņem abus laulājamus gredzenus, liek katru savā kausā; pēc lūgšanas abi gredzeni ir kopā vienā kausā (IV 15, 20).

Als die jungen Eheleute zum ersten Mal aus der Klete (Kammer) kamen, nahm er zwei gefüllte Kauszele (Trinkschalen), füllte dieselben mit Wasser an und tat der beiden jungen Leute Ringe, in jede einen Ring a parte hinein, hielt ein Gebet darüber und gab den neuen Eheleuten aus jeder Kauszel etwas zu trinken. Dann kniete er wieder nieder und betete lang, wobei das junge Paar und andere Anwesende mitknien mußten. Hierauf befahl er dem Bräutigam, aus einer Kauszel beide Ringe zu nehmen, und siehe alle beide Brautringe fanden sich zusammen in einer der Schalen vor, da doch vorher in jedweder Kauszel nur je ein Ring gewesen. Der *Szwalgonis* beteuerte zudem hoch, daß es sich während des letzten Gebets eräugelt hätte, als wenn das Wasser in den Kauszeln kochte, woraus er dem Brautpaar Glück für ihre Ehe weissagte, nicht zwar daß sie viel Kinder zeugen, sondern daß sie friedlich und sanft vergnügt leben würden. Welches auch also soll geschehen sein. Ich lasse jedem seine Gedanken hierin ungebunden und meine, daß diese Leute diese und andere Ceremonien von Alters mögen gehabt haben (M. 554).

Ir arī citi aizrādījumi pie Pretorija par kāzu zīlēšanu: jaunais pāris lej viens otram acīs alu (IV 15, 20).

Darauf trinken die zu Verlobenden sich einander zu. Wer zuerst die Kauszel ausbekommt, gießt dem anderen das übrige Bier in die Augen. Durch solches Trinken geschieht die Verlobung. Es hat der zuerst Gießende die größte Ehre und soll nach dem Aberglauben einiger den anderen überleben. Nun werden die beiden Kauszeln wieder gefüllt; der Bräutigam reicht zuerst der Braut und bedeckt die Kauszel mit seinem Tuch. Darauf wechseln Braut und Bräutigam ihren Platz; letzterer geht an seine vorige und die Braut auf des Bräutigams Stelle. Darauf fängt der Pirszlys an zu beten: „Aller Augen etc.“ (M. 590).

Šādu attēlu skatīšanās ūdenī pazīstama jau senajā pasaulē, un šādas formas sastopamas arī latviešu ticējumos. Gandrīz visus veidus pieved Pretorijs hidromantijas aprakstos pie senajiem prūšiem. Uzkrītoša līdzība ir viņa pievesto paņēmienu aprakstos ar hidromantijas teorētiku pievestajiem (sal. Boehm, Hdb. d. d. Abergl. IV 548 sek.), kam Pretorija apraksti noder par labiem piemēriem.

Figūras veido ūdenī lietais vasks vai svins (alva), ko vēl līdz šim pazīst Jaungada zīlējumos. Ziņas par to ir jau pie Meletija (1563); no zīmēm un figūrām pareģo par tām lietām, par ko jautāts. Kāda sieviete pazudis dēls, kas uz Dāniju devies. Ūdenī lietais vasks rādījis sadragātu kuģi un netālu augšpēdus cilvēku pie kuģa pildot.

Adhaec eedem gentes habent inter se sortilegos, qui lingua Rutenica Burty uocantur, qui Potrimum inuocantes, caeram in aquam fundunt, atque ex signis siue imaginibus, inter fundendum figuratis, pronunciant ac uaticinantur, de quibuscunque rebus interrogati fuerint. Noui ipse mulierculam, quae cum diu reditum absentis filij frustra expectasset — erat enim filius ex Borussia in

Daniam profectus — consulit sortilegum, a quo edocta est, illum naufragio periisse. Cera enim in aquam fusa expressit formam fractae nauis, et effigiem resupini hominis, iuxta nauim fluitantis (M. 296).

Vaska liešanu piemin arī Bretke (M. 424) kopā ar putās skatīšanos u. c. mērkaķu būšanām (Affenspiel), lai pareģotu, kas no bērna iznāks. Pretorijs raksta, ka vasku lējuši, lai noskaidrotu zagļus un nozagtās lietas, pie apburšanas un bīstamām slimībām, lai uzzinātu, vai slimais tiks cauri vai mirs, par mājas apdzīvošanu, kariem u. tml. (IV, 15, 1).

Vaska liešanu pie latviešiem piemin 1608. g. jezuīts Stribings savā ziņojumā: Quaedam virgo cupida e certis figuris cognoscere, quanto temporis intervallo vitae stamen productura esset, liquidam ceram super aquam effudit, ausa quidem tantum facinus aggredi, sed inscitia magis ducta quam scientia — kāda jaunava lējusi ūdenī šķidru vasku, gribēdama savus dzīves gadus zināt. Sal. H. Samsona 9. raganu sprediķi par Waxsgieserinnen (K. Straubergs — Latviešu buņamie vārdi I, 144). Pilnīgi analoģiska ir kausētā svina liešana ūdenī (M. 550). Zu den Wachsgiessern sind zu zählen die *Szwinnutzei* Bleigießer. Was sonst im Wachs sich praesentiret, praesentiret sich auch im Blei. Pretorijs, to apliecinot (IV, 15, 2), raksta arī, ka pareģotāji priekš tam dzēruši alu, lējuši, kamēr kas iznāk, bet ne vairāk par 3 reizēm. Slimniekiem liek karsta ūdens trauku uz galvas, lej svinu un virsū liek podu, ko noņemot, vēro figūras. Kādai slimai sievai iznācis bērns uz rokas — tā palikusi vesela un vēl arī bērnu piedzīvojusi (IV, 15, 26).

Gemeinhin bedienen sich die Zeichendeuter bei ihren Ceremonien eines Kauszel mit Bier. Auch die *Waszkones* (Wachsgiesser), nehmen eine Kauszel mit Bier in die Hand, beten, dass Gott im Wachs ein sichtbares Zeichen sehen lassen möge, wie es mit der und der Sache bewandt sei, dann trinken sie die Schale Bier aus und gießen das Wachs ins Wasser. Ist ein Zeichen zu sehen, so ist es gut; wo aber nicht, so wiederholen sie Trinken und Wachsgießen bis zu dreien malen. Ist auch dann nichts zu sehen, so wird das mal nichts mehr tentiret. Man hält dafür, daß einige Zeichendeuter *Szwakones*, *Seitones*, *Sietones*, *Zaltones* ihre Weidelei auch ohne Bier verrichtet haben und noch verrichten, nur daß sie andere abergläubische Possen dabei gebrauchen: Wenn jemand krank ist, hat dergleichen *Burteninki* oder Zeichendeuter eine neue Schüssel mit heissem Wasser und einen Topf. Nach verrichtetem Gebet sezet er die Schüssel dem Kranken auf den Kopf, gießt das heiße Blei hinein und stürzt den Topf darüber; da sich Wasser aus der Schüssel in den Topf ziehet, wobei vom Wasser ein Gebrümmel wird, betet er wieder, und nimmt den Topf weg. Dann sieht er, was das Blei für eine Figur hat. Ein Weibchen aus dem Cussischen Kirchspiel hatte einstmals große Kopfwehtage. Sie nahm einen Bleigießer an, der auf obige Weise verfuhr. Da denn beim ersten Guß die Figur eines Weibsbildes sich zeigte, ein Kind auf dem Arm. Der Bleigießer warsagte ihr, dass sie bald geñesen werde und noch einen jungen Sohn tragen, was auch geschah (M. 556).

Daukša (1595) leišu katķismā (M. 402) piemin kā vaska un alvas liešanu, tā arī putu un olas vērošanu; pēdējais bez šaubām ir pazīstamā olas baltuma izliešana un figūru vērošana. „Sztie ģpaczei, kurie gārbiņā vgnj, žēmīnā, giwatēs zālczius, pērkūnā, mēdziūs, aļkūs, Mēdeinės, kaukūs ir kitūs biēssus: ir anié, kurie žinauia, būrē, nūdiia, ālwu yr wačkū ļāia, ant' pūtos ir ant pāuto vēizdi: ir kurie tā tiki: Bitie wissi Diewo atsižada, ir pristōia vējnōp ir vž Wießpaty sau āpturi.“

Pretorijs piemin arī krējumu, kas, domājams, izliets analogiski olām (IV, 15, 28). Par pēdējo sal. par olas baltumu: Kūču nakti pielej pudelē ūdeni un laiž iekšā olas baltumu. Ja tas pārdaļās uz pusēm, tad būs precinieki (A. Aizsils 131).

Pareģošana ar ūdeni: Vajaga ņemt kādu tīru trauku un to pildīt līdz pusei ar ūdeni, tad pagatavot linu maciņu, ieber zaķrānu tik ilgi, kamēr dzeltens, tad olas baltums, tad jāmaisa ar pirmo pirkstu un jāsaka Per fas, et nefas fiat mixtura, tad kādu laiciņu jāliek mierā, tad jāievēro, kas rādīsies, pēc kuņiem jāstāsta, kā koki, puķes, putni, zivis, tārpi, riņķi un tā tālāk; puķes, koki — priecīgu un vēlēšanās izpildās, putni — priecīgas vēstis dabūt, ērglis — prieku, laulība un precēšanās, stārķis — dzīves maiņu, zivis — neko labu, uz ļauniem cilvēkiem, sirds — uz labu cilvēku, mēness — tālu ceļošanu, kā uz ūdens, tā uz zemes laimi, punkts — vēstuli jeb jaunu ziņu, gredzens — uz kāzām, precētiem uz ātru šķiršanos, čūska — viltīgu cilvēku, turpretim saule — labu priecīgu dzīvi, bet kad saule tumša no padebešiem apņemta — uz nelaimi un ļauniem laikiem, tārpi — sabiedrībā, kā veikalos dažus sarežģījumus. Figūru parādība ir dažāda, bet vajag visu labi apķert, ir jautra (150, 1357 Rg Kēči).

Putu vērotājiem pieskaitāmi *kannureģi*, ko bieži piemin latviešu burvju prāvas, Mancelis sprediķos u. c. Šeit skatās alus putās resp. to izveidotās figūrās. Jau Michaels Junge, Sāmszemes bīskaps, to aizliedz 15. g. s. Prūsijā: ne cantaciones uel diuinaciones in *cereuisia* uel pullis uel aliis quibuscunque modis exerceant (M. 159).

Manharts pieved 1571. g. Labiavas priekšnieka rakstu par kādu Miķeli, kas ar alu solījies vērot, vai Dievs mēri novērsīs (M. 310). Jezuītu 1611. g. ziņojumā Rīgā pieminēts arī šis divināciju veids: *cantharum cerevisia repletum inspectabant*.

Pretorijs arī piemin *putonus* (IV, 15, 4): Puttones oder Pottweisdis ist ein solcher, der aus dem Bierschaum über die Beschaffenheit einer Sache judicieret (M. 550).

Sal. IV, 15, 20 (M. 553—554): Das Fundament solcher Wahrsagerei wird genommen aus den Zeichen, die den neuen Hochzeitern des Tages und der Nacht vorher vorgefallen, aus den Träumen

der Brautleute, aus dem Bierschaum der Kaußelen, aus dem Gießen, indem der Bräutigam der Braut oder die Braut dem Bräutigam das Bier in die Augen gießet; endlich haben einige auch nach den Zeichen, die sich nach dem ersten Beischlaf der jungen Hochzeiter eräuget, warsagen können. Sie hatten (gleich den Kraujutten) auch zu urteilen über die jungfrauschaft einer Weibsperson.

Tāpat (M. 605): Nennen sie Schaumseher, wenn ihnen Pferde und andere Sachen gestohlen, so kauffen sie demselben eine Groschen Schaale oder Kausche, wie sie es nennen, voll Bier, die setzet er auff die Erden, kommt dabey und murmelt etliche Worte, denn siehet er auff das Bier nach dem Schaum (daher er seinen Nahmen hat), und judiciret nach demselben, giebt denn zur Antwort, an welchem Orth er das Pferd oder Gestohlenes suchen soll.

Par latviešu kannuraugiem raksta Stenders savā gramatikā: *Kannuraugis* Kannengucker und *Sahls puhschlotajs* Salzblaser, Salzbeschwörer, war ein Bierprophet, der eine Handvoll Salz nahm, es beblies und bemurmelte..., in eine Klappkanne mit Bier warf und aus dem Schaum verborgene Dinge, besonders verlorne Sachen betreffend, zu entdecken den dummen Leuten einbildete. Noch werden sie von abergläubischen Letten geglaubt...

Tieši par dažādiem hidromantijas veidiem pie latviešiem ir visvairāk vecākā laika ziņu un par tiem varam gūt labu ieskatu. Tā ir ar tautā jau izzudušo kannureģu mākslu, kam pamatā ir skatīšanās alus kannā, lai vērotu, kā tur sagulušās alus putas.

Raganu prāvās ir šādas ziņas: 1574. g. prāvā (Latv. bur. vārdi I 58—59) par apburšanu ar alu, no kā tapis nelabi; ar alu arī piedzer citam burvja mākslu (1584 — ib. I, 60, 61). 1584. g. prāvā Andrejs atzīstas, ka esot ap alus kannu mošķojies un darijies; kannā viņš varot citiem redzēt viņu laimi un nelaimi. 1576. g. prāvā Mārtiņš Švogsters atzīstas, ka velns viņu iemācījis kannā kaut ko redzēt (ib. I 59). Ar alu apbur un dara veselu (1632 — ib. I 66), apbur alu zemē lejot (1636 — ib. 66), sal. 1637 (ib. I 67—68); alu ziedo (1645 — ib. I 69), apbur izlejot kannu atpakaļ zem kreisās rokas (1645 — ib. I 70), iebur rūpuļus (1645 — ib. 70), dara veselu (ib.), nobur (1652 — ib. 73; 1668 — ib. 75). Uzglabājušies arī paņēmienu apraksti un aizrādījumi par zīmju iztulkošanu. Pirmā vietā ir zagto mantu atdabūšana. 1608. g. apvainotā Katrīne, ja vien viņa var noteikt vietu, kur atrodas nozagtā lieta, izdara, kā to atdabūt. Ja putas paliek kannā, arī ja tās nešķīras, tad zagto mantu atdabū, bet ja putu nav kannā, tad ne. Neko jaunu viņa kannā redzēt nevarot. 1618. g. apvainotais Kenne kannā skatījies un teicis, ka šis ceļš viņam nebūs laimīgs. Kannā viņš nevarot nekā jauna redzēt. Ja kāds ko pazaudējis un ja putas pašķīras, tad nozagtu lietu dabūs atpakaļ, arī ja putas kannā paliek. 1625. g. apsūdzētais saticis uz ielas divus,

kas tad krogū skatījušies kannā „tāpat kā mēs grāmatās“ un stāstījuši ko redzot: nozagtais palags esot pie kāda gaudenā.

1669. g. Salas muižas Auzans Andrejs, burdamies ar alus kannu, to grozījis, no putām redzot, kad zirgs nozagts, un varot to atkal atdabūt, bet arī burve Maija pareģo ar alus putām.

Sal. citus gadījumus: 1708. g. prāvā apvainotais Kalnāns nodarbojas ar kannureģošanu, jo šajā kaŗā daudzi gribot zināt, vai ienaidnieks pie viņiem arī atnākšot; kad kannā putas līdz malām cieši sakāpjot, tad ienaidnieks nenākšot, bet ja putas iekšpusē paliekot, ienaidnieks esot klāt. 1614. g. apsūdzētais Mačs par stopu alus varējis pateikt, ka kalēju nākošā dienā sastaps junkurs, no kuŗa kalējs izbēdzis; tā brāli saņemšot cieti. Tā arī noticis. Kannā redz par zagtām lietām: ja putas ir ap rokturi, tad atradīs, ja paliek uz vietas, neatradīs (1645).

1675. g. slimā māte dzeŗ ar burvi Brepci Dignājas krogū un Brencis pārnes slimību uz krodznieka meitu, kas, dzērusi no viņa glāzes, tūliņ žēlojas par sāpēm. Krodznieks viņam dod alus kannu, lai viņš skatās, kas kaiš meitai. Brencis paskaidro, ka viņš no raksta virs alus redzējis un atradis, ka ļauns gars to apstājis. Brencis pēc tam krustījis sāli ar kreiso roku un teic, ka nevar viņu dziedināt, jo slimība pārnesta no cita cilvēka; jāgriežas pie cita burvja, kas varētu atkal citu dvēseli slimās vietā likt. Kas viņa svētīto alu dzerot, tie topot slimī. Tāpat 1625. g. citā prāvā Margrieta teicās varot kannā redzēt, kad kāds apburts: ja burbuliši paliek, slimnieks taps vesels, ja tie izzūd, tad mirs. Kad viņa nākot pie slimnieka, tad kā vēsma pretim nākot vainīgā attēls.

1647. g. vilkaču prāvā: kannā redzot, kad vilkaču laiks nāk, tāpat arī zīmi par to, ko kungs no viņa grib; ja nesams jērs, viņš kannā redzot alf mit Kleinen ohren, ja vērsis vai govs, tad ar ragiem, ja cilvēks, tad kā cilvēka degunu.

Sal. arī Šillinga ziņas par skatīšanos brandvīnā (1832): Kad pie burvjiem iet, tad šie veŗas brandvīnā, pūš sāli un tabakā, lej savā kausā brandvīnu, met ar roku savā priekšā un uz biķeŗa krustu, tad liek uz tā roku, un brandvīnu stipri sakrata. Nu skatās apdomīgi uz brandvīna pērlēm un ruņā lēni, it kā stāstītu, no kā tā vaina cēlusies... Tad saka, valodu vilkdami un arvienu vērdamies: „Tā kā no naida, tā kā prasīts, tā kā nedots“, un tad vēl vairāk, kamēr no otra visu noprot, kas vajadzīgs. Visupēc saka, kāda vaina esot un māca, kas jādara (Š. Tic. 31981).

Kannensegen piemin arī 1708 g. prāvā (L. bur. v. I 92), tāpat baznīcu vizitāciju noteikumi Vidzemē 1633. g. (34. p. 6, 7), Cēsu sinodes noteikumi 1676. g. Pēc vizitāciju protokoliem kannureģi ir

Ērgļos, Ērgemē 1641. g., tāpat tos piemin 1676. g., 1679., 1680. g. protokoli; 1680. g. Skujienē krodziniekam Tomasam ir divi amati: kannensehen un wücken (ib. 111). 1774. g. Gulbenē ir 3, kas ar alu pareģo.

Kannureģus piemin Mancelis un Firekers (ib. 159). G. Stenders savā gramatikā par kannuraugi un sāls pūšlotāju raksta, ka tas ir alus zilētājs (Bierprophet), kas ņem sauju sāls, to appūš un apčukst, iesviež alus kannā un no putām spriež par apslēptām lietām, sevišķi par pazaudētām.

Kannureģi kā speciālisti gan izzuduši, bet viņu amata atskaņas ir uzskatos par burbuļiem glāzēs. Jo dzerūt olu uz ols glozē pazārda putu vainadziņš, tūlaik tam dzārojam dreizi byus kōzas (291, 145 D Kalupe). Ja brandvīna glāzē daudz burbulišu virsū, tad dzērājam būs daudz laimes (Š. Tic. 2544). Ja brandvīnam virsū putas, tad laba laime gaidot (ib. 3545). Ja vīna glāzei ir daudz pārļu virsū, tad tam, uz kuŗa laimi dzer, būs daudz naudas un laimes (ib. 33435). Ja tējas glāzē burbuļi griežas, tad būs nauda (464, 2041 Rg Olaine). Ja tējas glāzei burbuļi griežas, tad būs nauda (Š. Tic. 30671). Ja tējas glāzē ir burbuliši virsū, tad tās tējas dzērējam būs daudz naudas (ib. 30672). Sal.: kod cylvāks dzer tēju un glozī paliks kūceņš nu tējas, itei pīzimej, ka dreizi dabūs gruomotu vai veistuli (ib. 30673).

Līdzīga burbuļošana ir ūdenim, ēdienam vāroties. Ja no uguns nojemtā podiņā ēdiens vēl vārās, tad ēdāji pie galda sastrīdēsies (ib. 24359). Kad katlā ēdiens no vidus vārās, tad ēdot būs viesis (ib. 24333). Ja pods vārās ar mutuli pašā vidū, tad atnāks viesis (ib. 24334). Kad ēdiena pods no vidus vārās, tad būs naidīgi ēdēji, kad no malas — mīlīgi (ib. 24337). Ja zupu vārot katls vārās pār visu virsmu, tad šo zupu ļoti ēdis (ib. 24339). Ja katls nocelts no pavarda, bet ēdiens vēl vārās, tad būs badīgi ēdēji (ib. 24340). Ja noņem katlu no uguns, un tas vēl vārās, tad nāks izbadojies cilvēks (ib. 24341). Ja katls, noņemts no uguns, vēl vārās, tad drīzumā tajās mājās būs naidis (ib. 24342). Sal. par vārīšanos. Ja putra pašā vidū vārās, tad viesi būs (202, 85 B Īslice). Ja putra podā vārās no vidus, tad gaidāmi viesi (464, 284 C Vecpiebalga). Ja ēdiens, noņemts no uguns, vārās, tad ēdāji strīdās (17, 888, 23 Vlm Lode). Ja putra vārās no vidus, gaidāmi viesi (Š. Tic. 25050). Kad putra vārās poda vidū, tad nāk ciemiņi (ib. 25051). Kad putra sākusi vārīties no vidus, tad gaidāmi ciemiņi (ib. 25052). Kad putra poda vidū verd, tad sirdīgi ēdāji (ib. 25053). Ja bērniem smeļ no vāroša katla putru, tie uzaugs lieli plāpas (ib. 24378). Kad ēd no vāroša katla, tad ēdēja mute vārīsies tāpat kā katls (ib. 24389). Ja vārot

biezputra lec pār katla malu, tad ēdēji bažas (ib. 3191). Ja biezputra vāroties kāpj pār malām, nozīmē nelaimi (ib. 3192). Ja piens vārot pārkūsā, tad govš vairs nedod pienu (375, 3427 C Skujene). Kad piens vārot uzlīst uz plīti, govīm pupos čulgas metas (23, 4517 Vlm Kocēni). Ja piens vai piena sulas uzlīst uz uguns, tad govīm čiči plaisās (449, 280 Rz Dricēni).

Arī *keromantija* un *molibdomantija* ir plašākas hidromantijas nozares. Tās ir laimes liešana ar vasku vai svinu (alvu), ko izkausē un ūdenī ielej, no figūrām spriežot par paredzamo laimi nākošā gadā.

Keromantija ir Melētija (De diis Samogitarum 1580) pieminēta pie senajiem prūšiem, ar izkausētu vaska liešanu ūdenī. Vaska un svina liešana minēta 1673. g. prāvā. Rīgas kollēģijas 1608. g. hronikā minēta keromantija parastā veidā: ūdenī lej izkausētu vasku, lai zinātu, cik ilgi dzīvos, pēc attēliem (e certis figuris).

Sal. arī 1608. g. Rīgas pārskatu (E. Kurtz, p. 206). Vaska liešanu ūdenī vēl pazīst Latgalē: Zam Jauna goda vakarā vajag laidynot vosku, voi svynu. Kas izalīsis jyudinī, taida laime byus (483, 290 Rz Silajāpi). Jauna goda vakarā izlaidynoj vosku un lej kotrs sova iudiņa traukos. Kas izalej, nu to spriž par nōkutni. Jo vainags, tad izīs pi veira, jo šyupuls, tad byus bārns, jo šķiersts, tad dreīž miers (223, 643 D Jāsmuiža). Jauna goda naktī jaunys miaitys i jauni puišy iudiņa blūdā lai izlaidynotu vosku i veras kaidi rysunki izalājās. Kai izalājās kaidis nibejs rysunks pahožs iz groba, tod tys puiss, vai miaita dreīž miers, ka izīs pahožai da kōzu, tod dreīž izīs pi dāla vai pi bobys (306, 93 D Asūne). Sal.: Zvaigznes dienas priekšvakarā meitas un puiši zilēja laimi. Vasku izkausēja un salēja ūdenī. Ja vaska masa atdziestot atgādināja kroni, tad meita bija droša, ka izies pie vīra (A. Aizsils, 131).

Sal. arī Vandzenē: Jaungada vakarā jāizkausē vasku vai svinu. Tad šo kausējumu jāielej aukstā ūdenī, vēlāk, kad vasks vai svins atkal sacietē — jāapskatās kāda forma viņiem tagad. Ja, piem., ir izveidojies krusts, tad ir jāmirst, ja suns — tad būs slimība u. t. t. (230, 1210 Tl Vandzene).

Parastais materiāls tomēr ir svins vai alva. Jauna gada vakarā vaig liet no svina laimes — ko izlejot, tas piepildīsoties (353, 500 Lp Bārta). Jauna gada vakarā vajagot liet svinu, kas tur iznāks, tas otrā gadā piepildīsies (353, 521 Lp Bārta). Jauna gada vakarā vajag laimes liet no svina. To izdara šitā. Svinu izkausē un tad lej iekš auksta ūdens un tad, kas tur iznāk, ko varētu pieļūdzināt kaut kādam priekšmetam, no tā var spriest tā cilvēka dzīvi.

Lejot nosaka, kuŗam lej; atsevišķi vienam tikai drikst (3, 1911 Jg Tetele). Lai uzzinātu savu nākotni, Jaungada vakarā izkausē svinu un ūdenī lej uz kādu laimi, tad atdzisušo svinu izņem un pēc viņa zilē nākotni (205, 223 B Skaistkalne). Zīmas svētku vakarā laiž svynu, pajam kaidu goboļu svīna, un ilik ju lizeikā un karsej, un kad svins ir izalaidis, tad ju laj uz kaut kaida papeira, un kas izīs, jo izīs cylvāks, tod pi veira šūgod izīs, bet jo naizlīsīs cylvāks, bet izlīsīs kaut kas cyts, tod naizīs šūgod pī veira (260, 346a D Auleja).

Sal. par alvu: Zīmas svētku sestdienas vakarā vēlāk lejam laimes no alvas, pīpa švandozēm (137, 140 Vlm Ipiķi). Jauna gada vakarā laimes vēl tagad lej un pēc figūrām, kādas izlejas, pareģo nākotni. Agrāk bīksēm Jaungada vakarā nogriezuši alvas pogas (23, 3881 Vlm Kocēni). Jaungada naktī 12-os izkausē alvu un ielej to ūdenī; ja nu izņem laukā, tad iznāk kāda figūra. Pēc šīs figūras spriež nākotni (17, 1768, 35 Md Stāmeriene). Jaungadā parasti lej laimes. Ieliek alvu skārda trauciņā un kausē uz uguns. Kad alva izkūst, to ātri ielej aukstā ūdenī. Tad ņem alvu laukā no ūdens un vērojot pēc viņas formas spriež, kāda laime būs nākamā gadā (17, 7595 Rg Lēdurga). Senāk Veca gada vakarā notika zilēšana. Alvu vai svinu izkausēja un lēja aukstā ūdenī. Kas labāk mācēja teikt, tas no iznākušās formas pateica, kas nākošgad būs (438, 523 Lp Rucava). Jaungada vakarā lej no alvas laimes un lējumos tad skatās un pēc tiem tad iztulko savu nākamo dzīvi (193, 84 Kld Gaiķi).

Pieminēta arī liešana caur atslēgas riņķi. Sagaidot Jaunu gadu ar alvas laimēm ar nodarbojas, izlejot caur atslēgas riņķi ūdenī izkausētu alvu, lai kāda lietīņa tiktu, kur pareģot (137, 156 Vlm Ipiķi).

Visai svarīga lieta ir izlietās laimes iztulkošana, jo uzskata, ka tas, ko izlej, piepildīsies: Laimes, kuŗas Jaungada naktī izlej, piepildās (17, 898, 99 Rīga). Jaungada naktī laimes lēja; kāda laimei bij izskata, tāds liktens sagaidāms (231, 1502 B Iecava). Jaunā gada vakarā esot jālejot laimes. Ko katris izlies, ar to viņam jānodarbojas (157, 471 Vlm Ķoni). Veca gada vakarā laimes lejot var pareģot nākošo gadu pēc izlietiem priekšmetiem (435, 1137 Md Bērzaune). Sal.: Zīmas svētku vakarā lej laimi, pārlej Jaungada vakarā un Trejkungu dienā, beidzamo reiz ir īstā (32, 703 Tauroga).

Izlietās laimes dažādi iztulko pēc to veida. Jaungada naktī jāizkausē alva un jālej aukstā ūdenī, tad izveidosies dažādas figūras, no kuŗām varēs spriest lējēja nākošā gada dzīvi, piem., ja izlejas zārks, vai krusts, tad pilnīgi tai gadā jāmirst (266, 1285 Ab Liepna). Veca gada vakarā mēdz liet laimes. Laimes liešanu izdara šādi: paņem skārda trauku, ielej tajā alvu, uzliek uz uguns un jātura tik ilgi, kamēr alva (var būt arī svins vai citi kūstoši metali) izkūst.

Tad jāņem no uguns ārā, jāpiesauc tā vārdu, kuŗam lej, un jāielej ātri ūdenī. Ūdenī metals sacietē un tur izveidojas kāds priekšmetam līdzīgs modelis. Piem., ja izveidojas āmurs, tad paliek par kalēju, ja zārks, tad jāmirst u. t. t. (297, 67 Rg Ādaži). Jauna gada priekšvakarā jeb tā sauktā Vecā gada vakarā lej laimes. Laimes liešana notiek sekoši: paņem kādu pannu un tajā ieliek svinu. Tagad pannu ar svinu ieliek ugunī un kausē. Tikko svins ir izkusis — palicis šķidrš, tad to lej ūdenī, un pēc tam ņem sacietējušo svinu no ūdens ārā un apskata, kas tur ir iznācis. Tas, kas tur ir iznācis, tur ir viņa nākošā dzīve. Tādā gadījumā, ja ir izlijis krusts, tad ir nāve. Ja kāds ierocis, tad ir jākaŗo. Ja izlist kāds darbarīks, tad nākošu gadu būs tas darbs jāstrādā, ja izlist kautkas neskaidrs, tad cenšas izskaidrot tā, kā pašam izliekas vai labāk patīk. Lai svina gabals, jeb kuŗu apzīmē par nākošo laimi, nesalītu stipri masīvā veidā, tad nelej vis ūdenī, bet gan ledū. Daŗreiz laimes lej arī no stikla, bet tā kā tas ir grūtāk izkausēt, tad to mazāk izlieto (279, 2164 C Kosa).

Jauna gada laimes lejot ar alvu; ko izliesi, tas būs, ja kroni, tad kāzas, ja zārku, tad bēres, ja govīs, aitas, cūkas, zirgus — sava saimniecība, ja darba rīkus, tad tāda darba strādnieks, kas izliesies. Jāņem alvas gabals un trauciņā jāliek un uz uguns jāuzkausē — ka paliek jau alvs šķidrš, tad jālej uz ūdeņa labi ātri; kas tad iznāks, tas būs (92, 95 D Ungurmuiŗa). Jauna gada vakarā lej laimes. Kādu laimi kuŗš izlējis, tāda nākamā gadā būŗot. Ja gredzens ticis, tad apprecēŗoties, arklis — jāpaliekot par zemes vīru (arāju), zārks — jāmirstot, zobens — būŗot jāiet zaldātos u. t. t. (145, 570 Vlk Smiltene). Ziemas svētku sestdienas vakarā lej „laimes“ — svinu ieliek pannā vai kādā citā traukā un tad kausē; kad svins pilnīgi izkusis, tad to labi ātri ielej aukstā ūdenī un, kāda figūra tad izveidojas, tad no tās sprieŗ, piem., ja izlejas līdzīgs zaldātam, tad tam nākotnī pareŗo — kareivisku, vai arī meitai karavīru līgavaini u. t. t. (184, 1260 Md Litene). Jauna gada naktī lej laimes no alvas. Izkausē alvu pannā un tad to salej ūdenī. Kas nu katram iznāk, tas arī tajā gadā izdodas. Ja izlist ŷagari, tad dabūs pērienu, ja izlist atslēga, tad dabūs saimenīcu, ja izlist kronis, tad būs valdnieks un citādi (279, 3986 C Kosa). Ziemas svētku vakarā kad laimes lej bez tām minētām, ir vēl daŗādiem nosaukumiem, kā īlens ir kurpnieks vai krusta veida lējums, tam kas tādu izlej, tam ir sakāmvārds — tev ir jāmirst. Un kad zārka veidīgs lējums — to paŗu nozīmē; kad lējumā izdodas zābaka veids vai kurpes veids, tad saka, tiem būs jauni zābaki (161, 219 B Vecmuiŗa). Ja izlaidynātu svynu lejūt yudinī kyuŗu dīnas vokorā, tod varūt izzynot vysas sovas laimes. Ja yudinī izalejūt

gradzyns, tad vysaidā ziņā tam cylvākam byušūt kāzas, kurs lējis tū svynu yudinī. Bet kad izalejūt lizeiķai leidzeigs svyna gabals, tad jau skaidri zynams, ka vajadzēšūt par Zīmas svātkim braukt uz ols dzeršanas (221, 392 Rz Silajāņi).

Sal. garāku nostāstu. Tad nosaka pēc tās (laimes) izskata, vai kuģe tev būs — par kuģenieku jāpaliek, tas ir puīšam, kuŗam nākošu ruden jāiet zaldātos. — Nu, kausē un lej un nes rādīt, un tev ir atslēga, tu būsi saimnieks vai saimniece. Tas to ar nozīmē meitai. Nu, kausē un lej nu — vecais tēvs prasa — Kas nu ir? Tas tīri izskatās pēc kroņa. Tu būsi, meit, brūte. Nu, kausē un lej nu, kas tas tāds? Nāciet palīdziet izgudrot — vecais tēvs saka. — Man izskatās, ka zirga galva. Nē, nav, tad labāk paskaties uz savas pīpes, vai nav pīpes galva. Nu, lai paliek. Tā — tu būsi, dēls, liels pīpaucīks (tas ir liels smēķētājs). Kausē un lej. — Izņem no ūdens spaiņa un visi prāto, kas nu ir — kaŗote, tev būs vēl viens ēdājs. Tā ir laulāta pāra laimiņā. Nu kausē un lej. Vecais tēvs pats sev paņem — nu visi brīnās. Tev, tēvs, starains kronis — vecā māte saka — vai, manu vīriņ, tu dabosi kāzas dzert, tavas māsas meitai jau būs. Nu vecai mātei jālej, kausē un lej. Nu visi skatās. Kas nu ir vecai mātei par izlietu laimi, tas izskatās kā krēslis. Ir taisnība, tev tik būs jāsēd pie bērniem un jāglabā tie, bet no zārka vai krusta ne vēstes, tad jau vēl nebūs jāmirst; bet kā tad bij pagājušā gadā? Man izlēja zārku, bet nemiru vis un otru māju vecajam Pēteram izlēja krustu un ir šodien dzīvo. Redzi, ka nava taisnība. Nāc nu, Liziņ, tu pate kausē svīnu. Nu lej ūdenī, kas tev būs. — Man biķerīte, nu es jau saku, jādzer būs kāzas; mūsu mājā 7-tiņi jauni ļaudis, tur jau var būt kāzas uz vietas. Nu lai Dies, labāk priekus nekā bēdas — tā saka vecais tēvs. Nu vai tad esam visi laimes izlējuši? Ka nepaliek bešā. — Nē, vēl Gustavam. — Nāc nu, dēls, kausē pats un lej. Redzēsi, kas būs — nu lāpsta. Es jau tā domāju, ka grāvracis jau būsi. Nu Lībiņai ar jālej, nu pate kausē, lej — kā tev rādīsies. Visi skatās. Nu ķipītis, ko govu slaukt, nu labi, meit, ir tas. Nu mēs esam izlējuši, nu jums abiem jānāk saimniekot ar saimnieci. Nu ziniet, ka šis vakars mums visiem par izpriecu. Nu ņem nu pats lej sev laimi, kausē un lej, bet skaties, tas jau ir āmurs, tev būs jāpaliek par kalēju, un saimniecei, lej tu viņai, tā jau tāda bailīga kausē un lej. Nu, nekas — nav bēdīgs, gaļas griežamais tutans. Nu, vai visiem laimes izlietas? Man ar, mazajam Arvīdiņam. Nu tad kausē pats un lej. Nu, kas tad ir, man liekas, ka tā ir ābece, nu kad neticiet, nākat, skataties! Nu visi apspriežas, ka vectēvam ir taisnība. — Vecā gada vakarā ir jālej laimes, vai vecs vai jauns, tas ir tautiska paraža, kad Vēca gada vakarā lej laimes (161, 214 B Vecmuiža). Vispār pazīstama paraša ir laimes

liešana Vecā gada vakarā. Ņem kādu viegli kūstošu metalu, alvu, svinu vai tamlīdzīgu, izkausē to un tad ātri lej traukā ar ūdeni. Dažās vietās kausējumu lej caur atslēgas zobiem. Ja laime ir stipri zaraina, caurumaina, tad nākamā gadā būs daudz naudas (1400, 26246 Brīvā Zeme 1935, 296). Vispārīgi pazīstams tas ieradums, Ziemas svētku vakarā laimes liet. Izkausētu svinu lej kādā šķidrumā, visvairāk ūdenī, un tad pēc svina sasalšanas iz viņa dažādiem žuburiem lūko izskaidrot nākošā gada dzīvi (laimi vai nelaimi) (1400, 11245 B. V. 1876, 1).

Sal. skiamantijas papēmienu: Veca gada vakarā lej no alvas laimes. Iznākušo priekšmetu tur gaismā, lai ēna kristu uz sienas, un tad izskaidro, kas gaidāms (17, 1781, 144 Rīga). Ziemas svētku naktī un Jaungada naktī zilē nākotni: — lej alvas „laimes“, vēro ēnu (194, 126—7 Tl Pastende, Stende). Sal.: Izkausētu svinu lej aukstā ūdenī, tad svins izčaugana dažādas figūras. Tad skatās *sapņu grāmatā*, tur figūras izskaidrojumi, ko katra nozīmē, ja figūra dažreiz iznāk smuka, to uzglabā ilgi (74, 279 Lp Bārta). Sal. arī: Jaunā gada sākumā lēja laimes, sacīdami: „Šķīst ūdens mana laime.“ Tad pētīja, ko izlietais priekšmets nozīmē (1575, 3504). Jaungada vakarā lej laimes. Uz pannas izkausē alvu un to ielej aukstā ūdenī sakot: „Šķīst ūdens, Grietas laime!“ Nosauc tās meitenes, vai zēna vārdu, kam laimi lej. Ūdenī sacietējušo alvas figūriņu tulko, ko tā varētu nozīmēt (929, 27145).

Raksturīgi ir vērojumi par ūdens *pieaugumu* un samazināšanos. Jauna gada naktī ņem un piesmeļ karoti ūdens, iznes laukā un skatās, kā aizsals: ja aizsals ar uzkalniņu, tad ilgāk dzīvos, bet ja aizsals ar ielikumu, tad ātri mirsi (306, 38 D Asūne). Jaunā gadā meitas piesmeļ pilnas karotes ūdens un iznes laukā; ja ar uzkalniņu nosals, tad to gadu dzīvos, bet ja ar ieleju aizsals, tad to gadu mirs (Š. Tic. 11374). Kad Māras dienas rītā aiziet uz upi, piemēra spaini ar ūdeni un mājā pārnākot ar to pašu mēru izlej, tad cik trūkst, par tik gadiem jāmirst (17, 325, 69 Kld Gaiķi). Ūdens *mērošana* un saldēšana bazējas uz pieauguma vai nozuduma konstatēšanu, kam atbilst cilvēka laime un nelaime, arī nāve. Šāds nozudums ir ūdens izlaistīšanās: Jauna gada vakarā jānes no akas uz istabu nelielā trauciņā ūdens, neskatoties atpakaļ. Ja līdz pusei vai vairāk nolaistās, tad nesējs tai gadā mirs; ja drusku nolaistās, tad tikai slimos (Š. Tic. 11322). Ja meitām, ūdeni nesot, ūdens līst spaiņa malām pāri, tad viņas dabū dzērāju vīru (ib. 19710). Ja meitām, ūdeni nesot, tas līst pāri spaiņu malām, tad dabūs dzērāju vīru (ib. 19711). Ja jaunava lej krūzē kaut ko šķidru, un pārlej pāri, tad viņas vīrs būs dzērājs (ib. 19712). Kam

ūdeni nesot ūdens laistās pār spaiņa malām, tam otra puse (laulātā) būšot liels dzērājs (189, 842 Vlk Jaunlaicene). Tas pats (dzērājs vīrs) ir, ja ūdeni nesot aplejas (196, 195 Md Dzelzava). Sal. par ēdiena izliešanu. Jo napracātam veirīšam ādūt daudzi uz golda pīsalej, tad tam byus sīva dzāruoja, jo sīvitei tys pats nūteik, tad byus veirs dzārājs (Š. Tic. 33444). Ja dod kādam dzert un pārlej trauka malām pāri, tad tas esot pelnījis (17, 840, 182 C Veselava). Kad kādam lej dzert krūzītē un ja pielej pilnu līdz malām vai pat pāri pārlej, tad saka, ka tas ir pelnījis; bet ja pielej pusē vai nepilnu, tad saka, ka nav pelnījis (279, 2798 C Kosa, Skujene).

Ja meitai ēdot putra list uz galda, tad tā dabūs dzērāju vīru (Š. Tic. 19707). Kad meita ēdot galdū nolejot, tad tā dabūšot dzērāju vīru (ib. 19708). Kuŗa meita ēzdama daudz uz galda izlej putas, tad dabūšot dzērāju vīru (ib. 19709). Ja meita ēdot galdū aplej, tad viņas vīrs būs dzērājs. Ja veļu mazgājot stipri samērcējas, tad vīrs būs dzērājs. Ja meita ūdens nēšus nesot aplej sev apģērbu vai kājas, tad saka, ka tai būs dzērājs vīrs. Tāpat par apliešanos velējoties. Ja drēbes mazgājot nolej priekšautu, tad dabūn dzērāju vīru (ib. 24531). Ja velējoties viss priekšauts tiek slapjš, tad vīrs būs dzērājs (ib. 24532). Ja meitai velējoties priekšauts paliek slapjš, tad dabūs dzērāju vīru (ib. 24533). Kad meitai velējoties paliek slapjš priekšauts, tad tai vīrs būs dzērājs. Ja velējoties svārku priekša tiek slapja, tad vīrs būs dzērājs (ib. 32380). Kad velējas un nolejas, tad būs dzērāja vīrs (ib. 32381). Ja velējoties, jeb citu tamlidzīgu darbu darot, nolej priekšu, tad dabūs dzērāju vīru (ib. 32382). Kad jauna meita ļauj veļu un saule nespīd, tad puīši viņas nemīl (ib. 32383).

Tāpat samazināšanās vai izzudums ir pamatā speciālai zīlēšanai par miršanu ar *sāli*. Vecā gada vakarā jāpaliek zem sieta katram sāls graudiņš; kuŗam sāls pa nakti izkūst, tam nākošā gadā jāmirst (218, 799 D Krušpils). Jaungada vakarā, kad iet gulēt, vajaga uzbērt uz galda priekš katra cilvēka vienu čupiņu sāls; kuŗai sāls čupiņai būs slapa vieta, tas tad tajā gadā mirs (116, 601 Vlm Rencēni). Jaungada nakti gulet ejot jāuzber uz galda tik daudz sāls čupiņu, cik cilvēku ģimenē, un katram ģimenes loceklim jāizvēlas sava čupiņa. Kuŗa čupiņa otrā rītā ir mitra, tam tad tanī gadā jāmirst (17, 2018, 8 Vlm Burtņieki). Jaungada nakti vajag uzbērt sāli uz galda čupiņās katrai personai par sevi, jāpieliek klāt arī rupjās maizes doniņa, un jāuzklāj virsū balts dvielis. No rīta jāskatās, kuŗai sāls čupiņai riņķi slapš, tam būs jāmirst to pašu gadu (297, 195 Rg Ādaži, Vlm Ķoni).

Vēro, kuŗš šogad mirs: Jaunu gadu sagaidot, uz galda uzber no sāls formā izspiestas kūciņas. Kūciņām uzgāž virsū bļodu vai sietu, lai būtu neaizskārtas no ārpuses un atstāj mierīgi pa nakti. Rītā visi

iet skatīties, kuŗa čupiņa sagāzusēs (vakarā visi noskata katrs sev vienu čupiņu); kam čupiņa rītā ir sagāzusēs, tam šinī gadā jāmirst. Ja nav neviena sabrukuse, tad nemirs neviens (280, 896 Rg Kēči). Saliek kaut kur mazas sāls čupiņas, kuŗa čupiņa nu rītā ir mitra, tas mirs (Š. Tic. 11304). Jauna gada vakarā vīrs ar sievu liek divi sāls graudiņus krāsns speltē. Kuŗa graudiņš izkūsis, tam tai gadā būs jāmirst (ib. 11307). Citi liek sāli uz galdu; kad sāls kūst, tad jāmirst, kad nekūst, tad ir cerība dzīvot (ib. 11308). Jauna gada vakarā jāņem tik daudz sāls graudiņus, cik mājā cilvēku, katra cilvēka vārdā jāuzliek viens graudiņš sāls un papīrs jānoliek sausā vietā. Kuŗa cilvēka sāls graudiņš nu rītā izrādisies izkūsis, tas tai gadā mirs (ib. 11309). Veca gada vakarā visiem mājas ļaudīm jānoliek katram savs sāls gabals zināmā vietā. Ja kāds gabals tiek slapjš, tad jaunajā gadā tam jāmirst (ib. 11310). Jaungada naktī uz krāsns jāber sāls; ja sāls izkūst, tad nākošā gadā jāmirstot (ib. 11311). Sal.: Jaungada naktī vajagot nolikt sukuru uz sausu logu; ja sukurs no rīta izkūsis, tad licējam būs jāmirst (ib. 11312).

Uz krustību galda ir uzlikts kukulītis melnas maizes, šķīvis sāls un kanna alus, kopā visi aplāti ar baltu slēžu drānu. Dižā kūma pieiet pie galda, paņem trīs reizas snipšķi sāls no šķīvja un nokož trīs reizes kumosīņu no maizes; tad trīs reizes apgriež apkārt alus kannu, paceļ vienu stūri galdautam, palej alu apakšā un uzsit ar roku trīsreiz virsū pēc kam pats nodzēries iemet kannā naudu. Pēc dižās kūmas pietājas pie galda arī citas kūmas; katrs no tiem paņem pirkšķi sāls un iebāž mutē. Sāls šķīvi pēcāk noliek uz loga. Ja sāls kūst, tad bērns mirs, ja nekūst, tad augs liels (ib. 15343). Uzbēra arī sāls čupiņas uz galda. Kuŗa čupiņa nu pirmā izkusa, tās čupiņas bērnam pirmajam jāmirstot (1400, 180 Vlm Rūjiena).

Vecākie ļaudis grib dabūt zināt, vai nākošā gadā nebūs jāmirst, tādēļ uzber vakarā uz galda katrs pa drusciņai sāls. Kad čupiņa no rīta ronas izkususi, tad tās uzbērējam jāmirst, ja nē, tad viņš vēl būs dzīvotājs (1400, 5527 D. L. p. 1888, 294). Ziemassvētku vakarā jāliek uz galda kukulis maizes un tam apkārt tik graudu sāls, cik ir visā dzimtā ļaužu. Tam tā jāstāv visu nakti, un otrā rītā ja kādam viņa sāls graudiņš izkūsis, tad tam tanī gadā jāmirst (Š. Tic. 34676). Ziemassvētku vakarā liek sāli uz galda zīlēšanai. Ja sāls izkūst, tad zīlētājam jāmirst, ja nekūst, tad tas dzīvos (ib. 34678). Zīlēšanai noliek katram savu sālsgraudiņu uz dēliša un dēlīti uzliek uz krāsns. Kuŗa sālsgraudiņš izkūsis, tas tai gadā mirs (ib. 34679). Nobeŗ uz loga 3 čupiņas sāls. Ja viena no tām izkūst, tad tā ir zīme, ka šinīs mājās vienam jāmirst (ib. 35901).

Pretorija minētā naudas mešana ūdenī ir reta latviešu ticējums. Sal.: Ja metot desmitkapeiku gabalu ūdens bļodā un tas no bļodas neizlec, tad nākošā gadā jāmirst (ib. 35929). Jāņu vakarā meitas apsmērē naudas gabalu vienā pusē ar sarkanu krāsu, aiziet pie upes un met viņu ūdenī, ja naudas gabals iekritīs ar sarkano pusi, tad tā precēs nabagu, bet ja naudas gabals nokritīs ar nesmērēto pusi, tad precēs bagātu vīru (ib. 11760).

Zilēšana virziena noteikšanai ir *siekalas* sitot, ja cilvēks apmaldījies, vai arī kad jānoteic, kur meklējama pazudusi manta. Ja apmaldās, tad vajaga splaut sauajā — uz kuŗu pusi siekalas lec, tur mājas (68, 78 Lp Kalēti). Ja kas zudis — uzsplauj uz kreiso delnu un, uz rinķi griezdamies, skaiti un, labās rokas rādāmo pirkstu izstiepis, diriģē: „Tur vai tur, vai tur“, un beidzot ar to pašu pirkstu sit kreisās rokas delnā uz splaudekļiem, un tie uz visām pusēm izjuks — uz kuŗu pusi aizleks vairāk, tur zudušo lietu meklē un atradīs (23, 3280 Valmiera). Ja kas ir pazudis, tad jāiesplauj sauajā un ar pirkstu jāuzsit: uz kuŗu pusi skrien siekalas, uz to pusi meklējams pazudušais (Š. Tic. 35904). Ja kas ir pazudis, tad vajag iesplaut sauajā un ar pirkstu sist pa siekalām. Uz kuŗu pusi siekalas lēks, tur atradīsies pazudušais priekšmets (ib. 35905). Kad kas pazudis, tad uzsplauda uz kreisās rokas delnas un ar labās rokas rādāmo pirkstu sit siekalas: uz kuŗu pusi lec siekalas, tur atrodas zudušā lieta (ib. 35906). Lai varētu atrast nozagtās mantas, tad vajadzēja iesplaut rokā un ar pirkstu sist; uz kuŗu pusi siekalas sprakst, tur atrodas zaglis. Tikai tūlīt jāiet pa pēdām (69, 817 Jk Mēmele). Kad kādreiz bērniem kāda manta pazūd un nevar to atrast, tad tie zilē. Uzsplauj uz delnas un ar otras rokas pirkstu sit tā, ka siekalas vien šķīst. Uz kuŗu pusi tad siekalas aizšķīst vairāk, tur tad meklējama pazudušā manta (17, 6729 Vlk Trikāta). Kad ganam pazūd govš, tas uzsplauj uz delnas un sit ar pirkstu. Uz kuŗu pusi siekalas lec, tanī pusē jāiet govš meklēt (32, 1268 Jg Ozolnieki). Kad ganam lopi pazuduši, tad gans iesplauj sauajā un siekalām sit ar pirkstu. Lopi jāmeklē pa to pusi, uz kuŗu siekalas lec (Š. Tic. 35910). Ja ganam kādreiz pazūd govš, tad vajaga iesplaut plaukstā un ar pirkstu sist taisni vidū. Uz kuŗu pusi vairāk siekalu, uz to pusi atrodas govš (ib. 35911). Ja grib zināt, no kuŗas puses viesi nāks, tad jāiesplauj sauajā un jāsit ar pirkstu splaudekļos. Uz kuŗu pusi splaudekļi skries visvairāk, no tās puses nāks viesi (ib. 35920). Sal.: Vajaga iesplaut sauajā un ķert pie pogas, jo tad, ko tanī laikā domās vēlēšies, tas piepildīsies (ib. 15051). Vajaga salikt trijstūrīgu salmiņu, iebāzt mutē un vilkt atkal atpakaļ laukā. Ja salmiņā ir siekalas tik tā kā plēve, tad būs labs laiks, bet ja ir iekšā siekalas, tad būs slikts (ib. 35978).

Ar katoptromantiju cieši saistīta spoguļa, sveces un ūdens glāzes kombinācija, lai redzētu parādības, parasti ūdens glāzē ielaistajā laulības gredzenā (*daktiliomantija*). Zilēšanā ar ūdens glāzi (*lekanomantija*) parādību skatīšanās princips līdzīgs katoptromantijas pamatā esošajam. Parādību ieburšana ūdens glāzē, tāpat kā to ieburšana spogulī, ir zaudējusi šeit savu pamatojumu, bet jau uzskatīta kā pati par sevi saprotama lieta. Sal.: Ja Ziemsvētkos jeb Jaunā gadā ūdens bļodā skatoties redz baltu vīru jājam, tad skatītājiem drīz mirs (ib. 34815). Lekanomantijas un katoptromantijas kombinējumi latviešu ticējumos cieši saistīti ar *daktiliomantiju*, gredzena mantiku.

Daktiliomantijā galvenais veids ir skatīšanās caur laulības riņķi, gredzenu: tā kā gredzens ir pilnīgi noslēgts riņķis, loks, šī skatīšanās ir pilnīgi analoģiska tam, kā skatās caur zara caurumu, sakām, skursteni u. tml. Priekšrocības ir gredzenam tāpēc, ka tas pagatavots no metalla, jo pēdējam tāpat ir sava noteikta nozīme maģiskās darbības. Gredzenam līdz ar to ir maģiskā riņķa funkcijas. Laulības gredzenu liekot ūdens glāzē, var piespiest nākotnes parādības koncentrēties tā norobežotajā laukumā un caur gredzena riņķi skatoties var redzēt šīs parādības, kā arī nākotni. Arī latviešu ticējumi dokumentē gredzena maģiskās spējas. Sal.: Lai uzzinātu nākotni, sevišķi daudz burvību tiek izdarītas Jauna gada naktī. Piemēram: jāņemot gredzens, jāieejot tumšā istabā un jāturot pret sveces liesmu. Liesmas atspīdumā uz gredzena varot redzēt savu nākotni (17, 2065, 37 Jk Birži). Ceturtdienas vakaros vajag skatīties laulības gredzenā, tad, ko iedomājas, to var dabūt redzēt (Š. Tic. 23705). Jaunais pāris pārmeklē guļamo istabu, vai tur kas nav paslēpies. Ja burvei izdodas tur iekšā tikt, tad viņa skatās caur savu laulājamo riņķi, lai redzētu, kāds dzimums pirmais būs (161, 260a). Burvju gredzeni pieminēti pasakās: Vecītim tāds gredzentiņš, ko, ja uzliek uz otras rokas pirksta, tad var aizskriet, kur vien grib (P. Š. IX 252). No tēva mantots gredzens; ja to uzmauc pirkstā un 3 reiz pagroza, viss piepildās (ib. IX, 365). Gredzenu pagroza — rodas galdiņš ar ēdieniem un dzērieniem (ib. VIII, 18). Dievs dāvina meitai gredzenu, ko lai nēsā pirkstā; 3 vēlēšanās tas var piepildīt (ib. IX, 506). Māsa pusbrālim iedod zelta gredzenu: Ja caur gredzenu skatīsies, tad redzēsi, kas atrodas gaisā, zemē un visās vietās. No šā gredzena stariem neviens nevar nosaglabāt (ib. VII, 334). Māsa iedod gredzenu, nosakot — kad no gredzena asinis tecēs, tad vairs nebūs pasaulē (ib. VII, 339).

Parastā gredzena kombinācija tomēr ir ar hidromantiju. Savu izredzēto varot redzēt, ja Triju kungu dienas naktī skatoties gredzenā. Visu šo ceremoniju dara šā: Baltā papīrā ieliek krustu, uz tā uzpilda trīs piles ūdens un virsū uzliek glāzi ar ūdeni. Tajā ielaiž matā

iekārtu laulājamo gredzenu un uzmanīgi skatās. Pēc ilgāka laika gredzenā parādās izredzētās-ā attēls (1400, 27247). Jaungada naktī nākamo varot saskatīt laulības gredzenā, kas ielikts glāzē ar ūdeni. Vajadzīgs tikai neatlaidīgi un pacietīgi skatīties (1400, 25750 Brīvā Zeme 1929, 295). Naktī divpadsmitā stundā jāskatās caur gredzenu ūdens glāzē, tad dabū redzēt savu mīļāko (Š. Tic. 11818). To, ko Jaungadnaktī gredzenā redz, tas piepildās (17, 1950, 189 Vlm Skapkalne). Jaungada naktī skatās glāzē gredzenā; tur var redzēt nākošā gada lietas (450, 271 Md Patkule).

Zilēšanas dienas, bez gada sākuma, var būt arī citas, kā tās pa daļai uzskaita kāds Valkas ticējums. Ar gredzenu varot zilēt arī piekt-dienas naktīs. Vislabāki gan esot arī tādās dienās, kuŗas reiz tik gadā esot. Par piemēru: Mārtiņu, Andreja, Zvaigznes dienu naktis u. t. t. (145, 451 Vlk Cirgaļi). Jauna mēneša sākumā, trešās dienas vakarā, jāielej glāzē ūdens, jāielaiž ūdenī laulājamais gredzens un jāskatās gredzenā. Tad redzēs nākamo brūtgānu (Š. Tic. 20237).

Tāpat kā skatoties spogulī, arī skatoties caur gredzenu ņem lūgšanas grāmatu. Paņem lūgšanas grāmatu, divas laulājamās sveces, laulājamo gredzenu un glāzi. Noliek grāmatu, katrā pusē vienu sveci, grāmatai blakus glāzi ar gredzenu dibenā, aizdedzina sveces, tad skatās glāzē, ar lielu nopietnību. Pēc ilgāka laika glāzē varēs redzēt nākotnes vīra ģimetni (375, 2922 C Skujene).

Gredzenu met ūdens glāzē: Viens pats istabā atrodoties, liek laulājamo riņķi ūdens glāzē un skatās tur, un tajā tad redz savu nākamo gadu (17, 357, 20 Md Tirza).

Vēca gada vakarā jāmet glāzē laulājamais gredzens un jāskatās cieši viņa vidū, tad varot redzēt savu nākotni (505, 113 Md Galgauska). Ja puisī grib redzēt sev ligavas vai tāpat arī meitas, jādabū laulības gredzens no tā, kas pats par to nezina, jāieliek glāzē ar ūdeni. Tad jāskatās Jaungada naktī plkst. 12. Tad redz, ko būs jāprecē (297, 196 Vlm Ādaži, Vlm Ķoņi).

Jauna gada naktī jāiemet ūdens glāzē kāds nebūt gredzens vai riņķis — jāgaida, līdz pulkstens sitīs 12. Tad steidzīgi jāskatās glāzē un tas, ko redz, drīzumā notiks (17, 195, 132 Tl Vandzene).

Gredzenā redzamas dažādas parādības, parasti nākošā vīra attēls. Jāiesmeļ glāzē ūdens, tajā jāiemet laulājamais gredzens un tajā skatoties redzēs no sākuma visādus mokšķus, līdz beidzot ieraudzīs izredzēto (55, 338 Md Cesvaine). Paņem glāzi ar ūdeni, ieliek tajā laulājamu gredzenu. Skatās tajā. Ja zārku redz: tas nozīmē mirt. Tas jādara vienam cilvēkam klusā istabā un pusnaktī (466, 111 Lp Vaiņode). Ūdens glāzē jāieliek riņķis. Tad jāskatās tanī no vienas vietas tik ilgi, kamēr ierauga vai nāvi vai kādu seju. Ja ierauga nāvi,

tad tai gadā jāmirst. Ja ierauga kādu vīrieša vai sievietes seju, tad ar tādu apprecēsies, kam būs tāda seja (32, 240 Rīga). Jo Jaunagoda vokorā pīļejam pylnu glozi yudiņa, imatam dybynā lauļojamū gradzynu, un skotomīs gradzyna vydā, īraugam krystu, tad tai personai, kuŗa gradzynā tū redz, ir jomērst. Cyts jo redz, tad ir labi. Tai var nūteikt uz bildeites, kuŗu īrauga kaida persona, sovu vysu dzeivi (274, 119 Rz Ozolaine). Jauna gada naktī pulksten 12-os glāzē iemet gredzenu un tad redz iekš glāzes sava mīļākā vai mīļākās seju, vai nu līdz tam būtu redzējis vai ne (55, 447 Md Cesvaine).

Ūdens glāze jāliek uz balta papīra. Veca gada vakarā ielej glāzē ūdeni, ieliek gredzenu, apakšā paliek baltu papīru un skatās gredzenā. Ko redz, tas piepildīsies (450, 787 Rg Krimulda). Jaunām gadam nākot, kad uz balta papīra uzliek glāzi ar ūdeni, tad var redzēt savu līgavaini jeb līgavu (302, 1573 Jk Sece). Jaungadnaktī un Ziemas svētku naktī jāapslapē papīrs un virs tā jāliek glāze. Glāzē jāieliek laulājamais gredzens un jāuzlej ūdens tik daudz, kamēr gredzens pārsegts ar ūdeni. Tad jāskatās vienam tik ilgi, kamēr redz brūtgānu gredzenā (17, 92, 39 Vlk Vijciems). Jaungada, Ziemassvētku jeb Trijkungu naktī 11—12 noliek baltu papīri uz galda, apslapina, uzliek glāzi. Glāzē ieliek laulības gredzenu, ielej tik daudz ūdeni, lai tas gredzenu pārklātu, un skatās iekšā — redz nākotni (17, 148, 24 Tl Vandzene). Savas brūtes vai brūgana portreju varot redzēt Jaunā gadā, Trejkungu dienas vai citā tādā naktī, kuŗa tikai viena gadā ir, skatoties gredzenā. Visu to lietu izdarot tā: baltā papīrā jāieliecot krusts, uz krusta jāuzpilina trīs pilieni ūdens un uz krusta tad jāuzliekot glāze ar ūdeni. Glāzē jāielaižot laulājamais gredzens ar matu. Gredzenā ilgāk skatoties varot redzēt savas brūtes vai brūgāna portreju (207, 731 Vlk Smiltene). Jauna gada vakarā jādarot tā: jāpaņemot glāze un jāpielejot gandrīz pilna ar ūdeni. Nu uz galda jānoliekot balts papīrs, jāuzvelkot krusts, uz krusta jāuzpilinot trīs pilieni ūdens un uz tiem jāuzliekot glāze. Nu jāpaņemot mazs skaliņš un jājaucot gredzens pa glāzi, tad tas jāiebīdot glāzei pašā vidū un jāskatoties. Gredzenā parādīsoties tas, kuŗš būšot īstais brūtgāns vai arī brūte (145, 450 Vlk Cirgaļi).

Uz galda uzbeŗ pelnus: Jōna dīnā vajag pajimt laulotu gradzynu un īsvīst gradzynu sklankā (glozī), un tad uz golda pībārt palnu, un sklankā pīlīt yudena uz gradzynu, tod stateit sklanku versā uz palnu, tod vārsīs jīmā, puisis īraudzējs maitu, tod tū maitu, kuŗu jis radzāja, tei byus juo sīva, bet vārsīs maita un īraudzejs puisī, tod tys puisis, kuŗu īraudzejs maita, byus maitai par veiru (260, 380 D Auleja).

Gredzenu arī ielaiž glāzē, matā piesietu. Jaungada un Vecgada mījā zilē ar ūdens palīdzību. Pīesmeļ pilnu glāzi ar ūdeni. Glāzei

jābūt neslīpētai. Tad uzveļ laulājamo gredzenu matā. Tikai tas laulājamais gredzens der, kas bijis pie altāra. Smieties nedrīkst. Visiem jābūt nopietniem. Tad skatās katrs pēc rindas gredzena vidū. Ja meitas skatās, tad tās redz nākamos vīrus, sievas redz savus vīrus un otrādi. Ja kāds no tiem miris, tad sejas vietā redz zaļu velēnu (76, 228 Rg Mārupe). Skatās caur matā pakārtu gredzenu, kam parasti šādā veidā pie glāzes malas liek pieskanēt. Jaungada naktī pulksten divpadsmitos piesmeļ glāzi pilnu ar ūdeni un ieliek glāzē laulājamo gredzenu matā pakārtu. Tad varot redzēt īsto līgavu jeb līgavaini (302, 1541 Jk Sece).

Kādā ticējumā aizrādīts arī par glāzes likšanu uz tases un grozīšanu: Mārtiņa vakarā ielej pusglāzi ūdens, iemet riņķi, uzliek uz tasi, to griež un skatās riņķa vidū un domā pie tā un tā izgriežoties (32, 2449 Md Jaungulbene).

Ir aizrādījumi par svecēm. Vecgada vakarā vajag ņemt 2 sveces, laulājamo gredzenu un glāzi ar ūdeni, tad ieliek glāzi ar ūdeni, kur arī ir gredzens starp svecēm, kuŗas ir aizdegts. Tad tur redzot savu nākamo līgavu (116, 378 Vlm Rencēni). Jauna gada naktī jāliek glāze ar ūdeni uz galda un aizdegta svece otrā pusē. Glāzē iemet gredzenu un meita skatās cauri; kuŗu tad redz, tas būs brūtgāns (382, 150 Rīga). Lai varētu zināt, kāds būs vīrs, Jaungada naktī ņem arī glāzi ar ūdeni, ielaiž tanī laulājamo gredzenu, uzdedzina dažas sveces un skatās uz gredzenu. Pēc ilgāka laika ap gredzenu rodas it kā migla, un no viņas izkāpj fotogrāfija (17, 1973, 24 Rīga). Ieliek laulības gredzenu glāzē, plkst. 12-os skatās iekšā, tur sveci, ja redz vīrieti — ar to apprecēsies, ja nāvi — būs jāmirst (32, 2136 Rīga). Jauna gada vakarā, kad ielej glāzē ūdeni un vienā un otrā pusē glāzei noliek aizdedzinātas sveces, glāzē ieliek zelta gredzenu, tad varot redzēt gredzenā, ko tik grib (302, 1528 Jk Sece). Kiuku vokorā vajag celtis pušnaktīs, ka nikas naradzātu un iit kambareitī. Jāpiesmeļ gloža iudiņa un vydā joīsviž laulojamais gradzysns. Tad joaizdadz div sveceites un josaver. Gradzynā isavērsi tū cylvāku, kas tevi jems (223, 580 D Aizkalne).

Glāzes vietā var būt arī kāds cits trauks. Jauna gada naktī jāņem krūzīte ar ūdeni, katrā pusē krūzītei jānoliek degoša svece, tad caur gredzenu jāskatās ūdenī. Arī šādā veidā varot uzzināt nākotni (17, 2065, 38 Jk Birži).

Gredzenu var likt uz šķīvja zem ūdens glāzes un glāzei cauri skatīties: Ziemas svētku vakara naktī jāņem glāze, jāpiesmeļ no akas pilnu ar ūdeni. Jāņem laulības gredzens, tik tāds, ar kuŗu jau kāds pāris laulāts, uzlikt uz balta teleķa un glāzi ar ūdeni gredzenam virsū. Caur ūdeni jāskatās gredzena vidū: Ja tur parādīsies tēls, tad tas

būs tavš nākošais mūža draugs (343, 70 Vlm Jēpi). Ziemas svētku sestdienas vakarā jāņem glāze ūdens no akas pusnakts stundā, liek to glāzi uz balta teleķa, zem tās glāzes liek vienu laulības gredzenu un skatās caur to ūdens glāzi uz to gredzena vidu; tur parādās tas tēls, kas būs nākošais mūža draugs (137, 146 Vlm Ipiķi). Paņem šķīvi, uzliek uz tā laulājamo riņķi, piesmeļ glāzi ar aukstu ūdeni un uzliek uz riņķa. Skatās no virspuses cauri ūdenim uz riņķa vidu; tur mēs redzēsim nākošo dzīves biedri. Daudz reiz redz zārku; tad viņš drīzi mirs (375, 3089 C Skujene). Vecgada vakarā laulājamo riņķi uzliek uz šķīvja un uzlej ūdeni, tad no 1/212 līdz 12-iem jāskatās vienam pašam savā istabā. Tad redzēs kādu tēlu. Tas apprecēs jeb kāds mirs. Kāda kundze skatījusies ar laulājamo riņķi un redzējusi savu lielo dēlu. Tas tanī gadā nomiris (32, 630).

Kombinācijas ar spoguļi bieži sastopamas līdzās vienkāršai gredzena zilēšanai. Šeit svece nepieciešama spoguļa apgaismošanai.

Jauna gada vakarā pulkstens 12 pie gultas jānoliek spieģels un viena glāze ar ūdeni, jāaizdedzina sveces un iekš glāzes jāieliek laulības riņķis un tad jāskatās iekšā; tad var redzēt savu dzīvi (3, 2410 Jg Garoza). Jauna gada vakarā vajagot ņemt spoguļi un pielikt abās malās aizdedzinātas sveces, un priekšā glāzi ar ūdeni. Ūdenī jāieliek laulājamais gredzens, un jāskatās tanī iekšā. Ko tur redz, tas piepildās (116, 411 Vlm Rencēni). Jauna gada nakti pulkstens divpadsmitos jānoliek spoguļis priekšā, šini pus spoguļa pilna glāze ar ūdeni un katrā glāzes pusē jānoliek svece un jāaizdedzina, bet iekš glāzes jāieliek laulības gredzens. Pašam jāsēž spoguļa priekšā tā kā svecei un stīvos mirkļos jāskatās glāzē, tad redzēs savu nākotni (3, 2501 Jg Garoza). Jauna gada nakti jāskatās spoguļi, katrā pusē noliek sveci un priekšā glāzi ar ūdeni; iekš tās ieliek laulības gredzenu. Ap pusnakti, ja gredzenā redz kapu, tad jāmirst, bet ja cilvēku, tad dzīvo (3, 398 Jg). Veca gada vai Kūķu vakarā ielej glāzē ūdeni, iemet tanī laulājamo gredzenu un noliek spoguļa priekšā. Spogulim abās pusēs nostata aizdegta sveces; jāskatās spoguļa glāzes gredzenā. Dažreiz varot zārku redzēt, dažreiz nākamo vīru un dažreiz pašu velnu (196, 63 Md Dzelzava). Nakti apm. 12-os uz galda sevišķi uz baltas galda drānas priekšā noliek spoguļi, spogulim katrā pusē sveci, šurpu no sveces un spoguļa glāzi ar ūdeni un glāzei vidū laulības riņķi, un tad jāskatās iekšā, kas grib redzēt savu dzīvi uz priekšu. Skatīšanās noteiktība: skatīties drikst tikai pa vienam un ko redz, nevar stāstīt citiem, un, kas vēl viena lieta, nedrikst smieties. Pēc mēģinājuma var stāstīt citiem, ko redzējis. Tas ir „Fakts“ (3, 1912 Jg Tetele).

Sal. plašāku aprakstu: Veca gada vakarā vienā vai vairākās glāzēs ienesa ūdeni. Tajās katrā iemeta zelta laulājamo gredzenu un

priekš glāzes nolika spogulīti. Tad pēc kārtas vajadzēja katram iet un glāzē skatīties. Šis bija ļoti grūts darbs, jo skatoties nedrīkstēja neparko citu domāt, kā tikai, ko es redzēju, un atkal: ko es redzēju. Ja skatītājs domāja arī par kaut ko citu, tad viņš glāzē neko nevarēja saskatīt. Bet ja viņš skatījās pēc visiem noteikumiem, tad glāzē laulājamā gredzenā viņš redzēja savu nākotni. Citreiz tur varējuši redzēt zārku, tas nozīmējis, ka nākošo Vecgada vakaru vairs nesagaidīs — citreiz savu brūgānu, citreiz kroni. Viņa saka: „Es pate reiz redzēju milzīgi lielu vīru, melnās drēbēs ar izkapti par pleciem, tā bija nāve. No bailēm es tūdaļ turpat paģibu. Bet nez kā tas nāca, es biju laimīgā kārtā no nāves izglābusies. Turpretim kāds cits bija redzējis to pašu un tiešām drīzā laikā nomira (454, 200 Vlm Jaunburtņieki).

Glāzes dibenā gredzenā izveidojas cilvēka resp. līgavaiņa galva, ja būs lemts precēties:

Jaungada naktī, pusnaktīs, kad visi jau gul, jāņem upes ūdens glāze, jāielaiž glāzes dibenā laulājamais gredzens, jāliek pretim spogulis tā, lai var redzēt glāzes dibenu spogulī, skatīties, kamēr izveidosies cilvēka galva, tad ar tādu apprecēsies, bet ja neredzēs nekā, tas nozīmē, ka jāpaliek vecmeitās, vecpuišos (266, 1287 Ab Liepna). Jauna gada naktī spoguļa priekšā jānoliek glāze ar ūdeni un matā jāpiekar laulājamais riņķis un jāielaiž ūdenī, tad jāskatās spogulī un tas, kurš caur riņķi galvu izbāzīs, būs vīrs. Ja vecmeita, tad nāves galva nozīmē, ka meitas līgavainis miris (17, 1744, 118 Md Bērzaune).

Sal. par diviem laulājamiem gredzeniem:

Jaungada vakarā nolikuši glāzi, glāzē ūdens un ūdenī divus laulājamus gredzenus un turpat spoguli, un tad skatījušies ūdenī un ap pusnaktīm varējis redzēt vīru vai sievu (475, 163 Il Asare).

Plašs apraksts ir: Zam svātķu dīnom vajaga izlaseit taidu kambari, kuŗā tū nakti nabyutu nivīna cylvāka. Leidz pusdivpadsmīt stundem naktis vajag īreikot šaidu ikortu: goldu joapsadz ar boltu palogu (goldautu), uz jo joizlik gloze, pīsmalta pylna ar teiru yudeni, kuŗā joisviž zalta gradzyns. Tad uz vīna un ūtra golda gola joizlik sveces, kuŗas pusdivpadsmīt stundis jāaizdadz. Pret goldu tyvāko sīna ari joaizkloj ar boltu palogu, pi šos sīnas jopakar dīzgon lelu spīgeli; apmāram, myusu mārā, byutu vairok kai pusmetra garas spīgeļa malas. Kad stundinīks rodeis pusdivpadsmīt nakti, tad pošam vajaga apsasegt ar boltu pologu, jonūsāstas pi golda tai, lai labi varatu skateitis spīgeli. Kad jau stundinīks laiku rodeis pec pusdivpadsmīt, tad svīstais glozē gradzyns pasaceļs vers yudiņa un tad tu redzēsī spīgeli atskrīnūt dažaidus zvērus, putņus, mežus un cytas lītas, un kad šī priksmeti poris, tod izīsi pādeļais tu pats, byusi vai nu taidš kai vacuma dīnuos, vai ari taidš kaids byusi kuožu laikā kūpā ar citim

kuozu dalībņikim vai družbu. Tai tod šī paregojumi iteicami del jaunim ļaudim — pušim un arī meitom, tikai taidim, kuŗi ļūti ļūti drūši; nadržūši lobok i lai narauga šo dareit, jo, vīna olga, nu laimes niko naredzēs, jo iķšā kambarī, arī uorpus to byus dzērdama trūkšpošona un kaut ko naradzama staigošona, zynoms kaidu čortu da baidāklu, kuŗi nadržūšam var atnest novi. Bet jo šaida nalaime nūtyktu, tod skrinūt uorā vajaga apdzēst svecēs, tod baidākli tevi naaiztiks (284, 49 D Kapiņi).

Sal. A. Aizsila uzrakstītos paņēmienu (Daugavpils apr. kāzas 106.—108. lpp.): Ziemas svētkos ap pusnakti meita iemet ūdens glāzē laulājamo gredzenu un blakus noliek divas svecēs. Tad skatās gredzenā un domā par kādu vīrieti, ar kuŗu grib apprecēties. Ja to ierauga gredzenā, tad apprecēsies, bet ja neredz, tad ne (106). Kūču vakarā jāņem glāzi ar ūdeni un iekšā ieliek 2 laulājamus gredzenus; jāskatās; ko redzēs, tas apprecēs. Ziemas svētkos meitas uz galda uzliek divus gredzenus. Viens no tiem laulājamais. Tad nodzēš uguni. Meita meklē gredzenus; ja atrod laulājamo gredzenu, tad nākošā gadā izies pie vīra. Svētku priekšvakarā, kad pulkstens sit 12, tad ir jāskatās glāzē, kur iekšā ir ieliets ūdens. To ir jādara vienai pašai istabā. Kādu seju ieraudzīs ūdenī, tas arī būs nākošais vīrs (107). Kūču vakarā meitas paliek uz galda glāzi ar ūdeni un otru ligavainim, uz sāniem. Pusnaktī noliek pret glāzi spoguļi un skatās tajā. Gredzeni sāk kustēties. Ja glāzē iekustas ligavainja gredzens, tad meita apprecēsies, bet ja pašas, tad ne (108).

Hidromantijai piedēvē arī daktiliomantiju ar matā pakārta gredzena piedauzīšanos ūdens glāzes malā. Šis veids 4. g. s. pieder vēl alfabēta maģijai, jo gredzenam jāpiesitas riņķa malā piestiprinātiem alfabēta burtiem. Šāds daktiliomantijas apraksts ir Pretorija piemērā: Citi pār pilnu ūdens trauku tura gredzenu diegā, minot, kur ir zaglis, vai vīrietis vai sieviete — gredzens piesitot dod atbildi. Var pat redzēt zagtās mantas slēpšanas vietu un vainīgo (IV, 15, 26).

Andere hängen einen von einem Zeichendeuter eingeheiligten d. i. geweihten Ring an einem Faden über ein mit Wasser angefüllte Schale auf. Darauf tun sie einige Gebete, worin sie u. a. bitten, Gott wolle dem Forscher ein Zeichen geben. Handelt es sich um einen Diebstahl, so fragen sie nun, wo der Dieb sei, nennen einige Orte. Bei dem rechten schlägt der Ring von selbst an. Dann fragen sie weiter, ob Manns- oder Weibsperson. Wiederum schlägt er an. Die rechte Kunstmeister sollen bei Anschlag des Ringes im Wasser sowohl den Ort sehen können, wo das gestohlene Gut sich befindet, als den Mann, der den Diebstahl verübte (M. 556).

Gredzenu, pie mata piesienot, var laist glāzē, kur tas, pie malas piesitoties, dos vajadzīgās atbildes, uzrādot pat gadus, kad vēlēšanās piepildīsies. Glāzei jābūt pavisam tukšai bez ūdens.

Lai uzzinātu, pēc cik gadiem mirs (vai tam līdzīgi), tad ņem vienu glāzi, gredzenu un sieviešu matu. Gredzenu uzveļ uz mata un tad abus mata galus saņem kopā. Tagad ielaiž gredzenu glāzē, tā ka gredzens ir apmēram vidū glāzei; tā tura tik ilgi, līdz beidzot sāk gredzens sisties pie glāzes. Roku vajaga noturēt mierīgi, tā, ka roka nekustas. Tagad vajaga izskaitīt, cik reizes piesitas, tad pēc tik gadiem tava vēlēšanās piepildīsies. Gadu vietā var ņemt citu laika mēru, kā mēnesi, nedēļu, stundu v. c. (279, 273 C Kosa). Jāizrauļ no galvas sieviešu mats, viņā jāiever laulājamais gredzens un abi gali jāsaņem nagos. Gredzens nu karājas matā. Tad tas jāielaiž glāzē, pavisam tukšā, un jātura taisni vidū. Nu jādomā, kāda vēlēšanās; ja tā izpildītos, tad gredzens pats no sevis sāks kustēties un piesitītos pie glāzes. Ja vēlēšanās neizpildītos, tad gredzens nekustētos ne no vietas (145, 449 Vlk Cirgaji). Vēca gada vakarā paņem laulājamo gredzenu un iever matā. Matu tad aptin ap pirkstiem. Gredzenu ieliek tukšā glāzē. Cik reizes gredzens piesitis pie glāzes, pēc tik gadiem apprecēsies (375, 2609 C Skujene). Vēca gada vakarā jāuzliek tukša glāze uz galda un uz mata jāuzmauc gredzens un jātura uz glāzes. Mats jātura rokās tā, ka nekustas, un tad jāsaķēd kaut kas, ko vēlas. Ja gredzens piesitas pie glāzes malas, tad tas piepildās, ja ne, tad nepiepildās (302, 1556 Jk Sece). Vēgāda vakarā jeb Jaungāda dienā jāpiesien laulības gredzens matā un jātur tukšā glāzē, roku nekustinot. Pēc kāda laika gredzens sāks kustēties un sist pie glāzes malas. Cik reižu piesitot, pēc tik gadiem apprecoties (375, 2103 C Sērmūkši). Ja mata galā piesēja diegu un laida to glāzē un turēja miera stāvoklī, tas drīz sāks kustēties un piesitās tik reizes pie glāzes malas, cik gadu turētājam vēl jādzīvo (2, 470a Md Beļava). Jaungāda vakarā vajag iesiet matā gredzenu un likt glāzē un cikreiz gredzens atsitās pret glāzes malu, tik gadu vēl dzīvos (32, 842 Rīga). Jaungāda naktī pulkstens divpadsmitos jāiesien gredzens diedziņā un jātur glāzē, pēc iespējas lai nekustētos. Gredzens aukliņā sāk kustēties un piesitas pie glāzes malām. Cik reizes gredzens piesitas pie glāzes malas, pēc tik gadiem dabūs precēties (466, 235 Lp Vaiņode).

Jautājumus, uz kuriem atbildi grib dabūt, var kārtīgi formulēt gredzenu uzrunājot: Ņem glāzi un laulājamo riņķi, kuŗu pakar matā un ielaiž glāzē. Roka jātur mierīgi. Tad prasa kādu jautājumu, piem.: gredzentīn, pasaki, cik ilgi es dzīvošu, un gredzentīnš arī pasaka (17, 1817, 71 Md Ļaudona). Jaungāda naktī paņem tukšu glāzi un matā pakārtu laulības gredzenu ielaiž glāzē. Ja kāds ko grib zināt, tad

paprasi šim gredzenam. Piemēram, ja kāds grib zināt pēc cik gadiem precēsies, tad saka tā: „Gredzentiņ, pasaki pēc cik gadiem es precēšos, tik reizes piesit!“ Ja tas būs, ko prasa, tad gredzens sāk šūpoties. Viņš šūpojas tik ilgi, kamēr nodomātos gadus viņš piesit pie glāzes kants. Kad viņš ir piesitis, tad tūlīt uz vietas apstājas. Bet tai rokai, kuŗa tur tā pakārto gredzenu, jābūt gluži mierīgai un nekustošai (202, 750 B Bārbele).

Sal. par diviem zilētājiem: Pareģot var, ņemdami matu, laulības gredzenu un glāzi. Laulības gredzens jāuzveŗ matā, jāieliek glāzē un diviem cilvēkiem katrā pusē jātura. Ja nu grib zināt, piem., kādu sievu apprecēs — dūsmīgu vai labu, tad gredzens piesitis, ja būs dūsmīga; ja laba, tad — ne. Ja gribas zināt, cik ilgi dzīvos, tikreiz gredzens piesitis pie glāzes malas u. t. t. (230, 486 Talsi).

Šajos ticējumos galvenā nozīme ir gredzenam, kas līdzīgi *galdinām* dod atbildes. Ticējumi ir arī par pēdējo. Sal.: Jauna gada naktī vajag galdiņu sildīt (3, 1315 Jg Garoza). Andreja naktī galdiņš bez zariem ar trim kājām jāsilda ar rokām tikām, kamēr sāk sist. Var tā dabūt zināt visu caur sišanu (17, 91, 37 Vlk Vijciems). Galdiņa lecinašana. Jāņem apaļš uz trijām kājām stāvošs galdiņš. Tas nedrīkst būt ar nagliņām sastellēts, bet tam jābūt salīmētam. Apkārt tam ir jānosēžas trijiem cilvēkiem, kuŗu vienai rokai jāstāv uz galda, bet otrai jābūt savienotai ar otra cilvēka roku. Kad tā labu laiku ir stāvējuši, tad vienam sāpus stāvošam jāprasa, vai un cik kaimiņam naudas, latos rēķinot, vai arī kaut ko citu. Līdz ko teikums ir pabeigts, galdiņš tūlī piesitis zināmas reizes ar kājām pie grīdas. Kuŗi silda ar rokām galdū, nedrīkst trokšņot (297, 81 Ludza). Jaungada naktī tādu pašu zilēšanu varam arī izdarīt ar beņķīti, kuŗš ir no priežu koka pagatavots ar trim kājām, bez naglām un līmes. Vajaga būt tikai priežu kokam. Tad sasēsties vairākiem apkārt beņķītim un sākt sildīt. Visiem klātesošiem ir jābūt, zināms, ticīgiem. Jāpiesauc atkal kāds miruša cilvēka gars. Tad jāprasa, vai gariņš ir atnācis? Ja viņš būtu atnācis, tad sāks sist beņķīša kāja; kad gars ir atnācis, tad vajaga viņam uzstādīt nākošo jautājumu: „Cik ilgi dzīvošu?“ Un tamlīdzīgus. Tagad beņķīša kāja tik daudz reizes nositis (279, 1252 C. Kosa).

Kā zināms, pēdējais notiek spiritistu seansos ar garu izsaukšanu, tiem jautājumus uzstādot; otrs veids ir *tasītes* griešana pret alfabēta burtiem.

Biežāki gredzenu matā tura virs ūdens glāzes vai arī ūdenī. Pirmam veidam raksturīgi ir šādi ticējumi:

Jaungada naktī var dabūt zināt, cik gadus vēl dzīvos, ja iesien laulājamo gredzenu garā matā un tur glāzē virs ūdeņa. Gredzens sāk līgoties un piesit pie glāzes malas tik daudz reiz, cik gadus vēl turē-

tājs dzīvos (68, 23 Kld Pampāļi). Meitas, lai paredzētu, pēc cik gadiem precēsies, pus glāzi pielej ar ūdeni un zelta gredzenu piesien astrā un ieliek glāzē virs ūdens. Taisni turot, cik reizes piesitas, tad pēc tik gadiem būs kāzas (297, 22 Dreiliņi).

Citos ticējumos skaidru norādījumu nav. Ņem glāzi un pielej līdz pusei ar ūdeni. Matā pakar zelta gredzenu, tur aiz mata un liek gredzenu ar matu glāzē karāties. Tad, cikreiz gredzens sit, pieskardamies pie glāzes malām, par tik gadiem notiks tas, ko vēlas zināt, piem., pēc cik gadiem jāmirst, pēc cik gadiem būs kāzas u. t. t. (17, 7833 C Jaunpiebalga). Ja grib zināt, cik gadus vēl dzīvos, tad Vecgada vakarā jāņem glāzē ūdens un jāiesien laulības gredzens matā un jātur rokā, ka nekust. Tad gredzens sitis tik reizes, cik gadus dzīvos (67, 41 C Jaunpiebalga).

Sal. citus jautājumus: Ziemas svētku sestdienā vajaga laulības gredzenu iesiet matā un turēt uz ūdens glāzi, un ko grib zināt, to prasīt gredzenam. Ja ir taisnība, ko prasa, tad gredzens piesitas pie glāzes malas (3, 773 Vlm Bauņi); ir jautājums gredzenam par kaŗa vīriem: Atraitņu (bobu) dyuredzešona. Jodabo zalta gradzyns, jopakar motā un tad vērs pusglozes ar yudini gradzynu turet aiz mota un runot: „Jo muns veirs nava nūsysts karā, ta dasit pi glozes molas trejs reizes“, ja gradzyns pi glozes molas pisasiss, tad veirs byus dzeivs (288, 35 Ldz Nautrēni).

Citādi gredzenu ielaiž ūdenī un tad liek tam pie glāzes malas sisties: Lai zinātum, cik ilgi dzīvos, tad ņem glāzi ar ūdeni un laulājamo riņķi uzveŗ uz mata, tad ieliek ūdenī un pakustina, un cik reiz riņķis pie glāzes malas piesitīsies, tik gadu dzīvos (17, 1745, 126 Md Bērzaune). Vēca gada vakarā paņem glāzi ar ūdeni un ieliek tur matā pakārtu gredzenu un gaida, cik reizes gredzens piesitīsies pie glāzes malām, tik gadiņu vēl jādzīvo (174, 144 Md Liezere). Ja Vēca gada vakarā iesien laulājamo gredzenu matā (pats savā) un ielaiž to glāzē ar ūdeni, tā ka tas nepieskaŗas ne pie sienām, ne dibena, un tura kādu laiciņu aiz mata, tad cikreiz gredzens piesitas, rokai tricot, pie glāzes sienām, pēc tik gadiem dabūšot precēties (230, 2307 Tl Laidze). Jāņem laulības riņķis, to jāpiesien pie 20 cm gaŗa mata, jānogremdē glāzē, kur stāv vecs ūdens. Tad to jāizvelk virs ūdens, drusku jāiešūpo, un cik reizes riņķis piesitas pie glāzes malas, tik daudz ir prasītais lielums. T. i., piem., ja prasa meita, cik gadus viņai būs jādzīvo, kamēr apprecēsies, tad riņķis tūlī jāiešūpo, pie kam katra reize, kad tas piesitas pie glāzes malas, nozīmē gadus. Var arī prasīt, cik kaimiņam naudas, latos rēķinot, tad arī riņķis piesitas zināmas reizes (297, 69 Ludza).

Sal. līdzīgus zilēšanas veidus ar citāda objekta līdzīgām kustībām, kas pieder *keromantijai*, zilēšanai ar vasku. Stendes gramatikā šādi paskaidro vārdus *pimpolis*: Wahrsager Kugel von Wachs, die mit vielen Alfanzereyen zubereitet war und an einem Zwirnfaden hangend in freyer Luft gehalten wurde, wann man vermittelst derselben verborgene Dinge, besonders einen Dieb entdecken wollte...

Kāds Gulbenes ticējums (142, 3010) ir arī par šāda veida zilēšanu: vecas sieviņas noteikušas slimības ar diegā pakārtu vaska bumbiņu, liekot tai griezties riņķī un pie tam skaitot zināmus vārdus. Pēdējo paskaidro Daugavpils jezuītu 1734. g. ziņojums ar mantikas aparāta švirbusta aprakstu (Bur. v. I 127): Ir pareģošanas piederumi, ko sauc Szwyrbusts, t. i. vaska lodītes, diegā piesietas, ar kuřām zilē, no kurienes kāds ļaunums nācis cilvēkam vai lopam, jautājot ar uzrunu? (109): Cera, cera, die mihi, unde hoc malum? an ab homine? vel ab hoc, vel ab illo? etc. vel ubi est res perditā? vel hic? vel ibi? etc. (Vask, vask, teic man, no kurienes šī nelaime? Vai no cilvēka? Vai no šī vai no viņa? etc. vai arī: kur ir nozudusi lieta? vai šeit? vai tur? etc.), un kad persona, kas vainīga, tās aizkaŗ, minētās lodītes griežas riņķī. Šādi atņemtie piederumi ziņojumā minēti divi.

Pēdējais plašākais hidromantijas paņēmienu veids balstās uz kombinācijām ar uzrakstītām zīmītēm, ko uz ūdens trauka malām uzliek, ūdenī liekot riņķot oglei. Ogles laiŗ ūdenī, zilējot par precēšanos; pie kuŗa vārda ogle apstāsies, tas būs īstais. Jaunā gada vakarā jāielej kaut kādā traukā ūdens un jāaplipina šī trauka malas ar maziem papīriŗiem, uz kuŗiem uzraksta pazīstamu cilvēku vārdus. Ja licēja ir sieviete, tad vīrieŗa — un ja vīrietis, tad sievīŗa vārdus. Tad ūdens stipri jāsamaŗsa, lai viņŗ grieztos riņķī, un jāiemet traukā mazs ogles gabaliņŗ. Nu jāgaida, kamēr ūdens apstājas, un jāskatās, pie kāda vārda ogles gabaliņŗ piestāsies. Tad tas cilvēks licējai būs nākamais vīŗ (230, 1122 Tl Stende). Vecgada vakarā iesmeŗ bļodā ūdeni, gar bļodas malām uzraksta vārdus. Bļodā ūdenī ieliek ogli un grieŗ riņķī, uz kuŗu vārdu ogle apstāsies, tas piepildisies (114, 42 Vlk Veckārķi). Vecā gada vakarā ap bļodas malu salīmē papīriŗus ar uzrakstītiem vīrieŗu vārdiem un meitas pēc kārtas laiŗ ūdenī rieksta čaulu vai ogli, pie kuŗa vārda tās apstāsies, būs nākamais vīŗ (1400, 26254 Brīvā Zeme 1935, 296). Ūdens bļodai aplīmē papīriŗus ar pazīstamu puīŗu vārdiem, ja meitas zilē, bet ar meitu vārdiem, ja puīŗi. Tad iebeŗ ūdenī ogles gabaliŗus, ieliek vienu korķi ar uzlipinātu svecīti uz tā. Tad samāŗsa ogles un gaida, pie kuŗa papīriŗa apstāsies, tad tas būs meitas „laidējas“ — kas laiviņu laiŗ, nākamais vīŗ. Ja nepstājas ne pie viēna papīriŗa, bet pret to vietu, kur nav neviena pa-

pīriņa, tad vai nu nākamo vēl meita nepazīst, vai arī tāds nemaz nav Laimas nolemts (76, 233).

Bet ne tikai precību zilēšanas gadījumos oglišu laišana ūdens traukā pieslejas zīmīšu vilkšanai, laimēšanai. Uzrakstītās zīmītes uzlīmē uz bļodas malām, pēc kam ūdenī iemet ogliči resp. laiviņu, pat ar sveci, ūdeni sagriež riņķī un vēro, kur iemestais objekts apstāsies: Jaunā gadā telēķī jāielej ūdens. Telēķam gar malām ir papīriši ar dažādiem vārdiem. Veselība, dzīvošana, miršana, precēšanās un citi, telēķī jāieliek laiviņa no tāses taisīta, un tanī svece, aizdedzināta; laiviņa jāgriež, kamēr pate sāk peldēt — pie kuŗa vārda apstāsies, tas notiks (116, 451 Vlm Rencēni). Veca gada vakarā no papīra izgrieza vairākas zīmītes un uz katru kaut ko uzrakstīja. Uz vienu uzrakstīja „nāve“, uz otru „kāzas“, uz trešo „kristības“, uz citu „ugunsgrēks“, prieks, bēdas, bēres u. t. t. Tad visas šīs zīmītes salīmēja gar ūdens bļodas iekšējo malu, vienu no otras mazos attālumos. No cita papīra izgatavoja mazu kuģīti, un katrs savu reizi laida šo kuģīti bļodā un visi elpu aizturējuši vēroja, kur un pie kāda uzraksta kuģītis apstāsies. No tā atkarājās laidēja laime vai nelaime. Ja kuģītis apstājās pie malas, kur neviena zīmīte nav, tad tas nozīmēja, ka Dievs tā nākotni vēl nav paredzējis. Pēc šīs spēles sākās atkal cita (454, 199 Vlm Jaunburtnieki). Veca gada vakarā ņem bļodu ar ūdeni. Gar malām bļodai uzlīmē zīmītes, uz kuŗām uzrakstīts: ceļojums, kāzas, nauda, bēres, laba vieta, bagātība, laime u. t. t. Tad ņem valriekst-čaumalu un viņā piestiprina degošu svecīti. Tagad kāds izmēģina savu laimi un laiž čaumalu peldēt bļodā, pie kam ūdeni saviļņo. Pie kādas zīmītes čaumala ar svecīti apstājas, tas arī nākotnē gaidāms. Tādā ceļā ikkatrs var izmēģināt savu laimi (17, 1781, 145 Rīga).

Sveces ir šeit ar sevišķu nozīmi, un pati zilēšana ar tām ir piro-mantijas, *lichnomantijas* paveids; visspilgtāk tas saskatāms sliķoņa meklēšanā: sveces, ūdenī palaistas, apstāsies tajā vietā, kur cilvēks noslicis. Ja nevar atrast sliķoni, tad uz izceptas maizes kukuļa jā-uzliek divas sveces un jāpalaiž tajā ūdenī, kur ir noslicis. Pret to vietu, kur ir cilvēks noslicis, maizes kukulis apstāsies un griezīsies riņķī (449, 227 Rz Dricēni). Ja sliķoni upē nevar rokā dabūt, tad jāiedur sveci maizes kukuļa vidū; jāaizdedzina šo sveci un tad ar visu kukuli jālaiž pa straumi. Kukulis ar sveci apstāsies taisni tur virs ūdens, kur apakšā mironis (17, 1499, 38 Vlm Terneja).

Sal. sveces nozīmi arī citos ticējumos. Laimes zilēšana Jauna gada naktī. ņem bļodu ar ūdeni un valrieksta čaumalas — tajās vienā ieber sāli, otrā smiltis, trešā maizi, ceturtā laulības gredzenu u. t. t., un vienā aizdegtu sveču galiņu, visas „laiviņas“ saliek ūdenī, ūdeni ņem ar pirkstu sagriež un kuŗa „laiviņa“ piesitas pie sveču laiviņas,

tas piepildīsies nākošā gadā. Katram jālaiž tik vienu reizi. Sāls — slikta dzīve; maize — bagātība, darbs; smiltis — nāve, kops; laulības gredzens — kāzas nākošā gadā. Liek arī citu ko „laiviņās“ (23, 6842 Valmiera). Jaungada nakti ir jānoliek pilna bļoda ar ūdeni. Vienā bļodas malā ir jānoliek gredzens un otrā malā ir jānoliek svece. Tad bļodā ir jāiemet kāds viegls priekšmets, kas peld par ūdeņa virsu; kad priekšmets peldot apstājas pie sveces, tad būšot jāmirst, ja apstāsies pie gredzena, tad dabūšot precēties (466, 208 Lp Bāte). Ķūķu vakarā pieliet bļodu ūdens un tad ielaist divus degošus sveces gabaliņus, vai divas adatas, kas pa virsu peld, ielaist un nodomāt vienu puisi un vienu meitu; ja saiet sveces kopā, tad nodomātie apprecēsies, ja ne, izšķirsies; kuŗa svece pirmā sliks, tas pirmais mirs (196, 61 Md Dzelzava). Ziemas svētku jeb Jaungada nakti paņem bļodu, kuŗā ūdens, tad ūdenī ieliek 2 mazus aizdedzinātus sveces gabaliņus. Sveces gabaliņiem tiek dots puīša un meitas vārdi. Ja sveces gabaliņi saskrien kopā, tad tie abi apprecēsies (17, 145, 13 Rīga, Tl Vandzene). Kad Ziemas svētku vakarā uzliek uz sērkociņa kastītēm svecītes un ielaiz ūdenī, ieliek katrai savu vārdu, saviļņo ūdeni, kuŗas sasitas kopā, tie to gadu apprecēsies (3, 459 Jg).

Svece šeit ir dzīvības simbols un arī kādas cilvēka dvēseles atvītotāja — kas notiek ar to, notiek ar cilvēku. Sal. pārējos lichnomanijas veidus, sev. uzskatus par sveces dzišanu, kas nozīmē cilvēka nāvi. Svecei ir daudz atvītotāju un pirmā kārtā ogles, kam gaismai un degšanai ir vairs tikai potenciāla enerģija.

Ogles bļodā laižot, tās mēdz apzīmēt ar cilvēku *vārdiem* un no to sastapšanās spriež, kas ko apprecēs. Šeit sastopamies jau ar *onomantomantijas* paveidu. Ziemassvētku vakarā vajaga ņemt trauku ar ūdeni, pie kam šo ūdeni sakulīnāt tā, ka viņš riņķo. Tad ņemt divas ogles, kuŗām vienai ieliek puīša vārdu un otrai meitas, un iemet šinī riņķojošā ūdenī. Ja šās ogles saies kopā, tad šis puisis ar šo meitu apprecēsies (17, 1339, 79 Vlk Jērcēni).

Ziemas svētku un Jaungada nakti to pašu zilē arī ar oglēm: traukā ielej ūdeni un iemet vairākas ogles, kuŗām iedomā vārdus — vienas meitas un viņas iecerēto vārdus. Tad saskalo ūdeni un vēro, kuŗas ogles sapeld kopā (194, 130 Tl Pastende, Stende). Jauna gada vakarā jāielej bļodā ūdens un krietni jāsamaisa, tad ieliek divas ogles, kuŗas skrien riņķī ūdenim līdz. Ogles gabaliņi labi jāievēro, jo viens nozīmē kādu zināmu sievieti, un otrs vīrieti, vai ogles ir kopā vai ne. Ja ir kopā, tad tiem abiem nākamo gadu būs kāzas (230, 1124 Tl Stende). Jaungada nakti 12 vajag sabērt bļodā ūdenī ogles. Katrai oglei saliek savu vārdu, pēc tam samaisīt; kuŗas ogles griežoties sasitas, tie apprecēšas (375, 3388 C Skujene). Jaungada nakti ieliet

ūdeni mutes bļodā un saviļņot. Paņem divas oglītes, vienu lielāku un otru mazāku. Abas reizē iemest bļodā, vienu iedomāt sev un otru to cilvēku, kuŗu es vēlos. Ja mana ogle dzenas otrai pakaļ, tad nav uz viņu nekā ko cerēt, bet ja otra ogle dzenas manai pakaļ, tad man ir uz to cilvēku ko cerēt (297, 507 Rīga). Jaungada vakarā tāpat dara ar oglēm. Taisa no oglēm laiviņas, katrai savu vārdu un laiž ūdeni, ja paliek kopā, tad tie cilvēki kopā dzīvos (32, 706 Tauroga). Vecgada vakarā atkal, ja kāds vai kāda bija kādā iemīlējušies un gribēja zināt, cik stiprām saitēm viņi ir saistīti, tad darija šā: paņēma bļodiņu ar ūdeni un divas ogles. Vienu apzīmēja ar savu vārdu, otru ar zināmās meitas vai puisiņa. Tad ar pirkstu ūdeni bļodiņā sagrieza, lai tas griežas uz riņķi un tajos iemeta abas ogles. Ja tās viena pie otras turējās, tad mīlestība nezudīs, ja attālinājās, tad izjuks (454, 210 Vlm Jaunburtņieki). Jaungada vakarā jāieliek ogles bļodā, kuŗā jau iepriekš ieliets ūdens, katra ogle apzīmē kādu cilvēku, kuŗas ogles sapeld kopā, tie cilvēki tanī gadā saprecas (482, 152 Vp Užava).

Šī zilēšana visumā ir konkrēta — par noteiktām personām. Sal.: Puiši un meitas gribēdami izmēģināt — izzināt, kuŗš nākošā gadā apprecēsies, ielaiž bļodā divas oglītes: vienu apzīmē par sevi, bet otru par savu iedomāto ligavu (meitas otru apzīmē par iedomāto ligavaini). Pēc tam ūdeni sagriež tā, ka oglītes sāk riņķot. Ja riņķojot oglītes saķēras, tad tas nozīmē, ka nākošā gadā puisis iegūs cerēto ligavu, bet ja nesāķēras, tad no kāzām nav nemaz ko domāt (280, 891 Rg Ķēči). Jauno gadu gaidot jaunie ļaudis bieži dara tā: ielej bļodā ūdeni un ieliek divas ogles, tad ūdeni saviļņo ar roku. Pēc tam, kad ūdens nostājas un ja ogles saiet kopā, tad kādai jaunavai vai puisim, kas nu tās ogles ir ielicis, būs kāzas ar nodomāto; bet ja ogles nesaiet kopā, tad kāzas nebūs (17, 7598 Rg Lēdurga).

Sal. sīkākus aizrādījumus: Jaungada naktī vajag iemest 3 oglītes ūdens traukā un griezt apkārt. Ja kad trešā oglīte abas oglītes izšķīr, tad ar iedomāto meitu vai puisi kāzas nebūs (358, 653 Tk Smārde). Ziemas svētku vakarā jāpaņem katrā rokā pa oglei. Tā ogle, kas ir labā rokā, tā ir vīrietis, bet kreisā — sievietis. Ogles abas uz reizi jāmet ūdenī. Kad ogles, ja saiet kopā, tad apprecēsies, bet ja izšķīras, tad nekas nebūs (69, 147 Md Beļava). Jauna gada naktī jāmet bļodā trīs reizes divas oglītes. Ja trešo reizi oglītes saiet kopā, tad tai gadā metājs apprecēsies (464, 5071 Tk Milzkalne). Ja vīrs ar sievu ir izšķīrušies, vai kāda meita grib precēties, tad Jaungada naktī ieliek divas ogles un sašvankā ūdeni, ja saiet ogles kopā, tad viņi saies, bet ja ogles nesaies, tad viņi ar nesaies (466, 109 Lp Vainode). Jāņem bļoda ar ūdeni un tanī jāieliek divas ogles, viena ogle nozīmē brūtgāns, bet otra brūte. Ja brūtgāns ķer brūti, tad būs laba dzīve, ja

brūte brūtgānu, tad slikta dzīve (116, 450a Vlm Rencēni). Veca gada vakarā bļodā jāielej ūdens un jāiemet pāris ogles, pēc tam ūdens ar skalu jāsagriež. Ja ogles ūdenī griežoties sagriezīsies kopā un vairs nešķirsies, tad griezējs tai gadā apprecēsies, bet ja ogles ies katra savu malu vai izšķirsies, tad neapprecēsies (505, 125 Md Vecgulbene).

Ja oglītes sastopas, izpildās arī citādas vēlēšanās. Jaungada vakarā vajaga ūdeni sagriezt lielākā traukā, un tad sviež iekšā, un oglītes skrien viena otrai no pakajas, tad tas tanī gadā piepildās, ko cilvēks domā (3, 777 Vlm Bauņi). Jauna gada naktī ņem trauku ar ūdeni, ar pirkstu sagriež un tad met iekšā divas ogles; ja abas ogles sastopas, tad vēlēšanās piepildās, ja nē, tad nepiepildās; jeb arī viena ogle ir kāds puisis, otra meita, ja satiekas, tad tie saprecēsies, ja nē, tad nē (17, 1744, 120 Md Bērzaune).

Ir arī citi atvītotāji, kā sērkociņi. Jaungadu vakarā laiž papīrīšus, bļodā ielej ūdeni, un tad ieliek viņā divus sērkociņus — vienu īsāku, otru garāku. Garākais ir vīrietis un īsākais sieviete. Kociņu ieliek ūdenī un stipri samaisa riņķī; pēc tam skatās, kurš ķer rokā — vai sieviete vai vīrietis, un gaida, kamēr apstājas. Ja apstājas abi kopā, tad apprecēsies tajā gadā (230, 2294 Vp Dundaga).

Tāpat kociņi: Veca gada vakarā jāņem liels bļods, tanī jāielej ūdens, pēc tam ūdenī ieliek divus pulķišus, vienu no tiem garāku, tad stipri ūdens jāmaisā, pulķīši griežas līdz ar ūdeni, bet kad ūdens apstāsies, tie arī paliks uz vietas, un ja pulķīši tad stāvēs tālu viens no otra, tad domātais pāris nesaies kopā, bet ja tie stāvēs tuvu — kāzas vien tik būs (230, 535 Vp Dundaga).

Skaidiņas: Bļodā ar ūdeni Jaungada naktī meitas iemet divas skaidiņas, vai arī korķus, zem kuņiem viens apzīmē pašu un otrs iedomātu puisi. Ja viņi ūdenī sapeld kopā, tad apprecēsies (208, 800 C Skujene).

Adatas: Kūķu vakarā laiž divas adatas ūdens traukā, vienā pašas, otrā cita; ja kad saiet adatas kopā, apprecēsies, nesaiet — neapprecēsies; kuņa adata pirmā nogrimst, tas pirmākiņ mirs, ja abas adatas reizē nogrimst, reizē pāris mirs (196, 394 D Dagda).

Zāles: Jaunkundze, kuņa grib izznot, vai dreīži jej pi veira izis, un kaيدا ar veiru dzeiva byus, viņa salosa zoles nu divejim teirumim. Tad nas viņa zoles un beņ uz vyds upes un skotos, kai jos peldēs. Ja uz reizis zolis izkleist kur kuņa, tad jej naizis pi veira. Bet ja divi atšķersis nu cytom un peldes vysu laiku kupā, tad viņa izis dreīži pi veira un dzeivos laimigi leidz pot novei. Bet ja divi atšķiras uz reizis kūpā peld, un izšķiras vālok, tod viņa izis pi veira dreīž, bet dzeivošona byus ļūti nalaimīga. Jī ļūti nasadareigi dzeivas. Pastovīgi kausis un plēssis (211, 308 D Aizkalne).

Olas: Lai uzzinātu, vai nākošā gadā apprecēsas vai neapprecēsas, tad vajaga bļodiņā salikt divas olas un ar pirkstu griezt tās olas. Ja tās olas sasitīšas, tad nākošu gadu apprecēsas, bet ja olas nesasi-
tīšas, tad neapprecēsas (279, 1094 C Kosa).

Arī vaiņaga mešana ūdenī ir līdzīga oglišu peldināšanai. To dara parasti Jānos; vēro, vai vainagi, ja to vairāk, saies kopā, bet ja viens, vai tas kustas. Arī tādu pašu vainagu Jāņu dienas priekšvakarā ieliek ūdenī, tik ne tekošā; ja vaiņags kustēsies, tajā gadā kāzas, ja ne, tad Katrīna bēšā — (92, 107 D Medņi). Jāņdienas naktī meitas met pa vienam vainagam kaut kur diķī; no rīta iet skatīties, — ja vainags būs nopeldējis no vietas, tad tanī gadā izies pie vīra, bet kuŗas meitas vainags paliks uz vietas, tad tā meita paliks mājās (306, 48 D Asūne). Šī paraža raksturīga sevišķi Latgalei. Joņa dienas vakorā, kod it jauni ļaudis leigot. Pēc leigošonas viņi aizīt uz kaidu morku un mat vainukus vydā, veiriši un sīvītes. Kotra persona sorgoi sovu vainuku. Jo veiriša vainuks saīt ar jaunkundzes vainuku, tod tom personam, ko beja vainuki, tūgod byus kuozas (451, 278 Rz Makašēni). Jaunkundzes uz teiruma pilosa puķu, tad it uz kristceļu un pyn divus vaiņukus. Kod vaiņagi gotovi, tad nūit da upei un imat vydā vokora laikā, pi kam vysu vokoru narunoj un poteru naskaita, bet reitā tryukušās nu gultys, skrīn uz upi un verās, jo vaiņuki kupā, tod byus veirs, jo nā — tod nabyus (243, 38 Rz Andrupene). Zāļu dienā jānovij trejdeviņu puķu vaiņagus. Zināmo, nezināmo un pašam savu. Vakarā jāsasviež mārkā. Jāņu dienas rītā jāaiziet un jāskatās, kuŗš kronīts ir tuvāk pie tava piegājis — piepeldējis, svešais vai zināmais, kuŗš tuvāk, tas būs tavs līgavainis vai arī līgava (449, 215 Rz Dricēni). Jāņdienas vakarā meitas nopin divi vaiņagus un met kopā upē; sākumā viņi izklīst, bet jāskatās tālāk, vai viņi saies kopā vai ne. Ja tie vaiņagi saies kopā, tad to gadu izies pie vīra, bet ja nesaies, tad neizies (306, 42 D Asūne). Joņa dienas vakorā meita savej sev vainuku un sapyn vēl vainukus, kotru vainuku pa viņam sovin idūmotim bryutgonim. Vysus vainukus ilaiž azarā. Reitā leidz saulītei it skateitūs. Jo pī jos vaiņuka ir pisaķerīs vīns nu puīšu vaiņukim, tys jū precēs (325, 1050 D Aizkalne, Izvalta). Tai pat kai pirmajā vajag salasīt puķes (nu treju teirumu puķites tai, ka nu kotra teiruma pa trejs lai byutu viņaidas) un uz krystceļu nūveit vaiņukus, tad navar niko runot un pyrms Joņa dienas vajag aizdūmot, kuŗš vaiņuks ir puīša, kuŗš ir meitas, tad svīst upē un viārtīs vai jī sasaker viņā vitā, vai puīša vaiņuks bāg, voi meitas bāg. Tai jo sasaker vaiņuki, tod apsaženeisis ar tū, jo puīša vaiņuks bāg, tod puiss naļubej, jo meitas vaiņuks bāg, tod meita naļubej (243, 249 Rz Andrupene). Uz (vosoras) Joņu svātkim, kuŗas meitas grib it pi veira, un

jo viņom jau ir veirs pīdūmots, tad savej divus vaiņukus un salaiž morkā, tū dora Joņa dīna vokorā un jo reitā atrūn sagojušus vaiņukus kūpā, tej ir zeime, ka jī divi šūgod precesis (289, 13 Rz Bērzgale). Joņa dīnas vokorā jaunom meitom ir jovej 9 vaiņuki, tūs sāsvis māsliņī, atsakopt trejs sūļi un viertis, jo nu vaiņukim diveji saīs kūpā, vīns nu vīnas molas nu ūtrs nu ūtras, tad vīnu izprecēs tys dreizi, kuŗu tys dūmoj (288, 43 Ldz Nautrēni).

Zāļu vakarā jānopin četri kroņi un jāsviež mārķā, katrs savā stūrī, pie kam sevī kaut kas jānodomā. Ja no rīta visi kroņi būs sagājuši kopā, tad domātais piepildīsies (26, 421 Md Jaungulbene, Ldz Kārsava). Meitas Jāņu naktī laiž divus vaiņagus upē, vienu ar savu, otru ar kāda puiša vārdu. Kuŗš vaiņags nogrimst, tā vārda īpašniekam jāmirst, ja abi peld pa virsu un sastopas — būs kāzas ar nodomāto puiši (1400, 26488 Brīvā Zeme 1936, 138).

4.

Piromantijas pārējie veidi nedod tiešu vajadzīgās personas attēla skatījumu, bet gan vispārīgākus norādījumus par nākotnes dažādiem notikumiem cilvēka dzīvē. Zilēšana un vērošana šeit iet roku rokā.

Piromantija skar plašākā nozīmē visas mantikas nozares ar uguns vai liesmas vērošanu. Te pieder arī zilēšana pēc debesu parādībām, piem., komētām, *keraunoskopija* (zibens, rūsa, kāvi), liesmas vērošana kā ugunskurā, tā arī citos gaismas avotos (*lichnomantija*, *lampadomantija*, arī *sideromantija*, kur novēro sakaitētas dzelzs liesmošanu, kas ir pāreja uz uguns ordalijām), tāpat arī *kapnomantija* un *teframantija* — dūmu un pelnu skatīšana, dedzināmo materiālu vērošana (*libanomantija*, *aleuromantija*, *alfitomantija*, *kritomantija*, *dafnomantija* — vīrāka, labības graudu un miltu, lauru dedzināšanas vērojumi) u. c. Ar piromantiju saistīta arī katoptromantija — skatīšanās spogulī un kristallā (*kristallomantija*), kā arī ūdens glāzē (*lekantomantija*, kas tieši pieder jau hidromantijai, bet kombinēta ar svecēs dedzināšanu). Piromantija bija plaši pazīstama grieķu un romiešu mantikā, kur novēroja kā liesmu, tā arī ziedojuma objektu uguni, upuŗa dūmus u. tml.

Kapnomantiju, pareģošanu ar dūmiem, piemin De Lannuà (*Voyages et ambassades de messire Guillebert de Lannoy*, 1413—14), rakstot par *kuršiem*, ka tie sadedzinot savus mirušos tuvākā birzī vai mežā ozola malkas sārtā; viņi ticot, ka tad, ja dūmi iet taisni uz debesīm, dvēsele ir glābta, bet ja tie novēršas sāniski, dvēsele ir pazudusi (M. 175):

Ont les dits Corres, ja soit ce qu'ils soient crestiens natifz par force, une secte, que apres leur mort ils se font ardoir en lieu de sepulture vestus et aournez chascun de leurs meillieurs aourneimens, en ung leur plus prochain bois ou forest qu'ilz ont, en feu fait de purain bois de quesne; et croyent, se la fumiere va droit ou ciel, que l'ame est sauvee, mais s'elle va soufflant de coste, que l'ame est perie.

Dlugošs piemin svētās uguns priesteri pie žemaišiem (M. 139), kas varējis arī pareģot; tāpat Enejs Silvija Pikolomini 1437. g. par leišiem raksta, ka svētās uguns priesteri, jautāti arī par slimnieku dzīvību vai nāvi, naktī gājuši pie uguns un no rīta teikušies redzējuši slimā ēnu pie svētās uguns: tiem, kas vēl dzīvos, seja esot pret uguni, bet mirējiem mugura.

Hos super vita aegrotantium amici consulebant; illi noctu ad ignem accedebant, mane vero consulentibus responsa dantes umbram aegroti apud ignem sacrum se vidisse aiebant, quae, cum se calefaceret, signa vel mortis vel vitae ostentassent victurum aegrotum facies, ostensa igni, contra si dorsum ostentasset, moriturum portendit (M. 135).

Šeit minēta jau skiamantija, ēnas vērošana. To piemin arī Del-Rio 17. g. s. No šī laika ir arī ziņas par Jāņu uguni pie prūšiem, kur, bez šaubām, vērota arī liesma. Tāpat Del-Rio pieskaita Jāņu uguni piromantijai.

Latviešu ticējumos vēl līdz šim laikam pazīstamo zilēšanu svecēs nopūšot un vērojot, uz kuŗu pusi dūmi ies, apraksta šādi pie prūšiem Pretorijs (IV 15, 3): Szwakones ir zīmju tulkotāji, kas novēro degošas svecēs un tās dūmu zīmes, werden sonst auch Dumones genannt (von dumai, Rauch). Kad es kādreiz kādu vecu, vāju cilvēku pieņēmu pie grēku sūdzēšanas, izdzēsa kāda sieva tūliņ pēc tam svecēs; kādu no maniem palīgiem, kas gribēja pieiet tuvāk, lai kūpošo sveci no mana tuvuma aiznestu, tā aizturēja, novēroja dūmus un no tā pareģoja, ka slimā atveseļošoties, kas arī notika (M. 550).

Arī pelnu skatīšanos (teframantija, spodomantija) jo plaši apraksta Pretorijs un atstāsta gadījumu, kur kopā vākti pelni no pārkoņa aizdedzinātā ozola (IV 6, 10). Uguni varot aprunāt un nākotni paredzēt pret uguni, pateikt, kur zagtā manta, pateikt, vai zibens dedzinās vai ne.

Hier muss ich noch eine seltzame Begebnuss erzählen, die sich zu Niebudzen etwa 1652 zugetragen. Es kommt ein Kerl aus Pohlen geritten im gewöhnlichen Landwege, woselbst auch mein alter Potabel Mikkele Usupys gangen, hinter welchen ein alter Bettler, ein Zamait nachhinkete, eben als ein gräuliches Donnern über Vermuten in der Hast entstanden... Der Bettler spricht zu dem Mikkele: „Siehe da will der Donner aufs Pferd schlagen und kann nicht, es muss was im Sattel sein. Wenn er den Sattel wegwürfe, würde man es bald finden!“ Der Mikkele glaubt diesem und sagt zu dem Pohlen, er solle herunter vom Pferde. Der Pohl herunter vom Pferde, wirft den Sattel eine Ecke von sich. Der alte Zamait will nach dem Sattel eilen, aber weil er hinkete, konnte er nicht dahin kommen, da inmittelst der Donner in den Sattel schläget und ihn vor ihren Augen

zu Aschen verbrennet, so in einem Nu schier geschehen, welche Asche der grausame darauf erfolgende Sturmwind bald verwehen wollen. Der alte Zamait aber hat doch etwas von der Asche erhaschet, davon er gegessen und das übrige verwahret... Dem Mikkele aber hat es bald gerewet, dass er auch von der Aschen nichts genommen; denn er hernachmals erfahren, dass wer von der Asche genießet, die Gabe soll erhalten, Feuer zu besprechen und künftige Dinge zu weissagen. Nach einiger Zeit erfähret dieses der damalige Pfarrer Andreas Krause. Der forschet fleissig nach dem Zamaiten, wo er doch möchte anzutreffen sein... Allein wozu hätte er die Asche genommen? Die Asche, hat er gesagt, hat mir Gott vergönnet, dass ich vor langwieriger Krankheit sicher bin und dass mich Gott doch dermaleins werde wunderlich ohne Schmerzen wegnehmen. Der Pfarrer fragte weiter, ob denn die Asche sonsten worzu gut wäre. Der Zamait antwortete: sie mag freylich zu vielen Dingen nützen, wider das Feuer, auch wenn einem etwas gestohlen, dass man dadurch erfahren kann; allein er hätte die Asche gebraucht nur dazu, was er erst erwähnt hatte. Der Mikkele aber meinte, er habe von dem alten Zamaiten damalen gelernet, wie die anzündende Blitze von den nichtzündenden zu unterscheiden. Und wusst selbiger, wenn ein Gewitter entsteht, bald zu sagen, ob das Gewitter zünden wird, oder nicht...

Sonsten vom Blitz des Donners ist eine alte Meinung bei den Nadrawern, dass die Blitzstrahlen die Zucht Diener sein des Donners, die einen Menschen werden suchen und auf die Stette führen, da der Donner einschlägt (M. 536—538).

Par latviešiem sk. 1677. g. vizitācijas noteikums, kur minēti māju dievi un orākuli kokos, zem zemes, *pelnos* (Hausgötter, oracula, in den Bäumen, unter der Erde und in der Asche). Pēdu vērošanu *pelnos* pazīst arī jaunāko laiku ticējumi.

Latviešu folklorā ir pietiekoši daudz aizrādījumu par piromantiju. Kurinot uguni noteiktos gadījumos, vēro, kā tā deg. Pasakās ir uguns pārbaudes motīvs: pilij liek likt uguni klāt — ja tā degs, tad jaunā māte vainīga, ja nedegs — nav vainīga (P. Š. III 377). Sal. par uguns uzkurināšanas nozīmi: Lielos svētkos vajagot šķīst jaunu uguni un veco nodzēst, tad laime no jauna nākot (Š. Tic. 30916). Vēro uguni un liesmas. Jāņu naktī vajaga dedzināt sūnas; ja labi degs, tad drīz apprecēšoties (ib. 11832). Jāņa naktī vajag dedzināt tikko no meža pārnestas sūnas. Ja tās labi deg, tad dedzinātājs drīz apprecēsies (ib. 11833).

Nākošo laulības dzīvi vēro, uguni kurot, tautas dziesmās. Sal. LD 18173, 78: Es guntiņu sakūros No deviņi žagariņi, Sildās Dievs, sildās Laime, Mana mūža licējiņa. Sakūrām mēs, Tautieti, Bērza malkas uguntiņu! Ja tā dega koši, rāmi, Tad mēs mīļi dzīvosim; Ja tā dega sprēgādama, Kausimies, rāsimies. Sal.: Ja tā gaiši kurēsies, Tad mēs mīļi dzīvosim (ib. 18178, 1). Sal. arī: Jauneklis, ligaviņu izredzējis, sakūra ligaviņai piepalīdzot uguni no bērza malkas; ja šī malka klusu dega, tad tā zīme, ka jaunais pāris mīļi dzīvos, turpretim, ja viņa dega sprēgādama, tad nemiers valdīs viņu starpā (Tēvija

1890, 10). Kuŗai meitai uguns labi kuŗas, tai būs laisks vīrs; bet kuŗai lāgā nekuŗas, tai būšot žigls vīrs. Šī pati esot laiska, bet otra meita esot žigla, un tai žigla vīra nevajagot (Š. Tic. 4570). Kuŗš uguni no kuldās drīz var skalā iepūst, tam būs žigla sieva, kas to lēti nevar, tam būs slinka (ib. 30993). Kad meita kurina uguni un uguns lāgā nedeg, tad viņai būs slinks vīrs (ib. 30994). Ja sievietei neveicas ātri iekurināt uguni un tā arī nedeg, tad vīrs valdīs par viņu (ib. 27502). Ja puisis uz oglēm ar vienu pūtienu uzpūš dzīvu uguni, tad viņam gadīsies žigla sieva (ib. 24726). Kad uguni nevar iekurt, tad brūtgāns guļ (ib. 31015). Ja no rīta nevar iekurt uguni, tad mīļākais vai mīļākā guļ (ib. 31016). Kas ātri uguni iekurina, ir sirdīgs (ib. 30997). Ja meita neprata labi uguni kurināt, būs slikta saimiece (ib. 19719).

Krāsns kurināšana nākotnes paredzēšanai ir Jaungada rītā. Jauna gada rītā aizkurini krāsni; ja uguns gaiša deg, tad tajā gadā laba gaiša dzīve, ja nedeg lāgā, tad bēdīga dzīve (92, 93 D Medņi). Sal. par uguns krāsu. Ja uguns deg zilgani, tad būs auksts laiks (Š. Tic. 31017). Uguns deg bāli uz lietu (ib. 30999). Jauna gada rītā iekurina krāsni. Ja uguns gaiši deg, būs gaiša dzīve (ib. 10891). Ja Jauna gada rītā priekš gaismas aizkurina krāsni un tā labi deg, tad tai gadā būs gaiša dzīve (ib. 10892). Šāda krāsns kurināšana Jaunā gadā ir norādījums par dzīvi nākošā gadā. Sal. arī maģisko darbību Jaungadā. Kas atradumos grib būt laimīgs, tam vajag Jaungada naktī malkas placī salasīt skaidiņas, pa vienai mest kurošā krāsnī un pie katras skaidiņas saukt tādus lietu vārdus, ko labprāt vēlētos atrast (ib. 10893). Novēro, kā deg malka krāsnī arī ārpus noteiktām dienām.

Pazīmes var būt *optiskas* un *akustiskas*. Kuŗam labi uguns iekuŗas, tad tas cilvēks ir labs, bet kuŗam dzirksteles lec virsū, tas ir sirdīgs (17, 2249 C Dzērbene). Kam, uguni kurinot, uguns pirkstis virsū lec, tas ir ļauns, skaudīgs (Š. Tic. 30996). Kad no uguns lec dzirkstis pretī, tad ļauns cilvēks aprunā (17, 1502, 15 Vlk Cīrgaļi). Ja uguns sprakšķot uzkrīt cilvēkam, tad viņam būs darišanas ar ļauniem cilvēkiem (Š. Tic. 31013). Ja uguni kurinot uguns lec kurinātājam virsū, tad viņam skries nikns cilvēks virsū plēsties vai lamāties (280, 1904 Rg Nitaure, Līgatne). Kad, pie uguns sēdot, dzirkstele lec virsū, tad ļauns cilvēks ir uz to dusmīgs (Š. Tic. 30998). Ja uzlēcot virsū dzirksteles, tad kāds nikns cilvēks uzbrūkot (ib. 6864). Kam, pie uguns-kura stāvot, uguns spraukšēdama virsū lec, tam uzbruks ļauns cilvēks (ib. 31004). Ja sēž pie uguns un dzirksteles lec virsū, tad kāds aprunā (ib. 6895).

Kad malka degot sprēgā, lec no krāsnes ogles ārā, sirdīgi viesi būs (23, 4600 Vlk Kocēni, C Veļķi, Vlm Vaidava). Jo kurynojuŗ krosni izskrīn daguša ūgle, tad arī būs visi (248, 31 D Auleja). Ka nu cepļa

izskrīn guns dzerkstele, to byus kaidš nibejs gosts (368, 150 D Kapīņi). Kad uguns pirksts (dzirkstele) no krāsns izskrien, tad ciemiņi nāk (Š. Tic. 30982). Ja uguns sprakšķēdama tālu aizsviež ogli, būs viesis (ib. 30983). Ka nu gunes izskrīn pierksts, tad atīs gosti (ib. 30984). Ja no krāsns dzirkstis lec ārā, tad jāgaida viesis (ib. 14938). Ja no krāsns ogles sprāgst, būs tāls viesis; ja ogles sprāgst ar lielu troksni — dusmīgs viesis (ib. 14939). Ja krāsns kuŗas un lec dzirksteles, tad būs viesis no vecmātes (ib. 14940). Ja degoša malka izkrit no krāsns, tad nāks kāds viesis (ib. 18907). Ja malka degot sprēgā, tad iekūrējs ir grēcīgs (ib. 18905). Ka cepli kurinuojūt izlāc guns dzierkstelite, tad byus vīss (ib. 6867).

Ja iesprāgst dzirkstele klēpī, tad dabūs krusta bērnu (ib. 6866). Kad sēž pie uguns ķēķī un dzirkstele ielec klēpī, tad būs pāde (ib. 6868). Ja uguns dzirkstele iekrit klēpī, tad dabon krusta bērnu (ib. 30985). Ja uguns iesprakš klēpī, tad drīzi savā klēpī turēsi krustāmo bērnu (būsi kūmās ielūgts) (ib. 30986). Kad uguns dzirkstele ielec klēpī, tad dabūs krustbērnu (ib. 30988). Kad uguni kuŗot ogle iesprāgst klēpī, pāde gaidāma (74, 44 Lp Bārta).

Sal.: Dažreiz pie būvēm baļķi tešot izlec dzirkstele (no pielipuša granta u. t. t.), tad saka, ka šī māja degs. Lai tas nenotiktu, tad tādām baļķim uzcērt krustu (89, 102 B Ceraukste).

Ja uguns kurinātājai uguns *dziest*, tad viņas brūtgāns guļ pašreiz un vispār ir snaudulīgs (17, 1486, 112 Mđ Vietalva). Ja Lielā piektdienā kuŗot uguni tā nodziest, tad mājās gaidāmas bēres (Š. Tic. 16869).

Kad cepļam kurūtīs, nūkreit pagaļa uz sōnu, tad byus vīss (255, 202 D Kalupe). Kad krāsni malkai degot nokrit kāda pagale uz sāniem, tad todienu būs viesis (Š. Tic. 14936). Ja pēc krāsns kurināšanas paliek vēl neizdegušas pagales, tad sagaidāmi tikdaudz ciemiņi, cik atlikušas pagales (ib. 14937). Ja krāsni pēc izkurināšanas paliek degoša pagale, tad būs viesi (ib. 14934). Ja krāsni pēc izkurēšanās vēl paliek viena vai vairāk pilnīgi nesadegušas pagales (nūdaguļi), tad drīzumā nāks viesi. Pēc pagaļu skaita un lieluma spriež arī par viesu. Ja krāsni izkuroties dibenā pagales atlikušas, būs ciemiņi (ib. 14941). Ja kurina krāsni un ja tajā pēc izkurēšanās starp oglēm paliek kāds pagales gals, tad būs ciemiņš. Ja pagales gals ir garš, tad būs garš ciemiņš, ja īss, tad īss ciemiņš (ib. 14943). Ja krāsni palikusi kāda resna, neizdegusi pagale, gaidāms slikts viesis (ib. 14946). Kad krāsni, kuŗa izdegusi, palikusi viena pagale, tad drīz vien ciemiņš būs (145, 231 Vlk Bilkska). Kad krāsns izkurējusies, bet vēl kāda atsevišķa pagale nav izdegusi, tad drīzumā dzirdēs, kur kāds nomiris (464, 2361 Rg Sigulda).

Uguns krāsnī var vēstīt arī par nāvi. Ja krāsns dibinā pēc izkurināšanas paspīd ogle, kāds drīzumā mirs (Š. Tic. 14949). Kad jau gandrīz izdzisušā krāsnī pēkšņi kāda ogle iekvēlojas, tad mirušu dzird (ib. 14950). Ja krāsnī kurinot paspīd kvēloša ogle un atkal nozūd, tad tais mājās kāds mirs (ib. 14951). Ja kādreiz krāsnī ogles iztaisa krustu, tad tanis mājās kādam jāmirst (ib. 14952). Kad krāsns izkurējusies, bet vēl kāda atsevišķa pagale nav izdegusi, tad drīzumā dzirdēs, kur kāds nomiris (ib. 14953).

Ja istabā deg 3 uguni, tad puisim, kuŗš atrodas istabā, būs svēta ligava (230, 912). Ja vienā istabā nejauši sagadās trīs ugunis, tad šinī namā ir apslēpta brūte (Š. Tic. 30990). Ja viens otram uzmet uguni uz kājas, tad saka: „Tu manās kāzās dancosi“ (ib. 30995). Ja, uguni kurot, saliek plīti divas pagales krustiski, tad velnam ellē galva sāp (ib. 31006).

Akustiskās parādības ir uguns pikstēšana, kaukšana, sprēgāšana u. tml. Tā ir vēsts par viesu nākšanu. Ja uguns plīti dzied, tad viesi būs (202, 84 B Īslīce). Ja uguns čīkst, būs viesi (202, 168 B Īslīce). Kad uguns pikst, tad nāk ciemiņi (3, 2035 Jg). Uguns pikst — viesi būs (177, 489 B Īslīce). Kad uguns sprēgā — viesi būs (220, 778 B Rundāle). Ja žagari degdami čīkst, tad būs ciemiņi (231, 1539 B Iecava). Ja uguns čīkst, tad būs viesi (Š. Tic. 30977). Kad uguni kuŗ un tā deg pikstēdama, tad viesi jau ir ceļā un drīz vien atnāks (ib. 30978). Kad uguns kuŗoties sīc, tad nākot viesi; ja ilgi sīc, tad no tālienes, ja maz, tad no tuvienes (ib. 30979). Ja uguns čīkst, tad viesi nāk. Jo ilgāki čīkst, jo tālāks viesis nāk no tālienes (ib. 30980). Ja malka krāsnī degot spindz, tad drīzumā gaidāmi viesi (ib. 18917). Kad dedzina slapju malku, tad malka čulā, un tādās reizēs saka: „Ciemiņi būs, uguns pikst“ (ib. 18918). Ja malka degot čīkst, tad sagaidāmi ciemiņi (ib. 18919). Ja uguns krāsnī čīkst, tad būs viesi (ib. 14948).

Uguns tā dod arī jaunas ziņas, parasti par nāvi. Ja uguns dzied, tad ir gaidāma jauna ziņa (ib. 31014). Ja malka degot rada savādu skaņu, kas atgādina svilpšanu, tad drīzumā gaidāmas jaunas ziņas (ib. 18927). Ja malka krāsnī degot spiedz, tad izdzirdīs kur nomirušu (ib. 18928). Ja malka krāsnī spraust, „tad būs kaŗi“ (231, 1540 B Iecava). Ja uguns spiedz, tad izdzirdīs kur mirušu (Š. Tic. 31007). Ja vakarā uguns pikst, tad tuvumā ir kāds nomiris (302, 4631 Jk Sece). Kad žagari degdami pikst, — tad mēdz teikt, ka tanī brīdī kāds cilvēks mirst (336, 175 Md Vestiena). Kad uguns deg, lēni pikstēdama, tad dabūs bērū alu dzert (Š. Tic. 31003). Ja malka nedeg krāsnī, tad tanī gadā kāds mirs (ib. 18924). Ja malka sprēgādama deg, tad mājās kāds mirs (ib. 18925). Ja malka degot ceplī pikst (čīkst), tad būs

dzirdams par mironi (ib. 18926). Jo ceplam kurūtis guņteņa dzid, tad miers kas nū saimis (283, 261 Rz Andrupene). Kad uguns pavardā degdama ilgi, ilgi spiedz, tad nomiris cilvēks, kam daudzi raud pakaļ (446, 229 Md Viesiena, Bērzaune). Ja uguns degot spiedz, ta kādam jāmirst (218, 835 D Krustpils). Ja uguns degdama stipri sprakšķ, tad kāds mirs (Š. Tic. 30991). Ja lampā vai krāsnī šņāc uguns, tad pa to laiku mirst kāds vīrietis (ib. 31000). Ja uguns spiedz, tad dzirdēs kādu nāves ziņu (31001). Ja uguns sīc, tad rados raud (ib. 31010). Ja uguns dzied, tad kāds paliks bārenītis (ib. 31012). Ja kādā mājā krāsnī kauc uguns, tad no tās mājas kādam strādniekam būs jāaiziet (ib. 14955). Ja zari krāsnī degot pīkst, tad ir dzirdami bāreņi (ib. 14960). Sal.: Vectēvam smēķējot pīpes čīkst uz sliktiem laikiem (ib. 24214).

Sal. akustisko hidromantiju ar ūdens sīkšanu, kaušanu u. tml. Ja ūdens katlā sīc, tad tai mājā būs godības (ib. 31321). Ja trumulis sīc, tad būs ciemiņi (32, 440). Kad ūdeni vārot trumulī trumulis savādi kauc, tad jāatstāj dzīvoklis (230, 1477 Tl Pastende). Ja tēj-kanna vārot stipri gaudo, gaidāmas bēres (Š. Tic. 30674). Ja tējas trumulis vārīdamies dzied, tad stāv zem kājām ceļš (ib. 30861). Ja tējas trumulis vāroties dzied, tad ir ceļš zem kājām (ib. 30862). Ja katls uz uguns dzied, tad kāds mājas iedzīvotājs aizies no mājām (ib. 24394). Kod nū cepla saimineica izjam korstu pūdu ar kaidu zupu un pūds dzīduoj, itei pīzīmej, ka tymā ustobā byus slymi cīši garu laiku (ib. 24395). Kad podiņš džīnkst uz uguns, tad gaidāms auksts laiks (ib. 24418). Sal. par mutuliem: Kad vārī ēdienu un mutulis šauj pa vidu, tad saka: „Pa vidiņu vien, pa vidiņu vien, būs viesis pie ēšanas“ (ib. 32051). Sal. arī par akmens čūkstēšanu: Ja no cita cilvēka lēkusies kāda slimība, tad pirtī jāliek auksti akmeņi ūdenī un jāsauc to vārdi, kuŗus turot par vainīgiem. Kad vainīgā vārds uzminēts, tad to saucot akmens sāk čūkstēt. Tad jādabū no vainīgā vai kāds matu kušķītis, vai drēbes gabaliņš un jāiedod slimajam, jeb arī ar to jāapkvēpē slimnieks (ib. 35966).

Piromantijas veids ir *lichnomantija*, vērojumi par sveces degšanu, parasti kāzās un bērēs. Sal. arī sveču brīnumu, — kuŗam pašam no sevis aizdegšies baznīcā svece, tas būs ķēniņš (P. Š. VIII, 176). Visiem kuģa ļaudīm, kas iebruks tā ķēniņa pilsētā, jāņem sveces rokā. Kuŗam svece pati no sevis aizdegšies, tas būs viņa vietā ķēniņš (ib. VIII, 180).

Ja kristot nodziest svece, tad kristāmais drīz mirs (Š. Tic. 15276). Kad bērnu krista, vajaga aizdegt sveci un ļaut līdz beigām izdegt, tad bērns dzīvo ilgu mūžu (ib. 15298).

Kāzu dienā tiek aizdedzinātas divas sveces, viena brūtgāna laimei, otra brūtes; kuŗa svece ātrāki izdeg, tas ātrāki mirs (17, 152, 50 Rīga). Jaunam pāram nolika priekšā uz galda aizdegtas sveces. Kuŗa svece pirmā izdzisa, tam pirmam no viņiem būs jāmirst (23, 6051 Tk Dzirciems). Brūtes pārim no baznīcas pārbraucot tiek iededzinātas divas sveces, brūtes un brūtgāna: kuŗa svece ātrāk izdziest, tam ātrāki jāmirst (230, 1438 Tl). Ja jaunsalaulātie grib zināt, kuŗš no viņiem ilgāki dzīvos, tad viņiem vajaga uzdedzināt 2 vienāda lieluma sveces (katram vienu); kuŗa svece tad ātrāki izdeg, tas agrāki mirs (382, 128 Rīga). Nozīme ir sveces gaišumam: Lauļojutis baznīcā kuŗam svece speid tymsoķ, byus gryūtoka dzeive (325, 1026 D Aizkalne, Izvalta). Kad iet pie altāŗa, tad vajagot apskatīties, kuŗa svece deg gaišāķi, vai sieviešu pusē, vai vīriešu; kuŗa pusē tumšāķi deg, tam grūta dzīvošana (3, 334 Jg). Sievas māte vai vīra māte paņem 3 tējas glāzes, uzlieķ uz galda, uz tā paša, kur dāvanas saliktas; tad divas sveces lieķ pašā vidū, tad lieķ vaiņagu un abām svecēm vajaga būt vienai no otras vienu collu, tad aizdedzina sveces, lai deg. Pate stāv mierā, lai redzēt, kas notieķ, bet redz, ka tās deg, abu sveču uguni sagājuši kopā, degdami augšā loka veidīgi un deg mierīgi; tad burve saka, ka bērnu tiem nebūs; bet ja sveces degdamas met dzirkstītes uguns lokā divi vai trīs vai vairāk, tad burve noteic bērnu daudzumu (161, 258 B Vecumnieķi).

Nozīme ir liesmas gaŗumam: Jo pī ļaulību kuŗā pusē svecei gaŗōķa lisma, tys ilgāk dzeivos (82, 88 D Aizkalne, Kalupe).

Sveces uzdedzina jaunam pārim no baznīcas pārbraucot, un to guldinot. Jaunais pāris, kad gāja gulēt, katris uzdedza savu sveķi; kuŗa svece pirmā izdzisa, tam pirmam no viņiem bija jāmirst (23, 4156 Vlm Kocēni, C Veļķi, Vaidava). Pirmo nakķi pēc kāzām, kad jaunais pāris licies gulēt, aizdegtas 2 vienādas sveces; kuŗa svece pirmā izdzisusi, tam pirmam bijis jāmirst. Vakti turējuši, kāmēr jaunie gul, tuvāķie radi (23, 6636 Vlm). Sal. par kāzu svecēm P. Š. III 377: No miroņa bēgot nosēstas starp brūtgāna un brūtes svecēm kāzu namā, tad tas nevar kaitēt. Kāzu sveces nedrīķst izdzēst, tām jāizdeg līdz galam.

Izdegušās sveces nozīmē miršanu (ib. IV 101). Sal. par uguns dzišanu: Ja pirtī mazgājoties apdziest uguns, tad tur ir apmetušies gari (Š. Tic. 24177). Ja bērū dienā pie zārķa nodziest kāda svece, tad rados mirst (ib. 2165). Ja liķi izvadot nodziest svece, tad vēl kāds mirs (ib. 2166). Ja kāda no tām svecēm, kas bērēs ir ap zārķu, pate no sevis nodziest, tad tanī mājā atķal kāds drīz mirs (ib. 2167). Ja bērēs nodziest viena no tām svecēm, kuŗa ir pie liķa, tad tanī mājā vēl kāds mirs (ib. 2168).

Bērēs, vērojot liesmas virzienu, zilē, vai vēl kāds mirs. Ja mājās kāds nomirst, tad vajag paņemt sveci un aizdedzināt, pieiet pie durvīm, kur gul mironis un turēt sveci pie durvīm; ja liesma iet iekšā, tad vēl kāds mirs, bet ja nāk uz āru, tad ne (234, 76 Tk Grenči). Ja pie zārka noliktās sveces deg mierīgi, tad neviens tik drīz nemirs, bet ja vējaini, tad drīzi mirst kāds (17, 1436, 164 Rīga).

Sveces dzišana ir nelaba zīme arī citā laikā (Š. Tic. 29677). Ja vakarā svece vai lampa pēkšņi nodziest, tad mirs kāds tuvinieks (ib. 29678). Ja aizdegtā svece vai lampa nodziest pēkšņi, tad tanī mājā kāds mirs (ib. 29679). Ja sveces vai lampas uguns piepeši nodziest, tad kāds tuvinieks mirs (ib. 29680). Ar sveci, kas baznīcā degusi, varot redzēt ļaunus garus (ib. 29682). Sal. arī par citiem objektiem: Ja par pagalmu ejot nodziest lākturis, tad lāktura nesējam un viņa dzimtai būs nelaime (ib. 16738). Ja lampā uguns apdziest, tad kāds mirstot (17, 1311, 1 Vlk Cirgaļi). Sal.: Ja baznīcā saliecas sveces krustim, tad būs karš (Š. Tic. 1879). Māras vakarā jāstāda pie loga divpadsmit svecītes, ja kādu vējš nopūš, tad to gadu jāmirst. Ja pirmā svecīte nodziest, tad jāmirst janvārī. Ja otra svecīte, tad jāmirst februārī u. t. t. Līdzīgi ir ar salmiņiem Māras vakarā. Gar logu jāstāda divpadsmit salmi. Ja kādu vējš nopūš, tad jāmirst skatoties pēc kārtības (salīdzina ar mēneša kārtību 76, 410a; 76, 411 Rg Mārupe, Vlm Katvare).

Ziemassvētkos lichnomantija piemērojusies *egļītes* dedzināšanai; svecīte atbilst arī katra cilvēka zvaigznei. Ziemas svētku vakarā, kad dedzina eglīti, tad katrs izvēlas savu svecīti; kuŗa svecīte ātrāk izdeg, tad pirmais tas mirs (375, 2926 C Skujene). Ziemas svētkos pie eglītes jāiezīmē svecīte. Kuŗam ilgāki degs, tas ilgāki dzīvos (32, 233 Rīga). Ziemas svētkos, kad dedzina eglīti, jāizvēl katram sava svecīte; kam pirmam svecīte nodzisis, tas pirmais mirs vai arī precēsies (17, 101, 115 Vlk Vijciems). Ziemassvētkos, kad dedzina eglīti, vajaga iedomāties katram savu svecīti; kuŗa ilgāki degs, tas ilgāki dzīvos (Š. Tic. 34817). Ziemassvētku vakarā katrs iedomājas sev vienu svecīti par savu. Kad svecītes aizdegas, tad katrs nu vēro; kuŗam pirmā izdeg, tam tad arī pirmajam jāmirst (ib. 34696). Sal.: Ziemassvētku un Jaungada vakarā saimnieks ar saimnieci ņem vienāda garuma sveces gabalus, izvēlas katrs savu gabalu un aizdedzina. Kuŗa svece drīzāk izdegs, tas drīzāk mirs (ib. 34695).

Ja šeit parasti tikai izdegšanas ātrumam ir nozīme, tad arī citi momenti pie degšanas ievērojami, kā, piem., liesmas novirziens jau pievestajā bērū zilēšanā. To sastopam tāpat citos piromantijas veidos, piem., *skalu* dedzināšanā. Šeit ir gan arī degšanas ilgumam nozīme:

Precētiem ļaudiem Kūču vakarā vajadzīgs aizdegt divi vienlīdzīgi skali, tad gaidīt, kuŗš pirmais sadegs; skalu spraužot jāiedomā vienu priekš sevis, otru priekš vīra vai priekš sievas, tad, kuŗš pirmais sadegs, tas pirmais mirs (248, 28 D Auleja).

Jaungada naktī visi mājinieki izraudzījās vienādus skalus un tos visus reizē aizdedzināja, pēc kam sasprauda vienā slīpumā. Kuŗa skals ātrāk izdega, tam bija ātrāk mirt (1400, 25189). Veca gada vakarā jāpaņem divas spičkas, divi skaliņi vai divas sveces un jāaizdedzina abi reizē. Tad nosaka divus cilvēkus, kuŗiem šie skaliņi pieder, katram savs. Kuŗš skaliņš pirmais sadeg, tam pirmam jāmirst (Š. Tic. 10979). Jaungada naktī visi mājinieki izraudzījās vienādus skalus un tos visus reizē aizdedzināja, pēc kam sasprauda vienā slīpumā. Kuŗa skals ātrāki izdega, tam bija ātrāki jāmirst (ib. 11306).

Tomēr paņēmienu visi nav tik vienkārši, jo skalu parasti iepriekš apmērcē ūdenī, sevišķi Latgalē. Ziemas svētku vakarā meitas saplēš prieku skalus, aizdedzina un iet uz dīķi; kuŗam visātrāk nodziest, tas ātrāk mirs (32, 2815 Rīga). Ūdenī apmērcē skalu un tad dedzina; ja skals labi deg, tad būs priecīga dzīve, ja slikti deg, tad slikta dzīve (Š. Tic. 10976). Meitas apmērcē skalus ūdenī un tad lūko aizdedzināt; kuŗai pirmai skals sāks degt, to pirmo izprecēs (ib. 10977). Jaungada naktī jānoņem skali no krāsns un visi reizē jāiemērc ūdenī. Pēc tam meitai no ūdens jāņem savs skals laukā, bet tikai visām tas jādara reizē. Visām reizē skali arī jāliek uz pavarda sakurtā ugunī. Kuŗas meitas skals aizdegas pirmais, tā arī pirmā izies tautās. Kuŗas meitas skals aizdegas pēdējais, tā tautās izies pēdējā (A. Aizsils 112).

Skals jāpaņem zobos. Kūču vakarā meitas paņem zobos skalu un skrien uz aku vai avotu tos apslāpināt. Lai cik dziļa aka būtu, zobos turot, jāatnes mājā, jāiesprauž sienā un jāaizdedzina. Kuŗas meitas skals sadeg viss un gaiši, tā apprecēsies un dzīvos laimīgi; kuŗas nedeg, nodziest, tā meita mirs (ib. 113). Ar zobos paņemtu skalu iet pie akas vai upes un to tur apmērcē ūdenī, tad tāpat zobos to atnes atpakaļ un aizdedzina; ja skals labi deg, tad būs laba dzīve, bet ja nedeg, tad slikta (Š. Tic. 35899). Jauna gods vokorā vajag pajimt zūbūs sausu skolu, mudri nūskrit okā apmārcāt, atskrit atpakaļ, aizdadzinoj. Ka skols labi dags, tūlaik pi veira byus loba dzeive, ka slikši, slykta, ka apdzisa, tūlaik byus jomērst. Ka skrīnūt ar skolu pakriss, tūlaik par godu byus bārns (483, 277 Rz Silajāņi). Nu Zīmas svātķu leidz Trejkēniķu dīnai, šīmā laikā, vokorā pajam zūbūs skolu, nūnas uz oku un pamiercej turādams (-ma) zūbūs iudinī. Tūlaik nas mojos. Aizdadzinoj skolu un veras; jo skols gaiši degs, byus nōkušō sīva bogota, apsaprecejis dzeivos laimeigi. Tāpat,

jo tū dareis meita, tod izīs pī bogota tāvdāla, byus dzeive laimīga. Jo skols degs tymši, tod dzeive byus nasadareiga, dryuma, osoraina. Jo skols nudziss, tod ilgi nadzeivos (325, 996 D Aizkalne). Lai porbaudītu sovu dzeivi, tod vajag zūbūs ikūst skolu, aizskrit uz oku, pamērcēt tū ar yudini. Uz sātu jis taipat jōatnas un vajag jo degt, jo degs apmārcātais skols, tod vēl dzeivos tū godu, jo nadejs, tod byus jomērst (400, 3892 D Aizkalne).

Sal. par diviem skaliem: Kad Jauna goda vokorā ar divim skolim nuīt uz oku un jūs mutī ijems apmercej okas jyudinī, tad aizdadz un jo oba divi sadegs, tad tys cylvaks, kurs tūs skolus dadzyno, tymā pat godā numers, un jo nasadegs, tad dzeivos (311, 383 D Kapiņi).

Arī šeit ir skala degšanas kvalificēšana — jo skals gaišāki degs, jo būs labāka dzīve. Veca gada vakarā jādedzina skals; ja skals gaiši deg, tad laba dzīve, bet ja tumši, tad jāmirst (Š. Tic. 11372). Jauna gada vakarā jādedzina skals: ja skals gaiši deg, tad to gadu būs laba dzīve, ja tumši, tad slikta (ib. 10975). Retāki skala *izdzišanu* piemēro kādam cilvēkam, lai zinātu, kam jāmirst. Tāpat nozīme ir tam, vai izdeg viss skals vai tikai puse, kas norāda uz ilgu dzīvi vai arī pusmūžā miršanu. Veca gada vakarā dedzina nomāju skalu, iesprauž krāsns caurumos. Ja izdeg viss, tad ilgs mūžs jādzīvo, ja puse, tad pusmūžā jāmirst (17, 1819, 87 Md Ļaudona). Jauna gada vakarā jāaizdedzina skals. Ja skals izdeg līdz galam, tad dedzinātājs dzīvos vēl nākošu gadu cauri, bet ja tas nodziest neizdedzis, tad būs jāmirst (Š. Tic. 11305). Ziemas svētku vakarā, no pirts atnākot, jādedzina katram savs skals; kuŗa skals neizdeg līdz galam, tam būs jāmirst (230, 1563 c Talsi).

Novirzienu konstatē ar skalā iespraustu otru skaliņu, arī ar *ogles* noliekšanos. Vecā gada vakarā vecai slotai jāiesprauž divi skaliņi, abi galos jāiešķel; un abiem šķērsām jāieliek trešais un jāaizdedzina. Uz kuŗu pusi sprakšķ, tur izprecēs (Š. Tic. 10981). Jaunā gadā skala galā drusku jāiegriež un tur jāieliek mazs skaliņš un par vidu jādedzina. Ja skaliņš skrien uz durvīm, tad kāds no tās mājas izies, ja uz iekšu, tad ne (302, 1493 Jk Sece). Ņem skaliņu, iegriež galā, ielik otru mazu skaliņu iekšā, pa vidu aizdedzina. Kad skaliņš pārdeg, tad viņš skrien. Ja skrien uz iekšu istabai, tad vēl jādzīvo, bet ja uz ārpusi (uz durvīm), tad jāaiziet no tām mājām. Ja skaliņš lec uz augšu, tad nāve (302, 1534 Jk Sece). Ja grib zināt, kuŗš nākošā gadā mirs, tad vajagot aizdedzināt sērkokciņu un uz degošo galu nolikt uz galdu un ļaut viņam degt; pret kuŗu tad izdeguse ogle apstājas, tam esot nākošā gadā jāmirst (230, 932 Tl). Sal.: Ādams dzīvo: aizdedzina skalu, nopūš to un dod virknē sastājušamies dalīb-

Kad skalu lauž un vids izlūst ārā, tad kas par to pārkāpj, tas tanī gadā mirs (17, 158, 101 Tl Vandzene).

Skalu var atvietot *sērkociņš* precības zilējumos. Tad meitas pajam, aizdadzinoj spičku un tur, cikom tei sadegs; uz kuŗu pusi spičkas gols nūsagrisīs, uz tū pusi aizvess veirs (480, 370 Ldz). Ja grib zināt, uz kuŗu pusi vīrs vedīs, tad jāaizdedz sērkociņus un degoši jāiesprauž galda šķirbā, vai tāpat uz galda. Uz kuŗu pusi ogle kritis, uz to pusi vedīs (ib. 449, 236 Rz Dricēni). Jo meita grib zynuot, uz kuru pusi tai dasaīs braukt par pracātu sīvu, vajag aizdegt sērkūciņu, īstatīt tū golda šķierbā un viertīs: uz kuru pusi sārķūciņš guozsīs, uz tū dasaīs braukt (Š. Tic. 35970). Bet tagot tokš vajag izzynot, kaidā mēnesī tos kōzas byus, tad pajam spičkas un salik tai I mēnešam vai janvaram vīnu spičku, II mēnešam 2, un tai toļok īt pēc kortas. Tad pajam ūgli, nūstoj ar mugoru pī golda un svīž tū ūgli par lobū placu, ar kreisū rūku, uz kuŗas spičkas apzeinītus mēnešus nūkreit ūgle, un saskaita, tad zyna, kaidā mēnesī byus kozas (480, 292 Ludza, Rz).

Pievestajiem ticējumiem, ka no tās puses, kur liecas degot sērkociņš, nāks precinieks, pievienojas arī ticējumi par miršanu. Lai zinātu, kuŗš pirmais mirs, tad jāapstājas riņķī, jāaizraun sērkociņš un jānostāda uz galda; kad izdegs, pret kuŗu nolieksies, tas pirmais mirs (Š. Tic. 35971). Ņem sērkociņus, aizdedzina un iesprauž galda šķirbā. Uz kuŗu pusi sērkociņš nogāstas, tam pirmam jāmirst (17, 1819, 88 Md Lazdona).

Praktiska nozīme ir zilēšanai par iešanu uz „večerinku“. Puiši sadadz sērkūciņus un sasprauž golda šķērbos. Uz kuŗu pusi viņi nūsalic, tad uz tū pusi viņi īt večerinkī, bet ka nūstov sadagūt uz vītas, tad lobok nikur naīt, tai teic (276, 297 D Naujene). Sal. tāpat par noziedznieka meklēšanu, arī par zagli vai zudušo mantu, kur zilē ar sērkociņiem virzienu skaidrojot. Ja kāds ir noziedzies, bet vainīgo nevar atrast, tad to atrod sekoši: Tiesnesis paņem sērkociņus un nostājas klātesošo vidū. Pēc tam uzrauj sērkociņu un to tura ar uguni gaisā. Pēc tam skatās, uz kuŗu pusi sērkociņa ogle noliecas. Uz kuŗu pusi noliecas, tas tad ir vainīgs (279, 2262 C Kosa).

Sal.: Gaļas esšonas laikā voi (miasajedā) meita saskaita 12 pōru seranku, tad sastota greidas šķērbōs zam eiles vysus. Tad dūmoj meita vai uz 11—12 pōra, tad dūmoj uz to puiša, kuŗu jej ļubej. Jej nazyna, voi viņš ļubej voi naļubej. Tad aizdadz tū pōru seranku. Tajā pōrā vīns puiss, vīna meita. Tad viņa aizdadz tū seranku, uz kuŗu dūmoj par sovu mīluli. Seranka dagūt jo nūsalic uz viņu, tad tys nūrōda, ka mīļoj, voi ju pajems. Jo na uz tū pusi, tad viņa zyna, ka namīļoj un napajems viņas. Ūtra seranka palīk naaizdegta (276, 287 D Naujene).

Ir zīlēšana ar sērkociņu nopūšanu. Jauna goda vokorā, kad meitas grib zynot, vai apsaženēsīs, tad pajam spičkas, salik uz golda okā un tad pyuš. Jo spičkas par trejs pyutiņi navar nūpyust nū ūtra golda styura, tad nāpsaženēsīs, bet jo nūpyuss, tad apsaženēsīs (480, 290 Ludza). Sal. arī uguns uzpūšanu: Meitām, kuŗas grib precēties, un ja vairāk gribētāju, tad lai zinātu, kuŗš čaklāks, kad uguni pūš, tad par vienu lai domā, bet tikai par vienu. Ja uguns ātri iedegas, tad čakls, ja ne, tad slinks (17, 1737, 42 Md Bērzaune). Uguni pūšot var uzzināt, vai slinks kāds cilvēks vai čakls, pūšot vajag tik to cilvēku iedomāt; ja uzpūš — čaklis, ja ne, tad nē (17, 1746, 150 Md Bērzaune). Sal. citus objektus: Ja jauna lampa, pirmo reizi dedzinot, uzliesmo ar garu liesmu, tad šī lampa būs izturīga (Š. Tic. 16398).

Vēl paliek daži sīkāki piromantijas veidi. Radniecīgs princips tam, ko rāda ūdenī palaisto sveču resp. ogļu u. c. sastapšanās, ir piromantijas paveids ar pakulu *bumbiņu* aizdedzināšanu, tās palaižot augšup lidot. Meitas, lai uzzinātu, kuŗa ātrāki apprecēsies, savijā visas vienādas pakulu bumbiņas, kuŗas reizē aizdedzina. Kuŗai bumbiņa uzlec augstāku, tā pirmā apprecēsies (464, 758 Rg Sidgunda). Veca gada vakarā vēl sataisīja vienādus pakulu kušķus, tik vieglus, ka degot izcēlās *gaisā*, katram vienu pataisīja; kuŗam pirmajam cēlās augšā, to pirmo izprecēs (438, 528 Lp Rucava). Vai atkal no līniem sataisīja pulkstītes un laida klāt uguni, kuŗai augstāk uzskrēja, tai pirmāi jāprecējas (231, 1495 B Iecava). Ziemas svētkos laiž spulkstītes *gaisā*; kuŗa spulkstīte uzieta augstāk *gaisā*, tas tanī gadā precēsies (3, 2582 Jg Garoza).

Apprecēšanās būs arī, ja bumbiņa vispārīgi *gaisā* paceļas. Ja grib zināt, vai nākošo gadu apprecēsies, tad Jaungada vakarā jāņem pakuliņas, krietni jāizplucina un aizdedzina; ja sadegot pelni paceļas *gaisā*, tad apprecēsies, ja nepaceļas — neapprecēsies (205, 221 B Skaistkalne). Jauna gada vakarā jāсатаisа no izplucinātām pakulām apaļas bumbiņas un jālaiž uguns klāt; ja liesma skrej *gaisā* no kādas bumbiņas, tad tā meita, kas laida uguni klāt, apprecas (3, 411 Jg). Katrs uzтаisа sev no pakulām bumbiņu un aizdedzina. Kuŗam bumbiņa pacelsies, tas tanī gadā precēsies (32, 243 Rīga).

Ja *abas* bumbiņas *gaisā* paceļas, tad saprecēsies. Vecgada vakarā no pakulām sataisīja mazus vieglus rullišus, vienu nosauc meitas, otru puīša vārdā, rullišus ar skala uguni aizdedzina un novēro, vai labi pacelsies *gaisā*. Ja viens nepaceļas, precēšanās nebūs (1400, 25186 J. Ž. 1930, 295). Jaungada naktī saveļ divus pakulu muskulīšus, uzliek uz galda un pielaiz uguni; ja degot abi uzlec *gaisā*, tad tai gadā precības (358, 902 Tk Smārde). Kad grib zināt, vai zināmais pāris apprecēsies, tad vajaga sataisīt no līniem divus kušķiņus un pielaist

uguni, ja abi pacelsies uz augšu, tad tie apprecēsies (230, 2171 Tl Stende). Ziemas svētku jeb Jaungada naktī paņem pakulas, saveļ 3 mazas un labi plānas kodaļiņas. Vienai no viņām ievēl meitas vārdu, otrai puīša. Abas kodaļiņas uz reizi aizdedzina; ja abi uzskrien gaisā, tad tā meita ar to puīsi saprecēsies (17, 145, 10 Tl Vandzene). Ja grib zināt, vai tas un tas puisis apprecēs to un to meitu, tad Veca gada vakarā viegli jāsaveļ divas pakulu lodītes un abām reizā jāpielaiž uguns. Ja abas uzies gaisā — apprecēs, ja viena vai abas paliks — neapprecēs (230, 2310 Tl Laidze).

Saprecēšanās vēl drošāka, ja abas bumbiņas gaisā sastopas. Par Jaunu gadu vajaga (tas ir Veca gada vakarā) no līnēm uztaisīt kādu vieglu kamoliņu, un tad vajaga domāt par ko, vai tas nākošā gadā notiks vai nē. Kad nu ir sadomāts, tad laiž pie saveltā kamoliņa uguni klāt. Ja izdegušās plēnes uzskrien gaisā, tad domātais piepildīsies, bet ja neuzskrien, tad nepiepildīsies (3, 583 Jg Garoza). Vecgada vakarā laiž gaisā aizdedzinātus saplūkātu pakulu kamoliņus; ja liesma skries uz augšu, un divi tādi kamoliņi gaisā sastapsies, tad tajā gadā apprecēsies, bet ja tie degdami krīt uz zemi, nāvei tanī gadā būs grūti tikt garām (1400, 26255). Jaungada naktī plkst. 12 jānoliek uz klona divi pakulu bukšķīši netālu vienu no otra un tievu skaliņu ieliek vidū un laiž klāt uguni; ja pakulu bukšķītim pietiek uguns, un bukšķītis paceļas gaisā sasizdamies kopā, tad apprecēsies, bet ja kopā nesasitas, tad neapprecēsies (69, 827 Jk Mēmele). Tāpat atkal Ziemsvētku vakarā vajaga dedzināt pakulu bumbiņas un sviest gaisā. Ja saiet kopā, tad tur iznāks viens pāris (17, 1339, 80 Vlk Jērcēni). Sal.: Jaungada naktī jem savilina pakulas mazā kamoliņā un tad, kā jau Jaungadu gaidīdami ir pulka cilvēku, tad vienam puisim, kurš sēd uz krēsla, aizdedzina pakulas un pasviež zem krēsla, kad tas lec augšā un pieskrien kādai meitai klāt, tad tā to gadu apprecas (3, 1032 Jg). Vecos laikos meitas gāja Jauna gada vakarā meklēt sev laimi. Satina pakulas mazās apaļās bumbiņās. Aizdedzināja un svieda gaisā, ja izskrēja gaisā un izdzisa, tad to gadu neizprecēs, bet ja nokrita zemē degdama, tad to gadu izprecēs (202, 260 B Ceraukste).

Ar bumbiņām zilē arī par citādām lietām. Vietas maiņa: Lai zinātu, vai nākamā gadā būs jāmaina dzīves vieta, Jauna gada vakarā dedzina pakulas. Ja pakulas degdamas ceļas gaisā, tad jāaiziet, ja neceļas, jāpaliek vecā vietā (17, 2066, 41 Rīga). Iedomātā piepildījums: Sapūko pakulas un saveļ mazās kaudzītēs, pielaiž uguni klāt; kad pakuliņas paceļas gaisā, tad, ko ir domājis, tas piepildīsies (3, 997 Jg). Laimes sasiešana: ņemot drusku sauja līnu stiebrus vai mīkstus salmus, skaita pa pāriem, sasien buntītē, tad taisa vienā

garumā, sien pa diviem kopā visus, tad laid vaļā; ja būs laimējies sasiēt, būs visi vienā garā kopsējumā, tad būs piepildītas domas, ko sienot domājis, ja nepiepildās, tad daži pāri kritīs par sevi, tas nav labi (137, 155 Vlm Ipiķi).

Kapnomantijs, pareģošana pēc dūmiem, no seniem laikiem vedama sakarā ar ziedošanu. Piem., Kains un Ābels upurējot pēc dūmu virziena spriež, vai Dievs uzlūkojis upuri; tāpat par Homēra dieviem. Arī šais vērojums var būt dažādības, tāpēc grieķiem ir īpaši dūmu vērotāji, kas sīkāk noteic pareģojumus. Ir labi, ja dūmi purpura krāsā, bet nav labi, ja tie sarkani kā asins. Kapnomantijs iecienīta sevišķi sākot ar 16. g. s.; to piemin Netesheimas Agripa, Kardāns (Cardanus) u. c. Latviešiem tā reti sastopama kā īpašs zilēšanas veids ar izmeklētu zāļu kvēpināšanu, bet gan kā vērojums, sevišķi bērēs, slimībās un dažādos citos gadījumos, sevišķi sakarā ar svecēm.

Ja svece nodziest, kamēr mironis vēl nav apstāvēts, uz kuŗu pusi dūmi nokūpēs, no tās puses drīz atkal kāds mirs. Ja nodzēs sveces, kas aizdedzinātas baznīckungam pie slimnieka atbraucot, un dūmi iet stāvus gaisā, slimnieks dzīvos, ja uz leju — mirs. Sal. Pretorija līdzīgu aizrādījumu par senajiem prūšiem. Tāpat vēro, nopūšot bērū sveces, kad mironi ved uz kapiem — ja dūmi iet uz durvju pusi, tad drīz atkal kāds mirs. Kad dedzinājuši miroņa kreklu un cisas, dedzinātājas vērojušas, uz kuŗu pusi dūmi ies; ja uz kaimiņu pusi, teikušas: kaimiņos drīz kāds mirs. Otrs veids ir ļoti parasts laika pareģošanai: ja dūmi no skursteņa iet stāvus gaisā, būs labs vai auksts laiks, turpretim, ja tie nāk uz zemi vai iet slīpi augšā — slikts vai mīksts laiks, tāpat ja dūmus dzen pa jumtu. Ja krāsni kurinot dūmi nāk istabā, būs lietus vai slikti laiki.

Zilēšana var būt ar krāsns kurināšanu: Jurgū rītā agri jāuzceļas, jāiekurina krāsns, lai dūmi izskrien pa skursteni. Pirmatnēja nozīme šeit nav vairs skaidri atzīmēta: tā bez šaubām ir par laimi un nelaimi.

Sal. par dūmiem: Kad dūmi taisni kāpj no skursteņa ārā, notiks mājās nelaime (Š. Tic. 6162). Ja dūmi pa skursteni atpakaļ nāk, tad mājā izcelsies ugunsgrēks (ib. 6163). Kad dūmi kūp uz durvju pusi, kad pagali iznes, tad kāds mirs (ib. 6186). Sal.: Metenī veci cilvēki zilējuši auglīgu vašaru. Viņi darījuši tā: Dedzinājuši istabā skuju un kad dūmi nākuši uz leju, tad sacījuši, ka nu esot labi, dūmi nākot uz leju un sasildot zemi, būšot auglīga vasara (145, 643 Vlk Birzuļi). Ziemas svētku rītā istabas mēsli jāsadedzina; uz kuŗu pusi dūmi iet, uz to pusi aizvedīs (1400, 8834 L. A. 1889, 2).

Kad pipējot dūmi sagriežas riņķī, tad gaidāmas kādas viesības (Š. Tic. 24228). Ja smēķējot dūmi griežas gredzenā, tad būs viesības (ib. 24229). Ja pipējot dūmi apaļā riņķī griežas — dzeršanu dabūs.

(ib. 28306). Ja smēķējot dūmi griežas gredzenos, paredzama balle (ib. 28312). Ja pīpējot izceļas apaļš dūmu mutulis, tad tas uz dzeršanu (435, 1157 Md Bērzaune). Kad smēķējot dūmi riņķi griežas, tad būs jāpiedzeras (464, 5259 Jaunjelgava). Kad pīpētājam dūmi iet riņķos vien, tad saka: „būs dzeršana“ (446, 450 Md Viesiena, Bērzaune).

Sveces dūmus vēro pār slimnieku. Ja pie slimnieka, pie kuŗa atvests mācītājs, nopūstai svecei dūmi ceļas gaisā, slimnieks izveselosies, ja neceļas gaisā vai lokās, tad slimnieks mirs (205, 33 B Skaistkalne). Jo sliminīkam īdadzinoj sveci un nūpyuš, tad jo dyumi īs uz augšu, tad dzeivōs (409, 27 D Krāslava).

Lai izzynotu, voi slimnīks nūmērs voi nā, tod vajaga nū slimnīka krakla nūgrīst gobolu drēbes un aizdegt, jo dyumi īt uz augšu, tod slymais palīks vasals, bet jo dyumi īt uz zemi, tod slymnīks nūmērs (451, 482 Rz Makašāni).

Tāpat vēro bērēs. Ja svece ātri nodzisa, kad vēl viss nebija pie miroņa padarīts un dūmi gāja uz mājas pusi, tad ticēja, ka drīzā laikā tai mājā būs atkal jādzer bēres (72, 984d Md Cesvaine). Ja mironi nesot ārā nopūš sveci, un kad dūmi iet uz zārka pusi, tad kāds mirs (230, 2431 Talsi). Liķa sveces nopūšot jāskatās, uz kuŗu pusi iet dūmi. Tas, kam dūmi iet virsū, mirs pirmais (Š. Tic. 2177). Kad liķi iznesa no nama, tad izpūta sveci un skatījās, uz kuŗu pusi dūmi ies, ja uz durvju pusi, tad mājā būs drīz cits mirējs (ib. 2170). Ja nesot zārku ar mironi laukā, sveču dūmi iet uz durvju pusi zārkam līdzi, tad vēl kāds mirs (ib. 2176). Kad mironi aizved uz kapsētu, tad nomin sveci ar kāju. Kad dūmi skrej pa durvīm ārā, tad vēl kāds mirst (ib. 2175). — Kad liķi noved uz kapiem, tad jānopūš sveces. Ja dūmi iet uz durvju pusi, tad drīz vēl kāds mirst (ib. 2172). Tikko mironi iznes no istabas, vešanai uz kapiem, lai uzzinātu, vai drīz kāds mirs, jānopūš visas sveces, kas dedza ap zārku; ja sveču dūmi iet uz durvju pusi, tad mirs drīz (ib. 2173). Ja mironi no istabas ārā nesot sveču dūmi iet atpakaļ, tad tajās mājās vēl kāds mirs (ib. 2174). Kad sveces appūšot, sveces dūmi ir lidojuši uz istabas pusi, tad bērnieki aizbrauc tanīs domās, ka drīzumā miršot vēl kāds no tām mājām (74, 239g Lp Bārta). Liķi no istabas ārā nesot, ja nopūstās sveces dūmi iet uz istabas dibenu, tad kādam no palicējiem būs jāmirst, ja iet uz durvju pusi, nav jāmirst (205, 31 B Skaistkalne). Kad liķi no istabas iznesot izdzēstās sveces dūmi skrej pakaļ pa durvīm, tad atkal kāds drīz mirs (230, 298 Talsi).

Mironi uz kapiem vedot, viens skrēja pa priekšu, nesdams to salmu kūlīti, uz kuŗiem mirušais bija gulējis, un to aizdedzinājis skatījās, uz kuŗu pusi vējš nes dūmus. Ja nesa uz mājas pusi, tad tajās

mājās vēl kādam jāmirst (Š. Tic. 2193). Šal.: Priekš aizbraukšanas uz kapiem gāja kādas vecas mātes uz to pusi, uz kuŗu liķis jāved, dedzināt „mēšļus“. Mēšļi bija ciskas, uz kuŗām mirējs gulējis, pus-krekls, kas tam mirstot bijis mugurā, un istabas mēsli. Senāk uz katra ceļa, kas veda uz kapiem, bijis liels ozols vai cits kāds liels koks, pie kuŗa mēšļi dedzināti. Uguni aizdedzināšanai nesuši no mājām līdz. Tam nolūkam bijušas īpaši izlietas vaska svecītes, ko mājās aizdedzināja un vējlukterī vai kādā traukā aiznesa uz zināmu vietu. Mēšļus dedzinot skatījās, uz kuŗu pusi dūmi gāja. Tai pusē tad atkal kāds miršot (ib. 2184). Kad taisījušies uz kapiem braukt, tad vecās mātes pa priekšu gājušas mēslu dedzināt. Šie mēsli bij tas krekls, kas mironim mirstot bijis mugurā; — tie zirnāji (ciskas), uz kuŗiem mironis dusējis, un tie istabas mēsli, kas tūliņ pēc miroņa nāves slaucīti. Mēslus nesušas uz to pusi dedzināt, kur mironis bijis jāved, bet uguni bij aizdedzinājušas jau turpat istabā (vai nu sveci jeb skalu), ielikdamas kādā lukturī jeb traukā, ka var aiznest nenodzisušu līdz mēslu dedzināmai vietai. Dedzinātājas ņēmušas līdz maizi, brandvīnu un, kamēr mēsli deguši, ēdušas, dzērušas, vērodamas, uz kuŗu pusi dūmi iet. Ja dūmi aizgājuši uz kaimiņu pusi — teikušas: „Kaimiņos drīzi kāds mirs!“ Tiklīdz mēslu dedzinātājas atnākušas pie miroņa atpakaļ — tūlīt bērenieki braukuši ar mironi uz kapiem (LP VII 403, 3).

No mantikas veidiem, kas tieši saistīta ar pārdabīgu būtņu vai viņu pēdu redzēšanu, minama *spodomantija*, zīlēšana no pelniem, skatoties, vai tajos nav pēdas saskatāmas. Kad bērinieki aizbrauca uz kapiem, tad mājās palikušie dedzināja. Vēlāk gāja skatīties, kādas pēdas pelnos redzamas: ja lopa — tad nosprāgs kāds lops (435, 1300 Md Bērzaune). Ja mirējs bijis apgērbts, tad arī viņa drēbes līdz sadedzinājamās. Citi pēdīgā acumirkli norauj aizgājējam drēbes, pārplēš kreklu un sadedzina tik kādu gabalu jeb skrandu. Tas esot tikpat labi, it kā visas drēbes būtu sadedzinātas. Kas otrā rītā ejot pelnus apraudzīt, tas varot zināt, kā uz priekšu klāsies. Ja pelnos atrodas cilvēka pēdas, tad drīz atkal mironis mājā tiekot, ja lopa pēdas, tad kāds lops beidzoties. Pirms liķa aizvešanas no mājām aiznes saini ar cisām, uz kuŗām nelaiķis miris, līdz ar viņam noplēstām drēbēm tai ceļa malā, kur kapsētniekiem garām jābrauc. Tur uzkuŗ uguni un sadedzina ciskas un drēbes. Arī šie dūmos kvēpina bērnus, un lieli cilvēki, kas pīpē, aizdedzina no tās uguns pīpi. Nākamā rītā iet gunkuru skatīties, kādas zīmes pelnos redzamas. Ja redzamas cilvēka pēdas, tad drīz atkal tais mājās mirs cilvēks, ja lopa pēdas, tad beigsies kāds no lopiem! (Š. Tic. 2185). Ciskas, uz kuŗām slimnieks miris, sadedzināja uz lauka un gāja otrā dienā skatīties, kādas pēdas pelnos iemītas. Ja redzamas lopu pēdas, tad tai gadā daudz lopu

krītot, ja cilvēku pēdas, tad daudz cilvēku mirstot (ib. 2187). Cisas, uz kuŗām mirējs gulējis, aiznesa kādā nomalās vietā un sadedzināja. Velāk gāja raudzīties, vai pelnos redzamas cilvēka vai lopa pēdas. Ja atrod cilvēka pēdas, tad tai mājā drīz atkal kāds mirs, ja lopa pēdas, tad sprāgs lopi (ib. 2188). Pēc bērēm miroņa drēbes aiznesuši uz lauku sadedzinājuši, un otrā rītā gājuši skatīties. Ja pelnos bijušas cilvēka pēdas, tad tai gadā mirs cilvēki. Ja bijušas redzamas lopa pēdas, tad tas nozīmējis, ka sprāgs lopi (ib. 2189). Pie mirēja paglabāšanas dedzināja mirēja gultas cisas, gāja rītā raudzīties, kāds kustonis pirmais pelnos ieminis pēdas (D. L. 1887, 270—272). Pēc tam bērīnieki sadedzinājuši cisas, uz kuŗām Andrieva māte mira, lai rītā varētu redzēt, kas pirmais iemīs pelnos, devās pie miera (D. L. p. 1890, 269).

Jāskatās Jaungada rītā nama pelnos, vai cilvēka pēda jeb lopa pēda tur redzama: — ja cilvēka, tad kāds cilvēks miršot tai gadā, ja lopa, tad kāds lops nīkšot (LP VII, 404, 6). Nomirušam novilka drēbes, sadedzināja — arī cisas — un tad otrā rītā skatījās pelnos, lai redzētu savu nākotni (ib. VII, 404, 7). Pelnos lūkojušies pēdu, un ja bijusi kāda vietīņa cilvēka pēdai līdzīga, tad kādam cilvēkam bijis arī drīz jāmirst, un ja lopa pēdai, tad tādiem lopiem (1400, 9551 Vidzeme). Jauna gada naktī jāliek pie krāsns mutes uz dēlīša pelni. Ja no rīta pēda uz pelniem būs gājusi krāsnī, tad šinī gadā kāds šīs mājas iedzīvotājs mirs; bet ja no krāsns ārā, tad kāds piedzims (Š. Tic. 11371). Sal.: Lielās piektas rītā priekš saules jāizslauka istaba, mēsli jāaiznes uz augstāko apkārtnes kalnu un jāsadedzina, uzsaucot: „Nāciet!” Rītā sadedzinātos pelnos atradīs pēdu un pēdā graudu. Kādas labības grauds tas būs, tāda labība vislabāk izdosies nākošā vasarā (ib. 16845).

VII nodaļa.

Akustiskā mantika.

1.

Gadījumā dzirdētiem vārdiem un izteicieniem var būt laba vai ļauna nozīme. Tā Odisejs (Hom. Od. XX 98) lūdz Zevu, lai tas iznīcina ligavaņus. Zevs sūta pērkonu — labu zīmi; viņš dzird arī kalpones vārdus, kas novēl ligavaņiem postu. Šos vārdus (φήμη) Odisejs uzskata par Zeva labvēlīgo atbildi. Šeit dzirdētie vārdi ir ar skaņu, trokšņa pazīmēm kopā pieminēti. Tāpat Od. II 35 sek. par Telemachu. Raksturīgu gadījumu pieved Hērodots (IX 91). Kad samieši pie Mikalas prasa, lai Spartas ķēniņš Leotichids ātrāk ņem dalību kaujā, Leotichids jautā tuvākam samietim: kā tevi sauc? Tas atbild: Ἡγεστρατος (kaņa vadonis). „Es pieņemu to par pazīmi“, saka Leotichids un kaujā gūst uzvaru.

Ir orākuli, ar ko sevišķi saistīta šāda veida zīlēšana. Tā Achaijā Farās Hermeja statujai ziedo kvēpināmo upuri, noliek priekšā naudu un iečukst ausī jautājumu. Pēc tam, ausis aizspiežot, iet uz tirgus laukumu: pirmie dzirdētie vārdi būs dieva atbilde. To pašu dara Tēbās Apollona svētnīcā, Smirnā un Dēmetras tempļos.

Arī latviešu ticējumos var klausīties dzirdamo valodu vai arī atsevišķus vārdus, ar slēdzieniem un secinājumiem. Latviešu ticējumos pirmais paņēmieni ir klausīšanās pie loga noteiktās dienās.

Pirmos Ziemsvētkos pēc brokastīm jāiet pie otra mājas zem loga klausīties, ko runās; ja runās labi, tad par visu gadu būs tam labi, bet ja runās slikti, tad būs par visu gadu slikti (248, 24 D Auleja). Ziemas svētku vakarā pieiet pie otrām durēm un klausīties ko runā. Ja runā ļauni, tad vajaga bēgt prom, bet ja runā labi, tad vaiga klausīties, jo tad vienmēr labi ies (297, 505 Rīga). Kad jauna meita Zīmas svātku sastāpās vakarā pīskrin pī svešas ustobas lūga un klausos, kū runāj ustobā, jo runāj kaut kū par tū miaitu, kuŗa klausos, tad tei miaita izīs tymā godā pī veira, bet jo par jū niko narunāj, tad naizīs (311, 382 D Kapiņi).

Uztverot arī tikai atsevišķus vārdus vai izteicienus pie loga, klausītājs tos pielāgo savām vajadzībām. Tā: Kad divas meitas Jaungada

nakti iziet ārā pie loga un sarunājas, viena prasa otrai: „Vai tu šogad apprecēsies?“ Ja istabā tanī brīdī, kad viņa prasa, runādams saka: „Jā“, tad tā meita apprecēsies, bet ja saka „nē“, tad neapprecēsies (202, 723 B Īslice, Ceraukste). Jauna gada vokorā meitas īt pī lūga klausētis, kū runōj ustobā. Kad runōj par īšonu kaut kur, vai kaidis soka „īs“, tod tōs meitas, kuŗas klausōs, izīs dreīž pī veira. Bet ka runōj, ka mērs kaut kas, tad meitōm dreīži vaidzēs mērt (211, 305 D Aizkalne). Kūķu vakarā jāiet gar citu māju logiem un jāklausās, ko tur runā; ja kāds saka: „Sēsties, paliec“, vai „dod kādu darbu“, u. t. t., tas nozīmē, ka tu šogad vēl neapprecēsies, bet ja kāds saka: „Celies, nāc“ u. t. t., tad apprecēsies (196, 59 Md Dzelzava). Kad meitas grib zināt, vai šogad apprecēsies, tad jāiet Ziemas svētku vakarā pie istabas loga klausīties. Ja istabā teiks — ej gulēt, tad šogad neapprecēsies, bet ja teiks — ej projām —, tad apprecēsies (302, 1510 Jk Sece). Maz nozīmes ir tiešam jautājumam, kā: Jauna gada nakti jāiet pie loga un jāprasa, aitiņa vai auniņš; ja atbild: auniņš, tad tanī mājā precas vīrietis, kad aitiņa, tad sieviete (3, 400 Jg).

Beidzot vēl jāpiemin nākošās sievas vai vīra *vārda* minēšana, klausoties vai noprasot pretimnācēja vārdu: Puišiem atkal Veca gada vakarā jālec uz slotas kāta ap māju, pēc tam jāklausās pie loga. Kādu vārdu iekšā minēs, tāds būs sievas vārds (179, 353 Vlk Alsviķi). Jaungada naktī 12-tos pretimnācējam prasa viņa vārdu, tad tāds vārds būs nākamam līgavainim vai līgavai (17, 1624, 24 Rīga). Andrejos jāiet un jāprasa kādam nepazīstamam vīrietim jeb sievieteī, kā sauc; tam, ko apprecēs, būs tāds vārds (32, 232 Rīga). Jaungada dienā kuŗu pirmo satiek, tam jāprasa, kā sauc, tad tādu vīru apprecēs (358, 917 Tk Smārde). Andreja vakarā jāskrien puisim un meitai 3 reiz riņķī pa vārtiem ārā un pretim nākošam vīrietim, meitai un sievieteī puisim jāprasa, kā sauc; ja saka Andrejs, tad var iet uz māju, ja ne, jāprasa nākošiem (32, 2193 Rīga).

Uz ceļa Jaungada naktī pretimnākošam vīrietim prasa, kāds tam vārds. Kādu vārdu tas pasaka, tāds vārds būs nākamajam meitas preciniekam (Š. Tic. 11286). Jauna gada naktī pulksten divpadsmitos meitām jāskrienot uz ielas un pirmam pretī nācējam vīriešam jāprasot, kāds viņa vārds. Kāds viņam esot vārds, tāds būšot nākamam vīram vārds (ib. 11287). Veca gada vakarā jāiet uz krustceļiem un pirmajam pretim nācējam jāprasa vārds. Protams, sieviete prasa pirmajam vīrietim un vīrietis pirmajai pretimnākošai sievieteī vārdu: tā sauks nākošu vīru vai sievu (ib. 10949). Uz ceļa Jaungada naktī pretimnākošajam vīrietim prasa, kāds vārds: kādu vārdu tas pasaka, tāds vārds būs nākamajam meitas līgavainim (1400, 25967).

Ja grib zināt nākamā vīra vārdu, tad Jauna gada vakarā jāiziet aiz loga, jāklausās, kādu vīrieša vārdu pieminēs, tas būs nākamā vīra vārds (Š. Tic. 11285). Bez tam vēl jaunieši gāja pie kaimiņiem un pieklapējot pie loga jautāja: „Kā sauc manu tautu meitu vai tautu dēlu?“ Kādu vārdu pateica, tāds bija izredzētam. Ja kaimiņš pateica „nezinu“, tad tas nozīmēja, ka būs jāpaliek tēva mājā (A. Aizsils 116). Pēc Ziemas svētku vakariņām meitas gāja pie kaimiņu loga klausīties cilvēka vārdu. Kādu vārdu dzirdēja, tāds būs vīram (ib. 116). Ziemas svētku naktī skrēja uz kaimiņiem un pieklauvēja pie loga. Ja pirmais atsaucās vīrietis, tad cerēja apprecēties, ja sieviete, tad ne (ib. 116). Ziemas svētkiem ieejot, to vakaru jāiet aiz loga klausīties: kādu pirmo izteicienu dzirdēsi, tāda būs nākošā gada laime (Š. Tic. 34675). Ziemassvētkos jāiet uz citu māju un jānoklausās, ko runā; pēc runas var spriest, kam tai gadā būs kāzas, bēres u. t. t. (ib. 34694). Ja Andreja vakarā iet ārpus loga un prasa kādu vārdu, tad ja meita būs vaicātāja, un viņai atbildēs vīrieša vārdu, tad viņai tai pašā gadā būs kāzas, bet ja sievietes, tad ne (230, 515 Talsi). Vārdu uzminot, var pat nogrimušo pili uzcelt (LP VII 1102, sal. 862, 869, 877 s.).

Veca gada vakarā trīs reiz jāskrien ap riju, ikreiz sakot: „Kas būs mans īstais sirds draugs, tas lai nāk man pretim un sauc pie vārda.“ Kad vārdus nosaka, jāapstājas un jāklausās, vai sauc kāds pie vārda, un jāskatās arī, vai redzēs kādu. Tas viss jādara bez saules vakarā, un Jauna gada rītā bez saules jāiet uz riju skatīties, vai krāsns aprakstīta; ja kāzas būs, tad būs brūtgāna jeb brūtes vārds, ja bēres, tad būs zārks. Ja sieviete ar bērnu, viņiem jāskatās uz krāsns priekšas, ja jauna, uz krāsns dibena. To visu var ir sievietes, ir vīrieši darīt (Š. Tic. 10889).

Paņēmiens par *dzirnām*, kombinēts ar adatas malšanu tajās, sastopams sevišķi Latgalē. Kļuču vakorā ilaiž meita dzērnovu acī odotu. Tad sōc malt. Pamoluse skrīn pa solu klausītis zam lūgu, kai kuřamā ustobā runōj, voi labi voi slikt; jo skaita kuřā pōterus voi runōj lab, nasastreida, tad jō izīs pī veira tajā ustobā, tad dzeive tur byus loba. Jo izdzērss kur baras, lomojas, streidas, jo tur izīs pī veira, tad dzeive nabyus loba. Un arī viņai vajadzēs tur streidētis (276, 418 D Naujene).

Dzirnas arī pašas var pateikt malējam precinieka vārdu. Kļuču dīnas vakorā mal dzernavōs bez acs odotu un klausōs, kaidš vōrds skanēs, taidš apprecēs (325, 1107 D Aizkalne). Kad Zīmassvētku vakorā aizīškis leidz dzernavam un īsokškis malt vīnu kvīšu grydu, tad dzērnavas izteikšūts, kaidš laigavai vōrds byušūt (144, 242 D Rudzēti). Kad meita grib uzzināt, kā sauks viņas precinieku, tai jāieliek adata dzirnavu acī, tad dzirnavas griežot adata drāzdamās pateiks puīša vārdu (Š. Tic. 19776). Te pieminēšu to, ko viņa zilēja

deviņpadsmit gadu vecumā (ap 75 g. atpakaļ Ziemas svētkos), kas patiesi piepildījās: Viņa ņēma adāmo adatu, ielika to starp dzirnu akmeņiem un mala. Maļot dzirnas čikstēja, it kā sacīdamas viņas nākamā vīra vārdu „Kazja, Kazja“, un patiesi, viņas vīrs bija vārdā Kazimirs (A. Aizsils 118).

Jo meita grib zynuot, nū kuŗas puses nuoks preciniki, tad Leldīnas priekšvokorā uz dzirnovom juomaļa odamū odotu; kuŗā dziernovu pusē caur akmiņim odota izīs, nu tuos puses preciniki brauks (Š. Tic. 17381). Ja gribi zināt, no kuŗas puses brauks precinieki, tad Lieldienas priekšvakarā vajag malt adāmo adatu. Caur kuŗu pusi dzirnu akmeņim adata izies ārā, no tās puses brauks (449, 235 Rz Dricēni). Jo grib zynuot, nū kuŗas puses byus preciniki, tad Leldīnas priekšvokorā vajag laist caur dziernovu akmini odāmū odotu. Caur kuŗu pusi dziernavu akmiņam odota iznuoks, nū tuos puses brauks preciniki (Š. Tic. 35976). Jaunavas gāja maltuvē un caur dzirnu akmeņiem laida adāmo adatu. Kuŗā pusē adata iziet, no tās puses jās tautas (A. Aizsils 117).

Arī ārpus šādiem speciāliem paņēmieniem runāšana var noderēt par pazīmi vērojumiem. Sal. par runāšanas dažādo defektu iztulkošanu. Ja kāds runājot uz reizi aizraujas, tam nekādā ziņā nevar ticēt, jo tas nesaka taisnību (Š. Tic. 19849). Vārdu pāriteikšanās: Kad vārdi runājot samisas, tad tas ir uz dzeršanu (ib. 22808). Kad runājot nejauši izsaka kāda cilvēka vārdu, tad tas piemin (17, 565, 94 Rīga). Ja kāds saka divreiz ardievu, tad viņš drīz mirs (Š. Tic. 1228). Ja kaut ko runā un izteic kādu vārdu aplam, kā par piemēru aužamās mustavas nosauc par kulstiklām, tad būs drīz slims ar karsoni (ib. 22809). Ja aiz pārskatīšanās kādu cilvēku nosauc otra vārdā, tad tie abi kļūs bagāti (ib. 32011).

Sal. par *runāšanu*. Kad divi reizā pie galda sēdēdami izsaka vienu un to pašu vārdu, tad abiem teicējiem vienas domas, vai kāds steidzas; tādos gadījumos, ja sēž pie galda, mēdz piesist ar roku pagaldē (23, 4958 Vlm). Ja divi reizā izsaka kādu vārdu (vienu un to pašu), tad būs ciemiņi (176, 587 Tk Irlava). Kad divi cilvēki izsaka vienu vārdu uzreiz, tad būs kāds viesis (Š. Tic. 32835); jāgaida viesi (ib. 25992), būs ciemiņi (ib. 25993). Ja divi reizā izsaka kādu vārdu, tad tajā dienā būs ciemiņi (ib. 25994). Ja divi runātāji pasaka reizē vienu pašu vārdu, tad būs viesis melis (ib. 25999). Ja pie sarunas divi reizē izsaka vienu un to pašu vārdu, tad viens no viņiem ir kaut ko melojis (ib. 26012).

Kas izrunā kopā kādu vārdu, tiem vajaga sadot kopā mazos pirkstiņus un ko vēlēties, tad tas piepildīsies (ib. 26031). Ja divi izsaka reizā vienu vārdu, tad vajag abiem ko iedomāties un salikt rokas

kopā, tad iedomātais piepildīsies (ib. 26034). Ja divi vienu vārdu reizē izsauc un pieķeras pie kaut kā melna, tad, ko būs iedomājušies, tas piepildīsies (ib. 26032). Ja divi cilvēki sarunājoties izsaka reizē vienu pašu vārdu, tad viens dabūs kādu jaunu ziņu (ib. 26033). Kas ar kādu uz vieniem vārdiem sarunājas, tam pie kā balta roka jāpieķer (ib. 26037). Kad divi izsaka vienu vārdu reizā, tad jāsaliek kreisās rokas mazie pirkstiņi krustim un kaut kas jāvēlas; tad tas piepildās (ib. 26038).

Ja latviešu mantikā tiešo entūziasisko orākulu nav, tomēr cilvēks var saņemt visdažādākos aizrādījumus par nākotni. Tādi var būt, piem., par nāvi. Ir tieši aizrādījumi. Sal.: Vecie Inflantijas latvieši ticēja, ka, kad cilvēks piedzimst, tad Dievs aizdedzina mazu uguntiņu un piesprauž to pie debesīm, kas no pasaules izskatās kā maza zvaigznīte. Cilvēkam mirstot, zvaigznīte nokrīt, izdziest. Dievs cilvēkam nolēma zināmu laiku pasaulē dzīvot, kad noliktais laiks notecēja, tad viņš sūtīja savu eņģeli — rāvējiņu (nāvi), kas paziņoja, ka šī saulīte jāatstāj (LP VII 38, 14). Nāve ikreiz dodot ziņu, kad nāksot kādu ņemt sev līdz. Kad ausis žvingst it kā pulksteniši, tad tūlī spēji jādzied trīsreiz sekoša dziesma, tad ausis vairs nekad neskanot: „Spindzele sit ausī, mani sauc veļos — Eji pate veļos, man basas kājiņas: Kreisā, labā, labā, kreisā“ (ib. VII 39, 15).

Sal. *saukšanu* vārdā kā tiešu aicināšanas veidu. Ja kādreiz dzird savu vārdu saucam, tad nevajagot atsaukties, jo tad saucot kāda slimība, vai pat nelabais (Š. Tic. 26294). Ja naktī kāds saucot, nevajagot atsaukties. Ja atsaucas, tad tam ir jāmirst (ib. 32007). Balss, kas tevi nezināmi no kurienes sauc vārdā, nozīmē nāvi (ib. 32008). Ja kāda balss no nezināmas vietas sauc vārdu, tad tas zīmējas uz nāvi (ib. 32009). Ja pusdienas laikā vai pusnaktī pa ausu galam dzird savu vārdu saucam, tad nekad nedrīkst atsaukties, citādi ir jāmirst (ib. 32005). Ja dzird savu vārdu saucam un ja nevienu cilvēku neredz, tad nevajaga atsaukties, jo nāve sauc; ja atsaucas, tad tam ir jāmirst (ib. 32007).

Ja mirst kāds radnieks, kas mirstot sauc kāda cita dzīvojoša radnieka vārdu, tad tam, kuŗa vārdu mirējs sauc, drīzi jāmirst tam no pakaļas (76, 162 Rīga). Ja kāds no mirušiem kādu sauc, tad saucamajam jāmirst (205, 754 B Skaistkalne). Slimnieki bieži sakot, ka viņiem nākot pakaļ kāds no mirušiem piederīgiem. Ja slimnieks par tādām lietām sākot runāt, tad tā esot zīme, ka viņš drīz vien nomirsot arī, jo viņa mirušais piederīgais tam nākot pakaļ un beigu beigās viņu aizvedot arī (136, 350 C Rauna).

Aizrādījumi var būt arī netieši, jo sevišķi dažādus trokšņus vērojot (*klēdonomantija*). Klēdonomantija ir zilēšana pēc skaņām, ko dzird mājā vai ārpus tās. Skaņas nav apzinīgi jāizsauc; tās var būt nenoteiktas vai negaidītas: vaidi, staigāšana, velšanās, klauvēšana, vārdā nosaukšana, žvadzēšana, džinkstēšana u. c.; tās var būt saistītas arī ar zināmiem trokšņiem: vērpšanu, durvju vai apavu čikstēšanu, uguns sprakšķēšanu, kaukšanu skurstenī, graudu brikšķēšanu, putnu kliegšanu u. tml. Sevišķi nozīmīgas šīs skaņas naktī un zināmos pareģošanas laikmetos (Jaungadā, Ziemsvētkos), pie kam parasti tās aizrāda uz nelaimēm, nāvi, slimību, kaŗu u. tml. Klēdonomantija kā pareģošanas sistēma ir ļoti sena un sastopama visās tautās, arī latviešu ticējumos; turpretim apzinīga šādu skaņu vērošana samērā retāka. Grieķijā bijuši arī klēdonomantijas orākuli. Dōdōnā pareģojuši no uzstādīto katlu skaņām, bet sevišķi no ozola lapu čabēšanas. Pēdējais veids ir apliecināts arī Latvijā. Dionisijs Fabricijs 17. g. s. piemin svētos kokus, caur kuriem (per quas) saņēmuši dievu atbildes. Pieminēta arī tieši lapu čaukstēšana.

Klēdonomantijas nolūkiem noder pirmā kārtā pats *cilvēks*. Ja *kakls* kurkst (dzied), tad dabū alu dzert (482, 192 Vp Užava). Ja *kaklā* čirkst, tad tas uz dzeršanu (435, 1158 Md Bērzaune). Ja *kakls* dziedot, tad dabonot bēru alu dzert (Š. Tic. 12396). Ja *kaklā* dzied, tad tiks iaicināts uz alus dzeršanu (ib. 12397). Kod cylvākam *koklā* dzīd, itys pizīmēj, ka jis labi izdzers brandiņa (ib. 12398). Ja *kaklā* nokurst, dabūsi kaut kur iedzerties (ib. 12401). Ja pēc ūdens dzeršanas nodzied *kakls*, tad būs alus dzeršana (ib. 6677). Kad *kakls* dzerot nogārdz, tad sagaidāma kāda iedzeršana (ib. 6678).

Ja *rikle* gārdz — ēdisi bēru plāceni (2, 533 Md Cesvaine). Kam *rikle* dzied (plarkš), tas dabūs dzert (Š. Tic. 25535). Kad *rikle* dzied, dabū piedzerties (ib. 25536). Reikle dzīd — byus ols (ib. 25537). Ja *rikle* krāc, tad iznāk alus dzeršana (ib. 25539). Ja *rikle* nogārdzas tukšā dūšā, tad drīzi būs jādzeŗ bēru alus (ib. 25541).

Kad *vēders* kurkš, tad būs sērgu laiki (ib. 32641). Ja *vēders* rūc, tad būs slikts laiks (ib. 32642). Ja *vēders* kurc, tad būs lietuss (ib. 32643). Ja *vēders* rūc, tad gaidāms slikts laiks (ib. 32646).

Nozīmīga ir *šķaudīšana*. Sal. grieķu norādījumus Mūsu „Dievs palīdz“ ir analoģisks grieķu Ζῆδι, Ζεῦ σῶσον (Anth. gr. 2, 13, 11) — jo šķaudītāji, kas ir nervozi un slimīgi, ir daimonu apsēsti. Šķaudīenu dzirdēt no labās puses ir laba, pamudinoša zīme, no kreisās, ļauna, biedinoša; priekš pusdienas ļauna, pēcpusdienas laba. Ja runājot kāds cits šķauda, tad vārdi piepildīsies (Hom. Od. 17, 541 sek. — Penelope ilgojas, lai Odisejs atgriežas — Telemachs šķauda. Tāpat Ksen. Anab. 3, 2, 9).

Latviešu ticējumos šķaudišana tāpat ir nozīmīga. Ja kāds ko domā un otrs šķauda, tad tā domas ir aizšķaudītas: tas nenotiks, ko viņš domājis (Š. Tic. 553). Ja kāds runā un otrs šķauda, tad tā runa ir aizšķaudīta, t. i. tā runa vai nu nav patiesa jeb stāstītais nepiepildīsies (ib. 554). Ja kāds runā un otrs šķauda, tad saka, ka tas patiesību runājis (ib. 555). Ja dienā dzimis cilvēks kaut ko aizšķauda, tad tas piepildīsies, ja naktī dzimis kaut ko aizšķauda, tad tas nepiepildīsies (ib. 556). Ja pirmdien aizšķauda, tad nāks viesi; ja otrdien aizšķauda, būs jāraud, ja trešdien aizšķauda, tiek milēts; ja ceturtdien aizšķauda, tiek slavēts; ja piektdien aizšķauda, būs prieki; ja sestdien aizšķauda, tiks apskausts (ib. 557).

Šķaudišanai ir savas dienas: Ja pirmdien šķauda, dabūs dāvanu, ja otrdien, dabūs raudāt, trešdien — kāds mīl, ceturtdien — ciena, piektdien — būs prieki, svētdien — būs ciemiņi (450, 1358—63 Rīga).

Sal.: Ja šķauda pirmdienu, tad dabū dāvanu; ja šķauda otrdienu, tad kāds kaitinās; ja šķauda trešdienu, tad kāds tevi mīlē; ja šķauda ceturtdien, tad kāds slavē; ja šķauda piektdien, tad saslimsi; ja šķauda sestdien, tad ko domā, tas notiks; ja šķauda svētdien, tad gaidāmi viesi (230, 206 Tl Pastende). Ja pirmdienā šķauda, tad saņem vēstuli; ja otrdienā, tad apskauž kāds; ja trešdienā, top milēts; ceturtdienā — top slavēts; piektdienā — slimība; sestdienā — ko domā, tas piepildās; svētdienā — viesi nāk (230, 361 Tk Aizupe). Kad šķevus rauj, tad kāds tālumā piemin (17, 4080 Vlk Pedele). Ja nošķevojas pirms brokastīm, tad brūtgāns piemin, bet ja dienā, tad kāds izsmej (17, 1837, 18 Vlm Mazsalaca).

Ja Jaungada ritā gultā guļot šķauda, tad tanī gadā jāmirst (230, 1509 Tl Nurmuiža). Ja gultu taisot nošķaudās pie palagu klāšanas, tad dzird mirstam sievieti, bet ja pie deķa, tad vīrieti (230, 852 Tl).

Sal. par slimību. Ja slimnieks šķauda, tad tas ātri kļūs vesels (Š. Tic. 28171).

Kad *žagi* rauj, tad piemin. Tautas dziesmās, ja žagas rauj, piemin tautu dēls: Viegli mani žagas rāva, Tāļu mani pieminēja: Tautu dēls pieminēja, Kumeliņu sedlodams, Cepurīti cilādams LD 14070). Sal. ib. 8698, 10676, 10427, 10926. Tāpat piemin māte dēlu (ib. 10304, 34088), meita puisī (ib. 12600). Sal. radus (ib. 34012, 34091, 26457, 34093) u. c. (ib. 34086—34090).

Ja ir „miksti žagi“, tad kāds runā labu par žagotāju; ja „cieti žagi“, tad tiek lādēts (17, 1671, 60 Md Vestiena). Ja džegus rauj saldi, tad kāds piemin, ja džegus norauj rūgti, tad kāds lād (176, 585—586 Tk Irlava). Ja stipri nāk žagas, tad kāds aprunā (417, 564 Vp Puze). Ja žagas rauj, tad kāds rads vai pazīstams piemin; atminot tā vārdu žagas apstāj. Ja rauj dikti (stipri), tad tas, kas piemin, dzīvo

tuvu, ja lēni, tikko jūtami, tad dzīvo ļoti tālu (382, 146 Rīga). Ja žagi rauj, tad piemin; ja kluķuči, tad lād. Tad min, kamēr apstājas un kuŗu minot apstājas, tas ir lādētājs (17, 1746, 159 Md Bērzaune). Kad žagi raujot, tad kāds daudzīnot (189, 844 Vlk Jaunlaicene). Ja žagi rauj, tad kāds lād (118, 227 Vlk Dūre). Ja svešā vietā no mājas dara kādu darbu un nožēgojas, tad šis darbs beidzamo reiz darīts (17, 1836, 13 Vlk).

Ja ēdot *atraugājas*, tad tas nozīmē, ka kāds to cilvēku piemin (479, 1709 Md Meirāni). Ja rītā priekš ēšanas atraugas nāk, tad drīzumā dabūs bēru maizi ēst (67, 165 C Jaunpiebalga). Ja kādam goda dienā atraugājas, tad viņš nākamā gadā atkal svinēs tādu pašu godu (Š. Tic. 8976). Kad paēdis atraugājas, tad būšot arī citu gadu vēl jāēd (446, 53 Md Viesiena, Bērzaune). Ja ēdot pie galda atraugājas, tad saka, ka nākošu gadu ap šādu laiku ēdišot, būšot dzīvs (279, 2478 C Kosa, Sērmūkši). Ja pēc ēšanas atraugājas, tad citu gadu vēl ēdis (Š. Tic. 1166). Ja ēdot atraugājas, tad nākošu gadu vēl ēdis turpat (ib. 1167). Kad paēdis atraugājas, tas nākošā gadā tai pašā vietā atkal to pašu ēdis (ib. 1173). Sal.: Kad ēdot uznāk atraugas, tad vairs nav jāēd, ko vēl ēd, tas tiek velnam (ib. 1174). Ja atraugājas paēdis, tad citu gadu vairs neēdis tai vietā (ib. 1175). Ja ēdot atraugājas, tad citu gadu vairs neēdis (ib. 1176). Ja neēdušam cilvēkam nāk atraugas, tad rados kāds mirš (ib. 1178).

Ja cilvēkam ēdot ieskrien ēdiens balss rīklē, tad kāds steidzas (69, 1027 Jk Viesīte).

Kad *aizrijas*, tad saka: „Nu viens apskauž“ (32, 1064 Jg Ozolnieki, Garoza). Kad ēdot aizrijas, tad saka, ka badīgi ciemiņi steidzas (17, 1768, 38 Dobeļe). Ja ēdot aizrijas, tad kādam bijis žēl (334, 255 Vlm Brenguļi, Vlk Trikāta). Ja ēdot kumos rīklē aizspriežas, tad kādam žēl ir bijis (Š. Tic. 539). Ja ēdot aizrijas, tad vai nu kāds steidzas, vai kādam skauž (ib. 542). Kad ēdot aizristas, tad kāds pie ēdājiem steidzas (ib. 543). Ja ēzdams aizrijas, tad dabū pērienu (ib. 549).

Kad pats no savām siekalām jeb šļiekām aizrijas, tad dabūsi gastincus, kukuļus no ciema (142, 793 Md Vecgulbene). Kuŗš runājot aizrijas siekalās, tas drīzumā šnabi dzeršot (Š. Tic. 547). Kas siekalās aizrijas, tas dabū ko dzert (ib. 26979).

Ja *ausī* zvana, tad kāds domā (ib. 1424). Ja auss zvana, kāds piemin (ib. 1425). Ja ausis skan, kāds piemin (ib. 1426). Ja ausis zvanot, tad velns ar Dievu strīdoties pēc dvēseles (ib. 1413). Kad auss džīnkst, tad piemin miroņi (230, 165 Tl Nurmuiža). Kad ausis zvana, tad miroņi piemin (Š. Tic. 1430). Kad auss džīnkstot, tad nomīruši tuvinieki piemin (446, 461 Md Viesiena, Bērzaune). Ja ausis

dzinkst, tad nāves māte kapa vietu mērī (76, 293 Vlm Katvare). Ja ausī zvana, tad kāds ir nomiris (Š. Tic. 1444). Sal. par zvanīšanu kā Dievs ar velnu strīdas par cilvēku. Biži godos Dīvam ar valnu sasa-streidēt por cylvāku, kuram eisti tys pīdarūt; tad darūt tai: sajamūt obi zvonus, vai atkaļ Dīvs sovā vitā likūt enģelus un lai zvonūt. Jo cylvāks uz zvaneišonu atbild, ka: „lai nūteik Dīva vaļa“, tad Dīvs uzvarūt; jo cylvāks likūt minēt, kūra ausē zvonūt, cytim, tad uzvara valna pusē. Un vel tagad sastūpam tōdus streidus ar zvaneišonu cylvāku ausīs (677, 291 D Kalupe).

Ja ausis dzied, tad ko jaunu dzirdēs (ib. 1459). Ja auss spindz, dabūs jaunu ziņu; ja spindz kreisā — labu, labā — sliktu (ib. 1461). Ja auss spindz, tad ko jaunu uzdzirdēs; kreisā — labu, labā — sliktu (ib. 1462). Ja labā ausī džingst, tad gaidāmas sliktas, ja kreisā, tad labas ziņas, (ib. 1464). Ja labā auss spindz, tad dzirdēsi sliktu; ja kreisā spindz, tad labu (ib. 1465). Ja kreisā auss dzied, tad ļauni cilvēki aprunā, bet ja labā, tad labi cilvēki piemin (ib. 1470). Ja labā auss džingst, tad dzirdēs sliktas valodas; bet ja kreisā auss džingst, tad dzirdēs labas valodas (ib. 1463). Ja kādam spindz labā auss, tad par to runā ļaunu; ja spindz kreisā auss, tad runā labu (ib. 1460).

Lai zinātu, vai domātais piepildīsies, liek minēt, kuŗa auss dzied: Ja auss džinkst un otrs uzmin, kuŗa auss, tad viņa domas piepildīsies (ib. 1446).

Ja kādam ausī zvana un ja cits atmin, kuŗā ausī zvana, tad nodomātais piepildās (ib. 1447). Ja uzmin, kuŗa auss dzinkst, tad ir laime (ib. 1454). Ja kāds uzmin, kuŗa auss zvana, tad atņem laimi, ja neuzmin, tad minētais pats kļūs nelaimīgs (ib. 1448). Ja auss skan un ja uzmin kuŗa, tad vēlēšanās piepildās (17, 1837, 22 Vlm Mazsalaca). Ja uzmin, kuŗa auss dzinkst, tad vēlēšanās izpildās (17, 886, 6 Vlm Terneja).

Ja „zvana“ kādā ausī, tad vajag kaut ko vēlēties; ja otrs uzmin, kuŗa auss „zvana“ — vēlēšanās piepildās; ja neuzmin — nepiepildās (17, 8153 Rīga). Ja auss dzied, jādod kādam minēt un pie tam ko jādōmā. Ja otrs uzmin, kuŗa auss, tad domātais piepildās (17, 220, 82 Jg Garoza). Kad ausis zān, tad jāliek otram uzminēt un pašam pie kā jāpiedomā, kad uzmin, tad domātais piepildīsies (69, 974, Jk Birži). Kad auss dzied, tad kaut ko iedomājas un prasa kādam, vai tas taisnība, ko es domāju — tad nu uzmanīgi jāseko, ko viņš atteiks; kad viņš ko teic, un ja auss apstājas dziedāt, tad tas piepildīsies, ja neapstājas, tad nepiepildīsies (73, 162 Lp Ziemepe). Ja ausīs zvana, tad kas jāiedomājas un kādam jāprasa: „Kuŗā ausī man zvana?“; ja uzmin, tad dōma piepildīsies, pretēji nepiepildīsies (230, 1682 Talsi)

u. c. Ja kādam spindz auss, tad viņam jāprasa: „Kuŗa auss spindz, labā vai kreisā?“ Kuŗš uzmin pareizi, tai dienā nav melojis, kuŗš nepareizi, tas ir melojis (Š. Tic. 1450). Kad ausis zvanišanu uzmin, tas cilvēks nav melojis tanī dienā (ib. 1451).

Nozīme ir arī kliegšanai un atbalsij. *Kliegšana*, tāpat kā dažos gadījumos klauvēšana, ir saukšanas paņēmieni. Pirmatnējās tautās sastopama paraža kliegzot aizturēt mirēja dvēseli un, pretēji, slimniekam mirstot ievērot klusumu un ļaut dvēselei mierīgi aiziet. Raudāšana un žēlošanās pavairo mirēja ciešanas, sevišķi, ja viņam iekliegz ausis. Tāpēc cilvēkam mirstot nedrīkst skaļi raudāt, jo aizkliegt viņš nevar nomirt. Kliegšana ir arī svētības piesaukšanas akts, piem., aurošana un gavilēšana pavasarī t. s. auru kalniņos, kas bijuši pie mājām. Zaļās ceturtdienas rītā jākliegz laukā starp mietu pāriem aiz mājas stūra; Vastlāvjos no kalna laižoties jākliegz, lai būtu gaŗi lini. Dažos gadījumos kliegt aizliegts, lai neizsauktu kaitīgus spēkus. Tā pirmoreiz lopus ārā laižot, ganam nevajag stipri kliegt, jo tad vasarā nākot daudz vilku. Kad labību sēj, nedrīkst stipri saukt pusdienā, tad nedīgst visas sēklas, labību ēd putni un maitā kukaiņi. Lielā piektdienā burvji kāpj kokos un kliegz. Kas kliedzienu izdzirdis, tam piesitūties tā nelaime, ko burvis gribējis uzsūtīt. Kad burvis izkliegzis, viņš turējis ausis cieti, lai nedzirdētu pretkliedzienu; ja tas, kas dzirdējis, atkliegzis pretim, tad ļaunums palicis pie paša burvja. No atkliegšanās jābaidās arī Zaļā ceturtdienā. Ja Jurgu rītā uzkāpj kokā un kliegz: „Šurp mieži, šurp auzas“, tad kaimiņiem neaug, bet kliegzējam divkārtīgi (549, 112 Jēkabpils). Ja grib kādu izputināt vai uzsūtīt nelaimi, pusnaktī, kad mēness nespīd, vislabāk rudenī, jāuzkāpj tuvākā eglē un jāskaīta zināmi vārdi (641, 930 Jaunburtnieki). Kliegšana sevišķi bīstama, ja dzird savu vārdu saucam: saucējs ir kāda slimība vai nelabais. Sal.: Pie Plāņu muižas lielā upes liča siena šķūņa spokojies. Reiz, siena laikā, vīrs — zirgus pa nakti ganīdams — iegājis šķūnī uz strēķa nogulties. Nebijis vēl aizmidzis, te kas, pa durvīm ienākdams, prasījis: „Vai tu jau guli?“ Vīrs, domādams, ka meža sargs esot, kam tā pļava jāsarga — atteicis: „Vēl jau neesmu ne aizmidzis!“ un kāpis tūlī zemē, izmeklējis, izsaucies, bet kā nebijis, tā nebijis neviena paša. Nogājis pie zirgiem un nolicies atkal gulēt; bet tikko bijis aizmidzis, te kāds pienācis pie viņa un saucis: „Neguli uz ceļa!“ Vīrs manīdams, ka nav labi, cēlies augšā un negājis vairs gulēt (LP VII 946, 7).

Sal. par *atbalsi*: Zaļās ceturtdienas rītā jāiet uz upīti un jāpūš spolē. No kuŗas puses nāks atbalss, uz to aizprecēs (505, 150 Md Vecgulbene). Sal.: stabulītes jāpūš piektdienas vakarā; kur katram atbalss atskan, uz to pusi jāiet līgavas meklēt (P. Š. IV 308). Ziem-

svētku vakarā jāskrien uz kalnu un trīs reizes jābļauj; no kuŗas nāks atbalss, no tās puses jāš precinieks (297, 256 Rīga). Vecgada vakarā salasa vecus trumļus un pannas. Kad plkst. 12, tad jāiet uz lauka un jātaisa no tiem troksnis; kur atskan, tur dzers kāzas (32, 629 Rg Jūrmala). Kad no meŗa skaidra atbalss skan, tad būs labs laiks (S. Gūberts, 1688).

Zaļās ceturtdienas rītā ir jaunavām jākāpj uz kalna un jākliedz, tad uz to pusi, kur atskanēs atbalss, aizvedīs tautās (Š. Tic. 33730). Ja grib zināt, no kuŗas puses brauks precinieki, tad Zaļās ceturtdienas rītā jākāpj uz akmeņa un skaļi jāgavilē; uz kuŗu pusi balss skan, no tās brauks precinieki (ib. 33731). Zaļās ceturtdienas rītā meitām jākāpjot uz velētavas un jākliedzot. No kuŗas puses atbalss nāk, tur aizvedīs (ib. 33733). Zaļā ceturtdienā jaunām meitām jāiet zediņu lauzt. Uz kuŗu pusi atbalss skanot, no tās nākšot izredzētais mīļākais. Sal. Jaungada, Miķeļu dienu (ib. 33734). Miķeļa vakarā jālauz žogu stibiņas; uz kuŗu pusi atskan atbalss, uz to pusi ir brūtgāns (ib. 20692). Meita iet uz sētu vabas lauzt. Ja nu atskan dobji, kā uz zārka sitot, tad viņai būs jāmirst (ib. 34703).

Liieldienas rītā jāiet *gavilēt*, uz kuŗu pusi atskan atbalss, no tuŗienes gaidāmi precinieki (ib. 17374). Liieldienas rītā ārā jākliedz, no kuŗas puses nāk atbalss, uz to pusi aizvedīs tautas (ib. 17375).

Liieldienas rītā vajagot laukā saukt jeb šaut. No kuŗas puses atskanot atbalss, no tās puses nākšot brūte vai brūtgāns (ib. 17376). Liieldienas rītā jauniem ļaudīm laukā vajaga saukt, vai šaut: no kuŗas puses atskan atbalss, no tās gaidāms līgavainis vai līgava (1400, 26093, Brīvā Zeme 1935, 91).

Daļa skaņu un trokšņu ir tiešā sakarā ar uzskatiem par velnu, spokiem, miroņiem. Vecākos šādus nostāstus atrodam jezuītu ziņojumos.

Plašāks spoku apraksts ir 1689. g.: kāda latviešu sieviete meŗā lopus meklējot dzird sevi vārdā saucam un balsij sekodama redz kalniņā 3 vīrus sēŗam drausmīgā un vismazāk cilvēkiem līdzīgā izskatā. Kad pirmie divi uz jautājumu, kādas šī ticības u. tml., saņēmuši kristīga cilvēka atbildi, trešais saka, ka tad viņi tai nekā ļauna nevarot izdarīt. Kad sieva met krustu, elles trijādība izzūd.

Plašāki apraksti ir Rīgas jezuītu annālēs. Sal. 1585., 1605., 1607. g. ziņojumus. 1583. g. spoki parādās kādā mājā; galds, pie kuŗa sēŗ, tiek paņemts prom, pašas no sevis vaļā atveras aizbultētas durvis, no augšas krīt ar piķi aptriepti akmeņi un ievaino cilvēkus; salmi top druskās saplosīti. No visa redzams, kāda vara sātānam šai mājā. Māju no velniem iztīra ar eksorkismiem, velnu izdzenot.

Mājā dzird sivēnu rukšķēšanu; kādu dižciltīgo apstāj vadātājs putniņa veidā, pēc kam māja pilna spokiem — ir lāči, vilki, čūskas, vārdes, kas visur apkārt skraida un nelaimīgajam lec virsū uz kakla, rīklē, ausīs, mutē un citur; kad tas met krusta zīmi, to draud nožņaut; parādības pretojas arī priesterim, draud tam ādu pār acīm novilkt (1607). Sal. LP VII 948.

Ticēšanu spokiem šādi raksturo Mačevskis savā sprediķu grāmatā 1793. g.: Kad tie pakrēslumā ko redz, jeb kad nakti kas dauzās, tad ir tas tūdaliņ mironis jeb ķēms. Katra ēna, katrs dumpis, katra lieta, kas krīt, katra pasaka tos biedina, katrs naktsputns, kas brēc, katrs tārpiņš, katra lieta, kas tiem svešāda rādās, pilda tos ar bailēm un drebēšanu... No kādām mājām top dažkārt bābu pasakas daudz zinātas, ka tur miroņi, ķēmi, vells dauzoties. Kad nu tie ļaudis tādus niekus tic un tādās mājās kādu troksni dzird, tad neuzdriktas tie iziet un raudzīt, kas tur ir.

Spoki latviešu tautas tradīcijās pa daļai ir pats velns, pa daļai velna kalpi, pa daļai miroņi un mirušās dvēseles. Spoku stunda ir pusnakti un pusdienā (diendusā). Spoki varot pārvērsties visos dzīvniekos, izņemot gaili, kas ar savu dziedāšanu izbeidz spoku stundu. Par spokiem pārvērstoties bez kristības nomirušā bērna dvēsele un naktis baidot cilvēkus ar žēlu raudāšanu, kas izbeidzas, ja to nosaucot vārdā. Bērna dvēsele tik ilgi spokojoties, cik ilgi tam no Dieva bijis nolikts dzīvot. Sal. Š. Tic. 8673 sek. Tas pats esot arī ar pašnāvnieku dvēselēm. Sk. Š. Tic. 7290 sek. Pēc noliktā laika dvēsele ieejot veļu valstī. Spokojoties arī to dvēseles, kas miruši Labrenča dienā. No miroņiem sevišķi spokojoties tie, kas dzīvē bijuši ļauni, ar lieliem grēkiem aizgājuši nāvē, un pašnāvnieki. Lai nodrošinātos pret spokošanos, bērnu priekšvakarā vāķējuši mironi, jo, kur vairāk cilvēku nomodā, tur spoki baidoties un netrokšņojot. Lai glābtos no spokiem, vilkuši lietuvēna krustu, Ziemsvētku vakarā svieduši tupeli pār galdu, sēdot nedrīkstējuši bungot pa galdu; ja spoks grabina pie loga, nedrīkst atbildēt — ja atbild, kādam jāmirst.

Miroņi arī *dzied* kapos.

Citreiz bijušas pie Jēkuļu kapiem mājas — sauktas Jēkuļi. Pēc šām mājām tad arī minētie kapi iesaukti par Jēkuļu kapiem. Tā kā mājas stāvējušas jo klātu pie kapiem, tad arī māju ļaudis varējuši ap pusnakti redzēt, kā miroņi, baltās drānās ģērbti, ar grāmatām rokās, stāvējuši katrs pie sava kapa un dziedājuši tik jauki kā eņģeļi. Varējuši dažu reizi pat no meldijas noprast, kāda dziesma tā esot, un vecais saimnieks paņēmis no plaukta dziesmu grāmatu, parādījis ikuņu dziesmu, kuņu miroņi dzied un pats lēnām līdz dziedājis (LP VII 1, 68, 1). Reiz kāda Jēkuļu sieva, tā ap pašu pusdienas vidu,

sēdējuse pie istabas — saulītē — un zīdījuse savu bērniņu. Te uzreiz tā izdzird kapos tik jaukas, mīligas dziesmas, ka nevar saprast, vai cilvēki vai eņģeļi tās dzied. No jaukām dziesmām tā bijuse tā aizgrābta, ka sēdējuse, jāsaka, kā piesieta un asaras pašas no sevis sākušas ritēt. Arī bērniņš klausīdamies iemidzis tik maigi, tik mierīgi. Beidzot tā gājuse saukt saimnieku, lai arī tas nāktu jaukās dziesmas klausīties un lai ejot jele apskatīties, kas tur kapos notiekot. Saimnieks izgājis ārā paklausīties un tad teicis: „Ļauji, lai dzied! — tie mūsu pašu brāļu, mūsu gariņi“ (ib. VII 69, 2).

Sal. šādu miroņu dziesmu tekstus. Kāds ceļinieks gājis nakts laikā pa ceļu un uzmaidījis uz Jēkuļu kapiem. Tas nolicies uz kāda kapa gulēt un laidies jau iemigties. Te izdzirdis sev apakšā dziedam smalkā, jaukā balsītī: „Ko tu guli nediženis Pie dižajiem ļautiņiem? Ne tev acis pārgrozītas, Ne dzīslīņas izstaipītas.“ Ceļinieks nopratis, ka tā dzied miroņi. Uzcēlies, pārmetis krustu un devies tālāk (ib. VII 69, 3). „Ko goji naloguts loutgā vietā: ni ocs vorstijta, ni dzeislas staipijtas!“ Tā veļu māte dziedājuse kapu racējam, kas, dobi izracis, atslējis, iesnaudies un pa miegam šo Veļu mātes dziesmu dzirdējis (ib. 4). Sal.: Čavainite gauži raud, Stabausišu kalniņā; Kā tā gauži neraudās, Aliņā jādžīvo (ib. I 69, 5).

Dzīviem cilvēkiem aizliegts miroņu sapulcēs dalību ņemt. Darbu laikos (dzimts laikos) reiz meita, sestdienā ap pusnakti no darbiem mājā nākdama, gājuse gar baznīcu un izdzirdējuse baznīcā dziedam. Gājuse lūkot, kas tur dzied? — redzējuse: — miroņi izcēlušies no kapiem — visi baltās drēbēs lūguši Dievu baznīcā. Bet, pamanīdami, ka meita tur skatās, sākuši dzīties pakal to noķert — savā pulkā ieņemt. Meita bēguse, bēguse — par laimi ieskrējuse rudzu gabalā — dabūjuse pārskriet vagu krustojumam — tūlīņ ķērāji piepeši pazuduši. Šo gudrību meita bij dzirdējusi no savas nelaiķa mātes: — ja miroņi jeb gari ķerot rokā, lai tikai tad rudzu saitē pārskrienot pār vagu krustojumu — tūlīņ atstāsies (ib. VII 70, 6). Nomiruši cilvēki tāpat kā dzīvi ejot baznīcā. Reiz viens cilvēks pusnaktī braucis gar baznīcu — redzējis — baznīca pilna ļaužu un uz logiem deg svecītes. Viņš arī iegājis baznīcā; bet viņam pienācis mirušais krustdēls — teicis: „Kam tu te nāci? — tie nedrīkst te nākt, kas pie mums nepieder.“ Un kā to labi izteicis — miroņi sākuši šim apģērbu plēst; bet vēl attapis no baznīcas izsprukt. Otrā dienā viņš aizgājis uz kapšētu un tur atradis savas svārku skrandas, ko miroņi naktī baznīcā bij plēsuši (ib. VII 70, 7). Sestdienas naktī visu mirušo gari sapulcējoties baznīcā. Sprediķi sakot tas mācītājs, kas beidzamais tanī apgabālā miris un glabāts. Miroņi, visi bez izņēmuma — esot ģērbusies baltās drānās. Ērģeles tad skandinot un dziedot skaņā balši. Ja tādā reizē

kāds dzīvais tuvojoties baznīcas ieejai, tad uguni apdziestot, dziesmas apklusot un durvis jau labu laiciņu esot atvērtas. Ja nu tanī laikā kāds no dzīvajiem ieejot baznīcā, tad miroņi to nonāvējot un pievienojot savā pulkā. Pēc dievkalpojuma tāds nonāvēts līdz ar miroņiem pazūdot kapsētā, neatstādams ne mazākās zīmītes, kā pazudis, kur pazudis (ib. VII, 71, 10). Nomirušie arī ejot baznīcā (pat ar aizdedzinātām svecēm). Ja nu tanī brīdī kāds no dzīvajiem tur ieejot, tad to miroņi saplēšot (ib. VII, 71, 11). Par Kalnumuižas baznīcu mēdz stāstīt, ka tanī senāk veļu laikā pa vakariem līdz pusnaktij gari sanākuši. Baznīca tad gadījusies apgaismota. Bet tiklīdz kāds cilvēks gājis skatīties (tiklīdz nogājis līdz akmeņa sētas malai) — tūdaļ viss tumšs palicis (ib. VII, 71, 12). Reiz Drustu baznīcā redzēta uguns un ģērbkambarī viens kungs rakstām. Tas bijis ķēms (ib. VII, 71, 13). Reiz pavasara naktī zibinam zibinot, pārkonim ducinot ap pulksten 11 manīta Drustu baznīcā uguns. Viens vīrs garām iedams piegājis pie baznīcas loga, ieraudzīja baznīcā trīs vīrus un ratus ar divi aizjūgtiem zirgiem. Te uz reizi baznīcas durvis vēras vaļā, vīrs sabīstas un augšlecu lecām steidzas uz māju (ib. VII, 72, 14). Viens jājis gar kapsētu — kāds dzinies tam pakaļ, sacīdams: „Vai bēdzi, vai nebēdzi — rokā dabūšu!“ Jājējs tad piesitis zirgam, bet pakaļdzinējies ir tad norāvis tam svārkus (ib. VII, 72, 15). Viens vīrs brauc dienas laikā gar kapsētu, iznāk balts vīrs no kapiem, uzsauc: „Nākat nul!“ un tūlī citi miroņi lec no kapiem ārā, dzenas vīrelim pakaļ, salec tam ratos, rauj to ārā, lai nogalinātu. Te brauc viens kungs pretim — miroņi pazūd (ib. VII, 72, 16). Nakts laikā kapsētai garām staigājot, derot cieti pie sētas piesieties, jo tad miroņi, redzēdami, ka nebīstas, nescrienot pakaļ. Bet kas kapiem garām iedams atpakaļ skatoties, tam atgriežot galvu otrādi (ib. VII, 72, 17). Viens šķesteris reiz gulējis kapsētas kambarītī — bijis drošs cilvēks. Te ap pusnakti sāk nākt miroņi — pulka pienākuši — gribējuši šo žņaut ar žņaugu. Bet šķesteris trūcies no miega, paķēris no tiem maziem krustiņiem, kas kambarītī bijuši, un izsitis visus miroņus (ib. VII, 72, 18). Lubānes draudzes skolotājs (miris 1860) esot augšām cēlies un baznīcā pa naktīm ērgelējis. Tad uzlikuši kapam labu akmeni — vēl cēlies augšā; likuši otru akmeni; vēl cēlies; likuši trešo akmeni nokniedēdami, tad vairs necēlies (ib. VII, 72, 19).

Šādas dziedāšanas dzirdēšana ir arī nāves pazīme. Apgaismotā baznīcā miroņi dzied. Viens vīrs klausās un trešā dienā nomirst. Mirušā māsa sapņos pasaka dzīvai mācai, lai pusnakti iet baznīcā. Aiziet — miroņi dzied, svecas deg. Projām steigot dzird arī kapsētā dziedam — vēlāk māsa nomirst (ib. VII, 77, 34a). Roču mežā (Dundagas jūrmalā, pāris verstis no Kolkas raga, pie Jaun- un Vecroču

mājām) viena sieva — Ormaniene — lopus ganīdama, izdzirdējuse pret vakaru kaimiņu ganu meitu ventīņu dziesmas dziedam. Meitu pašu tā neredzējuse, bet tās balsu pazinuse un izšķīruse ļoti skaidri. Dziedājuse tādu brīdi — apklususe, un sācis viens ar kapsētas zvanu zvanīt. Šī pabrīnījusies un dzinuse lopus mājā. Otrā dienā satikuse dziedātāju meitu — vaicājuse: „Ko tu vakar ganos tās ventīņu dziesmas dziedāji, un kas tur mežā ar kapsētas pulksteni māžojās?” Meita atteikuse brīnodamās: neesot vakar ne ganos bijuse, nedz arī kādu pulksteni dzirdējuse; un ventīņu dziesmas ne viens pats še — kaimiņos — neprotot. Nu Ormaniene noprātuse, ka drīzumā, laikam, kāds miršot, ja šādus trokšņus dabūnot dzirdēt Roču mežā. Un tā arī noticis (ib. VII, 38, 13).

Pie baznīcas iet klausīties; tur garīgās dziesmas dzird uz nāvi, bet laicīgās uz kāzām. Jaungada nakti iet pie baznīcas durvīm klausīties, ja dzird garīgas dziesmas — jāmirst, ja laicīgas — sagaidāmas kāzas (464, 225 Rg Meņģele). Jaungada nakti iet pie baznīcas durvīm klausīties. Ja dzird dziedot garīgas dziesmas, jāmirst; ja laicīgas, sagaidāmas kāzas (Š. Tic. 11369). Ziemassvētku priekšvakarā jāizslaukot bez saules istaba un mēsli jāizbeŗot pret dienvidiem. Tad jāuzkāpjot virsū un jāklausoties: kuŗā pusē zvani skan, tur kāzas; kuŗā pusē dzied, tur bēres (ib. 34657). Sal.: Jo kas gryb zynot par mieršonu, vai par apsaženeišonu, tam vajag it da bazneicai, ap pušnaktīm, un ti viārtis durovu aclāga caurumā; jo apsaženeišis, tad dzierdiās priceīgu trūksni: zvonī skaņās, zyrgi zvīgs, jauni puiši un meitys doncos, muzyka īgravos, beŗ, jo miers, tūlaik dzierdiās biaru dzīsmys, raudošonu, vaidēšonu. Jo radz, ka miers, tad joit da bazneicys lūga, i ti varās radziat šķērstu malnā kraskā un apleik ļauds (243, 259 Rz Andrupene).

Pazīme bērēm ir arī *zvanu* dzirdēšana. Viens vīrišķis nakti dzirdējis Roču mežā tādu džinkstinātāju (it kā divi dzelza gabaliņus kopā sistu). Gan izvaicājies: Kas tur trokšņojot? Lai nākot šurp! Bet tiklīdz vaicā, džinkstinātājs apklusis; kā vairs nevaicā un grib iet tālāku — džinkstina atkal. Beidzot vīrs nelicies ne dzirdam — gājis taisni uz Dumburu mājām projām. Aizgājis Dumburos — tur vecmāmuļa patlaban taisās mirt (LP VII, 38, 12).

Kad baznīcā apzvana kādu mironi, tad citi mironi saka: „Klau, klau, kā nu zemes supi rej — nu mums nāks viesi.“ Dvēseli tik ilgi nelaižot iekšā, kamēr neesot zvanīts (ib. VII, 51, 3). Ja kāds nomirst un priekš viņa top zvanīts, tad tās dvēseles, kas debesīs, sakot: „Suns rej, ciemiņš nāk!“ Kad mironi uz kapsētu vedot un tiekot zvanīts, tad kapsētā gulētāji sakot: „Suns rej — maitu ved“ (ib. VII, 51, 4). Ziemas svētku nakti jājāj ar maizes kruķi uz krustceļa, trīs reizes

jāpiesit un jāklausās, ja zvana — klausītājai jāmirst, ja suņi rej, tad dabūs precēties (230, 1594 Vp Dundaga). Jauna gada naktī 12-os jāiet uz krustceļiem. Ja dzird mūziku — būs kāzas, ja zvanus — bēres (464, 5081 Tk Apšuciems). Vecā gada vakarā jāiet laukā un jāklausās, kuņķ pusē zvana, tur kādam jāmirst (Š. Tic. 11367). Jauna gada naktī 12-os jāiet uz krustceļiem. Ja dzird zvanus — būs bēres, ja muziku — kāzas (ib. 11368). Nākotni noteic pēc zvanu skaņām. Viens pats iziet pusnaktī uz krustceļa, nostājas ar seju pret rītiem un skaļi saka: „Baznīcas zvani, kapu zvani, kas nākotnē gaida mani?“ Tad kādu brīdi uzmanīgi klausās. Zvanu nedzird — pārmaiņas nebūs. Daži zvanu sitieni — liela pārmaiņa. Ātra, jautra zvanīšana — kāzas, bagātība. Klusa, lēna zvanīšana — nelaime, nāve (1562, 1617).

Skaņu mantika var būt impretatīvai zīlēšanai latviešu ticējumos, piem., Ziemassvētku vakarā ejot, lai klausītos dažādas skaņas, uz krustceļiem; šāds paņēmieni ir arī suņa un gaiļa dziedāšanas klausīšanās. Bet skaņu mantikai, *klēdonomantijai*, raksturīgākas ir oblātīvās neizprasītās zīmes, pirmā kārtā tās, kas ar *klauvēšanu* saistāmas.

Klauvēšana latviešu ticējumos ir atnākšanas zīme, ar ko arī gari paziņo savu klātbūtni. Šis moments pazīstams kā spīritistu seansos, tā spoku stāstos un arī izsaucot garus ar burvju grāmatas palīdzību. Bieži klauvēšanai ir tieša paziņojuma raksturs; sevišķi nāves gadījumā ar to ziņo miršanas brīdi: ja tuvinieks mirst, nāve pieklauvē pie loga. Arī 2—3 dienas iepriekš nāve piegrabina pie loga vai sit gar sienu. Ja naktī pieklauvē pie durvīm vai loga, kāds mirst; ja grib redzēt, kas klauvē, jāskatās pa atslēgas caurumu. Dažreiz noteiktas arī klauvēšanas reizes, piem., trīs. Ar klauvēšanu gan arī cilvēks var ierosināt un piespiest dot vajadzīgās zīmes, piem., Ziemsvētku un Jaungada vakarā, kad suņu riešanu ierosina 3 reizes piesitot krustceļā ar kruķi. Piesitot ar burvja zizli, var piespiest garus paklausīt un tos izsaukt. Nav brīv klauvēties Vēju dienā (2. februārī), lai vējš jumtus neatgāž (salīdzinī vēja izsaukšanu, svilpojot piedarba durvīs). Klauvēšana resp. piesišana ir arī pretlidzeklis; ja grib no rīta pamosties noteiktā stundā, ar kreiso kāju tik reizes pie zemes jāpiesit, cik grib mosties. Ja ēdiens piededzis, piesitot zināmas reizes pie zemes, var piegāršu atpemt. Sena saistību fiksēšanas tradīcija ir 3 reizes piesist, noslēdzot jeb izbeidzot kādu aktu (ūtrupnieka un sēžu vadītāja āmura sitieni).

Piemēru klauvēšanai kā zīmei latviešu ticējumos ir daudz. Ja rados kāds nomirstot, tad nāve ejot un klauvējot pie durvīm; ja ielaižot, tad tai mājā kāds mirstot, ja nelaižot iekšā, tad ne (67, 189 C Jaunpiebalga). Kad vakarā pie durvīm kāds pieklauvē, tad drīzi mirst kāds no iedzīvotājiem, ko atnācis klauvētājs saukt līdzī (69, 1327, Il Bebrene). Ja naktī, arī dienā, kāds piepēši klauvē pie durvīm

(ja nav kāds cilvēks, tad klauvētājs), tad kāds mirst. Tāpat arī pie loga, ja kāds klauvē — mirst. Ja grib zināt, kas mirs, tad vajaga paskatīties pa atslēgas caurumu (17, 1430, 132 Rīga). Ja kāds tuvinieks mirs, tad nāve pieklauvēs pie tava loga (17, 1987, 7 Rg Vidriži). Cits dzirdējis, ka 2—3 dienas priekš miršanas esot pie loga piegrabināts (74, 239d Lp Bārta). Ja naktī kladzina pie loga, bet patiesībā neviens nav klauvējis, kurš tad atsaucas, tas drīzā laikā mirs, jo tas nozīmē, ka nāve pie loga piesitusi zieģeli (Š. Tic. 21731). Ka, ustobā sādādam, izdzierdeisi, ka nazkur kloudzynuoj, bet ti nav nikuo, itis pīzīmēj, ka saiminīks tuos ustobys dreīži nūmiers vai eistis radinīks (ib. 14487). Ja dzird trīs reiz sitam pie loga, tad dabū nāves vēsti (ib. 17785). Kad pulkstens divpadsmitos naktī grabina kāds pie loga, tad tanī istabā kāds mirs (ib. 17786). Ja naktī kāds 3 reizes piedauza pie loga un tas atkārtojas 3 reizes no vietas, tad tajā istabā (retāk mājā) kāds drīz mirs (ib. 17787). Kad ārā būdams Jaungada vakarā uz kādu pusi dzird klauvējam, tad tās puses kaimiņos kāds tai gadā būšot mirt (1400, 181 Vlm Rūjiena). Kad slimnieks nomodā un dzird it kā kaut kur klauvējam, tad pēc tik gadiem tam būs jāmirst, cikreiz viņš dzird klauvējam (Š. Tic. 28187). Ja mājās gul kāds uz nāvi slims, tad, ja kāds neredzams naktī klauvē pie loga un sauc, nav brīv atsaukties, jo citādi slimnieks nomirs, bet, ja neatsauksies, tad nenomirs (ib. 28194). Ja guļot uz slimības gultas liekas, it kā kāds gar logu rūtīm ar žagaru sistu, tad tas mirs (ib. 28178). Ja naktī kāds pieklauvē pie loga, tad kāds cilvēks mirst (17, 1429, 131 Rīga). Ja pa miegam liekas, ka pie durvīm kāds zvana vai klauvē — tad kāds mirs (17, 1311, 6 Vlk Cirgaļi). Kad kāds 3 reizes pie loga piedauza, tad kāds mirst (17, 1634, 60 Lp Durbe). Ja dzird klauvējam pie durvīm, bet patiesībā neviens neklauvē, tad kādam jāmirst (464, 1613).

Ir gadījumi, kur ar klauvēšanu telepatiski saistīta mirēja paziņošana tuviniekiem par miršanas brīdi.

Ja kāds rads ir nomiris, tad viņš nāk atvadīties, daži tūlī pēc nomiršanas, citi pēc 4 nedēļām. Tad visādi trokšņi gan klauvē pie sienām (32, 2075 Rīga). Ja dzird klauvējam, bet patiesībā neviens neklauvē, tad kāds tuvs cilvēks mirst (Š. Tic. 30857). Ja pie durvīm dzird klauvējam, bet neviena klauvētāja nav, tad pēc kāda laika tai pašā stundā notiks kāds atgadījums (ib. 35967).

Arī citādi *trokšņi* mājā var būt par nāves zīmi. Neizprotamos trokšņus izskaidro pa daļai ar dažādiem zemākajiem daimoniem, kas latviešu ticējumos tikai pa daļai personificēti. Līdzīgi gari, parasti, nav redzami, bet tikai dzirdami. *Ķirmja* tikšķināšanas līdzība ar pulksteņa tikšķināšanu liek to dzirdēt mājas sienā, parasti kā nāves

zīmi. Pēc latviešu ticējumiem ķirmeļa graušana mājas sienā ir nelaimes vai pat nāves ziņa; turpretim eufemisms vai arī modernizējums ir uzskats, ka tad jāpāriet uz jaunu dzīvokli. Šis skaņas (ķirmelis sienā čirkst, pukst, parkstina, tikšķina) radījušas dažādas asociācijas un pat leģendas. Tās parasti salīdzina ar pulksteņa tikšķēšanu: Ja ķirmelis sienās kā pulkstenis sit, tas esot nāves pulkstenis, kas skaita kādam stundas, vai ar kalēju, kas sienās kaļ (189, 948 Vlk Jaunlaicene). Dažās mājas sienās un logos urbjas kokgrauzis, līdzīgi kā pulkstens iet; tad saka, ka tas esot nāves pulkstenis, kurš skaita kādam stundas (1189, 848 Vlk Jaunlaicene). Ja sienā pulkstenis (kokgrauzis) tikšķina, tad mājā kāds mirs (145, 106 Vlk Bilska). Kad sienā var dzirdēt tā kā pulksteni tikšķam, tad tai mājā kāds mirst jeb kādam no tās mājas ir jāiziet (Š. Tic. 16109). Ja mājā tikš sienā kā pulkstenis, tad kādam jāmirst (280, 97 Rg Ķēči, C Sērmūkši). Kad sienā iet kā pulkstenis tikšķēdams, tad kādam jāmirst (69, 1326 Il Bebrene). Ja kur dzird sienā tārpīņu graužam, kas izklausās it kā pulksteņa sišana, tik tak! tur no tās mājas kāds izies vai arī mirs (Š. Tic. 14562). Kad kokgrauzis sienā tikšķina, tad tai mājā kāds mirs (ib. 14566). Kad mājā, īpaši klētī, dzirkalis kals, tad domāja, ka kāds mirs (ib. 14567).

Sal. arī citas analogijas, ķirmja urbšanu un graušanu kā nāves zīmes. Dzirdot tārpīņu urbjam vecā kokā, domā, ka drīzumā kāds no mājām tiks zārkā iznests (ib. 14563). Kad ķirpis urbjas istabas sienu baļķos, tad kādam jāmirst (ib. 14565). Ja ķirmis, kuŗu sauc par svēto mārīņu, grauž, tad drīz kāds mirs (ib. 14564). Ja mājā vērpi mārgrietīņa, tad kāds mirst (ib. 14559). Ja ķirmis grauž, kuŗu sauc par „svēto mārīņu“, tad drīz kāds mirs (153, 872 Rg Babīte). Kad sienā kokgrauzis grauž: tik, tik, tik, tad kāds tai mājā mirs (Š. Tic. 14558). Ja ķirmji mājas sienās grauž, tad kāds mirs (ib. 16108). Kad ķirpis kaut kur sienā grauž nemitīgi, tad tajā mājā kāds cilvēks nomirstot (446, 628 Md Viesiena, Bērzaune). Ja sienā dzird kokgrauzi graužam, tad būs jāpāriet uz citu dzīvokli (17, 1837, 28 Vlm Mazsalaca). Ja kokgrauzis tirkšķina pie loga, tad kādam no mājas jāaiziet uz citurieni dzīvot; ja pie durvīm, tad kādam jāmirst (Š. Tic. 14560). Ja ķirmis mājas sienmalē blāuj, tad tas nozīmē šī iemītnieka aiziešanu jeb miršanu (ib. 14561). Turpretim citos latviešu nostāstos redzam līdzību ar vērpeju, jo ķirmelis knikstot un čikstot kā ratiņa pamina vai čirkstot, it kā kāds vērptu. Šīs vērpeju leģendas ir divējādas, pie kam pirmais to veids ir, ka vērpeja ir meitas dvēsele. Piem., meita grēkodama vērpi Jaungada vakarā pūra cimdiem dziļu; ienāk balts vīrs, pieaudzē meitu pie sēdekļa. Meita nomirst, un viņas dvēsele ielaižas sienas šķirbā, kur vērpi vēl šodien: tik, tik, tik! Arī: bargs

kungs meitu iemet pagrabā un to novārdzina, bet viņas dvēsele vērpj koka šķirbā. Tāpēc saprotams aizliegums ķirmeli nonāvēt, jo tā ir mirušā dvēsele.

Rets ir ķirmeļa apzīmējums par svēto Māriņu, bet otra nostāsta veids ir par svētām meitām. Kad dzird nakts klusumā, ka ķirmelis sienās grauž, tad svētās meitas vērpjot; dažām sievietēm viņas savērpj matos pinku, ko nevar izsukāt, bet ja to nogriežot, tad acis iekritot svētās meitas, t. i. sākot acis sāpēt. Šo pinku sauc arī par Māras pinku, ko dabū, ja Māras dienā sukā galvu. (Sal. Latv. bur. v. I 412 s., LP VII, 1, 643 sek.) Šīs svētās meitas dažādi raksturo un izskaidro; starp citu tās iemājo sienās, kaktos, pamatos, akmeņu starpās, žogos (LP VII, 1, 646, 8); tās esot ļoti mazi cilvēciņi, tikai sievieti vien (ib. 10), dvēseles (ib. 11, 2), vērpēju dvēseles (ib. 647, 12—13). Šīs vērpējas mājas sienā identificē ar ķirmi. Jaunās ēkās, malkas strēķos dažreiz ķirmeļi parkstina. Kad to dzird — saka: „Svētā meita vērpj“ (ib. 14). Vecās ēkās nereti nakts klusumā dzirdam, ka ķirmis sienas malās grauž — tās esot svētās meitas (ib. 15, 16). Nomaitāt šo tārpiņu nedrīkst, tad jāmirst (ib. 648, 16). „Svētā meita vērpj!“ saka, kad izdzird visvairāk rudens un ziemas vakaros — sienās. Šīs leģendas novirzās no galvenās versijas par nāves ziņām. Kad svētā meitiņa (kukainis) vērpj sienā, tad no mājas jāiziet, citādi jāmirst (Š. Tic. 29941).

Sal. citus trokšņus mājā. Dažreiz gadās, ka vakaros koka mājās dzirdami tādi kā sitieni, kas ceļas varbūt no sakaltušo koka bluku plaisāšanas. Ja tādi sitieni dzirdami kādā mājā, tad tas nozīmē, ka tanī mājā drīz būs kādam jāmirst (72, 8086 Md Cesvaine). To izskaidro ar to, ka apkārt staigājot nāve. Ja griesti brikš, tad staigājot nāve, meklējama kādu mirušu (479, 1652 Md Lubāna, Lazdona). Kad griesti naukš, tad nāve staigājot, un šai mājā kāds drīz mirs (446, 619 Md Viesiena, Bērzaune).

Kad māja brikšķ, tad mirst kāds (17, 1634, 59 Lp Durbe). Kad mājas stūri braikš, tad to gadu no tām mājām kāds mirst (3, 507 Jg). Ja siena brikšot, tad tai mājā kāds miršot (67, 187 C Jaunpiebalga). Ja sienas kādā mājā brikšķ, tad tur kāds mirs (145, 105 Vlk Bilska). Kad istabas siena brakšķ, tad kāds mirs (Š. Tic. 10390). Kad vecai istabai sienas un griesti brakš, tad kādam no tās istabas jāmirst (ib. 10391). Ja mājas siena brikš — vienam tanī mājā jāmirst (ib. 26987). Kad dzīvojamās ēkas sienas brakšķ, tad kāds tai mājā mirs (ib. 26988). Kad mājai sienas brakš, tad mājā kas nomirs (ib. 26989).

Ja kādā mājā *griesti* čikst, tad tanī mājā kāds drīzā laikā mirs (ib. 9633). Stipra mājas griestu brakšķēšana vēsta kāda iedzīvotāja nāvi (17, 6730 Vlk Plāni). Ja istabai brakšķ griesti, tad šai istabā

kāds drīz mirs (Š. Tic. 9629). Kad istabā griesti brikšķ, tad jāmirst kādam: kupā kaktā griesti brikšķ, tur jāmirst (ib. 9630). Ja nakti griesti istabā paukšķ, tad tanī mājā kāds mirs (ib. 9632). Ja griesti istabā ņirkšķ, tad kādam jāmirst (ib. 9626). Ja kādā istabā brikšķ griesti, tad tanī istabā kaut kas mirst (ib. 9627). Sevišķa nozīme ir griestu brikšķēšanai nakts vidū un pusnakti. Kad nakts vidū griesti brikšķ, tad kāds rados mirs (ib. 9624). Ja pusnakti dzird griestus brikšķam, tad sajems nāves ziņas (ib. 9625). Tāpat Jaungada nakti: Ja Jaungada nakti mājā sienas vai griesti aizbrikšķas, tad tanī mājā tanī gadā būs kādam jāmirst (ib. 11387). Kad Jauna gada nakti griesti brikšķot, tad kāds mirstot (ib. 11388). Sal. arī par slimnieku: ja virs slimnieka gultas griesti čīkst, tad tam drīzumā jāmirst (ib. 28192). Vēsts var būt arī par ugunsgrēku. Kad griesti čīkst, tad māja degs (2, 19 Md). Ja istabai sija brikšķ, tad viņa vai nu nodegs, vai kāds no mājiniekiem nomirs, vai arī kādam no mājas jāiziet (505, 239 Md Vecgulbene).

Ja *sija* brikšķ, tad kāds no mājas iedzīvotājiem mirs (438, 428 Lp Rucava). Jauna gada vakarā jāklausa, vai uz gultas nečīkst vērbaļķis. Ja čīkst, tad to gadu jāmirst. Ja nečīkst, nemirs (3, 2406 Jg Garoza).

Līdzīgi ir ar istabas iekārtu. Ja istabā knikšķ pašas no sevis mēbeles — galdi, skapji u. t. t., ģimenē gaidāmas nesaskaņas (Š. Tic. 10396). Ja istablietas brikšķ un sprāgst, tad kāds iemītnieks mirs vai aizies (ib. 10397). Ja istabā ar troksni sprakšķ kāds mēbeles gabals, tad sagaidāms nāves gadījums (464, 1449 Jg Jaunauce). Ja ēdot čīkst *galds*, tad tas nozīmējot, ka kāds miršot (220, 519 Bauska). Kad galds spraukšot, tad kādam no tās saimes jāmirst, kas pie tā galda ēd (116, 558 Vlm Rencēni). Nakti, kad vysi ir aizmyguši un galds brakšķ pats no sevis, un tū padzērst vacmōte, tad mērst viens tuvinīks (289, 133 Rz Bērzgale). Jo nikam naaizkōrts galds sabruks, tad tīmā mōjā viens mērs (274, 118 Rz Ozolaine). Ja krēsls sēdot paukšķ, tad tas paredz, ka tur sēdēs kāds ciemiņš (Š. Tic. 15041).

Ja Veca gada vakarā kādam gulētājam *gulta* čīkst, tad tam nākamā gadā jāmirst (ib. 11386). Ja gulot čīkst gulta, tad gulētājam būs jāmaina dzīves vieta (ib. 9784). Sal.: Ka gulta, uz kuris tu gul, salauž un tu prokrissi caur, tod itei pīzimej, ka tu dreizi pamessi sovu sātu un ilgi nabyusi atpakaļ (ib. 9783). Kad gulta lūst, tad tās gulētājs drīz mirs (ib. 9786).

Durvīm ir vēl lielāka nozīme, jo tās ir staigāšanai; to atvēršanās bez jebkāda redzama iemesla vedina uz domām, ka tur ir staigātājs, gan neredzams. Šādi uzskati ir ticējumos. Nācēji ir gari, mirušie un pati nāve (bezrocis). Kad durvis čīkst, tad nomirušie staigā (457,

394 D Krustpils). Ja durvis pašas atveras — ienāk mirušo gars (Š. Tic. 6151). Kad durvis sprāgst vaļā, tad gari staigā (ib. 6152). Ja atsprāgst durvis un nevienu neredz ienākam, tad ienāk nāve (ib. 6150). Veci cilvēki saka, ja durvis atveroties, tad ienākot nāve (ib. 6146). Kad durvis čikstot atveras, veci ļaudis saka: nāve nākot (ib. 6147). Ja istabas durvis pašas atveras, tad nāve nāk iekšā (ib. 6144). Ja durvis veras vaļā un neviens cilvēks nenāk iekšā, tad saka, ka nāk nāve un vienam cilvēkam būs jāmirst (230, 1825 TI Laidze). Kad durvis atsprāgst vaļā, tad nāve nākot (17, 1011, 1 Sloka). Ja istabas dures pašas no sevis atdarās, tad teic, ka nāve nāk (438, 427 Lp Rucāva). Kad durvis pašas no sevis atdarās, tad nāve nāk iekšā (230, 2438 Talsi). Ja kādreiz pašas no sevis atveras durvis, tad ienākot nāve un kādam no tiem, kas pašlaik atrodas istabā, drīz jāmirst (230, 421 Talsi). Kad durvis pašas no sevis atdarās, tad mēdz sacīt: „Bezrocis attaisīja durvis“, vai arī „Bezrocis ienāca“. Bezrocis nozīmē ļaunumu jeb nāvi (Š. Tic. 2071). Ja durvis pašas no sevis atveras, bez cilvēku piepalīdzības, tad mēdz teikt, ka „Bezrocis“ staigā, „bezrocis“ attaisa durvis. Zem „bezročā“ saprot neredzamu garu, kas staigā klusu bez soļiem, bet istabā nevar ienākt, ja durvis cieti, un tāpēc nākdams istabā attaisa durvis, bet tā, ka cilvēks neredz roku, ar kuřām tās attaisa, tad ienācēja gars tiek saukts par „bezroci“ (479, 1784 Md Meirāni). Ja durvis atveras pašas no sevīm, tad saka, ka bezrocis nāk (450, 1327 Md Patkule). Ja durvis pašas no sevis atveras, tad istabā ienākot „bezrocis“ (479, 1653 Md Lubāna, Lazdona). Ja durvis atveras pašas no sevis, tad ieiet bezrocis (Š. Tic. 6145). Kad durvis čirkst jeb pašas no sevīm attaisās vaļā, tad saka: „Bezzarnis nāk“ (32, 2590 Rīga). Arī kāds mājas iedzīvotājs tad var iziet (nomirt): Kod ustobu durovys suoks peikstēt, itys pīzīmēj, ka saimnīks itymā ustobā ilgi nadzeivuos (Š. Tic. 6130). Ja mājā durvis čikst, tad no tās mājas izies kāds dzīvotājs (ib. 6131).

Citādi durvju atvēršanās jeb aizvēršanās ir miršanas zīme: Nama durvis kad pašas no sevis atveras — nāves paredzēšana (23, 6141 Tk Dzirciems). Durvis kad nobriķš vai aizveras ciet — nāves paredzēšana (ib. 23, 6140). Kad durvis pašas no sevis atveras, tad tanīs mājās drīz kāds mirs (Š. Tic. 6149). Ka durs pošys nu sevi atsadora, tod tymā ustobā dreiz miers saimnīks (306, 150a D Asūne). Kad 3 reizas durvis pašas no sevis atveras, kāds no tās istabas iedzīvotājiem mirs (205, 37 B Skaistkalne). Jo ustobas durovas atsataisa, tad gaidāms myrūns (289, 132 Rz Bērzgale).

Sal. par troksni ārā — Ziemassvētku vakarā. Tymā pat vokorā paāduši klausos orā, ka kur dzērd kaidu trūksni, tamā mojā kas miers, vai nu tos mojas radinīks (325, 989 D Aizkalne, Izvalta). Ja klusā

laikā dzird kādu neparastu troksni, tad kāds mirst (Š. Tic. 30858). Vīri un sievas iet vakarā priekš durvīm klausīties, vai nedzird attālu kur kādu troksni, un kur tādu nomana, tai pusē rados vai kaimiņos esot tai gadā liķis (ib. 11302).

Ne visi trokšņi ir vienādi vērtējami. Nelabie trokšņi ir analogijai ar ēvelēšanu, kalšanu, dauzīšanu, klapēšanu u. tml., kas atgādina zārka taisīšanu. Ja Ziemassvētku naktī vai Jaungada naktī dzird kur klapējami, tad taisot zārku un no tās mājas kāds tad miršot (ib. 34660). Kūķu vakarā tīri izslaucīja istabas, bet mēslus izbēra, aiznesa mēslienā, kur bērāja tiem uzstājās virsū un klausījās, kuņā pusē klaudzēja — bēres (1400, 27699 Latvijas Kareivis 1931, 291).

Jo Zīmas svētku vakarā par kuru sātu reibyno, tai kai bucys steipoj, tad tymā sāta nokušā godā mērs kaids navin cylvāks (260, 338 D Auleja). Kad dzird skalus plēšam, bet patiesībā neplēš, tad būs drīzi jāmirst (230, 1333 TI Nogale).

Galvenā vieta, kur speciāli iet skaņas un trokšņus klausīties, ir *krustceļš*. Krustceļš, krustceļi, krustceles, kur krustojas vai satek kopā 2 ceļi, ir vieta, kur vislielāks iespāids labiem un ļauniem gariem, kas var darīt labu un kaitēt, palīdzēt izzināt nākotni, dziedināt slimības u. tml. Šiem ticējumiem nav pamatā kristīgais krusts, ko rāda, piem., grieķu uzskati par Hekati, bet gan doma par krustceļiem, kā dvēseļu sapulces vietu. Te pulcējas arī ļaunie gari. Latviešu folklorā visi šie momenti ļoti spilgti saskatāmi. Ziedošana krustceļos ir kāzu braucienā: ligavai uz baznīcu vai mājās braucot te jāmet prievīte, cimdi un jostas, lai labi dzīvotu. Velnu krustceļos var piesaukt svilpojoj, dievus un Laimu — dziedot (76, 330). Velna mīlākās vietas ir krustceļi un rijas. Agrāk uz krustceļa likuši krustu, jo velnam no tā bail (76, 356). Krustceļos nevar sēdēt un gulēt, tur nedrīkst apstāties. Jaungada naktī velnam krustceļos pārdod „zaķi“ (melnu kaķi) par rubli, kas vienmēr atgriežas. Jāņu naktī burvis brauc uz krustceļiem un baro raganas ar alu un ēdieniem. Krustceļā var pareģot nākotni vai saņemt atbildi uz noteiktiem jautājumiem. Virietis Veca gada vakarā iesprauž krustceļā spieķi; ja to aizrauj sievietē, viņš apprecēsies. Jāņu naktī meitas uz krustceļiem pin vainagus, ko liek pagalvī, lai redzētu nākamo; izgriež krustceļos 3 velēnas: cik zem tām slietu, tik to gadu ligavaiņu u. tml. Jauna gada vakarā jāļ ar kruķi uz krustceļa, 3 reiz piesit un klausās: ja zvana vai dzird zāģējam, nākošā gadā jāmirst, ja rej suns, tad precēsies. Krustceļos var ar zināmu darbību aizdzīt dažādas nelaimes un ārstēt slimības.

Ziemassvētkos iet naktī uz krustceļiem, kur var dabūt zināt, kas nākamā gadā notiks (Š. Tic. 34704). Ļaunos trokšņus izskaidro ar analogijām. Tā zāģēšana ir zārka taisīšanai. Jaungada naktī ap 12-iem

iet uz krustcelēm un klausās. Ja dzird zāgējam kur nebūt, tas nozīmē zārku taisīt, tad jāmirst nākošā gadā, bet ja to nedzird, tad jādzīvo (17, 7831 C Jaunpiebalga). Jaungada naktī jāuziet uz krustceļiem un jāklausās. Ja kādā mājā dzird zāgējot, tad tur nākošā gadā kāds mirs (17, 138, 291 C Jaunpiebalga). Jauna gada vakarā 11. stundā iet pa vienam ārā klausīties, tad, kas dzird uz mājas jumtu zāgējam, tam tai jaunā gadā jāmirst. Vai tiešām dzird, to es nezinu, bet piezīmēšu gadījumu ar savu 9 gadus veco zēnu — viņš nāk iekšā un prasa: „Mam, vai tu dzirdi, ka pie skurstēņa zāgē — nu mūsu mājā kāds mirs“, un pats 26. aprīlī togad noslika upē (137, 151 Vlm Ipiķi). Ja Ziemassvētku vakarā iziet ārā un nostājas uz krustceļiem, un ja tad izliekas itin kā kādās mājās dēļus zāgētu, tad tanīs mājās, kur to dzird, kāds nākošā gadā mirs (Š. Tic. 34812).

Sal.: Ja Jauna gada pusnaktī dzird kādās mājās zāgējam, tad tur drīz kāds mirs (ib. 11376). Ziemas svētku naktī plkst. 12-os vajaga iet ārā un klausīties, un kuņā mājā dzird ēvelējot jeb zāgējot, tur kāds mirs (1400, 11295—6 B. V. 1876. 18). Ja Ziemas svētku naktī dzird zāgējot, tad kāds mirs (464, 5092). Tāpat: Ja zāģis stāvēdams pie sienas pats no sevīm nodžingst, tad kādam jāmirst (230, 1772 Talsi).

Sal. ciršanu un tēšanu.

Arī ja grib izzynot, vai tyvu vai toli kas naviņ mērs, tad, Aizgavēņu vokorā pēc aizgavēšonas vakariņom, izgojis orā klausīs, jo ar cērvi cērs, tad byus myrūns, bet jo nā, tad vyss byus, kai bejis, un jo tyvu, tad dreīži mērs, bet jo toli, tad pēc ilgoka laika (289, 16 Rz Bērzgale). Kūču vokorā izgojis nu pērts, jo dzērdēs kaut kur cārtūt, tod tūgod sādžā kaut kas mērs, jo cērsšona zeimoi škersta taisišonu, bet jo dzērdēs suņus rejūt, tod sādžā voi rodūs byus kuozas (400, 3897 D Aizkalne). Zīmas svātku vokorā pēc vakorinu izīs orā tanī pot vokorā un jo dzērdēs, kur tasūt kaut kū, tod tanī dzeraunī, kur dzērdēja tasūt, tur mērs kaut kas (260, 346 D Auleja). Jaungada naktī kuņā pusē dzird tēšam vai cērtam, tur būs liķis (302, 1520 Jk Sece). Aizgavēnī cyti izgojuš orā klausos, kur drēbis velas vai molku cērss; kuņā sātā molku dzērdās cērtut, tī mērs tymā godā puiss nu tos saimis; kuņā drēbis velas, tymā sātā mērs meita (312, 248 Ldz Mērdzene). Kad zam Zīmas svātkim, kyuču dīnas vakarā, izejūt nu ustobas kaidis cylvāks, un ja izdzēršūt kū naviņ cārtūt ar cērvi vai arī ar vāzu sytūt par sīnu, tad nu tās ustobas asūt jāmērst da vīnam cylvākam, laidz nākušajim Zīmas svātkim (221, 387 Rz Silajāņi).

Kad es vēl jauna biju, tad mēs Ziemas svētku vakarā būrāmies; izslaucījām istabu un sametām mēslus uz deķa. Tad aizgājām uz pirti, nopērāmies, un, kad mājā viss palika klusu, mēs trīs cilvēki

iznesām deķi ar mēsliem dārzā, uzstājāmie uz mēsliem un turējām slotu katra ar vienu roku. Runāt nebija brīv. Tad klausījāmie un skatījāmie visapkārt. Es dzirdēju otrā mājā trīs reizes cērtam, viena redzēja kādu rudzu laukā lokāmie, un otra dzirdēja zvanus. Tā i bij: otrā mājā nomira trīs cilvēku, rudzus nosita krusa un tuvumā bija kāzas (Š. Tic. 35888). Ja Jauna gada naktī pulksten 12-os dzird mežā kokus cērtam un kā dēļus tēšam, tad tanī gadā daudz mirs (ib. 11299). Ziemassvētku jeb Jauna gada vakarā jāiet ārā klausīties. Ja var dzirdēt it kā cērtam jeb ēvelējam, tad nākamā gadā tanī mājā kāds mirs (ib. 34811). Kūču vokorā izgājīs nu pērts, jo dzērdēs kaut kur cārtūt, tod tūgod sādžā kaut kas mērs, jū cēršsona zeimei šķērsta taisīšonu; bet jo dzērdēs suņus rejūt, tod sādžā voi rodūs byus kuozas (400, 3897 D Aizkalne); sal. LP IV, 234, 10 — vadātājs trokšņo klēti, urbj, teš. Sal. par izkapt šķindēšanu; māte dzird izkapti šķindam — bērniņš nomirst (LP IV, 63). Lielā piektā burvji cērt mežā malku. Kas pirmais to troksni dzird, tam tai gadā jāmirst (Š. Tic. 16917). Vecgada vakarā, pirms saules rieta, jāizslauka istaba un mēsli jāšaber uz krustceļa. Pusnaktī jāiet, jāstāv uz krustceļa un jāklausās: ja dzird dēļus plēšam, tad jāmirst, ja zvanot, tad kāzas (ib. 11300).

Šajā katēgorijā ietilpināma kā nelaba pazīme dažādu priekšmetu *krišana* ar troksni vai arī bez tā, plīšana u. tml.

Sal. dēļu krišanu: Kas Jauna gada naktī dzird dēļus krītam, tam jāmirst (ib. 11301). Jaungada naktī klausās, kurā mājā dēļi krīt, tad tai mājā drīzi vien kāds miršot (17, 1651, 115 Rīga).

Negaidītas, neparedzētas kustības noder par nelaimes vēstnešiem. Romā šādi *prodigia* ir, ja sakustas svētie vairogi un Marta šķēpi svētnīcā, ja pēkšņi pašas atveras svētnīcas, vai arī mājas durvis, ja ziedojoņi nokrīt zemē trauks, ja nokrīt zemē ieroči vai mūra ķieģeļi.

Latviešu ticējumos ir daudzas paralēles sev. par priekšmetu krišanu, plīšanu, pulksteņa apstāšanos u. c. Sal. par priekšmetu sakustēšanos.

Pēc miroņa apbedīšanas to vakaru jāapklāj vakariņu galds un jāpakaļ tirs, balts dvielis. Pēc apbedīšanas tomēr gars vēl mīt dzīvo starpā. Nama saimniekam tad ir jāskatās, vai gariņš paēdis ies slaucīt muti dvielī, jeb ne, t. i. vai dvielis pakustēsies. Ja dvielis pakustas, tad liela laime sagaidāma (Š. Tic. 2374).

Krišana, zušana, plīšana visumā ir nelabvēlības zīmes, analogiski attiecināmas uz laimes, svētības samazināšanos. Tomēr var būt arī citi iemesli. Ja kādam mājās jāmirst, tad daudzreiz dzird traukus gāžāmie, bet gāzēja neatrod. Nāve staigājot ar savu izkapti, kas visur aizķēpoties (76, 159—60 Rīga).

Labā daļa ticējumu nelabumu attiecina uz laulības dzīvi. Tautas dziesmās tā ir ar zobena lūšanu. Nelaba pazīme ir brāļa zobena, zelta sakte, gredzena lūšana: Dieviņš zin, kā dzīvo Mūs' māsiņa tautiņās: Jaunajam bāliņam Vārtos lūza zobentiņš (LD 16165). Divi puīši pāram iet priekšā. Katram zobins rokā. Brūtgāns piesēžas pie galda, brūte līdzās. Zobinu nesēji apstājas, viens aiz brūtgāna, otrs aiz brūtes un savus zobinus iesprauž galdā viens par brūtgāna, otrs par brūtes galvu. Te nu labi gaumā jāliek, kuŗš zobins ilgāk trīc, vai brūtgāna, vai brūtes zobins. Jo ilgāka trīcēšana apgalvo ilgāku dzīvošanu laulības kārtā (M. V. 1861. 41). Kuŗa zobins — vai brūtes jeb brūtgāna ilgāki trīcēja, tas arī ilgāki dzīvoja (L. A. 1865. 12). Uz kāzu galda priekš jaunā pāra iesprauž divus zobinus, no kuŗiem spriež par abu mūžu. Kuŗa priekšā zobins ilgāki trīc, tas no abiem ilgāki dzīvos (Š. Tic. 14385). Sal. par saktu un gredzenu: Ietin iešu tautiņās, Bet es ilgi nedzīvošu, Man zīmīte rādījās Bāleniņa istabāi: Man pārlūza zelta sakte, Sedzot baltu villainīti (LD 18167). Ietin iešu tautiņās, bet es ilgi nedzīvošu, Man zīmīte rādījās Svēta rīta likopās: Puša griesti līgti cimdi, Lausts laulātais gredzentīnis (LD 18168).

Ja *pazūd* laulības gredzens, būs nelaimīga laulība: Ja brūtei pazūd gredzens, tad tā pazaudēs arī brūtgānu (Š. Tic. 9569). Ja pazūd dāvāts gredzens, tad nelaimīga dzīve (ib. 9570). Ja pazūd laulības gredzens, tad drīz šķiras (ib. 9571); tas pāris šķirsies (ib. 9572); ir jukas ģimenē (17, 2252 C Dzērbene); pazaudētajam paredzama drīza nāve (205, 29 B Skaistkalne). Ja uzvelk laulājamo gredzenu, kamēr nav vēl precējies, tas nekad neapprecēsies (Š. Tic. 9576). Ja pārlūst gredzens — atstāj mīļākais jeb mīļākā (ib. 9573). Kad laulības gredzens pārlūst, tad mīlestība izput (110, 32 Vlk Beja).

Tāpat ir ar matadatas *izkrišanu* (līgavaiņa zaudēšana). Ja meitai pazūd matadata, tad viņai pazūd brūtgāns (Š. Tic. 18972). Ja pazaudē matadatas, tad pazaudē arī brūtgānu; ja atrod matadatas, tad atrod brūtgānu (ib. 18974). Ja matadatas izkrīt, tad mīļākais pazūd (ib. 18976); viens pielūdzējs atstāj (ib. 18977); līgavainis atstās (ib. 18980); brūtgāns aizies (ib. 18981). Ja matadata izkrīt, tad izredzētais atstās (ib. 18982). Sal.: ja atrod sieviešu matadatu, tad būs atkal kāda jauna iepazīšanās (ib. 18983). Ja matadata izkrīt no matiem un asais gals rāda uz sevi, tad iegūs puisi; ja asie gali aiziet no sevis, tad puisi pazaudēs (ib. 18989). Ja matadata izkrīt no matiem ar asiem galiem pret sevi, tad vīrs aizies no mājām, t. i. no savas sievas (ib. 18988).

Ja galvu sukājot nokrīt *ķemme*, jeb suseklis, būs kauns (ib. 8079). Ja, galvu sukājot, izkrīt ķemme no rokas, tad ķemmētājs tiks apru-

nāts; bet lai tas nenotiktu, tad uz ķemmes jāuzliek kāja (ib. 8080). Kad nokrīt ķemme zemē, vajag viņai uzmīt ar kāju, citādi dabūs kaunu (ib. 8081). Ja galvu sukājot ķemme izkrīt no rokas, tad ēdot jāsaperdas (ib. 8082). Ja matus ķemmējot ķemmes izkrīt no rokām, tad drīzumā ir kauns (ib. 8083). Ja matus sukājot izkrīt ķemme, tad būs kauns (ib. 8085). Ja, uz ciemu ejot, galvu sukājot ķemme nokrīt zemē, kaunu dabūs (ib. 8087). Ja matus sukājot nokrīt ķemme zemē, tad tajā dienā dabūs kaunu (ib. 8088). Ja galvu sukājot ķemme izkrīt no matiem, tad būs kauns (ib. 8089). Ja ķemme izkrīt, tad brūtgāns bēg projām (ib. 16080).

Ja matus sukājot nokrīt zemē ķemme, tad pašam nav brīv to pacelt, bet lai padod cits, citādi dabūs kaunu (ib. 8095). Kad *suseklis* nokrītot zemē galvu sukājot, tad kaunu dabūnot (ib. 29622).

Būs nepatikšanas: Ja kāds priekšmets izkrīt no rokām, tad to dienu dabūs sabīties (ib. 15379). Ja nejausi apgāz ķebli un atstāj ar kājām uz augšu, būs nelaime (ib. 1945). Ja krāģītis nokrīt atpakaļ, tad jāsteidzas uzcelt to uz kājām. Ja tanī laikā tautā dzimst kāda meitiņa, tad tā paliekot netikle, ja zēns, tad netiklis (ib. 1946). Kam bērns uz beņķa sēdot beņķam kāja nolūst, tas drīz mirs (ib. 1948). Kod cylvāks sāstas uz benča un benčs nūsalaužas, itei pīzīmēj, ka tys cylvāks vysu tū dinu byus skumeigs (ib. 1947). Kad stops nokrīt zemē, gaidāms dzērājs mājā (205, 144 B Skaistkalne). Ja sāls trauks apgāžas, tad ir priekšā kāda ķeza (17, 2192 C Dzērbene). Kad sāls trauks apgāžas, būs mājā naidi (394, 107 Rīga). Ja no otra saņemta dāvana pazūd, tad dāvinātājs nav to labprāt devis (Š. Tic. 5587).

Ja sienu grābjot grābeklis izkrīt no rokām, tad pazaudē launagu (17, 1371, 34 Rg Ādaži). Ja nesot grābeklis izkrīt no rokām, tad tās reizes ēdienu ir paspēlējis (17, 1485, 99 Md Vietalva). Ja zirgiem pakavi sāk lūzt un zust, tad zirgi zudis (218, 856 D Krustpils). Ja glāzē ielej tēju un viņa pārplīst, tad ir jāmirst (17, 323, 43 Kld Gaiķi). Ja bieži lampas stikls plīst, tad kāds tuvs cilvēks mirs (Š. Tic. 16408). Ja naktī dzird cilindri sprāgstam, tad jāmirst (230, 1773 Talsi). Ja pie liķa saplīst lukturis vai kas cits, tad mirs vēl kāds (Š. Tic. 2178).

Enorma parādība, nelabvēlīga, ir pulksteņa apstāšanās. Ja vakaros neuzgriež pulksteni, tad kādam uzbruks nelaime (ib. 24816). Kad ap pusnakti pulkstens apstājas, tad kāds cilvēks mirs (ib. 24817). Ja pulkstens apstājas, tad kāds no pazīstamiem, draugiem vai radiem mirs (ib. 24818). Ja pulkstens apstājas, tad kāds no pazīstamiem vai draugiem, radiem un savējiem mirs (17, 195, 121 Tl Vandzene). Sal.: Ja kādam mājās jāmirst, tad mājā esošam stīgas instrumentam trūkst stīga pati no sevis (76, 158 Rīga).

Pretrī ir gadījumi ar *laimes* nozīmi. Tā ir ar trauku plīšanu:

Trauki plīst uz laimi (Š. Tic. 30777). Ja saplīst kāds trauks — būs laba peļņa (ib. 30785). Ja trauku saplēš no rīta — nelaime, ja vakarā — laime (ib. 30781). Kad trauks izkrīt no rokām un nesaplīst, tad nelaime. Ja trauks kritot saplīst, tad laime (ib. 30782). Kad trauki plīst, tad būs laime, bet ja tie plīst jaunā dzīvoklī, tad tas nozīmē, ka tur ilgi nedabūs dzīvot (ib. 30784). Ja kaut ko dzerot glāze saplīst, tad tanī nedēļā būs tik daudz laimišu, cik gabaliņos glāze ir saplīsusi (ib. 8959). Ja Jaungada pirmajā dienā plīst trauki, tad būs laimīgs gads (ib. 10807). Ja Jauna gada nakti sitās trauki, tad nākamā gadā būs daudz laimes (230, 1697 Talsi). Kad Jaungadnakti saplīst trauki, tad būs laime (ib. 230, 2441). Ja viesībās saplīst kāds trauks, tad labi iet (230, 352 Tk Aizupe). Kad godībās kāds trauks saplīst, tas uz labu, ja nē, tad uz sliktu ko (17, 6722 Vlk Trikāta). Godībās ja glāze nesaplīst — nelaime, ja saplīst, laime (23, 3274 Valmiera). Ja godā saplīst kāds trauks, tad tas ir uz laimi (Š. Tic. 30780). Ja dzirēs saplīst glāze, tad ir laime (464, 1488 Jg Jaunaucē). Ja kāzās brūtei vai brūtgānam saplīst glāze, tad būs laimīga dzīvošana (17, 1841, 16 Md Vestiena). Ja kāzās saplīst kāds trauks, tad jaunam pārim būs laimīga dzīve, bet ja apdauzās vien tikai, tad nelaimīga (17, 2191 C Dzērbene). Kad kāzās saplīst kāds trauks, tad laba laime jaunam pārim (2, 23 Md). Ja kāzās kaut kas saplīst, tad būs laime (17, 6481 Rīga). Ja dzerot uz šķīvja saplīst divas glāzes reizē, tad no šīs kompānijas iznāks brūtes pāris (Š. Tic. 6679).

Vadža lūšana ir kāzu zīme: Jo soku pakaramais vadzs Zimas svātku naktī nūlyust, tad byus kozas (A. Aizsils 131).

Sērkociņu izbiršana ir zīme, ka nauda būs: Jo izbērst spīčkas, byus nauda (288, 14 Ldz Nautrēni).

Šķēpu krišana ir zīme darbam. Ja šķēres krīt stāvu zemē, būs darbs (32, 362 Rīga). Kad strādājot nokrīt šķēres, tad saka, ka darbs būs (17, 1767, 4 Rg Ādaži). Ja šķēres nokrīt uz viena gala, tad tas nozīmē nelaimi (Š. Tic. 30160). Ja šķēres nokrīt un iedūras grīdā ar asiem galiem, tad ir sagaidāmi ciemiņi (ib. 30161). Ja šķēres nokrīt, tad sagaidāms darbs (ib. 30162). Kad šķēres krizdamas iedūras ar galiem zemē, tad gaidāms steidzošs darbs (ib. 30163).

VIII nodaļa.

LAIMĒŠANA.

1.

Mantikas gandrīz nepārtrauktā attīstības gaitā un vēsturē saskatāmas pārmaiņas paņēmienu teknikā, jaunu paņēmienu klāt nākšana un veco izzušana. Latviešu zilniecība šādā plāksnē dod vērtīgus slēdzienus. Gan samērā nabadzīgi ir vēsturiskie norādījumi par latviešu mantiku, bet šie aizrādījumi ir vērtīgi jo vairāk tāpēc, ka jaunākajā tautas mantikā zuduši daudzos gadījumos teorētiskie paskaidrojumi, bet praksē arī dažas paņēmienu agrākās formas; uztvere ir vienkāršojusies un aitioloģiskie paskaidrojumi ne arvien vairs sastopami.

Latviešu mantikas vēsturisko pamatojumu trūcību var daļai atvietot paralēles ar viduslaikiem, tuvākām tradīcijām pie citām tautām un jo sevišķi pie mūsu tuvākiem kaimiņiem, kas topoģeogrāfiskā ziņā mums ir līdzīgos apstākļos bijušas. Bez tam iepazīstoties ar citām baltu ciltīm, redzam liecības, kas par tām uzglabājušās, redzam līdzību tajās un papildinājumus robainajām liecībām par agrāko latviešu mantiku.

Vecākie aizrādījumi par kuršiem atrodami Brēmenes Ādama grāmatā (Adami Bremensis Gesta) ap 1075. g.: *divinis auguribus atque nigromanticis omnes domus plenae sunt. A toto orbe ibi responsa petuntur, maxime ab Hispanis et Graecis — pareģu un nekromantu ir visas mājas pilnas; no visas pasaules šie meklē atbildes, visvairāk no spāniešiem un grieķiem. Atstājot pie malas pēdējo hiperbolisko apgalvojumu, paliksim pie pirmā. Kuršiem pareģu un zilnieku slava paliek arī vēlākos laikos; sal., piem., Kanolda ziņas 18. g. s. Brēmenes Ādama terminoloģija mazāk dod burvības paņēmienu konkrētai noskaidrošanai, jo kā auguri, tā arī nigromanti pieder tā laika pareģu vispārējam apzīmējumam.*

Turpmākais avots ir Latviešu Indriķa chronika, rakstīta 1225.—1227. g. Šeit, aprakstot vāciešu iebrukuma pirmos laikus, pieminēti jau konkrēti daži mantikas paņēmieni, kas sedzas ar kopnosaukumu *sortes* — laimēšana. Šādā veidā 1208. g. izšķirts jautājums par kris-

tīgās ticības pieņemšanu. Imeras latvieši, lai izšķirtos starp pareizticību, ko jau pieņēmuši Tālavas latvieši, un katoļu ticību, kas ir jau Idumejā, nolemj likt dieviem par to lemt, *missis tamen prius sortibus et requisito consensu deorum suorum* an Ruthenorum de Plieecowe cum aliis Letigalis de Tholowa, an Latinorum debeant subire baptismum — Et cecidit sors ad Latinos. Laimests izšķir kristīšanos latīņiem par labu. Tāpat 1208. g. zemgaļu ķēniņš Viestarts dodas cīņā ar leišiem un lūdz Rīgas palīdzību, aizrādot, ka arī dievi laimestā devuši labvēlīgu atbildi: *et deorum suorum sortes in meliorem partem cecidisse insinuat*. Bet kopējā gājienā tuvojoties leišu nometnēm un vēl reiz dievu gribu pārbaudot, kā arī jautājot, vai leiši par uzbrukumu jau zina, zemgaļi saņem atbildi, ka ziņas par to nonākušas pie leišiem, un tie cīņai sagatavojušies: *et quiescentes a diis suis futura requirunt, mittentes sortes* et postulantes favorem deorum suorum et inquirentes, si videlicet fama adventus ipsorum pervolaverit et si Lethones venturi sint ad pugnandum contra eos. *Et cecidit sors* et famam pervenisse et Lethones ad bellum paratos esse (XII 2). 1210. g. Rīgai uzbrūk kurši un paliek pie tās 14 dienas, izzinot dievu gribu, *auxilium deorum suorum et tempus opportunum, sortibus suis requirebant* (XIV 5).

Visur šeit atkārtojas *cecidit sors* — krita likteņa lēmums ar laimestu; tuvāku aizrādījumu nekādu nav. Mēs nezinām, kāpēc Indriķis šos latviešu zīlējumus nav konkrētīzējis. Tiešām, konkrētāki norādījumi viņam ir par visām citām tautām. Turaidas libieši liek liktenim izšķirt mūka Dītricha dzīvību vai nāvi 1190. g.: *voluntas deorum de immolatione sorte inquiritur*. Ponitur lancea, calcatur equus, pedem vite deputatum nutu Dei preponit. Zirgu ved pār šķēpu un tas pār to ceļ kāju, kas dzīvībai iedomāta. No tā muguras noslauka kristīgo Dievu, kas tur būtu uzsēdies, atkārto darījumu, bet rezultāts negrozās un Dītrichs paliek pie dzīvības (I 10).

Igaunī 1216. g. grib uzbrukt no Harrijas mājās nākošiem bruņiniekiem, bet dievu atbilde ir pret to, *sed cecidit sors deorum ipsorum in partem contrariam* (XX 2); 1220. g. tāpat izšķir jautājumu, vai uzbrukt dāņiem Rēvelē vai iebrukt Jervā: *sorte deorum suorum requirebant voluntatem* — *Et decidit sors super Gervanenses* (XXIII 9). 1222. g. resno priesteri Hartvichu uzsēdina resnam vērsim un prasa dieviem izvēli starp priesteri un vērsi: *et cecidit sors super bovem et immolatus est*. Sal.: Nelaba pazīme ir, ka upura lops (1211 s.) krīt uz kreisajiem sāniem (XV 3): *sed caro percussa cadens in partem sinistram, deorum offensam et omen indicat sinistrum*. Redzam, ka šeit ir arī pazīmes (omina): upura lops krīt uz kreisajiem sāniem, kas norāda uz dievu dusmām.

Citādi Latviešu Indriķa chronika dod visai maz konkrētu aizrādījumu līdzās stereotipajam *et cecidit sors*, bez paņēmieni atstāstīšanas.

Nedaudz vairāk ziņu ir Atskaņu chronikā (1290). Šeit leišu vadonis Langvins gūstā Rīgā, kamēr ordenis iet cīņā pret viņa zemi, pie galda sēžot ēdiena laikā, *lāpstas kaulu* uzskatot, saka: „Leišiem iet grūti, mans brālis ir nonāvēts — — —“ Kauls gan daudziem ir melojis, bet Lengevīnu nav vīlis: ko viņš bij redzējis, tas piepildījās. Drīzi nāk sūtnis ar līdzīgām ziņām (3018 sek.). Šis ir vecākais aizrādījums par ekstispicijām pie leišiem. Citādi pieminēts, ka zīlējums labi kritis (*der span gevallen wol* 2485). Tāpat sal. 4676—80, kur žemaišu priesteris līdzīgi uzzina dievu labvēlību priekš ordeņa saukšanas 1257. g.

Gājienā uz Kuldīgu arī ordeņa pulki priecājas, ka putns dziedājis uz labu (7232—3). Šis novērojums liek Manhartam nākt pie slēdziena, ka pagānu buršanas un zīlēšanas parašas pielipušas arī ordenim, ko pastiprina pāvesta vairākkārtīgi aizrādījumi un aizliegumi. 1305. g. Rīgas archibīskaps par to apsūdz pāvestam ordeni. Gan ordenis noliedz, ka būtu ieteicis *observare et cedere auguriis et divinacionibus* ac ipsas *divinaciones colere vel visitare*, bet tieši liedzot un esot liedzis ticēt zīlējumiem un tos lietot; ne qui alii qui credant *divinacionibus et auguriis* ac ipsas *divinaciones et auguria* observent, sicut credunt et observant pagani *dictarum parcium*. 1312. g. vēl nopratina lieciniekus; noskaidrojas, ka brāļi atļauj neofitiem, kas tiem padoti, to darīt (*divinaciones et argumenta facere*); tāpat liecina, ka kāds no brāļiem esot paredzējis to, kas tiešām noticis, no *cūkas kauliem* (*in osse scapule cuiusdam porci* predixit fratribus aliis quedam futura, que postmodum contigerunt, ut ille frater predixerat). 1336. g. nāk pāvesta stingrs rīkojums ordeņa brāļiem nesadedzināt kritušos un ievainotos, kā arī nenodarboties ar zīlēšanu: *et quod auguria et sortilegia seu divinaciones non exerceatis*, sed per haec statuta, in vestris capitulis facienda, fieri prohibeatis (M. 78—79). Putni, laimēšana un zīlēšana ir šeit minēti.

Vēl pieminama Rīgas 1428. g. statūta nodaļa pret sortileģiis, *divinacionibus vel incantacionibus*... *deservientes*. Ar to izbeidzas vecākas ziņas (līdz 15. g. s.) par latviešu mantiku, kas samērā maz ko dod pat kopā ar ziņām par kaimiņu tautām.

Sortilegium dominē arī šeit. Tā ir 14. g. s. Jerošina prūšu atskaņu chronikā: sī wurfin ērstin ire lōz (4137); sal. par putnu mantiku (1938 sek.) pie leišiem; tāpat werfinde sine spane nach littouwischen wane (25940). Dusburga chronika (1326) zin vēstīt par prūšu sacelšanās vadoni Henriku Monti, kas 1261. g. sakauj ordeņa spēkus pie Pokarves, bet 1273. g. krīt gūstā un tiek nonāvēts. Šis Monte, pretojoties

sagūstītā Herteshala ziedošanai, licis laimēt, bet trīs reizes laimests bijis par viņa nāvi, un tas tad ar zirgu sadedzināts: miserunt sortem... *ceciditque duabus vicibus super...* *Sed cum tertio missa sors caderet iterum super eum* — — ligatus super equum suum est crematus (M. 85). Par prūšiem saka Dusburgs: factum notabile inchoabant, nisi prius, missa sorte secundum ritum ipsorum, a diis suis, utrum bene vel male debeat eis succedere, sciscitentur (M. 88). Tāpat par leišiem (M. 105). Skaidrākas nav ziņas, ko atrodam Rīgas jezuītu 1598. g. annālēs: Fuere inibi quidam *sortilegi*, qui rogatu paganorum *sortibus iactis* fascinarent pecora; šeit *sortilegium* noder pat lopu apskaušanai un *sortilegi* ir gandrīz identificēti ar burvjiem funkciju ziņā. Šādu uztveri apliecina arī franču burves-raganas apzīmējums (sorcière no sors); pieminēta arī laimestu *mešana*.

Par laimesta mešanu tuvāku ieskatu dod tikai Rīgas jezuīta Stribinga 1606. g. pārskats par ceļojumu uz Latgali (Rēzekne-Ludza), kur sacīts: Si cui infirmatur infans vel equus etc., statim ad popum accurrit, interrogat quid causa. Qui respondet: Deum velle sacrificium; *sortem mittit tessera*, respondens Deum velle gallinam nigram, hyrcum, ova, panes, tonnam cereuisiae et ita liberatur. — Ja kādam salsimst bērns, zirgs u. c., tas steigšus dodas pie svētnieka, prasa, kāds iemesls. Šis atbild: Dievs grib ziedu; laimē ar kociņu, atbildot, ka Dievs gribot melnu vistu, āzi, olas, maizes, mucu alus. Un tā viņš top brīvs.

Šeit figūrē *tessera*, ko met, bet arī šeit maz kas tuvāk pasacīts. Pilnīgāks ir Pretorija apraksts darbā „Der Litthauer Arth, Natur und Leben“ (1724). Viņš raksta: Es seynd unter ihnen viel Wedeler mit mancherley Arten. Seynd welche, die nennen sie *Burtniker*, die haben 3 kleine Höltzerchen, seynd von Garthagel (dievkociņš) geschnitten, etwa eines Gliedes vom Finger lang, solche werffen sie aus der Hand; nachdem sie nun fallen, die rechte oder unrechte Seite oben, darnach geben sie Antwort, ob derjenige dem was gestohlen, solches wieder bekommen wird, oder ob das Viehe sterben oder was sonst ihr Anliegen bald wird besser werden, darzu brauchen sie Worte. Und dieselben *Burtniker* seynd bey ihnen sehr gemein (M. 605). — Ir tādi, ko sauc par burtniekiem, tiem ir 3 kociņi, no dievkociņa izgriezti, apm. viena pirksta locekļa garumā, tos viņi sviež no sauļas; kad tie krīt ar pareizo jeb nepareizo pusi uz augšu, no tiem viņi dod atbildi, vai tas, kas kam nozagts, tiks atpakaļ dabūts, vai lops sprāgs, vai kas citādi tam ja notiks, drīz būs labāki; priekš tam viņiem ir vajadzīgie vārdi. Un šādi burtnieki ir pie viņiem visai parasti. Šādi izskaidro arī Jerošina *span* Manharts (p. 115), domājot, ka kociņi ir šķelti un var krist ar mizu un bez mizas uz augšu.

Ja tāda būtu latviešu *tessera*, ko piemin Stribings, tad paralēlei varētu pievest dažus citus gadījumus, kur latviešu folklorā šādus kociņus lieto. Sataisa astoņas *līškas* (mazus kociņus), met tos un to izskatā zilē (A. Bilenšteins, Apukalnā, Š. Tic. 35934). Ja starp vairākiem ļaudīm tiek kaut kas nozagts, tad ņem un sagriež vienādus kociņus un visiem klātesošiem izdala. Zaglim kociņš būs pieaudzis garāks (Š. Tic. 35961, Saikava). Lai noteiktu, vai ir sējas laiks, latviešu zilējumos ir pīlādžu u. c. kociņu sviešana ūdenī, vērojot, vai grimst. Sal. pīlādža gabaliņus, ko sviež uz kaimiņa tīruma (1740. g. vizitācija Jaunpiebalgā), lai zirgs vesels paliktu. Sal. vēl moderno sērkociņu, garākā un īsākā vilkšanu.

Sal. Vutkes (Wuttke, Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart, 344) ziņas par vāciešu lietotiem kociņiem ar vienu baltu, otru melnu pusi, ko met — baltā puse augšā ir laimei, melnā — nelaimei. Par melniem un baltiem laimestiem ir norādījumi vecākās ziņās par latviešu zīlniekiem. 1696. g. raganu prāvā minētais Čukstiņš paņēmis bērza žagaru no slotas, saplēsis, nogriezis apmēram divu pirkstu garumā gabaliņos, tos līcis uz mazā sietiņa un lūdzis pēc labām zīmēm. Vai zīme bijusi *balta* vai *melna*, skatītājs nesapratis; laimēšana tātad bijusi ar baltiem un melniem kociņiem.

Tādi noskaidrojumi tuvina laimēšanu (sortilegium) tās senākām formām; Romā *sortes* ir tieši līdzīgā nozīmē. Prēnestas (Cic. de divin. 2, 41) Fortūnas svētnīcā glabājas ozola kociņi ar tur iespiestiem burtiem; no tiem kādu izvelk zēns ar liktenīgo atbildi. Līdzīgi kociņi ir arī Cērē ar uzrakstu atbildei. Šeit laimēšana (T. Liv. 21, 62) ir bijusi ar alfabēta manipulācijām.

Tacits raksta (Germ. 10), ka ģermāņi nogriežot augļu koku zariņu, apgriežot to mazos kociņos, apzīmējot dažādām zīmēm un sviežot uz balta paklāja; oficiālā pareģošanā priesteris, bet privātā ģimenes galva ņem pēc lūgšanas 3 reiz pa kociņam un iztulko zīmes. Zem augļu kokiem šeit jāsaprot arī ozoli u. tml. (Boehm. Hdb. d. deutsch. Abergl. V. 1360), ne augļu koki tiešā nozīmē. Sal. Caes. de b. g. I 50, 4; I 53, 6 — pēdējā gadījumā no nāves glābj kociņu mešana ar 3 reizīgo noliedzošo atbildi. Saxo Grammaticus vēsta par kociņu mešanu, kas vienā pusē balti, otrā melni (Boehm ib., 1362); 1450. g. lieto zagļa atrašanai 6 aizdomīgām personām 5 baltus, 1 melnu kociņu (ib. 1363). Vāciešiem ir arī līdzīgi tautas paņēmieni: sakrata 3 melni-baltus kociņus un skatās, kādas krāsas uz augšu vairāk; meitas Andreja naktī gultā liek 3 dažādus kociņus un pamostoties tver vienu — resnais rāda bagātu līgavaini, tievais — iztikušu, trešais — nabagu. Bērni pārgriež kociņu uz pusēm, uz mizas iegriež zīmes un sviež uz drēbes vai zālē, vērojot 4 iespējamus grupējumus. Šādi izlozē arī puīši meitas

(ib. 1366). Sal. par leišiem (Balss 1898. 4): Leišiem ir arī dažādi burvji un savatnieki priekš visu visādām vajadzībām. Tie ir tādi, kas paņēmuši trīs mazus, apmēram colli garus kociņus, sviež tos iz plauksta uz zemi un tad, lūkojot uz tām, kā kociņi nokrituši: ar labo, vai kreiso pusi uz virsu, izzina nezināmas lietas: vai nevesalais lops aizies vai paliks dzīvotājs, vai zagto jeb zudušo mantu varēs dabūt, vai ne u. t. t. Pie tam viņi arī lieto dažādus burvības vārdus. Šādu burtnieku starp leišiem ir ļoti daudz. Sal. latviešu pasakās: uz kociņa jā-uzgriež katram sava zīme; kociņi jānoliek ceļa malā. Kas kociņus pacels, tā jāprecē (P. Š. IV, 301). Meitas velk sprunguļus; kuņai garāks, labākas dāvanas atnesišot (ib. IV, 342).

Šādi paņēmieni pazīstami antikā pasaulē kā *rabdomantijs*, *palomantijs*, ko ciena arī vidus laikos un mantikas pilnajos 16.—17. g. s., kad atjauno visus antīkos paņēmienus, tos vēl papildinot. Del-Rio (1640) *rabdomantijs* ietilpina dažādus gadījumus ar koka zara uz-ziedēšanu u. tml. (p. 408), bet tai radniecīgā *palomantijs* (ib. 411) Tacīta aprakstam līdzīgas darbības.

Otrais antīkais laimēšanas veids saistīts ar *astragalomantijs*, *kybomantijs*, kas ir apzīmējums *kauliņu* mešanai. Šis paņemiens ir grieķiem un romiešiem raksturīgs, kur ar to cieši sasaistīta arī *stichomantijs*, *rapsodomantijs*, *bibliomantijs* kā tekstu zīlēšanas paņēmieni un arī *onomatomantijs* personu vārdu atminēšanai.

Kauliņu mešana ir iecienītākā spēle Grieķijā un Romā, bet arī zīlēšanai tā lietota, piem., mīlestības lietās (Propert). Tomēr šāds mantikas veids nedod tādas plašas iespējas, kā tā kombinējums ar t. s. *stoicheiomantijs*, kas apzīmē visus jau pieminētos tekstu un vārdu mantikas veidus. Mazāzijas orākulu pētišana noskaidrojusi šos kombinētos paņēmienus, kur kauliņu mešana noder tikai iespējai dabūt šādā veidā atbildes, kas jau uzrakstītas un sagatavotas uz atsevišķām strēmeliņiem vai arī zināmos kompleksos. Metamie kauliņi (*astragali*) ir visumā līdzīgi mūsējiem, bet tikai ar skaitļiem 1, 3, 4, 6 un ar divām brīvām pusēm. Orākuli svētnīcām un arī privātām mājām dod atsevišķos heksametros vai četrindās sakārtotas sentences, izteicienus vai izrakstus no dzejnieku darbiem; katrs šāds komplekss kreisā pusē apzīmēts ar vienu no tiem skaitļiem, ko var uzsviest ar 5 *astragaliem* 56 kombinācijās; šādi rindu vai četrindu kompleksi ir atrasti. Šie teksti dod atbildi visādiem jautājumiem.

Ja šos tekstus iekārto pēc alfabēta 24 rindās, pietiek arī izvilkst no kastes kādu alfabēta *burtu*, kam atbilst tā teksta rinda, kas ar šo burtu iesākas. Arī šādi burti ir uzglabājušies. Līdzīgi ir heksametri un to laimēšanas paņēmieni arī Romā. Tie var būt visai plaši un

sarežģīti. Kāds Homēra orākuls bijis ar 216 Homēra teksta rindām. Sal. arī Vergilija tekstus — sortes Vergilianae Romā.

Šādi izrakstītie un iekārtotie teksti atbildei jautājumiem par nākotni paliek arī turpmākos laikos. Del-Rio 1640. g. piemin (p. 417) kastīti, no kuras putniņš izvelk laimes zīmīti ar piemērotu tekstu — paņēmiens, kas jaunākos laikos vēl sastopams arī pie mums.

Veidojoties grāmatām ar iesietām lapaspusēm (pergaments, vēlāk papīrs), sagatavoto tekstu daudzumu atvieto grāmatas atsišana, uzšķiršana vai atvēršana ar lapaspušu vidū ievirzīto adatu. Šeit tekstu izvēle ir daudz plašāka.

Ja Akvīnas Toms dod iedalījumu: sors divisoria, consultatoria, divinativa, pie kam pirmais ir strīdīgo jautājumu izšķiršanai (mantojums, vēlēšanas), otrs atbild jautājumam, ko darīt, bet trešais ir pareģošanai; tad baznīca pilnīgi noliedz un aizliedz trešo. Viņas cīņas ir jo sevišķi pret svēto rakstu (bībele, dziesmu grāmata) izlietošanu šādiem nolūkiem (sortes sanctorum, sortes apostolorum). Tomēr tieši grāmatas uzsīšanas veids ir uzglabājies līdz jaunākiem laikiem, un arī latviešu folklorā atrodam šo *bibliomantijas* paņēmieni.

Iecienīta paliek tāpat dziesmu grāmata. Dziesmu grāmatā uzsit uz labu laimi kādu lapas pusi un nolasa atšķirušos vietu pēc aizrādījuma labā vai kreisā pusē. Jauna gada nakti šķirsta dziesmu grāmatu; ja uzšķir miršanas dziesmas, tad mirs pats vai rados (135, 45 Jg Ozolnieki). Jauna gada vakarā vajag šķirt dziesmu grāmatu uz galvas; ja uzšķir miršanas dziesmu, tad tam jāmirst (3, 395 Jg). Vēca gada vakarā jeb Jaunā gadā sit no dziesmu grāmatas dažādus pantīņus. Pantīņu sišanu izdara sekoši: uzliek aizvērtu grāmatu uz galda tā, ka tā ir perpendikulāri tam. Tagad ļauj tai vērties vaļā. Tagad vajaga zināt, kurš ir šis cilvēks. Vajaga zināt, kurš viņš ir dzimis: pirmais, otrais, trešais u. t. t. (jāskaita arī mirušie). Ja tas, kuram zilē, ir vīrietis, tad vajaga skatīties dziesmu grāmatas kreisajā lapas pusē, bet ja ir sieviete, tad jāskatās labajā lapas pusē. Gadījumā, ja tāda numura nav šai lapas pusē, kāds viņam ir, tad meklē attiecīgo pantīņu no gala, līdz kamēr to atrod. Katram cilvēkam šo zilēšanu izdara trīs reizes (279, 2166 C Kosa). Ziemas svētku sestdienas vakarā veci cilvēki turpreti nodarbojas ar citādām lietām: tie paņem dziesmu grāmatu un ar tās palīdzību zilē saviem bērniem un savu nākotni. To dara šādā veidā: paņem dziesmu grāmatu (t. i. garīgu), apgriež vairākas reizes un iepūš lapās un ļauj grāmatai brīvi atvērties. Kreisā grāmatas pusē atrodošos pantīņus lasa sievietēm, bet labā vīriešiem. Bērnus skaita pēc vecuma; visvecākais — pirmais u. t. t., tad nu ņem, piem., vecākam bērnam (piem. meitai) kreisā pusē un izlasa tur esošos dziesmu pirmos pantīņus, vīriešiem — labā pusē. Ja tāda

pantiņa nav, tad atkārt to tik ilgi, kamēr attiecīgo pantu dabū. Šādus pantiņus lasa katram trīs gabalus, jo visas lietas, darītas trīskārtīgi, ir labas (184, 1263 Md Litene). Senāk izvēlējās zilēšanai dziesmu grāmatu un Dāvida dziesmas (69, 572 Md Beļava).

Tad vēl, kas bij no tautas iemīļots paņēmiens. Vēca gada vakarā jau uz pusnakts pusi notika, tā saucamā, no dziesmu grāmatas peršu sišana. Paņēma viena dziesmu grāmatu rokā, tad vai priekš visiem izsita; kuņī vien to vēlējās, apgriezta grāmatu galiski rokās trīs reizes, tad grāmatas muguru plaukstā turot, pūta lapās; tad kuņā vietā lapas no pūtiena atvērās, tā sacīt, grāmata pilnīgi atvērās, tad tur bij jālasa vīriešiem labajā pusē, sievietēm kreisajā. Tikai tas tika katram prasīts, vai esi mātei pirmais, otrais vai trešais bērns. Tad, ja pirmais, tad jālasa dziesmas pirmais pantiņš, otram dzimušam bērnam otrais u. t. t. Daži šās dziesmas pantus atzīmēja grāmatā, daži norakstīja, lai gada beigās ar dzīvi salīdzinātu (142, 2125 Md Beļava, Vecgulbene). Sal. Š. Tic. 35925). Lieldienas nakti jānoņem dziesmu grāmata; kādu dziesmu nakti uzšķīr, tas būs jādara (ib. 17366). Citi ņem dziesmu grāmatu, uzliek uz galvas, tad iet, pātarus skaitīdami, apkārt istabai un tad zilē nākamību pēc uzšķirtās dziesmas vārdiem (ib. 11318). Citi ņem dziesmu grāmatu, uzliek uz galvas un tad iet pātarus skaitīdami apkārt istabai; ja nu uzšķīrās dziesmas par kristīgu dzīvošanu, tad cerē to gadu vēl dzīvot, bet ja gadās miršanas dziesmas, tad esot jāmirst (ib. 11319). Jaungada nakti grāmata jāuzsīt trīs reizes, ja ir miršanas dziesmas, tad jāmirst (ib. 11320). Nākošā gada likteni rauga arī caur to dabūt zināt, ka ņem dziesmu grāmatu, jeb varbūt arī citu kādu grāmatu, nostājas istabas vidū un, grāmatu uz galvas turot, ļauj viņai pašai atšķirties. Likteņa vaicātājs tad nosaka, no kuņas lapas puses kuņu pantiņu viņš vēlas par savu likteņa izskaidrotāju. Šis pantiņš tad top priekšā lasīts, un kāds viņa saturs (priecīgs jeb bēdīgs), tāds arī būs vaicātāja nākošs liktens (1400, 11246. B. V. 1876, 1). Sal. aizrādījumu Latv. ļaužu draugā par to, ka Vidzemē esot arī tagad labs skaits zilnieku. Viens tāds pēc vecas modes zilējot ar brandvīnu un sāli. Citi zilējot ar kārtīm, bībeli un dievvārdiem (1836, 70).

Arī *kleidomantija*, zilēšana ar atslēgu, var būt pieskaitāma paņēmieniem, kur zilēšanas pamatā ir bībele un dziesmu grāmata (*iudicium cum psalterio*). Praksē tā pazīstama sākot ar 16. g. s.

Pamatā *kleidomantijai*, tāpat kā arī *koskinomantijai*, sietiņa tecināšanai, ir grāmatas *griešanās* kā norādījums uz vainīgo, sev. zagli. Del-Rio to apraksta šādi: Ap atslēgu apsien zīmīti ar aizdomās turētā vārdu un piesien bībelei. Pēc vajadzīgo vārdu noskaitīšanas zīmīte griežas. Spriež pēc virziena uz labo vai kreiso pusi. *Kleidomantija* ir

radnieciska Dieva tiesai un sākumā lietota apsūdzētā vainas pierādīšanai; pārbaudīšanai un zīlēšanai ņem bibli vai dziesmu grāmatu un piestiprina pie krusta atslēgas (sākumā pie irbuļa), ko tura pārbaudāmie.

Kleidomantija pieminēta arī latviešu ticējumos, un tās apraksts pilnīgi saskan ar citur sastopamiem. Latviešu ticējumos pieminēta gandrīz visos gadījumos *krusta atslēga*. Jāuzšķir noteikta vieta bibelē vai dziesmu grāmatā (piem., dziesma „Tā ticība dod taisnību“, tai vietā jāieliek krusta atslēga (kam krusta izkalums zobos) un grāmata jāpārsien krusta sējumā. Diviem ticīgiem cilvēkiem jātur atslēgas riņķis, katram uz rādītāja pirksta, kamēr grāmata sāks griezties un līdz ar to atslēgas riņķis no pirksta nogriezīsies; tad tas, ko prasīs, būs pareizi. Šādi zīlē tikai slepkavībās, zādzībās u. tml. lietās; piem., ja kas nozagts, min pazīstamo vārdus, un kuŗu pieminot grāmata sāk griezties, tas ir vainīgais. Par deģenerētu koskinomantijas veidu uzskatāma Jaungada zīlēšana ar atslēgu vien, ko ņem abu roku pirkstos, sakot, lai tā apgriežas, ja runātais notiks. Krusta atslēgu lieto arī naudas rakšanai, dzērāju dziedināšanai, lejot dzēriena atliekas no glāzes atslēgas caurumā un atslēgu noglabājot, kā arī koskinomantiā.

Kleidomantija latviešu ticējumos visai labi dokumentēta. To piemin Šillings 1831. g.: Kad kāda lieta zudusi, tad tādi svētā bibelē jeb dziesmu grāmatā kādu atslēgu ieliek un tad, uz pirkstu turēdami un grozīdami sakās pazīt, kuŗā pusē zaglis meklējams (Mag. 1831, IV 83).

Citi kleidomantijas apraksti: Visu, ko tik gribot zināt, varot dabūt zināt tā: Vaigot ņemt vienu vecu dziesmu grāmatu. Dziesmu grāmatai vidū, kur tā peršina „kad bēdas jūsu spiež“, trešā pantā, vaigot ielikt krusta atslēgu. Atslēga dziesmu grāmatā iesienama ar villas dzīvi tā: ap atslēgu apmetama cilpa, dziesmu grāmata apsienama ar dzīvi krustaniski un dzīvs gali sasienami deviņos mezglos; tad pāri palikušie dzīvs gali apņemami reiz ap atslēgu riņķi un sasienami divos mezglos. Tad divim jānostājas vienam pret otru, jātur uz vidējīm pirkstīm dziesmu grāmata pie atslēgas galvas un jāprasa; ja grib zināt, cik kādam gadu, tad saka: „Pasaki, cik tam un tam gadu! Uz katrim desmit gadim griezies vienreiz uz labo pusi!“ Atslēga ar dziesmu grāmatu tad griežas tik reiz riņķi uz labo pusi, cik domātam cilvēkam gadu desmitu. Ja atslēga pagriežas uz kreiso pusi, tad tas nozīmē, ka viņam nav vairāk gadu desmitu, tad atkal prasa, cik gadu; pēc tam mēnešus un dienas. Tādas lietas, kur vajaga atbildes, jā vai nē, tur prasa tā: „Ja jā, tad griezies uz labo, bet pie nē, tad uz kreiso pusi (207, 733 Vlk Vijciems).

Ja grib zīlēt ar bibli vai dziesmu grāmatu, tad no rīta, kad ceļas augšā, jāapsien kāda šnorīte jeb bantīte ap kreiso kāju un jā-

staigā visu dienu. Vakarā atraisa banti no kājas, dabon atslēgu, kuņai krusta izkalums zobos, to liek grāmatā iekšā un grāmatu pārsien pa ārpusi krusta sējumā, tad divi ticīgi cilvēki ieliek katrs vienu pirkstu atslēgas turamā caurumā un liek grāmatai griezties; ja domātā lieta piepildīsies, tad griežas, ja nepiepildīsies, tad negriežas. Šādus zīlėjumus var tikai darīt ļoti nopietnās lietās, kā slepkavībās, zādzībās un citās tamlīdzīgās lietās (69, 1142 Jk Sauka).

Grāmatas un bībeles liktas pie zārka; kuņa bībele vairāk bijuse pie miroņiem, tā esot stiprāka priekš zīlēšanas; tādā bībelē ielikta krusta atslēga un pārsieta, ka nekrīt ārā, tad divi pirmdzimtie uz rādītāja pirkstiem labās rokās turējuši, līdz sākuse bībele griezties un līdz ar to ar atslēgas riņķis nogriežas no pirksta, un tā tad lieta skaidra, kad prasītais ir pareizs, par piemēru: ja kādam ir kas nozagts, tad min visus pazīstamo vārdus, un uz kuņu pieminot sāk griezties, tas ir vainīgais. (Piezīme: krusta atslēga saucas tāda, kuņai ir plats zobs un viduj krusts). — Un tā varot visas lietas nākotnē dabot zināt, vai izdosies vai ne (88, 27 Azp Dunalka).

Kad kaut kas nozagts, tad paņem dziesmu grāmatu. Uz kuņu dziesmu uzšķir, uz to uzliek atslēgu un pagriež. Uz kuņu pusi apstājas, tur jāmeklē zaglis (32, 2620 Rg Jūrmala). Jaungada naktī iesien atslēgu dziesmas grāmatā. Tad tura atslēgu rokā un saka kādu vārdu. Ja griežies riņķī, tad piepildies, ja negriežies, tad nepiepildies (114, 41 Vlk Veckārķi). Ar atslēgu zīlēšana. Ņem caurdurvju atslēgu kuņai zoba vidū krusts, ieliek dziesmu grāmatā, kur dziesma: „Kungs, es uz tevi palaujos“, un grāmatu krustis nosien, kā atslēga nenāk ārā, un nu atslēgas riņķa katru malu tura ar, t. i. uz pirkstiem un kaut ko domā; ja grāmata sāk griezties, tad piepildīsies, ja negriežas, tad nepiepildīsies (23, 5254 Vlm).

Ja grib zināt, vai tas piepildīsies, ko domā, tad jāņem krusta zobiem atslēga, tad atslēga jāieliek dziesmu grāmatā, kur ir dziesma: „Tā ticība dod taisnību, kas nāk caur Kristus zīņņu!“ Tad grāmata jāaiztaisa ciet, un atslēgai jāpaliek grāmatā tā, ka zobi ir iekšā. Pēc tam jāņem diegs un stingri jānotin, ka atslēga nekrīt ārā, tad jāņem vienam cilvēkam atslēga ar grāmatu uz vidus pirksta tā, ka atslēgas riņķa viens gals atrodas uz pirksta, tad otram atkal jātur otrs atslēgas gals un jāsaka: „Ja tas ir taisnība, ko tā un tā domā (jānosauca vārds), tad Kristus vārdā apgriezies trīs reizes apkārt!“ Ja grāmata ar atslēgu apgriežoties trīs reiz riņķī, tad piepildīsies (1225, 40857). Nākotni izziņēt var ar dziesmu grāmatu un krusta atslēgu. Atslēgu iestiprina tieši grāmatas vidū. Atslēga jātur uz labās rokas pirksta gala pirmdzimtajam un pastarītim. Tad jāprasa grāmatai: „Grāmatīn, vai teiksi taisnību vai melosi. Ja teiksi taisnību, tad pagriezies uz

labo pusi trīs reizes. Bet ja melo, tad pagriezies uz kreiso trīs reizes.“ Ja grāmatiņa pagriežas uz labo pusi trīs reizes, tad tai izsaka savu vēlēšanos. Piemēram, jāprasa, cik gadu dzīvos, tad katrs pagriezies uz labo ir viens gads. Bet ja beigās grāmata vēl pagriežas uz kreiso, tad skaita mēnešus atpakaļ. Lai grāmatiņa labāk noteiktu, tad jāpiesauc kāds gars (1225, 3127).

Vēl var zīlēt ar atslēgu — ar tā saucamo krusta atslēgu (ar citu neizdodas). Iesien krusta atslēgu dziesmu grāmatā, 341. lapas pusē, pie dziesmas Nr. 361. Dziesmas pirmais pants no sākuma: Tā ticība dod taisnību, Tā Jēzu savu zina. Darbs vien tev nedar svētīgu u. t. t. Sasien grāmatu ar atslēgu cieši kopā, ka nekrit grāmata no atslēgas nost, jo zīlējot jātur atslēga uz pašu pirksta galu caurumā. Var prasīt, ko grib. Ja būs tā, kā prasīts — tad atslēga ar grāmatu sāks griezties — bet ja nebūs tā, tad nekustēsies viņa. Piemēram prasi, vai ligava tevi mīl; ja viņa tevi mīlēs, tad atslēga sāks griezties, bet ja viņa tevi nemīlēs, tad atslēga ar visu grāmatu paliks mierā. Šā var zīlēt, kad grib (Bb 17, 329).

Dziesmu grāmatu izlietojot zīlēšanai. Sameklējuši tādu atslēgu, kam ir krusta zobi, un ielikuši uz dziesmu: „Tā ticība dod taisnību.“ Tad turējuši uz rādītāja pirkstu un sacījuši: „Saki, Dieva vārds, un nemelo; saki, Dieva vārds, un nemelo.“ Tad, ja grāmata griezusies riņķī, tad domātais jautājieni piepildīsies, ja negriezusies, tad — ne (Bb 36, 1438). Lai meita zinātu par brūtgānu uzticamību, tad ņem dziesmu grāmatu un atslēgu ar krustu. Uzšķīr dziesmu: „Tā ticība dod taisnību, Kas nāk caur Kristus ziņu, Labs vien neved pie Dieva, Tas nederīgs priekš viņa. Bet abiem vajag kopā būt, Lai tic un dzīvo taisni.“ Atslēga jāliek uz dziesmas un jānosien dziesmu grāmata, lai atslēga nekristu ārā. Tura aiz atslēgas gala un prasa: „Saki, grāmatiņ, vai tā notiks, kā domāju?“ Ja grāmata griežas — tad piepildās (617, 1538). Dziesmu grāmatā jāuzšķīr dziesma: „Tā ticība dod taisnību“, un tajā vietā jāieliek krusta atslēga un jāsasien. Diviem jātura atslēgas rokturi katrā pusē uz rādītāja pirkstu un tad, kad dziesmu grāmata sāk griezties, tad var prasīt, ko grib, un viņa caur griešanos pateiks (17, 91, 36 Vlk Vijciems, Lugaži). Sal. nepilnīgo aprakstu. Vajag dabot kristiniski atslāgu. Jauna gods nakti vajag pajimt atslāgu obeju rūku pērstūs, i runot uz atslāgu, ka tys byus, lai apsagrīž. Ka tys atslāgu apsagrīssis, tūlaik tys byus (483, 300 Rz Silajāņi).

Koskinomantiņa — sietiņa tecināšana, zīlēšana ar sietiņu, sietu — ļoti pazīstama senajā Grieķijā; to piemin Teokrits u. c., arī aktīvā maģijā sietiņš lietots. Tās tehniskos paņēmienus gan uzzinām tikai 16.—17. g. s.; tā Piktorijs (*De speciebus magiae ceremonialis*) raksta,

ka tā bijusi zagļu uzzināšanai, arī par slepeniem noziegumiem un ievainojumiem. Viņš dod paskaidrojumam zīmējumu ar šķērēm un buřamiem vārdiem, apraksta arī, kā pats šo paņēmienu lietojis vairākas reizes. To piemin arī Bodins, Peukers, pēdējais ar aizrādījumu, ka sietiņu liek uz šķērēm, ko satver 2 pirkstiem un paceļ uz augšu, skaita vārdus un min aizdomās turētā vārdu; ja īstais uzminēts, sietiņš notrīc, sakustas vai griežas; piemin to arī Viērs (Wierus) u. c.; vārdi ir: dies, mies, ieschet, benedofet, dovina, enite-maus (Piktorijs), ar sīkiem novirzieniem. Koskinomantija ieskaitīta aizliegtajos velna maģijas paņēmienos un var būt par iemeslu raganu prāvām. Ļoti tuvu koskinomantijai ir *aksinomantija* — zilēšana ar cirvi, ko piemin Plīnijs kā austrumos parastu. Piktorijs u. c. apraksta cirvja ieciršanu pagalē tā, lai tas varētu vainīgā vārdu pieminot nodrebēt. Koskinomantijas paņēmienu var dažādi variēt; to lieto arī nākošā vīra uzzināšanai. Pie lātviešiem sietiņa tecināšanu piemin Mancelis 1654. g. (II, 354):

Kad kasslaba kādu lietu pametis gīr, tad liek viņš sietu rakstīt, jeb tecina sietu. Tāpat sietiņš pieminēts 1696. g. raganu prāvā. Zilnieks Cukstiņš nogriezis divus kociņus apm. pirksta garumā no slotas zara, tos uz naža sietiņā licis un izlūdzis labu zīmi — vai tā bijusi melna vai balta, apsūdzētais nezinot. Stenders 1783. g. raksta šādi: Sietiņu teccinaht, den Sieb laufen lassen, heist aus dem Drehen eines an einer Schaafscheere angesteckten Siebes, verborgene Sachen, nach Art einer Wünschelruthe entdecken wollen (Lett. Gr. 1783).

To piemin arī B. Bergmans 1838. g.: Sietu uz dzirklē m griežot, lātvieši zilē slēptas lietas (Š. Tic. 27137).

Sal. ticējumus: Jāņem diviem cilvēkiem šķēres tā, ka katram viens šķēres riņķis ir uz labās rokas vidējā pirksta. Pie smailā gala jāpiekar siets. Abi turētāji rokas nedrīkst kustināt. Aizdomās turēto vārdi jāsauc pēc kārtas; kuŗu vārdu saucot siets nodreb, tas ir zaglis (ib. 27139). Sietam piesprauduši dzirkles un tad sietu griežot zilējuši (ib. 27136). Katlakalna pagastā esmu dzirdējis tādu pat variantu (kleidomantijai), kā Treikumdienas naktī zilē nākotni, tikai ar to starpību, ka dziesmu grāmatas vietā ņemams sietiņš ar krusta pinumu. Sietiņam vajagot būt pavisam vesalam, un tas pakarams uz atslēgas (207, 734 Rg Katlakalns). Vecgadvakarā vai Ziemas svētku vakarā jāiedur sietiņa sānos šķēres vai dzirkles un jātura tikmēr, līdz sietiņš sāk griezties. Tad, ja sāk griezties, ir jāsaka, lai sietiņš griežas tik un tik reizes, tad tas, ko domā, piepildās; ja sietiņš tik daudz reiz griežas (17, 100, 113 Vlk Vijciems). Zilēšanu ar sietiņu izdarot šādi: sietiņu uzliek uz dzirklē m. Sietiņš gan griežoties, gan stāvot uz vietas (177, 308 B Īsliče). Zilēšanai vajagot sieta un aitu

cērpamo dzirkļu. Dzirkles iedur sietiņa malā, un diviem jātur, katram ar vienu pirksta galu, katra puse dzirkļu riņķa. Kad uz jautājumu siets sāk griezties, tad ir izzīlēts (Š. Tic. 35865, Latv. Avīzes, 1859, 11). Pie tādiem māņiem pieder arī sietiņa tecināšana pie dzirklēm, lai atklātu noslēpumus (ib. 35866). Kad tas nozagts, tad ņem sietiņu, iedur kriājā un sauc visus mājas ļaudis pie vārda. Kuļa vārdu saucot, siets iekustas, tas esot tas zaglis (ib. 35869). Sīta lūkā izsprauž dzirkles un sītam lik grīstīs; jo sīts grīzsīs, tad veirs nu kara naatīs. Pi šos burvības sītu tur 2 cylvāki ar vīnu pierstu pi lūka (288, 36 Ldz Nautrēni).

Senā kauliņu un līdzīgu objektu mešana, kas izpalīdz tiešas atbildes atrašanai uz jautājumiem, uzglabāta dažādās tautai domātās grāmatās ar speciāliem tekstiem, tabulām u. tml. Pēc J. Boltes pētījumiem šajā nozarē (Zur Geschichte der Punktier- und Losbücher, Jahrb. f. hist. Vnde I 184, 214), tās atvieto iztulkotājustarpnieku vajadzību. Šajā katēgorijā bez jau minētiem seniem laimestiem ar heksametru tekstiem ieskaitāmi arī turpmākie, ar 6.—7. g. s. pazīstamie, tie izveido jaunu, *geomantijas* nozari. No šī laika ir Astrompsicha krājums ar 92 jautājumiem un 103 dekadām atbildēm; atbildi uztiet pēc *tabulām*, izvēloties jautājumu pēc numura un tam pieskaitot no dekadas izvēlēto numuru. Atbildes, īsas un noteiktas, likts izsacīt vecās derības personām un zemēm, kas paliek arī vēlākos krājumos. Arī tādi krājumi, kā Sortes Apotolorum (10. g. s.), ir šīm vajadzībām piemērots izdevums.

Bolte piemin šī tipa krājumu līdzību ar indiešu, ķīniešu, vec turku u. c. krājumiem, arābu krājumus noteikti sakarā vedot ar grieķu paraugiem. Sarežģītie arābu paņēmiēni ir dažādi.

Pirmajā grupā, izvēloties jautājumu (no 16—60), ar kauliņiem vai citādi iegūst vajadzīgos norādījumus orākula atšifrēšanai. „Ķēniņu“ orākulā rīkojas ar 6 riņķiem, kur katram centrā ir viens burts un katrā no iedalītiem 6 sektoriem jautājumi. Pēc vajadzīgā jautājuma uzmeklēšanas šo jautājumu uzmeklē arī otrā tabulā ar līdzīgu iedalījumu, bet ar citu burtu vidū un ar citu jautājumu iedalījumu sektoros. Tad abus atrastos tabulu vidus burtus saliek kopā, ņem 3 atrisinājuma riņķus ar 18 sektoriem katru, ar 2 burtiem un 1 zvaigžņu zīmi katrā sektorā, uzmeklē ar jau atrasto burtu kombināciju apzīmēto sektoru un ar kauliņu met skaitļus 2—10; dabūto skaitli skaita pa labi no jau atrastā sektora. Šādi uzmeklētais jaunais sektors ar savu zvaigžņu zīmi norāda citā tabulā uz vienu no 36 putniem, tas uz vienu no 36 pilsētām un tā uz vienu no 36 ķēniņiem. Katram ķēniņam ir 9 izteiciēni, ko uzmet ar skaitļiem

2—10. Šeit orākuls ir visai sarežģīts, ar astroloģijas elementiem.

Geomantijai, kā pareģošanai ar zemi, kopā ar nekromantiju bijusi ļoti liela nozīme senajā pasaulē, bet par to, izņemot dažu nekromantijas orākulu aprakstu, nekas nav uzglabājies. Agri viņa sajaucas ar austrumu *aritmomantiju*, skaitļu mantiku. Šeit mūs interesē tieši pēdējais, t. s. *punktēšanas* māksla. Līdzās citiem starpniekiem to pārnes no grieķiem arī arabi, kas to sauc par smilšu mantiku (rakstīšana smiltis). Sistēmā to izveido arabi 12. g. s. Par geomantijas primitīvo formu Saxo Grammaticus 13. g. s. uzskata līniju vilkšanu pelnos, bez skaitīšanas; ja tās ir pāros, tad laime, un otrādi (Boehm, Hd. d. d. Aberggl. III, 638).

Šādas geomantijas sistēma un paņēmieni ir šādi: uz papīra 16 rindās bez skaitīšanas liek punktus virzienā no labās uz kreiso pusi. Tad saskaita punktus katrā rindā, pāru summas apzīmē ar 2, nepāru ar 1 punktu, un šīs punktu grupas, kas atvieto katru no minētām rindām, iedala 4 „mātēs“, pa 4 rindām katrā. Mātes izraksta visas līdzās, no labās uz kreiso pusi; šo sagrupējumu sauc par 4 „meitām“. Ar citiem paņēmieniem iegūst nākošās 4 figūras (mazbērni), līdzīgi izveido „lieciniekus“ un „tiesnešus“ — kopā 16 figūras. Šīs figūras salīdzina ar 16 iespējamiem pāru un nepāru punktu apzīmējumu kombinējumiem, kam katram sava nozīme, piešķanota arī astroloģijas, horoskopa prasībām resp. horoskopa mājām, kas dotas horoskopa tabulās.

Vēlākajās „tautas grāmatās“ geomantijas izskaidrošanu ar astroloģiju atmet un atvieto ar attiecīgām figūrām jau izrakstītām atbildēm. Arī punktēšanai līdzās nāk citi, vienkāršāki paņēmieni — kauliņu, graudu mešana, kartiņas u. tml.; no atbildēm pareizo liek atrast ar speciāliem paņēmieniem; ieved arī onomatomantijas paņēmienus — jautātāja vārda burtu skaitlisko nozīmi, 7 nedēļas dienas u. tml.

Nosaukumi šādiem tautas izdevumiem ir ļoti skanīgi un eksotiski. To paraugi, parasti no 18. g. s., pārspiesti un modernizēti. Līdz ar to geomantija zaudē to nopietno nozīmi, kas tai bijusi jo sevišķi 16. g. s. Abas lielās sistēmas — arabu ķēniņu izteicieni un punktēšana — ir šajās grāmatās, jo arī pirmā izveidota jo plaši un komplicēti, sākot ar 15.—16. g. s. Eiropā, un tāpat pārnākusi tautas grāmatās.

Šis vilnis ar grāmatnieku starpniecību nonāk arī Latvijā. Paraugam latviešu „punktiergrāmatām“ var noderēt Familijas punktiergrāmatiņa. Par jautru un patikamu laika kavēkli mājā un viesībās. Jautriem ļaudīm no Viesoņa pēcnācēja Rīgā. M. Freiberga apgādībā.

Šeit sākumā doti 16 jautājumi: 1) Vai es savu vēlēšanos sa-
snieģšu? 2) Vai manas vēlēšanās izpildīšana atnesīs man kādu laimi?
3) Vai es pie domātas lietas kādu skādi cietīšu? 4) Vai es kādreiz
bagāts palikšu? 5) Vai es dabūšu savu draugu jeb draudzeni atkal
redzēt? 6) Vai es savu zagto mantību atkal atdabūšu? 7) Vai mans
draugs jeb draudzene manim uzticīga? 8) Vai manim būs nodo-
māto ceļojumu uzsākt jeb atlikt? 9) Vai es no zināmas personas
topu mīļots? 10) Vai precība manim kādu labumu atnesīs? 11) Kādu
brūti jeb brūtgānu es dabūšu? 12) Vai tas būs dēls vai meitiņa?
13) Vai slimais atkal atveseļosies? 14) Kas manim visvairāk trūkst?
15) Vai es šodien pie maniem darbiem būšu laimīgs? 16) Ko nozīmē
mans sapnis?

Tam seko „iznākuma tabele priekš jautājumiem un atbildēm“,
kas konstruēta šādi: augšā punktu un divpunktu četrindas 16 iespē-
jamos grupējumos, gan citā kārtībā kā Bēma (Hdb. d. d. Abergl.
III, 639—40) pievestie: citādi atšķirības nav. Punktu 16 rindām ver-
tikāli un horizontāli līdzās iekārtoti alfabēta burti (A—R). Tad pa-
mācība, kas pilnīgi atbilst pievestajai arābu punktēšanai. Aizrādīts
arī, ka šī māksla ir arābu filozofa Omara Tzasmira izgudrota un
— krusta kaņotāju Eiropā ievesta.

Pamācība ir šāda: Kad pie šās spēles uz vienu no izmeklētiem
16 jautājumiem grib atbildi dabūt, tad jāņem gabaliņš krīta un ar
to jāvelk uz galda četras rindas strīpas, bet strīpas pie uzvilšanas
nedrīkst skaitīt: to var izdarīt ar aiztaisītām acīm. Kad nu četras
rindas strīpas ir uzvilktas, pie kam vienā rindā var būt vairāk nekā
otrā, tad skaiti pirmās rindas strīpas, un kad pie tam iznāk pāru
skaitlis, piem., 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20 u. t. t., tad uzzīmē šai rindai
blakus divas punktes, un tāpat arī skaiti tās citas trīs rindas, un
katru reizi, kad rindā iznāk pāru skaitlis, tad piezīmē divas punktes
rindai blakus; bet kad rinda satura nepāru skaitli, piem., 3, 5, 7, 9,
11, 13, 15, 17, 19, 21 u. t. t., tad taisi tikai vienu pašu punkti rin-
dai līdzās. Kad tas nu ar visām rindām ir noticis, tad iznāks viena
no tām figūrām, kas iznākumā tabeles virsū ir uzzīmētas. Tad pa-
skaties, kāda jautāšana tevīm bijuse, piem., tevīm būs astotā jautā-
šana bijuse, tad skaiti no dabūtās figūras sākot uz leju, kamēr no-
nāksi pie astotās līnijas un tur vienu burtu atradīsi, tad uzlūko nu
šo lapas pusi, kas ar šo burtu sākas, un tad tā atbilde, kas dabūtai
figūrai blakus stāv, būs tevīm par atbildi uz tavu jautājumu.

Par piemēru: kad kāda kundze grib labprāt zināt, kādu vīru
tā dabūs, tad tai papriekšu jāapskāta, kāds jautājums tas ir, — tas
būs vienpadsmitais jautājums. Tagad tai ir jāuzvelk četras rindas
strīpas uz galda, bet viņa tās pie uzvilšanas nedrīkst skaitīt. Kad

strīpas ir uzvilktas, tad tai ir jāskatās, vai viņa dabū katrā rindā taisnu jeb netaisnu skaitli. Par piemēru tā:

ir taisns skaitlis, tad taisi ..

ir netaisns „ „ „ „

ir taisns „ „ „ „

ir „ „ „ „

Tad ņem iznākuma tabulu un uzmeklē augšējo figūru ::, no šās nu velk taisni ar pirkstu uz leju, kamēr nonāk pie vienpadsmitās rindas, tādēļ ka tā bija vienpadsmitā jautāšana; tur tā atradīs burtu E, nu viņai vajaga uzšķirt to grāmatīņas lapas pusi, kas ar E burtu sākas, un meklēt to atbildi, kas dabūtai figūrai :: līdzās stāv. Atbilde skanēs: „Kādu ļoti augstprātīgu“, bet kad virietis bija šo jautājienu izvēlējis, tad: „Kādu ļoti augstprātīgu jaun kundzi.“

Atbilžu tabulas pakārtotas burtiem, un punktu kombinācija dod iespēju atbildi uzmeklēt. Atbilžu raksturojumam noder minētā E burta tabula:

- :: Pēc gadiem viņš tevi pārsteigs.
- :: Labāk nabags ar godu, nekā bagāts ar kaunu.
- :: Tev nebūs turklāt nekāda skāde.
- :: Tas tev maz labuma atnesīs.
- :: Tava vēlēšanās nevar tikt atļauta.
- :: Tu sanīdīsies ar savu draugu.
- :: Esi uzmanīgs, tad tevim izdosies.
- :: Gudriba trūkst tev pavisam.
- :: Drīzumā tas būs atkal pie spēkiem.
- :: Gudru meitiņu.
- :: Kādas augstprātīgas.
- :: Tev nebūs labi ap dūšu.
- :: Viņa tevi mīlē, un tev vajaga viņai to atlīdzināt.
- :: Šis ceļojums ir tevim dubultīgi svarīgs.
- :: Viņš nevar bez tevis dzīvot.
- :: Ņemies pūles, tad tu dabūsi tās atpakaļ.

Sarežģītāka ir cita Arabeefšu punktfesšanas grahmata jeb

Kas finat grib, kā turpmat weifsees,
Ko listens winam nospreedis:
Waj bagats kluhs? Waj laime beigsees?
Waj draugs naw fleepen peewihlis?
Waj mihlata uftiziga?
Waj prezetees jeb palift tā? —
Lai nopirt punkteer grahmatu —
Tur dabuhs fklaidru atbildi.

Par jautru laifa kawekli weešbās un mahjās.

Rīgā drufats un dabujams pee M. Jakobfona, Wehweru eelā Nr. 5/7
1889. g. (32 lpp.).

Pamācībā arī pieminēts Omars Tsasmirs, bet tajā ir rāksturīgi grozījumi: 16 jautājumu vietā ir 20; punktu iegūšanai pieļautas ne tikai strīpiņas, bet arī burtu skaits vārdos, piem., roze, ar pārskaitļa burtiem, dod divpunktu (. .); nākošā iespēja punktu iegūšanai ir ar kauliņu mešanu (3 kauliņi), kas šeit ievesta no astragalomantijas. Atbildes piemērotas 20 jautājumiem 20 tabulās un attiecīgi numurētas. Sal. pamācību:

Ši iepriecinošā un ļoti iemīļotā punktēšanas māksla ir ļoti veca un tapuse no kāda Arabieša gudrā, no vārdu Omar Tzazmira, izgudrota, un tādēļ pasniedzu to arī saviem lasītājiem par prieku un laika kavēkli ziemas vakaros un visiem, kas nevainīgu jautribu mīļo.

Kāda no vēlāk uzzīmētām jautāšanām tiek izmeklēta, un viņas atbildi mēģina uz šādu vīzi panākt: Kad kādu jautājumu esi izmeklējis, tad taisi četri rindiņas strīpiņas jeb punktiņus, kuŗus pie vilkšanas jeb uzzīmēšanas nedrīkst skaitīt. Kad tas ir padarīts, tad saskaiti katras rindiņas strīpiņas (punktiņus) par sevi un tad taisi rindiņas galā, kad netaisns skaitlis iznāk, vienu punktiņu, bet kad taisns skaitlis iznāk, tad divus punktiņus. Šādā vizē dabūsim no punktiņiem sastādītu zīmi, ar kuŗas palīgu savam jautājumam viegli atbildes tabelēs varēsi atrast atbildi.

Par piemēru: Kad kāds grib zināt, vai viņš nodomāto ceļojumu lai uzsāk vai ne (jautājiens Nr. 8), tad tas lai taisa šādas četri rindiņas strīpiņu:

//////
////////
///
//////
∴ tad dabū šādu punktu zīmi.

Šo zīmi jautātājs meklē uz atbildes tabulas Nr. 8 un dabū tur šādu atbildi: „Es tev nedodu padomu priekš tam.“

Jautājumi ir šādi: 1. Vai mana sirsnīgākā vēlēšanās piepildīsies? 2. Vai manu vēlēšanos piepildīšanās ir laime priekš manis? 3. Vai manim pie nodomātās lietas ir peļņa jeb paspēle gaidāma? 4. Vai es tikšu pie bagātības? 5. Vai es savu draudzeni (draugu) atkal redzēšu? 6. Vai es savu pazaudēto (jeb zagto) īpašumu atkal atdabūšu? 7. Vai man mana draudzene (draugs) ir uzticama? 8. Vai es lai nodomāto ceļojumu uzsāku jeb ne? 9. Vai es no tās personas tieku mīlēts, kuru es domāju? 10. Vai man laulībā laime gaidāma? 11. Kādu vīru (sievu) es dabūšu? 12. Vai es dabūšu dēlu vai meitu? 13. Vai es lai saderinājos jeb ne? 14. Vai es sasniegšu ilgu un laimīgu vecumu? 15. Kādas sliktas īpašības man jāatmet, lai topu labi ieredzēts? 16. Vai man manos veikalos būs laime? 17. Kas man trūkst pie manas labklāšanās? 18. Vai es tikšu pie vietas un goda? 19. Vai nākamā balle atnesīs man daudz prieka? 20. Ko mans sapnis nozīmē?

Grāmatiņai pievienota arī pamācība kāršu izlikšanā ar kāršu nozīmi, planētu tulkotāju jeb mēness zīmes priekš abām kārtām.

Citā punktigrāmatā (1886) pamācība ir visai plaša, ar izstāstīšanu par Delfu orākulu u. tml.

Grāmatas tituls ir šāds:

Punktir-grāmata

jeb:

Ja gribi zināt: kā tew ees?

Tad nopirc mani — eeskatees;

Uz mata visu teikschu tew,

Ko wehlees, kahrojees tik sew.

Weceem un jauneem par preeku.

(Sestā druka.)

Jelgavā,

pee J. Schablowsky, Katoļu eelā Nr. 9, 1886.

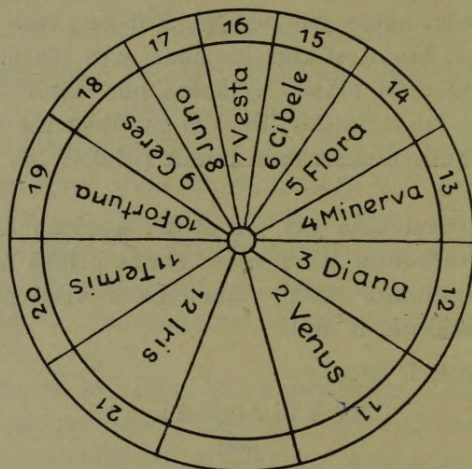
Arī ķēniņu tipa pareģonis tāpat sastopams latviešu grāmatās. Tāds ir Īstais laimes pareģons un kāršu likšana. Sastādīts no Dagma, Rīgā. Drukāts un dabūjams pie M. Jakobsona Vēvera ielā Nr. 5 (1886. g.). Pamācība ir samērā īsa:

Izmeklējis kādu no laimes pareģonā esošiem jautājieniem, met ar kaut kādu apaļu priekšmetu uz zem jautājiena esošā laimes riņķa un ievēro, uz kādu ciparu un vārdu mestais apstājas. Laimes riņķa malā būdamais skaitlis nozīmē, kur „atbildu atslēgās” uz zināmo jautājienu dabonama atbilde, bet riņķa vidū esošie cipari rāda atbildu kārtību.

Piemēram ņemsim pirmo jautājumu „vai man precēties jeb ne?” Pieņemsim, ka uzmetam uz 2 Venus 11. Tagad „atbildu atslēgā” jāuzmeklē 11 Venus, to atraduši redzam, ka atbilde atrodama Sokratā 101, 2. numurā, kuŗš skan: „Neprecies, brīvība par visu ko dārgāka” u. t. pr.

Jautājumi nav atsevišķā sarakstā, bet gan virs katra no 36 riņķiem. Paraugam 1. jautājums:

Vai man precēties jeb ne?

Katrā riņķī ir 12 sektoru, no tiem viens tukšs.

Tad — 38 atbildu atslēgas, kur augšā ir 12 dieves ar skaitļiem 11—48, bet apakšā 12 vīriešu vārdi ar skaitļiem 101—138, piem.: 11 Venus Sokrats 101; 12 Diana Leons 102 u. t. t.

Uzmeklējot vajadzīgajā riņķī vajadzīgo jautājumu, uzsviež sektoru, piem., pievestajam 1. jautājumam sektoru 11 Venus 2; tam atbilst atslēgā Sokrats 101 ar atbildi Nr. 2. Atbilžu atšifrējumā šis Sokrats 101 ir šāds: 2. Neprecies, brīvība par visu ko dārgāka. 3. Liels dzērājs. 4. Laulībā labi neveiksies. 5. Ja neesi vēl diezgan pēriena dabūjis, tad precies. 6. Ne tik vien viņa, bet arī daudz citu tēvs. 7. Labiņa, bet ne tik pret tevi. 8. Tu; un tev jau sen laiks. 9. Labi gan, ka bērni ir; bet tev viņi nebūs. 10. Jā, no visas sirds. 11. Dāvini viņai dzimuma dienā cukura vīriņu. 12. Viņa baidās tevi vienu mīlēt, ka nepaliek bez vīra.

Pielikumā laimes pareģošana ar kārtīm. Par to sal. ticējumus:

Kad kārtis zīlē, tad nekad nevajaga teikt paldies, jo tad nepiepildās (ib. 14149). Likteni uzzinot uzticas kāršu licējām, zīlniecēm (23. 4411 Vlm Koki, C Veļķi un Vlm Vaidava). Jauna gada naktī paliek

visas kārtis zem spilvena. Naktī, kad pamostas, jāvelk viena kārts; ja izvilktā kārts ir kreics, tad tai gadā ir daudz bēdu, ja pīķis, tad jāmirst; ja ērcs, tad ir daudz prieku un ja kāravš, tad paliek bagāts (375, 3098 C Skujene). Vajag jauna gods naktī kotram bryugonam dūt vīnu kartu, ka vacoks, tūlaik lik karali, ka jauns tūlaik lik kalpus. Ka ir vairoki bryugoni, tūlaik vajag izlaseit vairokys kartys. Tos kartys vajag salikt uz golda, uz zami ar mutem, a sovu kartu pavydam. Kurs bryugons pajims par sīvu, to karta byus pi tovyš kartys, i obejys byus ap sagrīzušīs uz augšu ar mutēm. Lai tū īraudzāt, tūlaik vajag caļtīs ap divpadsmit stupdem i vārtīs, kai jos stovās (483, 299 Rz Silajāņi).

Moderniem pārstrādājumiem raksturīga ir grāmata „Astrologa Sēnija horoskops ar 36 kārtīm“, Rīga 1936, Orienta izdevums. Astrologs Džovannijs Baptista Sēnijs esot dzīvojis 1600.—1656. g., bijis Valenšteina padomdevējs un Valenšteins neesot spēris ne soļa, iekams nav izdibinājis nākotni pēc Sēnija horoskopa. Šis horoskops esot atklāts tikai 1870.—71. g. vācu-franču karā kādā pili. Horoskops bijis ar atsevišķu zvaigžņu zīmju izskaidrojumiem; zem atsevišķām zvaigžņu grupām ar burtiem parakstīti vārdi, un kārtis, ērtākas pārskatāmības dēļ, arī skaitļiem apzīmētas. „Tā kā lielākai daļai cilvēku zvaigžņu figūras nav pazīstamas, tad uz kārtīm skaidribas labad uzzīmētas simboliskas bildes, kas raksturo zināmo planētu vai debesu ķermeni. Šīs bildes savienojot, katrs var bez grūtībām sastādīt Sēnija horoskopu. To dara vai nu metot skatu nākotnē un pareģojot visu turpmāko dzīves gājumu, vai arī meklējot atbildi uz vienu noteiktu steidzīgu jautājumu. Bet atklājumiem, ko sniedz debesu zīmes, bieži vien mēdz būt pārsteidzoši rezultāti.“ Mēģinot atšifrēt šos ievada aizrādījumus, bez lielām grūtībām nonāksim līdz 36 astroloģiskajām tabulām ar 72 zīmēm; planētu un zodiaka zīmju apzīmējumi atvietoti ar modernām bildēm un zīmējumiem, kas pa daļai modernizēti šīs zīmes atgādina. Zīmes galīgi zaudējušas astroloģiskos nosaukumus nejēdzīgā pārstrādājumā un tulkojumā.

Sal. pamācību: tas, kas liek kārtis, sajauc tās un dod tam, kas grib zināt savu nākotni, trīs reizes pārceļt, vai, vēl labāk, pašam sajaukt tās. Tad liek pa sešām kārtīm rindā un zem tās atkal arvien pa sešām kārtīm, kamēr visas 36 kārtis saliktas. Uz katras kārts ir četras pusbildes. Kad kārtis izliktas, jāskatās, kuŗas bildes sakrīt kopā, kas mazliet ievingrinoties ļoti viegli padodas, pie tam ir ļoti jautri un interesanti. Katru kārti var tās vietā grozīt, bet nedrīkst noņemt un nolikt citā vietā. Kad kārtis attiecīgi sagrozītas, tad uz zināmā cilvēka likteni atstāj iespaidu tikai tās bildes, kam ir abas

puses kopā, citiem vārdiem sakot — kas ir vesela vienība. Uz katras kārts atrodas skaitlis, ar kuŗa palīdzību vieglāk noteikt tās stāvokli un arī vieglāk atrast attiecīgās bildes nozīmi grāmatā. Katrai bildei ir četras dažādas nozīmes, skatoties pēc kārts stāvokļa (pirmā stāvokļa, otrā stāvokļa, trešā stāvokļa, ceturtā stāvokļa), kā to var redzēt nākošā tabulā.

Dažādie stāvokļi rodas no tā, ka kārtis groza, lai savienotu bildes abas daļas. Minētie kāršu stāvokļi jāskatās no kāršu licēja puses. Stāvokļi turpmākā tekstā apzīmēti skaitļiem 1, 2, 3, 4.

Ja kārts šķirtās puses savienojas, iespējami stāvokļi: 1. abas puses viena virs otras ar burtiem taisnā un 4. tāpat ar burtiem otrādi, ar augšu uz leju; bez tam abas puses ir līdzās 2. stāvoklī ar burtiem no kreisās uz labo un 3. ar burtiem no labās uz kreiso pusi. Jautājumu atbildēs, kas iekārtotas 1—72 pēc jau pievesta saraksta katrā grupā ir 4 jautājumi, šo 4 stāvokļu numerācijai piemēroti. Šādā veidā, protams, zūd visa astroloģiskā interese par šo sistēmu, kas tāpat tapusi par sabiedrisku spēli.

Pareģošana jāšķir no darībām, un pareģošanai nekādā ziņā nevar pieskaitīt t. s. puķu valodu, krāsu nozīmi, puķu pulksteni u. tml., jo šie pēdējie rīkojas ar simboliem, lai ar tiem izsacītu bez vārdiem, vai tos atvietojojot, ko otram sacīt grib. Analōģiski ir ar pastmarku valodu, tās dažādā novirzienā no normālā (otrādi, pagriežot pa labi, kreisi u. c.) uz vēstules uzliekot. Šie papēmieni tāpat pilnīgi izveidoti dažādās tautas grāmatās. Tā „Pīlnīga *Puķu valoda* līdz ar pielikumiem: Krāsu nozīme, Puķu pulkstens, Laimes pareģons, Mīlestības dziesmiņas un Albuma neaizmirstelītes. Apgādiens K. Orlovskā. 16 lpp.“ dod alfabētā sakārtotu puķu nozīmi; piem., Adonis rozīte — Esmu priekš Tevis pazudusi. Ābeles zars — Padevīga mīlestība. Es Tevi mūžam mīlēju. Tev prieku, laimi vēlēju! — Ābeles zieds — Teic, vai tu mani mīli? Teic, teic, vai mana kļūsi Tu? Bez Tev es dzīvot nespētu! Ābols — Kāpēc Tu mani kārdini? Āboliņš sarkanais — Tavs mūžam. Tavs es esmu, Tavs es būšu visu mīļu, cauru mūžu! Āboliņš baltais — Uzticīga mīlestība līdz nāvei. Slēgsim mūža draudzību mēs ar visu sirdi nu! Āboliņa lapa — Tava mīlestība atspoguļojas Tavās acīs! Es Tavās acīs lasīt varu, ka Tu man' mīl' ar sird' un garu. Akacija — Kad redzēsimies! Kad gan atkal satiksim? Un ilgāk kopā paliksim! Akācijas zieds — Vai tu mani nekad neaizmīrsīsi? Akācijas zieds sarkanais — Nāc! — Es ilgojos pēc Tevis! Alpu vijolīte — Tavā sirdī godprātība un lēnprātība atradušas vietu. Alaveja — Kāpēc mani tā skumdini? Man ļoti žēl, ka Tevi atstāju, nu dziļas sēras sirdī sajūtu. Aniši —

Uzticies man; citādi būsi nelaimīga. Apses lapa — Kamdēļ Tu trīci? Kāpēc Tu bīsties, dārgā meitiņa? Lūk, manā sirdī Tev ir vietīņa! Asins puķe — Esmu uzticīga. Astere balta — Kāpēc Tu man netīci? Astere sarkana — Vai tu patiesi mani mīli? u. tml.

Grāmatiņā ir arī *krāsu* nozīme: Balts nozīmē — nevainību, mīlestību. Sarkans — dedzīgu mīlestību, kaislibu un kaunību. Sarkanviolets — karstu mīlestību. Dzeltens — neuzticību, nepastāvību, valšķību. Melns — skumjas, sāras, atsacīšanos. Zils — mūžīgu mīlestību un pastāvību. Zaļš — cerību. Purpura sarkans — augstību un varu. Violets — šaubīgu mīlestību. Roza — jaunības mīlestības vārīgumu.

Puķu pulkstens. Ja kādos sevišķos gadījumos gribi satikšanās laiku caur puķēm norunāt, tad:

Pulksten 1 pasniedz pušķīti zāles, plkst. 2 — baltas rozes, plkst. 3 — magones, plkst. 4 — zilas rudzu puķes, plkst. 5 — bezdelīgu actiņas, plkst. 6 — sarkanās rozes, plkst. 7 — ceriņu ziedu, plkst. 8 — apiņus, plkst. 9 — vijolītes, plkst. 10 — neaizmirsteļes, plkst. 11 — āboliņa ziedu, plkst. 12 — egles zaru.

Pušķītis, apsiets ar baltu lentīti, nosaka dienas laika, pušķītis, apsiets ar zilu lentīti, nosaka vakara laika stundas.

Ar virsrakstu „Laimes pareģons“, pievestas parastās un plaši pazīstamās laimīgās un nelaimīgās dienas, kas pievienotas šeit varbūt kā puķu pasniegšanas kalendārs, lai gan paskaidrojumā par to nekas nav sacīts: Katrā mēnešī ir zināmas laimes un, nelaimes dienas. Nelaimīgā dienā dzimuši cilvēki neklūst bagāti, un tādā dienā uzsākts darbs nepavisam neizdodas.

Pievienotas vēl mīlestības ziņģes, albuma panti un pamācība, kā pantus albumā ierakstot parakstīties. Šādas mēdz būt „tautas grāmatas“, kas savā laikā bagātīgi parādījās tirgū. Latviešu folklorā šo grāmatiņu ietekme ir niecīga.

2.

Stoicheiomantijas citas atskāpas turpretim pa daļai saistāmas ar *alfabēta* manipulācijām, pa daļai ar zīmīšu rakstīšanu. Šādus pāņēmienus atrodam jaunāko laiku tasītes dancināšanā, kas līdz ar galdiņa dancināšanu (Š. Tic. 35867) spiritistu iecienīta. Aprakstu sk. ib. 35868: Ņem biezāka papīra loksni un uz tās ar zīmuli apvelk apaļu riņķi. Riņķa līnijas ārējā malā uzraksta visus burtus alfabēta kārtībā un ciparus, sākot ar 1 un nobeidzot ar 9 un 0. Var arī atzīmēt $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$ u. c. daļu skaitļus. Apakštasītei vienā malā ar zīmuli uzvelk svītriņu, tad tasīti, ar malām uz leju, uzgāž uz papīra loksnes, apvilkta riņķa vidū. Zilēšanas dalībnieki katrs ar vienas ro-

kas pirkstiem viegli pieskaņas tasītes virsmai. Elkonī nedrīkst atspiest uz galda, tāpat pie tasītes nedrīkst durties klāt nagi, bet tikai viegli jātur virsū paši pirkstu gali. Dalībniekiem jāizturas nopietni, nedrīkst smieties; tāpat zīlēšanā nedrīkst piedalīties tādi, kas netic tasītes spēkam. Pēc kāda laiciņa var sākt tasītei jautāt. Atbildot tasīte sāks kustēties, ar atzīmēto svītriņu pieslidēdama pie vajadzīgā burtā vai cipara. Burtus pēc kārtas ievērojot, sastādās vārdi un teikumi. Stundu, dienu un datumu noteikšanai noder cipari. Tasītei slidot dalībniekiem nepārtraukti jātur virsū pirksti, citādi tā apstāsies. Ja zīlēšanu sākot tasītei tūlīt negrib nekā jautāt, tad jāpagaida, kamēr tā pati bez jautāšanas sāk kustēties. Tad, vai nu tasīte pati no sevis slid pie burtiem un tā pasaka, ka atnācis kāds gars, kam var jautāt, ko vēlas zināt, vai arī dalībnieki var prasīt, kas ir ieradies un atbild. Atnākušais gars atbild uz visiem uzstādītiem jautājumiem. Ja pēc kāda laika atbildes kļūst nesakarīgas, tā ir zīme, ka gars noguris un nevēlas vairs atbildēt; tad jāizsauc atkal kāds cits, sakot ka vēlas, lai atnāk tāds un tāds gars. Tad jautāšanu var atkal turpināt. Sal.: Jauna gada naktī vajag sildīt tasīti, uz liela papīra uzrakstīt visus mēnešus, tad, kad sāk kustēties, tad vajag jautāt, ko tik grib, tad viss piepildās (3, 1725 Jg Garoza). Jaungada naktī vaigot uzrakstīt uz papīri visus burtus un uz to papīri uzlikt tasiņu, un tad sāk tasiņa griezties, un ja tasiņa uzgriežas uz nodomāto burtu, tad tas piepildīsies, un ja neuzgriezīsies uz nodomāto burtu, tad tas nepiepildīsies (114, 256 Vlk Veckārķi). Jaungada naktī, lai uzzinātu, kāda būs nākošā dzīve vai tagadējā, vai arī pagājušā, vajaga ņemt porcelāna tasīti, kuņas vienā malā iezīmē vienu punktu. Pēc tam uz papīra saraksta visus alfabēta burtus un ciparus. Pēc tam vajaga sākt sildīt ar rokām tasīti. Tad uzstādīt attiecīgi vajadzīgo jautājumu un gaidīt, līdz kamēr sāks tasīte kustēties. Vajaga uzrakstīt arī uz papīra jā un nē. Tad prasīt, vai gariņš ir atnācis. Ja viņš būs atnācis, tad pieies uz tasītes atzīmētais punkts pie vārdiņa „jā”. Pēc tam jāuzstāda jautājums. Tad, ja gariņš gribēs atbildēt, tad viņš sāk iet pie burtiem vai cipariem un dot vajadzīgo atbildi. Zināms, te vajaga ticēt. Pirms tasītes sildīšanas vajaga piesaukt arī gariņu (kāda miruša cilvēka vārdu) (279, 1251 C Kosa). Jauna gada naktī jāsilā šķīvītis, un nedrīkst ne runāt, ne smieties, tad viņš griezīsies, un ja kāds prasīs ko vai cik gadu, vai cik ilgi dzīvos, tad viņš apstāsies uz to vietu, cik ilgi dzīvos (3, 1321 Jg Garoza). Vecgada vakarā citi klusībā ar šķīvjiem brauca pa alfabēta burtiem, meklējami izredzēto cilvēku vārdus un gadus (J. Z. 1933, 293).

Principi šeit ir līdzīgi jau pie grieķiem sastopamajai zīlēšanai

ar alfabēta burtiem, kur uzraksta uz trauka malām alfabēta 24 burtus un gredzenam, diedziņā pakārtam, liek pie burtiem piesisties. Zonara pievestais apraksts par to, kā Libanijs un Jamblichs mēģinājuši izzināt ķeizara Valenta pēcnācēju (4. g. s.), šo papēmienu atvieto ar alektriomantiju. Viņi raksta smiltis 24 alfabēta burtus, uz katra liek pa miežu graudam un vidū noliek gaili. Tas knābj graudus no četriem burtiem Θ E O Δ , veidojot tā vārda sākumu; Valenta pēcnācējs tiešām ir Teodosijs.

Teframantijas pielietošana ir burtu rakstīšana pelnos un vērošana, kādi vējā pāri paliks. Līdzās šiem senajiem papēmiem arī jaunākā laikā ir alfabēta mantika, sevišķi nākošā vīra vārda uzzināšanai.

Sal. latviešu folklorā: Lai dabūtu zināt, ar kādu burtu sāksies vīra vai sievas vārds, ābola miza jāmet pār kreiso plecu. Kādu burtu tā veido, ar tādu sāksies vīra vārds (Š. Tic. 35945, 35944). Vecgada vakarā vajaga nomizot rāceni, lai visa miza būtu kopā, tad mest pār plecu, tad no mizas iznāks kāds vārds, tas būs nākamā vīra vai sievas vārds (230, 2207 TI Stende). Vecgada vakarā jānomizo ābols tā, ka miza paliek nesatrūkuse. Tad met mizu pāri galvai, un kāds burts tad iznāk, tāds vārds būs vīram (230, 2451 Talsi).

Tāpat grieķ *papardes* sakni, kamēr šķiedrās var kādu burtu izlasīt (Š. Tic. 35943). Zāļu dienā, pašā pusdienas laikā, nevienam nezinot, pārnes no meža melnās papardes (*Aspidium felix mas*) sakni un noglabā to klētī. Jāņu naktī, pašā pusnaktī, jāpārgriež sakne pušu un tajā redzēs spoži ierakstītu nākamā vai nākamās vārdu (Brīvā Zeme 1933, 136). Jāņu dienas rītā jānogriež papardes kāts pie pašas pamatnes, uz nogriežuma būs redzams kāds burts; uz tā burta sāksies nākamā vīra vai sievas vārds (230, 191 Talsi). Jāņu naktī jāizrauj papardes sakne un jāpārgriež gareniski. Kā vārds tur stāv rakstīts, tas būs nākošais brūtgāns (Š. Tic. 11544). Jāņa naktī jāizrauj paparde ar visu sakni un jānogriež saknes galiņš, tur varēs redzēt nākamā vīra vai sievas vārdu (ib. 11546). Jāņu naktī jāizrauj paparde, jāpārgriež papardes sakne garām pušu. Kā vārds saknē ierakstīts, tas būs nākošais brūtgāns vai brūte (ib. 11547). Zāļu dienas pusdienā mežā izraka melnās papardes sakni un noslēpa klētī. Jāņu naktī, pašā pusnaktī, papardes sakni pārgriežot pušu, var redzēt, kas šogad būs jāapprec (1400, 26721 Brīvās Zemes p. 1934, 23). Sal.: Vellu roku (pļavas puķi ar lillā ziediem un sakni rokas veidā) vajagot Jāņu naktī izraut; saknei apukšā būšot kāds burts, kas brūtei vai brūtgānam būšot vārda pirmais burts (Š. Tic. 11831).

Vienkāršāki gan ir iecerēto vārdus uz zīmītēm uzrakstīt un, no zīmītēm kādu izvelkot, šo vārdu uzzināt. Jaungada dienā saraksta

puišu vārdus uz papīrišiem un paliek zem ķisena. No rīta ņem vienu papīriti un, kāds vārds uzrakstīts, ar tādu vārdu tad apprecēs vīru (358, 916 Tk Smārde). Ja grib zināt, kuŗš būs īstais ligavainis, tad Jaungada naktī vajaga iegriezt ābolā vairākus burtus un katram burtam iedomāt kādu puisi, tad tumsā kost ābolā; kuŗa burts būs iekosts, tas būs tas īstais (Š. Tic. 11291). Gulēt ejot meitai jāuzraksta uz zīmītes dažādu puišu vārdi un līdz ar tukšām zīmītēm jāpaliek zem spilvena. Naktī pamostoties, ir jāvelk viena zīmīte. Ja nu izvelk kādu puiša vārdu, tad tas būs meitas precinieks; ja gadās tukša zīmīte, tad precība neiznāk (ib. 11289). Jauna gada vakarā jāsaraksta puišu vārdi un jāliek apakš spilvena, kur gul, un pulksten divpadsmitos jāiet vilkt; kuŗa vārdu izvilks, tas būs brūtgāns (ib. 11290). Jauna gada vakarā, gulēt ejot, uz papīrišiem jāuzraksta pazīstamu vīriešu vārdi un papīriši jāpaliek zem pagalvja. Naktī, pirmo reizi atmostoties, jāņem viens papīritis laukā. Kuŗa vārds tur būs, pie tā arī tanī gadā izies par sievu (ib. 11288). Andreju naktī jāsaraksta uz papīra gabaliņiem pazīstamo puišu vārdi. Ritā neskatoties jāizvelk — kāds kuŗu vārdu izvelk, tas būs nākamais vīrs (230, 260 Ventspils); Jaungada naktī visu puišu vārdus, kuŗi patik, uzraksta uz maziem papīrišiem un tad pabeŗ zem ķisena. Naktī, pirmo reizi kad pamostas, tad ir jāvelk; kuŗa puiša vārdu pirmo izvelk, tas apprecēs (17, 324, 47 Kld Gaiķi). Jauna gada naktī, ja grib izzināt, vai apprecēsies vai ne un vai ar kādu iedomātu vai ne, tad uzraksta vārdus no iedomātiem; kuŗu izvilks, tas būs vīrs (17, 1744, 122 Md Bērzaune). Jaungada vakarā meitām jāsaraksta pazīstamo puišu vārdi uz atsevišķām papīrītēm un gulēt ejot jāpaliek zem spilvena; no rīta uzmostoties vajaga vienu izvilkt; un tad, kuŗa vārdu izvelk, būs nākošais vīrs (482, 157 Vp Užava). Jaungada naktī jāuzraksta uz maziem papīriņiem vairāku tuvu cilvēku vārdi (sievieteī vīrieša vārdi un otrādi) un jānoliek pagalvī zem spilvena; atmoŗoties jābāŗ roka zem spilvena (acis tur ciet) un jāizvelk viens no šiem papīriņiem — to, kuŗu nu izvelk, tas izvilcējs mīlojot jeb otrādi, izvilktais mīlo izvilcēju (230, 318 Tl Laidze).

Jaungada naktī meitai jāsaraksta uz atsevišķiem papīriņiem pazīstamo vīriešu vārdi. Vienā papīritī jāieraksta savs vārds, bet vienu atstāj tukšu nezināmajam. Šīs zīmītes jāsaŗeŗ, ejot gulēt, apakš spilvena. Naktī pamostoties ar kreiso roku jāvelk zīmīte laukā. Ar kādu vārdu zīmīti izvelk, pie tāda izies. Ja izvelk tukšo, tad izies pie nezināmā. Ja izvelk zīmīti ar savu vārdu, tad paliks vecmeitās (A. Aizsils 115). Vajag ņemt 12 zīmītes un ierakstīt pazīstamu puišu vārdus, bet vienu atstāt tukšu. Gulēt ejot saŗeŗ kreisās kājas zeķē. Ritā pieceŗoties vajag izvilkt vienu zīmīti, ja izvelkas tukšā — tad

nezināms, ja pilna, tad jau redz, kāds tur ir (17, 1816, 62 Md Lau-dona). Sal.: vairāk izglītotas meitas likteni par savu precēšanos vaicā šādā kārtā. Ziemas svētku vakarā, priekš gulēt iešanas, viņas saraksta to vīriešu (jaunkungu) vārdus, kuri viņām patīk un par vīru būtu vēlējami, katru uz īpašas zīmītes, un tad, gulēt dodoties, paliek apakš galvas spilveņa. Jaunkundzei, no rīta pamostoties, vajaga tūlīņ apakš spilveņa pēc zīmītes ķert, bet vārdu izlasījušai zīmīti atkal pie citām atpakaļ likt. Tad no jauna otru un trešu reizi tāpat darīt. Ja trīs reizes vienu un to pašu zīmīti izvelk, tad jaunkundze varot droši pārliecināta būt, ka tas, kuŗa vārds uz zīmītes atrodies, būs viņas nākošais vīrs (1400, 11252 B. V. 1876, 1).

Sal.: Zaļajā Ceturtdienā vajag aiziet uz mežu un nolauzt trīs žuburainu kārkla stībiņu, un katram zariņam ieliek savu vārdu un tad, kad sapņos redz no zariņiem, tad piepildās, ko domā (358, 217 Tk Smārde). Liec meitiņa egļu zaru pagalvī Ziemas svētku vakarā, ne vārduņa sacīdama, lai tu redzi sau mīļo atnākam (161, 230 B Vecmuiža).

Par zīmītēm vēl sal. skatīšanos uz tām. Jauna gada naktī jā-uzraksta kavaliera vārds un kaut kur jāpakaŗ. Stundu jāskatās uz to vietu, ja var noskatīties, tad tas apprecēs (3, 2118 Jg Garoza).

Ziemas svētku un Jaungada zīlēšanas paņēmienos ir arī citas stoicheiomantijas atskaņas, ar uz papīra uzrakstītiem izteicieniem vai vārdiem. Jauna gada rītā, daži uzrakstīja uz mazām papīra strēmelītēm dažādus labus un ļaunus teikumus, laimes un nelaimes, un tad bij *jāvelk kā lozes* no kādas cepures jeb kabatas trīs tādas lapiņas. Bet daži tam visam nopietni ticēja. Šo paražu arī vēl tagad daži mēdz cienīt (142, 2124 Md Beļava, Vecgulbene). Ziemas svētku sestdienas vakarā tiek sarakstītas dažādas frazes uz papīriņiem, t. i. laimes un tad velk, piem., ar šādiem teikumiem: „Tu būsi bagāts“, „Tev būs atraitnis vīrs ar 9 bērniem“, un tamlīdzīgas lietas (184, 1261 Md Litene). Sapulcējas vairāk jaunieši. Uzraksta uz zīmītēm teikumus, piem.: „Savu mērķi sasniegsi“, „Tavas cerības nepiepildīsies“, u. t. t. Šādus teikumus vajadzīgs sarakstīt trīsreiz vairāk kā dalībnieku. Papīrišus satin visus vienādi un ieliek apsegtā traukā. Kad pulkstenis vēsta pusnakti, tad katrs iz bļodas izņem 3 zīmītes. Ja visas trīs zīmītes ar patīkamiem teikumiem, tad būs laimīgs gads (17, 1823, 9 Mīlgrāvis). Jaunā gada naktī ņem papīriņus un uzraksta uz tiem, piem.: apprecēsies, iemīlēsies, mirsi, u. t. t. un tad plkst. 12 dod citiem ko vilkt; ko kuŗais izvelk, tas ar viņu notiek (17, 1744, 121 Md Bērzaune). Saraksta lozes un samet cepurē un nu velk. Ja izvelk zārku, tad jāmirst, ja gredzenu, tad

jāprecas. Uz lozēm ir uzrakstīti visi dzīves ievērojamākie momenti un viņas patīkamās un jaunās puses (217, 199a Vlk Mālupe). Tādu pašu zilēšanu var izdarīt arī Jaungada nakti, tikai vajaga attiecīgos priekšmetus uzrakstīt uz zīmītes un dot, lai citi izvelk. Ko nu katrs būs izvilcis, tas arī tam būs. Ja krists, tad nāve, gredzens — līgavainis vai līgava. Var arī uz zīmītēm sarakstīt sieviešu vai vīriešu vārdus, kuŗu nu katrs izvilks, tas tam arī būs (279, 276 C Kosa). Vēca gada vakarā velkot laimes, un kādu katrs izvelkot, tāda laime tam tai gadā esot. Tā laimes vilkšana notiekot tā — ņemot mazus papīra gabaliņus, un uz tiem uzraksta uz katra savu laimi (vai nelaimi), un kādu tad katris no tiem papīriņiem izvelk, tāda ir laime vai nelaime (72, 4752 Md Cesvaine).

Līdz ar to uz papīriņiem var uzrakstīt arī citas lietas. Jaungada vakarā vajag sarakstīt zīmītes, palikt pagalvi un nekā nerunājušam iet gulēt, no rīta, ka pieceļas, tūlī vajag vienu paņemt un izlasīt, kas tur būs rakstīts, tas otrā gadā piepildās (353, 520 Lp Bārta). Jaungada vakarā jāpaņem vairāk tīri papīriņi un jāuzraksta, ko viņš vairāk vēlētos, un vakarā jāpaliek zem spilvena. Pa nakti pulkstens divpadsmitos viens papīriņš jāizņem un no rīta jāizlasa, tad tas piepildīsies (46, 10 Lp Vaiņode).

Ir pieminēta jau 6. g. s. atbildes izprasīšana, liekot zīmīti ar tekstu vai atbildi zem altāŗa segas (Boehm, Hdb. d. d. Abergl. V 1375). Šādu paņēmienu piemin arī pie mums (1611. g. jezuītu ziņojums Rīgā).

Šai zīmīšu rakstīšanai tuvs ir paņēmiens likt zem šķīvjiem pašus simboliski iztulkojamus objektus. Pēc tam šķīvjus paceļ un tur atrastos priekšmetus iztulko laimei vai nelaimei. Objektu skaits ir ierobežots (3—6) vai arī neierobežots, vadoties no zilēšanas sagatavotāja fantazijas. Protams, pirmajā gadījumā izmeklē svarīgākos un nozīmīgākos. Bet arī pirmajā gadījumā objekti var būt dažādi dažādos gadījumos. Ja ņem 3 šķīvjus, tad zem viena liek zemi, zem otra gredzenu, zem trešā atslēgu vai arī citādi.

Vēca gada vakarā viens cilvēks ņem trīs šķīvjus un apgāž uz mutes. Zem viena šķīvja paliek zemes, zem otra — gredzenu un zem trešā — atslēgu. Tad trīs iet un uzceļ katrs savu šķīvi. Ja gadās zemes, tad jāmirst, ja atslēga — saimniecība, gredzens — precības (17, 1815, 56 Md Ļaudona). Jaunā godā izlik iz golda treis spodķānis, vīnā pīber ziamis, ūtrā ilik rožancu, a trešā ilik kāidu nibejs pukeiti it tod apkloj tos vysys tējs spodķānis. Tod ilaiž ustobā aiz durovom stovušūs ļauds, kab jī jimtu kaidu spodķāni. Ka pajims tū spodķāni, kurymā byus ziamis pībārtys, tod tys cylvāks tymā godā nūmiērs, ka pajims spodķāni, kurymā byus rošāncs, tymā

godā tys paliks par manahu vai spitelnīku, a ka pajims tū spodķani, kury mā puķēitia byus, tod tys tū godu apsaženēisīs i dzēivos ar buobu (306, 98 D Asūne).

Citas kombinācijas ir: gredzens, sīpols, maize. Zam Jauna goda meitas salik trejs spodeškas uz golda. Zam vinas palik gradzynu, zam ūtras cibuli, zam trešas maizi. Jo pacels spodeiku un atrass gradzynu, tad izis pi veira. Jo atrass cibuli, tad izīdama pi veira raudos vysod, voi ka naizis ari raudos. Jo pacels atrass maizi, tad izis pi oroja (276, 518 D Naujene).

Arī gredzens, maize, zeme.

Jaunā godī nulik treis škeivišus uz golda un zam ikkotra skei- viša palik kaut kū, lai augstok viņš stovātu. Tad zam vīna palik gradzynu, zam utra maizi un zam treša zemi. Kad tys ir vyss pa- darīts, tod licejs aicynoj jaunkundzi lai myn pyrmu skeivi. Jaun- kundze min, ja viņa atmin tu skeivi, kuņas apakšā gradzyns, tad viņu dreiz vess tautos. Ja tu škeivi atmin, zam kuņas stov maize, jai maizes pītiks leidz novei. Bet ja atmin tu skeivi, zam kuņas zeme, jej dreizi miers (211, 307 D Aizkalne).

Maize, gredzens, ogle: Jauna gada naktī ap pulkstens divpad- smitiem vajag paņemt trīs tasītes un palikt zem vienas maizi, tas nozīmē darbs, zem otras gredzenu, tas nozīmē laulību, un zem trešās sadegušu ogli, tā nozīmē zārku; tad jāceļ viena tasīte, un tā jānāk trīs reizes katram celt, kas beidzamais vai maize, vai atkal gredzens, tad viņš tanī gadā apprecēsies un strādās (3, 1760 B Skaistkalne).

Pelni, atslēgas, gredzens: Vecgada vakarā sameklējām trijas apakštasiņas. Tad mums visiem bija jāiziet ārpus durvīm, lai ne- redzētu, kas notiek, bet pie tasiņām palika mājas māte. Viņa zem vienas tasiņas pabēra pelnus, zem otras palika atslēgas un zem trešās gredzenu. Tad pēc kārtas mums bija jāiet iekšā un viena no tasiņām jāpaceļ. Ja pacēla to tasiņu, zem kuņas pelni ir, tad tas nozīmēja, ka nākošā gadā nomirs, ja pacēla to, zem kuņas atslēga, tad nākošā gadā par saimnieci vai saimnieku tiks, ja pacēla to, zem kuņas gredzens ir, tad nākošā gadā paredzētas kāzas. Ja tas vis nenotika, tad to izskaidroja kā Dieva sodu. Kad visi bija savu laimi vai nelaimi saņēmuši, tad tie, kuņiem paredzētas kāzas vai arī par saimnieci tikt, priecājās, bet tie, kuņiem paredzētas bēres, raudāja. Pēc brīža visi atkal apmierinājās un sākās jauna spēle (454, 198 Vlm Jaunburtnieki).

Visi šie objekti, protams, ir iztulkojami nākošai laimei vai ne- laimei.

Zem 4 šķīvjiem liek stibu, zemi, atslēgu, gredzenu vai arī mirtes

zaru, gredzenu, naudu, ceturto šķīvi tukšu atstājot. Mirte ir par iemilēšanos, pārējie parastā nozīmē.

Jaungada naktī noliek četrus šķīvjus, zem viena stibu, otra zemes, trešā — atslēgu, ceturta — gredzenu. Ja uzceļ zemes, tad jāmirst, atslēgu — saimniece, stibu — pēriens, gredzenu — kāzas (358, 904 Tk Smārde). Vecgada vakarā atkal saņēmuši četras bļodiņas, vienā ielikuši mirtes zaru, otrā gredzenu un trešā naudu. Ceturto atstājuši tukšu. Tad nu pa vienam izsūtījuši ārā, tur tam sasējuši acis un tad laiduši iekšā; tagad viņam ar sasietām acīm trīs reiz vajadzējis apiet ap galdu tā, ka nekur nepiedurās, un tad vienu no nezināmā kārtā saliktām bļodiņām viņam vajadzējis paņemt. Tad nu, ja viņš paņēmis to, kurā mirtes zars, tas nozīmējis, ka viņš nākošā gadā iemilēsies; ja gredzenu, tad kāzas, un ja naudu, tad daudz naudas būšot. Bet ja paņēmis tukšo, tad vēl jādzīvo tāpat kā līdz šim (454, 209 Vlm Jaunburtnieki).

Sal.: Jaungada naktī noliek četrus šķīvjus, zem viena stibu, otra — zemes, trešā — atslēgu, ceturta — gredzenu. Ja uzceļ zemes, tad jāmirst, atslēgu — saimniece, stibu — pēriens, gredzenu — kāzas (358, 904 Tk Smārde).

Pieciem šķīvjiem apakšā ir maize, atslēga, gredzens, nauda, smiltis. Ziemas svētku sestdienas vakarā likām traukus uz galda; apakš 5 traukiem salika maizi, atslēgu, gredzenu, naudu, smiltis, tad laida pa vienam, lai ņem vienu trauciņu, redzēs, kas nu gadīsies, laimē maizi — pārtika; atslēgu — būs saimnieks; gredzenu — laulības; naudu — bagāts, smiltis — miršana (137, 141 Vlm Ipiķi).

Zem sešiem šķīvjiem liek maizi, naudu, atslēgu, gredzenu, krustu (slimība), zārku. Jaungada naktī jāņem seši trauki. Zem pirmā trauka jāpaliek maizi, zem otrā — naudu, zem trešā — atslēgu, ceturta — gredzenu, piektā — krustu, sestā — zārku. Kamēr visu to sarīko, viens iziet ārā. Kad viss gatavs, pasauc izgājušo iekšā un liek tam pēc paša izvēles vienu trauku pacelt. Ja viņš uzceļ maizi, tad visu nākošo gadu tam būs laba iztika, ja naudu — būs labi ienākumi, ja atslēgu — būs uzticība par otra mantu, ja gredzenu — neprecētiem derības un kāzas, laulātiem — mīļa sadzīve, ja krustu — slimība, ja zārku — nāve (94, 260 Lp Durbe).

Liek arī atslēgu, gredzenu, naudu, maizi, zemi (nāve), špori (cūkgans). Uz Jaungada sagaidīšanu to vakaru ap plkst. 12 jāpaņem sešas apakštasītes, citiem neredzot jāpaliek apakš katras tasītes vienu priekšmetu, kā atslēgu, gredzenu, naudu, maizi, zemi, špori. Tad laiž, lai pa vienam katrs paceļ, ja uzceļ atslēgu, tad saimniece vai saimnieks, gredzenu — precēties, naudu — bagātnieks, maizi — necietīsi badu, zemi — mirsi, špori — cūkgans (466, 241 Lp Vai-

node). Sal.: darbu — zeķi, cimdu (darbs labi veiksies), zemi, mirtes (apprecēsies), rudzus, maizi, sāli — pēdējie abi par labu pārtiku.

Vecgada vakarā viens paņem 6 telēkus, saliek apakš tiem dažādas mantas. 1) darbu (zeķi, cimdu u. t. t.), 2) zemi, 3) mirtes, 4) rudzus, 5) maizi, sāli. Tad viens pēc otra ceļ šķīvjus augšā. Ja uzceļ darbu — darbs labi veiksies; zemi — jāmirst; mirtes — apprecēsies; rudzus — labi padosies labība; maizi un sāli — laba pārtika (32, 632 Rg Jūrmala).

Kā redzam, galvenais, kas atkārtojas gandrīz visās kombinācijās, ir precības (gredzens, mirte), nāve (zeme, smiltis u. tml.), manta.

Vairāk ir ticējumu bez noteikta šķīvju skaita, vairojoties arī zem tiem liekamiem objektiem. Jaungada naktī, zem kaut kādiem bleķa vai māla traukiem paslēp dažādus priekšmetus, kuņiem katram sava vērtība. Nauda — bagātība, zeme — kaps, atslēga — saimniecība un gredzens — laulība (302, 1525 Jk Sece). Jaungada naktī, ja grib zināt, kas nākošā gadā nāks priekšā, tad vajagot salikt zem vienādiem maziem šķīvišiem kādas lietiņas, kā, piem., atslēgu, zemes, gredzenu, miršu zariņu, spalvu, rikstes u. t. t. Tad nu katrs pa kārtu izvelk vienu šķīvīti, un tad nu tas, kas zem šķīviša, nākošā gadā notiks. Ja zem šķīviša ir atslēga, tad paliks par saimnieku-ci; ja zeme, tad būs jāmirst, ja gredzens, tad apprecēsies, ja miršu zariņš, tad tiks par līgavu(ni), un tā katrai lietai bija sava nozīme (230, 937 Tl). Jaungada vakarā, lai izzinātu nākošā gada likteni, ir jāņem vairāki šķīvjī, citiem neredzot zem tiem paliek dažādus priekšmetus, kā atslēgu, gredzenu, krustu, maizi u. c., tad ienācējiem jāizvēlas viens šķīvis un jāceļ, ja uzcelš krustu, tad mirs, ja maizi — turību, gredzens — kāzas u. t. t. (205, 215 B Skaistkalne). Veca gada vakarā, lai uzzinātu, kas ar katru nākamā gadā notiks, tad paliek zem šķīvjīem naudu, gredzenu, mirtes zaru, smiltis, ogli, pārli, atslēgu, papīru, kāpostu lapiņu, žagaru. Tad tāds, kas nav redzējis, ko zem katra šķīvja paliek, nāk un atsedz uz savu laimi vienu šķīvi. Pēc tam atkal maina priekšmetus zem šķīvjīem un nāk citi celt. Nauda nozīmē — bagātību, gredzens vai mirtes zars — kāzas, smiltis — nāvi, ogle — bēdas, pārle — asaras, atslēga — palikt par saimnieku, saimnieci, žagari — pērienu, papīrs — skolā iešanu, kāposta lapiņa — aiziešanu kara klausībā (505, 121 Md Vecgulbene).

Jaungada naktī saliek uz galda vairāk šķīvju, katru atsevišķi, apvāztu dibenu uz augšu. Tad apakš katra šķīvja paliek kaut ko apakšā, piemēram: koka gabaliņu, lelli, maizi, sīpolu un naudu. Bet to visu dara tikai viens, lai citi neredz. Tad pieaicina citus un katris priekš sevis. Kuņš atverš to šķīvi, kur apakšā koka gabals, nozīmē

zārku, lelle — bērnu, maize — saimniekošanu, sīpols — raudāšanu, nauda — bagātu precēt, siers — kāzas (74, 283 Lp Bārta). Jauna gada nakti jāņem vienam dažādas lietas: maize, atslēga, gredzens, žagari, smiltis u. c., un uzliek visām šīm lietām cepuri vai kādu citu priekšmetu. Bet jārikojas tā, ka lai ņēmēji neredz. Ko nu katrs ņēmējs paņems, tam arī tas būs, ja paņems atslēgu, tad būs saimnīca, ja paņems gredzenu, tad apprecēšas, ja paņems žagarus, tad dabūs pērienu, un ja paņems smiltis, tad jānomirst (279, 275 C Kosa). Jaungada nakti sagaidot, jāapgāž šķīvji otrādi un jāpaliek apakšā: gredzens, nauda, atslēga, šnabglāzīte u. t. t. Tad viens ceļ augšā šķīvi, un kas gadās apakšā, to jaunā gadā piedzīvos, piem.: ja uzceļ šnabglāzi, tad dabūs dzērāju. Šķīvji jāsamaisa, lai cēlējs nezin, kas atrodas apakšā (358, 48 Tk Smārde). Jaunā gadā salika zem trauciņiem laimes — zem viena atslēgu, zem otra žagarus, zem cita maizi u. t. t. Nu katram mājniekam bij jāiet un jāatceļ viena laime. Kas izvilka atslēgu, tas saimnieks, kas žagarus, to pērs; kas gredzenu — jāprecējas; kas smiltis, tam miršana u. t. t. (2, 387 Md). Jaungadu gaidot dažreiz dara tā: saliek šķīvjus uz galda un zem katra kaut ko paliek apakšā. Piem.: zem viena paliek atslēgu, zem cita gredzenu, skujas, zemes un tā tālāk. Tad sauc citus mājiniekus, lai ceļ katrs savu šķīvi, un tad redzēs, ko katrs jaunā gadā mantos. Kas zem šķīvja atrod gredzenu, tam būs kāzas, kas atrod atslēgas, tas būs saimnieks, kas atrod skujas, tam jāmirst u. t. t. (17, 7596 Rg Lēdurga). Viens, citiem nezinot, paliek apakš šķīvja dažādas lietas: zemi, atslēgas, kāpostus, rīkstes. Tad viens pēc otra nāk un katrs savu reizi ceļ šķīvi augšā. Ja uzceļ zemi — jāmirst, ja atslēgas — paliek par saimnieci, ja kāpostus — jāiet zaldātos, ja rīkstes — dabūn pērienu (32, 241 Rīga). Vecgada vakarā vajaga salikt zem traukiem dažādas lietas, piem.: gredzenus, smiltis u. c., tad kuŗu no tām lietām izvelk, tad no tās spriež par tā cilvēka nākotni. Piem., ja izvelk smiltis, tad ir jāmirst. Vecmāmiņa man stāstīja šādu piedzīvojumu: viņas meita vienmēr izvilksusi smiltis. Viņa palikusi klusa un bāla, bieži raudājusi, un kad prasījuši, kas viņai kait, viņa atteikusi: māmiņ, man laikam būs jāmirst. Un nākošgadu nomirusi (17, 1327, 39 Vlk Jērcēni).

Par bļodiņu celšanu ar aizsietām acīm sal.: Vecgada vakarā atkal saņēmuši četras bļodiņas; vienā ielikuši mirtes zaru, otrā gredzenu, un trešā naudu. Ceturto atstājuši tukšu. Tad nu pa vienam izsūtījuši ārā, tur tam sasējuši acis un tad laiduši iekšā. Tagad viņam ar sasiētām acīm trīsreiz vajadzējis apiet ap galdu tā, ka nekur nepiedurās un tad vienu no nezināmā kārtā saliktām bļodiņām viņam vajadzējis paņemt. Tad nu, ja viņš paņēmis to, kuŗā

mirtes zars, tas nozīmējis, ka viņš nākošā gadā iemilēsies, ja gredzenu, tad kāzas, un ja naudu, tad daudz naudas būšot. Bet ja paņēmis tukšo, tad vēl jādzīvo tāpat kā līdz šim (454, 209 Vlm Jaunburtņieki). Bieži arī uz galda (Veca gada vakarā) apgāž šķīvjus; zem viena paliek atslēgu, zem otra — maizi, trešā — naudu, ceturta — gredzenu un zem piektā — zemi. To meitu, kuŗai zilē, ieaicina istabā, un viņai jāpaceļ trīs šķīvji. Ja izceļ atslēgu — būs saimniece, ja maizi — būs bagātība, naudu — iegūs mantu, gredzenu — apprecēsies, bet ja izceļ zemi — tad jaunā gadā mirs (1400, 28722). Jaungada priekšvakarā salika uz galda desmit cepures. Zem cepurēm palika kāda vecīga sievišķa dažādas lietas, kā gredzenu, atslēgas, skangali, žagaru žūksnīti, naudas gabalu, maizi, grāmatu u. d. c., pa vienai lietiņai zem cepures un tad no apslēptas vietas sauca mājas ļaudis, lai tie, cepures celdami, atmin savu nākamību. Vēl labi atminu, kad bērniem pacēlās cepure, zem kuŗas atradās žagari, ai, kā tad viņi dažu labu reiz „džingāja“. Ļaudavas visai priecīgas jutās par gredzeniem (1400, 266 C Ērgļi).

Iespējama ir objektu attēlu izgatavošana gan tos izcepot vai no kāļa izgriežot:

Priekš Jauna gada vakara izcept visādus cepumus, piem., atslēgas, zārkus, cilvēkus u. t. t. Tad tos visus ieliek kādā traukā, un no turienes velk pa vienam ārā, trīs reizes; ko izvelk beidzamo reizi, tas nākamo gadu piepildīsies (230, 1120 Tl Stende). Tad vēl kāds Veca gada vakara joks — no kāļiem izgriež visādas figūriņas: atslēgu, zirgu, govi, aitu, cūku, kazu, suni, kaķi, gaili, zosi, galdu, krēslu, gultu, gredzenu, kroni, bikeri, karoti, lampu, zārku vai krustu. Kad nu visas figūriņas izgrieztas, tās visas paliek zem šķīvjiem un tējas tasītēm; tad visi iet celt tasīti vai šķīvi; kad to šķīvi paceļ, kur ir zirgs, tas nozīmē stipru kā zirgs; kad paceļ, kur govs, tas nozīmē lielu ēdāju; kad noceļ aitu, tas nozīmē lēnu kā aita; kas noceļ cūku, tas nozīmē lielu netirību; kas noceļ kazu, tas nozīmē puskoka lēcēju, un kas noceļ suni, tu nerej cilvēkus kā suns un neēd daudz gaļas, un kas kaķi noceļ, neesi viltīgs kā kaķis, ķer peles, neķer tu meitu, un kas gaili noceļ, esi tu prātīgs, nepaud savu noslēpumu citiem, tad tie tev izsmies; un kas noceļ zosi, nestaigā pa vakariem klaigādams, no tevis izbēgs visi suņi no mājām; kas galdu noceļ, tas nozīmē būt daudz ēdāju saimniekam; kas krēslu noceļ, tam būs jāsēd vecai mātei pie bērniem un jāvalda; tie kas gultu noceļ, tas ir miega cūka, tas nozīmē slinku cilvēku, un kas noceļ gredzenu, tai vai tam nozīmē saderināšanos, un kas kroni noceļ, tai nozīmē brūtes kārtu vai brūtgāna kārtu — tiem nākošās ziemās ir gaidāmas kāzas, un kas noceļ atslēgu, tam prieks, tas

domājas būt citu valdenieks, vai saimnieku vai saimnieci (161, 224 B Vecmuiža).

Zilēšana var būt arī ar pieskaršanos objektiem ar aizsietām acīm, neredzot. Jauna gada naktī uzbeļ uz galda čupiņu smilšu un noliek citā vietā gredzenu un vēl citā rožu ziedu visiem tā kā neredz, uzklāj kaut ko virsū un tad jautā personai, kuŗu tas vēlas, ja tas noteic to, kur smiltes apakšā, tad jaunā gadā jāmirst, un ja to, kur gredzens, tad dabūs precēties, un ja to, kur rožu zieds, tad dzīvos (353, 14 Lp Bārta). Jaungada naktī jānoliekot gredzenu, zemi un naudu vienā vietā un ar aizmiegtām acīm jāpieskaŗas pie vienas no tām lietām. Ja pieskaŗoties pie gredzena — drīzumā būšot kāzas, ja pie naudas — tikšot bagāts, ja pie zemes — drīzumā nomiršot (17, 372, 20 Tk Jaunpils).

Tāpat ir ar pieskaršanos krāsām resp. to vilkšanu. Jaungada naktī saliek uz galda 3 krāsas: baltu, sarkanu un melnu. Aiztaisot acis velk. Ja izvelk baltu, tad būs viss gads laimīgs, ja sarkanu, tad vidējs, ja melnu, tad drūms (17, 323, 46 Kld Gaiķi).

Beidzot vēl jāmin arī darbība un citi paņēmieni izzināt nākotni ar laimēšanu. Tā aizmiegtām acīm sit kopā abu roku pirkstu galus — ja tie sadursies, tad vēlēšanās piepildīsies u. t. l. Sievas sien mezglus — tik pāŗu būs (P. Š. X, 461). Sevišķi pasakās liek gadījumam izšķirt svarīgus jautājumus.

Nevar ķēniņu izvēlēt, kādēļ nospriež: kas pirmais neviļot nāks ar pliku galvu kalnam gaŗām, to cels par ķēniņu. Puika nāk, un to ieceļ (P. Š. VIII, 170). Ķēniņš būs tas, kas neko nezinādams nāks ar kailu galvu gaŗām (P. Š. VIII, 214). Tas būšot ķēniņa znots, kuŗam gaŗām braucot viņa baznīcas zvani paši sāks zvanīt (P. Š. VIII, 175). Princese nevar vīru izvēlēties. Beidzot ķēniņš nospriež: kuŗš pirmais uz dzīrām atnāks, tas lai ir vīrs. Atnāk nabags, un princesei jāiet pie tā (P. Š. X, 281). Variantos: Kuŗš pirmais rīt pie durvīm pienāks, pirmais diedelnieks, kas nāks spēlēt u. c. (P. Š. X, 283).

Sal. arī par minēšanu. Ķēniņš liek pavalstniekiem minēt, kas lādītē; ja kāds atminēšot, tad viņš būšot laimīgs otrā laulībā (P. Š. IX, 243).

Rādītājs.

- Ābele 53, 60, 7, 8, 83, 122, 54, 267, 424.
 Āboliņš 16, 76, 8, 262.
 Ābols 68, 87, 242, 74, 338, 54, 91, 415, 570.
 Abra 362.
 Absolūtie ticējumi 7—10, 22—5.
 Acis 179, 247, 8, 261, 73, 9, 81, 304—6,
 13, 21, 6, 33, 4, 56, 72, 438, 9.
 Acis, aizsietas 576, 8.
 Ačgārni 56, 156, 276, 84, 314, 43, 89, 94,
 438, 42, 3.
 Āda 273, 99, 300.
 Adata 338, 496, 8, 521, 2, 52.
 Aeromantija 467.
 Aeroskopija 26 sek.
 Aicināšana 90, 523.
 Aita 17, 110, 71, 7, 8, 211, 59, 68—71, 98,
 345, 55, 577.
 Aitioloģija 6—9, 114, 546.
 Aizdedzināšana 508—11.
 Aizdziedāšana 114, 52 sek., 153, 8—60, 4.
 Aizgavēnis 203, 5, 351, 72, 96, 426, 43, 58.
 Aiziešana 124—6, 79, 86, 354, 74.
 Aizkliegšana 153, 64, 6.
 Aizkūkošana 53, 104, 14, 53, 8—65.
 Aizliegumi 34—7, 89, 269, 70, 87.
 Aizmiršana 159, 288, 94, 327, 30, 7, 64, 75.
 Aizprasišana 382.
 Aizrišanās 370, 526.
 Aizrūkšana 37, 165.
 Aizsmakšana 159, 65.
 Aka 19, 27, 358, 96, 408, 66, 80, 7, 509,
 10.
 Akmens 8, 27, 36, 7, 85—7, 92—5, 118,
 19, 85, 200, 41, 75, 334, 52, 4, 62, 77,
 8, 441, 66.
 Aknas 167, 8, 296.
 Aksinomantija 557.
 Aktīvā maģija 13, 15, 156.
 Akustiskā mantika 132, 78, 89, 503, 5, 6,
 19 sek.
 Alektriomantija 16, 103—6, 82.
 Aleuromantija 16, 361, 500.
 Alfabēts 106, 492, 551, 66—9.
 Alfitomantija 16, 500.
 Alksnis 54, 8, 65, 131.
 Alus 34, 295, 322, 60, 440, 68—75, 82, 524,
 40.
 Alva 469—72, 6—80.
 Amniomantija 277.
 Āmurs 38, 477, 9.
 Analogija 14, 15, 41, 116—18, 30, 58, 390—
 2, 540.
 Analogijas maģija 10.
 Andreja diena 15, 16, 67, 254, 8, 62, 314,
 47, 93, 6—9, 401—12, 15—20, 25—9, 40,
 59, 67, 85, 520, 70.
 Anomalija 128, 9.
 Antropogonija 53.
 Apavi 334, 5, 47—52, 524.
 Apgāšana 449, 50—4.
 Apģērbs 338—42.
 Apgriešanās 210, 13, 15.
 Apinis 88, 201.
 Apliešana 337, 70, 481.
 Apogs 128.
 Aprakšana 89, 90, 277.
 Aprīlis 254—7.
 Aprunāšana 159, 244, 323—7, 41, 6, 8,
 525, 7.
 Apse 62, 5, 80, 171, 276.
 Apsējs 346.
 Apskaušana 526.
 Apstaigāšana 90.
 Apstāšanās 544.
 Arājs 90, 1, 154.
 Aritmomantija 69, 75, 97, 9, 112, 262,
 559.
 Arkls 478.
 Aršana 90, 1, 260.
 Artomantija 360.
 Asaras 15, 40, 8, 9, 155, 242, 306, 29, 91,
 2.
 Asinis 53, 4, 9, 104, 43, 69, 220, 1, 76, 99,
 313, 34, 466, 7.
 Asmens 353, 4.
 Aste 90, 115, 16, 19—21, 9, 38, 40, 51, 2,
 68, 77, 80, 5, 8, 9, 233, 314, 72, 409.
 Astragalomantija 562.

- Astroloģija 12, 236, 45 sek., 54, 7, 62, 3,
 96, 9, 300, 8, 559, 65.
 Atbalss 58, 202, 69, 528, 9.
 Atbilde 54, 62, 193 sek., 491, 2, 519—24,
 47, 58, 60, 3.
 Atklāsme 21, 392.
 Atmosfēras parādības 46 sek.
 Atmuguriski 68, 194, 284, 371, 6, 412, 42,
 55, 6.
 Atnākšana 114, 16.
 Atpakaļ 373.
 Atraišanās 342—9.
 Atrašana 341, 79.
 Atraugas 370, 526.
 Atsauksšanās 17, 523.
 Atsēja 91.
 Atskatīšanās 17, 91, 376, 7, 404, 18, 49—
 51, 61.
 Atslēga 162, 396, 419—21, 77—80, 534, 5,
 53—6, 72—5.
 Attēls 20, 434, 5, 46, 7, 58, 65, 70, 85—90,
 500.
 Atvērsšanās 539.
 Atvietošana 421.
 Audekls 270, 343.
 Augi 84, 9.
 Auglība 53, 6, 63, 4, 80, 90, 416.
 Auglības kults 440.
 Augstu 119.
 Augšana 41, 55, 6, 74, 7, 88.
 Augšpēdu 353, 63, 4.
 Augums 90, 318, 19.
 Augurium 104, 6, 546, 8.
 Augusts 254—7.
 Aukla 347.
 Aukstums 312, 23.
 Auns 110, 177, 8, 95, 246, 9, 334.
 Ausis 14, 173, 80, 5, 243, 4, 74, 90, 308,
 13, 21—6, 73, 438, 523, 6—8.
 Auspicijs 17, 100, 2.
 Austrumi 99, 102, 4.
 Aušana 269, 343, 4.
 Auzas 84, 106, 425—9.
 Avots 27, 336, 409, 36, 7, 66.
 Azote 360, 414.
 Āzis 391.
 Bads 39, 45, 89, 90, 142, 52, 61, 2, 76, 81,
 226, 356, 65.
 Bada kumoss 89, 293.
 Bagātība 86, 162, 244, 66, 78—80, 98, 303,
 7, 91.
 Bailes 327, 8.
 Baļķis 74, 208, 16.
 Balodis 102, 12, 14, 17, 64.
 Balss 193—5.
 Balts 209, 16, 35, 6, 78, 86, 91, 300, 36,
 484—9, 92, 550, 7, 78.
 Balta čūska 111, 221, 2, 62.
 Balts zirgs 45, 174, 206, 7, 21.
 Bālums 300, 6.
 Bantes 59, 73.
 Baravika 88, 9.
 Bārda 274, 304, 43, 55—8, 68—70, 85, 6,
 455.
 Barošana 200, 1, 416.
 Bāršanās 259, 67.
 Basas kājas 97, 260, 376, 416, 17, 50, 6.
 Baznīca 438, 9, 58, 9, 531—3.
 Baznīcu chronikas 10, 20, 3.
 Bedre 294.
 Bēniņi 50, 3, 4, 5.
 Bēres 5, 14, 15, 23, 49, 52, 60—2, 81, 7, 8,
 116, 17, 27—9, 44, 7, 54, 6, 74, 5, 81,
 90, 5, 201, 2, 35, 61, 90—6, 356, 60, 2—
 4, 78, 87, 8, 416, 78, 9, 507, 8, 15—18,
 26, 30, 3, 4.
 Bērns 10, 34, 40, 1, 52, 65—7, 77, 116, 28,
 9, 45, 64, 262, 4, 71—83, 98, 9, 305, 12,
 35, 7, 42, 7, 53, 4, 8—63, 6, 9, 70, 2, 86,
 421, 84.
 Bērna īpašības 271, 5, 82.
 Bērna izturēšanās 282—4.
 Bērna izskats 271, 80.
 Bēršana 91, 107, 9, 204, 5.
 Bērtuļi 109.
 Bērzs 53, 5, 9, 64, 5, 90, 154, 201.
 Bērzlape 89.
 Bezdelīga 102—5, 14, 20.
 Bezrocis 538, 9.
 Bībele 404, 48—50, 552—5.
 Bibliomantija 551, 2.
 Biezputra 90, 1, 281, 358.
 Bikses 261, 340, 52, 416—20.
 Bite 10, 172, 237, 311, 12, 15, 75.
 Blaktis 172, 291.
 Bļaušana 186.
 Bļoda 368—70, 466, 8, 83, 94—9.
 Bluķis 89, 90, 332.
 Blusas 165, 72, 242, 3.

- Botanomantija 53 sek.
Brandvīns 295, 359, 475, 6, 553.
Brauķšana 47, 89, 174—6, 208, 12, 85—
90, 385, 99.
Brechomantija 17.
Brēķšana 140—2, 231.
Brīdinājums 103, 47.
Briedis 170.
Brīkšķēšana 192, 537, 8.
Brīnīšanās 273, 5.
Brīnums 33.
Brunči 327, 8, 76, 418—20.
Brūns 305.
Brūte 285—8.
Brūtgans 285—8.
Brūtganu vakars 268.
Bučošanās 285, 307, 234.
Bukomantija 306.
Bumbiņas 513, 14.
Buļamie vārdi 5, 8, 36, 59, 82, 143, 69,
401, 2, 5, 9, 10, 15—27.
Burbuļi 91, 469, 75.
Burti 106, 550, 1, 9—61, 6, 70.
Burvība 56, 102.
Burvjī 6, 8, 11, 19, 30, 9, 46, 7, 58, 80,
144, 223, 58, 61, 2, 70, 94, 528.
Burvju grāmatas 254, 92.
Burvju spogulis 447, 8.

Caurums 437, 9, 41, 62, 84.
Celms 330.
Celšanās 333, 5, 74.
Ceļš 137, 199, 206—8, 85, 7, 303, 25, 54,
75—80, 90, 453, 8.
Cepšana 269, 93, 360—4, 441.
Cepure 45, 277, 94, 347, 54, 61, 80, 90,
420, 9, 61, 577.
Ceriņi 16, 75.
Ceturtdiena 268—71, 316, 414, 22, 84, 525.
Cheirognomija 309, 11.
Chiromantija 17, 308—11.
Cielaviņa 103, 17—20, 231.
Ciemiņš 243, 8, 66, 84, 321, 3, 6, 43, 65,
71, 475, 544.
Cilvēks 22, 34, 59, 114, 16, 30, 42, 5, 62,
3, 75, 245 sek., 61, 517, 18, 24 sek.
Cimds 110, 77, 8, 345, 80, 8, 402, 20.
Circenis 236, 7.
Cirpšana 268, 9, 541, 2, 57.
Ciršana 53, 7, 60—4, 151, 2, 202, 5.

Cīrulis 114, 264, 5.
Cirvis 23, 91, 182, 541, 57.
Cisas 517, 18.
Cūka 13, 17, 35, 82, 90, 1, 168, 71, 8,
93—6, 207, 63, 84, 577.
Cukurs 360, 482.

Čabēšana 59.
Čakste 114.
Čauksturs 354.
Čaumala 130.
Čigāni 309, 11, 86.
Čikstēšana 60, 136, 347, 505, 6, 37—9.
Čupiņa 106—9, 481, 2.
Čūska 27, 38, 56, 7, 66, 85, 172, 3, 216—
24, 6, 67, 9, 273, 6, 375, 89, 90, 439, 72.
Čūsku ēdināšana 217.
Čūsku kults 8, 216, 17.
Čūsku ķēniņš 221.

Dabas parādības 99 sek.
Dafnomantija 500.
Daimoniskie dzīvnieki 173, 84, 221.
Daktiliomantija 469 sek., 84, 90.
Dakšiņa 371.
Dancināšana 187.
Dancošana 324, 5, 41.
Darbs 10, 160, 2, 355, 382, 403, 416.
Dārzs 122, 7, 54, 203, 5, 45.
Dauzišanās 540.
Debesis 30—3, 7, 46, 500.
Debesu atvēršanās 28, 32, 45.
Debesu grāmatas 255.
Debesu puses 52.
Debesu zīmes 30 sek., 33, 46.
Decembris 254—7.
Dedzināšana 90, 276, 356, 465, 513—18.
Degšana 18, 129, 52, 65, 6, 288, 9, 502—
12.
Deguns 247, 8, 73, 8, 9, 90, 1, 7, 9, 307,
13, 20—3, 6, 59, 62, 70, 2.
Degvīns 416, 40.
Dēli 182, 540—2.
Delka 324, 33.
Dendroskopijs 53.
Dēšana 129.
Devīņi 44, 5, 83, 6, 157.
Diegs 344, 5, 421, 90.
Diena 34, 49, 50, 242, 64, 5.

- Dienas 17, 55, 89, 90, 192, 249, 55, 6, 304, 33, 75, 559.
 Dienvidi 52, 105, 55, 313.
 Dienvidus 90.
 Dievs 8, 9, 18, 33—7, 43, 7, 53, 60, 173, 216, 360, 6, 9, 526, 7.
 Dieva burti 299.
 Dieva kalpi 217.
 Dieva suni 215.
 Dieva tiesa 554.
 Dieva vēstnieki 217.
 Dieva zīme 272.
 Dievi 99, 217.
 Dieviņš 55, 63, 226, 356, 441.
 Dievu māja 55.
 Dievpalīgs 92, 378, 9.
 Dilšana 41, 158.
 Divi 125, 6, 211, 364, 70, 447, 59, 89, 91, 513.
 Domāšana 222.
 Dona 366—8.
 Došana 362, 91.
 Drēbes 35, 90, 180, 6, 286, 334, 7—47, 56, 70, 415—18, 28, 516—18.
 Drebuļi 328.
 Drīgenes 338.
 Drudzis 260, 443.
 Druskas 374, 414.
 Dubļi 118.
 Dūmi 58, 500, 1, 15—17.
 Dūre 193.
 Durvis 89, 130, 1, 141, 9, 50, 95, 241, 3, 90, 349—51, 4, 6, 8, 62, 5, 76, 440, 9, 50—3, 7, 524, 38, 9.
 Dvēsele 15, 32, 42, 3, 53, 112, 16, 44, 5, 220, 1, 4, 6, 8, 31, 61, 329, 69, 89, 436, 7, 57, 500, 30, 7.
 Dvēseļu dzīvnieki 112, 73, 216 s., 24, 8.
 Dvēseļu ēdināšana 8, 217.
 Dvēseļu kults 8.
 Dvēseļu putni 112, 16, 4.
 Dvielis 158, 346, 97, 401—8, 12, 542.
 Dviņi 246, 9, 50, 62.
 Dzeguze 13, 14, 53, 64, 5, 102—5, 14, 27, 36, 45, 53—64, 94, 293, 336.
 Dzeguzes kumoss 159, 61, 293.
 Dzeguzītes 85.
 Dzeltens 62, 235, 99, 300, 16.
 Dzeltēšana 61—2, 5, 91, 300.
 Dzenis 102—5, 20, 33—6, 54.
 Dzērājs 312, 70, 1, 97, 481.
 Dzeršana 55, 152, 293, 334, 6, 9—42, 96, 403, 9, 12—16, 66, 73, 516, 17, 24.
 Dzērve 23, 104, 11, 66.
 Dziedāšana 13, 103, 9, 11, 14, 34—41, 4, 5 sek., 53—64, 329, 62, 9, 420, 530—3, 48.
 Dziesmu grāmata 17, 359, 423, 49, 552—7.
 Dzija 343—5.
 Dzilna 103, 28, 66.
 Dzimšana 13, 14, 18, 34, 40—3, 8, 52, 125, 33—8, 145, 9, 81, 245 sek., 60—80, 304, 22, 3, 42, 53, 438, 525, 44, 52.
 Dzimuma organi 307, 13, 19.
 Dzimuma zīme 272, 3, 80.
 Dzīpars 130.
 Dzirdēšana 202, 519—21, 40.
 Dzirkles 557, 8.
 Dzirkstele 58, 74, 503, 4.
 Dzīrnas 521, 2.
 Dzīslas 278.
 Dzišana 506—10.
 Dzišana 210, 88, 9, 356, 496, 516.
 Dzīvība 130, 2.
 Dzīvnieki 13, 14, 145, 70, 207, 375.
 Dzīvnieku kults 8, 173.
 Ecēšana 91.
 Ēdiens 23, 55, 63, 90, 182, 217, 18, 20, 358, 9, 60, 475, 81, 540.
 Ēdināšana 8, 23, 100—2, 5, 200, 16, 17, 20, 30.
 Egle 56, 8, 9, 64, 83, 242.
 Eglīte 56, 294, 508.
 Ēkas 36.
 Eksorkisms 396, 429, 48, 50.
 Ekstaze 20, 1.
 Ekstispīcija 167, 548.
 Elaiosemantika 301, 13—17.
 Elpa 285.
 Ēna 16, 40, 457—9, 64, 5, 80, 501.
 Enormie gadijumi 22.
 Entūziastiskā pareģošana 20, 1.
 Ērglis 99, 100, 2—4, 12, 44, 472.
 Erotika 361.
 Ešana 13, 87, 9, 90, 1, 2, 98, 106—10, 52, 3, 8, 60—2, 5, 81, 2, 7, 94, 217, 21, 2, 33, 62, 71, 4, 5, 81, 6, 343, 4, 55, 8, 61—8, 70—5, 409—15, 37, 40, 81, 517, 26.

- Etruski 33, 467.
Ēvelēšana 185, 6, 540—2.
Ezis 171.
- Fascinācija 11.
Fatalisms 18, 19.
Fatum 17.
Februāris 57, 254—7, 508.
Fetišisms 8.
Figūras 468—72, 308, 7—80, 559—61, 77.
Fillomantija 61.
Fiziognomika 296 sek.
- Gada laiki 263.
Gadijums 17, 578.
Gailis 13, 16, 34, 9, 90, 1, 5, 105—11, 14, 28, 47—51, 77, 82, 3, 92, 202, 22, 61, 429, 35, 40, 56, 530, 77.
Gaiss 30.
Gaisa vērošana 29, 30.
Gaīta 170, 3, 223, 319, 33.
Gaļa 16, 169, 82, 3, 201.
Galdiņš 492.
Galds 108, 347, 60, 9, 70, 2—4, 492, 538, 66, 77.
Galotne 51, 5—61, 4—6, 80, 294, 357.
Gals 510, 11.
Galva 16—20, 40—2, 51, 2, 6, 74—7, 81, 9, 97, 8, 223, 5, 43, 4, 61, 96—8, 314, 20, 6, 32, 4, 6, 450, 2, 7—65, 89, 532, 52, 3.
Galvas kauss 297, 8.
Galvgalis 66, 289, 95, 431.
Gans 132.
Garaiņi 221, 2.
Gari 103, 73, 9, 216, 61, 2, 94, 304, 28, 52, 60, 2, 416, 38, 41, 50, 7, 92, 531, 4, 5, 8, 9, 42, 68.
Gārnis 102.
Gaŗums 421.
Garoza 360, 2.
Gāšanās 360, 78.
Gaudošana 179, 97—9, 215.
Gavēnis 89, 269, 70, 410.
Gavilēšana 529.
Ģeomantija 467, 558 sek.
Ģērbšanās 283, 337, 42, 5, 76.
Ģertrūdes diena 333, 6.
Glabāšana 86, 8, 276.
Glaudišana 456.
- Glāze 289, 484—93, 545.
Godi 6, 48, 360.
Govis 79, 81, 162, 3, 76, 7, 96, 218, 19, 61, 3, 7, 98, 334, 421, 577.
Grābeklis 94, 5, 274, 544.
Grāmata 281, 4, 474, 552—6.
Grāpis 358, 68, 9.
Gaudi 23, 97, 108—10, 559.
Gaušana 227.
Gredzens 106, 258, 88, 337, 54, 91, 438, 63, 70, 2, 84—93, 6, 543, 72—8.
Grīda 290.
Griesti 290, 1, 537, 8.
Griešana 85, 241, 2, 313, 53, 4, 65, 6, 9, 70, 577.
Griešanās 492—8, 515, 54—7.
Grieze 114, 66.
Grumbas 299.
Grūtniecība 271—4, 385.
Gulbis 13, 103, 14, 21, 38.
Guldināšana 23.
Gulēšana 15, 41, 78, 84, 9, 129, 49, 66, 76, 81, 259, 62, 8, 75, 80, 4, 9—91, 330—3, 6, 68, 9, 93, 4, 5, 403, 9—12, 15, 20—3, 9, 50.
Gulta 97; 289, 334, 5, 42, 94—408, 12, 13, 19—33, 538, 77.
Gurni 279, 325.
Gušņas 89—91.
Gūžas 319.
- Haruspiki 17, 33, 167.
Hidromantija 16, 396, 416, 49, 65, 6, 9, 72, 6, 84, 94, 506, 8.
Hieroskopija 167.
Hipnoze 448.
Horoskops 245 sek., 96, 565.
- Ieburšana 10.
Iedzirdināšana 338.
Ieēdināšana 334, 8, 61, 421.
Iekšas 167, 8.
Ielaišanās 115.
Iešana 22, 106, 56, 7, 94, 203, 369, 96—402.
Ieva 53, 154.
Iezīmēšana 107.
Igaunī 547.
Ikdiena 391.
Īlens 355.

- Impetrātīvās zīmes 99.
Inkubācija 392, 5.
Irbe 103.
Istaba 358, 538.
Īstie sapņi 392.
Izkalšana 159.
Izkapts 87, 93, 4, 542.
Izkrišana 543, 4.
Izliešana 480, 1.
Izpirkšana 33.
Izsitumi 327.
Izskats 285, 91, 7.
Izšķiršana 387.
Izteicieni 519.
Iztulkošana 13, 17, 19, 21, 99, 465, 77—80, 92.
Izvilšana 552, 69—72.
- Jāņi 10, 15, 16, 40, 56, 8, 64—7, 77—85, 90, 105, 53, 76, 201, 22, 3, 41, 2, 60, 3, 85, 314, 33, 400, 17, 24, 9—32, 9, 42, 3, 67, 86, 99, 501, 2, 69.
Jāņa bērni 90.
Jāņa zāles 78—81.
Jāniši 77, 262.
Jāntārpiņi 242, 62.
Janvāris 57, 247, 8, 54—7, 508.
Jāšana 193—6, 261, 314, 58, 457.
Jaunas ziņas 115, 16, 21, 36—43, 243, 321, 2, 71, 527.
Jauns mēnesis 10, 40—2, 57, 94, 155, 77, 263, 4, 70, 85, 91, 3, 421—4, 85.
Jaunsgads 10, 14, 16, 44, 53, 67—73, 90, 6—8, 106—10, 32, 50, 78, 82, 9—96, 199—206, 57—60, 300, 14, 46, 9—54, 61—5, 75, 9, 86, 7, 93, 7—414, 17—25, 9, 30, 41—65, 70, 6—98, 503, 9, 10, 13, 14, 18—21, 4, 5, 29, 34, 8—42, 5, 52—7, 68—74.
Jaunava 246, 9—52.
Jautāšana 491—4, 519, 20.
Jēkaba d. 9, 260.
Jēri 169, 216.
Jodi 27, 31, 2, 5.
Josta 347.
Jūlijs 254—7.
Jumis 66, 85 sek., 93, 241.
Jumts 97, 132, 4, 8—46, 116—28, 213, 14, 350, 2, 72, 451.
- Jūnijs 254—7.
Jupiters 245—7, 91, 300, 8—11.
Jūra 7, 8, 143.
Jurģi 52—5, 72, 184, 207, 60, 9, 354, 7, 437, 515.
- Kaildeja 416.
Kailums 16, 41, 72, 89, 90, 271, 86, 376, 416, 17, 40, 3—5, 50, 3—7, 60, 4.
Kaisīšana 90.
Kaites 273.
Kaitešana 53, 89, 160, 2.
Kāja 89, 108, 28, 49, 73, 81—4, 232, 58, 74, 9, 90, 312—15, 18, 19, 24, 5, 32, 56, 69, 76—8, 93, 425, 38, 547.
Kājas, aukstas 149, 52, 290, 314.
Kājas, siltas 149, 52.
Kājstarpa 72, 180, 216, 97, 349—51, 4, 416, 17, 38—45, 62.
Kaķis 35, 82, 9, 171, 9, 82—9, 207—15, 3, 86, 435, 577.
Kakls 273, 6, 98, 303, 524.
Kalendārs 255, 96, 316.
Kalns 201—3, 529.
Kalšana 133, 4, 540.
Kamols 345, 54.
Kaņepes 37, 428.
Kannureģi 16, 20, 102, 472—5.
Kapi 81, 124, 97, 228, 38—40, 61, 2, 74, 92, 360, 89, 94, 433, 4, 8, 9, 46, 59, 530—3.
Kapnomantija 500, 15.
Kāposti 88, 92, 120, 242, 58, 576.
Kāpšana 274, 334, 5, 57, 8, 62, 421, 56, 67.
Kaņote 89, 370, 1, 2, 480.
Kārpas 272, 80, 301, 6.
Kaņš 29—32, 7—40, 3, 5, 51, 5, 89, 104, 22, 9, 36, 7, 43, 9, 52, 3, 272, 9, 30, 524.
Kārtis 232, 422, 3, 565.
Kāņu likšana 563, 4.
Kartupeļi 88.
Kasišana 322, 3.
Kaņņāšanās 171, 80.
Katls 35, 89, 274, 358.
Katoptromantija 16, 396, 446—8, 52, 65, 6, 9, 84, 500.
Katrinas diena 499.
Kaudze 92.

- Kaukšana 179—82, 6, 96, 9, 200.
Kauli 169, 83, 4, 261, 320, 439, 548.
Kauliņi 551, 8, 9.
Kaunēšanās 306.
Kavēkļi 376.
Kaza 10, 34, 65, 577.
Kāzas 6, 10, 14, 15, 23, 41, 7—9, 56, 62—
7, 74, 6, 81, 2, 6—8, 92, 4, 7, 113—17,
21—8, 36, 8, 50, 6, 7, 74, 9, 80, 7, 93,
6, 99—203, 14, 15, 27, 35—7, 40, 85—
90, 314, 28, 30, 44, 5, 64, 8, 9, 76, 8,
80, 401, 30, 42, 56, 63, 4, 6, 70, 8, 9,
507, 29, 33, 4, 42—5.
Kāvi 31, 2, 500.
Keraunoskopija 500.
Keromantija 16, 20, 132, 476, 94.
Ķekatas 90.
Ķemmes 405, 6, 12, 543, 4.
Ķemmēšana 270, 405, 6.
Ķērķšana 140—3, 202.
Ķeršana 88, 100, 77, 8, 95, 259.
Ķēve 30.
Ķēzīšanās 186.
Ķiploki 162.
Ķirmis 535—7.
Ķirši 67, 84.
Ķirzaka 170.
Ķīvīte 103, 14, 20, 64.
Klausīšanās 18, 22, 150, 7, 92—5, 202, 5,
9, 62, 73, 423, 33, 519—21, 33, 4, 40,
1, 2.
Klauvēšana 13, 14, 112, 16, 32, 3, 50, 178,
92, 5, 202, 370, 457, 521, 4, 34, 5.
Kļava 62, 5, 6.
Kledonomantija 182, 9, 92, 6, 524, 34.
Kleidomantija 553—7.
Kleita 341.
Klēpis 504.
Klēts 205, 450.
Kliegšana 36, 105, 45, 6, 50, 201, 29, 331,
528, 9.
Klizma 174, 282, 5—8.
Klupšana 174, 295, 377.
Klusā nedēļa 89, 90.
Klusēšana 17, 404, 10—15.
Knābšana 106, 10, 13, 16, 33.
Kociņi 66, 498, 549—51.
Koki 8, 15, 17, 27—9, 35—7, 53—5, 8—
60, 82—4, 121, 39, 43, 9, 52—8, 212,
352—4, 467, 472, 502.
Koku kults 8, 53, 4.
Komētas 45, 6, 8.
Kontāminācija 450.
Kontrasts 16.
Koskinomantija 553, 6, 7.
Kosmoloģija 7.
Kosmoloģiskās teikas 8.
Košana 98, 158, 63, 4, 242, 3, 74, 570.
Kovārnis 103, 23, 43.
Kraniomantija 297, 8.
Krāsas 169, 277, 99—301, 5, 6, 9, 460, 1,
6, 7, 566, 7, 78.
Krāsns 16, 72 90, 258—60, 93, 333, 61—5,
406, 40—6, 52, 3, 6, 82, 503—6, 9, 10,
15, 18, 21.
Krāsns slota 194, 5.
Kratišana 351.
Krauklis 13, 100, 2, 5, 11, 12, 103, 4, 13,
14, 23, 4, 36, 42—5, 73, 216.
Kraukļu skola 144.
Kreisā acs 283, 326, 34, 439.
Kreisā auss 325, 6.
Kreisā kāja 14, 170, 3, 268, 88, 91, 5,
313—15, 33—5, 45—9, 76—8, 83, 94,
419, 24, 42, 534, 54, 5, 70.
Kreisā puse 40, 2, 87, 99, 115—17, 28,
42, 9, 206—15, 320, 1, 33—5, 8—42, 5,
76, 552, 3.
Kreisā roka 98, 242, 3, 313—15, 24, 73,
80, 6, 425—7, 74, 83, 570.
Kreisais plecs 97, 205, 314, 83, 569.
Kreisie sāni 393, 4, 403.
Krējums 57, 118, 472.
Krekls 164, 286, 337—40, 55, 416—19, 40,
2.
Krēsls 577.
Kristallomantija 447, 8, 68, 500.
Kristības 6, 10, 14, 62, 3, 7, 81, 92 sek.,
113, 16, 17, 25, 8, 97, 235, 81—4, 307,
21, 41, 2, 52, 61, 434, 82, 507.
Krišana 13—15, 60, 1, 83, 4, 93, 5, 113,
287, 8, 94, 7, 340, 2, 5, 6, 53, 4, 6, 8,
62, 3, 4—7, 71, 7, 8, 446, 530, 42—7.
Kritomantija 16—95, 500.
Krupis 27, 170, 219, 20, 9—31, 41, 73.
Krusa 28, 46, 819, 542.
Krusta atslēga 554—6.
Krusta diena 37, 53, 89, 344.
Krusta mešana 36, 529, 30.

- Krustceļš 81—4, 150, 85, 92, 202—6, 41,
2, 59, 335, 56, 80, 426, 30—2, 5, 58, 9,
533, 4, 40, 2.
- Krustiski 89, 210, 12, 23, 9, 60, 85, 313—
15, 32, 46, 80, 93, 401, 19, 22, 8, 508.
- Krustipš 90.
- Krusts 31, 6, 42, 56, 60, 1, 6, 7, 81, 133,
47, 62, 5, 70, 1, 83, 94, 404, 7, 15, 17,
21, 7, 51, 6, 61, 4, 77—9, 84—6, 531,
2, 40, 54, 5.
- Krusttēvs 281—4.
- Krustmāte 281—4.
- Krustbērns 281, 2.
- Kruķis 193—6.
- Krūtis 262, 71, 84, 91, 312, 19, 25, 38.
- Kuģis 144, 87, 227, 353.
- Kuilis 110, 78, 93—6.
- Kukaiņi 53, 87, 8, 172, 241, 2, 61, 362.
- Kūkošana 64, 5, 102, 5, 13, 45, 53—8,
61, 94, 293, 336.
- Kukulis 89, 360—6, 8, 495.
- Kūkums 188, 9.
- Kūmas 281, 2, 307, 56, 482.
- Kumoss 366—8.
- Kurināšana 90, 258—60, 333, 61, 444,
502—5, 15.
- Kurkuļi 172.
- Kurmīšs 178, 220, 8, 9, 92.
- Kurpe 334, 48—51.
- Kurši 23, 546, 7.
- Kustēšanas 491, 542.
- Kustīnāšana 332, 6.
- Kustoņi 207.
- Kušana 481, 2.
- Kutēšana 320, 5.
- Kūts 150, 94—6, 201, 5, 31, 40, 70, 352.
- Kvēlošana 361.
- Kvēpināšana 517.
- Kvieši 109.
- Kybomantija 551.
- Labā acs 283, 326.
- Labā auss 325, 6.
- Labā kāja 173, 258, 88, 33—5, 45—9,
377, 8, 421.
- Labā puse 42, 99, 115—17, 28, 42, 9, 216,
7—15, 320, 4, 33—5, 8, 435, 552, 3.
- Labais plecs 325, 419, 78.
- Labā roka 98, 242, 3, 313—15, 86, 431,
83, 555.
- Labie sāni 393, 4, 420.
- Labas ziņas 115, 21, 37—40, 322—3.
- Labība 87, 241, 414, 500, 18, 24.
- Labrenča d. 47, 89, 254—7, 62, 530.
- Lācis 170, 1, 220, 72, 333.
- Lādēšana 185, 525, 6.
- Laidars 205.
- Laidene 83.
- Laiks 286, 92, 3.
- Laika vērošana 13—15, 26 sek., 57, 64,
89, 117, 71, 3.
- Laima 8, 34, 48, 60, 83, 203—6, 9—17,
67, 70, 1, 85, 8, 335, 52, 5, 60, 2, 502.
- Laimē 8, 15, 61, 74—7, 6, 9, 102—4, 8,
12, 13, 18, 25, 37, 50, 79, 81, 4—9, 91,
204, 6—8, 23, 33, 4, 9, 58, 62, 6, 9, 77,
8, 80, 2, 3, 6, 8, 95, 301, 5, 12, 16, 17,
20, 38—42, 5, 53, 75—80, 3—8, 441, 66,
73—6, 95, 502, 44, 5.
- Laimes cepure 276—8.
- Laimes cimdi 276—8.
- Laimes kreklis 276—8.
- Laimes liešana 16, 466, 9, 76—80.
- Laimes puķe 78.
- Laimes putns 120, 5.
- Laimes spalvas 301.
- Laimes šķipsna 303.
- Laimes zirgs 193.
- Laimests 547, 9.
- Laimēšana 20, 546 sek.
- Laimīgas dienas 14, 46, 254—6, 68—71.
- Laipa 398—402, 41.
- Laistīšanās 480, 1.
- Laišanās 105, 15—29, 42—4, 57, 211,
37—9.
- Laiviņa 494, 5, 7.
- Laizīšanās 171, 86—9, 358.
- Lakats 343.
- Lakstīgala 102, 5, 14, 21, 35, 4, 65, 336.
- Lamāšanās 199, 30.
- Lampa 508, 13.
- Lampadomantija 500.
- Lapas 15, 59—67, 89, 91, 153, 5, 293,
300, 63, 524.
- Lapiņas 75, 6.
- Lāpišana 345.
- Lapsa 170, 1, 215, 16.
- Lāpstas kauls 169.
- Lasišana 404, 48—50, 569.
- Lāsti 35, 262.

- Lauki 218, 61.
Laulības 199, 360.
Ļaunas ziņas 322, 3.
Ļaunums 11, 56, 80—2, 6, 145, 8, 84, 223, 6, 61, 2, 705, 86, 314, 27, 34, 52, 9, 76, 416, 539.
Ļaunie gari 35, 74, 80, 147, 79, 80, 327, 8, 442, 508.
Ļaušana 17, 50—5, 60, 7, 8, 202, 3, 362, 529.
Lauva 246, 9—51.
Lazda 56, 65, 88.
Ledus 57, 163.
Leģendas 8, 36.
Leiši 23, 7, 33, 8, 55, 62, 103, 4, 69, 70, 216, 472, 501, 47, 8, 51.
Lekanomantija 447, 68, 84, 500.
Lēkāšana 171, 86.
Lelle 575, 6.
Lemesis 91.
Lēmums 18, 19.
Libanomantija 500.
Libri fulgurales 33.
Lichnomantija 452, 95, 500, 6.
Lidošana 99, 102—5, 229.
L. Piekta 53, 90, 143, 92, 230, 60—2, 9, 81, 334, 437—9, 53, 518, 28, 42.
Lieldienas 51, 3, 89, 117, 23, 31, 2, 71, 262, 333, 6, 59, 72, 449, 53, 66, 522, 9, 53.
Liepa 8, 53, 6, 9—64, 83, 92, 154, 391.
Liesa 168, 313.
Liesma 507, 8, 13.
Liešana 34, 199, 274, 6, 93, 335, 59, 62, 471, 2, 7—82.
Lietus 27—9, 34, 5, 46—9, 58, 99, 171, 81, 200, 93, 376.
Lietuvēns 328, 34, 59.
Līgava 241, 89.
Līgavainis 397—432, 40—4, 8—52, 5, 7, 64—6, 84—90.
Ligzda 113, 20, 4—7.
Likstas 290, 2.
Likšana 131, 2.
Liktenis 18, 245, 99, 466.
Likteņa koks 54.
Lini 86, 95, 116, 19, 20, 31, 241, 58, 68, 336, 425—8.
Linsēklas 425—8.
Linijas 299, 308—11, 559, 60.
Lize 362, 457.
Logs 16, 103, 13—16, 20—3, 8, 33, 7—40, 5, 50, 5, 97, 201, 358, 65, 429, 59—64, 82, 519—21, 35.
Loks 438, 84.
Lopi 35, 4, 122, 3, 31, 2, 93, 218, 61, 483, 517, 18.
Lopu valoda 223.
Lozēšana 314, 571.
Lukturis 544.
Lūna 245, 7.
Lūpas 273, 307, 33, 4.
Lupata 359.
Lūšana 59, 60, 83, 7, 93, 174, 391, 543, 4.
Maģija 7, 10 sek., 17, 19, 338, 96, 447.
Maijs 254—7.
Maisīšana 358.
Maiss 91.
Maize 16, 82, 92, 109, 161—3, 82, 3, 200, 58, 69, 71, 4, 81, 6, 93, 334, 7, 43, 52, 9—66, 75, 414, 16, 35, 41, 82, 95, 6, 573—7.
Maizes krāsns 441.
Māja 115—22, 7, 34, 8—46, 54—6, 450, 1, 537.
Mājlopi 17.
Mākoņi 30.
Makrokosms 245, 96.
Makšķerēšana 382.
Maldīšanās 13, 87, 147—9, 78, 9, 97, 8, 211, 14, 15, 20, 23, 6—40, 2.
Malduguns 300.
Maleficium 10.
Malka 17, 61, 9, 72, 441, 503—5.
Malšana 338, 521, 2.
Māpi 5—7.
Mantika 7, 13 sek., 17 sek., 99, 221.
Māra 145, 5, 270.
Māras diena 53, 5, 82, 204, 333, 6, 433, 80, 537.
Marijas pasludināšanas d. 58.
Mārīte 237—40.
Markus d. 89.
Marss 245—7, 96, 300, 8—11.
Mārtiņi 90, 115, 260, 398, 401, 17—21, 85.
Marts 254—7.

- Matadata 354, 543.
Mati 201, 47, 8, 68, 73, 80, 97, 9, 301—4,
12, 20, 45, 56, 61, 405, 6, 47, 84—93.
Māte 55, 61, 271—81, 4, 348, 53, 6.
Mātes 8, 54, 55.
Mazgāšana (ās) 70, 80, 154, 55, 88, 99,
260, 9, 74, 5, 303, 33—7, 55, 8, 9, 61,
71, 401—9, 12, 16, 20, 50, 66, 81.
Mēbeles 538.
Medības 134, 211, 382, 3.
Medijs 13.
Mēdišana 153.
Mednis 114.
Medus 441.
Meijas 56, 65, 78—81, 90, 262.
Meita 92, 193, 5, 332.
Meitene 271, 80, 1, 5, 318, 19.
Mēle 153, 308, 23, 7.
Melnā grāmata 442.
Melnā vista 151.
Melnš 235, 42, 80, 6, 99, 300, 4—6, 550,
7, 78.
Melnš kaķis 183, 210, 313.
Melnš suns 180.
Melošana 275, 326, 30, 43.
Mēmā maize 360.
Mēma putra 17, 410—12.
Mēness 10, 27—9, 37—42, 57, 199, 245,
63, 4, 96, 300, 8—11, 424, 57, 8, 72.
Mēness aptumšošanās 37—40, 58.
Mēness maitāšana 39.
Mēnešziedi 169.
Mērcēšana 909, 10.
Mēris 45, 64, 102, 65.
Mērišana 73, 274, 84, 354, 421, 80.
Merkurijs 245—7, 96, 300, 8—11.
Mērs 274, 421.
Mēsli 52, 114, 50, 92, 200—5, 59, 63, 4,
352, 5—8, 423, 4, 42, 60, 541, 2.
Mēslošana 175, 81, 294—6.
Mēsļi 517.
Mešana 81—4, 98, 56, 293, 349—54, 63,
422, 5, 82, 3, 6, 99, 500, 49, 51, 8, 9,
63.
Metenis 90, 414, 515.
Meteoroloģiskās parādības 26 sek.
Metoposkopija 298.
Mezgli 82, 286, 313, 44—8, 52, 419, 554.
Mežāzis 246—8, 53, 62.
Mežs 34.
Micišana 361.
Miegainība 159.
Miegs 15, 330, 6.
Miets 70—3, 170, 202.
Mieturis 358.
Mieži 16, 86, 95, 6, 106—10, 32, 53, 68,
83, 267, 8, 414, 25—9.
Migla 28, 49, 457, 8.
Mikēli 58, 64, 90, 4, 195, 202, 26, 60,
410, 529.
Miklas 5,7.
Mikrokosms 245, 96.
Milestība 16, 57, 61, 75, 7, 307, 17, 18,
26, 42—5, 59, 61, 395, 417, 569, 70.
Milestības orākuls 395 sek.
Milti 274, 361, 2, 5, 410—14.
Minēšana 578.
Mirējs 177, 98, 528.
Mirināšana 163, 338.
Mironis 15, 46, 81, 90, 73—5, 9, 80, 861,
2, 75, 6, 86, 7, 91, 7, 304, 38, 62, 86,
91, 4, 433—8, 529—33, 8, 55.
Miršana 14, 18, 19, 37, 42, 3, 6—51, 5,
6, 60—4, 7, 9, 74, 8, 9, 82, 6—94, 7,
103—6, 10, 13, 14, 20—4, 8, 9, 33—6,
43—6, 9, 52, 3, 6—9, 63, 4, 74, 5, 9—
81, 6, 90, 4, 7—9, 204, 9, 12—16, 27—
31, 5, 43, 58, 9, 62—5, 71—99, 303—8,
13, 16—18, 22, 3, 7, 8, 31, 2, 7, 8, 45—
50, 3—8, 62—5, 8—72, 8, 91, 441—66,
71, 8, 81—93, 6, 505—9, 15—18, 23—7,
35—44.
Mirte 74, 575, 6.
Mirusie 23, 216, 26, 338, 59, 60, 89—92.
Miruso ēdināšana 23.
Mīšana 150, 86, 93, 205, 74—6.
Modrība 333.
Molibdomantija 476.
Muca 332.
Mugura 274, 319, 25, 62.
Murgi 15, 16, 291, 393, 4.
Muša 58, 171, 2, 237.
Mute 159, 200, 24—6, 300, 23, 31.
Mūža ilgums 18.
Naba 276.
Nabas saite 276.
Nabadzība 161, 2.
Nagi 268, 73, 90, 7, 8, 310, 11, 16, 17, 37.
Nagla 347, 59.

- Nākamā sieva 18.
Nākamais vīrs 15.
Nākotne 104, 11.
Nākšana 126, 400, 17, 40, 51—3, 539.
Nakts 34, 49, 50, 149, 55, 97, 265, 71.
Nauda 10, 23, 63, 81, 222, 5, 6, 31, 58,
66, 7, 81, 312, 17, 24, 36, 52, 78, 9, 409,
75, 82, 3, 519, 74—8.
Nāve 13, 15, 43, 77, 99, 102, 12—16, 22—
4, 7, 8, 33, 4, 43—8, 51—5, 65, 6, 74,
8, 9, 85, 6, 96—200, 31, 6, 45, 84, 90,
1, 306, 28, 44, 68, 91, 4, 442—5, 51, 61,
85, 9, 505, 23, 4, 32—8, 42.
Nāves putns 113.
Nazis 20, 36, 54, 92, 7, 307, 23, 52, 3, 4,
70, 1, 2, 557.
Neēdis 153, 8, 9, 61—5.
Negaiss 30, 46, 89.
Nekromantija 17, 297, 8, 434, 57, 546.
Nelabas ziņas 115, 21, 37—46.
Nelaime 15, 45, 53, 60, 1, 74—6, 86, 9,
99, 102—4, 8, 12, 13, 16, 18, 22—5, 9,
30, 7, 40—53, 6, 8, 61—4, 70, 3—6,
96—200, 6—17, 23, 6—8, 31—4, 43, 4,
66, 96—8, 312, 14, 17—20, 7, 32, 8—
42, 58, 71, 5, 7, 82—8, 446, 7, 73, 95,
524, 44.
Nelaimīgās dienas 14, 46, 254—6, 67, 70,
380.
Nemšana 81, 424, 30—2.
Nepāris 17, 70—5, 97, 8, 112, 48.
Nerunāšana 72, 83, 4, 398, 410—15, 18,
20—6, 31, 2, 58, 542.
Neredzēšana 97, 414.
Neskatīšanās 408, 22, 5, 6.
Nesmiešanās 83, 458, 87.
Nešana 179, 202, 5, 356, 81, 4, 5, 99, 416,
40.
Nešļavas 11, 130, 261.
Nezāles 88, 90.
Niekošana 351.
Niezēšana 14, 314, 20—5, 33.
Niršana 104, 5.
Nobišanās 273.
Nobrinēšana 11, 53.
Nobrukšana 346.
Nojauta 179, 327—9, 75.
Nokalšana 53, 9, 64, 158, 63, 4.
Nokaušana 151, 2.
Nopūšana 501, 10—16.
Norādījumi 193.
Noskaušana 53, 261, 301.
Nospļaušanās 210, 23, 321, 80, 3, 4.
Novembris 254—7.
Objekti 572—5, 8.
Oblatīvās zīmes 99, 110, 11, 534.
Ods 172, 237.
Oftalmomantija 276.
Oftalmoskopija 304.
Ogas 86.
Ogle 16, 109, 213, 361, 443, 66, 94—8,
504, 5, 10—13, 73—7.
Oionoskopija 99 sek., 104, 29, 73.
Oktōbris 254—7.
Ola 46, 91, 129—32, 53, 281, 471, 99, 500.
Omen 99.
Onomatomantija 551, 9.
Onychomantija 317.
Oomantija 132.
Ooskopija 129—32.
Optiskās pazīmes 503.
Orākuli 17, 21, 395, 468, 519, 23, 4, 51, 8.
Osis 65.
Ošana 174, 334.
Otrā puse 276, 8.
Otrdienā 267, 8, 393, 525.
Ozols 8, 29, 30, 4, 53—65, 79—83, 92,
391, 436, 501, 17.
Pacelšana 347, 58.
Paduse 334, 60, 463.
Pagale 18, 69, 72, 3, 504.
Pagalms 116, 17, 21, 205.
Pagalvis 16, 17, 68, 78, 81, 297, 302,
401—9, 15, 19—29.
Paipala 128.
Pakaļa 325, 6, 62.
Pakausis 297, 302, 23.
Pakavs 378, 9, 544.
Pa kreisi 136, 7, 363, 554—6.
Pakulas 513, 14.
Pa labi 136, 7, 363, 554—6.
Palags 108, 234, 86, 91, 337, 456, 89.
Palomantija 320, 551.
Panna 358, 465.
Paparde 78, 85, 262, 314, 429, 569.
Papēdis 325, 47—9, 376, 8.
Papīrs 373, 465, 82, 4, 570.
Paražas 6, 23, 5, 193.

- Parādības 448, 57, 65, 6, 84, 5, 9.
Pār ceļu 115, 70, 232, 40, 207—15, 41,
2, 94, 5, 375, 82, 8.
Paredzēšana 22, 6, 180, 6, 99, 222.
Pareģi 18, 21, 2.
Pareģošana 18—22.
Pāriešana 92.
Pāris 17, 70—5, 84—8, 97, 100, 12, 15—
18, 25, 48, 77, 268, 86, 304.
Pārlēkšana 417.
Pārnešana 53.
Pārpogāšana 339—41.
Parunas 7.
Pārvēršanās 53.
Pasakas 5—10, 14, 18, 76, 111, 12, 14, 34,
6, 44, 222, 338, 53, 4, 90, 415, 47, 66,
84.
Pasaules koks 64.
Pasīvā mantika 13.
Pasniegšana 416.
Pastala 347, 8.
Pātaga 210, 343, 78.
Pavards 217.
Pavārņica 359, 68, 9.
Pavasaris 91, 118—20, 4, 241, 2, 63, 8,
336.
Pazīmes 13, 17, 21, 2, 99, 105, 70, 206,
91, 389, 532.
Pazušana 378, 483.
Pažags 17, 193, 5, 357.
Pēdas 16, 325, 517, 18.
Pēdējais 293—5.
Pele 112, 71—3, 87, 224—7, 72.
Pelēks 209, 16, 300, 5.
Pelni 16, 90, 222, 486, 500, 2, 17, 18, 559,
69, 73, 5.
Pelnu diena 89.
Peļu vanags 99, 103.
Peņģerots 410—13.
Pēriens 56, 125, 65, 325, 339—43, 78, 526.
Pērkons 19, 27, 33 sek., 37, 63, 89, 99,
171, 216, 93, 501, 19.
Personificēšana 12, 53, 5, 89.
Pētera diena 37, 55, 105, 53.
Pieaugšana 480.
Piedauzīšanās 490—3.
Piedegšana 358.
Piedošana 273, 5.
Pieguļa 92, 131, 65.
Piektiena 45, 89, 142, 267—71, 303, 57,
93, 485, 525.
Piektvakars 269, 76, 393, 410.
Piens 10, 37, 105, 16—19, 66, 75, 218,
29—32, 61, 7, 336, 59, 66, 476.
Piena māte 218, 19, 31.
Piena nešana 218—20, 9, 30.
Piepildīšanās 491, 527.
Piere 278, 98—302, 6, 20, 3, 6.
Piesardzība 12.
Piesīšanās 112—18, 378.
Piesiešana 66.
Pieskaršanās 110, 272, 34, 578.
Piespiešana 406, 33.
Pīlādzis 55, 64, 6, 80, 90, 1, 260, 70, 421,
41.
Pīle 105, 12, 30.
Pilnas rokas 42.
Pilns mēness 41, 263, 4, 85, 91, 424.
Pīpene 75.
Pīpēšana 515, 16.
Pirmais 293—6, 323, 62, 3, 6, 72, 5, 86.
Pirmdienā 14, 266—71, 329, 56, 525.
Pirksts 36, 97, 274, 9, 300, 9—18, 24, 34,
94, 483, 522, 3, 78.
Piromantiņa 288, 447, 67, 95, 500, 1, 13.
Piršana 193.
Pirts 17, 18, 36, 271, 335, 60, 88, 405, 21,
2, 41, 50, 1, 5, 541.
Pirts slotā 72, 90, 196, 201, 4, 26, 421, 2.
Pišana 85, 303, 4, 430—2.
Planētas 245 sek., 49, 96, 9, 308, 9, 13.
Plankumi 296, 301, 13, 15.
Plaukšana 77, 8, 91.
Pļāpāšana 139, 41, 275, 323.
Pļaušana 86—8, 92—4, 241, 68, 85,
425—9.
Plecs 84, 274, 461.
Plišana 14, 124, 30, 2, 288, 9, 93, 360,
4, 5, 446, 542, 4.
Plūkšana 16, 426—8, 446, 542, 4.
Plaušas 296.
Plēšanās 123, 4, 80.
Poga 341, 78.
Pravieši 21.
Precēšanās 16, 7, 22, 44, 5, 62, 4, 7, 70—
4, 8, 83—9, 93—8, 106—12, 25, 6, 32,
4, 50, 6—8, 77, 8, 83, 4, 93 sek., 205—
7, 24, 34, 7—42, 8, 59, 64, 5, 9, 81, 2,

- 5, 99, 303—8, 22, 6, 9, 32—37, 42—51,
4—7, 62, 5, 94, 7—400, 3—10, 33, 43,
9, 56, 9, 63—7, 77—9, 87—99, 509, 10,
13, 20, 9, 69—75.
Precības 41, 115—17, 36, 70, 193, 6, 200,
8, 41, 63, 9, 85, 512.
Precinieki 113, 18, 21, 35, 40, 50, 200—
7, 68, 351, 4, 61, 73.
Pretburvība 11.
Pretdarbība 10, 11, 210, 383, 416.
Pretimnācējs 17, 171, 85.
Pretlīdzekļi 10, 11, 79.
Priecāšanās 328, 9.
Priede 36, 9, 64, 5, 74.
Priekšauts 274, 337, 42, 481.
Priekšpusdiena 149.
Priekš saules 336.
Prievīte 276, 346.
Prodigium 101, 47.
Prūši 19, 23, 7, 9, 33, 4, 54—9, 62, 102,
3, 34, 68, 70, 215—17, 3, 42, 470, 2, 6,
515, 48, 9.
Pūce 13, 102—5, 12, 14, 45, 99.
Puiši 193, 5, 501.
Puķes 75—7, 84, 234, 426, 7, 72.
Puķu pulkstenis 566, 7.
Puķu valoda 77, 566, 7.
Pūķis 27, 226, 31, 300, 416.
Pulkstenis 536, 42, 4.
Pumpuri 67, 8, 153.
Punkts 559, 60.
Punktēšana 559—64.
Pupas 97, 267.
Pupiķis 114, 65.
Pūpolu sv. 56, 336.
Purināšana 68.
Purns 347—9, 77.
Pusdiena 79, 85, 91, 133, 48, 55, 233, 4,
337, 523.
Pusnakts 17, 79, 82—5, 9, 97, 8, 110,
47—9, 90—6, 201, 3, 410, 16, 25, 40,
2, 3, 5, 50—3, 8—61, 6, 89—91, 520,
31—5, 40, 1.
Pūslis 91, 233.
Putenis 46, 7, 50, 1.
Putni 8, 13, 28, 9, 53, 5, 76, 92, 100 sek.,
4, 11—13, 32, 4, 375, 472—4, 524, 48.
Putnu balsis 114.
Putnu dziesma 101.
Putnu kļiedzieni 100, 2—4, 34.
Putnu valoda 100, 11, 14, 22, 3.
Putnu vērošana 99, 103.
Putra 475, 81.
Rabdomantija 551.
Ragana 6, 8, 11, 35, 8—40, 6, 7, 55, 63—
6, 79—81, 9, 111, 38, 44, 79, 80, 219,
23, 6, 70, 92, 7, 305, 14, 416, 17, 38, 9,
42, 53, 73—6, 538.
Raganu kalps 229.
Raganu nakts 268.
Raganu prāvas 6, 10—12, 16, 130, 447.
Ragi 177.
Raibs 235, 345.
Rakstīšana 16, 17, 61, 423, 457, 521, 68,
9.
Raksturs 309, 19.
Rakšana 85, 178, 80, 228, 9, 61, 92, 3, 4.
Rāpošana 284.
Rapsodomantija 551.
Rasa 10.
Rati 378.
Raugš 361, 76, 7.
Raža 90.
Raudāšana 49, 145, 280—4, 9, 320, 1, 4,
6, 8, 9, 394, 528.
Raustīšanās 326.
Raušana 17, 96.
Redzēšana 16, 103, 14, 21, 70, 3, 9, 80,
96, 7, 206, 231, 2, 3, 61, 2, 3, 72, 94,
304, 422, 30, 3—8, 40—54, 8—62, 508.
Reflektīvas kustības 325 sek.
Reibināšana 107.
Rezgalis 97.
Rīdīšana 200.
Rieksts 56, 85—8, 494—9.
Riešana 16, 68, 71, 9, 150, 80, 2, 96,
9—206, 259, 540, 2.
Riets 28, 83, 99.
Rietumi 155.
Rievas 279.
Rija 416, 17, 40, 1, 4, 5, 51, 2, 521.
Rikle 524.
Rikste 65, 6.
Rinda 352.
Ripķis 84, 90, 3, 7, 116, 466, 7, 84, 515,
16, 63.
Rinķošana 116, 17.
Rīts 40, 9, 50, 90, 123, 48, 55, 60, 1, 81,
233, 4, 63, 4, 329, 75, 86.

- Roka 206, 34, 7, 8, 42, 74, 6—80, 91, 9,
308—14, 18, 32, 73, 93, 4, 408.
- Rotālas 193.
- Rubenis 114, 17, 65.
- Rudens 50, 60, 87, 8, 90, 1, 153, 263, 81.
- Rudzi 85, 6, 90—4, 241, 337, 425.
- Rūgšana 361, 2, 77.
- Rukšķēšana 194—6.
- Rumulēšanās 90, 1, 333.
- Runāšana 192, 289, 330, 58, 69, 522, 3,
5, 6.
- Rupucis 226, 416.
- Rūsa 27, 300, 13, 16, 38, 54, 500.
- Sabišanās 271, 2.
- Saimniece 82, 5, 131, 307, 19.
- Saimnieks 86, 312, 19.
- Saistīšana 85, 344, 5, 416.
- Sajūta 290.
- Sakas 438, 41—3, 62, 3, 84.
- Saķeršana 68.
- Sakne 85—8, 91, 131, 569.
- Sākuma darījumi 10.
- Sākuma ticējumi 14, 47.
- Sākums 257—60, 3, 71, 85, 333, 4, 75.
- Salaušana 86.
- Saldēšana 450.
- Sāļie plāceņi, karašas, pankoki 413.
- Salmi 17, 61, 96, 7, 128, 71, 8, 355, 7,
402, 516, 17.
- Salna 28, 9.
- Sāls 28, 300, 52, 9, 60, 410—14, 74, 5,
81, 2, 95, 6, 553.
- Samazināšanās 480, 1.
- Sāni 393, 4.
- Sāpes 290.
- Sapņi 15, 50, 111, 264, 8, 81, 332, 68, 89,
90, 3—5, 408, 11, 21—4, 33, 50, 532.
- Sapņu iztulkošana 15, 390—2, 5.
- Sapņu grāmata 391—3, 480.
- Sapņu orākuls 15, 16, 22, 41, 68, 81, 268,
336, 95 sek., 440.
- Sapņu piepildīšanās 392—4.
- Sarkans 30, 1, 62, 5, 7, 130, 297—309, 85,
466, 7, 83, 515, 78.
- Sarkšana 325, 6.
- Sarma 50, 1.
- Sārtums 306, 36.
- Sasišana 326, 77.
- Sastapšanās 14, 44, 5, 82, 170, 206, 7,
15, 16, 23, 31, 87, 94—6, 314, 21, 77—
86, 455, 99, 500, 14, 20.
- Saturns 245—7, 96, 300, 6, 36.
- Sauja 324.
- Saukšana 19, 369, 451, 523, 5, 38.
- Saule 7, 8, 27—30, 7 sek., 40, 6—9, 245—
7, 59, 90, 6, 300, 8—11, 472.
- Saules aptumšošanās 37—40, 6, 58, 472.
- Saules koks 37.
- Saules kults 37.
- Saules lēkts 45, 6, 90, 264.
- Saules riets 37, 148, 241, 69, 303.
- Saulgrieži 38.
- Sēdēšana 88, 93, 4, 122, 3, 241, 75, 89,
332, 7, 69, 72.
- Sēja 272, 87, 97, 300, 6, 13, 36.
- Sējas laiks 91, 269.
- Sējējs 90, 130, 62.
- Sēkla 91.
- Sēnes 58, 86—9.
- Septembris 254—7.
- Septiņi 44.
- Sērkokipi 498, 512, 13, 44.
- Sermulītis 216.
- Sestdiena 266—71, 357, 405, 21, 525, 31.
- Sēšana 10, 9, 2, 119, 68, 261, 7, 8, 314,
425, 9.
- Sibillas 21.
- Sideromantija 500.
- Siekalas 159, 469, 83, 526.
- Sieks 332.
- Sieksta 442.
- Siena 465.
- Sienāzis 170, 236.
- Siens 94, 7.
- Siers 271, 334, 576.
- Siešana 73, 84, 8, 108, 30, 58, 62, 3, 241,
313, 46, 514, 15.
- Siets 361, 481.
- Sietiņš 550, 3, 6—8.
- Sieva 129, 70, 99, 211, 21, 85, 8, 315, 18,
53.
- Sieviete 35, 62—4, 92, 145, 54, 62, 3, 70,
1, 80, 242, 59, 91—6, 314, 18, 21, 5,
48, 71, 5, 7, 9—88, 400.
- Sija 262, 322.
- Sijāšana 361.
- Sikspārnis 171, 229.
- Sīle 191, 2.

- Silis 114.
 Silķe 286, 409.
 Siltas kājas 214.
 Siltums 320, 3.
 Simbols 15, 17, 77, 99, 299, 304, 5, 91—3, 465, 96, 566.
 Simpatētiskā maģija 356, 419.
 Sīpols 88, 573—7.
 Sirds 242, 96, 8, 327, 472.
 Sirmums 262, 4, 302.
 Sirpis 93.
 Sisenis 236.
 Sišana 15, 53, 61, 7, 80, 9, 140, 50, 7, 8, 66, 85, 7, 93—6, 210, 84, 9, 312, 19, 25, 34, 55, 6, 9, 71, 425, 37, 9, 83, 91, 578.
 Skaidas 498.
 Skaistums 271, 2, 9.
 Skaitīšana 17, 45, 69—76, 82, 97, 8, 104, 12, 53, 6—60, 71, 206, 7, 62, 363.
 Skaitļi 559—66, 8.
 Skals 16, 18, 60, 1, 82, 3, 271, 396—402, 19, 20, 43, 55, 62, 503, 8—11, 38.
 Skandināšana 162.
 Skaņas 16, 17, 22, 132, 73, 89, 319, 524.
 Skaņu atdarināšana 114.
 Skaņu mantika 182.
 Skatīšanās 41, 5, 142, 73, 5, 80, 97, 241, 58, 9, 73, 4, 83, 6, 91, 304, 6, 58, 72, 5, 6, 440—74, 80, 4—90, 534.
 Skaugi 11, 20, 58, 67, 89, 90, 314.
 Skaušana 158, 64.
 Skiamantija 450, 7, 64, 80, 501.
 Skopums 279.
 Skorpijs 246, 9, 52, 62.
 Skrāpēšanās 185, 6.
 Skriešana 5, 41, 97, 128, 32, 57, 8, 63, 79, 95, 7, 200, 9—16, 23, 440, 50—6, 9—63, 521.
 Skudras 5, 240, 1, 60.
 Skujas 576.
 Skūpstīšanās 361.
 Skurstenis 35, 184, 440—3, 53—7, 84, 524, 41.
 Skurstenslauķis 45, 207, 386.
 Slāpes 409.
 Slapēšana 408, 9.
 Slapjums 481, 2.
 Slaucīšana 89, 150, 92, 202, 4, 68, 337, 55—8, 60, 1, 73, 4, 401—8, 12, 17, 20, 40, 2, 50, 5, 7.
 Slaucene 438, 9.
 Slaukšana 105, 80, 422, 3.
 Slepēnība 404, 7, 18, 19, 29.
 Slīdēšana 377.
 Slieka 171, 241.
 Sliekšnis 86, 150—2, 83, 8, 97, 9, 204, 75, 84, 92, 8, 332, 4, 56, 80, 424—6.
 Slikšana 147, 306.
 Slimība 11, 39, 45, 50, 1, 5, 64, 105, 11, 27, 50, 8, 9, 62, 5, 6, 9, 72, 231, 2, 43, 60, 271, 5, 336, 7, 58, 94, 523, 4, 35.
 Slimības atsaukšana 12.
 Slimības pārņemšana 12, 64.
 Slimnieks 145, 57, 74, 86, 96, 206, 35, 43, 62, 73, 90, 471, 4, 515, 16, 29, 5.
 Sloka 103.
 Slota 58, 81, 261, 84, 5, 357, 8, 61, 422, 57.
 Slotas kāts 194, 5.
 Smadzenes 297, 8.
 Smagums 279, 83.
 Smiešanās 36, 273, 80, 306, 20, 1, 6, 8, 61, 402, 10—14, 25, 6.
 Smilgas 84, 99.
 Smiltis 495, 6, 559, 76, 8.
 Smirdēšana 159, 65, 6.
 Snausana 175, 331.
 Sniegs 10, 28, 9, 200, 37, 42, 87, 332.
 Sortes 20, 546—52, 8.
 Sortilegium 58, 103, 548—50.
 Spaidīšana 273.
 Spalvas 273, 301, 11, 12, 18.
 Spārni 99, 105, 11.
 Spēks 130.
 Spieķis 73.
 Spiešana 163.
 Spilvens 394, 402, 5, 6, 12, 19, 20, 4, 30, 570, 1.
 Spiritisms 534, 66.
 Splaušana 141, 313, 52, 80, 3, 4, 483.
 Spodomantija 517.
 Spogulis 16, 17, 109, 259, 404—7, 12, 17, 24, 44—52, 65, 84, 8, 9.
 Špoki 173, 262, 7, 97, 304, 94, 450, 529, 30, 4.
 Sprauslošana 189, 90.
 Spraušana 353, 4.
 Sprēgāšana 503—5.
 Sprigulis 95.
 Stabs 69, 223.

- Staigāšana 275, 362, 524, 38, 9.
 Stārks 102, 3, 14, 24—7, 34, 66, 472.
 Starpnieki 13, 435.
 Stāvēšana 124—8, 74, 275, 353, 69.
 Stefanomantija 82.
 Stiba 373—7.
 Stichomantija 551.
 Stikls 447, 78.
 Stirna 170, 216, 32.
 Stoicheiomantija 551, 66, 71.
 Strazds 103, 5, 114, 17.
 Strēlnieks 246, 53.
 Stridus 141, 52, 64.
 Stūris 322, 69.
 Sukāšana 303.
 Suns 13—16, 35, 9, 68, 81, 150, 71, 3, 9—
 86, 92, 96—207, 16, 59, 75, 86, 304, 37,
 75, 421, 35, 8, 533, 4, 40, 2, 77.
 Suņa galds 182.
 Suseklis 281, 354.
 Svāri 10, 177, 246, 52, 62.
 Svārki 338, 61, 418.
 Svece 28, 35, 46, 259, 88, 9, 330, 443—
 55, 64, 5, 84—90, 4—6, 500, 1, 6—8,
 13—17.
 Sveču diena 90, 237, 343, 452.
 Sveicināšana 207, 358.
 Sveķi 242.
 Svēršana 187, 207.
 Svētais mežs 54.
 Svētais ozols 62, 3.
 Svētā liepa 64.
 Svētās meitas 55, 537.
 Svētbirze 8, 34, 55, 63.
 Svētdiena 90, 266, 9, 71, 343, 93, 525.
 Svētība 10, 78, 81, 2, 6, 9—92, 204, 59,
 61, 294, 352, 6, 362, 9, 73, 4.
 Svētie koki 8, 55, 62, 4, 524.
 Svētie raksti 552.
 Svētki 62, 360.
 Sviedri 320, 38, 61, 439.
 Sviests 92, 118, 325, 59.
 Sviešana 16, 17, 20, 72, 87, 93—5, 131,
 2, 84, 201, 4, 59, 97, 314, 338, 53, 6,
 60, 1, 419, 40, 67, 8.
 Svilpšana 36, 89, 90, 151, 20, 330, 61,
 538.
 Svins 20, 470, 1, 5—80.
 Svišana 320, 70.
 Šalkšana 62.
 Šamanisms 21.
 Šaušana 261, 354, 5, 529.
 Šķaudišana 524, 5.
 Šķēres 544, 57.
 Šķindēšana 541, 2.
 Šķiršana 552, 3.
 Šķivis 370, 2, 487, 8, 95.
 Šķīvja celšana 572—7.
 Šūpoles 355.
 Šūpošana 83, 369.
 Šūpulis 129, 359.
 Šūšana 286, 338, 44.
 Švirbusts 494.
 Tabaka 474.
 Tabu 8.
 Tārpi 58, 88, 9, 94, 241, 2, 472, 81.
 Tasīte 492, 566, 8.
 Tauriņš 235, 6, 42, 300.
 Taustišana 68, 388, 455.
 Tautas ārstniecība 10.
 Tautas dziesmas 5—7, 10, 34, 43, 55, 9,
 63, 87, 135, 6, 43, 79, 99, 304—6, 60,
 562, 25.
 Tautas izdevumi 559—67.
 Tautas tradīcijas 5 sek.
 Teframantija 500, 69.
 Teikas 5—9, 14, 18.
 Tēja 475.
 Teksti 551, 2.
 Teļš 171.
 Temperaments 299.
 Tessera 20, 49, 50.
 Teteris 105, 14, 264.
 Tēvreize 394, 403, 42.
 Tēvs 55, 271, 80, 4, 349.
 Ticējumi 5 sek. 22, 3.
 Tievgalis 66, 8.
 Tilts 16, 396—402.
 Tirgus 174, 382.
 Tīrība 355, 6.
 Tirpas 327.
 Totemisms 8, 63.
 Trauki 27, 35, 89, 124, 66, 71, 358, 9,
 487, 542—5.
 Trepes 401.
 Trešdiena 268, 9, 525.
 Trīcēšana 543.

- Trijkungi 422, 3.
Trisreiz 65, 83, 4, 97, 142, 50, 7, 8, 63,
87, 94, 5, 201, 10, 38, 350, 4, 8, 83, 4,
425, 8, 61—3, 535, 9, 40.
Trisreiz deviņi 34, 66, 83, 132.
Troksnis 61, 185, 92, 3, 201, 2, 468.
Trokšņi 524, 9, 30, 5—42.
Trokšņošana 269, 70.
Tumsa 450.
Tupele 17, 82, 259, 349, 50.
Tutenis 165.
Tuvošanās 116.
Tveršana 17.

Ūdens 16, 40, 52, 67, 82, 3, 90, 106—10,
18, 32, 55, 92, 9, 259, 61, 75, 6, 300,
35—7, 62, 96—409, 12, 17—20, 30, 41,
80—93, 5, 500.
Ūdensvīrs 246, 53.
Uguns 31—4, 57, 61, 2, 89, 90, 190, 204,
17, 59, 356, 9, 440, 65—72, 84, 500, 13,
14, 24.
Ugunsgrēks 13, 30—2, 47, 66, 74, 102, 13,
17, 23—9, 42, 5—9, 52, 3, 6, 65, 81, 97,
8, 211—16, 27, 72, 335, 456.
Uguns kults 440.
Ugunspuķe 89, 102, 4, 51.
Ugunszars 74.
Umbilikomantija 276.
Upe 155, 336, 96—400, 8, 66, 7, 83, 98, 9.
Ūpis 13, 103, 45—7.
Upuri 24.
Uti 243, 4, 303.
Uzacis 179, 243, 306, 13, 21, 2.
Uz augšu 115, 16, 21, 7, 37, 9, 56, 81,
97—200, 35, 322, 3, 43, 53, 8, 513—15.
Ūziņš 131, 2.
Uzlocīšanās 341, 2.
Uzrunāšana 196, 491, 2.
Uz zemi 115, 16, 21, 7, 37, 9, 56, 81,
197—9, 235, 322, 3.

Vabas 69, 70, 195, 201, 2, 529.
Vabole 94, 172, 236, 41, 2.
Vadātājs 55, 530.
Vadzis 544.
Vaga 90, 1, 260, 531.
Vaidēšana 104, 5.
Vainags 15, 16, 55, 6, 78—92, 136, 47, 53,
337, 47, 52, 429—32, 56, 63, 5, 6, 76—9,
89, 99, 500, 77.

Vaigi 247, 8, 300, 20, 1, 5.
Vakars 40, 148, 55, 81, 92, 7, 233, 4,
63, 9.
Vāle 90, 276, 409.
Valoda 132, 73, 92, 222, 519.
Valodas 121.
Vālodze 91, 114, 6.
Vanags 99, 102, 3, 14, 28.
Vana observantia 5.
Vaņavīksne 28.
Varde 91, 172, 231, 2, 41, 60, 301, 494—
6, 500.
Vārdi 396, 451, 519, 24, 51, 8.
Vārdošana 30, 442.
Vārds 16, 17, 61, 85, 107, 8, 84, 259, 83,
4, 480, 506, 19—24, 69—71.
Vārīšana 130, 1, 201, 2, 43, 61, 70, 358,
9, 410—12, 69, 75, 6.
Vārņa 13, 100—4, 112—14, 22, 3, 36,
41—3, 207, 15, 87, 375.
Vārpa 16, 85—92, 6, 7, 169, 241, 429.
Vārti 350, 1.
Vārtīšanās 181, 6, 99.
Vasara 60, 5, 263.
Vasarsvētki 258, 60, 346, 449.
Vasks 16, 20, 354, 469—72, 6, 94, 517.
Vastlāvji 110, 526.
Vāvere 171, 213—15.
Vecene 382, 3.
Vecs mēness 10, 40, 1, 57, 155, 263, 4,
85, 91, 2.
Vēders 274, 96, 319, 32, 7, 61, 524.
Vējš 27—30, 46, 51, 2, 91, 171, 249, 94,
357, 569.
Vēja slota 56, 261.
Vēja vanags 153.
Veļa 337, 481.
Veldre 89.
Velēna 91, 241, 2, 538.
Vēlēšanās 90, 269, 337, 481, 541.
Veļi 292, 365, 523.
Vēlns 8, 9, 13, 34—6, 47, 55—7, 64, 7,
80, 3, 90, 111, 44, 7, 51, 73, 9, 84, 97,
9, 343, 53, 4, 62, 5, 9, 70, 2, 8, 80, 91,
4, 416, 17, 42, 6, 7, 51, 523, 6, 9, 30,
40.
Veļu ēdināšana 8, 435—8.
Veļu kults 441.
Veļu laiks 90, 191, 263.
Veļu māte 47, 531.

- Venera 245—7, 91, 300, 8—11.
 Vepris 194—6.
 Vērbalķis 538.
 Vērošana 13, 22, 3, 30, 192, 241.
 Vērpšana 269, 343, 4, 524, 36, 7.
 Vērsis 130, 70, 1, 246, 9, 50.
 Veste 340, 1.
 Vēstnieki 13, 111, 13.
 Vēsts 113, 35.
 Vēstule 113, 15, 20, 2, 236, 7, 42, 303, 22, 43, 57.
 Vētra 34, 47, 51, 60.
 Vešana 397—400.
 Vēzis 246, 9, 51.
 Vezums 385.
 Vibotne 79.
 Vientulība 451, 3.
 Viesi 13, 103, 4, 13, 49, 118, 21, 3, 9, 36, 40, 82, 7—9, 356—8, 66, 7, 74, 8, 504, 5, 22.
 Viesulis 89.
 Vilkacis 55, 6, 416, 38, 41, 2, 74.
 Vilks 19, 170, 1, 98, 215, 20, 37, 72, 305, 28, 91.
 Vilkšana 16, 56, 68, 97, 197, 423.
 Vilna 269, 334, 43.
 Virietis 62—5, 92, 149, 54, 88, 242, 58, 81, 2, 91—6, 318, 21, 5, 48, 61, 77, 85—8, 400.
 Virs 285, 8, 312, 37, 42, 7, 55—8.
 Virziens 16, 68, 93, 111, 15—17, 20, 1, 4, 7, 36—42, 50, 2, 5—8, 76, 7, 81, 7—9, 92, 7—206, 9—15, 37—40, 90, 4, 322, 3, 8, 50, 65, 71, 80—4, 468, 83, 508—12, 17, 29.
 Vista 13, 22, 90, 101—5, 9—11, 14, 28, 9, 50, 2, 77, 334.
 Višana 56, 78, 83.
 Vitols 55, 83.
 Vītus diena 91.
 Vize 86, 201.
 Vizitāciju noteikumi 58.
 Vizitāciju protokoli 8, 20, 474, 5.
 Vizuālā mantika 114 sek., 389 sek.
 Zāģēšana 189, 540, 1.
 Zāģis 185, 541.
 Zagļi 56, 66, 80, 141, 211, 70, 5, 83, 324, 53, 6, 71, 442, 68, 71, 4, 90, 512, 49—51, 4—8.
 Zaķis 130, 170, 1, 210—15, 33, 73, 5, 540.
 Z. Ceturtdiena 53, 6, 90, 150, 92, 200—2, 61, 422, 528, 9, 71.
 Zāle 58, 79, 91, 7, 176, 498.
 Zāles 91, 7, 67, 8, 83, 4, 157, 291.
 Zalktis 218, 20.
 Zaļš 300.
 Zars 438, 9, 41, 62, 84, 5, 8, 9.
 Zārks 437—9, 43, 8, 9, 51, 2, 5—7, 61—5, 77—9, 540, 55.
 Zaudēšana 345, 6.
 Zebieksta 216, 375.
 Zedīpi 17, 69, 201, 351.
 Zeķe 18, 92, 268, 334, 40, 5, 6, 418, 19, 570.
 Zeme 89, 114, 424, 572—5, 8.
 Zemes svars 278.
 Zemestrīce 46.
 Zemu 119.
 Zēns 281, 80, 2, 318, 19.
 Zibens 27, 33—7, 67, 101, 79, 500, 1.
 Ziedēšana 67, 79, 317, 18, 37.
 Ziedi 75, 85, 317, 439.
 Ziedošana 34, 55, 61, 2, 81, 8, 90, 131, 51, 67, 8, 216, 93, 336, 52, 60, 2, 440, 515, 49.
 Ziema 60, 5, 168, 242, 63.
 Ziemassvētki 17, 29, 38, 43, 4, 50, 2, 6, 8, 68, 70, 89, 90, 7, 106—10, 48, 76, 8, 83, 7, 90—2, 4, 6, 200—5, 37, 58—63, 349—53, 6, 72, 5, 81, 7, 8, 93, 6—400, 4, 5, 8, 10, 17—29, 30, 40—90, 3, 6, 8, 13—15, 19—21, 4, 30—4, 9—42, 52, 71.
 Ziemeļblāzma 31, 2.
 Ziemeļi 52, 91, 9, 155, 9, 184, 263.
 Ziepes 401—7.
 Zīlēšana 13, 22, 4, 62, 3, 103, 5, 99, 316, 41, 440.
 Zīlīte 114—16, 32—8, 287.
 Zīlnieki 19, 23, 58, 104, 546.
 Zils 278, 90, 300, 5—7, 17.
 Zīmes 13, 17, 22, 30, 46, 114, 23, 389, 468, 73, 551, 8.
 Zīmītes 17, 259, 423, 94, 5, 8, 552, 3, 66, 9, 70—2.
 Zināšana 85, 221, 62, 98, 534.
 Ziņošana 113, 35, 523.
 Zirgs 17, 29, 38, 43, 4, 50, 2, 6, 8, 68, 70, 89, 90, 7, 106—11, 48, 76, 8, 83, 7, 90—3, 206, 7, 16—18, 31, 40, 1, 58, 87, 8,

- 95, 6, 304, 34, 61, 75, 8, 435, 8, 547,
77.
Zirneklis 172, 233—5, 343.
Zirņi 88, 97, 8, 223, 67, 8, 74, 86, 314,
72, 425—9, 39, 67.
Zišana 219, 20, 19—31, 62.
Zivis 91, 108, 72, 208, 22, 32, 3, 46, 9,
54, 62, 352, 72, 9, 90, 472.
Zivju diena 91.
Zobens 280, 9, 314, 543.
Zobi 164, 247, 8, 73, 81, 4, 307, 8, 509.
Zōdiaks 38, 246, 7, 96, 9.
Zods 308, 13, 21.
Zoomantija 172.
Zooskopija 167 sek., 206.
Zosis 104, 5, 10—17.
Zušana 542, 3.
Zvaigznes 27, 8, 37, 42—6, 265, 97, 508,
58, 65.
Zvaigznes diena 40, 4, 53, 68, 9, 258, 60,
314, 93, 7, 400, 17, 20—3, 7, 9, 40, 63,
76, 84—6, 509, 23, 69.
Zvaigžnota diena 40, 4, 53, 68, 9.
Zvaigžņu krišana 42.
Zvaigžņu skaitīšana 44.
Zvanišana 205, 90, 526—8, 33, 4.
Zvans 290, 533, 4, 42.
Zveja 232, 3, 52, 79, 82, 467.
Zvejnieks 208, 11.
Zvēri 85, 111, 70, 279.
Zviegšana 189, 93, 295, 361.
Zvirbuli 103, 5, 23.
Žagars 68, 73.
Žagata 103, 4, 11—14, 21, 2, 36—43.
Žagi 372, 525, 6.
Žāvas 386.
Žemaiši 34, 102, 4, 217, 501.
Žīds 382, 6.
Žogs 201.
Žubīte 105, 14.
Žults 168, 296, 9.
Žurka 176, 227, 8.

2.

- Adamovičs 6, 8, 37, 85.
Agripa 296, 9, 300, 515.
Aizsils 94, 6, 109, 10, 2, 28, 50, 77, 209,
81, 5, 316, 7, 43, 4, 51, 88, 90—1, 443,
51, 2, 4—5, 7, 64, 72, 6, 90, 509, 21,
2, 45, 70.
Atskaņu chronika 23, 101, 3, 34, 69,
548.
Bankavs 34.
Bartholomaeus Anglicus 24.
Bekers 219.
Bēms (Boehm) 103, 308—9, 447, 70, 550,
9, 60, 72.
Bergmanis B. 39, 557.
Bīlenšteins A. 550.
Bitners (Bütner) 34.
Bolte 558.
Brēmenes Ādams 23, 54, 546.
Bretke 59, 218, 471.
Del-Rio 501, 51, 2, 3.
Dlugošs 104, 216, 501.
Dusburgs 54, 231, 548, 9.
Einhorns 8, 10, 24, 54, 102, 4, 34, 44, 69,
70, 90, 211, 83, 9, 395.
Fabricijs 34, 7, 54, 8, 62, 218, 20, 524.
Firekers 475.
Grenfels 167.
Grunavs 33—4, 59, 62, 103, 70, 215, 395.
Gūberts 31, 5, 7, 40, 5, 51, 64, 143, 51,
85, 229, 529.
Hennings 218, 9, 230, 1.
Hierōnims 55, 62.
Hūpels 12, 3, 5, 24, 218, 40, 83.
Indriķa chronika 23, 134, 68—9, 73,
546—8.
Innocents III 8, 23, 54.
Jerošina chronika 103, 231, 548, 9.
Junge 102, 472.
Kanolds 13, 5, 24, 6, 9, 57, 104, 71, 219,
21—2, 9, 31, 546.
Kardāns 313, 469, 515.

- Karbloms 54, 63.
Kelchs 41, 218, 63.
Kleijntjenss 24.
Kocers 299, 304, 5.
Krēslīņu Jānis 436—7.
- Lannuā 23, 62, 500—1.
Lasickis (Lasicius) 27, 54, 5, 104, 70—1, 217.
Lentilijs 54.
- Mačevskis 530.
Maļeckis (Maletius, Meletius) 23, 217, 20, 470—1, 6.
Mancelis 12, 37, 54, 77, 9, 80, 262, 472, 5, 557.
Manharts 29, 103, 472, 548, 9.
Mēdlere (Mädler) 42.
Minsters (Münster) 37, 54.
- Neureiters 299, 304, 5.
- Ozoliņš D. 416.
- Pētersons K. 11.
Pikolomini 38, 62, 216, 501.
Piktorijs 556—7.
- Pretorijs 29—30, 4, 56—7, 9, 62, 102, 3—4, 34—5, 68, 9, 70, 217—8, 366, 467—8, 9, 70, 1, 2—3, 83, 90, 501—2, 15, 49.
- Ranejs 26, 219, 31.
- Samsons 10, 2, 77, 471.
Saxo Grammaticus 550, 9.
Spekke 24.
Stella 58, 62, 217.
Stenders G. Fr. 7, 31—2, 5, 7, 9, 104, 34, 96, 218, 473, 5, 94, 557.
Stribings 471, 549, 50.
Strijkovskis 23, 217, 20.
Sudaviešu teksti 468—9.
- Šillings 32, 5, 9, 165, 96, 213, 31, 86, 363, 474, 554.
Šmits P. 9.
Švābe 8, 63.
- Tacits 23, 550, 1.
Uļanovska 220.
- Veigands 26—9, 57—8, 104—5, 71.
Vulfstans 23, 104.
Vutke (Wuttke) 440, 550.

Katoļu baznīcas likumi un akti.

1199 — 8, 23.	1312 — 548.
1305 — 548.	1336 — 548.
1428 — 216—7,	548.

Jezuītu ziņojumi un annāles.

1583 — 529.	1608 — 15, 471, 6.
1585 — 529.	1611 — 15, 352, 472, 572.
1594 — 34.	1613 — 62, 220.
1598 — 15, 54, 8, 549.	1618 — 62.
1604 — 217.	1641 — 17.
1605 — 529.	1689 — 529.
1606 — 58, 62, 360, 549.	1696 — 15.
1607 — 15, 220, 529, 30.	1734 — 494.

Baznīcu vizitāciju un citi noteikumi.

1633 — 474.	1677 — 58, 502.
1676 — 474.	1687 — 12, 58.
1773 — 12,	58.

Baznīcu vizitācijas.

1638 — 15—6.	1679 — 475.
1640 — 283.	1680 — 475.
1641 — 475.	1740 — 550.
1676 — 475.	1774 — 475.

Raganu prāvas.

1559 — 297.	1645 — 473, 4.
1574 — 473.	1647 — 474.
1576 — 473.	1652 — 473.
1584 — 473.	1668 — 473.
1608 — 473.	1669 — 474.
1614 — 474.	1673 — 15, 476.
1618 — 473.	1675 — 474.
1625 — 473—4.	1680 — 447.
1632 — 473.	1696 — 550.
1636 — 473.	1708 — 474.
1637 — 473.	

Bibliografija.

- Adamovičs, L.*, Pūķis latviešu folklorā un senlatviešu mītoloģijā. RKr 23. A. Rīgā, 1940. 246.—356. lpp. Jumis. LKV VIII, 14569.—75. Mana. LKV XIII, 25569.—71. Māpi. LKV XIII, 25740.—3. Saules koks. LKV XIX, 37794. Saules meita. LKV XIX, 37797.—9.
- Agrippa, Corn.*, De occulta philosophia. 1533.
- Aizsils, A.*, Senās kāzas Daugavpils apriņķī. Latviešu Folkloras Krātuves Materiāli B. 10. Rīgā, 1941.
- Aizsils, A.*, Latviešu tautas sappu iztulkošana. Latviešu Folkloras Krātuves Materiāli. B. 6. Rīgā, 1939.
- Bankaws, J. W.*, Lattwiski Swehtdeen-Darbi. Königsberg, 1725.
- Bergmann, Benjamin*, Über den Ursprung der lett. Sprache. Magazin, hrsg. von d. lettisch-literarischen Gesellschaft. VI Bd. 1838. 1.—425. lpp.
- Bolte, J.*, Zur Geschichte der Punktier- und Losbücher. Jahrb. f. hist. Vkde. I.
- Bregžis, K.*, Baznīcu vizitāciju protokoli. Rīgā, 1931.
- Del-Rio, M.*, Disquisitionum magicarum libri sex. 1633.
- Długosz, J.*, Opera omnia. Cura A. Przewdziecki. Crac. 1863—87. M. 137—51.
- Chronicon Dubnicense*. Script. rer. Pruss. I. 1861.
- Dusburg, P. v.*, Chronica Terrae Prussiae. Scr. rer. Pruss. I, 1861.
- Einhorn, P.*, Wiederlegunge der Abgötterey... Riga, 1627.
- Einhorn, P.*, Reformatio gentis Letticae in Ducatu Curlandiae. Riga, 1636. Scr. r. Liv. II.
- Einhorn, P.*, Historia Lettica. Dorpt, 1649. Scr. r. Liv. II.
- Eucedius, A.*, Aulaeum Dunaidum. Witebergae, 1564. Scr. rer. Liv. II. 1848.
- Fabricii, Dion.*, Livonicae Historiae Compendiosa Series. Scr. r. Liv. II.
- Guberti, Sal.*, Stratagema oeconomicum, oder Akker-Student... Riga, 1688³.
- Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*. Hrsg... von H. Bächtold-Stäubli. I—IX. Berlin und Leipzig, 1927—1941.
- Henning, Sal.*, Wahrhaftiger u. bestendiger Bericht, wie es bishero und zu heutiger Stunde in Religionssachen im Fürstenthume Churland und Semigalen in Lief-land ist gehalten worden... Rostock, 1589. Scr. r. Liv. II.
- Hupel, Aug. Wilh.*, Topographische Nachrichten von Lief- und Ehtland. Riga. I—III. 1774—82.
- Kanold, Joh.*, Supplementum IV Curieuser und nutzbarer Anmerckungen von Natur- und Kunst-Geschichten... Budiszin, 1729.
- Kelch, Christ.*, Liefländische Historia... Revall, 1695².
- Kleijntjens, J.*, Latvijas vēstures avoti jezuītu ordeņa arhīvos. I—II. Rīgā, 1940—1. Latvijas vēstures avoti III.
- Kurtz, Ed.*, Die Jahresberichte der Gesellschaft Jesu über ihre Wirksamkeit in Riga und Dorpat 1583—1614. Riga, 1925.
- Lasicii, Joh.*, De diis Samagitarum. [Izdevis V. Manharts ar A. Bilenšteina piezīmēm.] Magazin d. lett.-lit. Gesellsch. XIV₁. 1868. 82.—143. lpp.
- Lentilius, Ros.*, Curlandiae quaedam memorabilia. Latvijas Universitātes Raksti XI, 3—73.

- Lerchis-Puschkaitis, Anss*, Latweeschu tautas Pasakas. I—VII. 1891—1903.
- Maczewski, Wr. G.*, Jauna Spreddiķu grahmata. Jelgawā, 1793.
- Meletii, Joh.*, Epistola, de Sacrificiis et Idolatria Veterum Borussorum, Livonum ... 1551. De sacrificiis et idolatria veterum livonum et borussorum libellus Johannis Menecii. Witebergae, 1562. Scr. r. Liv. II.
- Mancelius, G.*, Lang-gewünschte Lettische Postill. Riga, 1654.
- Mannhardt, W.*, Letto-Preussische Götterlehre. Riga, 1936.
- Münster, Seb.*, Cosmographia uniuersalis. 1544. 1550².
- Neureiters, F.*, un *Kocers, J.*, Ķermeņa uzbūve un raksturs latvju daiņās. LTD IV, 135—64.
- Novicki, S.*, Par latweešem Ilukstes aprīķi. RKr XI, Jelgavā, 1897. 81. sek.
- Olaus Magnus*, Historia de gentibus septentrionalibus in epitomen redacta. Francofurti, 1618.
- Ozoliņš, D.*, Raganas, Etnografiskas siņas par latweescheem. III. „Deenas Lapas“ peelikums. 1893. 21 etc.
- Petersonu Karlis*, Latweeschu mahte ar behrnu. Jelgawas Latw. Beedribas Rakstn. Nod. Sestais rakstu krahjums. Jelgavā, 1901.
- Praetorius, M.*, Deliciae Prussicae oder Preussische Schaubühne (Mannh. 514—604).
- Praetorius, Nachricht* von der Lithauer Arth, Natur und Leben. Erleutertes Preussen. I. 1723. (Mannh. 605—6).
- Russow, B.*, Chronica der Prouintz Lyfflandt... Rostock, 1578. Scr. rer. Liv. II, 1853.
- Соколов, И., Русский фольклор. 1938.
- Spekke, A.*, Alt-Riga ... Riga, 1927.
- Spekke, A.*, Latvieši un Livonija 16. g. s. Rīgā, 1935.
- Spekke, A.*, Brēmenes Ādamu lasot ar latviešu tautas vēsturnieka acīm. Latvijas Vēstures Institūta žurnāls. 1937, 1.
- Stenders, A. J.*, Dseemas, Stahstu-dseemas, Pasakkas. Jelgawā, 1805.
- Stender, G. Fr.*, Lettische Grammatik. 1783².
- Stender, G. Fr.*, Lettisches Lexikon. Mitau, 1789.
- Ta wezza Stendera* Augstas Gudribas Grahmata no Pasaules un Dabbas taggad no jauna pahluhkota un wairota no ta jauna Stendera. Jelgawa, 1796.
- Straubergs, K.*, Kuldīgas ārsta Veiganda vēstījums par Kurzemes zemnieku fiziku. Tautas vēsturei. Rīgā, 1938. 250.—6. lpp.
- Straubergs, K.*, Latviešu būpamie vārdi. I—II. Rīgā, 1939—1941. Latviešu Folkloras Krātuves Materiāli. A. 5 un 10.
- Schilling, C.*, Par Latweeschu tautas mahņu tizzibu. Magazin IV¹. 1832. 29.—95. lpp.
- Šmits, P. prof.*, Latviešu pasakas un teikas. I—XV. Rīgā, 1925—1937.
- Švābe, A.*, Raksti par latvju folkloru. I. Rīgā, 1923.
- Švābe, A.*, Senās Latvijas vēstures avoti. 1, 2. Rīgā, 1937—40. Latvijas vēstures avoti II.
- Ulanowska, St.*, Łotysze Inflant Polskich. Kraków, 1891.
- Wulfstan's*, Reisebericht über Preussen. Scr. rer. Pruss. I. 1861.
- Wuttke, A.*, Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart. 1925⁴.

- Arabeeschu *punkteschanas grahmata*, lihds ar Kahrschu isstahstischanu. Rigā, 1889.
- Astrologa Sēnija *horoskops* ar 36 kārtim. Rigā, 1936.
- Augstas gudribas* riktiga dabbas un mehescha *zedele*. Jelgawā. [1868. 48 lpp.]
- Zilweka rakstura noteikschana* pehz rokas linijam. Chiromantija. Rigā, 1924.
- Familijas *punktirgrahmatiņa*... Jautreem ļaudim no Weesoņa pehznahzeja. 1894. 1900. M. Freiberga apg.
- Ihstais *Laimes pareģons* un Kahrschu islikschana. Sastahdits no Dagmara. Rigā, 1886.
- Pilniga *Puķu waloda* lihds ar peelikumeem... Rigā, 1909.
- Punktir-grahmata*, jeb: Ja gribbi sinnaht, kā tew ees? Jelgawā, 1867. 1869². 1872³. 1879⁵. 1886⁶.
- Jauna *Sapņu-grahmata*, lihds ar laimes leeschanas un kahrschu islikschanas isskaidroschanu. Rigā, 1880.
- Sapņu grahmata* jeb: Jaunakais sapņu isstahstitajs. Pehz slawenā Arabeeschu sapņu pareģoņa Ejuba Hasana sapņu grahmatas sarakstita. Rigā, 1882. 1890³. 1893⁴.
- Sapņu grahmata* jeb skunste wissadus sappus isstahstit. Parisē, salassita no tahs isslawetas sapņu isstahstitajas Le Normand papihreem. Jelgawā, 1867.
- Wispiļnigakā un wisjaunakā *sapņu grahmata* pehz slawenās frantschu pareģones Lenorman raksteem. Rigā, 1897.
- Wispiļnigakā un wisleelakā Baltijas *Sapņu grahmata* no Jasepa laiķeem Eģiptē eesahkot lihds muhsu deenam lihds ar peelikumeem. Rigā, 1924.
- Mag. Bonifacijs Palustris, *Sapņu tulks*. 1930.

Saisinājumi.

- A. Aizsils — A. Aizsils, Senās kāzas Daugavpils apriņķī. Rīgā, 1941.
B. V. — Baltijas wehstnesis.
B. Z. — Baltijas Semkopis.
D. L. — Deenas Lapa.
J. Z. — Jaunākās Ziņas.
L. A. — Latweeschu Awises.
L. buļ. v. — Prof. K. Straubergs, Latviešu buļamie vārdi. I—II.
LD — Latvju Dainas Kr. Barona kopojumā. I—V.
LFK — Latviešu folkloras krātuve. [Krātuves materiāli parasti bez šifras, tikai ar krātuves numerāciju.]
LKV — Latviešu Konversācijas Vārdnīca (A. Gulbja apgādībā).
LP — Latweeschu tautas Pasakas, sakrahjis Anss Lerchis-Puschkaitis.
LTD — Latvju Tautas Daiņas. Rediģējis prof. J. Endzelīns. I—XII.
M. — W. Mannhardt, Letto-Preussische Götterlehre. Riga, 1936.
M. V. — Mahjas weesis.
P. Š. — Latviešu pasakas un teikas, Pēc Anša Lercha-Puškaiša un citiem avotiem sakopojis un rediģējis prof. P. Šmits. I—XV.
RKr — Rīgas Latviešu Biedrības Zinību Komisijas Rakstu krājums.
Š. Tic. — Latviešu tautas ticējumi. Sakrājis un sakārtojis prof. P. Šmits. I—IV.

Apriņķi:

- Ab — Abrenes.
Azp — Aizputes.
B — Bauskas.
C — Cēsu.
D — Daugavpils.
Il — Ilūkstes.
Jk — Jēkabpils.
Jg — Jelgavas.
Kld — Kuldīgas.
LP — Liepājas.
Ldz — Ludzas.
Md — Madonas.
Rz — Rēzeknes.
Rg — Rīgas.
Tl — Talsu.
Tk — Tukuma.
Vlk — Valkas.
Vlm — Valmieras.
Vp — Ventspils.

The first part of the paper is devoted to a general
 discussion of the problem. It is shown that the
 problem is of great importance in the theory of
 functions. The second part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions. The third part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions. The fourth part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions. The fifth part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions. The sixth part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions. The seventh part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions. The eighth part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions. The ninth part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions. The tenth part is devoted to a
 detailed study of the problem. It is shown that
 the problem is of great importance in the theory of
 functions.

References

1. [Name], [Title], [Journal], [Year].
2. [Name], [Title], [Journal], [Year].
3. [Name], [Title], [Journal], [Year].
4. [Name], [Title], [Journal], [Year].
5. [Name], [Title], [Journal], [Year].
6. [Name], [Title], [Journal], [Year].
7. [Name], [Title], [Journal], [Year].
8. [Name], [Title], [Journal], [Year].
9. [Name], [Title], [Journal], [Year].
10. [Name], [Title], [Journal], [Year].

Saturs.

Ievadam	Lpp. 5—25
Paražas un ticējumi 5. Ticējumu jēdziens un iedalījums. Abso- lūtie ticējumi 7. Teikas 8. Maģija 10. Tautas ārstniecība 11. Man- tika 13.	
1. nodaļa.	
Aeroskopija	26—52
Avoti. Kanolds (Veigands) 26. Pretorijs 29. Debesu zīmes 30. Kāvi 31. Pērkons 33. Saule 37. Aptumšošanās 38. Mēness 40. Zvaigznes 42. Atmosfēras parādības. Labs, nelabs laiks 46. <u>Lietus</u> 47. Sniegs 49. Putenis. Sarma 50. Vētra. Vējš 51.	
2. nodaļa.	
Dendroskopija un botanomantija	53—98
Koki. Koku kults 52. Galotne 55. Pretorijs 56. Veigands 57. Koki zīlniecībā 58. Fillomantija 61. Ozols un liepa 62. Egle. Priede 64. Bērzs. Apse. Alksnis. Lazda 65. Kļava. Pilādzis 66. Ābele 67. Zaru laušana, vilkšana, ķeršana 68. Skaitīšana 69. Mē- rišana 73. Greznuma augi. Mirte 74. Ceriņi. Ziedlapiņu skaitīšana 75. Pūķes 76. Jāniši. <u>Jāņu</u> zāles 78. Meijas 80. Stefanomantija 81. Paparde 85. <u>Jumis</u> 85. <u>Kāposti</u>. <u>Kartupeļi</u>. 88. <u>Lauku</u> svētība 89. <u>Lauku</u> darbi. <u>Sēšana</u> 90. <u>Plaušana</u> 92. Kritomantija 95. <u>Salmu</u> vilk- šana 96. <u>Zirņi</u> 97.	
3. nodaļa.	
Oionoskopija	99—166
1. Zīmes un pazīmes 99. Auspīciji 100. Zīņas par <u>putnu</u> vēro- šanu pie baltu tautām 101. Veigands 104. Alektriomantija 105. Putnu ķeršana 110. Putnu valoda 111. Zīņas nešana 112. Zīlīte 114. Kāzu putni 116. Cielaviņa 118. Žagata 121. Vārna 122. Ko- vārnis. <u>Krauklis</u> 123. Stārks 124. Dzeguze 127. Nāves putni 128. Gailis un vista 128. Ooskopija 129. 2. Klauvēšana 132. Dzenis 133. Stārks 134. Dziedāšana. Putnu balsis 134. Zīle 135. Žagata 138. Vārna 141. Kovārnis. <u>Krauklis</u> 143. Pūce. Ūpis 145. Gailis 147. Vista 151. Aizdziedāšana 152. Kū- košana 153. Aizkūkošana 158. Citi aizdziedātāji 164.	
4. nodaļa.	
Zooskopija	167—244
1. Ekstispīcija 167. Asinis. Kauli 169. Pazīmes 170. Veigands 171. <u>Zirgs</u> 173. <u>Govs</u> 176. <u>Aita</u> 177. <u>Cūka</u> 178. <u>Suns</u> 179. <u>Kaķis</u> 184.	

3. Hidromantija 465. Laimes liešana 470. Kannureģi 472. Keromantija. Molibdomantija 476. Ūdens pieaugums un samazināšanās 480. Sāls 481. Siekalu sišana 483. Daktiliomantija 484. Zīmītes 494. Lichnomantija 495. Ogle 496. Vainaga peldināšana 499.

4. Piromantija. Vecākās ziņas 500. Uguns 502. Lichnomantija 506. Skali 508. Ogle 510. Bumbiņas 513. Kapnomantija 515. Spodomantija 517.

7. nodaļa.

Akustiskā mantika 519—545

Klausīšanās 519. Vārds 520. Dzīrns 521. Runāšana 522. Saukšana 523. Kledonomantija 524. Šķaudišana 524. Žagi 525. Atraugas. Aizrišanās. Zvanišana ausī 526. Atbalss 528. Gavilēšana 529. Spoki 529. Dziedāšana kapos 530. Zvanišana 533. Klauvēšana 534. Trokšpi 535. Krišana 542. Plišana 544.

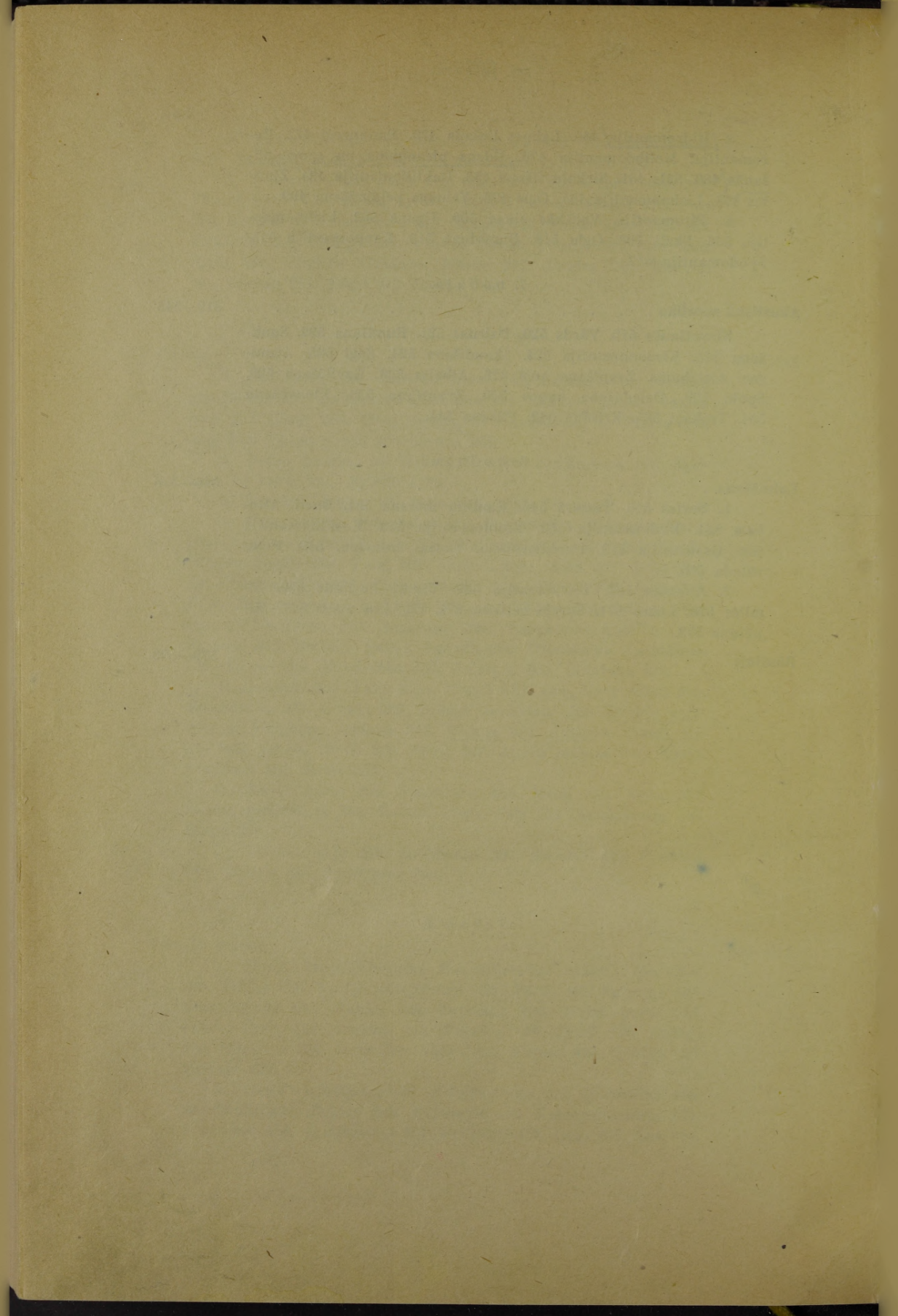
8. nodaļa.

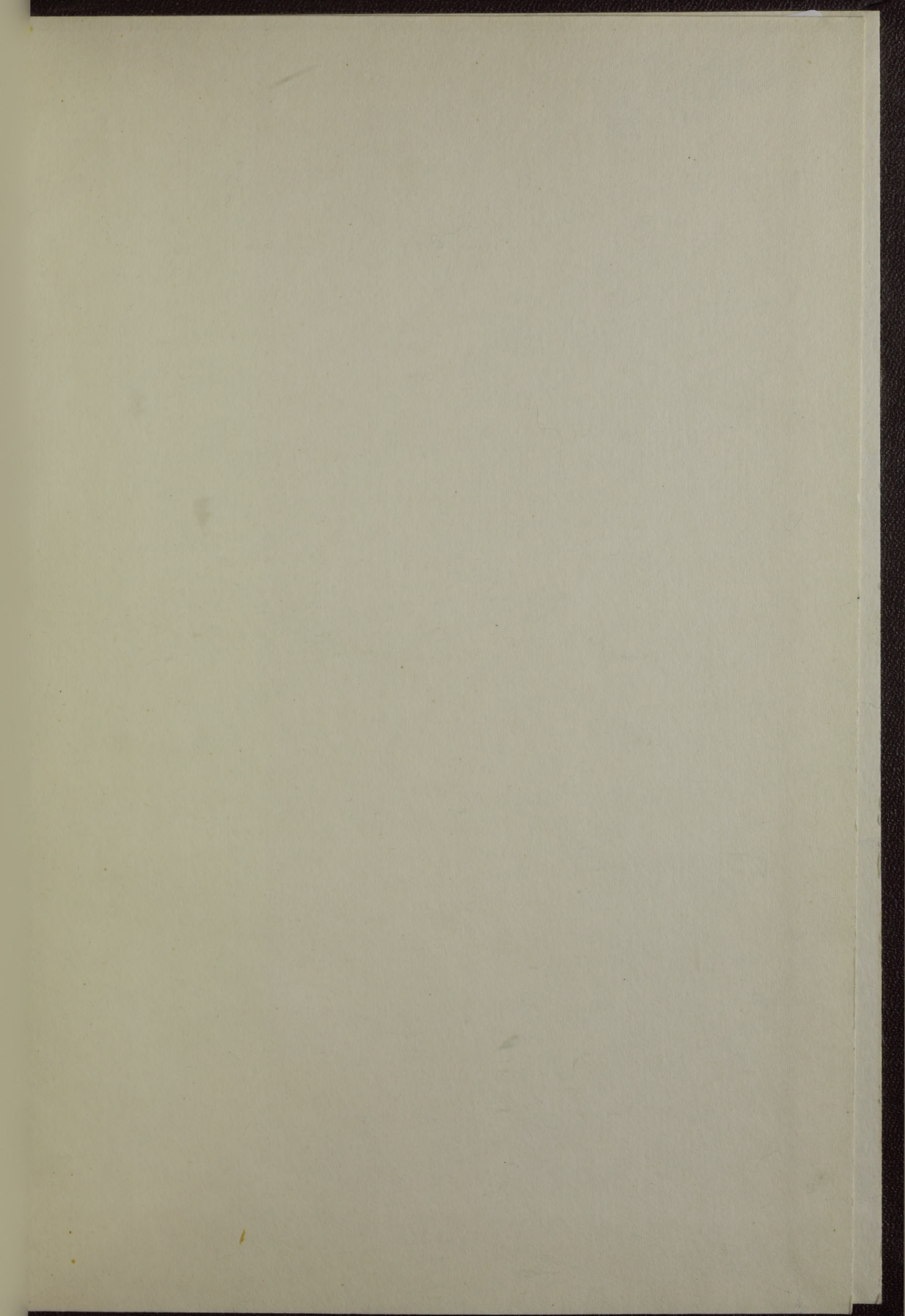
Laimēšana 546—578

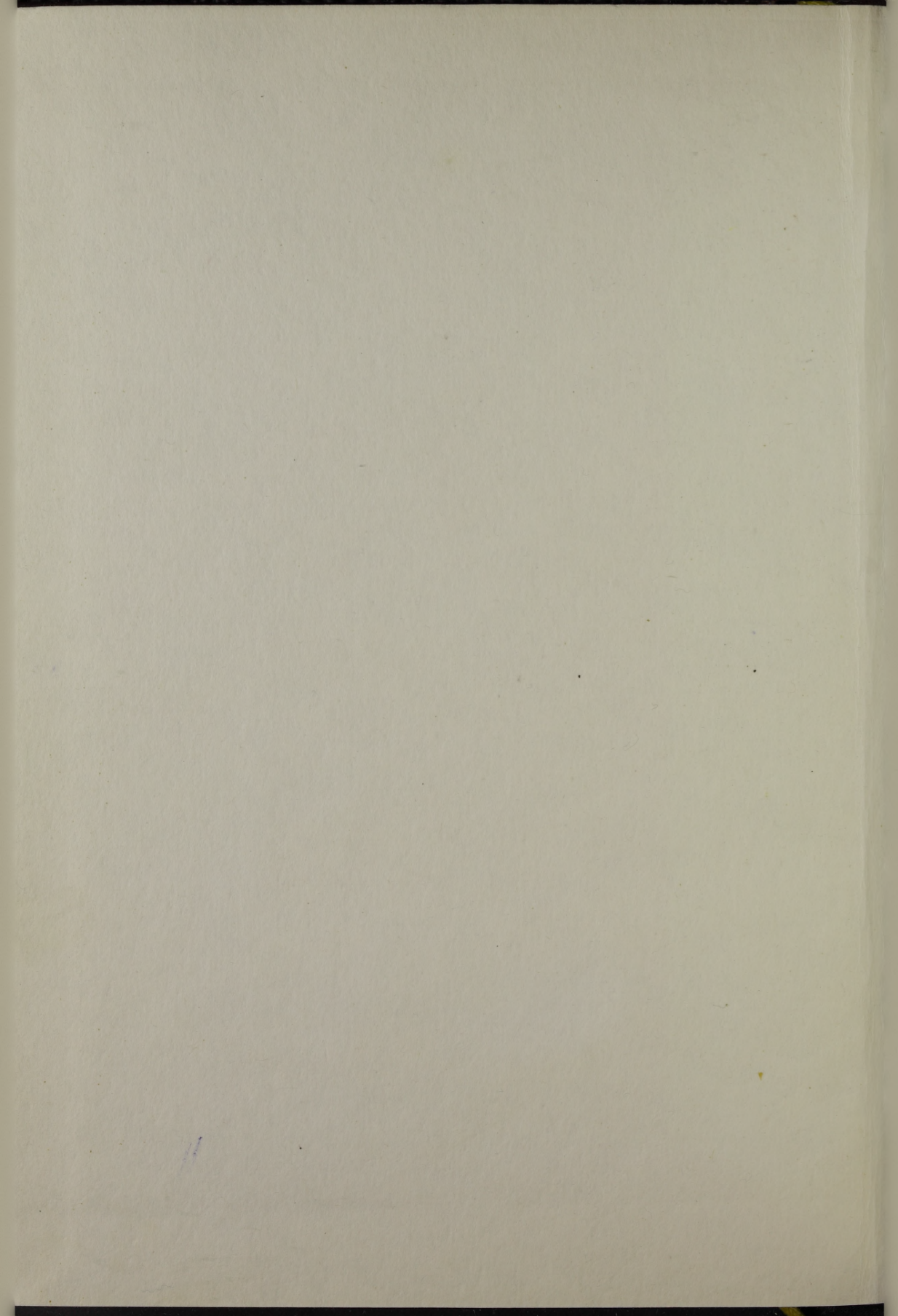
1. Sortes 546. Tessera 549. Kauliņu mešana 551. Burti. Alfabēts 551. Bibliomantija 552. Kleidomantija 553. Koskinomantija 556. Ģeomantija 558. Punktierēšana. Tautas izdevumi 559. Puķu valoda 566.

2. Alfabēts 567. Teframantija 569. Vārds. Paparde 569. Zīmītes 570. Lozes 571. Šķīvju celšana 572. Objektu attēli 577. Minēšana 578.

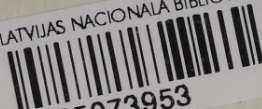
Rādītājs 579—599

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0305073953

